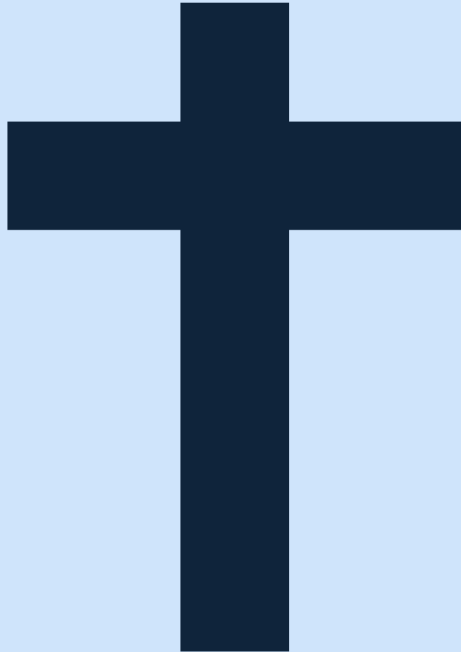

Η Καινή Διαθήκη

The Greek New Testament According to Family 35, Wilbur
Pickering

Ἡ Καινὴ Διαθήκη
The Greek New Testament According to Family 35, Wilbur Pickering

Copyright © 2020 Wilbur N. Pickering

Language: Ελληνική (Greek, Ancient)

Dialect: Koine

Contributor: Dwayne Green, Robert A. Boyd

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 26 Aug 2023 from source files dated 20 Apr 2023
cf64fb6f-e463-5ebb-820f-5a4a7bb37b73

Contents

Front Matter	1
Preface	2
Matthew	5
Mark	65
Luke	114
John	190
Acts	244
Romans	315
1 Corinthians	338
2 Corinthians	362
Galatians	378
Ephesians	387
Philippians	395
Colossians	401
1 Thessalonians	408
1 Thessalonians	414
1 Timothy	418
2 Timothy	425
Titus	430
Philemon	433
Hebrews	435
James	452
1 Peter	460
2 Peter	469
1 John	475
2 John	483
3 John	485
Jude	487
Revelation	490
XXA	533
XXB	535

THE GREEK NEW TESTAMENT

According to Family 35

The only significant line of transmission, both ancient and independent, that has a demonstrable archetypal form in all 27 books; with a revised critical apparatus that gives a percentage of manuscript attestation to the variant readings, including six published editions.

Greek Text and Apparatus
Wilbur N. Pickering, ThM PhD

Typesetting and Accenting
Dwayne Green

Spelling Corrections and Modifications to Punctuation
Robert A. Boyd

Copyright © 2020 Wilbur N. Pickering

Third Edition

ISBN: 978-0-9974686-8-7

This work is made available under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

You are free to share, copy, and redistribute the material in any medium or format under the following terms:

Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.

NonCommercial — You may not use the material for commercial purposes.

NoDerivatives — If you remix, transform, or build upon the material, you may not distribute the modified material.

PREFACE

Once upon a time I was led to believe that Hermann von Soden's* work was basically reliable. This was important because his work underlies both the Hodges Farstad and Robinson-Pierpont editions of the Majority (Byzantine) Text. However, the *Text und Textwert* (TuT)† collations demonstrate objectively that not infrequently Soden is seriously off the mark. Maurice Robinson's collations of the *Pericope Adulterae*‡ demonstrate objectively that Soden is very seriously wrong there. With reference to Soden's treatment of codex 223 K.W. Clark stated, "Furthermore, our collation has revealed sixty-two errors in 229 readings treated by von Soden."§ 27% in error (62÷229) is altogether too much, and what is true of MS 223 may be true of other MSS as well. Hoskier was not entirely mistaken in his evaluation. For myself, I had to reconsider the evidence for the whole New Testament, and that exercise led me to the conclusion that the most important segment of the relevant evidence had been overlooked (more precisely, it had been despised, and therefore ignored).

Herewith a new Greek Text, and critical apparatus, for the entire New Testament, based on that important segment. I call that segment Family 35, because cursive 35 is the complete New Testament, faithful to the family archetype, with the smallest number. (Cursive 18, also a complete NT, defects from the family in Revelation.) For a thorough explanation of why I prefer Family 35,* please see my book, *God Has Preserved His Text!* (3rd edition).† I there argue that God has preserved the precise original wording of the NT, and that we can, and do, know what it is, based on an empirical procedure. I claim to have demonstrated the superiority of Family 35 based on *size, independence, age, geographical distribution, profile, care, and range*. I challenge any and all to do the same for any other line of transmission.

In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ].‡ I have used ( ) for the evidence taken from TuT, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used a variety of sources, which vary from book to book (please see the final footnote for each book for that information)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of those sources. I have determined the reading of **f**³⁵ on the basis of well over thirty minuscule manuscripts (usually over forty, or even fifty) for each book, all of which I collated myself.§ Since the MSS come from all over the Mediterranean world (including most monasteries on the Mt. Athos peninsula), the chances that they do not represent the main line

---

* : *Die Schriften des Neuen Testaments in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt* (Göttingen: Vanderhoeck und Ruprecht, 4 vols., 1911-1913). † : *Text und Textwert der Griechischen Handschriften des Neuen Testaments* (Ed. Kurt Aland, Berlin: Walter de Gruyter). The series contains over a dozen volumes, covering the entire New Testament except for the second half of John. ‡ : So far as I know, this material has not yet been published; Robinson gave me the opportunity of working with a private copy of his collation pages. § : *Eight American Praxapostoloi* (Kenneth W. Clark, Chicago: The University of Chicago Press, 1941, p. 12). * : As explained elsewhere, I now use **f**³⁵ instead of **K**^r. I further insist that **f**³⁵ should be factored out of the broad Byzantine tradition and be presented separately, because I now believe that **f**³⁵ is earlier than **K**^x, etc., being the base from which the others departed. † : The book is available from Amazon.com. A free PDF download is available at www.prunch.org. ‡ : So far as I know, mine is the first apparatus to offer this information. § : I hold a copy of a perfect representative of the **f**³⁵ archetype for 22 of the 27 NT books, and my best copy is perfect for 17 of them. Quite apart from these, most of the scribes who copied **f**³⁵ exemplars did very careful work. The care with which **f**³⁵ exemplars were copied contrasts sharply with that afforded to exemplars of all other lines of transmission.

of transmission are, quite frankly, nil. So here you have the archetypal Text of **f**³⁵, beyond reasonable question.

I have included six published editions in the apparatus—RP, HF, OC, TR, CP, NU.* So how do I justify this new text and apparatus? Well, just the critical apparatus justifies the edition, being by far the most informative with reference to the large Byzantine majority and to **f**³⁵, which is both ancient and independent of the rest of the tradition. Also, my Text is sufficiently distinct from the rest to justify its existence (over a thousand differences from either HF or RP). For those who believe in an inerrant Text, as I do, each word is important (and even the spelling may prove to be significant).†

Where all six printed editions are in agreement, I arbitrarily limit inclusion in the apparatus to variants with at least [10%] attestation. Also, I have arbitrarily included the movable-*nu* in the Text, as well as the full form of οὕτως, at all points.‡

As an arbitrary decision, I have limited the citation of individual MSS to those dated to the 5th century or earlier. I use *rell* to indicate that the reading is supported by all other witnesses (continuous text MSS, although until all of them have been collated this is obviously inexact), and printed editions (of the six included in the apparatus), compared to the other reading.§

Quotation marks have been added throughout to facilitate a correct understanding of the text. Because standard English quotation marks too closely resemble rough and smooth breathing marks, double angle quotation marks « » are used. Nested quotations are indicated by single angle quotations marks < >, and nested quotations within nested quotations are indicated by double angle quotations marks « ». When a quotation continues with a new paragraph, it is indicated with right-pointing double angle quotations marks ».

It is the aim of the editors of this volume to produce a text which exactly represents Family 35 with an apparatus that faithfully reproduces the evidence for the variants from the manuscripts and published editions cited in the footnotes. If you come across any errors in the text or apparatus, please contact:

Wilbur Pickering
wilbur.pickering@gmail.com
or
Robert A. Boyd
boydr1@gmail.com

Editions of the Greek New Testament cited in the Apparatus

---

* : RP = Robinson-Pierpont (2005), HF = Hodges-Farstad, OC = the text of the Orthodox Churches, TR = *Textus Receptus*, CP = Complutensian Polyglot, NU = N-A²⁶/UBS³ (N-A²⁷/UBS⁴ offer changes in the critical apparatus, *not* in the text; the text is still that of N-A²⁶/UBS³). † : I venture to affirm to the reader that all original wording of the NT is preserved in this edition, if not in the Text, at least in the apparatus. “Diminish not a word” Jeremiah 26:2 (see Deuteronomy 4:2 and Luke 4:4, “every word” [as in 99.6% of the MSS]). ‡ : Anyone who wishes to apply a numeric code to this Text should keep that in mind. § : My apparatus does not include lectionaries, patristic citations or ancient versions. I can explain why to anyone who is interested.

CP	Complutensian Polyglot
f ³⁵	Wilbur N. Pickering. <i>The New Testament According to Family 35</i> . 3rd ed. WNP, 2020.
HF	Zane C. Hodges and Arthur L. Farstad, eds. <i>The Greek New Testament According to the</i>
NU	Nestle-Aland 26 th edition and United Bible Societies 3 rd edition
Nestle ²⁴	Nestle 24 th edition
Nestle ²⁵	Nestle 25 th edition
UBS ²	UBS 2 nd edition
OC	Orthodox Church
RP	<i>The New Testament in the Original Greek: Byzantine Textform 2005</i> . Compiled and arr
TR	Textus Receptus

Signs and Abbreviations Used in the Apparatus

ϣ ¹	Capital letter ϣ indicates a papyrus. The superscript number that follows indicates the
M ¹	Capital letter M followed by a superscript number indicates a particular line of transm
M ^a	Capital letter M followed by a superscript letter indicates a particular line of transmissi
p ^t	The superscript letters p ^t indicates part of the family of manuscripts or line of transmi
^{1/2}	A superscript fraction ^{1/2} indicates a fraction of the family of manuscripts or line of tran
( )	Witnesses which show only minor differences are noted in parentheses along with the
[NU]	Brackets around NU indicate that the NU editors are not completely convinced of the a
[?]	Brackets around a question mark indicate indicates doubt as to the reading of variant.
[!]	Brackets around an exclamation point and a question mark indicate a questionable and
[[NU]]	Double brackets around NU indicate that the NU editors do not consider the text to be c
«OC»	Double angle quotation marks around OC indicate that the OC editors do not consider t
	A broken bar separates the instances of variation from each other within a single verse
—	Three hyphens indicate that the variant omits the footnoted text.
...	An ellipsis indicates that the variant form cited is in agreement with the text.
~	A tilde indicates that the words in the text are transposed by the witnesses cited. The v
2 3 1 4	Variants of word order are represented by numerals which correspond to the order of
^c	The superscript letter ^c indicates a correction made by a later hand, but sometimes also
^v	The superscript letter ^v indicates that the reading attested by a witness cannot be deter
<i>rell</i>	The abbreviation <i>rell</i> indicates that the rest of the manuscript tradition supports the te
+	A plus sign indicates additional text in witnesses that support the main variant.
-	A minus sign indicates text missing from witnesses that support the main variant.
→	An arrow sign indicates a probable correction made to the text.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ Abraham to Christ—1997 BC to 5 BC

¹ Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυίδ,* υἱοῦ Ἀβραάμ·†

² Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ· ³ Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φαρὲς καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ τῆς Θάμαρ, Φαρὲς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑσρὼμ, Ἑσρὼμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ· ⁴ Ἀράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ,‡ Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών, Ναασσών δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών· ⁵ Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Βοὸζ§ ἐκ τῆς Ῥαχάβ, Βοὸζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὠβὴδ* ἐκ τῆς Ῥούθ, Ὠβὴδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί, ⁶ Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυίδ τὸν βασιλέα.

Δαυίδ δὲ ὁ βασιλεὺς† ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα‡ ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, ⁷ Σολομών δὲ ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ, Ῥοβοάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά, Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀσά·§ ⁸ Ἀσά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ, Ἰωράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν· ⁹ Ὀζίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωάθαμ, Ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχαζ, Ἀχαζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑζεκίαν· ¹⁰ Ἑζεκίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Μανασσῆν,* Μανασσῆς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμὼν,† Ἀμὼν δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν· ¹¹ Ἰωσίας δὲ ἐγέννησεν‡ τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας§ Βαβυλῶνος.

¹² Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν* Βαβυλῶνος Ἰεχονίας ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ, Σαλαθιήλ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβάβελ· ¹³ Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ, Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακεῖμ,† Ἐλιακεῖμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ· ¹⁴ Ἀζώρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ, Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχειμ,‡ Ἀχειμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιούδ· ¹⁵ Ἐλιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ματθάν, Ματθάν§ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ· ¹⁶ Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Χριστός.

¹⁷ Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυίδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυίδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες.

Conception of Jesus—5 BC

* **1:1** Since most minuscules have the abbreviation δαδ, the choice between δαβιδ and δαυιδ becomes difficult, if not arbitrary. The LXX and most uncials have δαυιδ. † **1:1** ἀβρααμ f³⁵ [60%] | ἀβρααμ [40%] RP,HE,OC,CP,TR,NU [When Jehovah changed Abram's name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.] ‡ **1:4** αμιναδαβ *rell* | αμιναδαμ [30%] (In the minuscule manuscripts β is often written like an μ, only without the 'tail'—if the scribe was the least bit careless, they could easily be confused.) § **1:5** βοοζ f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | βοες ϣ¹κΒ [0.5%] NU | βοος C [0.5%] * **1:5** ωβηδ f³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | ιωβηδ κΒ,C [2%] NU | two other spellings † **1:6** ο βασιλεὺς f³⁵ C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — ϣ¹κΒ [2%] NU ‡ **1:6** σολομωνα f³⁵ ϣ¹Β,C [90%] RP,HE,OC,CP,NU | σολομωντα W [9%] TR | σαλομων κ [0.5%] | σολομων [0.5%] § **1:7** ασα f³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | ασαφ ϣ¹κΒ,C [2%] NU (twice) * **1:10** μανασσην f³⁵ [25%] | μανασση κΒ,C,W [73%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | μανασην [2%] † **1:10** αμων f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | αμμων [2%] | αμως κC [2%] NU | αμνων B | one other spelling ‡ **1:11** ἐγεννησεν *rell* | 1 του ιωακειμ ιωακειμ δε 1 (11.6%) § **1:11** μετοικεσις *rell* | μετοικησις [10%] (also in verse 17, twice) * **1:12** μετοικεσιαν *rell* | μετοικησιαν [10%] † **1:13** ελιακειμ *rell* | ελιακιμ W [10%] NU ‡ **1:14** αχειμ ϣ¹ *rell* | αχιμ [10%] NU | αχειν W | two other spellings § **1:15** ματθαν *rell* | ματθατ [2%] | ματθαμ CP (twice) | μαθθαν ϣ¹Β

18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις* οὕτως ἦν· Μνηστευθείσης γὰρ† τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. 19 Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι,‡ ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν. 20 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου κατ’ ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων· «Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ§ τὴν γυναῖκά σου, τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματος ἁγίου. 21 Τέξεται δὲ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.» 22 Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ* Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· 23 «Ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ,» ὃ ἔστιν μεθερμηνευόμενον, «μεθ’ ἡμῶν ὁ Θεός.» 24 Διεγερθεὶς† δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος Κυρίου καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, 25 καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς, τὸν πρωτότοκον.‡ Καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἸΗΣΟΥΝ.

Jesus is born—4 BC

2

The ‘wise men’

1 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ, μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα* 2 λέγοντες· «Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; Εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα† ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.» 3 Ακούσας δὲ Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς‡ ἐταράχθη, καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ’ αὐτοῦ. 4 Καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο παρ’ αὐτῶν ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. 5 Οἱ δὲ εἶπον§ αὐτῷ· «Ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου· 6 «Καὶ σύ, Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ.» 7 Τότε Ἡρώδης, λάθρα καλέσας τοὺς μάγους, ἠκρίβωσεν παρ’ αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος. 8 Καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλεὲμ εἶπεν, «Πορευθέντες ἀκριβῶς ἐξετάσατε* περὶ τοῦ Παιδίου· ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ.»

The Star!

9 Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν, καὶ ἰδοὺ, ὁ ἀστὴρ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ προῆγεν αὐτοὺς ἕως ἐλθὼν ἑστῆ† ἐπάνω οὗ ἦν τὸ Παιδίον. 10 Ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. 11 Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον‡ τὸ Παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα· χρυσὸν

* 1:18 γεννησις f³⁵ [96.5%] RP,HE,OC,CP,TR | γενεσις p¹κΒ [3%] NU | γενεσεις C,W | two other spellings † 1:18 γαρ f³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — p¹κΒ,C [2%] NU ‡ 1:19 παραδειγματισαι f³⁵ κC,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | δειγματισαι p¹B [1%] NU § 1:20 μαριαμ f³⁵ κC,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | μαριαν B [1%] NU * 1:22 του f³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κΒ,C,D,W [3%] NU † 1:24 διεγερθεις f³⁵ D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | εγερθεις κΒ,C [1%] NU ‡ 1:25 τον υιον αυτης τον πρωτοτοκον f³⁵ C,D,N,W (99.5%) RP,HE,OC,CP,TR | υιον κΒ (0.5%) NU (1454 vs 8 manuscripts) * 2:1 ιεροσολυμα rell | ιερουσαλημ C,N,W [10%] † 2:2 αυτου τον αστερα rell | 231 [1%] CP ‡ 2:3 ηρωδης ο βασιλευς f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 κΒ,D [2%] NU § 2:5 ειπον rell | ειπαν κΒ,NU * 2:8 ακριβως εξετασατε f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κ(B)C(D) [4%] NU † 2:9 εστη f³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | εσταθη κΒ,C,D [2%] NU ‡ 2:11 ειδον rell | ιδον κC,W [5%] | ευρον [5%] TR | ειδαν B

καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. ¹² Καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

The flight to Egypt

¹³ Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοῦ, ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων· «Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἵσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοι, μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ Παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό.» ¹⁴ Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον. ¹⁵ Καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ § Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν Υἱόν μου.»

The massacre

¹⁶ Τότε Ἡρώδης, ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ὀρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν παρὰ τῶν μάγων. ¹⁷ Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ* Ἰερεμίου† τοῦ προφήτου λέγοντος· ¹⁸ «Φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἠκούσθη, θρήνος καὶ‡ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς· Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν.»

The return to Natsareth

¹⁹ Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ἰδοῦ, ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται § τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ ²⁰ λέγων· «Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ, τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ Παιδίου.» ²¹ Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ Παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἦλθεν* εἰς γῆν Ἰσραὴλ. ²² Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ† τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,‡ ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν. Χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, ²³ καὶ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

Ministry of John the Baptizer—26 AD

3

¹ Ἐν δὲ* ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας ² καὶ† λέγων, «Μετανοεῖτε, ἥγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» ³ Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ‡ Ἡσαίου§ τοῦ προφήτου λέγοντος· «Φωνὴ βοῶντος, «Ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.»» ⁴ Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· ἡ δὲ τροφή αὐτοῦ ἦν* ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. ⁵ Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ

§ 2:15 του f³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,D,W [3%] NU * 2:17 υπο f³⁵ [98%] RP,HE,OC,CP,TR | δια xB,C,D,W [2%] NU † 2:17 ιερεμιου f³⁵ OC,CP,TR | ιερεμιου RP,HE,NU ‡ 2:18 θρηνος και f³⁵ C,D,W [99.2%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB (0.7%) NU § 2:19 κατ οναρ φαίνεται f³⁵ C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 xB,D [2%] NU * 2:21 ηλθεν f³⁵ D,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | εισηλθεν xB,C [1%] NU † 2:22 επι f³⁵ C,D,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,N [5%] NU ‡ 2:22 ηρωδου του πατρος αυτου f³⁵ D,N [99.7%] RP,HE,OC,CP,TR | 2341 xB,C,W [0.3%] NU * 3:1 δε rell | — D,N [10%] † 3:2 και f³⁵ C,D,N,W [99.8%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — xB [0.2%] Nestle²⁴ ‡ 3:3 υπο f³⁵ N [98%] RP,HE,OC,CP,TR | δια xB,C,D,W [2%] NU § 3:3 ησαιου f³⁵ OC,CP,TR | ησαιου RP,HE,NU * 3:4 αυτου ην f³⁵ N [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 xB,C,D,W [1%] NU

† Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου, ⁶ καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ· ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

A bunch of snakes

⁷ Ἴδων δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; ⁸ Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον[§] τῆς μετάνοίας, ⁹ καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, «Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ,» λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. ¹⁰ Ἦδη δὲ καὶ* ἡ ἄξινη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

¹¹ »Εγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς[†] ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι. Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ·[‡] ¹² οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην·[§] τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.»

Baptism of Jesus

¹³ Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ* τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. ¹⁴ Ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων, «Εγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;» ¹⁵ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, «Ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.» Τότε ἀφίησιν αὐτόν. ¹⁶ Καὶ βαπτισθεὶς[†] ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθύς[‡] ἀπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ ἰδοὺ, ἀνεώχθησαν[§] αὐτῷ* οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν τὸ[†] Πνεῦμα τοῦ[‡] Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ[§] ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. ¹⁷ Καὶ ἰδοὺ, φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.»

Jesus tested by Satan

4

¹ Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. ² Καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα* καὶ νύκτας τεσσαράκοντα,[†] ὕστερον ἐπείνασεν. ³ Καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων εἶπεν,[‡] «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.» ⁴ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Γέγραπται· «Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται[§] ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ.»» ⁵ Τότε παραλαμβάνει αὐτόν ὁ διάβολος εἰς

† 3:5 η rell | — [5%] CP ‡ 3:6 ιορδανη f³⁵ D [85%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 ποταμῳ κB,C,W [15%] NU § 3:8 καρπον αξιον rell | καρπους αξιους [5%] TR * 3:10 και f³⁵ [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C,W [2%] NU † 3:11 βαπτίζω υμας f³⁵ C [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,W [2%] NU ‡ 3:11 αγιω f³⁵ [80%] RP,HE,CP | 1 και πυρι κB,C,W [20%] OC,TR,NU § 3:12 αυτου εις την αποθηκην f³⁵ κC (76.1%) RP,HE,OC,CP,TR,NU | 2341 (13.9%) | 234 (7.4%) | 12341 B,W (2.6%) * 3:13 επι rell | εις CP † 3:16 και βαπτισθεις f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 δε κB,C [1%] NU ‡ 3:16 ανεβη ευθυς f³⁵ C [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,W [1.5%] NU § 3:16 ανεωχθησαν f³⁵ κC,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ηνεωχθησαν B [1%] NU * 3:16 αυτω f³⁵ C,W (99.5%) RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB (0.3%) | long omission (0.2%) † 3:16 το f³⁵ C,W (99.9%) RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB (alone) ‡ 3:16 του f³⁵ C,W (99.6%) RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB (alone) | omit phrase (0.3%) § 3:16 και f³⁵ C,D,W [99.9%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB * 4:2 τεσσαρακοντα f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | τεσσερακοντα κB(C) [1%] NU | μ D † 4:2 τεσσαρακοντα f³⁵ (D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | τεσσερακοντα (κ)B,C [1%] NU ‡ 4:3 αυτω ο πειραζων ειπεν f³⁵ C [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 2341 κB,W [2%] NU | 123 και 41 D § 4:4 ζησεται f³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 ο κB,C,D,W [10%] NU

τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἵστησιν* αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, ⁶ καὶ λέγει αὐτῷ, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω. Γέγραπται γὰρ ὅτι <Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἁροῦσίν σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.>» ⁷ Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Πάλιν γέγραπται· <Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.>» ⁸ Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν. ⁹ Καὶ λέγει† αὐτῷ, «Ταῦτα πάντα σοι‡ δώσω ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι.» ¹⁰ Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ὑπαγε ὀπίσω μου,§ Σατανᾶ· γέγραπται γάρ· <Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.>» ¹¹ Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος καὶ ἰδοὺ, ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

Jesus chooses Capernaum as His base of operations—27 AD

¹² Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς* ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη,† ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ¹³ Καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ,‡ ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καπερναοὺμ§ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλείμ.* ¹⁴ ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος· ¹⁵ «Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ¹⁶ ὁ λαὸς ὁ κατήμενος ἐν σκότει εἶδεν φῶς† μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χῶρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.»

Peter, Andrew, James and John

¹⁷ Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, «Μετανοεῖτε, ἥγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» ¹⁸ Περιπατῶν δὲ‡ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα (τὸν λεγόμενον Πέτρον) καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν, ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. ¹⁹ Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων.» ²⁰ Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. ²¹ Καὶ προβάς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον (τὸν τοῦ Ζεβεδαίου) καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. ²² Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

A tour of Galilee

²³ Καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς,§ διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. ²⁴ Καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας—ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους, καὶ* δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους

* 4:5 ἵστησιν f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐστήσεν κB,C,D [1%] NU † 4:9 λέγει f³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εἶπεν κB,C,D [1.5%] NU ‡ 4:9 πάντα σοι f³⁵ D [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,C,W [1.5%] NU § 4:10 ὀπισω μου f³⁵ D (88.1%) RP,HE,OC,CP | — κB,C,W (11.8%) TR,NU | two other variants (0.1%) * 4:12 ο ἰησους f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C,D [1%] NU † 4:12 παρεδοθη rel | παρεδωθη CP ‡ 4:13 ναζαρετ f³⁵ [89%] RP,HE,OC,CP,TR | ναζαρεθ κD,W [10%] | ναζαρα B [0.5%] NU | ναζαραθ C [0.5%] | one other spelling § 4:13 καπερναουμ f³⁵ C [99%] RP,HE,OC,CP,TR | καφαρναουμ κB,D,W [1%] NU * 4:13 νεφθαλειμ f³⁵ κB,C,D [89%] RP,HE,OC,CP,TR | νεφθαλιμ W [10%] NU | νεφθαλημ [1%] † 4:16 ειδεν φως f³⁵ (D) [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,C,W [3%] NU ‡ 4:18 δε rel | 1 ο ἰησους [5%] TR § 4:23 ὁλην την γαλιλαιαν ο ἰησους f³⁵ W (90.8%) RP,HE,OC,CP,TR | 45123 D (7.6%) | 2345 (0.3%) | 123 (0.5%) | 45 (0.2%) | 45 εν ολη τη γαλιλαια C (0.1%) | 45 εν τη γαλιλαια κ | εν ολη τη γαλιλαια B (alone) NU | καθ ολης της γαλιλαιας 45 (0.3%) | three other variants (0.2%) * 4:24 και f³⁵ κD,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR[N]U | — B,C [2%]

καὶ παραλυτικούς—καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. ²⁵ Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

The Sermon on the Mount

5

¹ Ἴδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καί, καθίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον* αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

The Beatitudes

² Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων· ³ «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ⁴ Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. ⁵ Μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν. ⁶ Μακάριοι οἱ πεινῶντες† καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. ⁷ Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται. ⁸ Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. ⁹ Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. ¹⁰ Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

For disciples

¹¹ »Μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν ῥῆμα‡ καθ’ ὑμῶν, ψευδόμενοι,§ ἕνεκεν ἐμοῦ. ¹² Χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν. ¹³ Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; Εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ* καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. ¹⁴ Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὅρους κειμένη. ¹⁵ Οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ’ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. ¹⁶ Οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Jesus interprets the Law

¹⁷ »Μὴ νομίσητε† ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν Νόμον ἢ τοὺς Προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. ¹⁸ Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰώτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ Νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται. ¹⁹ Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ‡ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ’ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ²⁰ Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν§ πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

About respecting others

* **5:1** προσῆλθον *rell* | προσῆλθαν *xB,NU* † **5:6** πεινῶντες *rell* | πινῶντες *CP* ‡ **5:11** ῥημα *f³⁵ C,W* (99.8%) *RP,HE,OC,CP,TR* | — *xB(D)NU* § **5:11** ψευδομενοι *f³⁵ xB,C* [99.9%] *RP,HE,OC,CP,TR[NU]* | — *D* * **5:13** βληθῆναι ἐξω καὶ *f³⁵ D,W* [99%] *RP,HE,OC,CP,TR* | βληθεν *2 xB,C* [1%] *NU* † **5:17** νομίσητε *rell* | νομησητε [5%] *CP* ‡ **5:19** διδαξη *rell* | διδαξει *CP* § **5:20** ἡ δικαιοσυνη ὑμων *f³⁵* [70%] *RP,HE,OC,CP,TR* | 312 *xB,W* [30%] *NU* | one other variant (*D* omits verse 20; *C* is missing)

21 »Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη* τοῖς ἀρχαίοις, <Οὐ φονεύσεις, ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.> 22 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ† ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. Ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, <Ρακά,> ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ. Ὃς δ' ἂν εἴπῃ, <Μωρέ,> ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν Γέενναν‡ τοῦ πυρός. 23 Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐκεῖ§ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, 24 ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε· πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. 25 Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ,* μήποτε σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῷ† τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθῇς. 26 Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως ἂν‡ ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

About sexual sin

27 »Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη,§ <Οὐ μοιχεύσεις.> 28 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν* ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. 29 Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς Γέενναν. 30 Καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς Γέενναν.† 31 Ἐρρέθη‡ ὅτι§ <ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.> 32 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ* τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχεῖσθαι,† καὶ ὃς ἂν ἀπολελυμένην γαμήσῃ μοιχᾶται.

About swearing

33 »Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, <Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου.> 34 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ Θεοῦ· 35 μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου Βασιλέως· 36 μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι.‡ 37 Ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν <ναὶ ναί,> <οὐ οὐ>· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

About retaliation

38 »Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη, <Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.> 39 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει§ ἐπὶ* τὴν δεξιὰν σιαγόνα,† στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. 40 Καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι

* 5:21 ἐρρεθη *rell* | ἐρρηθη B,D [15%] (Wherever the word occurs a number of MSS will have the variant, but never more than 15%) † 5:22 εἰκη *f*³⁵ D,W [96.2%] RP,HE,OC,CP,TR | — *p*⁶⁴XB [1.9%] NU | a long omission [homoioteleuton] (1.9%) ‡ 5:22 γεενναν *rell* | γεεναν [5%] CP § 5:23 καὶ ἐκεῖ *f*³⁵ D [80%] RP,HE,CP | κακεῖ XB,W [20%] OC,TR,NU * 5:25 ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 45123 XB,D,W [3%] NU † 5:25 σε παραδῷ *f*³⁵ (D)W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — *p*^{64v}XB [3%] NU ‡ 5:26 ἀν *rell* | οὐ W [3%] OC | — [2%] § 5:27 ἐρρεθη *f*³⁵ XB,D,W [90%] RP,HE,CP,NU | 1 τοῖς ἀρχαίοις [10%] OC,TR * 5:28 αὐτήν *f*³⁵ B,D,W [90%] RP,HE,OC,CP,NU | αὐτῆς [10%] TR | — *κ* † 5:30 βληθῇ εἰς γεενναν *f*³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 23 ἀπελθῇ XB [2%] NU (D omits verse 30) ‡ 5:31 ἐρρεθη *f*³⁵ *κ* [30%] | 1 δε B,D,W [70%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § 5:31 ὅτι *f*³⁵ W [97%] RP,HE,CP,TR | — XB,D [3%] OC,NU * 5:32 ὃς ἀν ἀπολύσῃ *f*³⁵ D [90%] RP,HE,OC,CP,TR | πας ὁ ἀπολύων XB,W [10%] NU † 5:32 μοιχεύσῃ *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | μοιχευθῆναι XB,D,W [3%] NU ‡ 5:36 μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι *f*³⁵ [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 123645 (X)B(W) [1%] NU | 612345 [0.5%] | 126345 [0.5%] | two other variants D § 5:39 ραπίσει *f*³⁵ D [98%] RP,HE,OC,CP,TR | ραπιζει XB,W [2%] NU * 5:39 ἐπὶ *f*³⁵ D [96%] RP,HE,OC,CP,TR | εἰς XB,W [4%] NU † 5:39 δεξιαν σιαγόνα *f*³⁵ XW [65%] RP,OC | 1 σου 2 [35%] HE,CP,TR | 12 σου B[NU] | 2 σου D

καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. ⁴¹ Καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο. ⁴² Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου,† καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι§ μὴ ἀποστραφῆς.

How to treat enemies

⁴³ »Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, <Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου.> ⁴⁴ Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς,* καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς, ⁴⁵ ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. ⁴⁶ Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; ⁴⁷ Καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς φίλους§ ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι* οὕτως† ποιοῦσιν; ⁴⁸ Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὥσπερ‡ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς§ τέλειός ἐστιν.

6

Jesus warns against religious ostentation

¹ »Προσέχετε* τὴν ἐλεημοσύνην† ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θαυθῆναι αὐτοῖς. Εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ Πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ² Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ρύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. ³ Σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, ⁴ ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ αὐτὸς‡ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.§ ⁵ Καὶ ὅταν προσεύχῃ,* οὐκ ἔση† ὥσπερ‡ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν§ φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι* ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. ⁶ Σὺ δέ, ὅταν προσεύχῃ, εἵσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν† σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.‡

‡ 5:42 διδου f³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | δος xB,D,W [1.5%] NU § 5:42 δανείσασθαι f³⁵ [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | δανισασθαι xB,D,W [1.5%] NU | δανησασθαι [1%] | one other variant * 5:44 ευλογεῖτε τοὺς καταρωμένους υμᾶς καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν (τοὺς μισούντας 1.1% TR) υμᾶς f³⁵ W (91.2%) RP,HE,OC,CP(TR) | ten minor variations on this D (1.9%) | 1234 (4.2%) | 56789 (0.9%) | 5-9,1-4 (0.6%) | five further partial variants (0.3%) | — xB (0.8%) NU † 5:44 ἐπηρεαζόντων υμᾶς καὶ f³⁵ W (94.3%) RP,HE,OC,CP,TR | 12 (2.8%) | 13 (D) (1.8%) | — xB (0.8%) NU | longer omission (0.3%) ‡ 5:45 τοῖς f³⁵ [80%] RP,HE,CP | — xB,D,W [20%] OC,TR,NU § 5:47 φίλους f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP | ἀδελφούς xB,D [3.5%] TR,NU | two other variants [0.5%] * 5:47 τελῶναι f³⁵ W (91.4%) RP,HE,OC,CP,TR | ἐθνικοὶ xB,D (7.3%) NU | long omissions (1.3%) † 5:47 οὕτως f³⁵ (80.2%) RP,HE,OC,CP,TR | το αὐτο xB,D,W (17%) NU | τουτο (1.5%) | long omissions (1.3%) ‡ 5:48 ὥσπερ f³⁵ D,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ὡς xB [3%] NU § 5:48 ἐν τοῖς οὐρανοῖς f³⁵ [85%] RP,HE,OC,CP,TR | οὐρανίος xB,W [15%] NU | 13 D * 6:1 προσέχετε f³⁵ B,D,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 δε x [4%] [NU] † 6:1 ἐλεημοσύνην f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | δικαιοσύνην xB,D [1%] NU ‡ 6:4 αὐτός f³⁵ D,W (75.2%) RP,HE,CP,TR | — xB (24.1%) OC,NU | long omissions (0.7%) § 6:4 ἐν τῷ φανερῷ f³⁵ W (93.7%) RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D (5.7%) NU | long omissions (0.7%) * 6:5 προσευχῇ f³⁵ xD,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | προσευχήσθε B [1.5%] NU † 6:5 ἐση f³⁵ D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐσεσθε xB [1.5%] NU ‡ 6:5 ὥσπερ f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ὡς xB,D [1%] NU § 6:5 ἀν f³⁵ W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [10%] NU * 6:5 ὅτι f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [3%] NU † 6:6 ταμεῖον f³⁵ B [30%] NU [ταμιον xD,W] | ταμιεῖον [70%] RP,HE,OC,CP,TR ‡ 6:6 ἐν τῷ φανερῷ f³⁵ W (97.2%) RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D (1.9%) NU | long omissions (0.9%)

How to pray

⁷ »Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε[§] ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. ⁸ Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς, οἵδεν γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. ⁹ Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· <Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ¹⁰ ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς* γῆς. ¹¹ Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· ¹² καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν† τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. ¹³ Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.>‡ ¹⁴ Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. ¹⁵ Ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν,§ οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν* ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

How to fast

¹⁶ »Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ† οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί, ἀφανίζουσιν γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. Ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι‡ ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. ¹⁷ Σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, ¹⁸ ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ·§ καὶ ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.*

The right attitude toward material supply

¹⁹ »Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν· ²⁰ θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν· ²¹ ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν† ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν.

About world-view

²² »Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστὶν ὁ ὀφθαλμός. Ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾖ,‡ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται. ²³ Ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. Εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον.

“You cannot serve God and money”

²⁴ »Οὐδεὶς δύναται δυσὶν κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.§ ²⁵ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ

§ 6:7 βαττολογησητε f³⁵ [99%] RP,HE,OC,CP,TR | βατταλογησητε xB,NU | βλαττολογησηται D | βατταλογειται W [0.5%] | two other spellings * 6:10 της f³⁵ D [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,W [1%] NU † 6:12 αφιεμεν f³⁵ [98%] RP,HE,OC,CP,TR | αφηκαμεν xB [1%] NU | αφιομεν D,W [1%] ‡ 6:13 οτι σου εστιν η βασιλεια και η δυναμις και η δοξα εις τους αιωνας αμην f³⁵ W (97.6%—with variations) RP,HE,OC,TR | 1-11 (1.1%) | αμην (0.2%) | — xB,D (1.1%) (CP)NU § 6:15 τα παραπτωματα αυτων f³⁵ B,W (97.7%) RP,HE,OC,CP,TR | 12 υμων (0.5%) | — xD (1.1%) NU | long omission (0.5%) | two other variants (0.2%) * 6:15 υμων rell | 1 ο ουρανιος [5%] CP † 6:16 ωσπερ f³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ως xB,D [1.5%] NU ‡ 6:16 οτι f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [3%] NU § 6:18 κρυπτω f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | κρυφαιω xB(D) [1%] NU (twice) * 6:18 σοι f³⁵ xB,D,W [90%] RP,HE,CP,NU | 1 εν τω φανερω [10%] OC,TR (OC in small print) † 6:21 υμων f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | σου xB [1%] NU (D missing) (twice) ‡ 6:22 ο οφθαλμος σου απλους η f³⁵ [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 51234 xB,W [1%] NU § 6:24 μαμωνα rell | μαμμωνα [5%] TR

ὕμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε·* μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσεσθε.† Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλείων‡ ἐστὶν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; 26 Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. Οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; 27 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα; 28 Καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει·§ οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει,* 29 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ† Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. 30 Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; 31 Μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, <Τί φάγωμεν;> ἢ <Τί πίωμεν;> ἢ <Τί περιβαλώμεθα;> 32 Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ·‡ οἶδεν γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων. 33 Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ§ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. 34 Μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον, ἢ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ* ἑαυτῆς. Ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

7

The right attitude toward others

1 »Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. 2 Ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται* ὑμῖν. 3 Τί δὲ βλέπετε τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; 4 Ἡ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, <Ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ† τοῦ ὀφθαλμοῦ σου,> καὶ ἰδοὺ, ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; 5 Ὑποκριτά, ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου,‡ καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Analyze your audience

6 »Μὴ δῶτε§ τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· μήποτε καταπατήσωσιν* αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.

Be persistent, yet considerate

7 »Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.† 8 Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. 9 Ἡ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν‡ αἰτήσῃ§ ὁ υἱὸς αὐτοῦ

* 6:25 καὶ τι πίνητε f³⁵ N [97%] RP,HE,OC,CP,TR | η 23 B,W [2%] [NU] | — κ [1%] † 6:25 ἐνδύσεσθε f³⁵ [20%] | ἐνδύσεσθε κB,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU [The future indicative was unexpected.] ‡ 6:25 πλείων f³⁵ [20%] | πλείων κB,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU [‘Life’ and ‘food’ are feminine, not neuter.] § 6:28 αὐξάνει f³⁵ N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | αὐξάνουσιν B [1%] NU | οὐ ξενουσιν κ * 6:28 οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει f³⁵ N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 κοπιῶσιν (κοπιουσιν B) 3 νηθουσιν (B) [1%] NU | 3 νηθουσιν 3 κοπιῶσιν κ † 6:29 οὐδε rell | 1 ο CP ‡ 6:32 ἐπιζητεῖ f³⁵ N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐπιζητουσιν κB [3%] NU § 6:33 τοῦ θεοῦ f³⁵ N,W (99%) RP,HE,OC,CP,TR[NU] | τῶν οὐρανῶν (0.4%) | αὐτοῦ (0.3%) | — κ(B) (0.2%) * 6:34 τὰ f³⁵ N [80%] RP,HE,OC,CP,TR | — κ(B)W [20%] NU | long omission [0.5%] | three other variants * 7:2 μετρηθήσεται rell | ἀντιμετρηθήσεται N [10%] TR † 7:4 ἀπο f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐκ κB,N [3%] NU ‡ 7:5 τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου f³⁵ N,W [99.7%] RP,HE,OC,CP,TR | 345612 κB,C^V [0.3%] NU § 7:6 δῶτε rell | δοτε [5%] CP * 7:6 καταπατήσωσιν f³⁵ κ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | καταπατήσουσιν B,C,N,W [3%] NU † 7:7 ὑμῖν rell | ἡμῖν OC ‡ 7:9 ἐὰν f³⁵ N,W [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [0.5%] NU | ἀν [2%] § 7:9 αἰτήσῃ f³⁵ N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αἰτήσῃ κB [1.5%] NU | αἰτήσεις C

ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ¹⁰ Καὶ* ἐὰν† ἰχθὺν αἰτήσῃ,‡ μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; ¹¹ Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; ¹² Πάντα οὖν ὅσα ἂν§ θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος* γάρ ἐστιν ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται.

Eternal destiny

¹³ »Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς. ¹⁴ Τί† στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσιν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

A tree is known by its fruit

¹⁵ »Προσέχετε δὲ‡ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασιν προβάτων, ἔσωθεν δέ εἰσιν λύκοι ἄρπαγες. ¹⁶ Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν§ ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; ¹⁷ Οὕτως πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. ¹⁸ Οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. ¹⁹ Πᾶν οὖν* δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. ²⁰ Ἄρα γε, ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

We have to do the Father's will

²¹ »Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, <Κύριε, Κύριε,> εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν† οὐρανοῖς. ²² Πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, <Κύριε, Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν,‡ καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;> ²³ Καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι <Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.>

All face adversity—foundation determines outcome

²⁴ »Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω αὐτὸν§ ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ* ἐπὶ τὴν πέτραν. ²⁵ Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσον† τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ· καὶ οὐκ ἔπεσεν, τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. ²⁶ Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησεν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ‡ ἐπὶ τὴν ἄμμον. ²⁷ Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσεν· καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη.»

Editorial comment

* **7:10** καὶ f³⁵ N,W [85%] RP,HE,OC,TR | η 1 xB,C [15%] CP,NU † **7:10** εἰαν f³⁵ N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C [3%] NU ‡ **7:10** αἰτησι f³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | αἰτησῇ xB,C,N,W [3%] NU § **7:12** αν f³⁵ B [98%] RP,HE,OC,CP,TR | εαν xC,N,W [2%] NU * **7:12** ουτος rell | ουτως [10%] CP † **7:14** τι f³⁵ C,N,W (99%) RP,HE,OC,CP,NU | οτι x,TR | οτι δε B ‡ **7:15** δε f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [1%] NU (N missing) § **7:16** σταφυλην f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | σταφυλας xB [1%] NU | σταφυληνας C * **7:19** ουν f³⁵ C^c [25%] | — xB,C^v,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU † **7:21** εν f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 τοις xB,C [3%] NU ‡ **7:22** προεφητευσαμεν f³⁵ [98%] RP,HE,OC,CP,TR | επροφητευσαμεν xB,C,W [2%] NU § **7:24** ομοιωσω αυτον f³⁵ C,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ομοιωθησεται xB [4%] NU * **7:24** την οικιαν αυτου f³⁵ [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 xB,C,W [2%] NU † **7:25** προσεπεσον f³⁵ [93%] RP,HE,OC,CP,TR | προσεπεσαν B,C [6%] NU | προσεπεσεν x | προσεκρουσαν W | two other variants [1%] ‡ **7:26** την οικιαν αυτου f³⁵ C [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 xB,W [2%] NU

²⁸ Καὶ ἐγένετο ὅτε συνετέλεσεν[§] ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ²⁹ ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.*

The Messiah demonstrates His power

8

Jesus heals a leper

¹ Καταβάντι δὲ αὐτῷ* ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. ² Καὶ ἰδοὺ, λεπρὸς ἐλθὼν[†] προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, «Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.» ³ Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς,[‡] λέγων, «Θέλω, καθαρίσθητι.» Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. ⁴ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ὅρα μηδενὶ εἰπῆς· ἀλλ' ὅς ὑπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκαι* τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωσῆς,[†] εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.»

Jesus heals at a distance

⁵ Εἰσελθόντι[‡] δὲ αὐτῷ[§] εἰς Καπερναοὺμ,* προσῆλθεν αὐτῷ ἐκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων, ⁶ «Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.» ⁷ Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,[†] «Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν.» ⁸ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἐκατόνταρχος ἔφη· «Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ,[‡] καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. ⁹ Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας. Καὶ λέγω τούτῳ, «Πορεύθητι,» καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, «Ἐρχου,» καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, «Ποίησον τοῦτο,» καὶ ποιεῖ.» ¹⁰ Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν, καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν[§] εὑρόν. ¹¹ Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἔξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται* μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ¹² οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Ἐκεῖ ἔσται ὁ [†] κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.» ¹³ Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἐκατοντάρχῳ,[‡] «Ὑπαγε, καὶ[§] ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι.» Καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ* ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

Peter's mother-in-law

¹⁴ Καὶ ἐλθὼν[†] ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν. ¹⁵ Καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν

§ 7:28 συνετέλεσεν f³⁵ [94%] RP,HE,OC,CP,TR | ετελεσεν xB,C,W [6%] NU * 7:29 γραμματεῖς f³⁵ C [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 αυτων xB,W [5%] NU * 8:1 καταβαντι δε αυτω f³⁵ [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 12 αυτου x | καταβαντος 2 αυτου B,C,W [1%] NU | καταβαινοντος 2 αυτου [1%] † 8:2 ελθων f³⁵ C,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR | προσελθων xB,N [24%] NU | — [1%] ‡ 8:3 ο ιησους f³⁵ N,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C [4%] NU § 8:4 αλλ f³⁵ [50%] TR | αλλα xB,C,N,W [50%] RP,HE,OC,CP,NU * 8:4 προσενεγκαι f³⁵ [25%] | προσενεγκε xN,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR | προσενεγκον B,C [0.5%] NU [The imperative use of the infinitive is very normal Koine, being a continuation of classical usage.] † 8:4 μωσης f³⁵ C [90%] RP,HE,OC,CP | μωυσης xB,N,W [10%] TR,NU ‡ 8:5 εισελθοντι f³⁵ N,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | εισελθοντος xB,C [4%] NU § 8:5 αυτω f³⁵ N,W [91%] RP,HE,OC,CP | αυτου xB,C [4%] NU | τω ιησου [5%] TR * 8:5 καπερναουμ f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | καφαρναουμ xB [1%] NU † 8:7 ο ιησους f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — (x)B [0.5%] NU ‡ 8:8 λογω rell | λογον [5%] TR § 8:10 ουδε εν τω ισραηλ τοσαυτην πιστιν f³⁵ xC,N (95.1%) RP,HE,OC,CP,TR | οτι 1-6 (3.4%) | 1 παρ ουδενι 2-6 (0.2%) | παρ ουδενι 56 (0.3%) | παρ ουδενι 56234 B,W (0.7%) NU | long omission (0.3%) * 8:11 ανακλιθησονται rell | ανακληθησονται [10%] CP † 8:12 ο rell | — CP ‡ 8:13 εκατονταρχω f³⁵ [30%] OC,TR | εκατονταρχη xB,C,N,W [70%] RP,HE,CP,NU § 8:13 και f³⁵ C,N [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,W [1%] NU * 8:13 αυτου f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[N] | — xB [1%] † 8:14 ελθων rell | εισελθων [5%] CP

αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ.‡ 16 Ὁψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς. Καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντα τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, 17 ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος, «Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν^δ καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.»

18 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους* περὶ αὐτόν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. 19 Καὶ προσελθὼν εἷς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, «Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ.» 20 Λέγει† αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.» 21 Ἄλλος δὲ τῶν μαθητῶν‡ εἶπεν αὐτῷ, «Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.» 22 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν^δ αὐτῷ, «Ἀκολουθεῖ μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.»

Jesus controls wind and wave

23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 24 Καὶ ἰδοὺ, σεισμός μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων. Αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν. 25 Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ* ἤγειραν αὐτόν λέγοντες, «Κύριε, σῶσον ἡμᾶς,† ἀπολλύμεθα.» 26 Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι;» Τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. 27 Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες, «Ποταπὸς ἐστὶν οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;»‡

Jesus controls any number of demons

28 Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ^δ εἰς τὸ πέραν, εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν,* ὑπῆντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι, ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. 29 Καὶ ἰδοὺ, ἔκραξαν λέγοντες· «Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ,† Υἱὲ τοῦ Θεοῦ; Ἦλθες ὥδε‡ πρὸ καιροῦ βασανίσει ἡμᾶς;» 30 Ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη. 31 Οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, «Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν^δ εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.» 32 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Ὑπάγετε.» Οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.* Καὶ ἰδοὺ, ὥρμησεν πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων† κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι. 33 Οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων. 34 Καὶ ἰδοὺ, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν‡ τῷ Ἰησοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτόν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

‡ 8:15 αὐτῷ f³⁵ κB,C,W [90%] RP,HE,OC,CP,NU | αὐτοῖς [10%] TR | αὐτῶν N § 8:17 ελαβεν tell | ανελαβεν [5%] CP * 8:18 πολλους οχλους f³⁵ C,N [97%] RP,HE,OC,CP,TR | πολυν οχλον [2%] | 2 κ [1%] | οχλον B,NU | οχλον πολυν W | one other variant † 8:20 λεγει f³⁵ [20%] | και 1 κB,C,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU ‡ 8:21 μαθητων f³⁵ κB [20%] | 1 αυτου C,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § 8:22 ειπεν f³⁵ N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | λεγει κB,C [2%] NU * 8:25 οι μαθηται f³⁵ (80%) RP,HE,CP | 12 αυτου W (19%) OC,TR | αυτω 12 αυτου C (0.5%) | — κB (0.5%) NU † 8:25 ημας f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [3%] NU ‡ 8:27 υπακουουσιν αυτω f³⁵ C [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,W [1.5%] NU § 8:28 ελθοντι αυτω f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ελθοντος αυτου B,C [4%] NU | ελθοντων αυτων κ * 8:28 γεργεσηνων f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | γεργεσινων [2%] | γαδαρηνων B,C [2%] NU | γαζαρηνων κ † 8:29 ιησου f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [4%] NU ‡ 8:29 f³⁵ generally has ὥδε, presumably to distinguish it from ὡ δε. § 8:31 επιτρεπον ημιν απελθειν f³⁵ C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | αποστειλον ημας κB [2%] NU * 8:32 την αγελην των χοιρων f³⁵ N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | τους χοιρους κB,C [3%] NU † 8:32 των χοιρων f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB(C)N,W [5%] NU ‡ 8:34 συναντησιν f³⁵ C,N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | υπαντησιν κB [1.5%] NU

9

Jesus forgives sins

¹ Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ* πλοῖον διεπέρασεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. ² Καὶ ἰδού, προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ, «Θάρσει, τέκνον· ἀφέωνταί† σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.»‡ ³ Καὶ ἰδού, τινὲς τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, «Οὗτος βλασφημεῖ.» ⁴ Καὶ εἰδὼς§ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν· «Ἵνατί ὑμεῖς* ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ⁵ Τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, «Ἀφέωνταί† σοι‡ αἱ ἁμαρτίαι,» ἢ εἰπεῖν, «Ἐγχειρα§ καὶ περιπάτει; ⁶ Ἵνα δὲ εἰδῇτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας»—τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, «Ἐγερθεῖς, ἄρῃ σου τὴν κλίνην καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.» ⁷ Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. ⁸ Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν* καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

Matthew called

⁹ Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον† λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἀκολούθει μοι.» Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. ¹⁰ Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδού, πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. ¹¹ Καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι εἶπον‡ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει§ ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;» ¹² Ὁ δὲ Ἰησοῦς* ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς† «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ’ οἱ κακῶς ἔχοντες. ¹³ Πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστιν, «Ἐλεον‡ θέλω καὶ οὐ θυσίαν.» Οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ§ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.»*

Fasting

¹⁴ Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες, «Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά,† οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν;» ¹⁵ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ’ ὅσον χρόνον‡ μετ’ αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος; Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ’ αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.

Old wineskins

¹⁶ »Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται. ¹⁷ Οὐδὲ

* **9:1** το f³⁵ C,N,W [90%] RP,HE,CPT,TR | — κB [10%] OC,NU † **9:2** αφεωνται f³⁵ C,W [98.5%] RP,HE,OC,CPT,TR | αφεονται [1%] | αφιενται κB,NU | αφεοντε N | αφιοντε D ‡ **9:2** σοι αι αμαρτιαι σου f³⁵ [96.5%] RP,HE,OC,CPT,TR | 423 κB,C,W [2%] NU | 4234 N [1%] | 123 D [0.5%] § **9:4** ειδως f³⁵ B (33.2%) | ειδων (1%) | ιδων κC,D(N)W (65.7%) RP,HE,OC,CPT,TR,NU [‘knowing’ is better than ‘seeing’] * **9:4** υμεις f³⁵ N,W [98%] RP,HE,OC,CPT,TR | — κB,C,D [2%] NU † **9:5** αφεωνται f³⁵ C,W [98.5%] RP,HE,OC,CPT,TR | αφεονται [1%] | αφιονται κD | αφιενται B,NU | αφεοντε N ‡ **9:5** σου f³⁵ κB,C,D,W [65%] RP,HE,OC,CPT,NU | σοι N [35%] TR § **9:5** εγειραι f³⁵ B [80%] RP,HE,CPT,TR | εγειρε κ,C,D,N,W [20%] OC,NU * **9:8** εθαυμασαν f³⁵ C,N (97.5%) RP,HE,OC,CPT,TR | εθαυμαζον (0.3%) | εφοβηθησαν κB,D,W (2%) NU | two other variants (0.2%) † **9:9** ματθαιον f³⁵ C [99.5%] RP,HE,OC,CPT,TR | μαθθαιον κB,D,NU | ματθεον N | μαθθεον W ‡ **9:11** ειπον f³⁵ D,N [97%] RP,HE,OC,CPT,TR | ελεγον κB,C,W [3%] NU § **9:11** και πινει f³⁵ [30%] | — κB(C)(D)N,W [70%] RP,HE,OC,CPT,TR,NU * **9:12** ιησους f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CPT,TR | — κB,D [1%] NU † **9:12** αυτοις f³⁵ N,W [99%] RP,HE,OC,CPT,TR | — κB,C [1%] NU ‡ **9:13** ελεον f³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CPT,TR | ελεος κB,C,D,N [1.5%] NU § **9:13** αλλα rell | αλλ [5%] TR * **9:13** εις μετανοιαν f³⁵ C [96%] RP,HE,OC,CPT,TR | — κB,D,N,W [4%] NU † **9:14** πολλα f³⁵ C,D,N,W (98.6%) RP,HE,OC,CPT,TR,NU | — κB (1.4%) ‡ **9:15** χρονον f³⁵ [20%] OC | — κB,C,D,N,W [80%] RP,HE,CPT,TR,NU

βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.ᾤ Ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς* καινούς, καὶ ἀμφοτέροι† συντηροῦνται.»

Jesus raises the dead

18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ, ἄρχων τις ἐλθὼν‡ προσεκύνει αὐτῷ, λέγων ὅτι «Ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν, ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ’ αὐτὴν καὶ ζήσεται.» 19 Καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 20 Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ αἰμορροοῦσα δώδεκα ἔτη προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. 21 Ἐλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, «Ἐὰν μόνον ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ σωθήσομαι.» 22 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς§ καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἶπεν, «Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.» Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. 23 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, λέγει αὐτοῖς,* 24 «Ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον ἀλλὰ καθεύδει.» Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. 25 Ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. 26 Καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

Jesus restores sight and speech

27 Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ† δύο τυφλοί, κράζοντες καὶ λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, Υἱὸς‡ Δαυίδ.» 28 Ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί· καὶ λέγει αὐτοῖς,§ «Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Ναί, Κύριε.» 29 Τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, «Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γεννηθήτω ὑμῖν.» 30 Καὶ ἀνεῶχθησαν* αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. Καὶ ἐνεβριμήσατο† αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, «Ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω.» 31 Οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

32 Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφόν, δαιμονιζόμενον. 33 Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός. Καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες ὅτι,‡ «Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ.» 34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, «Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.»

The harvest needs workers

35 Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.ᾤ 36 Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσकुλμένοι* καὶ ἐρριμμένοι, ὥς† πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. 37 Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ

§ 9:17 απολουνται f³⁵ C,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR | απολλυνται f^{35pt} xB [20%] NU | απολλυται D * 9:17 βαλλουσιν οινον νεον εις ασκους rell | 23451 C [3%] OC † 9:17 αμφοτεροι rell | αμφοτερα [5%] TR ‡ 9:18 τις ελθων f³⁵ [30%] | εις 2 [62%] RP,HE,CP,NU [C,D,N,W etc. have ΕΙΣΕΛΘΩΝ, which could be taken as one word, the verb] | 2 [5%] TR | προσελθων x | εις προσελθων B [2%] OC § 9:22 επιστραφεις f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | στραφεις xB(D)N [3%] NU * 9:23 λεγει αυτοις f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 N | ελεγεν xB,D [3%] NU | two other variants † 9:27 αυτω f³⁵ xC,N,W [99.8%] RP,HE,OC,CP,TR[N]U | — B,D [0.2%] ‡ 9:27 υιος f³⁵ B,W [70%] HE,NU | υιε xC,D,N [30%] RP,OC,CP,TR § 9:28 αυτοις f³⁵ [20%] | 1 ιησους x | 1 ο ιησους B,C,D,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU * 9:30 ανεωχθησαν f³⁵ xW [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ηνεωχθησαν B,D,N [0.5%] NU | ηνοιχθησαν C † 9:30 ενεβριμησατο f³⁵ C,D,N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ενεβριμηθη x(B) [1.5%] NU ‡ 9:33 οτι f³⁵ [25%] OC | — xB,C,D,N,W [75%] RP,HE,CP,TR,NU § 9:35 εν τω λαω f³⁵ x [90%] RP,HE,OC,TR | — B,C,D,N,W [10%] CP,NU * 9:36 εσकुλμενοι f³⁵ xB,C,D,W [90%] RP,HE,CP,NU | εκκληλυμενοι [10%] OC,TR | — N † 9:36 ως f³⁵ C,D,N [50%] OC | ωσει xB,W [50%] RP,HE,CP,TR,NU

δὲ ἐργάται ὀλίγοι. ³⁸ Δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.»

Jesus commissions and orients the twelve disciples—28 AD

10

¹ Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν* πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτά, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. ² Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά εἰσιν† ταῦτα· πρῶτος Σίμων (ὁ λεγόμενος Πέτρος) καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ,‡ Ἰάκωβος (ὁ τοῦ Ζεβεδαίου) καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ³ Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος§ (ὁ τελώνης), Ἰάκωβος (ὁ τοῦ Ἀλφαίου) καὶ Λεββαῖος (ὁ ἐπικληθεὶς* Θαδδαῖος), ⁴ Σίμων (ὁ Κανανίτης)† καὶ Ἰούδας‡ Ἰσκαριώτης (ὁ καὶ παραδούς αὐτόν).

Orientation with immediate effect

⁵ Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, παραγγείλας αὐτοῖς λέγων· «Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν§ μὴ εἰσέλθῃτε. ⁶ Πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. ⁷ Πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες ὅτι <Ἦγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.> ⁸ Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε,* δαιμόνια ἐκβάλλετε. Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. ⁹ Μὴ κτήσῃσθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν, ¹⁰ μὴ πήραν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδους·† ἄξιος γὰρ‡ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν.§

¹¹ »Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθῃτε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστιν, κάκεῖ μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε. ¹² Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν.* ¹³ καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἄξια, ἐλθέτω† ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἄξια, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω. ¹⁴ Καὶ ὃς ἐὰν‡ μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι§ τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκεῖνης, ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. ¹⁵ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων* ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Orientation with prophetic effect

¹⁶ »Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστῆραι. ¹⁷ Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν

* **10:1** ἐξουσίαν *rell* | 1 κατὰ [25%] † **10:2** εἰσιν **f**³⁵ [30%] OC,CP | ἐστίν *κ*B,C,D,N,W [70%] RP,HE,TR,NU ‡ **10:2** αὐτοῦ **f**³⁵ *κ*,C,D,N,W [99.8%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 καὶ B [0.2%] NU § **10:3** ματθαῖος **f**³⁵ C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | μαθθαῖος B,D,NU | μαθθεος *κ* | ματθεος N | one other spelling * **10:3** λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς **f**³⁵ N,W [99.4%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 (C)(D) | — *κ*B (0.4%) NU † **10:4** κανανίτης **f**³⁵ *κ*W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | καναναιος B,C,N [2%] NU | χαναναιος D ‡ **10:4** ιουδας **f**³⁵ (C)N,W [90%] RP,HE,CP,TR | 1 ο *κ*B(D) [10%] OC,NU § **10:5** σαμαρειτῶν **f**³⁵ B [95%] RP,HE,OC,CP,TR | σαμαριτῶν *κ*C,N,W [5%] NU | σαμαριτανῶν D * **10:8** λεπρούς καθαρίζετε **f**³⁵ [94%] RP,HE,CP | 12 νεκρούς ἐγειρετε [2%] OC,TR | νεκρούς ἐγειρετε 12 *κ*B,C(D)N [3%] NU | ἐκβάλλετε νεκρούς ἐγειρετε (W) [1%] (OC in small print) † **10:10** ῥαβδούς **f**³⁵ C,N,W [95%] RP,HE,CP | ῥαβδὸν *κ*B,D [5%] OC,TR,NU ‡ **10:10** γὰρ *rell* | 1 ἐστίν D [3%] OC § **10:10** ἐστίν **f**³⁵ N,W [96%] RP,HE,CP,TR | — *κ*B,C [3%] OC,NU | γὰρ 1 D [1%] * **10:12** αὐτὴν *rell* | 1 λέγοντες εἰρήνη τῷ οἴκῳ τοῦτω *κ*D,W [10%] OC,CP † **10:13** ἐλθέτω **f**³⁵ B [94%] RP,HE,OC,TR | ἐλθατω *κ*C,N,W [2%] NU | εἰσελθέτω [4%] CP | ἐστε D ‡ **10:14** ἐὰν **f**³⁵ C [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ἀν *κ*B,D,N,W [3%] NU § **10:14** ἐξερχόμενοι **f**³⁵ C,N,W [97%] RP,HE,CP,TR | 1 ἐξω *κ*B,D [2%] OC,NU | 1 ἐκ [1%] * **10:15** γομόρρων *rell* | γομορρας C [10%] OC | γομορῶν W [1%] | γομορας D | γομμορας N [1%]

μαστιγώσουσιν ὑμᾶς. ¹⁸ Καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἑμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. ¹⁹ Ὅταν δὲ παραδιδῶσιν† ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε,‡ δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε.§ ²⁰ οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.

Like master, like slave

²¹ »Παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. ²² Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. ²³ Ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.* Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου. ²⁴ Οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. ²⁵ Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος† ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. Εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοῦλ‡ ἀπεκάλεσαν,§ πόσω μάλλον τοὺς οἰκειακοὺς* αὐτοῦ; ²⁶ Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς· οὐδὲν γὰρ ἔστιν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται.

“Do not be afraid”

²⁷ »Ὁ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὁ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε, κηρύττετε ἐπὶ τῶν δωματίων. ²⁸ Καὶ μὴ φοβεῖσθε† ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων‡ τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Φοβήθητε§ δὲ μάλλον τὸν δυνάμενον καὶ* ψυχὴν καὶ† σῶμα ἀπολέσαι ἐν Γεέννῃ. ²⁹ Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; Καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν. ³⁰ Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι εἰσὶν. ³¹ Μὴ οὖν φοβηθῆτε‡ πολλῶς στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

Jesus demands total commitment

³² »Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἑμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν* οὐρανοῖς. ³³ Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἐγὼ† ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν‡ οὐρανοῖς.

³⁴ »Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν. Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. ³⁵ Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς

† **10:19** παραδιδωσιν **f**³⁵ C [94%] RP,HE,CP,TR | παραδωσιν **κ**B [2%] NU | παραδωσουσιν D,N,W [3%] OC | παραδωσωσιν [1%] ‡ **10:19** λαλήσετε **f**³⁵ [30%] OC,CP | λαλήσητε **κ**B,C,D,N,W [70%] RP,HE,TR,NU | two other variants § **10:19** λαλήσετε **f**³⁵ N [90%] RP,HE,OC,CP,TR | λαλήσητε **κ**B,C,W [9%] NU | — D | two other variants * **10:23** ἄλλην **f**³⁵ C(D)N (97%) RP,HE,OC,CP,TR | ἑτεραν **κ**B,W (2.9%) NU | one other variant † **10:25** ο δουλός *rell* | τω δουλω [2%] OC ‡ **10:25** βεελζεβουλ *rell* | βεελζεβουβ CP [Latin] | βεεζεβουλ **κ**B | βελζεβουλ D [0.5%] § **10:25** ἀπεκάλεσαν **f**³⁵ [30%] CP | επεκάλεσαν B,C,W [20%] HE,NU | εκάλεσαν [49%] RP,OC,TR | επεκάλεσαντο **κ**N [1%] | καλουσιν D | one other variant [‘to stigmatize’ is the appropriate verb here] * **10:25** οικειακούς **f**³⁵ C,D,W [85%] RP,HE,CP | οικιακούς **κ**N [15%] OC,TR,NU | οικιακοῖς B † **10:28** φοβεισθε **f**³⁵ **κ**C [95%] RP,HE,CP,NU | φοβηθητε B,D,N,W [5%] OC,TR | one other variant ‡ **10:28** αποκτενοντων **f**³⁵ N [95%] RP,HE,CP | αποκτενοντων **κ**C,D,W [3%] OC,NU | αποκτεινοντων B [2%] TR § **10:28** φοβηθητε **f**³⁵ D,N [99%] RP,HE,OC,CP,TR | φοβεισθε **κ**B,C,W [1%] NU * **10:28** και **f**³⁵ **κ**B,C,D,N [50%] OC,CP,TR,NU | 1 την W [50%] RP,HE † **10:28** και **f**³⁵ B,C,D [50%] OC,CP,TR,NU | 1 το **κ**W [50%] RP,HE ‡ **10:31** φοβηθητε **f**³⁵ C [97%] RP,HE,OC,CP,TR | φοβεισθε **κ**B,D,W [3%] NU § **10:31** πολλω **f**³⁵ [20%] CP | πολλων **κ**B,C,D,W [80%] RP,HE,OC,TR,NU * **10:32** εν **f**³⁵ **p**¹⁹ **κ**D,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 τοις B,C [5%] [NU] † **10:33** αυτον καγω **f**³⁵ C [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 **p**^{19v} **κ**B,D,W [5%] NU ‡ **10:33** εν **f**³⁵ **p**¹⁹ **κ**,C,D,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 τοις B [2%] [NU]

αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· ³⁶ καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκειακοὶς αὐτοῦ.

³⁷ »Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· ³⁸ καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστιν μου ἄξιος. ³⁹ Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

⁴⁰ »Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. ⁴¹ Ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήψεται,* καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήψεται. ⁴² Καὶ ὃς ἐὰν† ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.»

The Pharisees reject Jesus as Messiah

11

¹ Καὶ ἐγένετο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσειν τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

John needs reassuring

² Ὁ δὲ Ἰωάννης, ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο* τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ³ εἶπεν αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;»

⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· ⁵ τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν,† νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. ⁶ Καί, μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.»

Jesus eulogizes John the Baptizer

⁷ Τούτων δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου· «Τί ἐξήλθετε‡ εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι, κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; ⁸ Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν, ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις§ ἡμφιεσμένον; Ἰδοὺ, οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων* εἰσὶν. ⁹ Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε† ἰδεῖν, προφήτην; Ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. ¹⁰ Οὗτος γάρ‡ ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται· <Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.> ¹¹ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγγίγεται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. ¹² Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. ¹³ Πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν·§

§ 10:36 οικειακοι f³⁵ B [85%] RP,HE,CP | οικιακοι κ [15%] OC,TR,NU * 10:41 ληψεται f³⁵ [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ληψεται p¹⁹ κB,C(D)W [1%] NU (twice) † 10:42 εαν f³⁵ κ,C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | αν B,D [2%] NU * 11:2 δυο f³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | δια κB,C,D,W [3%] NU † 11:5 ακουουσιν f³⁵ C,N (95.2%) RP,HE,OC,CP,TR | 1 και κB,D,W (4.1%) NU | long omissions (0.7%) ‡ 11:7 εξηλθετε f³⁵ [96%] RP,HE,OC,CP,TR | εξηλθατε κB,C,D,N,W [3.5%] NU | εξεληλυθατε [0.5%] (also verse 8) § 11:8 ιματιοις f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [0.5%] NU * 11:8 βασιλειων f³⁵ N (63.1%) RP,HE,CP | βασιλεων (κB)C,D,W (36.5%) OC,TR,NU | long omission (0.3%) † 11:9 εξηλθετε f³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | εξηλθατε κB,C,D,N [2.5%] NU | εξεληλυθατε W [0.5%] ‡ 11:10 γαρ f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [0.5%] NU § 11:13 προεφητευσαν f³⁵ N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | επροφητευσαν κB,C,D [2%] NU

14 καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. 15 Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν* ἀκουέτω.

16 »Τίτι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; Ὁμοία ἐστὶν παιδίοις† ἐν ἀγορᾷ καθημένοις,‡ καὶ προσφωνοῦσιν§ τοῖς ἐταίροις* αὐτῶν† 17 καὶ‡ λέγουσιν, <Ἡυλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε·§ ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν* καὶ οὐκ ἐκόψασθε.>

18 Ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγουσιν, <Δαιμόνιον ἔχει.>

19 Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, <Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν.> Καί, ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων† αὐτῆς.»

Jesus denounces three cities

20 Τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς‡ ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν. 21 «Οὐαὶ σοι, Χωραζίν,§ οὐαὶ σοι, Βηθσαιδᾶ.* ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο† αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ‡ μετενόησαν. 22 Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν. 23 Καὶ σύ, Καπερναοὺμ,§ ἡ * <ἕως τοῦ† οὐρανοῦ ὑψωθῆς,>‡ ἕως Ἰδου§ καταβιβασθῆσθι* ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο† αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμειναν‡ ἂν μέχρι τῆς σήμερον. 24 Πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι γῆ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί.»

"I praise you, Father"

25 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας§ ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. 26 Ναί, ὁ Πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία* ἔμπροσθέν σου.

27 »Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ· οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψει. 28 Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. 29 Ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι

* **11:15** ακουειν f³⁵ x,C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — B,D [0.5%] NU † **11:16** παιδιοις rel | παιδαριοις [5%] TR ‡ **11:16** εν αγορα καθημενοις f³⁵ [50%] CP | 1 αγοραις 3 [45%] RP,HE,TR | 31 αγοραις C,N,W [4%] OC | 31 ταις αγοραις xB [1%] NU | 31 τη αγορα D § **11:16** και προσφωνουσιν f³⁵ N,W [97%] RP,HE,CP,TR | α 2 C | α προσφωνουντα xB,D [3%] OC,NU * **11:16** εταιροις f³⁵ [65%] RP,OC,CP,TR | ετεροις xB,C,D,N,W [35%] HE,NU † **11:16** αυτων f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [1%] NU ‡ **11:17** και f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,CP,TR | — xB,D [2%] OC,NU § **11:17** ωρχησασθε rel | ορχησασθε [2%] CP * **11:17** υμιν f³⁵ C,N,W (97.4%) RP,HE,OC,CP,TR | ημιν (0.5%) | — xB,D (1.4%) NU | long omissions (0.7%) † **11:19** τεκνων f³⁵ C,D,N (99.4%) RP,HE,OC,CP,TR | εργων xB,W (0.5%) NU | long omission (0.1%) ‡ **11:20** ο ιησους f³⁵ C,N,W [35%] | — xB,D [65%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § **11:21** χωραζιν f³⁵ [20%] CP | χοραζιν N [65%] RP,HE,OC,TR,NU | χοραζειν xB,C,W [5%] | χωραζειν [5%] | χοραζην [2%] | χοραζιν D | three other variants * **11:21** βηθσαιδα f³⁵ C(D)N [85%] RP,HE,OC,CP,NU | βηθσαιδαν B,W [14%] TR | βηδσαιδαν x [1%] | two other spellings † **11:21** εγενοντο rel | εγενηθησαν [2%] OC ‡ **11:21** σποδω rel | 1 καθημεναι [10%] OC | 1 καθημενοι xC [3%] § **11:23** καπερναουμ f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | καφαρναουμ xB,D [1%] NU * **11:23** η f³⁵ [35%] | η N [64%] RP,HE,OC,CP,TR | μη xB,C,D,W [1%] NU † **11:23** του f³⁵ C,N [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D,W [1%] NU ‡ **11:23** υψωθης f³⁵ [35%] | υψωθεις N [63%] RP,HE,OC,CP,TR | υψωθηση xB,C,D,W [1%] NU | two other spellings § **11:23** αδου rel | αιδου HF (And so wherever the word occurs.) * **11:23** καταβιβασθηση f³⁵ x,C,N (98.5%) RP,HE,OC,CP,TR | καταβηση B,D,W (0.4%) NU | καταβληθηση (0.6%) | κατενεχθηση (0.3%) | long omissions (0.2%) † **11:23** εγενοντο f³⁵ N,W [99%] RP,HE,CP,TR | εγενηθησαν xB,C,D [1%] OC,NU ‡ **11:23** εμειναν f³⁵ D [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εμεινεν xB,C [1%] NU | εμεινον W [1%] | εμενεν N | one other variant § **11:25** απεκρυψας f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εκρυψας xB,D [0.5%] NU | εγρυψας p⁶² * **11:26** εγενετο ευδοκια f³⁵ C,D,N [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 p⁶² xB,W [1.5%] NU

πρῶτος† εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν·
 30 ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.»

12

Jesus is Lord of the Sabbath

1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυν καὶ ἐσθίειν. 2 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον* αὐτῷ, «Ἰδοὺ, οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν ἐν σαββάτῳ.» 3 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπείνασεν, αὐτὸς† καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, 4 πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν,‡ οὐδ' οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν μόνοις;* 5 Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσιν καὶ ἀναίτιοί εἰσιν; 6 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν† ἐστιν ὧδε. 7 Εἰ δὲ ἐγνώκειτε τί ἐστιν, <Ἐλεον‡ θέλω καὶ οὐ θυσίαν,> οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους. 8 Κύριος γὰρ ἐστιν§ τοῦ σαββάτου ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου.»*

Jesus heals on the Sabbath

9 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. 10 Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος ἦν† τὴν‡ χεῖρα ἔχων ξηράν. Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, «Εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεύειν;»§—ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. 11 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; 12 Πόσω οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου. Ὡστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν.» 13 Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ,* «Ἐκτεινον τὴν χεῖρα σου.»† Καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀποκατεστάθη‡ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη. 14 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες,§ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.*

A tactical withdrawal

15 Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί,† καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἀπάντας,‡ 16 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν,§ 17 ὅπως* πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· 18 «Ἰδοὺ, ὁ παῖς μου ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν

† 11:29 πρῶτος f³⁵ N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | πρῶτος p⁶² xB,C,D [0.5%] NU * 12:2 εἶπον f³⁵ D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εἶπαν xB,C [0.5%] NU † 12:3 αὐτός f³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,D,N,W [10%] NU ‡ 12:4 ἐφαγεν f³⁵ C,D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐφαγον xB [0.5%] NU § 12:4 οὐς f³⁵ xC,N [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ο B,D,W [1%] NU * 12:4 τοῖς ἱερεῦσιν μόνοις rell | 312 [1%] OC † 12:6 μεῖζον rell | μεῖζων N [10%] TR | μεῖζων C ‡ 12:7 ἐλεον f³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐλεος xB,C,D,N [1.5%] NU § 12:8 ἐστιν rell | 1 καὶ [10%] TR * 12:8 τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου rell | 3456 καὶ 12 OC † 12:10 ἦν f³⁵ [80%] RP,HE,CP,TR | — xB,C,W [0.5%] NU | 1 ἐκεῖ D,N [20%] OC ‡ 12:10 τὴν f³⁵ D [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐχων 1 N [2%] | — xB,C,W [1%] NU § 12:10 θεραπεύειν f³⁵ B,C,N [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | θεραπεύσαι xD,W [0.5%] NU * 12:13 ἀνθρώπῳ rell | 1 τῷ ἐξηραμμένῳ ἔχοντι τὴν χεῖρα [5%] CP † 12:13 τὴν χεῖρα σου f³⁵ C,D,W [96%] RP,HE,CP,TR | 312 xB,N [4%] OC,NU ‡ 12:13 ἀποκατεστάθη f³⁵ D [78%] RP,HE,OC,TR | ἀπεκατεστάθη xB,C,N,W [20%] CP,NU | ἀπεκατεστή [1%] | one other variant § 12:14 οἱ δὲ φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ἐξελθόντες f³⁵ N,W [95%] RP,HE,CP,TR | 12384567 [3%] | 82134567 (x)B,C [1.5%] OC,NU | 8 καὶ 134567 D [0.5%] * 12:14 ἀπολέσωσιν rell | ἀπωλέσωσιν CP † 12:15 ὄχλοι πολλοὶ f³⁵ C,D,W [97.3%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | 21 (1.9%) | 1 N (0.5%) | 2 xB (0.3%) ‡ 12:15 ἀπάντας f³⁵ [20%] | πάντας xB,C,N(D,W) [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § 12:16 αὐτὸν ποιήσωσιν rell | 21 OC * 12:17 ὅπως f³⁵ N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | ἵνα xB,C,D [2%] NU

εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου. Θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. ¹⁹ Οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. ²⁰ Κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λῖνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῆκος τὴν κρίσιν. ²¹ Καὶ† τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἔλπιουσιν.»

The Pharisees blaspheme the Holy Spirit

²² Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν‡§ λαλεῖν καὶ βλέπειν. ²³ Καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, «Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός,* ὁ Υἱὸς Δαυίδ;» ²⁴ Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, «Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν† Βεελζεβούλ, ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.» ²⁵ Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς‡ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς· «Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς§ ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. ²⁶ Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη. Πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ²⁷ Καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;* Διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.† ²⁸ Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ‡ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ²⁹ Ἡ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι,§ ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν; Καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ.*

The unforgivable sin

³⁰ »Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστιν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. ³¹ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.† ³² Καὶ ὅς ἐάν‡ εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν§ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Jesus denounces the Pharisees

³³ »Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. ³⁴ Γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; Ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. ³⁵ Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ* ἐκβάλλει† ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει‡ πονηρά. ³⁶ Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ ἐὰν§

† 12:21 καὶ *rell* | 1 ἐν D [5%] TR | 1 ἐπὶ W ‡ 12:22 τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν *f*³⁵ C,N [96%] RP,HE,OC,CP,TR | 1432 W [3%] | 14 κB,D [1%] NU § 12:22 κωφὸν *f*³⁵ κB,D,W [25%] NU | 1 καὶ C,N [75%] RP,HE,OC,CP,TR * 12:23 ὁ χριστός *f*³⁵ [20%] OC,CP | — κB,C,D,N,W [80%] RP,HE,TR,NU † 12:24 ἐν *f*³⁵ [25%] | 1 τῷ κB,C,D,N,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU ‡ 12:25 ὁ ἰησοῦς *f*³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [0.5%] NU § 12:25 ἐαυτῆς *rell* | ἐαυτὴν D [5%] OC (2x) * 12:27 ἐκβαλλουσιν *rell* | ἐκβαλουσιν N [3%] OC † 12:27 ὑμῶν ἐσονται κριταί *f*³⁵ C,N [97%] RP,HE,CP,TR | 321 κB,D [1%] OC,NU | 312 [1%] | 32 αὐτοὶ 1 W | three other variants ‡ 12:28 ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ *f*³⁵ [28%] OC,TR | 2341 κB,C,D,W [70%] RP,HE,CP,NU | 234 [2%] | 2 δακτυλῷ 41 N § 12:29 διαρπάσαι *f*³⁵ κD [98%] RP,HE,CP,TR | ἀρπάσαι B,C,N,W [2%] OC,NU * 12:29 διαρπάσῃ *f*³⁵ κD,W [40%] | διαρπάσει B,C,N [60%] RP,HE,OC,CP,TR,NU † 12:31 τοῖς ἀνθρώποις *f*³⁵ C,D,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [2%] NU ‡ 12:32 ἐὰν *rell* | ἀν *p*²¹D [10%] TR § 12:32 τῷ νῦν *f*³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP | τοῦτῳ 1 κB,C,D,N,W [5%] TR,NU | 1 αἰῶνι τοῦτῳ [5%] * 12:35 θησαυροῦ *rell* | 1 τῆς καρδίας [5%] TR † 12:35 ἐκβάλλει *f*³⁵ B,D,W [85%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 τὰ κC,N [14%] TR | 1 το [1%] ‡ 12:35 ἐκβάλλει *rell* | 1 τὰ N [10%] CP § 12:36 ἐὰν *f*³⁵ C,N,W [99.2%] RP,HE,OC,CP,TR | ἀν (0.4%) | — κB,D (0.4%) NU

λαλήσωσιν* οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν περὶ† αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.
 37 Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.»

The sign of the prophet Jonah

38 Τότε ἀπεκρίθησαν‡ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες, «Διδάσκαλε, θέλομεν§ ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.» 39 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· «Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. 40 Ὡσπερ γὰρ ἦν* Ἰωνᾶς† ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται‡ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. 41 Ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε. 42 Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος,§ καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.

An empty 'house' is bad

43 »Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὐρίσκει. 44 Τότε λέγει, «Ἐπιστρέψω* εἰς τὸν οἶκόν μου† ὅθεν ἐξῆλθον.» Καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα,‡ σεσαρωμένον, καὶ κεκοσμημένον. 45 Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἐπτὰ ἕτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων. Οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.»§

New relationships

46 Ἐτι δὲ* αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λαλήσαι.† 47 Εἶπεν δέ τις αὐτῷ, «Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν,‡ ζητοῦντές σοι λαλήσαι.»§* 48 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ εἰπόντι† αὐτῷ, «Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;» 49 Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν·‡ «Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. 50 Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ§ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.»

Parables of the Kingdom

* 12:36 λαλήσωσιν f³⁵ N,W (97.3%) RP,HE,OC,CP,TR | λαλήσουσιν xB,C (2.2%) NU | seven other variants D (0.4%) † 12:36 περὶ rell | ὑπερ CP ‡ 12:38 ἀπεκρίθησαν f³⁵ N,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 αὐτῷ xB,C,D [5%] NU § 12:38 θελομεν rell | θελωμεν [2%] CP * 12:40 ἦν rell | ἐγενετο [2%] OC | — D † 12:40 ἰωνας rell | 1 ο προφητης [1%] OC ‡ 12:40 ἐσται f³⁵ xB,C [65%] RP,HE,CP,TR,NU | 1 καὶ D,W [35%] OC § 12:42 σολομωνος rell | σολομωντος C [10%] TR (both times; C only the first) * 12:44 επιστρεψω rell | υποστρεψω [10%] CP † 12:44 επιστρεψω εις τον οικον μου f³⁵ C,W [99%] RP,HE,CP,TR | 23451 xB,D [1%] OC,NU ‡ 12:44 σχολαζοντα rell | 1 καὶ xC [4%] OC § 12:45 ταυτη τη πονηρα rell | 231 [2%] OC * 12:46 δε f³⁵ C(D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [1%] NU † 12:46 αὐτῷ λαλήσαι rell | 21 D [5%] OC ‡ 12:47 ἐξω ἐστήκασιν rell | 21 OC § 12:47 σοι λαλήσαι rell | σε ἰδεῖν OC * 12:47 the whole verse f³⁵ C(D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — xB [1%] † 12:48 εἰποντι f³⁵ C [98.5%] RP,HE,CP,TR | λεγοντι xB,D [1.5%] OC,NU | — W ‡ 12:49 εἶπεν rell | εφη [1%] OC § 12:50 ποιηση rell | ποιησει [5%] CP | ποιη C [0.5%] | ποιει D

13

¹ Ἐν δὲ* τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ† τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν. ² Καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς‡ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστῆκει.

Parable of the soils

³ Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς πολλὰς λέγων· «Ἰδού, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπειραί.* ⁴ Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν· καὶ ἦλθεν τὰ πετεινὰ καὶ† κατέφαγεν αὐτά. ⁵ Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. ⁶ Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. ⁷ Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ ἀπέπνιξαν‡ αὐτά. ⁸ Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ ἐδίδου καρπὸν· ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα. ⁹ Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν,§ ἀκουέτω.»

The reason for parables

¹⁰ Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον* αὐτῷ, «Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;» ¹¹ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὅτι «Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. ¹² Ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ. ¹³ Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνιοῦσιν. ¹⁴ Καὶ ἀναπληροῦνται† αὐτοῖς‡ ἡ προφητεία Ἡσαΐου ἡ λέγουσα· «Ἀκοῇ ἀκούσετε§ καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε* καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ¹⁵ Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυσαν· μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν, καὶ ἐπιστρέψωσιν·† καὶ ἰάσωμαι‡ αὐτούς.» ¹⁶ Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσιν, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούει·§ ¹⁷ ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον,* καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Parable of the soils explained

¹⁸ » Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπειρόντος·† ¹⁹ Παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει‡ τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ—οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. ²⁰ Ὁ

* **13:1** δε f³⁵ C,D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [1.5%] NU † **13:1** απο f³⁵ C,W (97.7%) RP,HE,CP,TR | εκ κ (0.5%) | — B (1.5%) OC,NU | three other variants D (0.3%) ‡ **13:2** εις f³⁵ κB,C,W [30%] OC,NU | 1 το D [70%] RP,HE,CP,TR § **13:3** εν παραβολαις πολλα f³⁵ C [25%] | 312 κB,D,W [75%] RP,HE,OC,CP, TR,NU * **13:3** σπειραι f³⁵ κD,W [60%] OC,CP | σπειρειν B,C [40%] RP,HE,TR,NU † **13:4** ηλθεν τα πετεινα και f³⁵ κ,C(D)W [98%] RP,HE,CP,TR | ελθοντα 23 B [2%] OC,NU ‡ **13:7** απεπνιξαν f³⁵ B,C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | επνιζαν κD [2%] NU | one other variant § **13:9** ακουειν f³⁵ C,D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [0.5%] NU * **13:10** ειπον rell | ειπαν κB [0.5%] NU † **13:14** οτι βλεποντες ου βλεπουσιν και ακουοντες ουκ ακουουσιν ουδε συνιουσιν και αναπληρουται rell | ινα βλεποντες μη βλεπωσιν και ακουοντες μη ακουωσι μηδε συνωσι μηποτε επιστρεψωσι και τοτε πληρωθησεται OC ‡ **13:14** αυτοις rell | επ 1 D [5%] TR § **13:14** ακουσετε f³⁵ κC [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | ακουσητε N,W [20%] | ακουσατε B | ακουσεται D * **13:14** βλεψετε f³⁵ B,C [90%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | βλεψητε κN [10%] | βλεψεται D | βλεψηται W † **13:15** επιστρεψωσιν rell | επιστρεψουσιν N,W [10%] ‡ **13:15** ιασωμαι f³⁵ [50%] TR | ιασομαι κBC,D,N,W [50%] RP,HE,OC,CP,NU § **13:16** ακουει f³⁵ W [93%] RP,HE,CP,TR | ακουουσιν κB,C,D,N [7%] OC,NU * **13:17** ειδον f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ιδον [0.5%] | ιδαν κN [0.5%] | ειδαν B,NU | ηδυνηθησαν ειδειν D † **13:18** σπειροντος f³⁵ C,D,N [98%] RP,HE,CP,TR | σπειραντος κB,W [2%] OC,NU ‡ **13:19** αρπαζει rell | αιρει [2%] OC

δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρείς—οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθὺς[§] μετὰ χαρᾶς* λαμβάνων αὐτόν· ²¹ οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστιν. Γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζεται. ²² Ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρείς—οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου[†] καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. ²³ Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν[‡] σπαρείς—οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιῶν,[§] ὃς δὴ καρποφορεῖ καὶ ποιεῖ· ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.»

Wheat and tares

²⁴ Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· «Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι* καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· ²⁵ ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρεν[†] ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν. ²⁶ Ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια. ²⁷ Προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου εἶπον αὐτῷ, «Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; Πόθεν οὖν ἔχει[‡] ζιζάνια;» ²⁸ Ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, «Ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν.» Οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ,[§] «Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξομεν* αὐτά;» ²⁹ Ὁ δὲ ἔφη·[†] «Οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. ³⁰ Ἀφετε συναυξάνεσθαι ἀμφοτέρα μέχρι[‡] τοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐν[§] καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, «Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά, τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.» > > »

Mustard seed

³¹ Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ· ³² ὁ μικρότερον μὲν ἐστὶν πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ ἀύξηθῃ μεῖζον πάντων* τῶν λαχάνων ἐστὶν καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν[†] τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.»

Yeast

³³ Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· «Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυπεν[‡] εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.»

³⁴ Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ[§] ἐλάλει αὐτοῖς, ³⁵ ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· «Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου· ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.»*

§ 13:20 ευθους *rell* | ευθεως [4%] OC * 13:20 χαρας *rell* | 1 δεχομενος και OC (small print) † 13:22 τουτου *f*³⁵ C,N,W [99.8%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D,NU ‡ 13:23 γην την καλην *f*³⁵ D,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 31 xB,C,N [5%] NU | two other variants § 13:23 συνιων *f*³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | συνιεις xB,D [1%] NU * 13:24 σπειραντι *f*³⁵ xB,N,W [30%] OC,CP,NU | σπειροντι C,D [70%] RP,HE,TR † 13:25 εσπειρεν *f*³⁵ C,D,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | επεσπειρεν B,N [2%] NU | επεσπαρκεν x ‡ 13:27 εχει *f*³⁵ B,C,D,N,W [95%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 τα x [5%] TR § 13:28 ειπον αυτω *f*³⁵ (N)W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | λεγουσιν 2 x(D) [1%] NU | 2 λεγουσιν B,C [0.5%] * 13:28 συλλεξομεν *f*³⁵ [80%] RP,HE,CP | συλλεξωμεν xB,C,N [20%] OC,TR,NU | συνλεξωμεν D,W † 13:29 εφη *f*³⁵ N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | φησιν xB,C [1%] NU | λεγει D [0.5%] ‡ 13:30 μεχρι *f*³⁵ C,N [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αχρι x | εως B,D [1%] NU | μεχρις W § 13:30 εν *f*³⁵ B,D,N,W [95%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 τω x,C [5%] TR * 13:32 παντων *f*³⁵ [30%] OC,CP | — xB,C,D,N,W [70%] RP,HE,TR,NU † 13:32 ελθειν *rell* | κατελθειν CP ‡ 13:33 εκρυπεν *f*³⁵ N [85%] RP,HE | ενεκρυπεν xB,C,D,W [15%] OC,CP,TR,NU § 13:34 ουκ *f*³⁵ D [95%] RP,HE,CP,TR | ουδεν xB,C,W [5%] OC,NU * 13:35 κοσμου *f*³⁵ xC,D,W (99.4%) RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — B (0.5%) | long omission (0.1%)

“Wheat and tares” explained

³⁶ Τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς.† Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, «Φράσον‡ ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.» ³⁷ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς·§ «Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου. ³⁸ Ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ. ³⁹ Ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτά ἐστιν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια τοῦ* αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θεριστὰὶ ἄγγελοί εἰσιν. ⁴⁰ Ὡς περ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ καίεται,† οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου.‡ ⁴¹ Ἀποστελεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν· ⁴² καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων. ⁴³ Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν§ ἀκουέτω.

Treasure and pearl

⁴⁴ »Πάλιν* ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ,† ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυπεν, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ‡ καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

⁴⁵ »Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας, ⁴⁶ ὃς εὐρὼν§ ἕνα πολυτίμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακεν πάντα ὅσα εἶχεν καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

A fishing net

⁴⁷ »Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη βληθείση εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούση, ⁴⁸ ἣν ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες* ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν· καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἄγγεῖα,† τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον. ⁴⁹ Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος. Ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσιν τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, ⁵⁰ καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων.»

⁵¹ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,‡ «Συνήκατε ταῦτα πάντα;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Ναί, Κύριε.»§ ⁵² Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν* τῶν οὐρανῶν ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.»

A visit to Natsareth

† 13:36 ο ιησους f³⁵ C,W [98%] RP,HE,CP,TR | αυτου [1%] OC | — xB,D [1%] NU ‡ 13:36 φρασον f³⁵ C,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | διασαφισον xB [1%] NU § 13:37 αυτοις f³⁵ C,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [1.5%] NU * 13:39 του f³⁵ C,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — B,D [1.5%] NU | x omits most of the verse † 13:40 καιεται f³⁵ C,W [90%] RP,HE,OC,CP | κατακαιεται xB [10%] TR[NU] | κατακαιονται D ‡ 13:40 τουτου f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,TR | — xB,D [1%] CP,NU § 13:43 ακουειν f³⁵ C,D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [0.5%] NU * 13:44 παλιν f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [0.5%] NU † 13:44 εν αγρω f³⁵ D,N [30%] | 1 τω 2 B,C,W [70%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | — x ‡ 13:44 παντα οσα εχει πωλει f³⁵ C,N,W (91.3%) RP,HE,OC,CP,TR | 4123 xD (4.1%) NU | 423 B (1.1%) | 234 (2.3%) | six other variants (0.7%) | long omissions (0.6%) § 13:46 ος ευρων f³⁵ C,N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 δε xB(D) [1.5%] NU * 13:48 αναβιβασαντες rel | 1 αυτην (D) [10%] OC | 1 και C [2%] † 13:48 αγγεια f³⁵ (D)W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αγγη xB,C,N [1.5%] NU ‡ 13:51 λεγει αυτοις ο ιησους f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [0.5%] NU § 13:51 κυριε f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [2%] NU * 13:52 εις την βασιλειαν f³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP,TR | τη βασιλεια xB,C,N,W [9%] NU | εν τη βασιλεια D [1%]

⁵³ Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν.
⁵⁴ Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι[†] αὐτοὺς καὶ λέγειν· «Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; ⁵⁵ Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; Οὐχὶ[‡] ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσῆς[§] καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; ⁵⁶ Καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ, οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; Πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;»^{*}
⁵⁷ Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ[†] καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.» ⁵⁸ Καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

The death of John the Baptizer

14

¹ Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης^{*} τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, ² καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, «Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.» ³ Ὁ γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδωκεν αὐτὸν[†] καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ[‡] διὰ Ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. ⁴ Ἐλεγεν γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης,[§] «Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν.» ⁵ Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβεῖτο^{*} τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. ⁶ Γενεσίων[†] δὲ ἀγομένων[‡] τοῦ Ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρесе ἐν τῷ Ἡρώδῃ. ⁷ Ὅθεν μεθ' ὅρκου ὠμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. ⁸ Ἡ δέ, προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, «Δός μοι,» φησὶν, «ῶδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.» ⁹ Καὶ ἐλυπήθη[§] ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ^{*} τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους, ἐκέλευσεν δοθῆναι. ¹⁰ Καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν τὸν[†] Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. ¹¹ Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ[‡] ἐπὶ πίνακι καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς. ¹² Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ σῶμα[§] καὶ ἔθαψαν αὐτό,^{*} καὶ ἐλθόντες[†] ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

Food for 15,000

¹³ Καὶ ἀκούσας[‡] ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων.

[†] 13:54 ἐκπληττεσθαι **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR | ἐκπλησσεσθαι **κ**B,C,D,N,W [10%] CP,NU | two other variants
[‡] 13:55 ουχι **f**³⁵ D [95%] RP,HE,OC,CP,TR | ουχ **κ**B,C,N,W [5%] NU **§** 13:55 ιωσης **f**³⁵ W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | ιωση [2%] | ιωαννης **κ**D [7%] | ιωσηφ B,C,N [1%] NU ***** 13:56 ταυτα παντα *rell* | 21 D,N,W [10%]
[†] 13:57 πατριδι αυτου **f**³⁵ N,W [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 B,D [0.5%] NU | ιδια 1 **κ** [2%] | ιδια 12 C ***** 14:1 τετραρχης **f**³⁵ B,D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | τετραρχης **κ**C [0.5%] NU [†] 14:3 αυτον **f**³⁵ **κ**C,D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — B [0.5%] [‡] 14:3 εθετο εν φυλακη **f**³⁵ C,N,W [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 23 απεθετο **κ**B [1%] NU | 2 τη 3 D | 2 τη 3 απεθετο [0.5%] | 12 τη 3 [0.5%] | three other variants **§** 14:4 αυτω ο ιωαννης **f**³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 (B) [0.5%] NU | 3 **κ** | 13 D [0.5%] ***** 14:5 εφοβειτο **f**³⁵ [20%] | εφοβηθη **κ**B,C,D,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU [the imperfect is correct] [†] 14:6 γενεσιων **f**³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | γενεσις **κ**B,D [1%] NU [‡] 14:6 αγομενων **f**³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | αγομενοις [0.5%] | γενομενων C,N [2%] | γενομενοις **κ**B,D [0.5%] NU **§** 14:9 ελυπηθη **f**³⁵ **κ**C,W [98.7%] RP,HE,OC,CP,TR | λυπηθεις B,D [1.2%] NU | two other variants [0.1%] ***** 14:9 δε **f**³⁵ **κ**C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | και [0.2%] | — B,D [1.7%] NU [†] 14:10 τον **f**³⁵ C,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — **κ**B [1%] [‡] 14:11 ηνεχθη η κεφαλη αυτου *rell* | 2341 CP **§** 14:12 σωμα **f**³⁵ W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | πτωμα (**κ**)B,C(D) [5%] NU ***** 14:12 αυτο **f**³⁵ C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αυτον **κ**B [0.5%] [NU] [†] 14:12 ελθοντες *rell* | εξελθοντες CP [‡] 14:13 και ακουσας **f**³⁵ C,W [95%] RP,HE,CP,TR | 2 δε **κ**B,D [5%] OC,NU

14 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς[§] εἶδεν πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς* καὶ ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.

15 Ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,[†] λέγοντες· «Ἐρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν. Ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.» 16 Ὁ δὲ Ἰησοῦς[‡] εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐ χρειάν ἔχουσιν ἀπελθεῖν. Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.» 17 Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, «Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.» 18 Ὁ δὲ εἶπεν, «Φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε.»[§] 19 Καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι* ἐπὶ τοὺς χόρτους,[†] λαβὼν[‡] τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν· καὶ κλάσας ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. 20 Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις. 21 Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Peter walks on water

22 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς[§] τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ* ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. 23 Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. Ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ. 24 Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν,[†] βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος. 25 Τετάρτη δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθεν[‡] πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς,[§] περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.* 26 Καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ[†] ἐπὶ τὴν θάλασσαν[‡] περιπατοῦντα ἐταράχθησαν, λέγοντες ὅτι «Φάντασμα ἐστίν.» Καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. 27 Εὐθέως[§] δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,* λέγων· «Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.» 28 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν,[†] «Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σε ἐλθεῖν[‡] ἐπὶ τὰ ὕδατα.» 29 Ὁ δὲ εἶπεν, «Ἐλθέ.» Καὶ καταβάς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ § Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα ἐλθεῖν* πρὸς τὸν Ἰησοῦν. 30 Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρόν[†] ἐφοβήθη, καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι ἔκραξεν, λέγων, «Κύριε, σῶσόν με.» 31 Καὶ εὐθέως[‡] ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· «Ὀλιγόπιστε, εἰς

§ 14:14 ο ιησους f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [3%] NU * 14:14 αυτοις rell | αυτοους W [5%] TR | περι αυτων D † 14:15 αυτου f³⁵ C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [0.5%] NU ‡ 14:16 ιησους f³⁵ B,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κD [1%] § 14:18 αυτους ωδε f³⁵ C,W (98.8%) RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB (0.2%) NU | 1 D (0.6%) | long omissions (0.4%) * 14:19 ανακλιθηναι rell | ανακληθηναι CP † 14:19 τους χορτους f³⁵ [96%] RP,HE,OC,CP,TR | του χορτου κB,C,W [3%] NU | τον χορτον D [1%] ‡ 14:19 λαβων f³⁵ B [96%] RP,HE,OC,CP,NU | και 1 κC,W [4%] TR | ελαβεν D § 14:22 ο ιησους f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C,D,W [5%] NU * 14:22 αυτου f³⁵ B [30%] OC,TR | — κC,D,W [70%] RP,HE,CP,NU † 14:24 μεσον της θαλασσης ην f³⁵ κC,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | σταδιους πολλους απο της γης απειχεν B [2%] NU | 4 εις 123 D | two other variants ‡ 14:25 απηλθεν f³⁵ C,D,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ηλθεν κB [4%] NU § 14:25 ο ιησους f³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C,D,W [3%] NU * 14:25 της θαλασσης f³⁵ C,D [97%] RP,HE,OC,CP,TR | την θαλασσαν κB,W [3%] NU † 14:26 και ιδοντες αυτον οι μαθηται f³⁵ C,W (94.4%) RP,HE,OC,CP,TR | 12345 αυτου (0.9%) | 123 (1.3%) | 2 δε 345 (1.3%) | 4 δε 523 B,D (0.9%) NU | 2 δε 3 κ (0.2%) | three other variants (0.3%) ‡ 14:26 την θαλασσαν f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | της θαλασσης κB,C,D [3%] NU § 14:27 ευθεως f³⁵ C,W [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ευθυς κB,D [2.5%] NU * 14:27 αυτοις ο ιησους f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 B [0.5%] [NU] | 1 κD [0.5%] † 14:28 ο πετρος ειπεν f³⁵ [25%] | 123 αυτω B [1%] | αυτω 123 κC,W [73%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | αυτω 23 D | one other variant ‡ 14:28 προς σε ελθειν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 κB,C,D,W [5%] NU § 14:29 ο f³⁵ C,W [99.8%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB,D * 14:29 ελθειν f³⁵ D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | και ηλθεν B,C [1%] NU | ελθιν ηλθεν ουν κ † 14:30 ισχυρον f³⁵ C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB [0.5%] ‡ 14:31 και ευθεως f³⁵ [20%] CP | 2 δε (κ)B,C,D,W [80%] RP,HE,OC,TR,NU

τί ἐδίσταςας;» ³² Καὶ ἐμβάντων[§] αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. ³³ Οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ἐλθόντες* προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς εἶ.»

At Genesaret

³⁴ Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς† τὴν γῆν‡ Γενησαρέτ. ³⁵ Καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας. ³⁶ καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν* μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἤψαντο διεσώθησαν.

Jesus antagonizes the Pharisees—29 AD

15

¹ Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ* ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι† λέγοντες. ² «Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσιν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν‡ ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.» ³ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· «Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; ⁴ Ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο, λέγων,§ <Τίμα τὸν πατέρα* καὶ τὴν μητέρα,> καὶ <Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.> ⁵ Ὑμεῖς δὲ λέγετε· <Ὁς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, «Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς»—⁶ καὶ† οὐ μὴ τιμήσῃ‡ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα.>§ Καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν* τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. ⁷ Ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσεν† περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας, λέγων· ⁸ <Ἐγγίζει μοι‡ ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ§ τοῖς χεῖλεσιν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδιά αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ’ ἐμοῦ. ⁹ Μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.>»

That which defiles

¹⁰ Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον εἶπεν αὐτοῖς· «Ἀκούετε καὶ συνίετε. ¹¹ Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος—τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.» ¹² Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ* εἶπον† αὐτῷ, «Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι‡ ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;»§ ¹³ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· «Πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν

§ 14:32 ἐμβαντων f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | αναβαντων xB,D [2%] NU * 14:33 ἐλθοντες f³⁵ C,D,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,N [2%] NU | προσελθοντες [2%] † 14:34 εἰς f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐπὶ xB,C,D,N,W [5%] NU ‡ 14:34 γην f³⁵ C,N [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 εἰς xB,D,W [2%] NU § 14:34 γενησαρετ f³⁵ N [30%] | γεννησαρετ xB,C,W [55%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | γεννησαρεθ [14%] | γενησαρεθ [0.5%] | γεννησαρ D (According to the Targum, the name is spelled with one ‘n’, according to the LXX it is with two.) * 14:36 καν f³⁵ [35%] OC,CP | — xB,C,D,N,W [65%] RP,HE,TR,NU * 15:1 οἱ f³⁵ C,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [3%] NU † 15:1 γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι f³⁵ C,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 321 xB,D [3%] NU ‡ 15:2 αὐτῶν f³⁵ C,D,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — xB [2%] § 15:4 ἐνετείλατο λεγων f³⁵ x,C,N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εἶπεν B,D [1.5%] NU * 15:4 πατέρα rell | 1 σου N,W [10%] TR † 15:6 καὶ f³⁵ N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,D [3%] NU ‡ 15:6 τιμηση f³⁵ x [95%] RP,HE,OC,CP,TR | τιμησει B,C,D,N,W [5%] NU § 15:6 ἡ τὴν μητέρα f³⁵ [25%] | 123 αὐτοῦ C,N,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [0.5%] NU * 15:6 τὴν ἐντολὴν f³⁵ N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | τὸν νομὸν xC (1.1%) | τὸν λόγον B,D (0.4%) NU † 15:7 προεφητευσεν f³⁵ N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐπροφητευσεν xB,C,D [1%] NU ‡ 15:8 ἐγγίζει μοι f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [2%] NU § 15:8 τῷ στόματι αὐτῶν καὶ f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [2%] NU * 15:12 αὐτοῦ f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [2%] NU † 15:12 εἶπον f³⁵ (x)C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | λεγουσιν B,D [2%] NU ‡ 15:12 φαρισαῖοι rell | 1 οἱ CP § 15:12 ἀκουσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν rell | 4123 OC

ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται. ¹⁴ Ἄφετε αὐτούς. Ὁδηγοί εἰσιν τυφλοὶ* τυφλῶν·† τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐάν ὁδηγῇ, ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται.»‡

¹⁵ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, «Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην.»§
¹⁶ Ὁ δὲ Ἰησοῦς* εἶπεν· «Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; ¹⁷ Οὐπω† νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται; ¹⁸ Τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται· κἀκεῖνα κοινοὶ τὸν ἄνθρωπον. ¹⁹ Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. ²⁰ Ταῦτά ἐστὶν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοὶ τὸν ἄνθρωπον.»

A crumb for a little dog

²¹ Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.
²² Καὶ ἰδού, γυνὴ‡ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἐκραύγασεν§ αὐτῷ,* λέγουσα· «Ἐλέησόν με, Κύριε, Ὡς† Δαβὶδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.» ²³ Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. Καὶ προσελθόντες‡ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτων§ αὐτόν, λέγοντες, «Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν.» ²⁴ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ.» ²⁵ Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνησεν* αὐτῷ λέγουσα, «Κύριε, βοήθει μοι.» ²⁶ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.» ²⁷ Ἡ δὲ εἶπεν, «Ναί, Κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.» ²⁸ Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ· «Ὡ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις. Γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις.» Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Food for 4,000 men

²⁹ Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. ³⁰ Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς,† καὶ ἐτέρους πολλούς, καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ,‡ καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς· ³¹ ὥστε τοὺς ὄχλους§ θαυμάσαι—βλέποντας κωφοὺς* λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς,† χωλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας—καὶ ἐδόξαζον‡ τὸν Θεὸν§ Ἰσραήλ.

³² Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν· «Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας* τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί

* **15:14** οδηγοι εισιν τυφλοι f³⁵ κ,C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 321 B(D) [2%] NU † **15:14** τυφλων f³⁵ C,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB,D [0.5%] ‡ **15:14** εμπεσουνται f³⁵ (D)W [30%] CP | πεσουνται κB,C [70%] RP,HE,OC,TR,NU § **15:15** ταυτην f³⁵ C,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB [1%] * **15:16** ιησους f³⁵ C,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [1.5%] NU † **15:17** ουπω f³⁵ κ,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ου B,D [1%] NU ‡ **15:22** γυνη rel | 1 τις CP § **15:22** εκραυγασεν f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | εκραζεν B,D [1%] NU | εκραζεν κ [1%] | εκραυγαζεν [1%] * **15:22** αυτω f³⁵ W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [5%] NU | οπισω αυτου D † **15:22** υιε f³⁵ κ,C [99%] RP,HE,OC,CP,TR | υιος B,D,W [1%] NU ‡ **15:23** προσελθοντες rel | 1 αυτω CP § **15:23** ηρωτων f³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ηρωτου κB,C,D [0.5%] NU | ηρωτησαν [1%] * **15:25** προσεκυνησεν f³⁵ C,W [90%] RP,HE,OC,CP | προσεκυνει κB,D [10%] TR,NU † **15:30** τυφλους κωφους κυλλους f³⁵ [94%] RP,HE,OC,CP,TR | 213 C(W) [5%] | 132 κ [0.5%] NU | 312 B | 13 D ‡ **15:30** του ιησου f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | αυτου κB,D [3%] NU § **15:31** τους οχλους f³⁵ B,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | τον οχλον κC,D [5%] NU * **15:31** κωφους rel | 1 ακουοντας αλαλους OC (small print) † **15:31** υγιεις f³⁵ [92%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 και κB,C,D,W [8%] NU ‡ **15:31** εδοξαζον f³⁵ κ [30%] CP | εδοξασαν B,C,D,N,W [70%] RP,HE,OC,TR,NU § **15:31** θεον rel | 1 του [2%] CP * **15:32** ημερας f³⁵ κN [30%] CP,TR | ημεραι B,C,D,W [70%] RP,HE,OC,NU

φάγωσιν· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστις[†] οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.»
³³ Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,[‡] «Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;» ³⁴ Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Πόσους ἄρτους ἔχετε;» Οἱ δὲ εἶπον,[§] «Ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.» ³⁵ Καὶ ἐκέλευσεν^{*} τοῖς ὄχλοις[†] ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. ³⁶ Καὶ λαβὼν[‡] τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας,[§] εὐχαριστήσας ἔκλασεν, καὶ ἔδωκεν^{*} τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,[†] οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.[‡] ³⁷ Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν. Καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων,[§] ἑπτὰ σφυρίδας πλήρεις. ³⁸ Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. ³⁹ Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη^{*} εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγδαλά.[†]

16

The sign of the prophet Jonah

¹ Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειῖξαι^{*} αὐτοῖς. ² Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· «Ὅψιας γενομένης λέγετε, <Εὐδία, πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός>· ³ καὶ πρῶτῃ, <Σήμερον χειμῶν, πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός>· Ὑποκριταί,[†] τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε.[‡] ⁴ Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.»[§] Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

“Beware of the leaven of the Pharisees”

⁵ Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ^{*} εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. ⁶ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.» ⁷ Οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες ὅτι «Ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.» ⁸ Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς,[†] «Τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε;[‡] ⁹ Οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε; ¹⁰ Οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε; ¹¹ Πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτου[§] εἶπον ὑμῖν προσέχειν^{*} ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ

[†] 15:32 νηστις f³⁵ xN [25%] | νηστεις B,C,D,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU   [‡] 15:33 αὐτου f³⁵ C,D,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [2%] NU   [§] 15:34 ειπον rell | ειπαν x [2%] NU | 1 αυτω D [1%] CP   * 15:35 εκελευσεν f³⁵ C,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | κελευσας (1.7%) | παραγγελιας xB,D (1.3%) NU | one other variant   † 15:35 τοις οχλοις f³⁵ N,W (78.8%) RP,HE,OC,CP,TR | τους οχλους C (19.2%) | τω οχλω xB,D (1.4%) NU | τον οχλον (0.3%) | three other variants (0.2%)   ‡ 15:36 και λαβων f³⁵ C,N,W (97.2%) RP,HE,OC,CP,TR | ελαβεν xB,D (2.8%) NU   § 15:36 ιχθυας f³⁵ C,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 και xB,D [3%] NU   * 15:36 εδωκεν f³⁵ C,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | εδιδου xB,D [3%] NU   † 15:36 αὐτου f³⁵ C,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [3%] NU   ‡ 15:36 τω οχλω f³⁵ C,D,N,W [96%] RP,HE,CP,TR | τοις οχλοις xB [4%] OC,NU   § 15:37 ηραν το περισσευον των κλασματος f³⁵ x,C,N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 23451 B,D [1.5%] NU   * 15:39 ενεβη f³⁵ xB [30%] RP,OC,TR,NU | ανεβη C,N,W [70%] HE,CP | ενβαινει D   † 15:39 μαγδαλα f³⁵ [98%] RP,HE,OC,CP,TR | μαγδαλαν C,N,W [2%] | μαγαδαν xB(D)NU   * 16:1 επιδειξαι rell | υποδειξαι CP   † 16:3 υποκριται f³⁵ [94%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — C,D,W [3%] | (omit verses 2b-3 xB [3%])   ‡ 16:3 from οψιας, verse 2, to δυνασθε, end of verse 3 f³⁵ C,D,N,W [97%] RP,HE,CP,TR[NU] [OC adds γνωραι] | — xB [3%]   § 16:4 του προφητου f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [1%] NU   * 16:5 αὐτου f³⁵ N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,D [2%] NU   † 16:8 αυτοις f³⁵ C [90%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D,W [10%] NU   ‡ 16:8 ελαβετε f³⁵ C,W (97.4%) RP,HE,OC,CP,TR | ελαβομεν (0.6%) | εχετε xB,D (1.7%) NU | long omissions (0.2%)   § 16:11 αρτου f³⁵ D,W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | αρτων xB,C [10%] NU | αρτους [0.5%]   * 16:11 προσεχειν f³⁵ W [95.5%] RP,HE,OC,CP,TR | προσεχετε D [1%] | προσεχετε δε xB,C [1.5%] NU | αλλα προσεχετε [1%] | two other variants [1%]

Σαδδουκαίων;» ¹² Τότε συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου,† ἀλλὰ‡ ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Jesus openly declares His death and ministers on that basis

¹³ Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἡρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων, «Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι,§ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου;»
¹⁴ Οἱ δὲ εἶπον,* «Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἥλιον, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν.» ¹⁵ Λέγει αὐτοῖς, «Ὑμεῖς δέ, τίνα με λέγετε εἶναι;»
¹⁶ Ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, «Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.» ¹⁷ Καὶ ἀποκριθεὶς† ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· «Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι, ἀλλ’ ὁ Πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
¹⁸ Κἀγὼ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι Ἰδοῦ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. ¹⁹ Καὶ‡ δώσω σοι τὰς κλεῖς§ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσης ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.»

²⁰ Τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ* ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν† ὁ Χριστός. ²¹ Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα‡ καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.
²² Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, λέγων, «Ἰλεώς σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο.» ²³ Ὁ δὲ στραφεὶς εἶπεν τῷ Πέτρῳ· «Ὑπάγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ,§ ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.»

How to save your life

²⁴ Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω* μοι.
²⁵ Ὃς γὰρ ἂν† θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ’ ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν. ²⁶ Τί γὰρ ὠφελεῖται‡ ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; Ἦ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; ²⁷ Μέλλει γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ. ²⁸ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,§ εἰσὶν τινες* ὧδε ἐστῶτες† οἵτινες

† 16:12 του αρτου f³⁵ C,W (94.2%) RP,HE,OC,CP,TR | των αρτων B (1.3%) NU | — D (0.7%) | των φαρισαιων και σαδδουκαιων x (0.4%) | three other variants (0.4%) | long omissions (3%) ‡ 16:12 αλλα f³⁵ xB,C,D,W [75%] RP,HE,CP,NU | αλλ [25%] OC,TR § 16:13 με λεγουσιν οι ανθρωποι ειναι f³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 2345 B [0.5%] NU | 21345 C,W [0.5%] | 3452 x | 13425 D | one other variant * 16:14 ειπον rell | ειπαν B [0.5%] NU † 16:17 και αποκριθεις f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 δε xB,D [3%] NU ‡ 16:19 και f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [1%] NU § 16:19 κλεις f³⁵ C,D [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | κλειδας xB,W [0.5%] NU * 16:20 αυτου f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,D [1%] NU † 16:20 εστιν f³⁵ xB [35%] NU | 1 ιησους C(D)W [65%] RP,HE,OC,CP,TR ‡ 16:21 απελθειν εις ιεροσολυμα f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 xB,D [3%] NU § 16:23 μου ει f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 C [0.5%] | 2 εμου xB [2%] NU | 2 εμοι D [0.5%] | one other variant * 16:24 ακολουθειτω rell | ακολουθητω CP † 16:25 αν f³⁵ D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | εαν xB,C [1%] NU ‡ 16:26 ωφελειται f³⁵ C,D,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ωφεληθησεται xB [3%] NU § 16:28 υμιν f³⁵ C,D,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 οτι xB [4%] NU * 16:28 τινες f³⁵ W [85%] RP,HE | 1 των xB,C,D [15%] OC,CP,TR,NU † 16:28 εστωτες f³⁵ W [85%] RP,HE | εστηκοτων [10%] OC,CP,TR | εστωτων xB,C,D [5%] NU

οὐ μὴ γεύσωνται· θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.»

17

Jesus meets with Moses and Elijah

¹ Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. ² Καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο* λευκὰ ὡς τὸ φῶς. ³ Καὶ ἰδού, ὠφθησαν† αὐτοῖς Μωσῆς‡ καὶ Ἡλίας§ μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες.* ⁴ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, «Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν† ὧδε τρεῖς σκηνάς· σοὶ μίαν καὶ Μωσεῖ‡ μίαν καὶ μίαν Ἡλίᾳ.»§ ⁵ Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδού, νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς· καὶ ἰδού, φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα. Αὐτοῦ ἀκούετε.»* ⁶ Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον† ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. ⁷ Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν καὶ‡ εἶπεν, «Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε.» ⁸ Ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν§ μόνον.

Elijah and 'Elijah'

⁹ Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ* τοῦ ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, «Μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.»† ¹⁰ Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,‡ λέγοντες, «Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;» ¹¹ Ὁ δὲ Ἰησοῦς§ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς·* «Ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον,† καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. ¹² Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι <Ἡλίας> ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ'‡ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν. Οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν.» ¹³ Τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

A tough kind of demon

¹⁴ Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν§ πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτόν,* καὶ λέγων· ¹⁵ «Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. ¹⁶ Καὶ προσήνεγκα αὐτόν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν

‡ 16:28 γευσονται *rell* | γευσονται [5%] CP * 17:2 ἐγενετο *f*³⁵ *xB,C,D,W* [40%] OC,CP,TR,NU | ἐγενοντο [60%] RP,HF | — [0.5%] † 17:3 ὠφθησαν *f*³⁵ *C,W* [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ὠφθη *xB,D* [4%] NU ‡ 17:3 μωσῆς *f*³⁵ *C* [90%] RP,HE,OC,CP,TR | μωυσης *xB,D,W* [10%] NU § 17:3 ἡλίας *rell* | ἡλίας *TR* * 17:3 μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες *f*³⁵ *C(D)* [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 (*xB,W*) [1%] NU † 17:4 ποιήσωμεν *f*³⁵ *D,W* [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ποιήσω *xB,C* [0.5%] NU ‡ 17:4 μωσεῖ *f*³⁵ [50%] OC | μωσῆ *C* [47%] RP,HE,CP,TR | μωυσεῖ *xB,D* [2%] NU | μωυση [1%] | μωυσι *W* § 17:4 μίαν ἡλία *f*³⁵ (*B*) [90%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 (*κC(D)(W)*) [10%] NU * 17:5 αὐτοῦ ἀκούετε *f*³⁵ *C,W* [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 *xB,D* [1%] NU † 17:6 ἐπεσον *rell* | ἐπεσαν *xB,C,D,W* [2%] NU ‡ 17:7 προσελθὼν ὁ ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν καὶ *f*³⁵ *C,W* [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1236 ἀψαμένος 5 [1%] | προσῆλθεν 236 ἀψαμένος 5 *xB* [0.5%] NU | προσῆλθεν 236 ἤψατο 56 *D* § 17:8 τὸν ἰησοῦν *f*³⁵ *C(D)* [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αὐτόν 2 *B* [0.5%] NU | 2 αὐτόν *κ* [1%] | 2 *W* * 17:9 ἐκ *rell* | ἀπο [5%] OC,TR † 17:9 ἀναστῇ *f*³⁵ *κC(W)* [99.8%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐγερθῇ *B,D* [0.2%] NU ‡ 17:10 αὐτοῦ *f*³⁵ *B,C,D* [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — *κW* [1%] NU § 17:11 ἰησοῦς *f*³⁵ *C* [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — *xB,D,W* [3%] NU * 17:11 αὐτοῖς *f*³⁵ *κC* [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — *B,D,W* [1%] NU † 17:11 πρῶτον *f*³⁵ *C* [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — *xB,D,W* [3%] NU ‡ 17:12 ἀλλ' *f*³⁵ *xB* [50%] OC,CP,TR | ἀλλὰ *C,D,W* [50%] RP,HE,NU § 17:14 αὐτῶν *f*³⁵ *C,W* [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — *xB,D* [1%] NU * 17:14 αὐτόν *rell* | αὐτῷ [5%] *TR* | ἐμπροσθεν αὐτοῦ *D* | αὐτῶν [0.5%] | — [0.5%]

αὐτὸν θεραπεῦσαι.» ¹⁷ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ὡ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;† Ἔως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; Φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.» ¹⁸ Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον· καὶ ἰάθη‡ ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

¹⁹ Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, «Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;» ²⁰ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν[§] αὐτοῖς· «Διὰ τὴν ἀπιστίαν* ὑμῶν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, «Μετάβηθι† ἐντεῦθεν‡ ἐκεῖ,» καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν. ²¹ Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.»[§]

²² Ἀναστρεφομένων* δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ,† εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, ²³ καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.» Καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

Money from a fish

²⁴ Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοὺμ,‡ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπον,[§] «Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ* δίδραχμα;» ²⁵ Λέγει, «Ναί.» Καὶ ὅτε εἰσῆλθον† εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων· «Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; Οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον, ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων;» ²⁶ Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος,‡ «Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων.» Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ἄρα γε ἐλεύθεροὶ εἰσιν οἱ υἱοί. ²⁷ Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν[§] θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα* πρῶτον ἰχθὺν ἄρον. Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα· ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.»

18

How to be 'big' in the Kingdom

¹ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, «Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;» ² Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς* παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ εἶπεν· ³ «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ⁴ Ὅστις οὖν ταπεινώσει† ἐαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

About offenses

† **17:17** εσομαι μεθ υμων **f**³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 κB,C,D [3%] NU ‡ **17:18** ιαθη **f**³⁵ [20%] | εθεραπευθη κB,C,D,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § **17:20** ιησους ειπεν **f**³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | λεγει κB,D [3%] NU * **17:20** απιστιαν **f**³⁵ C,D,W (98.3%) RP,HE,OC,CP,TR | ολιγοπιστιαν κB (1.5%) NU | — (0.1%) † **17:20** μεταβηθι **f**³⁵ C,D,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | μεταβα κB [3%] NU ‡ **17:20** εντευθεν **f**³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ενθεν κB,D [1%] NU § **17:21** whole verse **f**³⁵ C,D,W (99.4%) RP,HE,OC,CP,TR | — κB (0.6%) NU * **17:22** αναστρεφομενων **f**³⁵ C(D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | συστρεφομενων κB [1%] NU † **17:22** εν τη γαλιλαια *rell* | εις την γαλιλαιαν OC ‡ **17:24** καπερναουμ **f**³⁵ C [99%] RP,HE,OC,CP,TR | καφαρναουμ κB,D,W [1%] NU § **17:24** ειπον *rell* | ειπαν B(D)NU * **17:24** τα **f**³⁵ B,C [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κD | το W [0.5%] † **17:25** οτε εισηλθον **f**³⁵ [25%] | 1 εισηλθεν (W) [72%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 ηλθον C [1%] | ελθοντα B [1%] NU | εισελθοντα κ | εισελθοντων [1%] | εισελθοντι D | one other variant [the reference is to the group, including Jesus.] ‡ **17:26** λεγει αυτω ο πετρος **f**³⁵ (C)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ειποντες δε B [1%] NU | ο δε εφη απο των αλλοτριων ειποντες δε κ | 12 D § **17:27** την **f**³⁵ D [90%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,W [10%] NU * **17:27** αναβαντα **f**³⁵ κB,D [40%] OC,TR,NU | αναβαινοντα W [60%] RP,HE,CP * **18:2** ο ιησους **f**³⁵ D,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [3%] NU † **18:4** ταπεινωσει *rell* | ταπεινωση [5%] TR

⁵ »Καὶ ὃς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐν[‡] ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.
⁶ Ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς εἰς[§] τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. ⁷ Οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γάρ ἐστίν* ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ[†] δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

⁸ »Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὰ[‡] καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλόν,[§] ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. ⁹ Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἐστὶν μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν Γέενναν τοῦ πυρός.

God loves children

¹⁰ »Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ¹¹ Ἦλθεν γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου σῶσαι* τὸ ἀπολωλός.[†]
¹² Τί ὑμῖν δοκεῖ; Ἐὰν γένηται τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείς[‡] τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐπὶ τὰ ὄρη[§] πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; ¹³ Καὶ ἐὰν γένηται εὗρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. ¹⁴ Οὕτως οὐκ ἔστιν θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται εἷς* τῶν μικρῶν τούτων.

Handling a recalcitrant brother

¹⁵ »Ἐὰν δὲ ἀμάρτη[†] εἰς σε[‡] ὁ ἀδελφός σου, ὑπαγε,[§] ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου. ¹⁶ Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. ¹⁷ Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης.

Agreeing in prayer

¹⁸ »Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ,* καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.[†] ¹⁹ Πάλιν ἀμὴν[‡] λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν[§] ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος

‡ 18:5 παιδιον τοιουτον εν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 D [1%] | 31 τοιουτο B [2%] NU | 132 [0.5%] | 13 τοιουτο κ | 1 τοιουτο 3 W | two other variants § 18:6 εις f³⁵ W [95%] RP,HE,OC | επι D,N [3%] CP,TR | περι κB [2%] NU | one other variant * 18:7 εστιν f³⁵ κD,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — B,N [3%] NU † 18:7 εκεινω f³⁵ B,N(W) [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κD [1%] NU ‡ 18:8 αυτα f³⁵ N,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | αυτον κB,D [5%] NU | one other variant § 18:8 χωλον η κυλλον f³⁵ D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 321 κB [0.5%] NU * 18:11 σωσαι f³⁵ D,N,W (83.7%) RP,HE,OC,CP,TR | ζητησαι και 1 (14.8%) | [κB (1.5%) NU omit the whole verse] † 18:11 the whole verse f³⁵ D,N,W (98.5%) RP,HE,OC,CP,TR | — κB (1.5%) NU ‡ 18:12 αφεις f³⁵ κN,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | αφησει B [2%] NU | αφησι D § 18:12 ορη f³⁵ κN,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 και B,D [2%] NU * 18:14 εις f³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | εν κB,D,N [2%] NU † 18:15 αμαρτη f³⁵ W [25%] CP | αμαρτηση κB,D,N [74%] RP,HE,OC,TR,NU | αμαρτει [0.5%] | αμαρτησει [0.5%] [2nd or 1st aorist?] ‡ 18:15 εις σε f³⁵ D,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB [1%] § 18:15 υπαγε f³⁵ κB,D [30%] NU | 1 και N,W [70%] RP,HE,OC,CP,TR * 18:18 τω ουρανω f³⁵ N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 B [0.5%] NU | τοις ουρανοις κD [1%] † 18:18 τω ουρανω f³⁵ N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 κB [0.5%] NU | τοις ουρανοις D [1%] ‡ 18:19 αμην f³⁵ B [95%] RP,HE,OC,CP[NU] | — κD [4%] TR | δε N,W [1%] § 18:19 υμων συμφωνησωσιν f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | εξ 12 [1.5%] | 1 συμφωνησουσιν N [0.5%] | 2 εξ 1 B [1%] NU | συμφωνησουσιν εξ 1 κD [0.5%] | two other variants

οὐ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.
 20 Οὐ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἓμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν.»

About forgiveness

21 Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν,* «Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ· ἕως ἐπτάκις;» 22 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Οὐ, λέγω σοι, ἕως ἐπτάκις, ἀλλ'† ἕως ἑβδομηκοντάκις ἐπτά.

23 »Διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ ὃς ἠθέλησεν συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. 24 Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. 25 Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ‡ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ§ πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ* καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα εἶχεν,† καὶ ἀποδοθῆναι. 26 Πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων, «Κύριε,‡ μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.»§ 27 Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

28 »Ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ ὃς ὥφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια. Καὶ κρατήσας αὐτόν ἐπνιγεν, λέγων, «Ἀπόδος μοι* εἰ† τι ὀφείλεις.» 29 Πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ‡ παρεκάλει αὐτόν, λέγων, «Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ§ ἀποδώσω σοι.» 30 Ὁ δὲ οὐκ ᾔθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν ἕως οὔ* ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον. 31 Ἰδόντες δὲ† οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ ἑαυτῶν‡ πάντα τὰ γενόμενα. 32 Τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ· «Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με. 33 Οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ§ σε ἡλέησα;» 34 Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτόν τοῖς βασανισταῖς ἕως οὔ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.*

35 »Οὕτως καὶ ὁ Πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος† ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν.»‡

Jesus ministers in Perea—29/30 AD

19

1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετήρην ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου. 2 Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

Jesus denies divorce

* 18:21 αὐτω ο πετρος ειπεν f³⁵ N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 2341 B [1%] NU | 234 κ | 341 D † 18:22 αλλ rell | αλλα B,D [0.5%] NU ‡ 18:25 ατου rell | ατω CP § 18:25 ατου f³⁵ N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [0.5%] NU * 18:25 ατου f³⁵ D,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [1%] NU † 18:25 ειχεν f³⁵ κD,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | εχει B [1%] NU ‡ 18:26 κυριε f³⁵ κW [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — B,D [1%] NU § 18:26 σοι αποδωσω f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB [3%] NU | 2 D * 18:28 μοι f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D,W [3%] NU † 18:28 ει rell | ο [5%] TR ‡ 18:29 εις τους ποδας ατου f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C,D [3%] NU (easy homoioteleuton) § 18:29 και rell | 1 παντα W [10%] TR * 18:30 ου f³⁵ D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [0.5%] NU † 18:31 δε f³⁵ C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ουν κB,D [0.5%] NU ‡ 18:31 εαυτων rell | αυτων D [10%] TR § 18:33 και εγω f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | καγω p²⁵ κB,D [1%] NU * 18:34 ατω f³⁵ κ,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — B,D [1%] NU † 18:35 επουρανιος f³⁵ C,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | ουρανιος κB,D [5%] NU ‡ 18:35 τα παραπτωματα αυτων f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [1%] NU (possible homoioteleuton)

³ Καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ* Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτόν, καὶ λέγοντες αὐτῷ,† «Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;» ⁴ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς‡ «Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας§ ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; ⁵ Καὶ εἶπεν, «Ἐνεκεν* τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ† καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται‡ πρὸς τὴν γυναῖκα§ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» ⁶ Ὡστε οὐκέτι εἰσὶν δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.» ⁷ Λέγουσιν αὐτῷ, «Τί οὖν Μωσῆς* ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν;»† ⁸ Λέγει αὐτοῖς ὅτι «Μωσῆς‡ πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. ⁹ Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ,§ καὶ γαμήσῃ* ἄλλην μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.»† ¹⁰ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,‡ «Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι.» ¹¹ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐ πάντες χωροῦσιν τὸν λόγον τοῦτον,§ ἀλλ' οἷς δέδοται. ¹² Εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν* οὕτως, καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω.»

Jesus blesses children

¹³ Τότε προσηνέχθη† αὐτῷ παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς‡ καὶ προσεύξηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. ¹⁴ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, «Ἄφετε τὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» ¹⁵ Καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας§ ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

It is difficult for a rich person to enter the Kingdom

¹⁶ Καὶ ἰδοὺ, εἷς τις* προσελθὼν εἶπεν αὐτῷ,† «Διδάσκαλε ἀγαθέ,‡ τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;»§ ¹⁷ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· «Τί με λέγεις ἀγαθόν;* Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός.† Εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν,‡ τήρησον

* 19:3 οἱ f³⁵ xD [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — p²⁵B,C,W [5%] NU † 19:3 αὐτῷ f³⁵ W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C(D) [5%] NU ‡ 19:4 αὐτοῖς f³⁵ C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [1%] NU § 19:4 ποιήσας f³⁵ x,C,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | κτίσας B [1%] NU * 19:5 ἐνεκεν f³⁵ C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐνεκα xB [0.5%] NU † 19:5 αὐτοῦ f³⁵ C [50%] OC,CP | — xB,D,W [50%] RP,HE,TR,NU ‡ 19:5 προσκολληθήσεται f³⁵ xC [90%] RP,HE,CP,TR | κολληθήσεται B,D,W [10%] OC,NU § 19:5 πρὸς τὴν γυναῖκα f³⁵ [20%] | τὴν γυναῖκα xB,C,D,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU * 19:7 μωσῆς rell | μωυσης B(D)N,W [5%] NU † 19:7 αὐτήν f³⁵ B,C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — xD [1%] ‡ 19:8 μωσῆς rell | μωυσης B(D)N,W [5%] NU § 19:9 μὴ ἐπὶ πορνείᾳ f³⁵ x,C,N,W [95%] RP,HE,OC,CP,NU | εἰ 123 [3%] TR | παρεκτος λογου πορνείας B,D [2%] * 19:9 γαμήσῃ rell | γαμήσει [5%] CP † 19:9 καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται f³⁵ B [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — xD [0.5%] NU | 123 γαμων 5 C,N,W [4.5%] | ὡσαυτως 12 γαμων 35 p²⁵ ‡ 19:10 αὐτοῦ f³⁵ p²⁵D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — xB [0.5%] § 19:11 τοῦτον f³⁵ x,C,D,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — B [1%] * 19:12 ἐγεννηθησαν rell | ἐγεννηθησαν [1%] CP † 19:13 προσηνεχθη f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,TR | προσηνεχθησαν xB,C,D [3%] CP,NU ‡ 19:13 τὰς χεῖρας ἐπιθη αὐτοῖς rell | 3412 [1%] OC § 19:15 αὐτοῖς τὰς χεῖρας f³⁵ C,W [96%] RP,HE,CP,TR | 231 B,D [3%] OC,NU | 23 ἐπ αὐτούς x | 23 [1%] * 19:16 τις f³⁵ [25%] | — xB,C,D,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU † 19:16 εἶπεν αὐτῷ f³⁵ C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 xB [2%] NU | λέγει 2 D ‡ 19:16 ἀγαθε f³⁵ C,W (99%) RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D (1%) NU § 19:16 ποιήσω ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον f³⁵ (W) [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 12 σχω 45 B,C,D [0.5%] NU | ποιήσας 45 κληρονομήσω x [1%] * 19:17 λεγεις ἀγαθον f³⁵ C,W (99%) RP,HE,OC,CP,TR | ἐρωτας περὶ τοῦ ἀγαθοῦ xB(D) (0.9%) NU | — (0.2%) † 19:17 οὐδεις ἀγαθος εἰ μὴ εἷς ὁ θεός f³⁵ C,W (99.1%) RP,HE,OC,CP,TR | εἷς (—ε. B) ἐστὶν ὁ ἀγαθος x(B) (0.3%) NU | εἷς ἐστὶν ἀγαθος D (0.6%) ‡ 19:17 εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 2341 xB,C(D) [3%] NU

τὰς ἐντολάς.» ¹⁸ Λέγει αὐτῷ, «Ποίας;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Τὸ <Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις, ¹⁹ Τίμα τὸν πατέρα[§] καὶ τὴν μητέρα,>* καὶ <Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.>» ²⁰ Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος· «Πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην[†] ἐκ νεότητός μου.[‡] Τί ἔτι ὑστερῶ;» ²¹ Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς[§] πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ.* καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.» ²² Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθεν λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

²³ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως πλούσιος[†] εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ²⁴ Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν[‡] ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.»[§] ²⁵ Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ* ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες, «Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;» ²⁶ Ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστιν, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά.»[†]

²⁷ Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· «Ἰδού, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι. Τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;» ²⁸ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς, οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε[‡] καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους,[§] κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. ²⁹ Καί, πᾶς ὃς* ἀφῆκεν οἰκίας ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς[†] ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται,[‡] καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. ³⁰ Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

20

The desperate landowner

¹ »Ὅμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωτὶ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. ² Καὶ συμφωνήσας* μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. ³ Καὶ ἐξελθὼν περὶ[†] τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς. ⁴ Καὶ ἐκείνοις[‡] εἶπεν, <Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἕαν ἡ δίκαιον δώσω ὑμῖν.> Οἱ δὲ ἀπῆλθον. ⁵ Πάλιν[§] ἐξελθὼν περὶ ἕκτην

§ 19:19 πατερα *rell* | 1 σου *W* [35%] *TR* * 19:19 μητερα *rell* | 1 σου [5%] *CP* † 19:20 εφυλαξαμην *f*³⁵ *C,W* [98.5%] *RP,HE,OC,CP,TR* | εφυλαξα *κΒ,D* [1.5%] *NU* ‡ 19:20 εκ νεοτητος μου *f*³⁵ *C,W* (99%) *RP,HE,OC,CP,TR* | — *κΒ* (1%) *NU* | 12 *D* § 19:21 δος *f*³⁵ *κC,W* [99.5%] *RP,HE,OC,CP,TR* | 1 τοις *B,D* [0.5%] [*NU*] * 19:21 ουρανω *f*³⁵ *κW* [99.5%] *RP,HE,OC,CP,TR* | ουρανοις *B,C,D* [0.5%] *NU* † 19:23 δυσκολως πλουσιος *f*³⁵ *W* [97%] *RP,HE,OC,CP,TR* | 21 *κΒ,C,D* [3%] *NU* ‡ 19:24 διελθειν *f*³⁵ *B,D* [90%] *RP,HE,OC,CP,TR,NU* | εισελθειν *κ,C,W* [10%] § 19:24 εις την βασιλειαν του θεου εισελθειν *f*³⁵ *C,W* [98.5%] *RP,HE,OC,CP,TR* | 612345 *B,D* [0.5%] *NU* | 12345 *κ* [0.5%] | 123 των ουρανων [0.5%] * 19:25 αυτου *f*³⁵ *W* [90%] *RP,HE,OC,CP,TR* | — *κΒ,C,D* [10%] *NU* † 19:26 παντα δυνατα *f*³⁵ *B,C,W* [70%] *RP,HE,CP,NU* | 21 *κ* [0.5%] | 12 εστιν *D* [30%] *OC,TR* ‡ 19:28 καθισεσθε *f*³⁵ *C,D* [94%] *RP,HE,OC,CP,TR* | καθησεσθε *κΒ,W* [5%] *NU* | καθεσθησεσθε [1%] | two other readings § 19:28 θρονους *rell* | θρονων *CP* * 19:29 ος *f*³⁵ [90%] *RP,HE,OC,CP,TR* | οστις *κΒ,C,D,W* [10%] *NU* † 19:29 οικιας η αδελφους η αδελφας η πατερα η μητερα η γυναικα η τεκνα η αγρους *f*³⁵ *W* [66%] *RP,HE,OC,TR* | οικιαν 2-15 *f*^{35pt} [30%] *CP* | 1-9,12-15 *B* [0.5%] *NU* | 3-15 *κ* [0.5%] | 3-15,21 *C* [1%] | 1-5,8-9,12-15 *D* | 3-6 γονεις 12-15,21 [1%] | at least three further variations ‡ 19:29 ληψεται *rell* | λημψεται *κΒ,C,D,W* [1%] *NU* § 19:30 και *rell* | 1 οι *C* [5%] *CP* * 20:2 και συμφωνησας *f*³⁵ [85%] *RP,HE,OC,CP* | 2 δε *κΒ,C,D,W* [15%] *TR,NU* † 20:3 περι *rell* | 1 την *C* [5%] *TR* ‡ 20:4 και εκεινοις *f*³⁵ *κΒ,W* [90%] *RP,HE,OC,CP,NU* | κακεινοις *C,D* [10%] *TR* § 20:5 παλιν *f*³⁵ *B,W* [99%] *RP,HE,OC,CP,TR* | 1 δε *κ,C,D* [1%] [*NU*]

καὶ ἐνάτην* ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως. ⁶ Περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν† ἐξελθὼν εὔρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς,‡ καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;» ⁷ Λέγουσιν αὐτῷ, «Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο.» Λέγει αὐτοῖς, «ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον λήψεσθε.»§ ⁸ Ὁψίας δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, «Κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.» ⁹ Καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον. ¹⁰ Ἐλθόντες δὲ* οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλείονα† λήψονται.‡ καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον.§ ¹¹ Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου, ¹² λέγοντες ὅτι* «Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσασιν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.» ¹³ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν·† «Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε. Οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; ¹⁴ Ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε. Θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. ¹⁵ Ἦ‡ οὐκ ἔξεστίν μοι ποιῆσαι ὃ θέλω§ ἐν τοῖς ἐμοῖς; Εἰ* ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστίν ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;» ¹⁶ Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι. Πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.»†

Jesus alerts the disciples, again

¹⁷ Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν τοὺς δώδεκα μαθητάς‡ κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ§ εἶπεν αὐτοῖς· ¹⁸ «Ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, ¹⁹ καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι. Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.»*

Selfish ambition rebuked

²⁰ Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι παρ'† αὐτοῦ. ²¹ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, «Τί θέλεις;» Λέγει αὐτῷ, «Εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου εἰς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων‡ σου§ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.» ²² Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν, ἢ * τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;»† Λέγουσιν αὐτῷ, «Δυνάμεθα.» ²³ Καὶ‡ λέγει αὐτοῖς· «Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι

* **20:5** ἐνατην **f**³⁵ **κ**B,C,W [90%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**N**U | ἐννατην (D) [10%] **T**R † **20:6** ὥραν **f**³⁵ **C**,W [99.5%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | — **κ**B,D [0.5%] **N**U ‡ **20:6** ἀργούς **f**³⁵ **C**,W [99%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | — **κ**B,D [1%] **N**U § **20:7** καὶ ο εαν η δικαιον ληψεσθε **f**³⁵ (C,N,W) [99%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | — **κ**B,D [1%] **N**U * **20:10** ἐλθοντες δε **f**³⁵ **κ**,W [97.5%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | καὶ 1 B,C,D [2%] **N**U | 12 καὶ N [0.5%] † **20:10** πλειονα **f**³⁵ **κ** [97%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | πλειον B,C,N,W [3%] **N**U | πλειω D ‡ **20:10** ληπονται *rell* | λημπονται **κ**B,C,D,W [1%] **N**U | λημποντε N § **20:10** καὶ αυτοι ανα δηναρion **f**³⁵ D,W [99%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | 3412 B | το 3412 **κ** [0.5%] [**N**U] | 34 το 12 C | 12 το 34 N * **20:12** οτι **f**³⁵ C,N,W [99.5%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | — **κ**B,D [0.5%] **N**U † **20:13** ειπεν ενι αυτων **f**³⁵ C,N,W [99%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | 231 **κ**D [0.5%] **N**U | 321 B | one other variant ‡ **20:15** η **f**³⁵ **κ**,C,N,W [99.5%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R[**N**U] | — B,D [0.5%] § **20:15** ποιησαι ο θελω **f**³⁵ C,N [97%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | 231 **κ**B,D [3%] **N**U | 1 ως 3 W * **20:15** ει **f**³⁵ [85%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | η **κ**B,C,D,N,W [15%] **N**U † **20:16** πολλοι γαρ εισιν κλητοι ολιγοι δε εκλεκτοι **f**³⁵ C,D,N,W (98.5%) **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | — **κ**B (1.5%) **N**U ‡ **20:17** μαθητας **f**³⁵ B,C,N,W [98.5%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R[**N**U] | — **κ**D [1.5%] § **20:17** εν τη οδω και **f**³⁵ C,D,N,W [97%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | 4123 **κ**B [3%] **N**U * **20:19** αναστησεται **f**³⁵ B,D,W [99%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | εγερθησεται **κ**C,N [1%] **N**U † **20:20** παρ **f**³⁵ **κ**C,N,W [99.5%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | απ B,D [0.5%] **N**U ‡ **20:21** ευωνυμων *rell* | ευωνιμων **C**P § **20:21** σου *rell* | — D [5%] **T**R * **20:22** η **f**³⁵ C,N,W [90%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P | και [9%] **T**R | — **κ**B,D [1%] **N**U † **20:22** το βαπτισμα ο εγω βαπτιζομαι βαπτισθηναι **f**³⁵ C,N,W [99%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | — **κ**B,D [1%] **N**U ‡ **20:23** και **f**³⁵ C,N,W [98%] **R**,**H**,**E**,**O**C,**C**P,**T**R | — **κ**B,D [2%] **N**U

βαπτισθήσεσθε,§ τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἐωνύμων μου* οὐκ ἔστιν ἐμὸν† δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου.»

24 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἡγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. 25 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν· «Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· 26 οὐχ οὕτως δὲ‡ ἔσται§ ὑμῖν. Ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται* ὑμῶν διάκονος, 27 καὶ ὃς ἐὰν† θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται‡ ὑμῶν δοῦλος· 28 ὥσπερ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου—οὐκ ἤλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.»

Two blind men

29 Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχῶ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. 30 Καὶ ἰδοὺ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν, λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε,§ Υἱὸς Δαυίδ.» 31 Ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν, οἱ δὲ μεῖζον ἔκραζον,* λέγοντες, «Ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, Υἱὸς Δαυίδ.» 32 Καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν, «Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;» 33 Λέγουσιν αὐτῷ, «Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν† ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.»‡ 34 Σπλαγχνισθεὶς§ δὲ ὁ Ἰησοῦς ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν,* καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί,† καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

The last week

21

The triumphal entry—Sunday, 03/31/30 AD

1 Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἤλθον εἰς Βηθσφαγῇ,* πρὸς† τὸ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν, τότε ὁ ‡ Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητάς, 2 λέγων αὐτοῖς· «Πορεύητε§ εἰς τὴν κώμην τὴν ἀπέναντι* ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην,† καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς. Λύσαντες ἀγάγετέ μοι. 3 Καὶ ἐὰν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι <Ὁ Κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει>· εὐθέως‡ δὲ ἀποστέλλει§ αὐτούς.» 4 Τοῦτο δὲ ὅλον* γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος· 5 «Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών, <Ἰδοὺ, ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, πραῖς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ†

§ 20:23 και το βαπτισμα ο εγω βαπτίζομαι βαπτισθησεσθε f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [1%] NU
 * 20:23 μου f³⁵ N,W [85%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,D [15%] NU † 20:23 εμον f³⁵ xB,N [97%] RP,HE,OC,CP,TR
 | 1 τουτο C,D,W [3%] [NU] ‡ 20:26 δε f³⁵ C [85%] RP,HE,CP,TR | — xB,D,W [15%] OC,NU § 20:26 εσται f³⁵
 [20%] | 1 εν xB,C,D,N,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU * 20:26 εσται rell | εστω [10%] TR † 20:27 εαν f³⁵ C,N
 [99%] RP,HE,OC,CP,TR | αν xB,D,W [0.5%] NU | — [0.5%] ‡ 20:27 εσται f³⁵ p⁴⁵ C,N,W [35%] OC,CP,NU | εστω B
 [65%] RP,HE,TR | εστε xD § 20:30 ελεησον ημας κυριε f³⁵ p⁴⁵ C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | 312 B [0.5%] |
 12 ιησου x [1%] | 123 ιησου N | 12 D [0.5%] * 20:31 εκραζον f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | εκαρξαν xB,D
 [1%] NU | εκραυγασαν p⁴⁵ | εκραυγαζον [1%] † 20:33 ανοιχθωσιν f³⁵ C,N [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ανοιγωσιν
 B [3%] NU | ανυγωσιν xD | ανεωχθωσιν W ‡ 20:33 ημων οι οφθαλμοι f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 231
 (υμων x) (x)B,D [1%] NU § 20:34 σπλαγχνισθεις rell | σπλαχνισθεις CP * 20:34 των οφθαλμων αυτων
 f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 12 αυτου x | 1 ομματων 3 D [1%] NU | 31 ομματων B † 20:34 αυτων οι
 οφθαλμοι f³⁵ C,N,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [2%] NU * 21:1 βηθσφαγη f³⁵ N,W [85%] RP,HE,OC,CP |
 βηθφαγη xB,C,D [15%] TR,NU | three other spellings † 21:1 προς f³⁵ xC,D,N,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εις B
 [0.5%] NU ‡ 21:1 ο f³⁵ x(N)W [93%] RP,HE,OC,CP,TR | — B,C,D [7%] NU § 21:2 πορευθητε f³⁵ C,N,W [96%]
 RP,HE,OC,CP,TR | πορευεσθε xB,D [4%] NU | one other variant * 21:2 απεναντι f³⁵ N,W [95%] RP,HE,OC,TR
 | κατεναντι xB,C,D [5%] CP,NU † 21:2 δεδεμενην rell | δεδεμενον CP ‡ 21:3 ευθεως f³⁵ C(D)N,W [99%]
 RP,HE,OC,CP,TR | ευθυς xB [1%] NU § 21:3 αποστελλει f³⁵ C,N,W [96%] RP,HE,OC,CP | αποστελει xB,D [4%]
 TR,NU | one other variant * 21:4 ολον f³⁵ B,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xC,D [1%] NU † 21:5 και f³⁵
 C,D,W (98%) RP,HE,OC,CP,TR | 1 επι xB,N (2%) NU

πῶλον, υἱὸν ὑποζυγίου.» ⁶ Πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν[‡] αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ⁷ ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον. Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω[§] αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν,^{*} καὶ ἐπεκάθισεν[†] ἐπάνω αὐτῶν. ⁸ Ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν αὐτῶν[‡] τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ. ⁹ Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες[§] καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες· «Ὡσαννὰ τῷ Υἱῷ Δαυίδ.» «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» «Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.» ¹⁰ Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα, «Τίς ἐστὶν οὗτος;» ¹¹ Οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, «Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς, ὁ προφήτης^{*} ὁ ἀπὸ Ναζαρετ[†] τῆς Γαλιλαίας.»

The second cleansing of the temple

¹² Καὶ εἰσῆλθεν ὁ [‡] Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοῦ[§] καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψεν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς. ¹³ Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Γέγραπται, <Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται,> ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε^{*} <σπήλαιον ληστῶν.>» ¹⁴ Καὶ προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ[†] ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

¹⁵ Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησεν καὶ τοὺς παῖδας[‡] κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, «Ὡσαννὰ τῷ Υἱῷ Δαυίδ,» ἠγανάκτησαν ¹⁶ καὶ εἶπον[§] αὐτῷ, «Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· «Ναί. Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι <Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον>;» ¹⁷ Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν καὶ ἠύλισθη ἐκεῖ.

“If you have faith”—Monday, 04/01/30 AD

¹⁸ Πρωΐας^{*} δέ, ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπεΐνασεν. ¹⁹ Καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ’ αὐτὴν καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον. Καὶ λέγει αὐτῇ, «Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα.» Καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκὴ. ²⁰ Καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν, λέγοντες, «Πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκὴ.» ²¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὅρει τούτῳ εἰπητε, <Ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν,> γενήσεται. ²² Καὶ πάντα ὅσα ἐὰν[†] αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε.»[‡]

About John’s baptism—Tuesday, 04/02/30 AD

[‡] **21:6** προσεταξεν **f**³⁵ **xN,W** [99.5%] **RP,HE,OC,CP,TR** | συνεταξεν **B,C,D** [0.5%] **NU** **§** **21:7** επανω **f**³⁵ **C,N,W** [97%] **RP,HE,OC,CP,TR** | επ **xB,D** [2%] **NU** | — [1%] ***** **21:7** αυτων **f**³⁵ **C,N,W** [99.5%] **RP,HE,OC,CP,TR** | — **xB,D** [0.5%] **NU** **†** **21:7** επεκαθισεν **rell** | επεκαθισαν [2%] **some TRs** | εκαθισεν **N,W** [4%] | εκαθισαν **x** | εκαθητο **D** | two further variants **‡** **21:8** αυτων **f**³⁵ **D,W** [30%] | εαυτων **xB,C,N** [70%] **RP,HE,OC,CP,TR,NU** **§** **21:9** προαγοντες **f**³⁵ **N,W** [98%] **RP,HE,OC,CP,TR** | 1 αυτον **xB,C,D** [2%] **NU** ***** **21:11** ιησους ο προφητης **f**³⁵ **C,N,W** [98.5%] **RP,HE,OC,CP,TR** | 231 **xB,D** [0.5%] **NU** | 23 [1%] **†** **21:11** ναζαρετ **f**³⁵ **N,W** [90%] **RP,HE,OC,CP,TR** | ναζαρεθ **xB,C,D** [10%] **NU** **‡** **21:12** ο **f**³⁵ **D,N** [92%] **RP,HE,OC,CP,TR** | — **xB,C,W** [8%] **NU** **§** **21:12** του θεου **f**³⁵ **C,D,N,W** (96.6%) **RP,HE,OC,CP,TR** | 2 (0.2%) | — **xB** (3.2%) **NU** ***** **21:13** εποιησατε **f**³⁵ **C,D(N)W** [99.5%] **RP,HE,OC,CP,TR** | ποιειτε **xB** [0.5%] **NU** **†** **21:14** χωλοι και τυφλοι **f**³⁵ **C,N,W** [96%] **RP,HE,OC,CP** | 321 **xB,D** [4%] **TR,NU** **‡** **21:15** παιδας **f**³⁵ **C,W** [99%] **RP,HE,OC,CP,TR** | 1 τους **xB,D,N** [1%] **NU** **§** **21:16** ειπον **p**⁴⁵ **rell** | ειπαν **xB,D** [0.5%] **NU** ***** **21:18** πρωιας **f**³⁵ **C,N,W** [99.5%] **RP,HE,OC,CP,TR** | πρωι **xB,D** [0.5%] **NU** **†** **21:22** εαν **f**³⁵ **C,W** [70%] **RP,HE,OC,CP** | αν **xB** [30%] **TR,NU** | — **D** **‡** **21:22** ληψεσθε **rell** | λημψεσθε **xB,NU** | λημψεσθαι **D,W** [0.5%] | ληψεσθαι [0.5%]

²³ Καὶ ἐλθόντι αὐτῶς εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῶ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, «Ὑπὸ ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;» καὶ «Τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην;» ²⁴ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐρωτήσω ὑμᾶς κάγω λόγον ἕνα, ὃν ἂν εἴπητέ μοι, κάγω ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ· ²⁵ Τὸ βάπτισμα* Ἰωάννου—πόθεν ἦν· ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;» Οἱ δὲ διελογίζοντο παρ'† ἑαυτοῖς, λέγοντες· «Ἐὰν εἴπωμεν, «Ἐξ οὐρανοῦ,» ἐρεῖ ἡμῖν, «Διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;» ²⁶ Ἐὰν δὲ εἴπωμεν, «Ἐξ ἀνθρώπων,» φοβούμεθα τὸν ὄχλον, πάντες γὰρ ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην.»‡ ²⁷ Καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον,§ «Οὐκ οἶδαμεν.» Ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός, «Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Two parables against the Pharisees

²⁸ »Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; Ἄνθρωπός τις* εἶχεν τέκνα δύο· καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπεν, «Τέκνον, ὑπάγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου.»† ²⁹ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Οὐ θέλω» (ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν). ³⁰ Καὶ προσελθὼν‡ τῷ ἐτέρῳ§ εἶπεν ὡσαύτως. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, «Ἐγώ, κύριε» καὶ οὐκ ἀπήλθεν. ³¹ Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός;» Λέγουσιν αὐτῷ,* «Ὁ πρῶτος.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ³² Ἦλθεν γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης† ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ‡ μετεμελήθητε ὕστερον τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

³³ »Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε· Ἄνθρωπός τις§ ἦν οἰκοδεσπότης ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν, καὶ ὠρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ὠκοδόμησεν πύργον. Καὶ ἐξέδοτο* αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. ³⁴ Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. ³⁵ Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ—ὃν μὲν ἔδηραν,† ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλίθοβόλησαν. ³⁶ Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. ³⁷ Ὑστερον δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, «Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.» ³⁸ Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ κατὰσχωμεν‡ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.» ³⁹ Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον§ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν. ⁴⁰ Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκεῖνοις;» ⁴¹ Λέγουσιν αὐτῷ· «Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται* ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.» ⁴² Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Οὐδέποτε

§ 21:23 ἐλθοντι αυτω f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐλθοντος αυτου xB,C,D [3%] NU | εισελθοντι 2 [0.5%]

* 21:25 βαπτισμα f³⁵ D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 το xB,C [0.5%] NU † 21:25 παρ f³⁵ xC,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εν B [0.5%] NU ‡ 21:26 εχουσιν τον ιωαννην ως προφητην f³⁵ D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 45123 xB,C [1.5%] NU § 21:27 ειπον rell | ειπαν xD [0.5%] NU * 21:28 τις f³⁵ C [50%] OC,CP | — xB,D,W [50%] RP,HE,TR,NU † 21:28 μου f³⁵ B,W [92%] RP,HE,OC,CP,TR | — xC,D [8%] NU ‡ 21:30 και προσελθων f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 δε xB,D [3%] NU § 21:30 ετερω f³⁵ xC,D,W [70%] HE,NU | δευτερω B [30%] RP,OC,CP,TR * 21:31 αυτω f³⁵ C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [2%] NU † 21:32 προς υμας ιωαννης f³⁵ D,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 xB,C [2%] NU ‡ 21:32 ου f³⁵ xC,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ουδε B [3%] NU | — D § 21:33 τις f³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,D,W [10%] NU * 21:33 εξεδωτο f³⁵ D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εξεδετο xC [0.5%] NU | εξεδετε B † 21:35 εδηραν f³⁵ [25%] | εδειραν xB,C,D,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU ‡ 21:38 κατασχωμεν f³⁵ C,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | σχωμεν xB,D [1.5%] NU § 21:39 αυτον εξεβαλον rell | 21 CP * 21:41 εκδωσεται rell | εκδοσεται [10%] TR | εκδωσει C [0.5%]

ἀνέγνωτε ἐν ταῖς Γραφαῖς· «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν»· ⁴³ Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. ⁴⁴ Καί, ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.»[†]

⁴⁵ Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει. ⁴⁶ Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπειδὴ ὡς[‡] προφήτην αὐτὸν εἶχον.

22

Parable of the wedding feast

¹ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς,* λέγων· ² «Ὡμοιωθὴ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ ὅστις ἐποίησεν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ³ Καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. ⁴ Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, «Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις· «Ἰδοὺ, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα·[†] οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα. Δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.» > ⁵ Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον—ὁ[‡] μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ § δὲ εἰς* τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ. ⁶ Οἱ δὲ λοιποὶ, κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. ⁷ Καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος[†] ὠργίσθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.

⁸ »Τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· «Ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι. ⁹ Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν[‡] εὔρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.» ¹⁰ Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας ὅσους§ εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. ¹¹ Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου. ¹² Καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;» Ὁ δὲ ἐφίμωθη. ¹³ Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς* τοῖς διακόνοις, «Δῆσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας,[†] ἄρατε αὐτὸν καὶ[‡] ἐκβάλετε§ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.» Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων. ¹⁴ Πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.»

Jesus bests the Herodians

¹⁵ Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ. ¹⁶ Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν, μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν, λέγοντες· «Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις· καὶ οὐ μέλει* σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ

[†] 21:44 the whole verse f³⁵ xB,C,W [99.9%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — D   ‡ 21:46 ἐπειδὴ ὡς f³⁵ C,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐπει εἰς B [1%] NU | ἐπι εἰς x | ἐπι 2 D | one other variant   * 22:1 αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 B,D [2%] NU | 31 x | 23 [0.5%]   † 22:4 ἡτοίμασα f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ἡτοιμακα xB,C,D [4%] NU   ‡ 22:5 ο f³⁵ xC [95%] RP,HE,OC,CP,TR | ος B,W [5%] NU | οἱ D   § 22:5 ο f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | ος xB,C,W [5%] NU | οἱ D   * 22:5 εἰς f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐπι xB,C,D [4%] NU   † 22:7 καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος f³⁵ C,W [95%] RP,HE,CP | 5342 D | 2 δε 345 [1%] OC | 2 δε 34 TR | 3 δε 42 [1%] | 3 δε 4 xB [2%] NU | 3 δε 425 [1%] | one other variant   ‡ 22:9 ἀν f³⁵ D,W [60%] RP,HE,TR | εἰαν xB,C [40%] OC,CP,NU | — [0.5%]   § 22:10 ὅσους f³⁵ C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | οὐς xB,D [0.5%] NU   * 22:13 εἶπεν ὁ βασιλεὺς f³⁵ C,D,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 xB [2%] NU   † 22:13 χεῖρας καὶ πόδας f³⁵ [60%] CP | 321 xB,C,W [40%] RP,HE,OC,TR,NU | ποδῶν 2 χειρῶν D   ‡ 22:13 ἀρατε αὐτὸν καὶ f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [3%] NU | 3 D   § 22:13 ἐκβάλετε f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 αὐτὸν xB(D) [3%] NU   * 22:16 μέλει rell | μέλλει [10%]

βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. ¹⁷ Εἶπε οὖν ἡμῖν τί σοι δοκεῖ· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὐ;» ¹⁸ Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν εἶπεν· «Τί με πειράζετε, ὑποκριταί; ¹⁹ Ἐπιδειξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου.» Οἱ δὲ προσήνεγκαν[†] αὐτῷ δηνάριον. ²⁰ Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;» ²¹ Λέγουσιν αὐτῷ, «Καίσαρος.» Τότε λέγει αὐτοῖς, «Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» ²² Καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.‡

Jesus bests the Sadducees

²³ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι, οἱς λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, ²⁴ λέγοντες· «Διδάσκαλε, Μωσῆς* εἶπεν, ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ²⁵ Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί. Καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας[†] ἐτελεύτησεν, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ²⁶ Ὁμοίως καὶ ὁ δεῦτερος, καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἑπτὰ. ²⁷ Ὑστερον δὲ πάντων ἀπέθανεν καὶ[‡] ἡ γυνή. ²⁸ Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει[§] τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται* γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν.» ²⁹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. ³⁰ Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐγκαμίζονται,[†] ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ[‡] ἐν[§] οὐρανῷ εἰσιν. ³¹ Περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, λέγοντος, ³² ᾠδὴ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; Οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς* Θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων.» ³³ Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Jesus bests the Pharisees

³⁴ Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν τοὺς Σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. ³⁵ Καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν, νομικός,[†] πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων,[‡] ³⁶ «Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;» ³⁷ Ὁ δὲ Ἰησοῦς[§] ἔφη* αὐτῷ· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ[†] καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ[‡] ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.» ³⁸ Αὕτη ἐστὶν πρώτη καὶ μεγάλῃ[§] ἐντολή. ³⁹ Δευτέρα δὲ ὁμοία αὕτη,* ᾠδὴ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.» ⁴⁰ Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται κρέμανται.»[†]

David's Son and Lord

⁴¹ Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, ⁴² λέγων, «Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ· τίνος υἱὸς ἐστίν;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Τοῦ Δαυίδ.»

† 22:19 προσήνεγκαν *rell* | προνήνεγκαν CP ‡ 22:22 ἀπῆλθον *rell* | ἀπῆλθαν B,D,W [0.5%] NU § 22:23 οἱ *f*³⁵ [65%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D,W [35%] NU * 22:24 μωσῆς *f*³⁵ κ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | μωυσης B,D,W [5%] NU † 22:25 γαμήσας *f*³⁵ D,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | γημας κB [3%] NU ‡ 22:27 καὶ *f*³⁵ D [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,W [3%] NU § 22:28 οὖν ἀναστασει *f*³⁵ W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,D [5%] NU * 22:28 ἐσται *rell* | 1 η [1%] OC † 22:30 ἐγκαμίζονται *f*³⁵ [93%] RP,HE,OC,CP,TR | γαμίζονται κB,D [5%] NU | γαμίσκονται W [1%] | three other variants [1%] ‡ 22:30 τοῦ θεοῦ *f*³⁵ W [95%] RP,HE,CP,TR | 2 κ [4%] OC | — B,D [1%] NU § 22:30 ἐν *f*³⁵ D,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 τω κB [5%] NU * 22:32 ὁ θεὸς *f*³⁵ [97.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 B [2%] [NU] | — κD,W [0.5%] (An easy case of homoioteleuton, or -arcton, or both.) † 22:35 νομικός *rell* [NU] | — [1%] ‡ 22:35 καὶ λεγὼν *f*³⁵ D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [0.5%] NU § 22:37 ἱησοῦς *f*³⁵ (D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [1%] NU * 22:37 εφη *rell* | εἶπεν W [5%] TR † 22:37 τη *f*³⁵ D [40%] OC,TR,NU | — κB,W [60%] RP,HE,CP ‡ 22:37 τη *f*³⁵ κD [60%] OC,TR,NU | — B,W [40%] RP,HE,CP § 22:38 πρωτῇ καὶ μεγάλῃ *f*³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 321 D | η 321 κB [3.5%] NU | η 123 [1%] | η 12 η 3 W * 22:39 αὕτη *f*³⁵ [50%] | αὐτῇ [50%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | ταυτη D | — B (some uncials can be ambiguous) † 22:40 καὶ οἱ προφῆται κρεμανται *f*³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | κρεμανται 123 κB,D [1%] NU

⁴³ Λέγει αὐτοῖς· «Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ,† λέγων,
⁴⁴ «Εἶπεν ὁ § Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον* τῶν ποδῶν σου» »; ⁴⁵ Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν <Κύριον>, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;» ⁴⁶ Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο† ἀποκριθῆναι αὐτῷ‡ λόγον, οὐδὲ ἐτόλμησεν τις ἀπ’ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι§ αὐτὸν οὐκέτι.

23

Jesus excoriates the scribes and Pharisees

¹ Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ² λέγων· «Ἐπὶ τῆς Μωσέως* καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· ³ πάντα οὖν ὅσα ἂν† εἰπωσιν ὑμῖν τηρεῖν,‡ τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε·§ κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε, λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν. ⁴ Δεσμεύουσιν γὰρ* φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα,† καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ‡ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινῆσαι αὐτά.

⁵ »Πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. Πλατύνουσιν δὲ§ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν·* ⁶ φιλοῦσιν τε† τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ⁷ καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, <Ῥαββί, Ῥαββί.>‡

We have only one Teacher and one Father

⁸ »Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε <Ῥαββί>· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν§ ὁ διδάσκαλος,* ὁ Χριστός,† πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. ⁹ Καὶ <πατέρα> μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὁ Πατὴρ ὑμῶν,‡ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·§ ¹⁰ Μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητής,* ὁ Χριστός. ¹¹ Ὁ δὲ μεῖζων ὑμῶν ἔστω† ὑμῶν διάκονος. ¹² Ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

A series of 'Woes'

¹³ »Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι. Διὰ τοῦτο λήψεσθε

‡ 22:43 κυριον αυτον καλει f³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 321 D [0.5%] NU [3221 B] | 312 κ [0.5%] | two other variants § 22:44 ο f³⁵ W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [0.5%] NU * 22:44 υποποδιον f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | υποκατω κB,D [3%] NU † 22:46 εδυνατο rell | ηδυνατο [5%] CP ‡ 22:46 αποκριθηναι αυτω f³⁵ κB,D [30%] NU | 21 W [69%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 [1%] § 22:46 επερωτησαι rell | επερωταν CP * 23:2 μωσεως f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | μωυσεως κB(D)W [5%] NU † 23:3 εαν f³⁵ κW [90%] RP,HE,OC,CP,NU | αν B,D [9%] TR | — [1%] ‡ 23:3 τηρειν f³⁵ W (97.4%) RP,HE,OC,CP,TR | ποιειν (1.2%) | — κB,D (1.4%) NU § 23:3 τηρειτε και ποιειτε f³⁵ W (96.3%) RP,HE,OC,CP,TR | ποιησατε 21 B (0.4%) NU | ποιησατε κ | 321 D (0.7%) | 3 (0.7%) | 1 (1.2%) | 12 φυλασσετε (0.5%) | one other variant * 23:4 γαρ f³⁵ D,W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | δε κB [9%] NU | — [1%] † 23:4 και δυσβαστακτα f³⁵ B(D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κ [1%] ‡ 23:4 τω δε f³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | αυτοι 21 κB,D [1%] NU § 23:5 δε f³⁵ W [95%] RP,HE,CP,TR | γαρ κB,D [5%] OC,NU * 23:5 των ιματιων αυτων f³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [1.5%] NU † 23:6 τε f³⁵ W [90%] RP,HE,CP,TR | δε κB,D [10%] OC,NU | — [0.5%] | two other variants ‡ 23:7 ραββι f³⁵ D,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [5%] NU § 23:8 εστιν υμων rell | 21 [2%] OC * 23:8 διδασκαλος f³⁵ B [30%] OC,NU | καθηγητης κD(W) [70%] RP,HE,CP,TR † 23:8 ο χριστος f³⁵ [96%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D,W [4%] NU ‡ 23:9 ο πατηρ υμων f³⁵ D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 κB [1%] NU § 23:9 εν τοις ουρανοις f³⁵ [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ουρανιος κB [2%] NU | 13 D,W [2%] * 23:10 εις γαρ εστιν υμων ο καθηγητης f³⁵ κ [30%] | 12356 W [2%] | 123564 [1%] | 12456 [0.5%] | 124356 [65%] RP,HE,OC,CP,TR | οτι 6431 B [0.5%] NU | οτι 643 [0.5%] | οτι 64 [0.5%] | οτι 6413 D † 23:11 εστω f³⁵ [25%] | εσται (κ)B,D,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU

περισσότερον κρίμα.‡ 14 Οὐαὶ§ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.* 15 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν Γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

16 »Οὐαὶ ὑμῖν, ὀδηγοὶ τυφλοί, οἱ λέγοντες, <Ὁς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐστίν· ὃς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει.> 17 Μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων† τὸν χρυσόν; 18 Καί, <Ὁς ἐὰν‡ ὁμόση ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐστίν· ὃς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.> 19 Μωροὶ καὶ§ τυφλοί· τί γὰρ μείζων, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον; 20 Ὁ οὖν ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ. 21 Καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναῷ, ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι* αὐτόν. 22 Καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.

23 »Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου· τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον† καὶ τὴν πίστιν. Ταῦτα‡ ἔδει ποιῆσαι, κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι. 24 Ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

25 »Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀδικίας.§ 26 Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος,* ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν† καθάρων.

27 »Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὠραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. 28 Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοὶ ἐστε‡ ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

29 »Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων. 30 καὶ λέγετε,§ <Εἰ ἤμεν* ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἤμεν κοινωνοὶ αὐτῶν† ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.> 31 Ὡστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφῆτας. 32 Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.

Snakes!

33 »Ὀφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς Γεέννης; 34 Διὰ τοῦτο, ἰδοὺ· ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφῆτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς·

‡ 23:13 the whole verse f³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [2%] NU (An easy case of homoiarcton.) [NU calls this verse '14' (omitted) and prints our '14' as '13'.] | reverse the order of verses 13 and 14 [1%] some TRs
§ 23:14 ουαι f³⁵ xW [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 δε B,D [3%] NU * 23:14 Some TRs and [1%] invert the order of verses 13 and 14. † 23:17 αγιαζων f³⁵ C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αγιασας xB,D [0.5%] NU ‡ 23:18 εαν f³⁵ W [90%] RP,HE,CP,TR | αν xB,C,D [10%] OC,NU § 23:19 μωροι και f³⁵ B,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xD [1%] NU * 23:21 κατοικησαντι f³⁵ C,D,W [90%] RP,HE,OC,CP | κατοικουντι xB [10%] TR,NU † 23:23 τον ελεον f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | το ελεος xB,D [2%] NU | το 2 [1%] ‡ 23:23 ταυτα f³⁵ xD [95%] RP,HE,CP,TR | 1 δε B,C,W [5%] OC[NU] § 23:25 αδικιας f³⁵ C [93%] RP,HE,OC,CP | ακρασας xB,D [5%] TR,NU | ακαθαρσιας [1%] | ακρασας αδικειας W | two other variants * 23:26 και της παροψιδος f³⁵ xB,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — D [1%] NU † 23:26 αυτων f³⁵ xC,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | αυτου B(D) [3%] NU ‡ 23:28 μεστοι εστε f³⁵ W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 xB,C,D [2%] NU § 23:30 λεγετε rell | 1 οτι [1%] CP * 23:30 ημεν f³⁵ W [90%] RP,HE,OC,TR | ημεθα xB,C,D [10%] CP,NU (twice) † 23:30 κοινωνοι αυτων f³⁵ xC,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 B,D [3%] NU

καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε, καὶ σταυρώσετε· καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν³⁵ —ὅπως ἔλθῃ ἐφ’ ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυνόμενον[§] ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ* τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.³⁶ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι[†] ἥξει πάντα ταῦτα[‡] ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

Jesus laments over Jerusalem

³⁷ »Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτενοῦσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις* τὰ νοσσία ἐαυτῆς[†] ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε.³⁸ Ἴδού, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.³⁹ Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε[‡] ἀπ’ ἄρτι ἕως ἄν εἴπητε, «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.»

The Olivet Discourse

24

¹ Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ,* καὶ προσῆλθον αὐτῷ[†] οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. ² Ὁ δὲ Ἰησοῦς[‡] εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐ βλέπετε πάντα ταῦτα;[§] Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ* καταλυθήσεται.»

“A beginning of birth pains”

³ Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ’ ἰδίαν, λέγοντες, «Εἰπὲ ἡμῖν,[†] πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς[‡] συντελείας τοῦ αἰῶνος.» ⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ. ⁵ Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, «Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός,» καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. ⁶ Μελήσετε[§] δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα* γενέσθαι, ἀλλ’ οὐπω ἐστὶν τὸ τέλος. ⁷ Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ[†] καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους· ⁸ πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.

The increase of lawlessness

⁹ »Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. ¹⁰ Καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοί, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους. ¹¹ Καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσιν

‡ 23:34 καὶ f³⁵ C,D [94%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,W [6%] NU § 23:35 εκχυννομενον f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | εκχυννομενον κB,C(D)W [5%] NU * 23:35 ἀβελ f³⁵ [90%] RP,OC,CP,TR | ἀβελ [10%] HE,NU † 23:36 οτι f³⁵ C,W [96%] RP,HE,OC,CP | — κB,D [4%] TR,NU ‡ 23:36 παντα ταυτα f³⁵ B,W [65%] RP,HE,CP | 21 κC,D [35%] OC,TR,NU § 23:37 αποκτενουσα f³⁵ (κ) [87%] RP,HE,CP | αποκτεινουσα B,D,W [10%] TR,NU | αποκτεννουσα C [2%] OC | αποκτεινασα [1%] * 23:37 επισυναγει ορνις f³⁵ C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,D [3%] NU † 23:37 εαυτης f³⁵ C [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αυτης κD,W [1.5%] NU | — B ‡ 23:39 ιδητε rell | ιδετε [1%] OC * 24:1 επορευετο απο του ιερου f³⁵ C,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 2341 κ [5%] NU | εκ 341 B [0.5%] † 24:1 αυτω f³⁵ [25%] | — κB,C,D,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU ‡ 24:2 ιησους f³⁵ C,W [96.5%] RP,HE,OC,CP,TR | αποκριθεις κB,D [3%] NU | three other variants § 24:2 παντα ταυτα f³⁵ D,W [75%] RP,HE,TR | 21 B,C [25%] OC,CP,NU | 2 κ^V * 24:2 ου rell | 1 μη [10%] TR † 24:3 ημιν rell | υμιν CP ‡ 24:3 της f³⁵ D,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [3%] NU § 24:6 μελησετε f³⁵ [25%] | μελλησετε κC [72%] RP,HE,OC,CP,TR,NU | μελλησεται B,W [1%] | μελλετε D [0.5%] | three other spellings [1%] [Is the verb μελλω or μελω? The latter is a good classical verb, and fits the context well.] * 24:6 παντα f³⁵ C,W (94.2%) RP,HE,OC,CP,TR | ταυτα (2.2%) | 1 ταυτα (1.6%) | ταυτα 1 (0.7%) | — κB,D (1%) NU | two other variants (0.2%) † 24:7 και λοιμοι f³⁵ C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — (κ)B,D [0.5%] NU (easy homoioteleuton)

πολλούς. ¹² Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. ¹³ Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. ¹⁴ Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.

The Great Tribulation

¹⁵ »Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἐστὼς[‡] ἐν τόπῳ ἁγίῳ» (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω), ¹⁶ «τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ[§] τὰ ὄρη· ¹⁷ ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβαινέτω* ἄραι τὰ[†] ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ¹⁸ καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον[‡] αὐτοῦ. ¹⁹ Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. ²⁰ Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ[§] σαββάτω. ²¹ Ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται. ²² Καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. ²³ Τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, «Ἰδοὺ, ὧδε ὁ Χριστός,» ἢ «ἴδε,» μὴ πιστεύσητε. ²⁴ Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσιν σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. ²⁵ Ἰδοὺ, προεῖρηκα ὑμῖν. ²⁶ Ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, «Ἰδοὺ, ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστίν,» μὴ ἐξέλθῃτε· «Ἰδοὺ, ἐν τοῖς ταμείοις,» μὴ πιστεύσητε. ²⁷ Ὡς περ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ* ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου· ²⁸ ὅπου γὰρ[†] ἐὰν ᾖ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἄετοί.

The King's return to earth

²⁹ »Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. ³⁰ Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῷ[‡] οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. ³¹ Καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος[§] φωνῆς* μεγάλης καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως[†] ἄκρων αὐτῶν.

Learn from the fig tree

³² »Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ᾖ ἡδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκεται[‡] ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. ³³ Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα πάντα,[§] γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστίν, ἐπὶ θύραις. ³⁴ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν,* οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. ³⁵ Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,[†] οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

[‡] 24:15 ἐστὼς f³⁵ D [80%] RP,HE,OC | ἐστος κB,W [20%] CP,TR,NU § 24:16 ἐπὶ f³⁵ κW [95%] RP,HE,OC,CP,TR | εἰς B,D [5%] NU * 24:17 καταβαινέτω f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | καταβατω κB,D [4%] NU † 24:17 τα rell | τι D [5%] TR | το κ ‡ 24:18 το ἱμάτιον f³⁵ κB,D [30%] CP,NU | τα ἱματια W [70%] RP,HE,OC,TR § 24:20 μηδε rell | 1 ἐν [10%] TR * 24:27 καὶ f³⁵ W [50%] RP,OC,CP,TR | — κB,D [50%] HE,NU † 24:28 γὰρ f³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — (κ)B,D [3%] NU ‡ 24:30 τω f³⁵ W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB(D) [0.5%] NU § 24:31 σάλπιγγος rell | 1 καὶ D [5%] CP * 24:31 φωνῆς f³⁵ B,D [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κW [3%] NU † 24:31 ἐως f³⁵ κD,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 των B [3%] [NU] ‡ 24:32 γινώσκεται f³⁵ D,W [25%] | γινώσκετε κB [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § 24:33 ταυτα παντα f³⁵ κD,W [65%] RP,HE,OC,CP | 21 B [35%] TR,NU * 24:34 υμιν f³⁵ κW [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 οτι B,D [5%] NU † 24:35 παρελευσονται f³⁵ W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | παρελευσεται B,D [10%] NU | κ omits verse

The Rapture

³⁶ »Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, § εἰ μὴ ὁ Πατήρ μου* μόνος. ³⁷ Ὡςπερ δὲ† αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ‡ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. ³⁸ Ὡςπερ§ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις* ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες,† ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, ³⁹ καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἥλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἤρην ἅπαντας, οὕτως ἔσται καὶ‡ ἡ παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. ⁴⁰ Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ § εἷς παραλαμβάνεται καὶ ὁ εἷς ἀφίεται. ⁴¹ Δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μυλῶνι·* μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται. ⁴² Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ὥρα† ὁ Κύριος ὑμῶν ἔρχεται. ⁴³ Ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης ποία φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν εἴασεν διορυγῆναι‡ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. ⁴⁴ Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε§ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔρχεται.

⁴⁵ »Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ* ἐπὶ τῆς θεραπείας† αὐτοῦ τοῦ διδόναι‡ αὐτοῖς τὴν τροφήν ἐν καιρῷ; ⁴⁶ Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως. § ⁴⁷ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. ⁴⁸ Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, <Χρονίζει ὁ κύριός μου* ἐλθεῖν,>† ⁴⁹ καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους,‡ ἐσθίειν§ τε* καὶ πίνειν† μετὰ τῶν μεθύοντων, ⁵⁰ ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, ⁵¹ καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσεται. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

25

Parable of the ten virgins

¹ »Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν* ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν† τοῦ νυμφίου. ² Πέντε

‡ 24:36 και *rell* | 1 της [5%] TR § 24:36 ουρανων *f*³⁵ W (94.2%) RP,HE,OC,CP,TR | 1 ουδε ο υιος κB,D (5.8%) NU * 24:36 μου *f*³⁵ W [92%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [8%] NU † 24:37 δε *f*³⁵ κW [99.7%] RP,HE,OC,CP,TR | γαρ B,D [0.3%] NU ‡ 24:37 και *f*³⁵ D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [1%] NU § 24:38 ωσπερ *f*³⁵ D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ως κB [0.5%] NU * 24:38 ημεραις *f*³⁵ κW [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 εκειναις B,D [0.5%] [NU] † 24:38 εκγαμιζοντες *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP,TR | εγγαμιζοντες [2%] | γαμιζοντες κD [0.5%] NU | γαμισκοντες B | εκγαμισκοντες W ‡ 24:39 και *f*³⁵ κW [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — B,D [0.5%] § 24:40 ο *f*³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [4%] NU (twice) * 24:41 μυλωνι *f*³⁵ D [90%] RP,HE,OC,CP,TR | μυλω κB,W [10%] NU † 24:42 ωρα *f*³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | ημερα κB,D,W [5%] NU ‡ 24:43 διορυγηται *f*³⁵ B,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | διορυχθηναι κD [1.5%] NU § 24:44 ωρα ου δοκειτε *f*³⁵ W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 κB,D [1%] NU * 24:45 αυτου *f*³⁵ W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [1.5%] NU † 24:45 θεραπειας *f*³⁵ D [94.5%] RP,HE,OC,CP,TR | οικετειας B,W [4%] NU | οικιας κ [1.5%] ‡ 24:45 διδοναι *f*³⁵ W [92%] RP,HE,OC,CP,TR | δουναι κB,C(D) [8%] NU § 24:46 ποιουντα ουτως *f*³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,C,D [4%] NU * 24:48 ο κυριος μου *f*³⁵ W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 κB,C,D [3%] NU † 24:48 ελθειν *f*³⁵ C,D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [0.5%] NU | ερχεσθαι [1%] ‡ 24:49 συνδουλους *f*³⁵ W [90%] RP,HE,CP,TR | 1 αυτου (εαυτου κ) (κ)B,C,D [10%] OC,NU § 24:49 εσθιειν *f*³⁵ W [90%] RP,HE,CP,TR | εσθιη κB,C,D [10%] OC,NU * 24:49 τε *f*³⁵ C,W [30%] | δε κB,D [70%] RP,HE,OC,CP,TR,NU † 24:49 πινειν *f*³⁵ W [90%] RP,HE,CP,TR | πινη κB,C,D [10%] OC,NU * 25:1 αυτων *f*³⁵ κC,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εαυτων B,D [0.5%] NU † 25:1 απαντησιν *f*³⁵ D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | υπαντησιν κB,C [1%] NU

δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν[‡] φρόνιμοι καὶ αἱ πέντε μωραί.[§] ³ Αἵτινες* μωραί, λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν,[†] οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον· ⁴ αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν[‡] μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν.[§] ⁵ Χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον· ⁶ μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν· <Ἴδού, ὁ νυμφίος ἔρχεται,* ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.>[†] ⁷ Τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκείναι καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας αὐτῶν.[‡] ⁸ Αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπον,[§] <Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται.> ⁹ Ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, λέγουσαι, <Μήποτε οὐκ* ἀρκέσῃ[†] ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε δὲ[‡] μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.> ¹⁰ Ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους—καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. ¹¹ Ὑστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, λέγουσαι, <Κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν.> ¹² Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, <Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.> ¹³ Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ἧ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔρχεται.[§]

Parable of the talents

¹⁴ »Ὡσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. ¹⁵ Καὶ ὧ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα, ὧ δὲ δύο, ὧ δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως. ¹⁶ Πορευθεὶς δὲ* ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν εἰργάσατο[†] ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν[‡] ἄλλα πέντε τάλαντα.[§] ¹⁷ Ὡσαύτως καὶ* ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν καὶ αὐτὸς[†] ἄλλα δύο. ¹⁸ Ὁ δὲ τὸ ἓν λαβὼν ἀπελθὼν ὠρυξεν ἐν τῇ γῇ[‡] καὶ ἀπέκρυψεν[§] τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

¹⁹ »Μετὰ δὲ χρόνον πολύν,* ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον.[†] ²⁰ Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα, λέγων, <Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.>[‡] ²¹ Ἐφη δὲ[§] αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· <Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.> ²² Προσελθὼν δὲ* καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν[†]

[‡] 25:2 ἦσαν ἐξ αὐτῶν ^f35 W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 κB,C,D [5%] NU [§] 25:2 φρονιμοι και αι πεντε μωραι ^f35 [90%] RP,HE,OC,CP,TR | 1245 W [8%] | 5241 κB,C,D [2%] NU * 25:3 αιτινες ^f35 W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | αι γαρ κB,C [0.5%] NU | δε αι [1%] | οι ουν D | two other variants † 25:3 αυτων ^f35 B,C,D,W [95%] RP,HE,CP,NU | εαυτων [5%] OC,TR | — κ [0.5%] ‡ 25:4 αυτων ^f35 C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [2%] NU § 25:4 αυτων ^f35 D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εαυτων κB [0.5%] NU | — C [1%] * 25:6 ερχεται ^f35 W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [1%] NU | εξερχεται D † 25:6 αυτου ^f35 A,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | αυτω C | — κB [0.5%] ‡ 25:7 αυτων ^f35 C,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | εαυτων κA,B [1%] NU § 25:8 ειπον *rell* | ειπαν B,C [0.5%] NU * 25:9 ουκ ^f35 κA [85%] RP,HE,OC,CP,TR | ου μη B,C,D,W [15%] NU † 25:9 αρκεση *rell* | αρκεσει D [5%] OC,CP ‡ 25:9 δε ^f35 C,W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | — κA,B,D [10%] NU § 25:13 εν η ο υιος του ανθρωπου ερχεται ^f35 (89.3%) RP,HE,OC,CP,TR | — ^p35 κA,B,C,D,W (10.7%) NU * 25:16 δε ^f35 A,C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB [0.5%] NU † 25:16 ειργασατο ^f35 A,C [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ηργασατο κB,D,W [1.5%] NU ‡ 25:16 εποιησεν ^f35 κA,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | εκερδησεν B,C,D [5%] NU § 25:16 ταλαντα ^f35 κA,C,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — B [1%] NU * 25:17 και ^f35 B(D)W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | δε 1 A [1%] | — κC [1%] NU † 25:17 και αυτος ^f35 A(D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C [1%] NU ‡ 25:18 εν τη γη ^f35 A,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | την γην C | γην κB [0.5%] NU § 25:18 απεκρυψεν ^f35 W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εκρυψεν κA,B,C,D [1.5%] NU * 25:19 χρονον πολυν ^f35 A [96%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 κB,C,D [4%] NU | 1 τινα W † 25:19 μετ αυτων λογον ^f35 A,W [90%] RP,HE,OC,TR | 312 κB,C,D [10%] CP,NU ‡ 25:20 επ αυτοις ^f35 A,C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | εν 2 [2%] | — ^p35 κB(D) [1%] NU § 25:21 δε ^f35 A,W [93%] RP,HE,CP,TR | — ^p35 κB,C,D [7%] OC,NU * 25:22 δε ^f35 A,C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — ^p35v κB [0.5%] † 25:22 λαβων ^f35 κD [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — ^p35 A,B,C,W [5%] NU | one other variant

εἶπεν, «Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ’ αὐτοῖς.»[‡] ²³ Ἐφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ· «Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. Εἵσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.»

²⁴ »Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφώς εἶπεν· «Κύριε, ἔγνωσα σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας. ²⁵ Καὶ φοβηθεὶς ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.» ²⁶ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· «Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ, ἦδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα. ²⁷ Ἔδει οὖν σε[§] βαλεῖν τὸ ἀργύριόν* μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. ²⁸ Ἄρατε οὖν ἀπ’ αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα. ²⁹ Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ[†] μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν[‡] ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ. ³⁰ Καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε[§] εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.» Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὁδόντων.

Judgment in preparation for the Millennium

³¹ »Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι* ἄγγελοι μετ’ αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. ³² Καὶ συναχθήσονται[†] ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ[‡] αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων. ³³ Καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. ³⁴ Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ³⁵ Ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με, ³⁶ γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην καὶ ἤλθετε[§] πρὸς με.» ³⁷ Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα* καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; ³⁸ Πότε δέ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; ³⁹ Πότε δέ σε εἶδομεν ἀσθενῆ[†] ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρὸς σε;» ⁴⁰ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.»

⁴¹ »Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· «Πορεύεσθε ἀπ’ ἐμοῦ, οἱ[‡] κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ⁴² Ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, ⁴³ ξένος ἦμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με.» ⁴⁴ Τότε ἀποκριθήσονται[§] καὶ αὐτοί, λέγοντες, «Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι;» ⁴⁵ Τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων,

[‡] 25:22 επ αυτοις f³⁵ A,C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | εν 2 [1%] | — p³⁵ xB,D [1%] NU § 25:27 ουν σε f³⁵ A,D,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 xB,C [1%] NU * 25:27 το αργυριον f³⁵ A,C,D [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | τα αργυρια xB,W [0.5%] NU † 25:29 απο δε του f³⁵ A,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 32 xB,D [1%] NU ‡ 25:29 δοκει εχειν f³⁵ [30%] CP | εχει xA,B,C,D,W [70%] RP,HE,TR,OC,NU § 25:30 εκβαλετε f³⁵ xA,B,W [88%] RP,HE,OC,CP,NU | εκβαλλετε [10%] TR | εκβαλεται C [1%] | βαλεται εξω D | four other variants * 25:31 αγιοι f³⁵ A,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [4%] NU † 25:32 συναχθησονται f³⁵ xB,D [25%] CP,NU | συναχθησεται f^{35pt} A,W [75%] RP,HE,OC,TR ‡ 25:32 αφοριει f³⁵ A,B,D [98%] RP,HE,OC,CP,TR | αφορισει xW [2%] NU § 25:36 ηλθετε f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | ηλθατε xA,B,D,W [5%] NU * 25:37 πεινωντα rell | πινωντα CP † 25:39 ασθενη f³⁵ xA,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ασθενουντα B,D [0.5%] NU ‡ 25:41 οι f³⁵ A,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR [NU] | — xB [0.5%] § 25:44 αποκριθησονται f³⁵ A,B,D,W [95%] RP,HE,CP,NU | 1 αυτω (x) [5%] OC,TR

«Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.» ⁴⁶ Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.»

26

¹ Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς* τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ² «Οἶδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.»

The Sanhedrin conspires—04/03/30

³ Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς† καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ λεγομένου Καϊάφα, ⁴ καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσιν‡ καὶ ἀποκτείνωσιν. ⁵ Ἐλεγον δέ, «Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.»

Someone anoints Jesus' head

⁶ Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, ⁷ προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα§ βαρυτίμου καὶ κατέχευεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν* αὐτοῦ ἀνακειμένου. ⁸ Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ† ἠγανάκτησαν λέγοντες· «Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὐτῆς; ⁹ Ἦδύνατο‡ γὰρ τοῦτο τὸ μύρον§ πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι τοῖς* πτωχοῖς.» ¹⁰ Γινούς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; Ἔργον γὰρ καλὸν εἰργάσατο† εἰς ἐμέ. ¹¹ Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς‡ ἔχετε μεθ’ ἐαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. ¹² Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. ¹³ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.»

Judas offers to betray Jesus

¹⁴ Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, εἶπεν, ¹⁵ «Τί θέλετέ μοι δοῦναι καὶ ἐγὼ§ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;» Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. ¹⁶ Καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῷ.

The last night—begins Thursday evening, 04/04/30, and ends the next morning

¹⁷ Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ,* «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσομέν† σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;» ¹⁸ Ὁ δὲ εἶπεν, «Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἰπάτε αὐτῷ, «Ὁ διδάσκαλος λέγει, «Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστιν· πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.» > » ¹⁹ Καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα.

* **26:1** ἱησους **f**³⁵ [25%] | 1 παντας **KA,B,D,W** [75%] **RP,HE,OC,CP,TR,NU** † **26:3** και οι γραμματεις **f**³⁵ (W) [95%] **RP,HE,OC,CP,TR** | — **KA,B,D** [5%] **NU** ‡ **26:4** δολω κρατησωσιν *rell* | 21 [5%] **TR** § **26:7** αλαβαστρον μυρου εχουσα **f**³⁵ **A,W** [98%] **RP,HE,OC,CP,TR** | 312 **KB,D** [2%] **NU** * **26:7** την κεφαλην **f**³⁵ **A,W** [95%] **RP,HE,OC,CP,TR** | της κεφαλης **KB,D** [5%] **NU** † **26:8** αυτου **f**³⁵ **A,W** [98.5%] **RP,HE,OC,CP,TR** | — **ϕ**^{45v} **KB,D** [1.5%] **NU** ‡ **26:9** ηδυνατο **f**³⁵ **A,D** [96%] **RP,HE,OC,CP,TR** | εδυνατο **ϕ**^{45v} **KB,W** [4%] **NU** § **26:9** το μυρον **f**³⁵ [93%] **RP,HE,OC,CP,TR** | — **KA,B,D,W** [7%] **NU** * **26:9** τοις **f**³⁵ **A,D,W** [40%] **OC,CP** | — **KB** [60%] **RP,HE,TR,NU** (OC is in small print) † **26:10** ειργασατο **f**³⁵ **A** [98.5%] **RP,HE,OC,CP,TR** | ηργασατο **KB,D,W** [1.5%] **NU** ‡ **26:11** παντοτε γαρ τους πτωχους **f**³⁵ **KA,B,D,W** [40%] **RP,CP,TR,NU** | 3421 [60%] **HE,OC** § **26:15** και εγω **f**³⁵ **KB,D,W** [40%] **OC,CP** | καγω **A,B** [60%] **RP,HE,TR,NU** * **26:17** αυτω **f**³⁵ **A** [90%] **RP,HE,OC,CP,TR** | — **KB,D(W)** [10%] **NU** † **26:17** ετοιμασομεν **f**³⁵ **D** [85%] **RP,HE** | ετοιμασωμεν **KA,B,W** [15%] **OC,CP,TR,NU**

The traitor identified

²⁰ Ὁψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα. ²¹ Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.» ²² Καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν,‡ «Μήτι ἐγὼ εἰμι, Κύριε;» ²³ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· «Ὁ ἐμβάψας μετ’ ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χειρᾶ,§ οὗτός με παραδώσει. ²⁴ Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι’ οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.» ²⁵ Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, εἶπεν, «Μήτι ἐγὼ εἰμι, Ῥαββί;» Λέγει αὐτῷ, «Σὺ εἶπας.»

Jesus institutes the Lord's Supper

²⁶ Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν* ἄρτον καὶ εὐλογήσας,† ἐκλασεν καὶ ἐδίδου‡ τοῖς μαθηταῖς καὶ§ εἶπεν, «Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.» ²⁷ Καὶ λαβὼν τὸ* ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· ²⁸ τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς† διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον‡ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ²⁹ Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι§ οὐ μὴ πίνω ἅπ’ ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος* τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ’ ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρός μου.» ³⁰ Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν.

Jesus predicts Peter's denials

³¹ Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, γέγραπται γάρ· <Πατάξω τὸν Ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται† τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης.> ³² Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.» ³³ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, «Εἰ καὶ‡ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ§ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.» ³⁴ Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με.» ³⁵ Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, «Κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσωμαι.»* Ὁμοίως δὲ† καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

Gethsemane—Jesus almost dies!

³⁶ Τότε ἔρχεται μετ’ αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ,‡ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, «Καθίσατε αὐτοῦ ἕως οὗ§ ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ.»*

‡ 26:22 ἕκαστος αὐτῶν f³⁵ p^{37v} A,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | εἰς 12 p^{45v} D [2%] | εἰς 1 κB,C [1%] NU | one other variant § 26:23 μετ ἐμου ἐν τῷ τρυβλίῳ τὴν χεῖρα f³⁵ C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 6712345 p^{37,45v} (D) [0.5%] | 1267345 κA,B [1.5%] NU * 26:26 τὸν f³⁵ A,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,C,D [3%] NU † 26:26 εὐλογήσας f³⁵ p⁴⁵ κB,C,D [30%] CP,TR,NU | εὐχαριστήσας A,W [70%] RP,HE,OC ‡ 26:26 ἐδίδου f³⁵ κA,C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | δους p³⁷ B,D [3%] NU § 26:26 καὶ f³⁵ A,C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — p³⁷ κB,D [3%] NU * 26:27 τὸ f³⁵ A,C,D [96%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,W [4%] NU † 26:28 τὸ τῆς καινῆς f³⁵ A,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 p³⁷ κB [1%] NU | 23 D ‡ 26:28 ἐκχυνόμενον f³⁵ p³⁷ W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐκχυνόμενον κA,B,C,D [10%] NU § 26:29 ὅτι f³⁵ A,C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [3%] NU * 26:29 γενήματος f³⁵ κA,B,C,D [30%] OC,NU | γεννηματος f^{35pt} p³⁷ W [70%] RP,HE,CP,TR † 26:31 διασκορπισθήσεται f³⁵ p³⁷ D,W [90%] RP,HE,CP,TR | διασκορπισθῶσονται p⁵³ κA,B,C [10%] OC,NU | one other variant ‡ 26:33 εἰ καὶ f³⁵ W [30%] CP,TR | 1 p^{37,53} A,B,C,D [70%] RP,HE,OC,NU | — κ § 26:33 ἐγὼ f³⁵ p^{37,53} κA,B,C,D,W [40%] CP,TR,NU | 1 δε [60%] RP,HE,OC * 26:35 ἀπαρνήσωμαι f³⁵ A [85%] RP,HE,CP | ἀπαρνησομαι p³⁷ κB,C,D,W [15%] OC,TR,NU † 26:35 δε f³⁵ A,W [95%] RP,HE,OC,CP | — κB,C,D [5%] TR,NU ‡ 26:36 γεθσημανη f³⁵ [85%] RP,HE,OC,CP,TR | γεθσημανει p³⁷ A,B,C [5%] | γεθσημανι κ [5%] NU | γεθσαμανει D | γεδσημανι W | at least eight further spellings [5%] § 26:36 οὐ f³⁵ B [94%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | ἀν D,W [5%] | 1 ἀν p⁵³ A | — κC [1%] * 26:36 προσεύξωμαι ἐκεῖ f³⁵ A,C,W [86%] RP,HE,OC,CP,TR | προσευξομαι 2 [10%] | 21 p^{37,53v} κB(D) [4%] NU

³⁷ Καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. ³⁸ Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·† «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου, ἕως θανάτου. Μείνате ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.» ³⁹ Καὶ προελθὼν‡ μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, «Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθέτω§ ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ* ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ.» ⁴⁰ Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· «Οὕτως, οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; ⁴¹ Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.» ⁴² Πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων, «Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον† παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ‡ ἐὰν μὴ αὐτὸ πῖω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου.» ⁴³ Καὶ ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς πάλιν§ καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. ⁴⁴ Καὶ ἀφείς αὐτοὺς ἀπελθὼν πάλιν προσηύξατο* ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.† ⁴⁵ Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ‡ καὶ λέγει αὐτοῖς· «Καθεύδετε τὸ§ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε. Ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν. ⁴⁶ Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ,* ὁ παραδιδούς με.»

Jesus is betrayed

⁴⁷ Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ, Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, ἦλθεν, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. ⁴⁸ (Ὁ δὲ παραδιδούς† αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων, «Ὦν ἐὰν‡ φιλήσω, αὐτός ἐστιν· κρατήσατε αὐτόν.») ⁴⁹ Καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, «Χαῖρε, Ῥαββί,» καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. ⁵⁰ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, «Ἐταῖρε, ἐφ' ᾧ § πάρει;» Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. ⁵¹ Καὶ ἰδοὺ, εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασεν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. ⁵² Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ἀπόστρεψόν σου τὴν μάχαιραν* εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ† ἀποθανοῦνται.‡ ⁵³ Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι§ πλείους* ἢ † δώδεκα λεγεῶνας‡ ἀγγέλων; ⁵⁴ Πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι;» ⁵⁵ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις· «Ὡς ἐπὶ

† 26:38 ο ιησους f³⁵ [90%] RP,HE,OC | — p^{37,53} KA,B,C,D,W [10%] CP,TR,NU ‡ 26:39 προελθων f³⁵ p³⁷ B [35%] OC,CP,TR,NU | προσελθων p⁵³ KA,C,D,W [65%] RP,HF § 26:39 παρελθετω f³⁵ p⁵³ B,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | παρελθατω KA,C,D [2%] NU * 26:39 ουχ rel | ουκ CP † 26:42 το ποτηριον f³⁵ (D) [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — p³⁷ KA,B,C,W [3%] NU ‡ 26:42 απ εμου f³⁵ A,C,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — p^{37v} KB,D [2%] NU § 26:43 ευρεν αυτους παλιν f³⁵ A,W [30%] | ευρισκει 23 [66%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 p³⁷ KB,C,D [4%] NU * 26:44 απελθων παλιν προσηυξατο f³⁵ [94%] RP,HE,OC,CP,TR | 213 KB,C,D [2%] NU | 132 A,W [3%] | 13 p^{37v} [1%] † 26:44 ειπων f³⁵ A,C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 παλιν p³⁷ KB [0.5%] NU ‡ 26:45 αυτου f³⁵ D,W [90%] RP,HE,OC,CP,TR | — p^{37v} KA,B,C [10%] NU § 26:45 το f³⁵ p³⁷ KA,D [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — B,C,W [1.5%] * 26:46 ιδου f³⁵ [20%] | 1 ηγγικεν KA,B,C,D,W [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU † 26:48 παραδιδους rel | παραδους CP ‡ 26:48 εαν f³⁵ p³⁷ KA,W [40%] | αν B,C,D [60%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § 26:50 ω f³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP,TR | ο p³⁷ KA,B,C,D,W [10%] NU * 26:52 σου την μαχαιραν f³⁵ A,C,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 KB,D [2%] NU | 23 [3%] † 26:52 μαχαιρα f³⁵ D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | μαχαιρη p³⁷ KA,B,C [1.5%] NU ‡ 26:52 αποθανουνται f³⁵ W [90%] RP,HE,OC,CP | απολουνται p³⁷ KA,B,C,D [10%] TR,NU § 26:53 αρτι παρακαλεσαι τον πατερα μου και παραστησει μοι f³⁵ A,C,D,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 12345678 ωδε [1%] | 23456781 B [0.5%] NU | 2345678 ωδε 1 K | 2345678 [1%] | two other variants * 26:53 πλειους f³⁵ A,C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | πλειω KB,D [0.5%] NU † 26:53 η f³⁵ A,C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — KB,D [0.5%] NU ‡ 26:53 λεγεωνας f³⁵ W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | λεγιωνας B,NU | λεγιωνων K | λεγεωνων C [3%] | λεγειουνης D

λησθήν ἐξήλθετε[§] μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; Καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμεν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων,* καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. ⁵⁶ Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαὶ τῶν προφητῶν.» Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.

⁵⁷ Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. ⁵⁸ Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος.

Jesus tried by the Council

⁵⁹ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι,[†] καὶ τὸ συνέδριον ὅλον, ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως θανατώσωσιν αὐτόν,[‡] ⁶⁰ καὶ οὐχ εὔρον. Καὶ[§] πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων,* οὐχ εὔρον.[†] Ὑστερον δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες[‡] ⁶¹ εἶπον,[§] «Οὗτος ἔφη, <Δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτόν.>»* ⁶² Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ· «Οὐδὲν ἀποκρίνῃ; Τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;» ⁶³ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. Καὶ ἀποκριθεὶς[†] ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, «Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.» ⁶⁴ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Σὺ εἶπας. Πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς Δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.» ⁶⁵ Τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων ὅτι[§] «Ἐβλασφήμησεν· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; Ἴδε, νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ.* ⁶⁶ Τί ὑμῖν δοκεῖ;» Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, «Ἐνοχος θανάτου ἐστίν.» ⁶⁷ Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν· οἱ δὲ ἐρράπισαν[†] ⁶⁸ λέγοντες· «Προφῆτευσον ἡμῖν, Χριστέ. Τίς ἐστίν ὁ παῖσας σε;»

Peter denies Jesus

⁶⁹ Ὁ δὲ Πέτρος ἔξω ἐκάθητο[‡] ἐν τῇ αὐλῇ. Καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα, «Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.» ⁷⁰ Ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν αὐτῶν[§] πάντων* λέγων, «Οὐκ οἶδα τί λέγεις.» ⁷¹ Ἐξελθόντα δὲ αὐτόν[†] εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτόν ἄλλη καὶ λέγει αὐτοῖς[‡] ἐκεῖ, «Καὶ[§] οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ

§ 26:55 ἐξηλθετε f³⁵ [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ἐξηλθατε xA,B,C,W [4%] NU | ηλθατε D * 26:55 προς υμας ἐκαθεζομεν εν τω ιερω διδασκων f³⁵ C(D) [30%] | 1237456 W [69%] RP,HE,OC,CP,TR | 3127456 A | 45637 xB [0.5%] NU | one other variant † 26:59 και οι πρεσβυτεροι f³⁵ A,C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [1%] NU ‡ 26:59 θανατωσωσιν αυτον f³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP | θανατωσουσιν 2 A,W [5%] | 21 xB [3%] TR,NU | 2 θανατωσουσιν C,D,N [2%] § 26:60 και f³⁵ A(D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,N [1%] NU * 26:60 ψευδομαρτυρων προσελθοντων f³⁵ C,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 xA,B [1%] NU | προσηλθον ψευδομαρτυρες D † 26:60 ουχ ευρον f³⁵ A(D)W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,C,N [1%] NU ‡ 26:60 ψευδομαρτυρες f³⁵ (A)C,D [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [1%] NU | τινες 1 N,W [1%] § 26:61 ειπον rell | ειπαν x [0.3%] NU (also in verse 66) * 26:61 οικοδομησαι αυτον f³⁵ A,D,N,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 xC [0.5%] | 1 B [1%] NU † 26:63 αποκριθεις f³⁵ A,C,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — B [3%] NU | 1 ουν D | one other variant | x has a long omission ‡ 26:63 του rell | — CP § 26:65 λεγων οτι f³⁵ A,C,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 B,D [1%] NU | και λεγει ιδε x * 26:65 αυτου f³⁵ A,C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [0.5%] NU † 26:67 ερραπισαν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP,TR | εραπισαν xA,B,C(D)(W) [5%] NU ‡ 26:69 εξω εκαθητο f³⁵ A,C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | 21 xB,D [2.5%] NU | 2 εξωθεν [0.5%] § 26:70 αυτων f³⁵ A,C,W [90%] RP,HE,OC,CP | — xB,D [10%] TR,NU * 26:70 παντων rell | απαντων CP | — [2%] † 26:71 αυτον f³⁵ A,C,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [1.5%] NU | αυτου D ‡ 26:71 αυτοις f³⁵ A,C [90%] RP,HE,OC,CP | τοις xB,D,W [10%] TR,NU § 26:71 και f³⁵ A,C,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [0.5%] NU

Ναζωραίου.» ⁷² Καὶ πάλιν ἠρνήσατο, μεθ’* ὅρκου, ὅτι «Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.» ⁷³ Μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, «Ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ.» ⁷⁴ Τότε ἤρξατο καταθεματίζειν† καὶ ὀμνύειν ὅτι «Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.» Καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. ⁷⁵ Καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος‡ Ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ§ ὅτι «Πρὶν ἀλέκτορα* φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.» Καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

Crucifixion Day—Friday, 04/05/30

27

¹ Πρωΐας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι* κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε θανατῶσαι αὐτόν.† ² Καὶ δῆσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν αὐτόν‡ Ποντίῳ§ Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.

The end of Judas—parenthetical

³ (Τότε ἰδὼν Ἰούδας, ὁ παραδιδούς αὐτόν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψεν* τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς† πρεσβυτέροις ⁴ λέγων, «Ἥμαρτον, παραδούς αἷμα ἀθῶον.» Οἱ δὲ εἶπον‡ «Τί πρὸς ἡμᾶς; Σὺ ὄψει.»§ ⁵ Καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ* ἀνεχώρησεν, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγατο. ⁶ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπον, «Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἱμάτων ἐστίν.» ⁷ Συμβούλιον δὲ λαβόντες ἡγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. ⁸ Διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος Ἀγρὸς Αἵματος ἕως τῆς σήμερον. ⁹ Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος· «Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου,† ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, ¹⁰ καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέν μοι Κύριος.»)

Jesus before Pilate

¹¹ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔστη‡ ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτόν ὁ ἡγεμὼν λέγων, «Σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ,§ «Σὺ λέγεις.» ¹² Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτόν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ* πρεσβυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. ¹³ Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, «Οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν;» ¹⁴ Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ, πρὸς οὐδὲ ἐν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

“We want Barabbas!”

¹⁵ Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ† δέσμιον, ὃν ᾔθελον. ¹⁶ Εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον‡ Βαραββᾶν. ¹⁷ Συνηγμένων οὖν

* **26:72** μεθ **f**³⁵ D [97%] RP,HE,OC,CP,TR | μετα **KA,B,C,W** [3%] NU † **26:74** καταθεματίζειν *rell* | καταναθεματίζειν [5%] TR ‡ **26:75** ρηματος **f**³⁵ **KA,B,C,D** [35%] OC,CP,NU | 1 του W [65%] RP,HE,TR § **26:75** αυτω **f**³⁵ **A,C,W** [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — **KB,D** [1%] NU * **26:75** αλεκτορα *rell* | αλεκτωρα [2%] CP | αλεκτωρ [0.5%] | αλεκτοροφονιας [0.5%] * **27:1** πρεσβυτεροι **f**³⁵ [20%] | 1 του λαου **KA,B,C,D,W** [80%] RP,HE,OC,CP,TR,NU † **27:1** ωστε θανατωσαι αυτον *rell* | οπως 3 θανατωσωσιν CP ‡ **27:2** αυτον **f**³⁵ **A,W** [95%] RP,HE,OC,CP,TR | — **KB,C** [5%] NU § **27:2** ποντιω **f**³⁵ **A,C,W** [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — **KB** [0.5%] NU * **27:3** απεστρεψεν **f**³⁵ **A,C,W** [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | εστρεψεν **KB** [0.5%] NU † **27:3** τοις **f**³⁵ **A,W** [98%] RP,HE,OC,CP,TR | — **KB,C** [2%] NU ‡ **27:4** ειπον *rell* | ειπαν [0.5%] NU (also in verse 6 & 21) § **27:4** οψει **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP,TR | οψη **KA,B,C,W** [10%] NU * **27:5** εν τω ναω **f**³⁵ **A,C,W** (98.3%) RP,HE,OC,CP,TR | εις τον ναον **KB** (1.3%) NU | — (0.2%) | two other variants † **27:9** τετιμημενου *rell* | τετιμημημενου OC ‡ **27:11** εστη **f**³⁵ **A,W** [99%] RP,HE,OC,CP,TR | εσταθη **KB,C** [1%] NU § **27:11** αυτω **f**³⁵ **A,B,W** [99%] RP,HE,OC,CP,TR | — **X** [1%] NU * **27:12** και **f**³⁵ **KB** [30%] NU | 1 των **A,W** [70%] RP,HE,OC,CP,TR † **27:15** ενα τω οχλω *rell* | 231 [5%] CP ‡ **27:16** λεγομενον **f**³⁵ **KA,B,D,W** [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 ιησουν [0.5%] [NU] [This one is really pitiful.]

αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν,§ Βαραββᾶν* ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;»¹⁸ Ἦδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν.

¹⁹ Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀπέστειλεν πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα, «Μηδὲν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ, πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν.»

²⁰ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. ²¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς, «Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν;» Οἱ δὲ εἶπον,† «Βαραββᾶν.» ²² Λέγει‡ αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;» Λέγουσιν αὐτῷ§ πάντες, «Σταυρωθήτω.» ²³ Ὁ δὲ ἡγεμὼν* ἔφη, «Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν;» Οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον λέγοντες, «Σταυρωθήτω.» ²⁴ Ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου λέγων· «Ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου.† Ὑμεῖς ὀψεσθε.» ²⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.» ²⁶ Τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν, φραγελλώσας, παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

Soldiers make fun of Jesus

²⁷ Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος, παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ' αὐτόν ὅλην τὴν σπεῖραν. ²⁸ Καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκκίνην.‡ ²⁹ Καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν§ αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιάν* αὐτοῦ· καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιζον† αὐτῷ λέγοντες, «Χαῖρε, ὁ Βασιλεὺς‡ τῶν Ἰουδαίων.» ³⁰ Καὶ ἔμπτύσαντες εἰς αὐτόν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. ³¹ Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτόν τὴν χλαμύδα καὶ ἐνέδυσαν αὐτόν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἀπήγαγον αὐτόν εἰς τὸ σταυρῶσαι.

The Crucifixion

³² Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον, ὀνόματι Σίμωνα· τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ³³ Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὃ § ἐστὶν λεγόμενον Κρανίου Τόπος,* ³⁴ ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν ὄξος† μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἠθέλην‡ πιεῖν. ³⁵ Σταυρώσαντες δὲ αὐτόν διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βαλόντες§ κλῆρον.* ³⁶ Καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτόν ἐκεῖ. ³⁷ Καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην·

§ 27:17 ὑμιν f³⁵ xA,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 τον B | 1 ιησουν τον [0.5%] [NU] * 27:17 βαραββαν rell | βαραβαν CP † 27:21 ειπον f³⁵ A,D,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 τον xB [2%] NU ‡ 27:22 λεγει rell | 1 ουν CP § 27:22 αυτω f³⁵ [92%] RP,HE,OC,CP,TR | — xA,B,D,W [8%] NU * 27:23 ηγεμων f³⁵ A(D)W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [0.5%] NU † 27:24 του δικαιου τουτου f³⁵ xW [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 312 A [0.5%] | 3 B,D [0.5%] NU ‡ 27:28 περιεθηκαν αυτω χλαμυδα κοκκινην f³⁵ A,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | 3412 xB(D) [1%] NU § 27:29 την κεφαλην f³⁵ A,D,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | της κεφαλης xB [1%] NU | one other variant * 27:29 επι την δεξιαν f³⁵ W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | εν τη δεξια xA,B,D,N [5%] NU † 27:29 ενεπαιζον f³⁵ A,N,W [99%] RP,HE,OC,CP,TR | ενεπαιζαν xB,D [1%] NU ‡ 27:29 ο βασιλευς f³⁵ xA,N,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | βασιλευ B,D [3%] NU § 27:33 ο f³⁵ xB,D,N,W [95%] RP,HE,OC,CP,NU | ος A [5%] TR * 27:33 λεγομενον κρανιου τοπος f³⁵ N,W [30%] | λεγομενος 23 A [67%] RP,HE,OC,CP,TR | 23 λεγομενος xB [2%] NU | 23 D [1%] † 27:34 οξος f³⁵ A,N,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | οινον xB,D [4%] NU ‡ 27:34 ηθελεν f³⁵ A,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ηθελησεν xB,D [3%] NU § 27:35 βαλοντες f³⁵ xA,D [25%] OC,CP | βαλλοντες f³⁵pt B,W [75%] RP,HE,TR,NU * 27:35 κληρον rell | 1 ινα πληρωθη το ρηθεν υπο του προφητου διεμερισαντο τα ιματια μου εαυτοις και επι τον ιματισμον μου εβαλον κληρον [5%] TR

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΥΣ Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

³⁸ Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησται, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων.
³⁹ Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν
⁴⁰ καὶ λέγοντες· «Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ,[†] κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.» ⁴¹ Ὁμοίως δὲ καὶ[‡] οἱ ἀρχιερεῖς, ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ Φαρισαίων,[§] ἔλεγον· ⁴² «Ἄλλους ἔσωσεν· ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. Εἰ^{*} βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστίν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν[†] ἐπ' αὐτῷ.[‡] ⁴³ Πέποιθεν ἐπὶ τὸν Θεόν· ῥυσάσθω νῦν αὐτόν,[§] εἰ θέλει αὐτόν· εἶπεν γὰρ ὅτι <Θεοῦ εἰμι Υἱός.>» ⁴⁴ Τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησται οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ^{*} ὠνείδιζον αὐτόν.[†]

Jesus takes the 'wages' for our sin

⁴⁵ Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.[‡]
⁴⁶ Περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλη λέγων, «Ἠλί, Ἠλί, λιμὰ[§] σαβαχθανί;» τοῦτ' ἔστιν, «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;»
⁴⁷ Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστώτων^{*} ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι «Ἠλίαν φωνεῖ οὗτος.»
⁴⁸ Καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεὶς καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν· ⁴⁹ οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, «Ἄφες, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας σῶσων αὐτόν.»

The shout of victory

⁵⁰ Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλη ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. ⁵¹ Καὶ ἰδοὺ, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω,[†] καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, ⁵² καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν. (Καὶ πολλὰ σώματα, τῶν κεκοιμημένων ἁγίων, ἠγέρθη[‡] ⁵³ καὶ ἐξεληθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσηλθόντες εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.) ⁵⁴ Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, «Ἀληθῶς Θεοῦ Υἱὸς ἦν οὗτος.»

⁵⁵ Ἦσαν δὲ ἐκεῖ καὶ[§] γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτῷ· ⁵⁶ ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ^{*} τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

The burial

⁵⁷ Ὁψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσεν[†] τῷ Ἰησοῦ. ⁵⁸ Οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ

[†] 27:40 θεου f³⁵ B,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 και xA,D [0.5%] [NU]   [‡] 27:41 δε και f³⁵ D [95%] RP,HE,OC,CP,TR | 2 B [3%] NU | — xA,W [2%]   [§] 27:41 και φαρισαιων f³⁵ (D)(W) [90%] RP,HE,OC,CP | — (x)A,B [10%] TR,NU
^{*} 27:42 ει f³⁵ A,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB,D [0.5%] NU   [†] 27:42 πιστευσομεν rell | πιστευσωμεν xW [10%] OC | πιστευομεν A [0.5%]   [‡] 27:42 επ αυτω f³⁵ W [90%] RP,HE,OC,CP | 2 A,D [8%] TR | 1 αυτον xB [1.5%] NU | εις αυτον [0.5%]   [§] 27:43 αυτον f³⁵ A,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [0.5%] NU   ^{*} 27:44 αυτω f³⁵ A,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | συν 1 xB,D [0.5%] NU   [†] 27:44 αυτον rell | αυτω [5%] TR   [‡] 27:45 ενατης rell | εννατης [10%] TR (twice)   [§] 27:46 λιμα f³⁵ A [90%] RP,HE [λιμά CP, λιμά OC] | λειμα [8%] | λεμα xB [0.5%] NU | λαμα D [1.5%] TR | μα W   ^{*} 27:47 εστωτων f³⁵ A,D [99%] RP,HE,OC,CP,TR | εστηκοτων xB,C(W) [1%] NU   [†] 27:51 εις δυο απο ανωθεν εως κατω f³⁵ A(D)W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 12456 x [1%] | απ 45612 B,C [1%] NU   [‡] 27:52 ηγερθη f³⁵ A,C,W [96%] RP,HE,OC,CP,TR | ηγερθησαν xB,D [4%] NU   [§] 27:55 εκει και f³⁵ [35%] OC | κακει x | 1 A,B,C,W [65%] RP,HE,CP,TR,NU | 2 D | two other variants   ^{*} 27:56 ιωση μητηρ και η μητηρ f³⁵ A,B,C [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | ιωσηφ 2345 D,W [0.5%] NU | η μαρια η ιωσηφ και η μαρια η x   [†] 27:57 εμαθητευσεν f³⁵ A,B,W [98%] RP,HE,OC,CP,TR | εμαθητευθη xC,D [1.5%] NU | two other variants

ἤτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Τότε ὁ Πιλᾶτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα.‡
 59 Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ§ σινδόνι καθαρᾷ 60 καὶ ἔθηκεν
 αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ. Καὶ προσκυλίσας
 λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπῆλθεν. 61 Ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία* ἡ Μαγδαληνή,
 καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

The tomb is guarded

62 Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν Παρασκευήν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς
 καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλᾶτον 63 λέγοντες· «Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος
 ὁ πλάνος εἶπεν, ἔτι ζῶν, «Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.» 64 Κέλευσον οὖν
 ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ
 αὐτοῦ νυκτὸς κλέψωσιν αὐτὸν† καὶ εἰπῶσιν τῷ λαῷ ὅτι,‡ «Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν
 νεκρῶν,» καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.» 65 Ἔφη δὲ§ αὐτοῖς
 ὁ Πιλᾶτος, «Ἐχετε κουστωδίαν· ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε.» 66 Οἱ
 δὲ πορευθέντες ἡσφάλισαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον, μετὰ τῆς
 κουστωδίας.

Resurrection Day—Sunday, 04/07/30

28

1 Ὅψε δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθεν Μαρία* ἡ
 Μαγδαληνή καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. 2 Καὶ ἰδού, σεισμὸς ἐγένετο
 μέγας, ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ,† προσελθὼν ἀπεκύλισεν τὸν
 λίθον ἀπὸ τῆς θύρας,‡ καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. 3 Ἦν δὲ ἡ ιδέα§ αὐτοῦ ὡς
 ἀστραπή καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὥσει* χιῶν. 4 Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ
 ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο† ὥσει‡ νεκροί.

The angel does his duty

5 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναιξίν· «Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ
 ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. 6 Οὐκ ἔστιν ὧδε· ἡγέρθη γάρ, καθὼς εἶπεν.
 Δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος. § 7 Καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἰπατε τοῖς
 μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι «Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν» καὶ ἰδού, προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε.» Ἰδού, εἶπον ὑμῖν.» 8 Καὶ ἐξελθοῦσαι* ταχὺ ἀπὸ
 τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς
 αὐτοῦ.

Jesus' second appearance

‡ 27:58 το σωμα f³⁵ A,C,D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [1.5%] NU § 27:59 αυτο f³⁵ xA,C,W [99%]
 RP,HE,OC,CP,TR | 1 εν B,D [1%] NU * 27:61 μαρια f³⁵ A,D,W [98.5%] RP,HE,OC,CP,TR | μαριαμ xB,C [1.5%] NU
 † 27:64 νυκτος κλεψωσιν αυτον f³⁵ [87%] RP,HE,OC,CP,TR | 231 [3%] | 23 (x)A,B,C,D,W [10%] NU ‡ 27:64
 οτι f³⁵ [25%] | — xA,B,C,D,W [75%] RP,HE,OC,CP,TR,NU § 27:65 δε f³⁵ xA,C,D,W [65%] RP,HE,CP,TR | — B
 [35%] OC,NU * 28:1 μαρια f³⁵ A,B,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | μαριαμ xC [0.5%] NU † 28:2 ουρανου f³⁵
 A,D [98%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 και xB,C,W [2%] NU ‡ 28:2 απο της θυρας f³⁵ A,C,W [94%] RP,HE,OC,CP,TR | 123
 του μνημειου [5%] | — xB,D [0.5%] NU § 28:3 ιδεα f³⁵ W [92%] RP,HE,OC,CP,TR | ειδεα A(B)C,D [8%] NU |
 — (x) * 28:3 ωσει f³⁵ A,C,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | ως xB,D [3%] NU † 28:4 εγενοντο f³⁵ A,W [99.5%]
 RP,HE,OC,CP,TR | εγενηθησαν xB,C,D [0.5%] NU ‡ 28:4 ωσει f³⁵ C [98%] RP,HE,OC,CP,TR | ως xA,B,D,W [2%]
 NU § 28:6 ο κυριος f³⁵ A,C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | — xB [0.5%] NU * 28:8 εξελθουσαι f³⁵ A,D,W
 [98%] RP,HE,OC,CP,TR | απελθουσαι xB,C [2%] NU

⁹ Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,[†] καὶ ἰδοῦ,[‡] Ἰησοῦς ἀπήντησεν[§] αὐταῖς λέγων, «Χαίρετε.» Αἱ δὲ προσελθοῦσαι, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. ¹⁰ Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς· «Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ ἐκεῖ* με ὄψονται.»

Guards are bribed

¹¹ Πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδοῦ, τινὲς τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. ¹² Καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις λέγοντες· ¹³ «Εἵπατε ὅτι <Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.> ¹⁴ Καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν[†] καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν.» ¹⁵ Οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὥς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον.[‡]

The Great Commission

¹⁶ Οἱ δὲ ἔνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. ¹⁷ Καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ,[§] οἱ δὲ ἐδίστασαν. ¹⁸ Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· «Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ* γῆς. ¹⁹ Πορευθέντες[†] μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη· βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ²⁰ διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοῦ, ἐγὼ μεθ’

[†] **28:9** ως δε επορευοντο απαγγελαι τοις μαθηταις αυτου **f**³⁵ A,C (88%—with minor variations) RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D,W (11.8%) NU | two other variants (0.2%) (Here is as crass a case of homoioteleuton as anyone could wish—the last four words are identical!) [‡] **28:9** ιδου **rell** | 1 ο D,W [10%] TR **§** **28:9** απηνητησεν **f**³⁵ A,D,W [95%] RP,HE,OC,CP,TR | υπηνητησεν κB,C [5%] NU ^{*} **28:10** και εκει **f**³⁵ κA,C,W [90%] RP,HE,CP | κακει B,D [10%] OC,TR,NU | εκει [0.5%] [†] **28:14** αυτον **f**³⁵ A,C,D,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR[NU] | — κB [0.5%] [‡] **28:15** σημερον **f**³⁵ κA,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 ημερας B,D [0.5%] [NU] **§** **28:17** αυτω **f**³⁵ A,W [97%] RP,HE,OC,CP,TR | — κB,D [0.5%] NU | αυτον [2.5%] ^{*} **28:18** επι **f**³⁵ κA,W [99.5%] RP,HE,OC,CP,TR | 1 της B,D [0.5%] [NU] [†] **28:19** πορευθεντες **f**³⁵ κA [95%] RP,HE,OC,CP | 1 ουν B,W [5%] TR,NU | νυν D

ὅμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.» Ἀμήν.‡§*

---

‡ **28:20** αμην **f**³⁵ [98.5%] RP,HF,OC,CP,TR | — κα,Β,Δ,Ω [1.5%] NU § **28:20** In the colophons, **f**³⁵ [50%] have, “published eight years after the ascension of Christ”, to which all but **f**³⁵ add, “in Jerusalem”. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that **f**³⁵ goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then Matthew was ‘published’ in 38/39 AD. The same sources have Mark published two years later (40/41) and Luke another five years later (45/46), while John was ‘published’ thirty-two years after the ascension, or 61/62 AD. Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently. * **28:20** The citation of **f**³⁵ is based on the following fifty-one MSS—18, 35, 55, 128, 204, 246, 363, 386, 402, 479, 510, 547, 553, 586, 685, 757, 789, 824, 867, 897, 928, 1062, 1072, 1075, 1111, 1117, 1145, 1189, 1339, 1435, 1461, 1496, 1503, 1551, 1560, 1572, 1637, 1652, 1667, 1694, 1713, 2122, 2175, 2253, 2352, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765 and I.2110—all of which I collated myself. I also took account of two collated by Scrivener (201, 480), but did not re-collate them. 2554 is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Matthew, as it stands, while the exemplars of 1072, 1117, 1461, 1496, 1713 and I.2110 presumably were as well. Others come very close. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Bucharest, Moscow, Constantinople, Lesbos, Leukosia, Aegean, Meteora, Kalavrita, Tirana, Mt. Athos [ten different monasteries], Athens, Corinth[?], Bologna, Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. I have included six published editions in the apparatus—RP,HF,OC,CP,TR,NU. RP = Robinson-Pierpont (2005), HF = Hodges-Farstad, OC = the Greek Text of the Greek Orthodox Church (also used by other Orthodox Churches), CP = Complutensian Polyglot, TR = *Textus Receptus*, NU = N-A²⁶/UBS³ (N-A²⁷/UBS⁴ offer changes in the critical apparatus, NOT in the text; the text is still that of N-A²⁶/UBS³). In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I mainly depended on Legg (*Novum Testamentum Graece Secundum Textum Westcotto-Hortianum*. Evangelium Secundum Matthaeum [Ed. S.C.E. Legg, Oxonii: E. Typographeo Clarendoniano, 1940]). I occasionally supplemented from Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±2%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±4%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%—since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of **f**³⁵. As an arbitrary decision, I have limited the citation of individual MSS to those dated to the 5th century or earlier. I use *rell* to indicate that the reading is supported by all other primary witnesses, and printed editions (of the six included in the apparatus), compared to the other reading.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ

¹ Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.*

John the Baptizer

² Ὡς† γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις‡—«Ἴδού, ἐγὼ§ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.»* ³ «Φωνὴ βοῶντος· Ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.»— ⁴ Ἐγένετο Ἰωάννης† βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ⁵ Καὶ ἐξεπορεύετο‡ πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες§ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ,* ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

⁶ Ἦν δὲ ὁ † Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον. ⁷ Καὶ ἐκήρυσσε λέγων· «Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. ⁸ Ἐγὼ μὲν‡ ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν§ ὕδατι, αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.»

Jesus is baptized

⁹ Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν ὁ * Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρέτ† τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰς τὸν Ἰορδάνην.‡ ¹⁰ Καὶ εὐθέως§ ἀναβαίνων ἀπὸ* τοῦ ὕδατος εἶδεν σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ Πνεῦμα, ὥσει† περιστεράν, καταβαῖνον ἐπ'‡ αὐτόν. ¹¹ Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· «Σὺ εἶ ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ § εὐδόκησα.»*

Jesus is tested

¹² Καὶ εὐθέως† τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον. ¹³ Καὶ ἦν ἐκεῖ‡ ἐν τῇ

* **1:1** υἱοῦ τοῦ θεοῦ **f**³⁵ A (98.4%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | υἱοῦ θεοῦ B,D,W (0.4%) [NU] | — **x** (0.8%) | two other variants (0.4%) † **1:2** ὥς **f**³⁵ A,D,W [97%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | καθὼς **x**B [3%] NU ‡ **1:2** τοῖς προφήταις **f**³⁵ A,W (96.7%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | τῶ ησαῖα τῶ προφήτῃ **x**B (1.3%) NU | ησαῖα τῶ προφήτῃ D (1.8%) | one other variant (0.2%) [The first quote is from Malachi; only the second is from Isaiah.] § **1:2** ἐγὼ **f**³⁵ **x**A,W [99%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | — B,D [1%] NU * **1:2** ἐμπροσθεν σου **f**³⁵ A (96.7%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | — **x**B,D,W (3.3%) NU † **1:4** ἰωαννης **f**³⁵ A(D)W (99.4%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | 1 ο **x**B (0.6%) [NU] ‡ **1:5** ἐξεπορεύετο **f**³⁵ **x**A,B,D,W [70%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C,NU | ἐξεπορεύοντο [30%] § **1:5** καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες **f**³⁵ A,W [96%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | 132 [2%] | 312 B,D [1%] NU | 32 **x** | 12 [1%] * **1:5** ἐν τῷ ἰορδανῇ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ **f**³⁵ A [98%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | 561234 **x**B [1%] NU | 12356 W [1%] | 1356 D † **1:6** ἦν δε ο **f**³⁵ [94%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | 12 A,D,W [5%] TR | καὶ 13 **x**B [1%] NU | two other variants ‡ **1:8** μὲν **f**³⁵ A(D)W [98%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | — **x**B [2%] NU § **1:8** ἐν **f**³⁵ A(D)W (95.5%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | — **x**B (4%) NU | four other variants (0.5%) * **1:9** ο **f**³⁵ D [45%] C⁵ P⁵ O⁵ C | — **x**A,B,W [55%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ T⁵ R⁵ NU † **1:9** ναζαρετ **f**³⁵ **x**B [70%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C,NU | ναζαρεθ D,W [29%] | ναζαρατ A [1%] ‡ **1:9** ὑπὸ ἰωαννου εἰς τὸν ἰορδανῇ **f**³⁵ A,W [97%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | 34512 **x**(B,D) [3%] NU § **1:10** εὐθεως **f**³⁵ A,W [99%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | εὐθυς **x**B [1%] NU | — D (In Hellenistic Greek εὐθεως is the normal adverbial form for the adjective εὐθυς. People with a bias toward classical Greek, both in ancient Alexandria and in more modern times, have preferred εὐθυς as the adverbial form as well.) * **1:10** ἀπο **f**³⁵ A [97%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | ἐκ **x**B,D,W [3%] NU † **1:10** ὥσει **f**³⁵ (W) [70%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | ὥς **x**A,B,D [30%] O⁵ C,NU ‡ **1:10** ἐπ' **f**³⁵ **x**A,W [98%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | εἰς B,D [2%] NU § **1:11** ὦ **f**³⁵ A,W [90%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | σοι **x**B,D [10%] O⁵ C,NU * **1:11** εὐδοκησα *rell* | ηὐδοκησα W [10%] O⁵ C † **1:12** εὐθεως **f**³⁵ A,D [40%] O⁵ C | εὐθυς **x**B,W [60%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C,NU (Were one to follow the majority variant here, the idea would presumably be 'straight into the wilderness', which makes good sense.) ‡ **1:13** ἐκεῖ **f**³⁵ W [98%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ C⁵ P⁵ T⁵ R⁵ O⁵ C | — **x**A,B,D [2%] NU

ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα[§] πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων· καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

Jesus ministers in Galilee

¹⁴ Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν* Ἰωάννην, ἦλθεν ὁ † Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας[‡] τοῦ Θεοῦ ¹⁵ καὶ[§] λέγων ὅτι «Πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.»

Peter, Andrew, James, John

¹⁶ Περιπατῶν δε* παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τοῦ Σίμωνος,† βάλλοντας ἀμφίβληστρον[‡] ἐν τῇ θαλάσῃ, ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. ¹⁷ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἀλιεῖς ἀνθρώπων.» ¹⁸ Καὶ εὐθέως[§] ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν* ἠκολούθησαν αὐτῷ. ¹⁹ Καὶ προβάς ἐκεῖθεν† ὀλίγον εἶδεν[‡] Ἰάκωβον, τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα.[§] ²⁰ Καὶ εὐθέως* ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

A demonized man

²¹ Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναοὺμ.† Καὶ εὐθέως[‡] τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν[§] συναγωγὴν ἐδίδασκεν. ²² Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

²³ Καὶ* ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ· καὶ ἀνέκραξεν ²⁴ λέγων· «Ἐα,† τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; Ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; Οἶδά σε τίς εἶ—ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ.» ²⁵ Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων· «Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.»[‡] ²⁶ Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν[§] φωνῇ μεγάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. ²⁷ Καὶ ἐθαμβήθησαν

§ 1:13 ημερας τεσσαρακοντα f³⁵ [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 τεσσερακοντα A [1%] | 21 [0.5%] | τεσσερακοντα 1 B [0.5%] NU | 1 μ D | μ 1 κW * 1:14 τον f³⁵ κB,D,W [75%] HE,RP,CP,TR,NU | — A [25%] OC † 1:14 ο f³⁵ κB,D [60%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | — A,W [40%] ‡ 1:14 της βασιλειας f³⁵ A,D,W (97.9%) HE,RP,CP,TR,OC | — κB (2.1%) NU § 1:15 και f³⁵ B,W (79.4%) HE,RP,CP,TR,OC,NU | — (κ)A,D (19.9%) | long omission (0.6%) * 1:16 περιπατων δε f³⁵ A,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | και παραγων κB,D [2%] NU | παραγων 2 [1%] † 1:16 αυτου του σιμωνος f³⁵ [90%] HE,RP,CP,OC | 1 D,W [5%] TR | 23 A [4%] | 3 κB [1%] NU (Is the reading of the majority a conflation of D and A? It seems more likely that all the shorter readings are simplifications of the long one, especially if it seemed to be difficult, but why should Simon not be named after his father, in the event?) ‡ 1:16 βαλλοντας αμφιβληστρον f³⁵ (83.1%) HE,RP,CP,TR,OC | 21 (3%) | βαλλοντος 2 (0.4%) | 1 αμφιβληστρα (0.4%) | αμφιβληστρα 1 (1.2%) | αμφιβαλλοντας 2 (A)W (10.7%) | αμφιβαλλοντας τα δικτυα D (0.9%) | αμφιβαλλοντας κB (0.3%) NU (The reading of A,W could be a conflation. The reading of B was probably a stylistic retouching of that of f³⁵, that went on to contaminate A and D, etc.) § 1:18 ευθεως f³⁵ A,B,C,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθους κ [1%] NU * 1:18 τα δικτυα αυτων f³⁵ A [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 12 κB,C,W [3%] NU | παντα D † 1:19 εκειθεν f³⁵ (κ)A,C [97%] HE,RP,CP,TR,OC | — B,D,W [3%] NU ‡ 1:19 ειδεν rell | ιδεν κA,C [10%] § 1:19 δικτυα rell | 1 αυτων [15%] * 1:20 ευθεως f³⁵ A,C,D(W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθους κB [1%] NU † 1:21 καπερναουμ f³⁵ A,C [98%] HE,RP,CP,TR,OC | καφαρναουμ κB,D,W [2%] NU ‡ 1:21 ευθεως f³⁵ A,B,C,D,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθους κ [2%] NU § 1:21 την rell | — [20%] some TRs * 1:23 και f³⁵ A,C,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 ευθους κB [1%] NU † 1:24 εα f³⁵ A,C [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,D,W [1%] NU ‡ 1:25 εξ αυτου f³⁵ κA,B,C (88.7%) HE,RP,CP,TR,OC,NU | απ 2 (10.9%) | εκ του ανθρωπου πνευμα ακαθαρτον D,W | εκ του ανθρωπου το πνευμα το ακαθαρτον (0.2%) § 1:26 κραξαν f³⁵ A,C [99%] HE,RP,CP,TR,OC | κραξας (D) | ανεκραγεν (W) | φωνησαν κB [1%] NU

πάντες,* ὥστε συζητεῖν πρὸς ἑαυτούς,† λέγοντας‡ «Τί ἐστὶν τοῦτο; Τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; Ὅτι§ κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασιν τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.» 28 Ἐξῆλθεν δὲ* ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς† εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

Peter's mother-in-law

29 Καὶ εὐθέως‡ ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξεληθόντες ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου, μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. 30 Ἡ δὲ πενθερὰ τοῦ§ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα, καὶ εὐθέως* λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. 31 Καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτήν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς,† καὶ ἀφῆκεν αὐτήν ὁ πυρετὸς εὐθέως‡ καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

Many healings

32 Ὁψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζομένους. 33 Καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη ἦν§ πρὸς τὴν θύραν, 34 καὶ ἐθεράπευσεν πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλεν· καὶ οὐκ ἤφιεν λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ἤδεισαν αὐτὸν Χριστὸν εἶναι.*

Alone to pray

35 Καὶ πρωὶ ἐννυχον† λίαν ἀναστάς, ἐξῆλθεν καὶ ἀπῆλθεν‡ εἰς ἔρημον τόπον, κάκεῖ προσήχετο. 36 Καὶ κατεδίωξαν§ αὐτὸν ὁ * Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, 37 καὶ εὐρόντες† αὐτὸν‡ λέγουσιν αὐτῷ ὅτι «Πάντες σε ζητοῦσιν.»§ 38 Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ἄγωμεν* εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα καὶ ἐκεῖ† κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐλήλυθα.»‡

39 Καὶ ἦν§ κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς* αὐτῶν εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

The hinge—proof, evaluation, rejection, blasphemy

* 1:27 παντες f³⁵ A,C,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | απαντες xB [1%] NU † 1:27 εαυτους f³⁵ A,C,D,W (95%) HE,RP,CP,OC,NU | αυτους (xB) (3%) TR | αλληλους (1.7%) | five other variants (0.3%) ‡ 1:27 λεγοντας f³⁵ xB,D (79.8%) HE,RP,CP,TR,OC,NU | λεγοντες A,C,W (20%) | — (0.2%) § 1:27 τις η διδαχη η καινη αυτη οτι f³⁵ C [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 123456 W | 123 εκεινη 456 η εξουσια 7 D | 125637 A [1%] | 35 xB [0.5%] NU (A, D and W are closer to the majority reading than to B, and presumably derive from it; B looks like typical Alexandrian editing.) * 1:28 εξηλθεν δε f³⁵ A [97%] HE,RP,CP,TR | και 1 xB,C,D,W [3%] OC,NU † 1:28 ευθυς f³⁵ A,D [96%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθυς πανταχου B,C [1%] NU | πανταχου W | — x [3%] (Observe the contrast with the next footnote. Here ευθυς is more like an adjective; not an adverb of time as in the following case.) ‡ 1:29 ευθεως f³⁵ A,C [97%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθυς xB [3%] NU | — D,W § 1:30 του f³⁵ [30%] CP | — xA,B,C(D,W) [70%] HE,RP,TR,OC,NU * 1:30 ευθεως f³⁵ A,C [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθυς xB,D [2%] NU | — W † 1:31 αυτης f³⁵ A,C [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB(D,W) [0.5%] NU ‡ 1:31 ευθεως f³⁵ A(D) [97%] HE,RP,CP,TR,OC | — xBC,W [3%] NU § 1:33 η πολις ολη επισυνηγμενη ην f³⁵ A(W) [97%] HE,RP,CP,TR | 53124 B,C,D [2%] NU | 12354 [1%] | 51234 OC | — x | four other variants * 1:34 χριστον ειναι f³⁵ B,W (28%) OC | τον 12 (C) (11.6%) | 2 τον 1 (1.2%) | — xA(D) (58.9%) HE,RP,CP,TR,NU | five other variants (0.4%) † 1:35 εννυχον f³⁵ A [98%] HE,RP,CP,TR | εννυχα xB,C,D(W) [2%] OC,NU ‡ 1:35 απηλθεν f³⁵ xA,C,D (71.7%) HE,RP,TR,OC,NU | 1 ο ιησους (26.5%) CP | ο ιησους (0.3%) | — B,W (1.3%) | three other variants (0.2%) § 1:36 κατεδιωξαν f³⁵ A,C,D,W [95%] HE,RP,CP,TR,OC | κατεδιωξεν xB [5%] NU * 1:36 ο f³⁵ A,C [89%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 τε [10%] | το D | — xB,W [1%] NU † 1:37 ευροντες f³⁵ A,C [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ευρον xB(D) [1%] NU | — (W) ‡ 1:37 αυτον f³⁵ A,C,D [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 και xB [1%] NU | — (W) § 1:37 σε ζητουσιν f³⁵ A [90%] HE,RP,CP,OC | 21 xB,C,D(W) [10%] TR,NU * 1:38 αγωμεν f³⁵ A,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 αλλαχου xB,C [1%] NU † 1:38 και εκει f³⁵ A,B,C [85%] HE,RP,CP,OC,NU | κακει xD [14%] TR | 2 [1%] | — W ‡ 1:38 εληλυθα f³⁵ W [40%] | εξεληλυθα A,D [59%] HE,RP,CP,TR,OC | εξηλθον xB,C [1%] NU § 1:39 ην f³⁵ A,C,D,W (99.5%) HE,RP,CP,TR,OC | ηλθεν xB (0.5%) NU * 1:39 εν ταις συναγωγαῖς f³⁵ [90%] HE,RP,CP,TR,OC | εις τας συναγωγας xA,B,C,D,W [10%] NU

A leper—the proof

40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν καὶ γονυπετῶν αὐτὸν† καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι «Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.» 41 Ὁ δὲ Ἰησοῦς‡ σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ§ καὶ λέγει αὐτῷ, «Θέλω· καθαρίσθητι.» 42 Καὶ εἰπόντος αὐτοῦ,* εὐθέως† ἀπῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ ἡ λέπρα,‡ καὶ ἐκαθαρίσθη. 43 Καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως§ ἐξέβαλεν αὐτόν, 44 καὶ λέγει αὐτῷ· «Ὅρα μηδενὶ μηδὲν εἶπης· ἀλλ’* ὑπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκαι† περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου ἃ προσέταξεν Μωσῆς,‡ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.» 45 Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερώς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν, ἀλλ’ ἐξω ἐν§ ἐρήμοις τόποις ἦν· καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.*

2

A paralytic—the evaluation

1 Καὶ εἰσῆλθεν πάλιν* εἰς Καπερναοὺμ† δι’ ἡμερῶν, καὶ‡ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν§ ἐστίν. 2 Καὶ εὐθέως* συνήχθησαν πολλοὶ ὥστε μηκέτι χωρεῖν, μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον. 3 Καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν φέροντες,† αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων. 4 Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι‡ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν· καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσιν τὸν κράββατον§ ἐφ’ ᾧ* ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο. 5 Ἰδὼν δὲ† ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν λέγει τῷ παραλυτικῷ, «Τέκνον, ἀφέωνταί‡ σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.»§

6 Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· 7 «Τί οὗτος οὕτως λαλεῖ βλασφημίας,* Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός;» 8 Καὶ εὐθέως† ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ ὅτι οὕτως αὐτοὶ‡ διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς εἶπεν§ αὐτοῖς· «Τί

† 1:40 και γονυπετων αυτον f³⁵ A,C (86.2%) H⁵ER,CP,TR,OC | 12 αυτω (3.7%) | 12 κ (6%) [NU] | — B,D,W (4.1%)
‡ 1:41 ο δε Ιησους f³⁵ A,C,W [99.5%] H⁵ER,CP,TR,OC | και κB,D [0.5%] NU § 1:41 ηψατο αυτου f³⁵ A,C,W [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | 21 κB [1%] NU | 212 D * 1:42 ειποντος αυτου f³⁵ A,C (96%) H⁵ER,CP,TR,OC | 1 αυτω (0.4%) | — κB,D,W (2.3%) NU | long omission (1.2%) † 1:42 ευθεως f³⁵ A,C,D,W [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | ευθυς κB [1%] NU ‡ 1:42 απ αυτου η λεπρα rell | 3412 A(C) [10%] § 1:43 ευθεως f³⁵ (A)C [98%] H⁵ER,CP,TR,OC | ευθυς κB,D [2%] NU | W omits verse 43 * 1:44 αλλ f³⁵ [85%] H⁵ER,TR,OC | αλλα κA,B,C,D,W [15%] CP,NU † 1:44 προσενεγκαι f³⁵ C [25%] | προσενεγκε κA,B,D,W [75%] H⁵ER,CP,TR,OC,NU ‡ 1:44 μωσης f³⁵ A,C [85%] H⁵ER,CP,TR | μωυσης κB,D,W [15%] OC,NU § 1:45 εν f³⁵ A,C,D [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | επ κB,W [1%] NU * 1:45 πανταχοθεν f³⁵ [90%] H⁵ER,CP,TR,OC | παντοθεν κA,B,C,D,W [10%] NU * 2:1 εισηλθεν παλιν f³⁵ A,C [92%] H⁵ER,CP,OC | εισηλθων 2 κB,D [2%] NU | 21 [5%] TR | 2 ερχεται W | 1 [1%] † 2:1 καπερναουμ f³⁵ A,C [98%] H⁵ER,CP,TR,OC | καφαρναουμ κB,D,W [2%] NU ‡ 2:1 και f³⁵ A,C,D,W [95%] H⁵ER,CP,TR,OC | — κB [5%] NU § 2:1 εις οικον f³⁵ A,C (98.7%) H⁵ER,CP,TR,OC | εν οικω ρ⁸⁸κB,D,W (1%) NU | one other variant (0.2%) * 2:2 ευθεως f³⁵ A,C,D [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | — ρ^{88v}κB,W [1%] NU † 2:3 προς αυτον παραλυτικον φεροντες f³⁵ A [96%] H⁵ER,CP,TR,OC | 1243 C,D(W) [3%] | 4123 ρ⁸⁸κB [1%] NU ‡ 2:4 προσεγγισαι f³⁵ A,C(D) [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | προσενεγκαι κB [1%] NU | προσελθειν W § 2:4 κραβατον f³⁵ [65%] H⁵ER,CP,TR | κραβαττον A,C,D,W [33%] OC,NU | κραβακτον κ | κραβατον B [1%] | κραβατγον [1%] (A similar statement obtains in verses 9, 11, 12.) * 2:4 εφ ω f³⁵ A,C [97%] H⁵ER,CP,TR,OC | εφ ου [1%] | εφ ο [1%] | οπου κB(D) [1%] NU | εις ον W † 2:5 ιδων δε f³⁵ A,D,W [98%] H⁵ER,CP,TR,OC | και ιδων ρ⁸⁸κB,C [2%] NU ‡ 2:5 αφεωνται f³⁵ ρ⁸⁸κA,C,D,W [98%] H⁵ER,CP,TR,OC | αφεονται [1%] | αφιενται B [1%] NU § 2:5 σοι αι αμαρτιαι σου f³⁵ (A) [92%] H⁵ER,CP,TR,OC | 123 C [1%] | 4234 [4%] | 423 ρ^{88v}κB,D,W [3%] NU * 2:7 βλασφημιας f³⁵ A,C,W [99.5%] H⁵ER,CP,TR,OC | βλασφημει ρ⁸⁸κB,D [0.5%] NU † 2:8 ευθεως f³⁵ A,C [98%] H⁵ER,CP,TR,OC | ευθυς ρ^{88v}κB [1%] NU | — D,W [1%] ‡ 2:8 αυτοι f³⁵ A,C [90%] H⁵ER,CP,OC | — ρ^{88v}κB,D,W [10%] TR,NU § 2:8 ειπεν f³⁵ A,C,D [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | λεγει κB(W) [1%] NU

ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ⁹ Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον· εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, «Ἀφένονται* σου† αἱ ἁμαρτίαι,» ἢ εἰπεῖν, «Ἐγείραι‡ καὶ ἄρουν τὸν κράββατόν σου§ καὶ περιπάτει;» ¹⁰ Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας»*—λέγει τῷ παραλυτικῷ· ¹¹ «Σοὶ λέγω, ἔγείραι† καὶ‡ ἄρουν τὸν κράββατόν σου καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.» ¹² Καὶ ἠγέρθη εὐθέως καὶ§ ἄρας τὸν κράββατον ἐξῆλθεν ἐναντίον* πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν, λέγοντας ὅτι «Οὐδέποτε οὕτως† εἶδομεν.»

Matthew called

¹³ Καὶ ἐξῆλθεν πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἦρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς. ¹⁴ Καὶ παράγων,‡ εἶδεν§ Λευὶν* τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἀκολούθει μοι.» Καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

¹⁵ Καὶ ἐγένετο,† ἐν τῷ‡ κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοὶ καὶ ἠκολούθησαν§ αὐτῷ. ¹⁶ Καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι,* ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίουντα† μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν,‡ ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Τί ὅτι§ μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;»* ¹⁷ Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς·† «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ’ οἱ κακῶς ἔχοντες. Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.»‡

Fasting

¹⁸ Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων§ νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ, «Διὰ τί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ* τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσιν;» ¹⁹ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ

* **2:9** αφενονται f³⁵ A,C(D)W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | αφιενται KB [1%] NU | three other variants † **2:9** σου f³⁵ p⁸⁸KB,W [90%] HE,RP,CP,OC,NU | σοι A,C(D) [10%] TR ‡ **2:9** εγειραι f³⁵ [65%] HE,RP,CP,TR | εγειρε KA,C(D)W [34%] OC,NU | εγειρου B [1%] § **2:9** τον κραββατον σου f³⁵ p⁸⁸KA,B,C(D) [40%] CP,OC,NU | 312 [59%] HE,RP,TR | — W [1%] * **2:10** επι της γης αφιεναι αμαρτιας f³⁵ p⁸⁸KC,D (47.7%) | 41235 A (46.6%) HE,RP,CP,TR,OC | 45123 B (3.2%) NU | 45 W (1.5%) | long omissions (0.9%) | one other variant † **2:11** σοι λεγω εγειραι f³⁵ [45%] HE,RP,CP,TR | 12 εγειρε A,B,C,D [54%] OC,NU | εγειρε 12 p⁸⁸vK | εγειρε W [1%] | two other variants ‡ **2:11** και f³⁵ A,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — p⁸⁸KB,C,D [2%] NU § **2:12** ευθεως και f³⁵ A(D) [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 C [1%] | 2 ευθυς p⁸⁸KB [1%] NU | 2 W [1%] * **2:12** εναντιον f³⁵ A,C,D [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ενωπιον [1%] | εμπροσθεν p⁸⁸KB(W) [1%] NU † **2:12** ουδεποτε ουτως f³⁵ A,C [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 p⁸⁸KB,D,W [1%] NU ‡ **2:14** παραγων rell | 1 ο ιησους [15%] § **2:14** ειδεν rell | ιδεν A,C [10%] * **2:14** λευιν f³⁵ p⁸⁸C [70%] HE,CP,TR,OC,NU | λευι A [26.5%] RP | λευειν B,W [2%] | λευει K | six further variations based on Levi [0.6%] | ιακωβον D (0.9%) (TuT has garbled the evidence here.) † **2:15** εγενετο f³⁵ A,C,D [99%] HE,RP,CP,TR,OC | γινεται p⁸⁸K(B,W) [1%] NU ‡ **2:15** εν τω f³⁵ A,C [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — p⁸⁸KB(D,W) [2%] NU § **2:15** ηκολουθησαν f³⁵ A,C,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ηκολουθουν KB [1%] NU * **2:16** και οι φαρισαιοι f³⁵ A,C(D) (99%) HE,RP,CP,TR,OC | των φαρισαιων και p⁸⁸vK (0.5%) | των φαρισαιων B,W (0.2%) NU † **2:16** αυτον εσθιοντα f³⁵ (A)C (97.7%) HE,RP,CP,TR,OC | οτι εσθιει B (0.3%) NU | οτι ησθιεν p⁸⁸K(D) (0.4%) | 1 (1.2%) | five other variants W (0.4%) ‡ **2:16** τελωνων και αμαρτωλων f³⁵ K(A)C (98.3%) HE,RP,CP,TR,OC | 321 (p⁸⁸)B(D) (0.6%) NU | 1 (0.7%) | four other variants W (0.4%) § **2:16** τι οτι f³⁵ A (96%) HE,RP,CP,TR,OC | 2 B,C (1.8%) NU | δια 1 K,D,W (0.4%) | 1 (0.2%) | long omission (1.4%) | three other variants (0.2%) * **2:16** εσθιει και πινει f³⁵ p⁸⁸A (93.3%) HE,RP,CP,TR,OC | εσθιετε 2 πινετε (0.9%) | 123 ο διδασκολος υμων (C) (4.9%) | 1 B,D,W (0.7%) NU | 1 ο διδασκολος υμων K (0.2%) † **2:17** αυτοις f³⁵ KA,C [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 οτι B [1%] NU | — D,W [1%] | οτι p⁸⁸ ‡ **2:17** εις μετανοιαν f³⁵ C [90%] HE,RP,CP,TR,OC | — p⁸⁸KA,B,D,W [10%] NU § **2:18** των φαρισαιων f³⁵ (W) (93.4%) HE,RP,CP,TR,OC | φαρισαιοι p⁸⁸KA,B,C,D (6.4%) NU * **2:18** οι f³⁵ D [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 μαθηται p⁸⁸KB,C [1%] NU | — A,W [0.5%]

Ἰησοῦς· «Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστίν, νηστεύειν; Ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσιν τὸν νυμφίον† οὐ δύνανται νηστεύειν. ²⁰ Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν, ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.‡

Cloth and wineskins

²¹ »Καὶ§ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιρράπτει* ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ,† εἰ δὲ μή,‡ αἶρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ§ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χειρὸν σχίσμα γίνεται. ²² Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς, εἰ δὲ μή, ῥήσσει* ὁ οἶνος ὁ νέος† τοὺς ἀσκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται·‡ ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκούς καινοὺς βλητέον.»§

Jesus is Lord of the Sabbath

²³ Καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτόν, ἐν τοῖς σάββασιν,* διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ† ὁδὸν ποιεῖν, τίλλοντες τοὺς στάχυν. ²⁴ Καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, «Ἴδε, τί ποιοῦσιν ἐν‡ τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ ἔξεστιν;» ²⁵ Καὶ αὐτὸς ἔλεγεν§ αὐτοῖς· «Οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ, ὅτε χρεῖαν ἔσχεν καὶ ἐπείνασεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; ²⁶ Πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ (ἐπὶ Ἀβιάθαρ* ἀρχιερέως) καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν,† καὶ ἔδωκεν καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὔσιν;» ²⁷ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο,‡ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον. ²⁸ Ὡστε Κύριός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.»

3

A Sabbath healing—the rejection

¹ Καὶ εἰσῆλθεν πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χειρὰ. ² Καὶ παρετήρουν αὐτόν, εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει αὐτόν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. ³ Καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν

† 2:19 μεθ εαυτων εχουσιν τον νυμφιον f³⁵ A (91.4%) HF,RP,CP,TR,OC | μετ αυτων 345 (1.7%) | 31245 (1.2%) | 3 μετ αυτων 45 (0.5%) | 34512 p⁸⁸ (0.3%) | 345 μετ αυτων κB,C (0.7%) NU | 12 εστιν 45 (0.2%) | μετ αυτων 45 (0.3%) | — D,W (3.4%) | three further variants (0.3%) ‡ 2:20 εκαιναις ταις ημεραις f³⁵ [85%] HF,RP,CP,TR,OC | εκεινη τη ημερα κA,B,C,D,W [15%] NU § 2:21 και f³⁵ [75%] HF,RP,CP,TR | — κA,B,C,W [23%] OC,NU | δε D [2%] * 2:21 επιρραπτει f³⁵ [80%] HF,RP,CP,TR,OC | επιραπτει κA,B,C [20%] NU | επισυνραπει D(W) † 2:21 ιματιω παλαιω f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ιματιον παλαιον p⁸⁸κB,C,D [1%] NU ‡ 2:21 μη rell | μηγε [5%] OC § 2:21 το πληρωμα αυτου f³⁵ C [93%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 απ 3 [3%] NU | απ 312 A,W [3%] | 12 D [1%] | 2 απ 3 κ | 12 αφ εαυτου B * 2:22 ρησσει f³⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ρηξει p⁸⁸κB,C,D [2%] NU | διαρρησσουνται W † 2:22 ο νεος f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | — p⁸⁸κB,C,D(W) [4%] NU ‡ 2:22 εκχειται και οι ασκοι απολουνται f³⁵ κA,C(W) [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 2345 D | απολλυται 234 p⁸⁸B [0.5%] NU § 2:22 βλητεον f³⁵ p⁸⁸A,C (99.4%) HF,RP,CP,TR,OC | — κB (0.3%) NU | βαλλουσιν W | long omission D (0.2%) * 2:23 παραπορευεσθαι αυτον εν τοις σαββασιν f³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | 1245 [6%] | 23451 (διαπορευεσθαι B,D πορευεσθαι W) p⁸⁸κ(B,D,W) [3%] NU | 45 διαπορευεσθαι 2 C [1%] | at least four further variations † 2:23 ηρξαντο οι μαθηται αυτου f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 2341 p⁸⁸κB,C(D)W [3%] NU ‡ 2:24 εν f³⁵ [95%] HF,RP,CP,TR,OC | — κ(A)B,C,D,W [5%] NU § 2:25 αυτος ελεγεν f³⁵ A [96.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 λεγει [0.5%] | 2 p⁸⁸B [0.5%] | λεγει κC,W [2%] NU | αποκριθεις ειπεν D [0.5%] * 2:26 αβιαθαρ f³⁵ p⁸⁸κB (83.7%) HF,RP,OC,NU | 1 του A,C (15.8%) CP,TR | — D,W (0.4%) † 2:26 τοις ιερεισιν f³⁵ A,C,(D,W) [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 μονοις [2%] | 1 αρχιερευσιν [0.5%] | τους ιερεις κB [0.5%] NU ‡ 2:27 εγενετο f³⁵ A (98.6%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 και κB,C (0.9%) NU | εκτισθη W (0.5%) | — D

χειρα,* «Ἐγειραι† εἰς τὸ μέσον.» ⁴ Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ἐξεστὶν τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι‡ ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι;»§ Οἱ δὲ ἐσιώπων. ⁵ Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ’ ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, «Ἐκτεινον τὴν χειρὰ σου.»* Καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀποκατεστάθη† ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.‡ ⁶ Καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι εὐθέως§ μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν συμβούλιον ἐποίουν* κατ’ αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

Healings by the Sea

⁷ Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ† πρὸς τὴν θάλασσαν· καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησεν‡ αὐτῷ§—καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ⁸ καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ οἱ* περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα. Πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες† ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν. ⁹ Καὶ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. ¹⁰ Πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ ἄψωνται, ὅσοι εἶχον μᾶστιγας. ¹¹ Καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα—ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει,‡ προσέπιπτεν§ αὐτῷ καὶ ἔκραζεν,* λέγοντα† ὅτι «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.» ¹² Καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν‡ ποιήσωσιν.

The Twelve Chosen

¹³ Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται οὓς ᾗθελεν αὐτός, καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. ¹⁴ Καὶ ἐποίησεν δώδεκα,§ ἵνα ὥσιν μετ’ αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν ¹⁵—καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ* ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. ¹⁶ Καὶ† ἐπέθηκεν τῷ Σίμωνι ὄνομα‡ Πέτρον, ¹⁷ καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου (καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα§ <Βοανεργές,>* ὃ ἐστὶν <Υἱοὶ βροντῆς>). ¹⁸ καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον καὶ Ματθαῖον† καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου

* **3:3** ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν χεῖρα **f**³⁵ A (94.4%) H⁵ER,CP,TR,OC | 1 ἔχων 34 (3.1%) | 1 ἔχοντα 34 (0.5%) | 2341 D (0.3%) | 3421 (0.2%) | 342 ξηραν B (0.4%) | 3 ξηραν 42 **κ**C (0.3%) NU | ξηραν 234 (0.3%) | two other variations W (0.2%) | long omission (0.2%) † **3:3** ἐγειραι **f**³⁵ [60%] H⁵ER,CP,TR | ἐγειρε **κ**A,B,C,D,W [40%] OC,NU ‡ **3:4** ἀγαθοποιῆσαι **f**³⁵ A,B,C [99.5%] H⁵ER,CP,TR,OC | ἀγαθὸν ποιῆσαι **κ**(D)W,NU § **3:4** ἀποκτεῖναι *rell* | ἀπολεσαι W [10%] * **3:5** σου **f**³⁵ **κ**A,C,D,W [85%] H⁵ER,CP,TR,OC | — B [15%] NU † **3:5** ἀποκατεστάθη **f**³⁵ D [65%] H⁵ER,CP,TR,OC | ἀπεκατεσταθῇ **κ**A,B(C)W [35%] NU ‡ **3:5** υγιὴς ὡς ἡ ἄλλη **f**³⁵ [95%] H⁵ER,CP,TR,OC | — **κ**A,B,C(D)W [5%] NU § **3:6** εὐθεως **f**³⁵ A [98%] H⁵ER,CP,TR,OC | εὐθὺς **κ**B,C [1%] NU | — D,W [1%] * **3:6** ἐποίουν **f**³⁵ A (92.7%) H⁵ER,CP,TR,OC | ἐποίησαν **κ**C (5.1%) | ποιοῦντες D (0.1%) | ἐποιουντο W (0.6%) | ἐδίδουν B (1.3%) NU | two other variants (0.2%) † **3:7** ἀνεχώρησεν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ **f**³⁵ A,W [97%] H⁵ER,CP,TR,OC | 23451 **κ**B,C,D [3%] NU ‡ **3:7** ἠκολούθησεν **f**³⁵ A,B (46.1%) CP[NU] | ἠκολούθησαν (**κ**C) (52.5%) H⁵ER,TR,OC | ἠκολούθουν (0.5%) | — D,W (0.5%) | ἠκολούθη (0.2%) | long omission (0.2%) § **3:7** αὐτῷ **f**³⁵ A (98.6%) H⁵ER,CP,TR,OC | — **κ**B,C(D,W) (1%) NU | two other variants (0.2%) | long omission (0.2%) * **3:8** οἱ **f**³⁵ A,D [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | — (**κ**)B,C,W [1%] NU † **3:8** ἀκούσαντες **f**³⁵ A,C,D [97%] H⁵ER,CP,TR,OC | ἀκούοντες **κ**B(W) [3%] NU ‡ **3:11** ἐθεώρει **f**³⁵ A [95%] H⁵ER,CP,TR | ἐθεωροῦν **κ**B,C,D [5%] OC,NU | ἰδὼν W § **3:11** προσέπιπτεν **f**³⁵ [70%] H⁵ER,CP,TR | προσέπιπτον **κ**A,C,D,W [30%] OC,NU | προσέπιπταν B * **3:11** ἐκράζεν **f**³⁵ [70%] H⁵ER,CP,TR | ἐκράζον **κ**A,B,C,D,W [29%] OC,NU | three other variants [1%] † **3:11** λεγόντα **f**³⁵ A,B,C [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | λεγοντες **κ**D,W [1%] NU ‡ **3:12** φανερόν αὐτόν **f**³⁵ A [96%] H⁵ER,CP,OC | 21 **κ**B,C,D,W [4%] TR,NU § **3:14** δώδεκα **f**³⁵ A(D) (98%) H⁵ER,CP,TR,OC | 1 οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν **κ**B(C)(W) (1.8%) [NU] | long omissions (0.2%) * **3:15** θεραπεύειν τὰς νόσους καὶ **f**³⁵ A,D,W [99%] H⁵ER,CP,TR,OC | — **κ**B,C [1%] NU † **3:16** καὶ **f**³⁵ A,D (98.8%) H⁵ER,CP,TR,OC | 1 ἐποίησεν τοὺς δώδεκα 1 **κ**B,C (0.5%) [NU] | πρῶτον σιμωνά (0.5%) | W is wild ‡ **3:16** τῷ σιμωνι ὄνομα **f**³⁵ A(D) [98.5%] H⁵ER,CP,TR | 312 **κ**B,C(W) [1%] OC,NU | ὀνόματα τῷ σιμωνι [0.5%] § **3:17** ὀνόματα **f**³⁵ **κ**A,C [99.5%] H⁵ER,CP,TR,OC[NU] | ὀνομα B,D [0.5%] | W is wild * **3:17** βοανεργές **f**³⁵ [95%] H⁵ER,CP,TR,OC | βοανηργές **κ**A,B,C [5%] NU | βοανεργῆς D | βοανανηργε W † **3:18** ματθαῖον **f**³⁵ **κ**A,C [99.5%] H⁵ER,CP,TR,OC | μαθθαῖον B D NU | μαθθεός W

καὶ Θαδδαῖον καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην·[‡] ¹⁹ καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, [§] ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

²⁰ Καὶ ἔρχονται* εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν[†] ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ[‡] ἄρτον φαγεῖν. ²¹ Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, ἔλεγον γὰρ ὅτι «Ἐξέστη.»

Scribes blaspheme the Holy Spirit

²² Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον ὅτι «Βεελζεβοὺλ ἔχει,» καὶ ὅτι «Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.» ²³ Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς· «Πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; ²⁴ Καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἢ βασιλεία ἐκείνη. ²⁵ Καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται [§] σταθῆναι ἢ οἰκία ἐκείνη.* ²⁶ Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ μεμέρισται,[†] οὐ δύναται σταθῆναι,[‡] ἀλλὰ τέλος ἔχει. ²⁷ Οὐδεὶς δύναται [§] τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν* αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῇσῃ— καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ.[†]

²⁸ » Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων,[‡] καὶ [§] βλασφημίαι ὅσας* ἂν[†] βλασφημήσωσιν. ²⁹ ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ'[‡] ἐνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως» [§] ³⁰ —ὅτι ἔλεγον, «Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.»

Jesus goes on the offensive

New relationships

³¹ Ἔρχονται οὖν* οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ,[†] καὶ ἔξω ἐστῶτες[‡] ἀπέστειλαν πρὸς αὐτόν, φωνοῦντες [§] αὐτόν. ³² Καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν.* εἶπον δὲ[†] αὐτῷ, «Ἰδού, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ αἱ ἀδελφαί σου[‡] ἔξω ζητοῦσιν

[‡] **3:18** κανανιτην ^f³⁵ (A) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | καναναιον ^κB,C,D [1%] NU | κανανεος W **§ 3:19** ισκαριωτην ^f³⁵ A(W) [98.8%] HE,RP,CP,TR,OC | ισκαριωθ ^κB,C [0.9%] NU | σκαριωθ D | — (0.2%) * **3:20** ερχονται ^f³⁵ A,C [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | ερχεται ^κB,W [0.5%] NU | εισερχονται D [†] **3:20** παλιν ^f³⁵ ^κC,W [92.4%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 ο A,B,D [7.5%] [NU] [‡] **3:20** μηδε ^f³⁵ A,B,W [30%] OC,NU | μητε ^κC,D [70%] HE,RP,CP,TR **§ 3:25** δυναται ^f³⁵ A,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | δυνασεται ^κB,C [1%] NU * **3:25** σταθηναι η οικια εκεινη ^f³⁵ A [96.5%] HE,RP,CP,TR,OC | στηναι 234 [2%] | 1 W | 2341 ^κC [0.5%] NU | 234 στηναι B [1%] | 234 εσταναι D [†] **3:26** και μεμερισται ^f³⁵ A [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 2 D | 1 εμερισθη B [0.5%] NU | εμερισθη 1 ^κC | εμερισθη W [‡] **3:26** σταθηναι ^f³⁵ A [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 η βασιλεα αυτου D,W [0.5%] | στηναι ^κB,C [1%] NU **§ 3:27** ουδεις δυναται ^f³⁵ A,D,W [97%] HE,RP,CP,OC | αλλ 12 [2%] | αλλ ου 21 ^κB,C [0.5%] NU | ου 21 TR | two other variants * **3:27** τα σκευη του ισχυρου εισελθων εις την οικιαν ^f³⁵ A,D(W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 67834512 B,C [1%] NU | 56783412 ^κ [†] **3:27** διαρπαση ^f³⁵ A,W [60%] HE,RP,CP | διαρπασει ^κB,C [40%] TR,OC,NU | διαρπαζει D [‡] **3:28** τα αμαρτηματα τοις υιοις των ανθρωπων ^f³⁵ (W) [96%] HE,RP,CP,TR | 345612 ^κA,B,C,D [3%] OC,NU | three other variants [1%] **§ 3:28** και ^f³⁵ D [90%] HE,RP,CP,TR | 1 αι ^κA,B,C,W [10%] OC,NU * **3:28** οσας ^f³⁵ A,C [95%] HE,RP,CP,TR,OC | οσα ^κB,D [5%] NU | — W [†] **3:28** αν ^f³⁵ ^κA,D [97%] HE,RP,CP,TR | εαν B,C [3%] OC,NU | — W [‡] **3:29** αλλ ^{rell} | αλλα ^κA,D,W [1%] NU **§ 3:29** κρισεως ^f³⁵ A [97.3%] HE,RP,CP,TR,OC | αμαρτηματος ^κB [0.7%] NU | αμαρτιας ^C^VD,W [0.6%] | κολασεως (1%) | three other variants (0.4%) * **3:31** ερχονται ουν ^f³⁵ A [97%] HE,RP,CP,TR,OC | ερχεται και ^κD,W [1.5%] NU | και 1 B,C [1.5%] | two other variants [†] **3:31** οι αδελφοι και η μητηρ αυτου ^f³⁵ (81.4%) HE,RP,CP,TR | 1263456 A [13.5%] | 456312 (1.5%) | 453126 (0.7%) | 4563126 ^κB,C,D(W) (2.8%) OC,NU | three other variants (0.2%) [‡] **3:31** εστωτες ^f³⁵ A,D,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | στηκοντες B,C [0.5%] NU | εστηκοτες [1%] | σταντες ^κ **§ 3:31** φωνουντες ^f³⁵ D [96.9%] HE,RP,CP,TR,OC | καλουντες ^κB,C,W (1.7%) NU | ζητουντες A | — (1.4%) * **3:32** οχλος περι αυτον ^f³⁵ [85%] HE,RP,CP,TR | 231 A,B,C,W [15%] OC,NU | προς 31 ^κ | προς τον οχλον D [†] **3:32** ειπον δε ^f³⁵ A [97%] HE,RP,CP,TR,OC | ειποντων 2 [1%] | και λεγουσιν ^κB,C,D,W [2%] NU [‡] **3:32** και αι αδελφαι σου ^f³⁵ A,D (70.9%) HE,RP,CP,NU | — ^κB,C,W (28.9%) TR,OC | long omissions (0.1%) (A not very difficult case of homoioteleuton.)

σε.» ³³ Καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, § «Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου ἢ * οἱ ἀδελφοί μου;» †
³⁴ Καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ αὐτὸν ‡ καθημένους λέγει· «Ἴδου § ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. ³⁵ Ὃς γὰρ * ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου † καὶ μήτηρ μου ‡ ἐστὶν.»

4

Many parables

¹ Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ συνήχθη* πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, † ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον ‡ καθῆσθαι, ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐπὶ τῆς γῆς, ἦν. § ² Καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλάς, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

Parable of the soils

³ «Ἀκούετε· ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ* σπεῖραι. ⁴ Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσεν παρὰ † τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθεν ‡ τὰ πετεινὰ § καὶ κατέφαγεν αὐτό. ⁵ Ἄλλο δέ* ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθέως † ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. ⁶ Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ‡ ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. ⁷ Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκεν. ⁸ Καὶ ἄλλο § ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα*—καὶ ἔφερεν ἐν † τριάκοντα καὶ ἐν ‡ ἐξήκοντα καὶ ἐν § ἑκατόν.» ⁹ Καὶ ἔλεγεν,* «Ὁ ἔχων † ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»

The why of parables

¹⁰ Ὅτε δέ ‡ ἐγένετο κατὰ μόνας, ἠρώτησαν § αὐτὸν οἱ περὶ αὐτόν, σὺν τοῖς δώδεκα, τὴν παραβολήν.* ¹¹ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὸ μυστήριον † τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα

§ 3:33 ἀπεκριθη αυτοις λεγων f³⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 και λεγει [2%] | ἀποκριθεις 2 λεγει κB(C) [1%] NU | ἀποκριθεις και ειπεν 2 W * 3:33 η f³⁵ A(D) [60%] HF,RP,CP,TR,OC | και κB,C(W) [40%] NU † 3:33 μου f³⁵ κA,C,W [99.8%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — B,D ‡ 3:34 κυκλω τους περι αυτον f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 2134 [2%] | 2341 κB,C [1%] NU | 21 D | 1 αυτου 2 (W) § 3:34 ιδου f³⁵ A,D [50%] | ιδε B,C [50%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | ειδε κW * 3:35 ος γαρ f³⁵ κA,C,D [99.4%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | 1 B (0.3%) | και 1 W | four other variants (0.2%) † 3:35 μου f³⁵ C [90%] HF,RP,CP,TR,OC | — κA,B,D,W [10%] NU ‡ 3:35 μου f³⁵ [35%] | — κA,B,C,D,W [65%] HF,RP,CP,TR,OC,NU * 4:1 συνηχθη f³⁵ D,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | συναγεται κB,C [1.5%] NU | συνηχθησαν A [1%] | three other variants [0.5%] † 4:1 πολυς f³⁵ A,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | πλειστος κB,C,W [1%] NU ‡ 4:1 εμβαντα εις το πλοιον f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | 2341 D,W [0.5%] | 124 [2.5%] | 241 κB,C [1%] NU § 4:1 ην f³⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR | ησαν κB,C [1%] OC,NU * 4:3 του f³⁵ A,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB(D)W [0.5%] NU † 4:4 παρα rell | επι [1%] OC ‡ 4:4 ηλθεν rell | ηλθον [3%] OC § 4:4 πετεινα f³⁵ κA,B,C [95%] HF,RP,CP,OC,NU | 1 του ουρανου D [5%] TR * 4:5 αλλο δε f³⁵ A [97.5%] HF,RP,CP,TR | και 1 κB,C [1%] OC,NU | και αλλα D [0.5%] | αλλα 1 W [1%] † 4:5 ευθεως f³⁵ A,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς κB,C,D [0.5%] NU ‡ 4:6 ηλιου δε ανατειλαντος f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | και οτε ανετειλεν ο ηλιος κB,C,D [1%] NU § 4:8 αλλο f³⁵ A,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | αλλα κB,C,W [1%] NU * 4:8 αυξανοντα f³⁵ C [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | αυξανομενα κB [0.5%] NU | αυξανομενον A,D,W [1%] † 4:8 εν f³⁵ [97%] RP,OC | εν [2%] HF,CP,TR,NU | εις κB,C^V [0.5%] | το εν W (uncials without breathing are ambiguous) ‡ 4:8 εν f³⁵ [97%] RP,OC | εν [2%] HF,CP,TR,NU | εις κC^V [0.5%] | το εν W § 4:8 Ibid. * 4:9 ελεγεν f³⁵ κA,B,C,D,W [95%] HF,RP,CP,NU | 1 αυτοις [5%] TR,OC † 4:9 ο εχων f³⁵ A,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ος εχει κB,C,D [0.5%] NU ‡ 4:10 οτε δε f³⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | και οτε κB,C,D,W [2%] NU § 4:10 ηρωτησαν f³⁵ [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ηρωτων A,B [1%] NU | ηρωτουν κC [0.5%] | επιρωτων D [0.5%] | επιρωτησαν W [2%] * 4:10 την παραβολην f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | τας παραβολας κB,C [1%] NU | τις η παραβολη αυτη D,W [2%] † 4:11 δεδοται γινωαι το μυστηριον f³⁵ D [92%] HF,RP,CP,TR | 12 τα μυστηρια [3.5%] OC | 341 κB,C^V [0.5%] NU | 134 A,W [4%]

γίνεται, ¹² ἵνα· «Βλέποντες βλέπωσιν, καὶ μὴ ἴδωσιν· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσιν, καὶ μὴ συνιῶσιν· μήποτε ἐπιστρέψωσιν καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἀμαρτήματα.» ‡

‘The soils’ explained

¹³ Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Οὐκ οἶδατε τὴν παραβολὴν ταύτην; Καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε; ¹⁴ Ὁ σπείρων τὸν λόγον σπείρει. ¹⁵ Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν ὅπου σπείρεται ὁ λόγος· καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται ὁ Σατανᾶς καὶ αἶρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν.* ¹⁶ Καὶ οὗτοι εἰσιν ὁμοίως † οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι· οἷ, ὅταν ἀκούσωσιν τὸν λόγον, εὐθέως ‡ μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν, ¹⁷ καὶ οὐκ ἔχουσιν ρίζαν ἐν ἑαυτοῖς ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν—εἴτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθέως § σκανδαλίζονται. ¹⁸ Καὶ οὗτοι* εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι † οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες, ‡ ¹⁹ καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου § καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσιν τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. ²⁰ Καὶ οὗτοι* εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες· οἵτινες ἀκούουσιν τὸν λόγον καὶ παραδέχονται καὶ καρποφοροῦσιν—ἐν † τριάκοντα καὶ ἐν ‡ ἐξήκοντα καὶ ἐν § ἑκατόν.»

The candlestick

²¹ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται* ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; Οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ; † ²² Οὐ γάρ ἐστιν ‡ κρυπτόν ὃ ἐὰν § μὴ* φανερωθῇ, οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον ἀλλ’ ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ. † ²³ Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.» ²⁴ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Βλέπετε τί ἀκούετε. Ἐν ᾧ μέτρω μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ‡ ὑμῖν· καὶ προστεθήσεται ὑμῖν § τοῖς ἀκούουσιν.* ²⁵ Ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, † δοθήσεται αὐτῷ, καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ.»

Spontaneous growth

‡ **4:12** τα αμαρτηματα f³⁵ A,D [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C,W [2%] NU § **4:15** ευθεως f³⁵ A,D [98%] HE,RP,CP,TR | ευθους κB,C,W [1%] OC,NU | — [1%] * **4:15** εν ταις καρδιαις αυτων f³⁵ D [97%] HE,RP,CP,TR,OC | εις αυτους B,W [2%] NU | 1 αυτοις κC [1%] | απο της καρδιας 4 A † **4:16** εισιν ομοιως f³⁵ A,B (95.8%) HE,RP,CP,TR | 21 κC (1.8%) OC | 1 D,W (2.1%) NU | one other variant (0.1%) | long omissions (0.2%) ‡ **4:16** ευθεως f³⁵ A,W [96%] HE,RP,CP,TR | ευθους κB,C [2%] OC,NU | — D [2%] § **4:17** ευθεως f³⁵ A,D [97%] HE,RP,TR | ευθους κB,C(W) [2%] CP,OC,NU | — [1%] * **4:18** ουτοι f³⁵ A [97.5%] HE,RP,CP,TR,OC | αλλοι κB,C,D [0.5%] NU | — W [2%] † **4:18** σπειρομενοι f³⁵ A [90%] HE,RP,CP,OC | 1 ουτοι εισιν κB,C,D,W [10%] TR,NU ‡ **4:18** τον λογον ακουοντες f³⁵ A,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 12 ακουσαντες B,C,D [3%] NU | ακουσαντες 12 κ § **4:19** αιωνος τουτου f³⁵ A [96%] HE,RP,CP,TR,OC | αιωνος κB,C [2%] NU | βιου D,W [2%] * **4:20** ουτοι f³⁵ A,D(W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | εκεινοι κB,C [0.5%] NU | — [0.5%] † **4:20** εν f³⁵ [99%] RP,OC | εν [0.5%] HE,CP,TR,NU | το εν W (uncials without breathing are ambiguous) ‡ **4:20** εν f³⁵ [99%] RP,OC | εν [0.5%] HE,CP,TR,NU | το εν W | — B,C^v § **4:20** εν f³⁵ [99%] RP,OC | εν [0.5%] HE,CP,TR,NU | το εν W | — B * **4:21** ο λυχνος ερχεται f³⁵ A [97%] HE,RP,CP,TR | 312 κB,C [2%] OC,NU | ο λυχνος καιεται W [1%] | απτεται ο λυχνος D † **4:21** επιτεθη f³⁵ A [80%] HE,RP,CP,TR,OC | τεθη κB,C,D,W [20%] NU ‡ **4:22** εστιν f³⁵ B,D,W [50%] OC,NU | 1 τι κA,C [50%] HE,RP,CP,TR § **4:22** ο εαν f³⁵ [93%] HE,RP,CP,TR,OC | 2 κA,B,C [1%] NU | 1 ου [1%] | ει [2%] | αλλ D,W | — [3%] | two other variants * **4:22** μη f³⁵ A,C [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 ινα κB [3%] NU | ινα D,W † **4:22** εις φανερον ελθη f³⁵ A,W [99%] HE,RP,CP,TR | 312 κC,D [1%] OC,NU | φανερωθη B ‡ **4:24** αντιμετρηθησεται f³⁵ [30%] | μετρηθησεται κA,B,C,D,W [69%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | — [1%] § **4:24** και προστεθησεται υμιν f³⁵ κA,B,C (91.9%) HE,RP,CP,TR,OC,NU | 12 (0.8%) | — D,W (7.1%) | long omissions (0.2%) (five variations on the verb garner 0.9%) * **4:24** τοις ακουουσιν f³⁵ A (98.3%) HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D,W (1.2%) NU | αυτοις (0.3%) | long omissions (0.2%) † **4:25** αν εχη f³⁵ A [90%] HE,RP,CP,TR,OC | εαν 2 [4%] | 1 εχει D [4%] | εχει κB,C,W [2%] NU

26 Καὶ ἔλεγεν· «Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὡς ἂν· ἄνθρωπος βάλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς 27 καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται ὡς νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ* καὶ μηκύνηται, ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. 28 Αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ· πρῶτον χόρτον, εἴτα στάχυν, εἴτα πλήρη σῖτον· ἐν τῷ στάχυϊ. 29 Ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπός, εὐθέως* ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.»

The mustard seed

30 Καὶ ἔλεγεν· «Τίνι ὁμοιώσομεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν;* 31 Ὡς κόκκον· σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶν* τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, 32 καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων· καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.»

33 Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἐδύναντο ἀκούειν. 34 Χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυεν πάντα.

A supernatural tempest

35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁψίας γενομένης, «Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν.» 36 Καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, παραλαμβάνουσιν αὐτόν, ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ (καὶ ἄλλα δὲ πλοία ἦν μετ' αὐτοῦ). 37 Καὶ γίνεται λαῖλαψ ἀνέμου μεγάλης, τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἥδη γεμίζεσθαι. 38 Καὶ ἦν αὐτός ἐπὶ τῇ πρύμνῃ, ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων· καὶ διεγείρουσιν αὐτόν καὶ λέγουσιν αὐτῷ, «Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;» 39 Καὶ διεγερθεὶς, ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπεν τῇ θαλάσῃ, «Σιώπα· πεφίμωσο.» Καὶ ἐκόπασεν

‡ 4:26 εαν f³⁵ A [96.5%] HF,RP,CP,TR | αν C,OC | — κB,D(W) [2%] NU | ωσπερ [1%] | οταν [0.5%] § 4:27 εγειρηται rell | εγειρεται κW [20%] | εγερθη D * 4:27 βλαστανη f³⁵ κA [90%] HF,RP,CP,TR,OC | βλαστανει [9%] | βλαστα B,C,D,W [1%] NU † 4:28 γαρ f³⁵ W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — κA,B,C [1%] NU | οτι (D) [0.5%] ‡ 4:28 πληρη σιτον f³⁵ κA [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | πληρης σιτον [0.5%] [NU] | πληρες σιτον C | 1 τον 2 [0.5%] | πληρης ο σειτος D,W | πληρες σειτος B § 4:29 παραδω f³⁵ A,C,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | παραδοι κB,D [1%] NU * 4:29 ευθεως f³⁵ A,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ευθυς κB,C [0.5%] NU | τοτε [0.5%] | — W † 4:30 τινι f³⁵ A,D [98%] HF,RP,CP,TR | πως κB,C,W [2%] OC,NU ‡ 4:30 ομοιωσομεν f³⁵ C [55%] HF | ομοιωσωμεν κA,B,D,W [43%] RP,CP,TR,OC,NU | ομοιωσω [2%] § 4:30 ποια f³⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR | τινι κB,C,W [3%] OC,NU * 4:30 παραβολη παραβαλωμεν αυτην f³⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 31 θωμεν κB,C [3%] NU | την παραβολην δωμεν W † 4:31 κοκκον f³⁵ A,C,W [90%] HF,RP,CP,OC | κοκκω κB,D [10%] TR,NU ‡ 4:31 μικροτερος f³⁵ A,C [95%] HF,RP,CP,TR,OC | μικροτερον B,D,W [5%] NU | ο μικροτερον κ § 4:31 παντων f³⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ον 1 κB [1%] NU | ων 1 W | εστιν 1 D [1%] * 4:31 εστιν f³⁵ (A)C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,W [1%] NU | α εισιν D † 4:32 παντων των λαχανων μειζων f³⁵ [90%] HF,RP,CP,TR | 4123 D [5%] OC | μειζον 123 κB,C,W [1%] NU | 123 μειζον A [4%] ‡ 4:33 εδυναντο f³⁵ A,D,W [80%] HF,RP,CP | ηδυναντο κB,C [20%] TR,OC,NU § 4:34 αυτοις rell | 1 τον λογον [1%] OC * 4:34 μαθηταις αυτου f³⁵ A,D,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ιδιοις 1 κB,C [1%] NU | 1 [0.5%] † 4:36 δε f³⁵ A,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,C(W) [1%] NU | τα οντα [1%] ‡ 4:36 πλοιαρια f³⁵ [80%] HF,RP,CP,TR | πλοια κA,B,C [20%] OC,NU | πλοιαι D | πολλοι W § 4:37 ανεμου μεγαλη f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 φ^{45v}B,D [3%] NU | 1 μεγαλου C [1%] | μεγας 1 κ | μεγαλου 1 W * 4:37 τα δε f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | και 1 κB,C,D,W [4%] NU † 4:37 επεβαλεν f³⁵ κ [70%] HF,CP | επεβαλλεν A,B,C [28%] RP,TR,OC,NU | εβαλεν D | εισεβαλλεν W | επεβαλλον [1%] | three other variants ‡ 4:37 αυτο ηδη γεμιζεσθαι f³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR | 23 το πλοιον φ^{45v}B,C,D [1%] NU | 12 βυθιζεσθαι [1%] | 21 βυθιζεσθαι OC | — κ | four other variants [1%] § 4:38 ην αυτος f³⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 κB,C [1%] NU * 4:38 επι f³⁵ [96%] HF,RP,CP,TR,OC | εν κA,B,C,D,W [4%] NU † 4:38 διεγειρουσιν f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εγειρουσιν κB,C [1%] NU | διεγειραντες D,W [1%] | εγειραντες [1%]

ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. ⁴⁰ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τί δειλοί ἐστε οὕτως;† Πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν;» ⁴¹ Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, «Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;»*

5

The 'legion'

¹ Καὶ ἦλθον* εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.† ² Καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ‡ ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως§ ἀπήντησεν* αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ ³ —ὃς τὴν οἰκῆσιν† εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασιν.‡ Καὶ οὔτε§ ἀλύσεσιν* οὐδεὶς ἠδύνατο† αὐτὸν δῆσαι, ⁴ διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσιν δεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις, καὶ τὰς πέδας συντετριῖφθαι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἰσχυσεν‡ δαμάσαι. ⁵ Καὶ διὰ παντός, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν,§ ἦν κρᾶζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις. ⁶ Ἰδὼν δὲ* τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἔδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ,† ⁷ καὶ κρᾶξας φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν·‡ «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; Ὁρκίζω σε τὸν Θεόν, μή με βασανίσῃς.» ⁸ Ἔλεγεν γὰρ αὐτῷ, «Ἐξέλθε, τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.» ⁹ Καὶ ἐπηρώτα αὐτόν, «Τί σοι ὄνομά;»§ Καὶ ἀπεκρίθη, λέγων,* «Λεγεῶν† ὄνομά μοι, ὅτι πολλοὶ ἐσμεν.» ¹⁰ Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ‡ ἔξω τῆς χώρας. ¹¹ Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη.§ ¹² Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν πάντες οἱ δαίμονες,* λέγοντες, «Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν.» ¹³ Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς·† καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ

‡ 4:40 οὕτως f³⁵ (p^{45v})A,C,W (98.7%) H⁵RP,CP,TR,OC | — κB,D (1.3%) NU § 4:40 πῶς οὐκ f³⁵ A,C (97.4%) H⁵RP,CP,TR,OC | 2 (0.5%) | 1 (0.1%) | οὕτω p^{45v}κB,D (1.9%) NU | — W * 4:41 υπακουουσιν αυτω f³⁵ A,W (97.1%) H⁵RP,CP,TR,OC | 1 αυτου (1.3%) | 1 D | 2 υπακουει κC (1.3%) | υπακουει 2 B (0.3%) NU * 5:1 ηλθον rell | ηλθεν C [10%] | ηλθαν W † 5:1 γαδαρηνων f³⁵ A,C (95.5%) H⁵RP,CP,TR | γεργεσηνων (4.1%) OC | γερασσηνων κB,D (0.3%) NU | γεργυστηνων W ‡ 5:2 εξελθοντι αυτω f³⁵ A [96%] H⁵RP,CP,TR | εξελθοντος αυτου κB,C [4%] OC,NU | εξελθοντων αυτων D,W § 5:2 ευθεως f³⁵ A [99%] H⁵RP,CP,TR,OC | ευθυς κC [1%] NU | — B,W * 5:2 απηνητησεν f³⁵ A,W [95%] H⁵RP,CP,TR,OC | υπηνητησεν κB,C,D [5%] NU † 5:3 οικησιν f³⁵ [30%] | κατοικησιν κA,B,C(D,W) [70%] H⁵RP,CP,TR,OC,NU ‡ 5:3 μνημασιν rell | μνημειοις D,W [5%] TR § 5:3 ουτε f³⁵ A [98%] H⁵RP,CP,TR,OC | ουδε κB,C,D,W [2%] NU * 5:3 αλυσεσιν f³⁵ A [97%] H⁵RP,CP,TR,OC | 1 ουκετι κD [2%] | αλυσει ουκετι B,C(W) [1%] NU † 5:3 ηδυνατο f³⁵ [40%] TR,OC | εδυνατο κA,B,C(D) [60%] H⁵RP,CP,NU | εδυναντο W (Attic or Koine?) ‡ 5:4 αυτον ισχυσεν f³⁵ [25%] | 1 ισχυεν [71%] H⁵RP,CP,TR | ισχυεν 1 A,B,C(W) [3%] OC,NU | 21 κ [1%] | 1 ισχυν D § 5:5 μνημασιν και εν τοις ορεσιν f³⁵ κA,B,C [40%] CP,OC,NU | 52341 [57%] H⁵RP,TR | 5234 μνημειοις D,W [1%] | μνημειοις 2345 [2%] * 5:6 ιδων δε f³⁵ A,D,W [97%] H⁵RP,CP,TR,OC | και 1 κB,C [3%] NU † 5:6 αυτω rell | ουτον A,B,C [2%] OC ‡ 5:7 ειπεν f³⁵ D [90%] H⁵RP,CP,TR | λεγει κA,B,C,W [10%] OC,NU § 5:9 σοι ονομα f³⁵ (D) [90%] H⁵RP,CP,TR | 21 κA,B,C,W [10%] OC,NU * 5:9 απεκριθη λεγων f³⁵ [90%] H⁵RP,CP,TR,OC | λεγει αυτω κA,B,C,W [10%] NU | 1 D † 5:9 λεγεων f³⁵ A(C)W [99%] H⁵RP,CP,TR,OC | λεγιων κB(D) [1%] NU ‡ 5:10 αυτους αποστειλη f³⁵ D [90%] H⁵RP,CP,TR | 21 A [5%] OC | αυτα 2 B,C [0.5%] NU | αυτον 2 κ [0.5%] | 2 αυτον W [4%] | one other variant § 5:11 προς τω ορει αγελη χοιρων μεγαλη βοσκομενη f³⁵ B,C [88%] H⁵RP,CP,NU | 456 βοσκομενων 123 A | 124567 κ | 1 τα ορη 4567 [3%] TR | 1 το 34567 [2%] | 4561237 W [1%] | 123457 D [1%] | 4567 [0.5%] | 4567123 [3%] OC | at least three further variants * 5:12 παντες οι δαιμονες f³⁵ A [92%] H⁵RP,CP,TR,OC | — κB,C(W) [5%] NU | τα δαιμονια D | 23 [2%] | παντα τα δαιμονια [0.5%] † 5:13 ευθεως ο ιησους f³⁵ A(D) [97%] H⁵RP,CP,TR,OC | — κB,C,W [2%] NU | 23 [1%]

τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν (ἦσαν δὲ[‡] ὡς δισχίλιοι), καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ.

¹⁴ Οἱ δὲ[§] βόσκοντες τοὺς χοίρους* ἔφυγον, καὶ ἀνήγγειλαν[†] εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. Καὶ ἐξῆλθον[‡] ἰδεῖν τί ἐστὶν τὸ γεγονός. ¹⁵ Καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ θεωροῦσιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ[§] ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχηκότα τὸν Λεγεῶνα.* καὶ ἐφοβήθησαν. ¹⁶ Διηγήσαντο δὲ[†] αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων. ¹⁷ Καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

¹⁸ Καὶ ἐμβάντος[‡] αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς ἵνα ᾗ μετ' αὐτοῦ.[§] ¹⁹ Ὁ δὲ Ἰησοῦς* οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, «Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς καὶ ἀναγγεILON[†] αὐτοῖς ὅσα σοι ὁ Κύριος πεποίηκεν·[‡] καὶ ἡλέησέν σε.» ²⁰ Καὶ ἀπῆλθεν καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

²¹ Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ[§] πάλιν εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν· καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν.

A hemorrhage and a dead girl

²² Καὶ ἰδοῦ,* ἔρχεται εἷς τῶν ἀρχισυναγῶγων, ὀνόματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ²³ καὶ παρεκάλει[†] αὐτὸν πολλά, λέγων ὅτι «Τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας[‡] ὅπως[§] σωθῇ, καὶ ζήσεται.»* ²⁴ Καὶ ἀπῆλθεν μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.

The hemorrhage

²⁵ Καὶ γυνή τις[†] οὖσα—ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα,[‡] ²⁶ καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' αὐτῆς[§] πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα— ²⁷ ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. ²⁸ (Ἐλεγεν γὰρ* ὅτι «Κὰν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἄψωμαι,[†] σωθήσομαι.») ²⁹ Καὶ εὐθέως[‡] ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ

[‡] 5:13 ἦσαν δε f³⁵ A [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D,W [2%] NU § 5:14 οἱ δε f³⁵ D [95%] HE,RP,CP,TR | καὶ οἱ κA,B,C,W [5%] OC,NU * 5:14 τοὺς χοίρους f³⁵ A [97%] HE,RP,CP,TR,OC | αὐτοὺς κB,C [3%] NU | αὐτοὺς D † 5:14 ἀνηγγειλαν f³⁵ W [85%] HE,RP,CP,TR | ἀπηγγειλαν (κ)A,B,C,D [15%] OC,NU ‡ 5:14 ἐξῆλθον f³⁵ κC,D,W [90%] HE,RP,CP,TR,OC | ἦλθον A,B [10%] NU § 5:15 καὶ f³⁵ A,C [95%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,D(W) [5%] NU * 5:15 λεγεῶνα f³⁵ A,B,C,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | λεγιῶνα κ [1%] NU | — D † 5:16 διηγήσαντο δε f³⁵ D [85%] HE,RP,CP | καὶ 1 ϣ^{45v} κA,B,C,W [15%] TR,OC,NU ‡ 5:18 ἐμβάντος f³⁵ [95%] HE,RP,CP,TR | ἐμβαινοντος κA,B,C(D,W) [5%] OC,NU § 5:18 ἡ μετ' αὐτοῦ f³⁵ D [85%] HE,RP,CP,TR | 231 κA,C,W [15%] OC,NU | 23 ἡν B * 5:19 ὁ δε ἰησοῦς f³⁵ D [90%] HE,RP,CP,TR | καὶ κA,B,C,W [9%] OC,NU | καὶ 13 [1%] † 5:19 ἀναγγεILON f³⁵ A [96%] HE,RP,CP,TR,OC | ἀπαγγεILON κB,C [2%] NU | διαγγεILON ϣ^{45v} D,W [2%] ‡ 5:19 σοὶ ὁ κύριος πεποίηκεν f³⁵ A,W [90%] HE,RP,CP,OC | 2314 B,C [0.5%] NU | 2341 κ | 123 ἐποίησεν [9%] TR | 12 θεὸς ἐποίησεν D § 5:21 ἐν τῷ πλοίῳ f³⁵ κA,C,N(W) (96.9%) HE,RP,CP,TR,OC[NU] | 13 B (0.7%) | — D (2.2%) | εἰς τὸ πλοῖον (0.2%) * 5:22 ἰδοὺ f³⁵ ϣ^{45v} A,C,N,W [99%] HE,RP,CP,TR | — κB,D [1%] OC,NU † 5:23 παρεκάλει f³⁵ B,N,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | παρακάλει κA,C [2%] NU | παρακαλῶν D ‡ 5:23 αὐτῇ τὰς χεῖρας f³⁵ N [95%] HE,RP,CP,TR,OC | 231 κB,C,W [1%] NU | αὐτῷ 23 ϣ^{45v} A [2%] | χεῖρα 1 [1%] | αὐτῆς ἐκ τῶν χειρῶν σου D | at least three further variants § 5:23 ὅπως f³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | ἵνα κB,C,D,W [3%] NU * 5:23 ζήσεται f³⁵ A,N,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | ζήσῃ κB,C,D [3%] NU † 5:25 τις f³⁵ D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — κA,B,C,W [2%] NU ‡ 5:25 ἐτη δώδεκα f³⁵ A,D,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 κB,C,W [3%] NU § 5:26 αὐτῆς f³⁵ A,B [90%] HE,RP,CP,NU | εαυτῆς κC,D,N,W [10%] TR,OC * 5:28 γὰρ *rell* | 1 ἐν εαυτῇ (D) [10%] OC † 5:28 κὰν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἀψωμαι (54 W) f³⁵ A,N(W) [99%] HE,RP,CP,TR | εἰαν 51 (—κ. B) 23 (τοῦ ἱματίου κ) 4 (κB)C [1%] OC,NU | 1 τοῦ ἱματίου εαυτοῦ D ‡ 5:29 εὐθέως f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | εὐθὺς κB,C [1%] NU

αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι ὅτι ἵαται ἀπὸ τῆς μάστιγος. ³⁰ Καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς, ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγεν, «Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;» ³¹ Καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, «Βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβοντά σε, καὶ λέγεις, <Τίς μου ἥψατο;>» ³² Καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν. ³³ Ἡ δὲ γυνή, φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ’* αὐτῇ, ἦλθεν καὶ προσέπεσεν αὐτῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. ³⁴ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· «Θύγατερ,† ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. Ὑπαγε εἰς εἰρήνην καὶ ἴσθι ὑγιῆς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.»

The dead girl

³⁵ Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγοντες ὅτι «Ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανεν. Τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;» ³⁶ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας‡ τὸν λόγον λαλούμενον λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ, «Μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε.» ³⁷ Καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ§ συνακολουθεῖν, εἰ μὴ* Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου. ³⁸ Καὶ ἔρχεται† εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ θεωρεῖ θόρυβον‡—κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά. ³⁹ Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· «Τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; Τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.» ⁴⁰ Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. Ὁ § δὲ ἐκβαλὼν πάντας,* παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ’ αὐτοῦ, καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακειμένον.† ⁴¹ Καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου λέγει αὐτῇ, «Ταλιθά, κοῦμι,»‡ ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον, «Τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι.»§ ⁴² Καὶ εὐθέως* ἀνέστη τὸ κοράσιον καὶ περιεπάτει (ἦν γὰρ ἑτῶν δώδεκα). Καὶ ἐξέστησαν† ἐκστάσει μεγάλη. ⁴³ Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλὰ ἵνα μηδεὶς γνῶ‡ τοῦτο, καὶ εἶπεν δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

6

A visit to Natsareth

¹ Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν* εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ,† καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ² Καὶ γενομένου σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν.‡ Καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· «Πόθεν τούτῳ ταῦτα;» καί, «Τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ;»§ καί,* «Δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν

§ 5:30 *Ibid.* * 5:33 επ f³⁵ A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — KB,C,D [1%] NU † 5:34 θυγατερ f³⁵ KA,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | θυγατηρ B,D,W [1%] NU (C illegible) ‡ 5:36 ευθεως ακουσας f³⁵ A,C [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 N [1%] | 2 [2%] | παρακουσας (X)B,W [1%] NU | 2 τουτον D § 5:37 ουδενα αυτω f³⁵ A(D)N [98%] HE,RP,CP,TR | 21 W [1%] OC | 1 μετ αυτου KB,C [1%] NU | 1 αυτων [1%] * 5:37 μη f³⁵ A,D,N [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 τον KB,C [0.5%] NU | 1 μονον W † 5:38 ερχεται f³⁵ N,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ερχονται KA,B,C,D [2%] NU ‡ 5:38 θορυβον f³⁵ D [90%] HE,RP,CP,TR | 1 και KA,B,C,N,W [10%] OC,NU (OC is in small print) § 5:40 ο f³⁵ A,N,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | αυτος KB,C,D [2%] NU * 5:40 παντας f³⁵ KA,B,C,N,W [95%] HE,RP,CP,OC,NU | απαντας [5%] TR | D is wild † 5:40 ανακειμενον f³⁵ A,C,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | κατακειμενον W [1%] | κατακεκλιμενον [1%] | — KB,D [1%] NU | two other variants ‡ 5:41 κουμι f³⁵ (A)(D)N (82.4%) HE,RP,TR,OC | κουμ KB,C (17.4%) CP,NU | — W | long omissions (0.1%) § 5:41 εγειραι f³⁵ [70%] HE,RP,CP,TR | εγειρε KA,B,C,D,N,W [30%] OC,NU * 5:42 ευθεως f³⁵ A,C,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθους KB [1%] NU † 5:42 εξεστησαν f³⁵ p⁴⁵ A,N,W (96.3%) HE,RP,CP,TR,OC | 1 οι γονεις (1.2%) | 1 οι γονεις αυτης (1.3%) | 1 ευθους KB,C (0.5%) [NU] | 1 παντες D (0.1%) | long omissions (0.5%) ‡ 5:43 γνω f³⁵ KC,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | γνωι p⁴⁵ A,B,D,W [1%] NU * 6:1 ηλθεν f³⁵ A(D)N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ερχεται KB,C [1%] NU | — W [1%] † 6:1 αυτου *rell* | εαυτου OC ‡ 6:2 εν τη συναγωγη διδασκειν f³⁵ p^{45v} A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 4123 KB,C,D [1%] NU § 6:2 αυτω f³⁵ A,N,W [84%] HE,RP,CP,OC | 1 οτι [5%] TR | τουτω KB [1%] NU | τουτω ινα C | 1 ινα D [10%] * 6:2 και f³⁵ A,C,D,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 αι KB,N [1%] NU | — [1%]

χειρῶν αὐτοῦ γίνονται.† 3 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς‡ Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ§ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ* καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; Καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς;» Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. 4 Ἐλεγεν δὲ† αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς συγγενέσιν‡ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.» 5 Καὶ οὐκ ἠδύνατο§ ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι,* εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας ἐθεράπευσεν. 6 Καὶ ἐθαύμαζεν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. Καὶ περιῆγεν τὰς κώμας κύκλῳ, διδάσκων.

The Twelve commissioned and sent

7 Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων. 8 Καὶ παρήγγειλεν† αὐτοῖς ἵνα μὴδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον—μὴ πῆραν, μὴ ἄρτον,‡ μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν— 9 ἀλλ’ ὑποδεδεμένους σανδάλια, καὶ μὴ ἐνδύσῃσθε§ δύο χιτῶνας. 10 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃτε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε ἐκεῖθεν. 11 Καὶ ὅσοι* ἐὰν† μὴ‡ δέξωνται§ ὑμᾶς μὴδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν, ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.»* 12 Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον† ἵνα μετανοήσωσιν,‡ 13 καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον,§ καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευν.

Herod had executed John the Baptizer

14 Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, φανερόν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν* ὅτι «Ἰωάννης ὁ βαπτίζων† ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη,‡ καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.» 15 Ἄλλοι§ ἔλεγον ὅτι «Ἡλίας ἐστίν.» Ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι

† 6:2 γίνονται f³⁵ (A)(C)N(W) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | γινομεναι κ(B) [1%] NU | γινωνται (D) [3%] ‡ 6:3 υιος f³⁵ A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR | 1 της κB,C,W [2%] OC,NU § 6:3 αδελφος δε f³⁵ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | και 1 B,C [1%] NU | και ο 1 κD [0.5%] | two other variants * 6:3 ιωση f³⁵ A,C,N,W (97.7%) HF,RP,CP,TR,OC | ιωσηφ κ (0.9%) | ιωσητος B,D (1.2%) NU | three other variants (0.2%) † 6:4 ελεγεν δε f³⁵ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | και 1 κB,C,D [2%] NU ‡ 6:4 και εν τοις συγγενεσιν f³⁵ A,D,W [93%] HF,RP,CP,TR,OC | 123 συγγενευσιν [4%] | 1234 αυτου C [1%] | 123 συγγενευσιν αυτου B(N) [2%] NU | — κ § 6:5 ηδυνατο f³⁵ κD,N [94%] HF,RP,CP,TR,OC | εδυνατο A,B,C,W [6%] NU * 6:5 ουδεμιαν δυναμιν ποιησαι f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 312 κB,C [2%] NU | 132 D [1%] | 32 W † 6:8 παρηγγειλεν rel | παρηγγελεν [2%] CP | παρηγγελλεν W [10%] ‡ 6:8 πηραν μη αρτον f³⁵ A(D)N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 321 κB,C [1%] NU § 6:9 ενδυσησθε f³⁵ κC [91%] HF,RP,CP,TR,NU | ενδυσασθε B [0.5%] | ενδυσησθαι A,D,W [1%] | ενδυσασθαι [5%] some TRs | ενδεδυσθαι N [2%] OC * 6:11 οσοι f³⁵ A,D,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ος κB,C,W [4%] NU † 6:11 εαν f³⁵ A,D,N [50%] CP,OC | αν κB,C,W [50%] HF,RP,TR,NU ‡ 6:11 μη f³⁵ A,C,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | τοπος 1 κB,W [2%] NU § 6:11 δεξωνται f³⁵ A,D,N [93%] HF,RP,CP,TR,OC | δεξονται [4%] | δεξηται κB,C,W [3%] NU * 6:11 αμην λεγω υμιν ανεκτοτερον εσται σοδομοις η γομορροις εν ημερα κρισεως η τη πολει εκεινη f³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D,W [2%] NU † 6:12 εκηρυσσον f³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | εκηρυξαν (κ)B,C,D [1%] NU ‡ 6:12 μετανοησωσιν f³⁵ κA,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | μετανοωσιν B,D,W [0.5%] NU | μετανοησουσιν N § 6:13 εξεβαλλον rel | εξεβαλον C,D [10%] CP | εξεπεμπον W * 6:14 ελεγεν f³⁵ κA,C,N (99%) HF,RP,CP,TR,OC | ελεγον B,W (0.7%) NU | ελεγοσαν D (0.1%) | ειπεν (0.1%) † 6:14 βαπτιζων f³⁵ κA,B,C,N (91.9%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | βαπτιστης D,W (8.1%) ‡ 6:14 εκ νεκρων ηγερθη f³⁵ N,W (91.5%) HF,RP,CP,TR,OC | 312 C (0.6%) | 3 απο των 2 (1.3%) | 12 ανεστη A (5.7%) | εγηγερται 12 κB,D (0.7%) NU | three other variants (0.2%) § 6:15 αλλοι f³⁵ [70%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 δε κA,B,C,D,N,W [29%] NU | — [1%]

«Προφήτης ἐστὶν ὡς* εἷς τῶν προφητῶν.» ¹⁶ Ἀκούσας δὲ ὁ † Ἡρώδης εἶπεν‡ ὅτι § «Ὁν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτός ἐστιν· αὐτός* ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν.»†

¹⁷ Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστείλας ἐκράτησεν τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν φυλακῇ,‡ διὰ Ἡρωδιάδα, τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν ¹⁸ —ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ ὅτι «Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.» ¹⁹ Ἡ δὲ Ἡρωδιάς ἐνεῖχεν αὐτῷ καὶ ἠθέληεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι· καὶ οὐκ ἠδύνατο, ²⁰ ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ συνετήρει αὐτόν. Καὶ ἀκούων§ αὐτοῦ πολλὰ ἐποίει,* καὶ ἠδέως αὐτοῦ ἤκουεν.

²¹ Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει† τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γαλιλαίας. ²² Καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς‡ Ἡρωδιάδος καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης§ τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ, «Αἰτήσόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοί.» ²³ Καὶ ὡμοσεν αὐτῇ* ὅτι «Ὁ† ἐὰν με‡ αἰτήσης δώσω σοί, ἕως ἡμίσεος τῆς βασιλείας μου.»

²⁴ Ἡ δὲ§ ἐξελθοῦσα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆς, «Τί αἰτήσομαι;»* Ἡ δὲ εἶπεν, «Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.»† ²⁵ Καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως‡ μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα ῥήτησατο, λέγουσα, «Θέλω ἵνα μοι δῷς ἐξαυτῆς§ ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.» ²⁶ Καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, διὰ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς συνανακειμένους,* οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι.† ²⁷ Καὶ εὐθέως‡ ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα§ ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι* τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ† ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ ²⁸ καὶ ἤνεγκεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ· καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς. ²⁹ Καὶ ἀκούσαντες, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν‡ μνημείῳ.

* **6:15** ἐστιν ὡς **f**³⁵ A,N [94%] H_FR_PC_PO_C | 2 **κ**B,C,W [2%] NU | 1 η 2 [2%] TR | η 2 [2%] | — D † **6:16** ο **f**³⁵ **κ**A,B,N,W [50%] TR,O_C,NU | — C,D [50%] H_FR_PC_P ‡ **6:16** εἶπεν **f**³⁵ A,D,N,W [98%] H_FR_PC_PTR,O_C | ἐλεγεν **ϕ**^{45v} **κ**B,C [2%] NU § **6:16** ὅτι **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,C,N,W [96%] H_FR_PC_PTR,O_C | — **κ**B,D [4%] NU * **6:16** ἐστὶν αὐτός **f**³⁵ A,C,N [98%] H_FR_PC_PTR,O_C | — (κ)B(D)W (1%) NU | 1 (0.4%) | three other variants (0.2%) | long omission (0.3%) † **6:16** ἐκ νεκρῶν **f**³⁵ A(D) [96%] H_FR_PC_PTR,O_C | ἀπο τῶν 2 C,N [3%] | — **κ**B,W [1%] NU ‡ **6:17** ἐν φυλακῇ **f**³⁵ **κ**(A)B,C,N [93.3%] H_FR_PC_PO_C,NU | εἰς φυλακὴν (0.5%) | 1 τῇ 2 W (5.1%) TR | καὶ ἐβαλεν εἰς φυλακὴν D (0.9%) | two other variants (0.1%) § **6:20** ἀκούων **f**³⁵ [20%] | ἀκούσας **κ**A,B,C,D,N,W [80%] H_FR_PC_PTR,O_C,NU * **6:20** ἐποίει **f**³⁵ A,C,D,N [98.4%] H_FR_PC_PTR,O_C | α 1 (1%) | ἠπορεῖ **κ**B (0.4%) NU | ἠπορεῖτο W | — (0.2%) † **6:21** ἐποίει **f**³⁵ A,N [97%] H_FR_PC_PTR,O_C | ἐποίησεν **κ**B,C,D,W [3%] NU ‡ **6:22** αὐτῆς τῆς **f**³⁵ A,C,N [96.5%] H_FR_PC_PTR,O_C | 2 (1.3%) | αὐτοῦ 2 (0.9%) | αὐτοῦ **κ**B,D (0.4%) NU | 1 W (0.7%) | two other variants (0.2%) § **6:22** καὶ ἀρεσάσης **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ A,D,N,W [99%] H_FR_PC_PTR,O_C | ἠρεσεν **κ**B,C [1%] NU * **6:23** αὐτὴ **f**³⁵ **κ**A,B,N [99%] H_FR_PC_PTR,O_C | 1 πολλὰ D [1%] [NU] | πολλὰ **ϕ**⁴⁵ | long omission W [1%] † **6:23** ο **f**³⁵ **κ**A,C,N [98%] H_FR_PC_PTR,O_C | — **ϕ**⁴⁵B(D) [1%] NU | long omission W [1%] ‡ **6:23** με *rell* | — **κ**N [2%] CP | long omission W [1%] § **6:24** ἡ δὲ **f**³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] H_FR_PC_PTR,O_C | καὶ **κ**B [0.5%] NU * **6:24** αἰτησομαι **f**³⁵ [96%] H_FR_PC_PTR,O_C | αἰτησωμαι **κ**A,B,C,D,N,W [4%] NU † **6:24** βαπτιστοῦ **f**³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] H_FR_PC_PTR,O_C | βαπτίζοντος **κ**B [0.5%] NU ‡ **6:25** εὐθεὺς **f**³⁵ A [97%] H_FR_PC_PTR,O_C | εὐθύς **ϕ**⁴⁵ **κ**B,C,N,W [2%] NU | — D [1%] § **6:25** μοι δῶς ἐξαυτῆς **f**³⁵ A [98%] H_FR_PC_PTR,O_C | 321 **κ**B,C [1%] NU | 213 N | δος 1 D | 1 δωσῆς W | μὴ δος 3 [1%] * **6:26** συνανακειμένους **f**³⁵ **κ**A,D,N [99.5%] H_FR_PC_PTR,O_C | ἀνακειμένους B,C,W [0.5%] NU † **6:26** αὐτὴν ἀθετῆσαι **f**³⁵ A,D,W [99%] H_FR_PC_PTR,O_C | 21 **κ**B,C,N [1%] NU ‡ **6:27** εὐθεὺς **f**³⁵ A(D)N,W [99.5%] H_FR_PC_PTR,O_C | εὐθύς **κ**B,C [0.5%] NU § **6:27** σπεκουλάτωρα **f**³⁵ [50%] CP,TR,O_C | σπεκουλάτορα **κ**A,B,C(D)N,W [50%] H_FR_PNU * **6:27** ἐνεχθῆναι **f**³⁵ A,D,N,W [98.7%] H_FR_PC_PTR,O_C | ἀνεχθῆναι (0.5%) | ἐχθῆναι (0.1%) | ἐνεγκαι **κ**B,C (0.4%) NU | long omission (0.2%) † **6:27** ο δὲ **f**³⁵ A,D,N [97.6%] H_FR_PC_PTR,O_C | καὶ B,C,W (1.1%) NU | — **κ** (1.3%) omit a whole line [homoioteleuton] ‡ **6:29** ἐν *rell* | 1 τῷ D [10%] TR

The Twelve return

³⁰ Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα ἐποίησαν καὶ ὅσα ἐδίδασκαν. ³¹ Καὶ εἶπεν* αὐτοῖς, «Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύεσθε† ὀλίγον»· ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν.‡

Bread for 5,000 men

³² Καὶ ἀπῆλθον§ εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ* κατ' ἰδίαν. ³³ Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας† καὶ ἐπέγνωσαν αὐτοὺς‡ πολλοί, καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ καὶ προῆλθον αὐτοὺς καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτόν.§ ³⁴ Καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς* πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς,† ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα, καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλὰ.

³⁵ Καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγουσιν‡ ὅτι «Ἐρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή. ³⁶ Απόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς καὶ κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν.»§ ³⁷ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, «Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.» Καὶ λέγουσιν αὐτῷ, «Ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηναρίων διακοσίων* ἄρτους καὶ δώμεν† αὐτοῖς φαγεῖν;» ³⁸ Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· «Πόσους ἄρτους ἔχετε; Ὑπάγετε καὶ‡ ἴδετε.» Καὶ γνόντες λέγουσιν, «Πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.»

³⁹ Καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι§ πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. ⁴⁰ Καὶ ἀνέπεσον* πρασιαὶ πρασιαὶ ἀνὰ† ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα. ⁴¹ Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κατέκλασεν τοὺς ἄρτους καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,‡ ἵνα παραθῶσιν§ αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρισεν πᾶσιν. ⁴² Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν. ⁴³ Καὶ ἦσαν κλασμάτων* δώδεκα κοφίνους πλήρεις,† καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων. ⁴⁴ Καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους‡ πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

Jesus retires to pray

§ 6:30 καὶ f³⁵ A,W [85%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D,N [15%] NU * 6:31 εἶπεν f³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | λέγει κB,C [1%] NU † 6:31 ἀναπαύεσθε f³⁵ κD,N,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀναπαύσασθε A,B,C [5%] NU ‡ 6:31 εὐκαιρουν f³⁵ κA,B,N [60%] HF,RP,CP,OC,NU | ηυκαιρουν C,W [40%] TR | ευκαιρος ειχον D § 6:32 απηλθον rell | απηλθεν [15%] * 6:32 εἰς ἐρημον τοπον τω πλοιω f³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR | εν 4 (-τ. κ) 5123 (κ)B [1%] NU | 1 το πλοιον 123 D | 123 εν 45 N [1%] | 123 εν 5 [1%] OC (C vacant) † 6:33 υπαγοντας rell | 1 οι οχλοι W [5%] TR ‡ 6:33 αυτους f³⁵ κA,N [50%] OC | αυτον [48%] HF,RP,CP,TR | — B,D,W [2%] NU § 6:33 και συνηλθον (ηλθον CP, συνεδραμον A) προς αυτον f³⁵ (A)N [96%] HF,RP(CP)TR,OC | — κB(D)W [4%] NU * 6:34 ειδεν ο ιησους f³⁵ (D) [80%] HF,RP,CP,TR | 231 A,N [17%] OC | 1 (κ)B,W [3%] NU † 6:34 αυτοις f³⁵ A,N [99%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτους κB,D,W [1%] NU ‡ 6:35 λεγουσιν f³⁵ A,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ελεγον κB [1%] NU | 1 αυτω [4%] | λεγοντες N § 6:36 αρτους τι γαρ φαγωσιν ουκ εχουσιν f³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 23456 [1%] | 24 ϣ⁴⁵B,W [1%] NU | βρωματα 24 κ | 2 φαγειν D * 6:37 δηναριων διακοσιων rell | 21 D,N [15%] TR † 6:37 δωμεν f³⁵ W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | δωσωμεν ϣ⁴⁵A,B [1%] NU | δωσωμεν κN,D [2%] ‡ 6:38 και f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,D,W [3%] NU § 6:39 ανακλιναι f³⁵ A,D,N,W (89.2%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | ανακλιθηναι κB (10.8%) * 6:40 ανεπεσον f³⁵ A,D [85%] HF,RP,CP,TR,OC | ανεπεσαν κ(B)N,W [15%] NU † 6:40 ανα f³⁵ A,N(W) [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | κατα κB,D [0.5%] NU (twice) (ϣ⁴⁵ omits last five words of verse) ‡ 6:41 αυτου f³⁵ ϣ⁴⁵A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR[NU] | — κB [1%] OC § 6:41 παραθωσιν f³⁵ ϣ⁴⁵A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | παρατιθωσιν κB,W [3%] NU * 6:43 κλασμάτων f³⁵ κA,D,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | κλασματα ϣ⁴⁵B [0.5%] NU | — [1%] † 6:43 κοφινους πληρεις f³⁵ A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | κοφινων πληρωματα ϣ⁴⁵κB [2%] NU | 1 πληρωματα W [1%] ‡ 6:44 τους αρτους f³⁵ A,B,N [92%] HF,RP,CP,OC[NU] | 12 ωσει [5%] TR | ως κ [0.5%] | ωσει [1%] | — ϣ⁴⁵D,W (1.8%)

⁴⁵ Καὶ εὐθέως[§] ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν, πρὸς Βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσει* τὸν ὄχλον. ⁴⁶ Καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

A walk on water

⁴⁷ Καὶ ὁψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης· καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς. ⁴⁸ Καὶ εἶδεν[†] αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν, ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς. Καὶ[‡] περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἤθελεν παρελθεῖν αὐτούς. ⁴⁹ οἱ δέ, ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης,[§] ἔδοξαν φάντασμα εἶναι,* καὶ ἀνέκραξαν. ⁵⁰ πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον[†] καὶ ἐταράχθησαν. Καὶ εὐθέως[‡] ἐλάλησεν μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς· «Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.» ⁵¹ Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον,[§] καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. Καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ* ἐν αὐτοῖς ἐξίσταντο, καὶ ἐθαύμαζον.[†] ⁵² Οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις—ἦν γὰρ[‡] αὐτῶν ἡ καρδιά[§] πεπωρωμένη.

In Genesaret

⁵³ Καὶ διαπεράσαντες, ἦλθον* ἐπὶ τὴν γῆν[†] Γενησαρέτ[‡] καὶ προσωρμίσθησαν. ⁵⁴ Καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως[§] ἐπιγνόντες αὐτόν, ⁵⁵ περιδραμόντες* ὅλην τὴν περίχωρον[†] ἐκείνην[‡] ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις[§] τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ* ἐστίν. ⁵⁶ Καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο—εἰς κώμας ἢ [†] πόλεις ἢ [‡] ἀγρούς—ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν[§] τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἤπτοντο* αὐτοῦ ἐσώζοντο.

7

Jesus rebuts scribes and Pharisees

¹ Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες τῶν γραμματέων, ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. ² Καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ* κοιναῖς

§ 6:45 ευθεως f³⁵ A,D,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθυς KB,W [1%] NU * 6:45 απολυσει f³⁵ [40%] CP | απολυει KB,D [1%] NU | απολυση p⁴⁵ A,N,W [59%] HE,RP,TR,OC † 6:48 ειδεν f³⁵ p^{45v} A,N [99%] HE,RP,CP,TR | ιδων KB,D,W [1%] OC,NU ‡ 6:48 και f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — KB [1%] NU § 6:49 περιπατουντα επι της θαλασσης f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 2341 KB [1%] NU * 6:49 φαντασμα ειναι f³⁵ A,D,N(W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | οτι 1 εστιν KB [1%] NU † 6:50 ειδον rell | ειδαν KB,NU | — D ‡ 6:50 και ευθεως f³⁵ A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ο δε ευθυς KB [0.5%] NU | 1 D | ο δε [0.5%] § 6:51 προς αυτους εις το πλοιον rell | 34512 D [1%] OC * 6:51 λιαν εκ περισσου f³⁵ A,N (96.9%) HE,RP,CP,TR,OC[NU] | 12 περι σου (1.7%) | 23 W (0.5%) | 1 KB (0.7%) | περισσως D (0.2%) † 6:51 και εθαυμαζον f³⁵ A,D,N,W (98.7%) HE,RP,CP,TR,OC | — KB (1.2%) NU | two other variants (0.1%) ‡ 6:52 ην γαρ f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR | αλλ 1 KB [1%] OC,NU § 6:52 αυτων η καρδια f³⁵ KA,B,N,W [85%] HE,RP,CP,OC,NU | 231 D [15%] TR * 6:53 ηλθον rell | απηλθον [1%] OC † 6:53 ηλθον επι την γην f³⁵ A,D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 1234 εις (W) [0.5%] | 2341 εις KB [0.5%] NU | 1 εις 34 [1%] ‡ 6:53 γενησαρετ f³⁵ [30%] TR | γεννησαρετ KA,W [53%] HE,RP,CP,OC,NU | γεννησαρεθ B [15%] | γενησαρεθ N [2%] | γεννησαρ D § 6:54 ευθεως f³⁵ A,D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθυς KB,W [2%] NU * 6:55 περιδραμοντες f³⁵ A,D,N [97%] HE,RP,CP,TR | περιεδραμον KB,W [3%] OC,NU † 6:55 περιχωρον f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | χωραν KB [1%] NU ‡ 6:55 εκεινην f³⁵ A,D,N [97%] HE,RP,CP,TR | 1 και KB,W [3%] OC,NU § 6:55 κραββατοις f³⁵ [70%] HE,RP,CP,TR | κραβαττοις A,B,N(W) [29%] OC,NU | κραβακτοις K | γραβαττοις (D) | κρεβαντοις [1%] | two other variants * 6:55 εκει f³⁵ A,C,N(W) (98.1%) HE,RP,CP,TR,OC | — KB (1.5%) NU | wild D (0.2%) | long omission (0.2%) † 6:56 η f³⁵ A,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 εις KB,D,N [1%] NU ‡ 6:56 η f³⁵ A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 εις KB,D [1%] NU § 6:56 ετιθουν f³⁵ A(D)N,W [99%] HE,RP,CP,TR | ετιθεσαν KB [1%] OC,NU * 6:56 ηπτοντο f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | ηψαντο KB,D,W [4%] NU * 7:2 αυτου f³⁵ A,D,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 οτι KB [1%] NU | 1 τινας W

χερσίν—τοῦτ' ἔστιν, ἀνίπτοις—ἐσθίοντας[†] ἄρτους,[‡] ἐμέψαντο. § 3 (Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσιν, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων. 4 Καὶ ἀπὸ* ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται,[†] οὐκ ἐσθίουσιν. Καὶ ἄλλα πολλά ἐστὶν ἃ παρέλαβον κρατεῖν—βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκείων[‡] καὶ κλινῶν.) §

5 Ἐπειτα* ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, «Διὰ τί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσιν[†] κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ[‡] ἀνίπτοις § χερσίν ἐσθίουσιν τὸν ἄρτον;» 6 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς* εἶπεν αὐτοῖς ὅτι[†] «Καλῶς προεφήτευσεν[‡] Ἡσαΐας § περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται.* <Ὁ ὧτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. 7 Μάτην δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.> 8 Ἀφέντες γὰρ[†] τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων—βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων, καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλά ποιεῖτε.»[‡] 9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· «Καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε. § 10 Μωσῆς* γὰρ εἶπεν, <Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου> καί, <Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω.> 11 Ὑμεῖς δὲ λέγετε ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, <Κορβαῖν> (ὃ ἐστὶν, δῶρον) <ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς,> 12 καὶ[†] οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ[‡] ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, § 13 ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ παραδόσει* ὑμῶν ἢ παρεδώκατε. Καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλά ποιεῖτε.»

That which really defiles

14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα[†] τὸν ὄχλον ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ἀκούετε[‡] μου πάντες, καὶ συνίετε. § 15 Οὐδέν ἐστὶν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι.* ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά[†] ἐστὶν τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον. 16 Εἴ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»[‡]

† 7:2 ἐσθίοντας f³⁵ A,D,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐσθίουσιν xB [0.5%] NU ‡ 7:2 ἀρτους f³⁵ A [94%] HF,RP,CP,TR,OC | τους 1 B,D,N,W [4%] NU | ἄρτον x [2%] § 7:2 ἐμέψαντο f³⁵ N,W [85%] HF,RP,CP,TR,OC | — xA,B [15%] NU | κατεγνώσαν D * 7:4 ἀπο f³⁵ xN [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀπ A,B,D,W [2%] NU † 7:4 βαπτίσωνται f³⁵ A,D (78.7%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | βαπτίσονται (15.9%) | ραντίζονται xB (3.6%) | νίψονται (0.2%) | long omissions (1.5%) ‡ 7:4 χαλκείων f³⁵ A [30%] | χαλκίων xB,D,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU (N vacant) § 7:4 καὶ κλινῶν f³⁵ A,D,W (99.3%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | — xB (0.5%) | long omission (0.2%) * 7:5 ἐπειτα f³⁵ A,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ xB,D [2%] NU † 7:5 οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσιν f³⁵ p⁴⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR | 45123 xB [1%] OC,NU ‡ 7:5 ἀλλὰ rell | ἀλλ OC § 7:5 ἀνίπτοις f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | κοινῶσαι p⁴⁵ x(B)(D,W) [4%] NU * 7:6 ἀποκριθεὶς f³⁵ p⁴⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB [1%] NU † 7:6 ὅτι f³⁵ p⁴⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB [1%] NU ‡ 7:6 προεφήτευσεν f³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐπροφήτευσεν xB,D [3%] NU § 7:6 ἡσαΐας f³⁵ TR,OC | ἡσαΐας HF,RP,NU | ἰσαΐας CP * 7:6 γεγραπται f³⁵ A,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 ὅτι xB [0.5%] [NU] | εἶπεν D [1%] † 7:8 γὰρ f³⁵ A [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — p⁴⁵ xB,D,W [1%] NU ‡ 7:8 βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλά ποιεῖτε f³⁵ (A,D) (98.3%) HF,RP,CP, TR,OC | — p⁴⁵ xB,W (1.7%) NU § 7:9 τηρήσητε f³⁵ xA (98%) HF,RP,CP,TR,OC | τηρήτε B (0.5%) | στήσητε D,W (0.7%) NU | ποιήσητε (0.1%) | κρατήσητε (0.2%) | long omission (0.4%) * 7:10 μωσῆς f³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR | μωυσης xB,D,W [10%] OC,NU † 7:12 καὶ f³⁵ p⁴⁵ A,W [96%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,D [4%] NU ‡ 7:12 αὐτοῦ f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,D,W [3%] NU § 7:12 αὐτοῦ f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,D,W [3%] NU * 7:13 παραδόσει rell | παραδώσει [2%] CP † 7:14 πάντα f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | πάλιν xB,D [0.5%] NU | — [0.5%] ‡ 7:14 ἀκούετε f³⁵ xA,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀκουσατε B,D [1%] NU § 7:14 συνίετε f³⁵ xA,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | συνετε B [1%] NU | συνίτε D * 7:15 αὐτὸν κοινῶσαι f³⁵ p⁴⁵ A,D,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 x [0.5%] NU | κοινούν 1 B † 7:15 ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ ἐκεῖνα f³⁵ A [99%] HF,RP,CP,TR | 1 OC | ἐκ τοῦ ἀνθρώπου 1 xB [0.5%] NU | ἐκ τοῦ ἀνθρώπου 14 D,W [0.5%] ‡ 7:16 εἰ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω f³⁵ A,D,W (98.8%) HF,RP,CP,TR | — xB (1.1%) OC,NU | two other variants (0.1%)

17 Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς. § 18 Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; Οὐ* νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι, 19 ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρώννα ἐκπορεύεται, καθαρίζον† πάντα τὰ βρώματα;» 20 Ἐλεγεν δὲ ὅτι «Τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. 21 Ἐσωθεν γάρ, ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται — μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, 22 κλοπαί,‡ πλεονεξίαι, πονηρίαι· δόλος, ἀσέλγεια, § ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη — 23 πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.»

Unusual faith

24 Καὶ ἐκεῖθεν* ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια† Τύρου καὶ Σιδῶνος,‡ Καὶ εἰσελθὼν εἰς § οἰκίαν οὐδένα ἤθελεν γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. 25 Ἀκούσασα γὰρ* γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἥς εἶχεν τὸ θυγάτριον αὐτῆς† πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσεν πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. 26 Ἦν δὲ ἡ γυνὴ‡ Ἑλληνίς, Συρα-Φοινίκισσα § τῷ γένει, καὶ ἡρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλη* ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. 27 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν† αὐτῇ, «Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστιν‡ λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.» § 28 Ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ, «Ναί,* Κύριε, καὶ γὰρ† τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει‡ ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν παιδίων.» 29 Καὶ εἶπεν αὐτῇ, «Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὑπαγε· ἐξελέλυθεν τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου.» § 30 Καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὗρεν τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.*

Jesus heals a deaf mute

31 Καὶ πάλιν, ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς† ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθεν‡ πρὸς § τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως. 32 Καὶ

§ 7:17 περι της παραβολης f³⁵ A,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | την παραβολην xB,D [1%] NU * 7:18 ου rell | ουπω x [2%] OC † 7:19 καθαριζον f³⁵ [90%] HE,RP,CP,TR,OC | καθαριζων xA,B,W [10%] NU | καθαριζει D ‡ 7:22 μοιχειαι πορνειαι φονοι κλοπαι f³⁵ A,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 2431 xB [1%] NU | 1243 W [1%] | 2 κλεμματα 13 (D) § 7:22 ασελγεια rell | ασελγεια [1%] CP | ασελγαι [2%] | ασελγια xA [1%] * 7:24 και εκειθεν f³⁵ A(D)N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 W | 2 δε x(B) [1%] NU † 7:24 μεθορια f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | ορια xB,D,W [4%] NU ‡ 7:24 και σιδωνος f³⁵ xA,B,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — D,W [1%] NU § 7:24 εις rell | 1 την D,W [10%] TR * 7:25 ακουσασα γαρ f³⁵ A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | αλλ ευθυς 1 (x)B [1%] NU | δε ευθεως ως 1 D † 7:25 αυτης rell | — p⁴⁵xD,W [5%] CP ‡ 7:26 ην δε η γυνη f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR | 3241 p⁴⁵xB,D,W [4%] OC,NU § 7:26 συρα-φοινικισσα f³⁵ [50%] | συραφοινικισσα B,N [38%] HE,RP,CP | συραφοινισσα W [1%] | συροφοινικισσα p⁴⁵xA [10%] OC,NU | συροφοινισσα TR | φυνισσα D | at least five further spellings * 7:26 εκβαλη f³⁵ p⁴⁵xA,B,D,N,W [67%] HE,RP,CP,OC,NU | εκβαλει [2%] | εκβαλλη [30%] TR | εκβαλλει [1%] † 7:27 ο δε ιησους ειπεν f³⁵ A,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | και ελεγεν xB [1%] NU | και λεγει D [0.5%] ‡ 7:27 καλον εστιν f³⁵ A,N,W [97%] HE,RP,CP,TR | 21 xB,D [3%] OC,NU § 7:27 βαλειν τοις κυναριοις f³⁵ A,D,N,W [98%] HE,RP,CP,TR | 231 p⁴⁵xB [2%] OC,NU * 7:28 ναι f³⁵ xA,B,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — p⁴⁵D,W [1%] NU † 7:28 γαρ f³⁵ A,N [98%] HE,RP,CP,TR | — p⁴⁵xB(D)W [2%] OC,NU ‡ 7:28 υποκατω της τραπεζης εσθιει f³⁵ A,N [95%] HE,RP,CP,TR | 123 εσθιουσιν B,D,W [5%] OC,NU | εσθιουσιν 123 x § 7:29 το δαιμονιον εκ της θυγατρος σου f³⁵ p⁴⁵A,D,N,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 345612 xB [1%] NU | 12 απο 456 [2%] * 7:30 το δαιμονιον εξεληλυθος και την θυγατερα βεβλημενην επι της κλινης f³⁵ p⁴⁵A,N,W [97%] HE,RP,CP,TR | 5 θυγατεραν 78 την κλινην 4123 D [1%] | το παιδον βεβλημενον επι την κλινην 4123 xB [2%] OC,NU † 7:31 ο ιησους f³⁵ [50%] | — p⁴⁵xA,B,D,N,W [50%] HE,RP,CP,TR,OC,NU ‡ 7:31 και σιδωνος ηλθεν f³⁵ p⁴⁵A,N,W (98.9%) HE,RP,CP,TR,OC | 3 δια 2 xB,D (0.7%) NU | three other variants (0.2%) | long omission (0.2%) § 7:31 προς f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | εις xB,D,W [3.5%] NU | παρα [0.5%]

φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν* μογγιλάλον† καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα. ³³ Καὶ ἀπολαβόμενος‡ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλεν τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ· καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ. ³⁴ Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέναξεν, καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἐφφαθά,» ὃ ἐστίν, «Διανοίχθητι.» ³⁵ Καὶ εὐθέως§ διηνοιχθήσαν* αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. ³⁶ Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν·‡ ὅσον δὲ αὐτὸς‡ αὐτοῖς διεστέλλετο,§ μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον. ³⁷ Καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες· «Καλῶς πάντα πεποίηκεν. Καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν καὶ τοὺς* ἀλάλους λαλεῖν.»

8

Food for 4,000 men

¹ Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, παμπόλλου* ὄχλου ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσιν, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς† τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ‡ λέγει αὐτοῖς· ² «Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς§ προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν. ³ Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστις* εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ, τινὲς γὰρ† αὐτῶν‡ μακρόθεν ἤκουσιν.»§ ⁴ Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,* «Πόθεν τούτους δυνήσεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;» ⁵ Καὶ ἐπηρώτα† αὐτούς, «Πόσους ἔχετε ἄρτους;» Οἱ δὲ εἶπον,‡ «Ἑπτὰ.» ⁶ Καὶ παρήγγειλεν§ τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ* εὐχαριστήσας, ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα παραθῶσιν,† καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ. ⁷ Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας‡ εἶπεν παραθεῖναι καὶ αὐτά.§ ⁸ Ἐφαγον δὲ* καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ

* **7:32** κωφον **f**³⁵ **φ**⁴⁵ A,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 και **κ**B,D,W [1%] NU † **7:32** μογγιλαλον **f**³⁵ N,W [70%] HE,RP,CP | μογιλαλον **φ**⁴⁵ **κ**A,B,D [30%] TR,OC,NU (Since the following context indicates that there was indeed a problem with the tongue, the change to the single consonant was predictable; the reverse change seems highly unlikely.) ‡ **7:33** απολαβομενος *rell* | επιλαβομενος [5%] CP | προσλαβομενος W § **7:35** ευθεως **f**³⁵ **φ**⁴⁵ A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC[NU] | — **κ**B,D [1%] * **7:35** διηνοιχθησαν **f**³⁵ A,N [97.5%] HE,RP,CP,TR,OC | ηνοιγησαν B [1%] NU | ηνυγησαν **κ**D | διηνυγησαν W | three other variants [1%] † **7:36** ειπωσιν **f**³⁵ A,D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | λεγωσιν **φ**^{45v} **κ**B,W [2%] NU ‡ **7:36** αυτος **f**³⁵ **φ**^{45v} N [95%] HE,RP,CP,TR,OC | — **κ**A,B(D)W [5%] NU § **7:36** διεστελλετο **f**³⁵ A,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 αυτοι **κ**B(D)N [2%] NU * **7:37** τους **f**³⁵ A,D,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC[NU] | — **κ**B(W) [1%] * **8:1** παμπολλου **f**³⁵ A [90.7%] HE,RP,CP,TR | παμπολου [5%] | παλιν πολλου **κ**B,D,N,W (3.3%) OC,NU | πολλου (0.5%) | two other variants (0.3%) | long omissions (0.2%) † **8:1** ο ιησους **f**³⁵ [90%] HE,RP,CP,TR,OC | — **κ**A,B,D,N,W [10%] NU ‡ **8:1** αυτου **f**³⁵ A,B,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — **κ**D,N [2%] NU § **8:2** ημερας τρεις **f**³⁵ [50%] CP,TR | ημεραι 2 **κ**A(D)N,W [50%] HE,RP,OC,NU | ημεραις τρισιν B * **8:3** νηστις **f**³⁵ **κ**W [30%] CP | νηστεις A,B,D,N [70%] HE,RP,TR,OC,NU † **8:3** τινες γαρ **f**³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | και 1 **κ**B(D)W [3%] NU ‡ **8:3** αυτων **f**³⁵ A,N [95%] HE,RP,CP,TR | 1 απο **κ**B,D,W [5%] OC,NU § **8:3** ηκουσιν **f**³⁵ [85%] HE,RP | ηκασιν **κ**A,D,N,W [15%] CP,TR,OC,NU | εισιν B [0.5%] (Since the present tense of ἤκω has the force of the perfect, the majority reading is correct.) * **8:4** αυτου **f**³⁵ A,D,N(W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 οτι B [0.5%] NU | 1 και ειπαν **κ** † **8:5** επηρωτα **f**³⁵ A,D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ηρωτα **κ**B [1%] NU | ηρωτησεν W | two other variants ‡ **8:5** ειπον *rell* | ειπαν **κ**B,N,W [1%] NU § **8:6** παρηγγειλεν **f**³⁵ A,C,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | παραγγελλει **κ**B,D [1%] NU | two other variants * **8:6** και **f**³⁵ C,D [40%] | — **κ**A,B,N,W [60%] HE,RP,CP,TR,OC,NU † **8:6** παραθωσιν **f**³⁵ A,D,N,W [96%] HE,RP,CP,TR | παρατιθωσιν **κ**B,C [4%] OC,NU ‡ **8:7** ευλογησας **f**³⁵ (80%) HE,RP,CP,TR | ταυτα 1 A (9.1%) | αυτα 1 N,W (7.8%) OC | 1 αυτα **κ**B,C (2.2%) NU | ευχαριστησας D (0.5%) | long omissions (0.4%) § **8:7** παραθειναι και αυτα **f**³⁵ [80%] HE,RP,CP,TR | παραθηναι 23 [15%] | παρατεθηναι 23 A | παρατιθηναι 23 OC | 2 ταυτα παρατιθεναι B [0.5%] NU | 2 ταυτα παραθετε C | παρεθηκεν **κ** | παραθεναι W | 1 [1%] | 1 αυτοις N | at least seven further variants D [1%] * **8:8** εφαγον δε **f**³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | και 1 (**κ**)B,C,D,W [3%] NU

ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων ἐπὶ σφυρίδας. ⁹ Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες† ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. ¹⁰ Καὶ εὐθέως ἐμβὰς‡ εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.

Bad leaven

¹¹ Καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν. ¹² Καὶ ἀναστενάζας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει· «Τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; Ἄμην λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.» ¹³ Καὶ ἀφείς αὐτούς, ἐμβὰς πάλιν* εἰς πλοῖον† ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.‡

¹⁴ (Καὶ ἐπελάθοντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ§ λαβεῖν ἄρτους· καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἐαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.) ¹⁵ Καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων, «Ὁρᾶτε· βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου.» ¹⁶ Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες* ὅτι «Ἄρτους οὐκ ἔχομεν.»† ¹⁷ Καὶ γνοὺς ὁ Ἰησοῦς‡ λέγει αὐτοῖς· «Τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; Οὐπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε; Ἔτι§ πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν; ¹⁸ Ὁφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὥτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε, καὶ οὐ μνημονεύετε; ¹⁹ Ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους,* πόσους κοφίνους πλήρεις κλασμάτων† ἤρατε;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Δώδεκα.» ²⁰ «Ὅτε δὲ‡ τοὺς ἐπτά εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σφυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἤρατε;» Οἱ δὲ εἶπον,§ «Ἐπτά.» ²¹ Καὶ λέγει* αὐτοῖς, «Πῶς οὐπω† συνίετε;»

A blind man

²² Καὶ ἔρχεται‡ εἰς Βηθσαϊδάν·§ καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄψῃται. ²³ Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ ἐξήγαγεν* αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης, καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει.† ²⁴ Καὶ ἀναβλέψας ἔλεγεν, «Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὅτι‡ ὡς δένδρα ὁρῶ,§ περιπατοῦντας.» ²⁵ Εἶτα πάλιν ἐπέθηκεν τὰς χεῖρας ἐπὶ

† 8:9 οἱ φαγόντες f³⁵ A,C,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR | — (κ)B [1%] OC,NU ‡ 8:10 ευθεως εμβας f³⁵ [90%] HF,RP,CP,TR | 21 A,N [7%] | ευθυς 2 κB,C [1%] NU | 2 ευθυς W [2%] OC | 1 ενεβη [0.5%] | αυτος ανεβη D § 8:12 σημειον επιζητει f³⁵ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 αιτει p⁴⁵ | ζητει 1 κB,C,D [2%] NU * 8:13 εμβας παλιν f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR | 21 p⁴⁵ κB,C,D,W [3%] NU | — OC † 8:13 εις πλοιον f³⁵ A (62.1%) HF,RP,CP | 1 το 2 p⁴⁵ D,N,W (37.5%) TR,OC | — κB,C (0.4%) NU ‡ 8:13 εις το περαν rell | παλιν OC § 8:14 οι μαθηται αυτου f³⁵ p⁴⁵ W [35%] | 12 D [1%] | — κA,B,C,N [64%] HF,RP,CP,TR,OC, NU * 8:16 λεγοντες f³⁵ A,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | — p⁴⁵ κB,D,W [2%] NU † 8:16 εχομεν f³⁵ κA,C,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | εχουσιν p⁴⁵ B,W [2%] NU | ειχαν D ‡ 8:17 ο ιησους f³⁵ κA,C,D,N,W (99.6%) HF,RP,CP,TR,OC | — B (0.3%) NU | long omission (0.1%) § 8:17 ετι f³⁵ A [95%] HF,RP,CP,TR,OC | — p⁴⁵ κB,C,D,N,W [5%] NU * 8:19 πεντακισχιλιους rell | 1 και κC,D [5%] OC † 8:19 πληρεις κλασματος f³⁵ p⁴⁵ (A)N,W [90%] HF,RP,TR | 21 κB,C(D) [9%] CP,OC,NU | 2 [1%] ‡ 8:20 οτε δε f³⁵ A,D,W (95.9%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 B (1.3%) NU | 12 και C,N (0.7%) | 1 και κ (0.4%) | και 1 (0.4%) | long omissions (1.3%) § 8:20 οι δε ειπον f³⁵ p⁴⁵ A,D,N,W (98.2%) HF,RP,CP,TR,OC | 123 αυτω (0.4%) | και λεγουσιν αυτω B,C (1.1%) [NU] | λεγουσιν κ (0.2%) | — (0.1%) * 8:21 λεγει f³⁵ p⁴⁵ D,W [50%] | ελεγεν κA,B,C(N) [49%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | ειπεν [1%] † 8:21 πως ουπω f³⁵ A,D,N,W [40%] | 1 ου B [55%] HF,RP,CP,TR | 2 κC [4%] OC,NU | 1 ουν 2 [1%] ‡ 8:22 ερχεται f³⁵ κA,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | ερχονται p⁴⁵ B,C,D,W [3%] NU § 8:22 βηθσαιδαν f³⁵ p⁴⁵ κA,B(W) (73.6%) HF,RP,TR,NU | βηθσαιδα C,N (26.1%) CP,OC | βηθανιαν D (0.3%) | one other variant * 8:23 εξηγαγεν f³⁵ A,D,N,W (98.8%) HF,RP,CP,TR,OC | εξηνεγκεν κB,C (1%) NU | three other variants (0.2%) † 8:23 βλεπει f³⁵ κA,N(W) (98.9%) HF,RP,CP,TR,OC | βλεπεις B,C,D (0.7%) NU | βλεπειν (0.2%) | two other variants (0.2%) ‡ 8:24 οτι f³⁵ κA,B,C,N [95%] HF,RP,TR,NU | — D,W [5%] CP,OC § 8:24 ορω f³⁵ κA,B,C,N [95%] HF,RP,TR,NU | — D,W [5%] CP,OC

τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι* καὶ ἀποκατεστάθη† καὶ ἐνέβλεψεν‡ τηλαυγῶς ἅπαντας. § 26 Καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν* οἶκον αὐτοῦ, λέγων, «Μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθης μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ.»†

Jesus declares His death, and ministers on that basis

Peter is inspired

27 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, «Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;» 28 Οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν,‡ «Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ἕνα§ τῶν προφητῶν.» 29 Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς,* «Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;» Ἀποκριθεὶς δὲ† ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ Χριστός.» 30 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσιν περὶ αὐτοῦ.

31 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ‡ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν§ ἀρχιερέων καὶ τῶν* γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι. 32 Καὶ παρρησίᾳ τὸν λόγον ἐλάλει. Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος† ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. 33 Ὁ δέ, ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησεν τῷ‡ Πέτρῳ, λέγων·§ «Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.»

The cost of discipleship

34 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον, σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· «Ὅστις* θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν,† ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι. 35 Ὃς γὰρ ἂν‡ θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ§ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ* ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος† σώσει αὐτήν. 36 Τί γὰρ ὠφελήσει‡ ἄνθρωπον ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον,§ καὶ ζημιωθῇ* τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; 37 Ἡ τί δώσει† ἄνθρωπος

* 8:25 ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι f³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | διέβλεψεν κB,C,W [2%] NU | ἤρξατο 3 D
† 8:25 ἀποκατεστάθη f³⁵ D [75%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀπεκατεσταθη A,N,W [24%] | ἀπεκατεστη κC [1%] NU | ἀποκατεστη B | ‡ 8:25 ἐνέβλεψεν f³⁵ A,C,N [53%] RP,TR,OC | ἀνεβλεψεν [45%] HF,CP | ἐνέβλεπεν B [1%] NU | ἐβλεψεν κ [0.5%] | ἀνεβλεπεν W [0.5%] | ἀναβλεψαι D § 8:25 ἅπαντας f³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ἅπαντα κB,C [5%] NU | παντα D(W) * 8:26 τὸν f³⁵ W [70%] HF,RP,CP,TR,OC | — (κ)A,B,C,D,N [30%] NU
† 8:26 μηδε εἰπῃς τι ἐν τῇ κώμῃ f³⁵ A,C,N (97.3%) HF,RP,CP,TR,OC | μηδενὶ 21456 (1.8%) | — κB,W (0.5%) NU | μηδενὶ 2 εἰς 56 D | four other variants (0.3%) ‡ 8:28 ἀπεκρίθησαν f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εἶπαν αὐτῷ λεγοντες οτι κB[NU] | εἶπαν αὐτῷ λεγοντες οἱ μὲν C [1.5%] | 1 αὐτῷ λεγοντες D [0.5%] | 1 λεγοντες οἱ μὲν W | four other variants § 8:28 ἕνα f³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | οτι εἰς κB,C [0.5%] NU | ὡς 1 D
* 8:29 λέγει αὐτοῖς f³⁵ A,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐπηρώτα αὐτοὺς κB,C,D [1%] NU † 8:29 ἀποκριθεὶς δε f³⁵ κC,D,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ 1 A,N [1%] | 1 B [0.5%] NU ‡ 8:31 ἀπο f³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | ὑπο κB,C,D,N,W [10%] NU § 8:31 τῶν f³⁵ κB,C,D,W [70%] HF,RP,CP,OC,NU | — A,N [30%] TR * 8:31 τῶν f³⁵ κB,C,D,W [80%] HF,RP,CP,OC,NU | — A,N [20%] TR † 8:32 αὐτὸν ὁ πετρος f³⁵ κA,C,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 231 B [0.5%] NU | 23 D (N absent) ‡ 8:33 τῷ f³⁵ A,C,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,D [0.5%] NU § 8:33 λεγὼν f³⁵ A,D,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ λέγει κB,C [1%] NU * 8:34 ὅστις f³⁵ A [95%] HF,RP,CP,TR,OC | εἰ τις κB,C(D,W) [5%] NU † 8:34 ἀκολουθεῖν f³⁵ ϕ⁴⁵ C,D,W [65%] HF,RP,CP,OC,NU | ἐλθεῖν κA,B [35%] TR ‡ 8:35 ἂν f³⁵ A,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | εἰ κB,C [5%] NU § 8:35 ἀπολεσῇ f³⁵ A,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | ἀπολέσει κB,C [5%] NU | — D * 8:35 ψυχὴν αὐτοῦ f³⁵ ϕ^{45v} κA,B,C [45%] TR,NU | ἑαυτοῦ 1 W [55%] HF,RP,CP,OC | — D † 8:35 οὗτος f³⁵ [90%] HF,RP,CP,TR,OC | — ϕ⁴⁵ κA,B,C,D,W [10%] NU ‡ 8:36 ὠφελήσει f³⁵ A,C,D [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ὠφελεῖ W [0.5%] NU | ὠφελι κB | one other variant § 8:36 ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον f³⁵ ϕ^{45v} A,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 13452 C [0.5%] | κερδήσῃ 345 κB [0.5%] NU | three other variants * 8:36 ζημιωθῇ f³⁵ A,C,D,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ζημιωθῆναι κB [0.5%] NU † 8:37 ἡ τι δώσει f³⁵ A,C [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 2 γὰρ 3 ϕ⁴⁵ W [1%] | 2 γὰρ δοί κB,NU | 12 γὰρ 3 D

ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; ³⁸ Ὃς γὰρ ἐὰν[‡] ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.»

9

A miniature of the Kingdom

¹ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶν τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων* οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται[†] θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.» ² Καὶ μεθ'[‡] ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν[§] Ἰάκωβον καὶ τὸν* Ἰωάννην καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους. Καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν· ³ καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο[†] στίλβοντα, λευκὰ λίαν, ὥς χιών,[‡] οἷα κναφεὺς[§] ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται* λευκᾶναι. ⁴ Καὶ ὥφθη αὐτοῖς Ἥλιος, σὺν Μωϋσῇ,[†] καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ. ⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, «Ραββί, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν σκηναὶς τρεῖς·[‡] σοὶ μίαν καὶ Μωσεῖ[§] μίαν καὶ Ἠλίᾳ μίαν.» ⁶ (Οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσει,* ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι.)[†] ⁷ Καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς, καὶ ἦλθεν[‡] Φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης·[§] «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός. Αὐτοῦ ἀκούετε.»* ⁸ Καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον ἀλλὰ[†] τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

⁹ Καταβαινόντων δὲ[‡] αὐτῶν ἀπὸ[§] τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ διηγῶνται ἃ εἶδον,* εἰ μὴ ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. ¹⁰ Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς, συζητοῦντες τί ἐστὶν τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. ¹¹ Καὶ ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες, «Ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἥλιαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;» ¹² Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν[†] αὐτοῖς· «Ἥλιος μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστᾷ[‡] πάντα· καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἵνα

‡ 8:38 εαν f³⁵ p⁴⁵ xB,C [58%] HE,RP,OC,NU | αν (D)W [40%] TR | — A [2%] CP * 9:1 των ωδε εστηκοτων f³⁵ A,C,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 213 B(D)NU | 12 εστωτων x [0.5%] | 132 p^{45v} [0.5%] † 9:1 γευσονται rell | γευσονται N [10%] ‡ 9:2 μεθ f³⁵ p⁴⁵ A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | μετα xB,C,D [1%] NU § 9:2 τον rell | — [20%] (OC is in small print) * 9:2 τον f³⁵ p⁴⁵ xC,D,W [60%] TR,OC,NU | — A,B,N [40%] HE,RP,CP (OC is in small print) † 9:3 εγενετο f³⁵ p⁴⁵ xB,C,W [55%] CP,TR,OC,NU | εγενοντο A(D)N [45%] HE,RP ‡ 9:3 ως χιων f³⁵ A(D)N (73.3%) HE,RP,CP,TR,OC | ωσει 2 (25.6%) | — p^{45v} xB,C(W) (1%) NU | one other variant § 9:3 κναφευς f³⁵ [25%] | γναφευς p⁴⁵ xA,B,C,N,W [75%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | — D * 9:3 δυναται f³⁵ (p⁴⁵)A(D)W [95%] HE,RP,CP,TR | 1 ουτως xB,C(N) [5%] OC,NU † 9:4 μωυση f³⁵ xB,W [45%] | μωυσει D,N [5%] OC,NU | μωσει A [48%] CP,TR | μωση p⁴⁵ C [2%] HE,RP ‡ 9:5 σκηνας τρεις f³⁵ A,D,N,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 p⁴⁵ xB,C [2%] NU § 9:5 μωσει f³⁵ A [65%] CP,TR | μωση C [2%] HE,RP | μωυσει xB,D,N [5%] OC,NU | μωση W [28%] * 9:6 λαλησει f³⁵ A,D,N [87%] HE,RP,CP | λαληση [10%] TR,OC | λαλει p⁴⁵ W | αποκριθη B,C [3%] NU | απεκριθη x | two other variants † 9:6 ησαν γαρ εκφοβοι (εμφοβοι CP) f³⁵ p^{45v} A,N,W [98%] (CP)HE,RP,TR,OC | 32 εγενοντο xB,C,D [2%] NU ‡ 9:7 ηλθεν f³⁵ A,D,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | εγενετο xB,C [2%] NU | — W [1%] § 9:7 νεφελης f³⁵ (x)B,C,N [70%] HE,RP,CP,NU | 1 λεγουσα A,D,W [30%] TR,OC * 9:7 αυτου ακουετε f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 xB,C,D,W [4%] NU † 9:8 αλλα f³⁵ A,C,W (95.6%) HE,RP,TR,OC,NU | ει μη x(B)D,N (4.4%) CP ‡ 9:9 καταβαινοντων δε f³⁵ A,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | και 1 xB,C,D,N [2%] NU § 9:9 απο f³⁵ xA,C,N,W [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | εκ B,D [0.5%] NU * 9:9 διηγησονται α ειδον f³⁵ A [92%] HE,RP,CP,TR,OC | διηγησονται 23 N [5%] | 231 xB,C [2%] NU | 23 εξηγησονται W [1%] | 2 ειδωσαν 1 D † 9:12 αποκριθεις ειπεν f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | εφη xB,C [1%] NU ‡ 9:12 αποκαθιστα f³⁵ N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | αποκαθιστανει A,W [2%] NU | αποκατιστανει B | αποκαταστασει (x)D | αποκαταστησει C [0.5%]

πολλὰ πάθη καὶ ἐξουδενωθῆ. § 13 Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ <Ἡλίας> ἐλήλυθεν, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν»* (καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν).

The nine couldn't do it

14 Καὶ ἐλθὼν† πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶδεν‡ ὄχλον πολὺν περὶ αὐτούς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς. § 15 Καὶ εὐθέως* πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν† αὐτὸν ἐξεθαμβήθη,‡ καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν. 16 Καὶ ἐπηρώτησεν τοὺς γραμματεῖς, § «Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;»* 17 Καὶ ἀποκριθεὶς† εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν·‡ «Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον. 18 Καὶ ὅπου ἂν § αὐτὸν καταλάβῃ ῥήσσει αὐτόν, καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ,* καὶ ξηραίνεται. Καὶ εἶπον† τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσιν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.» 19 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ‡ λέγει· § «Ὡ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι, ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; Φέρετε αὐτὸν πρὸς με.» 20 Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἰδὼν* αὐτόν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν† αὐτόν, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο, ἀφρίζων. 21 Καὶ ἐπηρώτησεν τὸν πατέρα αὐτοῦ, «Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ;» Ὁ δὲ εἶπεν·‡ «Παιδιόθεν. 22 Καὶ πολλάκις αὐτόν καὶ εἰς πῦρ § ἔβαλεν καὶ εἰς ὕδατα* ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν. Ἀλλ' εἴ τι δύνασαι,† βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.» 23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, «Τὸ εἰ δύνασαι‡ πιστεῦσαι· § πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.» 24 Καὶ εὐθέως* κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου, μετὰ δακρύων,† ἔλεγεν, «Πιστεύω, Κύριε·‡ βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.»

25 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὁ § ὄχλος, ἐπετίμησεν τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ, «Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν,* ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω,† ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.» 26 Καὶ κράξαν‡ καὶ πολλὰ

§ 9:12 εξουδενωθη f³⁵ A,C [97.5%] HE,RP,CP,TR,OC | εξουθενωθη κ [0.5%] | εξουδενηθη B,D [0.5%] NU | εξουθενηθη N,W [1.5%] * 9:13 ηθελησαν f³⁵ A,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ηθελον κB,C,D [1%] NU † 9:14 ελθων f³⁵ A,C,D,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ελθοντες κB,W [1%] NU ‡ 9:14 ειδεν f³⁵ A,C,D,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ειδον κW [1%] NU | ειδαν B § 9:14 αυτοις f³⁵ A,D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | προς αυτους B,C,W [2%] NU | προς εαυτους κ * 9:15 ευθεως f³⁵ A,D,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθυς κB,C,W [3%] NU † 9:15 ιδων f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR | ιδοντες κB,C(D)W [4%] OC,NU ‡ 9:15 εξεθαμβηθη f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR | εξεθαμβηθησαν κB,C,W [4%] OC,NU | εθαμβησαν D § 9:16 τους γραμματεις f³⁵ A,C,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | αυτους κB,D,W [3%] NU * 9:16 αυτους f³⁵ B,C,N [97%] HE,RP,TR,NU (some minuscules have aspiration) | εαυτους κA,W [2.5%] CP,OC | αλληλους [0.5%] | υμειν D | two other variants † 9:17 αποκριθεις f³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 αυτω C(W) [2%] | απεκριθη αυτω κB,D [1%] NU ‡ 9:17 ειπεν f³⁵ A,C,N(W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,D [1%] NU § 9:18 αν f³⁵ C,D,N,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | εαν A,B [2%] NU | — κ [1%] * 9:18 αυτου f³⁵ A,N [95%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D,W [5%] NU † 9:18 ειπον rell | ειπα κB,W [3%] NU ‡ 9:19 αυτω f³⁵ (N) [95%] HE,RP,CP,TR,OC | αυτοις (p⁴⁵)κA,B,D(W) [4%] NU | — C [1%] § 9:19 λεγει rell | ειπεν p⁴⁵ [0.5%] CP * 9:20 ιδον f³⁵ [30%] | ιδων rell (It was the demon that saw Him, so the gender is neuter.) † 9:20 ευθεως το πνευμα εσπαραξεν f³⁵ p⁴⁵ A,N,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 23 ευθυς συνεσπαραξεν κB,C [1%] NU | 23 εταραξεν D | three other variants ‡ 9:21 ειπεν f³⁵ A [95%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 εκ κB,C,D,N,W [5%] NU § 9:22 αυτον και εις πυρ f³⁵ N [47%] TR,OC | 123 το 4 A [50%] HE,RP,CP | 2341 κB,C [1%] NU | 134 p⁴⁵W [1%] | 1342 D | three other variants * 9:22 υδατα rell | το υδωρ CP † 9:22 δυνασαι f³⁵ A,C,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | δυνη p⁴⁵κB,D,W [3%] NU ‡ 9:23 δυνασαι f³⁵ A,C [97%] HE,RP,CP,TR,OC | δυνη p⁴⁵κB,D,N,W [3%] NU § 9:23 πιστευσαι f³⁵ A,D [97%] HE,RP,CP,TR,OC | — p⁴⁵κB,C,N,W [3%] NU * 9:24 και ευθεως f³⁵ p^{45v}A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 κC | ευθυς B [0.5%] NU | ευθυς δε [0.5%] † 9:24 μετα δακρυων f³⁵ (D)N (98.9%) HE,RP,CP,TR,OC | — (p⁴⁵)κA,B,C (1%) NU | W is wild | one other variant ‡ 9:24 κυριε f³⁵ N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — κA,B,C,D,W [1%] NU § 9:25 ο f³⁵ κA,W [60%] | — B,C,D,N [40%] HE,RP,CP,TR,OC,NU * 9:25 το πνευμα το αλαλον και κωφον f³⁵ A,N [95%] HE,RP,CP,TR,OC | 34562 p⁴⁵κB,C,D,W [5%] NU † 9:25 σοι επιτασσω f³⁵ A,D,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 κB,C,W [1%] NU ‡ 9:26 κραξαν f³⁵ A,N [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | κραξας κB,C,D,W [1.5%] NU

σπαράξαν[§] αὐτὸν* ἐξῆλθεν. Καὶ ἐγένετο ὥσεί νεκρός· ὥστε[†] πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν. ²⁷ Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτὸν τῆς χειρὸς[‡] ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη. ²⁸ Καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν[§] εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν,* «Ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτόν;» ²⁹ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία.»[†]

Jesus predicts His death again

³⁰ Καὶ ἐκεῖθεν[‡] ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῶ[§] ³¹ ἐδίδασκεν γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι, «Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ* ἀναστήσεται.» ³² Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

About humility

³³ Καὶ ἦλθεν[†] εἰς Καπερναοὺμ[‡] καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος ἐπηρώτα αὐτούς, «Τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς[§] διελογίζεσθε;» ³⁴ Οἱ δὲ ἐσιώπων, πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ τίς μείζων. ³⁵ Καὶ καθίσας ἐφώνησεν τοὺς δώδεκα καὶ λέγει αὐτοῖς, «Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται* πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος.» ³⁶ Καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς, ³⁷ «Ὃς ἐάν[†] ἐν τῶν τοιούτων παιδίων[‡] δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐάν[§] ἐμὲ δέξηται,* οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.»

Either for, or against

³⁸ Ἀπεκρίθη δὲ[†] αὐτῷ ὁ [‡] Ἰωάννης, λέγων,[§] «Διδάσκαλε, εἶδομέν τινα* τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν·[†] καὶ ἐκωλύσαμεν[‡] αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ[§] ἡμῖν.»* ³⁹ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Μὴ κωλύετε αὐτόν, οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ

§ 9:26 σπαράξαν f³⁵ p^{45v} A,N [98.5%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | σπαράξας κ[†] B,C,D,W [1.5%] NU * 9:26 αὐτον f³⁵ κ[†] A,N [98.5%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | — p^{45v} B,C,D,W [1.5%] NU † 9:26 ὥστε f³⁵ C,D,N,W [98.5%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | 1 τοὺς κ[†] A,B [1.5%] NU ‡ 9:27 αὐτον τῆς χειρὸς f³⁵ A,N [95%] H[†] F[†] R[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | 23 αὐτοῦ p^{45v} κ[†] B,D [5%] C[†] P[†] NU | 123 αὐτοῦ C | 23 W § 9:28 εἰσελθόντα αὐτον f³⁵ A,N [95%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | εἰσελθόντος αὐτοῦ κ[†] B,C,D,W [5%] NU | εἰσελθόντι αὐτῷ p⁴⁵ * 9:28 ἐπηρώτων αὐτον κατ' ἰδίαν f³⁵ A,N [95%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | 3412 κ[†] (B,C) [3%] NU | 34 ἡρώτων 2 D [1%] | 34 καὶ ἐπηρώτησαν 2 W [1%] | καὶ ἡρώτησαν 2 p⁴⁵ † 9:29 καὶ νηστεία f³⁵ A,C,D,N,W (1,651 mss) H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | — κ[†] B (4 mss) NU ‡ 9:30 καὶ ἐκεῖθεν f³⁵ A,C,N,W [98.5%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | κακεῖθεν κ[†] B,D [1.5%] NU § 9:30 γνῶ f³⁵ A,N,W [99.5%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | γνοὶ κ[†] B,C,D [1.5%] NU * 9:31 τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ f³⁵ A,N,W [99%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | μετὰ τρεῖς ἡμέρας κ[†] B,C,D [1%] NU † 9:33 ἦλθεν f³⁵ A,C,N [97%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | ἦλθον κ[†] B,W [2%] NU | εἰσηλθεν [1%] | ἦλθοσαν D ‡ 9:33 καπερναοὺμ f³⁵ A,C,N [99%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | καφαρναοὺμ κ[†] B,D,W [1%] NU § 9:33 πρὸς ἑαυτοὺς f³⁵ A,N(W) [99%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | — κ[†] B,C,D [1%] NU * 9:35 ἐσται f³⁵ κ[†] A,B,C,N (80.6%) H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C,NU | ἐστω (19.2%) | ἐστε W (0.2%) | — D † 9:37 ἐάν f³⁵ N [95%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | ἀν κ[†] A,B,C,D,W [5%] NU ‡ 9:37 τοιούτων παιδίων *rell* | 21 (κ[†] C) [1%] C[†] P[†] § 9:37 ἐάν f³⁵ A,C,N [98%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | ἀν B,D,W [2%] NU | — κ[†] * 9:37 δεξήται f³⁵ A,C,D,N,W [99%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | δεχῆται B [0.5%] NU | δεχετε κ[†] † 9:38 ἀπεκρίθη δε f³⁵ A,N [97%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | ἐφη κ[†] B [1%] NU | καὶ ἀποκριθεὶς W [1%] | 1 D [1%] O[†] C | ἀποκριθεὶς 2 ἐφη C ‡ 9:38 ο f³⁵ κ[†] B,C,W [45%] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C,NU | — A,D,N [55%] H[†] F[†] R[†] P[†] § 9:38 λεγων f³⁵ A,N [97%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | εἶπεν D,W [1%] | λέγει [1%] | — κ[†] B,C [1%] NU * 9:38 τινα f³⁵ A [89%] H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | 1 ἐν κ[†] B,C,D,N,W [10%] O[†] C,NU | 1 ἐπὶ [1%] † 9:38 ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν f³⁵ A(D)N,W (98.4%) H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | — κ[†] B,C (1.5%) NU | long omission (0.1%) ‡ 9:38 ἐκωλύσαμεν f³⁵ A,C,N,W (90%) H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | ἐκωλυομεν κ[†] B,D (1.7%) NU | — (8.3%) part of a larger omission § 9:38 ἀκολουθεῖ f³⁵ A,C,N (85.4%) H[†] F[†] R[†] P[†] C[†] P[†] T[†] R[†] O[†] C | ἠκολουθεῖ κ[†] B,D (1.7%) NU | omit four words D,W (4.6%) | — (8.3%) part of a larger omission * 9:38 καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτον ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν *rell* | — (8.3%) [Obvious homoioteleuton]

κακολογήσαί με. ⁴⁰ Ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν,† ὑπὲρ ὑμῶν‡ ἔστιν. ⁴¹ Ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὄνόματί μου,* ὅτι Χριστοῦ ἔστέ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν,† οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

About offenses

⁴² »Καὶ ὃς ἐὰν‡ σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν§ τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ,* καλὸν ἔστιν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περὶκεῖται λίθος μυλικὸς† περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν. ⁴³ Καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλὸν σοὶ ἔστιν‡ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν§ ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν Γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον ⁴⁴ —ὅπου <ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.>* ⁴⁵ Καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλὸν ἐστὶν σοὶ† εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν Γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον ⁴⁶ —ὅπου <ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.>‡ ⁴⁷ Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλὸν σοὶ § ἔστιν μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἢ * δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι† εἰς τὴν Γέενναν τοῦ πυρός‡ ⁴⁸ —ὅπου <ὁ σκώληξ§ οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.>

⁴⁹ »Πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἀλὶ ἀλισθήσεται.* ⁵⁰ Καλὸν τὸ ἄλας, ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; Ἐχέτε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας,† καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.»

10

Down with divorce!

¹ Κάκειθεν* ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας, διὰ τοῦ† πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν, καὶ ὥς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς. ² Καὶ προσελθόντες‡ Φαρισαῖοι ἐπηρώτησαν§ αὐτόν, «Εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι;» πειράζοντες αὐτόν. ³ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, «Τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωσῆς;»* ⁴ Οἱ δὲ εἶπον, «Μωσῆς ἐπέτρεψεν† βιβλίου

† 9:40 ὑμῶν f³⁵ A,D,N [90%] HE,RP,CP,TR,OC | ημων xB,C,W [10%] NU,some TRs ‡ 9:40 ὑμῶν f³⁵ A,D,N [88%] HE,RP,CP,TR,OC | ημων xB,C,W [12%] NU,some TRs § 9:41 ἐν f³⁵ xA,B,C,N,W (81.8%) HE,RP,CP,NU | 1 τῷ D (18%) TR,OC | — (0.2%) * 9:41 μου f³⁵ xD,W (95.1%) HE,RP,CP,TR,OC | — A,B,C,N (4.9%) NU † 9:41 ὑμῖν f³⁵ A,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 οτι xB,C,D,W [2%] NU ‡ 9:42 ἐὰν f³⁵ A,C [90%] HE,RP,CP | ἂν xB,D,N,W [10%] TR,OC,NU § 9:42 μικρῶν f³⁵ [85%] HE,RP,TR | 1 τούτων xA,B,C,D,N [15%] CP,OC,NU | 1 μου W * 9:42 εἰς ἐμέ f³⁵ A,B,N,W [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC[NU] | — xC,D [0.5%] † 9:42 λιθὸς μυλικὸς f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | μυλὸς ονικὸς xB,C,D [3%] NU | μυλωνικὸς 1 [1%] | μύλον ονικόν W ‡ 9:43 σοὶ ἐστὶν f³⁵ A,N,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 2 σε xB,C [3%] NU | 21 D § 9:43 εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν f³⁵ N(W) [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 4123 xA,B,C,D [2%] NU * 9:44 verse 44 f³⁵ A,D,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB,C,W [4%] NU † 9:45 ἐστὶν σοὶ f³⁵ N [70%] HE,RP,CP,TR | 1 σε xA,B,C [28%] NU | 21 D,W [2%] OC ‡ 9:46 εἰς τὸ πῦρ τὸ ἀσβεστον οπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται f³⁵ A,D,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB,C,W [4%] NU § 9:47 σοὶ f³⁵ A,C,D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | σε xB [1%] NU | — W [1%] * 9:47 ἡ rell | 1 τοὺς D [1%] OC † 9:47 βληθῆναι rell | ἀπελθεῖν D [1%] OC ‡ 9:47 τοῦ πυρός f³⁵ A,C,N (97.3%) HE,RP,CP,TR,OC | — xB,D,W (1.5%) NU | εἰς τὸ πῦρ (0.5%) | long omissions (0.7%) § 9:48 σκώληξ f³⁵ [30%] | 1 αὐτῶν xA,B,C,D,N,W [70%] HE,RP,CP,TR,OC,NU * 9:49 καὶ πᾶσα θυσία ἀλὶ ἀλισθησεται f³⁵ A,C(D)N (88.5%) HE,RP,CP,TR,OC | 1235 (4.4%) | — (x)B(W) (7%) NU | one other variant † 9:50 ἀλας f³⁵ C,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ἀλα xA,B,D,W [2%] NU * 10:1 κακεῖθεν f³⁵ A,N [95%] HE,RP,TR | καὶ ἐκεῖθεν xB,C,D,W [5%] CP,OC,NU † 10:1 διὰ τοῦ f³⁵ A,N (84.7%) HE,RP,CP,TR,OC | 1 τὸ (1%) | καὶ xB,C (0.7%) NU | εἰς τὸ (0.5%) | — D,W (12.8%) | three other variants (0.2%) ‡ 10:2 προσελθόντες f³⁵ A,B (56.4%) HE,RP,CP,NU | 1 οἱ xC,N(W) (43.5%) TR,OC | — D (0.1%) § 10:2 ἐπηρώτησαν f³⁵ A,N,W [97%] HE,RP,TR | ἐπηρώτων xB,D [3%] CP,OC,NU | ἐπηρουν C | one other variant * 10:3 μωσῆς f³⁵ A,C [80%] HE,RP,CP,TR | μωυσῆς xB,D,N,W [20%] OC,NU (twice) † 10:4 μωσῆς ἐπέτρεψεν f³⁵ A,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR | 21 xB,C,D [1.5%] OC,NU

ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπολῦσαι.» ⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ † Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην. ⁶ Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός. §* ⁷ Ὑνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,† καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» ⁸ Ὡστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ σὰρξ μία. ‡ ⁹ Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.»

¹⁰ Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ § πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ* περὶ τοῦ αὐτοῦ† ἐπηρώτησαν‡ αὐτόν. ¹¹ Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ὅς ἐὰν § ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται ἐπ’ αὐτήν. ¹² καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ* τὸν ἄνδρα αὐτῆς† καὶ γαμηθῇ ἄλλω,‡ μοιχᾶται.»

Jesus blesses little children

¹³ Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδιά, ἵνα ἅψῃται αὐτῶν. § οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.* ¹⁴ Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγανάκτησεν καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με·† μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ¹⁵ Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν‡ μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.» ¹⁶ Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά, τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ’ αὐτά, εὐλόγει αὐτά. §

A rich young man

¹⁷ Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδόν,* προσδραμών τις† καὶ γονυπετήσας αὐτόν ἐπηρώτα αὐτόν, «Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;» ¹⁸ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. ¹⁹ Τὰς ἐντολὰς οἶδας· Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης,‡ Μὴ κλέψῃς, Μὴ ψευδομαρτυρήσης, Μὴ ἀποστερήσης, § Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.»* ²⁰ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν† αὐτῷ, «Διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.»‡ ²¹ Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν

‡ 10:5 και αποκριθεις ο f³⁵ A,D,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | ο δε κB,C [1.5%] NU § 10:6 ο θεος f³⁵ A,N(D,W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C [1%] NU * 10:6 θεος rell | 1 και ειπεν D,N,W [5%] CP † 10:7 και προσκολληθησεται προς την γυναικα αυτου f³⁵ D,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC[NU] | 12 τη γυναικι 6 A,N [1.5%] | 12 γυνυναικι 6 C | — κB [0.5%] ‡ 10:8 σαρξ μια f³⁵ κA,C,W [35%] | 21 B,D,N [65%] HE,RP,CP,TR,OC,NU § 10:10 εν τη οικια f³⁵ A,C,N,W [99%] HE,RP,CP,TR | εις την οικιαν κB,D [1%] OC,NU * 10:10 αυτου f³⁵ A,D,N(W) [98%] HE,RP,CP,TR | — κB,C [2%] OC,NU † 10:10 του αυτου f³⁵ (D) [80%] HE,RP,CP,TR | τουτου A,B,C,N [18%] OC,NU | 2 [1%] | τουτων κ | — W [1%] ‡ 10:10 επηρωτησαν f³⁵ A,D,N(W) [98%] HE,RP,CP,TR | επηρωτων κB [2%] OC,NU | επηρωτουν C § 10:11 εαν f³⁵ A,N,W [98%] HE,RP,CP,TR | αν κB,C,D [2%] OC,NU * 10:12 γυνη απολυση f³⁵ A,N(W) (96.3%) HE,RP,CP,TR | 1 απολυσασα (1.8%) OC | 1 εξελθη D (0.9%) | αυτη απολυσασα κB,C (0.6%) NU | two other variants (0.2%) | long omissions (0.2%) † 10:12 αυτης rell | — OC ‡ 10:12 και γαμηθη αλλω f³⁵ A,N (95.9%) HE,RP,CP,TR | γαμηση αλλων κB(D) (0.4%) NU | 23 (1%) OC | 12 (0.3%) | 1 γαμηση 3 (0.5%) | 1 γαμηση αλλων (D)W (1.5%) | γαμηση 3 C (0.1%) | 1 κοιμηθη 3 (0.3%) | long omissions (0.2%) § 10:13 αψηται αυτων f³⁵ A,D,N,W (93.3%) HE,RP,CP,TR | 21 κB,C (6.7%) OC,NU * 10:13 επετιμων τοις προσφερουσιν f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | επετιμησαν αυτοις κB,C [1%] NU † 10:14 με f³⁵ B(N,W) [75%] HE,RP,CP,NU | 1 και κA,C,D [25%] TR,OC ‡ 10:15 εαν f³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | αν κB,C,D,W [4%] NU § 10:16 τιθεις τας χειρας επ αυτα ευλογει αυτα f³⁵ A(D,W) [88.5%] HE,RP | 12345 ηυλογει 7 (N) [10%] CP,TR | κατευλογει 12345 κB,C [1.5%] NU | κατηυλογει 12345 OC (each verb has at least five variants) * 10:17 οδον rell | 1 ιδου τις πλουσιος A,W [10%] † 10:17 τις f³⁵ [20%] CP | εις κB,C,D,N [70%] HE,RP,TR,OC,NU | — A,W [10%] ‡ 10:19 μοιχευσης μη φονευσης f³⁵ A,N,W (93.4%) HE,RP,CP,TR,OC | 321 B,C (4%) NU | 1 (1.8%) | 3 κ (0.3%) | 12 πορνευσης D (0.4%) | 12 πορνευσης 23 (0.2%) § 10:19 μη αποστερησης f³⁵ κA,C,D,N (83.9%) HE,RP,CP,TR,OC,NU | — B,W (16.1%) * 10:19 μητερα f³⁵ A,B,D (87.9%) HE,RP,CP,TR,OC,NU | 1 σου κC,N,W (12.1%) † 10:20 αποκριθεις ειπεν f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 εφη C | εφη κB [1%] NU ‡ 10:20 μου rell | 1 τι ετι υστερω N(W) [10%]

αὐτῷ· § «Ἐν σοι* ὑστερεῖ·† ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς‡ πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι, ἄρας τὸν σταυρόν.» § 22 Ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.

23 Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελεύσονται.» 24 Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς· «Τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστιν τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν* εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν. 25 Εὐκοπώτερόν γάρ† ἐστὶν κάμηλον διὰ‡ τρυμαλιᾶς τῆς § ραφίδος εἰσελθεῖν* ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.» 26 Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες πρὸς ἑαυτούς, «Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;» 27 Ἐμβλέψας δὲ† αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγει, «Παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, ἀλλ’ οὐ παρὰ‡ Θεῷ· πάντα γὰρ δυνατὰ ἐστὶν § παρὰ τῷ Θεῷ.»

It pays to serve Jesus

28 Ἦρξατο δὲ* ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ,† «Ἰδού, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν‡ σοι.» 29 Ἀποκριθεὶς δὲ § ὁ Ἰησοῦς εἶπεν·* «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα† ἢ γυναικᾶ‡ ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς, ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ ἔνεκεν § τοῦ εὐαγγελίου, 30 ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα, νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ—οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς καὶ πατέρα καὶ μητέρα* καὶ τέκνα καὶ ἀγροὺς (μετὰ διωγμῶν)—καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶῃν αἰώνιον. 31 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ† ἔσχατοι πρῶτοι.»

Jesus predicts His death a third time

32 Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς‡ ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ § ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. Καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν, 33 ὅτι «Ἰδού, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδοθήσεται

§ 10:21 αὐτῷ *rell* | 1 εἰ θελεῖς τελειὸς εἶναι N,W [10%] OC * 10:21 σοι *f*³⁵ A,D,N [98%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R | σε κB,C,W [2%] OC,NU † 10:21 ὑστερεῖ *rell* | 1 εἰ θελεῖς τελειὸς εἶναι [1%] OC ‡ 10:21 δὸς *f*³⁵ A,B,N,W [80%] H⁵,R,P,C⁵,R,OC | 1 τοῖς κC,D [20%] T⁵R[NU] § 10:21 αρας τον σταυρον *f*³⁵ A,N (96.1%) H⁵,R,P,C⁵,T⁵R | 123 σου (W) (2.5%) OC | — κB,C,D (1.4%) NU * 10:24 τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν *f*³⁵ A,C,N (92.1%) H⁵,R,P,C⁵,R,OC | 234 (1.5%) | 123 χρήματα (0.9%) | 123 τοῖς 4 D (4%) T⁵R | τοῖς πεποιθῶσιν 3 τοῖς 4 (0.7%) | οἱ τὰ χρήματα ἐχόντες (0.4%) | πλούσιον W | — κB (5 mss) NU | long omission (0.1%) (Is the omission not obviously inferior?) † 10:25 γὰρ *f*³⁵ [20%] CP | δε A | — κB,C(D)N,W [80%] H⁵,R,P,T⁵R,OC,NU ‡ 10:25 διὰ *f*³⁵ κA,C,D,N,W [45%] OC | 1 τῆς B [55%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R[NU] § 10:25 τῆς *f*³⁵ B [80%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R[NU] | — κA,C,D,N,W [20%] OC * 10:25 εἰσελθεῖν *f*³⁵ κA,N,W [90%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | διελθεῖν B,C [10%] NU | διελευσεται D † 10:27 δε *f*³⁵ A,D,N,W [99%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R | — κB,C [1%] OC,NU ‡ 10:27 παρὰ *f*³⁵ κB,C,N [90%] H⁵,R,P,C⁵,R,OC,NU | 1 τῷ A,D,W [10%] T⁵R § 10:27 ἐστὶν *f*³⁵ A,N [98%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | — κB,C(D)W [2%] NU * 10:28 δε *f*³⁵ N [50%] CP | — κA,B,C,W [30%] H⁵,R,P,OC,NU | καὶ D [20%] T⁵R | οὐν [0.5%] † 10:28 ο πετρος λεγειν αὐτῷ *f*³⁵ A(D)N [97.5%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | 3124 κB,C [1%] NU | 4312 W [1%] | 3412 [0.5%] ‡ 10:28 ἠκολουθησαμεν *f*³⁵ κA,N [99.5%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | ἠκολουθηκαμεν B,C,D,W [0.5%] NU § 10:29 ἀποκριθεὶς δε *f*³⁵ D [50%] H⁵,C⁵,T⁵R,OC | 1 A,W [20%] R⁵P | καὶ 1 C,N [29%] | — κB [1%] NU * 10:29 ο ιησους ειπεν *f*³⁵ A,C,N,W [99%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | εφη 12 B [0.5%] NU | εφη αὐτῷ 12 κ | 12 D | one other variant † 10:29 πατέρα ἢ μητέρα *f*³⁵ κA,N [99%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | 321 B,C,W [1%] NU | 3 D ‡ 10:29 ἡ γυναικα *f*³⁵ A,C,N (98.1%) H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | — κB,D,W (1.8%) NU | two other variants (0.1%) § 10:29 ἐνεκεν *f*³⁵ C,N,W [90%] H⁵,R,P,C⁵,R,OC,NU | — κA,B [10%] T⁵R | ἐνεκα D [0.5%] * 10:30 πατέρα καὶ μητέρα *f*³⁵ [40%] OC | πατερας 2 μητερας N [2%] | μητερας B [55%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,NU | 3 A,C,D,W [3%] | long omission κ † 10:31 καὶ *f*³⁵ κA,D,W [70%] H⁵,R,P,C⁵,R,OC | 1 οἱ B,C,N [30%] T⁵R[NU] ‡ 10:32 αὐτοὺς *rell* | αὐτῶν CP | αὐτοῖς [2%] § 10:32 καὶ *f*³⁵ A,N [96%] H⁵,R,P,C⁵,T⁵R,OC | οἱ δε κB,C [2%] NU | — D,W [2%]

τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς γραμματεῦσιν·* καὶ κατακρινουῖσιν αὐτὸν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν·³⁴ καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ,† καὶ ἀποκτενουῖσιν αὐτόν.‡ Καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἄναστήσεται.»

Selfish ambition rebuked

³⁵ Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ* υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες,† «Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὁ ἐὰν αἰτήσωμεν‡ ποιήσης ἡμῖν.» ³⁶ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Τί θέλετε ποιῆσαί μες ὑμῖν;» ³⁷ Οἱ δὲ εἶπον* αὐτῷ, «Δὸς ἡμῖν ἵνα εἴς ἐκ δεξιῶν σου† καὶ εἴς ἐξ εὐωνύμων σου‡ καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.» ³⁸ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;» ³⁹ Οἱ δὲ εἶπον* αὐτῷ, «Δυνάμεθα.» Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Τὸ μὲν† ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε· ⁴⁰ τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ‡ ἐξ εὐωνύμων μου§ οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ’ οἷς ἡτοίμασται.»

⁴¹ Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. ⁴² Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς* λέγει αὐτοῖς· «Οἶδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. ⁴³ Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται† ἐν ὑμῖν, ἀλλ’ ὅς ἐάν‡ θέλῃ γενέσθαι μέγας§ ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος,* ⁴⁴ καὶ ὅς ἐάν† θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι‡ πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος. ⁴⁵ Καὶ γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.»

Blind Bartimaeus

⁴⁶ Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχὼ.§ Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχῶ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ,* υἱὸς Τιμαίου, Βαρτιμαῖος ὁ † τυφλός, ἐκάθητο

* **10:33** και τοις γραμματευσιν **f**³⁵ A,B [40%] TR,NU | 13 C,D,N,W [60%] HE,RP,CP,OC | — κ [0.5%] † **10:34** μαστιγώσουσιν αυτον και εμπτυσουσιν αυτω **f**³⁵ A,W [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 45312 (κ)B,C [2%] NU | 12 [1%] | 1345 N | ενπτυσουσιν 5 D [0.5%] ‡ **10:34** αυτον **f**³⁵ A,C,N,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB(D) [2%] NU § **10:34** τη τριτη ημερα **f**³⁵ A,N,W (99%) HE,RP,CP,TR,OC | μετα τρεις ημερας κB,C,D (0.7%) NU | long omission (0.3%) * **10:35** οι **f**³⁵ κD,W (67.3%) HE,RP,CP,TR,NU | — A,N (32.4%) OC | 1 δυο B,C (0.3%) † **10:35** λεγοντες **f**³⁵ A,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 αυτω κB,C(D) [1.5%] NU ‡ **10:35** αιτησωμεν **f**³⁵ [93%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 σε (A)B,C [1%] NU | σε 1 N [5%] | σε ερωτησωμεν D [0.5%] | σε αιτησωμεθα W | long omission κ § **10:36** ποιησαι με **f**³⁵ A,N (90.7%) HE,RP,CP,TR,OC | 21 (0.9%) | 1 W (2.5%) | ποιησω C(D) (2.7%) | ποιησω 2 (0.1%) | 2 ποιησω B (0.3%) [NU] | ινα ποιησω (2.1%) | long omissions κ (0.6%) * **10:37** ειπον *rell* | ειπαν B,C,D [0.5%] NU | long omission κ † **10:37** εκ δεξιων σου **f**³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 312 κB,C [1%] NU ‡ **10:37** εξ ευωνυμων σου **f**³⁵ A,C,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 12 D,W [1%] | 312 κ | 1 αριστερων B [0.5%] NU § **10:38** και **f**³⁵ A [95%] HE,RP,CP,TR,OC | η κB,C,D,N,W [5%] NU * **10:39** ειπον *rell* | ειπαν κB,D,W [1%] NU | λεγουσιν [0.5%] † **10:39** μεν **f**³⁵ A,D,N,W [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C [0.5%] NU ‡ **10:40** και **f**³⁵ A,C,N [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | η κB,D,W [1.5%] NU § **10:40** μου **f**³⁵ [35%] TR | — κA,B,C,D,N,W [65%] HE,RP,CP,OC,NU * **10:42** ο δε ιησους προσκαλεσαμενος αυτους **f**³⁵ A,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | και 4513 (κ)B,C,D [1.5%] NU | 1234 [0.5%] | 124 W † **10:43** εσται **f**³⁵ A,N (97.5%) HE,RP,CP,TR,OC | εστιν κB,C(D,W) (1.6%) [NU] | εστε (0.8%) | two other variants ‡ **10:43** εαν **f**³⁵ A,C [97%] HE,RP,CP,TR,OC | αν κB,D(W) [3%] NU (N vacant) § **10:43** γενεσθαι μεγας **f**³⁵ A [95%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 κB,C(W) [5%] NU | 2 ειναι D * **10:43** υμων διακονος **f**³⁵ κA,B,C,D,W [98%] HE,RP,CP,OC,NU | 21 [2%] TR † **10:44** εαν **f**³⁵ A,C [85%] HE,RP,CP,OC | αν κB,D,W [15%] TR,NU ‡ **10:44** υμων γενεσθαι **f**³⁵ A [95%] HE,RP,CP,TR,OC | εν υμιν ειναι κB,C [2%] NU | 21 [2%] | 1 ειναι D,W [1%] § **10:46** ιεριχω **f**³⁵ OC | ιεριχω HE,RP,CP,TR,NU (twice) * **10:46** ικανου **f**³⁵ A [90%] HE,RP,CP,TR | 1 ο κB,C,D,W [10%] OC,NU † **10:46** ο **f**³⁵ A,C [98%] HE,RP,CP,TR | — κB,D,W [2%] OC,NU

παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.‡ 47 Καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν,§ ἤρξατο κράζειν καὶ λέγειν, «Ὁ υἱὸς* Δαυίδ, Ἰησοῦ, ἐλέησόν με.» 48 Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ, ὁ δὲ πολλῶ μᾶλλον ἔκραζεν, «Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.» 49 Καὶ σταῖς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι.† Καὶ φωνοῦσιν τὸν τυφλόν, λέγοντες αὐτῷ, «Θάρσει, ἔγχειραι,‡ φωνεῖ σε.» 50 Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς§ ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. 51 Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,* «Τί θέλεις ποιήσω σοί;»† Ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ, «Ῥαβουνί,‡ ἵνα ἀναβλέψω.» 52 Ὁ δὲ§ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, «Ὑπάγε· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.» Καὶ εὐθέως* ἀνέβλεψεν, καὶ ἠκολούθησεν† τῷ Ἰησοῦ‡ ἐν τῇ ὁδῷ.

The last week

11

The 'triumphal' entry—Sunday, 03/31/30 AD

1 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ,* εἰς Βηθσφαγῆ† καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 2 καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως‡ εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων§ κεκάθικεν. Λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.* 3 Καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, <Τί ποιεῖτε τοῦτο;> εἴπατε ὅτι† <Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει,> καὶ εὐθέως‡ αὐτὸν ἀποστέλλει§ ὧδε.»

4 Ἀπῆλθον δὲ* καὶ εὔρον τὸν† πῶλον δεδεμένον πρὸς τὴν‡ θύραν, ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδου, καὶ λύουσιν αὐτόν. 5 Καί τινες τῶν ἐκεῖ ἐστῶτων§ ἔλεγον αὐτοῖς, «Τί ποιεῖτε, λύοντες τὸν πῶλον;» 6 Οἱ δὲ εἶπον* αὐτοῖς καθὼς ἐνετείλατο† ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. 7 Καὶ ἤγαγον‡ τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ

‡ 10:46 εκαθητο παρα την οδον προσαιτων f³⁵ A,W (99%) H⁵RP,CP,TR,OC | 1234 C (0.2%) | (+και κ) προσαιτης 1234 (κ)B (0.5%) NU | 1234 επαιτων D (0.2%) | two other variants § 10:47 ο ναζωραιος εστιν f³⁵ κA,C (98.5%) H⁵RP,CP,TR,OC | 1 ναζωρηνος 3 (0.4%) | 1 ναζαρηνος 3 (D)W (1.1%) NU | 31 ναζαρηνος B | one other variant * 10:47 ο υιος f³⁵ A,W [97%] H⁵RP,CP,TR | 2 D [1.5%] | υιε κB,C [1.5%] OC,NU † 10:49 αυτον φωνηθηναι f³⁵ A,D,W [96.5%] H⁵RP,CP,TR | αυτω 2 [1%] | 21 [1%] | φωνησατε 1 κB,C [1.5%] OC,NU ‡ 10:49 εγειραι f³⁵ [70%] H⁵RP,CP,TR | εγειρε κA,B,C,D,W [28%] OC,NU | εγειρου [2%] § 10:50 αναστας f³⁵ A,C,W [98.5%] H⁵RP,CP,TR,OC | αναπηδησας κB,D [1.5%] NU * 10:51 λεγει αυτω ο ιησους f³⁵ A,W [95%] H⁵RP,CP,TR,OC | 234 ειπεν κB,C,D [1.5%] NU | 3412 [3%] | two other variants [0.5%] † 10:51 θελεις ποιησω σοι f³⁵ A,D,W [96%] H⁵RP,CP,TR | 312 κB,C [4%] OC,NU ‡ 10:51 ραβουνι f³⁵ [35%] CP | ραββουνι κA,W [59%] H⁵RP,OC,NU | ραββوني [5%] TR | ραββουνει B,C [0.5%] | κυριε ραββει D | two other variants [0.5%] § 10:52 ο δε f³⁵ κA,C,D(W) [99%] H⁵RP,CP,TR | και 1 B [1%] OC,NU * 10:52 ευθεως f³⁵ A,C,D,W [99%] H⁵RP,CP,TR,OC | ευθυσ κB [1%] NU † 10:52 ηκολουθησεν f³⁵ [30%] CP | ηκολουθει κA,B,C,D,W [69%] H⁵RP,TR,OC,NU | ηκολουθη [1%] ‡ 10:52 τω ιησου f³⁵ [95%] H⁵RP,CP,TR,OC | αυτω κA,B,C,D,W [5%] NU * 11:1 ιερουσαλημ f³⁵ A [90%] H⁵RP,CP,TR,OC | ιεροσαλυμα κB,C,D,W [10%] NU † 11:1 βηθσφαγη f³⁵ [70%] H⁵RP,CP,OC | βηθφαγη κA,C,W [30%] TR,NU | βηδφαγη B | — D ‡ 11:2 ευθεως f³⁵ A,C,D,W [99%] H⁵RP,CP,TR,OC | ευθυσ κB [1%] NU § 11:2 ανθρωπων f³⁵ D [95%] H⁵RP,CP,TR,OC | 1 ουπω κC [1%] | ουπω 1 B(W) [3%] NU | πωποτε 1 A [0.5%] * 11:2 κεκαθικεν (ηκεν 2%) λυσαντες αυτον αγαγετε f³⁵ A(D)(W) [99%] H⁵RP,CP,TR,OC | εκαθισεν λυσατε αυτον και φερετε κB,C [1%] NU † 11:3 οτι f³⁵ κA,C,D,W [99.5%] H⁵RP,CP,TR,OC | — B [0.5%] NU ‡ 11:3 ευθεως f³⁵ A,W [99%] H⁵RP,CP,TR,OC | ευθυσ κB,C,D [1%] NU § 11:3 αυτον αποστελλει f³⁵ A [83%] H⁵RP,CP | 21 [1%] | 1 αποστελλει W [15%] TR | 12 παλιν κD [0.5%] OC,NU | 2 παλιν 1 B | παλιν 12 C * 11:4 απηλθον δε f³⁵ A,C,W [97%] H⁵RP,CP,TR,OC | 1 ουν [2%] | και 1 κB [0.5%] NU | και απελθοντες D [0.5%] † 11:4 τον f³⁵ κC [65%] TR,OC | — A,B,D,W [35%] H⁵RP,CP,NU ‡ 11:4 την f³⁵ κA,C,D [99%] H⁵RP,CP,TR,OC | — B,W [1%] NU § 11:5 εστωτων f³⁵ W [30%] CP | εστηκοτων κA,B,C,D [70%] H⁵RP,TR,OC,NU * 11:6 ειπον rell | ειπαν A [1%] NU † 11:6 ενετειλατο f³⁵ A [96%] H⁵RP,CP,TR,OC | ειπεν κB,C,W [4%] NU | ειρηκει D ‡ 11:7 ηγαγον f³⁵ A,D [96.5%] H⁵RP,CP,TR,OC | αγουσιν κC,W [3%] | φερουσιν B [0.5%] NU

ἐπέβαλον[§] αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ.* ⁸ Πολλοὶ δὲ[†] τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν, ἄλλοι δὲ στοιβάδας[‡] ἔκοπτον[§] ἐκ τῶν δένδρων* καὶ ἐστρώννουν εἰς τὴν ὁδόν.[†] ⁹ Καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες·[‡] «Ὡσαννά.» «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» ¹⁰ «Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν ὀνόματι Κυρίου[§] τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυίδ.» «Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.»

¹¹ Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ* εἰς τὸ ἱερόν. Καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὁψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.

A barren fig tree

¹² Καὶ τῇ ἐπαύριον, ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπείνασεν. ¹³ Καὶ ἰδὼν συκῆν[†] μακρόθεν ἔχουσιν φύλλα, ἦλθεν εἰ ἄρα εὐρήσει τι[‡] ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὔρεν εἰ μὴ φύλλα, οὐ γὰρ ἦν καιρὸς[§] σύκων. ¹⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς* εἶπεν αὐτῇ, «Μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα[†] μηδεὶς καρπὸν φάγη.»[‡] Καὶ ἡκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Jesus 'purifies' the temple (2nd time)—Monday, 04/01/30 AD

¹⁵ Καὶ ἔρχονται[§] εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς* εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ[†] ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς κατέστρεψεν. ¹⁶ Καὶ οὐκ ᾔφειν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ. ¹⁷ Καὶ ἐδίδασκεν λέγων[‡] αὐτοῖς· «Οὐ γέγραπται ὅτι «Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν»; Ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν[§] σπήλαιον ληστῶν.»

¹⁸ Καὶ ἡκουσαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς,* καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν·[†] ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν, ὅτι πᾶς[‡] ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. ¹⁹ Καὶ ὅτε[§] ὁψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο* ἔξω τῆς πόλεως.

How to drown a mountain

§ 11:7 ἐπεβαλον f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | επιβαλλουσιν xB,C,D,W [4%] NU * 11:7 αυτω f³⁵ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτον xB,C,D [2%] NU † 11:8 πολλοι δε f³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | και 1 xB,C [1%] NU ‡ 11:8 στοιβαδας f³⁵ A,C [70%] HF,RP,CP,TR,OC | στιβαδας xB(D) [28%] NU | στυβαδας N [1%] | one other variant | long omission W § 11:8 εκοπτον f³⁵ A,C,D,N (97.4%) HF,RP,CP,TR,OC | κοψαντες xB (0.5%) NU | long omissions W (2.1%) * 11:8 δενδρων f³⁵ A,D,N (97.2%) HF,RP,CP,TR,OC | αγρων xB,C (0.6%) NU | long omissions W (2.2%) † 11:8 και εστρωννουν εις την οδον f³⁵ A(D) (79.8%) HF,RP,CP,TR,OC | 12 εν τη 5 N (17.5%) | — xB,C (0.6%) NU | long omissions W (2.1%) ‡ 11:9 λεγοντες f³⁵ A,D,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,C [1%] NU § 11:10 εν ονοματι κυριου f³⁵ A,N [95%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,C,D,W [5%] NU * 11:11 ο ιησους και f³⁵ A,N [96%] HF,RP,TR,OC | 12 [2%] CP | — xB,C,W [1%] NU | 3 D [1%] † 11:13 συκην f³⁵ [86%] HF,RP,CP,TR | 1 απο A,B,C,N(D,W) [10%] OC,NU | 1 μιαν απο x [2%] | 1 μιαν [2%] ‡ 11:13 ευρησει τι f³⁵ [90%] HF,RP,CP,TR | 21 xA,B,C,N(W) [9%] OC,NU | ευρησων 2 [0.5%] | D is wild § 11:13 ου γαρ ην καιρος f³⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 124 N | ο 24 ουκ 3 xB,C [1%] NU | 123 ο 4 D,W [0.5%] * 11:14 ο ιησους f³⁵ (W) [90%] HF,RP,CP,TR | — xA,B,C,D,N [10%] OC,NU † 11:14 εκ σου εις τον αιωνα f³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | 34512 xB,C(D)W [4%] NU ‡ 11:14 φαγη f³⁵ D,W [35%] CP | φαγοι xA,B,C,N [65%] HF,RP,TR,OC,NU | φαγει [0.5%] § 11:15 ερχονται rell | 1 παλιν N [1%] OC * 11:15 ο ιησους f³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,C(D)W [4%] NU † 11:15 και f³⁵ D [97%] HF,RP,CP,TR | 1 τους xA,B,C,N [3%] OC,NU | — W ‡ 11:17 λεγων f³⁵ A,D,N,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | και ελεγεν xB,C [2%] NU § 11:17 εποιησατε αυτον f³⁵ xC(D)N,W [94%] HF,RP,CP,TR | 21 A [5%] OC | πεποιηκατε 2 B [1%] NU * 11:18 γραμματεις και οι αρχιερεις f³⁵ N [94%] HF,RP,CP,TR | 4231 xA,B,C,D,W [6%] NU | 123 φαρισαιοι 234 OC | one other variant [0.5%] † 11:18 απολεσουσιν f³⁵ [35%] TR | απολεσωσιν xA,B,C,D,N,W [65%] HF,RP,CP,OC,NU ‡ 11:18 οτι πας f³⁵ A,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 2 γαρ xB,C,W [3%] NU § 11:19 οτε f³⁵ A,D,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | οταν xB,C,W [4%] NU * 11:19 εξεπορευετο f³⁵ xC,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εξεπορευοντο A,B(W) [3%] NU

20 Καὶ πρῶτῃ παραπορευόμενοι,† εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν. 21 Καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ· «Ραββί, ἴδε, ἡ συκὴ ἣν κατηράσω ἐξηράνεται.» 22 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς· «Ἔχετε πίστιν Θεοῦ. 23 Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, «Ἀρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν,» καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀλλὰ πιστεύσῃ* ὅτι ἃ λέγει† γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἂν εἴπῃ.‡ 24 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν προσευχόμενοι* αἰτῆσθε,† πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε,‡ καὶ ἔσται ὑμῖν.

25 »Καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε, εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος, ἵνα καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν. 26 Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς* ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.»†

Jesus' authority questioned—Tuesday, 04/02/30 AD

27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι. 28 Καὶ λέγουσιν‡ αὐτῷ, «Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;» καὶ§ «Τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν* ἵνα ταῦτα ποιῇς;» 29 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς† εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐπερωτήσω ὑμᾶς καὶ ἐγὼ‡ ἓνα λόγον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. 30 Τὸ βάπτισμα§ Ἰωάννου· ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;»* 31 Καὶ ἐλογίζοντο† πρὸς ἑαυτούς, λέγοντες· «Ἐὰν εἴπωμεν, «Ἐξ οὐρανοῦ,» ἐρεῖ, «Διὰ τί οὖν‡ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;» 32 Ἀλλ'§ εἴπωμεν, «Ἐξ ἀνθρώπων» — ἐφοβοῦντο τὸν λαόν,* ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην ὅτι ὄντως† προφήτης ἦν. 33 Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ,‡ «Οὐκ οἶδαμεν.» Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς§ λέγει αὐτοῖς, «Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.»

† 11:20 πρῶτῃ παραπορευόμενοι f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR | 21 B,C(D)W [3%] OC,NU | παρεπορευετο 1 κ
‡ 11:22 ο rell | — [5%] TR § 11:23 γὰρ f³⁵ A,C,W [96%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,D,N [4%] NU * 11:23
πιστεύσει f³⁵ A,C,D,N,W [93.4%] HF,RP,TR | πιστεύσει [5%] OC | πιστεύη κB (0.7%) NU | πιστεύει (0.7%) CP |
four other variants (0.2%) † 11:23 α λεγει f³⁵ A,C,W (98%) HF,RP,CP,TR,OC | ο 2 (0.2%) | 1 λαλει (0.3%) | 1 ειπη
(0.1%) | ο λαλει κB,N (1.1%) NU | — D (0.3%) ‡ 11:23 ο εαν ειπη f³⁵ A(D)N (98%) HF,RP,CP,TR,OC | οσα 23 (0.6%)
| οτι 23 (0.2%) | — κB,C,W (1.2%) NU § 11:24 αν f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | εαν N [1.5%] | — κB,C,D,W
[1.5%] NU * 11:24 προσευχομενοι f³⁵ A,N,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | προσευχεσθε και κB,C,D [1.5%] NU
† 11:24 αιτησθε f³⁵ [50%] HF,RP,CP | αιτεισθε κA,B,C,D,N,W [48%] TR,OC,NU | αιτησησθε [0.5%] | αιτησητε
[0.5%] | three other readings ‡ 11:24 λαμβανετε f³⁵ A,N (98.1%) HF,RP,CP,TR,OC | ελαβετε κB,C,W (0.7%) NU |
ληψεσθε (0.5%) | λημψεσθε D (0.2%) | long omissions (0.5%) § 11:25 στηκητε f³⁵ B,N,W [90%] HF,RP,CP,TR,OC
| στηκετε A,C,D [10%] NU | στητε κ * 11:26 ο εν τοις ουρανοις rell | — [1%] OC † 11:26 whole verse 26
f³⁵ A(C)(D)(N) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,W [4%] NU (an easy case of homoioteleuton) ‡ 11:28 λεγουσιν f³⁵
A,D,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ελεγον ρ^{45v} κB,C,W [2%] NU § 11:28 και f³⁵ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | η κB
[1.5%] OC,NU | — C(D) [0.5%] * 11:28 την εξουσιαν ταυτην εδωκεν f³⁵ A,N [93%] HF,RP,CP,TR | 123 δεδωκεν
ρ^{45v} [2%] | 4123 κB,C [4%] OC,NU | 4312 [1%] | 3124 W | — D † 11:29 αποκριθεις f³⁵ A,D,N,W [98.5%]
HF,RP,CP,TR,OC | — κB,C [1.5%] NU ‡ 11:29 υμας και εγω f³⁵ [60%] HF,RP,CP | 1 καγω κD,N,W [38%] TR,OC
| καγω 1 A [1%] | 1 B,C [1%] NU § 11:30 βαπτισμα f³⁵ N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 το κA,B,C,D [1%]
NU * 11:30 ανθρωπων f³⁵ [20%] | 1 αποκριθητε μοι ρ⁴⁵ κA,B,C,D,N,W [80%] HF,RP,CP,TR,OC,NU † 11:31
ελογιζοντο f³⁵ A(N) [94%] HF,RP,CP,TR,OC | διελογιζοντο B,C,D,W [6%] NU | προσελογιζοντο κ ‡ 11:31 ουν
f³⁵ κB,D,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — A,C,W [3%] § 11:32 αλλ f³⁵ N [80%] HF,RP,CP | αλλα κA,B,C [1%]
OC,NU | 1 εαν W [18%] TR | εαν D [1%] | one other variant * 11:32 λαον f³⁵ A,D,W (95.1%) HF,RP,CP,TR,OC
| οχλον κB,C,N (4.6%) NU | four other variants (0.2%) † 11:32 οτι οντως f³⁵ A,W (93.8%) HF,RP,CP,TR | 1
κ (3.2%) OC | 21 B,C (0.9%) NU | 2 (0.1%) | ως N (1%) | six combinations with ως (0.7%) | 1 αληθως D | —
(0.1%) ‡ 11:33 λεγουσιν τω ιησου f³⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 231 κB,C,N,W [3%] NU § 11:33 ο ιησους
αποκριθεις f³⁵ W [94%] HF,RP,CP,TR,OC | 312 A,D [4%] | 12 κB,C,N [2%] NU

12

Parable of wicked tenants

¹ Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν.* «Ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος†—καὶ περιέθηκεν φραγμὸν καὶ ὥρυξεν ὑπολήνιον καὶ ὠκοδόμησεν πύργον—καὶ ἐξέδοτο‡ αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδήμησεν. ² Καὶ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ§ τοῦ ἀμπελῶνος. ³ Οἱ δὲ* λαβόντες αὐτόν, ἔδηραν† καὶ ἀπέστειλαν κενόν. ⁴ Καὶ πάλιν ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον, κάκεῖνον λιθοβολήσαντες‡ ἐκεφαλαίωσαν,§ καὶ ἀπέστειλαν ἡτιμωμένον.* ⁵ Καὶ πάλιν† ἄλλον ἀπέστειλεν, κάκεῖνον ἀπέκτειναν· καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς‡ μὲν δαίροντες,§ τοὺς* δὲ ἀποκτείνοντες.† ⁶ Ἔτι οὖν‡ ἓνα υἱὸν ἔχων,§ ἀγαπητὸν αὐτοῦ,* ἀπέστειλεν καὶ† αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον,‡ λέγων ὅτι «Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.» ⁷ Ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ§ εἶπον πρὸς ἑαυτοὺς* ὅτι «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.» ⁸ Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀπέκτειναν,† καὶ ἐξέβαλον‡ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.

⁹ »Τί οὖν§ ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς,* καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. ¹⁰ Οὐδὲ τὴν Γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε· «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· ¹¹ παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;» ¹² Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον, ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπεν. Καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Render to Caesar

¹³ Καὶ ἀποστέλλουσιν πρὸς αὐτόν τινας τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν† Ἡρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσιν λόγῳ. ¹⁴ Οἱ δὲ‡ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ· «Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ—καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ’ ἐπ’ ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις§—ἔξεστιν

* **12:1** λεγειν f³⁵ A,C,D(N) [96%] HE,RP,CP,TR,OC | λαλειν xB,W [4%] NU | one other variant † **12:1** εφυτευσεν ανθρωπος f³⁵ A,D [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 xB,C(N)(W) [4%] NU ‡ **12:1** εξεδото f³⁵ D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | εξεδετο xA,B,C [1%] NU § **12:2** του καρπου f³⁵ A,D,W [97.5%] HE,RP,CP,TR,OC | των καρπων xB,C,N [2%] NU | two other variants [0.5%] * **12:3** οι δε f³⁵ A,C,N,W [98%] HE,RP,CP,TR | και xB,D [2%] OC,NU † **12:3** εδηραν f³⁵ [30%] | εδειραν xA,B,C,D(W) [70%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | εδιραν N ‡ **12:4** λιθοβολησαντες f³⁵ A,C,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | λιθοβολισαντες [1%] | — xB,D,W [3%] NU § **12:4** εκεφαλαιωσαν f³⁵ A,C,D,N [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | κεφαλαιωσαν xB [0.5%] NU | κεφαλαιωσαντες (W) [1%] * **12:4** απεστειλαν ητιμωμενον f³⁵ A,C,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ητιμασαν xB,D [1%] NU | 1 ητιμασμενον W [1%] † **12:5** παλιν f³⁵ A,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB,C,D [1.5%] NU ‡ **12:5** τους f³⁵ A,C,N,W [97%] HE,RP,CP,TR | ους xB,D [3%] OC,NU § **12:5** δαιροντες f³⁵ [30%] CP | δερωντες xA,B,C,D,N,W [70%] HE,RP,TR,OC,NU * **12:5** τους f³⁵ A,C,N,W [97%] HE,RP,CP,TR | ους xB [3%] OC,NU | αλλους D † **12:5** αποκτενοντες f³⁵ N [80%] HE,RP,CP | αποκτεννοντες xA,C,D [15%] OC,NU | αποκτεινοντες [4%] TR | αποκτεννυντες B | αποκτινουντες W | four other spellings ‡ **12:6** ετι ουν f³⁵ A,C,D,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 xB [1.5%] NU | υστερον δε W [1.5%] § **12:6** υιον εχων f³⁵ N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 A,C,D [1%] | ειχεν 1 xB [1%] NU | 12 τον [1%] | αυτον 2 τον W * **12:6** αυτου f³⁵ p^{45v} A,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB,C,D [1.5%] NU † **12:6** και f³⁵ A,C,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB(D)W [2%] NU ‡ **12:6** προς αυτους εσχατον f³⁵ A,N,W (89.3%) HE,RP,CP,TR | 12 (1.6%) | 312 xB,C (8.5%) OC,NU | 1 αυτον 3 (0.4%) | 3 D (0.2%) | one other variant § **12:7** γεωργοι rell | 1 θεασαμενοι αυτον ερχομενον [2%] OC * **12:7** ειπον προς εαυτους f³⁵ A,N [96%] HE,RP(CP)TR | 231 [1%] OC | 23 ειπαν xB,C,W [1%] NU | 1 [1%] | ειπαν 23 D † **12:8** αυτον απεκτειναν f³⁵ A,D,N,W [98%] HE,RP,CP,TR | 21 xB,C [1%] OC,NU | a different transposition [1%] ‡ **12:8** εξεβαλον f³⁵ xW [95%] HE,RP,CP,TR | 1 αυτον A,B,C,D,N [5%] OC,NU § **12:9** ουν f³⁵ xA,C,D,N,W [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC[NU] | — B [0.5%] * **12:9** γεωργους rell | 1 τουτους [1%] OC † **12:13** των rell | — CP ‡ **12:14** οι δε f³⁵ A,N,W (98.8%) HE,RP,CP,TR,OC | και xB,C(D) (1.1%) NU | — (0.1%) § **12:14** διδασκεις rell | 1 ειπον ουν ημιν (C,D)N,W [3%] OC

κῆνσον Καίσαρι δοῦναι,* ἢ οὐ; ¹⁵ Δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;» Ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς· «Τί με πειράζετε; Φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω.» ¹⁶ Οἱ δὲ ἤνεγκαν, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;» Οἱ δὲ εἶπον· αὐτῷ,‡ «Καίσαρος.» ¹⁷ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος* Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» Καὶ ἐθαύμασαν· ἐπ' αὐτῷ.

A hypothetical situation

¹⁸ Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτόν—οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι—καὶ ἐπηρώτησαν· αὐτόν, λέγοντες· ¹⁹ «Διδάσκαλε, Μωσῆς§ ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ καὶ καταλίπῃ γυναῖκα καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ,* ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ† καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ²⁰ Ἐπτά‡ ἀδελφοὶ ἦσαν. Καὶ ὁ πρῶτος ἔλαβεν γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκεν σπέρμα. ²¹ Καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτήν, καὶ ἀπέθανεν· καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκεν§ σπέρμα. Καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως. ²² Καὶ ἔλαβον αὐτήν οἱ ἑπτὰ, καὶ* οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα. Ἐσχάτη† πάντων ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή.‡ ²³ Ἐν τῇ§ ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσιν,* τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή;—οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.»

²⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς·† «Οὐ διὰ τοῦτο πλανᾷσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; ²⁵ Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίσκονται,‡ ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι§ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ²⁶ Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωϋσέος,* ἐπὶ τοῦ† βάτου, ὡς‡ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, λέγων, ᾿Εγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ § Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ ὁ * Θεὸς Ἰακώβ; ²⁷ Οὐκ ἔστιν ὁ † Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸς‡ ζώντων. Ὑμεῖς οὖν§ πολὺ* πλανᾷσθε.»

* **12:14** κηνσον καισαρι δουναι f³⁵ A,N (91.3%) HF,RP,CP,TR | 312 κB,C (4.8%) OC,NU | 132 (1.6%) | 213 (1.3%) | 231 (0.2%) | 3 επικεφαλαιον 2 D (0.3%) | omit one of the three W (0.4%) † **12:16** ειπον p⁴⁵ rell | ειπαν κB,C(D)W [1%] NU | λεγουσιν A [0.5%] ‡ **12:16** αυτω rell | — p^{45v}W [2%] OC § **12:17** και αποκριθεις ο f³⁵ A,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 3 δε κB,C [1%] NU | 2 δε 3 D [0.5%] | 12 W * **12:17** αποδοτε τα καισαρος f³⁵ A(D)N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 231 κB,C,W [1.5%] NU † **12:17** εθαυμασαν f³⁵ A,C,N,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | εξεθαυμαζον κB [0.5%] NU | εθαυμαζον [0.5%] | εθαυμαζοντο D ‡ **12:18** επηρωτησαν f³⁵ A,N,W [98%] HF,RP,CP,TR | επηρωτων κB,D [2%] OC,NU | επηρωτουν C § **12:19** μωσης f³⁵ A,C [90%] HF,RP,CP,TR | μωυσης κB,D,N,W [10%] OC,NU * **12:19** τεκνα μη αφη f³⁵ A,D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 231 κC [0.5%] | τεκνον 23 W [1%] | 23 τεκνον B [0.5%] NU (N vacant) † **12:19** αυτου f³⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,C,W [3%] NU ‡ **12:20** επτα rell | 1 ουν (D) [5%] OC, some TRs § **12:21** και ουδε αυτος αφηκεν f³⁵ A,W (94.1%) HF,RP,CP,TR | 123 ουκ 4 D,OC | 12 ουτος 4 (2.6%) | μη καταλιπων κB,C (0.8%) NU | 1 ουκ 4 (0.6%) | long omissions (1.9%) (OC has small print) * **12:22** και (-κ. D) ελαβον αυτην (+ωσαυτως και A 1%) οι επτα και f³⁵ (A)(D) [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 145 κB,C [1%] NU | 456 W | 1456 [1%] † **12:22** εσχατη f³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | εσχατον κB,C,W [10%] NU | — D ‡ **12:22** απεθανεν και η γυνη f³⁵ A [95%] HF,RP,CP,TR,OC | 2341 κB,C,D(W) [5%] NU § **12:23** τη f³⁵ κB,C (62.4%) HF,RP,CP,NU | 1 ουν A (33.6%) TR,OC | ουν D,W (2.9%) | γουν (0.3%) | long omission (0.7%) * **12:23** οταν αναστωσησιν f³⁵ A (97.2%) HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — κB,C,D,W (2.1%) | long omission (0.7%) † **12:24** και αποκριθεις ο ιησους ειπεν αυτοις f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | 2 δε 3456 D,W [3%] | εφη 634 κB,C [1%] NU ‡ **12:25** γαμισκονται f³⁵ W [94%] HF,RP,TR | εκγαμισκονται A [2%] CP | γαμιζονται κB,C [3%] OC,NU | γαμιζουσιν D | two other variants § **12:25** αγγελοι f³⁵ κC,D [60%] NU | 1 οι κ^cA [35%] HF,RP,CP,TR,OC | οι 1 W (0.2%) | οι 1 οι B (1%) | 1 θεου (3.1%) | 1 θεου οι (0.6%) | two other variants (0.2%) (OC is in small print) * **12:26** μωυσεος f³⁵ [20%] | μωυσεως κB,D,W [30%] OC,NU | μωσεως A,C [50%] HF,RP,CP,TR † **12:26** του f³⁵ κA,B,C [70%] HF,RP,CP,OC,NU | της D,W [30%] TR ‡ **12:26** ως f³⁵ A,D,W [97%] HF,RP,CP,TR | πως κB,C [2%] OC,NU | — [1%] § **12:26** ο f³⁵ κA,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — B,D,W [0.5%] * **12:26** ο f³⁵ p⁴⁵ κA,C [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — B,D,W [0.5%] † **12:27** ο f³⁵ κA,C [97%] HF,RP,CP,TR,OC | — B,D,W [3%] NU ‡ **12:27** νεκρων αλλα θεος f³⁵ [75%] HF,RP,TR | 12 κA,B,C,D,W [25%] OC,NU | 312 CP § **12:27** υμεις ουν f³⁵ A,D (98%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 δε (1%) | 1 (0.2%) | — κB,C,W (0.8%) NU * **12:27** πολυ f³⁵ κA,B,C,D,W (89.6%) HF,RP,CP,TR,OC,NU | πολλοι (6.7%) | πολλα (0.8%) | — (2.9%)

The greatest commandment

²⁸ Καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς[†] ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη,[‡] ἐπηρώτησεν αὐτόν, «Ποία ἐστὶν πρώτη πασῶν ἐντολῇ;»[§] ²⁹ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ* ὅτι «Πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν·[†] Ἄκουε, Ἰσραήλ, Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν,[‡] Κύριος εἷς ἐστίν·³⁰ καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.» Αὕτη πρώτη ἐντολή.[§] ³¹ Καὶ* δευτέρα ὁμοία[†] αὕτη· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»[§] Μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστιν.»

³² Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς· «Καλῶς, διδάσκαλε· ἐπ’ ἀληθείας εἶπας ὅτι εἷς ἐστίν,* καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλην αὐτοῦ. ³³ Καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς[†] καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πλεῖον[‡] ἐστὶν πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ[§] θυσιῶν.» ³⁴ Καὶ ὁ Ἰησοῦς, ἰδὼν αὐτόν* ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ, «Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.» Καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

Is the Christ David's son?

³⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· «Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστὶν Δαυίδ;[†] ³⁶ Αὐτὸς γὰρ[‡] Δαυὶδ εἶπεν ἐν[§] Πνεύματι* Ἀγίῳ· Ἐλεγε[†] ὁ [‡] Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον[§] τῶν ποδῶν σου.» > ³⁷ Αὐτὸς οὖν* Δαυὶδ λέγει αὐτόν <Κύριον>· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;»[†] Καὶ ὁ [‡] πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἠδέως.

Down with hypocrisy!

³⁸ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·[§] «Βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελούντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, ³⁹ καὶ

[†] 12:28 εἰδως f³⁵ A,B [96%] H[†]RP,CP,TR | ἰδων κC,W [4%] OC,NU | και εἰδων D [‡] 12:28 αυτοις ἀπεκριθη f³⁵ A,D [95%] H[†]RP,TR,OC | 21 κB,C,W [4%] NU | 2 [1%] CP [§] 12:28 πρωτη πασων εντολη f³⁵ [25%] CP,TR | 1 παντων 3 A [70%] H[†]RP,OC | 31 παντων κB,C [2%] NU | 13 W [2%] | 31 D [0.5%] * 12:29 ο δε ιησους ἀπεκριθη αυτω f³⁵ A,C [97%] H[†]RP,CP,TR,OC | 123 ειπεν 5 [1%] | 12 ειπεν 5 W [1%] | 413 κB [1%] NU | ἀποκριθεις 213 ειπεν 5 D [†] 12:29 πασων των εντολων f³⁵ [25%] CP,TR | παντων 23 [50%] H[†]RP | παντων 3 [2%] | παντων εντολη A [20%] OC | παντων (D,W) [1.5%] | εστιν κB [1%] NU | παντων εντολη εστιν αυτη C [‡] 12:29 υμων f³⁵ [25%] | ημων κA,B,C,D,W [74%] H[†]RP,CP,TR,OC,NU | σου [1%] [§] 12:30 αυτη πρωτη εντολη f³⁵ A,D (85.3%) H[†]RP,CP,TR,OC | 1 εστιν 23 (0.4%) | 12 παντων 3 (12.3%) | 12 πασων 3 (0.4%) | 12 W (0.2%) | — κB (1.1%) NU | long omissions (0.3%) * 12:31 και rell | δε D [1%] | — κB [1%] NU [†] 12:31 ομοια f³⁵ A,D(W) [99.5%] H[†]RP,CP,TR,OC | — (κ)B [0.5%] NU [‡] 12:31 αυτη f³⁵ RP,CP,TR,OC,NU | αυτη HF [§] 12:31 σεαυτον rell | εαυτον [25%] OC * 12:32 εστιν f³⁵ κA,B [95%] H[†]RP,CP,OC,NU | 1 θεος (W) [2%] TR | 1 ο θεος D [3%] [†] 12:33 και εξ ολης της ψυχης f³⁵ A(D) [98%] H[†]RP,CP,TR,OC | — κB,W [2%] NU [‡] 12:33 πλειον f³⁵ A,D,W [99%] H[†]RP,CP,TR,OC | περισσοτερον κB [1%] NU [§] 12:33 και f³⁵ A,B,D,W [90%] H[†]RP,CP,OC,NU | 1 των κ [10%] TR * 12:34 αυτον f³⁵ A,B [97%] H[†]RP,CP,TR[NU] | — κD,W [3%] OC [†] 12:35 εστιν δαυιδ f³⁵ A,W [95%] H[†]RP,CP,TR | 21 κB,D [5%] OC,NU [‡] 12:36 γαρ f³⁵ A [99%] H[†]RP,CP,TR,OC | — κB,W [1%] NU | και (D) [§] 12:36 εν f³⁵ A,W [90%] H[†]RP,CP,OC | 1 τω κD [10%] TR,NU | τω B * 12:36 πνευματι f³⁵ A,W [90%] H[†]RP,CP,OC | 1 τω κB,D [10%] TR,NU [†] 12:36 λεγει f³⁵ A,D [80%] H[†]RP,CP,OC | ειπεν κB,W [20%] TR,NU [‡] 12:36 ο f³⁵ κA,W [99.5%] H[†]RP,CP,TR,OC | — B,D [0.5%] NU [§] 12:36 υποποδιον f³⁵ κA [99.5%] H[†]RP,CP,TR,OC | υποκατω B,D,W [0.5%] NU * 12:37 ουν f³⁵ A [98%] H[†]RP,CP,TR,OC | — κB,D,W [2%] NU [†] 12:37 υιος αυτου εστιν f³⁵ κA,W [99%] H[†]RP,CP,TR,OC | 231 B [0.5%] NU | 312 D | two other variants [‡] 12:37 ο f³⁵ A,B [99%] H[†]RP,TR,OC[NU] | — κD,W [1%] CP [§] 12:38 ελεγεν αυτοις εν τη διδαχη αυτου f³⁵ A [97%] H[†]RP,CP,TR,OC | 13456 W [1%] | 345612 [0.5%] | 34561 κB [1%] NU | διδασκων 12 (D) [0.5%]

πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας* ἐν τοῖς δείπνοις· ⁴⁰ οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι. Οὗτοι λήφονται† περισσότερον κρίμα.»

A widow's offering

⁴¹ Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς‡ κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. Καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλον* πολλά.

⁴² Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλεν λεπτὰ δύο, ὃ ἐστὶν κοδράντης. ⁴³ Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει† αὐτοῖς· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχῇ‡ πλεῖον πάντων βέβληκεν§ τῶν βαλλόντων* εἰς τὸ γαζοφυλάκιον·

⁴⁴ πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον, αὕτη δέ, ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς, πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.»

13

The temple will be destroyed

¹ Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἶς* τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· «Διδάσκαλε, ἴδε, ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.» ² Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς† εἶπεν αὐτῷ· «Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; Οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε‡ λίθος ἐπὶ λίθῳ,§ ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.»

The Olivet Discourse

The end of the age

³ Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων* αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας· ⁴ «Εἰπὲ† ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; Καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;»‡ ⁵ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς§ αὐτοῖς ἤρξατο λέγειν·* «Βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ. ⁶ Πολλοὶ γὰρ† ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες ὅτι <Ἐγὼ εἰμι,> καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. ⁷ Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ‡ γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος. ⁸ Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ§ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ* ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ† ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί.‡ Ἀρχαὶ§ ὠδίνων ταῦτα.

* **12:39** πρωτοκλισίας *rell* | πρωτοκλησίας A [10%] CP † **12:40** ληφονται *rell* | ληψονται κA,D,W [1%] NU ‡ **12:41** ο ιησους **f**³⁵ A(D)W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB [1%] NU § **12:41** κατεναντι *rell* | απεναντι B (10.9%) | κατενωπιον (0.3%) * **12:41** εβαλον **f**³⁵ [35%] CP | εβαλλον A,B(D)W [65%] HF,RP,TR,OC,NU | εξεβαλλον κ † **12:43** λεγει **f**³⁵ W [85%] HF,RP,TR | ειπεν κA,B,D [15%] CP,OC,NU ‡ **12:43** αυτη η πτωχη *rell* | 231 D [1%] OC § **12:43** βεβληκεν **f**³⁵ (89.7%) HF,RP,CP,TR | εβαλεν A,B,D (10.3%) OC,NU | εβαλλεν κ * **12:43** βαλλοντων **f**³⁵ κA,B,D [60%] HF,RP,CP,OC,NU | βαλοντων [39%] TR | — W [1%] * **13:1** εις *rell* | 1 εκ A,D [5%] CP † **13:2** αποκριθεις ο ιησους **f**³⁵ A(D) [30%] CP | 231 [68%] HF,RP,TR,OC | 23 κB [1%] NU | 1 W [0.5%] ‡ **13:2** ωδε **f**³⁵ κB,D,W (21.1%) OC,NU | — A (78.9%) HF,RP,CP,TR § **13:2** λιθω **f**³⁵ A,D [90%] HF,RP,CP,TR | λιθον κB,W [10%] OC,NU * **13:3** επηρωτων **f**³⁵ D [96%] HF,RP,CP,TR,OC | επερωτων A [2%] | επηρωτα κB,W [2%] NU † **13:4** ειπε **f**³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ειπον κB,D,W [4%] NU ‡ **13:4** παντα ταυτα συντελεισθαι **f**³⁵ D [88%] HF,RP,TR,OC | 213 A [10%] CP | 231 κB [0.5%] NU | 23 W [1%] § **13:5** αποκριθεις **f**³⁵ A(D,W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB [1%] NU * **13:5** αυτοις ηρξατο λεγειν **f**³⁵ A(W) [95%] HF,RP,CP,TR | 231 κB [2%] OC,NU | 213 [1%] | 23 [1%] | ειπεν 1 D [1%] † **13:6** γαρ **f**³⁵ A,D [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,W [0.5%] NU ‡ **13:7** γαρ **f**³⁵ A,D [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,W [0.5%] NU § **13:8** επι **f**³⁵ A,D,W [95%] HF,RP,CP,TR,OC | επι κB [5%] NU | two other variants * **13:8** και **f**³⁵ A [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,D,W [1%] NU † **13:8** και **f**³⁵ A(D) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — B(W) [1%] NU | κ omits five words [homoioteleuton] ‡ **13:8** λιμοι και ταραχαι **f**³⁵ (96.8%) HF,RP,CP,TR,OC | λοιμοι 23 (1.5%) | 12 λοιμοι (0.4%) | 12 λοιμοι 23 (0.5%) | 12 W (0.1%) | 321 (0.1%) | 1 καταραχαι A | 1 B(D) (0.5%) NU | three other variants (0.2%) | long omission κ § **13:8** αρχαι **f**³⁵ A [90%] HF,RP,CP,TR,OC | αρχη κB,D [10%] NU | — W

⁹ »Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς, παραδώσουσιν γὰρ* ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ εἰς συναγωγὰς† δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων ἀχθήσεσθε‡ ἕνεκεν ἑμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. ¹⁰ Καί, εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον§ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον. ¹¹ Ὅταν δὲ* ἄγωσιν† ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε‡ τί λαλήσετε§ μηδὲ μελετᾶτε.* Ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε, οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς† οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

¹² »Παραδώσει δὲ‡ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. ¹³ Καὶ ἔσσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

The Great Tribulation

¹⁴ »Ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου,§ ἐστὼς* ὅπου οὐ δεῖ—ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω—«τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη. ¹⁵ Ὁ δὲ† ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν,‡ μηδὲ εἰσελθέτω§ ἅραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. ¹⁶ Καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὦν* μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἅραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. ¹⁷ Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. ¹⁸ Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν† χειμῶνος· ¹⁹ ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψεις οἷα οὐ γέγονεν τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἥς‡ ἔκτισεν ὁ Θεὸς ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται. ²⁰ Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκολόβωσεν§ τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόβωσεν τὰς ἡμέρας.

²¹ »Τότε* ἐὰν τις ὑμῖν εἴπῃ, «Ἰδοὺ,† ὦδε ὁ Χριστός,»‡ «Ἰδοὺ,§ ἐκεῖ,» μὴ πιστεύσητε.* ²² Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσιν σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν, καὶ† τοὺς ἐκλεκτούς. ²³ Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ,‡ προεῖρηκα ὑμῖν πάντα.§

The return of Christ

* **13:9** γὰρ f³⁵ κA [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — B [0.5%] NU | καὶ W [0.5%] | εἰτα D [0.5%] † **13:9** εἰς συναγωγὰς rell | ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν OC ‡ **13:9** ἀχθήσεσθε f³⁵ [30%] some TRs | σταθήσεσθε κA,B,D,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU § **13:10** δεῖ πρῶτον f³⁵ A [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 B,D [1%] NU | πρὸς τὸν λαόν 1 κ | 2 δε 1 W [0.5%] * **13:11** ὅταν δε f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ 1 κB,D [1%] NU † **13:11** ἀγωσιν f³⁵ κA,B,D,W [35%] NU | ἀγαγωσιν [65%] HF,RP,CP,TR,OC ‡ **13:11** προμεριμνᾶτε f³⁵ κA,B,D,W [70%] HF,RP,CP,TR,OC,NU | μεριμνᾶτε [29%] | three other variants [1%] § **13:11** λαλήσετε f³⁵ [35%] | λαλήσητε κA,B,D,W [65%] HF,RP,CP,TR,OC,NU * **13:11** μηδὲ μελετᾶτε f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,D,W [3%] NU † **13:11** ἐστε ὑμεῖς rell | 21 [2%] OC ‡ **13:12** παραδώσει δε f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ 1 κB,D [0.5%] NU | 1 [0.5%] § **13:14** τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου f³⁵ A [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 12 δια 456 [1%] | — κB,D,W [1%] NU * **13:14** ἐστὼς f³⁵ [80%] HF,RP,OC | ἐστος A [17.5%] CP,TR | ἐστηκοτα κB [0.5%] NU | ἐστηκός D [0.5%] | στηκόν W [1.5%] † **13:15** δε f³⁵ κA,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — B [0.5%] | καὶ D [0.5%] ‡ **13:15** εἰς τὴν οἰκίαν f³⁵ A,D,W [96.3%] HF,RP,CP,TR,OC | ἐπὶ 23 (0.2%) | 13 (0.4%) | 123 αὐτοῦ (0.6%) | — κB (2.6%) NU § **13:15** εἰσελθέτω rell | εἰσελθᾶτω κA,D [1.5%] NU * **13:16** ὦν f³⁵ A,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,D [3%] NU † **13:18** ἡ φυγὴ ὑμῶν f³⁵ A [99%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB(D)W [0.5%] NU | ταυτὴ [0.5%] ‡ **13:19** ἡς f³⁵ A,W [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἡν κB,C [1%] NU | — D [0.5%] § **13:20** κύριος ἐκολόβωσεν f³⁵ A,C,D [98%] HF,RP,CP,TR | 21 κB [0.5%] OC,NU | 2 W [0.5%] | ὁ θεὸς 2 [1%] * **13:21** τότε f³⁵ [30%] RP | καὶ 1 κA,B,C,D,W [70%] HF,CP,TR,OC,NU † **13:21** ἰδοὺ f³⁵ A,C,D,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ἰδε (κ)B [0.5%] NU ‡ **13:21** χριστός f³⁵ κ(W) [40%] OC,NU | 1 ἡ A,C,D [60%] HF,RP,CP,TR | 1 καὶ B § **13:21** ἰδοὺ f³⁵ A(W) [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ἰδε (κ)B(D) [1%] NU | — C * **13:21** πιστεύσητε f³⁵ [90%] TR | πιστεύετε κA,B,C,D,W [10%] HF,RP,CP,OC,NU † **13:22** καὶ f³⁵ A,C,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,D [0.5%] NU ‡ **13:23** ἰδοὺ f³⁵ κA,C,D [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — B,W [0.5%] NU § **13:23** πάντα rell | ἀπαντα A [5%] OC

24 »Ἄλλ’* ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην, <ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς· 25 καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες,† καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται.> 26 Καὶ τότε ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. 27 Καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ‡ καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ§ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ’ ἄκρου* γῆς ἕως ἄκρου† οὐρανοῦ.

Parable of the fig tree

28 »Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς‡ ἀπαλὸς γένηται§ καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκεται* ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. 29 Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα ἴδητε† γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστίν— ἐπὶ θύραις. 30 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ πάντα ταῦτα‡ γένηται. 31 Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται,§ οἱ δὲ λόγοι μου* οὐ μὴ παρέλθωσιν.†

Watch!

32 »Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ ‡ ὥρα οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ§ ἐν τῷ* οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. 33 Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε, προσεύχεσθε.† Οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἐστίν. 34 Ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος, ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ‡ ἐκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ· καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ. 35 Γρηγορεῖτε οὖν, οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται§—ὅπῃ ἡ μεσονυκτίου* ἡ ἀλεκτοροφωνίας ἡ πρωΐ— 36 μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὖρη ὑμᾶς καθεύδοντας. 37 Ἀ† δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσιν λέγω· Γρηγορεῖτε.»

14

The Sanhedrin make plans

1 Ἦν δὲ τὸ Πάσχα καὶ τὰ Ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας. Καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν. 2 Ἐλεγον δέ,* «Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται† τοῦ λαοῦ.»

* 13:24 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ κΒ, C, D, W [1%] NU † 13:25 του ουρανου εσονται εκπιπτοντες f³⁵ [97%] HF, RP, CP, TR | εκ 1234 [1%] | εκ 123 πειπτοντες D | 3 εκ 124 A [0.5%] | 3 εκ 12 πιπτοντες κΒ, C [1%] OC, NU | three other variations W [0.5%] ‡ 13:27 αυτου f³⁵ κΑ, C [99.5%] HF, RP, CP, TR, OC | — B, D, W [0.5%] NU § 13:27 αυτου f³⁵ κΑ, B, C [98%] HF, RP, CP, TR, OC [NU] | — D, W [2%] * 13:27 ακρου *rell* | 1 της W [5%] OC † 13:27 ακρου *rell* | 1 του [5%] OC ‡ 13:28 ηδη ο κλαδος αυτης f³⁵ κΑ, B, C, D (29%) (CP) NU | 4123 (50.2%) HF, RP, TR | 4231 (5%) OC | 1423 (2.7%) | 2341 (1.2%) | 423 W (8.4%) | 234 (2.6%) | 123 (0.6%) | four other variants (0.2%) § 13:28 απαλος γενηται *rell* | 21 [2%] OC * 13:28 γινωσκεται f³⁵ (D) W [25%] | γινωσκετε κ(Α, Β) C [75%] HF, RP, CP, TR, OC, NU † 13:29 ταυτα ιδητε f³⁵ (W) [95%] HF, RP, CP, TR | 21 κΑ, B(C) (D) [5%] OC, NU ‡ 13:30 παντα ταυτα f³⁵ A, D, W [95%] HF, RP, CP, TR, OC | 21 κΒ, C [5%] NU § 13:31 παρελευσεται f³⁵ A, C, W [60%] HF, RP | παρελευσονται κΒ, D [40%] CP, TR, OC, NU * 13:31 λογοι μου *rell* | εμοι 1 OC † 13:31 παρελθωσιν f³⁵ A, C(D) W [99.5%] HF, RP, CP, TR | παρελευσονται κ(B) [0.5%] OC, NU ‡ 13:32 η f³⁵ A [75%] HF, RP, CP | 1 της B, C [15%] OC, NU | και της κD, W [8%] TR | και [2%] § 13:32 οι αγγελοι οι f³⁵ A, C, W [95%] HF, RP, CP, TR | 12 κD [5%] OC, NU | αγγελος B * 13:32 τω f³⁵ D [55%] CP | — κΑ, B, C [40%] HF, RP, TR, OC, NU | των [5%] † 13:33 προσευχεσθε f³⁵ [20%] | και 1 κ [77%] HF, RP, CP, TR, OC | και προσευχεσθαι A, C, W (2.3%) | προσευχεσθαι (0.2%) | — B, D (0.6%) NU ‡ 13:34 και f³⁵ A, W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | — κΒ, C, D [1%] NU § 13:35 ερχεται f³⁵ A, D, W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | 1 η κΒ, C [1%] NU * 13:35 μεσονυκτιου f³⁵ A, D [98%] HF, RP, CP, TR, OC | μεσονυκτιον κC [1%] NU | μεσανυκτιον B, W | μεσονυκτιω [0.5%] † 13:37 α f³⁵ A, W [96.5%] HF, RP, CP, TR, OC | ο κΒ, C [3%] NU | εγω D [0.5%] * 14:2 δε f³⁵ A, W [99%] HF, RP, CP, TR, OC | γαρ κΒ, C(D) [1%] NU † 14:2 θορυβος εσται f³⁵ A, W [97%] HF, RP, CP, TR, OC | 21 κΒ, C, D [1%] NU | 1 γενηται [2%] | one other variant

An anointing in Simon's house

³ Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθεν γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς. Καὶ συντρίψασα τὸ δ ἀλάβαστρον, κατέχευεν αὐτοῦ κατὰ* τῆς κεφαλῆς. ⁴ Ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λέγοντες·† «Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν; ⁵ Ἡδύνατο γὰρ τοῦτο‡ πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων δ καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς.» Καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ. ⁶ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; Καλὸν ἔργον εἰργάσατο* ἐν ἐμοί.† ⁷ Πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοὺς‡ εὖ ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. ⁸ Ὁ ἔσχεν δ αὕτη* ἐποίησεν. Προέλαβεν μυρίσαι μου τὸ σῶμα† εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. ⁹ Ἀμὴν‡ λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν δ κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο* εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.»

Judas is hired

¹⁰ Καὶ† Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης,‡ εἷς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα παραδῷ αὐτὸν δ αὐτοῖς. ¹¹ Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύρια* δοῦναι. Καὶ ἐζήτηι πῶς εὐκαίρως αὐτὸν† παραδῶ.‡

The upper room is made ready

¹² Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἁζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθουν, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, «Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσομεν, δ ἵνα φάγης τὸ Πάσχα;» ¹³ Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ. ¹⁴ Καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ ὅτι Ὁ διδάσκαλος λέγει, «Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμα* ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;» > ¹⁵ Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγειον† μέγα ἐστρωμένον ἑτοιμον· ἐκεῖ‡ ἐτοιμάσατε ἡμῖν.» ¹⁶ Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δ καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς· καὶ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα.

‡ 14:3 καὶ f³⁵ A,C(D)W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB [0.5%] NU § 14:3 το f³⁵ W [75%] HF,RP,CP,TR,OC | τον xA,D [24%] | την B,C [1%] NU * 14:3 κατὰ f³⁵ A [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,C,W [1.5%] NU | ἐπὶ D † 14:4 καὶ λεγοντες f³⁵ A,W [98.5%] HF,RP,CP,TR | 2 [0.5%] OC | — (x)B,C [1%] NU | 1 ελεγον D ‡ 14:5 τουτο f³⁵ [93%] HF,RP,CP,TR | 1 το μυρον A,B,C [5%] OC,NU | το μυρον 1 (D) [1.5%] | το μυρον x(W) § 14:5 τριακοσιων δηναριων f³⁵ A,B [99%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 xC,D,W [1%] NU * 14:6 ειργασατο f³⁵ A,C [99%] HF,RP,CP,TR,OC | ηργασατο xB,D,W [1%] NU † 14:6 εν εμοι rel | εις εμε [5%] TR ‡ 14:7 αυτους f³⁵ A [96%] HF,RP,CP,TR,OC | αυτοις B,C,D,W [4%] NU | — x § 14:8 εσχεν rel | ειχεν W [10%] TR * 14:8 αυτη f³⁵ A,D [97%] HF,RP,CP,TR,OC | αιτη C | — xB,W [3%] NU † 14:8 μου το σωμα f³⁵ A,C,W [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 231 xB,D [3%] NU ‡ 14:9 αμην f³⁵ A,C,W [70%] RP,TR,OC | 1 δε xB,D [30%] HF,CP,NU | 1 γαρ [0.5%] § 14:9 εαν rel | αν D,W [10%] TR * 14:9 τουτο f³⁵ A,C [98%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB,D,W [2%] NU † 14:10 καὶ f³⁵ xA,B,C,D [50%] OC,NU | 1 ο W [50%] HF,RP,CP,TR ‡ 14:10 ο ισκαριωτης f³⁵ A,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | ισκαριωθ 1 B,C [0.5%] NU | 2 (D) [1%] | ισκαριωθ x | at least three further variants § 14:10 παραδω αυτον f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 x [2%] | 2 παραδοι B,C,NU | παραδοι 2 (D)W [0.5%] * 14:11 αργυρια f³⁵ A [40%] OC | αργυριον xB,C,D,W [60%] HF,RP,CP,TR,NU † 14:11 ευκαιρως αυτον f³⁵ D [98%] HF,RP,CP,TR,OC | 21 xA,B,C,W [2%] NU ‡ 14:11 παραδω f³⁵ xA [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | παραδοι B,C,D,W [0.5%] NU § 14:12 ετοιμασομεν f³⁵ [65%] HF,CP | ετοιμασωμεν xA,B,C,D,W [35%] RP,TR,OC,NU * 14:14 καταλυμα f³⁵ A [97%] HF,RP,CP,TR | 1 μου xB,C,D,W [3%] OC,NU † 14:15 ανωγειον f³⁵ [30%] | ανωγειον [39%] HF,RP,TR | ανωγαιον [25%] CP,OC | αναγαιον xA,B,C(D) [5%] NU | αναγιον W | at least three other variants ‡ 14:15 εκει f³⁵ A,W [99%] HF,RP,CP,TR,OC | καὶ 1 B,C [1%] NU | κακει xD § 14:16 αυτου f³⁵ A,C,D,W [98%] HF,RP,CP,TR,OC | — xB [2%] NU

The last night—begins Thursday evening, 04/04/30 AD, and ends the next morning

17 Καὶ ὁψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.

The traitor identified

18 Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς,* «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ.» 19 Οἱ δὲ† ἤρξαντο λυπεῖσθαι καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς καθ' εἷς,‡ «Μήτι ἐγώ;» Καὶ ἄλλος, «Μήτι ἐγώ;»§ 20 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς* εἶπεν αὐτοῖς· «Εἷς ἐκ† τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον.‡ 21 Ὁ μὲν Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν§ αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.»

Jesus institutes the Lord's Supper

22 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς* ἄρτον καὶ† εὐλογήσας, ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν, «Λάβετε, φάγετε·‡ τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.» 23 Καὶ λαβὼν τὸ§ ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες. 24 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς* διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.† 25 Ἀμὴν‡ λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γενήματος§ τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.» 26 Καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν.

Peter will deny Him

27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ,* ὅτι γέγραπται· <Πατάξω τὸν Ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα.>† 28 Μετὰ δὲ‡ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς§ εἰς τὴν Γαλιλαίαν.» 29 Ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, «Καὶ εἰ* πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ'† οὐκ ἐγώ.» 30 Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σύ,‡ σήμερον, ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ,§ πρὶν

* 14:18 ειπεν ο ιησους f³⁵ A,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 231 xB,C [0.5%] NU | λεγει 23 D [0.5%] † 14:19 οι δε f³⁵ A,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB [0.5%] NU | και C ‡ 14:19 καθ εις f³⁵ A,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | κατα 1 xB [1%] NU | εκαστος C § 14:19 και αλλος μητι εγω f³⁵ D (88.1%) HE,RP,CP,TR,OC | ειμι 1234 (2%) | ειμι κυριε 1234 (A) (0.6%) | ειμι 1234 ειμι (0.4%) | 34 (0.3%) | — xB,C,W (8.3%) NU | six other variants (0.4%) * 14:20 αποκριθεις f³⁵ A,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB,C,D [1%] NU † 14:20 εκ f³⁵ A,D [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB,C,W [1.5%] NU ‡ 14:20 τρυβλιον f³⁵ A,C,D,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 οτι xB [0.5%] NU | 1 και [0.5%] § 14:21 ην f³⁵ xA,C,D [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — B,W [0.5%] NU * 14:22 ο ιησους f³⁵ xA,C [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — B,D,W [0.5%] NU † 14:22 και f³⁵ [25%] CP | — xA,B,C,D,W [75%] HE,RP,TR,OC,NU ‡ 14:22 φαγετε f³⁵ [95%] HE,RP,CP,TR,OC | — xA,B,C,D,W [5%] NU (OC is in small print) § 14:23 το f³⁵ A,W [93%] HE,RP,CP,TR,OC | — xB,C,D [7%] NU (OC is in small print) * 14:24 το της καινης f³⁵ A (85.5%) HE,RP,CP,TR,OC | 23 (13.7%) | 2 xB,C (0.4%) NU | 12 D,W (0.2%) | one other variant † 14:24 περι πολλων εκχυννομενον f³⁵ [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 12 εκχυννομενον A [1%] | υπερ 2 εκχυννομενον (D)W [0.5%] | υπερ 23 [1%] | εκχυννομενον υπερ 2 xB,C [1%] NU ‡ 14:25 αμην rel | 1 δε [30%] § 14:25 γεννηματος f³⁵ xA,B,C,W [75%] HE,RP,CP,OC,NU | γεννηματος D,N^V [25%] TR * 14:27 εν εμοι εν τη νυκτι ταυτη f³⁵ A,N,W [70%] HE,RP,CP,TR,OC | 12 [0.5%] | 3456 [0.5%] | — xB,C,D [29%] NU † 14:27 διασκορπισθησεται τα προβατα f³⁵ [95%] HE,RP,CP,TR | διασκορπισθησονται 23 A,N [3%] OC | 23 διασκορπισθησονται xB,C,D [1%] NU | 231 (W) [1%] ‡ 14:28 μετα δε f³⁵ [20%] | αλλα 1 xA,B,D,N,W [79%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | και 1 C | αλλα και 1 [1%] § 14:28 υμας rel | υμων CP * 14:29 και ει f³⁵ A,N [94%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 xB,C,W [5%] NU | 2 εαν D | καν [0.5%] † 14:29 αλλ rel | εν σοι 1 [3%] CP ‡ 14:30 συ f³⁵ A,B,N,W [90%] HE,RP,CP,OC,NU | — xC,D [10%] TR § 14:30 εν τη νυκτι ταυτη f³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 423 xB,C,D [1.5%] NU | 234 W [1.5%]

ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρις ἀπαρνήσῃ με.»* 31 Ὁ δὲ† ἐκ περισσοῦ‡ ἔλεγεν§ μαῖλλον,* «Ἐάν με δέη† συναποθανεῖν σοι, οὐ μή σε ἀπαρνήσωμαι.»‡ Ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

The agony in Gethsemane

32 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανῆ·§ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξομαι.»* 33 Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ† Ἰάκωβον καὶ‡ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ,§ καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. 34 Καὶ λέγει* αὐτοῖς· «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου, ἕως θανάτου. Μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε.»† 35 Καὶ προσελθὼν‡ μικρόν, ἔπεσεν§ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσηύχετο ἵνα, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα. 36 Καὶ ἔλεγεν· «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ, πάντα δυνατά σοι. Παρένεγκαι* τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο·† ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ‡ τί σύ.» 37 Καὶ ἔρχεται καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· «Σίμων, καθεύδεις; Οὐκ ἴσχυσας§ μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; 38 Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε* εἰς πειρασμόν. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.» 39 Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. 40 Καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς πάλιν† καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν‡ καταβαρυνόμενοι·§ καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί αὐτῷ ἀποκριθῶσιν.* 41 Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς· «Καθεύδετε† λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε. Ἀπέχει· ἤλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὺ, παραδίδοται ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν. 42 Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν. Ἰδοὺ, ὁ παραδιδούς με ἥγγικεν.»

The betrayal and arrest

43 Καὶ εὐθέως,‡ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας,§ εἷς ὧν* τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς† μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων,‡ παρὰ τῶν ἀρχιερέων

* 14:30 ἀπαρνήσῃ με f³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 B,C,D [2%] NU | 2 ἀπαρνήσει κ | 2 ἀρνήσῃ W | 1 [0.5%] † 14:31 δε rell | 1 πετρος A,C,N(W) [5%] OC ‡ 14:31 ἐκ περισσοῦ f³⁵ A,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | εκπερισσως κB,C,D [1%] NU | περισσως W [1%] § 14:31 ἐλεγεν f³⁵ A,C,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ελαλει κB,D [1%] NU * 14:31 μαλλον f³⁵ A,N(W) [98%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D [2%] NU † 14:31 με δεη f³⁵ C,D,W [95%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 η κ | 21 A,B,N [5%] NU ‡ 14:31 ἀπαρνήσωμαι f³⁵ (κ) [80%] HE,RP,CP | ἀπαρνήσομαι A,B,C,D,N,W [20%] TR,OC,NU § 14:32 γεθσημανη f³⁵ [88%] HE,RP,CP,TR,OC | γεθσημανει κA,C [5%] | γεσσημανει N [5%] | γεθσημανι [2%] NU | γετσημανει B | γησαμανει D | γεσσημανι W | at least six further spellings * 14:32 προσευξομαι f³⁵ D [35%] CP | προσευξωμαι κA,B,C,W [65%] HE,RP,TR,OC,NU | προσευχωμαι N † 14:33 και f³⁵ κC,D,N [85%] HE,RP,CP,OC | 1 τον A,B,W [15%] TR[NU] ‡ 14:33 και f³⁵ κC,D,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 τον A,B,W [4%] [NU] § 14:33 μεθ εαυτου f³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | μετ αυτου κB,C,D,W [3%] NU * 14:34 λεγει rell | λεγειν [1%] OC † 14:34 γρηγορειτε rell | 1 μετ εμου [2%] CP ‡ 14:35 προσελθων f³⁵ κB,N,W [50%] CP,TR,OC,NU | προσελθων A,C,D [50%] HE,RP § 14:35 επεσεν f³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] HE,RP,CP,TR | επιπτεν κB [0.5%] NU | 1 επι προσωπον OC * 14:36 παρενεγκαι f³⁵ κA,C [30%] | παρενεγκε B,D,N,W [70%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | παρενεγκειν [0.5%] † 14:36 το ποτηριον απ εμου τουτο f³⁵ [92%] HE,RP,CP,TR,OC | 12534 κA,B,C,W [5%] NU | 34125 [2%] | 51234 D,N [1%] ‡ 14:36 αλλα rell | αλλ ει C [2%] OC § 14:37 ισχυσας rell | ισχυσατε D [2%] OC * 14:38 εισελθητε f³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | ελθητε κB [0.5%] NU † 14:40 υποστρεψας ευρεν αυτους παλιν f³⁵ A,C(N)W [94.9%] HE,RP,CP,TR,OC | 1423 (2%) | 1243 (0.4%) | 123 (1.3%) | 1 ευρισκει 3 (0.6%) | 4 ελθων 23 κB (0.5%) NU | ελθων ευρισκει 3 (D) (0.2%) | one other variant ‡ 14:40 οι οφθαλμοι αυτων f³⁵ A,D,N,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 312 κB,C [3%] NU § 14:40 καταβαρυνομενοι f³⁵ A,B,N [35%] OC,NU | καταβαρουμενοι D,W [0.5%] | βαρυνομενοι [0.5%] | καταβεβαρημενοι κ | βεβαρημενοι C [64%] HE,RP,CP,TR * 14:40 αυτω αποκριθωσιν f³⁵ N,W [96%] HE,RP,CP,TR | 21 κA,B,C,D [3%] OC,NU | 2 [1%] † 14:41 καθευδετε f³⁵ A,C,D,W [75%] HE,RP,OC | 1 το κB,N [25%] CP,TR,NU ‡ 14:43 ευθεως f³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθους κB,C [1%] NU | — D,W [2%] § 14:43 ιουδας rell | 1 ο ισκαριωτης A(D) [5%] OC * 14:43 ων f³⁵ [90%] HE,RP,CP,TR | — κA,B,C,D,N,W [10%] OC,NU | εκ [0.5%] † 14:43 πολυς f³⁵ A,C,D,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB [1.5%] NU ‡ 14:43 ξυλων rell | 1 απεσταλμενοι [1%] OC

καὶ τῶν[§] γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. ⁴⁴ Δεδώκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν σύσσημον αὐτοῖς, λέγων, «Ὅν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν· κρατήσατε αὐτὸν καὶ ἀπαγάγετε* ἀσφαλῶς.» ⁴⁵ Καὶ ἐλθὼν, εὐθέως[†] προσελθὼν αὐτῷ λέγει αὐτῷ, «Ραββί, ραββί»·[‡] καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. ⁴⁶ Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν[§] καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. ⁴⁷ Εἷς δέ τις* τῶν παρεστηκότων σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἔπαισεν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.[†] ⁴⁸ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· «Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων συλλαβεῖν με. ⁴⁹ Καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς[‡] ἐν τῷ ἱερῷ, διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. Ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ Γραφαί.» ⁵⁰ Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον.[§]

A curious case

⁵¹ Καὶ εἷς τις νεανίσκος* ἠκολούθησεν[†] αὐτῷ, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ. Καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι,[‡] ⁵² ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.[§]

At Caiaphas' house

⁵³ Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ συνέρχονται αὐτῷ* πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς. ⁵⁴ Καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ, ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

A farcical trial

⁵⁵ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ εὑρίσκον.[†] ⁵⁶ Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν. ⁵⁷ Καὶ τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, λέγοντες ⁵⁸ ὅτι «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι «Ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.» » ⁵⁹ Καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν.

⁶⁰ Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς[‡] μέσον ἐπηρώτησεν[§] τὸν Ἰησοῦν, λέγων· «Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; Τί οὕτοί σου καταμαρτυροῦσιν;» ⁶¹ Ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.* Πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν καὶ λέγει αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Εὐλογητοῦ;» ⁶² Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἐγὼ εἰμι, καὶ ὄψεσθε

§ 14:43 των *rell* | — A,C,N,W [8%] OC * 14:44 απαγαγετε *f*³⁵ A,C(N) [98%] HE,RP,CP,TR,OC | αγαγετε W [1%] | απαγετε κB(D) [1%] NU † 14:45 ευθεως *f*³⁵ A,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθους κB,C [1%] NU | — D [0.5%] ‡ 14:45 αυτω ραββι ραββι *f*³⁵ [84%] HE,RP | 12 (D)(N) [1%] | 23 A [10%] TR | 2 κB,C [1%] NU | χαιρε 23 [1%] CP | χαιρε 2 W [3%] OC | at least three further variants (κA,B,C,D,W and perhaps [20%] have ραββει for ραββι.) § 14:46 επ αυτον τας χειρας αυτων *f*³⁵ [91%] HE,RP,CP,TR,OC | 34512 A [2%] | 345 κC,W [0.5%] | 34 αυτω B,D [4%] NU | 1234 [2%] | αυτω 345 N | two other variants * 14:47 τις *f*³⁵ B,C(D)N(W) [98%] HE,RP,CP,TR,OC[N] | — κA [2%] † 14:47 ωτιον *f*³⁵ A,C,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | ωταριον κB,D [1.5%] NU ‡ 14:49 ημην προς υμας *rell* | 231 OC § 14:50 παντες εφυγον *f*³⁵ A,D,W [97%] HE,RP,CP,TR | 21 κB,C [2%] OC,NU | 2 N [1%] * 14:51 εις τις νεανισκος *f*³⁵ A,N,W (99%) HE,RP,CP,TR,OC | 32 κB,C(D) (0.6%) NU | four other variants (0.4%) † 14:51 ηκολουθησεν *f*³⁵ A,N [96%] HE,RP,CP,OC | συνηκολουθει κB,C [1%] NU | ηκολουθει D,W [2%] TR | συνηκολουθησεν [0.5%] ‡ 14:51 οι νεανισκοι *f*³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 δε 2 (W) [2%] | — κB,C,D [1%] NU § 14:52 απ αυτων *f*³⁵ A,D,N,W (98.9%) HE,RP,CP,TR,OC | επ 2 (0.4%) | — κB,C (0.5%) NU | three other variants (0.2%) * 14:53 αυτω *f*³⁵ A,B [97%] HE,RP,CP,TR,OC | αυτου [0.5%] | αυτων N | προς αυτον C | — κD(W) [2%] NU † 14:55 ευρισκον *f*³⁵ κA,C,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ηυρισκον B,D,W [2%] NU ‡ 14:60 εις *rell* | 1 το D [10%] TR,OC § 14:60 επηρωτησεν *rell* | επηρωτα [1%] OC * 14:61 ουδεν απεκρινατο *f*³⁵ A,N,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | ουκ 21 κB,C [1.5%] NU | 1 απεκριθη D

τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον† τῆς Δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ‡ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.» 63 Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει· «Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; 64 Ἑκούσατε§ τῆς βλασφημίας. Τί ὑμῖν φαίνεται;» Οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν εἶναι ἔνοχον* θανάτου. 65 Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ† καὶ κολαφίζειν αὐτὸν καὶ λέγειν αὐτῷ, «Προφήτευσον.»‡ Καὶ οἱ ὑπηρέται ραπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον.§

Peter's denials

66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω,* ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως. 67 Καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ λέγει, «Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα.»† 68 Ὁ δὲ ἡρνήσατο, λέγων, «Οὐκ‡ οἶδα οὔτε§ ἐπίσταμαι τί σὺ* λέγεις.» Καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.† 69 Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν ἤρξατο λέγειν‡ τοῖς παρεστηκόσιν§ ὅτι «Οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστίν.» 70 Ὁ δὲ πάλιν ἡρνεῖτο. Καὶ μετὰ μικρόν, πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ, «Ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.»* 71 Ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν† ὅτι «Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε.» 72 Καὶ‡ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. Καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τὸ ῥῆμα§ ὃ * εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Πρὶν ἀλέκτορα† φωνῆσαι δίσ, ἀπαρνήσῃ με τρίς.»‡ Καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν.

Crucifixion Day—Friday, 04/05/30 AD

15

1 Καὶ εὐθέως* ἐπὶ τὸ† πρωῒ, συμβούλιον ποιήσαντες, οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ συνέδριον, δήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν τῷ‡ Πιλάτῳ.

Jesus before Pilate

† 14:62 ἐκ δεξιῶν καθήμενον f³⁵ κB,C,D,N,W [90%] HE,RP,CP,OC,NU | 312 A [10%] TR ‡ 14:62 μετὰ rell | επι [2%] OC § 14:64 ηκούσατε rell | 1 παντως OC | 1 παντες N,W [2%] * 14:64 ειναι ενοχον f³⁵ A,N,W [98.5%] HE,RP,TR,OC | 21 κB,C [1.5%] CP,NU | 2 D † 14:65 το προσωπον αυτου f³⁵ A(D)N,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 312 κB,C [2%] NU ‡ 14:65 προφητευσον rell | 1 ημιν τις εστιν ο παισας σε OC | 1 ημιν χριστε τις εστιν ο παισας σε N(W) [3%] § 14:65 εβαλλον f³⁵ (54.8%) HE,RP,CP,TR | εβαλον (37.4%) OC | ελαβον κA,B,C,N (5.8%) NU | ελαμβανον D,W (1.7%) | six other variants (0.4%) * 14:66 εν τη αυλη κατω f³⁵ A,N,W [97%] HE,RP,CP,TR | 4123 κB,C [2%] OC,NU | 123 D [1%] † 14:67 ναζαρηνου ιησου ησθα f³⁵ A,N [97%] HE,RP,CP,TR | 12 ης W [0.5%] | 23 [0.5%] | 13 του 2 B,C [1%] NU | 23 του 1 κ | 2 του 13 D [0.5%] OC (at least six spellings for 'Nazarene') ‡ 14:68 ουκ f³⁵ A,C,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ουτε κB,D,W [2%] NU § 14:68 ουτε f³⁵ κB,C,D,W [50%] HE,CP,NU | ουδε A,N [50%] TR,OC,RP * 14:68 τι συ f³⁵ A [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 κB,C,N,W [4%] NU | 1 D † 14:68 και αλεκτωρ εφωνησεν f³⁵ A,C,D,N (98.5%) HE,RP,CP,TR,OC[NU] | 1 ευθεως 23 (0.9%) | — κB,W (0.6%) (1,623 vs 9 mss.) ‡ 14:69 παλιν ηρξατο λεγειν f³⁵ A,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 213 κC [1%] NU | 23 W [0.5%] | ειπεν B | D is wild § 14:69 παρεστηκοσιν f³⁵ A(D)N,W [95%] HE,RP,CP,TR,OC | παρεστωσιν κB,C [5%] NU * 14:70 και η λαλια σου ομοιαζει f³⁵ A [97%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D(W) [2.5%] NU | 1234 δηλοι N † 14:71 ομνυναι f³⁵ B [75%] HE,RP,CP,OC,NU | ομνυειν κA,C,N,W [25%] TR | λεγειν D ‡ 14:72 και f³⁵ A,N (96.6%) HE,RP,CP,TR,OC | 1 ευθεως C,D,W (1.9%) | 1 ευθυς κB (0.8%) NU | — (0.7%) § 14:72 το ρημα rell | του ρηματος W [10%] * 14:72 ο f³⁵ D,N [96%] HE,RP,CP,OC | ως κA,B,C [2%] NU | ου W [1%] TR | του ιησου [1%] † 14:72 αλεκτορα rell | αλεκτωρα N [2%] CP ‡ 14:72 απαρνηση με τρις f³⁵ A,N [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 321 κB,C,W [1%] NU | long omission D * 15:1 ευθεως f³⁵ A,D,N,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | ευθυς κB,C [1%] NU † 15:1 επι το f³⁵ A,N,W (80%) HE,RP,CP,TR,OC | 1 τω (17.3%) | 2 (0.7%) | 1 (0.3%) | τω (0.3%) | — κB,C,D (1.1%) NU | three other variants (0.2%) ‡ 15:1 τω f³⁵ A,N,W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C,D [3%] NU

² Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλᾶτος, «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, § «Σὺ λέγεις.» ³ Καὶ κατηγοροῦν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά.* ⁴ Ὁ δὲ Πιλᾶτος πάλιν ἐπηρώτησεν αὐτόν, † λέγων· «Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; Ἴδε πόσα σου καταμαρτυροῦσιν.» ‡ ⁵ Ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδέν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλᾶτον.

Barabbas

⁶ Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον, ὃν περ ἠτοῦντο. § ⁷ Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς, μετὰ τῶν συστασιαστῶν* δεδεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν. ⁸ Καὶ ἀναβοήσας † ὁ ὄχλος ἤρξατο αἰτεῖσθαι καθὼς ἀεὶ ‡ ἐποίει αὐτοῖς. ⁹ Ὁ δὲ Πιλᾶτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων, «Θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;» ¹⁰ (Ἐγίνωσκεν γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτόν οἱ ἀρχιερεῖς.) ¹¹ Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς. ¹² Ὁ δὲ Πιλᾶτος ἀποκριθεὶς πάλιν εἶπεν § αὐτοῖς, «Τί οὖν θέλετε* ποιήσω ὃν λέγετε † βασιλέα ‡ τῶν Ἰουδαίων;» ¹³ Οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, «Σταύρωσον αὐτόν.» ¹⁴ Ὁ δὲ Πιλᾶτος ἔλεγεν αὐτοῖς, «Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν;» § Οἱ δὲ περισσοτέρως* ἔκραξαν, «Σταύρωσον αὐτόν.» ¹⁵ Ὁ δὲ Πιλᾶτος, βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, καὶ παρέδωκεν τὸν Ἰησοῦν, φραγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ.

Soldiers have a little 'fun'

¹⁶ Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτόν ἕσω τῆς αὐλῆς, ὃ ἐστὶν Πραιτώριον, καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. ¹⁷ Καὶ ἐνδύουσιν † αὐτὸν πορφύραν καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον, ¹⁸ καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν καὶ λέγειν, ‡ «Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς § τῶν Ἰουδαίων.» ¹⁹ Καὶ ἔτυπον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ καὶ ἐνέπτυσαν αὐτῷ, καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ. ²⁰ Καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτόν τὴν πορφύραν καὶ ἐνέδυσαν αὐτόν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια.* Καὶ ἐξάγουσιν αὐτόν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.

The Crucifixion

²¹ Καὶ ἀγγαρεύουσιν παράγοντά τινα, Σίμωνα Κυρηναῖον, ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ (τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου), ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ²² Καὶ φέρουσιν αὐτόν ἐπὶ † Γολγοθᾶ ‡ τόπον, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον, <Κρανίου

§ 15:2 ειπεν αυτω f³⁵ A,N [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | λεγει 2 [1%] | 2 λεγει κB,C,D [1%] NU | 1 W * 15:3 πολλα f³⁵ κA,B,C,D [90%] HF,RP,TR,NU | 1 αυτος δε ουδεν απεκρινατο N,W [10%] CP,OC † 15:4 παλιν επηρωτησεν αυτον f³⁵ κA [98%] HF,RP,CP,TR | 231 C,D | 1 επηρωτα 3 B,W [1%] OC,NU | επηρωτα 3 [1%] ‡ 15:4 καταμαρτυρουσιν f³⁵ A,N [98%] HF,RP,CP,TR,OC | κατηγορουσιν κB,C,D,W [2%] NU § 15:6 ονπερ ητουντο f³⁵ C,N [97.5%] HF,RP,CP,TR,OC | ον 2 W [1%] | ον παρητουντο κA,B [0.5%] NU | ον αν 2 D [1%] * 15:7 συστασιαστων f³⁵ (A) [96%] HF,RP,CP,TR,OC | στασιαστων κB,C,D,N,W [4%] NU † 15:8 αναβοησας f³⁵ A,C,N,W [99.5%] HF,RP,CP,TR,OC | αναβας κB [0.5%] NU | αναβας ολος D ‡ 15:8 αει f³⁵ A,C,D,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC | — κB,W [1%] NU | one other variant [0.5%] § 15:12 απκριθεις παλιν ειπεν f³⁵ A,N [97%] HF,RP,CP,TR,OC | 213 [0.5%] | 21 ελεγεν κB,C [1%] NU | 13 D,W [1.5%] | one other variant * 15:12 θελετε f³⁵ A,D,N [98.5%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — κB,C,W [1.5%] † 15:12 ον (-ον B) λεγετε f³⁵ κ(B)C,N [98.3%] HF,RP,CP,TR,OC[NU] | — A,D,W [1.5%] | long omissions (0.2%) ‡ 15:12 βασιλεα f³⁵ (D)N [95%] HF,RP,CP,TR | τον 1 κA,B,C,W [5%] OC,NU § 15:14 κακον εποιησεν f³⁵ κA,D,N [98.5%] HF,RP,CP,TR | 21 B,C [1.5%] OC,NU (W vacant) * 15:14 περισσοτερως f³⁵ N [90%] HF,RP,CP,TR,OC | περισσως κA,B,C,D [10%] NU † 15:17 ενδυουσιν f³⁵ A,N [96%] HF,RP,CP,TR,OC | ενδιδυσκουσιν κB,C(D) [4%] NU ‡ 15:18 και λεγειν f³⁵ κN [30%] CP | λεγοντες [2%] | — A,B,C,D [68%] HF,RP,TR,OC,NU § 15:18 ο βασιλευς f³⁵ A,N [80%] HF,RP,CP,OC | βασιλευ κB,D [20%] TR,NU * 15:20 ιματια τα ιδια f³⁵ A,N (96.3%) HF,RP,CP,TR,OC | 1 αυτου 23 (1.9%) | 31 αυτου κ (0.3%) | 1 αυτου B,C (0.8%) NU | 31 (0.4%) | 1 D (0.2%) | two other variants (0.1%) † 15:22 επι f³⁵ A,C(D) [95%] HF,RP,CP,TR,OC | 1 τον κB,N [5%] NU ‡ 15:22 γολγοθα f³⁵ A,C,D [90%] HF,RP,TR,OC | γολγοθαν κB,N [10%] CP,NU

Τόπος.> ²³ Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν[§] ἐσμυρνισμένον οἶνον, ὁ * δὲ οὐκ ἔλαβεν.
²⁴ Καὶ σταυρώσαντες[†] αὐτόν,[‡] διαμερίζονται[§] τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες
κλῆρον ἐπ' αὐτά, τίς τί ἄρῃ. ²⁵ Ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. ²⁶ Καὶ
ἦν ἡ ἐπιγραφή τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη·

Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

²⁷ Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσιν δύο ληστὰς, ἓνα ἐκ δεξιῶν καὶ ἓνα ἐξ εὐωνύμων
αὐτοῦ. ²⁸ Καὶ ἐπληρώθη ἡ Γραφή ἡ λέγουσα, «Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.»*

²⁹ Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν
καὶ λέγοντες, «Οὐά, ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν,[†]

³⁰ σῶσον σεαυτὸν καὶ κατάβα[‡] ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.» ³¹ Ὁμοίως[§] καὶ οἱ ἀρχιερεῖς,
ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων, ἔλεγον· «Ἄλλους ἔσωσεν·
ἐαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. ³² Ὁ Χριστός, ὁ βασιλεὺς τοῦ* Ἰσραὴλ, καταβάτω νῦν
ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν αὐτῷ.»[†] Καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι
αὐτῷ[‡] ὠνείδιζον αὐτόν.

³³ Γενομένης δὲ[§] ὥρας ἑκτῆς, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας
ἐνάτης.* ³⁴ Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ[†] ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων,[‡] «Ἐλωί,
Ἐλωί, λιμᾶ[§] σαβαχθανί;» ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον, «Ὁ Θεός,* ὁ Θεός μου, εἰς
τί με ἐγκατέλιπες;»[†] ³⁵ Καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον, «Ἰδοῦ,[‡]
Ἥλιαν φωνεῖ.» ³⁶ Δραμὼν δὲ εἷς[§] καὶ* γεμίσας σπὸγγον ὄξους, περιθείς τε[†]
καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν, λέγων, «Ἄφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἥλιος καθελεῖν
αὐτόν.»

³⁷ Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἀφείς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσεν. ³⁸ καὶ τὸ καταπέτασμα
τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ[‡] ἄνωθεν ἕως κάτω. ³⁹ Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων, ὁ
παρεστηκώς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτως κράξας[§] ἐξέπνευσεν, εἶπεν, «Ἀληθῶς
ὁ ἄνθρωπος οὗτος Υἱὸς ἦν Θεοῦ.»*

⁴⁰ Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς ἦν[†] Μαρία ἡ

§ 15:23 πιειν f³⁵ A(D) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C [1%] NU * 15:23 ο f³⁵ A,C [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ος κB [1%] NU | και D [1%] † 15:24 σταυρωσαντες f³⁵ κA,C,D [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | σταυρουσιν B [0.5%] NU ‡ 15:24 αυτον f³⁵ κA,C,D [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 και B [0.5%] NU § 15:24 διαμεριζονται f³⁵ κA,B,C,D [95%] HE,RP,CP,OC,NU | διεμεριζοντο [3%] | διεμεριζον [2%] TR | three other variants * 15:28 verse 28 entire f³⁵ (88.7%) HE,RP,CP,TR,OC | — κA,B,C,D (11.1%) NU | two other variants (0.1%) (OC is in small print) † 15:29 εν τρισιν ημεραις οικοδομουν f³⁵ κC [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 4123 B(D) [1%] NU | 234 A [2%] ‡ 15:30 και καταβα f³⁵ A,C [96.5%] HE,RP,CP,TR,OC | καταβας κB [1.5%] NU | 1 καταβηθι [2%] § 15:31 ομοιως f³⁵ κA,B,C [90%] HE,RP,CP,NU | 1 δε [10%] TR,OC | — D * 15:32 του f³⁵ A,C [95%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,D [5%] NU † 15:32 αυτω f³⁵ D [80%] HE,RP,CP,OC | — κA,B,C [20%] TR,NU ‡ 15:32 αυτω f³⁵ A,C (96.7%) HE,RP,CP,TR,OC | συν 1 κB (1.2%) NU | — D (1.9%) | long omissions (0.2%) § 15:33 γενομενης δε f³⁵ A,C [96%] HE,RP,CP,TR,OC | και 1 κB,D [4%] NU * 15:33 ενατης f³⁵ κA,B,C,D,N [80%] HE,RP,CP,OC,NU | εννατης [20%] TR (Also in the next verse.) † 15:34 ωρα τη ενατη f³⁵ A,C,N [96%] HE,RP,CP,TR,OC | 31 κB,D [4%] NU ‡ 15:34 λεγων f³⁵ A,C,N [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,D [1.5%] NU § 15:34 λιμα f³⁵ A [85%] HE,RP,CP,OC | λειμα [10%] | λεμα κC [1%] NU | λαμμα [2%] TR | λαμα B,D,N [1.5%] * 15:34 ο θεος f³⁵ A [45%] | 12 μου κC,D,N [55%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | — B † 15:34 με εγκατελιπες f³⁵ (A)C [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC | 21 (κ)B [1.5%] NU | ωνιδισας 1 D ‡ 15:35 ιδου f³⁵ A,N [90%] HE,RP,CP,TR | ιδε κB [4%] OC,NU | οτι C [0.5%] | οτι 1 [5%] | — D [0.5%] § 15:36 εις f³⁵ A,C,D,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | τις κB [1%] NU | — [1%] * 15:36 και f³⁵ κA,C,D,N [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC[NU] | — B [1.5%] † 15:36 τε f³⁵ A,C [97%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB(D)N [1.5%] NU | και [1.5%] ‡ 15:38 απο f³⁵ κA,C,N [98%] HE,RP,CP,TR,OC | απ B,D,W [2%] NU § 15:39 κραξας f³⁵ A,C,N,W (98.6%) HE,RP,CP,TR,OC | κραξαντα D | — κB (0.4%) NU | longer omissions (0.9%) * 15:39 ο ανθρωπος ουτος υιος ην θεου f³⁵ A,C,N,W [97.5%] HE,RP,CP,TR,OC | 312465 κB [2%] NU | 312645 D | two other variants † 15:40 ην f³⁵ D,W [55%] CP | 1 και A,C,N [45%] HE,RP,TR,OC | και κB [0.5%] NU

Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ[‡] Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσή[§] μήτηρ καὶ Σαλώμη — ⁴¹ αἱ καὶ^{*} ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ—καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα.

The burial

⁴² Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ Παρασκευὴ ἦν,[†] ὃ ἐστὶν προσάββατον,[‡] ⁴³ ἐλθὼν[§] Ἰωσήφ ὁ ^{*} ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτής, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,[†] τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς[‡] Πιλᾶτον καὶ ᾔτησατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. ⁴⁴ Ὁ δὲ Πιλᾶτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκεν· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαί ἀπέθανεν. ⁴⁵ Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα[§] τῷ Ἰωσήφ. ⁴⁶ Καὶ ἀγοράσας^{*} σινδόνα καὶ[†] καθελὼν αὐτόν, ἐνείλησεν[‡] τῇ σινδόνι καὶ κατέθηκεν[§] αὐτόν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας· καὶ προσεκύλισεν λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. ⁴⁷ Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία^{*} Ἰωσή[†] ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.[‡]

16

¹ Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία^{*} Ἰακώβου καὶ Σαλώμη ἠγόρασαν[†] ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν τὸν Ἰησοῦν.[‡]

Resurrection Day—Sunday, 04/07/30 AD

Women go to sepulcher

² Καὶ λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς[§] σαββάτων, ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. ³ Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, «Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;» ⁴ Καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος (ἦν γὰρ μέγας σφόδρα). ⁵ Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξεθαμβήθησαν. ⁶ Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς· «Μὴ ἐκθαμβεῖσθε. Ἰησοῦν ζητεῖτε, τὸν Ναζαρηνόν, τὸν ἐσταυρωμένον. Ἦγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε, ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. ⁷ Ἀλλ’^{*} ὑπάγετε, εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι «Προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ

‡ 15:40 του f³⁵ A [90%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB,C(D)N,W [10%] NU § 15:40 ιωση f³⁵ κA,C,N(W) [98%] HE,RP,CP,TR,OC | ιωσητος (B)D [2%] NU * 15:41 αι και f³⁵ D (88.8%) HE,RP,CP,TR,OC | 2 A,C,N,W (7.4%) | 1 κB (3.7%) NU | 1 δε (0.1%) † 15:42 παρασκευη ην f³⁵ [25%] | 21 κA,B,C,D,W [75%] HE,RP,CP,TR,OC,NU ‡ 15:42 προσαββατον f³⁵ κB,C,W [70%] HE,RP,CP,TR,OC,NU | προσαββατον A [30%] | πρινσαββατον D § 15:43 ελθων f³⁵ κA,B,C,W [35%] OC,NU | ηλθεν D [65%] HE,RP,CP,TR * 15:43 ο f³⁵ κA,C,W [98.5%] HE,RP,CP,TR,OC[NU] | — B,D [1.5%] † 15:43 θεου rel | 1 και [2%] CP ‡ 15:43 προς f³⁵ A,C,D [99%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 τον κB,W [1%] NU § 15:45 σωμα f³⁵ A,C,W [99%] HE,RP,CP,TR,OC | πτωμα κB,D [1%] NU * 15:46 αγορασας rel | αγωρασας CP † 15:46 και f³⁵ A,C(W) [99%] HE,RP,CP,TR,OC | — κB(D) [1%] NU ‡ 15:46 ενειλησεν rel | ενειλισε [5%] CP § 15:46 κατεθηκεν f³⁵ C (94.1%) HE,RP,CP,TR,OC | εθηκεν κB,D,W (4.6%) NU | τεθηκεν (0.7%) | καθηκεν A (0.3%) | long omission (0.2%) | one other variant * 15:47 μαρια f³⁵ D [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 η A,B,C,W [3%] NU | κ has a long omission [homoioteleuton] † 15:47 ιωση f³⁵ C(W) [96%] HE,RP,CP,TR,OC | ιωσηφ A [0.5%] | ιωσητος B [3%] NU | ιακωβου D [0.5%] | — κ ‡ 15:47 τιθεται f³⁵ W [97%] HE,RP,CP,TR,OC | τεθειται A,B,C,D [3%] NU | — κ * 16:1 μαρια f³⁵ [88%] HE,RP,CP | 1 η του A,B [2%] TR,OC[NU] | 1 η κC,W [10%] | D has a long omission † 16:1 ηγορασαν rel | ηγωρασαν CP ‡ 16:1 τον ιησουν f³⁵ [30%] CP | αυτον κA,B,C(D)W [70%] HE,RP,TR,OC,NU § 16:2 της μιας f³⁵ A,C [97%] HE,RP,CP,TR,OC | 2 D | 12 των [1%] | τη μια των κ [1.5%] NU | μια των B,W | μια [0.5%] * 16:7 αλλ rel | αλλα κA,B,C,D,W [2%] NU

αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.» » ⁸ Καὶ ἐξελθοῦσαι[†] ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, εἶχεν δὲ[‡] αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ.[§]

Jesus appears to the Magdalene, first

⁹ Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς* πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' [†] ἧς[‡] ἐκβεβλήκει ἐπτὰ δαιμόνια. ¹⁰ Ἐκεῖνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλεν τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦσιν καὶ κλαίουσιν. ¹¹ Κάκεῖνοι, ἀκούσαντες ὅτι ζῆ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν.

Emmaus[§]

¹² Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη, ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν. ¹³ Κάκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν.

Jesus appears to the 'Eleven', fifth

¹⁴ Ὑστερον* ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκα ἐφανερώθη· καὶ ὠνείδισεν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον[†] οὐκ ἐπίστευσαν. ¹⁵ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. ¹⁶ Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται. ¹⁷ Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσιν ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσιν· γλώσσαις λαλήσουσιν καιναῖς·[‡] ¹⁸ ὅφεις ἀροῦσιν·[§] κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψῃ* ἐπὶ ἄρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσιν, καὶ καλῶς ἔξουσιν.»

The Ascension

¹⁹ Ὁ μὲν οὖν Κύριος,[†] μετὰ τὸ λαλήσαι αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ. ²⁰ Ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ,

[†] **16:8** ἐξελθοῦσαι *rell* | 1 ταχυ [5%] TR [‡] **16:8** δε **f**³⁵ A,C [99.5%] HE,RP,CP,TR,OC | γαρ κBD(W) [0.5%] NU
[§] **16:8** have verses 9-20 *rell* [[NU]] | — κB (For a full discussion of this variant, please see Appendix E in my, *The Identity of the New Testament Text IV*.) * **16:9** ο ιησους **f**³⁵ [30%] CP | — A,C,D,W [70%] HE,RP,TR,OC,NU (κB omit verses 9-20 and NU puts them in double brackets.) [†] **16:9** αφ **f**³⁵ A [98%] HE,RP,CP,TR,OC | παρ C,D,W [2%] NU [‡] **16:9** ης *rell* | 1 και CP [§] **16:11** [This was either the third or the fourth appearance; the 2nd was to the women; Jesus also appeared to Peter, but the Text does not permit us to know for sure if it was before or after Emmaus.] * **16:14** υστερον **f**³⁵ C,W [98%] HE,RP,CP,TR,OC | 1 δε A,D [2%] [NU] [†] **16:14** εγηγερμενον *rell* | 1 εκ νεκρων A,C (10.7%) [‡] **16:17** καιναις **f**³⁵ A,W (97.8%) HE,RP,CP,TR,OC | και εν ταις χερσιν 1 C (2.2%) [NU] [§] **16:18** οφεις αρουσιν **f**³⁵ A,W (97.4%) HE,RP,CP,TR,OC | και εν ταις χερσιν 12 C (2.2%) [NU] | — (0.2%) | omit verses 9-20 κ^CB * **16:18** βλαψη **f**³⁵ A,C,W [95%] HE,RP,CP,NU | βλαψει [5%] TR,OC [†] **16:19** κυριος **f**³⁵ A (94.5%) HE,RP,CP,TR,OC | 1 ιησους C(W) (5.2%) NU | ιησους (0.2%) | one other variant

τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. Ἀμήν.‡§,*†

‡ **16:20** αμην **f**³⁵ C,W (97.9%) HE,RP,CP,TR,OC | — A (2.1%) NU § **16:20** have verses 9-20 *rell* [[NU]] | — **x**B (For a full discussion of this variant, please see Appendix E in my, *The Identity of the New Testament Text IV*.)

* **16:20** In the colophons, **f**³⁵ [50%] have, “published ten years after the ascension of Christ”. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that **f**³⁵ goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then Mark was ‘published’ in 40/41 AD. The same sources have Matthew published two years earlier (38/39) and Luke five years later (45/46), while John was ‘published’ thirty-two years after the ascension, or 61/62 AD. Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently. † **16:20** The citation of **f**³⁵ is based on the following fifty-three MSS—18, 35, 128, 141, 204, 510, 547, 553, 586, 645, 689, 789, 824, 928, 1023, 1040, 1072, 1075, 1111, 1117, 1133, 1145, 1147, 1199, 1251, 1339, 1384, 1435, 1461, 1496, 1503, 1572, 1628, 1637, 1652, 1667, 1705, 1713, 2122, 2221, 2253, 2261, 2323, 2352, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765, 2875, 2876, Iviron 2110 and Leukosia 65 [the last two do not yet have a GA number, so far as I know]—all of which I collated myself. None of them is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Mark, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size, besides being a Gospel]. But 586 is only off by one letter, and its exemplar, and that of 35 and 2382, probably were perfect! And several other exemplars come close—that of 1628 was off by one variant, those of 510 and 2253 were off by two variants, those of 824, 1435, 1503 and 1637 were off by three, several by four, and so on. [This refers to the MSS I have collated—there may be even better ones out there! In fact, since I have collated perhaps 20% of the family representatives for this book, there probably are better ones out there.] The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Cyprus, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Tirana, Mt. Athos [nine different monasteries], Corinth[?], Athens, Grottaferrata, Vatican, Leukosia, Kalavryta, Meteora, Lesbos, Sparta, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I mainly depended on Legg (*Novum Testamentum Graece Secundum Westcotto-Hortianum. Evangelium Secundum Marcum* [Ed. S.C.E. Legg, Oxonii: E. Typographeo Clarendoniano, 1935]). I occasionally supplemented from Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±2%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±4%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%—since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of **f**³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ

Dedicatory

¹ Ἐπειδὴ περ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, ² καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ³ ἔδοξεν ἡμῶς, παρηκολουθηκότι Ἀνωθεν πᾶσιν, ἀκριβῶς καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε, ⁴ ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

The birth of John the baptizer foretold

⁵ Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου, τοῦ* βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας, ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά· καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ† ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρών, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἑλισάβετ. ⁶ Ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφοτέροι ἐνώπιον‡ τοῦ Θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασιν τοῦ Κυρίου ἀμεμπτοί. ⁷ Καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ Ἑλισάβετ ἦν§ στεῖρα· καὶ ἀμφοτέροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.

The setting

⁸ Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἐναντι* τοῦ Θεοῦ, ⁹ κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, ἔλαχεν τοῦ θυμιᾶσαι εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου. ¹⁰ καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν† προσευχόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. ¹¹ Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος. ¹² καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.

Gabriel delivers

¹³ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· «Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἡ γυνὴ σου Ἑλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην. ¹⁴ Καὶ ἔσται χαρὰ σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει‡ αὐτοῦ χαρήσονται. ¹⁵ ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ§ Κυρίου· καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίνη· καὶ Πνεύματος Ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. ¹⁶ Καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν. ¹⁷ καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον Αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλιοῦ, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἐτοιμάσαι Κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.»

Zacharias doubts

¹⁸ Καὶ εἶπεν Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον· «Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; Ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.» ¹⁹ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ· «Ἐγὼ εἰμι Γαβριήλ, ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρὸς σε καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι ταῦτα. ²⁰ Καὶ

* **1:5** του **f**³⁵ A,C,D [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — **κ**B,W [1%] NU † **1:5** η γυνη αυτου **f**³⁵ A [98.6%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 αυτω **κ**B,C,D,W [1.4%] NU ‡ **1:6** ενωπιον **f**³⁵ A,D,W [99.4%] CP,HE,RP,TR,OC | εναντιον **κ**B,C [0.6%] NU § **1:7** η ελισαβετ ην **f**³⁵ A,C [92.9%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 **κ**D [2.3%] NU | 23 [4.4%] | 32 B,W [0.4%] * **1:8** εναντι **f**³⁵ B,D,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | εναντιον **κ**A,C [20%] † **1:10** του λαου ην **f**³⁵ A,C,D [45%] CP,TR | 312 **κ**B,W [55%] HE,RP,OC,NU (The verb works with the participle in a periphrastic construction; the reading of A,C,D is the more natural, by far.) ‡ **1:14** γεννησει **f**³⁵ [70%] CP,HE,RP,TR,OC | γενεσει **κ**A,B,C,D,W [30%] NU § **1:15** του **f**³⁵ B,D,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — **κ**A,C [20%]

ιδού, ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἥς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.»

Zacharias punished

²¹ Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῶ.* ²² Ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο† λαλῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῶ—καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς, καὶ διέμενεν κωφός. ²³ Καὶ ἐγένετο, ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

²⁴ Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἑλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε· λέγουσα ²⁵ ὅτι «Οὕτως μοι πεποίηκεν ὁ ‡ Κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν τὸ§ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις.»

The birth of Jesus foretold—5 BC

²⁶ Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ὑπὸ* τοῦ Θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας ἣ ὄνομα Ναζαρέτ,† ²⁷ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην‡ ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου§ Δαυίδ· καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαριάμ. ²⁸ Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν* εἶπεν, «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν.»† ²⁹ Ἡ δὲ ἰδοῦσα‡ διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ§ αὐτοῦ,* καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.

Gabriel delivers

³⁰ Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ. ³¹ Καὶ ἰδού, συλλήψῃ† ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ Υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. ³² Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ³³ καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας· καί, τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.»

Mary agrees

³⁴ Εἶπεν δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον, «Πῶς ἔσται‡ τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» ³⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον Ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ. ³⁶ Καὶ ἰδού, Ἑλισάβετ ἡ συγγενής§ σου, καὶ αὕτη* συνειληφυῖα† υἱὸν ἐν γήρει‡ αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἔκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ

* **1:21** αὐτον εν τω ναω **f**³⁵ **κ**A,C,D [96.6%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 2341 B,W [1%] **NU** | 1 [2.4%] † **1:22** ηδυνατο **f**³⁵ **C,D,W** [93%] **CP,HE,RP,TR,OC** | εδυνατο **κ**A,B [7%] **NU** (Attic or Koine?) ‡ **1:25** ο **f**³⁵ **A,B** [99.3%] **CP,HE,RP,TR,OC** | — **κ**C,D,W [0.7%] **NU** § **1:25** το **f**³⁵ **A,C** [98.8%] **CP,HE,RP,TR,OC** | — **κ**B,D,W [1.2%] **NU** * **1:26** υπο **f**³⁵ **A,C,D** [98.4%] **CP,HE,RP,TR,OC** | απο **κ**B,W [1.6%] **NU** † **1:26** ναζαρετ **f**³⁵ **κ**B,D,W [69%] **CP,HE,RP,TR,OC** | ναζαρεθ (C) [29.5%] **NU** | ναζαραθ **A** [1.5%] ‡ **1:27** μεμνηστευμενην **f**³⁵ **C** [99.6%] **CP,HE,RP,TR,OC** | εμνηστευμενην **κ**A,B,W [0.3%] **NU** | μεμνησμενην **D** [alone] § **1:27** οικου **f**³⁵ **A,B,D,W** [88%] **CP,HE,RP,TR,OC,NU** | 1 και πατριας **κ**C [12%] * **1:28** ο αγγελος προς αυτην **f**³⁵ **A,C,D** [97.8%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 34 B,W [1.2%] **NU** | 3412 **κ** [1%] † **1:28** ευλογημενη συ εν γυναιξιν **f**³⁵ **A,C,D** [98.6%] **CP,HE,RP,TR,OC** | — **κ**B,W [1.4%] **NU** ‡ **1:29** ιδουσα **f**³⁵ **A,C** [97.6%] **CP,HE,RP,TR,OC** | — **κ**B,D,W [2.4%] **NU** § **1:29** διεταραχθη επι τω λογω **f**³⁵ **A** [97%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 2341 **κ**B(D)W [3%] **NU** | 1 **C** [alone] * **1:29** αυτου **f**³⁵ **A** [96.3%] **CP,HE,RP,TR,OC** | — **κ**B,C,D,W [3.7%] **NU** † **1:31** συλληψη **f**³⁵ [99.4%] **CP,HE,RP,TR,OC** | συλλημψη **κ**A,B,C(D,W) [0.6%] **NU** ‡ **1:34** εσται **f**³⁵ **κ**A,B,C,D,W [78%] **CP,HE,RP,TR,NU** | 1 μοι [22%] **OC** § **1:36** συγγενης **f**³⁵ **C** [90%] **CP,HE,RP,TR,OC** | συγγενις **κ**A,B(D) [10%] **NU** | συγγενεις **W** [alone] * **1:36** αὕτη **f**³⁵ | αὕτη **CP,HE,RP,TR,OC,NU** † **1:36** συνειληφουια **f**³⁵ **A,C,D** [98.8%] **CP,HE,RP,TR,OC** | συνειληφεν **κ**B,W [1.2%] **NU** ‡ **1:36** γηρει **f**³⁵ **κ**A,B,C,D,W [90%] **CP,HE,RP,OC,NU** | γηρα [10%] **TR**

στείρα· ³⁷ ὅτι οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τῷ Θεῷ πάν ρῆμα.» ³⁸ Εἶπεν δὲ Μαριάμ· «Ἴδου ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμά σου.» Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ’ αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

Mary visits Elizabeth

³⁹ Ἀναστᾶσα δὲ* Μαριάμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐπορεύθη εἰς τὴν ὄρεινὴν, μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν Ἰούδα, ⁴⁰ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἡσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ. ⁴¹ Καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας† ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος Ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ.

Elizabeth prophesies

⁴² Καὶ ἀνεφώνησεν‡ φωνῇ μεγάλη καὶ εἶπεν· «Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν, καὶ εὐλογημένος ὁ Καρπὸς τῆς κοιλίας σου. ⁴³ Καὶ πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με;* ⁴⁴ Ἴδου γάρ, ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει† ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. ⁴⁵ Καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου.»

Mary worships

⁴⁶ Καὶ εἶπεν Μαριάμ· «Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, ⁴⁷ καὶ ἡγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου. ⁴⁸ ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. Ἴδου γάρ, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί, ⁴⁹ ὅτι ἐποίησέν μοι μεγαλεῖα‡ ὁ Δυνατός, καὶ Ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ⁵⁰ Καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν‡ τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. ⁵¹ Ἐποίησεν κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν. ⁵² καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσεν ταπεινούς· ⁵³ πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλεν κενούς. ⁵⁴ Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους, ⁵⁵ καθὼς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος.»*

⁵⁶ Ἐμεινεν δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ ὥσεί† μῆνας τρεῖς, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

The birth of John

⁵⁷ Τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐγέννησεν υἱόν. ⁵⁸ Καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς ὅτι ἐμεγάλυνεν Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ’ αὐτῆς, καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.

John is named

⁵⁹ Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ὀγδῷ ἡμέρᾳ‡ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Ζαχαρίαν. ⁶⁰ Καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ

§ 1:37 τω θεω f³⁵ A,C [99%] CP,HE,RP,TR,OC | του θεου xB,D,W [1%] NU * 1:39 αναστασα δε f³⁵ xB,C,D,W [90.6%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | και 1 A [9.4%] † 1:41 η ελισαβετ τον ασπασμον της μαριας f³⁵ A,W [98.3%] CP,HE,RP,TR,OC | 345612 xB,C,D [1.7%] NU ‡ 1:42 ανεφωνησεν f³⁵ A,B,D,W [89%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ανεβοησεν xC [11%] § 1:42 φωνη f³⁵ xA,C,D [99.2%] CP,HE,RP,TR,OC | κραυγη B,W [0.8%] NU * 1:43 με f³⁵ A,C,D,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | εμε xB [0.3%] NU † 1:44 το βρεφος εν αγαλλιασει f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,OC | 3412 xB,C,D,W [2.5%] TR,NU ‡ 1:49 μεγαλεια f³⁵ A,C [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | μεγαλα xB,D,W [0.3%] NU § 1:50 γενεας γενεων f³⁵ A [69%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 και 2 [2.8%] | γενεαν 2 D [0.6%] | γενεαν και γενεαν x [25.3%] | 1 και 1 B,C,W [0.8%] NU | three other variants [1.5%] * 1:55 εως αιωνος f³⁵ C [35%] CP | 1 αιωνας [1%] | εις τον αιωνα xA,B,D,W [64%] HF,RP,TR,OC,NU [Render “while there is an age”—I take the point to be that the things mentioned are pertinent to this world, not the next.] † 1:56 ωσει f³⁵ A,C [97.8%] CP,HE,RP,TR,OC | ως xB,W [2%] NU | — D [0.2%] ‡ 1:59 ογδοη ημερα f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 τη 1 xB,C,D,W [2.5%] NU

αὐτοῦ εἶπεν, «Οὐχί, ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.» ⁶¹ Καὶ εἶπον[§] πρὸς αὐτὴν ὅτι «Οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ συγγενείᾳ* σου ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.» ⁶² Ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.[†] ⁶³ Καὶ αἰτήσας πινακίδιον ἔγραψεν λέγων, «Ἰωάννης ἔσται[‡] τὸ[§] ὄνομα αὐτοῦ.» Καὶ ἐθαύμασαν πάντες. ⁶⁴ Ἀνεώχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν Θεόν. ⁶⁵ (Καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα. ⁶⁶ Καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν λέγοντες, «Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται;» Καὶ* χεὶρ Κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ.)

Zacharias prophecies

⁶⁷ Καὶ Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐπλήσθη Πνεύματος Ἁγίου καὶ προεφήτευσεν[†] λέγων· ⁶⁸ «Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, ⁶⁹ καὶ ἤγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ[‡] οἴκῳ Δαυὶδ τοῦ[§] παιδὸς αὐτοῦ— ⁷⁰ καθὼς ἐλάλησεν διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν* ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ— ⁷¹ σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς· ⁷² ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ, ⁷³ ὅρκον ὃν ὤμοσεν πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν· ⁷⁴ τοῦ δοῦναι ἡμῖν ἀφόβως (ἐκ χειρὸς τῶν[†] ἐχθρῶν ἡμῶν[‡] ῥυσθέντας) λατρεύειν αὐτῷ, ⁷⁵ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας[§] τῆς ζωῆς* ἡμῶν.

⁷⁶ »Καὶ σύ,[†] παιδίον, προφήτης Ὑψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου[‡] Κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ, ⁷⁷ τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν,[§] ⁷⁸ διὰ σπλάγχχνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο* ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους· ⁷⁹ ἐπιφάναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῆναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.»

⁸⁰ Τὸ δὲ παιδίον ἠῤῥξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ.

The birth of Jesus—4 BC

2

¹ Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. ² Αὕτη ἡ* ἀπογραφή πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηναίου. ³ Καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν[†] πόλιν.

§ 1:61 ειπον f³⁵ A,B,C [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ειπαν xD,W [1%] NU * 1:61 εν τη συγγενεια f³⁵ D [88%] CP,HE,RP,TR,OC | εκ της συγγενειας xA,B,C,W [12%] NU † 1:62 αυτον f³⁵ A,C,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτο p⁴xB,D [8%] NU ‡ 1:63 εσται f³⁵ C [26%] CP | εστιν xA,B,D,W [74%] HE,RP,TR,OC,NU § 1:63 το f³⁵ xA,C,D,W [99.4%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴B [0.6%] NU * 1:66 και f³⁵ A [98.6%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 γαρ p⁴xB,C,D,W [1.4%] NU † 1:67 προεφητευσεν f³⁵ (D) [94%] CP,HE,RP,TR,OC | επροφητευσεν p⁴xA,B,C,W [3.8%] NU | επροεφητευσεν [2.2%] ‡ 1:69 τω f³⁵ A [93%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,C,D,W [7%] NU § 1:69 του f³⁵ A,C [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴xB,D,W [0.7%] NU * 1:70 των f³⁵ A,C,D [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴xB,W [2%] NU † 1:74 των f³⁵ A,C [98.4%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,D,W [1.6%] NU ‡ 1:74 ημων f³⁵ A,C,D [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,W [1.5%] NU § 1:75 πασας τας ημερας f³⁵ xA,C,D [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | πασαις ταις ημεραις p⁴B,W [0.5%] NU * 1:75 της ζωης f³⁵ [77%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴xA,B,C,D,W [23%] NU † 1:76 συ f³⁵ A [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 δε p⁴xB,C,D,W [0.7%] NU ‡ 1:76 προ προσωπου f³⁵ A,C,D [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | ενωπιον (p⁴)xB,W [0.3%] NU § 1:77 αυτων f³⁵ p⁴xB,D [85%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ημων A,C [13%] | αυτου W [1%] | — [1%] * 1:78 επεσκεψατο f³⁵ A,C,D [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC | επισκεπεται p⁴xB,W [0.4%] NU * 2:2 η f³⁵ xA,C,W [99.4%] CP,HE,RP,TR,OC | — B,D [0.6%] NU † 2:3 ιδιαν f³⁵ A,C [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | εαυτου B,D,W [0.7%] NU | εαυτων x

At night, in Bethlehem, the Savior is born

⁴ Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως Ναζαρέτ,‡ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαυὶδ ἣτις καλεῖται Βηθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ, ⁵ ἀπογράψασθαι σὺν Μαριάμ, τῇ μεμνηστευμένῃ§ αὐτῷ γυναικί,* οὔσῃ ἐγκύῳ. ⁶ Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν· ⁷ καὶ ἔτεκεν τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ† φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

Angels and shepherds

⁸ Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ, ἀγραυλοῦντες καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν. ⁹ Καὶ ἰδοὺ,‡ ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς καὶ δόξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν. ¹⁰ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· «Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γάρ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ¹¹ ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὃς ἔστιν Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαυίδ. ¹² Καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὐρήσετε§ Βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον* ἐν† φάτνῃ.» ¹³ Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανόυ αἰνούντων τὸν Θεὸν καὶ λεγόντων, ¹⁴ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.»‡

Shepherds go and report

¹⁵ Καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ’ αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι,§ οἱ ποιμένες, εἶπον* πρὸς ἀλλήλους, «Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.» ¹⁶ Καὶ ἦλθον† σπεύσαντες καὶ ἀνεῦρον‡ τὴν τε Μαριάμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ Βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. ¹⁷ Ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν§ περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. ¹⁸ Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς. ¹⁹ Ἡ δὲ Μαριάμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. ²⁰ Καὶ ὑπέστρεψαν* οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνούντες τὸν Θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

Jesus is named

²¹ Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν† ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν,‡ καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι§ αὐτόν

‡ 2:4 ναζαρετ f³⁵ B,W [73%] CP,HE,RP,TR,OC | ναζαρεθ xD [26.5%] NU | ναζαραθ A,C [0.5%] § 2:5 μεμνηστευμενη f³⁵ [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εμνηστευμενη xA,B,C,D [0.6%] NU | εμεμνηστευμενη C | two other variants [0.4%] * 2:5 γυναικι f³⁵ A [98.4%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,C^VD,W [1.6%] NU † 2:7 τη f³⁵ [95.3%] CP,HE,RP,TR,OC | — xA,B,D,W [4.7%] NU ‡ 2:9 ιδου f³⁵ A,D [99.2%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,W [0.8%] NU § 2:12 ευρησετε f³⁵ B,D [87%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ευρησεται xA,W [13%] * 2:12 κειμενον f³⁵ A [94%] CP,HE,RP,TR,OC | και 1 B,W [3.5%] NU | — xD [2.5%] † 2:12 εν f³⁵ xA,B,D,W [90%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 τη [10%] TR ‡ 2:14 ευδοκια f³⁵ (99.4%) CP,HE,RP,TR,OC | ευδοκίας xA,B,D,W (0.4%) NU | two other readings (0.2%) [1627 MSS x 6 MSS, according to Text und Textwert] § 2:15 και οι ανθρωποι f³⁵ A,D (97.7%) CP,HE,RP,TR,OC | και (1.1%) | — (x)B,W (1.1%) NU | one other variant (1%) * 2:15 ειπον f³⁵ A,D [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ελαλουν xB,W [0.5%] NU | ειπαν [0.5%] † 2:16 ηλθον f³⁵ xD,W [98.2%] CP,HE,RP,TR,OC | ηλθαν B [0.2%] NU | απηλθον [1.6%] ‡ 2:16 ανευρον f³⁵ xA [92.2%] CP,HE,RP,TR,OC | ανευραν B,NU | ευρον D,W [6%] | ηυραν [0.7%] | ευραν [0.1%] § 2:17 διεγνωρισαν f³⁵ A [97.8%] CP,HE,RP,TR,OC | εγνωρισαν xB,D,W [2.2%] NU * 2:20 υπεστρεψαν f³⁵ xA,B,D,W [97.4%] CP,HE,RP,OC,NU | επεστρεψαν [2.6%] TR † 2:21 επλησθησαν f³⁵ xA,B,W [82%] CP,HE,RP,TR,NU | 1 αι D [18%] OC ‡ 2:21 αυτον f³⁵ xA,B,W [65%] CP,HE,RP,NU | το παιδον D [32%] TR,OC | αυτο [3%] § 2:21 συλληφθηναι f³⁵ [99.1%] CP,HE,RP,TR,OC | συλλημφθηναι xA,B [0.8%] NU | συλλημφθηναι D,W

ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Jesus is presented to God

²² Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν* κατὰ τὸν νόμον Μωσέως,† ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστήσαι τῷ Κυρίῳ ²³ (καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου ὅτι «Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον‡ μῆτραν ἅγιον τῷ Κυρίῳ κληθήσεται»), ²⁴ καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν§ νόμῳ Κυρίου, «ζευγος τρυγόνων ἢ δύο νεοσσούς* περιστερῶν.»

Simeon

²⁵ Καὶ ἰδοὺ, ἦν ἄνθρωπος† ἐν Ἱερουσαλὴμ‡ ᾧ ὄνομα Συμεών, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ Πνεῦμα ἦν Ἅγιον§ ἐπ' αὐτόν. ²⁶ (Καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ * ἰδεῖν τὸν Χριστὸν Κυρίου.) ²⁷ Καὶ ἦλθεν ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ, ²⁸ καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτό† εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ‡ καὶ εὐλόγησεν τὸν Θεὸν καὶ εἶπεν· ²⁹ «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ρῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ, ³⁰ ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ³¹ ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν· ³² φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ.» ³³ Καὶ ἦν Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ§ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ.

³⁴ Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεών, καὶ εἶπεν πρὸς Μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ· «Ἰδοὺ, οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον ³⁵ (καὶ σοῦ δὲ* αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία), ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.»

Anna

³⁶ Καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ—αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἐπτά† ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς ³⁷ καὶ αὕτη χήρα ὡς‡ ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων—ἡ οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ§ τοῦ ἱεροῦ, νηστείας καὶ δεήσεων λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν. ³⁸ Καὶ αὕτη, αὐτῇ* τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα, ἀνθωμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ,† καὶ ἐλάλει περὶ Αὐτοῦ πᾶσιν τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν‡ Ἱερουσαλὴμ.

Back to Natsareth

* 2:22 αὐτῶν f³⁵ κA,B,W [90%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | αὐτοῦ D [10%] † 2:22 μωσεως f³⁵ A [62%] CP,HE,RP,TR | μωυσεως κB,D,W [35%] OC,NU | μωυσεος [3%] ‡ 2:23 διανοιγον f³⁵ A,B,D,W [88%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | διανοιγων κN [12%] § 2:24 ἐν f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 τω κB,D,W [1%] NU * 2:24 νεοσσους f³⁵ A,D,N [85%] CP,HE,RP,TR,OC | νοσσους κB,W [15%] NU † 2:25 ἦν ἄνθρωπος f³⁵ A,D,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 κB,W [1%] NU ‡ 2:25 ἱερουσαλημ rell | ἱεροσολυμοις OC § 2:25 ἦν ἅγιον f³⁵ κA,B,W [83%] CP,HE,RP,OC,NU | 21 D,N [17%] TR * 2:26 πρὶν ἢ f³⁵ A,D,N [91%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 ἀν [0.5%] [NU] | 1 ἀν B [0.5%] | 1 W [8%] | ἐως ἀν κ † 2:28 αὐτο f³⁵ κA,B,D,N,W [70%] CP,HE,RP,TR,NU | αὐτον [30%] OC ‡ 2:28 αὐτοῦ f³⁵ A,D,N [96%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,W [4%] NU § 2:33 (ο A,N 2.2%) ἰωσηφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ (—α. N 0.5%) f³⁵ (A)(N) (98.8%) CP,HE,RP,TR,OC | ο πατήρ 5 (—α. 0.3%) 234 (+αὐτοῦ κ 0.4%) (κ)B,D,W (0.9%) NU | three other variants (0.3%) * 2:35 δε f³⁵ κA,D,N [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — B,W [0.4%] † 2:36 ἐτη μετὰ ἀνδρὸς ἐπτά f³⁵ [88%] CP,HE,RP,TR,OC | 2314 κB,N,W [5.2%] NU | 1423 A,D [6.8%] ‡ 2:37 ὡς f³⁵ W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐως κA,B,N [1.1%] NU | — D [0.4%] § 2:37 ἀπο f³⁵ A,N [98.7%] CP,HE,RP,TR,OC | — B,D,W [1.3%] NU | ἐκ κ * 2:38 αὕτη αὕτη f³⁵ [93%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 A,B,W [4.5%] | 2 κD,N [2.5%] NU † 2:38 κυρίῳ f³⁵ A [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | θεῷ κB,D,N,W [0.7%] NU ‡ 2:38 ἐν f³⁵ A,D,N [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,W [5.5%] NU

³⁹ Καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα[§] τὰ* κατὰ τὸν νόμον Κυρίου, ὑπέστρεψαν[†] εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὴν[‡] πόλιν ἐαυτῶν,[§] Ναζαρέτ.* ⁴⁰ Τὸ δὲ παιδίον ἠΰξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι,[†] πληρούμενον σοφίας[‡] καί, χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ.[§]

A twelve-year-old Boy

⁴¹ Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς Ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα.
⁴² καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν* εἰς Ἱεροσόλυμα[†] κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς. ⁴³ Καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτούς, ὑπέμεινε Ἰησοῦς ὁ Παῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ· καὶ οὐκ ἔγνω[‡] Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ[§] αὐτοῦ. ⁴⁴ Νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι,* ἦλθον ἡμέρας ὁδόν, καὶ ἀνεζήτησαν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσιν[†] καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς.[‡] ⁴⁵ Καὶ μὴ εὐρόντες αὐτόν,[§] ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ζητοῦντες* αὐτόν. ⁴⁶ Καὶ ἐγένετο μεθ' [†] ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς. ⁴⁷ (Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.)

⁴⁸ Καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν·[‡] «Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; Ἴδού, ὁ πατήρ σου κάγῳ ὁδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.» ⁴⁹ Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; Οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναί με;» ⁵⁰ Καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς.

⁵¹ Καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ,[§] καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. Καὶ ἡ* μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα[†] ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς. ⁵² Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτεν[‡] σοφία καὶ ἡλικία, καὶ χάριτι παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

Enter John the baptizer—26 AD

3

¹ Ἐν ἔτει δὲ* πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας καὶ τετραρχοῦντος[†] τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου,

§ 2:39 ἅπαντα **f**³⁵ A,D [95.8%] CP,HE,RP,TR,OC | παντα **κ**B,N,W [4.2%] NU * 2:39 τα **f**³⁵ A,B,W [87%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | — **κ**D,N [13%] † 2:39 υπεστρεψαν **f**³⁵ A,D,N [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC | επεστρεψαν (**κ**)B,W [0.4%] NU ‡ 2:39 την **f**³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — **κ**B,D,W [2%] NU § 2:39 εαυτων **f**³⁵ **κ**A,B,D,N,W [65%] CP,HE,RP,OC,NU | αυτων [35%] TR * 2:39 ναζαρετ **f**³⁵ **κ**N,W [63%] CP,HE,RP,TR,OC | ναζαρεθ **B**^V(D) [35.3%] NU | ναζαρατ A [0.3%] | ναζαραθ [1.4%] † 2:40 πνευματι **f**³⁵ A,N [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC | — **κ**B,D,W [0.4%] NU ‡ 2:40 σοφιας **f**³⁵ **κ**A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | σοφια B,W [0.5%] NU § 2:40 αυτω **f**³⁵ (D) [41%] | αυτο **κ**A,B,N,W [58%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | αυτον [1%] [The dative is better—the grace was resting on Him all the time.] * 2:42 αναβαντων αυτων **f**³⁵ N [90%] CP,HE,RP,TR,OC | αναβαινοντων 2 (**κ**)A,B,W [9.6%] NU | ανεβησαν (D) [0.4%] † 2:42 εις ιεροσολυμα **f**³⁵ A,C^VD(N) [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **κ**B,W [0.5%] NU ‡ 2:43 εγνω **f**³⁵ A,C,N [96.4%] CP,HE,RP,TR,OC | εγνωσαν **κ**B,D,W [3.6%] NU § 2:43 ιωσηφ και η μητηρ **f**³⁵ A,C,N [97.1%] CP,HE,RP,TR,OC | οι γονεις **κ**B,D,W [2.9%] NU * 2:44 εν τη συνοδια ειναι **f**³⁵ A,C(N) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 **κ**B,D,W [1%] NU † 2:44 συγγενεσιν **f**³⁵ **κ**A,C(D) [86%] CP,HE,RP,TR,OC | συγγενευσιν B,N,W [14%] NU ‡ 2:44 και εν τοις γνωστοις **f**³⁵ D [85%] CP,HE,RP,TR,OC | 134 A,B,C,N,W [14.9%] NU | — **κ** [0.1%] § 2:45 αυτον **f**³⁵ A,N [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **κ**B,C(D)W [1.5%] NU * 2:45 ζητουντες **f**³⁵ **κ**A,N [95%] CP,HE,RP,TR,OC | αναζητουντες B,C,D,W [4.3%] NU | επιζητουντες [0.7%] † 2:46 μεθ **f**³⁵ A,C,D,N [95.8%] CP,HE,RP,TR,OC | μετα **κ**B,W [4.2%] NU ‡ 2:48 προς αυτον η μητηρ αυτου ειπεν **f**³⁵ A,N [98.6%] CP,HE,RP,TR,OC | 612345 **κ**B,C,D,W [1.4%] NU § 2:51 ναζαρετ **f**³⁵ **κ**C,W [60%] CP,HE,RP,TR,OC | ναζαρεθ B,D [38.5%] NU | ναζαρατ A,N [0.3%] | ναζαραθ [1.2%] * 2:51 και η **f**³⁵ **κ**A,B,C,N,W [83.5%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | 2 δε D [16.5%] † 2:51 ταυτα **f**³⁵ A,C,N [98.4%] CP,HE,RP,TR,OC | — **κ**B,D,W [1.6%] NU ‡ 2:52 προεκοπτεν **f**³⁵ A,C,D,N [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 εν τη **κ** [0.1%] [NU] | 1 τη B,W [0.2%] * 3:1 δε *rell* | — [12%] † 3:1 τετραρχουντος **f**³⁵ B,D,N,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | τετρααρχουντος **κ**A,C,NU

Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος,† τῆς Ἰουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος,§ 2 ἐπὶ ἀρχιερέως* Ἄννα (καὶ Καϊάφα), ἐγένετο ῥῆμα Θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν† Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. 3 Καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν‡ περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· 4 ὥς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος·§ «Φωνὴ βοῶντος· Ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. 5 Πᾶσα φάραγξ* πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας· 6 καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.»

“Brood of vipers!”

7 Ἐλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ’ αὐτοῦ· «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; 8 Ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, «Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ»· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. 9 Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.»

“What shall we do?”

10 Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι λέγοντες, «Τί οὖν ποιήσομεν;»† 11 Ἀποκριθεὶς δὲ λέγει‡ αὐτοῖς, «Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω.» 12 Ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι ὑπ’ αὐτοῦ§ καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, «Διδάσκαλε, τί ποιήσομεν;»* 13 Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, «Μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.» 14 Ἐπηρώτων δὲ αὐτόν καὶ στρατευόμενοι λέγοντες, «Καὶ ἡμεῖς, τί ποιήσομεν;»† Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς,‡ «Μηδένα διασεισητε μηδὲ συκοφαντήσητε,§ καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.»

“A greater One is coming”

15 Προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός, 16 ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασι* λέγων·† «Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμᾶντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί· 17 οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ‡

‡ 3:1 τετραρχουντος f³⁵ A,B,D,N,W [99.9%] CP,HE,RP,TR,OC | τετραρχουντος κC,NU § 3:1 τετραρχουντος f³⁵ A,B,D,N,W [99.9%] CP,HE,RP,TR,OC | τετραρχουντος κC,NU * 3:2 ἐπὶ ἀρχιερέως f³⁵ κA,B,C,D,N,W [96.5%] CP,HE,RP,NU | ἐπ 2 [0.4%] OC | 1 ἀρχιερέων [2.8%] | ἐπ ἀρχιερέων [0.3%] TR † 3:2 τὸν f³⁵ κA,B,C,D,N,W [82%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 τοῦ [18%] TR ‡ 3:3 τὴν f³⁵ κC,D [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — A,B,N,W [0.5%] § 3:4 λεγοντος f³⁵ A,C,N [98.2%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,W [1.8%] NU * 3:5 φαραγξ f³⁵ κB,C,D,N,W [75%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | φαραξ A [25%] † 3:10 ποιησομεν f³⁵ [45%] CP,RP,TR,OC | ποιησωμεν κA,B,C(D)N,W [55%] HE,NU (The indicative is correct; they are committing themselves to do what he says.) ‡ 3:11 λεγει f³⁵ A,D [97.8%] CP,HE,RP,TR,OC | ελεγεν p⁴κB,C,N [2.2%] NU | ειπεν W § 3:12 ὑπ αὐτοῦ f³⁵ C [40%] CP | — p⁴κA,B,D,N,W [60%] HE,RP,TR,OC,NU * 3:12 ποιησομεν f³⁵ [43%] CP,RP,TR,OC | ποιησωμεν p⁴κA,B,C(D)N,W [57%] HE,NU (The indicative continues to be correct.) † 3:14 καὶ ἡμεῖς τι ποιησομεν f³⁵ A [45%] CP,RP,TR,OC | 123 ποιησωμεν N [53.4%] HF | 3 ποιησωμεν 12 p^{4v}κB,C,W [1.6%] NU | 3 ποιησωμεν D (Still indicative.) ‡ 3:14 πρὸς αὐτούς f³⁵ κA,N,W [99.1%] CP,HE,RP,TR,OC | αὐτοῖς p⁴B,C,D [0.9%] NU § 3:14 διασεισητε μηδε συκοφαντησητε rell | 321 OC * 3:16 ἀπασι f³⁵ A,C [98.2%] CP,HE,RP,TR,OC | πασι p⁴κB,N,W [1.8%] NU | — D † 3:16 ὁ ἰωαννης ἀπασι λεγων f³⁵ A,C,N [91.3%] CP,HE,RP,TR,OC | 234 [5.7%] | 34 [0.4%] | 1243 [1.6%] | 4312 p⁴κB,W [0.3%] NU | 3124 [0.6%] | 3412 [0.1%] | — D ‡ 3:17 καὶ διακαθαριει f³⁵ A,C,D,N,W [97.9%] CP,HE,RP,TR,OC | διακαθαραι p⁴κB,NU | 1 καθαριει [1.8%] | one other reading

τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει[§] τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.»

John is imprisoned—historical aside

¹⁸ (Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τῷ λαῷ.* ¹⁹ Ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης†—ἐλεγχόμενος ὑπ’ αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος, τῆς γυναικὸς‡ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν ὁ Ἡρώδης—²⁰ προσέθηκεν καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν· καὶ[§] κατέκλεισεν τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ* φυλακῇ.)

Jesus is baptized

²¹ Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ Ἰησοῦ, βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου, ἀνεωχθῆναι τὸν οὐρανὸν ²² καὶ καταβῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον σωματικῶς εἶδει ὡσεὶ† περιστερὰν ἐπ’ αὐτόν, καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι λέγουσαν,‡ «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός· ἐν σοὶ εὐδόκησα.»[§]

Mary’s genealogy

²³ (Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ * Ἰησοῦς, ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος,† ὧν (ὡς ἐνομίζετο) υἱὸς‡ Ἰωσήφ, τοῦ Ἡλεί,§ ²⁴ τοῦ Ματθάν,* τοῦ Λευΐ, τοῦ Μελχί,† τοῦ Ἰανναῶ,‡ τοῦ Ἰωσήφ, ²⁵ τοῦ Ματταθίου, τοῦ Ἀμώς, τοῦ Ναούμ, τοῦ Ἑσλί,§ τοῦ Ναγγαί, ²⁶ τοῦ Μαάθ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ Σεμεί,* τοῦ Ἰωσήφ,† τοῦ Ἰούδα,‡ ²⁷ τοῦ Ἰωαννάν,§ τοῦ Ῥησᾶ, τοῦ Ζοροβάβελ, τοῦ Σαλαθιήλ, τοῦ Νηρί,* ²⁸ τοῦ Μελχί,† τοῦ Ἀδδί,‡ τοῦ Κωσάμ, τοῦ Ἐλμωδάμ,§ τοῦ Ἡρ, ²⁹ τοῦ Ἰωσή,* τοῦ Ἐλιέζερ, τοῦ Ἰωρεΐμ,†

§ 3:17 συναξει f³⁵ A,C(D)N,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | συναγαγειν p⁴κB,NU * 3:18 τω λαω f³⁵ [15%] | τον λαον *rell* [The verb ευαγγελιζω normally takes the dative, although the accusative does occur; evidently there is no difference in meaning.] † 3:19 τετραρχης f³⁵ A,B,D,N,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | τετραρχης κC,NU ‡ 3:19 γυναικος f³⁵ p⁴,75vκB,D,N [75%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 φιλιππου A,C,W [25%] TR § 3:20 και f³⁵ p^{75v}A,C,N,W [98.2%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — κB,D [1.8%] * 3:20 τη f³⁵ A,C,N,W [86%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴κB,D [14%] NU † 3:22 ωσει f³⁵ A,N [96.4%] CP,HE,RP,TR,OC | ως p⁴κB,D,W [3.6%] NU ‡ 3:22 λεγουσαν f³⁵ A,N [99.2%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴κB,D,W [0.8%] NU § 3:22 ευδοκησα f³⁵ p⁴κB,N [72%] CP,HE,RP,OC,NU | ηυδοκησα A,W [28%] TR | — D * 3:23 ο f³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴κB,D,W [3%] NU † 3:23 ωσει ετων τριακοντα αρχομενος f³⁵ A(D)N [98.8%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 p⁴κB,W [1.2%] NU ‡ 3:23 ως ενομιζετο υιος f³⁵ A(D)N [98.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 p⁴κB,W [1.3%] NU § 3:23 ηλει f³⁵ κA,B [60%] | ηλι p⁴N [40%] CP,TR,NU (ηλι HE,RP,OC) [Codex W omits the whole genealogy, while codex D replaces it with Matthew’s.] * 3:24 ματθαν f³⁵ N [45%] CP,OC | ματθατ A,B [52%] HE,RP,TR | μαθθα p⁴(κ) [alone] | ματθα [1.9%] | ματταθ [0.9%] | three other spellings [0.2%] | μαθθατ [none!] NU (NU serves up a patchwork quilt.) † 3:24 μελχι f³⁵ N [66%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | μελχει p⁴κA,B [33.4%] | μελχη [0.6%] ‡ 3:24 ιαννα f³⁵ A [87.9%] CP,HE,RP,TR | ιανναι p⁴κB [1.2%] NU | ιωαννα N [4.8%] OC | ιανναν [1.4%] | αννα [1.1%] | ιωαννε [0.9%] | nine other spellings [2.7%] § 3:25 εσλι f³⁵ [64%] CP,HE,RP,TR,NU | εσλει κA,B [28.1%] | εσλιμ N [3.5%] OC | εσλειμ [2.5%] | four other spellings p⁴v [1.9%] * 3:26 σεμει f³⁵ [51%] CP,RP,TR | σεμει A,N [45.4%] HF | σαιμει [2.2%] | σεμειν p⁴κB [0.5%] | σεμεη [0.7%] | σεμευ OC | two other spellings [0.2%] | σεμειν [none!] NU (NU serves up another patchwork quilt.) † 3:26 ιωσηφ f³⁵ A,N [94.2%] CP,HE,RP,TR | ιωσηχ p⁴κB [5.7%] OC,NU | two other spellings [0.1%] ‡ 3:26 ιουδα f³⁵ A,N [94.7%] CP,HE,RP,TR | ιωδα p⁴κB [5%] OC,NU | four other spellings [0.3%] § 3:27 ιωανναν f³⁵ [49%] CP,OC | ιωαννα [13%] TR | ιωαναν p⁴A,B [18%] HE,RP,NU | ιωναν κ [12%] | ιωνναν [2%] | ιαναν [3%] | ιανναν [1.6%] | four other spellings [1.4%] | — N (If we take the letters one by one, we get: ι=100%, ω=a. 94%, α=a. 87%, ν=100%, ν=a. 69%, α=100%, ν=a. 72%; the plurality variant wins all around.) * 3:27 νηρι f³⁵ N [65%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | νηρει p⁴κA,B [34%] | six other spellings [1%] † 3:28 μελχι f³⁵ N [65%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | μελχει p⁴κA,B [35%] ‡ 3:28 αδδι f³⁵ N [67.5%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | αδδει p⁴κA,B [30%] | seven other spellings [2.5%] § 3:28 ελμωδαμ f³⁵ A [82%] CP,HE,RP,TR,OC | ελμαδαμ κB,N [1%] NU | ελμωδαν [7%] | ελμωδαδ [5%] | ελμασαμ p⁴ | twelve other spellings [5%] * 3:29 ιωση f³⁵ A,N [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ιησου p⁴κB [1.5%] NU | six other spellings [3%] † 3:29 ιωρειμ A,B [72%] CP,HE,RP,TR,OC | ιωριμ κN [12%] NU | ιωρημ [10%] | eight further spellings [6%]

τοῦ Ματθάτ,‡ τοῦ Λευί,§ 30 τοῦ Συμεών, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἰωνάμ,* τοῦ Ἐλιακεῖμ,† 31 τοῦ Μελεᾶ, τοῦ Μαῖνάν,‡ τοῦ Ματταθαῖ, τοῦ Νάθαν,§ τοῦ Δαυίδ, 32 τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Ὠβήδ,* τοῦ Βοόζ,† τοῦ Σαλμών,‡ τοῦ Ναασσών, 33 τοῦ Ἀμιναδάβ,§ τοῦ Ἀράμ,* τοῦ Ἰωράμ,† τοῦ Ἑσρώμ, τοῦ Φαρές, τοῦ Ἰούδα, 34 τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Θάρρα,‡ τοῦ Ναχώρ, 35 τοῦ Σερούχ,§ τοῦ Ῥαγάβ,* τοῦ Φάλεκ,† τοῦ Ἐβέρ,‡ τοῦ Σαλαῖ, 36 τοῦ Καῖνάν,§ τοῦ Ἀρφαξάδ, τοῦ Σήμ, τοῦ Νῶε, τοῦ Λάμεχ, 37 τοῦ Μαθουσάλα, τοῦ Ἐνῶχ,* τοῦ Ἰάρεδ,† τοῦ Μαλελεήλ, τοῦ Καῖνάν,‡ 38 τοῦ Ἐνῶς, τοῦ Σήθ, τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ.)

Jesus tested by Satan

4

1 Ἰησοῦς δέ, πλήρης Πνεύματος Ἁγίου,* ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἦγετο ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον,† 2 ἡμέρας τεσσαράκοντα‡ πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν ὕστερον§ ἐπείνασεν. 3 Καὶ εἶπεν* αὐτῷ ὁ διάβολος, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος.» 4 Καὶ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν λέγων,† «Γέγραπται ὅτι <Οὐκ ἐπ’ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται‡ ἄνθρωπος, ἀλλ’ ἐπὶ παντὶ ῥήματι Θεοῦ.>»§

5 Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν,* ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου. 6 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· «Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται,

‡ 3:29 ματθατ f³⁵ [76%] CP,HE,RP,TR,OC | μαθθατ p⁴B [0.5%] NU | ματταθ A [11%] | μαθθαθ κ | μαθθαν N [6%] | μαθατ [1.5%] | eleven further spellings [5%] § 3:29 λευι f³⁵ N [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | λευει p⁴κA,B [20%] * 3:30 ιωναμ f³⁵ κB [25%] NU | ιωναν [48%] CP,HE,RP,TR | ιωνα OC | ιωαναν A [7%] | ιωανναν [12%] | ιωανα N | seven further spellings [8%] † 3:30 ελιακειμ rel | ελιακιμ N [1%] NU | ελειακειμ [1%] | ελιακημ [1%] | three other spellings ‡ 3:31 μαιναν f³⁵ N [93.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μεννα p^{4v}κB [1.5%] NU | eight other spellings [5%] | — A § 3:31 ναθαν f³⁵ A,N [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | ναθαμ p⁴κB,NU * 3:32 ωβηδ f³⁵ N [83%] CP,HE,RP,TR,OC | ιωβηδ A [14%] NU | ιωβηλ κB | ωβηλ D | ιωβητ p⁴ | five other spellings [3%] † 3:32 βοοζ f³⁵ [91%] CP,HE,RP,TR,OC | βοος A,B,D [8%] NU | βαλλς κ | four other spellings [1%] | — N ‡ 3:32 σαλμων f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,TR,OC | σαλα p⁴κB,NU | σαλμαν [1%] | two other variants [0.5%] § 3:33 αμιναδαβ f³⁵ A(D) [76%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | αμιναδαμ [15%] | αμηναδαβ [5%] | αδαμ κ | five other readings [4%] | — B * 3:33 αραμ f³⁵ A,D [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 του αρνι N | αδμιν του αρνει B | αδμιν του αρνει κ | αδμιν του αρνι NU [There are at least four further variations. The available statements of evidence are confusing, but it appears that αδμιν has about 1%, and αδμιν may have up to 4%.] † 3:33 του ιωραμ f³⁵ [80%] HE,OC | — κA,B,N [20%] CP,RP,TR,NU (it^b gives us overt V century attestation for ‘Joram’, though I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that f³⁵ must hark back at least to the III.) ‡ 3:34 θαρρα f³⁵ N [40%] CP,HE | θαρα κA,B,D [60%] RP,TR,OC,NU § 3:35 σερουχ f³⁵ κA,B(D)N [98%] CP,HE,RP,OC,NU | σαρουχ [2%] TR * 3:35 ραγαβ f³⁵ [25%] | ραγαν κA,B,D,N [70%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | six other spellings [5%] † 3:35 φαλεκ f³⁵ κA,B,D,N [50%] CP,HE,TR,OC,NU | φαλεγ A [50%] RP ‡ 3:35 ἐβερ f³⁵ CP[?],RP,some TRs | ἐβερ HE,OC,some TRs,NU § 3:36 καιναν f³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,TR,OC | καιναμ κB [0.5%] NU | three other spellings [2%] | — D * 3:37 ἐνωχ f³⁵ CP,RP,TR,OC | ἐνωχ HE,NU † 3:37 ιαρεδ f³⁵ D,N [90%] CP,HE,RP,TR,OC | ιαρετ p^{75v}κB,NU | ιαρεθ A [9.5%] ‡ 3:37 καιναν f³⁵ A,B,D,N [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | καιναμ κ,NU * 4:1 πλήρης πνευματος αγιου f³⁵ p^{4,7,75v}κB,D,N,W [45%] CP,OC,NU | 231 A [55%] HE,RP,TR † 4:1 εις την ερημον f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εν τη ερημω p^{4,7}κB,D,W [1%] NU ‡ 4:2 τεσσαρακοντα f³⁵ D [99%] CP,HE,RP,TR,OC | τεσσερακοντα p⁷A,B,N [1%] NU | μ p⁷⁵κW § 4:2 υστερον f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,W [1%] NU * 4:3 και ειπεν f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε κB,D,W [1%] NU † 4:4 ιησους προς αυτον λεγων f³⁵ A [81%] CP,HE,RP,TR | ο 1234 [16%] OC | 23 ο 1 κB,W [1.5%] NU | αυτω ο 1 [1%] | ο 1 ειπεν D | two other variants ‡ 4:4 ζησεται f³⁵ [80%] CP,HE,RP,OC | 1 ο κA,B,D,W [20%] TR,NU § 4:4 αλλ επι παντι ρηματι (+του 0.4%) θεου f³⁵ A(D) (90.7%) CP,HE,RP,TR | 1 εν 345 D (1.5%) | 1234 εκπορευομενω δια στοματος 5 (7.3%) OC | — κB,W (0.4%) NU | one other reading (0.1%) * 4:5 ο διαβολος εις ορος υψηλον f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC

καὶ ὧ ἂν θέλω δίδωμι αὐτήν. ⁷ Σὺ οὖν, ἂν προσκυνήσῃς† ἐνώπιον ἐμοῦ,‡ ἔσται σοὶ§ πᾶσα.»* ⁸ Καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.† «Ὑπάγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ·‡ γέγραπται,§ «Προσκυνήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου,* καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.»»

⁹ Καὶ ἤγαγεν† αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ‡ καὶ ἔστησεν αὐτὸν§ ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Εἰ* Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν† κάτω· ¹⁰ γέγραπται γὰρ ὅτι «Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε,» ¹¹ καί,‡ «Ἐπὶ χειρῶν ἀρουσίν σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.»» ¹² Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Εἴρηται, «Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.»»

¹³ Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμόν, ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ’ αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

Jesus begins His public ministry, in Galilee§

¹⁴ Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ * Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ φήμη ἐξῆλθεν καθ’ ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ· ¹⁵ καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.

His home town rejects Him

¹⁶ Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν† Ναζαρέτ,‡ οὗ ἦν τεθραμμένος· καὶ εἰσῆλθεν, κατὰ τὸ εἰώθος αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι. ¹⁷ Καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου·§ καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον· ¹⁸ «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ’ ἐμέ, οὗ εἵνεκεν* ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι† πτωχοῖς. Ἀπέσταλκέν με ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν,‡ κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, ¹⁹ κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν.»

“Today this Scripture is fulfilled”

²⁰ Καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισεν.§ Καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν* ἀτενίζοντες αὐτῷ. ²¹ Ἦρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι «Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.» ²² (Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς

† 4:7 προσκυνήσης *rell* | προσκυνήσεις [15%] ‡ 4:7 ἐμου *f*³⁵ *κ*B,D,W [65%] CP,HE,RP,NU | μου A [35%] TR,OC § 4:7 σοι *f*³⁵ [25%] | σου *κ*A,B,D,W [75%] CP,HE,RP,TR,OC,NU * 4:7 πᾶσα *f*³⁵ *κ*A,B,D [98%] CP,HE,RP,OC,NU | παντα W [2%] TR [It will be observed that this is the third variant set within the space of four words, and within these sets the attestation varies considerably. In the main, the copyists tried to reproduce faithfully what was in front of them.] † 4:8 αὐτω εἶπεν ο ἰησους *f*³⁵ [68%] CP,HE,RP,TR,OC | 3421 *κ*W [12%] NU | 2134 A [13%] | 1342 D [7%] | 124 B | two other variants ‡ 4:8 υπαγε οπισω μου σατανα *f*³⁵ A [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — *κ*B,D,W [3.5%] NU § 4:8 γεγραπται *f*³⁵ *κ*A,B,D,W [80%] CP,HE,RP,NU | 1 γαρ [20%] TR,OC * 4:8 προσκυνήσεις κυριον τον θεον σου *f*³⁵ A [80%] CP,HE,RP,TR | 23451 *κ*B,D,W [20%] OC,NU † 4:9 και ηγαγεν *f*³⁵ A,D [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε *κ*B,W [3%] NU ‡ 4:9 ιερουσαλημ *rell* | ιεροσολυμα [3%] OC § 4:9 αυτον *f*³⁵ A,D,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτω [1%] | — *κ*B [0.5%] NU * 4:9 ει *rell* | 1 ο [1%] TR † 4:9 εντευθεν *rell* | ανωθεν [13%] | ευθεν [1%] | — [14%] ‡ 4:11 και *f*³⁵ D [75%] CP,HE,RP | 1 οτι *κ*A,B,W [25%] TR,OC,NU § 4:13 [A number of months elapsed between verses 13 and 14; John 1:15-4:42 records some of what transpired during that interval.] * 4:14 ο *f*³⁵ *κ*A,B,D,W [55%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | — [45%] † 4:16 την *f*³⁵ A [90%] CP,HE,RP,TR,OC | — *κ*B,D,W [10%] NU ‡ 4:16 ναζαρετ *f*³⁵ [60%] CP,HE,RP,TR,OC | ναζαρεθ W [40%] | ναζαρα *κ*B [0.3%] NU | ναζαρατ A [0.2%] § 4:17 ησαιου του προφητου *f*³⁵ A [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 *κ*B,W [1.5%] NU | ο προφητης ησαιας D | one other variant * 4:18 εινεκεν *f*³⁵ *κ*A,B,D,W [94%] CP,HE,RP,OC,NU | ενεκεν [6%] TR † 4:18 ευαγγελισασθαι *rell* | ευαγγελιζεσθαι [1%] TR ‡ 4:18 ιασασθαι τους συντετριμμενους την καρδιαν *f*³⁵ A [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — *κ*B,D,W [1.5%] NU § 4:20 εκαθισεν *rell* | εκαθησεν [11%] * 4:20 εν τη συναγωγη οι οφθαλμοι ησαν *f*³⁵ D,N [88%] CP,HE,RP,TR,OC | 123645 A [6%] | 451236 *κ*B,W [6%] NU

ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ ἔλεγον, «Οὐχ[†] οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;»[‡] 23 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· <Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν>—ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα ἐν τῇ[§] Καπερναοὺμ* ποίησον καὶ ὧδε[†] ἐν τῇ πατρίδι σου.»

Jesus treads on their toes

24 Εἶπεν δέ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν[‡] ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. 25 Ἐπ’ ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν,[§] πολλὰ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραήλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· 26 καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα* τῆς Σιδῶνος,[†] πρὸς γυναῖκα χήραν. 27 Καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισσαίου[‡] τοῦ προφήτου ἐν τῷ Ἰσραήλ·[§] καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Νεεμὰν* ὁ Σύρος.»

Atypical mob action

28 Καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούοντες ταῦτα, 29 καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως[†] ὄφρυος τοῦ ὄρους ἐφ’ οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ὠκοδόμητο,[‡] εἰς τὸ[§] κατακρημνίσαι αὐτόν. 30 Αὐτὸς δέ, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, ἐπορεύετο.

Capernaum becomes His base of operations—27 AD

31 Καὶ κατήλθεν* εἰς Καπερναοὺμ,[†] πόλιν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν. 32 Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

A demonized man

33 Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου· καὶ ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλῃ 34 λέγων·[‡] «Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; Ἥλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; Οἶδά σε τίς εἶ, ὁ Ἅγιος τοῦ Θεοῦ.» 35 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, «Φιμώθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ[§] αὐτοῦ.» Καὶ ῥῖψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς* μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν. 36 Καὶ ἐγένετο θάμβος

[†] 4:22 ουχ f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ουχι κB,D,N,W [2.5%] NU   [‡] 4:22 ουτος εστιν ο υιος ιωσηφ f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 4251 κB,W [0.5%] NU | 4521 D | 4125 N | two other variants   [§] 4:23 εν τη f³⁵ [80%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 A,N [19%] | εις την κB,W [0.3%] NU | εις D [1%]   * 4:23 καπερναυμ f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | καφαρναυμ κB,D,W [0.8%] NU   [†] 4:23 ὧδε [60%] | ὧδε f³⁵ [40%] (I include this information for the record, and so as not to lose sight of it; since there is no contrast in meaning here, and I am not aware that the Autographs contained ‘breathing’ marks, I stay with the conventional spelling. However, it may be noted that the difference between ὧ δε (‘so to whom’) and ὧδε (‘here’) would be indistinct in most MSS; the simple expedient reflected in f³⁵ resolves the ambiguity.)   [‡] 4:24 λεγω υμιν f³⁵ κB,D,N,W [72%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | 21 A [28%]   [§] 4:25 υμιν rell | 1 οτι κW [25%]   * 4:26 σαρεπτα rell | σαρεφθα N [11%] | σαραπτα W [3%] OC | seven other spellings [3%]   [†] 4:26 σιδωνος f³⁵ [95%] CP,HE,RP,TR | σιδωνιας κA,C [3%] OC,NU | σειδωνιας B,W | σιδονιας D [1%] | two other variants [0.5%]   [‡] 4:27 ελισσαιου f³⁵ C [86%] CP,HE,RP,TR | ελισαιου κA(B)D [13%] OC,NU | ελεισεου W | three other readings   [§] 4:27 επι ελισσαιου του προφητου εν τω ισραηλ f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 5671234 κB,C,D,W [5%] NU   * 4:27 νεεμαν f³⁵ [77%] CP,HE,RP,TR,OC | ναιμαν κA,B,C(D)W [8%] NU | νεεμαν [13%] | six other spellings [2%]   [†] 4:29 εως f³⁵ κA,B,C [97.5%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 της D [1.5%] TR | 1 του [1%]   [‡] 4:29 αυτων ωκοδομητο f³⁵ A,C [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 ρ⁴κB(D)W [1.5%] NU   [§] 4:29 εις το f³⁵ A,C [95%] CP,HE,RP,TR,OC | ωστε ρ^{4v}κB,D,W [3%] NU | two other variants [2%]   * 4:31 κατηλθεν rell | 1 ο ιησους [14%]   [†] 4:31 καπερναυμ f³⁵ A,C [99.4%] CP,HE,RP,TR,OC | καφαρναυμ ρ⁴κB,D,W [0.6%] NU   [‡] 4:34 λεγων f³⁵ A,C,D [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,W [1%] NU   [§] 4:35 εξ f³⁵ ρ⁷⁵ A,C,Q [86%] CP,HE,RP,TR,OC | απ κB,D,W [14%] NU   * 4:35 εις f³⁵ D [80%] CP,HE,RP | 1 το ρ⁷⁵κA,B,C,Q,W [20%] TR,OC,NU

ἐπὶ πάντας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες· «Τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, καὶ ἐξέρχονται.»

³⁷ Καὶ ἐξεπορεύετο ἡχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

Peter's mother-in-law

³⁸ Ἀναστὰς δὲ ἐκ† τῆς συναγωγῆς‡ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος. Πενθερὰ δὲ§ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς. ³⁹ Καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς ἐπετίμησεν τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν. Παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

Healings at sunset

⁴⁰ Δύνοντος* δὲ τοῦ ἡλίου, πάντες† ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεῖς‡ ἐθεράπευσεν§ αὐτούς. ⁴¹ Ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κράζοντα* καὶ λέγοντα ὅτι «Σὺ εἶ ὁ Χριστός,† ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.» Καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

⁴² Γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι ἐζήτουν‡ αὐτὸν καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν. ⁴³ Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι «Καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαί με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἰς§ τοῦτο ἀπέσταλμαι.»* ⁴⁴ Καὶ ἦν κηρύσσω ἐν ταῖς συναγωγαῖς† τῆς Γαλιλαίας.‡

5

By the sea

¹ Ἐγένετο δέ, ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ* ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἐστὼς περὶ† τὴν λίμνην Γενησαρέτ,‡ ² καὶ εἶδεν§ δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην (οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν,* ἀπέπλυναν† τὰ δίκτυα). ³ Ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ‡ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον. Καὶ καθίσας§ ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου* τοὺς

† 4:38 εκ f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,TR,OC | απο p⁷⁵ κB,C,D,N,Q,W [4%] NU ‡ 4:38 συναγωγῆς rell | 1 ο ιησους [12%] § 4:38 πενθερα δε f³⁵ κA,B,D,N,Q [83%] CP,HE,RP,OC,NU | η 21 C [5%] | η 12 W [12%] TR * 4:40 δυνοντος rell | δυναντος [17%] | δυσαντος D † 4:40 παντες f³⁵ κA,D,N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | απαντες B,C [1%] NU ‡ 4:40 επιθεις f³⁵ κA,C,N [94%] CP,HE,RP,TR | επιτιθεις B,D,Q,W [6%] OC,NU § 4:40 εθεραπευσεν f³⁵ κA,C,N,Q [96%] CP,HE,RP,TR,OC | εθεραπευεν B,D,W [4%] NU * 4:41 κραζοντα f³⁵ B,C,N,Q [66%] CP,HE,RP,TR | κραυγαζοντα A,D,W [34%] OC[NU] | κραζοντων κ † 4:41 ο χριστος f³⁵ A,N,Q [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,C,D,W [1.5%] NU ‡ 4:42 εζητουν f³⁵ [40%] CP,TR | επεζητουν p^{75v} κA,B,C,D,Q,W [60%] HE,RP,OC,NU § 4:43 εις f³⁵ A,C(D)Q [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | επι p⁷⁵ κB,W [1.5%] NU * 4:43 απεσταλμαι f³⁵ A,Q [95%] CP,HE,RP,TR,OC | απεσταλην p⁷⁵ κB,C,D,W [5%] NU † 4:44 εν ταις συναγωγαις f³⁵ A,C (97.1%) CP,HE,RP,TR | 23 (0.7%) | 1 τη συναγωγη (0.2%) | εις τας συναγωγας p⁷⁵ κB,D,Q,W (1.8%) OC,NU | long omissions (0.1%) ‡ 4:44 της γαλιλαιας f³⁵ A,D (94.7%) CP,HE,RP,TR,OC | 1 ιουδαιας p⁷⁵ κB,C,Q (4.1%) NU | των ιουδαιων W (0.2%) | αυτων (0.5%) | conflation (0.2%) | long omissions (0.1%) | two other variants (0.1%) [Comparing this variant set with the prior one, there are a variety of 'conflations'—εις τας συναγωγας της ιουδαιας is read by only 0.8%, which number includes p⁷⁵ κB,Q.] * 5:1 του f³⁵ C,D,Q [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | και p⁷⁵ (κ)A,B,W [2.5%] NU † 5:1 περι f³⁵ [18%] | παρα p⁷⁵ κA,B,D,Q,W [82%] CP,HE,RP,TR,OC,NU ‡ 5:1 γεννησαρετ f³⁵ [29%] | γεννησαρετ p⁷⁵ κA,B,C,Q,W [60%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | γεννησαρεθ [9%] | γεννησαρεδ D | two other spellings [2%] § 5:2 ειδεν rell | ιδε A,C,D,Q [11%] | four other variants [4%] * 5:2 αναβαντες απ αυτων f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 p⁷⁵ B,C,D,Q,W [1%] NU | 31 κ † 5:2 απεπλυναν f³⁵ A [90%] CP,HE,RP,TR,OC | επεπλυνον [7%] | επλυναν κC,Q [2%] | επλυνον B,D,W [1%] NU ‡ 5:3 του f³⁵ A,C,Q [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,D,W [1%] NU § 5:3 και καθισας f³⁵ A,C,D [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε p⁷⁵ κB,Q,W [0.5%] NU * 5:3 εδιδασκεν εκ του πλοιου f³⁵ A,C,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 p⁷⁵ B [1%] NU | εν τω πλοιω 1 κD

ὄχλους.

A miraculous catch

⁴ Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπεν πρὸς τὸν Σίμωνα, «Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγρην.» ⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων εἶπεν αὐτῷ,† «Ἐπιστάτα, δι’ ὅλης τῆς‡ νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν, ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.»§ ⁶ Καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων* πολὺ, διερρήγνυτο† δὲ τὸ δίκτυον‡ αὐτῶν. ⁷ Καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς§ ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόντος συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον καὶ ἔπλησαν ἀμφοτέρω τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά. ⁸ Ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος προσέπεσεν τοῖς γόνασιν* Ἰησοῦ λέγων, «Ἐξελθε ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι ἄνθρωπος ἁμαρτωλός εἰμι, Κύριε.» ⁹ Θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων ἧ† συνέλαβον. ¹⁰ ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι. Καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Σίμωνα ὁ Ἰησοῦς, «Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζαχαριῶν.» ¹¹ Καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα‡ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

The hinge: proof, evaluation, rejection

A leper—the proof

¹² Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν§ τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη αὐτοῦ λέγων, «Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.» ¹³ Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ εἰπών,* «Θέλω· καθάρισθητι.» Καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ. ¹⁴ Καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν, «Ἀλλὰ† ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκαι‡ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου καθὼς προσέταξεν Μωσῆς,§ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.»

¹⁵ Διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ’ αὐτοῦ* ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν† αὐτῶν. ¹⁶ Αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος.

An examining council—the evaluation

¹⁷ Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἦν‡ διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν ἐληλυθότες ἐκ πάσης κώμης τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ—καὶ δύναμις Κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.§

† 5:5 ο σιμων ειπεν αυτω f³⁵ A,C,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 23 p⁷⁵B,NU | 32 x | four other variants D [1%]
‡ 5:5 της f³⁵ C,D [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵xA,B,W [1%] NU § 5:5 το δικτυον f³⁵ A,C [98%] CP,HE,RP,TR,OC
| τα δικτυα p⁷⁵xB,W [2%] NU | D is wild * 5:6 πληθος ιχθυων rell | 21 D [2.5%] TR † 5:6 διερρηγνυτο f³⁵ (A) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | διερρησσετο p⁷⁵x(B) [0.5%] NU | διερρητο C | διερρησονται W | ρησσεσθαι D ‡ 5:6 το δικτυον f³⁵ A,C [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | τα δικτυα p^{4,75}xB(D)W [1.5%] NU § 5:7 τοις f³⁵ A,C [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵xB,D,W [1%] NU * 5:8 γονασιν f³⁵ p^{4,75}xB(D)W [85%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 του A,C [15%] TR † 5:9 η f³⁵ xA,C,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ων p⁷⁵B,D [0.5%] NU ‡ 5:11 απαντα f³⁵ A,C,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | παντα xB(D) [4%] NU § 5:12 και ιδων f³⁵ A,C,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε xB [1%] NU * 5:13 ειπων f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,TR,OC | λεγων xB,C,D,W [2%] NU † 5:14 αλλα rell | αλλ [17%] ‡ 5:14 προσενεγκαι f³⁵ x [30%] | προσενεγκε A,B,C,D,N,W [70%] CP,HE,RP,TR,OC,NU § 5:14 μωσης f³⁵ A [74%] CP,HE,RP,TR | μωυσης xB,C(D)N,W [26%] OC,NU * 5:15 υπ (απ A) αυτου f³⁵ (A)N [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,C,D,W [2.5%] NU † 5:15 ασθενειων rell | ασθενιων xN,W [14%] ‡ 5:17 ην rell | 1 ο ιησους [11%] § 5:17 αυτους f³⁵ A,C,D,N [98.4%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτον xB,W [0.9%] NU | eight other variants (0.7%) (Why would the editors of NU choose such an inferior reading?)

“Your sins are forgiven”

¹⁸ Καὶ ἰδού, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι* ἐνώπιον αὐτοῦ. ¹⁹ Καὶ μὴ εὐρόντες πῶς† εἰσενέγκωσιν αὐτόν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον, ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ. ²⁰ Καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν αὐτῷ,‡ «Ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.»

A ‘discussion’ ensues

²¹ Καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες· «Τίς ἐστὶν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; Τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας§ εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός;» ²² Ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ²³ Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον εἰπεῖν, «Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου», ἢ εἰπεῖν, «Ἐγείραι* καὶ περιπάτει; ²⁴ Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου† ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας» — εἶπεν τῷ παραλελυμένῳ·‡ «Σοὶ λέγω, ἔγεραι,§ καὶ ἄρας τὸ κλινιδίόν σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.»

God is glorified

²⁵ Καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ’ ᾧ* κατέκειτο, ἀπήλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δοξάζων τὸν Θεόν. ²⁶ Καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν· καὶ ἐπλήσθησαν φόβου λέγοντες ὅτι «Εἶδομεν παράδοξα σήμερον.»

Enter Levi (Matthew)

²⁷ Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθεν καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι Λευὶν† καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ἀκολούθει μοι.» ²⁸ Καὶ καταλιπὼν‡ ἅπαντα§ ἀναστὰς ἠκολούθησεν* αὐτῷ. ²⁹ Καὶ ἐποίησεν δοχὴν μεγάλην† Λεὺς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολλὺς‡ καὶ ἄλλων οἱ ἦσαν μετ’ αὐτῶν κατακείμενοι.

The Pharisees have a problem

³⁰ Καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ Φαρισαῖοι,§ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες, «Διὰ τί μετὰ τῶν* τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;» ³¹ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Οὐ χρειαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἱατροῦ, ἀλλ’† οἱ κακῶς ἔχοντες. ³² Οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλούς, εἰς μετάνοιαν.»

* **5:18** θεῖναι f³⁵ κA,C,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 αὐτον B [1%] [NU] † **5:19** πως f³⁵ [35%] | ποιας κA,B,C,D,N,W [57%] CP,HE,RP,OC,NU | ποθεν [4%] | δια ποιας [2%] TR | ποιας οδου [2%] ‡ **5:20** αυτω f³⁵ A,N,W [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | τω παραλυτικω C,D [3%] | τω ανθρωπω [0.5%] | — κB [1%] NU § **5:21** αφιεναι αμαρτιας f³⁵ κA,C,N(W) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 [0.8%] | 2 αφιεναι B,D [0.2%] NU * **5:23** εγειραι f³⁵ [55%] CP,HE,RP,TR | εγειρε κA,B,C,D,N,W [45%] OC,NU † **5:24** εξουσιαν εχει ο υιος του ανθρωπου f³⁵ κA,C,D,N [91%] CP,HE,RP,TR,OC | 345612 B,W [9%] NU ‡ **5:24** παραλελυμενω rel | παραλυτικω κC,D,N,W [11%] § **5:24** εγειραι f³⁵ [55%] CP,HE,RP,TR | εγειρε κA,B,C,D,N,W [45%] OC,NU * **5:25** ω f³⁵ [58%] CP,TR | ο κA,B,C,N,W [42%] HE,RP,OC,NU | D is wild † **5:27** λευιν rel | λευι [10%] | λευειν κA,B,C,N,W [4%] | λευει (D) [1%] ‡ **5:28** καταλιπων rel | καταλειπων A [12%] § **5:28** απαντα f³⁵ A [93%] CP,HE,RP,TR,OC | απαντας κ | παντας C | παντα B,D,N,W [2%] NU | — [5%] * **5:28** ηκολουθησεν f³⁵ κA,C,N [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | ηκολουθει B,D,W [0.7%] NU † **5:29** μεγαλην rel | 1 ο [1.5%] TR ‡ **5:29** τελωνων πολυς f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 κB,C,D,N,W [5%] NU § **5:30** γραμματεις αυτων και οι φαρισαιοι f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 53412 (B)C,W [1%] NU | 1345 [1%] | 5341 κ(D) (Render, “the scribes and Pharisees complained about them to His disciples.”) * **5:30** των f³⁵ κA,B,C,D,N,W [70%] CP,HE,RP,OC,NU | — [30%] TR † **5:31** αλλ rel | αλλα A,B,W [0.4%] NU

³³ Οἱ δὲ εἶπον‡ πρὸς αὐτόν, «Διὰ τί§ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσιν πυκνὰ καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσιν καὶ πίνουσιν;» ³⁴ Ὁ δὲ* εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστὶν ποιῆσαι νηστεύειν;† ³⁵ Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι‡ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος· τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.»

New wine vs. old wineskins

³⁶ Ἐλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς ὅτι «Οὐδεὶς ἐπίβλημα§ ἱματίου καινοῦ* ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μή γε, καὶ τὸ καινὸν σχίζει† καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ‡ τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ. ³⁷ Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος§ τοὺς ἀσκούς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. ³⁸ Ἀλλὰ* οἶνον νέον εἰς ἀσκούς καινοὺς βλητέον, καὶ ἀμφοτέροι συντηροῦνται.† ³⁹ Καὶ‡ οὐδεὶς πῶν παλαιὸν εὐθέως§ θέλει νέον, λέγει γάρ, «Ὁ παλαιὸς χρηστότερός* ἐστίν.»»

6

Jesus is Lord of the Sabbath

¹ Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ* διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν† σπορίμων· καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχυν καὶ ἥσθιον,‡ ψώχοντες ταῖς χερσίν. ² Τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς,§ «Τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν* ἐν† τοῖς σάββασιν;» ³ Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς·‡ «Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε, ὃ ἐποίησεν Δαυὶδ ὁπότε§ ἐπείνασεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες;* ⁴ ὥς† εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβεν καὶ‡ ἔφαγεν, καὶ ἔδωκεν καὶ§ τοῖς μετ' αὐτοῦ—οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;» ⁵ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι* «Κύριός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.»†

‡ 5:33 ειπον *rell* | ειπαν $\mathfrak{P}^4$ B,C,D,N,W [0.7%] NU § 5:33 δια τι $\mathfrak{f}^{35}$ κ A,C,D,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^4$ B,W [1%] NU * 5:34 δε $\mathfrak{f}^{35}$ A [91%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ιησους $\mathfrak{P}^4$ κ B,C,D,W [9%] NU † 5:34 νηστευειν $\mathfrak{f}^{35}$ κ A,C,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | νηστευσαι B [1%] NU ‡ 5:35 ημεραι $\mathfrak{f}^{35}$ κ C [25%] | 1 και $\mathfrak{P}^4$ A,B,D,W [75%] CP,HE,RP,TR,OC,NU § 5:36 επιβλημα $\mathfrak{f}^{35}$ A,C [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 απο $\mathfrak{P}^4$ κ B,D,W [3%] NU * 5:36 καινου $\mathfrak{f}^{35}$ A,C [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 σχισας $\mathfrak{P}^4$ κ B,D,W [2%] NU † 5:36 σχιζει $\mathfrak{f}^{35}$ A [97%] CP,HE,RP,TR | σχισει κ B,C,D,W [2%] OC,NU | σχιζεται [1%] ‡ 5:36 συμφωνει $\mathfrak{f}^{35}$ [79%] CP,HE,RP | 1 επιβλημα (D) [1%] TR | 1 το επιβλημα [18%] OC | συμφωνησει το επιβλημα $\mathfrak{P}^4$ κ B,C,W [2%] NU | συμφωνησει A § 5:37 ο νεος οινος $\mathfrak{f}^{35}$ A [84%] CP,HE,RP,TR | 1312 $\mathfrak{P}^4$ B,C,D,W [15%] OC,NU | 13 κ [1%] * 5:38 αλλα *rell* | αλλ B,C [40%] † 5:38 και αμφοτεροι συντηρουνται $\mathfrak{f}^{35}$ A,C(D) (98.6%—of which 1.7% have minor variations) CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^4$ (κ)B(W) (1.2%) NU | long omissions (0.2%) ‡ 5:39 και $\mathfrak{f}^{35}$ κ A,C,W [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — $\mathfrak{P}^4$ B [0.4%] | D omits verse 39 § 5:39 ευθεως $\mathfrak{f}^{35}$ A [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ευθους [2%] | — $\mathfrak{P}^4$ κ B,C,W [1.5%] NU * 5:39 χρηστοτερος $\mathfrak{f}^{35}$ A,C [99%] CP,HE,RP,TR,OC | χρηστος $\mathfrak{P}^4$ κ B,W [1%] NU * 6:1 δευτεροπρωτω $\mathfrak{f}^{35}$ A,C,D (92.1%) CP,HE,RP,TR,OC | δευτερω πρωτω (6%) | — $\mathfrak{P}^4$ κ B,W (1.6%) NU | four other variants (0.2%) † 6:1 των $\mathfrak{f}^{35}$ C,D [88%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^4$ κ A,B,W [12%] NU ‡ 6:1 τους σταχυας και ησθιον $\mathfrak{f}^{35}$ A(D)W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 3412 $\mathfrak{P}^4$ ^{75v}B,C [2%] NU | 234 κ § 6:2 αυτοις $\mathfrak{f}^{35}$ A [97%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτω D [1%] | — $\mathfrak{P}^4$ κ B,C,W [1.5%] NU | two other variants * 6:2 ποιειν $\mathfrak{f}^{35}$ κ A,C,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^4$ B [0.5%] NU | D is wild | three other variants † 6:2 εν $\mathfrak{f}^{35}$ A,C [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^4$ κ B,W [5%] NU ‡ 6:3 προς αυτους ειπεν ο ιησους $\mathfrak{f}^{35}$ $\mathfrak{P}^4$ ^{75v}C [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | 45312 A [12%] | 45123 κ W [4%] | 31245 [1%] | 1235 $\mathfrak{P}^4$ B | 453 αυτους [0.5%] | 45 ελεγεν 12 D | 453 [2%] § 6:3 οποτε $\mathfrak{f}^{35}$ A [89%] CP,HE,RP,TR,OC | οτε $\mathfrak{P}^4$ κ B,C,D,W [11%] NU * 6:3 οντες $\mathfrak{f}^{35}$ A,C [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | παντες [1%] | — $\mathfrak{P}^4$ κ B,D,W [2.5%] † 6:4 ως $\mathfrak{f}^{35}$ κ A,C [93%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | πως [7%] | — $\mathfrak{P}^4$ B,D ‡ 6:4 ελαβεν και $\mathfrak{f}^{35}$ A [85%] CP,HE,RP,TR,OC | λαβων B,C [0.5%] NU | — κ D,W [14.5%] § 6:4 και $\mathfrak{f}^{35}$ κ A,D [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^4$ B,W [2.5%] NU * 6:5 οτι $\mathfrak{f}^{35}$ A(D) [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^4$ κ B,W [2%] NU † 6:5 ο υιος του ανθρωπου και του σαββατου $\mathfrak{f}^{35}$ A(D) [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 671234 κ B,W [0.3%] NU

He heals on the Sabbath

⁶ Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἐτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν. Καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος, § καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. ⁷ Παρετήρουν* δὲ† οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, εἰ† τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει, § ἵνα εὕρωσιν κατηγορίαν* αὐτοῦ.† ⁸ Αὐτὸς δὲ ᾗδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν καὶ εἶπεν† τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα, «Ἐγείραι* καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον.» Ὁ δὲ† ἀναστὰς ἔστη. ⁹ Εἶπεν οὖν† ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς· «Ἐπερωτήσω§ ὑμᾶς τι.* Ἐξεστὶν τοῖς σάββασιν† ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι;»† § ¹⁰ Καὶ περιβλεψάμενος πάντας αὐτοὺς* εἶπεν αὐτῷ,† «Ἐκτείνουν τὴν χεῖρά σου.» Ὁ δὲ ἐποίησεν οὕτως† καὶ ἀποκατεστάθη§ ἡ χεὶρ αὐτοῦ, ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.*

The rejection

¹¹ Αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας, καὶ διελάλουν† πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσειαν† τῷ Ἰησοῦ.

Choosing the Twelve

¹² Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐξῆλθεν§ εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ. ¹³ Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα προσεφώνησεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ’ αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν.* ¹⁴ Σίμωνα (ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον) καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,† Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην,† Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον, § ¹⁵ Ματθαῖον* καὶ Θωμᾶν,† Ἰάκωβον (τὸν τοῦ† Ἀλφαίου) καὶ Σίμωνα (τὸν

‡ 6:6 καὶ f³⁵ A [86%] HE,RP,TR,OC | — p⁴κB,W [14%] CP,NU | D is wild § 6:6 ἐκεῖ ἀνθρωπος f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁴κB,W [3%] NU | 2 D * 6:7 παρετηρουν f³⁵ κ [89%] CP,HE,RP,TR,OC | παρετηρουντο p⁴A,B,D [11%] NU † 6:7 δε f³⁵ A [93%] CP,HE,RP,OC | 1 αὐτον p⁴κB,D,W [7%] TR,NU ‡ 6:7 εἰ f³⁵ D [25%] | 1 ἐν p⁴κA,B,D,W [75%] CP,HE,RP,TR,OC,NU § 6:7 θεραπευσει f³⁵ p⁴B [97%] CP,HE,RP,TR,OC | θεραπευει κA,D,W [3%] NU * 6:7 κατηγοριαν f³⁵ A,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | κατηγορειν p⁴κB [7%] NU | κατηγορησαι D † 6:7 αὐτου rell | κατ 1 W [15%] ‡ 6:8 καὶ εἶπεν f³⁵ A [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε p⁴κB,W [3%] NU | 2 [0.5%] | λεγει D § 6:8 ἀνθρωπῳ f³⁵ A,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀνδρι p⁴κB [3%] NU | — D * 6:8 ἐγειραι f³⁵ [55%] CP,HE,RP,TR | ἐγειρε p⁴κA,B,W [45%] OC,NU | ἐγειρου D † 6:8 ο δε f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,TR,OC | καὶ p⁴κB,D,W [4%] NU ‡ 6:9 ουν f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | δε p⁴κB,D,W [2.5%] NU § 6:9 ἐπερωτησω f³⁵ A,D [99.2%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐπερωτω p⁴κB,W [0.4%] NU | ἐρωτησω [0.4%] * 6:9 τι f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εἰ p⁴κB,D,W [1%] NU † 6:9 τοις σαββασιν f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | τῷ σαββάτῳ p⁴κB,D,W [1%] NU ‡ 6:9 ἀποκτείνει f³⁵ A [90%] CP,HE,RP,OC | ἀπολεσαι p⁴κB,D,W [10%] TR,NU § 6:9 ἀποκτείνει rell | 1 οἱ δε ἐσιωπων D [15%] * 6:10 αὐτοὺς rell | 1 ἐν ὀργῇ D [10%] | 1 μετ ὀργῆς [1%] † 6:10 αὐτῷ f³⁵ p⁴A,B [90%] CP,HE,RP,OC,NU | τῷ ἀνθρώπῳ κD,W [10%] TR ‡ 6:10 ἐποίησεν οὕτως f³⁵ [42%] CP,TR | 1 p⁴A,B [54.5%] HE,RP,OC,NU | ἐξετείνεν κD,W [3.5%] § 6:10 ἀποκατεστάθη f³⁵ p⁴B [55%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀπεκατεστάθη A,D,W [44%] NU | ἀπεκατεστη κ [1%] * 6:10 ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη f³⁵ [80%] CP,HE,RP,TR | 234 A,D,Q [18%] OC | 12 καὶ 34 D [1.5%] | 1 W | — p^{4,75v}κB [0.5%] NU † 6:11 διελαλουν rell | ἐλάλουν p⁴ [15%] | διαλογίζοντο D | one other variant ‡ 6:11 ποιήσειαν f³⁵ p⁴ [91%] CP,HE,RP,TR,OC | ποιήσαιεν p⁷⁵B [6%] NU | ποιήσειεν A,W [0.5%] | ποιήσιεν κ | five other variants D [2%] § 6:12 ἐξῆλθεν f³⁵ Q [97%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐξελεθιν αὐτον p^{4,75}κA,B,D,W [3%] NU * 6:13 ὠνόμασεν rell | ὀνόμασε [15%] | ἐκάλεσε D † 6:14 αὐτοῦ f³⁵ A,Q [92%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 καὶ p^{4,75}κB,D,W [8%] NU ‡ 6:14 ἰωάννην f³⁵ A,Q [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 καὶ p⁴κB,D,W [1%] NU § 6:14 βαρθολομαῖον f³⁵ A,Q [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 καὶ p⁴κB,D,W [1%] NU * 6:15 ματθαῖον f³⁵ A,Q [99%] CP,HE,RP,TR,OC | μαθθαῖον p⁴κB,D [0.5%] NU | μαθθεον W | two other variants † 6:15 θωμαν f³⁵ A,B,Q,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 καὶ p⁴κ(D) [2%] NU ‡ 6:15 τὸν τοῦ f³⁵ A,D,Q [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴κB,W [2%] NU | 2 [3%]

καλούμενον Ζηλωτήν), § 16 Ἰούδαν Ἰακώβου καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην* (ὃς καὶ† ἐγένετο προδότης).

A sermon on a level place

17 Καὶ καταβὰς μετ’ αὐτῶν ἔστη ἐπὶ τόπου‡ πεδινοῦ, καὶ ὄχλος§ μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος, οἱ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν. 18 καὶ οἱ ὀχλούμενοι* ὑπὸ† πνευμάτων ἀκαθάρτων—καὶ‡ ἐθεραπεύοντο. 19 Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτηί§ ἅπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ’ αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάντα.

Blessings

20 Καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγεν· «Μακάριοι οἱ πτωχοί,* ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 21 Μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν, ὅτι χορτασθήσεσθε. Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε. 22 Μακάριοί ἐστε ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς καὶ ὀνειδίσωσιν καὶ ἐκβάλωσιν τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρόν, ἕνεκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. 23 Χάριτε† ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ ταῦτα‡ γὰρ ἐποιοῦν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Woes

24 »Πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις, ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν. 25 Οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι,§ ὅτι πεινάσετε. Οὐαὶ ὑμῖν* οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε. 26 Οὐαὶ† ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς‡ πάντες οἱ ἄνθρωποι,§ κατὰ ταῦτα* γὰρ ἐποιοῦν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Instructions

27 »Ἀλλὰ,† ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν· Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. 28 εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς,‡ προσεύχεσθε ὑπὲρ§ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. 29 Τῷ τύποντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης. 30 Παντὶ δὲ τῷ* αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει. 31 Καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς† ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. 32 Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; Καὶ γὰρ

§ 6:15 ζηλωτην f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 και p^{4,75v} κB,D,Q,W [4%] NU * 6:16 ισκαριωτην f³⁵ A,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ισκαριωθ p^{4,75} κB [0.5%] NU | σκαριωθ D | four other variants † 6:16 και f³⁵ A,D,Q [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,W [0.5%] NU ‡ 6:17 τοπου *rell* | του [15%] | του 1 [1%] § 6:17 οχλος f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 πολυς p⁷⁵ κB,W [1%] NU * 6:18 οχλουμενοι f³⁵ D,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ενοχλουμενοι p⁷⁵ κA,B,T [1%] NU † 6:18 υπο f³⁵ [60%] CP,HE,RP,TR | απο p⁷⁵ κA,B,D,Q,T,W [40%] OC,NU ‡ 6:18 και f³⁵ [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κA,B,D,Q,T,W [1.5%] NU § 6:19 εζητει f³⁵ A,D,Q [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εζητουν p⁷⁵ κB,T,W [1%] NU * 6:20 πτωχοι *rell* | 1 τω πνευματι Q [10%] † 6:23 χαριτε f³⁵ κA,B,D [95%] CP,HE,RP,OC,NU | χαιρετε [5%] TR ‡ 6:23 ταυτα f³⁵ κA [98.5%] CP,HE,RP,TR | τα αυτα p⁷⁵ B,D,Q,W [1.5%] OC,NU § 6:25 εμπεπλησμενοι f³⁵ A(D) [85%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 νυν p⁷⁵ κB,Q,T(W) [15%] NU * 6:25 υμιν f³⁵ p⁷⁵ A,D,Q [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,W [3%] NU † 6:26 ουαι f³⁵ p⁷⁵ κA,B,Q,T [96%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 υμιν (D)W [4%] TR ‡ 6:26 καλως ειπωσιν υμας f³⁵ κA [22%] CP | 132 D,Q,T,W (76.1%) HE,RP,TR,OC | 312 p⁷⁵ B (0.2%) NU | 12 (1.2%) | long omissions (0.4%) | two other variants (0.1%) § 6:26 παντες οι ανθρωποι f³⁵ p⁷⁵ A,B,Q,T (38.3%) TR,OC,NU | 231 κ (0.2%) | 23 D (60.5%) CP,HE,RP | 13 W (0.6%) | long omission (0.4%) * 6:26 ταυτα f³⁵ κA,T [94%] CP,HE,RP,TR | τα αυτα p⁷⁵ B,D,W [6%] OC,NU † 6:27 αλλα f³⁵ κA,B,D,W [73%] CP,OC | αλλ [27%] HE,RP,TR,NU ‡ 6:28 υμας f³⁵ κA,B,D [45%] NU | υμιν p⁷⁵ [46%] CP,HE,RP,OC | 1 και W [1%] | υμιν και [8%] TR § 6:28 υπερ f³⁵ A,D [99%] CP,HE,RP,TR,OC | περι p⁷⁵ κB,W [1%] NU * 6:30 δε τω f³⁵ A,D [93%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 [6.5%] | — κB,W [0.5%] NU † 6:31 και υμεις f³⁵ κA,D,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 [1.5%] | — B [0.5%] NU

οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν. ³³ Καὶ‡ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; Καὶ γὰρ [§] οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν. ³⁴ Καὶ ἐὰν δανείζητε* παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν,† ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν;‡ Καὶ γὰρ [§] ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς* δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσιν τὰ ἴσα.

Be compassionate

³⁵ »Πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε,† μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ‡ Ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς. ³⁶ Γίνεσθε οὖν [§] οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ* ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν.

We get what we give

³⁷ »Καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε.† Μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. Ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε. ³⁸ Δίδετε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλόν—πεπιεσμένον καὶ‡ σεσαλευμένον καὶ [§] ὑπερεκχυνόμενον*—δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. Τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ὃ † μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.»

³⁹ Εἶπεν δὲ‡ παραβολὴν αὐτοῖς· «Μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὀδηγεῖν; Οὐχὶ ἀμφοτέρω εἰς βόθυνον πεσοῦνται; [§] ⁴⁰ Οὐκ ἐστὶν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ,* κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. ⁴¹ Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ† ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς; ⁴² Ἡ πῶς‡ δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, «Ἀδελφέ, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου,» αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; Ὑποκριτὰ, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου. [§]

A tree is known by its fruit

⁴³ »Οὐ γὰρ ἐστὶν δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ* δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν ⁴⁴—ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἄκανθων συλλέγουσιν σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσιν σταφυλὴν.† ⁴⁵ Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ‡ προφέρει τὸ

‡ 6:33 καὶ f³⁵ A,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 γὰρ p⁷⁵κB,NU | long omission [0.7%] § 6:33 γὰρ f³⁵ A,D [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,W [2%] NU * 6:34 δανειζετε f³⁵ [64%] CP,HE,RP,TR,OC | δανειζετε [26%] | δανιζετε A,D [9%] | δανισητε B [0.2%] NU | δανισηται κW | four further variants † 6:34 απολαβεῖν f³⁵ A,D [99%] CP,HE,RP,TR,OC | λαβεῖν p⁷⁵κB,W [1%] NU ‡ 6:34 ἐστιν f³⁵ κA,D(W) [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p^{45v,75}B [0.3%] § 6:34 γὰρ f³⁵ A,D [73%] CP,HE,RP,OC | 1 οἱ [25%] TR | 1 καὶ [1.5%] | — p⁷⁵κB,W [0.5%] NU * 6:34 ἁμαρτωλοῖς *rell* | ἁμαρτωλους [12%] † 6:35 δανειζετε f³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR,OC | δανιζετε A,B,D,W [9%] NU | δανιζεται κ [1%] ‡ 6:35 υἱοὶ f³⁵ κA,B,D,W [94%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 τοῦ [6%] TR § 6:36 οὖν f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75}κB,D,W [4%] NU * 6:36 καὶ f³⁵ A,D [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — κB,W [3.5%] † 6:37 κριθητε f³⁵ A,C,D [93%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 καὶ p⁷⁵κB,W [7%] NU ‡ 6:38 καὶ f³⁵ A,C [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,W [1%] NU § 6:38 καὶ f³⁵ A,C [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁴⁵κB,D,W [1.5%] NU * 6:38 ὑπερεκχυνόμενον f³⁵ p⁷⁵ [96%] CP,HE,RP,TR,OC | ὑπερεκχυννομενον κA,B,C,D,W [4%] NU † 6:38 τω γὰρ αὐτω μετρω ω f³⁵ A,C (91.4%) CP,HE,RP,TR,OC | 1245 (5.9%) | 1345 p⁴⁵ (0.7%) | 1235 (0.4%) | 1234 (0.3%) | 524 κB,D,W (1.1%) NU | four other variants (0.2%) ‡ 6:39 δε f³⁵ p^{45v}A [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 καὶ κB,C,D,W [5%] NU § 6:39 πεσοῦνται f³⁵ κA,C [95%] CP,HE,RP,TR,OC | εμπεσοῦνται B(D,W) [5%] NU * 6:40 αὐτοῦ f³⁵ A,C [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D,W [5%] NU † 6:41 το *rell* | τω [23%] ‡ 6:42 ἡ πῶς f³⁵ A,C,D,W [99.2%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 p⁷⁵B,NU | 2 δε κ [0.2%] | καὶ 2 [0.4%] § 6:42 ἐκβαλεῖν το καρφος το εν τω οφθαλμῳ του αδελφου σου f³⁵ κA,C(D) [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 2-10,1 p⁷⁵B,W [2%] NU * 6:43 ουδε f³⁵ A,C,D [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 παλιν p⁷⁵κB,W [2.5%] NU † 6:44 τρυγῶσιν σταφυλὴν f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵κB,C,D,W [2.5%] NU | σταφυλας 1 [1%] | 2 [0.5%] ‡ 6:45 αὐτοῦ f³⁵ A,C,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D [1%] NU

ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος[§] ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ*
προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ[†] περισσεύματος τῆς[‡] καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα
αὐτοῦ.

Two foundations

⁴⁶ »Τί δέ με καλεῖτε, <Κύριε, Κύριε,> καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; ⁴⁷ Πᾶς ὁ ἐρχόμενος
πρὸς με καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς—ὑποδείξω ὑμῖν τίνι
ἐστὶν ὅμοιος· ⁴⁸ ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς[§] ἔσκαψεν καὶ
ἐβάθυνεν καὶ ἔθηκεν θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν. Πλημμύρας* δὲ γενομένης,
προσερρηξεν[†] ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσεν σαλευθῆσαι αὐτήν,
τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.[‡] ⁴⁹ Ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὅμοιός ἐστιν
ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι τὴν[§] οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου, ἣ[‡] προσερρηξεν*
ὁ ποταμός, καὶ εὐθέως[†] ἔπεσεν·[‡] καὶ ἐγένετο τὸ[§] ῥῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.»

7

The faith of a centurion

¹ Ἐπεὶ δὲ* ἐπλήρωσεν πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ,
εἰσῆλθεν[†] εἰς Καπερναοὺμ.[‡] ² Ἐκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων
ἔμελλεν[§] τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος. ³ Ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλεν
πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ
τὸν δοῦλον αὐτοῦ. ⁴ Οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν αὐτὸν
σπουδαίως, λέγοντες* ὅτι ἄξιός ἐστιν ὧ[‡] παρέξει[†] τοῦτο, ⁵ «Ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος
ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὠκοδόμησεν ἡμῖν.» ⁶ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν
αὐτοῖς.

Ἦδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἔπεμψεν πρὸς αὐτὸν[‡] ὁ
ἐκατόνταρχος φίλους[§] λέγων αὐτῷ· «Κύριε, μὴ σκύλλου, οὐ γάρ εἰμι ἱκανός* ἵνα
μου ὑπὸ τὴν στέγην[†] εἰσέλθῃς. ⁷ Διὸ οὐδὲ ἑμαυτὸν ἠξίωσα πρὸς σε ἐλθεῖν. Ἀλλ’[‡]
εἰπὲ λόγῳ καὶ ἰαθήσεται[§] ὁ παῖς μου· ⁸ καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν
τασσόμενος, ἔχων ὑπ’ ἑμαυτὸν στρατιώτας. Καὶ λέγω τούτῳ, <Πορεύθητι,> καὶ

§ 6:45 ἄνθρωπος f³⁵ A,C,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,D [1%] NU * 6:45 θησαυρου της καρδιας αυτου f³⁵ A,C [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{75v} κB,D,W [1%] NU † 6:45 του f³⁵ C [65%] CP,HE,RP,TR,OC | — κA,B,D,W [35%] NU ‡ 6:45 της f³⁵ C [86%] CP,HE,RP,TR,OC | — κA,B,D,W [14%] NU § 6:48 ος rell | 1 και [0.5%] OC * 6:48 πλημμυρας f³⁵ A,C [98%] CP,HE,RP,TR,OC | πλημμυρας D [1.5%] | πλημμυρης p⁷⁵ W | πλημμυρης κB [0.5%] NU † 6:48 προσερχεν f³⁵ p⁷⁵ A,C [99%] CP,HE,RP,TR,OC | προσερχεν κB,D,W [1%] NU ‡ 6:48 τεθεμελιωτο γαρ επι την πετραν f³⁵ A,C,D [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | δια το καλως οικοδομησθαι αυτην κB,W [1.5%] NU § 6:49 την f³⁵ p⁷⁵ [30%] | — κA,B,C,D,W [70%] CP,HE,RP,TR,OC,NU * 6:49 προσερχεν f³⁵ p⁷⁵ κA,C(W) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | προσερχεν B [1%] NU | συνερχεν D † 6:49 ευθεως f³⁵ A,W [91%] CP,HE,RP,TR | ευθους p^{45,75} κB,C [9%] OC,NU | — D ‡ 6:49 επεσεν f³⁵ A,C,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | συνεπεσεν p^{45,75} κB,D [4%] NU § 6:49 το rell | — [16%] * 7:1 επει δε f³⁵ κ [94%] CP,HE,RP,TR,OC | επειδη A,B,C,W [3%] NU | επειδη 2 [2.5%] | οτε 2 [0.5%] | D is wild † 7:1 εισηλθεν rell | 1 ο ιησους [12%] ‡ 7:1 καπερναουμ f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | καφαρναουμ p⁷⁵ κB,C,D,W [1%] NU § 7:2 εμελλεν f³⁵ [60%] CP,HE,RP | ημελλεν p⁷⁵ κA,B,C,D,W [39.5%] TR,OC,NU | two other variants [0.5%] * 7:4 λεγοντες rell | 1 αυτω [16%] † 7:4 παρεξει f³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR,OC | παρεξι κA,B,C,D,W [5%] NU | παρεξεις [5%] ‡ 7:6 προς (επ A) αυτου f³⁵ (A)C,D(W) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB [1%] NU § 7:6 ο εκατονταρχος φιλους f³⁵ p^{45v} A,D [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 κC [2%] | 31 εκατονταρχης p^{75v} B,W [0.5%] NU | three other variants [1%] * 7:6 ειμι ικανος f³⁵ A,C,D [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 (μι κ) p^{75v} (κ)B,W [0.3%] NU † 7:6 μου υπο την στεγην f³⁵ κC,D,W [55%] CP,HE | 2341 p^{75v} A,B [45%] RP,TR,OC,NU ‡ 7:7 αλλ f³⁵ κD [90%] CP,HE,RP,OC | αλλα p⁷⁵ A,B(C)W [10%] TR,NU § 7:7 ιαθησεται f³⁵ κA,C,D,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | ιαθητω p^{75v} B [0.3%] NU

πορεύεται· καὶ ἄλλω, <Ἐρχου,> καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, <Ποίησον τοῦτο,> καὶ ποιεῖ.»

⁹ Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν αὐτόν, καὶ στραφεὶς τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπεν, «Λέγω ὑμῖν, οὐδὲ* ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὑρον.» ¹⁰ Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον† εὑρον τὸν ἀσθενοῦντα‡ δοῦλον ὑγιαίνοντα.

A widow's son raised

¹¹ Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ§ ἐξῆς, ἐπορεύετο*,† εἰς πόλιν καλουμένην Ναΐν,‡ καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ§ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοί,* καὶ ὄχλος πολὺς. ¹² Ὡς δὲ ἤγγισεν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ, ἐξεκομίζετο τεθνηκώς, υἱὸς μονογενῆς† τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ‡ χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς§ σὺν αὐτῇ. ¹³ Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ’ αὐτῇ* καὶ εἶπεν αὐτῇ, «Μὴ κλαῖε.» ¹⁴ Καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοροῦ, οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν. Καὶ εἶπεν, «Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.» ¹⁵ Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς καὶ ἤρξατο λαλεῖν. Καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

¹⁶ Ἐλαβεν δὲ φόβος πάντας† καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, λέγοντες ὅτι «Προφήτης μέγας ἐγήγερται‡ ἐν ἡμῖν,» καὶ ὅτι «Ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.»§ ¹⁷ Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν* πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

Messengers from John

¹⁸ Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννη οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων. ¹⁹ Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ Ἰωάννης ἔπεμψεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν† λέγων, «Σὺ εἶ ὁ Ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον‡ προσδοκῶμεν;» ²⁰ Παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες εἶπον·§ «Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν* ἡμᾶς πρὸς σε λέγων, <Σὺ εἶ ὁ Ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον‡ προσδοκῶμεν;> » ²¹ Ἐν αὐτῇ δὲ‡ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσεν πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸ§ βλέπειν. ²² Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς* εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ εἶδετε† καὶ ἠκούσατε· ὅτι‡ τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν,§ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται,* κωφοὶ ἀκούουσιν,

* **7:9** ουδε f³⁵ p⁷⁵ xA,B,C,W [55%] TR,OC,NU | ουτε [45%] CP,HE,RP | ουδεποτε D † **7:10** οι πεμφθεντες εις τον οικον f³⁵ A,C [87%] CP,HE,RP,TR,OC | 34512 p⁷⁵ xB,W [10%] NU | 3512 D | two other variants [3%] ‡ **7:10** ασθενουντα f³⁵ A,C(D) [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ xB,W [1.5%] NU § **7:11** τη f³⁵ xC,D,W [50%] CP,TR | τω p⁷⁵ A,B [50%] HE,RP,OC,NU * **7:11** επορευετο f³⁵ A,C,D [98%] CP,HE,RP,TR,OC | επορευθη p⁷⁵ xB,W [1.5%] NU | two other variants † **7:11** επορευετο rell | 1 ο ιησους [10%] ‡ **7:11** ναιν rell | ναιιν [20%] | five further spellings [2%] § **7:11** αυτω f³⁵ p⁷⁵ xB,C,D,W [85%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | — A [15%] * **7:11** αυτου ικανοι f³⁵ A,C [98.4%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 p⁷⁵ xB,D,W [1%] NU | 2 (0.5%) † **7:12** υιος μονογενης f³⁵ A,C,D [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p^{75v} xB,W [0.7%] NU ‡ **7:12** αυτη f³⁵ A,W [89%] CP,HE,RP,TR | 1 ην p⁷⁵ xB,C [11%] OC,NU | ουση D § **7:12** ικανος f³⁵ A,C [94%] CP,HE,RP,TR | 1 ην p⁷⁵ xB,W [6%] some TRs,OC,NU | D is wild * **7:13** αυτη rell | αυτην x [20%] † **7:16** παντας f³⁵ p⁷⁵ B,D [86%] CP,HE,RP,OC,NU | απαντας xA,C,W [14%] TR ‡ **7:16** εγηνεργει f³⁵ W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | ηγεργη p⁷⁵ xA,B,C [2%] NU | εξηγεργη D § **7:16** αυτου rell | 1 εις αγαθον [17%] * **7:17** εν f³⁵ A,D [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ xB,W [2%] NU † **7:19** ιησουν f³⁵ xA,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | κυριον B [1%] NU | D is wild ‡ **7:19** αλλον rell | ετερον xB,W [8.5%] OC § **7:20** ειπον rell | ειπαν xB,D [0.5%] NU * **7:20** απεσταλκεν f³⁵ A,D [92%] CP,HE,RP,TR,OC | απεστειλεν p^{75v} xB,W [8%] NU † **7:20** αλλον rell | ετερον xD,W [3%] OC ‡ **7:21** αυτη δε f³⁵ A,D [94%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 [2%] | εκεινη p^{75v} xB,W [4%] NU § **7:21** το f³⁵ W [55%] CP,HE,RP,TR,OC | του [3%] | — p⁷⁵ xA,B [42%] NU | D is wild * **7:22** ο ιησους f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,D,W [1%] NU † **7:22** ειδετε rell | ιδετε [28%] ‡ **7:22** οτι f³⁵ A(D) [95%] CP,HE,RP,TR | — p^{75v} xB,W [5%] OC,NU § **7:22** αναβλεπουσιν rell | 1 και p⁷⁵ W [8%] OC * **7:22** καθαριζονται f³⁵ A [84%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 και p⁷⁵ xB,D,W [16%] NU

νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. ²³ Καί, μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.»

Jesus praises John

²⁴ Ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων† Ἰωάννου, ἤρξατο λέγειν τοῖς ὄχλοις‡ περὶ Ἰωάννου· «Τί ἐξεληλύθατε§ εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι, κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; ²⁵ Ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε* ἰδεῖν, ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; Ἴδού, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶν. ²⁶ Ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε† ἰδεῖν, προφήτην; Ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. ²⁷ Οὗτός‡ ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται· «Ἴδού, ἐγὼ§ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.» ²⁸ Λέγω γὰρ* ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης† Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ‡ οὐδεὶς ἐστιν· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστιν.»

²⁹ (Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας, καὶ οἱ τελῶναι, ἐδικαίωσαν τὸν Θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. ³⁰ Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτούς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.)

Inconsistency of the Pharisees

³¹ «Τίνι§ οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι; ³² Ὅμοιοί εἰσιν παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις καὶ λέγουσιν,* «Ὑψήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν,† καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.» ³³ Ἐλήλυθεν γὰρ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς μήτε‡ ἄρτον ἐσθίων§ μήτε οἶνον πίνων,* καὶ λέγετε, «Δαιμόνιον ἔχει.» ³⁴ Ἐλήλυθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγετε, «Ἴδού, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν† καὶ ἀμαρτωλῶν.» ³⁵ Καὶ ἐδικαίωθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς πάντων.»‡

A lesson in forgiveness

³⁶ Ἦρώτα δὲ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν§ τοῦ Φαρισαίου ἀνεκλίθη.* ³⁷ Καὶ ἰδού, γυνὴ ἐν τῇ πόλει ἥτις ἦν† ἀμαρτωλός, καὶ‡ ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται§ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα

† 7:24 ἀγγελων *rell* | μαθητων [10%] OC ‡ 7:24 τοις οχλοις **f**³⁵ κ(D) [78%] CP,HE,RP | προς τους οχλους A,B,W [22%] TR,OC,NU | προς του οχλου **p**⁷⁵ § 7:24 εξηληλυθατε **f**³⁵ [88%] CP,HE,RP,TR,OC | εξηλθατε **p**⁷⁵ A,B,D,W [2.5%] NU | εξηλθετε [9.5%] | εξηλθатаи κ * 7:25 εξηληλυθατε **f**³⁵ [85%] CP,HE,RP,TR,OC | εξηλθατε **p**^{75v} A,B,D,W [4%] NU | εξηλθετε [11%] | εξηλθатаи κ † 7:26 εξηληλυθατε **f**³⁵ A,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | εξηλθατε **p**⁷⁵ B,D [3%] NU | εξηλθετε [5%] | εξηλθатаи κ ‡ 7:27 ουτος *rell* | 1 γαρ [20%] § 7:27 εγω **f**³⁵ A [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,W [1.5%] NU * 7:28 λεγω γαρ **f**³⁵ A [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 **p**⁷⁵ B [2%] NU | αμην 1 κ [1%] | 1 δε D,W [1%] † 7:28 προφητης **f**³⁵ A(D) [86%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵ κB,W [14%] NU ‡ 7:28 του βαπτιστου **f**³⁵ A(D) [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵ κB,W [1.5%] NU § 7:31 τινη *rell* | ειπεν δε ο κυριος 1 [0.5%] TR * 7:32 και λεγουσιν **f**³⁵ A [98%] CP,HE,RP,TR,OC | α λεγει κB [0.5%] NU | λεγοντες D [1%] | λεγοντα W † 7:32 υμιν **f**³⁵ A [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,W [2%] NU ‡ 7:33 μητε **f**³⁵ A,D [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μη κB,W [0.5%] NU | μηποτε [1%] § 7:33 αρτον εσθιων **f**³⁵ A [97%] CP,HE,RP,TR,OC | | 21 κW [1%] NU | εσθων 1 B | 2 [2%] | εσθων D * 7:33 οινον πινων **f**³⁵ (A) [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 κ(B)W [1%] NU | 2 (D) [2%] † 7:34 φιλος τελωνων **f**³⁵ κA,B,D,W [93%] CP,HE,RP,OC,NU | 21 [7%] TR ‡ 7:35 των τεκνων αυτης παντων **f**³⁵ A [87%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 B,W [1.5%] NU | 41 εργαων 3 κ | 123 D [11%] § 7:36 την οικιαν **f**³⁵ A [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | τον οικον κB,D,W [3.5%] NU * 7:36 ανεκλιθη **f**³⁵ A,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | κατεκλιθη B,D [2%] NU | κατεκειτο κ † 7:37 εν τη πολει ητις ην **f**³⁵ A [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 45123 κ(B) [1%] NU | 123 D | τις 5123 W [1%] ‡ 7:37 και **f**³⁵ κA,B,W [55%] OC,NU | — (D) [45%] CP,HE,RP,TR § 7:37 ανακειται **f**³⁵ [95%] CP,HE,RP,TR,OC | κατακειται κA,B(D)W [5%] NU

ἀλάβαστρον μύρου, ³⁸ καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω* κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσιν† καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασεν· καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἤλειφεν τῷ μύρῳ.

³⁹ Ἴδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτόν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων, «Οὗτος, εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἢ γυνὴ ἥτις ἅπτεται αὐτοῦ—ὅτι ἁμαρτωλὸς ἐστίν.» ⁴⁰ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, «Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν.» Ὁ δὲ φησὶν, «Διδάσκαλε, εἰπέ.»‡ ⁴¹ «Δύο χρεωφειλέται§ ἦσαν δανειστῇ* τινι. Ὁ εἷς ὥφειλεν δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. ⁴² Μὴ ἐχόντων δὲ† αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. Τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ,‡ πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει;»§ ⁴³ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ * Σίμων εἶπεν, «Ὑπολαμβάνω ὅτι ὧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο.» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, «Ὅρθῶς ἔκρινας.»

⁴⁴ Καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναικα τῷ Σίμωνι ἔφη· «Βλέπετε ταύτην τὴν γυναῖκα; Εἰσηλθὼν σου εἰς τὴν οἰκίαν· ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου† οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξεν μου τοὺς πόδας καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς‡ αὐτῆς ἐξέμαξεν. ⁴⁵ Φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ ἅφ' ἧς εἰσηλθὼν§ οὐ διέλιπεν* καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας. ⁴⁶ Ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειψέν μου τοὺς πόδας.† ⁴⁷ Οὐ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλάι, ὅτι ἠγάπησεν πολὺ· ὧ δὲ ὀλίγον ἀφέεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.»

⁴⁸ Εἶπεν δὲ αὐτῇ, «Ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι.» ⁴⁹ Καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, «Τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;» ⁵⁰ Εἶπεν δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, «Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.»

Jesus takes the offensive

8

Women provide for Jesus

¹ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς καὶ αὐτὸς διώδευεν κατὰ πόλιν καὶ κώμην κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ· ² καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ* πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν· Μαρία (ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ)† ἅφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ ἐξεληλύθει· ³ καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ, ἐπιτρόπου Ἡρώδου· καὶ Σωσάννα,‡ καὶ ἕτεραι πολλάι—αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ§ ἀπὸ* τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

* **7:38** παρα τους ποδας αυτου οπισω **f**³⁵ [81%] CP,HE,RP,TR | 51234 **ph**^{82v} **KB,D,W** [5%] OC,NU | 123 του ιησου 5 A [14%] | two other variants † **7:38** ηρξατο βρεχειν τους ποδας αυτου τοις δακρυσιν **f**³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 6712345 **KB,W** [1%] NU | three other variants D ‡ **7:40** φησιν διδασκαλε ειπε **f**³⁵ [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 **KB** [1%] NU | εφη 23 A(D) | 213 W § **7:41** χρεωφειλεται **f**³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR,OC | χρεοφειλεται [6%] NU | χρεοφιλεται **KA,B,W** [4%] | χρεοφιλετε D * **7:41** δανειστη **f**³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR,OC | δανιστη **KA,B,D,W** [10%] NU † **7:42** δε **f**³⁵ **KA,W** [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — B,D [3%] NU ‡ **7:42** ειπε **f**³⁵ [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **KB,D,W** [2.5%] NU | επι A § **7:42** πλειον αυτον αγαπησει **f**³⁵ A [92%] CP,HE,RP,TR,OC | 132 **ph**^{75v} **KB(W)** [1.5%] NU | 213 (D) | 13 [6.5%] * **7:43** δε ο **f**³⁵ A [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 (W) [1%] | 1 **x** [3%] | 2 D | — B [0.5%] NU † **7:44** επι τους ποδας μου **f**³⁵ A [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 **x** [0.3%] | μοι 123 [0.5%] | μοι 13 B,NU | 13 μοι D | υπο 3 μοι W ‡ **7:44** της κεφαλης **f**³⁵ [78%] CP,HE,RP,TR,OC | — **KA,B,D,W** [22%] NU § **7:45** εισηλθον *rell* | εισηλθεν [7%] OC * **7:45** διελιπεν **f**³⁵ B,D [66%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | διελειπεν **KA,W** [34%] † **7:46** μου τους ποδας **f**³⁵ **x** [60%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 A,B [40%] NU | — D,W * **8:2** απο *rell* | 1 νοσων και μαστιγων και [3%] OC † **8:2** μαγδαληνη *rell* | μαγδαλινη [18%] | four further spellings ‡ **8:3** σωσαννα **f**³⁵ [35%] CP,HE | σουσαννα **KA,B,D,W** [65%] RP,TR,OC,NU | three other spellings § **8:3** αυτω **f**³⁵ **KA** [50%] CP,TR,OC | αυτοις B,D,W [50%] HE,RP,NU * **8:3** απο **f**³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR,OC | εκ **KA,B,D,W** [10%] NU

Parable of the soils

⁴ Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ, καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτόν, εἶπεν διὰ παραβολῆς· ⁵ «Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ·† καὶ ἐν τῷ σπεῖρειν αὐτόν ὁ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό. ⁶ Καὶ ἕτερον ἔπεσεν‡ ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἱκμάδα. ⁷ Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἀκανθαὶ ἀπέπνιξαν αὐτό. ⁸ Καὶ ἕτερον ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησεν καρπὸν ἑκατονταπλασίονα.» Ταῦτα λέγων ἐφώνει, «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»

The purpose of parables

⁹ Ἐπρωτῶν δὲ αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες,* «Τίς εἶη ἡ παραβολὴ αὕτη;»† ¹⁰ Ὁ δὲ εἶπεν· «Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα ἴνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.»

The parable of the soils explained

¹¹ »Ἔστιν δὲ αὕτη ἡ παραβολή· Ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. ¹² Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσιν οἱ ἀκούοντες·‡ εἴτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν. ¹³ Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας οἱ, ὅταν ἀκούσωσιν, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον· καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσιν καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται. ¹⁴ Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκανθὰς πεσόν·§ οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες,* καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν. ¹⁵ Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ· οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον, κατέχουσιν καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.»

All will be exposed

¹⁶ Ταῦτα λέγων ἐφώνει· «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.† Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας, καλύπτει αὐτόν σκεύει ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας‡ ἐπιτίθησιν,§ ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσιν τὸ φῶς. ¹⁷ Οὐ γάρ ἐστιν κρυπτόν ὃ οὐ φανερόν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ γνωσθήσεται* καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ. ¹⁸ Βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε· Ὅς γὰρ ἐὰν† ἔχη,‡ δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς ἐὰν§ μὴ ἔχη,* καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.»

Relationships redefined

† 8:5 αὐτου f³⁵ xB,D,W [76%] HF,RP,TR,OC,NU | εαυτου A [24%] CP ‡ 8:6 επεσεν f³⁵ xA,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | κατεπεσεν p⁷⁵B [0.5%] NU § 8:8 εις f³⁵ p⁷⁵xA,B [90%] CP,HE,RP,OC,NU | επι D,W [10%] TR * 8:9 λεγοντες f³⁵ A [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵xB,W [1.5%] NU | το D † 8:9 ειη η παραβολη αυτη f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 p⁷⁵xW [0.5%] NU | 413 B | ει 234 [0.5%] | 1423 [1%] ‡ 8:12 ακουοντες f³⁵ A,W [97.5%] CP,HE,RP,TR | ακουσαντες p⁷⁵xB [2.5%] OC,NU | ακολουθουντες D § 8:14 πεσον rell | πεσων [22%] | εμπεσον [4.5%] | εμπεσων [1.5%] * 8:14 ακουσαντες rell | ακουοντες [20%] † 8:16 ταυτα λεγων εφωνει ο εχων ωτα ακουειν ακουετω f³⁵ [55%] CP | — p⁷⁵xA,B,D,W [45%] HF,RP,TR,OC,NU ‡ 8:16 λυχνιας rell | την λυχνιαν xD [14%] | λυχνιαν [5%] § 8:16 επιτιθησιν f³⁵ A,W [86%] CP,HE,RP,TR,OC | τιθησιν p⁷⁵xB [14%] NU | τιθι D * 8:17 γνωσθησεται f³⁵ A,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μη γνωσθη p⁷⁵xB(D) [1.5%] NU † 8:18 ος γαρ εαν f³⁵ A [66%] CP,HE,RP,OC | 12 αν D [34%] TR | 1 αν 2 xB [0.5%] NU | 12 W | οσον 2 p⁷⁵ ‡ 8:18 εχη rell | εχει [24%] § 8:18 εαν f³⁵ W [80%] CP,HE,RP,OC | αν p⁷⁵xA,B,D [20%] TR,NU * 8:18 εχη rell | εχει [21%]

19 Παρεγένοντο[†] δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐδύναντο[‡] συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον. 20 Καὶ ἀπηγγέλη[§] αὐτῷ λεγόντων,* «Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.»[†] 21 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, «Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες αὐτόν.»[‡]

Jesus stills a storm

22 Καὶ ἐγένετο[§] ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἐνέβη* εἰς[†] πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, «Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης.» Καὶ ἀνήχθησαν. 23 Πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσεν. Καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο καὶ ἐκινδύνευον. 24 Καὶ προσελθόντες[‡] διήγειραν αὐτὸν λέγοντες, «Ἐπιστάτα, Ἐπιστάτα, § ἀπολλύμεθα.» Ὁ δὲ ἐγερθεὶς* ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος—καὶ ἐπαύσαντο,[†] καὶ ἐγένετο γαλήνη.[‡] 25 Εἶπεν δὲ αὐτοῖς, «Ποῦ ἐστίν[§] ἡ πίστις ὑμῶν;» Φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· «Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν; ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.»

Jesus handles demon infestation

26 Καὶ κατέπλευσαν* εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν,[†] ἥτις ἐστὶν ἀντιπέραν[‡] τῆς Γαλιλαίας. 27 Ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ[§] ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχεν* δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν—καὶ[†] ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο,[‡] καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν. 28 Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ § ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν· «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου; Δέομαί σου, μή με βασανίσῃς.» 29 Παρήγγειλεν* γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου (πολλοὶς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν, καὶ ἐδεσμεῖτο[†] ἀλύσειν καὶ πέδαις φυλασσόμενος· καὶ διαρρήσων[‡] τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος[§] εἰς τὰς

† 8:19 παρεγενοντο f³⁵ κA,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | παρεγενετο p⁷⁵B,D [1%] NU ‡ 8:19 εδυναντο f³⁵ [48%] CP | ηδυναντο p⁷⁵κA,B,D,W [51%] HE,RP,TR,OC,NU | four other variants [1%] § 8:20 και απηγγελη f³⁵ A [74%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 απηγγελλη [9%] | 1 απηγγελλαι [4%] | 1 απηγγελει [9%] | 1 απηγγελη W | 2 δε κB,D [2.5%] NU | απηγγελλη δε p⁷⁵ [0.5%] | five other variants [1%] * 8:20 λεγοντων f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵B,W [0.5%] NU | οτι κD [2.5%] | 1 οτι [1%] † 8:20 σε θελοντες f³⁵ κA,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵B,NU | ζητουντες 1 D ‡ 8:21 αυτον f³⁵ [78%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,D,W [22%] NU § 8:22 και εγενετο f³⁵ [80%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε p⁷⁵κA,B,D,W [20%] NU * 8:22 ενεβη rell | ανεβη p⁷⁵ [21%] | αναβηnai D † 8:22 εις rell | 1 το W [11%] ‡ 8:24 και προσελθοντες f³⁵ [32%] CP | 2 δε p^{75v}κA,B,D,W [68%] HE,RP,TR,OC,NU § 8:24 επιστατα rell | — W [10%] | κυριε D * 8:24 εγερθεις f³⁵ A,D,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | διεγερθεις p⁷⁵κB [3%] NU † 8:24 επαυσαντο rell | επαυσατο κW [25%] ‡ 8:24 γαληνη rell | 1 μεγαλη [23%] § 8:25 εστιν f³⁵ D [93%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,W [7%] NU * 8:26 κατεπλευσαν rell | κατεπλευσεν W [1%] OC | καταπλευσαντες [1%] | κατεπαυσαν κ | two other variants † 8:26 γαδαρηνων f³⁵ A,W [90%] CP,HE,RP,TR,OC | γερασηνων p⁷⁵B,D [0.3%] NU | γεργεσηνων κ [2%] | γαδαρινων [7%] ‡ 8:26 αντιπεραν f³⁵ [33%] CP,HE,RP,TR | αντιπερα p⁷⁵κA,B,D,W [60%] OC,NU | περαν [7%] § 8:27 αυτω f³⁵ A,D [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,W [3%] NU * 8:27 ος ειχεν f³⁵ A,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εχων p⁷⁵κB [1%] NU † 8:27 εκ χρονων ικανων και f³⁵ A,W (98.6%) CP,HE,RP,TR,OC | 12 πολλων 4 (0.4%) | 4 χρονω ικανω p⁷⁵κB (0.7%) NU | 4 χρονω πολλω (0.2%) | απο 23 ος D ‡ 8:27 ιματιον ουκ ενεδιδυσκετο f³⁵ A(D)W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 ενεδυσατο 1 p⁷⁵κB [1%] NU § 8:28 και f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB(D)W [2%] NU * 8:29 παρηγγειλεν f³⁵ p⁷⁵B [77%] HE,RP,TR,OC,NU | παρηγγελλε κA,C,W [20%] CP | παρηγγελεν [2.5%] | ελεγεν D | two other variants † 8:29 εδεσμειτο f³⁵ A,C(D)W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εδεσμευετο p^{75v}κB [1%] NU ‡ 8:29 διαρρησων rell | διαρησων p⁷⁵B,C [12%] § 8:29 δαιμονος f³⁵ A,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | δαιμονιου p⁷⁵κB,C,D [1%] NU | δαιμονων [3%]

ἐρήμους). ³⁰ Ἐπηρώτησεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων,* «Τί σοί ἐστιν ὄνομα;»† Ὁ δὲ εἶπεν, «Λεγεών»‡ (ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν[§] εἰς αὐτόν). ³¹ Καὶ παρεκάλει* αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν Ἀβυσσὸν ἀπελθεῖν.

³² Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένων† ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν‡ αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. ³³ Ἐξεληθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθον[§] εἰς τοὺς χοίρους— καὶ ὠρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη.

³⁴ Ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγεννημένον* ἔφυγον καὶ† ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. ³⁵ Ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ’ οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει,‡ ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν. ³⁶ Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ[§] οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθείς. ³⁷ Καὶ ἠρώτησαν* αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν† ἀπελθεῖν ἀπ’ αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο. Αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ[‡] πλοῖον ὑπέστρεψεν.

³⁸ Ἐδέετο[§] δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἀφ’ οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια εἶναι σὺν αὐτῷ. Ἀπέλυσεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς* λέγων, ³⁹ «Ὑποστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέν σοι ὁ Θεός.»† Καὶ ἀπῆλθεν καθ’ ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

A desperate father

⁴⁰ Ἐγένετο δὲ ἐν[‡] τῷ ὑποστρέψαι[§] τὸν Ἰησοῦν, ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος, ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν. ⁴¹ Καὶ ἰδού, ἦλθεν ἀνὴρ ὃν ὄνομα Ἰάειρος,* καὶ αὐτὸς† ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν· καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ[‡] Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ⁴² ὅτι θυγάτηρ μονογενῆς ἦν αὐτῷ, ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη[§] ἀπέθνησκειν.

A desperate woman

* **8:30** λεγων **f**³⁵ A,C,D,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵ κB [1.5%] NU † **8:30** σοι εστιν ονομα **f**³⁵ A,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 132 **p**^{75v} κB,D [2%] NU | 31 C | two other variants ‡ **8:30** λεγεων **f**³⁵ **p**⁷⁵ A,C,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | λεγιων κD [0.3%] NU | λεγειων B § **8:30** δαιμονια πολλα εισηλθεν **f**³⁵ A,W [91.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 **p**⁷⁵ κB [1%] NU | 213 [5%] | 12 εισηλθον C [2.5%] | 2 γαρ ησαν 1 D * **8:31** παρεκαλει **f**³⁵ A [86%] CP,HE,RP,TR,OC | παρεκαλουν **p**⁷⁵ κB,C(D) [14%] NU | — W † **8:32** βοσκομενων **f**³⁵ A,C,W [82%] CP,HE,RP,TR,OC | βοσκομενη **p**⁷⁵ κB,D [18%] NU ‡ **8:32** παρεκαλουν **f**³⁵ κA(D)W [91.5%] CP,HE,RP,TR,OC | παρεκαλεσαν **p**⁷⁵ B,C [1.5%] NU | παρεκαλει [7%] § **8:33** εισηλθον **f**³⁵ **p**⁷⁵ κA,B,C [82%] CP,HE,RP,OC,NU | εισηλθεν W [18%] TR | ωρμησαν D * **8:34** γεγεννημενον **f**³⁵ [82%] HE,RP,TR,OC | γενομενον [3%] CP | γεγονος **p**⁷⁵ κA,B,C,D [12%] NU | γεγονως W [3%] † **8:34** και **f**³⁵ **p**⁷⁵ κA,B,C,W [99%] HE,RP,OC,NU | 1 απελθοντες [1%] CP,TR ‡ **8:35** εξεληλυθει **f**³⁵ A,C,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εξηλθεν **p**⁷⁵ κB [0.5%] NU | D is wild § **8:36** και **f**³⁵ A,W [94%] CP,HE,RP,TR | — **p**⁷⁵ κB,C,D [6%] OC,NU * **8:37** ηρωτησαν **f**³⁵ (D)W [76%] CP,HE,RP,TR,OC | ηρωτησεν κA,B,C [23%] NU | three other variants [1%] † **8:37** γαδαρηνων **f**³⁵ A,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | γερασηνων **p**⁷⁵ B,C,D,NU | γεργεσηνων κ [3.5%] ‡ **8:37** το **f**³⁵ A,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,C(D) [8%] NU § **8:38** εδεετο **f**³⁵ κC [98%] CP,HE,RP,TR,OC | εδειτο B [1%] NU | εδεειτο A [1%] | εδετο **p**^{75v} | — (W) | ηρωτα D * **8:38** ο ιησους **f**³⁵ A,C,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D [1.5%] NU † **8:39** εποιησεν σοι ο θεος **f**³⁵ A [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 2134 **p**⁷⁵ κB,W [3%] NU | 2341 D | 23 κυριος πεποιηκεν C ‡ **8:40** εγενετο δε εν **f**³⁵ κA,C,D,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 32 **p**⁷⁵ B [1.5%] NU § **8:40** υποστρεφαι **f**³⁵ A,C,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | υποστρεφειν **p**⁷⁵ κB [1%] NU | three other variants * **8:41** ιαιρος **f**³⁵ **p**^{75v} κA,B,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | ιαιρος [2%] NU | ιαηρος [4%] | seven further spellings [1%] | — C(D) † **8:41** αυτος **f**³⁵ κA,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | ουτος **p**⁷⁵ B,D [5%] NU ‡ **8:41** του **f**³⁵ A,C,D,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — κB [1.5%] § **8:42** αυτη **f**³⁵ CP,HE,RP,TR,OC | αυτη NU | — (D)

Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν. ⁴³ Καὶ γυνή—οὔσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον,* οὐκ ἴσχυσεν ὑπ'† οὐδενὸς θεραπευθῆναι— ⁴⁴ προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. ⁴⁵ Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, «Τίς ὁ ἀψάμενός μου;» Ἀρνούμενων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ·‡ «Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ ἀποθλίβουσιν, καὶ λέγεις, <Τίς ὁ ἀψάμενός μου;>» § ⁴⁶ Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, «Ἦψατό μου τις, ἐγὼ γὰρ ἔγνω δύναμιν ἐξελθοῦσαν* ἀπ' ἐμοῦ.» ⁴⁷ Ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν, τρέμουσα ἦλθεν καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἤψατο αὐτοῦ ἀπήγγειλεν αὐτῷ† ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὥς ἰάθη παραχρῆμα. ⁴⁸ Ὁ δὲ‡ εἶπεν αὐτῇ· «Θάρσει§ θύγατερ,* ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. Πορεύου εἰς εἰρήνην.»

Jesus raises a dead girl

⁴⁹ Ἦτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεται τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ† ὅτι «Τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ‡ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.» ⁵⁰ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων,§ «Μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε* καὶ σωθήσεται.» ⁵¹ Ἐλθὼν† δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα‡ εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον,§ καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα. ⁵² Ἐκκλαίου δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν· ὁ δὲ εἶπεν, «Μὴ κλαίετε· οὐκ* ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.» ⁵³ Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν. ⁵⁴ Αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ† κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησεν λέγων, «Ἦ παῖς, ἐγείρου.»‡ ⁵⁵ Καὶ ἐπέστρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν. ⁵⁶ Καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

9

Jesus sends out the Twelve

¹ Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα* ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν· ² καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.† ³ Καὶ εἶπεν πρὸς

* **8:43** ιατροις (εις εατρους TR) προσαναλωσασα ολον τον βιον **f**³⁵ (κ)A(C)W [99.7%] CP,HE,RP(TR)OC[NU] | — **p**⁷⁵B(D) † **8:43** υπ **f**³⁵ κ(C)W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | απ **p**⁷⁵A,B [0.3%] NU | — (D) ‡ **8:45** και οι μετ αυτου **f**³⁵ [86%] CP,HE,RP,TR | 12 συν αυτω κA,C,D,W [9%] OC | — **p**⁷⁵B [5%] NU § **8:45** και λεγεις τις (τι C) ο αψαμενος μου **f**³⁵ A,(C)W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵κB [1.5%] NU | 1236 ηψατο D [0.5%] * **8:46** εξελθουσαν **f**³⁵ A,C,D,W [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | εξεληλυθυαν **p**⁷⁵κB [0.7%] NU † **8:47** αυτω **f**³⁵ C [93%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵κA,B,D,W [7%] NU ‡ **8:48** δε *rell* | 1 ιησους C [20%] § **8:48** θαρσει **f**³⁵ A,C,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵κ(B)D [1.5%] NU * **8:48** θυγατερ **f**³⁵ κA,C,D [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | θυγατηρ B,W [1.5%] NU † **8:49** αυτω **f**³⁵ A,C,D,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵κB [3%] NU ‡ **8:49** μη **f**³⁵ A,C,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μηκετι **p**⁷⁵κB,D [0.5%] NU § **8:50** λεγων **f**³⁵ A,C,D,W [91%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵κB [9%] NU * **8:50** πιστευε **f**³⁵ κA,C,D,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | πιστευσον B [0.3%] NU † **8:51** ελθων **f**³⁵ κA,B,C,W [98%] HE,RP,OC,NU | εισελθων D [2%] CP,TR ‡ **8:51** ουκ αφηκεν εισελθειν ουδενα **f**³⁵ A,W [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1234 συν αυτω [2%] | 123 τινα συν αυτω B,C [1%] NU | 123 συν αυτω τινα D [0.5%] | 42 συνεισελθειν αυτω κ | six other variants [2%] § **8:51** ιωαννην και ιακωβον **f**³⁵ (**p**⁷⁵)(B)C(D,W) [82%] CP,HE,RP,OC,NU | 321 κA [18%] TR * **8:52** ουκ **f**³⁵ A (88.6%) CP,HE,RP,TR,OC | ου γαρ κB,C,D,W (11.3%) NU | ουδε γαρ (0.1%) † **8:54** εκβαλων εξω παντας και **f**³⁵ [78%] CP,HE,RP,TR,OC | 134 C [1%] | 1324 A,W [19%] | — **p**⁷⁵κB,D [1.5%] NU | one other reading ‡ **8:54** εγειρου **f**³⁵ A,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εγειρε κB,C,D [1.5%] NU | εγειραι [1%] * **9:1** δωδεκα **f**³⁵ **p**⁷⁵A,B,D,W [74%] HE,RP,NU | 1 μαθητας αυτου [15%] CP,TR,OC | 1 αποστολους κC [11%] † **9:2** τους ασθενουντας **f**³⁵ C,W (97.6%) CP,HE,RP,TR,OC | 1 ασθενεις κA,D (1.3%) [NU] | παντας 12 (0.7%) | four other readings (0.2%) | — B (0.1%)

αυτούς· «Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδόν—μήτε ῥάβδους‡ μήτε πήραν μήτε ἄρτον μήτε ἀργύριον, μήτε ἀνὰδ δύο χιτῶνας ἔχειν. ⁴ Καὶ εἰς ἣν* οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε. ⁵ Καὶ ὅσοι ἐὰν† μὴ δέξωνται‡ ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶδ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε* εἰς μαρτύριον ἐπ’ αὐτούς.» ⁶ Ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας, εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

Herod is troubled

⁷ Ἦκουσεν δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης† τὰ γινόμενα‡ ὑπ’ αὐτοῦδ πάντα· καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ τινων ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται* ἐκ† νεκρῶν, ⁸ ὑπὸ τινων δὲ ὅτι Ἠλίας ἐφάνη, ἄλλων δὲ ὅτι προφήτης εἷς‡ τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. ⁹ Καὶ εἶπενδ Ἡρώδης,* «Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα· τίς δέ ἐστιν οὗτος περὶ οὗ ἐγὼ† ἀκούω τοιαῦτα;» Καὶ ἐζήτηι ἰδεῖν αὐτόν.

Jesus feeds about 5,000 men

¹⁰ Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν. Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ὑπεχώρησεν κατ’ ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης‡ Βηθσαιῖδά.δ ¹¹ Οἱ δὲ ὄχλοι, γνόντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ. Καὶ δεξάμενος* αὐτοὺς ἐλάλει αὐτοῖς† περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο.‡

¹² Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν, προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπονδ αὐτῷ, «Ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα ἀπελθόντες* εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς† ἀγρούς, καταλύσωσιν καὶ εὔρωσιν ἐπισιτισμόν· ὅτι ὥδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.» ¹³ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, «Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.» Οἱ δὲ εἶπον,‡ «Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοιδ καὶ ἰχθύες δύο*—εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσομεν† εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα» ¹⁴ (ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι). Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, «Κατακλίνατε αὐτοὺς

‡ 9:3 ραβδους f³⁵ A [85%] CP,HE,RP,TR,OC | ραβδον κB,C,D,W [15%] NU § 9:3 ανα f³⁵ A,D,W [98.9%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — κB,C [1%] | long omission (0.1%) * 9:4 ην f³⁵ [15%] | 1 αν κA,B,C,D,W [85%] CP,HE,RP,TR,OC,NU † 9:5 εαν f³⁵ p⁷⁵C [70%] CP,HE,RP,OC | αν κA,B,D,W [30%] TR,NU ‡ 9:5 δεξωνται f³⁵ D [66%] CP,HE,RP,TR,OC | δεχονται [20%] | δεχωνται κA,B,C,W [15%] NU | δεχονται [1%] § 9:5 και f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C,D,W [2.5%] NU * 9:5 αποτιναξατε f³⁵ A,C,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αποτινασσετε B [1%] NU | αποτινασσεται κ [0.5%] | εκτειναζατε (D) † 9:7 ο τετραρχης f³⁵ p⁷⁵A,B,D,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 τετραρχης C,NU | — κ ‡ 9:7 γινόμενα rel | γενομένα A [14%] § 9:7 υπ αυτου f³⁵ A,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C(D) [1.5%] NU * 9:7 εγηγερται f³⁵ A,N,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | ηγερθη p⁷⁵κB,C [4%] NU | ανεστη (D) † 9:7 εκ f³⁵ p⁷⁵κA,B,C(D)N,W [95.5%] HE,RP,TR,NU | 1 των [2.5%] OC | απο των [2%] CP ‡ 9:8 εις f³⁵ A,N,W [92%] CP,HE,RP,TR | τις κB,C [7%] OC,NU | — D [1%] § 9:9 και ειπεν f³⁵ A,N,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε p⁷⁵κB,C,D [4%] NU * 9:9 ηρωδης f³⁵ p⁷⁵κA,C,D,W [95%] CP,HE,RP,NU | ο 1 B,N [5%] TR,OC † 9:9 εγω f³⁵ A,D,N,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C [5%] NU ‡ 9:10 τοπον ερημον πολεως καλουμενης f³⁵ C,N,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | 2134 A [4%] | 134 [0.5%] | 12 κ [0.5%] | πολιν καλουμενην p⁷⁵B [0.5%] NU | κωμην λεγομενην D | three other variants § 9:10 βηθσαιδα f³⁵ B,C [46%] CP,TR,OC,NU | βηθσαιδαν A,W [52%] HE,RP | βηδσαιδα p⁷⁵D,N [0.5%] | five further spellings [1%] | — κ * 9:11 δεξαμενος f³⁵ A,C,N(W) [93%] CP,HE,RP,TR,OC | αποδεξαμενος p⁷⁵κB,D [7%] NU † 9:11 αυτοις rel | 1 τα N [19%] ‡ 9:11 ιατο rel | ιασατο C [6%] OC § 9:12 ειπον rel | ειπαν NU * 9:12 απελθοντες f³⁵ N,W [95%] CP,HE,RP,TR | πορευθεντες p⁷⁵κA,B,C,D [5%] OC,NU † 9:12 τους f³⁵ A,C,D,N,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [5%] NU ‡ 9:13 ειπον rel | ειπαν κB,C,D [1%] NU § 9:13 πεντε αρτοι f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 κB [0.3%] NU | επτα 2 C | 1 αρτων W * 9:13 ιχθυες δυο f³⁵ κA,B,C,W [94%] CP,HE,RP,OC,NU | 21 D,N [6%] TR † 9:13 αγορασομεν f³⁵ [30%] CP,OC | αγορασωμεν κA,B,C,D,N,W [70%] HE,RP,TR,NU

κλισίας‡ ἀνὰ πεντήκοντα.» ¹⁵ Καὶ ἐποίησαν οὕτως, καὶ ἀνέκλιναν§ ἅπαντας. ¹⁶ Λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παρατιθέναι* τῷ ὄχλῳ. ¹⁷ Καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες, καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφινοι δώδεκα.

Jesus ministers on the basis of His impending death

“You are the Christ”

¹⁸ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰ μόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί,† καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων, «Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;» ¹⁹ Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον,‡ «Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.» ²⁰ Εἶπεν δὲ αὐτοῖς, «Ὑμεῖς δέ, τίνα με λέγετε εἶναι;» Ἀποκριθεὶς δὲ Πέτρος§ εἶπεν, «Τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ.» ²¹ Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς παρήγγειλεν μηδενὶ εἰπεῖν* τοῦτο, ²² εἰπὼν ὅτι «Δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.»†

To gain is to lose, to lose is to gain

²³ Ἐλεγεν δὲ πρὸς πάντας· «Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν,‡ ἀπαρνησάσθω§ ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,* καὶ ἀκολουθείτω μοι. ²⁴ Ὃς γὰρ ἐὰν† θέλῃ‡ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ’ ἂν ἀπολέσῃ§ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν. ²⁵ Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς; ²⁶ Ὃς γὰρ ἂν* ἐπαισχυνηθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐπαισχυνηθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. ²⁷ Λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς:† εἰσὶν τινες τῶν ὧδε‡ ἐστῶτων§ οἱ* οὐ μὴ γεύσωνται† θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.»

Peter, John and James see the “Kingdom”

²⁸ Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσεὶ ἡμέραι ὀκτώ, καὶ‡ παραλαβὼν§ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. ²⁹ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτόν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἕξαστράπτων. ³⁰ Καὶ ἰδού, ἄνδρες δύο συνελάλουν

‡ 9:14 κλισίας f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ὡσεὶ xB,C,D [1.5%] [NU] § 9:15 ανεκλιναν f³⁵ (A)C,N(W) [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | κατεκλιναν x(B) [2.5%] NU | — D * 9:16 παρατιθεναι f³⁵ A,D,W [94%] CP,HE,RP,TR | παραθειναι p⁷⁵xB,C,N [3%] OC,NU | παραθηναι [3%] † 9:18 μαθηται rell | 1 αυτου N,W [13%] ‡ 9:19 ειπον rell | ειπαν p⁷⁵xB,D [0.3%] NU § 9:20 αποκριθεις δε πετρος f³⁵ W [71%] CP | 12 ο 3 A,D [27%] HE,RP,TR,OC | 321 p⁷⁵xB,C [1%] NU | 12 σιμων 3 N | six further variants [1%] * 9:21 ειπειν f³⁵ [77%] CP,HE,RP,TR | λεγειν (p⁷⁵)xA,B,C,D,W [23%] OC,NU † 9:22 εγερθηναι f³⁵ p⁷⁵xB,W [85%] CP,HE,TR,OC,NU | αναστηναι A,C,D [15%] RP ‡ 9:23 ελθειν f³⁵ [89%] CP,HE,RP,TR | ερχεσθαι p⁷⁵xA,B,C,W [11%] OC,NU | ερχεσθε D § 9:23 απαρνησασθω f³⁵ p⁷⁵B,C,W [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αρνησασθω xA,D [4.5%] NU * 9:23 αυτου f³⁵ C(D) [87%] CP,HE,RP | 1 καθ ημεραν p⁷⁵xA,B,W [13%] TR,OC,NU † 9:24 εαν f³⁵ xC [75%] CP,HE,RP | αν A,B,D,W [25%] TR,OC,NU ‡ 9:24 θελη rell | θελει [19%] § 9:24 απολεση rell | απολεσει W [18%] * 9:26 αν rell | εαν C [12%] OC † 9:27 αληθως rell | 1 οτι p⁴⁵ [19%] ‡ 9:27 ωδε f³⁵ A,C,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτου p⁷⁵xB [0.5%] NU § 9:27 εστωτων f³⁵ A,C,D,W [80%] CP,HE,RP | εστηκοτων xB [20%] TR,OC,NU * 9:27 οι rell | οιτινες A [13%] † 9:27 γευσωνται f³⁵ p⁴⁵xA,B,C,D,W [60%] HE,RP,OC,NU | γευσονται [40%] CP,TR ‡ 9:28 και f³⁵ A,C,D,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p^{45,75v}xB [3%] § 9:28 παραλαβων f³⁵ p^{45,75}xA,B,C,D,N,W [95%] CP,HE,RP,NU | 1 τον [5%] TR,OC

αὐτῶ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς* καὶ Ἡλίας· ³¹ οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἐμελλεν[†] πληροῦν ἐν Ἱερουσαλὴμ.

³² Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὑπνω· διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ. ³³ Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ’ αὐτοῦ, εἶπεν ὁ † Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν· «Ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι» καὶ «Ποιήσωμεν σκηναὺς τρεῖς· μίαν σοί, καὶ μίαν Μωσεῖ, § καὶ μίαν Ἡλίᾳ»—μὴ εἰδὼς ὃ λέγει. ³⁴ Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεσκίασεν* αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν[†] εἰς τὴν νεφέλην. ³⁵ Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός. ‡ Αὐτοῦ ἀκούετε.» ³⁶ Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνήν, εὐρέθη ὁ § Ἰησοῦς μόνος. (Καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἐωράκασιν.)*

A violent demon

³⁷ Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ,[†] κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. ³⁸ Καὶ ἰδού, ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησεν[‡] λέγων· «Διδάσκαλε, δέομαί σου, ἐπιβλεψόν§ ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενὴς ἐστὶν μοι.* ³⁹ Καὶ ἰδού, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν καὶ ἐξαίφνης κρᾶζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ’ αὐτοῦ, συντρίβον αὐτόν. ⁴⁰ Καὶ ἐδεήθην τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν[†] αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.» ⁴¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ ‡ ἀνέξομαι ὑμῶν; Προσάγαγε τὸν υἱόν σου ὧδε.» § ⁴² Ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν. Ἐπετίμησεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. ⁴³ Ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ Θεοῦ.

Jesus foretells His death, again

Πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν* ὁ Ἰησοῦς,[†] εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ⁴⁴ «Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὥτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους, ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.» ⁴⁵ Οἱ δὲ ἡγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο· καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ’ αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

* **9:30** μωσῆς **f**³⁵ **p**^{45A} [75%] CP,HE,RP,TR | μωυσης **x**B,C,D,N,W [25%] OC,NU † **9:31** ἐμελλεν **f**³⁵ B [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ημελλεν **p**⁷⁵ **x**A,C,N,W [2%] NU | ἐμελλον **p**⁴⁵ | μελλει D | two other variants ‡ **9:33** ο **f**³⁵ **p**^{45,75} **x**B,C,D,N [40%] CP,TR,OC,NU | — A,W [60%] HE,RP § **9:33** μιαν μωσει **f**³⁵ A,C [66%] CP,HE | 1 μωση **p**⁴⁵ [21%] RP | 1 μωυσει B,D,N,W [6%] OC,NU | 1 μωση [4%] | 21 **x** [2%] TR | μωση 1 [1%] | one other variant * **9:34** ἐπεσκίασεν **f**³⁵ **p**⁴⁵ A,C,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐπεσκίαζεν **p**⁷⁵ **x**B [1%] NU † **9:34** ἐκείνους εἰσελθεῖν **f**³⁵ **p**⁴⁵ A,D,N,W [95%] CP,HE,RP,TR | 21 [4%] OC | αὐτοὺς 2 C [0.3%] | 2 αὐτοὺς **x**B [0.3%] NU | 2 **p**⁷⁵ | two other variants ‡ **9:35** ἀγαπητός **f**³⁵ A,C,N,W [89%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐκλελεγμενος **p**^{45,75} **x**B [0.5%] NU | ἐκλεκτός [1%] | 1 ἐν ω εὐδοκησα (D) [9.5%] § **9:36** ο **f**³⁵ W [50%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**^{45,75} **x**A,B,C,D [50%] NU * **9:36** ἐωρακάσιν **f**³⁵ **x**A [92%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐωρακαν B [3%] NU | ἐορακεν **p**⁴⁵ | ἐορακάσιν C,W [4%] | εθεασαν D | two other variants † **9:37** ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ **f**³⁵ A,C [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 234 **x**B,W [2.5%] NU | τῆς ἡμέρας **p**⁴⁵ | διὰ τῆς ἡμέρας D ‡ **9:38** ἀνεβοησεν **f**³⁵ A,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐβοησεν **p**^{45,75v} **x**B,C,D [2.5%] NU § **9:38** ἐπιβλεψόν **f**³⁵ **x**D,W [55%] TR,OC | ἐπιβλεψαι **p**⁴⁵ A,B,C [45%] CP,HE,RP,NU * **9:38** ἐστὶν μοι **f**³⁵ W [85%] CP,HE,RP,TR | 21 **p**^{45v} **x**A,B,C,D [15%] OC,NU † **9:40** ἐκβάλωσιν **f**³⁵ **x**A,B,C,W [96%] CP,HE,RP,OC,NU | ἐκβαλλωσιν [4%] TR | ἀπαλλαξωσιν D ‡ **9:41** καὶ *rell* | ἐως ποτε [18%] § **9:41** τὸν υἱὸν σου ὦδε **f**³⁵ A,C,W [97%] CP,HE,RP,OC | 4123 **p**⁷⁵ **x**B [3%] TR,NU | 123 D * **9:43** ἐποίησεν **f**³⁵ W [89%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐποιεῖ **p**⁷⁵ (**x**)A,B,C,D [11%] NU † **9:43** ο ἱησοὺς **f**³⁵ A,C,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**⁷⁵ (**x**)B,D [3%] NU

He who is least will be great

⁴⁶ Εἰσηλθεν δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν. ⁴⁷ Ὁ δὲ Ἰησοῦς, ἰδὼν[‡] τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίου[§] ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἐαυτῷ, ⁴⁸ καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν^{*} ἐμὲ δέξηται δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. Ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῶν[†] ὑπάρχων, οὗτός ἐστι[‡] μέγας.»

⁴⁹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ § Ἰωάννης εἶπεν, «Ἐπιστάτα, εἶδομέν^{*} τινα ἐπὶ[†] τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα[‡] δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσαμεν[§] αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν.» ⁵⁰ Καὶ εἶπεν^{*} πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, «Μὴ κωλύετε,[†] ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ἡμῶν[‡] ὑπὲρ ἡμῶν[§] ἔστιν.»

A Samaritan village

⁵¹ Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως^{*} αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ[†] ἐστήριξεν[‡] § τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ, ⁵² καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ.^{*} Καὶ πορευθέντες εἰσηλθόντες εἰς κώμην Σαμαρειτῶν, ὥστε[†] ἐτοιμάσαι αὐτῷ. ⁵³ Καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ. ⁵⁴ Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,[‡] Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, εἶπον, «Κύριε, θέλεις εἰπώμεν[§] πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ^{*} οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησεν;»[†] ⁵⁵ Στραφεῖς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν· «Οὐκ οἶδατε οἴου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς.[‡] ⁵⁶ Ὁ γὰρ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.»[§] Καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην.

The cost of discipleship

⁵⁷ Ἐγένετο δὲ^{*} πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ, εἶπέν τις πρὸς αὐτόν, «Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν[†] ἀπέρχῃ, Κύριε.»[‡] ⁵⁸ Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Αἰ

‡ 9:47 ἰδων f³⁵ A,C,D,W [84%] CP,HE,RP,TR,OC | εἰδων p^{75v} xB [15%] NU | γνους [1%] § 9:47 παιδίου f³⁵ xA,W [97.5%] HE,RP,TR,OC | παιδίον p⁷⁵ B,C,D [2.5%] CP,NU * 9:48 εαν f³⁵ A,C,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | αν p⁴⁵ B [3.5%] NU | — x(D) | δ αν p⁷⁵ † 9:48 υμων f³⁵ [20%] | υμιν p⁷⁵ xA,B,C [79%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ημιν [1%] ‡ 9:48 εσται f³⁵ A,W [95%] CP,HE,RP,TR | εστιν p⁷⁵ xB,C [4.5%] OC,NU | εστε D | εστιν ο p⁴⁵ § 9:49 ο f³⁵ xA [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} B(C)D,W [5.5%] NU * 9:49 εἰδομεν rel | ἰδομεν [12%] | εἰδωμεν [4%] | ἰδωμεν [3%] | two other variants † 9:49 ἐπὶ f³⁵ A,C,D,W [92.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐν p^{45,75} xB [7.5%] NU ‡ 9:49 ἐκβάλλοντα rel | 1 τα [2%] TR § 9:49 ἐκωλύσαμεν f³⁵ A,C,D,W [99.3%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐκωλυομεν p⁷⁵ xB [0.7%] NU * 9:50 καὶ εἶπεν f³⁵ A,W [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε p^{45,75} xB,C,D [3.5%] NU † 9:50 κωλύετε rel | 1 ου γαρ εστιν καθ υμων [2.5%] OC ‡ 9:50 ημων f³⁵ [80%] CP,HE,RP,TR | υμων p⁽⁴⁵⁾⁷⁵ xA,B,C,D,W [20%] OC,NU § 9:50 ημων f³⁵ xA [81%] CP,HE,RP,TR | υμων p^{45,75} B,C,D,W [19%] OC,NU * 9:51 ἀναλήψεως f³⁵ [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀναληψεως p⁴⁵ x(A)B,C,D,W [1%] NU † 9:51 αὐτου f³⁵ xA,C,D(W) [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} B [2%] NU ‡ 9:51 ἐστηριξεν f³⁵ xA,D,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐστηρισεν p^{45,75} B,C [1.5%] NU § 9:51 το προσωπον αὐτου ἐστηριξεν rel | 4123 [3%] OC * 9:52 εαυτου f³⁵ A [40%] | αὐτου p⁷⁵ xB,C,D,W [60%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | — p⁴⁵ † 9:52 ὥστε f³⁵ A,C,D,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | ὡς p^{45,75} xB,NU ‡ 9:54 αὐτου f³⁵ A,C,D,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} xB [2%] NU § 9:54 εἰπωμεν rel | εἰπομεν [17%] * 9:54 του rel | — [1.5%] OC † 9:54 ὡς καὶ ἡλιας ἐποίησεν f³⁵ A,C,D,W (97.3%) CP,HE,RP,TR,OC | 134 (1.8%) | — p^{45,75} xB (1%) NU ‡ 9:55 καὶ εἶπεν (λεγων 3.7%) ουκ οἰδατε οἴου (ποιου D 14.2% OC) πνευματος εστε υμεις (—υ. D 13.3%) f³⁵ (D) (73.2%) CP,HE,RP,TR(OC) | — p^{45,75} xA,B,C,W (26.8%) NU § 9:56 ο γαρ (—γ. 18.6% OC) υιος του ανθρωπου ουκ ηλθεν ψυχας ανθρωπων απολεσαι (αποκτειναι 9%) αλλα σωσαι f³⁵ (72.8%) CP,HE,RP,TR(OC) | — p^{45,75} xA,B,C,D,W (27.2%) NU * 9:57 ἐγενετο δε f³⁵ A,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | καὶ 1 D [1%] | καὶ p^{45,75} xB,C [2%] NU † 9:57 αν f³⁵ p⁷⁵ xD,W [57%] CP,HE,RP,TR | εαν p⁴⁵ A,B,C [43%] OC,NU ‡ 9:57 κυριε f³⁵ A,C,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁽⁴⁵⁾⁷⁵ xB(D) [1.5%] NU

ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.»[§]

⁵⁹ Εἶπεν δὲ πρὸς ἕτερον, «Ἀκολουθεῖ μοι.» Ὁ δὲ εἶπεν, «Κύριε,* ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.» ⁶⁰ Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,† «Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς, σὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε‡ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.»

⁶¹ Εἶπεν δὲ καὶ ἕτερος, «Ἀκολουθήσω σοι, Κύριε· πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.» ⁶² Εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν,[§] «Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ’ ἄροτρον,* καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω,† εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν‡ τοῦ Θεοῦ.»

10

Jesus sends out the Seventy

¹ Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀνέδειξεν ὁ Κύριος καὶ* ἑτέρους ἑβδομήκοντα,† καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο‡ πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἔμελλεν[§] αὐτὸς ἔρχεσθαι. ² Ἐλεγεν οὖν* πρὸς αὐτούς· «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἔργαται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἔργατας† εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

³ » Ὑπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ‡ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων. ⁴ Μὴ βαστάζετε βαλάντιον,[§] μὴ πήραν, μὴ* ὑποδήματα· καὶ μηδὲνα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε. ⁵ Εἰς ἣν δ’ ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε,† πρῶτον λέγετε, «Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.» ⁶ Καὶ ἐὰν μὲν‡ ἡ ἐκεῖ[§] υἱὸς* εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται† ἐπ’ αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μή γε, ἐφ’ ὑμᾶς ἀνακάμψει.‡ ⁷ Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ’ αὐτῶν, ἅξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστιν.[§] Μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

⁸ » Καὶ εἰς ἣν δ’ ἂν* πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται† ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν. ⁹ Καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς καὶ λέγετε αὐτοῖς,

§ 9:58 κλινῃ *rell* | κλινεῖ [32%] * 9:59 κυριε *f*³⁵ *p*^{45,75} *κ*A,C,N,W,0181 [99%] CP,HE,RP,TR,OC[N]U | — B,D [1%] † 9:60 ο ιησους *f*³⁵ A,C,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45,75} *κ*B,D,0181 [1%] NU ‡ 9:60 διαγγελλε *f*³⁵ *p*⁴⁵ *κ*A,B,C,D,N,W [85%] HE,RP,TR,OC,NU | διαγγελε *p*⁷⁵ [15%] CP § 9:62 ο ιησους προς αυτον *f*³⁵ A,C,N,W [95%] CP,HE,RP,OC | 3412 *κ* [3.5%] TR[N]U | 34 [1%] | 12 αυτω (D) | 12 *p*^{45,75} B,0181 [0.3%] * 9:62 αροτρον *rell* | αρωτρον CP † 9:62 επιβαλων (επιβαλλων A,W) την χειρα αυτου επ αροτρον και βλεπων εις τα οπισω *f*³⁵ *κ*(A)C,N(W) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 (επιβαλλων *p*⁷⁵ 0181) 23,5-11 *p*⁷⁵ B,0181 [1%] NU | 9-11,87 επιβαλλων 2-6 *p*^{45v} D ‡ 9:62 εις την βασιλειαν *f*³⁵ A,C,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | τη βασιλεια *κ*B,0181 [1%] NU | εν τη βασιλεια *p*⁷⁵ [0.3%] * 10:1 και *f*³⁵ *κ*A,C,D,W [99.4%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*⁷⁵ B,0181 [0.6%] NU † 10:1 εβδομηκοντα *f*³⁵ *κ*A,C,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 δυο *p*⁷⁵ B,D,0181 [1%] [NU] ‡ 10:1 δυο *f*³⁵ *κ*A,C,D,N,W,0181 [88%] CP,HE,RP,TR,OC | 11 B [12%] [NU] § 10:1 εμελλεν *f*³⁵ D [55%] CP,HE,RP,TR | ημελλεν *κ*A,B,C,N,W,0181 [45%] OC,NU * 10:2 ουν *f*³⁵ A,N,W,0181 [95%] CP,HE,RP,TR,OC | δε *κ*B,C,D [5%] NU † 10:2 εκβαλη εργατας *f*³⁵ *κ*A,C,N,W [84%] CP,HE,RP,OC | εκβαλλη 2 [14.6%] TR | εκβαλει 2 [1%] | 21 (*p*⁷⁵) B,D,0181 [0.4%] [NU] ‡ 10:3 εγω *f*³⁵ C,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*⁷⁵ *κ*A,B,0181 [1%] NU § 10:4 βαλαντιον *f*³⁵ [70%] HE,RP,TR | βαλλαντιον *p*⁷⁵ *κ*A,B,C,D,N,W,0181 [30%] CP,OC,NU * 10:4 μη *f*³⁵ *p*⁷⁵ *κ*B,D,0181 [26%] NU | μηδε A,C,W [74%] CP,HE,RP,TR,OC † 10:5 οικιαν εισερχησθε *f*³⁵ A,W [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 εισερχεσθε [2.5%] | εισελθητε 1 *p*⁷⁵ (*κ*)B(D)0181 [0.5%] NU | 1 εισελθητε C [1.5%] | two other variants [1%] ‡ 10:6 μεν *f*³⁵ 0181 [25%] TR | — *p*⁷⁵ *κ*A,B,C,D,W [75%] CP,HE,RP,OC,NU § 10:6 η εκει *f*³⁵ *κ*A,C,D,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 *p*⁷⁵ B [0.3%] NU * 10:6 υιος *f*³⁵ *p*⁷⁵ A,B,C,D,W [97%] CP,HE,RP,OC,NU | ο 1 *κ* [3%] TR † 10:6 επαναπαυσεται *f*³⁵ A,C(W) [98%] CP,HE,RP,TR,OC | επαναπαυσετε D [1%] | επαναπαησεται *p*⁷⁵ *κ*B,0181,NU | three other variants ‡ 10:6 ανακαμψει *rell* | επανακαμψει OC § 10:7 εστιν *f*³⁵ A,C,D,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*⁷⁵ *κ*B [2.5%] NU * 10:8 δαν *f*³⁵ A [50%] CP,TR | αν *p*⁷⁵ *κ*B,D,W [50%] HE,RP,OC,NU † 10:8 δεχωνται *f*³⁵ *κ*A,B,C,D [55%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | δεχονται W [45%]

«ἤγγικεν ἔφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.» ¹⁰ Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε,† καὶ μὴ δέχωνται§ ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἶπατε· ¹¹ «Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν* κολληθέντα ἡμῖν ἐκ† τῆς πόλεως ὑμῶν‡ ἀπομασσόμεθα ὑμῖν. Πλὴν τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν ἔφ' ὑμᾶς§ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.» ¹² Λέγω* ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Jesus gives the example

¹³ «Οὐαὶ σοι, Χωραζίν,† οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδᾶ‡ ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο§ αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι* μετενόησαν. ¹⁴ Πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν. ¹⁵ Καὶ σύ, Καπερναοὺμ,† ἡ ‡ ἕως τοῦ§ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα,* ἕως† Ἰδοῦ‡ καταβιβασθήσῃ.§

¹⁶ »Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.»

The Seventy return and report

¹⁷ Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἐβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς* λέγοντες, «Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.» ¹⁸ Εἶπεν δὲ αὐτοῖς· «Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἄστραπην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. ¹⁹ Ἴδού, δίδωμι† ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.‡ ²⁰ Πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε δὲ§ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγράφη* ἐν τοῖς οὐρανοῖς.»

Jesus worships His Father

²¹ Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἡγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ὁ Ἰησοῦς† καὶ εἶπεν· «Ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. Ναί, ὁ Πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία‡ ἐμπροσθέν σου.»

‡ **10:10** εἰσερχησθε **f**³⁵ A,W,0181 [92.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εἰσερχεσθε [5%] | εἰσελθῆτε **p**^{45v,75} **κ**B,C,D [2.5%] NU § **10:10** δεχονται **f**³⁵ **p**⁷⁵ **κ**A,B,C,D,W [60%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | δεχονται [40%] * **10:11** τον *rell* | — CP † **10:11** εκ *rell* | απο [1%] OC ‡ **10:11** υμων **f**³⁵ [79%] CP,HE,RP,TR | 1 εις τους ποδας **p**⁽⁴⁵⁾⁷⁵ **κ**B,D [1%] NU | 1 εις τους ποδας ημων A,C(W) [20%] OC § **10:11** εφ υμας **f**³⁵ A,C,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**^{45,75} **κ**B,D,0181 [2%] NU * **10:12** λεγω **f**³⁵ **p**^{45,75} A,B,C,W [80%] CP,HE,RP,NU | 1 δε **κ**D [20%] TR,OC † **10:13** χωραζιν **f**³⁵ N [35%] CP | χωραζειν [15%] | χοραζιν [29%] HE,RP,TR,OC,NU | χοραζειν **p**^{45,75} **κ**A,B,C [20%] | χοραζιαν D | χορεζειν W | four other variants ‡ **10:13** βηθσαιδα **f**³⁵ C(N) [81%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | βηθσαιδαν **p**⁴⁵ **κ**W [15%] | βιθσαιδα [1.5%] | βηδσαιδα **p**⁷⁵ A,B [0.3%] | βεδσαιδα D | nine other variants [2%] § **10:13** εγενοντο **f**³⁵ A,C,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εγεννηθησαν **p**⁴⁵ **κ**B,D [2%] NU | εγεννηθησαν **p**⁷⁵ * **10:13** καθημεναι **f**³⁵ **p**⁴⁵ D [94%] CP,HE,RP,TR | καθημενοι **p**⁷⁵ **κ**A,B,C,N,W [6%] OC,NU † **10:15** καπερναουμ **f**³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | καφαρναουμ **p**^{45,75} **κ**B,C,D [1%] NU ‡ **10:15** η **f**³⁵ A,C,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | μη **p**^{45,75} **κ**B,D [1%] NU § **10:15** του **f**³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **p**^{45,75} **κ**B,C,D [1.5%] NU * **10:15** υψωθεισα **f**³⁵ A,C,N,W [93.5%] CP,HE,RP,TR,OC | υψωθησα [5%] | υψωθηση **p**^{45,75} **κ**B,D [1.5%] NU † **10:15** εως **f**³⁵ **p**⁴⁵ A,C,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 του **p**⁷⁵ B [1.5%] NU | 1 ο **κ** ‡ **10:15** αδου *rell* | αιδου HF § **10:15** καταβιβασθηση **f**³⁵ **p**⁴⁵ **κ**A,C,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | καταβηση **p**⁷⁵ B,D [0.5%] NU * **10:17** οι εβδομηκοντα μετα χαρας **f**³⁵ **κ**C,N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 3412 A [2%] | 12 δυο 34 **p**^{45,75} B,D [1%] [NU] † **10:19** διδωμι **f**³⁵ **p**⁴⁵ A,D,N [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | δεδωκα **p**⁷⁵ **κ**B,C,W [2.5%] NU ‡ **10:19** αδικηση *rell* | αδικησει **κ**A,D,W [20%] § **10:20** δε *rell* | 1 μαλλον [3%] TR * **10:20** εγγραφη **f**³⁵ **p**^{45v} A,C,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εγγεγραπται **p**⁷⁵ **κ**B [1%] NU | three other variants † **10:21** τω πνευματι ο ιησους **f**³⁵ A,W (92.7%) CP,HE,RP,TR,OC | εν 1234 (0.2%) | 34 εν 12 (N) (2.4%) | 12 (0.6%) | 34 (0.5%) | εν 12 **p**^{45v} (0.1%) | 121 αγιω 34 C (2.8%) | 121 αγιω **p**⁷⁵ B | εν 121 αγιω **κ**D (0.2%) [NU] | three other readings (0.3%) ‡ **10:21** εγενετο ευδοκια **f**³⁵ **κ**A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 **p**^{45v,75} B,C [1%] NU

²² Καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπεν·[§] «Πάντα μοι παρεδόθη* ὑπὸ τοῦ Πατρός μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει† τίς ἐστὶν ὁ Υἱὸς εἰ μὴ ὁ Πατήρ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ Πατήρ εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι.» ²³ Καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς μαθητὰς κατ' ἰδίαν εἶπεν· «Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε. ²⁴ Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον,‡ καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.»

How to inherit eternal life

²⁵ Καὶ ἰδού, νομικός τις ἀνέστη, ἐκπειράζων αὐτὸν καὶ[§] λέγων, «Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;» ²⁶ Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· «Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; Πῶς ἀναγινώσκεις;» ²⁷ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς* καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς† σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος‡ σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας[§] σου, καί, τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»* ²⁸ Εἶπεν δὲ αὐτῷ, «Ὅρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποίει καὶ ζήσῃ.» ²⁹ Ὁ δέ, θέλων δικαιοῦν† ἐαυτόν, εἶπεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, «Καὶ τίς ἐστὶν μου πλησίον;»

The good Samaritan

³⁰ Ὑπολαβὼν δὲ‡ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχά, καὶ λησταῖς περιέπεσεν, οἱ καὶ ἐκδύσαντες[§] αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.* ³¹ Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν. ³² Ὁμοίως δὲ καὶ Λευῖτης, γενόμενος† κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν‡ ἀντιπαρῆλθεν. ³³ Σαμαρείτης[§] δέ τις, ὁδεύων, ἦλθεν κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν* ἐσπλαγχνίσθη. ³⁴ καὶ προσελθὼν κατέδησεν τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτόν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἡγάγεν αὐτόν† εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. ³⁵ Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν,‡ ἐκβαλὼν δύο δηνάρια, ἔδωκεν[§] τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ,* «Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ· καὶ ὅ τι ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι.» ³⁶ Τίς οὖν† τούτων τῶν τριῶν πλησίον,

§ 10:22 και στραφεις προς τους μαθητας ειπεν f³⁵ A,C,N,W (77.7%) CP,HE,RP,TR,OC | 12345 αυτου 6 (11.7%) | — p^{45,75} κB,D (9.4%) NU | longer omissions (1.2%) (The TR underlying the AV and NKJV omits the clause.)
 * 10:22 μοι παρεδοθη f³⁵ p⁷⁵ κA,B,C,D,N,W [95%] CP,HE,RP,OC,NU | 21 [1%] TR | 1 παρεδωθη [3%] | 1 παραδεδοται [1%] † 10:22 γινωσκει rell | επιγινωσκει C [8%] OC ‡ 10:24 ειδον rell | ειδαν B [0.2%] NU | ιδαν p⁷⁵ κC,N [0.5%] | ιδον [6%] § 10:25 και f³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB [0.5%] NU * 10:27 της f³⁵ κA,C,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵ B [1.5%] | τη (D) † 10:27 εξ ολης της ψυχης f³⁵ A,C,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εν ολη τη ψυχη p^{45v,75} κB,D [1%] NU ‡ 10:27 εξ ολης της ισχυος f³⁵ A,C,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εν ολη τη ισχυι p⁷⁵ κB,D [1%] NU § 10:27 εξ ολης της διανοιας f³⁵ A,C,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εν ολη τη διανοια p⁷⁵ κB [1%] NU | — D * 10:27 σεαυτον rell | εαυτον A,N [20%] OC † 10:29 δικαιουν f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | δικαιωσαι p^{45v,75} κB,C(D) [1.5%] NU ‡ 10:30 δε f³⁵ A,D,N,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,C,NU § 10:30 εκδυσαντες rell | εξεδυσαν [30%]
 * 10:30 τυχανοντα f³⁵ A(C)N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} κB,D [2.5%] NU † 10:32 γενομενος f³⁵ p⁴⁵ A,C,D,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵ B [2.5%] (Aleph omits the whole verse.) ‡ 10:32 ιδων rell | 1 αυτον A,D [15%] § 10:33 σαμαρειτης rell | σαμαριτης κC,D,W [3.5%] | σαμαρειτις [13%] | two other variants N [0.5%] * 10:33 αυτον f³⁵ A,C,D,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} κB [2%] NU † 10:34 αυτον rell | — [6%] CP ‡ 10:35 εξελθων f³⁵ A(C)W [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} κB,D [3.5%] NU § 10:35 δυο δηναρια εδωκεν f³⁵ κA,C [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 p^{45,75} B,NU | 213 D * 10:35 αυτω f³⁵ κA,C,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} B,D [3%] NU † 10:36 ουν f³⁵ A,C(D)W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} κB [1.5%] NU

δοκεῖ σοι,‡ γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστάς;» 37 Ὁ δὲ εἶπεν, «Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ.» Εἶπεν οὖν§ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Πορεύου καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.»

Martha and Mary

38 Ἐγένετο δὲ ἐν* τῷ πορεύεσθαι αὐτοῦς, καὶ† αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά. Γυνὴ δέ τις ὀνόματι Μάρθα ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.‡ 39 Καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία,§ ἡ* καὶ παρακαθίσασα† παρὰ‡ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ§ ἤκουεν τῶν λόγων* αὐτοῦ. 40 Ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπεν· «Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλειπεν† διακονεῖν; Εἰπὲ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι συναντιλάβηται.» 41 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ·‡ «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ§ περὶ πολλά, 42 ἐνὸς δέ ἐστιν χρεια. Μαρία* δὲ† τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ'‡ αὐτῆς.»

11

A model prayer

1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο εἰπέν τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, «Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.» 2 Εἶπεν δὲ αὐτοῖς· «Ὅταν προσεύχησθε* λέγετε· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,† ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ‡ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.§ 3 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν· 4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν* παντὶ† ὀφείλουσι ἡμῖν. Καί, μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.»‡

A request at midnight

5 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ εἴπη§ αὐτῷ, «Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, 6 ἐπειδὴ φίλος*

‡ 10:36 πλησιον δοκει σοι f³⁵ p⁷⁵ A,B,C,W [94%] CP,HE,RP,OC,NU | 231 p⁴⁵D [6%] TR § 10:37 ουν f³⁵ A,W [91%] CP,HE,RP,TR,OC | δε p^{45,75} A,B,C,D [9%] NU * 10:38 εγενετο δε εν f³⁵ A,C,D,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 32 p^{45,75} A,B [1.5%] NU † 10:38 και f³⁵ A,C,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁽⁴⁵⁾⁷⁵ A,B(D) [1%] NU ‡ 10:38 εις τον οικον αυτης f³⁵ A,D,W [99.2%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 την οικιαν AC (0.4%) | — p^{45,75} B,NU | three other variants (0.2%) § 10:39 μαρια f³⁵ p⁴⁵ A,B,D [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μαριαμ p⁷⁵ AC,W [1.5%] NU * 10:39 η f³⁵ A,B,C,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p^{45,75} A [0.5%] † 10:39 παρακαθισασα f³⁵ p⁴⁵ D(W) [73%] CP,HE,RP,TR,OC | παρακαθησασα [26.5%] | παρακαθεσθαισιν p⁷⁵ (A)A,B,C [0.5%] NU ‡ 10:39 παρα f³⁵ p⁴⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | προς p⁷⁵ A,B,C [0.5%] NU § 10:39 ιησου f³⁵ p^{45,75} A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | κυριου A,B,C,D [1%] NU * 10:39 των λογων f³⁵ [37%] CP | τον λογον p^{45,75} A,B,C(D)W [63%] HE,RP,TR,OC,NU † 10:40 κατελειπεν f³⁵ p^{45,75} A(D) [70%] CP,TR,OC,NU | κατελειπεν A,B,C [30%] HE,RP | ενκατελιπεν W ‡ 10:41 ο ιησους ειπεν αυτη f³⁵ D [40%] CP | 3412 AC,W [59%] HE,RP,TR,OC | 341 κυριος p⁷⁵ A,B [1%] NU | 1 κυριος 34 p⁴⁵ § 10:41 τυρβαζη f³⁵ A [89%] CP,HE,RP,TR,OC | τυρβαζει [10%] | θορυβαζη p^{45,75} A,B,C(D)W [1%] NU * 10:42 μαρια f³⁵ A,C,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μαριαμ p⁷⁵ B [0.5%] NU † 10:42 δε f³⁵ A,C,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | γαρ p⁷⁵ A,B [6%] NU | — D ‡ 10:42 απ f³⁵ p⁷⁵ A,C,W [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC | — A,B,D [0.4%] NU * 11:2 προσευχησθε rell | προσευχεσθε p⁷⁵ A [10%] | προσευχεσθαι C,W [5%] † 11:2 ημων ο εν τοις ουρανοις f³⁵ A,C,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ A,B [1%] NU ‡ 11:2 γεννηθητω το θελημα σου ως εν ουρανῳ f³⁵ A,C,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ B [1%] NU § 11:2 και επι της γης f³⁵ [92%] CP,HE,RP,TR,OC | 124 (A)A,C,D,W [7%] | — p⁷⁵ B [1%] NU * 11:4 αφιεμεν f³⁵ A [74%] CP,HE,RP,TR,OC | αφιομεν p⁷⁵ A,C [21%] NU | αφιεμεν B,D,W [0.5%] | αφιωμεν [4%] | four other variants † 11:4 παντι rell | 1 τῷ [8%] OC ‡ 11:4 αλλα ρυσαι ημας απο του πονηρου f³⁵ A,C,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ A,B [1%] NU § 11:5 ειπη rell | ερει A,D,W [22%] OC * 11:6 φιλος f³⁵ C [70%] CP,HE,RP | 1 μου p⁷⁵ A,B,W [30%] TR,OC,NU | μοι D

παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με, καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ·⁷ κἄκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη, «Μή μοι κόπους πάρεχε· ἡδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσὶν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι»;⁸ Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον,[†] διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσον[‡] χρήζει.

⁹ »Κἀγὼ ὑμῖν λέγω· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρησете· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται[§] ὑμῖν. ¹⁰ Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.* ¹¹ Τίνα δὲ[†] ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσῃ αὐτῷ;[§] Ἡ καὶ* ἰχθύν, μὴ[†] ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσῃ αὐτῷ;[‡] ¹² Ἡ καὶ ἐὰν[§] αἰτήσῃ* ὥον, μὴ[†] ἐπιδώσῃ αὐτῷ σκορπίον; ¹³ Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὑπάρχοντες,[‡] § οἴδατε δόματα ἀγαθὰ* διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ[†] δώσει Πνεῦμα Ἅγιον[‡] τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.»

A divided house

¹⁴ Καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν[§] κωφόν. Ἐγένετο δέ, τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν* οἱ ὄχλοι. ¹⁵ Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, «Ἐν Βεελζεβούλ,[†] ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.»[‡] ¹⁶ Ἄλλοι δὲ πειράζοντες, σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ. §

¹⁷ Αὐτὸς δέ, εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα,* εἶπεν αὐτοῖς· «Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα[†] ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ[‡] οἶκον πίπτει. ¹⁸ Εἰ δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν διμερίσθῃ, § πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;—ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με* τὰ δαιμόνια. ¹⁹ Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν;[†] Διὰ τοῦτο κριταὶ αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται.[‡] ²⁰ Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ[§] ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

† 11:8 αὐτου φιλον f³⁵ [92.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p^{45,75} κB,C [2.5%] NU | 1 φιλος W [1%] | αὐτον 2 A,D [4%] ‡ 11:8 οσον f³⁵ (D) [87%] CP,HE,RP | οσων p^{45,75} κA,B,C,W [13%] TR,OC,NU § 11:9 ανοιγησεται f³⁵ p⁷⁵ κA,B,C [60%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ανοιχθησεται D,W [40%] * 11:10 ανοιγησεται f³⁵ C [50%] CP,HE,RP,TR[NU] | ανυγησεται (κ)p⁴⁵ | ανοιχθησεται A(W) [50%] OC | ανοιγεται p⁷⁵ B,D † 11:11 δε f³⁵ [78%] CP,HE,RP,TR | 1 εξ p⁽⁴⁵⁾⁷⁵ κA,B,C,D,W [22%] OC,NU ‡ 11:11 επιδωσει rell | δώσει CP § 11:11 αρτον μη λιθον επιδωσει αυτω f³⁵ κA,C(D)W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} B [0.2%] NU * 11:11 η και f³⁵ A(C)D,W [88%] CP,HE,RP,OC | ει 2 [10%] TR | 1 κ [2%] | — p^{45,75} B [0.2%] NU † 11:11 μη f³⁵ κA,C,D,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | και p^{45,75} B,NU ‡ 11:11 επιδωσει αυτω f³⁵ p⁴⁵ κA,C,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵ B,D [0.5%] NU § 11:12 εαν f³⁵ p⁴⁵ (C)(D) [92.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αν A,W [6%] | — p⁷⁵ κB [1.5%] NU * 11:12 αιτηση f³⁵ (p⁴⁵)W [90%] CP,HE,RP,TR,OC | αιτησει p⁷⁵ κA,B(C)(D) [10%] NU † 11:12 μη f³⁵ κA(C)(D)W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} B [1%] NU ‡ 11:13 υπαρχοντες rell | οντες κD [15%] § 11:13 πονηροι υπαρχοντες rell | 21 OC * 11:13 δοματα αγαθα f³⁵ p⁷⁵ κA,B,C,D,W [97%] HE,RP,OC,NU | 21 p⁴⁵ [3%] CP,TR † 11:13 ο εξ ουρανου f³⁵ A,B(C)D,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | 23 p⁷⁵ κ [2%] | 1 ουρανιος p⁴⁵ ‡ 11:13 αγιον rell | αγαθον p⁴⁵ [1.5%] OC § 11:14 και ουτο ην f³⁵ C,W (93.9%) CP,HE,RP,TR,OC[NU] | 1 αυτω 3 (3.9%) | 1 αυτον 3 (0.2%) | — p^{45,75} κA,B (1.6%) | six other variants D (0.4%) * 11:14 εθαυμασαν rell | εθαυμαζον [1%] OC † 11:15 βεελζεβουλ f³⁵ D,N [82%] CP,HE,RP,TR | 1 τω p^{45,75} κB,C,W [18%] OC,NU | 1 των A ‡ 11:15 δαιμονια rell | 1 ο δε (και 9%) αποκριθεις ειπεν (~1234 3%) πως δυναται σατανας σαταναν εκβαλλειν (εκβαλειν D 1%) A(D) [22%] § 11:16 παρ αυτου εζητουν (επεζητουν 4%) εξ ουρανου f³⁵ N,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 45312 p^{45,75} κA,B,C,D [2.5%] NU | at least eight further variants [1.5%] * 11:17 αυτων τα διανοηματα f³⁵ p⁷⁵ κB,C,D,N,W [92%] HE,RP,TR,OC,NU | 231 p⁴⁵ A [8%] CP † 11:17 διαμερισθαισα f³⁵ p⁷⁵ (κA)B(D) [80%] HE,RP,TR,OC,NU | μερισθαισα (p⁴⁵)C,N,W [20%] CP ‡ 11:17 επι rell | επι C,D [17%] § 11:18 διμερισθη f³⁵ p⁷⁵ A,B,D,N [81%] HE,RP,TR,OC,NU | εμερισθη p⁴⁵ κC,W [19%] CP * 11:18 εκβαλλειν με rell | 21 OC † 11:19 εκβαλλουσιν rell | εκβαλουσιν N,W [17%] OC | εκβαλλωσιν [3.5%] ‡ 11:19 κριται αυτοι υμων εσονται f³⁵ [18%] | 2134 A,C,W [30%] OC | 1324 [52%] CP,HE,RP,TR | 2314 p⁷⁵ B,D,NU | 2143 κ | 2341 N | 2431 p⁴⁵ § 11:20 θεου f³⁵ p⁴⁵ κA,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 εγω p⁷⁵ B,C(D,N) [6%] [NU]

21 »Όταν ὁ ἰσχυρός, καθωπλισμένος, φυλάσση* τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. 22 Ἐπὶ δὲ ὁ † ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν, νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει ἐφ' ἣ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

23 »Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.

An empty house

24 »Όταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνδρῶν τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὐρίσκονς λέγει, «Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον.» 25 Καὶ ἐλθὼν* εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. 26 Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα, πονηρότερα ἑαυτοῦ,† καὶ ἐλθόντα‡ κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων.»

True blessedness

27 Ἐγένετο δέ,§ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνὴν* ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ, «Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.» 28 Αὐτὸς δὲ εἶπεν, «Μενοῦν γε,† μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ φυλάσσοντες αὐτόν.»‡

Jonah is a sign

29 Τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροισμένων, ἤρξατο λέγειν· «Ἡ γενεὰ αὕτη§ πονηρά ἐστίν. Σημεῖον ἐπιζητεῖ,* καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.† 30 Καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευίταις,‡ οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.§ 31 Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς, ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος,* καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶνος† ὤδε. 32 Ἄνδρες Νινευῖ‡ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρинуσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ ὤδε.

Light inside the body

* 11:21 φυλασση *rell* | φυλασσει D [20%] † 11:22 ο *f*³⁵ A,C,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45,75} *κ*_{B,D} [1.5%] NU ‡ 11:22 νίκηση *rell* | νικήσει W [18%] § 11:24 ευρισκον *f*³⁵ *κ*_{A,C,D(W)} [70%] HE,RP,TR,OC | ευρισκων *p*⁴⁵ [27%] CP | 1 τότε *p*⁷⁵ *B* [3%] [NU] * 11:25 ελθον *f*³⁵ *p*⁷⁵ *κ*_{A,B,W} [62%] HE,RP,TR,OC,NU | ελθων *p*⁴⁵ *C,D* [38%] CP † 11:26 επτα ετερα πνευματα πονηροτερα εαυτου *f*³⁵ A,C(D)W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 23451 *p*⁷⁵ *κ*_B [1.5%] NU ‡ 11:26 ελθοντα *f*³⁵ [70%] HE,RP | εισελθοντα *p*⁷⁵ *κ*_{A,B,C,D,W} [30%] CP,TR,OC,NU § 11:27 εγενετο δε *rell* | και 1 CP * 11:27 γυνη φωνην *f*³⁵ A,C(D)W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 *p*⁷⁵ *κ*_B [0.3%] NU † 11:28 γε *f*³⁵ *C,D* [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*⁷⁵ *κ*_{A,B,W} [5%] NU ‡ 11:28 αυτον *f*³⁵ [82%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*⁷⁵ *A,B,C,D,W* [18%] NU | τον λογον του θεου *κ* § 11:29 αυτη *f*³⁵ *C,W* [93.5%] CP,HE,RP,TR | 1 γενεα *p*⁷⁵ *κ*_{A,B,D} [6.5%] OC,NU * 11:29 επιζητει *f*³⁵ *C,D,W* [95%] CP,HE,RP,TR | ζητει *p*^{45v,75} *κ*_{A,B} [5%] OC,NU † 11:29 του προφητου *f*³⁵ A,C,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45,75} *κ*_{B,D} [1%] NU ‡ 11:30 σημειον τοις νινευιταις *f*³⁵ (*p*^{45v})A(D)(W) [86%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 νηνευιταις [12%] | 231 C [1.5%] NU | 2 νινευιταις 1 *p*⁷⁵ *κ*_B § 11:30 ταυτη *rell* | 1 σημειον [1.5%] OC * 11:31 σολομωνος *f*³⁵ *p*^{45,75} *κ*_{A,B,D} [72%] CP,HE,RP,NU | σολομονος [8%] | σολομωντος *C,W* [19%] TR,OC | five other spellings [1%] † 11:31 σολομωνος *f*³⁵ *p*^{45,75} *κ*_{A,B,D,W} [70%] CP,HE,RP,NU | σολομονος [10%] | σολομωντος *C* [20%] TR,OC | three other spellings [0.5%] ‡ 11:32 νινευι *f*³⁵ [32%] CP,RP,TR,OC | νινευη [16%] HF | νηνευι [2%] | νινευιται A,C [35%] NU | νηνευιται [6%] | νινευηται [3.5%] | νινευιται *p*^{45,75} *κ*_{B,W} | seven other spellings [5%] (D omits verse)

³³ »Οὐδεὶς δὲ ὁ λύχνος ἄψας, εἰς κρυπτήν* τίθησιν οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον,† ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος‡ βλέπωσιν. ³⁴ Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. § Ὅταν οὖν* ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾖ,† ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν‡ ἐστιν. § Ἐὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.* ³⁵ Σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν. ³⁶ Εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος† σκοτεινόν, ἔσται φωτεινὸν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζῃ σε.»

Jesus derides scribes and Pharisees

³⁷ Ἐν δὲ τῷ λαλήσῃ,‡ ἡρώτα§ αὐτὸν Φαρισαῖός τις* ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῶ. Εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν. ³⁸ Ὁ δὲ Φαρισαῖος, ἰδὼν, ἐθαύμασεν ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου. ³⁹ Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· «Νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας. ⁴⁰ Ἀφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν; ⁴¹ Πλήν, τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδοὺ, πάντα† καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν.»

⁴² »Ἀλλ' § οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πῆγανον καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα* ἔδει ποιῆσαι, κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι.† ⁴³ Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς. ⁴⁴ Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί,‡ ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι § περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν.»

Jesus derides lawyers

⁴⁵ Ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν λέγει αὐτῷ, «Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις.» ⁴⁶ Ὁ δὲ εἶπεν· «Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψάυετε τοῖς φορτίοις. ⁴⁷ Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς. ⁴⁸ Ἄρα μαρτυρεῖτε* καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν· ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.† ⁴⁹ Διὰ τοῦτο καὶ <ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ> εἶπεν· <Ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ

§ 11:33 δε f³⁵ A,W [88%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} xB,C,D [12%] NU * 11:33 κρυπτην f³⁵ p⁷⁵ xA,B,C,D,W [85%] CP,HE,RP,OC,NU | κρυπτον p⁴⁵ [15%] TR † 11:33 ουδε υπο τον μοδιον f³⁵ xA,B,C,D,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p^{45,75} [2.5%] ‡ 11:33 φεγγος f³⁵ p⁴⁵ A,W [90%] CP,HE,RP,TR,OC | φως p⁷⁵ xB,C,D [10%] NU § 11:34 οφθαλμος f³⁵ [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 σου p^{45,75} xA,B,C,D,W [2%] NU * 11:34 ουν f³⁵ A,C [94%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} xB,D,W [6%] NU † 11:34 η f³⁵ C,D [35%] CP | 1 και p^{45,75} xA,B,W [65%] HE,RP,TR,OC,NU ‡ 11:34 φωτεινον rell | φωτινον p⁷⁵ xA,C,D,W [18%] § 11:34 εστιν rell | εσται p⁴⁵ [15%] * 11:34 σκοτεινον rell | 1 εστιν D [4.5%] | 1 εσται p⁴⁵ [24%] † 11:36 τι μερος f³⁵ x [81%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵ A,B,W [17%] NU | 2 C [1.5%] | μελος 1 p⁴⁵ (D omits verse) ‡ 11:37 λαλησαι rell | 1 αυτον ταυτα [6.5%] OC | 1 αυτον A [1%] § 11:37 ηρωτα f³⁵ p⁴⁵ C [93%] CP,HE,RP,TR,OC | ερωτα p⁷⁵ xA,B,W [7%] NU | — D * 11:37 τις f³⁵ A,C(D)W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} xB [2%] NU † 11:41 παντα rell | απαντα p⁷⁵ [3%] OC ‡ 11:41 εστιν rell | εσται p⁴⁵ [7.5%] OC § 11:42 αλλ f³⁵ A,C [65%] CP,HE,RP,TR,OC | αλλα p^{45,75} xB,D,W [35%] NU * 11:42 ταυτα f³⁵ xA(D)W [85%] CP,HE,RP,TR | 1 δε p^{45,75} B,C [15%] OC,NU † 11:42 αφιεναι f³⁵ C,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | αφειναι p⁴⁵ x [1.5%] | παρειναι p⁷⁵ B [1%] NU | παραφιεναι A | — (D) ‡ 11:44 γραμματαις και φαρισαιοι υποκριται f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} xB,C [1%] NU | 123 D § 11:44 ανθρωποι f³⁵ p⁷⁵ A(D)W [95%] CP,HE,RP,OC | 1 οι xB,C [5%] TR[NU] * 11:48 μαρτυρειτε f³⁵ p⁷⁵ A,C,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μαρτυρες εστε xB [0.5%] NU † 11:48 αυτων τα μνημεια f³⁵ A,C,W [96.4%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 μνηματα [0.3%] | 231 (1%) | 213 (0.3%) | τους ταφους 1 (1.1%) | — p⁷⁵ xB,D [0.6%] NU | two other variants (0.2%)

αὐτῶν ἀποκτενοῦσιν καὶ ἐκδιώξουσιν,»[‡] ⁵⁰ ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκχυνόμενον[§] ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης, ⁵¹ ἀπὸ τοῦ* αἵματος Ἀβελ[†] ἕως τοῦ[‡] αἵματος Ζαχαρίου, τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου. Ναί, λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. ⁵² Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε,[§] καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.»

⁵³ Λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα πρὸς αὐτούς,* ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς συνέχειν[†] καὶ ἀποστοματίζειν[‡] αὐτὸν περὶ πλειόνων, ⁵⁴ ἐνεδρεύοντες αὐτόν, ζητοῦντες[§] θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.*

12

Beware of hypocrisy

¹ Ἐν οἷς ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε* καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πρῶτον· «Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις.[†] ² Οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται. ³ Ἀνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται, καὶ ὃ πρὸς τὸ οὐς ἐλάλησατε ἐν τοῖς ταμείοις[‡] κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.

Don't fear assassins

⁴ »Λέγω δὲ ὑμῖν, τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων[§] τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν* τι ποιῆσαι. ⁵ Ὑποδείξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε—φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἐξουσίαν ἔχοντα[†] ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Γέενναν· ναί, λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε. ⁶ Οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται[‡] ἄσφαρίων δύο; Καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ⁷ Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἡρίθμηνται. Μὴ οὖν[§] φοβεῖσθε· πολλῶ* στρουθίων διαφέρετε.[†]

You confess Christ, He'll confess you!

⁸ »Λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ ἐν αὐτῷ[‡] ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ

‡ 11:49 εκδιωξουσιν f³⁵ A,D,W [87%] CP,HE,RP,TR,OC | διωξουσιν p⁷⁵ κB,C [13%] NU § 11:50 εκχυνομενον f³⁵ p⁷⁵ [94%] CP,HE,RP,TR,OC | εκχυννομενον κA,C,D,W [5%] | εκκεχυμενον p^{45v} B [1%] NU * 11:51 του f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} κB,C,D [1%] NU † 11:51 αβελ rel | 1 του δικαιου [22%] ‡ 11:51 του f³⁵ A,C,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,D [2.5%] NU § 11:52 εισηλθετε f³⁵ [92%] CP,HE,RP,TR,OC | εισηλθατε p^{45,75} κA,B,C,D,W [8%] NU * 11:53 λεγοντος δε αυτου ταυτα προς αυτους f³⁵ A(D)W [98%] CP,HE,RP,TR | 123564 [1%] OC | κακειθεν εξελθοντος (εξελθοντες p⁷⁵) αυτου p^{45v(75)} κB,C [1%] NU † 11:53 συνεχειν f³⁵ [26%] CP | ενεχειν p⁷⁵ κA,B,W [70%] HE,RP,TR,OC,NU | εχειν p⁴⁵ D [2.5%] | επεχειν C | — [1%] ‡ 11:53 αποστοματιζειν rel | αποστομιζειν [15%] § 11:54 αυτον ζητουντες f³⁵ A,C,W [90%] CP,HE,RP,OC | αυτω 2 [3%] | 1 και 2 [6%] TR | 1 p^{45,75} B [1%] NU | 2 (D) | — κ * 11:54 ινα κατηγορησωσιν αυτου f³⁵ C [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 κατηγορησουσιν 3 A,W [2%] | 1 ευρωσιν κατηγορησαι 3 D | — p^{45,75} κB [1.5%] NU * 12:1 ωστε rel | ως [1%] OC † 12:1 των φαρισαιων ητις εστιν υποκρισις f³⁵ p⁴⁵ κA,C,D,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 34512 p⁷⁵ B [0.3%] NU ‡ 12:3 ταμειοις rel | ταμειοις [14%] CP | ταμιοις κA,W [5%] § 12:4 αποκτενοντων f³⁵ D,W [68%] CP,HE,RP | αποκτενοντων κA [23%] OC | αποκτεινοντων p^{45,75} B [9%] TR,NU * 12:4 περισσοτερον rel | περισσον A,D [10%] † 12:5 εξουσιαν εχοντα f³⁵ p⁴⁵ [83%] CP,HE,RP,TR | 21 p⁷⁵ κA,B,D,W [17%] OC,NU ‡ 12:6 πωλειται f³⁵ p⁴⁵ D,W [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | πωλειτε A [4%] | πωλουνται p⁷⁵ κB [1.5%] NU § 12:7 ουν f³⁵ κA,D,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} B [1%] NU * 12:7 πολλων f³⁵ [15%] CP | πολλων p^{45,75} κA,B(D)Q,W [85%] HE,RP,TR,OC,NU † 12:7 διαφερετε f³⁵ p^{45,75} κA,B,Q,W [84%] HE,RP,TR,OC,NU | 1 υμεις D [16%] CP ‡ 12:8 αυτω rel | εαυτω CP

Θεοῦ. ⁹ Ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. ¹⁰ Καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται. ¹¹ Ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε* πῶς ἢ τί ἀπολογήσεσθε,† ἢ τί εἴπητε. ¹² Τὸ γὰρ Ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.»

Beware of materialism

¹³ Εἶπεν δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου,‡ «Διδάσκαλε, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.» § ¹⁴ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, «Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησεν δικαστὴν ἢ μεριστὴν* ἐφ' ὑμᾶς;» ¹⁵ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, «Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς† πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ‡ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ.» §

Parable of a rich fool

¹⁶ Εἶπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς λέγων· «Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα. ¹⁷ Καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, «Τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;» ¹⁸ Καὶ εἶπεν· «Τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γενήματά* μου† καὶ τὰ ἀγαθὰ μου. ¹⁹ Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.» ²⁰ Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Θεός· «Ἄφρον,‡ ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται;» ²¹ Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἐαυτῷ καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν.» §

The mentality of the Kingdom

²² Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ* «Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν,† μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν,‡ τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώματι,§ τί ἐνδύσεσθε.* ²³ Ἡ† ψυχὴ πλείων‡ ἐστὶν τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος. ²⁴ Κατανοήσατε τοὺς κόρακας· ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστιν ταμεῖον§ οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ Θεὸς τρέφει αὐτούς. Πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν; ²⁵ Τίς δὲ ἐξ

§ 12:11 προσφέρωσιν f³⁵ A,Q,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | εισφέρωσιν p⁴⁵⁽⁷⁵⁾ xB [3.5%] NU | προσφέρουσιν [4.5%] | φερῶσιν D * 12:11 μεριμνᾶτε f³⁵ A,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | μεριμνησητε xB,Q [6%] NU | προσμεριμνᾶτε D | μεριμνη μὴ μεριμνησητε p⁷⁵ † 12:11 ἀπολογησεσθε f³⁵ [35%] CP | ἀπολογησησθε p^{45v,75} xA,B,D,N,Q [63%] HE,RP,TR,OC,NU | ἀπολογησασθε [1.5%] | ἀπολογησεσθαι W ‡ 12:13 αὐτῷ ἐκ τοῦ οἴκου f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 p⁷⁵ xB,Q [1%] NU § 12:13 μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν rell | 3412 [2%] OC * 12:14 δικαστὴν ἢ μεριστὴν f³⁵ A,N,Q,W (93.7%) CP,HE,RP,TR,OC | 321 (1.5%) | κριτὴν 23 p⁷⁵ xB (2.1%) NU | ἀρχοντα καὶ 3 (1%) | ἀρχοντα καὶ 1 (0.2%) | ἀρχοντα καὶ 123 (0.7%) | 1 (0.7%) | κριτὴν D | four other variants (0.2%) † 12:15 τῆς f³⁵ [78%] CP,HE,RP,TR | πάσης p⁷⁵ xA,B,D,N,Q,W [22%] OC,NU ‡ 12:15 αὐτοῦ f³⁵ p⁷⁵ xA,B,Q [60%] CP,TR,OC,NU | αὐτῷ [40%] HE,RP | αὐτῶν W | — D,N § 12:15 αὐτοῦ f³⁵ xA,N [88%] CP,HE,RP,TR,OC | αὐτῷ p⁷⁵ B,D,Q [12%] NU | αὐτῶν W * 12:18 τὰ γενήματα f³⁵ xA,D,N,Q,W [91%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 γενήματα [7%] some TRs | τὸν σίτον p⁷⁵ (B) [2%] NU † 12:18 μου f³⁵ p⁷⁵ xA,D,N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — B [1%] NU ‡ 12:20 ἀφρον f³⁵ [70%] CP,HE,RP,OC | αφρων p⁷⁵ xA,B,D,N,Q,W [30%] TR,NU § 12:21 πλουτῶν rell | 1 ταῦτα λεγὼν ἐφωνεί ο ἐχὼν ὠτα ἀκούειν ἀκουετω [35%] * 12:22 αὐτοῦ f³⁵ xA,D,Q,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵ B [0.2%] † 12:22 λεγὼ ὑμῖν f³⁵ p⁷⁵ xB,D [28%] OC,NU | 21 A,Q,W [72%] CP,HE,RP,TR ‡ 12:22 ὑμῶν f³⁵ p⁴⁵ (B) [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ xA,Q,W [3.5%] NU | ἡμῶν [2%] § 12:22 σώματι rell | 1 ὑμῶν [8.5%] OC * 12:22 ἐνδύσεσθε f³⁵ [25%] | ἐνδυσησθε p^{45,75} xA,B,D,Q [74%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ἐνδυσησθαι W [1%] † 12:23 ἡ f³⁵ p⁴⁵ A,W [76%] CP,HE,RP,TR | 1 γὰρ p⁷⁵ xB,D,Q [17%] NU | οὐχι 1 [7%] OC ‡ 12:23 πλείων f³⁵ [23%] | πλείον p^{45,75} xA,B,Q,W [77%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | πλεον D § 12:24 ταμεῖον rell | ταμειον [25%]

ὕμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ* πῆχυν ἕνα;† 26 Εἰ οὖν οὔτε‡ ἐλάχιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

27 »Κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς ἀυξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· λέγω‡ ὑμῖν,* οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιβάλετο ὡς ἐν τούτων. 28 Εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἄγρῳ σήμερον ὄντα† καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν,‡ πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; 29 Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ § τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε. 30 Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ,* ὑμῶν δὲ ὁ Πατὴρ οἶδεν ὅτι χρήζετε τούτων. 31 Πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ,† καὶ ταῦτα πάντα‡ προστεθήσεται ὑμῖν.

32 »Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. 33 Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια‡ μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει. 34 Ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται.

Watchfulness enjoined

35 »Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες* περιεζωσμέναι καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι, 36 καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν,† πότε ἀναλύσει‡ ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ. 37 Μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντας. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ αὐτούς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς. 38 Καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ‡ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὖρη οὕτως, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι.* 39 Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἤδει† ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα ὥρα ὁ κλέπτῃς ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ‡ οὐκ ἂν‡ ἀφῆκεν διορυγῆναι* τὸν οἶκον αὐτοῦ. 40 Καὶ ὑμεῖς οὖν† γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἔρχεται.»

41 Εἶπεν δὲ αὐτῷ‡ ὁ Πέτρος, «Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας;» 42 Εἶπεν δὲ‡ ὁ Κύριος· «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ* φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι ἐν

* 12:25 προσθεῖναι (προσθηναί 38%) ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ f³⁵ p⁴⁵ κA,D,Q,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | 23451 p⁷⁵B [0.2%] NU † 12:25 ἐνα f³⁵ A,Q,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75}κB,D,NU ‡ 12:26 οὔτε f³⁵ A,W [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | οὐδε p^{45,75}κB,Q [3.5%] NU | — (D) § 12:27 λέγω f³⁵ p⁴⁵ [20%] | 1 δε p⁷⁵κA,B,Q,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU * 12:27 ὑμῖν rell | 1 οτι κA,D [19%] † 12:28 τὸν χορτὸν ἐν τῷ ἀγρῷ σήμερον ὄντα f³⁵ [68%] CP,HE,RP,TR | 126347 [11%] | 126357 A,W [8%] | 123576 [2%] | 351276 p⁷⁵κB [0.5%] NU | 356127 p⁴⁵ | 12 τοῦ ἀγροῦ 67 D [10%] OC | several other variants ‡ 12:28 ἀμφιέννυσιν f³⁵ κA,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀμφιέζει p^{45,75}D [0.5%] NU | ἀμφιαζει B § 12:29 ἡ f³⁵ p⁷⁵A,D,W [95%] CP,HE,RP,TR | καὶ p⁴⁵κB,Q [5%] OC,NU * 12:30 ἐπιζητεῖ f³⁵ p⁴⁵A,N,Q [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐπιζητοῦσιν p⁷⁵κB(W) [1.5%] NU | ζητεῖ D † 12:31 τοῦ θεοῦ f³⁵ p⁴⁵A,N,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αὐτοῦ κB,D [0.5%] NU | — p⁷⁵ ‡ 12:31 πάντα f³⁵ A,D,N [72%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75}κB,Q(W) [28%] NU § 12:33 βαλάντια f³⁵ [72%] CP,HE,RP,TR | βαλλαντια p^{45,75}κA,B,D,N,Q,W [28%] OC,NU * 12:35 ὑμῶν αἱ ὀσφύες rell | 231 A,N,Q [16%] | 1 η 3 D † 12:36 ἑαυτῶν rell | αὐτῶν D,W [10%] ‡ 12:36 ἀναλύσει f³⁵ [87%] CP,HE,TR,OC | ἀναλύση p⁷⁵κA,B,D,N,Q,W [13%] RP,NU § 12:38 καὶ ἐὰν ἐλθῇ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ καὶ f³⁵A,N,Q [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 1235 ἐσπερινῇ 78 D | καὶ 456 καὶ p⁷⁵κB [1%] NU | 12 W | at least seven other variants * 12:38 οἱ δούλοι ἐκεῖνοι f³⁵ A,N,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 3 p⁷⁵B,D [0.3%] NU | — κ † 12:39 ἡδεῖ rell | ἡδη N [16%] | two other variants ‡ 12:39 ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ f³⁵ A,B,N,Q,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | — [0.2%] p⁷⁵κ(D)NU § 12:39 ἂν rell | — B,W [19%] CP * 12:39 διορυγῆναι f³⁵ A,N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | διορυχθῆναι p⁷⁵κB [1%] NU | — (D) † 12:40 οὖν f³⁵ A,N,W [97.9%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,Q [1.6%] NU | omit vs 40 (0.4%) | δε D ‡ 12:41 αὐτῷ f³⁵ κA,N,Q,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵B(D) [2%] NU § 12:42 εἶπεν δε f³⁵ A,N,Q,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | καὶ 1 p⁷⁵κB,D [2.5%] NU * 12:42 καὶ f³⁵ κA [74%] CP,HE,RP,TR,OC | ο p⁷⁵B,D,N,Q,W [22%] NU | — [4%]

καιρῷ τὸ† σιτομέτριον; ⁴³ Μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως.‡ ⁴⁴ Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. ⁴⁵ Ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, <Χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι,>§ καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι, ⁴⁶ ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει.

⁴⁷ »Ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ,* καὶ μὴ ἐτοιμάσας μηδὲ† ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς. ⁴⁸ Ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας. Παντὶ δὲ ὧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ’ αὐτοῦ· καὶ ὧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

Christ causes division

⁴⁹ »Πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς‡ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη; ⁵⁰ Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως οὔ§ τελεσθῆ. ⁵¹ Δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; Οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ’ ἡ διαμερισμός. ⁵² Ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἐνὶ* διαμεμερισμένοι· τρεῖς ἐπὶ δυσὶν καὶ δύο ἐπὶ τρισίν. ⁵³ Διαμερισθήσεται† πατήρ ἐπὶ‡ υἱῷ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ§ καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρί,* πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς.»†

Discern the time

⁵⁴ Ἐλεγεν δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· «Ὅταν ἴδητε τὴν‡ νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸς δυσμῶν, εὐθέως λέγετε,* <Ὁμβρος ἔρχεται,> καὶ γίνεται οὕτως. ⁵⁵ Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι <Καύσων ἔσται,> καὶ γίνεται. ⁵⁶ Ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς† οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν‡ τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε;§ ⁵⁷ Τί δέ, καὶ ἀφ’ ἐαυτῶν, οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;

Pay your debts on time!

⁵⁸ »Ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ’ ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἔργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ’ αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ

† 12:42 το f³⁵ A,N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵B,D [1%] ‡ 12:43 ποιοῦντα οὕτως rell | 21 p^{45,75} A,N [2.5%] OC § 12:45 ἐρχεσθαι rell | ἐλθεῖν [16%] * 12:47 αὐτοῦ f³⁵ p^{45,75} A,B,D,W [47%] CP,NU | εαυτοῦ A,N [53%] HE,RP,TR,OC † 12:47 μηδε f³⁵ A,N [95%] CP,HE,RP,TR,OC | η p⁷⁵ A,B [2.5%] NU | — (p⁴⁵D)(W) [2.5%] ‡ 12:49 εἰς f³⁵ p⁴⁵D [75%] CP,HE,RP,TR | ἐπὶ p⁷⁵ A,B,N,W [25%] OC,NU § 12:50 οὐ f³⁵ [79%] CP,HE,RP,TR,OC | οτου p^{45,75} A,B,D,N [21%] NU | — W * 12:52 οἰκῶ ἐνὶ f³⁵ p⁴⁵ A,N,W [98.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵B,D [1.3%] NU | — (κ) † 12:53 διαμερισθῆσεται f³⁵ A,N,W [97%] CP,HE,RP,TR | διαμερισθησονται p^{45,75} A,B,D [3%] OC,NU ‡ 12:53 ἐπὶ rell | ἐφ A,D [20%] TR § 12:53 θυγατρὶ f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | τὴν θυγατέρα p^{45,75} [1.5%] NU | θυγατέρα A,B,D [0.5%] * 12:53 μητρί f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,TR,OC | τὴν μητέρα p^{45,75} B,D [1.5%] NU | μητέρα A [0.5%] | — (W) † 12:53 αὐτῆς f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75} A,B,D [1%] NU ‡ 12:54 τὴν f³⁵ p⁴⁵ D,W [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵ A,B,N [4.5%] § 12:54 ἀπο f³⁵ p⁴⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐπὶ p⁷⁵ A,B [0.5%] NU * 12:54 λεγετε f³⁵ D [82%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 οτι p^{45,75} B [12%] NU | λεγεται W [5%] | λεγεται οτι A,N [1%] † 12:56 τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς f³⁵ p^{45,75} D,N [40%] CP,OC | 45312 A,B,W [60%] HE,RP,TR,NU ‡ 12:56 τὸν δε καιρον f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 132 p⁷⁵ B [0.2%] NU | πλην 13 p⁴⁵D [0.2%] | one other variant § 12:56 οὐ δοκιμαζετε f³⁵ p⁴⁵ A(D) (94.7%) CP,HE,RP,TR,OC | 1 δοκιμαζεται N,W (3.9%) | 2 (0.4%) | ουκ οιδετε δοκιμαζειν p⁷⁵ A,B (0.8%) NU | three other readings (0.2%)

κριτής σε παραδῶ* τῷ πράκτορι, καὶ ὁ πράκτωρ βάλῃ† σε‡ εἰς φυλακὴν. ⁵⁹ Λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως οὗ§ καὶ τὸ* ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῶς.»

13

Repent or perish

¹ Παρήσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων ὧν τὸ αἷμα Πιλᾶτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν. ² Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς* εἶπεν αὐτοῖς· «Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα† πεπόνθασιν; ³ Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ’ ἐὰν μὴ μετανοήτε‡ πάντες ὡσαύτως§ ἀπολείσθε. ⁴ Ἡ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ* ὀκτὼ ἐφ’ οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς· δοκεῖτε ὅτι οὗτοι† ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας‡ ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν§ Ἱερουσαλήμ; ⁵ Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ’ ἐὰν μὴ μετανοήτε* πάντες ὁμοίως† ἀπολείσθε.»

Parable of a barren fig tree

⁶ Ἐλεγεν δὲ ταύτην τὴν παραβολήν· «Συκῆν εἶχέν τις‡ ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ πεφυτευμένην,§ καὶ ἦλθεν ζητῶν καρπὸν* ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὔρεν. ⁷ Εἶπεν δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν· «Ἴδού, τρία ἔτη† ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὐρίσκω. Ἐκκοπον‡ αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;»§ ⁸ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει* αὐτῷ, «Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτὴν καὶ βάλω κόπρια,† ⁹ καὶ μὲν ποιήσῃ‡ καρπὸν—εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον§ ἐκκόψεις* αὐτήν.»

Jesus heals a woman bound by Satan

¹⁰ Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασιν. ¹¹ Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἦν† πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας‡ ἔτη δέκα καὶ§ ὀκτὼ—καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακῦψαι εἰς τὸ παντελές. ¹² Ἰδὼν δὲ αὐτήν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν

* **12:58** παραδω f³⁵ N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | παραδωσει (p⁴⁵)κA,B(D) [1.5%] NU | παραδοσει p⁷⁵
† **12:58** βαλη f³⁵ A,N,W [80%] CP,HE,RP | βαλλη [5%] TR | βαλει p⁷⁵κB,D [10%] OC,NU | βαλλει [5%]
‡ **12:58** βαλη σε f³⁵ D [24%] CP | 21 p⁷⁵κA,B,N,W [76%] HE,RP,TR,OC,NU § **12:59** ου f³⁵ D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | του A | — p⁷⁵κB [1%] NU * **12:59** το f³⁵ p⁷⁵κB,N,W [60%] TR,OC,NU | τον A(D) [40%] CP,HE,RP * **13:2** ο ιησους f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [0.5%] NU † **13:2** τοιαυτα f³⁵ p⁷⁵A,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ταυτα κB,D [2.5%] NU ‡ **13:3** μετανοητε f³⁵ p⁷⁵κB,N,W [63%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | μετανοησητε A,D [13%] | μετανοειτε [22%] | μετανοησετε [2%] § **13:3** ωσαυτως f³⁵ A,N,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | ομοιως p⁷⁵κB,D [5%] NU * **13:4** και f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D [1.5%] NU † **13:4** ουτοι f³⁵ N [81.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτοι p⁷⁵κA,B,W [18%] NU | — D [0.2%] | one other variant ‡ **13:4** παντας f³⁵ (N)W [90%] CP,HE,RP,TR | 1 τους p⁷⁵κA,B,D [10%] OC,NU § **13:4** εν f³⁵ κA,N,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵B,D [8%] NU * **13:5** μετανοητε f³⁵ p⁷⁵B,N,W [62%] CP,HE,RP,TR,NU | μετανοειτε W [16%] | μετανοησητε κA,D [21%] OC | μετανοησετε [1%] | μετανοηται [0.5%] † **13:5** ομοιως f³⁵ p⁷⁵A,D,N,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | ωσαυτως κB [6%] NU ‡ **13:6** ειχεν τις rell | 21 D [13%] § **13:6** εν τω αμπελωνι αυτου πεφυτευμενην f³⁵ A,N [94%] CP,HE,RP,TR,OC | 51234 p⁷⁵B,D,W [6%] NU | 5134 κ * **13:6** ζητων καρπον rell | 21 [0.5%] TR † **13:7** ετη f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 αφ ου p⁷⁵κB,D [2%] NU ‡ **13:7** εκκοπον f³⁵ κB,D,N,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ουν p⁷⁵A [8%] [NU] § **13:7** καταργει rell | καταργη [25%] * **13:8** λεγει rell | ειπεν [3%] OC † **13:8** κοπρια f³⁵ p⁷⁵κA,B,N,W [87%] CP,HE,RP,OC,NU | κοπριαν [12%] TR | κοπρον [1%] | κοφινον κοπριων D ‡ **13:9** ποιηση f³⁵ p^{45,75}κA,B,D,N,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ποιησει [20%] § **13:9** ει δε μηγε εις το μελλον f³⁵ p^{45v}A,D,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 456123 p⁷⁵κB [2.5%] NU * **13:9** εκκοψεις rell | εκκοψης [14%] † **13:11** ην f³⁵ A(D)(W) [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75}κB,N [2%] NU ‡ **13:11** ασθενειας rell | ασθενιας CP | ασθενεια (D) § **13:11** και f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,W [2%] NU | ιη p^{45,75}

καὶ εἶπεν αὐτῇ, «Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.» ¹³ Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη,* καὶ ἐδόξαζεν τὸν Θεόν.

¹⁴ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ† σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν τῷ ὄχλῳ,‡ «Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.» ¹⁵ Ἀπεκρίθη οὖν* αὐτῷ ὁ Κύριος καὶ εἶπεν· «Υποκριταί,† ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει; ¹⁶ Ταύτην δέ, θυγατέρα Ἀβραὰμ οὖσαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Σατανᾶς, ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;» ¹⁷ Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ’ αὐτοῦ.

Two parables

¹⁸ Ἐλεγεν δέ·‡ «Τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν; ¹⁹ Ὅμοία ἐστὶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ,§ καὶ ἡῤῥησεν καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα,* καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.»

²⁰ Πάλιν† εἶπεν· «Τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ²¹ Ὅμοία ἐστὶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυπεν‡ εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.»

The narrow gate

²² Καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ. § ²³ Εἶπεν δέ τις αὐτῷ, «Κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι;» Ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς· ²⁴ «Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης,* ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν. ²⁵ Ἀφ’ οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἔξω ἐστάναι καὶ κρούειν τὴν θύραν λέγοντες, «Κύριε, Κύριε,† ἄνοιξον ἡμῖν»· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς· πόθεν ἐστέ;» ²⁶ τότε ἄρξεσθε‡ λέγειν, «Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδδαξας.» ²⁷ Καὶ ἐρεῖ· «Λέγω§ ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς* πόθεν ἐστέ. Ἀπόστητε ἀπ’ ἐμοῦ, πάντες οἱ† ἐργάται τῆς‡ ἀδικίας.»

²⁸ » Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός, καὶ ὁ βρυγμός τῶν ὀδόντων, ὅταν ὤψεσθε§ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφῆτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω. ²⁹ Καὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ* βορρᾶ καὶ

* **13:13** ἀνωρθώθη f³⁵ κN,W [59%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ἀνωρθώθη p⁷⁵A,B,D [40%] | ιαθη [1%] † **13:14** τω rell | το [15%] ‡ **13:14** οχλω f³⁵ p⁴⁵A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 οτι p⁷⁵κB [1%] NU § **13:14** ταυταις f³⁵ D [93%] CP,HE,RP,TR,OC | αυταις p^{45,75}κA,B,N,W [7%] NU * **13:15** ουν f³⁵ A,N,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | δε p^{45,75}κB,D [2.5%] NU | — [1.5%] † **13:15** υποκριται f³⁵ p⁷⁵κA,B,N [75%] CP,HE,RP,NU | υποκριτα p⁴⁵D,W [25%] TR,OC ‡ **13:18** δε f³⁵ A,D(N)W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ουν p^{45,75}κB [1.5%] NU § **13:19** εαυτου rell | αυτου p⁴⁵κD [15%] * **13:19** μεγα f³⁵ p⁴⁵A,N,W (97.1%) CP,HE,RP,TR,OC | μεγαν (2.1%) | — p⁷⁵κB(D) (0.8%) NU † **13:20** παλιν f³⁵ A,N,W [95%] CP,HE,RP,OC | και 1 p^{45,75}κB [5%] TR,NU | D is wild ‡ **13:21** εκρυπεν f³⁵ p⁴⁵B,N [60%] CP,OC | ενεκρυπεν p⁷⁵κA,D,W [40%] HE,RP,TR[NU] § **13:22** ιερουσαλημ f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ιεροσολυμα p⁷⁵κ [0.5%] NU | εροσολυμα B * **13:24** πυλης f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | θυρας p⁽⁴⁵⁾⁷⁵κB,D [1%] NU † **13:25** κυριε f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [0.5%] NU ‡ **13:26** αρξεσθε f³⁵ p⁷⁵B [70%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | αρξησθε κA,D,N,W [30%] § **13:27** λεγω f³⁵ p⁷⁵A,D,N,W (94.7%) CP,HE,RP,TR,OC | λεγων B (1.3%) NU | — κ (1.3%) | omit 26-27a (2.7%) * **13:27** υμας f³⁵ κA(D)N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵B [1%] † **13:27** οι f³⁵ A [75%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D,N,W [25%] NU ‡ **13:27** της f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB(D) [0.5%] NU § **13:28** οψεσθε f³⁵ B,D [27%] CP,UBS | οψησθε p⁷⁵A,N,W [73%] HE,RP,TR,OC,N-A | ιδητε κ * **13:29** και f³⁵ κA,D,N,W [98%] CP,HE,RP | 1 απο B [2%] TR,OC,NU | απο p⁷⁵

νότου, καὶ ἀνακληθήσονται[†] ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. ³⁰ Καὶ ἰδοῦ, εἰσὶν ἔσχατοι οἱ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶν πρῶτοι οἱ ἔσονται ἔσχατοι.»

A word for Herod

³¹ Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ[‡] προσῆλθόν[§] τινες Φαρισαῖοι λέγοντες αὐτῷ, «Ἐξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν, ὅτι Ἡρώδης θέλει^{*} σε ἀποκτεῖναι.» ³² Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ· Ἰδοῦ, ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ[†] σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.» ³³ Πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἕξω Ἱερουσαλήμ.

Jesus laments over Jerusalem

³⁴ »Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτενouvσα[‡] τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις[§] τὴν ἐαυτῆς νοσσιᾶν^{*} ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. ³⁵ Ἰδοῦ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.[†] Λέγω δὲ[‡] ὑμῖν ὅτι[§] οὐ μὴ με ἴδητε^{*} ἕως ἂν ἤξει ὅτε[†] εἴπητε, «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.» »

14

Jesus heals a man with dropsy

¹ Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων τῶν^{*} Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν. ² Καὶ ἰδοῦ, ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν αὐτοῦ. ³ Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους λέγων, «Εἰ[†] ἔξεστιν τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν;»[‡] ⁴ Οἱ δὲ ἡσύχασαν. Καὶ ἐπιλαβόμενος ἴασατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσεν. ⁵ Καὶ ἀποκριθεὶς[§] πρὸς αὐτοὺς εἶπεν,^{*} «Τίνος ὑμῶν, υἱὸς[†] ἡ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται,[‡] καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ[§] ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;» ⁶ Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ^{*} πρὸς ταῦτα.

A lesson about humility

⁷ Ἐλεγεν δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς· ⁸ «Ὅταν κληθῇς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ

[†] 13:29 ἀνακληθήσονται *rell* | ἀνακληθήσονται N [30%] [‡] 13:31 ἡμερᾱ *f*³⁵ N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | ωρα *p*⁷⁵ *KA,B,D* [3%] NU [§] 13:31 προσῆλθον *rell* | προσῆλθαν *p*⁷⁵ *B,D,NU* ^{*} 13:31 θελεῖ *rell* | θελεῖ [15%] [†] 13:32 ἐπιτελῶ *f*³⁵ *A,N,W* [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀποτελῶ *p*⁷⁵ *KB* [2%] NU | ἀποτελουμαι D | ποιουμαι και *p*⁴⁵ | two other variants [‡] 13:34 ἀποκτενouvσα *f*³⁵ (A) [48%] HE,RP | ἀποκτενouvσα CP,OC | ἀποκτεινουσα *p*^{45,75} *KB,D* [49%] TR,NU | ἀποκτεινασα [3%] | ἀποκτινouvσα N,W [§] 13:34 ὀρνις *rell* | 1 ἐπισυναγει CP ^{*} 13:34 τὴν εαυτῆς νοσσιαν *rell* | τὰ 2 νοσσια A(D) [12%] [†] 13:35 ἐρημος *f*³⁵ *D,N* [55%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45v,75} *KA,B,W* [45%] NU [‡] 13:35 λεγω δε *f*³⁵ *p*⁷⁵ *A,B,D,N,W* [96.5%] CP,HE,RP,OC[NU] | 21 [2%] | ἀμην 21 [1%] TR | 1 *p*⁴⁵ *x* [0.4%] [§] 13:35 ὅτι *f*³⁵ *A,N,W* [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45v,75} *KB,D* [3%] NU ^{*} 13:35 με ἴδητε *f*³⁵ *p*^{45,75} *D,N* [85%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 *KA,B,W* [15%] NU [†] 13:35 ἀν ἡξει οτε *f*³⁵ *A,N,W* [45%] RP | 1 ἡξη 3 [47%] CP,HE,TR,OC | 23 D [0.2%] [NU] | 1 *p*⁴⁵ *x* [6%] | 3 [1.5%] | — *p*⁷⁵ *B* [0.3%] ^{*} 14:1 τῶν *f*³⁵ *A,D,N,W* [99%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — *p*^{45,75} *KB* [1%] [†] 14:3 εἰ *f*³⁵ *p*⁴⁵ *A,N,W* [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*⁷⁵ *KB,D* [3%] NU [‡] 14:3 θεραπευειν *f*³⁵ *A,N,W* [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | θεραπευσαι *p*⁴⁵ | 1 η ου [1%] | θεραπευσαι η ου *p*⁷⁵ *KB,D* [1.5%] NU [§] 14:5 ἀποκριθεις *f*³⁵ (*x*)*A,N(W)* [80%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45,75} *B,D* [20%] NU ^{*} 14:5 πρὸς αὐτοὺς εἶπεν *rell* | 312 *A,D,W* [13%] [†] 14:5 υἱος *f*³⁵ *p*^{45,75} *B,N,W* [72.5%] HE,RP,OC,NU | ο 1 A [1.5%] | ονος *x* [26%] CP,TR | προβατον D [‡] 14:5 ἐμπεσειται *f*³⁵ (D,N) [90%] CP,HE,RP,TR,OC | πεσειται *p*^{45,75} *KA,B,W* [10%] NU [§] 14:5 τῇ *f*³⁵ A(D)*N,W* [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45,75} *KB* [1%] NU ^{*} 14:6 αὐτῷ *f*³⁵ *A,N,W* [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*^{45,75} *KB,D* [1%] NU | two other variants

κατακληθῆς[†] εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ, ⁹ καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας ἐρεῖ, <Σύ, [‡] δὸς τούτῳ τόπον>. καὶ τότε ἄρξῃ, μετ' [§] αἰσχύνης, τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν. ¹⁰ Ἀλλ' ὅταν κληθῆς, πορευθεὶς ἀνάπεσε* εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε, εἴπῃ[†] σοι, <Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον.> Τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον[‡] τῶν συνανακειμένων σοι. ¹¹ Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.»

¹² Ἐλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν· «Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονas πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσιν,[§] καὶ γένηταί* σοι ἀνταπόδομα.[†] ¹³ Ἀλλ' ὅταν ποιῆς δοχὴν,[‡] κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους,[§] χωλοὺς, τυφλοὺς. ¹⁴ καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι— ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.»

An unusual banquet

¹⁵ Ἀκούσας δὲ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, «Μακάριος ὃς* φάγεται ἄριστον[†] ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.» ¹⁶ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· «Ἀνθρωπὸς τις ἐποίησεν[‡] δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσεν πολλούς. ¹⁷ καὶ ἀπέστειλεν τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, <Ἐρχεσθε, ὅτι ἡδὴ ἔτοιμά ἐστιν πάντα.>[§] ¹⁸ Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες.* Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· <Ἄγρὸν ἡγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ[†] ἰδεῖν αὐτόν. Ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.> ¹⁹ Καὶ ἕτερος εἶπεν· <Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά. Ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.> ²⁰ Καὶ ἕτερος εἶπεν, <Γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.> ²¹ Καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος[‡] ἀπήγγειλεν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. Τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν τῷ δούλῳ αὐτοῦ, <Ἐξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους[§] καὶ τυφλοὺς καὶ χωλοὺς* εἰσάγαγε ὧδε.> ²² Καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, <Κύριε, γέγονεν ὡς[†] ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν.> ²³ Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον· <Ἐξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ

[†] 14:8 κατακληθης *rell* | κατακληθης [15%] | κατακληθεις [3%] | κατακληθεις [5.5%] | κατακλινου *ϐ*⁴⁵ | one other variant [‡] 14:9 συ *f*³⁵ [20%] | σοι *ϐ*^{45,75} *κA,B,D,N,W* [80%] *CP,HE,RP,TR,OC,NU* [§] 14:9 μετ *f*³⁵ *ϐ*⁴⁵ [70%] *CP,HE,RP,TR,OC* | μετ *ϐ*⁷⁵ *κA,B,D,N,W* [30%] *NU* * 14:10 αναπεσε *f*³⁵ *ϐ*^{45v,75} *κA,B,N,W* [80%] *CP,HE,RP,OC,NU* | ανεπεσε [1%] | αναπεσον [4%] *TR* | αναπεσαι [15%] | αναπειπτε *D* [†] 14:10 ειπη *f*³⁵ *A,D,W* [99%] *CP,HE,RP,TR,OC* | ερει *ϐ*⁷⁵ *κB,N* [1%] *NU* [‡] 14:10 ενωπιον *f*³⁵ *D,W* [95%] *CP,HE,RP,TR,OC* | 1 παντων *ϐ*⁷⁵ *κA,B,N* [5%] *NU* [§] 14:12 σε αντικαλεσωσιν *f*³⁵ *A,W* [98%] *CP,HE,RP,TR,OC* | 21 *ϐ*⁷⁵ *κB,D* [2%] *NU* | αντικαλεσουσεν *N* * 14:12 γενηται *rell* | γενησεται [16%] *OC* | one other variant [†] 14:12 σοι ανταποδομα *f*³⁵ *A,N,W* [99%] *CP,HE,RP,TR,OC* | 21 *ϐ*⁷⁵ *κB,D* [1%] *NU* [‡] 14:13 ποιης δοχην *f*³⁵ *A,D,N,W* [84%] *CP,HE,RP,TR,OC* | 21 *B,NU* | 2 ποιησης *ϐ*⁷⁵ *κ* | ποιεις 2 [16%] [§] 14:13 αναπηρους *f*³⁵ [90%] *CP,HE,RP,TR,OC* | αναπειρους *ϐ*⁷⁵ *A,B,D,W* [10%] *NU* | αναπρους *κN* * 14:15 ος *f*³⁵ *A,D,N,W* [96.5%] *CP,HE,RP,TR,OC* | οστις *ϐ*⁷⁵ *B* [3.5%] *NU* | omit whole line *κ* [†] 14:15 αριστον *f*³⁵ *A,W* [80%] *CP,HE,RP,OC* | αρτον *ϐ*⁷⁵ *B,D,N* [20%] *TR,NU* [‡] 14:16 εποιησεν *f*³⁵ *A,D,N,W* [99.5%] *CP,HE,RP,TR,OC* | εποιει *ϐ*⁷⁵ *κB* [0.5%] *NU* [§] 14:17 παντα *f*³⁵ *A(D)N,W* [99.5%] *CP,HE,RP,TR,OC* | — *ϐ*⁴⁵⁽⁷⁵⁾ *(κ)B* [0.5%] *NU* * 14:18 παραιτεισθαι παντες *f*³⁵ *A,N,W* [99%] *CP,HE,RP,TR,OC* | 21 *ϐ*⁷⁵ *κB,D* [1%] *NU* [†] 14:18 εξελθειν και *f*³⁵ *A,N,W* [99%] *CP,HE,RP,TR,OC* | εξελθων *ϐ*⁷⁵ *κB,D* [0.5%] *NU* | three other variants [‡] 14:21 εκεινος *f*³⁵ *N* [89%] *CP,HE,RP,TR,OC* | — *ϐ*^{45,75} *κA,B,D,W* [11%] *NU* [§] 14:21 αναπηρους *f*³⁵ *N* [97%] *CP,HE,RP,TR,OC* | αναπειρους *ϐ*⁷⁵ *κA,B,D,W* [3%] *NU* * 14:21 τυφλους και χωλους *f*³⁵ *ϐ*^{45,75} *κB,D,W* [42%] *CP,NU* | 321 *N* [57%] *HE,RP,TR,OC* | 1 *A* [1%] [†] 14:22 ως *f*³⁵ *A,N,W* [98%] *CP,HE,RP,TR,OC* | ο *ϐ*^{45v,75} *κB,D* [1%] *NU* | two other variants [1%]

φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου.‡ 24 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δεῖπνου.» §

Jesus ministers (mainly) in Perea

Jesus defines discipleship

25 Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς· 26 «Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ* καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ† καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν,‡ οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής. § 27 Καὶ ὅστις* οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,† καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται εἶναι μου‡ μαθητής.

28 »Τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, ὁ θέλων§ πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ* πρὸς† ἀπαρτισμόν; 29 Ἴνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος‡ ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται§ ἐμπαίζειν αὐτῷ,* 30 λέγοντες ὅτι <Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.>

31 »Ἡ τίς βασιλεύς, πορευόμενος συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ† εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον‡ βουλευεται§ εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι* τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ’ αὐτόν; 32 Εἰ δὲ μή γε, ἔτι πόρρω αὐτοῦ† ὄντος, πρεσβείαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

33 »Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μου εἶναι‡ μαθητής. 34 Καλὸν§ τὸ ἄλλας· ἐὰν δὲ* τὸ ἄλλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται; 35 Οὐτε εἰς γῆν οὐτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό. Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω.»

15

Parable of a lost sheep

1 Ἦσαν δὲ ἐγγιζόντες αὐτῷ* πάντες οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ. 2 Καὶ διεγόγγυζον οἱ† Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς λέγοντες ὅτι «Οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.» 3 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν

‡ 14:23 ο οικος μου f³⁵ p⁴⁵W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 p⁷⁵KA,B,D,N [5%] NU § 14:24 δειπνου f³⁵ p^{45,75}KA,B,D,N,W [55%] CP,HE,TR,OC,NU | 1 πολλοι γαρ εισιν κλητοι ολιγοι δε εκλεκτοι [45%] RP * 14:26 αυτου f³⁵ p⁴⁵KA,D,N,W [96%] CP,HE,RP | εαυτου p⁷⁵B [4%] TR,OC,NU † 14:26 δε f³⁵ p⁴⁵KA,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | τε B [1%] NU | — p⁷⁵ ‡ 14:26 εαυτου ψυχην f³⁵ p⁴⁵A,D,N,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵KB,NU § 14:26 μου ειναι μαθητης f³⁵ p^{45,75}N [36%] CP | 132 A,D,W [60%] HE,RP,TR,OC | 213 KB [4%] NU | one other variant * 14:27 και οστις f³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 p^{45,75}K [0.5%] NU | 2 ουν B | two other variants † 14:27 αυτου f³⁵ p^{45,75}KD [92%] CP,HE,RP,TR | εαυτου A,B,N,W [8%] OC,NU ‡ 14:27 ειναι μου f³⁵ p⁷⁵KB,N,W [75%] CP,HE,RP,OC,NU | 21 p⁴⁵A(D) [25%] TR § 14:28 ο θελων f³⁵ p⁴⁵W [70%] CP,HE,RP | 2 KA,B,D,N [30%] TR,OC,NU | θελει p⁷⁵ * 14:28 τα f³⁵ KA,N [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p^{45,75}B,D,W [1.5%] NU † 14:28 προς f³⁵ [45%] CP,TR,OC | εις p^{45,75}KA,B,D,N,W [55%] HE,RP,NU ‡ 14:29 ισχυοντος rell | ισχυσαντος [8%] OC | three other spellings § 14:29 αρξωνται rell | αρξονται N [18%] * 14:29 εμπαζειν αυτω f³⁵ p^{45v} [86%] CP,HE,RP,TR | 21 p⁷⁵KA,B,N,W [13%] OC,NU | — (D) | two other variants [1%] † 14:31 συμβαλιν ετερω βασιλει f³⁵ W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 p⁷⁵(K)A,B,D,N [2%] NU | two other variants ‡ 14:31 καθισας πρωτον rell | 21 [1%] OC § 14:31 βουλευεται f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | βουλευσεται p⁷⁵KB [1%] NU * 14:31 απαντησαι f³⁵ N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | υπαντησαι p^{45,75}KA,B(D) [3%] NU † 14:32 πορρω αυτου f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC | 21 p⁷⁵KB,D,N,W [5%] TR,NU ‡ 14:33 μου ειναι f³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HE,RP,TR | 21 p⁷⁵KB [1%] OC,NU § 14:34 καλον f³⁵ A,D,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ουν p⁷⁵KB [2%] NU * 14:34 δε f³⁵ p⁷⁵A,W [98.5%] CP,HE,RP,TR | 1 και KB,D,N [1.5%] OC,NU * 15:1 εγγιζοντες αυτω f³⁵ D,N [82%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵KA,B,W [18%] NU † 15:2 οι f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 τε p⁷⁵KB,D [0.5%] NU

παραβολὴν ταύτην λέγων· ⁴ «Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν, ἔχων ἑκατὸν πρόβατα καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν,† οὐ καταλείπει τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως§ εὕρῃ αὐτό; ⁵ Καὶ εὕρων ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ* χαίρων. ⁶ Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ† τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς, <Συγχαρήτε μοι, ὅτι εὔρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.> ⁷ Λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτως χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῳ‡ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἐννέα δικαίοις οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσιν μετανοίας.

Parable of a lost coin

⁸ »Ἡ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως ὅτου§ εὕρῃ; ⁹ Καὶ εὕροῦσα, συγκαλεῖται* τὰς φίλας καὶ τὰς† γείτονας λέγουσα, <Συγχαρήτε μοι, ὅτι εὔρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα.> ¹⁰ Οὕτως, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται‡ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.»

Parable of a lost son

¹¹ Εἶπεν δέ· «Ἄνθρωπός τις εἶχεν δύο υἱούς. ¹² Καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί, <Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.> Καὶ§ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον. ¹³ Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας, συναγαγὼν ἅπαντα,* ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν· καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἄσώτως. ¹⁴ Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς† κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἥρξατο‡ ὑστερεῖσθαι. ¹⁵ Καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους. ¹⁶ καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ§ τῶν κερατίων ὧν ἥσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ. ¹⁷ Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν εἶπεν·* <Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν† ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ‡ ἀπόλλυμαι. ¹⁸ ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ· Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, ¹⁹ καὶ§ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. Ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.>

²⁰ »Καὶ ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.* Ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη· καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν† ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. ²¹ Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ υἱός,‡ <Πάτερ,

‡ 15:4 ἐν ἐξ αὐτῶν f³⁵ A,N [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 p⁷⁵κB(D)W [1.5%] NU § 15:4 ἕως f³⁵ p⁷⁵B,D,W [70%] CP,HE,RP,TR,NU | 1 ου κA,N [30%] OC * 15:5 αὐτοῦ f³⁵ p⁷⁵κB,D,N [45%] OC,NU | εαυτοῦ A,W [55%] CP,HE,RP,TR † 15:6 συγκαλεῖ rell | συγκαλεῖται D [16%] | συγκαλεῖτε N | one other variant ‡ 15:7 ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 p⁷⁵κB [1%] NU § 15:8 οτου f³⁵ A,N,W [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ου p⁷⁵κB [3%] NU | — D [1%] | three other variants * 15:9 συγκαλεῖται f³⁵ (A)(D)W [86%] CP,HE,RP,TR | συγκαλεῖ p⁷⁵(κ)B,N [14%] OC,NU † 15:9 τας f³⁵ A(D)N,W [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | τοὺς [3%] | — p⁷⁵κB [0.5%] NU ‡ 15:10 χαρὰ γίνεται f³⁵ (A)N(W) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | γίνεταί 1 p⁷⁵κB [1%] NU | 1 ἔσται D § 15:12 καὶ f³⁵ κD,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ο δε A,B [1%] NU | — p⁷⁵ * 15:13 ἀπαντα f³⁵ κA,N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | παντα p⁷⁵B,D [3%] NU † 15:14 ἰσχυρὸς f³⁵ N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ἰσχυρα p⁷⁵κA,B,D [1%] NU ‡ 15:14 ἥρξατο rell | 1 του A [20%] § 15:16 γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπο f³⁵ A,N,Q [96.4%] CP,HE,RP,TR,OC | 1234 ἐκ (0.9%) | χορτασθῆναι ἐκ p⁷⁵κB,D (2.2%) NU | χορτασθῆναι 5 (0.5%) | 123 καὶ χορτασθῆναι 5 W * 15:17 εἶπεν f³⁵ A,D,N,Q,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εφη p⁷⁵κB [1.5%] NU † 15:17 περισσεύουσιν f³⁵ κD,N,Q,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | περισσεύονται p⁷⁵A,B [2%] NU ‡ 15:17 λιμῷ f³⁵ (A)Q,W [91.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ὠδε (p⁷⁵κB) [2.5%] NU | ὠδε 1 (D)N [6%] § 15:19 καὶ f³⁵ N [58%] CP,HE,RP,TR | — p⁷⁵κA,B,D,Q,W [42%] OC,NU * 15:20 εαυτοῦ f³⁵ p⁷⁵A,B,W [42%] TR,NU | αὐτοῦ κD,N,Q [58%] CP,HE,RP,OC † 15:20 ἐπέπεσεν rell | ἐπέσεν W [20%] | ἐνεπέσεν D ‡ 15:21 αὐτῷ ο υἱός f³⁵ κA,N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 p⁷⁵B(D) [1%] NU

ἡμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ[§] οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου.>^{*} ²² Εἶπεν δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ·† <Ἐξενέγκατε τὴν[‡] στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας.[§] ²³ Καὶ ἐνέγκαντες^{*} τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν· ²⁴ ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, καὶ[†] ἀπολωλὼς ἦν[‡] καὶ εὐρέθη.>[§] Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

²⁵ » Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισεν τῇ οἰκίᾳ ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν· ²⁶ καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων,^{*} ἐπυνθάνετο τί[†] εἶη ταῦτα. ²⁷ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι <Ὁ ἀδελφός σου ἤκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτόν ἀπέλαβεν.> ²⁸ Ὡργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἠθέλεν εἰσελθεῖν. Ὁ οὖν[‡] πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν. ²⁹ Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ πατρί·[§] <Ἰδού, τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ. ³⁰ Ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.>^{*} ³¹ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· <Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν. ³² Εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν,[†] καὶ[‡] ἀπολωλὼς[§] ἦν^{*} καὶ εὐρέθη.>^{»†}

16

Parable of a stupid steward

¹ Ἐλεγεν δὲ καὶ^{*} πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ·† «Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. ² Καὶ φωνήσας αὐτόν εἶπεν αὐτῷ· <Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; Ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου, οὐ γὰρ δυνήσῃ ἐτι[‡] οἰκονομεῖν.> ³ Εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος· <Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; Σκάπτειν οὐκ ἰσχύω· ἐπατεῖν αἰσχύνομαι— ⁴ ἔγνω τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ[§] τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.>^{*} ⁵ Καὶ

§ 15:21 καὶ f³⁵ N,Q,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,D [6%] NU * 15:21 σου f³⁵ p⁷⁵A,N,Q,W (87.3%) CP,HE,RP,TR,OC,NU | 1 ποιησον με ως ενα των μισθων 1 κB,D (12.5%) | long omissions (0.2%) † 15:22 αυτου f³⁵ A,N,Q,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ταχυ (p⁷⁵κ)B [1%] NU | 1 ταχεως D [2%] | one other variant ‡ 15:22 την f³⁵ p⁷⁵ [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — κA,B,D,N,Q,W [5%] NU § 15:22 ποδας rell | 1 αυτου D [12%] * 15:23 ενεγκαντες f³⁵ A,Q,W [85%] CP,HE,RP,TR,OC | ενεγκοντες N [13%] | εξενεγκαντες [1%] | ενεγκατε D [0.5%] | φερετε p⁷⁵κB [0.5%] NU † 15:24 καὶ f³⁵ N [84%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,D,Q(W) [16%] NU ‡ 15:24 απολωλως ην f³⁵ N [45.5%] CP,HE,RP,TR,OC | απολωλος 2 [50%] | 21 A,B,NU | 2 απολωλος κ | 2 απολωλος p⁷⁵ | 1 D,Q [1%] | απολωλος [3%] [Though evidently a neuter participle in form, I suppose that απολωλος would be functioning as an adjective, parallel to νεκρος, should one choose that reading.] § 15:24 ευρεθη rell | ηυρεθη A,N [25%] * 15:26 παιδων rell | 1 αυτου [2%] TR † 15:26 τι f³⁵ κA(D)W [84%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 αν p⁷⁵B,N,Q [8%] NU | τινα [8%] ‡ 15:28 ουν f³⁵ N,Q,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | δε p⁷⁵κA,B,D [2%] NU § 15:29 πατρι f³⁵ κW [91%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 αυτου p⁷⁵A,B,D,N,Q [9%] NU * 15:30 μοσχον τον σιτευτον f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 31 p⁷⁵κ(B)(D)Q [0.5%] NU † 15:32 ανεζησεν f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εζησεν p⁷⁵κB [0.5%] NU ‡ 15:32 και rell | — κD [13%] § 15:32 απολωλως f³⁵ p⁷⁵κA,B,D,N,W [60%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | απολωλος [40%] * 15:32 ην f³⁵ κN [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵A,B,D(W) [5%] NU † 15:32 ευρεθη rell | ηυρεθη A,N [15%] * 16:1 και rell | — [14%] † 16:1 αυτου f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D [1%] NU ‡ 16:2 δυνηση ετι f³⁵ A,N [92%] CP,HE,RP,TR | δυνη 2 p⁷⁵B,D,W [8%] OC,NU | 2 δυνη κ § 16:4 μετασταθω f³⁵ A,W [88.5%] HE,RP,TR | μεταστω [3.5%] CP | 1 εκ p⁷⁵κB,D,N [6%] OC,NU | 1 απο [1%] | five other variants [1%] * 16:4 αυτων rell | εαυτων κB,N [2%] OC

προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν[†] τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ,[‡] ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, <Πόσον ὀφείλεις[§] τῷ κυρίῳ μου;> ⁶ Ὁ δὲ εἶπεν, <Ἐκατὸν βάτους ἐλαίου.> Καὶ^{*} εἶπεν αὐτῷ, <Δέξαι σου τὸ γράμμα[†] καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα.> ⁷ Ἐπειτα ἑτέρῳ εἶπεν, <Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις;> Ὁ δὲ εἶπεν, <Ἐκατὸν κόρους σίτου.> Καὶ λέγει[‡] αὐτῷ, <Δέξαι σου τὸ γράμμα[§] καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.> ⁸ Καὶ ἐπῆνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν. Ὅτι οἱ^{*} υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.

A bit of irony

⁹ »Κἀγὼ[†] ὑμῖν λέγω, ποιήσατε ἑαυτοῖς[‡] φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλείπητε,[§] δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. ¹⁰ Ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστίν, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. ¹¹ Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει; ¹² Καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει; ¹³ Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ.»

The Law will not fail

¹⁴ Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ^{*} οἱ Φαρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν. ¹⁵ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν. Ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.[†] ¹⁶ Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως[‡] Ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται. ¹⁷ Εὐκοπώτερον δὲ ἐστὶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.

¹⁸ »Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν μοιχεύει,[§] καὶ πᾶς ὁ^{*} ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.

A rich man and beggar Lazarus

¹⁹ »Ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. ²⁰ Πτωχὸς δέ τις ἦν[†] ὀνόματι Λάζαρος,

[†] 16:5 χρεωφειλετων f³⁵ [75%] CP,HE,RP,TR,OC | χρεοφειλετων p⁷⁵B [5%] NU | χρεοφειλετων xA,D,N [20%] | χρεωστων W   [‡] 16:5 εαυτου f³⁵ p⁷⁵A,B,N,W [70%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | αυτου xD [30%]   [§] 16:5 οφειλεις rell | 1 συ [2%] OC   ^{*} 16:6 και f³⁵ N,W [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ο δε p⁷⁵xA,B [3.5%] NU | δε (D)   [†] 16:6 το γραμμα f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | τα γραμματα p⁷⁵xB,D,N [1%] NU   [‡] 16:7 και λεγει f³⁵ A,N,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 p⁷⁵B [6%] NU | 2 δε x [1%] | ο δε 2 D   [§] 16:7 το γραμμα f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | τα γραμματα p⁷⁵xB,D,N [1%] NU   ^{*} 16:8 οι rell | — [13%]   [†] 16:9 καγω f³⁵ A,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | και εγω p⁷⁵xB [1.5%] NU   [‡] 16:9 ποιησατε εαυτοις f³⁵ A,D,N,W [88%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 εαυτους [11.5%] | 21 p⁷⁵xB [0.5%] NU   [§] 16:9 εκλειπητε f³⁵ [65%] CP,HE | εκλιπητε [30%] RP,TR,OC | εκλιπη p⁷⁵xB,D,N [2.5%] NU | εκλειπη A [2%] | εκλειπηται W | one other variant   ^{*} 16:14 ταυτα παντα και f³⁵ A,N,W (82.8%) CP,HE,RP,TR,OC | 213 (3%) | 12 p⁷⁵(x)B (3.2%) NU | 13 (6.2%) | 23 (1.7%) | 21 (0.4%) | 1 D (0.5%) | 2 (0.2%) | 1 παντες 3 (0.4%) | παντες 3 (0.5%) | παντες (1.3%)   [†] 16:15 του θεου f³⁵ p⁷⁵xA,D,N,W [62%] HE,RP,OC,NU | 12 εστιν [38%] TR | 12 ην CP | κυριου B   [‡] 16:16 εως f³⁵ A,D,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μεχρι p⁷⁵xB [2.5%] NU   [§] 16:18 μοιχευει rell | μοιχεται [16%]   ^{*} 16:18 πας ο f³⁵ xA,N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | ο B,D [3%] NU | — p⁷⁵   [†] 16:20 ην f³⁵ A,N,W (95.3%) CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵xB,D (4.7%) NU

ὅς[‡] ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ, ἡλκωμένος, § 21 καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων* ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου—ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον[†] τὰ ἔλκη αὐτοῦ. 22 Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ[‡] Ἀβραάμ.

»Ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. 23 Καὶ ἐν τῷ Ἀδὴ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν[§] Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. 24 Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπεν, «Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.» 25 Εἶπεν δὲ Ἀβραάμ· «Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου* ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ· νῦν δὲ ὁδε[†] παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι. 26 Καὶ ἐπὶ[‡] πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἐνθεν[§] πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ* ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.» 27 Εἶπεν δέ, «Ἐρωτῶ οὖν σε,[†] πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν τοῦ πατρός μου, 28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.» 29 Λέγει[‡] αὐτῷ[§] Ἀβραάμ, «Ἐχουσι Μωσέα* καὶ τοὺς προφῆτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.» 30 Ὁ δὲ εἶπεν, «Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ—ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ[†] νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν.»[‡] 31 Εἶπεν δὲ αὐτῷ, «Εἰ Μωσέως[§] καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ* ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πεισθήσονται.» »

17

Don't offend, forgive

1 Εἶπεν δὲ* πρὸς τοὺς μαθητάς[†] «Ἀνένδεκτόν ἐστιν τοῦ μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα,[‡] οὐαὶ δὲ[§] δι' οὗ ἔρχεται. 2 Λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ μύλος ὀνικός* περίκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσις ἕνα

‡ 16:20 ος f³⁵ A,N,W (98.6%) CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D (1.4%) NU [Note that in the space of four words in the Text the same four early uncials are ‘followed’ by a rather different array of other attestation; we have independent lines of transmission.] § 16:20 ηλκωμενος f³⁵ [84%] CP,HE,RP,TR,OC | ειλκωμενος p⁷⁵κA,B,D,N,W [16%] NU * 16:21 των ψιχιων των πιπτοντων f³⁵ A(D)N,W (98.7%) CP,HE,RP,TR,OC | 342 (0.4%) | 34 p⁷⁵κB (0.3%) NU | 12 (0.1%) | — (0.4%) | three other variants (0.2%) † 16:21 απειλειχον f³⁵ N(W) [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | επειλειχον κA,B [1%] NU | ελειχον D [0.5%] ‡ 16:22 του f³⁵ W [26%] CP,TR | — p⁷⁵κA,B(D)N [74%] HE,RP,OC,NU § 16:23 τον f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D [0.5%] NU * 16:25 συ τα αγαθα σου f³⁵ W [87%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 A | 234 p⁷⁵κB,D,N [13%] NU † 16:25 οδε f³⁵ [30%] CP,TR | ωδε p⁷⁵κA,B,D,N,W [70%] HE,RP,OC,NU [the emphatic pronoun is better—‘HE’ VS ‘here’—Abraham is contrasting the situation of the two men] ‡ 16:26 επι f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εν p⁷⁵κB [0.5%] NU § 16:26 ενθεν f³⁵ p⁷⁵κA,B,N [89%] CP,HE,RP,OC,NU | εντευθεν [11%] TR | — D,W * 16:26 οι f³⁵ A,N,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D,NU † 16:27 ουν σε f³⁵ p⁷⁵κN [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 A,B,D [2%] NU | 2 W ‡ 16:29 λεγει f³⁵ [67%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 δε p⁷⁵κA,B,N,W [33%] NU | ειπεν δε D § 16:29 αυτω f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [0.5%] NU * 16:29 μωσεα f³⁵ κA,W [91%] CP,HE,RP,TR | μωυσεα p⁷⁵κB,D,N [9%] OC,NU | one other variant † 16:30 απο rell | 1 των [14%] | εκ D [3%] ‡ 16:30 μετανοησουσιν rell | μετανοησωσιν [23%] § 16:31 μωσεως f³⁵ κA,B [91%] CP,HE,RP,TR | μωυσεως p⁷⁵κD,N,W [8%] OC,NU | three other variants [1%] * 16:31 ουδε rell | ουδ NU * 17:1 ειπεν δε rell | ελεγεν 2 και OC † 17:1 μαθητας f³⁵ N,W [84%] CP,HE,RP,TR | 1 αυτου p⁷⁵κA,B,D [16%] OC,NU ‡ 17:1 μη ελθειν τα σκανδαλα f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 3412 p⁷⁵κB [0.5%] NU § 17:1 ουαι δε f³⁵ A,N(W) [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | πλην 1 p⁷⁵κB,D [2.5%] NU * 17:2 μυλος ονικος f³⁵ A,N [94%] CP,HE,RP,TR | λιθος μυλικος p⁷⁵κB,D [6%] OC,NU | λιθος 2 W

τῶν μικρῶν τούτων.† 3 Προσέχετε ἑαυτοῖς· ἐὰν δὲ‡ ἀμάρτη εἰς σέ§ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐὰν μετανοήσῃ,* ἄφες αὐτῷ. 4 Καὶ ἐὰν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη† εἰς σέ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας‡ ἐπιστρέψῃ,§ λέγων, <Μετανοῶ,> ἀφήσεις αὐτῷ.»

Faith like a mustard seed has

5 Καὶ εἶπον* οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ, «Πρόσθες ἡμῖν πίστιν.» 6 Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος· «Εἰ εἴχετε† πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ,‡ <Ἐκριζώθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσσῃ,> καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

The thanks that a slave gets

7 »Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν, δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ, ἐρεῖ§ εὐθέως, <Παρελθὼν ἀνάπεσε>;* 8 Ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ, <Ἐτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι ἕως† φάγω καὶ πῖω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ>; 9 Μὴ χάριν ἔχει‡ τῷ δούλῳ ἐκείνῳ§ ὅτι ἐποίησεν τὰ διαταχθέντα; Οὐ δοκῶ.* 10 Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι <Δοῦλοι ἀχρεῖοὶ ἐσμεν, ὅτι† ὁ ὠφείλομεν‡ ποιῆσαι πεποιήκαμεν.> »

Jesus cleanses ten lepers

11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν§ εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου* Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας. 12 Καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ† δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν. 13 Καὶ αὐτοὶ ἦραν φωνὴν λέγοντες, «Ἰησοῦ, Ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.» 14 Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, «Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσιν.» Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς ἐκαθαρίσθησαν. 15 Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψεν μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν Θεόν· 16 καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ—καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρεῖτης.‡ 17 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; Οἱ δὲ ἐννέα§ ποῦ; 18 Οὐχ εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος.» 19 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.»

The coming of the Kingdom

† 17:2 ενα των μικρων τουτων f³⁵ A(D)N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 κ(B) [0.5%] NU ‡ 17:3 δε f³⁵ A,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,N [3%] NU § 17:3 εις σε f³⁵ D,N [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κA,B,W [4.5%] NU * 17:3 μετανοηση rell | μετανοησει [11%] † 17:4 αμαρτη f³⁵ κ [96%] CP,HE,RP,TR,OC | αμαρτησιν A,B,D,N,W [4%] NU ‡ 17:4 της ημερας f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D [2%] NU § 17:4 επιστρεψη f³⁵ N,W [92%] CP,HE,RP | 1 επι σε [3%] TR | 1 προς σε κA,B,D [4%] OC,NU | 1 εις σε [1%] | one other variant (15% have επιστρεφει scattered among the variants) * 17:5 ειπον rell | ειπαν κB,D [1%] NU † 17:6 ειχετε f³⁵ D [50%] CP,TR | εχετε p⁷⁵ κA,B [50%] HE,RP,OC,NU | εχεται N,W ‡ 17:6 ταυτη f³⁵ A,B,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵κ(D) [0.5%] § 17:7 ερει f³⁵ A,W [93.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 αυτω p⁷⁵κB,D,N [6.5%] NU * 17:7 αναπεσε f³⁵ p⁷⁵κB,D,W [80%] CP,HE,RP,OC,NU | αναπεσαι A,N [18%] TR | αναπεσον [2%] | three other variants † 17:8 εως rell | 1 αν A,N [19%] ‡ 17:9 χαριν εχει f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵κB,D [1%] NU § 17:9 τω δουλῳ εκεινω f³⁵ N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 p⁷⁵κA,B,D [1%] NU | — κ * 17:9 ου δοκω f³⁵ A,N,W [93.8%] CP,HE,RP,OC | αυτω 12 D (2.8%) TR | αυτω (0.2%) | παντα ... αυτω 12 (0.6%) | παντα ... 12 (0.3%) | two other readings (0.1%) | — p⁷⁵B (1.5%) NU | long omissions κ (0.6%) † 17:10 οτι f³⁵ N,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,D [5%] NU ‡ 17:10 ωφειλομεν f³⁵ p⁷⁵κA,B,D [55%] HE,TR,OC,NU | ωφειλαμεν κ [0.5%] | οφειλομεν W [45%] CP,RP | οφιλομεν N § 17:11 αυτον f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [1%] NU * 17:11 μεσου f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | μεσον p⁷⁵κB(D) [0.5%] NU | ανα μεσον [1.5%] † 17:12 αυτω f³⁵ κA,N,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵B(D) [0.3%] ‡ 17:16 σαμαρειτης rell | σαμαριτης κD,N,W [3.5%] NU | σαμαρειτις [4%] | one other variant § 17:17 εννεα rell | εννε CP

20 Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς καὶ εἶπεν· «Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως· 21 οὐδὲ ἐροῦσιν, <Ἴδου ὧδε,> ἢ, * <Ἴδου† ἐκεῖ>· ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.»

22 Εἶπεν δὲ‡ πρὸς τοὺς μαθητάς· «Ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε§ μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὄψεσθε. 23 Καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, <Ἴδου ὧδε,> ἢ, <Ἴδου ἐκεῖ.>* Μὴ ἀπέλθῃτε μηδὲ διώξητε. 24 Ὡςπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἡ † ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ'‡ οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται§ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.* 25 Πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. 26 Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις† Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου. 27 Ἦσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο,‡ ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.§ 28 Ὅμοίως καὶ ὥς* ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λῳτ· ἦσθιον, ἔπινον, ἡγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν — 29 ἢ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθεν Λῳτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξεν πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.† 30 Κατὰ ταῦτα‡ ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

31 »Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά· καὶ ὁ ἐν τῷ§ ἀγρῷ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω. 32 Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λῳτ. 33 Ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι* ἀπολέσει† αὐτήν, καὶ ὃς ἐὰν‡ ἀπολέσῃ§ αὐτήν* ζωογονήσῃ αὐτήν. 34 Λέγω ὑμῖν· ταύτῃ τῇ νυκτὶ δύο ἔσονται† ἐπὶ κλίνης μιᾶς·‡ εἷς παραληφθήσεται§ καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. 35 Δύο ἔσονται* ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτό·† μία παραληφθήσεται‡ καὶ ἡ § ἑτέρα ἀφεθήσεται.»*

* 17:21 η *rell* | — [13%] CP | και W † 17:21 ἰδου f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [1%] NU ‡ 17:22 δε *rell* | 1 και CP | 1 ουν D § 17:22 ἐπιθυμησετε *rell* | ἐπιθυμησητε N [10%] | ἐπιθυμησεται κA,W [10%] | ἐπιθυμησεται B * 17:23 ὦδε η ἰδου ἐκεῖ f³⁵ A [52%] HE,RP,TR | 134 D,W [15%] CP,OC | 1 και 34 [5%] | 1234 ο χριστος N [15%] | 134 ο Χριστος [9%] | 124 [4%] | 4231 p⁷⁵B[NU] | 4 και 31 κ † 17:24 η f³⁵ A,D [88%] CP,HE,RP,TR | — p⁷⁵κB,N,W [12%] OC,NU ‡ 17:24 ὑπ f³⁵ N [92%] CP,HE,RP,TR,OC | υπο του p⁷⁵κA,B,D,W [7%] NU (at least 1% have των ουρανων) § 17:24 εσται f³⁵ p⁷⁵κA,B,W [92.5%] CP,HE,RP,NU | 1 και D,N [7.5%] TR,OC * 17:24 εν τη ημερα αυτου f³⁵ κA,N,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵B,D † 17:26 ημεραις *rell* | 1 του [3%] TR ‡ 17:27 ἐξεγαμίζοντο f³⁵ A,N,W [82%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐγαμίζοντο p⁷⁵κB,D [18%] NU § 17:27 απαντας f³⁵ κA,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | παντας p⁷⁵B,D [2%] NU * 17:28 και ως f³⁵ A,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | καθως p⁷⁵κB [1.5%] NU † 17:29 απαντας f³⁵ κA,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | παντας B,D [2.5%] NU ‡ 17:30 ταυτα f³⁵ κA,W [94%] CP,HE,RP,TR | τα αυτα B,D,N [6%] OC,NU § 17:31 τω f³⁵ A,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [1.5%] NU * 17:33 σωσαι f³⁵ κA,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | περιποιησασθαι p⁷⁵B [0.3%] NU | ζωογονησαι (D) † 17:33 απολεσει *rell* | απολεση W [14%] | one other variant ‡ 17:33 και ος εαν f³⁵ A,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δαν p⁷⁵κB [1%] NU | 12 αν D [1%] | three other variants § 17:33 απολεση *rell* | απολεσει A,N [16%] * 17:33 αυτην f³⁵ A,N,W [92.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D [1.5%] NU | 1 ενεκεν εμου [5%] | την ψυχην αυτου [1%] † 17:34 δυο εσονται f³⁵ A,N,W [48%] OC | 21 p⁷⁵κB(D) [52%] CP,HE,RP,TR,NU ‡ 17:34 μιας f³⁵ A,D,N,W [97%] CP,HE,RP,OC | 1 ο p⁷⁵κB [3%] TR,NU § 17:34 παραληφθησεται *rell* | παραλημφθησεται p⁷⁵κA,B,N,W [1.5%] NU | παραλειφθησεται [4%] | παραλαμβανεται [7%] | παραλαμβανετε D * 17:35 δυο εσονται f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵B,D,Q [1%] NU | two other variants (κ omits verse) † 17:35 αυτο f³⁵ A,N,W [89%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 η p⁷⁵B,D,Q [11%] NU ‡ 17:35 παραληφθησεται *rell* | παραλημφθησεται p⁷⁵κA,B,N,Q,W [1%] NU | παραλειφθησεται [3.5%] | παραλαμβανεται [1.5%] § 17:35 και η f³⁵ A,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 δε p⁷⁵B,Q [1.5%] NU * 17:35 αφεθησεται f³⁵ p⁷⁵κA,B,N,Q,W [80%] HE,RP,TR,NU | αφεθησεται 36 δυο εσονται (-ε. OC) εν τω αγρω ο (-ο OC) εις παραληφθησεται και ο ετερος αφεθησεται (with variations) (D) [20%] CP, some TRs(OC)

³⁷ Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, «Ποῦ, Κύριε;» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ὅπου τὸ σῶμα,† ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί.»‡

18

Parable of a persistent widow

¹ Ἐλεγεν δὲ καὶ* παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι† καὶ μὴ ἐκκακεῖν,‡ ² λέγων· «Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρέπόμενος. ³ Χήρα δὲ§ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτόν, λέγουσα, «Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.» ⁴ Καὶ οὐκ ἤθελεν* ἐπὶ χρόνον· μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, «Εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι καὶ ἄνθρωπον οὐκ† ἐντρέπομαι, ⁵ διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπον‡ τὴν χήραν§ ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ* με.» »

⁶ Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος· «Ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει. ⁷ Ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ† τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτόν‡ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν§ ἐπ’ αὐτοῖς; ⁸ Λέγω* ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. Πλὴν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐλθὼν, ἄρα εὕρησει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;»

Parable of a Pharisee and a publican

⁹ Εἶπεν δὲ† πρὸς τινὰς τοὺς πεποιθότας ἐφ’ ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶν δίκαιοι καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς λοιποὺς τὴν παραβολὴν ταύτην· ¹⁰ «Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. ¹¹ Ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτόν ταῦτα προσήχετο· «Ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων—ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί—ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. ¹² Νηστεύω δις τοῦ σαββάτου· ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.» ¹³ Καὶ ὁ ‡ τελώνης, μακρόθεν ἐστῶς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπάραι,§ ἀλλ’ ἔτυπεν εἰς* τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων, «Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.» ¹⁴ Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνος† ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτόν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτόν ὑψωθήσεται.»

You enter the Kingdom like a child does

† 17:37 σωμα *rell* | πτωμα [16%] ‡ 17:37 συναχθησονται και οι αετοι *f*³⁵ [29%] | 134 A,D,N,W [68%] CP,HE,RP,TR | 234 επισυναχθησονται *κ*B [0.5%] NU | 341 [1%] | επισυναχθησονται 34 Q [1%] | επισυναχθησονται 234 OC * 18:1 και *f*³⁵ A,D,N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — *κ*B,Q [3%] NU † 18:1 προσευχεσθαι *f*³⁵ D [57%] CP,HE,RP,TR | 1 αυτους *κ*A,B,N,Q,W [43%] OC,NU ‡ 18:1 εκκακειν *f*³⁵ W [88%] CP,HE,RP,TR,OC | εγκακειν (*κ*A,B,D,Q)N [12%] NU § 18:3 δε *rell* | 1 τις N [16%] * 18:4 ηθελεν *f*³⁵ *κ*A,B,D,N,Q,W [47%] NU | ηθελησεν [53%] CP,HE,RP,TR,OC † 18:4 και ανθρωπον ουκ *f*³⁵ A,D,N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ουδε 2 *κ*B [1%] NU ‡ 18:5 κοπον *rell* | κοπους *κ*N [13%] § 18:5 χηραν *rell* | χηρα [17%] * 18:5 υποπιαζη *f*³⁵ *κ*A,B,D,Q [45%] TR,NU | υποπιαζη (N) [42%] CP,HE,RP,OC | υποπιεζη [6.5%] | υποπιαζει [6%] | υποπιαζει W | one other variant † 18:7 ποιηση *f*³⁵ *φ*⁷⁵*κ*B,D,N,Q [63%] CP,HE,RP,OC,NU | ποιηση A,W [37%] TR ‡ 18:7 προς αυτον *f*³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτω *φ*⁷⁵*κ*B,Q [1%] NU | αυτων D § 18:7 μακροθυμων *f*³⁵ N,W [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | μακροθυμει *κ*A,B(D)Q [5.5%] NU * 18:8 λεγω *rell* | ναι 1 N [12%] CP † 18:9 δε *f*³⁵ A,W [86%] CP,HE,RP | 1 και *φ*⁷⁵*κ*B,D,N,Q [14%] TR,OC,NU ‡ 18:13 και ο *f*³⁵ A,D,N,Q,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε *φ*^{75v}*κ*B,T [5%] NU § 18:13 εις τον ουρανον επαραι *f*³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 *κ*B,Q,T [1%] NU * 18:13 εις *f*³⁵ A,N,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — *κ*B,D,Q,T [5%] NU † 18:14 η γαρ εκεινος *f*³⁵ A,N,Q [98%] CP,HE,RP,OC | 13 W [1%] TR | παρ εκεινον *κ*B,T [1%] NU | D is wild

15 Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταί, ἐπετίμησαν* αὐτοῖς. 16 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτὰ εἶπεν· † «Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. 17 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν‡ μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.»

An upright, rich ruler

18 Καὶ ἐπηρώτησέν τις αὐτὸν ἄρχων λέγων, «Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;» 19 Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. 20 Τὰς ἐντολὰς οἶδας· <Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης, Μὴ κλέψῃς, Μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.>» § 21 Ὁ δὲ εἶπεν, «Ταῦτα πάντα* ἐφυλαξάμην† ἐκ νεότητός μου.»‡ 22 Ἀκούσας δὲ ταῦτα § ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, «Ἔτι ἓν σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος* πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ·† καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.» 23 Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος ἐγένετο,‡ ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

Riches tend to keep people out of the Kingdom

24 Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον § εἶπεν· «Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.* 25 Εὐκοπώτερον γὰρ ἐστὶν κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ραφίδος† εἰσελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.» 26 Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες, «Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;» 27 Ὁ δὲ εἶπεν, «Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ ἐστὶν παρὰ τῷ Θεῷ.»‡

28 Εἶπεν δὲ § Πέτρος, «Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ* ἠκολουθήσαμεν σοι.» 29 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφήκεν οἰκίαν ἢ γονεῖς ἢ ἀδελφοὺς ἢ γυναῖκα† ἢ τέκνα, ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, 30 ὃς οὐ‡ μὴ ἀπολάβῃ § πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.»

Jesus declares His coming death and resurrection—third time

‡ 18:15 ἰδόντες δε *rell* | καὶ 1 [1.5%] OC § 18:15 μαθηται *rell* | 1 αὐτοῦ [13%] * 18:15 ἐπετίμησαν *f*³⁵ (A)N,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐπετιμων κ(B)(D)T [4%] NU † 18:16 προσκαλεσαμενος αὐτα εἶπεν *f*³⁵ A,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | προσεκαλεσατο 2 λεγων κ [0.5%] NU | προσεκαλειτο 2 λεγων D [2%] | προσεκαλεσατο λεγων B ‡ 18:17 εἰαν *f*³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,TR,OC | αν κB,D,W [3%] NU § 18:20 σου *f*³⁵ κN [80%] CP,HE,RP,TR,OC | — A,B,D,W [20%] NU * 18:21 ταυτα παντα *rell* | 21 A,N [11%] † 18:21 ἐφυλαξαμην *f*³⁵ D,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐφυλαξα κA,B [2%] NU ‡ 18:21 μου *f*³⁵ κA,N,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | — B,D,NU § 18:22 ταυτα *f*³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D [1.5%] NU * 18:22 διαδος *rell* | δοκ κA,D,N [11%] † 18:22 ουρανῳ *f*³⁵ N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ουρανοῖς κA [1%] | τοῖς ουρανοῖς B,D[NU] | two other variants ‡ 18:23 ἐγενετο *f*³⁵ A,D,N,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐγεννηθη κB [0.3%] NU § 18:24 περιλυπον γενομενον *f*³⁵ A(D)N,W [98.9%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | 1 (0.2%) | — κ(B) (0.9%) * 18:24 εἰσελευσονται εἰς τὴν βασιλειαν τοῦ θεοῦ *f*³⁵ A,N,W [88%] CP,HE,RP,TR,OC | 234561 κD [1%] | 23456 εἰσπορευονται B [0.2%] NU | 1234 τῶν ουρανῶν [11%] † 18:25 τρυμαλιας ραφιδος *f*³⁵ A,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 βελουνης [1%] | τρηματος βελουνης κB,D,NU | τρυπηματος βελουνης [1%] ‡ 18:27 ἐστιν παρα τῷ θεῷ *f*³⁵ A,N [92%] CP,HE,RP,TR | 2341 κB [6%] OC,NU | 124 [2%] | 241 D,W § 18:28 δε *f*³⁵ A,W [85%] CP,HE,RP | 1 ο κB,D,N [15%] TR,OC,NU * 18:28 ἀφηκαμεν παντα καὶ *f*³⁵ κA,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀφεντες τα ἰδια B [0.2%] NU | τα ἰδια ἀφεντες D | ἀφεντες 2 τα ἰδια [1%] | 2 τα ἰδια ἀφεντες [0.5%] † 18:29 γονεῖς ἡ ἀδελφους ἡ γυναῖκα *f*³⁵ A,N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 52341 κB [0.5%] NU | 123 ἡ ἀδελφας 45 D [2%] | several other variants ‡ 18:30 ος ου *f*³⁵ A,N,W [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ουχι κB [1%] NU | καὶ 2 Q [1.5%] | 1 [2%] | εἰαν D § 18:30 ἀπολαβῇ *f*³⁵ κA,N,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | λαβῇ B,D [8%]

³¹ Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα,* καὶ τελεσθήσεται† πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ Υἱῷ τοῦ Ἀνθρώπου· ³² Παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσιν, καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὑβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται, ³³ καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ‡ ἀναστήσεται.» ³⁴ Καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ’ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

A blind man near Jericho

³⁵ Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχώ, τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. ³⁶ Ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί* εἶη τοῦτο.† ³⁷ Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται. ³⁸ Καὶ ἐβόησεν λέγων, «Ἰησοῦ, Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.» ³⁹ Καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ‡ αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν, «Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.» ⁴⁰ Σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἄχθῃναι πρὸς αὐτόν. Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτὸν λέγων, ⁴¹ «Τί σοι θέλεις ποιήσω;» Ὁ δὲ εἶπεν, «Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.» ⁴² Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· «Ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.» ⁴³ Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ.

19

Zacchaeus

¹ Καὶ εἰσελθὼν* διήρχετο τὴν Ἱεριχώ. ² Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος—καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν† πλούσιος. ³ Καὶ ἐζήτηι ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστίν, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. ⁴ Καὶ προδραμῶν‡ ἐμπροσθεν§ ἀνέβη ἐπὶ συκομοραίαν,* ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι† ἐκείνης ἡμελλεν‡ διέρχεσθαι. ⁵ Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν, καὶ§ εἶπεν πρὸς αὐτόν, «Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι, σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.» ⁶ Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων. ⁷ Καὶ ἰδόντες, πάντες* διεγόγγυζον, λέγοντες ὅτι «Παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθεν καταλῦσαι.»

⁸ Σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν Κύριον,† «Ἰδοὺ, τὰ ἡμίση‡ τῶν ὑπαρχόντων μου,§ Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς,* καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.» ⁹ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ὅτι «Σήμερον σωτηρία

* **18:31** ιεροσολυμα f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ιερουσαλημ κB,D [1%] NU † **18:31** τελεσθησεται rell | τελειωθησεται [3%] OC ‡ **18:33** ημερα τη τριτη rell | 32 [20%] § **18:35** προσαιτων f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | επαιτων κB(D)Q,T [0.5%] NU * **18:36** τι f³⁵ κA,B,T,W [70%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | 1 αν D,Q [30%] † **18:36** τουτο rell | ταυτα [1%] OC ‡ **18:39** σιωπηση f³⁵ κA,Q [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | σιωπησει [2%] | σιγηση (B,D,W)T [2.5%] NU § **18:40** λεγων f³⁵ A,Q,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D,T [1.5%] NU * **19:1** εισελθων rell | 1 ο ιησους [13%] | two other variants † **19:2** ουτος ην f³⁵ A(W)Q [92%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτος 2 [1%] | αυτος B,T [6%] NU | 2 κ [1%] | — D ‡ **19:4** προδραμων f³⁵ κA,B,Q [67%] HE,RP,TR,OC,NU | προσδραμων T,W [20%] CP | δραμων [13%] | προλαβων D § **19:4** εμπροσθεν f³⁵ A,D,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εις το 1 κB,T [1%] NU * **19:4** συκομοραιαν f³⁵ [58%] | συκομωραιαν T,W [33%] HE,RP,TR | συκομωρεαν D,Q [7%] CP | συκομορεαν κB [2%] OC,NU | συκωμοραιαν A † **19:4** οτι f³⁵ κA,B(D)Q,T,W [75%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 δι [25%] TR ‡ **19:4** ημελλεν f³⁵ κA,B,D,Q,T,W [60%] TR,OC,NU | εμελλεν [40%] CP,HE,RP § **19:5** ειδεν αυτον και f³⁵ A(D)Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,T [1%] NU * **19:7** παντες f³⁵ κA,B,D,Q,T,W [90%] CP,HE,RP,OC,NU | απαντες [10%] TR † **19:8** κυριον rell | ιησουν [21%] ‡ **19:8** ημιση f³⁵ Q [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ημισια κB [2%] NU | ημισεια [0.5%] | ημισυ A(W) [1%] | ημυσοι D § **19:8** των υπαρχοντων μου f³⁵ A,Q,W [89%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 κB [1%] NU | 12 μοι D [10%] * **19:8** διδωμι τοις πτωχοις f³⁵ A,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 κ,D,Q [1%] NU | 13 [2%] | 31 B

τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν· ¹⁰ ἦλθεν γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ζητῆσαι† καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.»

Parable of the despised king

¹¹ Ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπεν παραβολήν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι Ἰερουσαλὴμ‡ καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναφαίνεσθαι. ¹² Εἶπεν οὖν· «Ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι. ¹³ Καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, <Πραγματεύσασθε§ ἕως* ἔρχομαι.> ¹⁴ Οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες, <Οὐ θέλομεν† τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ’ ἡμᾶς.> ¹⁵ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν, λαβόντα τὴν βασιλείαν,‡ εἶπεν φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς ἔδωκεν§ τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῶ* τίς τί διεπραγματεύσατο.† ¹⁶ Παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων, <Κύριε, ἡ μνᾶ‡ σου προσειργάσατο δέκα§ μνᾶς.> ¹⁷ Καὶ εἶπεν αὐτῷ· <Εὖ,* ἀγαθὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.> ¹⁸ Καὶ ἦλθεν ὁ δεῦτερος λέγων, <Κύριε, ἡ μνᾶ† σου‡ ἐποίησεν πέντε μνᾶς.> ¹⁹ Εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ, <Καὶ σὺ γίνου ἐπάνω§ πέντε πόλεων.> ²⁰ Καὶ ἕτερος* ἦλθεν λέγων· <Κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ† σου, ἦν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ— ²¹ ἐφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ· αἵρεις ὃ οὐκ ἔθηκας καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας.>‡ ²² Λέγει δὲ§ αὐτῷ· <Ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε. Ἦδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, αἵρων* ὃ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα.† ²³ Καὶ διὰ τί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου‡ ἐπὶ τὴν τράπεζαν,§ καὶ ἐγὼ* ἐλθὼν† σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό;>‡ ²⁴ Καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν, <Ἄρατε ἀπ’ αὐτοῦ τὴν μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι.> ²⁵ (Καὶ εἶπον§ αὐτῷ, <Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.>) ²⁶ <Λέγω γὰρ* ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ

† 19:10 ζητῆσαι *rell* | ζητῆσαι CP ‡ 19:11 αὐτον ειναι ιερουσαλημ *f*³⁵ A(D)W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 213 Q [3%] | 231 *κΒ* [0.5%] NU | three other variants § 19:13 πραγματευσασθε *rell* | πραγματευσασθαι *κΑ* [1%] | πραγματευσεθε [11%] | πραγματευεσθαι D,W [1.5%] * 19:13 εως *f*³⁵ [91%] CP,HE,RP,TR | εν ω *κΑ,B,D,W* [9%] OC,NU † 19:14 θελομεν *rell* | θελωμεν [18%] ‡ 19:15 βασιλειαν *f*³⁵ [37%] CP | 1 και *κΑ,B,D,W* [63%] HE,RP,TR,OC,NU § 19:15 εδωκεν *f*³⁵ A,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | δεδωκει *κΒ,D* [3%] NU | εδωθη [1%] | δεδωκε [1.5%] | εδεδωκει [1.5%] * 19:15 γνω *f*³⁵ A,W [98%] CP,HE,RP,TR | γνοι *κΒ,D* [0.5%] NU | επιγνω [1.5%] OC † 19:15 τις τι διεπραγματευσατο *f*³⁵ A (93.3%) CP,HE,RP,TR,OC | 12 επραγματευσατο W (5.3%) | 2 διεπραγματευσαντο *κΒ,D* (0.7%) NU | 12 διεπραξατο (0.7%) (There are a number of small variations, but all told only 0.8% omit τις and 0.7% omit τι, while there are at least eight further variations of the verb.) ‡ 19:16 μνα *f*³⁵ *κΑ,B,D,W* [55%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | μνας [45%] § 19:16 προσειργασατο δεκα *f*³⁵ W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | προσηργασατο 2 A [2%] | ειργασατο 2 [1.5%] | εποιησε 2 [1.5%] | 2 προσηργασατο (*κ*)B(D) [1%] NU * 19:17 ευ *f*³⁵ *κΑ,W* [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | ευγε B,D [0.2%] NU † 19:18 μνα *f*³⁵ *κΑ,B,D,W* [55%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | μνας N [45%] ‡ 19:18 κυριε η μνα σου *f*³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 *κΒ* [0.3%] NU | 2 μνας 41 [0.2%] § 19:19 γινου επανω *f*³⁵ (A)(D)N(W) [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 (*κΒ*) [1%] NU * 19:20 ετερος *f*³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | ο 1 B,D [2%] NU | οτερος *κ* † 19:20 μνα *f*³⁵ *κΑ,B,D,W* [55%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | μνας N [45%] ‡ 19:21 εσπειρας *rell* | 1 και συναγεις οθεν ου διεσκορπισας N [13%] OC § 19:22 δε *f*³⁵ A,W [73%] CP,HE,RP,TR | — *κΒ,N* [27%] OC,NU | ο 1 ειπεν D * 19:22 εγω ανθρωπος αυστηρος ειμι *rell* | 2341 OC † 19:22 εσπειρα *rell* | 1 και συναγων οθεν ου διεσκορπισα N [5%] OC (with variations [3%]) ‡ 19:23 το αργυριον μου *f*³⁵ D,N [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 *κΑ,B,W* [1.5%] NU § 19:23 την τραπεζαν *f*³⁵ [23%] TR,OC | 2 *κΑ,B,D,N,W* [77%] HE,RP,NU | της τραπεζιταις CP * 19:23 και εγω *f*³⁵ A,N,W [99%] (CP)HE,RP,TR,OC | καγω *κΒ,D* [1%] NU † 19:23 εγω ελθων *rell* | 21 [3%] CP ‡ 19:23 επραξα αυτο *f*³⁵ D,N,W [89.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 *κΒ* [0.5%] NU | 2 ανεπραξα A | 1 αυτω [10%] § 19:25 ειπον *rell* | ειπαν *κΒ* [0.5%] NU | — (D,W) * 19:26 γαρ *f*³⁵ A D,N,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | — (*κ*)B [4%] NU

ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ.† 27 Πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκείνους,‡ τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ’ αὐτούς, ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάζατε§ ἔμπροσθέν μου.» »

The last week

The ‘Triumphal Entry’

28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα. 29 Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθσφαγῇ* καὶ Βηθανίαν,† πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἑλαιῶν, ἀπέστειλεν δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ‡ 30 εἰπὼν·§ «Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ἣ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ’ ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισεν.* Λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. 31 Καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, <Διὰ τί λύετε;> οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ† ὅτι <Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.> »

A steed for the King

32 Ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς.‡ 33 Λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον§ οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, «Τί λύετε τὸν πῶλον;» 34 Οἱ δὲ εἶπον,* «Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.» 35 Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἐπιρρίψαντες† ἐαυτῶν‡ τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν. 36 Πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώννυσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν§ ἐν τῇ ὁδῷ.

Rejoicing and praising

37 Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ Ὄρους τῶν Ἑλαιῶν, ἤρξαντο* ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων, 38 λέγοντες· «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος† Βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ‡ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.»

A sour note

39 Καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον§ πρὸς αὐτόν, «Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.» 40 Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,* «Λέγω ὑμῖν ὅτι† ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν,‡ οἱ λίθοι κεκράξονται.»§

Jesus weeps over Jerusalem

† 19:26 ἀπ αὐτοῦ f³⁵ A,D,N,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB [0.2%] NU ‡ 19:27 ἐκείνους f³⁵ A(D)N,W [91%] CP,HE,RP,TR,OC | τουτούς κB [8%] NU | — [1%] § 19:27 κατασφάζατε f³⁵ A,D,W [96%] CP,HE,RP,TR | 1 αὐτούς (κ)B,N [4%] OC,NU * 19:29 βηθσφαγῇ f³⁵ B [53%] CP,HE,RP,OC | βηθφαγῇ κA,D,N,W [43%] TR,NU | βηθσφαγῇ [3%] | βηθφαγῇ [1%] [Three consonants in a row are decidedly more difficult to pronounce than two—it is hard to imagine why anyone would add the sigma.] † 19:29 βηθανίαν f³⁵ A,N,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | βιθανίαν [5.5%] | βηθανία κB,D [0.5%] ‡ 19:29 αὐτοῦ f³⁵ A,D,N,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB [0.3%] NU § 19:30 εἰπὼν f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | λεγὼν κB,D [1.5%] NU * 19:30 ἐκάθισεν f³⁵ κA,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 καὶ B [1%] NU | long omission D † 19:31 αὐτῷ f³⁵ A,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αὐτὸν [1%] | — κB,D [1.5%] NU ‡ 19:32 αὐτοῖς rell | 1 ἐστὼτα τὸν πῶλον [4%] OC § 19:33 εἶπον rell | εἶπαν κB [0.5%] NU | one other variant (also in verse 34) * 19:34 εἶπον f³⁵ [72%] CP,HE,RP,TR | 1 ὅτι κA,B,D,N,W [28%] OC,NU † 19:35 ἐπιρρίψαντες f³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐπιρρίψαντες κA,B,N,W [10%] NU | ἐπερρίψαν D ‡ 19:35 ἐαυτῶν f³⁵ A,N,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | αὐτῶν κB(D) [8%] NU § 19:36 αὐτῶν rell | ἐαυτῶν A,B,N,W [12%] * 19:37 ἤρξαντο f³⁵ κA,B,N [70%] CP,HE,RP,TR,NU | ἤρξατο D,W [30%] OC † 19:38 ἐρχόμενος f³⁵ A,N(W) [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ο (κ)B(D) [0.5%] NU ‡ 19:38 εἰρήνη ἐν οὐρανῷ f³⁵ D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 B [0.5%] NU | 12 οὐρανοῖς A | 232 ἱρηνῇ κ § 19:39 εἶπον rell | εἶπαν κA,B,D [0.5%] NU * 19:40 αὐτοῖς f³⁵ A(D)(N)W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB [0.5%] NU † 19:40 ὅτι f³⁵ κA,D,N [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — B,W [4.5%] NU ‡ 19:40 σιωπήσωσιν f³⁵ [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | σιωπήσουσιν κA,B,N,W [2.5%] NU | σείνησουσιν D § 19:40 κεκράξονται f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | κρᾶξουσιν κB [0.2%] NU | κρᾶζονται D | one other variant

⁴¹ Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ’ αὐτῇ,* ⁴² λέγων ὅτι «Εἰ ἔγνων καὶ σύ, καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ,† τὰ πρὸς εἰρήνην σου‡ νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. ⁴³ Ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ καὶ περιβαλοῦσιν§ οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι· καὶ περικυκλώσουσίν σε καὶ συνέξουσίν σε πάντοθεν. ⁴⁴ Καὶ ἐδαφιοῦσίν σε, καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί—καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ*—ἀνθ’ ὧν οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.»

Jesus cleanses the temple

⁴⁵ Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας,† ⁴⁶ λέγων αὐτοῖς, «Γέγραπται‡ ‹Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν,›§ ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.»

⁴⁷ Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ’ ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ, ⁴⁸ καὶ οὐχ εὑρίσκον τὸ τί ποιήσουσιν,* ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

20

Jesus’ authority questioned

¹ Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων,* διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἱερεῖς† καὶ οἱ‡ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις ² καὶ εἶπον§ πρὸς αὐτὸν λέγοντες,* «Εἰπὲ ἡμῖν† ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς· ἢ τίς ἐστίν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην;» ³ Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἓνα λόγον,‡ καὶ εἰπατέ μοι· ⁴ Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου—ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων;» ⁵ Οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες ὅτι «Ἐὰν εἰπώμεν, ‹Ἐξ οὐρανοῦ,› ἔρεῖ, ‹Διὰ τί§ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;› ⁶ Ἐὰν δὲ εἰπώμεν, ‹Ἐξ ἀνθρώπων,› πᾶς ὁ λαὸς* καταλιθάσει ἡμᾶς, πεπεισμένος γὰρ ἐστίν Ἰωάννην προφήτην εἶναι.» ⁷ Καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν. ⁸ Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, «Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.»

Parable of some perverse tenants

⁹ Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· «Ἄνθρωπος† ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο‡ αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν χρόνους

* **19:41** αὐτῇ **f**³⁵ N [78%] CP,HE,RP,TR,OC | αὐτην **κ**A,B,D,W [22%] NU † **19:42** καὶ συ (σοὶ 1.1%) καὶ γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ **f**³⁵ N,W (88.1%) CP,HE,RP,TR,OC | 12345679 A (9.3%) | 567912 **κ**B (1%) NU | 125679 D (0.2%) | 12345 ταῖς ἡμέραις ταύταις (1.1%) | three other readings (0.2%) ‡ **19:42** σου **f**³⁵ (A)N,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | σοὶ D [7%] | — **κ**B [0.3%] NU § **19:43** περιβαλοῦσιν **f**³⁵ A,B,W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | περιβαλλοῦσιν [4%] | παρεμβαλοῦσιν **κ**C [1%] NU | παραβαλοῦσιν N | βαλοῦσιν (D) | one other variant * **19:44** ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ **f**³⁵ A,C,N,W [90%] CP,HE,RP,TR,OC | 12343 [8%] | 34312 **κ**B [0.5%] NU | 3431 ὀλῃ 2 D [0.5%] | eight other variants [1%] † **19:45** ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας **f**³⁵ A,D,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 34 N [2%] | 3 τοὺς 4 C | — **κ**B [1%] NU ‡ **19:46** γεγραπται **f**³⁵ **κ** [82%] CP,HE,RP,TR | 1 ὅτι A,C,D,N,W [15%] OC | 1 καὶ ἐστὶ B [2%] NU | — [1%] § **19:46** ἐστίν **f**³⁵ A,C,D,N,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | κληθήσεται [5%] | — **κ**B [2%] NU * **19:48** ποιήσουσιν **f**³⁵ W [44%] CP,OC | ποιήσωσιν **κ**A,B,C,D,N,Q [56%] HE,RP,TR,NU * **20:1** ἐκείνων **f**³⁵ A,C,N,W [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **κ**B,D,Q [3.5%] NU † **20:1** ἱερεῖς **f**³⁵ A,W [84%] HE,RP,OC | ἀρχιερεῖς **κ**B,C,D,N,Q [16%] CP,TR,NU ‡ **20:1** οἱ *rell* | — A [15%] § **20:2** εἶπον *rell* | εἶπαν **κ**B [1%] NU * **20:2** πρὸς αὐτὸν λέγοντες **f**³⁵ A,N,Q,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 C,D [1.5%] | 312 **κ**B [1%] NU † **20:2** εἶπε ἡμῖν **f**³⁵ A,D,N,Q,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εἶπον 2 B [1%] NU | — **κ**C [1.5%] ‡ **20:3** ἓνα λόγον **f**³⁵ C,D,N,Q [82%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 A [16%] | 2 **κ**B,W [2%] NU § **20:5** τι **f**³⁵ **κ**B,W [83%] CP,HE,RP,NU | 1 οὖν A,C,D,N,Q [17%] TR,OC * **20:6** πᾶς ὁ λαὸς **f**³⁵ A,C,N,Q,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 23 ἅπας **κ**B(D) [1.5%] NU † **20:9** ἀνθρωπος **f**³⁵ **κ**B(C,D)N,Q [87%] CP,HE,RP | 1 τις A,W [13%] TR,OC[NU] ‡ **20:9** ἐξέδοτο **f**³⁵ D,N,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC,UBS | ἐξέδετο **κ**A,B,C [0.5%] N-A (One of the rare places where UBS and N-A are not the same.)

ἱκανούς. ¹⁰ Καὶ ἐν[§] καιρῷ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν* αὐτῷ. Οἱ δὲ γεωργοὶ δῆραντες† αὐτὸν ἐξαπέστειλαν‡ κενόν. ¹¹ Καὶ προσέθετο[§] πέμψαι ἕτερον* δοῦλον· οἱ δὲ κάκεῖνον δῆραντες† καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν. ¹² Καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον·‡ οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον. ¹³ Εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος· «Τί ποιήσω; Πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες[§] ἐντραπήσονται.» ¹⁴ Ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοί, διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς* λέγοντες· «Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος. Δεῦτε,† ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.» ¹⁵ Καὶ ἐκβαλόντες‡ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. Τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; ¹⁶ Ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.» Ἀκούσαντες δὲ εἶπον,[§] «Μὴ γένοιτο.»

¹⁷ Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπεν· «Τί οὖν ἐστιν τὸ γεγραμμένον τοῦτο· «Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας;» ¹⁸ Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ’ ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ’ ὃν δ’ ἂν πέσῃ—λικμήσει αὐτόν.»

¹⁹ Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς* ἐπιβαλεῖν ἐπ’ αὐτὸν τὰς χειρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ· καὶ ἐφοβήθησαν†—ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν.‡

To Caesar, Caesar's; to God, God's

²⁰ Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται[§] αὐτοῦ λόγου,* εἰς τὸ† παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. ²¹ Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες· «Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον ἄλλ’ ἐπ’ ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις. ²² Ἐξεστὶν ἡμῖν‡ Καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὐ;»

§ 20:10 ἐν f³⁵ A,W [93%] CP,HE,RP,TR | 1 τω C,N,Q [6%] OC | τω [0.5%] | — κΒ(D) [0.5%] NU * 20:10 δωσιν f³⁵ C,D,N,W [93%] CP,HE,RP,TR | δωσουσιν κΑ,B,Q [4%] OC,NU | — [3%] | one other variant † 20:10 δηραντες f³⁵ [20%] | δειραντες κΑ,B,C(D)N,Q,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU (Is the verb δαιρω or δερω? By far the more common, the literal meaning of δερω is to skin or flay a dead animal, to beat or whip being a derived meaning. Some have doubted the independent existence of δαιρω, but it occurs in *Hermas*, *sim*.6.2.6 [2nd cent.]. The meaning is presumably ‘to beat severely’. That many copyists might change an unfamiliar form to a closely related familiar one is not hard to imagine, but who would change a familiar one to an unfamiliar one?) ‡ 20:10 δηραντες αυτον εξαπεστειλαν f³⁵ A,C(D)N,Q [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 321 κΒ [0.3%] NU | 12 απεστειλαν [2.5%] | 1232 W [0.5%] § 20:11 προσεθετο *rell* | 1 αυτοις Q [2%] OC * 20:11 πεμψαι ετερον f³⁵ N,Q,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 κΑ,B [4%] NU | επεμψεν 2 D | 1 αυτοις 2 C † 20:11 δηραντες f³⁵ [20%] | δειραντες κΑ,B,C,D,N,Q,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU ‡ 20:12 πεμψαι τριτον f³⁵ A,C,N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 κΒ [1%] NU | 2 επεμψεν D § 20:13 ιδοντες f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κΒ,C,D,Q [1.5%] NU * 20:14 εαυτους f³⁵ A,C,N,Q,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | αλληλους κΒ,D [1.5%] NU | two other variants [0.5%] † 20:14 δευτε f³⁵ κC,D [90%] CP,HE,RP,TR,OC | — A,B,N,Q,W [10%] NU ‡ 20:15 εκβαλοντες f³⁵ [24%] | 1 αυτον κΑ,B,D,N,Q,W [76%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | λαβοντες αυτον εξαβαλον C (some 7% have εκβαλλοντες) § 20:16 ειπον *rell* | ειπαν κΒ,D,Q [1.5%] NU * 20:19 αρχιερεις και οι γραμματεις f³⁵ κD,N [88%] CP,HE,RP,TR,OC | 4231 A,B,W [12%] NU | 423 φαρισαιοι C | three other variants † 20:19 εφοβηθησαν f³⁵ [65%] CP,HE,RP | 1 τον λαον κΑ,B,C(D) [35%] TR,OC,NU | 1 τον οχλον N,W ‡ 20:19 την παραβολην ταυτην ειπεν f³⁵ A,C,N,W [93%] CP,HE,RP,TR | 4123 κΒ [3%] NU | ειρηκεν 123 D | 124 [3%] | τας παραβολας ελεγεν [1%] OC | two other variants § 20:20 επιλαβωνται *rell* | επιλαβονται [21%] * 20:20 λογου *rell* | λογον C,N [18%] | λογων D † 20:20 εις το f³⁵ A,N,W [99%] (CP)HE,RP,TR,OC | ωστε κΒ,C,D [1%] NU ‡ 20:22 ημιν f³⁵ C(D)W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ημας κΑ,B [2.5%] NU | — N | one other variant

²³ Κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί με πειράζετε; ²⁴ Ἐπιδείξατέ* μοι δηνάριον†—τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν;» Ἀποκριθέντες‡ δὲ εἶπον,§ «Καίσαρος.» ²⁵ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς,* «Ἀπόδοτε τοῖνυν† τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» ²⁶ Καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ· καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

Sadducees deny resurrection

²⁷ Προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων, οἱ ἀντιλέγοντες‡ ἀνάστασιν μὴ εἶναι,§ ἐπηρώτησαν αὐτὸν ²⁸ λέγοντες· «Διδάσκαλε, Μωσῆς* ἔγραψεν ἡμῖν, ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ,† ἵνα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ λάβῃ‡ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ²⁹ Ἐπὶ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος· ³⁰ καὶ ἔλαβεν* ὁ δεύτερος τὴν γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος·† ³¹ καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν·‡ ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἐπτά§—οὐ κατέλιπον* τέκνα, καὶ ἀπέθανον. ³² Ὑστερον δὲ πάντων,† ἀπέθανεν καὶ ἡ γυνή·‡ ³³ Ἐν τῇ οὖν§ ἀναστάσει,* τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; Οἱ γὰρ ἐπτά ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα.»

³⁴ Καὶ ἀποκριθεὶς† εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσιν καὶ ἐκγαμίσκονται·‡ ³⁵ οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν, καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε ἐκγαμίζονται.§ ³⁶ Οὔτε* γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰσάγγελοι γὰρ εἰσιν—καὶ υἱοὶ εἰσιν τοῦ† Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. ³⁷ Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μωϋσῆς‡ ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει· «Κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν§ Θεὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν* Θεὸν Ἰακώβ.» ³⁸ Θεὸς δὲ οὐκ ἔστιν νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων—πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.» ³⁹ Ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων εἶπον,† «Διδάσκαλε, καλῶς εἶπας.» ⁴⁰ Οὐκέτι δὲ‡ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

§ 20:23 τι με πειράζετε f³⁵ A(C)D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB [1.5%] NU * 20:24 επιδειξατε f³⁵ C,N [85%] CP,HE,RP,TR | δειξατε xA,B,D,W [15%] OC,NU † 20:24 δηναριον rell | 1 οι δε εδειξαν και ειπε (x)C,N [20%] (plus several minor variations) ‡ 20:24 αποκριθεντες f³⁵ A,C(D),W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | οι xB,N [3%] NU § 20:24 ειπον rell | ειπαν xB,C [0.5%] NU * 20:25 αυτοις f³⁵ A,C,D,N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | προς αυτους xB [3%] NU † 20:25 αποδοτε τοινυν f³⁵ A,C,N,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 xB [2%] NU | 1 D | 1 ουν [6%] ‡ 20:27 αντιλεγοντες f³⁵ A,W (94.3%) CP,HE,RP,TR[NU] | λεγοντες xB,C,D,N (5.4%) OC | three other variants (0.3%) § 20:27 αναστασιν μη ειναι rell | 231 N [2.5%] OC * 20:28 μωσης f³⁵ xA [60%] HE,RP,TR | μωυσης B,D,N,W [40%] CP,OC,NU † 20:28 αποθानη f³⁵ A,N,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | η B [4%] NU | D is wild | three other variants | x omits whole line ‡ 20:28 ο αδελφος αυτου λαβη f³⁵ [20%] | 4123 A,B,D,N,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC,NU § 20:28 εξαναστηση f³⁵ xB,D,N [67%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | εξαναστησει A,W [33%] * 20:30 ελαβεν f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,D [0.5%] NU † 20:30 την γυναικα και ουτος απεθανεν ατεκνος f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,D [1%] NU ‡ 20:31 αυτην f³⁵ xB(D)W [55%] CP,HE,TR,OC,NU | 1 ωσαυτως A [45%] RP § 20:31 επτα f³⁵ xA,B,D [73%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | 1 και W [27%] some TRs * 20:31 κατελιπον rell | κατελειπον A [18%] | αφηκαν D | two other variants † 20:32 δε παντων f³⁵ A,W [60%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 [30%] | 1 [9.5%] | και xB,D [0.5%] NU ‡ 20:32 απεθανεν και η γυνη f³⁵ A,W [98%] CP,HE,RP,TR | 2341 xB,D [2%] OC,NU § 20:33 εν τη ουν f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 x | η γυνη 312 B [0.5%] NU * 20:33 ουν αναστασει rell | 21 [0.5%] OC † 20:34 αποκριθεις f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,D [1%] NU ‡ 20:34 εκγαμισκονται f³⁵ Q [74%] CP,HE,RP,TR | εκγαμιζονται A,W [23%] OC | γαμισκονται xB [2%] NU | γαμιζονται [1%] | γαμουνται D | two other variants § 20:35 εκγαμιζονται f³⁵ A,W [84%] CP,HE,RP | εκγαμισκονται [9%] TR | γαμιζονται xD,Q [4%] OC,NU | γαμισκονται B [3%] * 20:36 ουτε f³⁵ xQ,W [94.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ουδε A,B,D [5.5%] NU † 20:36 του f³⁵ Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | τω D | — xA,B [0.3%] NU ‡ 20:37 μωυσης f³⁵ B,D,Q,W [55%] CP,OC,NU | μωσης xA [45%] HE,RP,TR § 20:37 τον f³⁵ A,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,D [1%] NU * 20:37 τον f³⁵ A,Q [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB,D [1%] NU | W omits phrase † 20:39 ειπον rell | ειπαν xB,D [0.5%] NU ‡ 20:40 δε f³⁵ A,D,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | γαρ xB [1%] NU

Is the Christ David's Son?

⁴¹ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· «Πῶς λέγουσιν[§] τὸν Χριστὸν Υἱὸν Δαυὶδ εἶναι;* ⁴² Καὶ αὐτὸς[†] Δαυὶδ λέγει ἐν Βίβλῳ[‡] Ψαλμῶν, <Εἶπεν ὁ § Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ⁴³ ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.> ⁴⁴ Δαυὶδ οὖν Κύριον αὐτὸν* καλεῖ, καὶ πῶς Υἱὸς αὐτοῦ[†] ἐστίν;»

Jesus denounces the scribes

⁴⁵ Ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·[‡] ⁴⁶ «Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλούντων ἄσπασμους ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις· ⁴⁷ οἱ κατεσθίουσιν τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται. Οὗτοι λήψονται[§] περισσότερον κρῖμα.»

21

A lesson in giving

¹ Ἀναβλέψας δὲ εἶδεν τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον* πλουσίους. ² Εἶδεν δὲ τινα καὶ[†] χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτά.[‡] ³ Καὶ εἶπεν· «Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη[§] πλεῖον πάντων ἔβαλεν· ⁴ ἅπαντες* γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ,[†] αὕτη δέ, ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς, ἅπαντα[‡] τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλεν.»[§]

Jerusalem will be destroyed

⁵ Καὶ τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασιν κεκόσμηται, εἶπεν, ⁶ «Ταῦτα ἃ θεωρεῖτε—ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθον* ὃς οὐ καταλυθήσεται.»

The Olivet Discourse

⁷ Ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν λέγοντες· «Διδάσκαλε, πότε οὖν ταῦτα ἔσται;» καὶ «Τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ[†] ταῦτα γίνεσθαι;» ⁸ Ὁ δὲ εἶπεν· «Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε, πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες ὅτι[‡] <Ἐγὼ εἰμι> καὶ <Ὁ καιρὸς ἤγγικεν>. Μὴ οὖν[§] πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. ⁹ Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος.»

§ 20:41 λεγουσιν *rell* | 1 τινες A [17%] * 20:41 υιον δαυιδ ειναι *f*³⁵ A,Q,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 321 xB [0.3%] NU | 312 [1%] | 12 D | υιος 2 εστιν [1%] † 20:42 και αυτος *f*³⁵ A,D,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 γαρ xB [2%] NU | 12 γαρ Q ‡ 20:42 βιβλω *rell* | 1 των D,W [8.5%] OC § 20:42 ο *f*³⁵ xA,Q,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | — B(D)NU * 20:44 κυριον αυτον *rell* | 21 A,B,Q [17%] OC † 20:44 υιος αυτου *f*³⁵ xD,Q,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 A,B [8%] NU ‡ 20:45 αυτου *f*³⁵ xA,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | αυτους (Q) | εαυτου [1.5%] | — B,D [0.3%] § 20:47 ληψονται *rell* | λημψονται xA,B,D,W [1%] NU * 21:1 τα δωρα αυτων εις το γαζοφυλακιον *f*³⁵ A,Q,W [96.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 456123 xB,D [3%] NU | four other variants † 21:2 τινα και *f*³⁵ (A)Q,W [84%] CP,HE,RP | 21 D [11%] TR | 1 xB [5%] OC,NU ‡ 21:2 δυο λεπτα *f*³⁵ A(D)W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 xB,Q [1%] NU § 21:3 η πτωχη αυτη *f*³⁵ A,Q,W [95%] HE,RP,TR,OC | 312 xB(D) [5%] CP,NU * 21:4 απαντες *f*³⁵ A,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | παντες xB(D) [1%] NU † 21:4 του θεου *f*³⁵ A,D,Q,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB [1.5%] NU ‡ 21:4 απαντα *f*³⁵ A,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | παντα xB,D,Q [1.5%] NU § 21:4 εβαλεν *rell* | 1 ταυτα λεγων εφωνει ο εχων ωτα ακουειν ακουετω [20%] (there are a few minor variations) * 21:6 λιθος επι λιθον *f*³⁵ W (32.2%) CP | 12 λιθω A,Q (65.1%) HE,RP,TR,OC,NU | 12 λιθων (0.3%) | 12 λιθω ωδε xB(D) (0.5%) | 123 ωδε (0.4%) | ωδε 12 λιθω (0.5%) | ωδε 32 λιθω (0.5%) | ωδε 123 (0.2%) | two other variants (0.2%) † 21:7 μελλη *rell* | μελλει W [12%] ‡ 21:8 οτι *f*³⁵ A,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — xB [1%] NU § 21:8 ουν *f*³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — (x)B,D [1%] NU

Things are going to get bad, really bad

10 Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς· «Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ* ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. 11 Σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους καὶ† λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται, φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ’ οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται.‡ 12 Πρὸ δὲ τούτων ἀπάντων,§ ἐπιβαλοῦσιν ἐφ’ ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς* συναγωγὰς καὶ φυλακάς, ἀγομένους† ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου. 13 Αποβήσεται δὲ‡ ὑμῖν εἰς μαρτύριον. 14 Θέσθε§ οὖν εἰς τὰς καρδίας* ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι. 15 ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν ἣ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν ἢ ἀντιστῆναι† πάντες‡ οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. 16 Παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ ἀδελφῶν,§ καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν. 17 Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.* 18 (Καὶ θριξ̃ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται— 19 ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.)

Jerusalem will be destroyed

20 »Ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν† Ἱερουσαλήμ, τότε γνῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. 21 Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρεῖτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν. 22 Ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταί εἰσιν, τοῦ πληρωθῆναι‡ πάντα τὰ γεγραμμένα. 23 Οὐαὶ δὲ§ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις· ἔσται γὰρ* ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὁργὴ ἐν† τῷ λαῷ τούτῳ. 24 Καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας,‡ καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη.§ Καὶ Ἱερουσαλήμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι* πληρωθῶσιν καιροὶ ἐθνῶν.

Christ will return to the earth

25 »Καὶ ἔσται† σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἀστροῖς, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν, ἐν ἀπορίᾳ, ἡχούσης‡ θαλάσσης καὶ σάλου· 26 ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ§ οἰκουμένη—αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. 27 Καὶ τότε ὄψονται τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου

* **21:10** ἐπὶ f³⁵ B,W [91%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐπὶ κA,D [9%] NU † **21:11** κατὰ τοποὺς καὶ f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 312 κB [0.5%] NU ‡ **21:11** καὶ (–κ. 0.6%) σημεῖα (–σ. 0.4%) ἀπ οὐρανοῦ (–α. ο. 0.3%) μεγάλα (–μ. A 0.3%) εἰσται (–ε. 0.2%) f³⁵ (A)W (85.9%) CP,HE,RP,TR,OC | 125346 κ (5.8%) | 512346 (1.6%) | 123465 (0.4%) | 125634 (0.2%) | 341256 D (0.2%) | 134256 B,NU | 12345 εἰσονται (4.3%) | 12534 εἰσονται (1%) | five further variants (0.5%) § **21:12** ἀπαντῶν f³⁵ [34%] CP,TR | παντῶν κA,B,D,W [66%] HE,RP,OC,NU * **21:12** εἰς f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 τὰς κB,D [0.5%] NU † **21:12** ἀγομένους f³⁵ A,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀπαγομένους κB,D [1.5%] NU ‡ **21:13** δε f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D [0.5%] NU § **21:14** θεσθε f³⁵ [97%] CP,HE,RP,TR,OC | θετε κA,B,D,W [3%] NU * **21:14** εἰς τὰς καρδίας f³⁵ W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐν ταῖς καρδίαις κA,B,D [3%] NU † **21:15** ἀντειπεῖν ἢ ἀντιστῆναι f³⁵ A [30%] | 321 κB [1.5%] NU | 1 οὐδε 3 W [68%] CP,HE,RP,TR,OC | 3 D | two other variants ‡ **21:15** πάντες f³⁵ κA,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ἀπαντες B [0.5%] NU § **21:16** συγγενῶν καὶ φίλων καὶ ἀδελφῶν f³⁵ [75%] CP,HE,RP,OC | 54123 κB(D) [23%] TR,NU | 54 συγγενεῶν 23 A,W | at least eight further variants [2%] * **21:17** ὑπὸ παντῶν διὰ τὸ ὄνομα μου *rell* | 345612 [20%] † **21:20** τὴν f³⁵ A [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB(D)W [0.5%] NU ‡ **21:22** πληρωθῆναι f³⁵ C [56%] CP,TR,OC | πλησθῆναι κA,B,D,N,W [44%] HE,RP,NU § **21:23** δε f³⁵ κA,C,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — B,D [1%] NU * **21:23** γὰρ *rell* | 1 τότε [2.5%] OC † **21:23** ἐν f³⁵ W [87%] CP,HE,RP,TR | — κA,B,C,D,N [13%] OC,NU ‡ **21:24** μαχαίρας f³⁵ κA,C,N [99%] CP,HE,RP,TR,OC | μαχαίρης B [0.5%] NU | μαχαίραις W | ρομφαίας D [0.5%] § **21:24** πάντα τὰ ἔθνη f³⁵ A,C,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 κB [1%] NU * **21:24** ἀχρι f³⁵ A,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 οὐ κB,N [1.5%] NU | ἀχρις οὐ C,D [4%] | 1 οὐν [1%] | two other variants † **21:25** εἰσται f³⁵ A,C,N,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | εἰσονται κB,D,NU ‡ **21:25** ἡχούσης f³⁵ D,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | ἡχους κA,B,C,N [7%] NU § **21:26** τὴν *rell* | ἐν 1 CP

ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. ²⁸ Ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν.»

Parable of the fig tree

²⁹ Καὶ εἶπεν παραβολὴν αὐτοῖς· «Ἴδετε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα. ³⁰ Ὅταν προβάλλωσιν* ἤδη, βλέποντες ἅψ' ἐαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη† ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. ³¹ Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ³² Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα γένηται. ³³ Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται,‡ οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.§

Watch and pray

³⁴ »Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρηθῶσιν* ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ αἰφνίδιος† ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ‡ ἡ ἡμέρα ἐκείνη. ³⁵ Ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται§ ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. ³⁶ Ἀγρυπνεῖτε οὖν* ἐν παντὶ καιρῷ, δεόμενοι ἵνα καταξιωθῇτε† ἐκφυγεῖν πάντα‡ τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου.»

His daily routine

³⁷ Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ἠυλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἑλαιῶν. ³⁸ Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθηρίζεν πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

22

Judas joins the plot against Jesus

¹ Ἦγγιζεν δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη Πάσχα. ² Καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν. ³ Εἰσηλθεν δὲ ὁ * Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν (τὸν ἐπικαλούμενον† Ἰσκαριώτην), ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα. ⁴ Καὶ ἀπελθὼν συνελάλησεν τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ‡ στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς.§ ⁵ Καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύρια* δοῦναι. ⁶ Καὶ ἐξωμολόγησεν, καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου.†

The last night

* **21:30** προβαλλωσιν **f**³⁵ [28%] | προβαλωσιν **κA,B,C,W** [66%] **CP,HE,RP,TR,OC,NU** | προσβαλωσιν [5%] | προβαλουσιν **N** | προβασωσιν **D** | three other variants † **21:30** ἡδη *rell* | — **N** [15%] ‡ **21:33** παρελεύσεται **f**³⁵ **C,W** [32%] | παρελευσονται **κA,B,D,N** [68%] **CP,HE,RP,TR,OC,NU** § **21:33** παρελθωσιν **f**³⁵ **A,C,N** [99%] **CP,HE,RP,TR,OC** | παρελευσονται **κB,D,T,W** [1%] **NU** * **21:34** βαρηθωσιν **f**³⁵ **κA,B,C,T,W** [75%] **CP,HE,RP,OC,NU** | βαρυθωσιν **D** [20%] **TR** | βαρυθωσιν **N** [5%] † **21:34** αιφνιδιος *rell* | αιφνιδιος [18%] | εφνιδιος **κ** | εφνειδιον **N** | ενιφνιος **D** | one other variant ‡ **21:34** αιφνιδιος εφ υμας επιστη **f**³⁵ **C,W** [95%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 4231 (**κ**)**B(D)T** [1%] **NU** | 1423 **A,N** [3%] | four other variants [1%] § **21:35** γαρ επελευσεται **f**³⁵ **A,C,N,W** [97%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 1 ελευσεται [3%] | επεισελευσεται 1 (**κB,D**)**NU** * **21:36** ουν **f**³⁵ **A,C,N,W** [99.8%] **CP,HE,RP,TR,OC** | δε **κB,D,NU** † **21:36** καταξιωθητε **f**³⁵ **A,C,D,N** [98%] **CP,HE,RP,TR,OC** | κατισχυσητε **κT(W)** [1.5%] **NU** | κατισχυσηται **B** [0.2%] ‡ **21:36** παντα **f**³⁵ **κ** [85%] **CP,HE,RP,OC** | ταυτα 1 **B,D** [11%] **TR,NU** | 1 ταυτα **A,C,N,W** [4%] | two other variants * **22:3** ο **f**³⁵ [47%] **TR,OC** | — **κA,B,C,D,N,W** [53%] **CP,HE,RP,NU** † **22:3** επικαλουμενον **f**³⁵ **A,C,N** [92%] **CP,HE,RP,TR,OC** | καλουμενον **κB,D,W** [3.5%] **NU** | λεγομενον [4%] | two other variants ‡ **22:4** και **f**³⁵ **κA,B(D)** [75%] **HE,RP,NU** | 1 τοις **C,W** [21%] **CP,TR** | 1 γραμματευσιν 1 **N** [4%] **OC** § **22:4** αυτον παραδω αυτοις **f**³⁵ **A,N,W** [93%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 321 **ϕ**^{75v} **κB,C** [7%] **NU** | 21 (**D**) | one other variant * **22:5** αργυρια **f**³⁵ **A,C** [49%] **OC** | αργυριον **ϕ**⁷⁵ **κB,D,N,W** [51%] **CP,HE,RP,TR,NU** † **22:6** αυτοις ατερ οχλου **f**³⁵ **N,W** [96%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 231 **ϕ**⁷⁵ **κA,B,C** [1%] **NU** | 23 **D** | 1 [3%]

Preparation for the last Passover

7 Ἦλθεν δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἁζύμων, ἐν[‡] ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα. 8 Καὶ ἀπέστειλεν Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπών, «Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ Πάσχα, ἵνα φάγωμεν.» 9 Οἱ δὲ εἶπον[§] αὐτῷ, «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσομεν;»* 10 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἴδού, εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ[†] εἰσπορεύεται. 11 Καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας, <Λέγει σοι ὁ Διδάσκαλος· Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;> 12 Κάκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον[‡] μέγα, ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.» 13 Ἀπελθόντες δὲ εὗρον καθὼς εἶρηκεν[§] αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ Πάσχα.

They eat the Passover

14 Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσεν, καὶ οἱ δώδεκα* ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ. 15 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν. 16 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐκέτι[†] οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ[‡] ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.» 17 Καὶ δεξάμενος[§] ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπεν· «Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς.* 18 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι[†] οὐ μὴ πῖω[‡] ἀπὸ τοῦ γενήματος[§] τῆς ἀμπέλου ἕως ὅτου* ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ.»

Jesus institutes the Lord's Supper

19 Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας, ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, «Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» 20 Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον,[†] μετὰ τὸ δειπνήσαι, λέγων· «Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον.[‡]

The betrayer is present

21 »Πλὴν ἰδοῦ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. 22 Καὶ[§] ὁ μὲν Υἱὸς* τοῦ Ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὀρισμένον,[†] πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδοται.» 23 (Καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἶη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν.)

Wanting to be 'the greatest' is not a valid option

‡ 22:7 ἐν **f**³⁵ **κA,N,W** [99%] **CP,HE,RP,TR,OC**[NU] | — **B,C,D** [1%] § 22:9 εἶπον *rell* | εἶπαν **ϕ**⁷⁵**κB,C,D** [1.5%] NU | εἰπων [1%] * 22:9 ἐτοιμάσομεν **f**³⁵ [60%] **CP,HE,RP** | ἐτοιμασώμεν **ϕ**⁷⁵**κA(B)C(D)N,W** [40%] **TR,OC,NU** † 22:10 οὐ **f**³⁵ **D,W** [86%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 1 εαν **A,N** [12%] | εἰς ἣν **κB,C** [1.5%] NU | three other variants [0.5%] ‡ 22:12 ἀναγαιον **f**³⁵ **A,B(D)N** [45%] NU | ἀνωγαιον [27%] **CP,OC** | ἀνωγειον [17%] **HE,RP,TR** | ἀνωγειων [5%] | ἀνογαιον [4%] | ἀναγειον **C,W** [1%] | ἀνωγαιαν **κ** | three other variants [1%] § 22:13 εἶρηκεν **f**³⁵ **A,N,W** [94%] **CP,HE,RP,TR,OC** | εἰρηκεῖ **ϕ**⁷⁵**κB,C,D** [1%] NU | εἶπεν [5%] * 22:14 δώδεκα **f**³⁵ **A,C,N,W** [99.5%] **CP,HE,RP,TR,OC** | — **ϕ**⁷⁵**κB,D** [0.5%] NU † 22:16 οὐκέτι **f**³⁵ **(D)N,W** [97%] **CP,HE,RP,TR,OC** | — **ϕ**^{75v}**κA,C,B** [3%] NU | one other variant ‡ 22:16 ἐξ αὐτοῦ **f**³⁵ **A,N,W** [98%] **CP,HE,RP,TR,OC** | ἀπ 2 **D** [1%] | αὐτο **κB,C** [1%] NU | one other variant § 22:17 δεξαμενος *rell* | 1 το **A,D,W** [12%] **OC** | 1 καὶ [3%] * 22:17 ἑαυτοῖς **f**³⁵ **A,D,N,W** [93%] **CP,HE,RP,TR,OC** | εἰς ἑαυτοὺς **B,C** [6%] NU | εἰς αὐτοὺς [1%] | ἀλλήλοις **κ** | two other variants † 22:18 ὅτι **f**³⁵ **κA,N,W** [98%] **CP,HE,RP,TR,OC**[NU] | — **B,C,D** [2%] ‡ 22:18 οὐ μὴ πῖω **f**³⁵ **A,C,N** [92.5%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 123 ἀπο τοῦ νυν **ϕ**^{75v}**κB** [6%] NU | ἀπο τοῦ νυν 123 **D** [1.5%] | 123 νυν **W** § 22:18 γενήματος **f**³⁵ **ϕ**⁷⁵**κA,B,C,D,N,W** [85%] **CP,HE,RP,OC,NU** | γεννηματος [15%] **TR** * 22:18 οἱ **f**³⁵ **A,D,N** [98%] **CP,HE,RP,TR,OC** | οὐ **κB,C** [2%] NU | τοῦ **W** † 22:20 ὡσαύτως καὶ το ποτηριον **f**³⁵ **A,N,W** [99.5%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 2341 **ϕ**^{75v}**κB** [0.5%] NU | **D** has long omission ‡ 22:20 ἐκχυνόμενον **f**³⁵ **N(W)** [96.5%] **CP,HE,RP,TR,OC** | ἐκχυννόμενον **κA,B,T** [3.5%] NU § 22:22 καὶ **f**³⁵ **A,N,W** [99%] **CP,HE,RP,TR,OC** | ὅτι **ϕ**⁷⁵**κB,D,T** [1%] NU * 22:22 μὲν υἱὸς **f**³⁵ **A(D)N,W** [99.6%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 2 **κ** | 21 **ϕ**^{75v}**B,T** [0.3%] NU † 22:22 πορεύεται κατὰ το ὀρισμένον **f**³⁵ **A,N,W** [97%] **CP,HE,RP,TR,OC** | 2341 **ϕ**^{75v}**κB,D,T** [3%] NU

24 Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων. 25 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· «Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν[‡] αὐτῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται. 26 Ὑμεῖς δὲ οὐχ[§] οὕτως—ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γενέσθω* ὡς ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν. 27 Τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; Οὐχ[†] ὁ ἀνακείμενος; Ἐγὼ δὲ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν[‡] ὡς ὁ διακονῶν. 28 Ὑμεῖς δὲ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου. 29 Κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ Πατήρ μου, βασιλείαν, 30 ἵνα ἐσθίητε[§] καὶ πίνετε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου.* καὶ καθίσεσθε[†] ἐπὶ θρόνων κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς[‡] τοῦ Ἰσραὴλ.»

Peter will deny Him

31 Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος·[§] «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς τοῦ σιναῖσαι* ὡς τὸν σῖτον. 32 Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ[†] ἡ πίστις σου· καὶ σύ, ποτὲ ἐπιστρέψας, στήριξον[‡] τοὺς ἀδελφούς σου.» 33 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, «Κύριε, μετὰ σοῦ ἔτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.» 34 Ὁ δὲ εἶπεν, «Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ μὴ[§] φωνήσῃ* σήμερον ἀλέκτωρ πρὶν ἢ [†] τρὶς ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι με.»[‡]

“Buy a sword”

35 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου[§] καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσατε;»* Οἱ δὲ εἶπον,[†] «Οὐδενός.»[‡] 36 Εἶπεν οὖν[§] αὐτοῖς· «Ἀλλὰ νῦν, ὁ ἔχων βαλάντιον* ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλήσει[†] τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσῃ[‡] μάχαιραν. 37 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἔτι[§] τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί· τὸ <Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γὰρ τὰ* περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.» 38 Οἱ δὲ εἶπον,[†] «Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο.» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ἰκανόν ἐστιν.»

[‡] 22:25 κυριεύουσιν *rell* | κυριεύσουσιν [3.5%] | κατακυρεουσιν N [13%] § 22:26 ουχ *rell* | ουκ CP
 * 22:26 γενεσθω *f*³⁵ A,N,W [96.5%] CP,HE,RP,TR | γινεσθω (XB,D)T [3.5%] OC,NU † 22:27 ουχ *f*³⁵ (D) [33%]
 | ουχι *p*⁷⁵ KA,T [67%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | ουχει B,N,W ‡ 22:27 ειμι εν μεσω υμων *f*³⁵ (A)N,Q^V,W [99.5%]
 CP,HE,RP,TR,OC | 2341 XB,T [0.5%] NU | D is wild § 22:30 εσθιητε *f*³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εσθητε
*p*⁷⁵B,D,I,NU | εσθιηται XQ | εσθειηται W | εσθειεται N * 22:30 εν τη βασιλεια μου *f*³⁵ *p*⁷⁵KA,B,N,Q,T,W
 [60%] CP,HE,TR,OC,NU | 123 D | — [40%] RP [homoioteleuton] † 22:30 καθισεσθε *f*³⁵ [64%] CP,HE,RP,OC |
 καθησεσθε XN [23%] NU | καθισησθε [12%] TR | καθησθε B,T [0.5%] | καθησεσθαι A,Q,W | καθεζησθε D | two
 other variants ‡ 22:30 κρινοντες τας δωδεκα φυλας *f*³⁵ KA,N,Q,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 *p*⁷⁵(B)T
 [0.3%] NU | 134 D § 22:31 ειπεν δε ο κυριος *f*³⁵ KA,D,N,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — *p*⁷⁵B,T [0.5%] NU
 * 22:31 σινιασαι *rell* | συνιασαι OC | σεινιασαι *p*^{75v}A,B,D,N,Q,T,W | ζινιασαι X † 22:32 εκλιπη *f*³⁵ XB,D,N,T
 [52%] HE,RP,OC,NU | εκλειπη A,Q,W [48%] CP,TR ‡ 22:32 στηριξον *f*³⁵ D,N,W [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | στηρισον
 KA,B,Q,T [4.5%] NU | three other variants § 22:34 μη *f*³⁵ A,D,N,W [95.5%] CP,HE,RP,TR | — *p*^{75v}XB,T [4.5%]
 OC,NU * 22:34 φωνηση *f*³⁵ N,W [64%] CP,HE,RP | φωνησει KA,B,D,T [36%] TR,OC,NU † 22:34 πριν η *f*³⁵
 A,N,W [90.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 Q [2%] | εως XB,T [1.5%] NU | εως ου [6%] | εως οτου D ‡ 22:34 απαρνηση μη
 ειδεναι με *f*³⁵ A(D)N,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 [1%] | 123 [1%] | 134 [1.5%] | 413 XB,T [0.5%] NU | 143 Q
 [1%] | απαρνησει 234 [3%] § 22:35 βαλαντιου *f*³⁵ [63%] HE,RP,TR | βαλλαντιου *p*^{75v}KA,B,D,N,Q,T,W [37%]
 CP,OC,NU * 22:35 υστερησατε *rell* | υστερηθητε [2%] OC | υστερησεται XN | three other variants † 22:35
 ειπον *rell* | ειπαν B,D,T [0.5%] NU | ειπεν A ‡ 22:35 ουδενος *f*³⁵ XD [52%] CP,TR | ουθενος *p*⁷⁵A,B,N,Q,T,W
 [48%] HE,RP,OC,NU § 22:36 ειπεν ουν *f*³⁵ A,N,Q,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 δε *p*⁷⁵B,T [1.5%] NU | ο δε 1
 XD [0.2%] | — [0.5%] * 22:36 βαλαντιον *f*³⁵ [60%] HE,RP,TR | βαλλαντιον KA,B,D,N,Q,T,W [40%] CP,OC,NU
 † 22:36 πωλησει *f*³⁵ N [64%] CP,HE,RP,OC | πωλησατω *p*^{75v}KA,B,Q,T,W [28%] TR,NU | πολησει [4%] | πωληση
 [4.5%] | πωλησαι D ‡ 22:36 αγορασει *f*³⁵ D [77%] CP,HE,RP,OC | αγορασατω *p*^{75v}KA,B,Q,T,W [21%] TR,NU
 | αγοραση N [2%] § 22:37 ετι *f*³⁵ N [94%] CP,HE,RP,TR,OC | — KA,B,D,Q,T,W [6%] NU * 22:37 τα *f*³⁵ A,N
 [99%] CP,HE,RP,TR,OC | το XB,D,Q(T)W [1%] NU † 22:38 ειπον *rell* | ειπαν *p*⁷⁵XB,D,Q,T [1%] NU | ειπων [1%]

Gethsemane

³⁹ Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.† ⁴⁰ Γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐτοῖς, «Προσεύχεσθε, μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.» ⁴¹ Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ’ αὐτῶν ὥσει λίθου βολήν, καὶ θεὶς τὰ γόνατα προσηύχετο ⁴² λέγων, «Πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν§ τὸ ποτήριον τοῦτο* ἀπ’ ἐμοῦ—πλήν, μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σόν, γενέσθω.»† ⁴³ Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ’ οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. ⁴⁴ Καὶ γενόμενος ἐν ἁγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσηύχετο· ἐγένετο δὲ‡ ὁ ἰδρῶς§ αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος, καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.* ⁴⁵ Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς† εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους‡ ἀπὸ τῆς λύπης. ⁴⁶ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τί καθεύδετε; Ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.»

Betrayal and arrest

⁴⁷ Ἔτι δὲ§ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος· καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς τῶν δώδεκα, προήρχετο* αὐτούς,† καὶ ἡγγισεν τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι αὐτόν (τοῦτο γὰρ σημεῖον δεδῶκει αὐτοῖς, «Ὁν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν»).‡ ⁴⁸ Ὁ δὲ Ἰησοῦς§ εἶπεν αὐτῷ, «Ἰούδα, φιλήματι τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου παραδίδως;»

⁴⁹ Ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτόν τὸ ἐσόμενον εἶπον* αὐτῷ,† «Κύριε, εἰ πατάξομεν‡ ἐν μαχαίρᾳ;»§ ⁵⁰ Καὶ ἐπάταξεν εἰς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως* καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ οὖς† τὸ δεξιόν. ⁵¹ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Ἐἴτε ἕως τούτου» καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ‡ ἰάσατο αὐτόν.

⁵² Εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς§ πρὸς τοὺς παραγενομένους πρὸς* αὐτόν ἀρχιερεῖς καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους· «Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξεληλύθατε† μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων; ⁵³ Καθ’ ἡμέραν ὄντος μου μεθ’ ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ’ ἐμέ. Ἀλλὰ‡ αὕτη ὑμῶν ἐστίν§ ἡ ὥρα· καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.»

Peter denies Jesus

‡ 22:39 αὐτοῦ f³⁵ N [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,D,Q,T,W [3%] NU § 22:42 παρενεγκειν f³⁵ A,N,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC | παρενεγκε p⁷⁵B(D)Q,T [13%] NU | παρενεγκαι κ [7%] * 22:42 το ποτηριον τουτο f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR | 312 p⁷⁵B(D)Q,T [1%] OC,NU | 3123 κ † 22:42 γενεσθω f³⁵ p⁶⁹(D)N [77%] CP,HE,RP,TR | γινεσθω (p⁷⁵κA,B)Q,T,W [23%] OC,NU ‡ 22:44 εγενετο δε f³⁵ D,Q [95%] CP,HE,RP,TR,OC | και 1 κ [3.5%] NU | omit verses 43-44 p^{69,75}A,B,N,T,W (1.3%) (NU puts them in [[ ]]) § 22:44 ιδρως rell | υδρως CP * 22:44 have verses 43-44 f³⁵ (κ)D,Q (98.7%) CP,HE,RP,TR,OC[[NU]] | omit verses 43-44 p^{69,75}A,B,N,T,W (0.9%) | place them after Mt. 26:39 (C) (0.4%) † 22:45 μαθητας rell | 1 αὐτου [3%] TR ‡ 22:45 αὐτους κοιμωμενους f³⁵ A,N,Q,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵κB,D,T,0171 [1.5%] NU § 22:47 δε f³⁵ D,0171 [83%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,N,T,W [17%] NU * 22:47 προηρχετο rell | προηγεν D [8%] OC | προσηρχετο p⁷⁵ [2%] † 22:47 αὐτους f³⁵ p^{69,75}κA,B,D,N,T [85%] CP,HE,RP,OC,NU | αυτων [15%] TR | αὐτου W ‡ 22:47 τουτο γαρ σημειον δεδωκει αυτοις ον αν φιλησω αυτος εστιν f³⁵ D [45%] (with minor variations) CP,OC | — p⁷⁵κA,B,N,T,W [55%] HE,RP,TR,NU § 22:48 ο δε ιησους f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 32 p⁷⁵κB,T [1%] NU * 22:49 ειπον rell | ειπαν p⁷⁵κB,D,T [1%] NU † 22:49 αυτω f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,T [1%] NU | τω κυριω D ‡ 22:49 παταξομεν rell | παταξωμεν [22%] § 22:49 μαχαιρα f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | μαχαιρη p⁷⁵κB,D,T [1%] NU * 22:50 τον δουλον του αρχιερεως f³⁵ p⁷⁵A,D,W,0171^v [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 3412 κB,T [1.5%] NU † 22:50 αὐτου το ους f³⁵ A,W [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 p⁷⁵κB,T,0171 [2%] NU | 12 ωτιον D [2%] ‡ 22:51 αὐτου f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,T,W [2.5%] NU | D is wild § 22:52 ο ιησους f³⁵ W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 p⁷⁵κA,B,T [0.5%] NU | — D [1%] * 22:52 προς f³⁵ κ [33%] CP | επ p⁷⁵A,B,D,T,W,0171 [67%] HE,RP,TR,OC,NU † 22:52 εξεληλυθατε f³⁵ A,W [80%] CP,HE,RP,TR,OC | εξηλθατε p⁷⁵κB,D,T [4%] NU | εξηλθετε 0171 [16%] ‡ 22:53 αλλα f³⁵ D,T [46%] | αλλ p⁷⁵κA,B [54%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | αλλ η W § 22:53 υμων εστιν f³⁵ A [80%] CP,HE,RP,TR | 21 p⁷⁵B,D,T,W [20%] OC,NU | 2 κ

⁵⁴ Συλλαβόντες δὲ αὐτόν, ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον* εἰς τὸν οἶκον† τοῦ ἀρχιερέως· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν. ⁵⁵ Ἀπάντων‡ δὲ πῦρ§ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν,* ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ† αὐτῶν. ⁵⁶ Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπεν, «Καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν.» ⁵⁷ Ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν‡ λέγων, «Γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν.»§

⁵⁸ Καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν ἔφη, «Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ.» Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν,* «Ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί.» ⁵⁹ Καὶ διαστάσης ὥσει ὥρας μιᾶς, ἄλλος τις διῖσχυρίζετο λέγων, «Ἐπ’ ἀληθείας καὶ οὗτος μετ’ αὐτοῦ ἦν, καὶ γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν.» ⁶⁰ Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, «Ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις.» Καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ,† ἐφώνησεν‡ ἀλέκτωρ.

⁶¹ Καὶ στραφεὶς ὁ Κύριος ἐνέβλεψεν τῷ Πέτρῳ, καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου§ τοῦ Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὅτι «Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι,* ἀπαρνήσῃ με τρίς.» ⁶² Καὶ ἐξελθὼν ἔξω† ἔκλαυσεν πικρῶς.

Guards mistreat Jesus

⁶³ Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν‡ ἐνέπαιζον αὐτῷ, daίροντες.§ ⁶⁴ Καὶ περικαλύψαντες αὐτόν, ἐτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ ἐπηρώτων αὐτόν* λέγοντες· «Προφήτευσον. Τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;» ⁶⁵ Καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

Crucifixion day

Jesus judged by the Council

⁶⁶ Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε† καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον‡ αὐτόν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν,§ λέγοντες, ⁶⁷ «Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπέ* ἡμῖν.» Εἶπεν δὲ αὐτοῖς· «Ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε. ⁶⁸ Ἐὰν δὲ καὶ† ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι ἢ ἀπολύσητε.‡ ⁶⁹ Ἀπὸ τοῦ νῦν§ ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.» ⁷⁰ Εἶπον* δὲ πάντες, «Σὺ οὖν εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;» Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, «Ὑμεῖς λέγετε ὅτι ΕΓΩ

* **22:54** εισηγαγον f³⁵ p⁷⁵ xA,B,T [37%] CP,NU | 1 αυτον [55%] HF,RP,TR,OC | συνηγαγον αυτον W | — (D) [8%] † **22:54** τον οικον f³⁵ A,D,W [93%] CP,HF,RP,TR,OC | την οικιαν p⁷⁵ xB,T [7%] NU ‡ **22:55** απαντων f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | περιαπαντων p⁷⁵ xB,T [0.5%] NU § **22:55** πυρ rell | πυραν [2.5%] OC * **22:55** αυτων f³⁵ A,W [95%] CP,HF,RP,TR,OC | — p⁷⁵ xB(D)T [5%] NU † **22:55** εν μεσω f³⁵ x(A)W [99%] CP,HF,RP,TR,OC | μεσος p⁷⁵ B,T,0171^v [1%] NU | μετ D ‡ **22:57** αυτον f³⁵ A,D,N,W [68%] CP,HF,RP,TR | — p⁷⁵ xB,T [32%] OC,NU § **22:57** γυναι ουκ οιδα αυτον f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 2341 p⁷⁵ xB,T [1%] NU | 234 D [0.5%] * **22:58** ειπεν f³⁵ p⁶⁹ A,D,N,W [90%] CP,HF,RP,TR,OC | εφη p⁷⁵ xB,T [10%] NU † **22:60** αυτου rell | του πετρου [15%] ‡ **22:60** εφωνησεν rell | 1 ο [3%] TR § **22:61** λογου f³⁵ A,D,N,W [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ρηματος p^{69,75} xB,T [3.5%] NU * **22:61** φωνησαι f³⁵ A,D,N,W [87%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 σημερον p⁷⁵ xB,T [12%] NU | σημερον 1 [1%] † **22:62** εξω f³⁵ p⁷⁵ xB,D,T [47%] NU | 1 ο πετρος A,N,W [53%] CP,HF,RP,TR,OC ‡ **22:63** τον ιησουν f³⁵ A,N,W [96.5%] CP,HF,RP,TR,OC | αυτον p⁷⁵ xB,D,T,0171^v [3.5%] NU § **22:63** δαιροντες f³⁵ [35%] | δερουντες p⁷⁵ xA,B,N,T,W [65%] CP,HF,RP,TR,OC,NU | — D,0171 * **22:64** αυτον ετυπτον αυτου το προσωπον και επηρωτων αυτον f³⁵ A,N,W [94%] CP,HF,RP,TR,OC | 2134578 [4%] | 345216 D | 87 p⁷⁵ B,T [2%] NU | 78 x † **22:66** τε f³⁵ p⁷⁵ xA,B,N,T,W [50%] CP,TR,NU | — (D) [50%] HF,RP,OC ‡ **22:66** απηγαγον f³⁵ p⁷⁵ xB,D,T [24%] CP,NU | ανηγαγον A,W [75%] HF,RP,TR,OC | ηγαγον N [1%] § **22:66** αυτων f³⁵ p⁷⁵ xB,D,T [74%] CP,HF,RP,NU | εαυτων A,N,W [23%] TR,OC | αυτον [2%] | three other variants [1%] * **22:67** ειπε f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HF,RP,TR,OC | ειπον p⁷⁵ xB,T [0.5%] NU | — D † **22:68** και f³⁵ A,N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | — p⁷⁵ xB(D)T [1.5%] NU ‡ **22:68** μοι η απολυσητε f³⁵ A,D,N,W [94.3%] CP,HF,RP,TR,OC | 12 (three variations of the verb) (0.5%) | 23 με (0.3%) | 23 (2.4%) | 1 (1.6%) | — p⁷⁵ xB,T (0.4%) NU | four other variants (0.4%) § **22:69** νυν f³⁵ N,W [98.5%] CP,HF,RP,TR,OC | 1 δε p⁷⁵ xA,B,D,T [1.5%] NU * **22:70** ειπον rell | ειπαν p⁷⁵ xB,T [1%] NU | one other reading

EIMI.» ⁷¹ Οἱ δὲ εἶπον·† «Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτυρίας;‡ Αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.»

23

Jesus taken to Pontius Pilate

¹ Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἤγαγον* αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλᾶτον. ² Ἦρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, «Τοῦτον εὗρομεν† διαστρέφοντα τὸ ἔθνος,‡ καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους§ διδόναι,* λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι.» ³ Ὁ δὲ Πιλᾶτος ἐπηρώτησεν† αὐτὸν λέγων, «Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη, «Σὺ λέγεις.» ⁴ Ὁ δὲ Πιλᾶτος εἶπεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους,‡ «Οὐδὲν εὗρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.» ⁵ Οἱ δὲ ἐπίσχυον, λέγοντες ὅτι «Ἀνασεῖει τὸν λαόν, διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας,§ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε.»

Jesus taken to Herod

⁶ Πιλᾶτος δὲ ἀκούσας «Γαλιλαῖαν,»* ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστιν. ⁷ Καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστίν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις. ⁸ Ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν, ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ† ἰδεῖν αὐτόν, διὰ τὸ ἀκούειν‡ πολλὰ§ περὶ αὐτοῦ· καὶ ἠλπίζεν τι* σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον. ⁹ Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. ¹⁰ Εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς,† εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ. ¹¹ Ἐξουθενήσας δὲ αὐτόν‡ ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαίξας, περιβαλὼν αὐτόν§ ἐσθῆτα λαμπράν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ. ¹² (Ἐγένοντο δὲ φίλοι ὃ τε Πιλᾶτος καὶ ὁ Ἡρώδης* ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων —προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς.)†

Pilate sentences Jesus

¹³ Πιλᾶτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαόν, ¹⁴ εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὥς ἀποστρέφοντα‡ τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας οὐδὲν§ εὗρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ. ¹⁵ Ἀλλ' οὐδὲ

† 22:71 ειπον *rell* | ειπαν $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{D},\text{T}$ [1%] NU ‡ 22:71 χρεϊαν εχομεν μαρτυριας $\mathfrak{f}^{35}\kappa\text{A},\text{D},\text{N},\text{W}$ [85%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 $\mathfrak{P}^{75}\text{B},\text{T}$ [0.5%] NU | 1 εχωμεν 3 [12%] | 12 μαρτυρων D [2.5%] * 23:1 ηγαγον *rell* | ηγαγεν [1%] CP,TR † 23:2 ευρομεν *rell* | ευραμεν B,T [1%] NU | ευρον D | ευρωμεν [1%] | two other variants ‡ 23:2 εθνος $\mathfrak{f}^{35}\text{A},\text{W}$ [70%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ημων $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{D},\text{N},\text{T}$ [30%] NU § 23:2 καισαρι φορους $\mathfrak{f}^{35}(\text{N})\text{W}$ [91%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B}(\text{D})\text{T}$ [1%] NU | 1 φορον A [8%] * 23:2 διδοναι $\mathfrak{f}^{35}\text{A}(\text{D})\text{N},\text{W}$ [96%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 και $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{T}$ [4%] NU † 23:3 επρωτησεν $\mathfrak{f}^{35}\text{A},\text{D},\text{N},\text{W}$ [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ηρωτησεν $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{T}$ [0.5%] NU ‡ 23:4 οχλους *rell* | 1 οτι [1%] OC § 23:5 ιουδαϊας $\mathfrak{f}^{35}\mathfrak{P}^{75}\text{A}(\text{D})\text{N},\text{W}$ [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 και $\kappa\text{B},\text{T}$ [0.5%] NU * 23:6 γαλιλαιαν $\mathfrak{f}^{35}\text{A},\text{D},\text{W}$ [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{T}$ [0.5%] NU | γαλιλαιας N | four other spellings † 23:8 θελων εξ ικανου $\mathfrak{f}^{35}\text{A}$ [72%] CP,HE,RP,TR | 231 [4%] OC | 123 χρονου N,W [20%] | 12 ικανων χρονων D | 23 χρονου 1 [3.5%] | 2 ικανων χρονων 1 $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{T}$ [0.5%] NU | several other variants ‡ 23:8 ακουειν *rell* | 1 αυτον [3%] OC § 23:8 πολλα $\mathfrak{f}^{35}\text{A},\text{N},\text{W}$ [95%] CP,HE,RP,TR,OC | — $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{D},\text{T}$ [5%] NU * 23:8 τι *rell* | ετι CP † 23:10 αρχιερεις και οι γραμματεις *rell* | 4231 OC ‡ 23:11 αυτον $\mathfrak{f}^{35}\text{A},\text{B},\text{D}(\text{W})$ [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 και $\mathfrak{P}^{75}\text{N},\text{T}$ [2.5%] [NU] | και κ § 23:11 αυτον $\mathfrak{f}^{35}\text{A}(\text{D})\text{N},\text{T},\text{W}$ [89%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτω [6%] | — $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B}$ [5%] NU | one other variant * 23:12 πιλατος και ο ηρωδης $\mathfrak{f}^{35}\text{A}(\text{D})\text{N}$ [74%] CP,HE,RP,TR | 4231 $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{T}$ [1.5%] OC,NU | 124 W [24.5%] † 23:12 εαυτους $\mathfrak{f}^{35}\text{A},\text{N},\text{W}$ [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτους $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{T}$ [0.5%] NU | D has long omission ‡ 23:14 αποστρεφοντα *rell* | διαστρεφοντα [14%] § 23:14 ουδεν $\mathfrak{f}^{35}\text{A},\text{D},\text{N},\text{W}$ [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ουθεν $\mathfrak{P}^{75}\kappa\text{B},\text{T}$ [1%] NU

Ἡρώδης (ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐτόν)* καὶ ἰδοὺ, οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶν πεπραγμένον αὐτῷ. ¹⁶ Παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.» ¹⁷ (Ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἐορτὴν ἕνα.)†

¹⁸ Ἀνέκραξαν‡ δὲ παμπληθεὶς λέγοντες· «Αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν* Βαραββᾶν»— ¹⁹ ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει, καὶ φόνον, βεβλημένος εἰς φυλακὴν.† ²⁰ Πάλιν οὖν‡ ὁ Πιλᾶτος προσεφώνησεν,§ θέλων ἀπολῦσαι τὸν Ἰησοῦν. ²¹ Οἱ δὲ ἐπεφώνουν λέγοντες· «Σταύρωσον, σταύρωσον* αὐτόν.» ²² Ὁ δὲ τρίτον εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; Οὐδὲν αἵτιον† θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.» ²³ Οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι· καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχιερέων.‡ ²⁴ Ὁ δὲ§ Πιλᾶτος ἐπέκρινεν γενέσθαι τὸ αἶτημα αὐτῶν. ²⁵ Ἀπέλυσεν δὲ* τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς τὴν† φυλακὴν, ὃν ᾔτοῦντο· τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκεν τῷ θελήματι αὐτῶν.

Jesus is crucified

²⁶ Καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνός τινος Κυρηναίου (ἐρχομένου‡ ἀπ' ἀγροῦ), ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὃπισθεν§ τοῦ Ἰησοῦ. ²⁷ Ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ γυναικῶν αἱ καὶ* ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν αὐτόν. ²⁸ Στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτάς ὁ Ἰησοῦς† εἶπεν· «Θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ· πλὴν ἐφ' ἐαυτὰς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν. ²⁹ Ὅτι ἰδοὺ, ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσιν, «Μακάριαι αἱ στεῖραι, καὶ‡ κοιλῖαι αἱ οὐκ ἐγέννησαν καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ ἐθήλασαν.»§ ³⁰ Τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσιν, «Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς,» καὶ τοῖς βουνοῖς, «Καλύψατε ἡμᾶς.» ³¹ Ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;»*

³² Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο, κακοῦργοι,† σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. ³³ Καὶ ὅτε ἀπῆλθον‡ ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν· καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

* **23:15** ανεπεμψα γαρ υμας προς αυτον f³⁵ A,D,N,W [82%] CP,HE,RP,TR,OC | ανεπεμψεν 2345 [2%] | 12543 [2%] | ανεπεμψεν 2543 [2%] | ανεπεμψεν 254 ημας p⁷⁵κB,T [12%] NU † **23:17** have verse 17 (with a variety of minor variations) f³⁵ (κ)(D)(N)W (97.9%) CP,HE,RP,TR,OC | omit verse 17 p⁷⁵A,B,T (1.9%) NU | longer omissions (0.2%) ‡ **23:18** ανεκραξαν f³⁵ A,D,N(W) [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ανεκραγον p⁷⁵κB,T [1.5%] NU § **23:18** παμπληθει rel | παμπληθη CP * **23:18** ημιν f³⁵ A,D,W [88%] HE,RP,OC | 1 του p⁷⁵κB,N,T [12%] CP,TR,NU † **23:19** βεβλημενος εις φυλακην f³⁵ A,D,N [93.5%] CP,HE,RP,TR | 12 την 3 W [6%] OC | βληθεις εν τη φυλακη p⁷⁵B,T [0.5%] NU | εν τη φυλακη κ ‡ **23:20** ουν f³⁵ N,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | δε p⁷⁵κA,B,D,T [1.5%] NU | one other variant § **23:20** προσεφωνησεν f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 αυτοις p⁷⁵κB,T [2%] NU | 1 αυτους D * **23:21** σταυρωσον σταυρωσον f³⁵ A,N [95%] CP,HE,RP,TR,OC | σταυρου σταυρου p⁷⁵κB,D [0.3%] NU | 1 W [5%] † **23:22** αιτιον rel | αξιον [2%] OC ‡ **23:23** και των αρχιερων f³⁵ A(D)N,W (99%) CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB (0.5%) NU | six other readings (0.4%) § **23:24** ο δε f³⁵ A(D)N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | και p⁷⁵κB [0.5%] NU * **23:25** δε f³⁵ p⁷⁵κA,B,D,N,W [70%] CP,HE,RP,NU | 1 αυτοις [20%] TR | 1 αυτοις τον βαρabbαν [10%] OC † **23:25** την f³⁵ p⁷⁵A,C,N [90%] CP,HE,RP,TR,OC | — κB,D [10%] NU | τη W ‡ **23:26** σιμωνος τινος κυρηναιου ερχομενου f³⁵ (A)N,W [96%] CP,HE,RP,OC | 123 του 4 [2%] TR | σιμωνα τινα κυρηναιον ερχομενον p⁷⁵κB [2%] NU | τινα σιμωνα κυρηναιον ερχομενον C,D § **23:26** οπισθεν rel | οπισω [3%] OC * **23:27** αι και f³⁵ W [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 p⁷⁵A,B,C(D)N [5%] NU | — κ † **23:28** προς αυτας ο ιησους f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | 3412 C(D) [1%] | 124 p⁷⁵κB [0.3%] | three other variants ‡ **23:29** και f³⁵ p⁷⁵A,D,W [90%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 αι κB,C,N [10%] NU § **23:29** εθηλασαν f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | εθρεψαν p⁷⁵κB,C [1%] NU | εξεθρεψαν D [1%] * **23:31** γενηται rel | γινεται [9%] | γενησεται [10%] † **23:32** δυο κακουργοι f³⁵ A,C,D,N,Q,W [99.8%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵κB,NU ‡ **23:33** απηλθον f³⁵ A,N,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ηλθον p⁷⁵κB,C(D)Q [2.5%] NU | three other variants

³⁴ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγεν, «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν»· ὁ διαμεριζόμενος δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔβαλον* κλῆρον.† ³⁵ Καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν. Ἐξεμυκτήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς‡ λέγοντες, «Ἄλλους ἔσωσεν· σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ τοῦ Θεοῦ ἐκλεκτός.» § ³⁶ Ἐνέπαιζον* δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται, προσερχόμενοι καὶ† ὄξος προσφέροντες αὐτῷ, ³⁷ καὶ λέγοντες, «Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.»

³⁸ Ἦν δὲ καὶ‡ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ’ αὐτῷ, § γράμμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἑβραϊκοῖς.*

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ†

³⁹ Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν λέγων, «Εἰ‡ σὺ εἶ ὁ Χριστός, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς.» ⁴⁰ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα § αὐτῷ λέγων,* «Οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν Θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; ⁴¹ Καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως, ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἐπραξεν.» ⁴² Καὶ ἔλεγεν τῷ† Ἰησοῦ, «Μνήσθητί μου, Κύριε,‡ ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ § σου.» ⁴³ Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,* «Ἀμὴν λέγω σοι,† σήμερον μετ’ ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ.»

Jesus dismisses His spirit

⁴⁴ Ἦν δὲ‡ ὥσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ’ ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης. § ⁴⁵ Καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος,* καὶ ἐσχίσθη† τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον. ⁴⁶ Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ, ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι‡ τὸ πνεῦμά μου.» Καὶ ταῦτα § εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

Various reactions

§ 23:34 ο δε ιησους ελεγεν πατερ αφες αυτοις ου γαρ οιδασιν τι ποιουσιν f³⁵ κ(A)C,N(Q) (99.2%—with a variety of minor variations) CP,HE,RP,TR,OC[[NU]] | — p⁷⁵B,D,W (0.8%) * 23:34 εβαλον rell | εβαλλον N [9%] OC † 23:34 κληρον f³⁵ p⁷⁵κB,C,D,Q,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | κληρους A,N [3%] NU ‡ 23:35 συν αυτοις f³⁵ A,N,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C,Q [3%] NU | D is wild § 23:35 ο του θεου εκλεκτος f³⁵ A,N,Q [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 1423 C [0.5%] | 2314 B,W [1%] NU | 12314 κ | 1 υιος 2314 p⁷⁵ [3%] | D is wild * 23:36 ενεπαιζον f³⁵ A,N,Q [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ενεπαιξαν p⁷⁵κB [0.5%] NU | ενεπαιζον C,D,W † 23:36 και f³⁵ N,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,C [1%] NU | τε D ‡ 23:38 και f³⁵ p⁷⁵κA,B,N,Q,W [75%] HE,RP,TR,OC,NU | 1 η C,D [22.5%] CP | η [1.5%] | — [1%] § 23:38 γεγραμμενη επ αυτω f³⁵ N,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 C [1.5%] | 23 p⁷⁵κB [0.5%] NU | επιγεγραμμενη 23 A,D,Q * 23:38 γραμμασιν ελληνικοις και ρωμαικοις και εβραικοις f³⁵ A,N,Q,W [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 1246 κD [1%] | — p⁷⁵B,C [0.5%] NU | several minor variations † 23:38 ουτος εστιν ο βασιλευς των ιουδαιων f³⁵ A,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 ιησους 3456 N,Q [2%] | 345612 D | 34561 p⁷⁵κB [0.5%] NU | 3456 C ‡ 23:39 ει f³⁵ A,N,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | ουχι p⁷⁵κB,C [0.5%] NU | D has long omission § 23:40 επετιμα f³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | επετιμων p⁷⁵κB,C [1%] NU | one other variant * 23:40 λεγων f³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | εφη p⁷⁵κB,C [1%] NU † 23:42 τω f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C [0.3%] NU | αυτω (D) ‡ 23:42 κυριε f³⁵ A,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C [3%] NU | D is wild § 23:42 εν τη βασιλεια f³⁵ κA,C,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | εις την βασιλειαν p⁷⁵B [0.3%] NU | D is wild * 23:43 ο ιησους f³⁵ A,C(D)W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB [0.3%] NU † 23:43 λεγω σοι f³⁵ κA,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 p⁷⁵B,C [0.5%] NU | D is wild ‡ 23:44 ην δε f³⁵ A,D,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | και 1 κ | και 1 ηδη p⁷⁵B,C [0.5%] NU § 23:44 ενατης f³⁵ p⁷⁵κA,B,C,D,Q,W [70%] CP,HE,RP,OC,NU | ευνατης [30%] TR * 23:45 και εσκοτισθη ο ηλιος f³⁵ A,Q,W (96.8%) CP,HE,RP,TR | 2 δε 34 D | του ηλιου εκλειποντος B (0.4%) OC | του ηλιου εκλιποντος p⁷⁵κC (0.4%) NU | του ηλιου εσκοτισθεντος (0.7%) | conflation (1.2%) | two other variants (0.2%) | — (0.4%) † 23:45 και εσχισθη f³⁵ A(D)W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε p⁷⁵κB,C [1%] NU ‡ 23:46 παραθησομαι f³⁵ [77%] CP,HE,RP,TR | παρατιθεμαι p⁷⁵κA,B,C,Q,W [11%] OC,NU | παρατιθημι (D) [12%] § 23:46 και ταυτα f³⁵ A [83%] CP,HE,RP,TR,OC | τουτο δε p⁷⁵κB,C(D)W [1.5%] NU | 1 τουτο Q [15.5%]

47 Ἴδων δὲ ὁ ἑκατόνταρχος* τὸ γενόμενον, ἐδόξασεν† τὸν Θεὸν λέγων, «Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος ἦν.» 48 Καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα,‡ τύπτοντες ἑαυτῶν§ τὰ στήθη ὑπέστρεφον. 49 Εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ* μακρόθεν,† καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι‡ αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὁρῶσαι ταῦτα.

Jesus' body is buried

50 Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, βουλευτῆς ὑπάρχων,§ ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος 51 (οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν), ἀπὸ Ἀριμαθαίας,* πόλεως τῶν Ἰουδαίων, ὃς προσεδέχετο καὶ αὐτὸς† τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. 52 οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ῥήτησατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. 53 Καὶ καθελὼν αὐτὸ‡ ἐνετύλιξεν αὐτὸ§ σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ* ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέπω οὐδεὶς† κείμενος. 54 Καὶ ἡμέρα ἦν Παρασκευή‡ σάββατον§ ἐπέφωσκεν. 55 Κατακολουθήσασαι δὲ* γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας,† ἐθέασαντο τὸ μνημεῖον καὶ ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. 56 Ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν ἀρώματα καὶ μύρα. Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

Resurrection Day

24

"He is not here, but is risen!"

1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὀρθροῦ βαθέος,* ἦλθον ἐπὶ τὸ μνῆμα† φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, καὶ τινες σὺν αὐταῖς.‡ 2 Εὔρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. 3 καὶ εἰσελθοῦσαι§ οὐχ εὔρον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. 4 Καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ διαπορεῖσθαι* αὐτὰς περὶ τούτου, καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες δύο† ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις.‡ 5 Ἐμφόβων δὲ

* 23:47 ἑκατόνταρχος f³⁵ A,C,D,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ἑκατόνταρχης p⁷⁵ κB [1%] NU † 23:47 ἐδοξασεν f³⁵ A,C,Q,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ἐδοξάζεν p⁷⁵ κB,D [1%] NU ‡ 23:48 θεωροῦντες τὰ γενόμενα f³⁵ Q,W [93%] CP,HE,RP,TR,OC | 12 γινόμενα [5%] | θεωρήσαντες 23 p⁷⁵ κB,C,D [1.5%] NU | — A [0.5%] § 23:48 εαυτων f³⁵ Q [90%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτων W [8.5%] | — p⁷⁵ κA,B,C,D [1.5%] NU * 23:49 αὐτου f³⁵ κC,D,W [97%] CP,HE,RP,TR,OC | αυτω p⁷⁵ A,B [3%] NU † 23:49 μακροθεν f³⁵ A,C,W [95.5%] CP,HE,RP,TR | απο 1 p⁷⁵ κB,D [4.5%] OC,NU ‡ 23:49 συνακολουθήσασαι f³⁵ A,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | συνακολουθουσai p⁷⁵ κB,C [1%] NU | one other variant § 23:50 υπαρχων f³⁵ A,B(D)W [98%] CP,HE,RP,TR | 1 και p⁷⁵ κC [2%] OC[NU] * 23:51 ἀριμαθιας f³⁵ CP,HE,RP,TR,OC | ἀριμαθιας NU † 23:51 ος προσδεχετο και αὐτος f³⁵ [32%] CP,OC | 1 και 234 A,W [52%] HE,RP,TR | 1 και 42 [13%] | 12 p⁷⁵ κB,C,D [1%] NU | 1 και 2 [2%] ‡ 23:53 αὐτο f³⁵ A,W [95.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,C,D [3%] NU | αὐτον [1.5%] § 23:53 αὐτο rell | — W [3.5%] OC * 23:53 αὐτο f³⁵ p⁷⁵ A,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | αὐτον κB,C,D [1%] NU | αυτω [2%] | — [3%] † 23:53 ουδεπω ουδεις f³⁵ [74%] CP,HE,RP,TR | 21 κC,W [20%] OC | 2 ουπω p⁷⁵ A,B [1%] NU | ουπω 2 D | ουδεποτε 2 [5%] ‡ 23:54 παρασκευη f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | παρασκευης p⁷⁵ κB,C [1%] NU | προσσαββατου D § 23:54 σαββατον f³⁵ A,W [90%] CP,HE,RP,OC | και 1 p⁷⁵ κB,C [10%] TR,NU | — D * 23:55 δε f³⁵ κA,C,W [90%] CP,HE,RP | 1 και [2%] TR | 1 αι p⁷⁵ B [7%] OC,NU | 1 δυο D | — [1%] † 23:55 αυτω εκ της γαλιλαιας f³⁵ A,W [94%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 p⁷⁵ κ(B) [0.5%] NU | 234 C | απο 34 (D) [5%] * 24:1 βαθεος f³⁵ W [50%] RP,TR,OC | βαθεως p⁷⁵ κA,B,C,D [50%] CP,HE,NU † 24:1 ηλθον επι το μνημα f³⁵ A,W [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2341 (B) [0.3%] NU | 123 μνημειον C [2%] | 23 μνημειον 1 p⁷⁵ (κ) | ηρχοντο 234 D ‡ 24:1 και τινες συν αυταις f³⁵ A(D)W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,C [0.5%] NU § 24:3 και εισελθουσai f³⁵ A,W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 2 δε p⁷⁵ κB,C,D [1.5%] NU * 24:4 διαπορεισθαι f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | απορεισθαι p⁷⁵ κB,C,D [0.5%] NU | διαπορειν [0.5%] † 24:4 ανδρες δυο f³⁵ p⁷⁵ κA,B,C,W [98%] CP,HE,RP,OC,NU | 21 D [2%] TR ‡ 24:4 εσθησεσιν αστραπτουσai f³⁵ A,C,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | εσθητι αστραπτουση p⁷⁵ κB,D,NU

γενομένων αὐτῶν καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον[§] εἰς τὴν γῆν, εἶπον* πρὸς αὐτάς· «Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; ⁶ Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἡγέρθη· μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν ἔτι ὧν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ⁷ λέγων ὅτι <Δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.>» ⁸ Καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ.

The women report

⁹ Καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου, ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα[§] τοῖς ἑνδεκα, καὶ πᾶσιν τοῖς λοιποῖς. ¹⁰ Ἦσαν δὲ* ἡ Μαγδαληνῇ[†] Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία ἡ[‡] Ἰακώβου, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἷς[§] ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα. ¹¹ Καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν,* καὶ ἠπίστουν αὐταῖς. ¹² (Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια κείμενα μόνα·[†] καὶ ἀπῆλθεν πρὸς ἐαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός.)

The 'Emmaus' incident

¹³ Καὶ ἰδού, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ[‡] εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἐξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, ἣ ὄνομα Ἑμμαούς. ¹⁴ Καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. ¹⁵ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ[§] Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς. ¹⁶ Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. ¹⁷ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, «Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες, καὶ ἐστε* σκυθρωποί;»

¹⁸ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ[†] εἰς ὃ ὄνομα[‡] Κλεόπας,[§] εἶπεν πρὸς αὐτόν, «Σὺ μόνος παροικεῖς* Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;» ¹⁹ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Ποῖα;» Οἱ δὲ εἶπον[†] αὐτῷ· «Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου,[‡] ὡς[§] ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, ²⁰ ὅπως τε παρέδωκαν αὐτόν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. ²¹ Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν* ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ. Ἀλλὰ γε[†] σὺν πᾶσιν, τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον[‡] ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο. ²² Ἀλλὰ καὶ γυναῖκές τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς—γενόμεναι ὀρθριαί[§] ἐπὶ

§ 24:5 το προσωπον f³⁵ A,W [92%] CP,HE,RP,TR,OC | τα προσωπα p⁷⁵ κB,C,D [8%] NU * 24:5 ειπον rell | ειπαν p⁷⁵ κB,C,D [0.5%] NU | ειπεν [6%] | one other reading † 24:6 αλλ f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,TR,OC | αλλα p⁷⁵ κB(W) [0.6%] NU | — C(D) ‡ 24:7 οτι δει τον υιον του ανθρωπου f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 345612 p⁷⁵ κB,C^V [0.5%] NU § 24:9 ταυτα παντα f³⁵ p⁷⁵ A,B,W [55%] CP,HE,RP,TR,OC,NU | 21 κD [45%] * 24:10 ησαν δε rell | — A,D,W [22%] † 24:10 μαγδαληνη rell | μαγδαλινη [13%] | five further spellings ‡ 24:10 η f³⁵ p⁷⁵ κA,B,D,W [50%] NU | — [50%] CP,HE,RP,TR,OC § 24:10 αι f³⁵ [65%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κA,B,D,W [35%] NU * 24:11 αυτων f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ταυτα p⁷⁵ κB,D [1%] NU † 24:12 κειμενα μονα f³⁵ [95%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 A [4.5%] | 2 p⁷⁵ B,W [0.3%] NU | — κ(D) | one other variant ‡ 24:13 ησαν πορευομενοι εν αυτη τη ημερα (ωρα A) f³⁵ (A)(D)W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 345612 p⁷⁵ B,NU | 35461 δε 2 κ § 24:15 ο f³⁵ D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κA,B [0.5%] NU * 24:17 εστε f³⁵ N [97%] CP,HE,RP,TR,OC | εσταθησαν p⁷⁵ κA,B [0.5%] NU | εσται W [2%] | — D | two other variants † 24:18 ο f³⁵ A,W [88%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB,D,N [12%] NU ‡ 24:18 ω ονομα f³⁵ A,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | ονοματι p⁷⁵ κB,N [1%] NU § 24:18 κλεοπας rell | κλεωπας [14%] * 24:18 παροικεις f³⁵ p⁷⁵ κA,B,D,N,W [80%] CP,HE,RP,NU | 1 εν [18.5%] TR,OC | 1 εις [1.5%] † 24:19 ειπον rell | ειπαν p⁷⁵ κB [0.4%] NU | ειπεν [1%] | — D ‡ 24:19 ναζωραιου f³⁵ A,D,N,W [99.1%] CP,HE,RP,TR,OC | ναζαρηνου p⁷⁵ κB [0.5%] NU | ναζαραιου [0.4%] § 24:19 ως f³⁵ [32%] | ος p⁷⁵ κA,B,D,N,W [68%] CP,HE,RP,TR,OC,NU * 24:21 ηλπιζομεν rell | ελπιζομεν [14%] | ελπιζωμεν [1%] | ηλπισαμεν B | ηλπικαμεν p⁷⁵ † 24:21 γε f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 και p⁷⁵ κB,D [1%] NU ‡ 24:21 σημερον f³⁵ A(D)W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵ κB [0.5%] NU § 24:22 ορθριαι f³⁵ [97%] CP,HE,RP,TR,OC | ορθριuai p⁷⁵ κA,B,D,W [3%] NU

τὸ μνημεῖον, ²³ καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἦλθον λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑώρακέναι, οἳ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν. ²⁴ Καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον καὶ εὗρον οὕτως καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον· αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.»

²⁵ Καὶ αὐτὸς εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ὡ ἀνόητοι, καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταί· ²⁶ οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστόν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;» ²⁷ Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως,* καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμήνευεν† αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ.‡

²⁸ Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο§ πορρωτέρω* πορεύεσθαι. ²⁹ Καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν λέγοντες, «Μεῖνον μεθ’ ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστὶν καὶ κέκλικεν† ἡ ἡμέρα.» Καὶ εἰσῆλθεν τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς. ³⁰ Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ’ αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησεν, καὶ κλάσας ἐπέδιδου αὐτοῖς. ³¹ Αὐτῶν δὲ διηνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ’ αὐτῶν. ³² Καὶ εἶπον‡ πρὸς ἀλλήλους, «Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν§ ὥς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ* ὥς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς Γραφάς;»

The two report

³³ Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ εὗρον συνηθροισμένους† τοὺς ἑνδεκά· καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, ³⁴ λέγοντας ὅτι «Ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως,‡ καὶ ὤφθη Σίμωνι.» ³⁵ Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὥς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.

Jesus appears to the disciples

³⁶ Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλοῦντων, καὶ§ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς* ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Εἰρήνη ὑμῖν.» ³⁷ Πτοηθέντες δέ, καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι, ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν. ³⁸ Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Τί τεταραγμένοι ἐστέ;» καὶ «Διὰ τί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις† ὑμῶν; ³⁹ Ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι·‡ ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.» ⁴⁰ Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν§ αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. ⁴¹ Ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν, ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς, «Ἐχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε;» ⁴² Οἱ δὲ ἐπέδωκαν

* **24:27** μωσεως f³⁵ κA,D [92%] CP,HE,RP,TR | μωυσεως p⁷⁵B,T,W [8%] OC,NU † **24:27** διηρμηνευεν f³⁵ [82%] CP,HE,RP,TR,OC | διερμηνευεν A,T [17%] | διερμηνευειν κW | διερμηνευσεν p⁷⁵B [0.2%] NU | ερμηνευειν D | two other variants ‡ **24:27** εαυτου rell | αυτου D,W [11%] § **24:28** προσεποιετο f³⁵ W [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | προσεποιησατο p⁷⁵κA,B,D [1.5%] NU * **24:28** πορρωτερω f³⁵ D,W [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC [πορρωτερωτερω κ] | πορρωτερον p⁷⁵A,B [0.3%] NU † **24:29** κελικεν f³⁵ A(D)(W) [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 ηδη p⁷⁵κB,T^V [2.5%] NU ‡ **24:32** ειπον rell | ειπαν p⁷⁵κB [0.4%] NU § **24:32** εν ημιν f³⁵ κA,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵B,D [1%] * **24:32** και f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D [0.5%] NU † **24:33** συνηθροισμενους f³⁵ A,W [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC | ηθροισμενους p⁷⁵κB,D [0.4%] NU ‡ **24:34** ηγερθη ο κυριος οντως f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 4123 p⁷⁵κA,B,D [2%] NU | 1423 [1%] | 123 W § **24:36** και f³⁵ [32%] CP | — p⁷⁵κA,B,D,W [68%] HE,RP,TR,OC,NU [The και is emphatic.] * **24:36** ο ιησους f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,D [0.5%] NU † **24:38** ταις καρδιαις f³⁵ κW [99.7%] CP,HE,RP,TR,OC | τη καρδια p⁷⁵A,B,D,NU ‡ **24:39** αυτος εγω ειμι f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 p⁷⁵κB [0.4%] NU | 213 D § **24:40** επεδειξεν f³⁵ A,W [85%] CP,HE,RP,TR,OC | εδειξεν p⁷⁵κB [15%] NU | εδειξεν N | one other variant | D omits verse

αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσείου* κηρίου.† 43 Καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.

44 Εἶπεν δὲ αὐτοῖς,‡ «Οὗτοι οἱ λόγοι§ οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὧν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ Νόμῳ Μωσέως* καὶ† Προφήταις καὶ Ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ.» 45 Τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς. 46 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι «Οὕτως γέγραπται, καὶ οὕτως ἔδει‡ παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, 47 καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ§ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον* ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ. 48 Ὑμεῖς δέ† ἐστε μάρτυρες‡ τούτων. 49 Καὶ ἰδοὺ,§ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ* ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους.»†

Jesus ascends to Heaven

50 Ἐξήγαγεν δὲ αὐτοὺς ἔξω‡ ἕως § Βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς. 51 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτούς, διέστη ἅπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. 52 Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης· 53 καὶ ἦσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ

* 24:42 μελισσείου f³⁵ [30%] CP | μελισσιου *rell* [see next note] † 24:42 και απο μελισσείου κηρίου f³⁵ N (94%) CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κA,B,D,W (0.7%) NU | 123 κηριον (4.8%) | 123 κυριου (0.4%) ‡ 24:44 αυτοις f³⁵ A(D)N,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC | προς αυτους p⁷⁵κB [1%] NU § 24:44 λογοι f³⁵ κW [97%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 μου p⁷⁵A,B,D,N [3%] NU * 24:44 μωσεως f³⁵ κA [88%] CP,HE,RP,TR | μωυσεως p⁷⁵B,D,N,W [12%] OC,NU † 24:44 και f³⁵ A,D,N,W [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC | 1 τοις p⁷⁵B [0.3%] NU | εν τοις κ ‡ 24:46 και ουτως εδει f³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 23 W | — p⁷⁵κB,C,D [0.5%] NU § 24:47 και f³⁵ A,C,D,N,W (99.4%) CP,HE,RP,TR,OC | εις p⁷⁵κB (0.5%) NU | two other variants (0.1%) * 24:47 αρξαμενον f³⁵ p⁷⁵A,W (94.8%) CP,HE,RP,TR,OC | αρξαμενοι κB,C,N (1.1%) NU | αρξαμενος (3.5%) | αρξαμενων D (0.4%) | two other variants (0.2%) † 24:48 δε f³⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C [0.5%] NU ‡ 24:48 εστε μαρτυρες f³⁵ κ [98%] CP,HE,RP,TR,OC | 21 C | εσται 2 A,N,W [2%] | 2 p⁷⁵B,D,NU § 24:49 ιδου f³⁵ A,B,C,N(W) [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵(κ)D [0.5%] * 24:49 ιερουσαλημ f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — p⁷⁵κB,C,D [0.5%] NU † 24:49 δυναμιν εξ υψους f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,TR,OC | 231 p⁷⁵κB,C [0.5%] NU ‡ 24:50 εξω f³⁵ A,D,W [99%] CP,HE,RP,TR,OC[NU] | — p⁷⁵κB,C [1%] § 24:50 εις f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,TR,OC | προς p⁷⁵κB,C,D [1%] NU | — W [1.5%]

ἱερῶ, αἰνοῦντες καὶ* εὐλογοῦντες τὸν Θεόν. Ἀμήν.†‡§

* **24:53** αἰνοῦντες καὶ **f**³⁵ A(D)W [99.6%] CP,HE,RP,TR,OC | — **ϣ**⁷⁵κB,C [0.4%] NU † **24:53** αμην **f**³⁵ A,B [98.5%] CP,HE,RP,TR,OC | — **ϣ**⁷⁵κC,D,W [1.5%] NU ‡ **24:53** In the colophons, **f**³⁵ [50%] have, “published fifteen years after the ascension of Christ”. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that **f**³⁵ goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then Luke was ‘published’ in 45/46 AD. The same sources have Matthew published seven years earlier (38/39) and Mark five years earlier (40/41), while John was ‘published’ thirty-two years after the ascension, or 61/62 AD. Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently. § **24:53** The citation of **f**³⁵ is based on the following fifty-one MSS—18, 35, 128, 201, 204, 246, 402, 479, 510, 547, 553, 586, 691, 757, 769, 781, 789, 824, 867, 897, 928, 1072, 1111, 1117, 1147, 1328, 1339, 1384, 1435, 1461, 1493, 1496, 1503, 1548, 1551, 1621, 1637, 1652, 1667, 1694, 1713, 2122, 2253, 2352, 2367, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765 and I.2110, all of which I collated myself. I also took account of 83, 480, 1247, 2322 and 2399 that were collated for the IGNTP Luke, without checking the collation (they also collated 66, a marginal family member, and 2096, out on the fringe). None of them is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Luke, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size, besides being a Gospel]. But several come very close; the exemplar of 789 probably was. [This refers to the MSS I have collated—there may be even better ones out there. In fact, since I have only collated perhaps 20% of the family representatives for this book, there probably ARE better ones out there.] The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Lesbos, Bucharest, Aegean, Andros, Athens, Tirana, Meteora, Mt. Athos [eight different monasteries], Corinth[?], Grottaferrata, Moscow, Modena, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I mainly depended on the IGNTP Luke (*The Gospel according to St. Luke*, ed. the American and British Committees of the International Greek New Testament Project. 2 vols. Oxford: Clarendon Press, 1984 and 1987). I occasionally supplemented from Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±2%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±4%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%—since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of **f**³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ

Prologue

¹ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. ² Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. ³ Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. ⁴ Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ⁵ Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

John—a witness to the Light

⁶ Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης. ⁷ Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ. ⁸ Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. ⁹ Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ¹⁰ Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. ¹¹ Εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ¹² Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ¹³ οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Jesus—the Only-begotten

¹⁴ Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς, παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. ¹⁵ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγεν λέγων, «Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, «Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.»» ¹⁶ Καὶ* ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. ¹⁷ Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως† ἐδόθη· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. ¹⁸ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε. Ὁ μονογενὴς Υἱός,‡ ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

John the baptizer performs his office

¹⁹ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν§ οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευῖτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, «Σὺ τίς εἶ;» ²⁰ Καὶ ὡμολόγησεν καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν ὅτι «Οὐκ εἰμὶ ἐγώ* ὁ Χριστός.» ²¹ Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, «Τί οὖν, Ἠλίας εἶ σύ;»† Καὶ λέγει, «Οὐκ εἰμί.» «Ὁ Προφῆτης εἶ σύ;» Καὶ ἀπεκρίθη, «Οὔ.» ²² Εἶπον‡ οὖν αὐτῷ, «Τίς εἶ;—ἵνα ἀποκρισιν δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς. Τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;» ²³ Ἔφη, «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος· Ἐν τῇ ἐρήμῳ εὐθύνετε τὴν ὁδὸν Κυρίου,» καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας§ ὁ προφῆτης.»

* **1:16** καὶ f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ὅτι p^{66,75} xB,C,D [1%] NU † **1:17** μωσεως f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,TR | μωσεως p^{66,75} xB,C,W [5%] OC,NU ‡ **1:18** ο μονογενης υιος f³⁵ A(W) (99%) HE,RP,OC,TR | 1 μονογεννης 3 (0.6%) CP | 12 θεος p⁷⁵ (0.1%) | 2 θεος p⁶⁶ xB,C (0.3%) NU § **1:19** απεστειλαν f³⁵ p^{66,75} xW [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 προς αυτον (A)B,C [2%] [NU] (A [1.5%] place it after λευιτας.) * **1:20** ουκ ειμι εγω f³⁵ [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 p^{66,75} xA,B,C,W [1%] NU † **1:21** τι ουν ηλιας ει συ f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 12534 (p⁷⁵)C [0.3%] NU | 52134 B | 1234 x [0.2%] | τις 2534 p⁶⁶ | παλιν 12543 W | three further variants ‡ **1:22** ειπον f³⁵ xA,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν p^{66,75} B,C,W [0.5%] NU (A similar statement obtains in 1.25,38; 2.18,20; 3.26; 9.20; 11.46; 12.19.) § **1:23** ησαιας f³⁵ CP,OC,TR? | ησαιας rell (A similar statement will obtain wherever the name occurs.)

24 Καὶ οἱ* ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων. 25 Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ εἶπον† αὐτῷ, «Τί οὖν βαπτίζεις εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς οὔτε‡ Ἠλίας οὔτε ὁ Προφήτης;» 26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων, «Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι, μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. 27 Αὐτός ἐστιν ὁ* ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν,† οὗ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος‡ ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.»§ 28 Ταῦτα ἐν Βιθαβαρᾷ ἐγένετο,* πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν† Ἰωάννης βαπτίζων.

Behold the Lamb of God!

29 Τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης‡ τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· «Ἴδε, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. 30 Οὗτός ἐστιν περὶ ᾧ οὗ ἐγὼ εἶπον, «Ὁπίσω μου ἔρχεται ἄνθρωπος ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.» 31 Κάγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ* ὕδατι βαπτίζων.»

32 Καὶ ἐμαρτύρησεν† Ἰωάννης λέγων ὅτι «Τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡς‡ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. 33 Κάγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, «Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν—οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.»

34 Κάγὼ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.»

Jesus begins His public ministry

35 Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. 36 Καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει, «Ἴδε, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ.» 37 Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶς λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ. 38 Στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς, «Τί ζητεῖτε;» Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, «Ῥαββί» (ὃ λέγεται ἐρμηνευόμενον* Διδάσκαλε), «ποῦ μένεις;» 39 Λέγει αὐτοῖς, «Ἐρχεσθε καὶ ἴδετε.»† Ἦλθον‡ καὶ εἶδον§ ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην—ὥρα* ἦν ὡς δεκάτη. 40 Ἦν Ἀνδρέας, ὁ

* 1:24 οἱ f³⁵ N,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} KA,B,C [1%] NU † 1:25 ειπον *rell* | ειπαν p^{66,75} B,C,NU ‡ 1:25 ουτε f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ουδε p^{(5)66,75} KA,B,C,N,W [2%] NU (Both times.) § 1:26 δε f³⁵ p¹¹⁹ A,N,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75,120} KB,C [1%] NU * 1:27 αυτος εστιν ο f³⁵ A (96.2%) CP,HE,RP,OC,TR | ουτος 23 (1.2%) | 12 (0.1%) | 3 p^{66,75,119v,120} C,N,W (2.1%) NU | — KB (0.4%) † 1:27 ος εμπροσθεν μου γεγονεν f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{5,66,75,119v,120} KB,C,N,W [2%] NU ‡ 1:27 εγω ουκ ειμι αξιος f³⁵ A (86.4%) CP,HE,RP,OC,TR | 2314 p¹¹⁹ B,T,W (3%) [NU] | 2341 (0.2%) | 234 p^{120v} KC,N (6.9%) | 23 ικανος p^{66,75} (2.5%) | 123 ικανος (0.8%) | 231 ικανος (0.1%) § 1:27 υποδηματος *rell* | 1 εκεινος υμας βαπτισει εν πνευματι αγιω και πυρι (N) (8.9%) * 1:28 εν βιθαβαρα εγενετο f³⁵ [25%] | 1 βηθαβαρα 3 (K^CC^C)T^V [10%] TR | 1 βηθανια 3 p⁷⁵ A,B,C,W [65%] CP,HE,RP,OC,NU | 31 βηθανια p⁶⁶ K | 1 βηθανια εγενοντο N † 1:28 ην f³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ο p^{66,75} KB,C,W [0.5%] NU ‡ 1:29 ο ιωαννης f³⁵ [50%] CP,OC,TR | — p^{5,66,75} KA,B,C,N,W [50%] HFRP,NU (OC has small print.) § 1:30 περι f³⁵ A,N (98.9%) CP,HE,RP,OC,TR | υπερ p^{5,66,75,106} KB,C,T,W (0.6%) NU | — (0.1%) | long omission (0.4%) * 1:31 τω f³⁵ A,N [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} KB,C,W [5%] NU † 1:32 εμαρτυρησεν *rell* | 1 ο [20%] ‡ 1:32 ως f³⁵ p^{75,106} (K)A,B,C,N,W [60%] OC,NU | ωσει p⁶⁶ [40%] CP,HE,RP,TR § 1:37 αυτου οι δυο μαθηται f³⁵ A,N (93.6%) CP,HE,RP,OC,TR | αυτω 234 (0.7%) | αυτον 234 (0.2%) | 2341 KB (1.6%) NU | 2314 p^{66,75} C,W (1.1%) | 12341 (1.1%) | 124 (0.5%) | 134 (0.2%) | 234 (0.4%) | five other variants (0.4%) * 1:38 λεγεται ερμηνευομενον f³⁵ K (94.5%) CP,HE,RP,OC,TR | 1 μεθερμηνευομενον p^{66,75} A,B,C,N(W) (3.1%) NU | ερμηνευεται (0.5%) | εστιν (1.3%) | εστιν μεθερμηνευομενον (0.2%) | — (0.4%) | two other variants (0.1%) † 1:39 ιδετε f³⁵ KA [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ιδεται N | οψεσθε p^{5,66,75} B,C [2%] NU | οψεσθαι W ‡ 1:39 ηλθον f³⁵ [98%] CP,HE,RP,TR | 1 ουν KA,N [1.5%] OC | ηλθαν ουν p^{5v,66,75} B,C,W [0.5%] NU § 1:39 ειδον f³⁵ KA [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ειδαν p^{66,75} B,C,W [0.5%] NU | ιδον N * 1:39 ωρα f³⁵ p^{66,75} KA,B,C,W [95%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 δε [5%] TR

ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ. ⁴¹ Εὐρίσκει οὗτος πρῶτος† τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμονα καὶ λέγει αὐτῷ, «Εὐρήκαμεν τὸν Μεσίαν»‡ (ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενος Χριστός). ⁴² Καὶ* ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἐμβλέψας† αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Σὺ εἶ Σίμων, ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ·‡ σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς» (ὃ ἐρμηνεύεται, Πέτρος).

Nathanael

⁴³ Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν§ ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὐρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ,* «Ἀκολουθεῖ μοι.» ⁴⁴ (Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.) ⁴⁵ Εὐρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ, «Ὁν ἔγραψεν Μωσῆς† ἐν τῷ Νόμῳ—καὶ οἱ Προφῆται—εὐρήκαμεν· Ἰησοῦν τὸν‡ υἱὸν§ Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.»* ⁴⁶ Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναὴλ, «Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;» Λέγει αὐτῷ† Φίλιππος, «Ἔρχου καὶ ἵδε.»

⁴⁷ Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ, «Ἴδε, ἀληθῶς Ἰσραηλίτης ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν.» ⁴⁸ Λέγει αὐτῷ Ναθαναὴλ, «Πόθεν με γινώσκεις;» Ἀπεκρίθη‡ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῇν, εἰδόν σε.» ⁴⁹ Ἀπεκρίθη Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ·§ «Ῥαββί, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς* τοῦ Ἰσραὴλ.» ⁵⁰ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Ὅτι εἰπὸν σοι,† <Εἰδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς,> πιστεύεις; Μείζω τούτων ὄψει.»‡ ⁵¹ Καὶ λέγει αὐτῷ, «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ’ ἄρτι ὄψεσθε§ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγότα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου.»

2

Water into wine

¹ Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ. ² Ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. ³ Καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν, «Οἶνον οὐκ ἔχουσιν.» ⁴ Λέγει* αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· «Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; Οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.» ⁵ Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, «Ὅ τι ἂν λέγῃ† ὑμῖν, ποιήσατε.»

† 1:41 πρωτος f³⁵ κW [95%] CP,HE,RP,OC,TR | πρωτον p^{66,75} A,B [5%] NU ‡ 1:41 μεσιαν f³⁵ [95%] CP,HE,RP | μεσιαν p^{66,75} κA,B,W [5%] OC,TR,NU § 1:41 μεθερμηνευομενον rell | 1 ο [5%] TR * 1:42 και f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75,119v} κB [0.5%] NU | ουτος [0.5%] † 1:42 εμβλεψας f³⁵ p^{66,106} κA,B [80%] HE,RP,OC,NU | 1 δε p⁷⁵ [20%] CP,TR | και 1 W ‡ 1:42 ιωνα f³⁵ A (99.2%) CP,HE,RP,OC,TR | ιωαννου p^{66,75,106} κ(B)W (0.5%) NU | ιωανα (0.4%) § 1:43 ηελησεν f³⁵ p^{66,75,120} κA,B,W [80%] CP,HE,RP,NU | 1 ο ιησους [20%] OC,TR * 1:43 αυτω f³⁵ [50%] OC,TR | 1 ο ιησους p^{66,75} (κ)A,B,W [50%] CP,HE,RP,NU † 1:45 μωσης f³⁵ κA [95%] CP,HE,RP,TR | μωυσης p^{66,75} B,W [5%] OC,NU ‡ 1:45 τον f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75,106} κB [0.5%] NU § 1:45 υιον f³⁵ A [40%] CP | 1 του p^{66,75} κB [60%] HE,RP,OC,TR,NU | τω W * 1:45 ναζαρετ f³⁵ p⁶⁶ κA,B [80%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | ναζαρεθ p^{75,106} W [20%] (Both times.) † 1:46 αυτω f³⁵ p⁶⁶ κA,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ο p⁷⁵ B [0.5%] [NU] ‡ 1:48 απεκριθη rell | 1 ο κ [10%] TR § 1:49 ναθαναηλ και λεγει αυτω f³⁵ A (93.6%) CP,HE,RP,OC,TR | 41 p^{66,75} B,W (1%) NU | 12 ειπεν 4 (κ) (5%) | 412 ειπεν (0.2%) | two other variants (0.1%) * 1:49 ει ο βασιλευς f³⁵ p⁶⁶ κ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 31 p⁷⁵ A(B)W [2%] NU † 1:50 σοι f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 οτι p^{66,75} κA,B [2%] NU | οτι W ‡ 1:50 οπει f³⁵ [70%] CP,HE,RP,OC,TR | οψη p^{66,75} κA,B,W [30%] NU § 1:51 απαρτι οψεσθε f³⁵ A (96%) CP,HE,RP,OC,TR | 12 οψεσθαι (3%) | 3 p^{66,75} B (0.7%) NU | οψεσθαι κW (0.3%) * 2:4 λεγει f³⁵ p⁷⁵ κ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | και 1 p⁶⁶ A,B(W) [2%] [NU] † 2:5 λεγη f³⁵ p^{66,75} κA,B,W [70%] HE,RP,OC,TR,NU | λεγει [30%] CP

⁶ (Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἕξ κείμεναι, κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων,‡ χωροῦσαι ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς.) ⁷ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος.» Καὶ ἐγένισαν αὐτὰς ἕως ἄνω. ⁸ Καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ.» Καὶ ἤνεγκαν. ⁹ Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρικλινος τὸ ὕδωρ—οἶνον γεγεννημένον, καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστίν (οἱ δὲ διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ)—φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρικλινος ¹⁰ καὶ λέγει αὐτῷ· «Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησιν, καὶ ὅταν μεθυσθῶσιν, τότε* τὸν ἐλάσσω. Σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.»

¹¹ Ταύτην ἐποίησεν τὴν ἀρχὴν† τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐφανέρωσεν τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

¹² Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καπερναοὺμ‡—αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ§—καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

The first cleansing of the Temple—Passover, 27 AD

¹³ Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. ¹⁴ Καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους. ¹⁵ Καὶ ποιήσας φραγέλλιον* ἐκ σχοινίων,† πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας· καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεεν τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψεν.‡ ¹⁶ Καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν· «Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.» ¹⁷ Ἐμνήσθησαν δὲ§ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν, «Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί* με.»

¹⁸ Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ, «Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;» ¹⁹ Ἀπεκρίθη† Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.» ²⁰ Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, «Τεσσαράκοντα‡ καὶ ἕξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη§ ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;» ²¹ Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. ²² Ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ* νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγεν·† καὶ ἐπίστευσαν τῇ Γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ᾧ ‡ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

‡ 2:6 ὑδρίαι λιθιναι ἐξ κειμεναι κατα τον καθαρισμον των ιουδαιων f³⁵ A,N^v (95.4%) CP,HE,RP,OC,TR | 1 λιθινοι 3456789 (0.5%) | 13456789 (0.2%) | 12456789 (0.2%) | 12356789 (0.4%) | 213567894 (-4 x) p⁶⁶⁽⁷⁵⁾(x)B (0.9%) NU | 123567894 W (0.2%) | 213456789 (1%) | 132456789 (0.2%) | 124356789 (0.6%) | five other variants (0.3%)
§ 2:8 και f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC,TR | οι δε p^{66,75}xB,N,W [5%] NU * 2:10 τοτε f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75}xB,W [1%] NU † 2:11 εποιησεν την αρχην f³⁵ xW [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 13 p⁷⁵A,B,N [5%] NU | πρωτην 31 p⁶⁶ ‡ 2:12 καπερναουμ f³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | καφαρναουμ p^{66,75}xB [0.5%] NU | — W (omits phrase) (A similar statement obtains wherever the name occurs.) § 2:12 και η μητηρ αυτου και οι αδελφοι αυτου και οι μαθηται αυτου f³⁵ A,N (91%) CP,HE,RP,OC,TR[NU] | 1-7,9-12 p^{66,75}B,0162 (0.5%) | 1-7,9-11 (0.2%) | 1-4,9-12,5-7 (3.2%) | 9-12,1-3,5-8 W (0.4%) | 1-8 x (2%) | 1-4,9-12 (1.8%) | 9-12,5-8 (0.2%) | 1-4 (0.4%) | four further variants (0.3%) * 2:15 φραγελλιον f³⁵ xA,B,N (82.6%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | φραγγελιον (14.4%) | ως 1 p^{66,75}W,0162 (3%) † 2:15 σχοινων rell | σχοιניου [1%] CP | σχυνιων N ‡ 2:15 ανεστρεψεν f³⁵ p⁷⁵A,N,0162 (85.8%) CP,HE,RP,OC,TR | ανετρεψεν p⁶⁶B,W (9.2%) NU | κατεστρεψεν x (5%) | two other variants (0.1%) § 2:17 δε f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75}xB [1%] NU | και W * 2:17 καταφαγεται rell | κατεφαγε [5%] TR | καταφαγετε p⁶⁶W [1%] † 2:19 απεκριθη rell | 1 ο xN [10%] TR ‡ 2:20 τεσσαρακοντα f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | τεσσερακοντα p⁶⁶xA,B [5%] NU | μ p⁷⁵W | τεσσερεκοντα N § 2:20 ωκοδομηθη f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | οικοδομηθη p^{66,75}xB(W) [1%] NU * 2:22 εκ rell | 1 των [5%] CP † 2:22 ελεγεν f³⁵ p^{66,75}xA,B,N,W [90%] HE,RP,OC,NU | 1 αυτοις [10%] CP,TR ‡ 2:22 ω f³⁵ A,N,W (98.2%) CP,HE,RP,OC,TR | ον p^{66,75}xB (1%) NU | αυτου (-ειπεν ο ιησους) (0.7%) | two other variants (0.1%)

²³ Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Πάσχα, ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. ²⁴ Αὐτὸς δὲ ὁ * Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἐαυτὸν† αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας, ²⁵ καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκεν τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. ² Οὗτος ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς* καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ραββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος, οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται† ποιεῖν ἢ σὺ ποιεῖς ἐὰν μὴ ἡ ὁ Θεὸς μετ’ αὐτοῦ.» ³ Ἀπεκρίθη‡ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ Ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» ⁴ Λέγει πρὸς αὐτὸν§ Νικόδημος· «Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι, γέρων ὢν; Μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι;» ⁵ Ἀπεκρίθη* Ἰησοῦς· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ⁶ Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστίν, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος πνεῦμά ἐστιν. ⁷ Μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι, <Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι Ἄνωθεν.> ⁸ Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ’ οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει. Οὕτως ἐστὶν πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος.»

⁹ Ἀπεκρίθη Νικόδημος καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;» ¹⁰ Ἀπεκρίθη† Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; ¹¹ Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὁ ἐωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. ¹² Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε;‡ ¹³ Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς—ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.§ ¹⁴ Καί, καθὼς Μωσῆς* ὑψωσεν τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, ¹⁵ ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν† μὴ ἀπόληται, ἀλλ’ ἔχῃ§ ζωὴν αἰώνιον. ¹⁶ Οὕτως* γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ† τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς

§ 2:23 τοις *rell* | — [5%] TR * 2:24 ο *f*³⁵ *κA,N,W* (99.2%) CP,HER,POC,TR | — *p*^{66,75} *B* (0.5%) NU | omit phrase (0.2%) † 2:24 εαυτον *f*³⁵ *p*⁶⁶ *N(W)* [99%] CP,HER,POC,TR | αυτον *κA,B* [1%] NU | — *p*⁷⁵ * 3:2 προς τον ιησουν νυκτος *f*³⁵ *N* [60%] CP,TR | 1 αυτον 4 *p*^{66,75} *A,B,W* [40%] HER,POC,NU | 41 αυτον *κ* † 3:2 ταυτα τα σημεια δυναται *f*³⁵ [98%] CP,HER,POC,TR | 4123 *p*^{66,75} *κA,B,N* [2%] NU | 4231 *W* | two other variants ‡ 3:3 απεκριθη *f*³⁵ *p*^{66,75} *B,W* [50%] OC,NU | 1 ο *κA,N* [50%] CP,HER,TR § 3:4 αυτον *f*³⁵ *p*^{66,75} *B,N,W* [40%] | 1 ο *κA* [60%] CP,HER,POC,TR[NU] * 3:5 απεκριθη *f*³⁵ *p*^{66,75} *κA,W* (86.9%) CP,HER,POC,NU | 1 ο *B,N* (13.1%) TR † 3:10 απεκριθη *rell* | 1 ο *κN* [20%] TR ‡ 3:12 πιστευετε *f*³⁵ *p*⁶⁶ *κA,B* [70%] CP,HER,POC,TR,NU | πιστευσητε *W* [29%] | πιστευετε *p*⁷⁵ [1%] | πιστευεται *N* § 3:13 ο ων εν τω ουρανω *f*³⁵ (*A*) *N* (98.4%) CP,HER,POC,TR | — *p*^{63,66,75} *κB,W* (1%) NU | 12 εκ του ουρανου (0.4%) | two other variants (0.1%) * 3:14 μωσης *f*³⁵ *A* [80%] CP,HER,TR | μωσσης *p*^{63,66,75} *κB,N,W* [20%] OC,NU † 3:15 εις αυτον *f*³⁵ *κT* (96.8%) CP,HER,POC,TR | εν αυτω *p*⁷⁵ *B,W* (0.4%) NU | επ αυτω *p*⁶⁶ (0.4%) | επ 2 *A* (0.1%) | two other variants (0.1%) | long omissions (2.2%) [homoioteleuton] ‡ 3:15 μη αποληται αλλ *f*³⁵ *p*⁶³ *A* [99%] CP,HER,POC,TR | — *p*^{36,66,75} *κB,W* [1%] NU § 3:15 εχη *rell* | εχει [40%] * 3:16 ουτως *f*³⁵ *pt* *p*^{63,66,75} *κA,B,W* [60%] (I include this for the record, to show that the dropping of -ς before a consonant was not automatic.) † 3:16 αυτου *f*³⁵ *p*⁶³ *A,T* (97.5%) CP,HER,POC,TR | — *p*^{66,75} *κB,W* (0.4%) NU | long omissions (2.1%) [homoioteleuton]

αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη[‡] ζωὴν αἰώνιον. ¹⁷ Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ[§] εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. ¹⁸ Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

¹⁹ »Αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς, ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν* τὰ ἔργα. ²⁰ Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ.[†] ²¹ Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα.»

John the baptizer testifies again

²² Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν. ²³ Ἦν δὲ καὶ[‡] Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ Σαλήμ,[§] ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ. Καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο. ²⁴ οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης.

²⁵ Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου* περὶ καθαρισμοῦ. ²⁶ Καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶπον αὐτῷ, «Ραββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας—ἴδε, οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.» ²⁷ Ἀπεκρίθη Ἰωάννης καὶ εἶπεν· «Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν[†] ἐὰν μὴ ἡ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ²⁸ Αὐτοὶ ὑμεῖς μοι[‡] μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον,[§] <Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός,> ἀλλ' ὅτι <Ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου.> ²⁹ Ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρὰ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. Αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται. ³⁰ Ἐκεῖνον δεῖ ἀυξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.

³¹ »Ὁ Ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστίν, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. Ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν.* ³² Καὶ[†] ὁ ἐώρακεν καὶ ἤκουσεν, τοῦτο μαρτυρεῖ· καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. ³³ Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἐστίν. ³⁴ Ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ, οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς[‡] τὸ Πνεῦμα. ³⁵ Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. ³⁶ Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται τὴν[§] ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ* ἐπ' αὐτόν.»

Jesus and the Samaritans

[‡] 3:16 εχη *rell* | εχει [30%] § 3:17 αυτου ^f35 ^p63 A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — ^p66,75 ^κB,W [1%] NU * 3:19 πονηρα αυτων ^f35 [80%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 ^p66,75 ^κA,B,W [20%] NU † 3:20 τα εργα αυτου ^f35 ^κB (82.3%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | 312 ^p75 A,W (9.6%) | 123 οτι πονηρα εστιν ^p66 (7.1%) | 312 οτι πονηρα εστιν (0.3%) | long omissions (0.8%) [homoioteleuton] ‡ 3:23 και ^f35 ^p75 ^κ [70%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ο ^p66 A,B,N,W [30%] NU § 3:23 σαλημ ^f35 [60%] CP,HE,RP | σαλειμ ^p66,75 ^κB,N [39%] OC,TR,NU | σαλλειμ A | σαλιμ W [1%] * 3:25 ιουδαιου ^f35 ^p75 A,B,N(W) (85.5%) HE,RP,OC,NU | ιουδαιων ^p66 ^κ (13.5%) CP,TR | lengthy omissions (1%) † 3:27 λαμβανειν ουδεν ^f35 A,N,W (89.3%) CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουδε εν ^p66,75 B (0.2%) NU | λαβειν 2 ^κ (0.6%) | 1 αφ εαυτου 2 (4.5%) | αφ εαυτου 12 (3.3%) | 12 αφ εαυτου (1%) | αφ εαυτου λαβειν 2 (1%) | three other variants (0.2%) ‡ 3:28 μοι ^f35 ^p66 A,B,D,N,W [70%] CP,OC,TR,NU | — ^p75 ^κ [30%] HE,RP § 3:28 ειπον ^f35 ^κA,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 οτι ^p66,75 [0.2%] [NU] | 1 εγω B | 1 υμιν [1%] * 3:31 επανω παντων εστιν ^f35 ^p66 A,B,W (97.1%) CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — ^p75 ^κD (0.8%) | long omissions (2.2%) [homoioteleuton] † 3:32 και ^f35 A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — ^p66,75 ^κB,D,W [2%] NU ‡ 3:34 ο θεος ^f35 A,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — ^p66,75 ^κ(B)C,W [2%] NU § 3:36 την ^f35 [50%] CP,HE | — ^p66,75 ^(κ)A,B,C,D,W [50%] RP,OC,TR,NU * 3:36 μενεῖ ^f35 [50%] (CP) | μένει [50%] HE,RP,OC,TR,NU

4

1 Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς* ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης 2 (καίτοιγε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ), 3 ἀφῆκεν τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἀπῆλθεν† εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

The setting

4 Ἦδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας. 5 Ἐρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου οὗς ἔδωκεν Ἰακώβ* Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. 6 Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ. Ὁ οὖν Ἰησοῦς, κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ. Ὡρα ἦν ὥσει† ἔκτη.

The woman

7 Ἐρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλησάτι ὕδωρ. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Δός μοι πιεῖν.»‡ 8 (Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν.) 9 Λέγει οὖν§ αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρεῖτις, «Πῶς σύ, Ἰουδαῖος ὢν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς,* οὔσης γυναικὸς Σαμαρεῖτιδος;»† (οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρεῖταις).‡ 10 Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· «Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, <Δός μοι πιεῖν,>§ σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἅν σοι ὕδωρ ζῶν.» 11 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή·* «Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶν βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; 12 Μὴ σὺ μερίζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιεν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;» 13 Ἀπεκρίθη† Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· «Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, 14 ὃς δ' ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσει‡ εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.» 15 Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή, «Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ ἔρχωμαι§ ἐνθάδε ἀντλεῖν.»

16 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς,* «Ὑπάγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθέ ἐνθάδε.» 17 Ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν,† «Οὐκ ἔχω ἄνδρα.» Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· «Καλῶς εἶπας ὅτι <Ἄνδρα οὐκ ἔχω>· 18 πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν δὲ ἔχεις οὐκ ἔστιν σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας.» 19 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· «Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ. 20 Οἱ πατέρες ἡμῶν‡ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ§ προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς

* 4:1 ο ιησους f³⁵ p⁶⁶ κD (21.7%) CP,NU | ο κυριος p⁷⁵ A,B,C,W (76.9%) HE,RP,OC,TR | — (1.4%) † 4:3 απηλθεν f³⁵ A,B (91.1%) CP,HE,RP,OC | 1 παλιν p^{66,75} κC,D,W (8.6%) TR,NU | long omissions (0.3%) [homoioteleuton] ‡ 4:5 της rell | — CP § 4:5 ου f³⁵ p⁶⁶ C,D,N,W [40%] CP | ο p⁷⁵ κA,B [60%] HE,RP,OC,TR,NU * 4:5 ιακωβ f³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 τω p^{66,75} κB [0.5%] [NU] † 4:6 ωσει f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ως p^{66,75} κA,B,C,D,N,W [2%] NU ‡ 4:7 πειν f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | πειν p^{66,75} B,C,D [1%] NU | πιν κ | ποιειν [1%] § 4:9 ουν f³⁵ p^{66,75} A,B,C,D,N,W (86.7%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | — κ (13.3%) * 4:9 πειν αιτεις f³⁵ N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | πειν 2 p⁷⁵ B,C,D [0.5%] NU | πιν αιτις κ | πιν 2 A [0.5%] | ετεις πειν p⁶⁶ | πιν ετις W † 4:9 ουσης γυναικος σαμαρειτιδος f³⁵ [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 A,B,C [0.3%] | 213 p⁷⁵ | 2 σαμαριτιδος 1 p⁶³ N,W [0.3%] NU | 2 σαμαριτιδος D | σαμαριτιδος 1 p⁶⁶ κ [The early uncials do manage to spread themselves around!] ‡ 4:9 σαμαρειταις f³⁵ p⁷⁵ A,B,C,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | σαμαριταις p⁶⁶ W [0.5%] NU | — κD omit clause § 4:10 πειν f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | πειν p^{66,75} B,C [0.5%] NU | πιν κW | two other readings * 4:11 η γυνη f³⁵ (p⁶⁶) A,C,D,N,W (99.8%) CP,HE,RP,OC,TR[NU] | εκεινη κ | — p⁷⁵ B † 4:13 απεκριθη rell | 1 ο N [5%] TR ‡ 4:14 διψηση f³⁵ p⁶⁶ W [90%] HE,RP,OC,TR | διψησει p⁷⁵ κA,B(D)N [10%] CP,NU | — C has long omission § 4:15 ερχωμαι f³⁵ A,C,D,W [55%] OC,TR | ερχομαι N [45%] CP,HE,RP | διερχωμαι p⁶⁶ κ [alone] NU | διερχομαι p⁷⁵ B * 4:16 ο ιησους f³⁵ D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 (κ)A [1%] | — p^{66,75} B,C [0.5%] NU † 4:17 ειπεν f³⁵ (κ)A,D,W [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 αυτω p⁶⁶ B,C,N [10%] NU | λεγει αυτω p⁷⁵ ‡ 4:20 ημων rell | υμων OC § 4:20 τω ορει τουτω rell | 312 [10%] TR

λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν.»* ²¹ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· «Γύναι, πιστεύσον μοι† ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί. ²² Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὁ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὁ οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. ²³ Ἀλλ' ἄρα ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσιν τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. ²⁴ Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.»

²⁵ Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή· «Οἶδα ὅτι Μεσίας§ ἔρχεται» (ὁ λεγόμενος Χριστός). «Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.»* ²⁶ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.»

The disciples

²⁷ Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον† οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν‡ ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μὲντοι εἶπεν, «Τί ζητεῖς;» ἢ «Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;» ²⁸ Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὕδριαν αὐτῆς ἡ γυνή καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· ²⁹ «Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέν μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;» ³⁰ Ἐξηλθον§ ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.

³¹ Ἐν δὲ* τῷ μεταξὺ ἡρώτων αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ† λέγοντες, «Ῥαββί,‡ φάγε.» ³² Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν ἢ ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.» ³³ Ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ§ πρὸς ἀλλήλους, «Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;» ³⁴ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἐμὸν βρώμά ἐστιν ἵνα ποιῶ* τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. ³⁵ Οὐχ† ὑμεῖς λέγετε ὅτι‡ <Τετράμηνός§ ἐστίν καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται>; Ἰδοὺ, λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς θερισμὸν ἤδη. ³⁶ Καὶ* ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα καὶ† ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ‡ καὶ ὁ θερίζων. ³⁷ Ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστίν ὁ ἀληθινός§ ὅτι <Ἄλλος ἐστίν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων>· ³⁸ ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὁ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασιν, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.»

The Samaritans

³⁹ Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν τῶν Σαμαρειτῶν* διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης ὅτι «Εἶπέν μοι πάντα ὅσα† ἐποίησα.»

* 4:20 δεῖ προσκυνεῖν f³⁵ [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{66,75} xA,B,C,D,N,W [1%] NU † 4:21 γυναῖα πιστεύουσιν μοι f³⁵ N [96%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 πιστεύουν 3 A [1.5%] | 1 πιστεύει 3 D [2%] | πιστεύει 31 p^{66,75} xB,C,W [0.5%] NU ‡ 4:23 ἀλλ f³⁵ C,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ἀλλὰ p^{66,75} xA,B,D,W [0.5%] NU § 4:25 μεσσίας f³⁵ [95%] CP,HE,RP | μεσσίας p⁶⁶ xA,B,C,N,W [5%] OC,TR,NU | μεσσεῖας p⁷⁵ D * 4:25 πάντα f³⁵ A,D,N [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ἀπαντα p^{66,75} xB,C,W [1.5%] NU † 4:27 ἦλθον rell | ἦλθαν B [alone] NU | ἐπηλθον x ‡ 4:27 ἐθαύμασαν f³⁵ [80%] CP,HE,RP,OC,TR | ἐθαύμαζον p^{66,75} xA,B,C,D,N,W [20%] NU § 4:30 ἐξηλθον f³⁵ p⁷⁵ A,B [60%] HE,RP,NU | 1 οὖν p⁶⁶ xN,W [40%] CP,OC,TR | καὶ 1 C,D | two other readings * 4:31 δε f³⁵ p⁷⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ xB,C,D [0.5%] NU | καὶ W † 4:31 αὐτοῦ f³⁵ N,W [50%] CP | — p^{66,75} xA,B,C,D [50%] HE,RP,OC,TR,NU ‡ 4:31 ραββί f³⁵ A,N [70%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | ραββί p^{66,75} xB,C,D,W [30%] § 4:33 μαθηταὶ rell | 1 αὐτοῦ [2%] CP * 4:34 ποιῶ f³⁵ xA [95%] CP,HE,RP,OC,TR | ποιήσω p^{66,75} B,C,D,N,W [5%] NU † 4:35 οὐχ rell | οὐκ CP ‡ 4:35 ὅτι f³⁵ p⁷⁵ [35%] CP | 1 ἐτι p⁶⁶ xA,B,C,N,W [65%] HE,RP,OC,TR,NU § 4:35 τετράμηνος rell | τετράμηνον W [5%] TR * 4:36 καὶ f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,C,D,W [1%] NU † 4:36 καὶ f³⁵ xA,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} B,C,N,W [2%] NU ‡ 4:36 χαίρει f³⁵ p⁶⁶ xA,B,C(D)N,W [70%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | χαίρει [30%] | χαίρων p⁷⁵ § 4:37 ὁ ἀληθινός f³⁵ p⁶⁶ xA,D (78.9%) CP,HE,RP,OC,TR | 2 B,C,N,W (16.5%) NU | ἀληθῆς (1.3%) | two other variants (0.2%) | long omissions p⁷⁵ (3.2%) [homoioteleuton] * 4:39 σαμαρειτῶν rell | σαμαριτῶν p⁶⁶ xD,W [1%] NU † 4:39 ὅσα f³⁵ p⁶⁶ A,D,N,W (99.6%) CP,HE,RP,OC,TR | α p⁷⁵ xB,C (0.4%) NU

40 Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται,† ἡρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ’ αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. 41 Καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν§ διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, 42 τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον ὅτι «Οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν, αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός.»*

Jesus in Galilee

43 Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν† εἰς τὴν Γαλιλαίαν. 44 (Αὐτὸς γὰρ ὁ † Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.) 45 Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἐωρακότες ἃ § ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐν τῇ ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτὴν.

Jesus heals at a distance

46 Ἦλθεν οὖν πάλιν ὁ Ἰησοῦς* εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησεν τὸ ὕδωρ οἶνον. Καὶ ἦν τις βασιλικὸς οὗ ὁ υἱὸς ἡσθένει ἐν Καπερναούμ. 47 Οὗτος ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἦκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθεν πρὸς αὐτὸν καὶ ἡρώτα αὐτὸν† ἵνα καταβῇ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ‡ τὸν υἱόν, ἡμελλεν§ γὰρ ἀποθνήσκειν. 48 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν, «Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε.» 49 Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός, «Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.» 50 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ.» Καὶ* ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ᾧ † εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,‡ καὶ ἐπορεύετο. 51 Ἦδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν§ αὐτῷ καὶ ἀπήγγειλαν* λέγοντες, ὅτι «Ὁ παῖς σου† ζῇ.» 52 Ἐπύθετο οὖν παρ’ αὐτῶν τὴν ὥραν‡ ἐν ᾗ κομψότερον ἔσχευεν. Καὶ εἶπον§ αὐτῷ ὅτι «Χθὲς* ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.» 53 Ἐγὼ οὖν ὁ πατήρ† ὅτι ἐν‡ ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι§ «Ὁ υἱός σου ζῇ.» Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. 54 Τοῦτο* πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Jesus returns to Jerusalem—Passover, 28 AD

‡ 4:40 σαμαρειται *rell* | σαμαριται $\mathfrak{P}^{66}\kappa\alpha, D, W$ [0.5%] NU § 4:41 ἐπίστευσαν *rell* | 1 εἰς αὐτον N [2%] CP * 4:42 ὁ χριστός $\mathfrak{f}^{35} A, D, N$ [99.5%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | — $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa B, C, W$ [0.5%] NU † 4:43 ἐκεῖθεν καὶ ἀπῆλθεν $\mathfrak{f}^{35} A, N$ [92.6%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | 12 ἦλθεν (2.4%) | 23 (2.3%) | 1 $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa B, C, D, W$ (2.2%) NU | seven other variants (0.5%) ‡ 4:44 ὁ $\mathfrak{f}^{35} N$ [80%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | — $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa A, B, C, D, W$ [20%] NU § 4:45 α $\mathfrak{f}^{35} \kappa D$ [95%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | οσα $\mathfrak{P}^{66,75} A, B, C(N)W$ [5%] NU * 4:46 πάλιν ὁ ἰησοῦς $\mathfrak{f}^{35} A(N)$ [84%] CP, H^{ER}, P, OC | 1 $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa B, C, D, W$ [1%] NU | 231 [15%] TR † 4:47 αὐτον $\mathfrak{f}^{35} A, N$ [98%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | — $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa B, C, D, W$ [2%] NU ‡ 4:47 αὐτου *rell* | αὐτον [1%] CP § 4:47 ἡμελλεν $\mathfrak{f}^{35} \mathfrak{P}^{66,75}\kappa A, B, C, D, N, W$ [50%] CP, OC, TR, NU | ἐμελλεν [50%] H^{ER}, P * 4:50 καὶ $\mathfrak{f}^{35} A, C, N$ [99.5%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | — $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa B, D, W$ [0.5%] NU † 4:50 ω $\mathfrak{f}^{35} \mathfrak{P}^{66} D, N, W$ [97.5%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | ον $\mathfrak{P}^{75} A, B$ [0.5%] NU | — κC [0.5%] | ο [1%] | ων [0.5%] ‡ 4:50 ὁ ἰησοῦς *rell* | 2 [5%] TR | του ἰησου κ § 4:51 ἀπηντήσαν $\mathfrak{f}^{35} (A)$ [90%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | ὑπηντήσαν $\mathfrak{P}^{66,75}(\kappa) B, C(D)N(W)$ [10%] NU * 4:51 καὶ ἀπηγγείλαν $\mathfrak{f}^{35} \mathfrak{P}^{39(66)} A, C(W)$ (88.9%) CP, H^{ER}, P, OC, TR | 1 ἀνηγγείλαν (9%) | 1 ηγγείλαν (κ)(D) (0.3%) | — $\mathfrak{P}^{75} B, N$ (1.9%) NU † 4:51 ὁ παῖς σου $\mathfrak{f}^{35}$ (77.8%) CP, H^{ER}, P, OC, TR | 1 υἱός 3 D, N (20.1%) | 12 αὐτου $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa A, B, W$ (0.9%) NU | 2 αὐτου C (alone) | 1 υἱός αὐτου (1%) | conflation (0.2%) ‡ 4:52 παρ αὐτων τὴν ὥραν $\mathfrak{f}^{35}$ [95%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | 3412 $\mathfrak{P}^{66}\kappa A, C, D, N, W$ [5%] NU | 34 ἐκείνην $\mathfrak{P}^{75} B$ § 4:52 καὶ εἶπον (εἶπαν D) $\mathfrak{f}^{35} \kappa A(D)$ [98%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | 2 $\mathfrak{P}^{66}$ | 2 οὖν $\mathfrak{P}^{75} B, C, N, W$ [2%] | εἶπαν οὖν [none!] NU * 4:52 χθες $\mathfrak{f}^{35}$ [98%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | ἐχθες $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa A, B, C, D, N, W$ [2%] NU † 4:53 πατήρ $\mathfrak{f}^{35} \mathfrak{P}^{75}\kappa A, B, D, W$ (90.4%) CP, H^{ER}, P, OC, TR, NU | 1 αὐτου $\mathfrak{P}^{66} C, N, T$ (8.8%) | 1 του παιδός (0.5%) | long omissions (0.2%) ‡ 4:53 ἐν $\mathfrak{f}^{35} \mathfrak{P}^{66} A, D, N, W$ [99%] CP, H^{ER}, P, OC, TR, NU | — $\mathfrak{P}^{75}\kappa B, C$ [1%] § 4:53 ὅτι $\mathfrak{f}^{35} D, N, W$ [98%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | — $\mathfrak{P}^{66,75}\kappa A, B, C$ [2%] NU * 4:54 τοῦτο $\mathfrak{f}^{35} \kappa A, D, N$ [99%] CP, H^{ER}, P, OC, TR | 1 δε $\mathfrak{P}^{66,75} B, C, W$ [1%] NU

5

1 Μετὰ ταῦτα ἦν ἡ * ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ † Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα.

The pool of Bethesda

2 Ἔστιν δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἐπὶ τῇ Προβατικῇ, κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγομένη Ἑβραϊστὶ Βηθεςδά, § πέντε στοὰς ἔχουσα. 3 Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ* τῶν ἀσθενούντων—τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν—ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.† 4 ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ καὶ ἐτάρασσεν‡ τὸ ὕδωρ—ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιὴς ἐγένετο ὧ δῆποτε κατείχετο νοσήματι.§

The man selected for healing

5 Ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη* ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.† 6 Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνούς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ, «Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;» 7 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, «Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλη‡ με εἰς τὴν κολυμβήθραν, ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.» 8 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ἐγείραι, § ἄρον τὸν κράββατόν* σου καὶ περιπάτει.» 9 Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἤρην τὸν κράββατον αὐτοῦ καὶ περιεπάτει. 10 Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ· «Σάββατόν ἐστιν.† οὐκ ἔξεστίν σοι ἄραι τὸν κράββατον.»‡ 11 Ἀπεκρίθη § αὐτοῖς, «Ὁ ποιήσας με ὑγιῇ—ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει.» 12 Ἠρώτησαν οὖν* αὐτόν, «Τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπὼν σοι, Ἄρον τὸν κράββατόν σου† καὶ περιπάτει;» 13 Ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει τίς ἐστιν, ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν, ὅχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.

14 Μετὰ ταῦτα εὐρίσκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Ἴδε, ὑγιὴς γέγονας. Μηκέτι ἀμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι‡ γένηται.» 15 Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀνήγγειλεν τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῇ.

The Jews want to kill Jesus

* 5:1 η f³⁵ κC [50%] CP,HE,RP,OC | — ρ^{66,75} A,B,D,N,T,W [50%] TR,NU † 5:1 ο f³⁵ κC(N)W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — ρ^{66,75} A,B,D [2%] NU ‡ 5:2 ἐστιν rell | ἐστὶ CP [Note the present tense; John was writing before A.D. 70—see the next to the last footnote in John.] § 5:2 βηθεςδα f³⁵ A,C(N) (98%) CP,HE,RP,OC,TR | βηθεςθα (1.2%) | βηθσαιδα ρ⁷⁵ B,T,W (0.4%) | βηθσαιδαν ρ⁶⁶ | βηθζαθα κ (0.3%) NU | βελζεθα D (Is the choice of NU not curious?) * 5:3 πολὺ f³⁵ A,D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — ρ^{66,75} κB,C,D,W [1%] NU † 5:3 ἐκδεχομένων (ἀπεκδεχομένων 1.6%) τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν f³⁵ (D)W (99.3%) CP,HE,RP,OC,TR | — ρ^{66,75} κA,B,C,T (0.7%) NU ‡ 5:4 ἐτάρασσεν rell | ἐταρασσετο [30%] CP,OC § 5:4 The whole verse f³⁵ (A) (99.2%) CP,HE,RP,OC,TR | — ρ^{66,75} κB,C,D,T,W (0.8%) NU * 5:5 τριάκοντα ὀκτὼ ἐτη f³⁵ B [50%] CP,RP,TR | 1 καὶ 23 κA,C,D [50%] HE,OC[NU] | ἐτη λη ρ⁶⁶ | λη ρ⁷⁵ | μ καὶ η 3 W † 5:5 ἀσθενεία f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,TR | 1 αὐτοῦ ρ^{66,75} κB,C,D,W [3%] OC,NU ‡ 5:7 βάλη rell | βάλλη [5%] TR | βάλλει [2%] | βάλει [2%] | ἐμβάλη C § 5:8 ἐγείραι f³⁵ ρ⁶⁶ [70%] CP,HE,RP,TR | ἐγείρει ρ⁷⁵ κB,C,W [29%] OC,NU | ἐγείρει καὶ A,D [1%] * 5:8 κραββατον f³⁵ ρ⁷⁵ [70%] CP,HE,RP,TR | κραβαττον ρ⁶⁶ A,B,C,D,W [29%] OC,NU | κραβακτον κ | four other spellings (A similar statement obtains wherever the word occurs.) † 5:10 ἐστιν f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 καὶ ρ^{66,75} κA,B,C,D,N,W [5%] NU ‡ 5:10 κραββατον f³⁵ A,B [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 σου ρ^{66,75} κC,D,N,W [5%] NU § 5:11 ἀπεκρίθη f³⁵ D [95%] CP,HE,RP,OC,TR | ο δε 1 ρ⁶⁶ κC,N,W [4.5%] NU | ος δε 1 ρ⁷⁵ A,B [0.5%] * 5:12 οὖν f³⁵ ρ⁷⁵ C,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — ρ⁶⁶ κB,D [0.4%] NU | omit verse A,W [homoioteleuton] † 5:12 τὸν κραββατον σου f³⁵ [70%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 κραβαττον 3 D [29.5%] | 1 κραβατον 3 N | — ρ^{66,75} κB,C [0.4%] NU | omit verse A,W ‡ 5:14 τι σοι f³⁵ κD,W [60%] CP,HE,RP,TR | 21 ρ^{66,75} A,B,C,N [40%] OC,NU

16 Καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν οἱ Ἰουδαῖοι[§] καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι,* ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ. 17 Ὁ δὲ Ἰησοῦς[†] ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, «Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι.» 18 Διὰ τοῦτο οὖν μάλλον ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυεν τὸ σάββατον ἀλλὰ καὶ Πατέρα ἴδιον ἔλεγεν τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ.

Jesus addresses the Jews

He affirms His equality with the Father

19 Ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς·[‡] «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ[§] τὸν Πατέρα ποιῶντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ,* ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. 20 Ὁ γὰρ Πατὴρ φιλεῖ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. 21 Ὡς περ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. 22 Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν τῷ Υἱῷ, 23 ἵνα πάντες τιμῶσιν τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσιν τὸν Πατέρα. Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν.

The Son is the Just Judge

24 »Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

25 »Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται[†] τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.[‡] 26 Ὡς περ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκεν καὶ τῷ Υἱῷ[§] ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· 27 καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ καὶ* κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. 28 Μὴ θαυμάζετε τοῦτο, ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ἧ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται[†] τῆς φωνῆς αὐτοῦ 29 καὶ ἐκπορεύσονται—οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. 30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἄπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν. Καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός.[‡]

Four witnesses to Jesus

31 »Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής. 32 Ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής ἐστίν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. 33 Ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην καὶ μεμαρτύρηκεν τῇ ἀληθείᾳ. 34 Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς

§ 5:16 τον ιησουν οι ιουδαιοι f³⁵ A,N (95.2%) CP,HE,RP,OC,TR | 3412 p^{66,75} AB,C,D,W (2%) NU | 124 (1.1%) | αυτον 34 (1.4%) | three other variants (0.4%) * 5:16 και εξητουν αυτον αποκτειναι f³⁵ A(N) (97.2%) CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} AB,C,D,W (2.8%) NU † 5:17 ιησους f³⁵ p⁶⁶ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁷⁵ AB,W [0.5%] ‡ 5:19 απεκρινατο ουν ο ιησους και ειπεν αυτοις f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 12345 ελεγεν 7 p⁶⁶ [0.3%] NU | 12345 λεγει 7 [1%] | απεκριθη 234567 D,N,W [0.5%] | 125 ελεγεν 7 p⁷⁵ B | ελεγεν 2734 κ § 5:19 βλεπη rell | βλεπει [30%] * 5:19 ποιη rell | ποιει A [30%] † 5:25 ακουσονται f³⁵ A,D [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ακουσουσιν p⁷⁵ B [0.5%] NU | ακουσωσιν p⁶⁶ κW [1%] ‡ 5:25 ζησονται f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ζησουσιν p^{66,75} AB,D,W [2%] NU | one other reading § 5:26 εδωκεν και τω υιω f³⁵ A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 2341 p^{66,75} B [0.4%] NU | — κ | 234 ζωην 1 W * 5:27 και f³⁵ D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} (κ)A,B,N,W [1%] NU † 5:28 ακουσονται f³⁵ A,D [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ακουσουσιν p⁷⁵ B [0.5%] NU | ακουσωσιν p⁶⁶ κN,W [1%] ‡ 5:30 πατρος f³⁵ [80%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} κA,B,D,N,W [20%] NU

σωθήτε. ³⁵ Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος, ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθέλησατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν^S ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. ³⁶ Ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου, τὰ γὰρ ἔργα αὐτοῦ^{*} μοι ὁ Πατὴρ ἵνα τελειώσω αὐτά—αὐτὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ[†] ποιῶ—μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ Πατὴρ με ἀπέσταλκεν.

³⁷ »Καὶ ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτὸς[‡] μεμαρτύρηκεν περὶ ἐμοῦ. Οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε^S οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε.* ³⁸ Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν,[†] ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. ³⁹ Ἐρευνᾶτε[‡] τὰς Γραφὰς ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. ⁴⁰ Καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με ἵνα ζωὴν ἔχητε.

The Jews are accused by Moses

⁴¹ »Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω. ⁴² Ἀλλ' ὁ ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. ⁴³ Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε.* ⁴⁴ Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀνθρώπων[†] λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε;

⁴⁵ »Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν, Μωσῆς,[‡] εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. ⁴⁶ Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσεῖ,^S ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ ἐμοῦ γὰρ^{*} ἐκεῖνος ἔγραψεν. ⁴⁷ Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν πιστεύσετε;»

Jesus is back in Galilee

6

¹ Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας, τῆς Τιβεριάδος. ² Καὶ ἠκολούθει^{*} αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώρων[†] αὐτοῦ[‡] τὰ σημεῖα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. ³ Ἀνῆλθεν δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ⁴ (Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.)

Food for 15,000

§ 5:35 ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ^f35 [¶]66^κB,D,N [89.5%] H^FR^PO^C,N^U | 231 A,W [0.5%] C^P | ἀγαλλιασθῆναι 23 [10%] T^R * 5:36 ἐδωκεν ^f35 A,D [95%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | δεδωκεν [¶]66^κB,N,W [5%] N^U † 5:36 ἐγὼ ^f35 [96%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | — [¶]66^κA,B,D,N,W [4%] N^U ‡ 5:37 αὐτός ^f35 [¶]66^A,N (98.1%) C^P,H^FR^PO^C,T^R | ἐκεῖνος [¶]75,95^κB,W (0.8%) N^U | ἐκεῖνος 1 D (0.1%) | — (0.1%) | long omissions (0.8%) § 5:37 ἀκηκόατε πώποτε ^f35 [95%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | 21 [¶](66)75^vκA,B,D,N,W [5%] N^U * 5:37 ἐωρακατέ *rell* | εωρακατέ [¶]75^N [10%] | εωρακαταί [¶]66 † 5:38 μενοντα ἐν ὑμῖν ^f35 A,D [96%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | 231 [¶]66,75^κB,N,W [3%] N^U | 23 οντα [1%] ‡ 5:39 ἐρευνάτε ^f35 A,D,W [99.6%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | ἐραυνάτε [¶]66^κB [0.4%] N^U | ἐραυνάται N § 5:42 ἀλλ' ^f35 [¶]66^κA,N [99.5%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | ἀλλὰ [¶]75^{B,D,W} [0.5%] N^U * 5:43 λήψεσθε ^f35 [97%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | λήψεσθαι [2.2%] | λημψεσθαι κA,D,W [0.5%] | λημψεσθε [¶]66,75^{B,N} [0.3%] N^U † 5:44 ἀνθρώπων ^f35 (22.6%) | ἀλλήλων [¶]66,75^κA,B,D,N,W (77.2%) C^P,H^FR^PO^C,T^R,N^U | long omissions (0.2%) ‡ 5:45 μωσῆς ^f35 A [96%] C^P,H^FR^P,T^R | μωυσῆς [¶]66,75^κB,D,N,W [3%] O^C,N^U | μωσεῖς [1%] § 5:46 μωσεὶ ^f35 κA [50%] C^P,H^F,T^R | μωση [47%] R^P | μωυση [2%] | μωυσεὶ [¶]66,75^{B,D,N,W} [1%] O^C,N^U * 5:46 ἐμου γὰρ ^f35 D [25%] | 21 [¶]66,75^κA,B,N,W [75%] C^P,H^FR^PO^C,T^R,N^U * 6:2 καὶ ἠκολούθει ^f35 A [97%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | 2 δε [¶]66,75^vκB,D,N,W [3%] N^U † 6:2 ἐωρων ^f35 [¶]66^κ (94%) C^P,H^FR^PO^C,T^R | ἐωρου (1.5%) | ἐθεωρου B,D,N (2.6%) N^U | ἐθεωρων [¶]75^A (0.5%) | ἐωρακεν (1.1%) | θεωρουντες W (0.1%) | three other variants (0.2%) ‡ 6:2 αὐτοῦ ^f35 N [80%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | — [¶]66^κA,B,D,W [20%] N^U § 6:3 ο ^f35 A,N [99%] C^P,H^FR^PO^C,T^R | — [¶]66^κB,D,W [1%] N^U

⁵ Ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμούς,* καὶ θεασάμενος ὅτι πολλὸς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν† Φίλιππον, «Πόθεν ἀγοράσομεν‡ ἄρτους ἵνα φάγωσιν οὗτοι;» ⁶ Τοῦτο δὲ ἔλεγεν πειράζων αὐτόν, αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἡμελλεν§ ποιεῖν. ⁷ Ἀπεκρίθη αὐτῷ* Φίλιππος, «Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν† βραχύ τι‡ λάβῃ.» ⁸ Λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας, ὁ § ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου, ⁹ «Ἔστιν παιδάριον ἐν* ᾧδε† ὁ ‡ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια, ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστὶν εἰς τοσούτους;»

¹⁰ Εἶπεν δὲ§ ὁ Ἰησοῦς, «Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν.» Ἦν δὲ χόρτος πολλὸς ἐν τῷ τόπῳ· ἀνέπεσον* οὖν† οἱ ἄνδρες,‡ τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ§ πεντακισχίλιοι. ¹¹ Ἔλαβεν δὲ* τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας διέδωκεν† τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ‡ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων, ὅσον ἤθελον. ¹² Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, «Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα τῶν κλασμάτων,§ ἵνα μὴ τι ἀπόληται.» ¹³ Συνήγαγον οὖν καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων ἃ ἐπερίσσευσεν* τοῖς βεβρωκόσιν.

¹⁴ Οἱ οὖν ἄνθρωποι, ἰδόντες ὃ ἐποίησεν σημεῖον ὁ Ἰησοῦς,† ἔλεγον ὅτι «Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον.» ¹⁵ Ἰησοῦς οὖν, γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν‡ βασιλέα, ἀνεχώρησεν πάλιν§ εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

Jesus walks on water

¹⁶ Ὡς δὲ ὁψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ¹⁷ καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ* πλοῖον ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναοῦμ.† Καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ‡ ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. ¹⁸ Ἡ τε θάλασσα

* 6:5 ο ιησους τους οφθαλμους f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 3412 p⁶⁶A,B,D,N,W [9%] NU | 342 κ | 34 [1%]
† 6:5 τον f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶κB,D,N,W [1%] NU ‡ 6:5 αγορασομεν f³⁵ [60%] CP,HE,RP,TR | αγορασωμεν p⁶⁶κA,B,D,N,W [40%] OC,NU § 6:6 ημελλεν f³⁵ p⁶⁶D [50%] CP | εμελλεν p⁷⁵κA,B,N,W [50%] HE,RP,OC,TR,NU * 6:7 αυτω f³⁵ p⁷⁵A,B,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ο p⁶⁶κN,W [0.5%] [NU] † 6:7 αυτων f³⁵ D [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75}κA,B,N,W [3%] NU ‡ 6:7 τι f³⁵ p⁶⁶κA,N,W [99.7%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁷⁵B,D [0.3%] § 6:8 ο rell | — [1%] CP * 6:9 εν f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75}κB,D,N,W [3%] NU † 6:9 ᾧδε rell | ᾧδε f³⁵ (I include this information for the record and so as not to lose sight of it, but since there is apparently no difference in meaning, I stay with the conventional pointing. However, in most manuscripts the difference between ᾧδε and ᾧ δε is not clear, and the expedient adopted by f³⁵ removes the ambiguity. A similar statement obtains wherever the word occurs.) ‡ 6:9 ο f³⁵ κN [97%] CP,HE,RP,TR | ος p⁶⁶A,B,D,W [3%] OC,NU | two other readings § 6:10 δε f³⁵ A,N,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ουν p⁶⁶D [0.5%] | — p^{75v}κB [0.5%] NU * 6:10 ανεπεσον f³⁵ [70%] CP,HE,RP,OC,TR | ανεπεσαν p⁶⁶κA,B,D,N,W [30%] NU † 6:10 ουν rell | — [30%] ‡ 6:10 οι ανδρες f³⁵ κB (83.5%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | 2 p^{66,75}D,W (8.1%) | 1 ανθρωποι 2 A (8.1%) | 1 ανθρωποι (0.3%) | τον αριθμον 2 N § 6:10 ωσει f³⁵ p⁶⁶A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ως p⁷⁵κB,D,N,W [1%] NU * 6:11 δε f³⁵ κN [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ουν p^{28,66}A,B,D,W [1%] NU | και [2%] † 6:11 διεδωκεν f³⁵ p⁷⁵A,B,W (83.4%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | δεδωκεν (7.2%) | εδωκεν p^{28,66}(κD)N (8.9%) | διαδεδωκε (0.3%) | three other variants (0.2%) ‡ 6:11 τοις μαθηταις οι δε μαθηται f³⁵ D [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75v}κA,B,N,W [3%] NU [an easy case of homoiarcton] § 6:12 των κλασματος f³⁵ N [25%] | κλασματα p⁷⁵κA,B [75%] CP,HE,RP,OC,TR,NU * 6:13 επερισσευσεν f³⁵ κA [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | επερισσευσαν p⁷⁵B,D,W [0.5%] NU | επεριεσευσεν N † 6:14 ο ποιησεν σημειον ο ιησους f³⁵ A(N) (89.4%) CP,HE,RP,OC,TR | 13245 (1.6%) | 12453 (1%) | 31245 (0.8%) | το 31245 (5.7%) | 1245 (0.3%) | α 2 σημεια 45 (0.3%) | 123 κD,W (0.5%) NU | α 2 σημεια p⁷⁵B (0.3%) | two other variants (0.1%) ‡ 6:15 αυτον f³⁵ D(N) [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵κA,B,W [3%] NU § 6:15 παλιν f³⁵ p⁷⁵κA,B,D,N [50%] OC,TR,NU | — W [50%] HE,RP | παλιν ανεχωρησεν CP * 6:17 το f³⁵ A,D,N,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵κB [1%] NU † 6:17 καπερναουμ f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | καφαρναουμ p⁷⁵κB,D,N,W [1%] NU ‡ 6:17 ουκ f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ουπω p⁷⁵κB,D,N,W [3%] NU

άνεμου μεγάλου πνέοντος διηγείρετο. § 19 Ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσιν τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν. 20 Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, «Ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.» 21 Ἦθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐγένετο* ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον.

22 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἐστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν† ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἓν, ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,‡ καὶ ὅτι οὐ συνεισηλθεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιάριον§ ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον— 23 ἀλλὰ δὲ* ἦλθεν† πλοιάρια‡ ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ Κυρίου— 24 ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν§ αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖα* καὶ ἦλθον εἰς Καπερναούμ, ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν. 25 Καὶ εὐρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον αὐτῷ, «Ραββί, πότε ὧδε γέγονας;»

The Bread of Life

26 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε† σημεῖα, ἀλλ’ ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. 27 Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρώσιν τὴν ἀπολλυμένην ἀλλὰ τὴν βρώσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός.» 28 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, «Τί ποιῶμεν‡ ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;» 29 Ἀπεκρίθη§ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «Τοῦτό ἐστιν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε* εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.» 30 Εἶπον οὖν αὐτῷ· «Τί οὖν ποιεῖς σὺ† σημεῖον ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; Τί ἐργάζῃ; 31 Οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστιν γεγραμμένον· Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.»

32 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωσῆς‡ δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ’ ὁ Πατὴρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν. 33 Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.» 34 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, «Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.» 35 Εἶπεν δὲ§ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς

§ 6:18 διηγείρετο f³⁵ κA,D,N,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | διεγείρετο p²⁸B [2%] NU * 6:21 το πλοιον εγενετο f³⁵ κ(D) [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 p⁷⁵A,B,N,W [5%] NU † 6:22 ιδων f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ειδον p⁷⁵A,B [1%] NU | ειδεν p²⁸κD [0.5%] | ιδον N,W [0.5%] ‡ 6:22 εκεινο εις ο ενεβησαν οι μαθηται αυτου f³⁵ (77.2%) CP,HE,RP,OC,TR | 234567 D (1.9%) | 134567 (0.7%) | 12 ον 4567 (2%) | 123 ανεβησαν 567 (12.9%) | 123456 του ιησου κ (0.9%) | — p⁷⁵A,B,N,W (4.2%) NU | long omissions (0.2%) [homoioteleuton] § 6:22 πλοιαριον f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | πλοιον p⁷⁵A,B,D,N,W [5%] NU | πλοιαν κ * 6:23 δε f³⁵ A(N)W (98.9%) CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵B(D) (0.7%) NU | ουν κ (alone) | two other readings (0.4%) † 6:23 ηλθεν f³⁵ p⁷⁵A,B,W (84.7%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | ηλθον N (13.8%) | ην (0.4%) | — (0.5%) | ελθοντων D (alone) | απελθοντων κ (alone) | four other variants (0.5%) ‡ 6:23 πλοιαρια f³⁵ A,N (98.5%) CP,HE,RP,OC,TR[NU] | πλοια p⁷⁵B,W (1.4%) | πλοιων κ (alone) | πλοιαρειων D (alone) § 6:24 ενεβησαν f³⁵ A,B,N,W (79.5%) CP,HE,RP,OC,NU | 1 και (4.9%) TR | ανεβησαν p⁷⁵κ (13.1%) | ανεβησαν και (1.8%) | ελαβον D (0.6%) (κ 4.3% omit αυτοι) * 6:24 τα πλοια f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 πλοιαρια p⁷⁵B(D)N,W [2%] NU | το πλοιον κ † 6:26 ειδετε rell | ιδετε A,N [25%] | ειδατε D ‡ 6:28 ποιωμεν rell | ποιουμεν [3%] some TRs | ποιησωμεν W [1%] | two other readings § 6:29 απεκριθη f³⁵ p⁷⁵κW [70%] CP,HE,RP,OC | 1 ο A,B,D,N [30%] TR[NU] * 6:29 πιστευσητε f³⁵ [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | πιστευητε p⁷⁵A,B,N [1%] NU | πιστευσηται D,W | πιστευηται κ † 6:30 συ rell | — W [10%] | σοι D ‡ 6:32 μωσης f³⁵ A [50%] CP,RP,TR | μωυσης p⁷⁵κB,W [50%] HE,OC,NU § 6:35 δε f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — B,W [0.5%] NU | ουν κD [0.5%]

ζωῆς. Ὁ ἐρχόμενος πρὸς με* οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ† πώποτε. 36 Ἄλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἐωράκατέ με,‡ καὶ οὐ πιστεύετε. 37 Πᾶν ὃ δίδωσίν μοι ὁ Πατὴρ πρὸς ἐμὲ ἥξει, καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με§ οὐ μὴ ἐκβάλω* ἔξω. 38 Ὅτι καταβέβηκα ἐκ† τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. 39 Τοῦτο δέ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός,‡ ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέν μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ§ ἀναστήσω αὐτὸ* ἐν† τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 40 Τοῦτο δέ‡ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με,§ ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ* τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.»

41 Ἐγὼ γινώσκον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶπεν, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.» 42 Καὶ ἔλεγον· «Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; Πῶς οὖν† λέγει οὗτος‡ ὅτι «Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;» »

43 Ἀπεκρίθη οὖν§ ὁ * Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων. 44 Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν, καὶ ἐγὼ† ἀναστήσω αὐτὸν ἐν‡ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 45 Ἔστιν γεγραμμένον ἐν τοῖς Προφήταις, «Καὶ ἔσονται πάντες διδασκοὶ§ Θεοῦ.» Πᾶς οὖν* ὁ ἀκούων† παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς με.‡ 46 (Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν,§ εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ—οὗτος ἐώρακεν τὸν Πατέρα.) 47 Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ* ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

48 »Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. 49 Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ,† καὶ ἀπέθανον. 50 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ. 51 Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται‡ εἰς τὸν αἰῶνα. Καί, ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.»§

Chew flesh, drink blood

* 6:35 με f³⁵ A,D,W [99.8%] CP,HE,RP,OC,TR | εμε p⁷⁵κB [0.2%] NU † 6:35 διψηση f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | διψησει p⁶⁶κA,B,W [5%] NU | διψασει D ‡ 6:36 με f³⁵ p⁶⁶B,D,W [99.9%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — κA [alone] § 6:37 με f³⁵ A,B,D,W [97%] CP,HE,RP,OC,TR | εμε p^{66,75}κ [3%] NU * 6:37 εκβαλω rell | εκβαλλω [2%] CP † 6:38 εκ f³⁵ κD [98%] CP,HE,RP,OC,TR | απο p⁶⁶A,B,W [2%] NU ‡ 6:39 πατρος f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75}(κ)A,B(C)D,W [2%] NU § 6:39 αλλα rell | αλλ D [10%] CP * 6:39 αυτο f³⁵ p^{66,75}κA,B,C,D [50%] CP,RP,OC,TR,NU | αυτον N,W [50%] HF † 6:39 εν f³⁵ κA,D,N [60%] CP,OC,TR[NU] | — p^{66,75}B,C,W [40%] HE,RP ‡ 6:40 δε f³⁵ [85%] CP,HE,RP,OC,TR | γαρ κA,B,C,D,N,W [13%] NU | — p⁽⁶⁶⁾⁷⁵ [2%] § 6:40 πεμψαντος με f³⁵ A [90%] CP,HE,RP,OC,TR | πατρος μου p^{66,75}κB,C,D,N,W [6%] NU | — [2%] | 12 πατρος [2%] * 6:40 εγω f³⁵ p⁷⁵B,C,W [80%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 εν κN [18%] [NU] | εν p⁶⁶A,D [1%] | — [1%] † 6:42 ουν f³⁵ p⁶⁶κA,D,N [98.9%] CP,HE,RP,OC,TR | ουν p⁷⁵B,C,T,W (0.6%) NU | — (0.3%) | three other variants (0.2%) ‡ 6:42 λεγει ουτος f³⁵ A(W) (93.1%) CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουτως (0.9%) | 1 αυτος (0.8%) | 21 κN (0.4%) | 1 p^{66,75}B,C,T (4.8%) NU | 1 εαυτον D (alone) § 6:43 ουν f³⁵ κA,D,N,W [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75}B,C [3%] NU * 6:43 ο f³⁵ p⁶⁶A,C,D,N,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵κB [2%] NU † 6:44 και εγω f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | καγω p^{66,75}κB,C,D,N(W) [3%] NU ‡ 6:44 εν f³⁵ p⁶⁶A,B,C,D,N,W [90%] HE,RP,NU | — p⁷⁵κ [10%] CP,OC,TR § 6:45 διδακτοι rell | 1 του [10%] TR * 6:45 ουν f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,TR | — p^{66,75}κB,C,D,N,W [2%] OC,NU † 6:45 ακουων f³⁵ D [85%] CP,HE,RP,OC | ακουσας p^{66,75}κA,B,C,N,W [15%] TR,NU ‡ 6:45 με f³⁵ p⁶⁶A,C,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | εμε p⁷⁵κB [0.5%] NU § 6:46 τις εωρακεν f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁶⁶κ(B)C,D(N)(W) [1%] NU * 6:47 εις εμε f³⁵ A,C,D,N (99.5%) CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶κB,T,W (0.5%) NU † 6:49 το μαννα εν τη ερημω f³⁵ p⁶⁶κA [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 34512 B,C,D,W [0.5%] NU ‡ 6:51 ζησεται f³⁵ p⁶⁶B,C [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ζησει κD,W [1%] NU § 6:51 η σαρξ μου εστιν ην εγω δωσω υπερ της του κοσμου ζωης f³⁵ [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1-4,8-12 p^{66,75}B,C,D,W [1%] NU | 8-12,1-4 κ

52 Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι* λέγοντες, «Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα† φαγεῖν;» 53 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. 54 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ‡ ἀναστήσω αὐτὸν§ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. 55 Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς* ἐστὶν βρώσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς† ἐστὶν πόσις. 56 Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ. 57 Καθὼς ἀπέστειλén με ὁ ζῶν Πατήρ καὶ ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με, καὶ κεῖνος ζήσεται‡ δι' ἐμέ. 58 Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ§ οὐρανοῦ καταβάς—οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν* τὸ μάννα† καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων μου‡ τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται§ εἰς τὸν αἰῶνα.» 59 Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδασκῶν ἐν Καπερναούμ.*

Jesus loses many followers

60 Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον·† «Σκληρός ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος‡ τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;» 61 Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύζουσιν περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· «Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; 62 Ἐὰν οὖν θεωρῇτε§ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον; 63 Τὸ Πνεῦμά ἐστὶν τὸ ζωοποιοῦν· ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ* ὑμῖν πνεῦμά ἐστὶν, καὶ ζωὴ ἐστὶν. 64 Ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἱ οὐ πιστεύουσιν.» (Ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστὶν ὁ παραδώσων αὐτόν.) 65 Καὶ ἔλεγεν, «Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ Πατρὸς.»†

66 Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ‡ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν. 67 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα, «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;» 68 Ἀπεκρίθη οὖν§ αὐτῷ Σίμων Πέτρος· «Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. 69 Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ

* 6:52 προς αλληλους οι ιουδαιοι *rell* | 3412 C,D [3%] CP † 6:52 σαρκα *f*³⁵ *κC,D,W* [99.7%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 αυτου *p*^{66B} [0.3%] [NU] ‡ 6:54 και εγω *f*³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | καγω *p*^{66,75} *κA,B,C,D,W* [5%] NU § 6:54 αυτον *f*³⁵ *p*^{66,75} *κA,B,D,W* [75%] CP,HE,RP,TR,NU | 1 εν C [25%] OC * 6:55 αληθως *f*³⁵ *p*^{66(κ)(D)} (74.3%) CP,HE,RP,OC,TR | αληθης *p*⁷⁵ *B,C,T,W* (24.5%) NU | long omissions (1.2%) [homoioteleuton] † 6:55 αληθως *f*³⁵ *p*⁶⁶ (74.7%) CP,HE,RP,OC,TR | αληθης *p*⁷⁵ *B,C,T,W* (22.9%) NU | — (κ)(D) (1.2%) | long omissions (1.2%) [homoioteleuton] ‡ 6:57 ζησεται *f*³⁵ *p*⁶⁶ W [90%] CP,HE,RP,OC,TR | ζησει *p*⁷⁵ *κB,N* [10%] NU | ζη C,D § 6:58 εκ του *f*³⁵ *p*⁶⁶ *κD,N,W* (99.6%) CP,HE,RP,OC,TR | εξ *p*⁷⁵ *B,C,T* (0.4%) NU * 6:58 υμων *f*³⁵ *κD,N* (94%) CP,HE,RP,OC,TR | ημων (5.4%) | — *p*^{66,75} *B,C,T,W* (0.6%) NU † 6:58 το μαννα *f*³⁵ N (92.3%) CP,HE,RP,OC,TR | 12 εν τη ερημω (6.7%) | — *p*^{66,75} *κB,C,D,T,W* (1%) NU ‡ 6:58 μου *f*³⁵ [30%] CP | — *p*^{66,75} *κA,B,C,D,N,W* [70%] HE,RP,OC,TR,NU § 6:58 ζησεται *f*³⁵ *p*⁶⁶ D [85%] CP,HE,RP,OC,TR | ζησει *p*⁷⁵ *κB,C,N* [15%] NU | ζηση (W) * 6:59 καπερναουμ *f*³⁵ N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | καφαρναουμ *p*^{66,75} *κA,B,C(D)W* [1%] NU † 6:60 ειπον *rell* | ειπαν (D) NU ‡ 6:60 ουτος ο λογος *f*³⁵ *p*⁷⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 *p*⁶⁶ *κB,C,D,N,W* [5%] NU § 6:62 θεωρητε *rell* | θεωρειτε [30%] | θεωρησεται *p*⁶⁶ | ειδηται W | θεωρηται N * 6:63 λαλω *f*³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | λελαληκα *κB,C,D,N,W* [10%] NU † 6:65 μου *f*³⁵ N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — *p*⁶⁶ *κB,C,D,W* [1%] NU ‡ 6:66 απηλθον των μαθητων αυτου *f*³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR | 1 εκ 234 OC [4%] | 2341 C,D,N,W [5%] | 231 κ | εκ 2341 *p*⁶⁶ *B,T* [1%] [NU] (According to *TuT* 4.6% have εκ, 95.4% do not, but the order of the surrounding words is not given.) § 6:68 ουν *f*³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | — *p*⁶⁶ *κB,C,N,W* [10%] NU | δε D

εἶ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς* τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος.»† 70 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς·‡ «Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην; Καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν.» 71 Ἔλεγεν δὲ τὸν Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτην,§ οὗτος γὰρ ἔμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι,* εἷς ὢν† ἐκ τῶν δώδεκα.

7

Passover, 29 AD

1 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα* ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἠθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.

Jesus and His brothers

2 Ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἐορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ Σκηνοπηγία. 3 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· «Μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὑπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσωσιν† τὰ ἔργα ἃ ‡ ποιεῖς· 4 οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι§ ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. Εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.» 5 Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.

6 Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπὼ πάρεστιν, ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἐστίν· ἐτοιμος. 7 Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ μισεῖ ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν. 8 Ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἐορτὴν ταύτην.* Ἐγὼ οὐπὼ† ἀναβαίνω εἰς τὴν ἐορτὴν ταύτην, ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς‡ οὐπὼ πεπλήρωται.» 9 Ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς§ ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.

Jesus leaves Galilee—the last six months of His public ministry

10 Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἐορτήν,* οὐ φανερώς, ἀλλ’ ὥς† ἐν κρυπτῷ. 11 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἐορτῇ καὶ ἔλεγον, «Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;» 12 Καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν‡ ἐν τοῖς ὄχλοις· οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι «Ἀγαθός ἐστιν,» ἄλλοι§ ἔλεγον, «Οὐ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.» 13 Οὐδεὶς μὲντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.

* 6:69 ο χριστος ο υιος f³⁵ N (99.5%) CP,HE,RP,OC,TR | 123 αγιος p⁶⁶ | 3 αγιος p^{75v} κB,C,D,W (0.5%) NU
† 6:69 του θεου του ζωντος f³⁵ N (97.7%) CP,HE,RP,OC,TR | 12 p^{66,75} κB,C,D,W (1.8%) NU | 34 (0.5%) ‡ 6:70 αυτοις f³⁵ [70%] CP,HF | 1 ο ιησους p⁷⁵ B,C,N [30%] RP,OC,TR,NU | 1 ιησους p⁶⁶ | ιησους και ειπεν 1 κ | ο ιησους λεγων D § 6:71 ισκαριωτην f³⁵ N (96.3%) CP,HE,RP,OC,TR | ισκαριωτου p^{66,75} B,C,W (2.8%) NU | απο καρυωτου κ (0.6%) | ισκαριωτ (0.2%) | σκαριωθ D * 6:71 εμελλεν αυτον παραδιδοναι f³⁵ (κ) (80.2%) CP,HE,RP,OC | ημελλεν 23 p⁶⁶ (14.8%) TR | 132 p⁷⁵ B,C,N,W (3%) NU | 213 (0.7%) | ημελλεν 32 D (0.7%) | 2 ημελλεν 3 (0.4%) | two other variants (0.2%) † 6:71 ων f³⁵ p⁶⁶ κN,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — B,C,D [0.5%] NU * 7:1 περιεπατει ο ιησους μετα ταυτα f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 45123 p^{66,75} κA,C,D,W [10%] NU | 4513 B | 1 μετ αυτων 23 N † 7:3 θεωρησωσιν f³⁵ p⁶⁶ [96%] CP,HE,RP,OC,TR | θεωρησουσιν p⁷⁵ B,D,N,W [4%] NU | θεωρουσιν κ ‡ 7:3 τα εργα α f³⁵ κD [30%] | 12 σου 3 N,W [67.5%] CP,HE,RP,OC,TR | σου 123 p^{66,75} B [0.5%] NU | 123 συ [2%] § 7:4 εν κρυπτω τι f³⁵ p⁶⁶ D,W [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 p⁷⁵ κB,N [5%] NU * 7:8 ταυτην f³⁵ κ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} B,D,N,W [5%] NU † 7:8 ουπω f³⁵ p^{66,75} B,N,T,W [96.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ουκ κD [3%] NU | — [0.5%] ‡ 7:8 ο καιρος ο εμος f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 342 p^{66,75} B,D,N,W [4.5%] NU | 42 κ [0.5%] § 7:9 αυτοις f³⁵ p⁷⁵ B,T (87.5%) CP,HE,RP,OC,TR | αυτος p⁶⁶ κD,N,W (8.3%) NU | αυτου (0.5%) | — (3.4%) | two other variants (0.2%) * 7:10 τοτε και αυτος ανεβη εις την εορτην f³⁵ D [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 5671234 p^{66,75} κB,N,W [5%] NU † 7:10 αλλ ως f³⁵ N,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | αλλα 2 p^{66,75} B [0.5%] [NU] | 1 κD [0.5%] ‡ 7:12 πολυς περι αυτου ην f³⁵ (89.3%) CP,HE,RP,OC,TR | 1423 κN (6.5%) | 2341 p⁷⁵ B,T,W (1.5%) NU | 4123 (0.5%) | 2314 (0.4%) | 4231 (0.1%) | 123 (0.4%) | 124 (0.8%) | 423 p⁶⁶ D (alone) | 14 (0.3%) | two other readings (0.1%) § 7:12 αλλοι f³⁵ p⁶⁶ κD [95%] CP,HE,RP,OC | 1 δε p⁷⁵ B,N,W [5%] TR[NU]

Jesus teaches in the Temple

¹⁴ Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης, ἀνέβη ὁ * Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκεν.
¹⁵ Καὶ ἐθαύμαζον† οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες, «Πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν, μὴ μεμαθηκώς;» ¹⁶ Ἀπεκρίθη οὖν‡ αὐτοῖς ὁ § Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· «Ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με. ¹⁷ Ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ. ¹⁸ Ὁ ἀφ' ἐαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ, ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, οὗτος ἀληθὴς ἐστὶν, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

Moses vs the Jews

¹⁹ »Οὐ Μωσῆς* δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; Καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;» ²⁰ Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος καὶ εἶπεν,† «Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;»

²¹ Ἀπεκρίθη‡ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε. ²² Διὰ τοῦτο· Μωσῆς§ δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν (οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως* ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων), καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον. ²³ Εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως,† ἐμοὶ χολᾷτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῇ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ; ²⁴ Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε.»‡

Public opinion divided

²⁵ Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν· «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι; ²⁶ Καὶ ἴδε, παρρησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν. Μήποτε ἀληθῶς ἐγνώσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς§ ὁ Χριστός; ²⁷ Ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν.»

²⁸ Ἐκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγων· «Κάμὲ οἶδατε, καὶ οἶδατε πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. ²⁹ Ἐγὼ* οἶδα αὐτόν ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι, κάκεῖνός με ἀπέστειλεν.» ³⁰ Ἐζήτουν οὖν αὐτόν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὴν χεῖρα ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

³¹ Πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν† εἰς αὐτόν, καὶ ἔλεγον ὅτι‡ «Ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι§ πλείονα σημεῖα* ποιήσει ὢν οὗτος ἐποίησεν;» ³² Ἦκουσαν† οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν ὑπηρέτας οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς‡ ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.

* 7:14 ο f³⁵ D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB [0.5%] NU † 7:15 και εθαυμαζον f³⁵ N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 ουν p^{66,75} xB,D,W [2%] NU ‡ 7:16 ουν rel | — D [20%] TR § 7:16 ο f³⁵ p⁶⁶ D(N)W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — xB [0.5%] * 7:19 μωσης f³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR | μωυσης p⁶⁶ xB,D,N,W [10%] OC,NU † 7:20 και ειπεν f³⁵ D,N [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,W [1%] NU | 1 ειπον αυτω [4%] ‡ 7:21 απεκριθη rel | 1 ο D,N,W [20%] TR § 7:22 μωσης f³⁵ [85%] CP,HE,RP,TR | μωυσης p^{66,75} (x)B(D)N,W [15%] OC,NU * 7:22 μωσεως f³⁵ xN [95%] CP,HE,RP,TR | μωυσεως p⁶⁶ B,D,W [5%] OC,NU † 7:23 μωσεως f³⁵ [85%] CP,HE,RP,TR | μωυσεως p^{66,75} xB(D)N,W [15%] OC,NU ‡ 7:24 κρινετε f³⁵ x [99%] CP,HE,RP,OC,TR | κρινετε p^{66,75} B,N [1%] NU | κρινετε D | κρινεται W § 7:26 αληθως f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,D,N,W [10%] CP,NU * 7:29 εγω f³⁵ p⁷⁵ B,W [75%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 δε p⁶⁶ xD,N [25%] TR † 7:31 πολλοι δε εκ του οχλου επιστευσαν f³⁵ [93%] CP,HE,RP,OC,TR | 345216 p^{75v} B [0.5%] NU | 126345 p⁶⁶ xD [0.5%] | 345 ουν 6 [5%] | 34516 [1%] | 34 ουν 516 W | 345 ου 16 N ‡ 7:31 οτι f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,D,N,W [5%] NU § 7:31 μητι f³⁵ N [95%] CP,HE,RP,OC,TR | μη p^{66,75} xB,D,W [5%] NU * 7:31 σημεια f³⁵ p^{66,75} xB,D,N,W [40%] CP,NU | 1 τουτων [55%] HE,RP,OC,TR | τουτων 1 [5%] † 7:32 ηκουσαν rel | 1 ουν N [15%] | 1 δε p⁶⁶ xD | και 1 [1%] ‡ 7:32 υπηρετας οι φαρισαιοι και οι αρχιερεις f³⁵ [80%] CP,HE,RP,OC | 234561 [10%] TR | 564231 p⁷⁵ (B)N,W [10%] NU | 126453 p⁶⁶ D | τους 126453 x

³³ Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· «Ἔτι μικρὸν χρόνον* μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμπσαντά με. ³⁴ Ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὐρήσετε·† καί, ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.» ³⁵ Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς· «Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὐρήσομεν αὐτόν; Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ διδάσκειν τοὺς Ἑλλήνας; ³⁶ Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος; ὃν εἶπεν, «Ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὐρήσετε·§ καί, ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν»;»

The last day of the feast

³⁷ Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἐορτῆς, εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξεν, λέγων· «Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω. ³⁸ Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.» ³⁹ (Τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ τοῦ Πνεύματος, ὃ * ἡμελλον† λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες‡ εἰς αὐτόν, οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον§ ὅτι * Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.)

⁴⁰ Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου† ἀκούσαντες τὸν λόγον‡ ἔλεγον, «Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Προφήτης.» ⁴¹ Ἄλλοι ἔλεγον, «Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.» Ἄλλοι ἔλεγον·§ «Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; ⁴² Οὐχὶ* ἡ Γραφή εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυίδ, καὶ ἀπὸ Βηθλεέμ, τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαυίδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;»† ⁴³ Σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο‡ δι' αὐτόν. ⁴⁴ Τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.

The operatives are empty-handed

⁴⁵ Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι, «Διὰ τί οὐκ ἡγάγετε αὐτόν;» ⁴⁶ Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, «Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος§ ὥς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.*» ⁴⁷ Ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι· «Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; ⁴⁸ Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων; ⁴⁹ Ἀλλ'† ὁ ὄχλος οὗτος, ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάραιοί‡ εἰσιν.»

§ 7:33 ουν *rell* | 1 αυτοις [5%] TR * 7:33 μικρον χρονον *f*³⁵ (D)N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 *p*^{66,75}κ(B)W [2%] NU † 7:34 ευρησετε *f*³⁵ *p*⁶⁶κD,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 με *p*⁷⁵B,N [0.5%] [NU] ‡ 7:36 ουτος ο λογος *f*³⁵ κ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 *p*^{66,75}νB,D,N,W [10%] NU § 7:36 ευρησετε *f*³⁵ *p*⁶⁶κD,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 με *p*⁷⁵B [0.5%] [NU] * 7:39 ο *f*³⁵ *p*⁷⁵B [30%] NU | ου *p*⁶⁶κD,N,W [70%] CP,HE,RP,OC,TR † 7:39 ημελλον *f*³⁵ κ [50%] | εμελλον *p*^{66,75}B,D,N [50%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | — W ‡ 7:39 πιστευοντες *f*³⁵ κD,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | πιστευσαντες *p*⁶⁶B,W [0.5%] NU § 7:39 αγιον *f*³⁵ *p*⁶⁶N,W [97.1%] CP,HE,RP,OC,TR | — *p*⁷⁵κT (1.9%) NU | 1 δεδομενον B (0.7%) | 1 επ αυτοις D (alone) | four other variants (0.3%) * 7:39 οτι *rell* | 1 ο [15%] TR † 7:40 πολλοι ουν εκ του οχλου *f*³⁵ N [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 3452 *p*⁷⁵κB,D,W [2%] NU | 1345 οι *p*⁶⁶ | four other variants ‡ 7:40 τον λογον *f*³⁵ (53.2%) CP,HE,RP,OC,TR | των λογων (18.5%) | 12 αυτου (8.7%) | 12 τουτου (7.8%) | των λογων αυτου W (5.7%) | των λογων τουτων *p*⁷⁵B,N,T (5.1%) NU | αυτου των λογων τουτων *p*⁶⁶κD | — (0.5%) | five further variants (0.4%) § 7:41 αλλοι ελεγον *f*³⁵ *p*⁶⁶κ(D) [85%] CP,HE,RP,OC | 1 δε 2 [10%] TR | οι δε 2 *p*⁷⁵B,N,W [2%] NU | — [3%] * 7:42 ουχι *f*³⁵ κ(D,W) [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ουχ *p*^{66,75} [0.5%] NU | ουκ B,N † 7:42 ο χριστος ερχεται *f*³⁵ *p*⁶⁶κ(D) (97.1%) CP,HE,RP,OC,TR | 312 *p*⁷⁵B,T,W (0.8%) NU | 12 ερχετε N | 3 (0.5%) | long omissions (1.6%) ‡ 7:43 εν τω οχλω εγενετο *f*³⁵ [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 4123 *p*^{66,75}κB,N,W [1%] NU | 4 εις τον οχλον D § 7:46 ουτως ελαλησεν ανθρωπος *f*³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 132 *p*⁶⁶κD | 213 *p*⁷⁵B,N,W [1%] NU | two other readings * 7:46 ως ουτος ο ανθρωπος *f*³⁵ (97.9%) CP,HE,RP,OC,TR | 1342 (0.4%) | 1234 λαλει (0.4%) | 12 λαλει 34 *p*⁶⁶κ (0.2%) | 12 λαλει D (0.2%) | — *p*⁷⁵B,T,W (1%) NU † 7:49 αλλ *f*³⁵ κN,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | αλλα *p*⁶⁶B,D [0.5%] NU ‡ 7:49 επικαταρατοι *f*³⁵ D,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | επαρατοι *p*⁶⁶κB,W [1%] NU | απαρατοι *p*⁷⁵

⁵⁰ Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς (ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς αὐτόν, §* εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν), ⁵¹ «Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ’ αὐτοῦ πρότερον† καὶ γινῶ τί ποιεῖ;» ⁵² Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον‡ αὐτῷ· «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; Ἐρευνήσου§ καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας* οὐκ ἐγγήγερται.»†‡ ⁵³ Καὶ ἀπῆλθεν§ ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

8

The Light of the world at work

¹ Ἰησοῦς δέ* ἐπορεύθη εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν. ² Ὁρθρου δὲ πάλιν† παρεγένετο‡ εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν·§ καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.

A dirty deal

³ Ἄγουσιν δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς αὐτόν* γυναῖκα ἐπὶ† μοιχείᾳ κατειλημμένην‡ καὶ στήσαντες αὐτήν ἐν§ μέσῳ ⁴ λέγουσιν* αὐτῷ·† «Διδάσκαλε, ταύτην εὔρομεν‡ ἐπ’ αὐτοφώρῳ§ μοιχευομένην.* ⁵ Ἐν δέ† τῷ νόμῳ ἡμῶν Μωσῆς‡ ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι.§ Σὺ οὖν τί λέγεις;»* ⁶ Τοῦτο δὲ ἔλεγον† πειράζοντες‡ αὐτόν, ἵνα ἔχωσιν§ κατηγορίαν κατ’* αὐτοῦ.

§ 7:50 νυκτος προς αυτον f³⁵ (89.1%) CP,HE,RP,OC,TR | 231 D,N (8.2%) | 23 p^{66,75} B,T,W (0.7%) NU | 12 τον ιησουν (1.2%) | long omissions x (0.8%) * 7:50 αυτον f³⁵ N (95.8%) CP,HE,RP,OC,TR | 1 το προτερον p⁶⁶ (W) (2.7%) [NU] | 1 προτερον p⁷⁵ B,T (0.7%) | 1 το πρωτον D (0.3%) | omit clause x (0.5%) † 7:51 παρ αυτου προτερον f³⁵ [85%] CP,HE,RP,OC,TR | πρωτον 12 p^{66,75} B,D,N,W [10%] NU | πρωτον x | 12 πρωτον [5%] ‡ 7:52 ειπον f³⁵ x [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν p^{66,75} B,D,N,W [3%] NU § 7:52 ερευνησον f³⁵ p⁶⁶ D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | εραυνησον p⁷⁵ x B,W [0.5%] NU * 7:52 προφητης εκ της γαλιλαιας f³⁵ x D,W (97.5%) CP,HE,RP,OC,TR | 2341 p⁷⁵ (B)N,T (2.2%) NU | 234 ο 1 p⁶⁶ | two other readings (0.2%) † 7:52 εγγηγερται f³⁵ [70%] CP,HE,RP,OC,TR | εγειρεται p^{66,75} x B,D,W [10%] NU | εγειρεται [20%] | εγειρετε N ‡ 7:52 Verses 7:53-8:11 are omitted in about 15% of the extant MSS, including all the early uncials except Codex D (Codex C has a large lacuna from 7:3-8:34, while Codex A has a larger one, 6:50-8:52). For these verses I will cite the groups posited by von Soden as used in the H-F apparatus, rather than give percentages (M⁷ becomes f³⁵); however, Robinson’s collations have demonstrated that Soden ‘regularized’ the data rather drastically, so the H-F apparatus may in fact be rather misleading. For all that, until Robinson’s collations are fully analyzed, and the result made public, it’s the best we can do, except that I personally checked all the f³⁵ MSS (in Robinson’s collations) and guarantee that the citation of f³⁵ is correct—it represents 245 MSS in these verses. The two other large groups, M^{5&6}, do exist, although rather ‘fuzzier’ than Soden let on; if the lesser groups, M^{1,2,3,4}, can actually be extracted from the morass of variation, they will presumably qualify as secondary developments, based on the three main groups. NU places the whole pericope within [[ ]], which means that it is regarded as a later addition. § 7:53 απηλθεν f³⁵ M^{4pt,6} HE,OC | απηλθον M^{4pt} | επορευθη M^{3,5} CP,RP,TR | επορευθησαν M^{1,2} D,NU * 8:1 ιησους δε f³⁵ M^{1,2,3,5} D,CP,RP,OC,TR,NU | και 1 M⁴ | και ο 1 M⁶ HF † 8:2 παλιν f³⁵ M^{1,2,3,4,5} D,CP,RP,OC,TR,NU | 1 βαθεως M⁶ HF ‡ 8:2 παρεγενετο f³⁵ M^{1,2,3,5} (D)CP,RP,OC,TR,NU | ηλθεν ο ιησους M⁶ HF | ηλθεν M⁴ § 8:2 προς αυτον rell | — M⁵ RP * 8:3 προς αυτον f³⁵ M^{1pt,3pt,5,6pt} CP,HE,RP,TR | — M^{1pt,2,3pt,4,6pt} D,OC,NU † 8:3 επι f³⁵ M^{1,2,3,4,6} (D)CP,HE,OC,NU | εν M⁵ RP,TR ‡ 8:3 κατειλημμενην rell | καταληφθησαν M⁵ RP § 8:3 εν f³⁵ M^{1,2,5} D,CP,RP,OC,TR,NU | 1 τω M^{3,4,6} HF * 8:4 λεγουσιν f³⁵ M^{1,2,5} D,CP,RP,OC,TR,NU | ειπον M^{3,4,6} HF † 8:4 αυτω f³⁵ M^{1,2,3,4,6} CP,HE,OC,TR,NU | 1 πειραζοντες M⁵ (D)RP ‡ 8:4 ταυτην ευρομεν f³⁵ M⁶ CP,HE | αυτη η γυνη κατειληφθη M⁵ RP,TR | αυτη η γυνη ειληπται M^{2,3,4} | αυτη η γυνη κατειληπται M¹ D,OC,NU § 8:4 αυτοφωρω f³⁵ D [40%] HE,OC,TR,NU | αυτοφορω [60%] CP,RP (This split cuts across party lines—33% of f³⁵ reads -φορω—and so is not diagnostic.) * 8:4 μοιχευομενην f³⁵ M⁶ CP,HE | μοιχευομενη M^{1,2,3,4,5} D,RP,OC,TR,NU † 8:5 εν δε rell | και 1 OC ‡ 8:5 ημων μωσης f³⁵ M^{2,3pt,6} CP,HE | 1 μωσσης OC | 2 ημιν M^{1pt,5} RP,TR | ημιν 2 M^{3pt,4} NU | 1 (D) § 8:5 λιθοβολεισθαι f³⁵ M^{1pt,5} CP,RP,TR | λιθαζειν M^{1pt,2,3,4,6} D,HE,OC,NU * 8:5 λεγεις f³⁵ M^{1pt,5,6pt} CP,RP,OC,TR,NU | 1 περι αυτης M^{1pt,2,3,4,6pt} D,HE † 8:6 ελεγον rell | ειπον OC ‡ 8:6 πειραζοντες rell | εκπειραζοντες OC § 8:6 εχωσιν rell | σχωσιν OC * 8:6 κατηγοριαν κατ f³⁵ M^{2,3,4,6} CP,HE,OC | κατηγορειν M^{1,5} RP,TR,NU | — D

Ὁ δὲ Ἰησοῦς κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν[†] εἰς τὴν γῆν, μὴ προσποιούμενος.[‡] ⁷ Ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες[§] αὐτόν, ἀνακύψας* εἶπεν πρὸς αὐτούς,[†] «Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος[‡] τὸν λίθον ἐπ’ αὐτῇ βαλέτω.»[§] ⁸ Καὶ πάλιν κάτω κύψας* ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν. ⁹ Οἱ δὲ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι,[†] ἐξήρχοντο εἰς καθ’ εἷς,[‡] ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἕως τῶν ἐσχάτων.[§] Καὶ κατελείφθη μόνος ὁ Ἰησοῦς,* καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ οὔσα.[†]

¹⁰ Ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ μηδένα θεασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς[‡] εἶπεν αὐτῇ·[§] «Ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου;* Οὐδεὶς σε κατέκρινεν;» ¹¹ Ἡ δὲ εἶπεν, «Οὐδεὶς, Κύριε.» Εἶπεν δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς,[†] «Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω·[‡] πορεύου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν[§] μηκέτι ἀμάρτανε.»*

Jesus dialogs with the Pharisees

¹² Πάλιν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν[†] λέγων· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει[‡] ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ’ ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.»

¹³ Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι, «Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.» ¹⁴ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Κὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι ἢ § ποῦ ὑπάγω. ¹⁵ Ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε· ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. ¹⁶ Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγώ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής* ἐστίν· ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ’ ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με Πατήρ. ¹⁷ Καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστίν· ¹⁸ Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατήρ.» ¹⁹ Ἐλεγον οὖν αὐτῷ, «Ποῦ ἐστίν ὁ Πατήρ σου;» Ἀπεκρίθη[†] Ἰησοῦς· «Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν Πατέρα μου. Εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ᾔδειτε ἄν.»[‡] ²⁰ Ταῦτα τὰ

† 8:6 εγραφεν *rell* | κατεγραφεν **M**^{2pt} D,NU ‡ 8:6 μη προσποιουμενος **f**³⁵ **M**^{1pt,5,6pt} CP,RP | — **M**^{1pt,2,3,4,6pt} D,HE,OC,TR,NU § 8:7 ερωτωντες **f**³⁵ **M**^{1,2pt,3,4,5} D,CP,RP,OC,TR,NU | επερωτωντες **M**^{2pt,6} HF * 8:7 ανακυψας **f**³⁵ **M**^{1pt,5} CP,RP,TR | ανεκυψεν και **M**^{2,3,4} D,OC,NU | αναβλεψας **M**⁶ HF † 8:7 προς αυτους **f**³⁵ **M**⁵ CP,RP,TR | αυτοις **M**^{1,2,3,4,6} D,HE,OC,NU ‡ 8:7 πρωτος *rell* | πρωτον **M**^{5pt} RP § 8:7 τον λιθον επ αυτη βαλετω **f**³⁵ CP,TR | 3 αυτην 125 **M**⁵ RP | 253 αυτην **M**⁶ HF | 3 αυτην 52 **M**^{1pt,2pt,4} D,NU | 34512 **M**^{2pt,3} | 34125 **M**^{1pt} | 523 αυτην OC (The reading of OC is found in 90 MSS and 270 lectionaries, as collated by Robinson—it dominates the lectionaries.) * 8:8 κατω κυψας *rell* | κατακυψας D,NU † 8:9 και υπο της συνειδησεως ελεγχομενοι **f**³⁵ **M**^{5,6pt} CP,RP,TR | — **M**^{1,2,3,6pt} (D)HE,OC,NU | 1 (**M**⁴) ‡ 8:9 καθ’ εις *rell* | καθεις **f**³⁵ CP (I include this information for the record and so as not to lose sight of it, but since the *theta* indicates the presence of aspiration (rough breathing) there is no ambiguity. I stay with the conventional pointing.) § 8:9 εως των εσχατων **f**³⁵ **M**^{1pt,2,3,4,6} CP,HE,TR | — **M**^{1pt,5} RP,OC,NU | D is wild * 8:9 μονος ο ιησους **f**³⁵ **M**^{2,5,6pt} CP,HE,RP,TR | 231 **M**^{1pt,6pt} | 23 **M**^{3,4} OC | 1 D,NU † 8:9 ουσα *rell* | εστωσα **M**^{1pt} TR ‡ 8:10 και μηδενα θεασαμενος πλην της γυναικος **f**³⁵ **M**⁵ CP,RP,TR | ειδεν αυτην και **M**^{3,4,6} HF | — **M**^{1,2} D,OC,NU § 8:10 αυτη **f**³⁵ **M**⁵ CP,RP | γυναι **M**^{3pt,6} HF | 1 γυναι **M**^{1pt,2,3pt,4} OC,NU | 1 η γυνη TR | D is wild * 8:10 εκεινοι οι κατηγοροι σου **f**³⁵ **M**^{5,6pt} CP,RP,TR | 234 **M**^{1,2pt,3,4,6pt} HF | — **M**^{2pt} D,OC,NU † 8:11 ειπεν δε αυτη ο ιησους **f**³⁵ **M**^{1pt,6} CP,HE,TR | 1245 **M**^{2,5} RP,OC,NU | 42513 **M**^{3,4} | 421 D ‡ 8:11 κατακρινω *rell* | κρινω **M**⁵ RP § 8:11 και απο του νυν **f**³⁵ **M**^{1,2,3,6} CP,HE,OC[NU] | 1 **M**^{4pt,5} RP,TR | — **M**^{4pt} | 234 D * 8:11 7:53-8:11 **f**³⁵ D (85%) CP,HE,RP«OC»TR[NU]] | — **ϕ**^{66,75}κB,N,T,W (15%) † 8:12 αυτοις ο ιησους ελαλησεν **f**³⁵ [87%] CP,HE,RP,OC | 2314 [5%] TR | 1423 **ϕ**⁶⁶κ(W) [5%] NU | 143 **ϕ**^{75v}B | 4123 D [2%] | 2341 [1%] | 12341 N ‡ 8:12 περιπατηση *rell* | περιπατησει D [30%] TR § 8:14 η **f**³⁵ **ϕ**^{39,66,75c}B,D(N)T [40%] CP,OC,NU | και **ϕ**⁷⁵κW [50%] HE,RP,TR | omit whole clause [10%] * 8:16 αληθης **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶κN (97.6%) CP,HE,RP,OC,TR | αληθινη **ϕ**⁷⁵B,D,T,W (1%) NU | αληθεια (0.2%) | δικαια (1%) | various omissions (0.3%) [homoioteleuton] † 8:19 απεκριθη **f**³⁵ **ϕ**^{66,75}B,D [85%] HE,RP,OC,NU | 1 ο κN,W [15%] CP,TR ‡ 8:19 ηδειτε αν **f**³⁵ (κ) [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 **ϕ**^{39v,66,75}B(N)W [2%] NU | 1 D

ρήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἔν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

“You will die in your sins”

²¹ Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·* «Ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.» ²² Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, «Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;» ²³ Καὶ εἶπεν† αὐτοῖς· «Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ· ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί. Ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου‡ ἐστέ· ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. ²⁴ Εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.» ²⁵ Ἐλεγον οὖν αὐτῷ, «Σὺ τίς εἶ;» Καὶ εἶπεν§ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Τὴν ἀρχὴν ὃ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν. ²⁶ Πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν, ἀλλ’ ὁ πέμψας με ἀληθὴς ἐστίν, κἀγὼ ἃ ἤκουσα παρ’ αὐτοῦ—ταῦτα λέγω* εἰς τὸν κόσμον.» ²⁷ Οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν Πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν. ²⁸ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς† ὁ Ἰησοῦς· «Ὅταν ὑψώσητε τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι καὶ ἀπ’ ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέν με ὁ Πατήρ μου,‡ ταῦτα λαλῶ. ²⁹ Καὶ ὁ πέμψας με μετ’ ἐμοῦ ἐστίν. Οὐκ ἀφῆκέν με μόνον ὁ Πατήρ,§ ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε.»

“The Truth will make you free”

³⁰ Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. ³¹ Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους· «Ἐὰν ὑμεῖς μέννητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ· ³² καὶ γνώσεσθε τὴν Ἀλήθειαν, καὶ ἡ Ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.» ³³ Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον* αὐτῷ·† «Σπέρμα Ἀβραάμ‡ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε. Πῶς σὺ λέγεις ὅτι Ὑελεύθεροι γενήσεσθε;» ³⁴ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας. ³⁵ Ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ³⁶ Ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὅντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. ³⁷ Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστέ, ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. ³⁸ Ἐγὼ δὲ § ἐώρακα παρὰ τῷ Πατρί μου,* λαλῶ, καὶ ὑμεῖς οὖν δὲ † ἐωράκατε‡ παρὰ τῷ πατρὶ§ ὑμῶν* ποιεῖτε.»

§ 8:20 ο ιησους f³⁵ (N) [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,D,W [3%] NU * 8:21 ο ιησους f³⁵ N (98%) CP,HE,RP,OC,TR | — p^{39,66,75} xB,D,T,W (1.7%) NU | omit clause (0.3%) † 8:23 και ειπεν f³⁵ [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ελεγεν p⁷⁵ B,D,N,W [3%] NU | ελεγεν ουν p⁶⁶ x ‡ 8:23 του κοσμου τουτου f³⁵ xD,N (95.8%) CP,HE,RP,OC,TR | 312 p^{66,75} B,T,W (0.7%) NU | 12 (2%) | various long omissions (1.5%) [homoioteleuton] § 8:25 και ειπεν f³⁵ N [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 p^{66,75} B,W [9.5%] NU | 2 ουν xD [0.5%] * 8:26 λεγω f³⁵ [80%] CP,HE,RP,OC,TR | λαλω p^{66,75} xB,D,N,W [20%] NU † 8:28 αυτοις f³⁵ p⁷⁵ N (97%) CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶ B,T,W (0.8%) | 1 παλιν (x)D (0.9%) | παλιν 1 (1%) | long omissions (0.2%) ‡ 8:28 μου f³⁵ B [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xD,N,W [2%] NU § 8:29 ο πατηρ f³⁵ N [96%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,D,W [4%] NU * 8:33 και ειπον f³⁵ [30%] | — p^{66,75} xB,D,N,W [70%] CP,HE,RP,OC,TR,NU † 8:33 αυτω f³⁵ [99%] CP,HE,RP,OC,TR | προς αυτον p^{66,75} xB(D)W [1%] NU | 1 οι ιουδαιοι N ‡ 8:33 αβρααμ f³⁵ [50%] | αβρααμ rell § 8:38 εγω ο f³⁵ (92.7%) CP,HE,RP,OC,TR | α 1 p^{66,75} xB,C,W (0.6%) NU | 1 α D,N (4.8%) | 1 (1.4%) | 1 οσα (0.1%) | various omissions (0.4%) [homoioteleuton] * 8:38 μου f³⁵ x(D)N (97.8%) CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} B,C(W) (1.1%) NU | three other variants (0.2%) | various long omissions (0.9%) [homoioteleuton] † 8:38 ο f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | α p^{66,75} xB,C,D,N,W [10%] NU ‡ 8:38 εωρακατε f³⁵ p⁶⁶ xD,N (86.8%) CP,HE,RP,OC,TR | ηκουσατε p⁷⁵ B,C,W (10%) NU | εορακατε (2.4%) | three other variants (0.2%) | long omissions (0.7%) [homoioteleuton] § 8:38 τω πατρι f³⁵ D,N (89.5%) CP,HE,RP,OC,TR | του πατρος p^{66,75} xB,C,W (9.8%) NU | long omissions (0.7%) [homoioteleuton] * 8:38 υμων f³⁵ xC(D)N (98.2%) CP,HE,RP,OC,TR | ημων (0.4%) | μου (0.2%) | — p^{66,75} B,W (0.6%) NU | long omissions (0.7%) [homoioteleuton]

“Your father is the devil”

³⁹ Απεκρίθησαν καὶ εἶπον[†] αὐτῷ, «Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἦτε,[‡] τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε·[§] ⁴⁰ νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἢν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν. ⁴¹ Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν.» Εἶπον οὖν^{*} αὐτῷ, «Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννημέθα· ἕνα Πατέρα ἔχομεν—τὸν Θεόν.» ⁴² Εἶπεν οὖν[†] αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ, ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ’ ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ’ ἐκεῖνός με ἀπέστειλεν. ⁴³ Διὰ τί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε;—ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. ⁴⁴ Ὑμεῖς ἐκ τοῦ[‡] πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ’ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ[§] ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. Ὅταν λαλῇ^{*} τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ιδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. ⁴⁵ Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι. ⁴⁶ Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Εἰ δὲ[†] ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; ⁴⁷ Ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ.»

⁴⁸ Απεκρίθησαν οὖν[‡] οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον αὐτῷ, «Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης[§] εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις;» ⁴⁹ Απεκρίθη Ἰησοῦς· «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με. ⁵⁰ Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἐστὶν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. ⁵¹ Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμόν^{*} τηρήσῃ θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ, εἰς τὸν αἰῶνα.»

“Before Abraham was, I AM”

⁵² Εἶπον οὖν[†] αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· «Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραάμ ἀπέθανεν καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ λέγεις, <Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου[‡] εἰς τὸν αἰῶνα.> ⁵³ Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν; Καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον. Τίνα σεαυτὸν σὺ[§] ποιεῖς;» ⁵⁴ Απεκρίθη Ἰησοῦς· «Ἐὰν ἐγὼ δοξάζω^{*} ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστίν. Ἔστιν ὁ Πατὴρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι <Θεὸς ἡμῶν[†] ἐστίν.> ⁵⁵ Καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν. Καὶ ἐὰν[‡] εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι

[†] 8:39 ειπον f³⁵ W [99%] CP,HERP,OC,TR | ειπαν p^{66,75} κB,C,D,N [1%] NU ‡ 8:39 ητε f³⁵ C,N,W [99%] CP,HERP,OC,TR | εστε p^{66,75} κB,D [1%] NU § 8:39 εποιειτε f³⁵ p⁷⁵ κD,W [50%] CP,HERP,OC,NU | 1 αν C,N [50%] TR | ποιειτε p⁶⁶ B [0.5%] * 8:41 ουν f³⁵ p^{66,75} C,D,N [99%] CP,HERP,OC,TR[NU] | — κB,W [1%] † 8:42 ουν f³⁵ κD [70%] CP,HERP,OC,TR | — p^{66,75} B,C,N,W [30%] NU ‡ 8:44 του rell | — [20%] TR § 8:44 ουχ f³⁵ p⁷⁵ C [90%] CP,HERP,OC,TR | ουκ p⁶⁶ κB(D)N,W [10%] NU [In consequence, NU has the Imperfect of the verb, rather than the Perfect, and this choice is reflected in many translations.] * 8:44 λαλη rell | λαλει N [20%] † 8:46 δε f³⁵ [95%] CP,HERP,OC,TR | — p^{66,75} κB,C,N,W [5%] NU | D omits verse 46 ‡ 8:48 ουν f³⁵ [95%] CP,HERP,OC,TR | — p^{66,75} κB,C,D,N,W [5%] NU § 8:48 σαμαρειτης f³⁵ p⁷⁵ B,C,D [99%] CP,HERP,OC,TR | σαμαριτης p⁶⁶ κN,W [1%] NU * 8:51 τον λογον τον εμον f³⁵ p⁶⁶ N [99%] CP,HERP,OC,TR | 142 p⁷⁵ κB,C,D,W [1%] NU † 8:52 ουν f³⁵ p⁷⁵ D,N [99%] CP,HERP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶ κB,C,W [1%] ‡ 8:52 ου μη γευσηται (γευσητε [5%]) θανατου f³⁵ p^{66,75} A,C,D,N,W [85%] CP,HERP,OC,NU | 12 γευσεται 4 [15%] TR | 123 κ | θανατον 12 θεωρηση B § 8:53 συ f³⁵ [75%] CP,HERP,OC,TR | — p^{66,75} κA,B,C,D,N,W [25%] NU * 8:54 δοξαζω f³⁵ p⁶⁶ A,N [95%] CP,HERP,OC,TR | δοξασω p⁷⁵ κB,C,D,W [5%] NU † 8:54 ημων f³⁵ p^{66,75} A,C,N,W [70%] HERP,NU | υμων κB,D [30%] CP,OC,TR ‡ 8:55 και εαν f³⁵ p⁶⁶ A,C,N [99.5%] CP,HERP,OC,TR | καν p⁷⁵ κB,D,W [0.5%] NU

ὅμοιος ὑμῶν,§ ψεύστης, ἀλλ' οἶδα αὐτὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. 56 Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν· καί, εἶδεν καὶ ἐχάρη.»

57 Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν, «Πεντήκοντα ἔτη οὐπω ἔχεις, καὶ Ἀβραὰμ ἑώρακας;» 58 Εἶπεν* αὐτοῖς ὁ † Ἰησοῦς, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι.» 59 Ἦσαν οὖν λίθους ἵνα βάλῃσιν ἐπ' αὐτόν· Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν· καὶ παρήγεν οὕτως.‡

9

The man born blind

1 Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.* 2 Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, «Ραββί, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;» 3 Ἀπεκρίθη† Ἰησοῦς· «Οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ. 4 Ἐμεῖς δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρας ἐστίν· ἔρχεται νύξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. 5 Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.»

The man is healed

6 Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσεν χαμαὶ καὶ ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισεν§ τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ.* 7 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ὑπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ» (ὃ ἐρμηνεύεται, Ἀπεσταλμένος). Ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθεν βλέπων.

8 Οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι τυφλὸς† ἦν ἔλεγον, «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;» 9 Ἄλλοι ἔλεγον ὅτι «Οὗτός ἐστιν»· ἄλλοι δὲ ὅτι‡ «Ὁμοιος§ αὐτῷ ἐστιν.» Ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι «Εγὼ εἰμι.»

10 Ἐλεγον οὖν αὐτῷ, «Πῶς* ἀνεώχθησάν† σου‡ οἱ ὀφθαλμοί;» 11 Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· «Ἄνθρωπος§ λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησεν καὶ ἐπέχρισέν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶπέν μοι,* <Ὑπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ† Σιλωάμ καὶ νίψαι.> Ἀπελθὼν δὲ‡ καὶ νιψάμενος, ἀνέβλεψα.» 12 Εἶπον οὖν§ αὐτῷ, «Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;» Λέγει, «Οὐκ οἶδα.»

The man is excommunicated

§ 8:55 ὁμοιος ὑμων f³⁵ κC,N (93.3%) CP,HE,RP,OC,TR | ὁμοιος 2 (1.5%) | 21 p⁶⁶ (0.8%) | 1 ὑμιν p⁷⁵ A,B(D)W (3.5%) NU | three other variants (0.2%) | long omissions (0.6%) [homoioteleuton] * 8:58 ειπεν rel | 1 ουν D,N [20%] † 8:58 ο f³⁵ p⁶⁶ κA,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵ B,C [0.5%] NU ‡ 8:59 (+και N 3%) διελθων (-δ. 1%) δια μεσου αυτων (+επορευετο C,N 2.4%) και (-κ. 1.3%) παρηγεν ουτως (-ο. 1%) f³⁵ A(C)(N) (99%) CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} κB,D,W (1%) NU * 9:1 γενετης rel | γεννετης [5%] | γεννητης [15%] | γενητης N [5%] | γεννητοις [10%] † 9:3 απεκριθη rel | 1 ο D,N [15%] TR ‡ 9:4 εμε f³⁵ A,C,N (99.3%) CP,HE,RP,OC,TR | ημας p^{66,75} κB(D)(W) (0.5%) NU | long omission (0.2%) [homoioteleuton] § 9:6 επεχρισεν f³⁵ W [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 αυτου p⁶⁶⁽⁷⁵⁾ κ(A)(D)N [2%] NU | επεθηκεν C [1%] | επεθηκεν αυτου B * 9:6 του τυφλου f³⁵ A,C,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} κB [2%] NU | αυτου D,N † 9:8 τυφος f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | προσαιτης p^{66,75} κA,B,C,D,N,W [10%] NU ‡ 9:9 δε οτι f³⁵ A,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 κ [1%] | — p^{66,75} B,C,W [1%] NU | 2 N § 9:9 ὁμοιος f³⁵ A,D,N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ελεγον ουχι αλλα 1 p⁶⁶ κC,W [0.5%] NU | ελεγον ουχι αλλ 1 p⁷⁵ B [0.5%] | ουχι αλλ 1 [1%] * 9:10 πως f³⁵ p⁷⁵ A,B,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουν p⁶⁶ κC,D,N [1%] [NU] † 9:10 ανεωχθησαν f³⁵ A [75%] CP,HE,RP,OC,TR | ηνεωχθησαν p^{66,75} κB,C,D,N,W [25%] NU ‡ 9:10 σου rel | σοι [15%] some TRs | — p⁶⁶ § 9:11 και ειπεν ανθρωπος f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ο 3 ο p⁶⁶ κB [1.5%] NU | 3 ο p⁷⁵ C [0.5%] | 3 D,W * 9:11 μοι f³⁵ p⁷⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 οτι p⁶⁶ κB [0.5%] NU † 9:11 την κολυμβηθραν του f³⁵ A,N (97.6%) CP,HE,RP,OC,TR | τον p^{66,75} κB,D,W (2.1%) NU | — (0.4%) ‡ 9:11 δε f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ουν p^{66,75} κB,D,N,W [3%] NU § 9:12 ειπον ουν f³⁵ N [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν 2 p⁶⁶ D | 1 A | και 1 p⁷⁵ [2%] | και ειπαν κB,W [alone] NU

¹³ Ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τὸν ποτε τυφλόν. ¹⁴ (Ἦν δὲ σάββατον ὅτε* τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀνέωξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.) ¹⁵ Πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Πηλὸν ἐπέθηκέν μου ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς,† καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.» ¹⁶ Ἐλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές, «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν παρὰ τοῦ Θεοῦ,‡ ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ.» Ἄλλοι§ ἔλεγον, «Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;» Καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς. ¹⁷ Λέγουσιν οὖν* τῷ τυφλῷ πάλιν, «Σὺ τί† λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἡνοιξέν‡ σου τοὺς ὀφθαλμούς;» Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι «Προφῆτης ἐστίν.»

¹⁸ Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν§ καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος. ¹⁹ Καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς λέγοντες· «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; Πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;»* ²⁰ Ἀπεκρίθησαν δὲ† αὐτοῖς‡ οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπον· «Οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη. ²¹ Πῶς δὲ νῦν βλέπει οὐκ οἶδαμεν, ἢ τίς ἡνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν. Αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.§ Αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ* λαλήσει.» ²² Ταῦτα εἶπον† οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, ἥδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται. ²³ Διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον‡ ὅτι «Ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.»§

²⁴ Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον* ὃς ἦν τυφλὸς καὶ εἶπον† αὐτῷ· «Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος‡ ἁμαρτωλὸς ἐστίν.» ²⁵ Ἀπεκρίθη οὖν§ ἐκεῖνος καὶ εἶπεν·* «Εἰ ἁμαρτωλὸς ἐστίν, οὐκ οἶδα. Ἐν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν, ἄρτι βλέπω.» ²⁶ Εἶπον δὲ† αὐτῷ πάλιν·‡ «Τί ἐποίησέν σοι; Πῶς ἀνέωξέν§ σου τοὺς ὀφθαλμούς;» ²⁷ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς· «Εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε. Τί πάλιν θέλετε ἀκοῦειν; Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ* γενέσθαι;» ²⁸ Ἐλοιδόρησαν† αὐτὸν καὶ εἶπον· «Σὺ εἰ μαθητὴς ἐκείνου,‡ ἡμεῖς

* **9:14** οτε f³⁵ A,D,N (99.1%) CP,HE,RP,OC,TR | εν η ημερα p^{66,75} κB,W (0.9%) NU † **9:15** επεθηκεν μου (μοι N CP) επι τους οφθαλμους f³⁵ p^{66,75} κB(N) [95%] (CP)HE,RP,OC,NU | 13452 D [5%] TR | 21345 A ‡ **9:16** ουτος ο ανθρωπος ουκ εστιν παρα του (-τ. A) θεου f³⁵ (A) [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 4516823 p^{66,75} κB,D,N,W [5%] NU § **9:16** αλλοι f³⁵ p^{66,75} A,N [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 δε κB,D,W [3%] [NU] * **9:17** ουν f³⁵ p^{66,75} κA,B(D)N,W [30%] CP,NU | — [70%] HE,RP,OC,TR † **9:17** συ τι f³⁵ p⁷⁵ A,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 κB [0.5%] NU | — p⁶⁶ ‡ **9:17** ηνοιξεν f³⁵ p⁶⁶ κA [88%] CP,HE,RP,OC,TR | ηνεωξεν p⁷⁵ B,W [2%] NU | ανεωζεν [10%] | ηνυζεν D | ανεωξεν N § **9:18** τυφλος ην f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{66,75} κB,N,W [1%] NU | — D * **9:19** αρτι βλεπει f³⁵ p⁶⁶ A(N) (98.6%) CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁷⁵ κB,D,W (1%) NU | five other variants (0.4%) † **9:20** δε f³⁵ A,N [85%] CP,HE,RP,OC | ουν p^{66,75} κB [5%] NU | — D,W [10%] TR ‡ **9:20** αυτοις f³⁵ A,D,N [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} κB,W [5%] NU § **9:21** αυτος ηλικιαν εχει αυτον ερωτησατε f³⁵ A(N) [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 123 p⁷⁵ κ | 4523 p⁶⁶ B(D) [2%] NU | 23 W * **9:21** εαυτου rell | αυτου D [20%] TR † **9:22** ειπον rell | ειπαν κ [alone] NU ‡ **9:23** ειπον f³⁵ p⁶⁶ A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν p⁷⁵ κB,D [0.5%] NU | — [1%] § **9:23** ερωτησατε f³⁵ A [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | επερωτησατε p^{66,75} κB,W [0.5%] NU | ερωτατε D | ερωτησεται N * **9:24** εκ δευτερου τον ανθρωπον f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 3412 p^{66,75} κB,W [1%] NU | αυτον 12 D † **9:24** ειπον f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν p^{66,75} κB,D,N,W [1%] NU ‡ **9:24** ο ανθρωπος ουτος f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 p^{66,75} (κ)B,W [0.5%] NU § **9:25** ουν rell | — [15%] * **9:25** και ειπεν f³⁵ N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} κA,B,D,W [2%] NU † **9:26** δε f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC,TR | ουν p^{66,75} B,D,N,W [5%] NU | — κ ‡ **9:26** παλιν f³⁵ p⁶⁶ A [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵ κB,D,W [0.5%] NU § **9:26** ανεωξεν f³⁵ [30%] CP | ηνεωξεν p^{66v,75} N,W [2%] | ηνοιξεν A,B [63%] HE,RP,OC,TR,NU | ηνυξεν κD [5%] * **9:27** αυτου μαθηται rell | 21 p⁶⁶ κD [30%] † **9:28** ελοιδορησαν f³⁵ p⁶⁶ A [92%] CP,HE,RP,OC | και 1 p⁷⁵ κB,W [0.5%] NU | 1 ουν [5%] TR | οι δε 1 D,N [2.5%] ‡ **9:28** ει μαθητης εκεινου f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 213 p⁷⁵ κA,B(N)W [1.5%] NU | 231 p⁶⁶ D [0.5%]

δὲ τοῦ Μωσέως[§] ἐσμὲν μαθηταί. ²⁹ Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωσεῖ* λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δέ—οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν.» ³⁰ Ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐν γὰρ τούτῳ† θαυμαστόν ἐστιν—ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστίν, καὶ ἀνέωξέν[‡] μου τοὺς ὀφθαλμούς. ³¹ Οἶδαμεν δὲ[§] ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ’ ἐάν τις θεοσεβῇ[‡] ἢ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ*, τούτου ἀκούει. ³² Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἥνοιξέν[‡] τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου. ³³ Εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν.» ³⁴ Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον[‡] αὐτῷ, «Ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλως,[§] καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;» Καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.

³⁵ Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.* καὶ εὐρὼν αὐτόν, εἶπεν αὐτῷ,† «Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;»[‡] ³⁶ Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, «Καὶ τίς ἐστιν, Κύριε,[§] ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;» ³⁷ Εἶπεν δὲ* αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Καὶ ἑώρακας† αὐτὸν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν.» ³⁸ Ὁ δὲ ἔφη, «Πιστεύω, Κύριε.» Καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. ³⁹ Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, «Εἰς κρῖμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσιν, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.»

⁴⁰ Καὶ[‡] ἤκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ’ αὐτοῦ[§] καὶ εἶπον αὐτῷ, «Μὴ καὶ ἡμεῖς* τυφλοὶ ἐσμεν;» ⁴¹ Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἰ τυφλοὶ ἦτε οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε ὅτι <Βλέπομεν,> ἢ οὖν[‡] ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

10

Jesus the Shepherd

A true shepherd

¹ »Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλήν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶν καὶ ληστής. ² Ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμὴν ἐστὶν τῶν προβάτων. ³ Τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει· καὶ τὰ ἴδια πρόβατα καλεῖ* κατ’ ὄνομα καὶ ἐξάγει αὐτά. ⁴ Καὶ† ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλλῃ,[‡]

§ 9:28 μωσεως f³⁵ A,B,N [98%] CP,HE,RP,TR | μωυσεως p⁷⁵ xD,W [2%] OC,NU * 9:29 μωσει f³⁵ A,N [50%] CP,HF | μωση [48%] RP,TR | μωυσει p^{66,75} xB,D,W [1%] OC,NU | μωυση [1%] † 9:30 γαρ τουτω f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 το p⁽⁶⁶⁾⁷⁵ xB,N,W [1%] NU | 1 τουτο [2%] | 2 ουν D ‡ 9:30 ανεωξεν f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ηνοιξεν p^{66,75} xB,D [0.5%] NU | ηνεωξεν N,W [0.5%] § 9:31 δε f³⁵ A,N,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,D [2%] NU * 9:31 ποιη rell | ποιει [15%] † 9:32 ηνοιξεν f³⁵ p⁶⁶ xA [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ηνεωξεν B,N,W [0.5%] NU | ανεωξεν p⁷⁵ [1.5%] | ηνυξε D ‡ 9:34 ειπον f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν p^{66,75} xB(D)W [1%] NU § 9:34 ολως f³⁵ [25%] | ολος p⁷⁵ xA,B,D,W [75%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | ο λογος p⁶⁶ * 9:35 ηκουσεν ο ιησους οτι εξεβαλον αυτον εξω f³⁵ p⁶⁶ A,D,W (88.3%) CP,HE,RP,OC,TR | 134567 p⁷⁵ xB (0.4%) NU | two other variations (0.2%) | — (11%) [The omission is an obvious case of homoioteleuton—the last three words are identical.] † 9:35 αυτω f³⁵ p⁶⁶ A (99.4%) CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵ xB,D,W (0.6%) NU ‡ 9:35 θεου f³⁵ A (99.6%) CP,HE,RP,OC,TR | ανθρωπου p^{66,75} xB,D,W (0.4%) NU § 9:36 απεκριθη εκεινος και ειπεν και τις εστιν κυριε f³⁵ [97.5%] CP,HE,RP,OC,NU | 1234678 [2%] TR | 567 εφη 8 p⁷⁵ B,W | 12678 A | 1234867 x | 12567 εφη 8 p⁶⁶ * 9:37 δε f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} (x)B(D)W [1%] NU † 9:37 εωρακας f³⁵ xA,D [80%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | εορακας p^{66,75} B,W [20%] | two other spellings ‡ 9:40 και f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} xB,W [1%] NU | δε D | ουν [1%] § 9:40 οντες μετ αυτου f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 p^{66,75} xB,D,W [3%] NU * 9:40 ημεις rell | υμεις CP † 9:41 η ουν f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 xB [3%] NU | και 1 p⁷⁵ | 1 αι p⁶⁶ | αι D,W [1%] | 121 [1%] * 10:3 καλει f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | φωνει p^{66,75} xA,B,D,W [2%] NU † 10:4 και f³⁵ A,D [95%] CP,HE,RP,OC,TR | δε [3%] | — p^{66,75} xB,W [2%] NU ‡ 10:4 προβατα εκβαλλη f³⁵ [50%] | 1 εκβαλη A [45%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 εκβαλει [3%] | παντα εκβαλη p⁷⁵ B,W [2%] NU | εκβαλη παντα p⁶⁶ | εκβαλη x [All the verbs in verses 3 and 4 are in the present tense.]

ἐμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ. ⁵ Ἀλλοτρίω δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ὁ δὲ ἀλλὰ φεύξονται ἀπ’ αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν.» ⁶ Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν ἃ ἐλάλει αὐτοῖς.

The Door

⁷ Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·* «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι† ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. ⁸ Πάντες ὅσοι ἤλθον πρὸ ἐμοῦ‡ κλέπται εἰσὶν καὶ λησταί, ἀλλ’ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα. ⁹ Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα. Δι’ ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει. ¹⁰ Ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ, καὶ θύσῃ, καὶ ἀπολέσῃ. Ἐγὼ ἤλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσιν, καὶ περισσὸν ἔχωσιν.

The Good Shepherd

¹¹ »Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. ¹² Ὁ μισθωτὸς δέ,§ καὶ οὐκ* ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ εἰσὶν† τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφίησιν τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.‡ ¹³ Ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει§ ὅτι μισθωτὸς ἐστὶν καὶ οὐ μέλει* αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.

¹⁴ »Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν.† ¹⁵ Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατὴρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν Πατέρα, καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων. ¹⁶ Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ‡ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν·§ καὶ γενήσεται* μία ποίμνη, εἰς ποιμήν.

¹⁷ »Διὰ τοῦτο ὁ Πατὴρ με† ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. ¹⁸ Οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ’ ἐμοῦ, ἀλλ’ ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ’ ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι‡ αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ Πατρὸς μου.»

¹⁹ Σχίσμα οὖν§ πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους. ²⁰ Ἐλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν· «Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται. Τί αὐτοῦ ἀκούετε;» ²¹ Ἄλλοι ἔλεγον· «Ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστιν δαιμονιζομένου. Μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν;»*

“My sheep hear my voice”

§ 10:5 ακολουθησῶσιν f³⁵ p^{6v,66,75} κ, W [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ακολουθησούσιν A,B,D [3%] NU * 10:7 πάλιν αὐτοῖς ὁ ἰησοὺς f³⁵ D (84.4%) CP,HE,RP,OC,TR | 2134 κA (9.2%) | 2341 (1.6%) | 234 p^{45,66} W (3%) | 134 p⁷⁵ (0.5%) NU | 12 (0.5%) | 14 B (alone) | — (0.2%) | long omissions (0.4%) [homoioteleuton] † 10:7 ὅτι f³⁵ p⁶⁶ κA,D,W (73.2%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | — p⁷⁵ B (26.8%) ‡ 10:8 ἤλθον πρὸ ἐμου f³⁵ p⁶⁶ A,B,D,W [45%] OC[NU] | 231 [5%] TR | 1 p⁷⁵ κ [50%] CP,HE,RP § 10:12 μισθωτὸς δε f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁶⁶ κD [3%] | 1 p^{45,75} B,W [2%] NU * 10:12 οὐκ rell | οὐχ CP † 10:12 εἰσιν f³⁵ D [95%] CP,HE,RP,OC,TR | ἐστὶν p^{45,66,75} κA,B,W [5%] NU ‡ 10:12 τὰ πρόβατα f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{45,66,75} κB,D,W [3%] NU § 10:13 ὁ δε μισθωτὸς φεύγει f³⁵ (A) [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{45,66,75} κB,D,W [3%] NU * 10:13 μέλει rell | μελλεῖ [30%] † 10:14 γινώσκομαι ὑπο τῶν ἐμῶν f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | γινώσκουσιν με τα ἐμα p⁽⁴⁵⁾⁶⁶⁽⁷⁵⁾ (κB)W [1%] NU | γεινώσιν ἐμε τα ἐμα D ‡ 10:16 με δεῖ f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{45,66,75} κB,D,W [3%] NU § 10:16 ἀκούσουσιν f³⁵ p^{66,75} B,D (60.9%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | ἀκουσῶσιν κA,W (38.1%) | ἀκουουσιν (0.5%) | ἀκουσονται (0.2%) | four other variants (0.3%) * 10:16 γενήσεται f³⁵ p⁶⁶ κA (97.9%) CP,HE,RP,OC,TR | γενήσονται p⁴⁵ B,D,W (1.9%) NU | two other variants (0.2%) † 10:17 ὁ πατήρ με f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 p^{66,75} κB,D [1%] NU ‡ 10:18 θεῖναι rell | θηναι [10%] § 10:19 οὖν f³⁵ p⁶⁶ A(D) (98.7%) CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵ κB,W (1.3%) NU * 10:21 ἀνοίγειν f³⁵ A(D) [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ἀνοιξαὶ p⁶⁶ κB,W [3%] NU

22 Ἐγένετο δὲ† τὰ Ἐγκαίνια ἐν‡ Ἱεροσολύμοις, καὶ χειμῶν§ ἦν. 23 Καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν τῇ Στοᾷ* Σολομῶνος.† 24 Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον αὐτῷ· «Ἔως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παρρησίᾳ.» 25 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε. Τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου—ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. 26 Ἀλλ'‡ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε, οὐ γάρ§ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς εἶπον ὑμῖν.* 27 Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει,‡ κἀγὼ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσίν μοι. 28 Κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς,‡ καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ οὐχ ἄρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου. 29 Ὁ Πατήρ μου, ὃς§ δέδωκέν μοι, μεῖζων πάντων* ἐστίν· καὶ οὐδεὶς δύναται ἄρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου.† 30 Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν.»

31 Ἐβάστασαν οὖν‡ πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. 32 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Πολλὰ καλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν§ ἐκ τοῦ Πατρὸς μου.* Διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθάζετέ με;»† 33 Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες,‡ «Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας· καὶ ὅτι σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν.» 34 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς·§ «Οὐκ ἔστιν γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν,* <Ἐγὼ εἶπα,† θεοὶ ἐστε>; 35 Εἰ ἐκείνους εἶπεν θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο—καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ Γραφή— 36 ὃν ὁ Πατήρ ἡγίασεν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε ὅτι <Βλασφημεῖς,> ὅτι εἶπον, <Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι>; 37 Εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι. 38 Εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε,‡ τοῖς ἔργοις πιστεύσατε,§ ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε* ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ Πατήρ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.»†

† 10:22 δε f³⁵ p⁶⁶ A(D) [98%] CP,HE,RP,OC,TR | τότε p⁷⁵ B,W [1%] NU | — [1%] ‡ 10:22 εν f³⁵ p⁴⁵ A(D) [90%] CP,HE,RP | 1 τοις p⁶⁶ A,B,W [10%] OC,TR,NU § 10:22 και χειμων f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 p^{66,75} AB,D,W [3%] NU | 2 δε p⁴⁵ * 10:23 στοα f³⁵ A,D [85%] CP,HE,RP | 1 του p^{66,75} B,W [15%] OC,TR,NU † 10:23 σολομωνος f³⁵ p^{45,66} AB,D [80%] CP,HE,RP,OC,NU | σολομωντος A,W [20%] TR ‡ 10:26 αλλ f³⁵ D [95%] CP,HE,RP,OC,TR | αλλα p^{66,75} A,B,W [5%] NU § 10:26 ου γαρ f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | οτι ουκ p^{66,75} AB,D,W [3%] NU * 10:26 καθως ειπον υμιν f³⁵ p⁶⁶ A,D (95.4%) CP,HE,RP,OC,TR | — p⁷⁵ AB,W (4.6%) NU † 10:27 ακουει f³⁵ p⁷⁵ A,D [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ακουουσιν p⁶⁶ AB,W [3%] NU ‡ 10:28 ζων αιωνιον διδωμι αυτοις f³⁵ p⁶⁶ A,D (98.4%) CP,HE,RP,OC,TR | 3412 p⁷⁵ AB,W (1.6%) NU § 10:29 ος f³⁵ p^{66,75} A (97.6%) CP,HE,RP,OC,TR | ο AB,D,W (0.7%) NU | ους (1.1%) | ως (0.3%) | long omissions (0.4%) (p^{66,75} 4.8% have edωκεν.) * 10:29 μειζων παντων f³⁵ (p⁶⁶) (98%) CP,HE,RP,OC,TR | 21 A,D,W (0.8%) | μειζον 2 A (0.5%) | 2 μειζον B (0.4%) NU | long omissions (0.3%) (p⁷⁵ joins 21, but the crucial vowel is missing.) † 10:29 μου f³⁵ A,D,W (99.1%) CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} AB (0.9%) NU ‡ 10:31 ουν f³⁵ p⁶⁶ A(D) (98.7%) CP,HE,RP,OC,TR | — (p⁴⁵) AB,W (1.3%) NU § 10:32 καλα εργα εδειξα υμιν f³⁵ p⁶⁶ D (87.7%) CP,HE,RP,OC,TR | 234 W (0.8%) | 134 (1.3%) | 2134 p^{45v} A (9.7%) NU | 2341 B (0.2%) | 1342 (0.2%) | 3421 p^{75v} (alone) * 10:32 μου f³⁵ p⁶⁶ A,W (99.4%) CP,HE,RP,OC,TR | — AB,D (0.4%) NU | long omissions (0.2%) (Both p⁴⁵ & 75 have lacunae, but there is enough space for the pronoun.) † 10:32 λιθαζετε με f³⁵ (p⁶⁶ A,W)D (98.9%) CP,HE,RP,OC,TR | εμε 1 p⁴⁵ AB (1.1%) NU ‡ 10:33 λεγοντες f³⁵ D [90%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{45,66} A,B,W [10%] NU § 10:34 αυτοις ο ιησους f³⁵ p⁷⁵ A [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 13 p⁴⁵ B,W | 3 και ειπεν 1 p⁶⁶ | 123 και ειπεν D * 10:34 υμων f³⁵ A [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 οτι p^{66,75} B,W [1%] NU | οτι p⁴⁵ (X)D [0.5%] † 10:34 ειπα f³⁵ p^{45,66,75} AB,W [70%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | ειπον A,D [30%] ‡ 10:38 πιστευητε f³⁵ p^{45,75} B [89%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | πιστευετε A [10%] | πιστευεται A,W [0.5%] | πιστευηται p⁶⁶ | θελετε πιστευειν D § 10:38 πιστευσατε f³⁵ p⁴⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC,TR | πιστευσεται p⁶⁶ | πιστευετε p⁷⁵ B [5%] NU | πιστευεται A,D,W * 10:38 πιστευσητε f³⁵ A (94.7%) CP,HE,RP,OC,TR | πιστευητε A (1.3%) | γινωσκητε p⁴⁵⁽⁶⁶⁾⁷⁵ B (1.4%) NU | γινωσκετε (W) (0.4%) | — D (0.4%) | long omissions (1.6%) [homoioteleuton] † 10:38 αυτω f³⁵ p⁴⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | τω πατρι p⁷⁵ AB,D,W [1%] NU | 1 πατρι p⁶⁶

39 Ἐζήτουν οὖν‡ πάλιν πιάσαι αὐτόν,§ καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.

The last three months

40 Καὶ ἀπῆλθεν πάλιν* πέραν τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. 41 Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν καὶ ἔλεγον ὅτι «Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν† οὐδέν, πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου ἀληθὴ ἦν.» 42 Καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ‡ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.§

11

Lazarus of Bethany

1 Ἦν δέ τις ἀσθενῶν, Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. 2 (Ἦν δὲ Μαρία* ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρω καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν ἐαυτῆς,† ἥς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει.) 3 Ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτόν λέγουσαι, «Κύριε, ἴδε, ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ.»

Jesus lets Lazarus die on purpose

4 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, «Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστιν πρὸς θάνατον ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς.» 5 (Ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον.) 6 Ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας. 7 Ἐπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς,‡ «Ἄγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.»

8 Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, «Ραββί,§ νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;» 9 Ἀπεκρίθη* Ἰησοῦς· «Οὐχὶ δώδεκά ὥραί εἰσιν† τῆς ἡμέρας; Ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ οὐ προσκóπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει. 10 Ἐάν δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτὶ προσκóπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.»

11 Ταῦτα εἶπεν, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, «Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω‡ αὐτόν.» 12 Εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,§ «Κύριε, εἰ κεκοίμηται σωθήσεται.» 13 Εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει. 14 Τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρησίᾳ· «Λάζαρος ἀπέθανεν. 15 Καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ. Ἀλλὰ* ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.» 16 Εἶπεν

‡ 10:39 ουν f³⁵ p⁶⁶ κA,W [75%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | δε p⁴⁵ | — p^{75v} B [25%] | και D § 10:39 ουν παλιν πιασαι αυτον f³⁵ (18.9%) OC | 1243 p⁶⁶ (32.8%) CP,HE,RP,TR | 1423 A,W (12%) NU | 1432 (0.2%) | 2143 (0.2%) | 243 B (30.3%) | 423 (3.4%) | 143 (p⁴⁵) κ (1.2%) | 43 D (0.6%) | six further variants (0.4%) * 10:40 παλιν f³⁵ p⁴⁵ κA,B,D,W (89.5%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | — p⁶⁶ (10.5%) † 10:41 σημειον εποιησεν f³⁵ p^{45,66,75} κA,B,D (88.4%) CP,HE,RP,OC,TR,NU | 21 W (10.8%) | seven other variants (0.8%) ‡ 10:42 επιστευσαν πολλοι f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{45,66,75} κB,D(W) [3%] NU § 10:42 εκει εις αυτον f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 p^{66,75} κA,B,D,W [10%] NU | 23 p⁴⁵ * 11:2 μαρια f³⁵ p⁶⁶ κA,D,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ B [0.5%] NU † 11:2 εαυτης f³⁵ [40%] | αυτης p^{45,66,75} κA,B,D,W [60%] CP,HE,RP,OC,TR,NU ‡ 11:7 μαθηταις rell | 1 αυτου A,D [20%] CP § 11:8 ραββι f³⁵ p^{75v} [90%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | ραββει p^{45,66} κA,B,C,D,W [10%] * 11:9 απεκριθη f³⁵ p^{66,75} κA,B,C,D,W [85%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 ο p⁴⁵ [15%] TR † 11:9 ωραι εισιν f³⁵ p⁶⁶ κA,B,C,W [60%] CP,NU | 21 [40%] HE,RP,OC,TR | ωρας εχει D ‡ 11:11 εξυπνισω rell | εξυπνησω [15%] | εξυπνισαι D § 11:12 οι μαθηται αυτου f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 αυτω p^{66,75} B,C [8%] NU | αυτω 12 κD,W [2%] | αυτω A * 11:15 αλλα rell | αλλ B [20%] OC,TR

οὖν Θωμᾶς (ὁ λεγόμενος Δίδυμος) τοῖς συμμαθηταῖς,† «Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ’ αὐτοῦ.»

17 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς, εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη‡ ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. 18 (Ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε· 19 καὶ πολλοὶ§ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ* Μάρθαν καὶ Μαρίαν,† ἵνα παραμυθῶνται‡ αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν.§) 20 Ἡ οὖν Μάρθα, ὡς ἤκουσεν ὅτι* Ἰησοῦς ἔρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαρία† δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.

Martha

21 Εἶπεν οὖν‡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν· «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε ὁ ἀδελφός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει.§ 22 Ἀλλὰ* καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεόν, δώσει σοι ὁ Θεός.» 23 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.» 24 Λέγει αὐτῷ† Μάρθα, «Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.» 25 Εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· 26 καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Πιστεύεις τοῦτο;» 27 Λέγει αὐτῷ, «Ναί, Κύριε, ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ‡ ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.»

Mary

28 Καὶ ταῦτα§ εἰποῦσα, ἀπῆλθεν καὶ ἐφώνησεν Μαρίαν* τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, λάθρᾳ εἰποῦσα, «Ὁ διδάσκαλος πάρεστιν καὶ φωνεῖ σε.» 29 Ἐκεῖνη† ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται‡ ταχὺ καὶ ἔρχεται§ πρὸς αὐτόν. 30 (Οὕπῳ δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ’ ἦν ἐν* τῷ τόπῳ ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα. 31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ’ αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ιδόντες τὴν Μαρίαν† ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες‡ ὅτι «Ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ.)) 32 Ἡ οὖν Μαρία,§ ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ* Ἰησοῦς,

† 11:16 συμμαθηταις f³⁵ p⁷⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | συμμαθηταις p⁶⁶ KA,B,C,D,W [5%] | μαθηταις [5%]
‡ 11:17 τεσσαρας ημερας ηδη f³⁵ [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 132 p⁷⁵ B,C [1%] NU | 312 p⁶⁶ | 12 A,D | τεσσαρες 23 x | two other variants § 11:19 και πολλοι f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 δε p^{66,75} KB,C,D,W [1%] NU | 2 ουν [1%] * 11:19 τας περι f³⁵ A [99%] HE,RP,OC,TR | την p^{66,75v} KB,C,W [1%] CP,NU | — D | one other variant † 11:19 μαριαν f³⁵ p⁶⁶ KA,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ p⁷⁵ B,C,D [1%] NU ‡ 11:19 παραμυθησονται rell | παραμυθησονται [15%] § 11:19 αυτων f³⁵ A,C [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{45,66,75} KB,D,W [1%] NU * 11:20 οτι f³⁵ p^{45,66,75} KA,B,C,D,W [90%] CP,HE,RP,NU | 1 ο [10%] OC,TR † 11:20 μαρια rell | μαριαμ [1%] NU ‡ 11:21 ουν f³⁵ A [60%] CP,HE,RP | 1 η p^{66,75} KB,C,D,W [40%] OC,TR,NU § 11:21 ο αδελφος μου ουκ αν ετεθνηκει f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 45 απεθανεν 123 p⁷⁵ KB,C,W [0.5%] NU | 12345 απεθανεν p^{45,66} [2%] | 451236 A | 45123 απεθανεν D | 45 απεθανεν 312 [1%] | two other variants [1%] * 11:22 αλλα f³⁵ p^{45,66} A,D,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁷⁵ KB,C [1%] † 11:24 αυτω f³⁵ p^{45,75} KA,W [85%] HE,RP,OC,TR | 1 η p⁶⁶ B,C,D [15%] CP,NU ‡ 11:27 ει rell | — OC § 11:28 ταυτα f³⁵ p⁶⁶ A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | τουτο p^{75v} KB,C,W [0.5%] NU * 11:28 μαριαν f³⁵ p^{45,66} KW [95%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ p^{75v} A,B,C(D) [5%] NU † 11:29 εκεινη f³⁵ p⁶⁶ A,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 δε p⁷⁵ KB,C,W [2%] NU ‡ 11:29 εγειρεται f³⁵ p^{45,66} A [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ηγερεθη p⁷⁵ KB,C,D,W [1.5%] NU § 11:29 ερχεται f³⁵ p^{45,66} A,D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ηρχετο p⁷⁵ KB,C,W [1%] NU * 11:30 ην εν f³⁵ A,D [96.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 επι 2 p⁷⁵ KB,C,W [2%] NU | 1 επι επι p⁶⁶ [1%] | 1 επι p⁴⁵ [0.5%] † 11:31 μαριαν f³⁵ p⁶⁶ KA,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ p⁷⁵ B,C,D [1%] NU ‡ 11:31 λεγοντες f³⁵ p⁶⁶ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | δοξαντες KB,C,D,W [2%] NU | δοξαζοντες p^{75v} § 11:32 μαρια f³⁵ p^{45,66} KA,D,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ p⁷⁵ B,C [1%] NU * 11:32 ο f³⁵ p⁴⁵ W [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ KA,B,C,D [5%] NU

ἰδοῦσα αὐτόν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας,† λέγουσα αὐτῷ, «Κύριε, εἰ ἦς ὧδε οὐκ ἂν ἀπέθανέν μου‡ ὁ ἀδελφός.»

Jesus is troubled

³³ Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν. ³⁴ Καὶ εἶπεν, «Ποῦ τεθείκατε αὐτόν;» Λέγουσιν αὐτῷ, «Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε.» ³⁵ Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς. ³⁶ Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, «Ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν.» ³⁷ Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον,§ «Οὐκ ἠδύνατο* οὗτος, ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;» ³⁸ Ἰησοῦς οὖν, πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον.

Jesus raises Lazarus from the dead

Ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ. ³⁹ Λέγει ὁ Ἰησοῦς, «Ἄρατε τὸν λίθον.» Λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τεθνηκότος,† Μάρθα, «Κύριε, ἥδη ὅζει τεταρταῖος γὰρ ἐστίν.» ⁴⁰ Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, «Οὐκ εἶπὸν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς ὄψει‡ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;» ⁴¹ Ἦσαν οὖν τὸν λίθον οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος.§ Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπεν· «Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. ⁴² Ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.» ⁴³ Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασεν, «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω.» ⁴⁴ Καὶ* ἐξηλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε† ὑπάγειν.»

The reaction

⁴⁵ Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίαν,‡ καὶ θεασάμενοι ἃ § ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς,* ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. ⁴⁶ Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπηλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ὅσα† ἐποίησεν ὁ ‡ Ἰησοῦς. ⁴⁷ Συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον· «Τί ποιοῦμεν; Ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ.§ ⁴⁸ Ἐὰν ἀφώμεν αὐτὸν οὕτως,* πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.»

⁴⁹ Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν, Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς, «Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν, ⁵⁰ οὐδὲ διαλογίζεσθε† ὅτι συμφέρει ἡμῖν‡ ἵνα εἷς

† 11:32 αὐτου εις τους ποδας f³⁵ p^{66A} [78%] CP,HE,RP,OC | 2341 [20%] TR | 1 προς 34 xB,C,W [2%] NU | προς 341 D ‡ 11:32 απεθανεν μου f³⁵ p^{45vA} [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{66,75} xB,C(D)W [1%] NU § 11:37 ειπον f³⁵ p^{(66)75v} B,C(D)W [95%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν x [alone] NU | ελεγον A [5%] * 11:37 ηδυνατο f³⁵ xA [99%] CP,HE,RP,OC,TR | εδυνατο p^{66B,C,D,W} [1%] NU † 11:39 τεθνηκοτος f³⁵ [97%] CP,HE,RP,OC,TR | τετελευτηκοτος xA,B,C(D)W [1%] NU | τετελευκτος p⁶⁶ | τελευτηκοτος [2%] ‡ 11:40 οψει f³⁵ [70%] CP,HE,RP,OC,TR | οψη p⁶⁶ xA,B,C,D,W [30%] NU § 11:41 ου ην ο τεθνηκως κειμενος f³⁵ [96%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 A [2%] | — p^{66,75} xB,C,D,W [2%] NU * 11:44 και f³⁵ p^{45v} xA,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} B,C [0.5%] NU | 1 ευθυς D † 11:44 αφετε f³⁵ (x)A,D(W) [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 αυτον p⁴⁵⁽⁶⁶⁾⁷⁵ B,C [1%] NU ‡ 11:45 μαριαν f³⁵ p^{45,66} xA,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ p^{6B,C,D} [0.5%] NU § 11:45 α rell | οσα CP | ο p^{66B,C,D} [1%] * 11:45 ο ιησους f³⁵ D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 x | — p^{6,45,66} A,B,C,W [2%] NU † 11:46 οσα f³⁵ A [29%] | α p⁶⁶ xB [70%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | ο C,D [1%] ‡ 11:46 ο f³⁵ xA,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{6,66} B,C,D [0.5%] NU § 11:47 σημεια ποιει f³⁵ D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{45v,66} xA,B,W [2%] NU * 11:48 ουτως f³⁵ p^{45,66} xA,B,D,W [50%] CP,RP,NU (Just for the record, sigma before consonant.) † 11:50 διαλογιζεσθε f³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | λογιζεσθε p⁶⁶ xA,B,D,W [2%] NU ‡ 11:50 ημιν f³⁵ A,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | υμιν p^{45,66} B,D [2%] NU | — x

ἄνθρωπος ἀποθάνη ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.» ⁵¹ (Τοῦτο δὲ ἄφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν ὅτι ἔμελλεν ὁ * Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους· ⁵² καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα[†] συναγάγῃ[‡] εἰς ἓν.) ⁵³ Ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο[§] ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

A tactical withdrawal

⁵⁴ Ἰησοῦς οὖν* οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν. Κάκει διέτριβεν[†] μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.[‡]

The Passover is near

⁵⁵ Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ Πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς. ⁵⁶ Ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' ὧν ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες, «Τί ὑμῖν δοκεῖ*—ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;» ⁵⁷ Δεδώκεισαν δὲ καὶ[†] οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολήν,[‡] ἵνα ἐάν τις γνῶ ποῦ ἐστίν, μηνύσῃ, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

The last week

12

Mary anoints Jesus' feet

¹ Ὁ οὖν Ἰησοῦς, πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος (ὁ τεθνηκώς,* ὃν ἠγειρεν ἐκ νεκρῶν).[†] ² Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ—καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει, ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν[‡] τῶν ἀνακειμένων συν[§] αὐτῷ. ³ Ἡ οὖν Μαρία,* λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου, πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειπεν τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξεν ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὁσμῆς τοῦ μύρου.

Judas has a problem

⁴ Λέγει οὖν[†] εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης[‡] (ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι), ⁵ «Διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;» ⁶ (Εἶπεν δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν[§] αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν, καὶ* τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.)

§ 11:51 προεφητευσεν f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | επροφητευσεν p^{45,66}κB,D [1%] NU * 11:51 ο f³⁵ [35%] CP,OC,TR | — p^{45,66}κA,B(D,W) [65%] HE,RP,NU † 11:52 διεσκορπισμενα rell | διασκορπισμενα CP | εσκορπισμενα p^{45,66}D ‡ 11:52 συναγαγη rell | συναγαγει [1%] CP § 11:53 συνεβουλευσαντο f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | εβουλευσαντο p^{45,66,75}κB,D,W [2%] NU * 11:54 ιησους ουν f³⁵ A,D [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ο 21 p^{75v}κB,W [3%] NU | ο δε 1 p⁶⁶ † 11:54 διετριβεν f³⁵ (p⁴⁵)A,D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | εμεινεν p^{66,75}κB,W [1%] NU ‡ 11:54 αυτου f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶κB,D,W [2%] NU § 11:56 μετ rell | μετα [1%] CP * 11:56 υμιν δοκει f³⁵ [20%] | 21 p^{45v,66,75v}κA,B,W [80%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | δοκειτε D | two other variants † 11:57 και f³⁵ D [90%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75}κA,B,W [10%] NU ‡ 11:57 εντολην f³⁵ p⁶⁶A,D [97%] CP,HE,RP,OC,TR | εντολας κB,W [3%] NU * 12:1 ο τεθνηκως f³⁵ p⁶⁶A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB,W [0.5%] NU † 12:1 εκ νεκρων f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 ιησους p⁶⁶B [alone] NU | 12 ο ιησους A,D,W [5%] | ιησους 12 κ ‡ 12:2 ην f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 εκ κB [0.5%] NU | εκ p⁶⁶ § 12:2 ανακειμενων συν rell | συνανακειμενων W [10%] TR * 12:3 μαρια f³⁵ p⁶⁶κA,D,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ B [1%] NU † 12:4 ουν f³⁵ A,D,Q [99%] CP,HE,RP,OC,TR | δε p⁶⁶κB,W [0.5%] NU | — [0.5%] ‡ 12:4 εις εκ των μαθητων αυτου ιουδας σιμωνος ισκαριωτης f³⁵ A [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1234567 ο 8 [1%] | 6 ο 812345 κ [0.5%] [NU] | 6 ο 81345 p^{66,75v}B,W [1%] | 1345678 Q | three other variants § 12:6 εμελεν f³⁵ p^{66,75}κA,B,D,Q,W [40%] HE,RP,OC,TR,NU | εμελλεν f^{35pt} [60%] CP | one other variant * 12:6 ειχεν και f³⁵ p⁶⁶A [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | εχων p⁷⁵κB,D,Q,W [1%] NU | εχων 2 [0.5%]

7 Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς· «Ἄφες αὐτήν·† εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν‡ αὐτό. 8 Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.»

Lazarus is a problem

9 Ἐγὼ οὖν§ ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστίν· καὶ ἦλθον, οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. 10 Ἐβουλευσάντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν, 11 ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπήγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

The 'Triumphal' Entry

12 Τῇ ἐπαύριον* ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ † Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, 13 ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν‡ αὐτῷ. Καὶ ἔκραζον·§ «Ὡσαννά.» «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.»* «Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.» 14 Εὐρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄνარიον, ἐκάθισεν† ἐπ' αὐτῷ·‡ καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον· 15 «Μὴ φοβοῦ, θύγατερ§ Σιών· ἰδοὺ, ὁ Βασιλεὺς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.» 16 (Ταῦτα δὲ* οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ† τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ ‡ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.)

17 Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. 18 Διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ§ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσεν* τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον. 19 Οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· «Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.»

Some Greeks

20 Ἦσαν δὲ τινες Ἕλληνες† ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. 21 Οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἡρώτων αὐτὸν λέγοντες, «Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν.» 22 Ἐρχεται‡ Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ, καὶ πάλιν§ Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος* λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ. 23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο† αὐτοῖς λέγων· «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ

† 12:7 αὐτην f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ἵνα p^{66,75} xB,D,Q,W [2%] NU | 1 ὅτι [1%] ‡ 12:7 τετήρηκεν f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | τηρηση p^{66,75} xB(D)Q,W [2%] NU § 12:9 οὖν f³⁵ p^{66,75} A,Q [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ο xB,W [0.5%] [NU] | δε (D) * 12:12 επαυριον f³⁵ xA,D,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | επαυριον ο p⁶⁶ B [0.5%] NU † 12:12 ο f³⁵ p^{66,75} B [40%] CP,TR,NU | — x(A)D,Q,W [60%] HE,RP,OC ‡ 12:13 απαντησιν f³⁵ A [38%] | υπαντησιν p^{66,75} xB,Q,W [60%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | συναντησιν D [2%] [Moulton & Milligan (p. 53) opine that απαντησις “seems to have been a kind of t.t. for the official welcome of a newly arrived dignitary—a usage which accords excellently with its NT usage”.] § 12:13 εκραζον f³⁵ A [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | εκραυγαζον p⁷⁵ xD,W [1%] NU | εκραυγασαν p⁶⁶ B,Q [0.5%] * 12:13 κυριου f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC | 1 ο p⁶⁶ D [4%] TR | 1 και ο p⁷⁵ xB,Q,W [1%] [NU] † 12:14 εκαθισεν rel | εκαθησεν [10%] CP ‡ 12:14 αυτω f³⁵ [30%] CP | αυτο p^{66,75} xA,B,D,Q,W [70%] HE,RP,OC,TR,NU [The dative fits better with verse 15 than does the accusative.] § 12:15 θυγατερ f³⁵ x [97%] CP,HE,RP,OC,TR | θυγατηρ p⁶⁶ A,B,D,Q,W [3%] NU * 12:16 δε f³⁵ A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ xB,Q,W [0.5%] NU † 12:16 οι μαθηται αυτου f³⁵ p⁶⁶ A,D,Q,W [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 p⁷⁵ xB [0.5%] NU | 12 [2%] ‡ 12:16 ο f³⁵ D,W [80%] CP,HE,OC,TR | — p^{66,75} xA,B,Q [20%] RP,NU § 12:18 και υπηνητησεν αυτω f³⁵ xA(D)Q,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | 23 p^{66,75} [1%] | 231 B * 12:18 ηκουσεν f³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR | ηκουσαν p^{66,75} xA,B,D,Q,W [10%] OC,NU † 12:20 τινες ελληνες f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{66,75} xB,Q,W [3%] NU | και 21 D ‡ 12:22 ερχεται f³⁵ xA,D,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ο p^{66,75} B [1%] NU § 12:22 και παλιν f³⁵ p⁶⁶ W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ερχεται p⁷⁵ A,B [0.5%] NU | 12 ερχεται x [0.5%] | 2 D * 12:22 φιλιππος f³⁵ p⁶⁶ D,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 και p⁷⁵ xA,B [1%] NU † 12:23 απεκρινατο f³⁵ A,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | αποκρινεται p^{66,75} x(B)W [1%] NU | απεκριθη [1%]

ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου. ²⁴ Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πεσὼν εἰς τὴν γῆν, ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει. ²⁵ Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει[‡] αὐτήν, καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. ²⁶ Ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, § ἐμοὶ ἀκολουθείτω· καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται. Καί, * ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ Πατήρ.

A Voice out of Heaven

²⁷ »Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ τί εἶπω—«Πάτερ, σῶσον με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης»; Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην— ²⁸ «Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα.» » Ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, «Καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω.» ²⁹ Ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας ἔλεγεν βροντὴν γεγονέναι. Ἄλλοι ἔλεγον, «Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν.» ³⁰ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν·† «Οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνή[‡] γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. ³¹ Νῦν κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου·§ νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. ³² Καγώ, ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν.» ³³ (Τοῦτο δὲ ἔλεγεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν* ἀποθνήσκειν.) ³⁴ Ἀπεκρίθη† αὐτῷ ὁ ὄχλος· «Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις,‡ «Δεῖ§ ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου»; Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου;»

³⁵ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· «Ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν* ἐστὶν. Περιπατεῖτε ἕως† τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει. ³⁶ Ἔως‡ τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε.» Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ § Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

An editorial comment

³⁷ Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν· ³⁸ ἵνα ὁ λόγος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπεν· «Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; Καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίني ἀπεκαλύφθη;» ³⁹ Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαΐας· ⁴⁰ «Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεπώρωκεν* αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσιν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιστραφῶσιν,† καὶ ἰάσωμαι[‡] αὐτούς.» ⁴¹ Ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτε§ εἶδεν τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησεν περὶ αὐτοῦ.

‡ 12:25 ἀπολέσει f³⁵ A,D [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ἀπολλυει p^{66,75} κB,W [1%] NU | two other variants [0.5%]
 § 12:26 διακονη τις f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p^{66,75} κA,B(D)W [9%] NU | διακονει 2 [1%] * 12:26 και f³⁵ A [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66,75} κB,D,W [5%] NU † 12:30 ιησους και ειπεν f³⁵ p⁶⁶ D,W [50%] CP,RP,NU | ο 123 A [50%] HE,OC,TR | 231 p⁷⁵ B | 1 κ ‡ 12:30 αυτη η φωνη f³⁵ [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 p^{66,75} κA,B,D,W [3%] NU § 12:31 τουτου tell | — p⁶⁶ D,W,CP * 12:33 ημελλεν f³⁵ p^{66,75} A,B,D,W [60%] CP,OC,TR,NU | εμελλεν κ [40%] HE,RP † 12:34 απεκριθη f³⁵ A,D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουν p^{66,75v} κB,W [1%] NU ‡ 12:34 συ λεγεις f³⁵ p⁶⁶ κA,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁷⁵ B,W [0.5%] NU § 12:34 δει f³⁵ p⁷⁵ [70%] CP,HE,RP,OC | οτι 1 p⁶⁶ κA,B,D,W [30%] TR,NU * 12:35 μεθ υμων f³⁵ A [90%] CP,HE,RP,OC,TR | εν υμιν p^{66,75} κB,D,W [10%] NU † 12:35 εως f³⁵ p⁶⁶ κ [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ως p⁷⁵ A,B,W [3%] NU | ουν ως D ‡ 12:36 εως f³⁵ p⁶⁶ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ως p⁷⁵ κA,B,D,W [2%] NU § 12:36 ο f³⁵ p⁷⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ κB,D [0.5%] NU * 12:40 επωρωκεν f³⁵ [95.5%] CP,HE,RP,OC,TR | επωρωσεν A,B [2%] NU | επηρωσεν p^{66,75} κW [2%] | — D | four other variants † 12:40 επιστραφωσιν f³⁵ A [95.5%] CP,HE,RP,OC,TR | στραφωσιν p^{66,75v} (κ)B,D [0.5%] NU | επιστρεψωσιν W [2%] | at least four further variants [2%] ‡ 12:40 ιασωμαι f³⁵ [80%] CP,HE,RP,TR | ιασομαι p^{66,75} κA,B,D,W [20%] OC,NU § 12:41 οτε f³⁵ D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | οτι p^{66,75} κA,B [2%] NU | επει W

⁴² Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται· ⁴³ ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢπερ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

The last public word

⁴⁴ Ἰησοῦς δὲ ἔκραξεν καὶ εἶπεν· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ’* εἰς τὸν πέμψαντά με. ⁴⁵ Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με. ⁴⁶ Ἐγώ, φῶς, εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη. ⁴⁷ Καί, ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων καὶ μὴ πιστεύσῃ,† ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ’ ἵνα σώσω τὸν κόσμον. ⁴⁸ Ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν—ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ⁴⁹ ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ’ ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκεν,‡ τί εἴπω καὶ τί λαλήσω. ⁵⁰ Καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. Ἄ οὖν λαλῶ ἐγώ,§ καθὼς εἵρηκέν μοι ὁ Πατήρ, οὕτως λαλῶ.»

The last night

13

¹ Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν* αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.

Jesus washes the disciples' feet

² Καὶ δεῖπνου γενομένου† (τοῦ διαβόλου ἥδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου ἵνα αὐτὸν παραδῷ),‡ ³ εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς§ ὅτι πάντα δέδωκεν* αὐτῷ ὁ Πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξηλθεν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, ⁴ ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου καὶ τίθησιν τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν. ⁵ Εἵτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νυπτήρα καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ὃ ἦν διεζωσμένος.

Simon Peter

⁶ Ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον· καὶ† λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος,‡ «Κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;» ⁷ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα.» ⁸ Λέγει αὐτῷ§ Πέτρος, «Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου* εἰς τὸν αἰῶνα.» Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,† «Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ‡ ἔχεις μέρος μετ’ ἐμοῦ.» ⁹ Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, «Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν.» ¹⁰ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ὁ

* **12:44** ἀλλ **f**³⁵ **p**⁶⁶A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ἀλλα **p**⁷⁵xB,D,W [1%] NU † **12:47** πιστευση **f**³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | φυλαξη **p**⁽⁶⁶⁾⁷⁵xA,B,D,W [10%] NU ‡ **12:49** εδωκεν **f**³⁵ D [95%] CP,HE,RP,OC,TR | δεδωκαν **p**⁶⁶xA,B,W [5%] NU § **12:50** λαλω εγω **f**³⁵ [96%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 **p**^{66,75v}xA,B,W [4%] NU | 1 D * **13:1** εληλυθεν **f**³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | ηλθεν xA,B,W [10%] NU | ηκει **p**⁶⁶ | παρην D † **13:2** γενομενου **f**³⁵ (**p**⁶⁶)A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | γινομενου B [0.3%] NU | γεινομενου xW ‡ **13:2** ιουδα σιμωνος ισκαριωτου ινα αυτον παραδω **f**³⁵ A [96.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 23456 [1%] | 4 παραδοι 5 ιουδας 2 ισκαριωτης xB | 465 ιουδας 23 [2%] | 4 παραδοι 5 ιουδας 23 [none!] NU | 465 ιουδας σιμωνος ισκαριωτης **p**⁶⁶ | 465 ιδας 2 ισκαριωτη W | two further variants D [NU serves up a lovely patchwork quilt.] § **13:3** ο ιησους **f**³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — **p**⁶⁶xB,D,W [1%] NU | δε 12 [1%] * **13:3** δεδωκεν **f**³⁵ **p**⁶⁶A,D [97%] CP,HE,RP,OC,TR | εδωκεν xB,W [3%] NU † **13:6** και **f**³⁵ xA,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — **p**⁶⁶B,D [0.5%] NU ‡ **13:6** εκεινος **f**³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — **p**⁶⁶(x)B [0.5%] NU § **13:8** αυτω *rell* | 1 ο [15%] * **13:8** νιψης τους ποδος μου **f**³⁵ xA [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 1423 **p**⁶⁶B,C,W [1%] NU | 4123 D [2%] † **13:8** αυτω ο ιησους **f**³⁵ x [94%] CP,HE,RP,OC,TR | 31 A,B,C [0.5%] NU | 13 **p**⁶⁶W [5%] | 3 D [0.5%] ‡ **13:8** ουκ *rell* | ουχ CP

λελουμένος οὐ χρείαν ἔχεις ἢ τοὺς πόδας* νίψασθαι, ἀλλ' ἔστιν καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.» ¹¹ (Ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν,† «Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε.»)

Jesus explains His action

¹² Ὅτε οὖν ἔνιψεν τοὺς πόδας αὐτῶν‡ καὶ§ ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν* πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς· «Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; ¹³ Ὑμεῖς φωνεῖτέ με <Ὁ Διδάσκαλος,> καὶ <Ὁ Κύριος,> καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. ¹⁴ Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ¹⁵ Ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα† ὑμῖν, ἵνα καθὼς‡ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.§

¹⁶ »Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. ¹⁷ Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

¹⁸ »Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω—ἐγὼ* οἶδα οὐς† ἐξελεξάμην. Ἀλλ' ἵνα ἡ Γραφὴ πληρωθῇ· <Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ‡ τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρυναν αὐτοῦ.> ¹⁹ Ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε§ ὅτι ἐγὼ εἰμι. ²⁰ Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἐάν* τινα πέμψω ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.»

The traitor is identified

²¹ Ταῦτα εἰπὼν ὁ † Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι καὶ ἐμαρτύρησεν καὶ εἶπεν, «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.» ²² Ἔβλεπον δὲ‡ πρὸς§ ἀλλήλους οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. ²³ Ἦν δὲ* ἀνακείμενος εἷς† τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς. ²⁴ Νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει. ²⁵ Ἐπιπεσὼν‡ δὲ§ ἐκεῖνος* ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέγει αὐτῷ, «Κύριε, τίς ἐστιν;» ²⁶ Ἀποκρίνεται ὁ † Ἰησοῦς, «Ἐκεῖνός ἐστιν ὃν ἐγὼ βάψας‡ τὸ ψωμίον ἐπιδώσω.»§ Καὶ ἐμβάψας*

§ 13:10 ου χρείαν εχει f³⁵ D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ουκ 32 p⁶⁶ KA,B,C,W [1%] NU * 13:10 η τους ποδας f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,OC,TR | ει μη 23 B,C,W [3%] NU | ει μη 23 μονον p⁶⁶(D) | 23 [0.5%] | — κ † 13:11 ειπεν f³⁵ KA [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 οτι p⁶⁶B,C,W [1%] NU | — D ‡ 13:12 αυτων rell | των μαθητων [15%] § 13:12 και f³⁵ B,C,D,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶KA [1%] * 13:12 αναπεσων f³⁵ D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | και ανεπεσεν KB,C,W [0.5%] NU | και 1 p⁶⁶ [0.5%] | — A † 13:15 δεδωκα f³⁵ p⁶⁶KA [35%] CP,OC | εδωκα B,C,D,W [65%] HE,RP,TR,NU ‡ 13:15 καθως f³⁵ [25%] | 1 εγω p⁶⁶KA,B,C,D,W [75%] CP,HE,RP,OC,TR,NU § 13:15 ποιητε rell | ποιειτε D [30%] * 13:18 εγω rell | 1 γαρ KA [15%] † 13:18 ους f³⁵ p⁶⁶A,D,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | τινας KB,C [2%] NU ‡ 13:18 μετ εμου f³⁵ p⁶⁶KA,D,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | μου B,C [0.5%] NU § 13:19 οταν γενηται πιστευσητε f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 πιστευσηται D,W [1%] | 12 πιστευητε C | 312 [0.5%] NU | πιστευσηται 12 p⁶⁶κ | πιστευητε 12 B * 13:20 εαν f³⁵ D [97%] CP,HE,RP,OC,TR | αν p⁶⁶KB,C,W [3%] NU | α A † 13:21 ο f³⁵ A,C,D,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶KB [0.5%] ‡ 13:22 δε f³⁵ [20%] | ουν p⁶⁶(κ)A,D,W [79.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — B,C [0.5%] NU § 13:22 προς f³⁵ [25%] | εις p⁶⁶KA,B,C,D,W [75%] CP,HE,RP,OC,TR,NU * 13:23 δε f³⁵ p⁶⁶KA,D,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — B,C [0.5%] NU † 13:23 εις f³⁵ [90%] CP,HE,RP,TR | 1 εκ p⁶⁶KA,B,C,D,W [10%] OC,NU ‡ 13:25 επιπεσων f³⁵ KA,D,W [95%] CP,HE,RP,OC,TR | αναπεσων p⁶⁶B,C [5%] NU § 13:25 δε f³⁵ A [96%] CP,HE,RP,OC,TR | ουν p⁶⁶κ,D,W [4%] NU | — B,C * 13:25 εκεινος f³⁵ KA,D,W [50%] CP,OC,TR | 1 ουτως p⁶⁶B,C [45%] HE,RP,NU | 1 ουτος [5%] † 13:26 ο f³⁵ KA,C,D [97%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶B,W [3%] ‡ 13:26 βαψας f³⁵ p⁶⁶κ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | βαψω B,C [1%] NU | εμβαψας A(D,W) [4%] § 13:26 επιδωσω f³⁵ p⁶⁶KA,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | και δωσω αυτω B,C [0.5%] NU | δωσω (W) | two other variants * 13:26 και εμβαψας f³⁵ A(W) [99%] CP,HE,RP,OC,TR | βαψας ουν KB,C [0.5%] NU | 1 βαψας D [0.5%] | 1 ψας p⁶⁶

τὸ ψωμίον† δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτη.‡ 27 Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, «Ὁ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον.» 28 (Τοῦτο δὲ§ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. 29 Τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ * Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ † Ἰησοῦς, «Ἀγόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἐορτήν,» ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῶ.) 30 Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλθεν.‡ Ἦν δὲ νύξ.

A new commandment

31 Ὅτε§ ἐξῆλθεν, λέγει ὁ * Ἰησοῦς· «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. 32 Εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ,† καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ,‡ καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.

33 »Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. Ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι «Ὅπου ὑπάγω ἐγώ,§ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν,» καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.

34 »Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς — ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. 35 Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.»

Jesus warns Peter

36 Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, «Κύριε, ποῦ ὑπάγεις;» Ἀπεκρίθη αὐτῷ* ὁ † Ἰησοῦς, «Ὅπου ἐγὼ‡ ὑπάγω οὐ δύνασαι μοι§ νῦν ἀκολουθῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι.»* 37 Λέγει αὐτῷ† Πέτρος· «Κύριε, διὰ τί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; Τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω.» 38 Ἀπεκρίθη‡ αὐτῷ§ ὁ * Ἰησοῦς· «Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ† ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ‡ με τρίς.

14

The Way, the Truth, the Life

1 »Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. 2 Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλάί εἰσιν (εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν).* Πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν. 3 Καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἐτοιμάσω†

† 13:26 ψωμιον f³⁵ p⁶⁶ κA,D,W [98%] CP,HERP,OC,TR | 1 λαμβανει και B,C [2%] [NU] ‡ 13:26 ισκαριωτη f³⁵ p⁶⁶ A,W [98%] CP,HERP,OC,TR | ισκαριωτου κB,C [2%] NU | απο καρωτου D § 13:28 δε f³⁵ p⁶⁶ κA,C,D [99.5%] CP,HERP,OC,TR[NU] | — B,W [0.5%] * 13:29 ο f³⁵ p⁶⁶ C,D [95%] CP,HERP,OC,TR | — κA,B,W [5%] NU † 13:29 ο f³⁵ p⁶⁶ A,C,D,W [99.5%] CP,HERP,OC,TR[NU] | — κB [0.5%] ‡ 13:30 ευθεως εξηλθεν f³⁵ A [97%] CP,HERP,OC,TR | 2 ευθους p⁶⁶ κB,C,D,W [1%] NU | 2 ευθεως [2%] § 13:31 οτε f³⁵ A [75%] CP,HERP,TR | 1 ουν p⁶⁶ κB,C,D,W [25%] OC,NU * 13:31 ο f³⁵ A,C,D,W [95%] CP,HERP,OC,TR | — p⁶⁶ κB [5%] NU † 13:32 ει ο θεος εδοξασθη εν αυτω f³⁵ A [98%] CP,HERP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶ κB,C,D,W [2%] ‡ 13:32 εαυτω f³⁵ A,C,D,W [99.5%] CP,HERP,OC,TR | αυτω p⁶⁶ κB [0.5%] NU § 13:33 υπαγω εγω f³⁵ [80%] CP,HERP,OC,TR | 21 κA,B,C,D [19.5%] NU | 1 p⁶⁶ W [0.5%] * 13:36 αυτω f³⁵ p⁶⁶ κA,D,W [99.5%] CP,HERP,OC,TR[NU] | — B,C [0.5%] † 13:36 ο f³⁵ κ,D,W [99%] CP,HERP,OC,TR | — p⁶⁶ A,B,C [1%] NU ‡ 13:36 εγω f³⁵ κ,D [45%] CP,OC | — p⁶⁶ A,B,C,W [55%] HERP,TR,NU § 13:36 μοι rell | με [1%] CP * 13:36 υστερον δε ακολουθησεις μοι f³⁵ [97%] CP,HERP,OC,TR | 1243 D | 123 A [1%] | 321 p⁶⁶ κB,C,W [2%] NU † 13:37 αυτω f³⁵ κA,C,D [80%] CP,HERP | 1 ο p⁶⁶ B,W [20%] OC,TR,NU ‡ 13:38 απεκριθη f³⁵ (D) [97%] CP,HERP,OC,TR | αποκρινεται p⁶⁶ κA(B)C,W [3%] NU § 13:38 αυτω f³⁵ (D) [90%] CP,HERP,OC,TR | — p⁶⁶ κA,B,C,W [10%] NU * 13:38 ο f³⁵ W [98%] CP,HERP,OC,TR | — p⁶⁶ κA,B,C,D [2%] NU † 13:38 φωνηση f³⁵ p⁶⁶ κA,B,W [70%] CP,HERP,NU | φωνησει C,D [30%] OC,TR ‡ 13:38 απαρνηση f³⁵ κA,C(W) [99%] CP,HERP,OC,TR | αρνηση p⁶⁶ B,D [1%] NU * 14:2 υμιν f³⁵ p⁶⁶ (N) [96%] CP,HERP,OC,TR | 1 οτι κA,B,C,D,W [4%] NU † 14:3 και ετοιμασω f³⁵ p⁶⁶ κB,C,N [65%] CP,HERP,OC,TR,NU | 2 A,W [15%] RP | ετοιμασαι D [20%]

ὕμῖν τόπον,‡ πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ καὶ ὑμεῖς ᾗτε. ⁴ Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε.»*

Thomas' question

⁵ Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς, «Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις, καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;» ⁶ Λέγει αὐτῷ ὁ ‡ Ἰησοῦς· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή. Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. ⁷ Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν Πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν·* καὶ ἅπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἐωράκατε αὐτόν.»

Philip's question

⁸ Λέγει αὐτῷ Φίλιππος, «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.» ⁹ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Τοσοῦτον χρόνον† μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἐωρακὼς ἐμὲ ἐώρακεν τὸν Πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα»; ¹⁰ Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν ἅπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ Πατὴρ ὁ * ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα.† ¹¹ Πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί·‡ εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.§

Greater works than these

¹² »Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεῖνος ποιήσει· καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν Πατέρα μου* πορεύομαι. ¹³ Καί, ὅ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ. ¹⁴ Ἐάν τι αἰτήσητε† ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω. ¹⁵ Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.‡ ¹⁶ Καί, ἐγὼ ἔρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα* ¹⁷ —τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει αὐτό·† ὑμεῖς δὲ‡ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται.

¹⁸ »Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ¹⁹ Ἐτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με. Ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.§ ²⁰ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ* ἐν ὑμῖν. ²¹ Ὁ ἔχων τὰς ἐντολὰς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν

‡ 14:3 ὑμιν τοπον f³⁵ p⁶⁶ A,C,W [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 κB,D,N [10%] NU § 14:4 εγω f³⁵ κA,B,C,N,Q [97%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶ D,W [3%] * 14:4 και την οδον οιδατε f³⁵ p⁶⁶ A,D,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 23 κB,C,Q,W [1%] NU † 14:5 και f³⁵ κA,D,N,Q [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ B,C,W [0.5%] NU ‡ 14:6 ο f³⁵ A,B,C,D,N,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶ κ [0.5%] § 14:7 εγνωκειτε f³⁵ A,B,C,N,Q [99%] CP,HE,RP,OC,TR | εγνωκατε κD [0.5%] NU | εγνωκαται p⁶⁶ | εγνωκεται W * 14:7 εγνωκειτε αν f³⁵ A,N,Q [98%] CP,HE,RP,OC,TR | αν ηδειτε B,C [1.5%] | γνωσεσθε p⁶⁶ [alone] NU | γνωσεσθαι κD,W [Poor NU!] † 14:9 τοσουτον χρονον f³⁵ p⁶⁶ A,B,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | τοσουτω χρονω κD,Q,W [0.5%] NU ‡ 14:9 και f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ κB,Q,W [0.5%] NU § 14:10 λαλω f³⁵ p⁶⁶ κA,Q,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | λεγω p⁷⁵ N [0.5%] NU | — B | λελαληκα D * 14:10 ο f³⁵ κA,D,N,Q,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶,75 B [0.5%] NU † 14:10 αυτος ποιει τα εργα f³⁵ A,Q [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 2341 p⁷⁵ W [0.5%] | 234 αυτου p⁶⁶ κB,D [0.5%] NU ‡ 14:11 εμοι rell | 1 εστιν CP,some TRs § 14:11 μοι f³⁵ A,B,Q [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶,75 κD,W [1%] NU * 14:12 μου f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶,75 κA,B,D,Q,W [5%] NU † 14:14 αιτησητε f³⁵ A,D,Q [80%] CP,HE,OC,TR | 1 με p⁶⁶ κB,W [19%] RP,NU | omit whole verse [1%] ‡ 14:15 τηρησατε f³⁵ A,D,Q,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | τηρησετε B [0.5%] NU | τηρησητε κ | τηρησηται p⁶⁶ § 14:16 και εγω f³⁵ A,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | καγω p⁶⁶ κB,D,Q [2%] NU * 14:16 μενη μεθ υμων εις τον αιωνα f³⁵ p⁶⁶ A,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | η 23456 Q [0.5%] | μενει 23456 [1%] | 145623 D | 23456 η p⁷⁵ B,NU | 23 η 456 κ † 14:17 αυτο f³⁵ A,Q [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶,75 κB,W [0.5%] NU | αυτον D ‡ 14:17 δε f³⁵ A,D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶,75 κB,Q,W [1%] NU § 14:19 ζησεσθε f³⁵ p⁶⁶ D,Q [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ζησετε p⁷⁵ B,NU | ζησεσθαι κA,W [0.5%] * 14:20 καγω f³⁵ p⁶⁶,75 κA,B,D,Q,W [80%] CP,HE,OC,TR,NU | και εγω [20%] RP

ὁ ἀγαπῶν με. Ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ† ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν.»

Judas' question

²² Λέγει αὐτῷ Ἰούδας (οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης), «Κύριε, καὶ‡ τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;» ²³ Απεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Εἴαν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει. Καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν.* ²⁴ Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καί, ὁ λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς.

The Teacher, the peace; the Father, the enemy

²⁵ »Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων. ²⁶ Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.†

²⁷ »Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά, μηδὲ δειλιάτω.

²⁸ »Ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, <Υπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.> Εἰ ἠγαπᾷτέ με, ἐχάρητε ἂν ὅτι εἶπον,‡ <Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα,> ὅτι ὁ Πατήρ μου§ μείζων μου ἔστιν. ²⁹ Καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν, πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιστεύσητε.

³⁰ »Οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν, ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου* ἄρχων· καί, ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν. ³¹ Ἀλλ' ἵνα γνῶ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν Πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ Πατήρ, οὕτως ποιῶ.

»Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

15

The true vine

¹ »Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν. ² Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν* φέρῃ. ³ Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν. ⁴ Μείνατε ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. Καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἄφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνη† ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως‡ οὐδὲ ὑμεῖς ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε.§

⁵ »Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. Ὁ μένων ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν· ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. ⁶ Ἐὰν μὴ τις μείνη* ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω, ὡς τὸ κλῆμα, καὶ ἐξηράνθη· καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ† πῦρ βάλλουσιν, καὶ καίεται. ⁷ Ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν

† 14:21 καὶ ἐγὼ f³⁵ A,W [98%] CP,HE,RP,OC,TR | καγὼ p^{66,75} xB,D,Q [2%] NU ‡ 14:22 καὶ f³⁵ xQ,W [95%] CP,HE,RP,OC[NU] | — p^{66,75} A,B,D [5%] TR § 14:23 ἀπεκρίθη rell | 1 ο [15%] TR * 14:23 ποιήσομεν f³⁵ A [91.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ποιήσομεθα p^{66,75} xB,W [3%] NU | ποιήσωμεν [5%] | ποιήσωμεθα [0.5%] | ποιήσομαι D † 14:26 ὑμιν f³⁵ xA,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ἐγὼ B [0.5%] [NU] ‡ 14:28 εἶπον f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | — xA,B,D [9%] NU | ἐγὼ [1%] § 14:28 μου f³⁵ x [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — A,B,D [2%] NU * 14:30 κοσμου rell | 1 τουτου [10%] TR * 15:2 πλείονα καρπον f³⁵ A,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 B [2%] NU | 2 πλειω x † 15:4 μείνη f³⁵ p⁶⁶ A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | μενη xB [0.5%] NU ‡ 15:4 οὕτως rell | ουτος CP § 15:4 μείνητε f³⁵ D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | μενητε xA,B [0.5%] NU | μενων p⁶⁶ * 15:6 μείνη f³⁵ [99%] CP,HE,RP,OC,TR | μενη p⁶⁶ xA,B,D [1%] NU † 15:6 το rell | — D [20%] TR

ὕμῖν μείνη, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσεσθε,† καὶ γενήσεται ὑμῖν. ⁸ Ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ Πατήρ μου· ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε· καὶ γενήσεσθε ἑμοὶ μαθηταί.

We love

⁹ »Καθὼς ἠγάπησέν με ὁ Πατήρ, κἀγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς·* μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ. ¹⁰ Ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ Πατρός μου τητήρηκα καὶ μένω† αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ. ¹¹ Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνη,† καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. ¹² Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. ¹³ Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. ¹⁴ Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε ἐὰν ποιῇτε ὅσα§ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

¹⁵ »Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω* δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἵρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν. ¹⁶ Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελεξάσθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη·† ἵνα ὃ τι ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δώῃ† ὑμῖν. ¹⁷ Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

The world hates

¹⁸ »Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν. ¹⁹ Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει. Ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. ²⁰ Μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, «Οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ.» Εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν. Εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν. ²¹ Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν§ διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὸν πέμψαντά με. ²² Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον,* νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν. ²³ Ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν Πατέρα μου μισεῖ. ²⁴ Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν,† ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον·† νῦν δὲ καὶ ἐωράκασιν καὶ μεμισήκασιν καὶ ἐμὲ καὶ τὸν Πατέρα μου. ²⁵ Ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν§ ὅτι «Ἐμίσησάν με δωρεάν.»

²⁶ »Ὅταν δὲ* ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρός, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ Πατρός ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. ²⁷ Καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

16

¹ »Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ σκανδαλισθῇτε ² —ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξῃ λατρεῖαν προσφέρειν

‡ 15:7 αἰτησεσθε f³⁵ κ [85%] CP,HE,RP,TR | αἰτησασθε B [10%] OC,NU | αἰτησασθαι A,D [0.5%] | αἰτησεσθαι [4.5%] § 15:8 γενησεσθε f³⁵ [96%] CP,HE,RP,OC,TR | γενησθε B [3%] NU | γενησεσθαι KA [0.5%] | γενησθαι p^{66v}D [0.5%] * 15:9 ηγαπησα υμας f³⁵ p⁶⁶KA [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 B,D [1.5%] NU † 15:10 μένω rell | μενω [25%] ‡ 15:11 μεινη f³⁵ κ [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | η A,B,D [1.5%] NU § 15:14 οσα f³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | α p⁶⁶κD [3%] NU | ο B * 15:15 υμας λεγω f³⁵ D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁶⁶KA,B [1%] NU † 15:16 μενη rell | μεινη [10%] | μενει N [10%] ‡ 15:16 δωη f³⁵ N [47%] HF | δω A,B,D [50%] CP,RP,OC,TR,NU | δωσει κ [0.5%] | δωση [0.5%] | δωει [1%] | one other variant [1%] § 15:21 υμιν f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | εις υμας p⁶⁶B,D [2%] NU | — κ * 15:22 ειχον f³⁵ A [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ειχοσαν p⁶⁶κB,N [0.5%] NU | ειχαν D † 15:24 πεποιηκεν f³⁵ [95%] CP,HE,RP,OC,TR | εποιησεν p⁶⁶KA,B,D [5%] NU ‡ 15:24 ειχον f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ειχοσαν p⁶⁶κB [1%] NU | ειχαν D § 15:25 γεγραμμενος εν τω νομω αυτων f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 23451 B,D [2%] NU | 2341 p^{66v} | 23 κοσμω 51 κ * 15:26 δε f³⁵ A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p²²κB [0.5%] NU

τῷ Θεῷ. ³ Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν* ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν Πατέρα οὐδὲ ἐμέ. ⁴ Ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα,† μνημονεύητε αὐτῶν ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην.

What the Enabler will do

⁵ »Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, <Ποῦ ὑπάγεις;> ⁶ Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. ⁷ Ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν· Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ‡ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

⁸ »Καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως· ⁹ περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· ¹⁰ περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα μου§ ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με· ¹¹ περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.

¹² »Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν,* ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ¹³ Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν·† οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν‡ ἀκούσῃ§ λαλήσει· καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁴ Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται* καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ¹⁵ Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστίν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει† καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Sorrow to joy

¹⁶ »Μικρὸν καὶ οὐ‡ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα.»§ ¹⁷ Εἶπον* οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους· «Τί ἐστὶν τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν, <Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με,> καὶ ὅτι <Ἐγὼ† ὑπάγω πρὸς τὸν Πατέρα>;» ¹⁸ Ἔλεγον οὖν· «Τοῦτο τί ἐστίν‡ ὃ λέγει,§ <τὸ μικρόν>; Οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ.»

¹⁹ Ἔγνω οὖν* ὁ † Ἰησοῦς ὅτι ἠθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον, <Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με;> ²⁰ Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὃ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ‡ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. ²¹ Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ§ λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως, διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. ²² Καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν* ἔχετε· πάλιν

* **16:3** ποιήσουσιν **f**³⁵ A,B [85%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 ὑμιν **x**D [15%] TR † **16:4** ὡρα **f**³⁵ **x**D [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 αὐτων A,B [10%] NU ‡ **16:7** ἐγὼ **f**³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC | — **x**B,D [2%] TR,NU § **16:10** μου **f**³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — **x**B,D,W [1%] NU * **16:12** λεγειν ὑμιν **f**³⁵ A,D,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 **x**B [1%] NU † **16:13** εἰς πᾶσαν τὴν ἀληθειαν **f**³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1342 A,B | ἐν τῇ ἀληθείᾳ παση (—π. **x**) (**x**)D,W [2%] NU ‡ **16:13** ἀν **f**³⁵ [97%] CP,HE,RP,OC,TR | εἰαν A [1%] | — **x**B,D,W [2%] NU § **16:13** ἀκουσῃ **f**³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ἀκουσῃ B,D,W [2.5%] NU | ἀκουεῖ **x** [0.5%] * **16:14** ληψεται **f**³⁵ [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ληψεται **x**A,B,D,W [0.5%] NU † **16:15** λαμβανει **f**³⁵ B,D,N,W [80%] CP,HE,RP,NU | ληψεται (A) [20%] OC,TR | — **p**⁶⁶**x** omit whole verse ‡ **16:16** οὐ **f**³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ουκετι **p**⁶⁶**v****x**B,D,N,W [2%] NU § **16:16** οτι υπαγω προς τον πατερα **f**³⁵ A,N [79.5%] CP,HE,RP | 1 ἐγὼ 2345 [20%] OC,TR | — **p**⁶⁶**x**B,D,W [0.5%] NU * **16:17** ειπον **f**³⁵ **x**A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν **p**⁶⁶**B**,W [0.5%] NU † **16:17** ἐγὼ **f**³⁵ D,W [90%] CP,HE,RP,OC,TR | — **x**A,B,N [10%] NU ‡ **16:18** τουτο τι εστιν **f**³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 **p**⁶⁶**x**B,D,W [3%] NU § **16:18** ο λεγει **f**³⁵ B,N [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | το 2 A | — **p**⁶⁶**x**D,W [2.5%] * **16:19** ουν **f**³⁵ A,N [96%] CP,HE,RP,OC,TR | — **p**⁵**x**B,D,W [1%] NU | δε [3%] † **16:19** ο **f**³⁵ **x**AD,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — **p**⁵**B**,W [0.5%] ‡ **16:20** δε **f**³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — **p**⁵**x**B,D [0.5%] NU § **16:21** τικτη **rell** | τικτει [10%] | τικτι N * **16:22** ουν λυπην μεν νυν **f**³⁵ A(N) [96%] CP,HE,RP,OC,TR | 1432 **p**^{5v,22v,66}**B**,C,D,W [3%] NU | 4312 **x** | four other variants

δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν. ²³ Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν.

»Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ὅσα ἂν[†] αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δώσει ὑμῖν. ²⁴ Ἔως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδέν ἐν τῷ ὀνόματί μου. Αἰτεῖτε καὶ λήψεσθε,[‡] ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη.

Figures of speech

²⁵ »Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν, ἀλλ' ὁ ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τοῦ Πατρὸς ἀναγγελῶ* ὑμῖν. ²⁶ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε, καὶ οὐ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα περὶ ὑμῶν. ²⁷ αὐτὸς γὰρ ὁ Πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ[†] Θεοῦ ἐξῆλθον. ²⁸ Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον. Πάλιν ἀφήμι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα.»

²⁹ Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·[‡] «Ἴδε, νῦν[§] παρρησίᾳ λαλεῖς καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις. ³⁰ Νῦν οἶδαμεν ὅτι οἶδας πάντα καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ. Ἐν τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθες.»

“Take heart!”

³¹ Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ * Ἰησοῦς· «Ἄρτι πιστεύετε; ³² Ἰδοῦ, ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν[†] ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῇτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ[‡] μόνον ἀφῆτε. Καὶ οὐκ εἰμι μόνος, ὅτι ὁ Πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστίν. ³³ Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε·[§] ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.»

17

Jesus prays

¹ Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ * Ἰησοῦς καὶ ἐπῆρεν[†] τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ[‡] εἶπεν·

For Himself

«Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ[§] ὁ Υἱός σου* δοξάσῃ σε, ² καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ δώσει[†] αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. ³ Αὕτη δέ ἐστίν ἡ αἰώνιος ζωή· ἵνα γινώσκωσίν σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας—Ἰησοῦν Χριστόν. ⁴ Ἐγὼ σε ἐδόξασα

[†] 16:23 οτι οσα αν f³⁵ [96%] CP,HERP,OC,TR | 12 εαν [1%] | 13 A,W | 1 ο 3 κ | 1 ο εαν [2%] | ο εαν N | 3 τι p⁵B,C [0.5%] NU | εαν τι (p²²)D   [‡] 16:24 ληψεσθε f³⁵ C [99%] CP,HERP,OC,TR | λημψεσθε p⁵κA,B,D [0.5%] NU | λημψεσθαι N,W [0.5%]   [§] 16:25 αλλ f³⁵ A,N [99%] CP,HERP,OC,TR | — κB,C,D,W [1%] NU   * 16:25 αναγγελω f³⁵ N [98%] CP,HERP,OC,TR | απαγγελω p^{5n,66}A,B,C,D,W [2%] NU | απαγγελλω κ   [†] 16:27 του f³⁵ B,C,D,W [99.5%] CP,HERP,OC,TR[NU] | — p⁵κA,N [0.5%]   [‡] 16:29 αυτω οι μαθηται αυτου f³⁵ A,D [98.5%] CP,HERP,OC,TR | 234 B,C,N [1%] NU | 231 κ | 123 W   [§] 16:29 νυν f³⁵ A,N [99.5%] CP,HERP,OC,TR | 1 εν κB,C,D,W [0.5%] NU   * 16:31 ο f³⁵ κA,D,N [99.5%] CP,HERP,OC,TR | — p^{22,66}B,C,W [0.5%] NU   [†] 16:32 νυν f³⁵ N [99%] CP,HERP,OC,TR | — p⁶⁶κA,B,C,D,W [1%] NU   [‡] 16:32 και εμε f³⁵ A,D,W [98%] CP,HERP,OC,TR | καμε p^{22,66}κB,C,N [2%] NU   [§] 16:33 εχετε f³⁵ κA,B,C [90%] CP,HERP,NU | εξετε D [8.5%] OC,TR | εξεται [1%] | εχεται N | omit whole clause p⁶⁶ [0.5%]   * 17:1 ο f³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] CP,HERP,OC,TR | — κB [0.5%] NU   [†] 17:1 επηρην f³⁵ A,N [97%] CP,HERP,OC,TR | επαρας p⁶⁶κB,C,D,W [3%] NU   [‡] 17:1 και f³⁵ A,N [95%] CP,HERP,OC,TR | — κB,C,D,W [5%] NU   [§] 17:1 και f³⁵ N [98%] CP,HERP,OC,TR | — κA,B,C,D,W [2%] NU   * 17:1 σου f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HERP,OC,TR | — κB,C,W [0.5%] NU   [†] 17:2 δωσει f³⁵ B,N [90%] CP,HERP,OC | δωση A,C [10%] TR,NU | δωσω κ | δως p¹⁰⁷W | εχη D

ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ ἔργον ἐτελείωσα· ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω. ⁵ Καὶ νῦν δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.

For the Apostles

⁶ »Ἐφανερώσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ* αὐτοὺς δέδωκας,† καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασιν.‡ ⁷ Νῦν ἔγνωκαν§ ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σοῦ ἐστίν.* ⁸ ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἔλαβον καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξηλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. ⁹ Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ. Οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσιν. ¹⁰ Καί, τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. ¹¹ Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι‡ ἐν τῷ κόσμῳ εἰσίν, καὶ ἐγὼ§ πρὸς σὲ ἔρχομαι.

»Πάτερ Ἄγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ* δέδωκάς μοι, ἵνα ὥσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς. ¹² Ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ,† ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. Οὓς‡ δέδωκάς μοι§ ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ. ¹³ Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.*

¹⁴ »Ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου· καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοὺς ὅτι οὐκ εἰσίν ἐκ τοῦ κόσμου, καθῶς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου. ¹⁵ Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. ¹⁶ Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσίν, καθῶς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί.† ¹⁷ Ἀγιάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου·‡ ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν. ¹⁸ Καθῶς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, κάγῳ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον. ¹⁹ Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἐμαυτόν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὥσιν§ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

For all believers

²⁰ »Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων* διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ²¹ ἵνα πάντες ἐν ὧσιν, καθῶς σύ, Πάτερ, ἐν ἐμοὶ κάγῳ ἐν σοί· ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν† ὧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ‡ ὅτι σύ με ἀπέστειλας. ²² Καὶ ἐγὼ§ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὥσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν.* ²³ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὥσιν τετελειωμένοι εἰς ἔν· καὶ

‡ 17:4 ἐτελείωσα f³⁵ D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | τελειώσας p⁶⁶ xA,B,C,N,W [2%] NU § 17:6 δεδωκας f³⁵ C [98%] CP,HE,RP,OC,TR | εδωκας xA,B,D,N,W [2%] NU * 17:6 και εμοι f³⁵ xA,C,D,N,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | καμοι B [1%] NU † 17:6 δεδωκας f³⁵ C,N [96%] CP,HE,RP,OC,TR | εδωκας p⁶⁶ xA,B,D,W [4%] NU ‡ 17:6 τετηρηκασιν f³⁵ A,C [99%] CP,HE,RP,OC,TR | τετηρηκαν B,D,W [0.5%] NU | ετηρησαν xN [0.5%] § 17:7 εγνωκαν rell | εγνωσαν [15%] | εγνωκα W [0.5%] | εγνων x * 17:7 εστιν f³⁵ A,D [99%] CP,HE,RP,OC,TR | εισιν xB,C(N)W [1%] NU † 17:8 δεδωκας f³⁵ xN [99%] CP,HE,RP,OC,TR | εδωκας A,C,D,W [0.5%] NU | εδωκες B | — [0.5%] ‡ 17:11 ουτοι f³⁵ A,C,D,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | αυτοι xB [0.5%] NU § 17:11 και εγω f³⁵ p^{66v} A,N,W [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | καγω xB,C,D [1.5%] NU * 17:11 ω rell | ους (N) [20%] TR | ο D [1%] † 17:12 εν τω κοσμω f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ xB,C,D,W [1%] NU ‡ 17:12 ους f³⁵ A,D(N) [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ω B,C,W [0.5%] NU | — (p⁶⁶ x) § 17:12 μοι f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 και B,C,W [0.5%] NU | και p⁶⁶ x * 17:13 αυτοις f³⁵ p⁶⁶ xD [99%] CP,HE,RP,OC,TR | εαυτοις A,B,N,W [1%] NU | ταις καρδιαις εαυτων C † 17:16 εκ του κοσμου ουκ ειμι f³⁵ p⁶⁶ N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 45123 xA,B,C,D,W [1%] NU ‡ 17:17 σου f³⁵ N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ A,B,C,D,W [1%] NU | x omits six words [homoioteleuton] § 17:19 και αυτοι ωσιν f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 xA,B,C,D,N,W [10%] NU | 32 p^{66v} * 17:20 πιστευοντων rell | πιστευσοντων [5%] TR † 17:21 εν f³⁵ xA,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p^{66v} B,C,D,W [0.5%] NU ‡ 17:21 πιστευση f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | πιστευη p⁶⁶ xB,C,W [0.5%] NU § 17:22 και εγω f³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,OC,TR | καγω p⁶⁶ xB,C,D,W [3%] NU * 17:22 εν εσμεν f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 p⁶⁶ B,C,D,W [1%] NU | — x

ἵνα[†] γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας.

²⁴ »Πάτερ, οὓς[‡] δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ κάκεῖνοι ὥσιν μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσιν τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. ²⁵ Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνω· καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. ²⁶ Καί, ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ἦ, καγὼ ἐν αὐτοῖς.»

18

Betrayal and arrest

¹ Ταῦτα εἰπὼν ὁ * Ἰησοῦς ἐξῆλθεν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων,[†] ὅπου ἦν κῆπος εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ² Ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδὼς αὐτόν, τὸν τόπον· ὅτι πολλάκις συνήχθη[‡] ὁ § Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ³ Ὁ οὖν Ἰούδας, λαβὼν τὴν σπεῖραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ * Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων.

Jesus knocks the soldiers down with His word

⁴ Ἰησοῦς οὖν, εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα[†] ἐπ' αὐτόν, ἐξελθὼν εἶπεν[‡] αὐτοῖς, «Τίνα ζητεῖτε;» ⁵ Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, «Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Εγὼ εἰμι.» § (Εἰστήκει δὲ καὶ Ἰούδας, ὁ παραδιδὼς αὐτόν, μετ' αὐτῶν.) ⁶ Ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὅτι * «Εγὼ εἰμι,» ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον[†] χαμαί. ⁷ Πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώτησεν,[‡] «Τίνα ζητεῖτε;» Οἱ δὲ εἶπον, § «Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.» ⁸ Ἀπεκρίθη * Ἰησοῦς· «Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι. Εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν» ⁹ (ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν ὅτι «Οὓς δέδωκάς μοι οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα»).

¹⁰ Σίμων οὖν Πέτρος, ἔχων μάχαιραν, εἵλκυσεν αὐτὴν καὶ ἔπαισεν τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον[†] τὸ δεξιόν. (Ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος.) ¹¹ Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· «Βάλε τὴν μάχαιραν[‡] εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέν μοι ὁ Πατήρ, οὐ μὴ πῖω αὐτό;»

To Annas first

[†] 17:23 καὶ ἵνα f³⁵ A,N [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 B,C,D [1%] NU | 1 p⁶⁶ κW [0.5%] [‡] 17:24 οὓς f³⁵ A,C,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ο κB,D,W [0.5%] NU [§] 17:24 δεδωκας f³⁵ κA,C,D,W [60%] CP,OC,NU | εδωκας p¹⁰⁸ B,N [40%] HE,RP,TR * 18:1 ο f³⁵ A,C,D,N,W [99.7%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB [0.3%] NU [†] 18:1 των κεδρων f³⁵ B,C,N [94%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 κενδρων [4%] | του 2 A [1.5%] NU | του κεδρου κD,W [‡] 18:2 συνήχθη f³⁵ κA,B,C,D,N,W [65%] CP,RP,TR,NU | 1 καὶ [35%] HE,OC [§] 18:2 ο f³⁵ A,C(D)N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB [0.5%] NU * 18:3 καὶ f³⁵ p^{108v} A,C,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ἐκ των κD [0.5%] NU | 1 των B [†] 18:4 ἐρχομενα rell | ἐπερχομενα [11%] [‡] 18:4 ἐξελθων εἶπεν f³⁵ κA,N,W [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ἐξηλθεν καὶ λέγει B,C,D [1.5%] NU [§] 18:5 ο ιησους εγω εἰμι f³⁵ A,C(N)W [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 234 κ | 342 B | 34 [2.5%] D,NU * 18:6 οτι f³⁵ C [95%] CP,HE,RP,OC,TR | — κA,B,D,N,W [5%] NU [†] 18:6 ἐπεσον f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ἐπεσαν κB,C,D,W [1%] NU [‡] 18:7 αυτους ἐπηρωτησεν f³⁵ κD,N,W [75%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 A,B,C [6%] NU | αυτοις 2 [18%] | 2 [1%] [§] 18:7 εἶπον f³⁵ κA,B,C,N,W [99.8%] CP,HE,RP,OC,TR | εἶπαν p⁶⁶ D,NU * 18:8 ἀπεκριθη rell | 1 ο (D)N [14%] TR [†] 18:10 ωτιον f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ωταριον κB,C,W [0.5%] NU [‡] 18:11 μαχαιραν f³⁵ p⁶⁶ κA,B,C,D,N,W [52%] CP,OC,NU | 1 σου [48%] HE,RP,TR

¹² Ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλίαςρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔδησαν αὐτόν. ¹³ Καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν[§] πρὸς Ἄνναν* πρῶτον, ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου. ¹⁴ (Ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι[†] ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.)

Peter denies Jesus

¹⁵ Ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ ὁ ‡ ἄλλος μαθητής. Ὁ δὲ μαθητής ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισηλθεν τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλήν τοῦ ἀρχιερέως. ¹⁶ Ὁ δὲ Πέτρος εἰστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ[§] ἔξω. Ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητής ὁ ἄλλος, ὃς ἦν* γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ,[†] καὶ εἶπεν τῇ θυρωρῷ, καὶ εἰσήγαγεν τὸν Πέτρον. ¹⁷ Λέγει οὖν ἡ παιδίσκη, ἡ θυρωρός, τῷ Πέτρῳ,[‡] «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου;» Λέγει ἐκεῖνος, «Οὐκ εἰμί.» ¹⁸ Εἰστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψῦχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο. Ἦν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ Πέτρος[§] ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος.

Caiaphas interrogates Jesus

¹⁹ Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησεν τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. ²⁰ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς* «Ἐγὼ παρρησίᾳ ἐλάλησα[†] τῷ κόσμῳ. Ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν[‡] συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε[§] οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν. ²¹ Τί με ἐπερωτᾷς;* Ἐπερώτησον[†] τοὺς ἀκηκοότας τί ἐλάλησα αὐτοῖς. Ἴδε, οὗτοι οἶδασιν ἃ εἶπον ἐγώ.» ²² Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκὼς[‡] ἔδωκεν ῥάπισμα τῷ Ἰησοῦ, εἰπὼν, «Οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ;» ²³ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,[§] «Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δαίρεις;»* ²⁴ (Ἀπέστειλεν[†] αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα.)

Peter again

²⁵ Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος. Εἶπον οὖν αὐτῷ, «Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ;» Ἠρνήσατο οὖν[‡] ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, «Οὐκ εἰμί.» ²⁶ Λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενὴς ὢν οὗ ἀπέκοψεν Πέτρος τὸ ὠτίον,

§ 18:13 ἀπηγαγον αυτον f³⁵ A [89.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 C,N [9%] | ηγαγον p⁶⁶ κB,D,W [0.5%] NU | ηγαγον 2 [1%] * 18:13 ἀνναν f³⁵ CP,OC,TR | ἀνναν HE,RP,NU † 18:14 απολεσθαι f³⁵ A,N [94%] CP,HE,RP,OC,TR | αποθανειν p⁶⁶ κB,C,W [6%] NU ‡ 18:15 ο f³⁵ C,N [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ κA,B,W [2.5%] NU § 18:16 τη θυρα rell | την 2 [13%] | την θυραν [12%] * 18:16 ος ην f³⁵ p^{66v} κA,C(N)W [99.9%] CP,HE,RP,OC,TR | ο B [0.1%] NU † 18:16 τω αρχιερει f³⁵ κA,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | του αρχιερεως p^{66v} B,C [0.5%] NU ‡ 18:17 η παιδισκη η θυρωρος τω πετρω f³⁵ p⁶⁶ κA,N(W) [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 561234 B,C [1%] NU § 18:18 μετ αυτων ο πετρος f³⁵ A,N [96%] CP,HE,RP,OC,TR | και 3412 p^{66v} κB,C(W) [2%] NU | 12 και 34 [1%] | 124 [1%] * 18:20 αυτω ο ιησους f³⁵ A,N,W [95%] CP,HE,RP,OC,TR | δε 123 [1%] | 13 p⁶⁶ B [2%] NU | 31 κ | 23 C [2%] † 18:20 ελαλησα f³⁵ p⁶⁶ W [96%] CP,HE,RP,OC,TR | λελαληκα κA,B,C,N [4%] NU ‡ 18:20 εν f³⁵ κA,B,C,N,W [88%] HE,RP,OC,NU | 1 τη [12%] CP,TR § 18:20 παντοτε f³⁵ [87%] CP,HE,RP,OC,TR | παντες κA,B,C,N,W [13%] NU * 18:21 επερωτας f³⁵ N [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ερωτας κA,B,C,W [3%] NU † 18:21 επερωτησον f³⁵ A,N [95%] CP,HE,RP,OC,TR | ερωτησον p^{66v} κB,C [5%] NU ‡ 18:22 των υπηρετων παρεστηκως f³⁵ A,N [96.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 κB,W [0.5%] NU | 1 παρεστωτων 2 C [0.5%] | 1 παρεστηκωτων 2 [1.5%] | various other variants [1%] § 18:23 απεκριθη αυτω ο ιησους f³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 124 B,C [1%] NU | 3 δε 4 ειπεν 2 κW [1%] | various others [1%] * 18:23 δαιρεις f³⁵ [36%] | δερεις p⁶⁶ κA,B,C,W [64%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | δερεις N † 18:24 απεστειλεν f³⁵ A [85%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουν B,C(N)W [8%] NU,some TRs | 1 δε κ [7%] ‡ 18:25 ουν f³⁵ [71%] CP,HE,RP,OC | — κA,B,C,N,W [29%] TR,NU

«Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ’ αὐτοῦ;» ²⁷ Πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ § Πέτρος, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

Crucifixion day

Jesus taken to Pilate

²⁸ Ἄγουσιν οὖν* τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον, ἣν δὲ πρωί.† Καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ’ ἵνα‡ φάγωσιν τὸ Πάσχα. ²⁹ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλᾶτος πρὸς αὐτοὺς§ καὶ εἶπεν,* «Τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ† τοῦ ἀνθρώπου τούτου;» ³⁰ Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον‡ αὐτῷ, «Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός,§ οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.» ³¹ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.» Εἶπον οὖν* αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, «Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα» ³² (ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶπεν, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἔμελλεν† ἀποθνήσκειν).

Pilate and Jesus

³³ Εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν‡ ὁ Πιλᾶτος καὶ ἐφώνησεν τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Σὺ εἶ ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» ³⁴ Ἀπεκρίθη αὐτῷ§ ὁ * Ἰησοῦς, «Ἀφ’ ἐαυτοῦ† σὺ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον‡ περὶ ἐμοῦ;» ³⁵ Ἀπεκρίθη ὁ Πιλᾶτος· «Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; Τὸ ἔθνος τὸ σόν, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, παρέδωκάν σε ἐμοί. Τί ἐποίησας;» ³⁶ Ἀπεκρίθη§ Ἰησοῦς· «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται ἄν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο,* ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.» ³⁷ Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλᾶτος, «Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ;» Ἀπεκρίθη† Ἰησοῦς· «Σὺ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγώ·‡ ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι. Καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ Ἀληθείᾳ. Πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς Ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς.» ³⁸ Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλᾶτος, «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;»§

Barabbas

Καὶ τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξῆλθεν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ.* ³⁹ Ἔστιν δὲ συνήθεια ἡμῖν† ἵνα ἓνα ὑμῖν

§ 18:27 ο f³⁵ κN [75%] CP,HE,RP,OC,TR | — A,B,C,W [25%] NU * 18:28 ουν *rell* | — [35%] † 18:28 πρωί f³⁵ κA,B,C,W [60%] CP,HE,RP,OC,NU | πρωια N [38%] TR | — [2%] ‡ 18:28 αλλ ινα f³⁵ [97%] CP,HE,RP,OC,TR | αλλα κA,B,C,N,W [3%] NU § 18:29 ο πιλατος προς αυτους f³⁵ (A) [85%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 εξω 34 (B,C) [11%] NU | 3412 εξω κ(W) | 1234 εξω N [3%] | various others [1%] * 18:29 ειπεν f³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,OC,TR | φησιν ϰ⁶⁶κB,C,W [3%] NU † 18:29 κατα f³⁵ ϰ⁶⁶A,C,N,W [99.7%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — κB [0.3%] ‡ 18:30 ειπον f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν κB,C,N [0.5%] NU § 18:30 κακοποιος f³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | κακοποιων C [0.3%] | κακον ποιων B,W [0.2%] NU | κακον ποιησας κ * 18:31 ουν f³⁵ κW [87%] CP,HE,RP,OC,TR | δε A,N [12%] | — B,C [1%] NU † 18:32 εμελλεν f³⁵ [62%] CP | ημελλεν κA,B,C,N,W [38%] HE,RP,OC,TR,NU ‡ 18:33 εις το πραιτωριον παλιν f³⁵ κA(N) [90%] CP,HE,RP,OC,TR | 4123 ϰ^{66v}B,C,W [7%] NU | 123 [2%] | several others [1%] § 18:34 αυτω f³⁵ κ [90%] CP,HE,RP,OC,TR | — ϰ⁶⁶A,B,C,N,W [10%] NU * 18:34 ο f³⁵ κA,C,N,W [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — ϰ^{66v}B [3%] NU † 18:34 αφ εαυτου f³⁵ A,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | απο σεαυτου ϰ⁶⁶κB,C,N [1%] NU ‡ 18:34 σοι ειπον f³⁵ κA(N) [92.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 B,C,W [0.5%] NU | 1 ειπεν [7%] | ειπεν 1 ϰ⁶⁶ § 18:36 απεκριθη *rell* | 1 ο N [10%] TR * 18:36 αν οι εμοι ηγωνιζοντο f³⁵ A,N [95%] CP,HE,RP,OC,TR | 2341 κW [3%] [NU] | 234 B [0.5%] | 134 [1.5%] † 18:37 απεκριθη f³⁵ W [58%] HE,RP,OC | 1 ο κA,B,N [42%] CP,TR,NU ‡ 18:37 εγω f³⁵ A,N,W^v [96%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB [4%] NU § 18:38 Comparing John with Luke 23:4-12, it appears that it was at this point that Jesus was sent to Herod. * 18:38 αιτιαν ευρισκω εν αυτω f³⁵ κA,N,W [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 2341 B [1.5%] NU | 2134 ϰ⁶⁶ | several others † 18:39 ημιν f³⁵ [20%] | υμιν κA,B,W [80%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | υμων N [Really now, would Rome release a prisoner based on a Jewish demand? This was evidently a bit of ‘pub. rel.’ that Rome had decided to do.]

ἀπολύσω· ἐν τῷ Πάσχα. Βούλεσθε οὖν ὑμῖν ἀπολύσω[§] τὸν Βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;» ⁴⁰ Ἐκραύγασαν οὖν* πάντες,† λέγοντες, «Μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν.» Ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

19

Soldiers mock Jesus

¹ Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλᾶτος τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐμαστίγωσεν. ² Καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἁκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ· καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν* ³ καὶ ἔλεγον, «Χαῖρε, ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.» Καὶ ἐδίδουν† αὐτῷ ῥαπίσματα.

“Behold the Man!”

⁴ Ἐξῆλθεν οὖν· πάλιν ἔξω ὁ Πιλᾶτος καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἴδε, ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω ἵνα γνῶτε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω.»[§] ⁵ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἁκάνθινον στέφανον καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον· καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἴδε,* ὁ ἄνθρωπος.» ⁶ Ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν λέγοντες, «Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν.»† Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, «Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ σταυρώσατε, ἐγὼ γὰρ οὐχ εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.» ⁷ Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, «Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν· ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἐαυτὸν Υἱὸν Θεοῦ[§] ἐποίησεν.»

Pilate and Jesus again

⁸ Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλᾶτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφοβήθη, ⁹ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ, «Πόθεν εἶ σύ;» Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. ¹⁰ Λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλᾶτος· «Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; Οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαί* σε;» ¹¹ Ἀπεκρίθη† Ἰησοῦς· «Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ’ ἐμοῦ[§] εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον* Ἄνωθεν. Διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς† μέ σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει.»

The Jews best Pilate

¹² Ἐκ τούτου ἐζήτηι ὁ Πιλᾶτος· ἀπολῦσαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον[§] λέγοντες· «Ἐὰν τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα

‡ 18:39 ὑμιν απολυσω f³⁵ A(N) [85%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 κB [2%] NU | ημιν 2 [13%] | απολυω 1 W § 18:39 ὑμιν απολυσω f³⁵ [79%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁶⁶ κA,B,N,W [10%] NU | 2 [4%] | ινα 21 [6%] | ινα 12 [1%] * 18:40 ουν f³⁵ N [30%] CP | 1 παλιν κA,B,W [70%] HE,RP,OC,TR,NU † 18:40 παντες f³⁵ A,N [88%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB,W [12%] NU * 19:2 αυτον f³⁵ A [80%] CP,HE,RP,OC,TR | αυτω [10%] | 1 και ηρχοντο προς 1 p^{66,90} κB,N,W [10%] NU † 19:3 εδιδουν f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | εδιδουσαν p⁶⁶ κB,N,W [2%] NU ‡ 19:4 εξηλθεν ουν f³⁵ N,W [96%] CP,HE,RP,OC,TR | και 1 A,B [2%] NU | 1 κ [2%] § 19:4 εν αυτω ουδεμιαν αιτιαν ευρισκω f³⁵ N [96.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 34512 B [1%] NU | 31245 A | 412 ουχ 5 p^{66v} W | 4 ουχ 5 κ | at least five further variants [2%] * 19:5 ιδε f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ιδου κB,W [2%] NU | — (p⁶⁶) † 19:6 αυτον f³⁵ κA,N [90%] CP,HE,RP,OC | — (p⁶⁶) B,W [10%] TR,NU ‡ 19:7 ημων f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ κB(N)W [1%] NU § 19:7 εαυτον υιον θεου f³⁵ A,N [72%] CP,RP | 132 [20%] HE,OC | 231 p⁶⁶ κB [3%] NU | 12 του 3 [5%] TR | 2 του 31 W * 19:10 σταυρωσαι σε και εξουσιαν εχω απολυσαι f³⁵ W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 623451 κA,B(N) [0.5%] NU † 19:11 απεκριθη f³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 αυτω κB,W [2%] [NU] ‡ 19:11 ιησους f³⁵ B [90%] CP,HE,RP,OC,NU | ο 1 κA,N,W [10%] TR § 19:11 ουδεμιαν κατ εμου f³⁵ A,N [96%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 p^{66v} κB,W [4%] NU * 19:11 σοι δεδομενον f³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁶⁶ κB,W [0.5%] NU † 19:11 παραδιδους f³⁵ A,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | παραδους κB [0.5%] NU ‡ 19:12 εζητει ο πιλατος f³⁵ (A)N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 231 p^{66v} κ(B,W) [2%] NU § 19:12 εκραζον f³⁵ [89%] CP,HE,RP,OC,TR | εκραυγαζον A,N,W [10%] | εκραυγασαν p^{66v} B [1%] NU | ελεγον (κ)

ἐαυτὸν* ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.» ¹³ Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τοῦτον τὸν λόγον† ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ‡ βήματος, εἰς τόπον λεγόμενον Λιθόστρωτον, Ἑβραϊστὶ δὲ Γαβαθᾶ ¹⁴ (ἦν δὲ Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα· ὥρα ἦν* ὡσεὶ† ἔκτη), καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, «Ἴδε, ὁ Βασιλεὺς ὑμῶν.» ¹⁵ Οἱ δὲ ἐκραύγασαν,‡ «Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν.» Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, «Τὸν Βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω;» Ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, «Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα.» ¹⁶ Τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ.

Jesus is crucified

Παρέλαβον δὲ§ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἤγαγον.* ¹⁷ Καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ† ἐξῆλθεν εἰς τὸν‡ λεγόμενον Κρανίου τόπον, ὃς§ λέγεται Ἑβραϊστί, Γολγοθᾶ, ¹⁸ ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν. ¹⁹ Ἐγραψεν δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἦν δὲ γεγραμμένον·

ΙΗΣΟΥΣ Ὁ ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

²⁰ Τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως* ὅπου ἐσταύρωθη ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἦν γεγραμμένον Ἑβραϊστί, Ἑλληνιστί, Ῥωμαϊστί.† ²¹ Ἐλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, «Μὴ γράφει, Ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων,» ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν, «Βασιλεὺς εἰμι τῶν Ἰουδαίων.» ²² Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, «Ὁ γέγραφα, γέγραφα.»

Psalms 22:18 is fulfilled

²³ Οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστῳ στρατιώτῃ μέρος, καὶ τὸν χιτῶνα. Ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος,‡ ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου. ²⁴ Εἶπον§ οὖν πρὸς ἀλλήλους, «Μὴ σχίσωμεν αὐτὸν ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος ἔσται,» ἵνα ἡ Γραφὴ πληρωθῇ ἡ λέγουσα·* «Διμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἐαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.» Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν.

Jesus provides for His mother

²⁵ Εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ Μαρία ἡ Μαгдаληνὴ. ²⁶ Ἰησοῦς οὖν, ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ,† «Γύναι,

* **19:12** εαυτον *rell* | αυτον [5%] TR † **19:13** τουτον τον λογον **f**³⁵ N [50%] CP,HE,RP,OC,TR | τουτων των λογων [47%] | των λογων τουτων **KA,B,W** [2%] NU | 231 [1%] ‡ **19:13** του **f**³⁵ W [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — **¶**⁶⁶ **KA,B,N** [3%] NU § **19:13** γαβαθα **f**³⁵ [50%] CP | γαββαθα **A,B,N,W** [49%] HE,RP,OC,TR,NU | γολγοθα **K** | καφφαθα [1%] * **19:14** ην **f**³⁵ **KA,B,N,W** [40%] NU | δε [60%] CP,HE,RP,OC,TR | — **¶**⁶⁶ † **19:14** ωσει **f**³⁵ N [60%] CP,HE,RP,OC,TR | ως **KA,B,W** [40%] NU | — **¶**⁶⁶ ‡ **19:15** οι δε εκραυγασαν **f**³⁵ [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 εκραυγασον **A** | 12 εκραυγαζον [1%] | 12 εκραυγαζον λεγοντες **N** | 12 ελεγον **¶**⁶⁶ **KW** [0.5%] | 3 ουν εκεινοι **B** [0.5%] NU § **19:16** παρελαβον δε **f**³⁵ **A** [96%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουν **B** [0.5%] NU | οι 2 λαβοντες **K** | οι 2 παραλαβοντες **N,W** [3%] | two other variants * **19:16** και ηγαγον **f**³⁵ [91.5%] CP,HE,RP,OC | 1 απηγαγον **A** [5%] TR | — **B** [0.5%] NU | απηγαγον (**K**)**N,W** [2%] | 1 επεθηκαν [1%] † **19:17** τον σταυρον αυτου **f**³⁵ [96%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 εαυτου **A,N** [1.5%] | αυτω 12 **B** [0.5%] | εαυτω 12 **KW** [1%] NU | one other variant [1%] | — **¶**⁶⁶ has a long omission ‡ **19:17** τον **f**³⁵ **KA,B,N,W** [50%] CP,OC,TR,NU | τοπον **¶**⁶⁶ [50%] HE,RP § **19:17** ος **f**³⁵ **N** [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ο **¶**⁶⁶ **KA,B,W** [1%] NU * **19:20** ο τοπος της πολεως **f**³⁵ **¶**⁶⁶ **A,B,N** [90%] CP,HE,RP,NU | 3412 **W** [10%] OC,TR | **K** omits verses 20-21 † **19:20** ελληνιστι ρωμιστι **f**³⁵ **A** [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 **B,N** [0.5%] NU | 2 εβραιιστι **W** | omit whole clause [1%] ‡ **19:23** αρραφος **f**³⁵ **B** [40%] CP,OC,TR,NU | αραφος **KA,N,W** [60%] HE,RP § **19:24** ειπον **f**³⁵ **A,B,N** [99%] CP,HE,RP,OC,TR | ειπαν **KW** [0.5%] NU | ειπεν [0.5%] * **19:24** η λεγουσα **f**³⁵ **A,N,W** [99.8%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — **KB** † **19:26** αυτου **f**³⁵ **A,N** [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — **KB,W** [1.5%] NU

ἴδε‡ ὁ υἱός σου.» ²⁷ Εἵτα λέγει τῷ μαθητῇ, «Ἰδοὺς ἡ μήτηρ σου.» Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν ὁ μαθητὴς αὐτὴν* εἰς τὰ ἴδια.

The shout of victory

²⁸ Μετὰ τοῦτο, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς† ὅτι ἤδη πάντα‡ τετέλεσται, ἵνα τελειωθῇ ἡ Γραφή, λέγει, «Διψῶ.» ²⁹ Σκεῦος οὖν§ ἔκειτο ὄξους μεστόν· οἱ δέ, πλησαντες σπόγγον ὄξους, καὶ* ὑσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι. ³⁰ Ὅτε οὖν ἔλαβεν τὸ ὄξος ὁ Ἰησοῦς,† εἶπεν, «Τετέλεσται.» Καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκεν τὸ πνεῦμα.

A soldier spears His side

³¹ Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ Παρασκευὴ ἦν‡ (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ § ἡμέρα ἐκείνου* τοῦ σαββάτου), ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον ἵνα κατεαῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν. ³² Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ. ³³ Ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη† τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη. ³⁴ Ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξεν, καὶ εὐθέως ἐξηλθεν‡ αἷμα καὶ ὕδωρ. ³⁵ Καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκεν, καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ,§ (κάκεϊνος* οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει), ἵνα† ὑμεῖς πιστεύσητε.‡ ³⁶ Ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ, «Ὅστοῦν οὐ συντριβήσεται ἀπ' § αὐτοῦ.» ³⁷ Καὶ πάλιν ἑτέρα Γραφή λέγει· «Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.»

Jesus' body is buried

³⁸ Μετὰ* ταῦτα ἠρώτησεν τὸν Πιλάτον† Ἰωσήφ, ὁ ‡ ἀπὸ Ἀριμαθαίας (ὢν μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων), ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Πιλάτος. Ἦλθεν οὖν καὶ ἤρεν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.§ ³⁹ Ἦλθεν δὲ καὶ Νικόδημος (ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν* νυκτὸς τὸ πρῶτον), φέρων μῖγμα σμύρνης καὶ ἀλόης, ὡς† λίτρας ἑκατόν. ⁴⁰ Ἐλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ἐν‡ ὀθονίοις, μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶν

‡ 19:26 ἴδε f³⁵ B,N [60%] CP,HE,OC,NU | ἴδου κA,W [40%] RP,TR § 19:27 ἴδου f³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | ἴδε κB,N,W [2%] NU * 19:27 ὁ μαθητὴς αὐτὴν f³⁵ p^{66v} A,B,N [90%] HE,RP,OC,NU | 312 κW [8%] TR | 312 ἐκεῖνος [2%] CP † 19:28 εἰδὼς ὁ ἰησοῦς f³⁵ κA,W [70%] CP,OC,TR,NU | ἴδως 23 N | ἴδων 23 [30%] HE,RP | 31 B ‡ 19:28 ἡδη παντα f³⁵ p⁶⁶ A,B [30%] NU | 21 κN [60%] CP,HE,RP,OC,TR | 2 W [10%] § 19:29 οὖν f³⁵ N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | δε κ | — A,B,W [1%] NU * 19:29 οἱ δε πλησαντες σπογγον οξους και f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 4 οὖν μεστον του (-τ. κ) 5 p^{66v} (κ)B,W [1%] NU † 19:30 ὁ ἰησοῦς f³⁵ A,N [99.8%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | 2 B,W | — κ ‡ 19:31 ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ του σταυρου τα σωματα ἐν τῷ σαββάτῳ ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν f³⁵ A,N [97%] CP,HE,RP,OC,TR | 12-14,1-11 p⁶⁶ κB,W [3%] NU § 19:31 ἡ rell | — κA,W [20%] * 19:31 ἐκεῖνου rell | ἐκεῖνη B [20%] CP,some TRs † 19:33 αὐτον ἡδη f³⁵ κA,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 p⁶⁶ B,W [0.5%] NU ‡ 19:34 εὐθεὺς ἐξηλθεν f³⁵ [90%] CP,HE,RP,OC | εὐθὺς 2 A [9%] TR | 2 εὐθὺς p⁶⁶ κB,N,W [1%] NU § 19:35 ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ f³⁵ [30%] CP | 1423 p^{66v} N [65%] HE,RP | 4123 κA,B,W [5%] OC,TR,NU * 19:35 κάκεϊνος f³⁵ κA(N) [99%] CP,HE,RP,OC,TR | καὶ ἐκεῖνος B,W [1%] NU † 19:35 ἵνα f³⁵ [80%] CP,HE,RP,TR | 1 καὶ p⁶⁶ κA,B,N,W [20%] OC,NU (OC has small print.) ‡ 19:35 πιστεύσητε f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | πιστευητε κB [0.5%] | πιστευσηται W [0.5%] § 19:36 ἀπ f³⁵ κ [60%] CP,RP | — A,B,N,W [40%] HE,OC,TR,NU [The force of the preposition would be partitive.] * 19:38 μετὰ f³⁵ [90%] CP,HE,RP | 1 δε κA,B,N,W [10%] OC,TR,NU † 19:38 πιλατον f³⁵ κB,N,W [70%] CP,RP,OC,NU | 1 ο A [30%] HE,TR ‡ 19:38 ὁ f³⁵ κN,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — p⁶⁶ A,B [1%] § 19:38 τὸ σῶμα του ἰησου f³⁵ N [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 12 αὐτου p⁶⁶ B [0.5%] NU | αὐτον κW | — A [0.5%] omit a whole line [homoioteleuton] * 19:39 τον ἰησουν f³⁵ κN,W [99%] CP,HE,RP,OC,TR | αὐτον p^{66v} A,B [1%] NU † 19:39 ὡς f³⁵ κB [80%] CP,HE,RP,OC,NU | ὡσει p⁶⁶ A,N,W [20%] TR ‡ 19:40 ἐν f³⁵ A [90%] CP,HE,RP,OC | — p⁶⁶ κB,N,W [10%] TR,NU

τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. ⁴¹ Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κῆπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη. ⁴² Ἐκεῖ οὖν, διὰ τὴν Παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

Resurrection Day

20

The empty tomb

¹ Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωΐ, σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον καὶ βλέπει τὸν λίθον ῥημένον ἐκ τοῦ μνημείου. ² Τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν, ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Ἦσαν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.» ³ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον. ⁴ Ἐτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ, καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμεν τάχιον τοῦ Πέτρου καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον. ⁵ Καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν. ⁶ Ἐρχεται οὖν* Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα, ⁷ καὶ τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.

John sees and believes

⁸ Τότε οὖν εἰσῆλθεν καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς, ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν. ⁹ (Οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν Γραφήν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.) ¹⁰ Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς† οἱ μαθηταί.

Jesus appears first to Magdalene

¹¹ Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τῷ μνημείῳ‡ κλαίουσα ἔξω. ¹² Καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. ¹³ Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, «Γύναι, τί κλαίεις;» Λέγει αὐτοῖς, «Ὅτι ἦσαν τὸν Κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.» ¹⁴ Καὶ* ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι† Ἰησοῦς ἐστιν. ¹⁵ Λέγει αὐτῇ ὁ ‡ Ἰησοῦς· «Γύναι, τί κλαίεις; Τίνα ζητεῖς;» Ἐκείνη, δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστιν, λέγει αὐτῷ, «Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτόν,§ κάγὼ αὐτὸν ἀρῶ.» ¹⁶ Λέγει αὐτῇ ὁ * Ἰησοῦς, «Μαρία.»† Στραφεῖσα ἐκείνη, λέγει αὐτῷ,‡ «Ραβουνί»§ (ὃ λέγεται, Διδάσκαλε). ¹⁷ Λέγει αὐτῇ ὁ * Ἰησοῦς· «Μὴ μου ἅπτου· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν Πατέρα μου·† πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, «Ἀναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ

§ 19:41 ετεθη f³⁵ A(N) [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ἡν τεθειμενος xB [0.5%] NU * 20:6 ουν f³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 και p⁶⁶B(W) [0.5%] NU | x omits a whole verse † 20:10 εαυτους f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | αυτους xB [0.5%] NU | N omits verse 10 ‡ 20:11 τω μνημειω f³⁵ p^{66v} xA,B,N,W [50%] OC,NU | το μνημειον [50%] CP,HE,RP,TR [The dative is correct; she was 'at' the tomb.] § 20:11 κλαιουσα εξω f³⁵ [75%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 B,N,W [25%] NU | 1 xA * 20:14 και f³⁵ [96%] CP,HE,RP,OC,TR | — xA,B,D,N,W [4%] NU † 20:14 οτι rell | 1 o [5%] TR ‡ 20:15 ο f³⁵ A,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — p⁶⁶ xB,W [0.5%] NU § 20:15 εθηκας αυτον rell | 21 N [20%] TR * 20:16 ο f³⁵ xA,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — B,D [0.5%] NU † 20:16 μαρια f³⁵ A,D [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ xB,N,W [1.5%] NU ‡ 20:16 αυτω f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 εβραιστι xB,D,N,W [1%] NU § 20:16 ραβουνι f³⁵ [50%] CP | ραββουνι xA,B,D(N)W [50%] HE,RP,OC,TR,NU * 20:17 ο f³⁵ xA,N,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — B,D [0.5%] NU † 20:17 μου f³⁵ p⁶⁶ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — xB,D,W [0.5%] NU

Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.» ¹⁸ Ἔρχεται Μαρία[‡] ἡ Μαγδαληνὴ ἀπαγγέλλουσα[§] τοῖς μαθηταῖς ὅτι ἑώρακεν^{*} τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

Disciples commissioned

¹⁹ Οὕσης οὖν ὀψίας, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν[†] σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι,[‡] διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς, «Εἰρήνη ὑμῖν.» ²⁰ Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ.[§] Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον. ²¹ Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς^{*} πάλιν· «Εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς.» ²² Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησεν καὶ λέγει αὐτοῖς· «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον. ²³ Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται[†] αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.»

Thomas

²⁴ Θωμᾶς δέ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα (ὁ λεγόμενος Δίδυμος), οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ [‡] Ἰησοῦς. ²⁵ Ἐλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί, «Ἐωράκαμεν τὸν Κύριον.» Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ βάλῃ τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλῃ τὴν χεῖρά μου[§] εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω.»

²⁶ Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν, «Εἰρήνη ὑμῖν.» ²⁷ Εἶτα λέγει τῷ Θωμᾷ· «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου. Καὶ μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός.» ²⁸ Καὶ^{*} ἀπεκρίθη[†] Θωμᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου.» ²⁹ Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ὅτι ἑώρακάς με,[‡] πεπίστευκας. Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες.»

Why this book

³⁰ Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,[§] ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ· ³¹ ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε^{*} ὅτι[†] Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Epilogue

[‡] **20:18** μαρια **f**³⁵ A,D,N,W [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | μαριαμ **ϕ**⁶⁶ κB [1.5%] NU **§ 20:18** απαγγελουσα **f**³⁵ D,N [82%] CP,HE,RP,OC,TR | απαγγελουσα [1%] | αναγγελουσα W [15%] | αναγγελουσα [1.5%] | αγγελουσα **ϕ**⁶⁶ κA,B [0.3%] N-A | αγγελουσα UBS [corrected in the 4th edition] ***** **20:18** εωρακεν **f**³⁵ A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | εωρακα (**ϕ**⁶⁶) κB,N,W [0.5%] NU **† 20:19** των **f**³⁵ D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — κA,B,W [0.5%] NU **‡ 20:19** συνηγμενοι **f**³⁵ N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — κA,B,D,W [0.5%] NU **§ 20:20** αυτοις τας χειρας και την πλευραν αυτου **f**³⁵ [97.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 234561 κD,W,NU | 4234561 A,B | 123456 [1%] | 123 και τους ποδας 4567 [1%] | 1237456 N ***** **20:21** ο ιησους **f**³⁵ A,B,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — κD(W) [0.5%] **† 20:23** αφιενται **f**³⁵ W [95%] CP,HE,RP,OC,TR | αφεονται (B) [0.5%] | αφεωνται A,D [3%] NU | αφεθησεται κ | two other variants **‡ 20:24** ο **f**³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB,D [0.5%] NU **§ 20:25** την χειρα μου **f**³⁵ (A)N [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 κ(B,W) [0.5%] NU | 12 [1%] | 3 τον δακτυλον D ***** **20:28** και **f**³⁵ A [97%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB,C,D,W [3%] NU **† 20:28** απεκριθη **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ A,B,C,D,W [95%] CP,HE,RP,OC,NU | 1 ο κ [5%] TR **‡ 20:29** με *rell* | 1 θωμα [5%] TR **§ 20:30** αυτου **f**³⁵ **ϕ**⁶⁶ κC,D,N,W [90%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — A,B [10%] ***** **20:31** πιστευσητε **f**³⁵ A,C,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | πιστευητε κB | πιστευηται N,W | πιστευηται **ϕ**^{66v} **† 20:31** οτι *rell* | 1 ο [5%] TR

21

Breakfast on the beach

¹ Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν* ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,† ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν,‡ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος· ἐφανέρωσεν δὲ οὕτως· ² Ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ Θωμᾶς (ὁ λεγόμενος Δίδυμος), καὶ Ναθαναήλ (ὁ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας), καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. ³ Λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος, «Ὑπάγω ἀλιεύειν.» Λέγουσιν αὐτῷ, «Ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί.» Ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν§ εἰς τὸ πλοῖον εὐθύς,* καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.

⁴ Πρωῖας δὲ ἤδη γενομένης,† ἔστη ὁ ‡ Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ἤδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν. ⁵ Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ § Ἰησοῦς, «Παιδιά, μῆτι προσφάγιον ἔχετε;» Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, «Οὐ.» ⁶ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, «Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε.» Ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκύσαι ἴσχυσαν* ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων. ⁷ Λέγει οὖν ὁ μαθητῆς ἐκεῖνος ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, «Ὁ Κύριός ἐστιν.» Σίμων οὖν Πέτρος, ἀκούσας ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο (ἦν γὰρ γυμνός) καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. ⁸ Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον (οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ'† ὥς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων), σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.

⁹ Ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην καὶ ὀψάριον ἐπικειμένον, καὶ ἄρτον. ¹⁰ Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιάσατε νῦν.» ¹¹ Ἀνέβη‡ Σίμων Πέτρος καὶ εἴλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς,§ μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντήκοντα τριῶν· καὶ τοσοῦτων ὄντων, οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.

¹² Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, «Δεῦτε ἀριστήσατε.» Οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν, «Σὺ τίς εἶ;»—εἰδότες ὅτι ὁ Κύριός ἐστιν. ¹³ Ἔρχεται οὖν* ὁ † Ἰησοῦς καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.

¹⁴ Τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ ‡ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,§ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

Jesus reinstates Peter

¹⁵ Ὅτε οὖν ἡρίστησαν, λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, «Σίμων Ἰωνᾶ,* ἀγαπᾷς με πλεῖον† τούτων;» Λέγει αὐτῷ, «Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.» Λέγει αὐτῷ, «Βόσκε τὰ ἄρνια μου.» ¹⁶ Λέγει αὐτῷ πάλιν, δεύτερον, «Σίμων Ἰωνᾶ,‡ ἀγαπᾷς με;» Λέγει αὐτῷ, «Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε.» Λέγει αὐτῷ, «Ποίμαινε

* **21:1** εαυτον **f**³⁵ [20%] | 1 παλιν A,B,C,N(W) [80%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | παλιν 1 κ(D) † **21:1** αυτου **f**³⁵ D [40%] | — κA,B,C,N,W [60%] CP,HE,RP,OC,TR,NU ‡ **21:1** εγερθεις εκ νεκρων **f**³⁵ [25%] | — κA,B,C,D,N,W [75%] CP,HE,RP,OC,TR,NU § **21:3** ενεβησαν *rell* | ανεβησαν [10%] TR * **21:3** ευθυσ **f**³⁵ A [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — κB,C,D,N,W [2%] NU † **21:4** γενομενης *rell* | γινομενης C [10%] | γεινομενης A,B ‡ **21:4** ο **f**³⁵ N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — κA,B,C,D,W [2%] NU § **21:5** ο **f**³⁵ C,D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — κB | A omits three words, and W two * **21:6** ισχυσαν **f**³⁵ A(W) [97%] CP,HE,RP,OC,TR | ισχυον κB,C,D,N [3%] NU † **21:8** αλλ **f**³⁵ **p**⁶⁶D,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR,NU | — κA,B,C,W [0.5%] ‡ **21:11** ανεβη **f**³⁵ A,D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουν κB,C,N,W [2%] NU § **21:11** επι της γης **f**³⁵ [96%] CP,HE,RP,OC,TR | εις την γην **p**¹²²κA,B,C,N,W [2%] NU | 1 την γην (D) [2%] * **21:13** ουν **f**³⁵ A,N [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — **p**¹²²κB,C,D,W [2%] NU † **21:13** ο **f**³⁵ κA,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — **p**¹²²B,C,D,W [0.5%] NU ‡ **21:14** ο **f**³⁵ κA,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — B,C,D(W) [0.5%] NU § **21:14** αυτου **f**³⁵ D [98%] CP,HE,RP,OC,TR | — κA,B,C,N,W [2%] NU * **21:15** ιωνα **f**³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ιωαννου C,W,NU | ιωανου B,D | — κ † **21:15** πλειον **f**³⁵ A(W) [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | πλεον κB,C,D [1%] NU | πλιον N | one other variant ‡ **21:16** ιωνα **f**³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ιωαννου κC,W,NU | ιωανου B,D

τὰ πρόβατά μου.» ¹⁷ Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, «Σίμων Ἰωνᾶ, § φιλεῖς με;» Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, «Φιλεῖς με;» Καὶ εἶπεν* αὐτῷ· «Κύριε, σὺ πάντα† οἶδας. Σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε.» Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ‡ «Βόσκει τὰ πρόβατά μου. ¹⁸ Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, ὅτε ἡς νεώτερος ἐζώννυες σεαυτὸν§ καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσης ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου καὶ ἄλλος σε ζώσει καὶ οἶσει ὅπου οὐ θέλεις.» ¹⁹ (Τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν Θεόν.) Καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ, «Ἀκολουθεῖ μοι.»

About the author

²⁰ Ἐπιστραφεὶς δὲ* ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα (ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ καὶ εἶπεν, «Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;»). ²¹ Τοῦτον† ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, «Κύριε, οὗτος δὲ τίς;» ²² Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; Σὺ ἀκολουθεῖ μοι.»‡ ²³ Ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος οὗτος§ εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. Καὶ οὐκ εἶπεν* αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ', «Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ;»†

²⁴ Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ‡ γράψας ταῦτα· καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.§ ²⁵ Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα* ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν,† οὐδὲ‡ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον

§ 21:17 ἰωνα f³⁵ A,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ιωαννου κC(W)NU | ιωανου B,D * 21:17 ειπεν f³⁵ B,C [98%] CP,HE,RP,OC,TR | λεγει κA,D,N,W [2%] NU † 21:17 συ παντα f³⁵ A [99%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 κB,C,D(N)W [1%] NU ‡ 21:17 ο ιησους f³⁵ A,N [99%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | 2 B,C | — κD,W [1%] § 21:18 σεαυτον rell | εαυτον [20%] * 21:20 δε f³⁵ κD,N [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | — A,B,C,W [0.5%] NU † 21:21 τουτον f³⁵ A,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ουν κB,C,D [0.5%] NU ‡ 21:22 ακολουθει μοι f³⁵ [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 21 ϣ¹²² κA,B,C,D,W [1.5%] NU § 21:23 ο λογος ουτος f³⁵ A [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 312 κB,C,D,W [1.5%] NU * 21:23 και ουκ ειπεν f³⁵ A,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 23 δε ϣ¹²² κB,C,W [0.5%] NU † 21:23 τι προς σε f³⁵ ϣ¹⁰⁹ A,B,C,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR[NU] | — κ [0.5%] | 23 D ‡ 21:24 και f³⁵ κA,C,D [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 1 ο B,W,NU | ο 1 [0.5%] § 21:24 εστιν η μαρτυρια αυτου f³⁵ κA [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | 4231 B,C,W,NU | 1423 D * 21:25 οσα f³⁵ A,D,W [99.5%] CP,HE,RP,OC,TR | α B,C [0.5%] NU | κ omits whole verse † 21:25 καθ' εν rell | καθεν f³⁵ [30%] [for the record] ‡ 21:25 ουδε f³⁵ A,C,W [98.5%] CP,HE,RP,OC,TR | ουδ B,D [1.5%] NU

χωρήσαι τὰ γραφόμενα βιβλία. Ἀμήν. §^{*,†}

---

§ 21:25 αμην f³⁵ [98.5%] CP,HF,RP,OC,TR | — A,B,C,D,W [1.5%] NU * 21:25 In the colophons, f³⁵ [50%] have “published thirty-two years after the ascension of Christ”, or 61/62 AD. For 50% of the MSS to have this information probably means that the tradition is ancient; and of course, I have demonstrated, to my own satisfaction at least, that f³⁵ goes back at least to the 3rd century. If this information is correct, then John was ‘published’ in 61/62 AD. The same sources have Matthew published eight years after the ascension, or 38/39 AD, Mark published two years later (40/41) and Luke another five years later (45/46). Not only were the authors eyewitnesses of the events, but many others were still alive when the Gospels appeared. They could attest to the veracity of the accounts, but could also be the source of textual variants, adding tidbits here and there, or ‘correcting’ something that they remembered differently. † 21:25 The citation of f³⁵ is based on the following fifty-seven MSS—18, 35, 83, 128, 141, 201, 204, 363, 402, 479, 480, 510, 547, 553, 586, 685, 696, 757, 789, 824, 867, 897, 928, 1072, 1075, 1111, 1117, 1145, 1147, 1334, 1339, 1384, 1435, 1461, 1496, 1503, 1559, 1560, 1572, 1617, 1637, 1652, 1667, 1686, 1694, 1700, 1713, 2122, 2253, 2322, 2352, 2382, 2466, 2503, 2554, 2765 and Iviron 2110. I collated all of them myself, except for 201 and 480 that I took from Scrivener. None of them is a ‘perfect’ representative of f³⁵ in John, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size, besides being a Gospel], but several come very close (cursive 2382 has only one variant, corrected, so its exemplar was presumably perfect). [This refers to the MSS I have collated—there may be even better ones out there. In fact, since I have only collated around 20% of the family representatives for this book, there probably ARE better ones out there.] The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Aegean, Andros, Lesbos, Prinkipos, Bucharest, Athens, Modena, Meteora, Tirana, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Corinth[?], Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *Text und Textwert*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there, I referred to Swanson, Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±2%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±4%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%—since my sources had collated a lower percentage of the extant MSS than *ECM* for the General Epistles, for example, my guesses as to percentages are more tentative than they were there, except that I guarantee the witness of f³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Opening considerations

A link to Luke

¹ Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ᾧ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν ² ἄχρι ἧς ἡμέρας, ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος Ἁγίου οὓς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη·* ³ οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα, μετὰ τὸ παθεῖν αὐτόν, ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα† ὁπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. ⁴ Καὶ συναλιζόμενος‡ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός, «ἣν ἠκούσατέ μου· ⁵ ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι§ Αγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.»

Jesus returns to Heaven

⁶ Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων* αὐτὸν λέγοντες, «Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;» ⁷ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. ⁸ Ἀλλὰ λήψεσθε† δύναμιν, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθέ μοι‡ μάρτυρες—ἐν τε Ἱερουσαλὴμ, καὶ§ πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.»

⁹ Καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόντων αὐτῶν, ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. ¹⁰ Καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανόν, πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῇτι λευκῇ,* ¹¹ οἱ καὶ εἶπον·† «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε ἐμβλέποντες‡ εἰς τὸν οὐρανόν; Οὗτος§ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς* ἐφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.»

¹² Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὁρῶν τοῦ καλουμένου Ἑλαιῶνος, ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ (σαββάτου ἔχον† ὁδόν).

A replacement for Judas Iscariot

¹³ Καὶ ὅτε εἰσῆλθον ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶν‡ οὗ ἦσαν καταμένοντες· ὃ τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος, Ἰωάννης§ καὶ Ἀνδρέας, Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος

* **1:2** ανεληφθη *rell* | ανελημφθη *KA,B,C* [1%] *NU* | *D* is wild † **1:3** τεσσαρακοντα *f*³⁵ [98%] *HF,RP,OC,TR,CP* | τεσσερακοντα *KA,B,C(D)* [2%] *NU* ‡ **1:4** συναλιζομενος *rell* | συναυλιζομενος [15%] | συναλικομενος *D* § **1:5** βαπτισθησεσθε (βαπτισθησεσθαι *A,C* 5.6%) ἐν πνευματι *f*³⁵ (*A,C*) (98.8%) *HF,RP,OC,TR,CP* | 231 *B* (0.5%) *NU* | 23 βαπτισθησεσθαι *κ(D)* (0.7%) * **1:6** επηρωτων *f*³⁵ *D* [99%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ηρωτων *KA,B* [1%] *NU* | ηρωτουν *C* † **1:8** ληψεσθε *f*³⁵ [93%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ληψεσθαι [5%] | λημψεσθαι *κC,D* | λημψεσθε *A,B,NU* ‡ **1:8** μοι *f*³⁵ [98%] *HF,RP,OC,TR,CP* | μου *KA,B,C,D* [2%] *NU* § **1:8** και *f*³⁵ *A,C,D* [25%] | 1 ἐν *κB* [75%] *HF,RP,OC,TR,CP[NU]* * **1:10** εσθητι λευκη *f*³⁵ *D* [97%] *HF,RP,OC,TR,CP* | εσθησεσι λευκαις *κ(A)(B)C* [3%] *NU* † **1:11** ειπον *f*³⁵ [98%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ειπαν *KA,B,C,D* [2%] *NU* ‡ **1:11** εμβλεποντες *f*³⁵ *A,C,D* [75%] *HF,RP,OC,TR,CP[NU]* | βλεποντες *κB* [25%] § **1:11** ουτος *f*³⁵ [30%] | 1 ο *KA,B,C,D* [70%] *HF,RP,OC,TR,CP,NU* (A demonstrative pronoun defines, even more than a definite article, so the article is redundant here.) * **1:11** αναληφθεις *f*³⁵ [94%] *HF,RP,OC,TR,CP* | αναληφθης [4%] | αναλημφθεις *KA,B,C,D* [2%] *NU* † **1:12** εχον *rell* | εχων *B* [15%] ‡ **1:13** ανεβησαν εις το υπερων *f*³⁵ (*D*) [98%] *HF,RP,OC,TR,CP* | 234 *κ* | 2341 *A,B,C* [1.5%] *NU* § **1:13** ιακωβος ιωαννης *f*³⁵ [25%] | 1 και 2 [73%] *HF,RP,OC,TR,CP* | 2 και 1 *KA,C* [2%] *NU* | ιωαννης και 1 *B* | ιωαννης ειακωβος *D*

καὶ Ματθαῖος,* Ἰάκωβος Ἀλφαίου καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτής, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου.
 14 Οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει,†
 σὺν γυναιξίν, καὶ Μαρίᾳ‡ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν§ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.

15 Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν* εἶπεν
 (ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὡς† ἐκατὸν εἴκοσιν)·‡ 16 «Ἄνδρες ἀδελφοί·
 ἔδει πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ταύτην,§ ἣν προεῖπεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ
 στόματος Δαυὶδ περὶ Ἰούδα, τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσιν τὸν*
 Ἰησοῦν, 17 ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν† ἡμῖν καὶ ἔλαχεν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας
 ταύτης.» 18 (Οὗτος μὲν οὖν ἐκτίσαστο χωρίον ἐκ‡ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνὴς§
 γενόμενος ἐλάκισεν* μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. 19 Καὶ
 γνωστὸν ἐγένετο πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον
 ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν «Ἀκελδαμᾶ,»† τοῦτ' ἔστιν, «Χωρίον Αἵματος.»)
 20 «Γέγραπται γὰρ ἐν Βίβλῳ Ψαλμῶν· «Γεννηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ
 μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ» καί, «Τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι‡ ἕτερος.» 21 Δεῖ
 οὖν, τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ ἐν§ ᾧ εἰσῆλθεν καὶ ἐξῆλθεν
 ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς, 22 ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς
 ἡμέρας ἧς ἀνελήφθη* ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γενέσθαι σὺν
 ἡμῖν† ἐνα τούτων.»

23 Καὶ ἔστησαν δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν,‡ ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος,
 καὶ Ματθίαν.§ 24 Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· «Σὺ Κύριε, καρδιογνώστα πάντων,
 ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἐνα* 25 λαβεῖν τὸν κλῆρον† τῆς
 διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ‡ ἧς παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον
 τὸν ἴδιον.» 26 Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν,§ καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν,*
 καὶ συγκατεψηφίσθη† μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων.

Pentecost

2

1 Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαντες*,†
 ὁμοθυμαδὸν‡ ἐπὶ τὸ αὐτό. 2 Καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, ὥσπερ

* 1:13 ματθαῖος f³⁵ A,C [99%] HE,RP,OC,TR,CP | μαθθαῖος xB,D [1%] NU † 1:14 καὶ τὴν δεήσει f³⁵ (96.1%)
 HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D (3.9%) NU ‡ 1:14 μαρία f³⁵ xA,C,D [96%] HE,RP,OC,TR,CP | μαριαμ B [4%] NU
 § 1:14 σὺν f³⁵ B [94%] HE,RP,OC,TR,CP | — xA,C,D [6%] NU * 1:15 μαθητῶν f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP |
 ἀδελφῶν xA,B,C [3%] NU † 1:15 ὡς f³⁵ B,D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ὡσεὶ xA,C [5%] NU ‡ 1:15 εἴκοσιν f³⁵
 [50%] HE,OC,TR | εἴκοσι xA,B,C [50%] RP,CP,NU § 1:16 ταύτην f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C [5%] NU
 * 1:16 τὸν f³⁵ D [99%] HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C [1%] NU † 1:17 σὺν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | ἐν xA,B,C,D
 [3%] NU ‡ 1:18 ἐκ rell | 1 τοῦ [5%] TR § 1:18 πρηνὴς rell | πρηνὴς A,C [20%] * 1:18 ἐλακισεν f³⁵ [40%] |
 ἐλακισεν xA,B,C,D [60%] HE,RP,OC,TR,CP,NU † 1:19 ἀκελδαμᾶ f³⁵ C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | ἀκελδαμαχ B(D)
 [1%] NU | ἀχελδαμαχ xA [1%] ‡ 1:20 λαβοὶ f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | λαβετω xA,B,C,D [2%] NU | λαβὴ [5%]
 § 1:21 ἐν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C(D) [3%] NU * 1:22 ἀνεληφθη rell | ἀνελημφθη xA,B,D [1.5%]
 NU † 1:22 γενέσθαι σὺν ἡμῖν f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 xA,B,C(D) [5%] NU ‡ 1:23 βαρσαβαν f³⁵ C,D
 [70%] HE,RP,TR,CP | βαρσαββαν xA,B [30%] OC,NU § 1:23 ματθίαν f³⁵ x(A)C [99%] HE,RP,OC,TR,CP | μαθθιαν
 B,D [1%] NU * 1:24 ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἐνα f³⁵ xA,B,C [95%] HE,RP,OC,CP,NU | 3456712 [5%] TR
 † 1:25 κλῆρον f³⁵ x [98%] HE,RP,OC,TR,CP | τοπὸν A,B,C(D) [2%] NU ‡ 1:25 ἐξ f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | ἀφ
 xA,B,C,D [3%] NU § 1:26 αὐτῶν f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | αὐτοῖς xA,B,C [3%] NU * 1:26 ματθίαν f³⁵
 xA,C [99%] HE,RP,OC,TR,CP | μαθθιαν B,D [1%] NU † 1:26 συγκατεψηφίσθη rell | συγκατεψυφίσθη CP * 2:1
 ἅπαντες f³⁵ [80%] HE,RP,OC,TR,CP | πάντες A,B,C [20%] NU | — x | παντῶν D † 2:1 ἅπαντες/πάντες rell
 | 1 οἱ ἀποστολοὶ [20%] ‡ 2:1 ὁμοθυμαδὸν f³⁵ (94.3%) HE,RP,OC,TR,CP | ὁμοθυμαδὸν (2.9%) | ὁμοῦ xA,B,C
 (2.3%) NU | two other readings D (0.5%)

φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι.
³ Καὶ ὥφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, ἐκάθισεν τε[§] ἐφ’
 ἓνα ἕκαστον αὐτῶν. ⁴ Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες* Πνεύματος Ἁγίου καὶ ἤρξαντο
 λαλεῖν ἐτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.†

People from all over

⁵ Ἦσαν δὲ ἐν[‡] Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς
 ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν.[§] ⁶ Γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθεν
 τὸ πλῆθος καὶ συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἰς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων
 αὐτῶν. ⁷ Ἐξίσταντο δὲ* καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους·† «Οὐκ,[‡] ἰδοὺ,
 πάντες[§] οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; ⁸ Καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος
 τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν;* ⁹ Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται·
 καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον
 καὶ τὴν Ἀσίαν, ¹⁰ Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης†
 τῆς κατὰ Κυρήνην· καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι—Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι—
¹¹ Κρήτες καὶ Ἀραβες· ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ
 μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ.» ¹² Ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον
 λέγοντες, «Τί ἂν[‡] θέλοι[§] τοῦτο εἶναι;» ¹³ Ἄλλοι δὲ διαχλευάζοντες,* ἔλεγον ὅτι
 «Γλεύκους μεμεστωμένοι† εἰσίν.»

Peter's proclamation

¹⁴ Σταθεὶς δὲ[‡] Πέτρος, σὺν τοῖς ἑνδεκα, ἐπῆρεν τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ
 ἐπεφθέγγετο[§] αὐτοῖς· «Ἄνδρες—Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ
 ἅπαντες*—τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω· καί, ἐνωτίσασθε τὰ ρήματά μου. ¹⁵ Οὐ
 γάρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν (ἔστιν γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας),
¹⁶ ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶν τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ·
¹⁷ «Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ Θεός· Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός
 μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες†
 ὑμῶν· καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται· καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν
 ἐνύπνια[‡] ἐνυπνιασθήσονται. ¹⁸ Καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς
 δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου, καὶ
 προφητεύσουσιν. ¹⁹ Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς
 κάτω· αἶμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ. ²⁰ Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος

§ 2:3 εκαθισεν τε f³⁵ A [98%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 δε C | και 1 B [1%] NU | και εκαθισαν x | και εκαθισαν 2 D
 * 2:4 απαντες f³⁵ C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | παντες xA,B,D [2%] NU † 2:4 αυτοις αποφθεγγεσθαι f³⁵ [97%]
 HE,RP,OC,TR,CP | 21 xA,B,C,D [3%] NU ‡ 2:5 εν f³⁵ B,C,D [99%] HE,RP,OC,TR,CP | εις xA [1%] NU § 2:5 τον
 ουρανον rell | των ουρανων [13%] * 2:7 δε f³⁵ B,D [65%] HE,CP,NU | 1 παντες (x)A,C [35%] RP,OC,TR (TuT
 is completely off here.) † 2:7 προς αλληλους f³⁵ D (97.3%) HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C (2.7%) NU ‡ 2:7 ουκ
 f³⁵ A,C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | ουχ xD [2%] NU | ουχι B § 2:7 παντες f³⁵ B [98%] HE,RP,OC,TR,CP | απαντες
 xA,C,D [2%] NU * 2:8 εγεννηθημεν f³⁵ xB,C,D [75%] HE,RP,OC,TR,NU | εγεννηθημεν A [25%] CP † 2:10
 λιβυης rell | λυβιης [15%] | λιβυας CP | λιβουης D ‡ 2:12 αν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D [3%] NU
 § 2:12 θελοι f³⁵ x [93%] HE,RP,OC,TR,CP | θελει (A)B,C,D [7%] NU * 2:13 διαχλευαζοντες f³⁵ xA,B,C [25%]
 NU | χλευαζοντες [75%] HE,RP,OC,TR,CP | διεχλευαζον D † 2:13 μεμεστωμενοι rell | μεμεστομενοι [7%] |
 μεμεσταμενοι [5%] ‡ 2:14 δε f³⁵ C [88%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ο xA,B,D [12%] NU § 2:14 επεφθεγγατο f³⁵
 [25%] | απεφθεγγατο xA,B,C [75%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | ειπεν D [Is the verb επιφθεγγομαι or αποφθεγγομαι?
 They are similar in meaning.] * 2:14 απαντες f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | παντες xA,B,C [5%] NU | — D
 † 2:17 θυγατερες rell | θυγατεραις C [20%] ‡ 2:17 ενυπνια f³⁵ [85%] HE,RP,OC,TR | ενυπνιοις xA,B,C [15%]
 CP,NU | — D

καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα πρὶν ἢ ὅς ἐλθεῖν τὴν* ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῇ. ²¹ Καὶ ἔσται· πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσεται† τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται.»

²² »Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον‡ εἰς ὑμᾶς δυνάμεσιν καὶ τέρασιν καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησεν δι’ αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ ὁ αὐτοὶ οἶδατε, ²³ τοῦτον—τῇ ὠρισμένη βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ ἑκδοτον—λαβόντες* διὰ χειρῶν† ἀνόμων, προσπῆξαντες, ἀνείλετε·‡ ²⁴ ὃν ὁ Θεὸς ἀνέστησεν, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ’ αὐτοῦ. ²⁵ Δαυὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτόν·

«Προωρώμην§ τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν ἵνα μὴ σαλευθῶ. ²⁶ Διὰ τοῦτο εὐφράνθη* ἡ καρδία μου καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου. Ἔτι δὲ καὶ ἡ σὰρξ μου κατασκηνώσει ἐπ’ ἐλπίδι, ²⁷ ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς Ἄδου,† οὐδὲ δώσεις τὸν Ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. ²⁸ Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου.»

²⁹ »Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἶπεῖν μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαυὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησεν καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνημα αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. ³⁰ Προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὅρκῳ ὠμοσεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐκ καρποῦ τῆς ὁσφύος αὐτοῦ, τὸ κατὰ σὰρκα, ἀναστήσειν τὸν Χριστὸν‡ καθίσαι ἐπὶ τοῦ Θρόνου§ αὐτοῦ, ³¹ προΐδων ἐλάλησεν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «Οὐ* κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ† εἰς Ἄδου,‡ οὐδὲ§ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδεν διαφθοράν.»

³² »Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, οἱ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες. ³³ Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθείς, τὴν τε ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐξέχεεν τοῦτο ὃ νῦν† ὑμεῖς‡ βλέπετε καὶ ἀκούετε. ³⁴ Οὐ γὰρ Δαυὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λέγει δὲ αὐτός· «Εἶπεν ὁ § Κύριος τῷ Κυρίῳ μου· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ³⁵ ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.» > ³⁶ Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ὅτι καὶ* Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν† ὁ Θεὸς ἐποίησεν,‡ τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.»

§ 2:20 η f³⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,C,D [5%] NU * 2:20 τὴν f³⁵ A,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | — κB,D [1%] NU † 2:21 επικαλεσεται *rell* | επικαλεσεταί [15%] | επικαλεσεταί [3%] | επικαλεσητε A ‡ 2:22 ἀπο τοῦ θεοῦ ἀποδεδειγμένον f³⁵ A [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 4123 (κ)B(C) [6%] NU | 123 δεδοκιμασμένον D § 2:22 καὶ f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [5%] NU * 2:23 λαβόντες f³⁵ D (97.3%) HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C (2.7%) NU † 2:23 χειρῶν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | χειρὸς κA,B,C,D [5%] NU ‡ 2:23 ἀνείλετε f³⁵ [70%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀνείλατε κA,B,C,D [25%] NU | four other spellings [5%] § 2:25 προωρώμην f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | προορώμην κA,B,C,D [4%] NU * 2:26 εὐφρανθη f³⁵ [70%] HF,RP,OC,TR,CP | ηὐφρανθη κA,B,C,D [30%] NU † 2:27 αδου f³⁵ [85%] RP,OC,TR,CP | αδὴν κA,B,C,D [15%] NU | αιδου HF ‡ 2:30 το κατὰ σὰρκα ἀναστήσειν τὸν χριστὸν f³⁵ (D) (96.1%) HF,RP,OC,TR,CP | 456 (1.6%) | — κA,B,C (2.3%) NU (There are a number of variations scattered about: ἀναστήσει 2.3%, ἀναστήσαι 5%, +τε 6.1%, +καὶ 5.6%.) § 2:30 τοῦ θρόνου f³⁵ [70%] HF,RP,OC,TR,CP | τοῦ θρόνου κA,B,C,D [10%] NU | 2 [20%] * 2:31 οὐ f³⁵ [71%] HF,RP,OC,TR | οὐκ [27%] CP | οὐτε κA,B,C,D [2%] NU (The choice οὐ/οὐκ is governed by the following letter.) † 2:31 κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ f³⁵ (68.7%) HF,RP,OC,TR | κατελήφθη 234 (1.8%) | ἐγκατελείφθη 234 (23.1%) CP | ἐγκατελήφθη 234 (4.1%) | ἐγκατελείφθη (κ)A(B,C,D) (1.8%) NU | two other variants (0.5%) ‡ 2:31 αδου f³⁵ A,C,D [90%] RP,OC,TR,CP | αδὴν κB [10%] NU | αιδου HF § 2:31 οὐδε f³⁵ B [92%] HF,RP,OC,TR,CP | οὐτε κA,C,D [8%] NU * 2:33 ἁγίου πνεύματος f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 2 τοῦ 1 κA,B,C [5%] NU † 2:33 νυν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [4%] NU ‡ 2:33 ὑμεῖς f³⁵ κA(C) [99.5%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 καὶ B(D)[NU] § 2:34 ο f³⁵ A,C [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — κB(D) [5%] * 2:36 καὶ *rell* | — [2%] some TRs † 2:36 καὶ χριστὸν αὐτὸν f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 κA,B,C [4%] NU | 12 D [2%] ‡ 2:36 ὁ θεὸς ἐποίησεν f³⁵ A,C,D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 κB [1%] NU

The reaction

³⁷ Ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ,[§] εἰπόν τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, «Τί ποιήσομεν,* ἄνδρες ἀδελφοί;» ³⁸ Εἶπεν δὲ Πέτρος πρὸς αὐτούς· «Μετανοήσατε† καὶ βαπτισθήτω, ἕκαστος ὑμῶν, ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν,‡ καὶ λήψεσθε[§] τὴν δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. ³⁹ Ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία, καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, καὶ πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν —ὅσους ἂν προσκαλέσεται Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν.» ⁴⁰ Ἐτέροις τε λόγοις πλείοσιν διεμαρτύρατο* καὶ παρεκάλει† λέγων, «Σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης.»

The beginning of the Church

⁴¹ Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως‡ ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν, καὶ προσετέθησαν[§] τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχὰι ὡσεὶ τρισχίλιαι. ⁴² Ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ* τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς. ⁴³ Ἐγένετο† δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος—πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο.‡

All things in common

⁴⁴ Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες[§] ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά· ⁴⁵ καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσιν καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. ⁴⁶ Καθ' ἡμέραν* τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον· μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας, ⁴⁷ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. Ὁ δὲ Κύριος προσετίθει† τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ.‡

3

A man lame from birth

¹ Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος* καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς (τὴν ἐνάτην).† ² Καὶ τις ἀνὴρ, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων, ἐβαστάζετο (ὄν ἐτίθουν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην Ὠραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ

§ 2:37 τη καρδια f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | την καρδιαν xA,B,C [2%] NU * 2:37 ποιησομεν f³⁵ D [60%] RP,OC,TR | ποιησωμεν xA,B,C [40%] HF,CP,NU † 2:38 ειπεν δε πετρος προς αυτους μετανοησατε f³⁵ [20%] | 32 εφη 456 [72%] HF,RP,OC,TR,CP | 32456 φησιν xA,C [2%] [NU] | 32456 B | 3245 φησιν 6 D | five further variants [5%] ‡ 2:38 αμαρτιων f³⁵ D (95.3%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 υμων (1.4%) | των 1 υμων xA,B,C (1.8%) NU | των 1 (1.6%) § 2:38 ληψεσθε f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | λημψεσθε A,B,NU | λημψεσθαι xC,D [1%] | ληψεσθαι [3%] * 2:40 διεμαρτυρατο f³⁵ xA,B,C(D) [45%] NU | διεμαρτυρετο [55%] HF,RP,OC,TR,CP (Aorist or Imperfect? The immediately following verb presumably exerted pressure.) † 2:40 παρεκαλει f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αυτους xA,B,C,D [4%] NU | 1 αυτοις [1%] ‡ 2:41 ασμενως f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D [3%] NU § 2:41 προσετεθησαν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εν xA,B,C,D [5%] NU * 2:42 και f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D [2%] NU † 2:43 εγενετο f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | εγινετο xA(B,C,D) [2%] NU ‡ 2:43 εγινετο f³⁵ B,D (88.1%) HF,RP,OC,TR,CP,NU (εγενετο [15%], εγεινετο B,C,D) | 1 εν (εις 1.8%) ιερουσαλημ φοβος τε ην μεγας επι παντας (+αυτους 3.2%) xA,C (7.2%) | 1234567 (1.8%) | 123 (2.3%) | two other readings (0.7%) § 2:44 πιστευοντες f³⁵ A,C,D [88%] HF,RP,OC,TR,NU | πιστευσαντες xB [12%] CP * 2:46 f³⁵ [40%] accent καθημεραν as one word, but since the meaning evidently remains the same I stay with the conventional spelling. This statement obtains throughout. Since the *theta* signals aspiration, there is no ambiguity; the scribes were just saving ink. † 2:47 προσετιθει rell | προσετιθη [20%] ‡ 2:47 τη εκκλησια f³⁵ (D) (97.1%) HF,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C (2.9%) NU * 3:1 δε πετρος f³⁵ (D) (89.2%) HF,RP,OC,TR,CP | 21 xA,B,C (7.6%) NU | 2 (3.1%) † 3:1 ενατην f³⁵ xA,B,C(D) [70%] HF,RP,OC,NU | εννατην [30%] TR,CP

ιερόν), ³ ὅς, ἰδὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἡρώτα ἐλεημοσύνην.‡

Peter heals him

⁴ Ἀτενίσας δὲ Πέτρος εἰς αὐτόν, σὺν τῷ Ἰωάννῃ, εἶπεν, «Βλέψον εἰς ἡμᾶς.» ⁵ Ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν. ⁶ Εἶπεν δὲ Πέτρος· «Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι, ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ἔγειραι καὶ§ περιπάτει.» ⁷ Καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρεν·* παραχρῆμα δὲ ἐστερεώθησαν αὐτοῦ αἱ βάσεις† καὶ τὰ σφυρά.‡ ⁸ Καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη καὶ περιεπάτει, καὶ εἰσῆλθεν σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερόν, περιπατῶν καὶ ἀλλόμενος καὶ αἰνῶν τὸν Θεόν. ⁹ Καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸς§ περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν Θεόν. ¹⁰ ἐπεγίνωσκόν τε* αὐτόν—ὅτι οὗτος† ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ Ὠραία Πύλῃ τοῦ ἱεροῦ—καὶ ἐπλήσθησαν θάμβους καὶ ἐκστάσεως ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ.

Peter preaches

¹¹ Κρατοῦντος δὲ τοῦ ἰαθέντος χωλοῦ‡ τὸν Πέτρον καὶ§ Ἰωάννην, συνέδραμεν πρὸς αὐτοὺς πᾶς ὁ λαὸς* ἐπὶ τῇ στοᾷ, τῇ καλουμένῃ Σολομῶντος,† ἔκθαμβοι. ¹² Ἰδὼν δὲ‡ Πέτρος ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν· «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ,§ ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσιν τοῦ περιπατεῖν αὐτόν; ¹³ Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ* καὶ† Ἰσαὰκ καὶ‡ Ἰακώβ, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐδόξασεν τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς μὲν§ παρεδώκατε· καὶ ἡρνήσασθε αὐτόν* κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν. ¹⁴ Ὑμεῖς δὲ τὸν Ἅγιον καὶ Δίκαιον ἡρνήσασθε, καὶ ἠτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν, ¹⁵ τὸν δὲ Ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν. ¹⁶ Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἶδατε ἐστερέωσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὀλοκληρίαν ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν.

¹⁷ »Καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. ¹⁸ Ὁ δὲ Θεὸς ᾧ προκατήγγειλεν διὰ στόματος πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ, παθεῖν τὸν Χριστόν,† ἐπλήρωσεν οὕτως. ¹⁹ Μετανοήσατε οὖν, καὶ ἐπιστρέψατε,

‡ 3:3 ἐλεημοσύνην f³⁵ (D) [94%] HE,RP,OC,CP | 1 λαβεῖν KA,B,C [6%] TR,NU § 3:6 ἐγειραι καὶ f³⁵ C [70%] RP,TR,CP | ἐγειρε 2 A [30%] HE,OC[NU] | — KB,D * 3:7 ἡγειρεν f³⁵ (D) [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 αὐτον KA,B,C [3%] NU † 3:7 αὐτου αἱ βάσεις f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 (X)A,B,C [3%] NU ‡ 3:7 σφυρα f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | σφυδρα KA,B,C [1%] NU | σφυρια [4%] § 3:9 αὐτον πας ὁ λαὸς f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 2341 KA,B,C,D [3%] NU * 3:10 τε f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | δε KA,B,C [2%] NU | ται D † 3:10 οὗτος f³⁵ B,D [98%] HE,RP,OC,TR,CP | αὐτος KA,C [2%] NU ‡ 3:11 τοῦ ἰαθέντος χωλοῦ f³⁵ (88.8%) HE,RP,OC,TR,CP | αὐτου X(A)B,C,057 (10.8%) NU | two other readings D (0.4%) § 3:11 καὶ f³⁵ C(D) (91.3%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 τον KA,B,057 (8.7%) NU * 3:11 πρὸς αὐτοὺς (αὐτον 2%) πας ὁ λαὸς f³⁵ (91.9%) HE,RP,OC,TR,CP | 34512 KA,B,C (7.4%) NU | three other readings D (0.7%) † 3:11 σολομῶντος (A) rell | σολομῶνος D [5%] CP ‡ 3:12 δε f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ο KA,B,C,D,057^V [4%] NU § 3:12 τουτω rell | τουτο [25%] * 3:13 ἀβρααμ f³⁵ [50%] | ἀβρααμ [50%] RP,HE,OC,CP,TR,NU (This name is aspirated throughout the book, and the statement of evidence also obtains throughout the book.) [When Jehovah changed Abram's name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.] † 3:13 καὶ f³⁵ B [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ο θεος XC [5%] [NU] | 1 θεος A,D ‡ 3:13 καὶ f³⁵ B [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ο θεος XC [3%] [NU] | 1 θεος A,D § 3:13 μὲν f³⁵ KA,B,C [85%] HE,RP,OC,NU | — D [15%] CP,TR * 3:13 αὐτον f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B,C [3%] NU † 3:18 αὐτου παθεῖν τὸν χριστόν f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 2341 (X)B(C)D [4%] NU | 234 [1%] | 1 A

εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι[‡] ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσιν καιροὶ ἀναψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ[§] Κυρίου ²⁰ καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεχειρισμένον* ὑμῖν Χριστόν, Ἰησοῦν,[†] ²¹ ὃν δεῖ οὐρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων, ὧν ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν[‡] ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος.[§]

²² »Μωϋσῆς* μὲν γὰρ πρὸς τοὺς πατέρας εἶπεν[†] ὅτι «Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν[‡] ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. Αὐτοῦ ἀκούσεσθε,[§] κατὰ πάντα ὅσα ἂν λαλήσῃ* πρὸς ὑμᾶς. ²³ Ἔσται δέ, πᾶσα ψυχὴ ἥτις ἂν[†] μὴ ἀκούσῃ τοῦ Προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται[‡] ἐκ τοῦ λαοῦ.»

²⁴ »Καὶ πάντες δὲ οἱ προφηῆται, ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ προκατήγγειλαν[§] τὰς ἡμέρας ταύτας. ²⁵ Ὑμεῖς ἐστε* υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης ἧς διεθέτο ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,[†] λέγων πρὸς Ἀβραάμ, «Καὶ ἐν[‡] τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται[§] πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.» ²⁶ Ὑμῖν πρῶτον ὁ Θεός, ἀναστήσας* τὸν Παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν,[†] ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς, ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.»

4

Peter and John arrested

¹ Λαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν, ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι, ² διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαὸν καὶ καταγγέλλειν* ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν[†] νεκρῶν. ³ Καὶ ἐπέβαλον[‡] αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ ἔθεντο[§] εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον, ἣν γὰρ ἐσπέρα ἦδη. ⁴ (Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη ὁ * ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ[†] χιλιάδες πέντε.) ⁵ Ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας, καὶ[‡] πρεσβυτέρους καὶ[§] γραμματεῖς, ἐν* Ἱερουσαλὴμ, ⁶ καὶ Ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊάφαν καὶ Ἰωάννην καὶ

‡ 3:19 ἐξαλειφθῆναι *rell* | ἐξαληφθῆναι [12%] | ἐξαλιφθῆναι *κ*B,C [2%] § 3:19 του *rell* | — [10%] * 3:20 προκεχειρισμενον *rell* | προκεκηρυγμενον TR | five further spellings A,C [5%] † 3:20 χριστον ιησουν *f*³⁵ *κ*B,D [75%] *HE,RP,OC,NU* | 21 A,C [25%] *CP,TR* ‡ 3:21 παντων των *f*³⁵ [85%] *HE,RP,CP* | 2 *κ*A,B,C,D [10%] *NU* | 1 [5%] *OC,TR* § 3:21 αυτου προφητων απ αιωνος *f*³⁵ (80.8%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 12 των 34 (3.8%) | 2134 (3.2%) | 3412 *κ*A,B,C (5.4%) *NU* | των 3412 (2.5%) | 1 των 342 (2.7%) | four other variants D (1.6%) * 3:22 μωυσης *f*³⁵ A,B,C,D [70%] *OC,NU* | μωσης *κ* [30%] *HE,RP,TR,CP* † 3:22 γαρ προς τους πατερας ειπεν *f*³⁵ (80.8%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 5234 (5.9%) | 1234 ημων 5 (4.3%) | 1234 υμων 5 (2%) | 5234 ημων D (2.7%) | 1234 (0.2%) | 5 *κ*A,B,C (4.1%) *NU* ‡ 3:22 ημων *f*³⁵ *κ*C [60%] *HE,RP* | υμων A,D [40%] *OC,TR,CP,NU* | — B § 3:22 ακουσεσθε *rell* | ακουσεσθαι C,D [10%] * 3:22 λαληση *rell* | λαλησει C [10%] † 3:23 αν *f*³⁵ B,D [35%] *TR* | εαν *κ*A,C [65%] *HE,RP,OC,CP,NU* ‡ 3:23 εξολοθρευθησεται *f*³⁵ *κ* [99%] *HE,RP,OC,TR,CP* | εξολεθρευθησεται A,B,C,D [1%] *NU* § 3:24 προκατηγγειλαν *f*³⁵ [25%] *TR* | κατηγγειλαν (*κ*)A,B,C(D) [75%] *HE,RP,OC,CP,NU* * 3:25 εστε *f*³⁵ D [75%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 οι *κ*A,B,C,0165 [25%] *NU* † 3:25 ημων *f*³⁵ *κ*C,D,0165 [88%] *HE,RP,OC,TR,CP* | υμων A,B [12%] *NU* ‡ 3:25 εν *rell* | — 0165 [5%] *TR* § 3:25 ενευλογηθησονται *f*³⁵ *κ*D,0165 [95%] *HE,RP,OC,TR,CP[NU]* | επευλογηθησονται C | ευλογηθησονται A,B [2%] * 3:26 ο θεος αναστησας *f*³⁵ A,D [87%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 312 *κ*B,C,0165 [3%] *NU* | 3 [10%] † 3:26 ιησουν *f*³⁵ A [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *κ*B,C,D,0165 [4%] *NU* * 4:2 καταγγελλειν *rell* | καταγγελειν *CP* † 4:2 των *f*³⁵ D,0165 [90%] *HE,RP,OC,CP* | την εκ *κ*A,B,C [10%] *TR,NU* ‡ 4:3 επεβαλον *rell* | επεβαλλον [12%] | επειβαλοντες D § 4:3 εθεντο *rell* | 1 αυτους A,C [10%] * 4:4 ο *f*³⁵ A [99%] *HE,RP,OC,TR,CP[NU]* | — *κ*B(D)0165 [1%] † 4:4 ωσει *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ως B,D,0165 [2%] *NU* | — *κ*A [2%] ‡ 4:5 και *f*³⁵ [85%] *HE,RP,TR,CP* | 1 τους *κ*A,B,0165 [15%] *OC,NU* | 1 οι D § 4:5 και *f*³⁵ D,0165 [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 τους *κ*A,B [4%] *NU* * 4:5 εν *f*³⁵ A,B,D [30%] *NU* | εις *κ*0165 [70%] *HE,RP,OC,TR,CP*

Ἀλέξανδρον,† καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ. ⁷ Καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν‡ μέσῳ ἐπυνθάνοντο· «Ἐν ποίᾳ δυνάμει, ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς;»

Peter's defense

⁸ Τότε Πέτρος, πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου, εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ· ⁹ Εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται,* ¹⁰ γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἡγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. ¹¹ Οὗτός ἐστιν <ὁ λίθος ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν, τῶν οἰκοδομούντων,† ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας.> ¹² Καί, οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ‡ οὐδενὶ ἡ σωτηρία, οὐδὲ§ γὰρ ὄνομα ἕτερόν ἐστιν* ὑπὸ τὸν οὐρανόν,† τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.»

Rulers impressed

¹³ Θεωροῦντες δὲ τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσιν καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον· ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν. ¹⁴ Τὸν δὲ‡ ἄνθρωπον βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἐστῶτα§ τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. ¹⁵ Κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου ἀπελθεῖν συνέβαλλον* πρὸς ἀλλήλους ¹⁶ λέγοντες· «Τί ποιήσομεν† τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; Ὅτι μὲν γὰρ γνωστὸν σημεῖον γέγονεν δι' αὐτῶν, πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ φανερόν, καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι.‡ ¹⁷ Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῇ§ ἀπειλησώμεθα* αὐτοῖς† μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπῳ.»‡

They are forbidden to use the name 'Jesus'

¹⁸ Καὶ καλέσαντες αὐτούς, παρήγγειλαν αὐτοῖς§ τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. ¹⁹ Ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες πρὸς αὐτοὺς εἶπον·* «Εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε. ²⁰ Οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς, ἃ εἶδομεν† καὶ ἃ ‡ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν.» ²¹ Οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, μηδὲν

† **4:6** ανναν τον αρχιερα και καιαφαν και ιωαννην και αλεξανδρον **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | αννας ο αρχιερευς και καιαφας και ιωαννης και αλεξανδρος KA,B(D)(0165) [3%] NU ‡ **4:7** εν **f**³⁵ D,0165 [90%] HE,RP,CP | 1 τω KA,B [10%] OC,TR,NU § **4:8** του ισραηλ **f**³⁵ D (97.3%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 λαου (0.5%) | 1 λαου 2 (0.5%) | — KA,B,0165 (1.8%) NU * **4:9** σεσωσται **f**³⁵ B,D,0165 [98%] HE,RP,OC,TR,CP | σεσωται KA [1%] NU | σεσωστε [1%] † **4:11** οικοδομουντων **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | οικοδομων KA,B,D,0165 [5%] NU ‡ **4:12** αλλω *rell* | 1 εν [10%] CP § **4:12** ουδε **f**³⁵ KA,B,0165 [30%] OC,NU | ουτε [70%] HE,RP,TR | ουδεν CP | ου D * **4:12** ονομα ετερον εστιν **f**³⁵ A,0165 [20%] CP | 132 B [80%] HE,RP,OC,TR,NU | 213 x | 321 D † **4:12** υπο τον ουρανον **f**³⁵ KA,B,D,0165 [40%] HE,OC,TR,CP,NU | — [60%] RP ‡ **4:14** δε **f**³⁵ [75%] HE,RP,OC,TR,CP | τε KA,B [25%] NU | — D § **4:14** εστωτα **f**³⁵ [20%] | 1 τον KA,B,D [80%] HE,RP,OC,TR,CP,NU [Verse 14 begins with the article, so it is superfluous here.] * **4:15** συνεβαλλον **f**³⁵ KA,B [95%] HE,RP,OC,NU | συνεβαλον D [5%] CP,TR † **4:16** ποιησομεν **f**³⁵ D [70%] RP,OC,TR,CP | ποιησωμεν KA,B [30%] HE,NU ‡ **4:16** αρνησασθαι **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | αρνεισθαι (KA)B(D) [3%] NU § **4:17** απειλη **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B,D [3%] NU * **4:17** απειλησωμεθα **f**³⁵ KA,B [60%] HE,OC,TR,CP,NU | απειλησωμεθα (D) [40%] RP † **4:17** αυτοις *rell* | αυτοις [12%] | ουτοις D ‡ **4:17** ανθρωπω **f**³⁵ [35%] CP | ανθρωπων KA,B [65%] HE,RP,OC,TR,NU § **4:18** αυτοις **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B,D,0165^V [5%] NU * **4:19** προς αυτοις ειπον **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 KA,D [4%] NU | ειπαν 12 B [1%] | ειπεν 12 0165 † **4:20** ειδομεν *rell* | ειδαμεν KA,B(D) [2%] NU | ειδωμεν [10%] ‡ **4:20** α **f**³⁵ [20%] | — KA,B,D [80%] HE,RP,OC,TR,CP,NU [What they saw and what they heard were not the same things.]

εὐρίσκοντες τὸ πῶς κολάσονται[§] αὐτούς, διὰ τὸν λαόν, ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι· ²² ἐτῶν γὰρ ἦν πλειόνων τεσσαράκοντα* ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ὃν ἐγεγόνει[†] τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως.

The reaction of the believers

²³ Ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους καὶ ἀνήγγειλαν[‡] ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον.[§] ²⁴ Οἱ δὲ ἀκούσαντες ὁμοθυμαδὸν ἦσαν φωνὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἶπον·* «Δέσποτα, σὺ ὁ Θεός,[†] ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ²⁵ ὁ[‡] διὰ[§] στόματος Δαυὶδ* παιδός σου εἰπών· <Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; ²⁶ Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.> ²⁷ Συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας[†] ἐπὶ τὸν ἅγιον Παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλᾶτος, σὺν ἔθνεσιν καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ, ²⁸ ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή σου[‡] προώρισεν γενέσθαι. ²⁹ Καὶ τὰ νῦν, Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λόγον σου, ³⁰ ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου ἐκτείνειν σε[§] εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Παιδός σου Ἰησοῦ.» ³¹ Καὶ δεηθέντων αὐτῶν, ἐσαλεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου* καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας.

The young Church consolidates

³² Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ [†] καρδία καὶ ἡ [‡] ψυχὴ μία· καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ[§] ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. ³³ (Καὶ δυνάμει μεγάλη* ἀπεδίδουν οἱ ἀπόστολοι τὸ μαρτύριον[†] τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.)[‡] Χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς, ³⁴ οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ἦν[§] ἐν αὐτοῖς—ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων ³⁵ καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδото* δὲ ἐκάστῳ καθότι ἂν[†] τις χρεῖαν εἶχεν.

§ 4:21 κολασονται f³⁵ [98%] HE,RP,OC,CP | κολασωνται NA,D [2%] TR,NU | κολασωσιν B * 4:22 τεσσαρακοντα f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | τεσσερακοντα NA,B [2%] NU † 4:22 εγεγονει f³⁵ NA [99%] HE,RP,OC,TR,CP | γεγονει B,D [1%] NU ‡ 4:23 ανηγγειλαν f³⁵ (κ) [25%] | απηγγειλαν A,B [75%] HE,RP,OC,TR,CP,NU § 4:23 ειπον rell | ειπαν NA,B,D [2%] NU * 4:24 ειπον rell | ειπαν NA,B,D [10%] NU † 4:24 ο θεος f³⁵ D [98%] HE,RP,TR,CP | — NA,B [2%] OC,NU ‡ 4:25 ο f³⁵ (D) (91.9%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 του πατρος ημων NA,B (8.1%) NU § 4:25 δια f³⁵ (91.3%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 πνευματος αγιου NA,B(D) (8.3%) NU | two other readings (0.4%) * 4:25 δαυιδ f³⁵ NA,B,D (74.7%) HE,RP,OC,NU | 1 του (25.1%) CP(TR) | one other reading (0.2%) † 4:27 αληθειας f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 εν τη πολει (+σου A) ταυτη (κ)(A)B,D [10%] NU ‡ 4:28 σου f³⁵ ND [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — A,B [2%] § 4:30 την χειρα σου εκτεινειν σε f³⁵ (κ) [85%] HE,RP,OC,TR[NU] | 1234 D [13%] CP | 1245 B | 1254 A [1%] | 4123 σου ϖ⁴⁵ * 4:31 πνευματος αγιου f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | του 21 ϖ⁸NA,B,D [3%] NU | του 1 του 2 ϖ⁴⁵ † 4:32 η f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — ϖ⁸NA,B,D [2%] NU ‡ 4:32 η f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — ϖ⁸NA,B,D [2%] NU § 4:32 αυτω f³⁵ NA,B [64%] HE,OC,TR,CP,NU | αυτων [35%] RP | αυτου ϖ⁸D [1%] * 4:33 δυναμει μεγαλη f³⁵ ϖ⁸(κ)A,B,D [20%] NU | 21 ϖ^{45v} [80%] HE,RP,OC,TR,CP † 4:33 οι αποστολοι το μαρτυριον f³⁵ A [30%] | 3412 ϖ^{8,45v}NA,B,D [70%] HE,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 4:33 του κυριου ιησου f³⁵ ϖ⁸(B) (79.9%) HE,RP,OC,TR,NU | 123 χριστου D (16.1%) CP | 3 χριστου 12 NA (0.9%) | 3 χριστου 12 ηνων (1.8%) | 1 χριστου (0.7%) | three other variants (0.7%) § 4:34 ην f³⁵ NA(B) (24.5%) NU | υπηρχεν ϖ⁸D (74.8%) HE,RP,OC,TR,CP | two other readings (0.7%) * 4:35 διεδιδото f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | διεδιδετο ϖ⁸NA,B,D [3%] NU † 4:35 καθοτι αν f³⁵ ϖ⁸NA,B,D [45%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | καθο [40%] | καθο αν [10%] | two other variants [5%]

36 Ἰωσῆς[‡] δέ, ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ἀπὸ[§] τῶν ἀποστόλων (ὃ ἐστίν, μεθερμηνευόμενον, <Υἱὸς παρακλήσεως>), Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει, 37 ὑπάρχοντος αὐτῷ^{*} ἀγροῦ, πωλήσας ἥνεγκεν τὸ χρῆμα καὶ ἔθηκεν παρὰ[†] τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

5

Ananias and Sapphira

1 Ἀνὴρ δέ τις Ἀνανίας ὀνόματι, σὺν Σαπφείρα^{*} τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἐπώλησεν κτῆμα 2 καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς,[†] συνειδυίας[‡] καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ[§] καὶ ἐνέγκας μέρος τι παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν. 3 Εἶπεν δέ^{*} Πέτρος· «Ἀνανία, διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νοσφίσασθαι σε[†] ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; 4 Οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενεν, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; Τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις ἀλλὰ τῷ Θεῷ.» 5 Ἀκούων δέ ὁ [‡] Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξεν. (Καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.)[§] 6 Ἀναστάντες δέ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν.

7 Ἐγένετο δὲ ὡς ὥρων τριῶν διάστημα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονός, εἰσῆλθεν. 8 Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ^{*} ὁ [†] Πέτρος, «Εἰπέ μοι εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε.» Ἡ δὲ εἶπεν, «Ναί, τοσούτου.» 9 Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν[‡] πρὸς αὐτήν· «Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ Πνεῦμα Κυρίου; Ἴδού, οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσίν σε.» 10 Ἐπεσεν δὲ παραχρῆμα παρὰ[§] τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἐξέψυξεν· εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι εὗρον αὐτὴν νεκράν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς. 11 Καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

The Apostles distinguish themselves

12 Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο^{*} σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά[†] καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν τῇ Στοᾷ Σολομῶνος.[‡] 13 Τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός. 14 Μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ, πλήθη[§] ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, 15 ὥστε κατὰ^{*} τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν[†]

[‡] 4:36 ἰωσης **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ἰωσηφ **ϕ**⁸ **κ****α**,B,D [5%] NU **§** 4:36 ἀπο **f**³⁵ **ϕ**⁸ **κ****α**,B [75%] HF,RP,OC,NU | ὑπο D [25%] CP,TR ^{*} 4:37 αὐτω *rell* | αὐτου [20%] CP [†] 4:37 παρὰ **f**³⁵ **ϕ**^{8,57} A,B,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πρὸς **κ** [2%] NU ^{*} 5:1 σαπφειρα **f**³⁵ B [40%] | σαπφειρη A [56%] HF,RP,OC,TR,CP | σαπφιρη NU | σαμφιρη **κ** | σαφφυρα D | five further spellings [3%] (One minuscule saves NU from being a patchwork quilt.) [†] 5:2 τιμης *rell* | 1 του κτηματος [12%] [‡] 5:2 συνειδυίας **f**³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | συνειδυιης NU | συνιδυιης A,B [1%] | συνιδυης **κ** | four further spellings [3%] **§** 5:2 αὐτου **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — **κ****α**,B(D) [3%] NU ^{*} 5:3 δε **f**³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ο **ϕ**⁸ **κ****α**,B [4%] NU [†] 5:3 σε **f**³⁵ D [85%] HF,RP | — **ϕ**⁸ **κ****α**,B [15%] OC,TR,CP,NU [‡] 5:5 ο *rell* | — D [25%] TR **§** 5:5 ταυτα **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — **ϕ**⁸ **κ****α**,B,D [3%] NU ^{*} 5:8 αὐτη **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | πρὸς αὐτην **ϕ**⁸ **κ****α**,B,D [4%] NU | two other variants [1%] [†] 5:8 ο **f**³⁵ **ϕ**^{8v} D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — **κ****α**,B [3%] NU [‡] 5:9 ειπεν **f**³⁵ A [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — **ϕ**⁸ **κ****α**,B,D [3%] NU **§** 5:10 παρὰ **f**³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πρὸς **κ****α**,B,D [2%] NU ^{*} 5:12 εγενετο **f**³⁵ [44%] TR | εγινετο **κ** [55%] HF,RP,OC,CP,NU | εγινετο A,B,D [1%] [†] 5:12 εν τω λαω πολλα **f**³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | 4123 **ϕ**⁴⁵ **κ****α**,B,D [5%] NU | μεγαλα 123 [10%] [‡] 5:12 σολομωνος **f**³⁵ B,D [75%] CP | σολομωντος **ϕ**⁴⁵ A [25%] HF,RP,OC,TR,NU | σαλομωντος **κ** **§** 5:14 πληθη *rell* | πληθος [12%] ^{*} 5:15 κατα **f**³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | και εις **κ****α**,B [4%] NU [†] 5:15 κλινων **f**³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | κλιναριων **κ****α**,B,D [3%] NU

καὶ κραββάτων,‡ ἵνα ἐρχομένου τοῦ§ Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ* τινὶ αὐτῶν.
 16 Συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς† Ἱερουσαλὴμ, φέροντες
 ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ‡ ἐθεραπεύοντο
 ἅπαντες.

Sadducees vs Apostles

17 Ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ (ἡ οὖσα αἵρεσις τῶν
 Σαδδουκαίων)·§ ἐπλήσθησαν ζήλου 18 καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν* ἐπὶ τοὺς
 ἀποστόλους καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ. 19 Ἄγγελος δὲ Κυρίου
 διὰ τῆς† νυκτὸς ἤνοιξεν‡ τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, ἐξαγαγὼν τε αὐτοὺς εἶπεν,
 20 «Πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα
 τῆς ζωῆς ταύτης.» 21 Ἀκούσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερόν καὶ
 ἐδίδασκον.

Παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον,
 καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον
 ἀχθῆναι αὐτούς. 22 Οἱ δὲ παραγενόμενοι ὑπηρεταί§ οὐχ εὗρον αὐτοὺς ἐν τῇ
 φυλακῇ, ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν, 23 λέγοντες ὅτι «Τὸ μὲν* δεσμωτήριον
 εὗρομεν κεκλεισμένον ἐν† πάσῃ ἀσφαλείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας‡ ἐστῶτας πρὸ§ τῶν
 θυρῶν, ἀνοιξάντες δὲ ἔσω οὐδένα εὗρομεν.»* 24 Ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους
 τούτους ὁ τε ἱερεὺς καὶ ὁ † στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς,‡ διηπόρουν
 περὶ αὐτῶν τί ἂν γένοιτο τοῦτο.

25 Παραγενόμενος δὲ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς§ ὅτι «Ἰδού, οἱ ἄνδρες οὓς ἔθεσθε ἐν
 τῇ φυλακῇ εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἐστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.» 26 Τότε ἀπελθὼν
 ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρεταῖς ἤγαγεν* αὐτούς, οὐ μετὰ βίας, ἐφοβοῦντο γὰρ
 τὸν λαόν, ἵνα† μὴ λιθασθῶσιν. 27 Ἀγαγόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ·
 καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεὺς 28 λέγων· «Οὐ‡ παραγγελία παρηγγείλαμεν
 ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; Καὶ ἰδού, πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλὴμ
 τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου
 τούτου.»

Apostles infuriate Sadducees

29 Ἀποκριθεὶς δὲ§ Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπον·* «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ
 μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. 30 Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἡγείρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς
 διεχειρίσασθε† κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. 31 Τοῦτον ὁ Θεὸς Ἀρχηγὸν καὶ Σωτῆρα
 ὕψωσεν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ,‡ δοῦναι μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

‡ 5:15 κραββατων f³⁵ [80%] H⁵RP,TR,CP | κραβαττων xA,B,D [5%] OC,NU | κραβατων [15%] § 5:15 του f³⁵ [30%] | — p⁴⁵ xA,B,D [70%] H⁵RP,OC,TR,CP,NU * 5:15 επισκιαση rell | επισκιασει B [15%] † 5:16 εις f³⁵ D [95%] H⁵RP,OC,TR,CP | — xA,B [2%] NU | εν [3%] ‡ 5:16 και f³⁵ D [20%] | οιτινες xA,B [80%] H⁵RP,OC,TR,CP,NU § 5:17 σαδδουκαιων rell | σαδδουκαιον CP * 5:18 αυτων f³⁵ [97%] H⁵RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ xA,B,D [3%] NU † 5:19 της f³⁵ [97%] H⁵RP,OC,TR,CP | — xA,B(D) [3%] NU ‡ 5:19 ηνοιξεν f³⁵ B [99%] H⁵RP,OC,TR,CP | ανοιξας xA [1%] NU | ανεωξαν D § 5:22 παραγενομενοι υπηρεται f³⁵ xA,B [20%] NU | 21 D [80%] H⁵RP,OC,TR,CP * 5:23 μεν f³⁵ [95%] H⁵RP,OC,TR,CP | — xA,B,D [5%] NU † 5:23 εν rell | επι CP ‡ 5:23 φυλακας rell | 1 εξω TR § 5:23 προ f³⁵ [97%] H⁵RP,OC,TR,CP | επι xA,B,D [3%] NU * 5:23 ευρομεν rell | ευρωμεν [12%] | two other variants † 5:24 ιερεις και ο f³⁵ (85.7%) H⁵RP,OC,TR | αρχιερευσ 23 (4.2%) CP | — xA,B,D (9.3%) NU | two other variants (0.9%) ‡ 5:24 αρχιερεις rell | αρχιερευσ CP § 5:25 αυτοις rell | 1 λεγων [5%] TR,CP * 5:26 ηγαγεν f³⁵ A,D [99%] H⁵RP,OC,TR,CP | ηγεν xB [1%] NU † 5:26 ινα f³⁵ A [97%] H⁵RP,OC,TR,CP | — xB,D [3%] NU ‡ 5:28 ου f³⁵ D [98%] H⁵RP,OC,TR,CP[NU] | — xA,B [2%] § 5:29 δε rell | 1 ο (D) [10%] TR * 5:29 ειπον rell | ειπαν xA,B [2%] NU | ειπεν D † 5:30 διεχειρισασθε rell | διεχειρησασθε [13%] CP | six other variants xA,D [3%] ‡ 5:31 αυτου f³⁵ A [99.5%] H⁵RP,OC,TR,CP | 1 του xB[NU]

³² Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ§ μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων, καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ* τὸ Ἅγιον ὃ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ.»

Gamaliel counsels Sadducees

³³ Οἱ δὲ ἀκούοντες† διεπρίοντο καὶ ἐβουλεύοντο‡ ἀνελεῖν αὐτούς. ³⁴ Ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ (Φαρισαῖος ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομοδιδάσκαλος τίμιος παντὶ τῷ λαῷ), ἐκέλευσεν ἔξω βραχὺ τι§ τοὺς ἀποστόλους*,† ποιῆσαι. ³⁵ Εἰπέν τε πρὸς αὐτούς· «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, προσέχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, τί μέλλετε πράσσειν. ³⁶ Πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θεοῦδᾶς, λέγων εἶναί τινα ἑαυτόν·‡ ὃ προσεκλίθη§ ἀριθμὸς ἀνδρῶν* ὡς† τετρακοσίων· ὃς ἀνηρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διελύθησαν καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. ³⁷ Μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστησεν λαὸν ἱκανόν·‡ ὀπίσω αὐτοῦ. Κάκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ διεσκορπίσθησαν. ³⁸ Καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων καὶ ἐάσατε§ αὐτούς· ὅτι ἐὰν ἡ ἐξ ἀνθρώπων ἢ βουλή* ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται. ³⁹ εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστίν, οὐ δυνήσεσθε† καταλῦσαι αὐτό‡—μήποτε καὶ θεομάχοι εὗρεθῆτε.»

Sadducees beat and threaten Apostles

⁴⁰ Ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ, καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, δήραντες§ παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς.* ⁴¹ Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ† ἀτιμασθῆναι. ⁴² Πᾶσαν τε ἡμέραν, ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κατ' οἶκον, οὐκ ἐπαύοντο‡ διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.§

6

Enter deacons

¹ Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις, πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. ² Προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν εἶπον·* «Οὐκ ἄρεστόν ἐστιν ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον

§ 5:32 ἐσμεν αὐτοῦ f³⁵ [91%] HE,RP,OC,TR,CP | ἐν αὐτῷ B | 1 κ(A)D [7%] NU | four other variants [2%] * 5:32 δε f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — ϣ⁴⁵ κA,B,D [4%] NU † 5:33 ἀκουοντες f³⁵ ϣ⁴⁵ [32%] RP | ακουσαντες κA,B,D [68%] HE,OC,TR,CP,NU ‡ 5:33 ἐβουλευοντο f³⁵ κD [80%] HE,RP,OC,TR,CP | ἐβουλοντο A,B [16%] NU | two other variants [4%] § 5:34 τι f³⁵ [60%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [40%] NU * 5:34 αποστολους f³⁵ (D) (98.7%) HE,RP,OC,TR,CP | ανθρωπους (ϣ⁴⁵)κA,B (1.1%) NU | conflation (0.2%) † 5:34 βραχυ τι τους αποστολους rell | 3412 [35%] ‡ 5:36 εαυτον rell | 1 μεγαν (D) [3%] CP § 5:36 προσεκλιθη f³⁵ κA,B [30%] OC,NU | προσεκληθη D [54%] HE,RP,CP | προσεκκληθη C [1%] | προσεκολληθη [15%] TR * 5:36 αριθμος ανδρων f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B,C [5%] NU † 5:36 ως f³⁵ A,B,C,D [20%] NU | ωσει κ [80%] HE,RP,OC,TR,CP ‡ 5:37 λαον ικανον f³⁵ [86%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 κA,B [9%] NU | 1 πολυν (C)D | 21 [3%] | two other variants [1%] § 5:38 εασατε f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | αφετε κA,B,C [3%] NU * 5:38 βουλη f³⁵ [85%] HE,RP | 1 αυτη κA,B,C,D [15%] OC,TR,CP,NU † 5:39 δυνησεσθε f³⁵ B [30%] NU | δυνησεσθαι κC,D [2%] | δυνασθε A [58%] HE,RP,OC,TR,CP | δυνασθαι [10%] ‡ 5:39 αυτο f³⁵ C [92%] HE,RP,OC,TR,CP | αυτους κA,B(D) [5%] NU | αυτω [3%] § 5:40 δηραντες f³⁵ [40%] CP | δειραντες κA,B,C,D [60%] HE,RP,OC,TR,NU * 5:40 αυτους f³⁵ D [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [2%] NU † 5:41 κατηξιωθησαν υπερ του ονοματος του χριστου f³⁵ [20%] | 234561 [15%] | 12345 ιησου [3%] CP | 2345 ιησου 1 [8%] HE,RP | 234 αυτου 1 [15%] OC,TR | 1234 αυτου [5%] | 1234 κA,B,C [3%] NU | 2345 κυριου ιησου 1 [10%] | 2341 D [18%] | 234 ιησου 1 [3%] ‡ 5:42 επαυοντο rell | επαυσαντο CP § 5:42 τον χριστον ιησουν f³⁵ κA,B [25%] NU | 312 [67%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 κυριον 3 C [2%] | 1 κυριον 32 D | 32 [6%] * 6:2 ειπον rell | ειπαν A,B,C [2%] NU

τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. ³ Ἐπισκέψασθε οὖν,† ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἐπτά, πλήρεις‡ Πνεύματος Ἁγίου§ καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν* ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. ⁴ Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν.»†

⁵ Καὶ ἤρρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα πλήρη‡ πίστεως καὶ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Φίλιππον καὶ Πρόχορον§ καὶ Νικάνορα καὶ Τίμωνα* καὶ Παρμενᾶν καὶ Νικόλαον, προσήλυτον Ἀντιοχείᾳ, ⁶ οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.

⁷ Καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἠύξανεν, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, πολὺς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον† τῇ πίστει. ⁸ Στέφανος δέ, πλήρης πίστεως‡ καὶ δυνάμεως, ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ.

Stephen in a kangaroo court

⁹ Ἀνέστησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς Συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων (καὶ Κυρηναίων§ καὶ Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας), συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ. ¹⁰ Καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ Πνεύματι ᾧ ἐλάλει.

¹¹ Τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας ὅτι «Ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλάσφημα εἰς Μωσῆν* καὶ τὸν Θεόν.» ¹² Συνεκίνησάν τε τὸν λαόν, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς· καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον· ¹³ ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας· «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται ῥήματα βλάσφημα λαλῶν† κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου‡ καὶ τοῦ νόμου· ¹⁴ ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωσῆς.»§ ¹⁵ Καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες* οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

7

Stephen's discourse

¹ Εἶπεν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, «Εἰ ἄρα* ταῦτα οὕτως ἔχει;» ² Ὁ δὲ ἔφη· «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε· Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὣφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ† ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρράν,‡ ³ καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν, <Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ§ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς* γῆν ἣν ἄν

† 6:3 οὖν f³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | δε xB [1%] NU | δη A | — D ‡ 6:3 πληρεις rell | πληρης [15%]
 § 6:3 αγιου f³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁸(κ)B,D [3%] NU * 6:3 καταστησομεν f³⁵ p⁸κA,B,C,D [60%] OC,TR,CP,NU | καταστησωμεν [40%] HF,RP † 6:4 προσκαρτερησομεν rell | προσκαρτερησωμεν [50%] | προσκαρτερουντες D ‡ 6:5 πληρη f³⁵ B [40%] OC,TR,CP | πληρης κA,C,D [45%] HF,RP,NU | πληρις [12%] | πληρεις [3%] (The accusative is correct.) § 6:5 προχορον rell | προχωρον [12%] * 6:5 τιμωνα rell | τιμονα [35%] | τειμωνα B,D † 6:7 υπηκουον rell | υπηκουεν A [14%] | two other variants ‡ 6:8 πιστεως f³⁵ (78.8%) HF,RP,OC,TR,CP | χαριτος p⁸,45v κA,B,D,0175 (19.7%) NU | πνευματος (0.4%) | four confections (1.1%) § 6:9 κυρηναιων rell | κυριναιων [13%] | κυρυναιων A | κυρηνεων D | one other variant * 6:11 μωσην f³⁵ [55%] HF,RP,TR | μωυσην p⁸κA,B,C,D [45%] OC,CP,NU † 6:13 ρηματα βλασφημα λαλων f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 31 p⁸v,45v κB,C,0175 [3%] NU | 13 A,D | 312 [3%] ‡ 6:13 αγιου f³⁵ κA,D,0175 [90%] HF,RP,OC,CP | 1 τουτου (p⁸)B,C [10%] TR[NU] § 6:14 μωσης f³⁵ A [60%] HF,RP,TR,CP | μωυσης κB,C,D,0175 [40%] OC,NU * 6:15 απαντες f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | παντες κA,B,C,D,0175 [5%] NU * 7:1 αρα f³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [3%] NU † 7:2 αβρααμ f³⁵ [50%] | αβρααμ κA,B,C [50%] HF,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 7:2 χαρραν rell | χαραν D [20%] | two other variants [1%] § 7:3 εκ f³⁵ κA,C [99.5%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,D * 7:3 εις f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 την κA,B,C,D [3%] NU

σοι δείξω.> ⁴ Τότε ἐξελθὼν ἐκ γῆς Χαλδαίων κατώκησεν ἐν[†] Χαρράν.[‡] Κάκει[§]θεν, § μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μετώκισεν^{*} αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε· ⁵ καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα ποδός. Καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι αὐτὴν εἰς κατάσχεσιν αὐτῷ,[†] καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου. ⁶ Ἐλάλησεν δὲ οὕτως[‡] ὁ Θεός· ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ—καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν—ἔτη τετρακόσια. ⁷ <Καὶ τὸ ἔθνος ᾧ § ἐὰν δουλεύσωσιν^{*} κρινῶ ἐγώ,> εἶπεν ὁ Θεός,[†] <καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται καὶ λατρεύσουσίν μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ.> ⁸ Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς· καὶ οὕτως[‡] ἐγέννησεν τὸν Ἰσαὰκ καὶ περιέτεμεν αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ, καὶ ὁ § Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ * Ἰακώβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας.

Down to Egypt

⁹ »Καὶ οἱ πατριάρχαι, ζηλώσαντες, τὸν Ἰωσήφ ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἦν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ ¹⁰ καὶ ἐξείλετο[†] αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον Φαραώ, βασιλέως Αἰγύπτου· καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' Αἴγυπτον καὶ[‡] ὅλον τὸν οἶκον αὐτοῦ. ¹¹ Ἦλθεν δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τὴν γῆν Αἰγύπτου[§] καὶ Χαναάν, καὶ θλίψις μεγάλη, καὶ οὐχ^{*} εὑρίσκον[†] χορτάσματα οἱ πατέρες ἡμῶν. ¹² Ἀκούσας δὲ Ἰακώβ ὄντα σῖτα[‡] ἐν Αἰγύπτῳ, § ἐξαπέστειλεν τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον. ¹³ Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ φανερόν ἐγένετο τῷ^{*} Φαραὼ τὸ γένος τοῦ[†] Ἰωσήφ. ¹⁴ Ἀποστείλας δὲ Ἰωσήφ μετεκαλέσατο Ἰακώβ τὸν πατέρα αὐτοῦ[‡] καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν αὐτοῦ, § ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς.* ¹⁵ Κατέβη δὲ[†] Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἐτελεύτησεν, αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν· ¹⁶ καὶ μετετέθησαν εἰς Συχὲμ καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι ᾧ[‡] ὠνήσατο Ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἑμμὼρ[§] τοῦ^{*} Συχέμ.

Enter Moses

† 7:4 ἐν *rell* | εἰς [35%] | ἐν [1%] ‡ 7:4 χαρραν *rell* | χαραν [18%] | two other variants [1%] § 7:4 κακειθεν *f*³⁵ *xA,B,C* [60%] *HE,RP,OC,TR,CP,NU* | καὶ ἐκειθεν [40%] *CP* | κακει ἡν *D* * 7:4 μετωκισεν *rell* | μετωκησεν *D* [45%] *CP* | five other variants [5%] † 7:5 δουναι αὐτην εἰς κατάσχεσιν αὐτῷ *f*³⁵ *xA* [25%] | 15342 *B,C,D* [65%] *HE,RP,OC,CP,NU* | 512345 [5%] | 51342 [5%] *TR* ‡ 7:6 οὕτως *rell* | αὐτῷ *x* [10%] | οὗτος [1%] § 7:7 ὦ *rell* | ο [10%] * 7:7 δουλεύσωσιν *f*³⁵ *xB* [95%] *HE,OC,RP,TR,CP* | δουλεύσουσιν *A,C,D* [5%] *NU* † 7:7 εἶπεν ὁ θεός *f*³⁵ *D* [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 231 *xA,B,C* [2%] *NU* ‡ 7:8 οὕτως *rell* | οὗτος [18%] § 7:8 ὁ *f*³⁵ *D* [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *xA,B,C* [4%] *NU* * 7:8 ὁ *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *xA,B,C,D* [4%] *NU* † 7:10 ἐξείλετο *f*³⁵ [60%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἐξείλατο (*x*)*A,B(C,D)* [40%] *NU* ‡ 7:10 καὶ *f*³⁵ *B,D* [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 *εφ* *xA,C* [4%] [*NU*] § 7:11 τὴν γῆν αἰγυπτου *f*³⁵ (91%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 23 (4.6%) | 1 αἰγυπτον *p*^{45v} *xA,B,C* (3.9%) *NU* | two other readings *D* (0.4%) * 7:11 οὐχ *rell* | οὐκ *CP* † 7:11 εὐρίσκον *f*³⁵ *xA,C,D* [87%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἡρρίσκον *B* [13%] *NU* ‡ 7:12 σῖτα *f*³⁵ [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | σῖτια *xA(B)(C)(D)* [4%] *NU* | σῖτον [6%] § 7:12 ἐν αἰγυπτῳ *f*³⁵ *D* [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | εἰς αἰγυπτον *xA,B,C* [2%] *NU* * 7:13 τῷ *rell* | — *x* [2%] *CP* | το [1%] † 7:13 τοῦ *f*³⁵ *p*⁴⁵ *D* [98%] *HE,RP,OC,TR,CP[NU]* | — (*xA*),*B,C* [2%] ‡ 7:14 ἰακωβ τον πατερα αὐτου *f*³⁵ *xA,B,C,D* [20%] *NU* | 2341 [80%] *HE,RP,OC,TR,CP* § 7:14 αὐτου *f*³⁵ *D* [30%] *OC,TR,CP* | — *xA,B,C* [70%] *HE,RP,NU* * 7:14 ἐβδομηκοντα πεντε ψυχαις *f*³⁵ [30%] *CP* | 312 *xA,B,C* [63%] *HE,RP,OC,TR,NU* | 31 καὶ 2 [5%] | 1 καὶ 23 *D* [2%] † 7:15 κατέβη δε *f*³⁵ *B* [94%] *HE,RP,OC,TR,CP* | καὶ 1 *xA,C* [5%] *NU* | 1 *D* [1%] ‡ 7:16 ὁ *f*³⁵ [87%] *HE,RP,TR* | ὦ *xA,B,C,D* [13%] *OC,CP,NU* § 7:16 ἐμμωρ *f*³⁵ *xA,B,C,D* [33%] *NU* | ἐμμορ [60%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἐμορ [7%] * 7:16 τοῦ *f*³⁵ *D* [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἐν *xB,C* [4%] *NU* | 1 ἐν *A* [1%]

17 »Καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας ἧς ὤμοσεν† ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, ἠΐξησεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν Αἰγύπτῳ, 18 ἄχρις‡ οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος§ ὃς οὐκ ἤδει* τὸν Ἰωσήφ. 19 Οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν ἐκάκωσεν τοὺς πατέρας ἡμῶν,† τοῦ ποιεῖν ἔκθετα τὰ βρέφη‡ αὐτῶν εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι. 20 Ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωϋσῆς,§ καὶ ἦν ἄστεϊος τῷ Θεῷ· ὃς ἀνετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός.* 21 Ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν† ἀνείλετο‡ ἡ θυγάτηρ Φαραὼ καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. 22 Καὶ ἐπαιδεύθη Μωϋσῆς§ πάσῃ* σοφίᾳ Αἰγυπτίων· ἦν δὲ δυνατὸς ἐν λόγοις† καὶ‡ ἔργοις.§ 23 Ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ τεσσαρακονταετῆς* χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ† τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. 24 Καὶ ἰδὼν τινα ἀδικούμενον, ἡμύνατο καὶ ἐποίησεν‡ ἐκδίκησιν τῷ καταπονουμένῳ, πατάξας τὸν Αἰγύπτιον. 25 Ἐνόμιζεν δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ§ ὅτι ὁ Θεὸς διὰ χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν,* οἱ δὲ οὐ συνῆκαν. 26 Τῇ τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὥφθη αὐτοῖς μαχομένοις καὶ συνήλασεν† αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰπών, «Ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε ὑμεῖς·‡ ἵνα τί ἀδικεῖτε§ ἀλλήλους;» 27 Ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον ἀπώσατο τοῦτον* εἰπών· «Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστὴν ἐφ’ ἡμᾶς;† 28 Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις ὅν τρόπον ἀνείλες χθὲς τὸν Αἰγύπτιον;»‡ 29 Ἐφυγεν δὲ Μωσῆς§ ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροιχος ἐν γῇ Μαδιάμ, οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο.

Moses commissioned

30 »Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα,* ὥφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ὁρους Σινᾶ ἄγγελος Κυρίου,† ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου. 31 Ὁ δὲ Μωσῆς‡ ἰδὼν ἐθαύμασεν§ τὸ ὄραμα, προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ Κυρίου πρὸς αὐτόν.* 32 «Ἐγὼ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου—ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς† Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς‡

† 7:17 ὠμοσεν f³⁵ (96.5%) HF,RP,OC,TR,CP | ὠμολογήσεν (κ)A,B,C (2.6%) NU | ἐπηγγείλατο p⁴⁵D (0.9%) (A small number of MSS misspell the main variant as ὠμωσεν or ὀμωσεν.) ‡ 7:18 ἀχρις f³⁵ κA [98%] HF,OC,TR,CP | ἀχρι B,C,D [2%] RP,NU § 7:18 ἕτερος f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἐπ αἰγυπτον (κ)A,B,C [5%] [NU] * 7:18 ἠδει rell | ἠδη [1%] CP | εἶδη [12%] † 7:19 ἡμῶν f³⁵ A,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — κB,D [2%] ‡ 7:19 ἐκθετα τα βρεφη f³⁵ p⁴⁵D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 231 κA,B,C [3%] NU § 7:20 μωυσης f³⁵ p⁴⁵κB,C,D [75%] OC,NU | μωσης A [25%] HF,RP,TR,CP * 7:20 πατρος f³⁵ A,B,C [92%] HF,RP,NU | 1 αὐτου D [8%] OC,TR,CP | 1 μου κ † 7:21 ἐκτεθεντα δε αυτον f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐκτεθεντος 2 αὐτου κA,B,C(D) [4%] NU ‡ 7:21 ἀνείλετο f³⁵ [25%] HF,RP | 1 αὐτον [60%] OC,TR,CP | ἀνείλατο αὐτον κA,B,C,D [15%] NU § 7:22 μωυσης f³⁵ κB,C,D [90%] OC,CP,NU | μωσης A [10%] HF,RP,TR * 7:22 παση f³⁵ B,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ἐν 1 κA,C [2%] [NU] † 7:22 λόγοις rell | λόγω [10%] ‡ 7:22 καὶ f³⁵ κA,B,C,D [65%] HF,RP,CP,NU | 1 ἐν [35%] OC,TR (OC is in small print) § 7:22 ἐργοις f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR | 1 αὐτου κA,B,C^V [5%] CP,NU * 7:23 τεσσαρακονταετης f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσαρακονταετης κA,B,C [3%] NU † 7:23 ἐπ rell | εἰς [2%] OC ‡ 7:24 ἐποίησεν rell | ἐποίησατο OC § 7:25 αὐτου f³⁵ A,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — κB,C [2%] * 7:25 αὐτοῖς σωτηριαν f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B,C,D [3%] NU † 7:26 συνήλασεν f³⁵ A [92%] HF,RP,OC,TR,CP | συνήλλασεν κB,C,D [3%] NU | συνήλλασεν [5%] ‡ 7:26 ὑμεῖς f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [8%] NU § 7:26 ἀδικεῖτε (κ) rell | ἀδικητε [20%] | ἀδικεῖται C(D) [2%] * 7:27 τουτον f³⁵ [20%] | αὐτον κA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU (The demonstrative is more emphatic, this being the crucial point of comparison Stephen will make later. It is repeated four times in verses 35-37.) † 7:27 ἡμας f³⁵ D [60%] HF,RP,TR,CP | ἡμῶν κA,B,C [40%] OC,NU ‡ 7:28 χθες τον αἰγυπτιον f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 231 A [2%] | ἐχθες 23 κB,C [2%] NU | αἰχθες 23 D § 7:29 μωυσης f³⁵ A [45%] HF,RP,TR,CP | μωυσης κB,C(D) [55%] OC,NU * 7:30 τεσσαρακοντα f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τεσσαρακοντα κA,B,C [2%] NU † 7:30 κυριου f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [2%] NU ‡ 7:31 μωυσης f³⁵ A [38%] HF,RP,TR | μωυσης κB,C,D [62%] OC,CP,NU § 7:31 ἐθαύμασεν f³⁵ A,B,C [25%] TR | ἐθαύμαζεν κD [75%] HF,RP,OC,CP,NU * 7:31 πρὸς αὐτον f³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [4%] NU † 7:32 ὁ θεος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [5%] NU | 2 D ‡ 7:32 ὁ θεος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [5%] NU | 2 D

Ἰακώβ.> Ἐντρομος δὲ γενόμενος Μωϋσῆς, § οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι. ³³ Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος· Ἀὐσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ τόπος ἐν* ᾧ ἔστηκας γῆ ἁγία ἐστίν. ³⁴ Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα· καὶ κατέβην ἐξελέσθαι αὐτούς. Καὶ νῦν δεῦρο, ἀποστελῶ† σε εἰς Αἴγυπτον.>

³⁵ »Τοῦτον τὸν Μωϋσῆν‡ ὃν ἠρνήσαντο εἰπόντες, <Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν;>§—τοῦτον ὁ Θεὸς* ἀρχηγὸν† καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν‡ ἐν§ χειρὶ ἀγγέλου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ. ³⁶ Οὗτος ἐξήγαγεν αὐτούς, ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ Αἰγύπτῳ* καὶ ἐν Ἐρυθρᾷ Θαλάσσει, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα.†

Israel's rebellion

³⁷ »Οὗτός ἐστιν‡ Μωϋσῆς § ὁ εἰπὼν* τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, <Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος† ὁ Θεὸς ἡμῶν‡ ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ.>§ ³⁸ Οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ Ὄρει Σινᾶ καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια* ζῶντα δοῦναι ἡμῖν. ³⁹ ᾧ οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν·† ἀλλ'‡ ἀπώσαντο καὶ ἐστράφησαν τῇ καρδίᾳ§ αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον, ⁴⁰ εἰπόντες τῷ Ἀαρὼν, <Ποίησον ἡμῖν θεοὺς οἱ προπορεύσονται ἡμῶν· ὁ γὰρ Μωϋσῆς* οὗτος, ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου—οὐκ οἶδαμεν τί γέγονεν† αὐτῷ.> ⁴¹ Καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ εὐφραίνοντο‡ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν. ⁴² Ἔστρεψεν δὲ ὁ Θεὸς καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν Βίβλῳ τῶν Προφητῶν· <Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ§ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα,* οἶκος Ἰσραὴλ; ⁴³ Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν,† Ῥεφφάν,‡ τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς· καὶ μετοιικίῳ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶνος.>

A dwelling for God

§ 7:32 μωυσης f³⁵ κB,C,D [80%] OC,CP,NU | μωσης A [20%] HE,RP,TR * 7:33 εν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | εφ p⁴⁵ κA,B,C [3%] NU | ου D [for εν ω] † 7:34 αποστελω f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | αποστειλω A,B,C,D [9%] NU | αποστιλω κ [1%] ‡ 7:35 μωυσην f³⁵ κB,C,D [85%] OC,TR,CP,NU | μωσην A [15%] HE,RP § 7:35 δικαστην f³⁵ p⁴⁵ A,B [87%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | 1 εφ ημας [10%] | 1 εφ ημων κC,D [3%] * 7:35 θεος f³⁵ p⁴⁵ κA,C [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 και B,D [4%] [NU] † 7:35 αρχηγον f³⁵ A [23%] | αρχοντα p⁴⁵ κB,C,D [77%] HE,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 7:35 απεστειλεν f³⁵ (C) [90%] HE,RP,OC,TR,CP | απεσταλκεν κA,B,D [10%] NU § 7:35 εν f³⁵ κ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | συν A,B,C,D [4%] NU * 7:36 αιγυπτω rell | αιγυπτου D [10%] TR † 7:36 τεσσαρακοντα f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | τεσσερακοντα κA,B,C [3%] NU | μ p⁴⁵ D [1%] ‡ 7:37 εστιν f³⁵ D [65%] | 1 ο κA,B,C [35%] HE,RP,OC,TR,CP,NU § 7:37 μωυσης f³⁵ κB,C,D [80%] OC,TR,CP,NU | μωσης A [20%] HE,RP * 7:37 ειπων f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | ειπας κA,B,C,D [2%] NU † 7:37 κυριος f³⁵ C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [2%] NU ‡ 7:37 ημων f³⁵ [40%] HE,RP,CP | υμων [55%] OC,TR | — κA,B,C,D [5%] NU § 7:37 εμε f³⁵ κA,B [85%] HE,RP,CP,NU | 1 αυτου ακουσεσθε C(D) [15%] OC,TR (OC is in small print) * 7:38 λογια f³⁵ p⁴⁵ κA,B,C [80%] HE,OC,TR,CP,NU | λογον [20%] RP † 7:39 ημων rell | υμων [12%] ‡ 7:39 αλλ f³⁵ [70%] HE,RP,OC,TR,CP | αλλα κA,B,C,D [30%] NU § 7:39 τη καρδια f³⁵ [95%] HE,RP,OC | ταις καρδιαις D [3%] CP,TR | εν ταις καρδιαις p⁴⁵ (κ)A,B,C [2%] NU * 7:40 μωυσης f³⁵ κB,C,D [80%] OC,CP,NU | μωσης A [20%] HE,RP,TR † 7:40 γεγονεν f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | εγενετο κA,B,C [3%] NU ‡ 7:41 ευφραινοντο rell | ηυφραινοντο D [20%] § 7:42 προσηνεγκατε rell | προσενεγκατε [2%] CP * 7:42 εν τη ερημω ετη τεσσαρακοντα f³⁵ (A) [20%] | 45 (τεσσερακοντα κC,NU) 123 (κC)D [80%] HE,RP,OC,TR,CP (NU) | 4 τεσσερακοντα B † 7:43 υμων f³⁵ κA,C [90%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,D | ημων [9%] ‡ 7:43 ρεφφαν f³⁵ [50%] | ρεφαν C [8%] CP | ρεμφαν (D) [25%] HE,RP,OC,TR | ραιφαν A [7%] NU | ρομφα B [3%] | ρομφαν κ | ρεφφαν [5%] | several further spellings

44 »Ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν[§] τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ Μωϋσῇ* ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν ἐωράκει·† 45 ἦν καὶ εἰσῆγαγον, διαδεξάμενοι οἱ πατέρες ἡμῶν, μετὰ Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἔξωσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν Δαυίδ·‡ 46 ὃς εὗρεν χάριν ἐνώπιον[§] τοῦ Θεοῦ καὶ ἡτήσατο εὑρεῖν σκηνῶμα τῷ Θεῷ* Ἰακώβ· 47 Σολομὼν δὲ ὠκοδόμησεν† αὐτῷ· οἶκον. 48 Ἀλλ' οὐχ ὁ Ὑψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς[§] κατοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· 49 «Ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι,» λέγει Κύριος, «ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; 50 Οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησεν ταῦτα πάντα;»*

Stephen attacks

51 »Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ† καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς αἰεὶ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ ἀντιπίπτετε· ὥς οἱ πατέρες ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς. 52 Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; Καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδόται καὶ φονεῖς γεγέννησθε· 53 οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων καὶ οὐκ ἐφυλάξατε.»

Stephen is martyred

54 Ἀκούοντες δὲ ταῦτα διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ' αὐτόν. 55 Ὑπάρχων δὲ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανόν, εἶδεν δόξαν Θεοῦ καὶ Ἰησοῦν ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, 56 καὶ εἶπεν, «Ἰδοὺ, θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους[§] καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ Θεοῦ.»* 57 Κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν καὶ ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν, 58 καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν. (Καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια† παρὰ τοὺς πόδας νεανίου· καλουμένου Σαύλου.) 59 Καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα, «Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου.» 60 Θεὶς δὲ τὰ γόνατα, ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ, «Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.»[§] Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη. (Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.)

8

1 Ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις· πάντες δὲ* διεσπάρηνσαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, πλην τῶν ἀποστόλων. 2 (Συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες

§ 7:44 ἦν f³⁵ xA,B,C [95%] H^ΕR,P,O,C,N,U | 1 εν D [5%] C^PT,R * 7:44 μωυση f³⁵ xB,C(D) [85%] O,C,C^P,N,U | μωση A [15%] H^Ε,R,P,T,R † 7:44 εωρακει f³⁵ xA,B,C [80%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P,N,U | εωρακεν D [20%] ‡ 7:45 Since most minuscules use a shortened form for 'David' (δαδ), the choice δαυιδ rell | δαβιδ TR must be made on a different basis. § 7:46 ενωπιον rell | ενωπιων C^P * 7:46 θεω f³⁵ A,C [95%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P | οικω xB,D [5%] N,U † 7:47 ωκοδομησεν f³⁵ xA,C [99%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P | οικοδομησεν B,D [1%] N,U ‡ 7:47 αυτω rell | εαυτω C [15%] § 7:48 ναοις f³⁵ [95%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P | — xA,B,C(D) [5%] N,U * 7:50 ταυτα παντα f³⁵ xB [87%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P,N,U | 21 A,C,D [13%] † 7:51 τη καρδια f³⁵ [95%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P | καρδιας A,C,D [1%] N,U | ταις καρδιας x [3%] ‡ 7:52 γεγεννησθε f³⁵ [88%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P | εγενεσθε p⁴⁵ A,B [5%] N,U | εγενεσθαι xC,D [2%] | γεγενεσθαι [5%] § 7:56 ανεωγμενους f³⁵ (D) [97%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P | διηνοιγμενους xA(B)C [3%] N,U * 7:56 εστωτα του θεου rell | 231 O,C † 7:58 ιματια f³⁵ [75%] H^Ε,R,P | 1 αυτων xA,C,D [24%] O,C,T,R,C^P,N,U | 1 εαυτων B ‡ 7:58 νεανιου rell | 1 του [10%] C^P | τινος D § 7:60 την αμαρτιαν ταυτην f³⁵ x [98%] H^Ε,R,P,O,C,T,R,C^P | 312 A,B,C,D [2%] N,U * 8:1 δε f³⁵ B,C [88%] H^Ε,R,P,O,C,C^P,N,U | τε A [5%] T,R | γαρ [5%] | και [2%] | — x

εὐλαβεῖς καὶ ἐποίησαντο[†] κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ.)[‡] ³ Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο τὴν ἐκκλησίαν· κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας, παρεδίδου εἰς φυλακὴν. ⁴ Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διήλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον.

Philip's ministry

⁵ Φίλιππος δέ, κατελθὼν εἰς[§] πόλιν τῆς Σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν Χριστόν· ⁶ προσεῖχον δὲ^{*} οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὁμοθυμαδόν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. ⁷ Πολλῶν[†] γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ[‡] ἐξήρχετο,[§] πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν. ⁸ Καὶ ἐγένετο^{*} χαρὰ μεγάλη[†] ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Simon the sorcerer

⁹ Ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι Σίμων προῦπῆρχεν ἐν τῇ πόλει, μαγεύων καὶ ἐξιστῶν[‡] τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν, ¹⁰ ᾧ προσεῖχον,[§] ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, λέγοντες, «Οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἡ ^{*} μεγάλη.» ¹¹ Προσεῖχον δὲ αὐτῷ διὰ τὸ ἱκανῶ χρόνῳ ταῖς μαγείαις[†] ἐξεστακέναι[‡] αὐτούς. ¹² Ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ, εὐαγγελιζομένῳ τὰ[§] περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος, ^{*} Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. ¹³ Ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσεν, καὶ βαπτισθεὶς ἦν προσκαρτερῶν τῷ Φιλίππῳ· θεωρῶν τε δυνάμεις καὶ σημεῖα[†] γινόμενα,[‡] ἐξίστατο.

¹⁴ Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν[§] Πέτρον καὶ Ἰωάννην, ¹⁵ οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσιν Πνεῦμα Ἅγιον, ¹⁶ οὕτως^{*} γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός· μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ,[†] Ἰησοῦ. ¹⁷ Τότε ἐπετίθουν[‡] τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμβανον Πνεῦμα Ἅγιον.

¹⁸ Θεασάμενος[§] δὲ ὁ Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,^{*} προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα, ¹⁹ λέγων, «Δότε κάμοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἂν[†] ἐπιθῶ τὰς χεῖρας λαμβάνη[‡] Πνεῦμα Ἅγιον.»

[†] 8:2 ἐποίησαντο **f**³⁵ [85%] H^FR^P,T^R,C^P | ἐποίησαν **κ**A,B,C,D [15%] O^C,N^U [‡] 8:2 αὐτῷ *rell* | αὐτὸν [30%]
[§] 8:5 εἰς **f**³⁵ C,D [98%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | 1 τὴν **κ**A,B [2%] [N^U] ^{*} 8:6 δε **f**³⁵ **κ**A,B,C [30%] O^C,N^U | τε [70%] H^FR^P,T^R,C^P [†] 8:7 πολλῶν **f**³⁵ [97%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | πολλοὶ **κ**A,B,C [3%] N^U | πολλοὶς D [‡] 8:7 φωνῇ μεγάλῃ **f**³⁵ **κ**A,B,C,D [95%] H^FR^P,O^C,C^P,N^U | 21 [5%] T^R [§] 8:7 ἐξήρχετο **f**³⁵ [85%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | ἐξήρχοντο **κ**A,B,C,D [15%] N^U ^{*} 8:8 καὶ ἐγένετο **f**³⁵ [96%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | 2 δε **κ**A,B,C [4%] N^U | τε 2 (D) [†] 8:8 χαρὰ μεγάλῃ **f**³⁵ (D) [98%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | πολλὴ χαρὰ **κ**A,B,C [2%] N^U [‡] 8:9 ἐξιστῶν **f**³⁵ [95%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | ἐξιστανῶν **κ**A,B(C) [5%] N^U [§] 8:10 προσεῖχον **f**³⁵ [93%] H^F,R^P | 1 παντὲς **κ**A,B,C,D [7%] O^C,T^R,C^P,N^U ^{*} 8:10 ἡ **f**³⁵ (90.4%) H^FR^P,O^C,T^R,C^P | 1 καλουμένη **κ**A,B,C,D (6.6%) N^U | 1 λεγομένη (1.9%) | three other readings (1.1%) [†] 8:11 μαγείαις *rell* | μαγίαις **κ**A,C,D [20%] [‡] 8:11 ἐξεστακεναι *rell* | ἐξιστακεναι (A) [20%] | ἐξεστηκεναι [3%] | ἐξιστακεναι C [§] 8:12 τα **f**³⁵ [96%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | — **κ**A,B,C,D [4%] N^U ^{*} 8:12 ὀνοματος **f**³⁵ **κ**A,B,C,D [95%] H^FR^P,O^C,C^P,N^U | 1 τοῦ [5%] T^R [†] 8:13 δυνάμεις καὶ σημεῖα **f**³⁵ [93%] H^FR^P,O^C | 123 μεγάλα [2%] C^P | 321 μεγάλας (**κ**)A,B(C,D) [5%] T^R,N^U [‡] 8:13 γινόμενα **f**³⁵ [95%] H^FR^P,O^C,C^P | γινόμενας (**κ**A,B,D) [5%] T^R,N^U | — C [§] 8:14 τὸν **f**³⁵ [93%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | — **κ**A,B,C,D [7%] N^U ^{*} 8:16 οὕτως **f**³⁵ [94%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | οὐδεπῶ **κ**A,B,C,D [6%] N^U [†] 8:16 χριστοῦ **f**³⁵ [70%] H^F,R^P | κυρίου **κ**A,B,C [30%] O^C,T^R,C^P,N^U | κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ D [‡] 8:17 ἐπετίθουν **f**³⁵ **ϣ**⁴⁵ D [96%] H^FR^P,O^C,T^R,C^P | ἐπετιθεσαν **κ**A [3%] N^U | ἐπετιθεισαν C | ἐπετιθοσαν B [§] 8:18 θεασάμενος **f**³⁵ [85%] H^FR^P,T^R,C^P | ἰδὼν **κ**A,B,C,D [15%] O^C,N^U ^{*} 8:18 τὸ ἅγιον **f**³⁵ **ϣ**⁴⁵ A,C,D (99.6%) H^FR^P,O^C,T^R,C^P | — **κ**B (alone) N^U [†] 8:19 ἀν **f**³⁵ D [59%] T^R | εἰς **κ**A,B,C [40%] H^FR^P,O^C,C^P,N^U | — [1%] [‡] 8:19 λαμβανῇ *rell* | λαμβανει [20%]

²⁰ Πέτρος δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν· «Τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ ἐνόμισας[§] διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. ²¹ Οὐκ ἔστιν σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, ἡ γὰρ καρδιά σου οὐκ ἔστιν εὐθεΐα ἐναντίον* τοῦ Θεοῦ. ²² Μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ,† εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· ²³ εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὀρῶ σε ὄντα.» ²⁴ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν, «Δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύριον,‡ ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ’ ἐμὲ ὧν εἰρήκατε.»

²⁵ Οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι[§] καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὑπέστρεψαν* εἰς Ἱερουσαλήμ·† πολλὰς τε κώμας τῶν Σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο.‡

The Ethiopian treasurer

²⁶ Ἄγγελος δὲ Κυρίου ἐλάλησεν πρὸς Φίλιππον, λέγων, «Ἀνάστηθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος.» ²⁷ Καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη· καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ Αἰθίοψ, εὐνοῦχος, δυνάστης Κανδάκης τῆς[§] βασιλίσσης Αἰθιοπῶν, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει* προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ ²⁸ — ἦν τε ὑποστρέφων καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ, καὶ ἀνεγίνωσκεν† τὸν προφήτην Ἡσαΐαν. ²⁹ Εἶπεν δὲ τὸ Πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ, «Πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ.» ³⁰ Προσδραμὼν‡ δὲ ὁ Φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὸν προφήτην Ἡσαΐαν,[§] καὶ εἶπεν, «Ἄρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;» ³¹ Ὁ δὲ εἶπεν, «Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μή τις* ὁδηγήσῃ† με;» Παρεκάλεσέν τε τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ.

³² Ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Γραφῆς ἣν ἀνεγίνωσκεν ἦν αὕτη· «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη· καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος‡ αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως[§] οὐκ ἀνοίγει* τὸ στόμα αὐτοῦ. ³³ Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ† ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη, τὴν δὲ‡ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ.» ³⁴ Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ Φιλίππῳ εἶπεν, «Δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο, περὶ αὐτοῦ ἢ περὶ ἑτέρου τινός;» ³⁵ Ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γραφῆς ταύτης, εὐηγγελίσαστο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν.

³⁶ Ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν ὁδὸν ἤλθον ἐπὶ τι ὕδωρ, καὶ φησιν ὁ εὐνοῦχος·

§ 8:20 ἐνομισας *rell* | ἐνομησας [15%] | two other variants * 8:21 ἐναντιον **f**³⁵ C [20%] | ἐνωπιον [78%] HE,RP,OC,TR,CP | ἐναντι *KA,B,D* [2%] NU † 8:22 θεου **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | κυριου *KA,B,C,D* [5%] NU ‡ 8:24 κυριον *rell* | θεον D [12%] OC § 8:25 διαμαρτυραμενοι **f**³⁵ A,B,C,D [75%] HE,RP,OC,TR,NU | διαμαρτυρομενοι *K* [25%] CP * 8:25 υπεστρεψαν **f**³⁵ C [96%] HE,RP,OC,TR,CP | υπεστρεφον *KA,B,D* [4%] NU † 8:25 ιερουσαλημ **f**³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | ιεροσολυμα *KA,B,C(D)* [8%] NU ‡ 8:25 ευηγγελισαντο **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ευηγγελιζοντο *K(A)B,C,D* [5%] NU § 8:27 της **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — *KA,B,C,D* [3%] NU * 8:27 εληλυθει (C) *rell* | εληλυθη [50%] † 8:28 και ανεγινωσκεν **f**³⁵ (B,C) [40%] HE,RP,OC,TR,NU | 2 *K* [60%] CP | 2 τε A | αναγεινωσκων D ‡ 8:30 προσδραμων *rell* | προδραμων CP § 8:30 τον προφητην ησαιαν **f**³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 *KA,B,C* [4%] NU * 8:31 τις *rell* | της CP † 8:31 οδηγηση **f**³⁵ A [85%] HE,RP,OC,TR,CP | οδηγησει *K(C)* [15%] NU | οδαγησει B ‡ 8:32 κειροντος **f**³⁵ B [66%] RP,OC,TR,CP | κειραντος A,C [25%] HE,NU | κηραντος [8%] | κιραντος *K* [1%] § 8:32 ουτως **f**³⁵ *KA,B,C* [65%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | ουτος [35%] * 8:32 ανοιγει *rell* | ανοιγη [2%] CP | ανυγει *K* [1%] † 8:33 αυτου **f**³⁵ C [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — *KA,B* [2%] ‡ 8:33 δε **f**³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — *KA,B,C* [2%] NU

«Ἴδού, ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι;»³⁸ Καὶ ἐκέλευσεν στῆναι τὸ ἄρμα, καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὃ τε Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. ³⁹ Ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, Πνεῦμα Κυρίου ἤρπασεν τὸν Φίλιππον, καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων.

⁴⁰ Φίλιππος δὲ εὐρέθη εἰς Ἀζωτον, καὶ διερχόμενος εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Καισάρειαν.

9

Saul of Tarsus

¹ Ὁ δὲ Σαῦλος, ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ, ² ῥητήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἐάν τινας εὗρη τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλὴμ.

Jesus chooses Saul

³ Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι, ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίξειν τῇ Δαμασκῷ, καὶ ἐξαίφνης* περιήστραψεν αὐτὸν φῶς† ἀπὸ‡ τοῦ οὐρανοῦ· ⁴ καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσεν φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ, «Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις;» ⁵ Εἶπεν δέ, «Τίς εἶ, Κύριε;» Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν, § «Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.* ⁶ ἀλλὰ† ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεταιί σοι‡ τί σε δεῖ ποιεῖν.» ⁷ Οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ εἰστήκεισαν ἐνεοί, § ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδὲνα δὲ θεωροῦντες. ⁸ Ἠγέρθη δὲ ὁ * Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνεωγμένων τε† τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδέν‡ ἐβλεπεν· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. ⁹ Καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν.

Ananias sent to Saul

¹⁰ Ἦν δέ τις μαθητὴς ἐν Δαμασκῷ ὀνόματι Ἀνανίας, § καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν ὁράματι,* «Ἀνανία.» Ὁ δὲ εἶπεν, «Ἴδού ἐγώ, Κύριε.» ¹¹ Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· «Ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην Εὐθεΐαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαῦλον ὀνόματι, Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται, ¹² καὶ

§ 8:36 βαπτισθῆναι f³⁵ p⁴⁵ xA,B,C (88%) HFRP,CP,NU | βαπτισθῆναι 37 ειπεν δε αυτω ει πιστευεις εξ ολης της καρδιας σου εξεστιν αποκριθεις δε ειπεν πιστευω τον υιον του θεου ειναι ιησουν χριστον (8.4%) | βαπτισθῆναι 37 ειπεν δε ο φιλιππος ει πιστευεις εξ ολης της καρδιας εξεστιν αποκριθεις δε ειπεν πιστευω τον υιον του θεου ειναι τον ιησουν χριστον (0.6%) OC,TR [actually, only cursive 1883 of the 16th century is identical to OC,TR—OC is in small print] | four variations include ευνουχος and a 2nd αυτω before πιστευω (1.1%) | four further variations (1.9%) (The addition appears in eighteen slightly different forms [the name 'Philip' appears in eleven MSS, or 2.3%]. Since Philip's house in Caesarea seems to have been something of a way-station for travelling Christians, he probably repeated the story hundreds of times; the information given in verse 37 is likely historically correct, but the Holy Spirit didn't have Luke include it in the inspired account.) * 9:3 και εξαίφνης f³⁵ [96%] HFRP,OC,TR,CP | 2 τε (x)A(B,C) [4%] NU † 9:3 περιηστραψεν αυτον φως f³⁵ [96%] HFRP,OC,TR,CP | 213 xB,C [4%] NU | 231 A ‡ 9:3 απο f³⁵ p⁴⁵ [92%] HFRP,OC,TR,CP | εκ xA,B,C [8%] NU § 9:5 κυριος ειπεν f³⁵ [93%] HFRP,OC,TR,CP | 2 x [2%] | — p⁴⁵ A,B,C [3%] NU | 2 προς αυτον [2%] * 9:5 διωκεις f³⁵ p⁴⁵ xA,B,C [99.9%] HFRP,OC,CP,NU | 1 σκληρον σοι προς κεντρα λακτιζειν τρεμων τε και θαμβων ειπε κυριε τι με θελεις ποιησαι και ο κυριος προς αυτον TR † 9:6 αλλα rell | αλλ [8%] | — TR ‡ 9:6 σοι f³⁵ [96%] HFRP,OC,TR,CP | 1 ο xA,B,C [4%] NU § 9:7 ενεοι f³⁵ xA,B,C [60%] HFRP,OC,NU | ευνεοι [40%] TR,CP * 9:8 ο f³⁵ [97%] HFRP,OC,TR,CP | — xA,B,C [3%] NU † 9:8 τε f³⁵ [88%] HFRP,OC | δε xA,B,C [12%] TR,CP,NU ‡ 9:8 ουδεν‡ f³⁵ C [98%] HFRP,OC,TR,CP | ουδεν xA,B [2%] NU § 9:10 ανανιας f³⁵ [95%] RP,OC,TR,CP | ανανιας [5%] HF,NU (This statement obtains for all occurrences of the name.) * 9:10 ο κυριος εν οραματι f³⁵ [96%] HFRP,OC,TR,CP | 3412 xA,B,C [4%] NU

εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα† Ἀνανίαν ὀνόματι‡ εἰσελθόντα καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα,§ ὅπως ἀναβλέψῃ.» ¹³ Ἀπεκρίθη δὲ* Ἀνανίας· «Κύριε, ἀκήκοα† ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησεν τοῖς ἁγίοις σου‡ ἐν Ἱερουσαλὴμ. ¹⁴ Καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου.» ¹⁵ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος· «Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοί ἐστίν§ οὗτος, τοῦ βασιτάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν* καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραὴλ. ¹⁶ ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.» ¹⁷ Ἀπῆλθεν δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπιθεὶς ἐπ’ αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπεν, «Σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ Κύριος ἀπέσταλκέν με,† ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ἥ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς‡ Πνεύματος Ἁγίου.» ¹⁸ Καὶ εὐθέως ἀπέπεσον§ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ* ὥσει† λεπίδες, ἀνέβλεψέν τε παραχρῆμα‡ καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη, ¹⁹ καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν. Ἐγένετο δὲ ὁ Σαῦλος§ μετὰ τῶν* ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς.

Saul starts preaching

²⁰ Καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσεν τὸν Ἰησοῦν,† ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. ²¹ Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες καὶ ἔλεγον· «Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας, ἐν‡ Ἱερουσαλὴμ, τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο; Καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐλήλυθεν,§ ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ* ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς.» ²² Σαῦλος† δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο καὶ συνέχυνεν‡ τοὺς§ Ἰουδαίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ, συμβιβάζων ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Saul escapes death

²³ Ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναί, συνεβουλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν. ²⁴ ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν. Παρετήρουν* τε† τὰς πύλας ἡμέρας τε‡ καὶ νυκτὸς ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσιν. ²⁵ λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ§ νυκτός, καθῆκαν διὰ τοῦ τείχους,* χαλάσαντες ἐν σπιρίδι.

† 9:12 ἐν ὁραματι ἀνδρα f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 B,C [1%] [NU] | 3 κα [2%] | 12 [1%] ‡ 9:12 ἀνανιαν ὀνοματι f³⁵ κα,B,C [20%] NU | 21 [80%] HF,RP,OC,TR,CP § 9:12 χεῖρα f³⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | χεῖρας (κ)A,C [3%] | τας χεῖρας B [1%] [NU] | χεῖραν [5%] * 9:13 δε f³⁵ κα,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 ο [5%] TR † 9:13 ἀκηκοα f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ηκουσα κα,B,C [3%] NU ‡ 9:13 ἐποιησεν τοις ἁγίοις σου f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 2341 κ(A)B,C [4%] NU § 9:15 μοι ἐστιν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κα,B,C [5%] NU * 9:15 ἐθνῶν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τε κα,B,C [5%] NU † 9:17 με f³⁵ [90%] HF,RP | 1 ἱησοῦς p⁴⁵ κα,B,C [10%] OC,TR,CP,NU ‡ 9:17 πλησθῆς *rell* | πλησθεις [20%] § 9:18 ἀπέπεσον f³⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | ἀπέπεσαν κα,B,C [6%] NU | ἀπέπεσων [3%] * 9:18 ἀπο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ f³⁵ κC [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 4123 p^{45v} A,B [2%] NU † 9:18 ὥσει f³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ὡς p⁴⁵ κα,B [3%] NU ‡ 9:18 παραχρῆμα f³⁵ [30%] TR,CP | — p⁴⁵ κα,B,C [70%] HF,RP,OC,NU § 9:19 ὁ σαυλος f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | — κα,B,C [6%] NU | 2 [7%] * 9:19 τῶν f³⁵ κα,B,C [35%] HF,RP,TR,CP,NU | 1 οντων [65%] OC † 9:20 ἱησοῦν f³⁵ p⁴⁵ κα,B,C [20%] OC,NU | χριστον [80%] HF,RP,TR,CP [To teach that the Messiah was the Son of God would be ‘old hat’, no problem—but Saul was showing that Jesus was God’s Son. Notice the end of verse 22, “THIS is the Christ”—what is the antecedent of “this”? To say that the Christ is the Christ would be stupid, which neither of the authors is.] ‡ 9:21 ἐν f³⁵ B,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰς κα [1%] NU § 9:21 ἐληλυθεν f³⁵ [96%] HF,RP,OC | ἐληλυθει κα,B,C [4%] TR,CP,NU * 9:21 ἀγαγῇ *rell* | ἀναγαγῇ p⁴⁵ [12%] | ἀπαγαγῇ [1%] | ἀγαγεῖ [7%] † 9:22 σαυλος *rell* | παυλος [6%] CP ‡ 9:22 συνέχυνεν f³⁵ p^{45A} [97%] HF,RP,OC,TR | συνέχυνεν κB,C [1%] NU | συνέχεε [2%] CP § 9:22 τοὺς f³⁵ A,C [99%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | — κB [1%] * 9:24 παρετήρουν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | παρετήρουντο κα,B,C [5%] NU † 9:24 τε f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | δε καὶ κα,B,C [4%] NU | δε [2%] ‡ 9:24 τε *rell* | — (A) [24%] § 9:25 αὐτον οἱ μαθηταὶ f³⁵ (87.1%) HF,RP,OC,TR,CP | 231 (3%) | 123 δια τῆς (1.9%) | 23 αὐτοῦ κα,B,C (1.9%) NU | 23 (4.7%) | 123 αὐτοῦ (0.8%) | one other reading (0.6%) * 9:25 καθῆκαν δια τοῦ τειχοῦς f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 2341 αὐτον (κ)A,B,C [5%] NU

Barnabas vouches for Saul

²⁶ Παραγενόμενος δὲ ὁ Σαῦλος† ἐν‡ Ἱερουσαλὴμ, ἐπειράτο§ κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶν μαθητής.
²⁷ Βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν ἤγαγεν πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδεν* τὸν Κύριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν Δαμασκῷ ἐπαρρησιάσατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου† Ἰησοῦ. ²⁸ Καὶ ἦν μετ’ αὐτῶν εἰσπορευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος‡ ἐν§ Ἱερουσαλὴμ, καὶ* παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ.† ²⁹ Ἐλάλει‡ τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς· οἱ δὲ ἐπεχείρουν ἀνελεῖν αὐτόν.§ ³⁰ Ἐπιγνόντες* δὲ οἱ ἀδελφοί, κατήγαγον αὐτόν εἰς Καισάρειαν καὶ ἐξαπέστειλαν† εἰς Ταρσόν.

A brief respite

³¹ Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι‡ καθ’ ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Γαλιλαίας, καὶ Σαμαρείας, εἶχον§ εἰρήνην οἰκοδομοῦμεναι· καὶ πορευόμεναι* τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπληθύνοντο.†

Peter's ministry

³² Ἐγένετο δέ, Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων, κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοικοῦντας Λύδαν.‡

Peter heals Aeneas

³³ Εὗρεν δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπον τινα Αἰνέαν ὀνόματι§ ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κρᾶββάτῳ,* ὃς ἦν παραλελυμένος. ³⁴ Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος· «Αἰνέα, ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ † Χριστός. Ἀνάστηθι καὶ στρώσον σεαυτῷ.» Καὶ εὐθέως ἀνέστη. ³⁵ Καὶ εἶδον‡ αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες Λύδαν§ καὶ τὸν* Ἀσάρωνα,† οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν Κύριον.

Peter raises Dorcas

³⁶ Ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβηθά,‡ ἡ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων§ καὶ ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει. ³⁷ Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ αὐτὴν

† 9:26 ο σαυλος f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 παυλος [5%] | — κA,B,C [3%] NU ‡ 9:26 εν f³⁵ [86%] HF,RP,CP | † 9:26 ειρατο f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | † 9:26 ειραζεν κA,B,C [2%] NU
 † 9:27 ειδεν rell | ιδεν A [12%] † 9:27 κυριου f³⁵ (A) [45%] | — κB,C [55%] HF,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 9:28 και εκπορευομενος f³⁵ κA,B,C [20%] OC,TR,NU | — [80%] HF,RP,CP (An easy case of homoioteleuton.) § 9:28 εν f³⁵ [30%] OC,TR | † 9:28 ιησου f³⁵ (C) [24%] | κυριου 1 [67%] HF,RP,OC,TR,CP | κυριου κA,B [8%] NU | — [1%] ‡ 9:29 ελαλει rell | ελαλη [25%] § 9:29 ανελειν αυτον f³⁵ κ(A)B(C) [20%] NU | 21 [80%] HF,RP,OC,TR,CP * 9:30 επιγνοντες rell | επιγνωντες [35%] † 9:30 εξαπεστειλαν f³⁵ A [20%] | 1 αυτον κB,C [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 9:31 αι μεν ουν εκκλησiai f³⁵ (91.7%) HF,RP,OC,TR,CP | η 23 εκκλησια κA,B,C (8.3%) NU (This set and the next three go together, singular vs plural.) § 9:31 ειχον f³⁵ (91.9%) HF,RP,OC,TR,CP | ειχεν κA,B,C (8.1%) NU * 9:31 οικοδομουμεναι και πορευομεναι f³⁵ (91.1%) HF,RP,OC,TR,CP | οικοδομουμενοι 2 πορευομενοι (0.8%) | οικοδομουμενη 2 πορευομενη κA,B,C (8.1%) NU † 9:31 επληθυνοντο f³⁵ (90.7%) HF,RP,OC,TR,CP | επληθυνετο κA,B,C (9.3%) NU ‡ 9:32 λυδδαν f³⁵ C [75%] HF,RP,OC,TR | λυδδα (κ)A,B [2%] NU | λυδαν [23%] CP § 9:33 αινεαν ονοματι f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B(C) [4%] NU | 1 [1%] * 9:33 κρᾶββατω f³⁵ [43%] HF,RP,TR,CP | κρᾶβατω [16%] | κρᾶβαττω [22%] OC | κρᾶβαττου κA,B,C [2%] NU | κρᾶβατου [5%] | three further spellings [2%] † 9:34 ο f³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — κB,C [2%] NU ‡ 9:35 ειδον rell | ειδαν A,B,C [1%] NU | ιδον [9%] § 9:35 λυδδαν f³⁵ ϕ⁵³C [80%] HF,RP,OC,TR | λυδδα κA,B [5%] NU | λυδαν [15%] CP * 9:35 τον rell | την CP | — ϕ⁵³κ † 9:35 ασσαρωνα f³⁵ [65%] HF,RP | σαρωνα ϕ⁵³B,C [17%] OC,NU | σαρρωνα κA | σαρωναν ϕ⁴⁵ [5%] TR,CP | ασαρωνα [12%] ‡ 9:36 ταβηθα f³⁵ [54%] RP | ταβιθα κA [45%] HF,OC,TR,CP,NU | ταβειθα ϕ^{45,53}B,C [1%] § 9:36 αγαθων εργων f³⁵ ϕ⁵³κA [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 ϕ⁴⁵B,C [2%] NU | 1 [5%]

ἐθθηκαν* ἐν τῷ† ὑπερώῳ. 38 Ἐγγὺς δὲ οὔσης Λύδδης‡ τῇ Ἰόππῃ, οἱ μαθηταί, ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν§ πρὸς αὐτὸν παρακαλοῦντες μὴ ὀκνηῆσαι* διελθεῖν ἕως αὐτῶν.† 39 Ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῶον, καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι κλαίουσαι καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας καὶ ἱμάτια ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὔσα ἢ Δορκάς. 40 Ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας, ὁ Πέτρος‡ θεὸς τὰ γόνατα προσήξατο, καὶ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα εἶπεν, «Ταβηθά,§ ἀνάστηθι.» Ἡ δὲ ἤνοιξεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισεν.* 41 Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα ἀνέστησεν αὐτήν, φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας παρέστησεν αὐτήν ζῶσαν. 42 Γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς Ἰόππης, καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν† ἐπὶ τὸν Κύριον. 43 Ἐγένετο δὲ αὐτὸν ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι‡ ἐν Ἰόππῃ παρά τινι Σίμωνι, βυρσεῖ.

10

The case of Cornelius

1 Ἄνὴρ δέ τις ἦν* ἐν Καισαρείᾳ ὀνόματι Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης ἐκ σπείρας† τῆς καλουμένης Ἰταλικῆς, 2 εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε‡ ἐλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ διὰ παντός. 3 Εἶδεν ἐν ὁράματι φανερώς, ὥσει§ ὥραν ἐνάτην* τῆς ἡμέρας, ἄγγελον τοῦ Θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντα αὐτῷ, «Κορνήλιε.» 4 Ὁ δέ, ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἔμβορος γενόμενος, εἶπεν, «Τί ἐστίν, Κύριε;» Εἶπεν δὲ αὐτῷ· «Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον† τοῦ Θεοῦ. 5 Καὶ νῦν πέμπω εἰς Ἰόππην ἄνδρα‡ καὶ μετάπεμψαι Σίμωνα,§ ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος.* 6 οὗτος ξενίζεται παρά τινι Σίμωνι, βυρσεῖ, ὃ ἐστὶν οἰκία παρὰ θάλασσαν.»† 7 Ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ ‡ λαλῶν τῷ Κορνηλίῳ,§ φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ* καὶ στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ, 8 καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα† ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν‡ Ἰόππην.

God prepares Peter

* 9:37 αὐτην ἐθθηκαν f³⁵ p^{45,53}C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κA [3%] [NU] | 2 B † 9:37 τῷ f³⁵ p⁵³A,C [20%] | — p⁴⁵κB [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU ('the' upper room, of her house.) ‡ 9:38 λυδδης f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR | λυδδας p⁵³κB,C [2%] NU | λυδδα A | λυνδα p^{45v} | λυδης [5%] CP | λυδδη [5%] § 9:38 ἀπεστείλαν f³⁵ [92%] HF,RP | 1 δυο ανδρας p⁴⁵κA,B,C [8%] OC,TR,CP,NU (OC is in small print.) * 9:38 οκνησαι f³⁵ p⁴⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | οκνησης κA,B,C [3%] NU † 9:38 αυτων f³⁵ p^{45v} [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ημων κA,B,C [3%] NU ‡ 9:40 πετρος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και p⁴⁵κA,B,C [5%] NU § 9:40 ταβηθα f³⁵ [50%] RP | ταβιθα κA,C [50%] HF,OC,TR,CP,NU | ταβειθα B * 9:40 ανεκαθισεν rel | ανεκαθησεν [15%] | ανεκαθεισεν A | ανεκαθισαι [5%] † 9:42 πολλοι επιστευσαν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 p⁵³κA,B,C [4%] NU ‡ 9:43 αυτον ημερας ικανας μειναι f³⁵ A [20%] | 2341 [79%] HF,RP,OC,TR,CP | 234 p⁵³κB [1%] NU | 2 τινας 41 C * 10:1 ην f³⁵ [65%] HF,RP,TR,CP | — κA,B,C [35%] OC,NU † 10:1 σπειρας f³⁵ B [45%] | σπειρης κA,C [55%] HF,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 10:2 τε f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [4%] NU § 10:3 ωσει f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR | 1 περι A,B,C [5%] NU | ως [6%] CP | ως περι κ [3%] | περι [1%] * 10:3 ενατην f³⁵ κA,B,C [65%] HF,RP,OC,NU | εννατην [35%] CP,TR † 10:4 ενωπιον f³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | εμπροσθεν κA,B [3%] NU ‡ 10:5 εις ιοππην ανδρας f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 κA,B,C [5%] NU § 10:5 σιμωνα f³⁵ κ [97%] HF,RP,OC,TR | 1 τινα A,B,C [3%] CP,NU * 10:5 ος επικαλειται πετρος f³⁵ κ(A)B,C [20%] CP,TR,NU | τον επικαλουμενον πετρον [80%] HF,RP,OC † 10:6 θαλασσαν f³⁵ κA,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 ουτος λαλησει σοι τι σε δει ποιειν [5%] TR ‡ 10:7 ο rel | — [30%] § 10:7 τῷ κορνηλίῳ f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτω κA,B,C [5%] NU * 10:7 αυτου f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [3%] NU † 10:8 αυτοις απαντα f³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B [4%] NU ‡ 10:8 την rel | — [8%] CP

9 Τῇ δὲ ἐπαύριον, ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι περὶ ὥραν ἕκτην. 10 Ἐγένετο δὲ πρόσπεινος καὶ ἠθέλην γεύσασθαι· παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, § ἐπέπεσεν* ἐπ' αὐτὸν ἕκστασις, 11 καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν† σκευὸς τι ὡς ὁθόνην μεγάλην—τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον, καὶ καθιέμενον‡ ἐπὶ τῆς γῆς— 12 ἐν ᾧ ὑπῆρχεν πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς (καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά) καὶ τὰ πετεινὰ§ τοῦ οὐρανοῦ. 13 Καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν, «Ἀναστάς, Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε.» 14 Ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν· «Μηδαμῶς, Κύριε· ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ * ἀκάθαρτον.» 15 Καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτόν, «Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισεν, σὺ μὴ κοίνου.» 16 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς,† καὶ πάλιν‡ ἀνελήφθη§ τὸ σκευὸς εἰς τὸν οὐρανόν.

The messengers arrive

17 Ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος τί ἂν εἴη τὸ ὄραμα ὃ εἶδεν, καὶ* ἰδού, οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ† τοῦ Κορνηλίου, διερωτήσαντες‡ τὴν οἰκίαν§ Σίμωνος, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα, 18 καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο εἰ Σίμων, ὁ * ἐπικαλούμενος† Πέτρος, ἐνθάδε ξενίζεται. 19 Τοῦ δὲ Πέτρου διενθυμουμένου‡ περὶ τοῦ ὁράματος εἶπεν αὐτῷ τὸ Πνεῦμα·§ «Ἰδού, ἄνδρες* ζητοῦσίν† σε· 20 ἀλλὰ‡ ἀναστάς κατάβηθι, καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν διακρινόμενος, διότι§ ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς.» 21 Καταβὰς δὲ* Πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας,† εἶπεν·‡ «Ἰδού, ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν πάρεστε;» 22 Οἱ δὲ εἶπον·§ «Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὅλου* τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου† μεταπέμψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σοῦ.» 23 Εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἐξένισεν.

On to Caesarea

Τῇ δὲ ἐπαύριον‡ ὁ Πέτρος§ ἐξῆλθεν σὺν αὐτοῖς, καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν τῶν

§ 10:10 ἐκεῖνων f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | αὐτῶν p⁴⁵ κA,B,C [7%] NU * 10:10 ἐπέπεσεν f³⁵ (78.4%) HE,RP,OC,TR,CP | ἐπέσεν (10.4%) | ἐγένετο κA,B,C (11%) NU | ἦλθεν p⁴⁵ † 10:11 καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν f³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 κA,B,C [7%] NU | — p⁴⁵ [1%] ‡ 10:11 δεδεμένον καὶ καθιέμενον f³⁵ (p⁴⁵)(C) (92.5%) HE,RP,OC,TR,CP | 3 κA(B) (4.1%) NU | 1 (1.1%) | δεδεμένην 2 καθιέμενην (1.3%) | conflation (0.9%) | one other variant (0.2%) § 10:12 τετράποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετα καὶ τὰ πετεινὰ f³⁵ (80.9%) HE,RP,OC,TR,CP | 1,4-9,2-3, 10-12 C (7.5%) | 1,7-9,2-3,10-12 (4.3%) | 1,7,9,2-3,10,12 p^{45v} κA,B (1.5%) NU | 1,2-5,9-12 (0.6%) | six variations place the five nouns—quadrupeds, earth, beasts, reptiles, birds—in different sequences (3%) | two conflation (0.9%) | two other variants (1.3%) * 10:14 ἡ f³⁵ C [95%] HE,RP,OC,TR,CP | καὶ p⁴⁵ κA,B [5%] NU † 10:16 τρίς rell | τρεῖς κA [25%] ‡ 10:16 πάλιν f³⁵ (D) [96%] HE,RP,OC,TR,CP | εὐθὺς κA,B,C [4%] NU | — p⁴⁵ [1%] § 10:16 ἀνελήφθη f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | ἀνελημφθη p⁴⁵ κA,B(D) [3%] NU * 10:17 καὶ f³⁵ C,D [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ κA,B [4%] NU † 10:17 ὑπο f³⁵ κB [30%] NU | ἀπο A,C,D [70%] HE,RP,OC,TR,CP ‡ 10:17 διερωτήσαντες f³⁵ p⁴⁵ κA,B,C,D [95%] HE,RP,OC,TR,NU | 1 καὶ μαθόντες [5%] CP § 10:17 οἰκίαν f³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τοῦ p⁴⁵ κA,B,C,D [8%] NU * 10:18 ὁ rell | — CP † 10:18 ἐπικαλούμενος rell | καλούμενος [12%] ‡ 10:19 διενθυμουμένου rell | ἐνθυμουμένου [5%] TR | διενθυμένου κ § 10:19 αὐτῷ τὸ πνεῦμα f³⁵ p⁴⁵ D,0244 (95.8%) HE,RP,OC,TR,CP[NU] | 231 κA(C) (4%) | 23 B * 10:19 ἄνδρες f³⁵ D [95%] HE,RP | 1 τρεῖς (κ)A(C) [5%] OC,TR,CP,NU | 1 δύο B (OC is in small print) † 10:19 ζητοῦσιν f³⁵ p⁴⁵ A,C,D [98%] HE,RP,OC,TR,CP | ζητούντες κB [2%] NU ‡ 10:20 ἀλλὰ rell | ἀλλ [13%] § 10:20 διότι f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | ὅτι κA,B,C,D [10%] NU * 10:21 δε rell | 1 ο (D) [10%] † 10:21 τοὺς ἄνδρας f³⁵ p^{45v} κA,B [65%] HE,RP,OC,NU | αὐτοὺς C | 12 τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπο (+τοῦ [5%] TR) κορνηλίου πρὸς αὐτὸν (αὐτοὺς [15%]) (—π.α. CP) [35%] (CP)(TR) ‡ 10:21 εἶπεν rell | 1 πρὸς αὐτοὺς CP § 10:22 εἶπον rell | εἶπαν κA,B,C [2%] NU * 10:22 οἴου rell | οἴλου CP † 10:22 ἀγγέλου f³⁵ [20%] | 1 ἀγίου κA,B,C,D [80%] HE,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 10:23 ἐπαύριον f³⁵ [80%] HE,RP,TR,CP | 1 ἀναστάς p⁴⁵ κA,B,C,D [20%] OC,NU § 10:23 ὁ πετρος f³⁵ C [92%] HE,RP,TR,CP | — κA,B,D [8%] OC,NU

ἀπὸ* Ἰόππης συνήλθον αὐτῶ· 24 καὶ τῇ† ἐπαύριον εἰσηλθον‡ εἰς τὴν Καισάρειαν. Ὁ δὲ Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτούς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. 25 Ὡς δὲ ἐγένετο τοῦ§ εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον,* συναντήσας αὐτῶ ὁ Κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσεκύνησεν. 26 Ὁ δὲ Πέτρος ἤγειρεν αὐτόν,† λέγων· «Ἀνάστηθι· κἀγὼ αὐτὸς‡ ἄνθρωπός εἰμι.» 27 Καὶ συνομιλῶν αὐτῶ εἰσηλθεν, καὶ εὗρίσκει συνεληλυθότας πολλούς. 28 Ἐφη τε πρὸς αὐτούς· «Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν§ ἐστὶν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἄλλοφύλῳ· καὶ ἐμοὶ* ὁ Θεὸς ἔδειξεν μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον. 29 Διὸ καὶ ἀναντιρρήτως ἦλθον μεταπεμφθεῖς. Πυνθάνομαι οὖν, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ† με;»

30 Καὶ ὁ Κορνήλιος ἔφη· «Ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἡμην νηστεύων· καὶ τὴν‡ ἐνάτην§ ὥραν* προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῇτι λαμπρᾷ 31 καὶ φησιν· <Κορνήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχή καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. 32 Πέμψον οὖν εἰς Ἰόππην καὶ μετακάλεσαι Σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος. Οὗτος ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος, βυρσέως, παρὰ θάλασσαν· ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι.>† 33 Ἐξαυτῆς οὖν ἔπεμψα πρὸς σε, σύ τε καλῶς ἐποίησας παραγενόμενος. Νῦν οὖν, πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πάρεσμεν ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.»‡

Peter preaches

34 Ἀνοίξας δὲ Πέτρος τὸ στόμα§ εἶπεν· «Ἐπ’ ἀληθείας καταλαμβάνομαι ὅτι οὐκ ἔστιν προσωπολήπτης* ὁ Θεός, 35 ἀλλ’ ἐν παντὶ ἔθνει† ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῶ ἐστὶν. 36 Τὸν λόγον ὃν‡ ἀπέστειλεν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ—οὗτός ἐστιν πάντων Κύριος— 37 ὑμεῖς οἴδατε, τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ’ ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενον§ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, μετὰ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης· 38 Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ,* ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ δυνάμει, ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ’ αὐτοῦ 39 —καὶ ἡμεῖς ἐσμεν† μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν, ἐν

* 10:23 ἀπο f³⁵ κA,B,C,D [95%] HE,RP,CP,NU | 1 της [5%] OC,TR (OC is in small print) † 10:24 καὶ τη f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 2 δε κA,B,C,D [4%] NU ‡ 10:24 εἰσηλθον f³⁵ A [89%] HE,RP,OC,TR,CP | εἰσηλθεν B,D [10%] NU | εἰσηλθαν κC [1%] § 10:25 του f³⁵ κA,B,C (87.6%) HE,RP,OC,NU | — (12.2%) TR,CP | a long addition D * 10:25 εἰσελθειν τον πετρον f³⁵ (κ)(A)B,C (81.9%) HE,RP,OC,TR,NU | 13 (1.7%) | ελθειν 23 (15%) CP | ελθειν 3 (1.3%) | a long addition D † 10:26 ηγειρεν αυτον f³⁵ κA,B,C,D [25%] HE,CP,NU | 21 [75%] RP,OC,TR ‡ 10:26 καγω αυτος f³⁵ A [93%] HE,RP,OC,TR,CP | και εγω 2 κB [1%] NU | και 2 εγω C | 1 D | και γαρ εγω 2 [4%] | και γαρ εγω [1%] § 10:28 αθεμιτον rell | αθεμητον [12%] | αθεμιστον D * 10:28 και εμοι f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | καμοι κA,B,C,D [4%] NU † 10:29 μετεπεμψασθε rell | μετεπεμψασθαι κA,D [15%] ‡ 10:30 νηστευων και την f³⁵ p⁵⁰ (95.2%) HE,RP,OC,TR,CP | 13 D (0.4%) | 1 (1.1%) | 3 κA,B,C (3.4%) NU § 10:30 ενατην rell | εννατην [35%] CP,TR * 10:30 ωραν f³⁵ (94.7%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁵⁰ κA,B,C (4%) NU | και (1.1%) | τε D † 10:32 ος παραγενομενος λαλησει σοι f³⁵ C,D (94.1%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ κA,B (4.6%) NU | three other variants (1.3%) ‡ 10:33 θεου f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | κυριου p⁴⁵ κA,B,C [5%] NU § 10:34 στομα rell | 1 αυτου A,C [5%] OC (in small print) * 10:34 προσωποληπτης rell | προσωπολημπτis p⁴⁵ κA,B,C,D [3%] NU | three further spellings † 10:35 εθνει rell | εθνη [25%] | εθνι κD ‡ 10:36 ον f³⁵ κC,D [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — A,B [2%] § 10:37 αρξαμενον f³⁵ p⁴⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | αρξαμενος κ(A)B,C(D) [7%] NU * 10:38 ναζαρετ f³⁵ A [80%] HE,RP,OC,TR,CP | ναζαρεθ p⁴⁵ κB,C,D [20%] NU † 10:39 εσμεν f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [4%] NU

τε τῇ χώρᾳ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν[‡] Ἱερουσαλὴμ—ὄν καὶ[§] ἀνεῖλον,* κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. ⁴⁰ Τοῦτον ὁ Θεὸς ἤγειρεν[†] τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, ⁴¹ οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσιν τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡμῖν, οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ⁴² Καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρῦξαι τῷ λαῷ, καὶ διαμαρτύρασθαι ὅτι αὐτός[‡] ἐστὶν ὁ ὠρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν. ⁴³ Τούτῳ πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἅφεςιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν.»

The Holy Spirit falls

⁴⁴ Ἐτι[§] λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. ⁴⁵ Καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνῆλθον* τῷ Πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκκέχυται. ⁴⁶ ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις καὶ μεγαλυνόντων τὸν Θεόν. Τότε ἀπεκρίθη ὁ [†] Πέτρος· ⁴⁷ «Μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις[‡] τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους οἵτινες τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔλαβον ὡς[§] καὶ ἡμεῖς;» ⁴⁸ Προσέταξέν τε* αὐτοὺς βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.[†] Τότε ἠρώτησαν αὐτὸν ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

11

Peter has to explain

¹ Ἦκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ὄντες κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. ² Καὶ ὅτε* ἀνέβη Πέτρος εἰς Ἱεροσόλυμα,[†] διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, ³ λέγοντες ὅτι «Εἰσῆλθες πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας καὶ συνεφαγες[‡] αὐτοῖς.»

⁴ Ἀρξάμενος δὲ ὁ [§] Πέτρος ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς λέγων· ⁵ «Ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει Ἰόππῃ προσευχόμενος, καὶ εἶδον ἐν ἐκστάσει ὄραμα· καταβαῖνον σκευὸς τι ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιεμένην, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρις* ἐμοῦ. ⁶ εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόουν καὶ εἶδον τὰ τετράποδα τῆς γῆς[†]—καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά—καὶ τὰ πετεινὰ[‡] τοῦ οὐρανοῦ. ⁷ Ἦκουσα δὲ[§] φωνῆς λεγούσης μοι, «Ἀναστάς, Πέτρε, θύσον καὶ φάγε.» ⁸ Εἶπον δέ· «Μηδαμῶς, Κύριε· ὅτι πᾶν* κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου.»

‡ 10:39 ἐν f³⁵ κA,C [95%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,D [5%] § 10:39 καὶ f³⁵ κA,B,C [95%] HF,RP,OC,CP,NU | — [5%] TR * 10:39 ανεῖλον rell | ανεῖλαν (κ)A,B,C,D [4%] NU † 10:40 ηγειρεν f³⁵ A,B [99%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἐν κC [1%] [NU] | 1 μετὰ (D) ‡ 10:42 αὐτός f³⁵ κA [90%] HF,RP,OC,TR,CP | οὗτος B,C,D [10%] NU § 10:44 ἐτι rell | 1 δε [15%] * 10:45 συνηλθον rell | συνηλθαν κB,NU † 10:46 ο f³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B [3%] NU ‡ 10:47 κωλῦσαι δύναται τις f³⁵ (88.1%) HF,RP,OC,TR,CP | 231 (7.4%) | 213 κA,B (3.2%) NU | 132 (D) (0.6%) | two other readings (0.6%) § 10:47 ὡς f³⁵ κA,B [25%] NU | καθὼς [75%] HF,RP,OC,TR,CP | ὡςπερ D * 10:48 τε f³⁵ A [95%] HF,RP,OC,TR,CP | δε κB [5%] NU | τότε (D) † 10:48 βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ f³⁵ [35%] CP | 123456 [57%] HF,RP,OC,TR | 12347 χριστοῦ [5%] | 2347 χριστοῦ 1 κA,B [2%] NU | 1234567 χριστοῦ D [1%] * 11:2 καὶ ὅτε f³⁵ (90.7%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 ὅτι (1.1%) | 2 δε κA,B (7.6%) NU | conflation (0.4%) | a long addition D † 11:2 ἱεροσόλυμα f³⁵ D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | ἱερουσαλημ ϣ⁴⁵ κA,B [2%] NU ‡ 11:3 εἰσῆλθες πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντες καὶ συνεφαγες f³⁵ κA,D [20%] NU | 2345167 [71%] HF,RP,OC, TR,CP | 234516 συνεφαγεν [8%] | εἰσῆλθεν 23456 συνεφαγεν ϣ⁴⁵ B [1%] § 11:4 ο f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — ϣ⁴⁵ κA,B,D [5%] NU * 11:5 ἀχρις f³⁵ ϣ⁴⁵ D [97%] HF,OC,TR,CP | ἀχρι κA,B [3%] RP,NU † 11:6 τῆς γῆς rell | — [20%] ‡ 11:6 πετεινὰ rell | πετηνὰ [20%] | πετινὰ κ [1%] § 11:7 δε f³⁵ D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 καὶ κA,B [5%] NU * 11:8 παν f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | — ϣ⁴⁵ κA,B,D [5%] NU | τι [1%]

9 Ἀπεκρίθη δέ μοι[†] ἐκ δευτέρου φωνή[‡] ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, <Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισεν σὺ μὴ κοίνου.> 10 Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς, καὶ πάλιν ἀνεσπάσθη[§] ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν. 11 Καὶ ἰδοὺ, ἐξαυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ ἡμεν,^{*} ἀπεσταλμένοι ἀπὸ Καισαρείας πρὸς με. 12 Εἶπεν δέ μοι τὸ Πνεῦμα[†] συνελθεῖν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενον.[‡] Ἦλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἑξ ἀδελφοὶ οὗτοι, καὶ εἰσῆλθομεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός. 13 Ἀπήγγειλέν δέ[§] ἡμῖν πῶς εἶδεν τὸν^{*} ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα αὐτῷ,[†] <Ἀπόστειλον εἰς Ἰόππην[‡] καὶ μετάπεμψαι Σίμωνα, τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, 14 ὃς λαλήσει ῥήματα πρὸς σε ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.> 15 Ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν, ἐπέπεσεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ. 16 Ἐμνήσθην[§] δὲ τοῦ ῥήματος τοῦ^{*} Κυρίου, ὡς ἔλεγεν ὅτι[†] <Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε[‡] ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.> 17 Εἰ οὖν τὴν ἴσιν δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ὡς καὶ ἡμῖν πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν,[§] ἐγὼ^{*} τίς ἡμεν δυνατὸς κωλύσαι τὸν Θεόν;[‡] 18 Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα ἡσύχασαν καὶ ἐδόξαζον[†] τὸν Θεόν, λέγοντες, «Ἄραγε[‡] καὶ τοῖς ἔθνεσιν ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωήν.»[§]

Enter Barnabas

19 Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἐπὶ Στεφάνῳ διῆλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις. 20 Ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν, ἄνδρες Κύπριοι καὶ Κυρηναῖοι, οἵτινες εἰσελθόντες^{*} εἰς Ἀντιόχειαν ἐλάλουν[†] πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν. 21 Καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου μετ' αὐτῶν,[‡] πολὺς τε ἀριθμὸς[§] πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον. 22 Ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκκλησίας τῆς^{*} ἐν Ἱεροσολύμοις[†] περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν Βαρνάβαν διελθεῖν[‡] ἕως Ἀντιοχείας.[§] 23 ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν^{*} τοῦ Θεοῦ ἐχάρη, καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας προσμένειν τῷ Κυρίῳ 24 (ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου καὶ πίστεως). Καὶ προσετέθη ὄχλος ἱκανὸς τῷ Κυρίῳ.

† 11:9 μοι f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ KA,B,D [3%] NU ‡ 11:9 εκ δευτερου φωνη f³⁵ B [20%] | 312 p⁴⁵ KA [80%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | 3 D § 11:10 παλιν ανεσπασθη f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 KA,B,D [3%] NU * 11:11 ημεν f³⁵ p⁴⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | ημεν KA,B,D [5%] NU | ημιν [5%] † 11:12 μοι το πνευμα f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 p⁴⁵ KA,B,D [3%] NU ‡ 11:12 διακρινομενον f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | διακριναντα A(B) [3%] NU | διακρινοντα x [2%] | διακρινομενος [5%] | — D § 11:13 δε f³⁵ KA,B,D [30%] NU | τε [70%] HE,RP,OC,TR,CP * 11:13 τον f³⁵ KA,B [99%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | — p⁴⁵ D [1%] † 11:13 αυτω f³⁵ D [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B [2%] NU ‡ 11:13 ιοππην f³⁵ KA,B,D [20%] NU | 1 ανδρας [80%] HE,RP,OC,TR,CP § 11:16 εμνησθην rell | εμνησθη [13%] | εμνησθημεν A * 11:16 του f³⁵ KA,B,D [40%] NU | — [60%] HE,RP,OC,TR,CP † 11:16 οτι f³⁵ [25%] | — KA,B,D [75%] HE,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 11:16 βαπτισθησεσθε rell | βαπτισθησεσθαι KA,D [10%] § 11:17 ιησουν f³⁵ [25%] | 1 χριστον KA,B,D [75%] HE,RP,OC,TR,CP,NU * 11:17 εγω f³⁵ KA,B [20%] NU | 1 δε [80%] HE,RP,OC,TR,CP † 11:18 εδοξαζον f³⁵ A [70%] HE,RP,OC,TR,CP | εδοξασαν xB [30%] NU | εδοξαν D ‡ 11:18 αραγε f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | αρα KA,B,D [4%] NU § 11:18 εδωκεν εις ζωην f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 KA,B,D [4%] NU * 11:20 εισελθοντες f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | ελθοντες KA,B,D [10%] NU † 11:20 ελαλουν f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 και KA,B [3%] NU ‡ 11:21 αυτων rell | 1 του ιασθαι αυτους [5%] CP § 11:21 αριθμος f³⁵ D [98%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ο KA,B [2%] NU * 11:22 της f³⁵ A,D [85%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ουσης xB [15%] NU † 11:22 ιεροσολυμοις f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ιερουσαλημ p⁴⁵ KA,B,D [5%] NU ‡ 11:22 διελθειν f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | — KA,B [3%] § 11:22 εως αντιοχειας rell | εις αντιοχειαν CP * 11:23 χαριν f³⁵ D [99%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 την KA,B [1%] [NU]

²⁵ Ἐξῆλθεν δὲ εἰς Ταρσὸν ὁ Βαρνάβας† ἀναζητῆσαι Σαῦλον, ²⁶ καὶ εὐρὼν‡ ἡγαγεν§ εἰς Ἀντιόχειαν. Ἐγένετο δὲ αὐτοὺς* ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι† τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανόν. Χρηματίσαι τε πρῶτον‡ ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς.

Enter Agabus

²⁷ Ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις, κατήλθον ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφῆται εἰς Ἀντιόχειαν. ²⁸ Ἀναστὰς δὲ εἰς ἕξ αὐτῶν ὀνόματι Ἄγαβος, ἐσήμανεν διὰ τοῦ Πνεύματος λιμὸν μέγαν§ μέλλειν ἔσσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην (ὅστις* καὶ† ἐγένετο ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος).‡ ²⁹ Τῶν δὲ μαθητῶν, καθὼς εὐπορεῖτό§ τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς· ³⁰ ὃ καὶ ἐποίησαν ἀποστείλαντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς Βαρνάβα καὶ Σαύλου.

12

Enter Herod

¹ Κατ' ἐκείνον δὲ τὸν καιρὸν, ἐπέβαλεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. ² Ἀνεῖλεν δὲ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου, μαχαίρα.* ³ Καὶ ἰδὼν† ὅτι ἀρεστόν ἐστιν τοῖς Ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ Πέτρον (ἦσαν δὲ αἱ‡ ἡμέραι τῶν ἀζύμων) ⁴ —ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακὴν, παραδοὺς τέσσαρσιν τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτόν, βουλόμενος μετὰ τὸ Πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ.

Enter angel

⁵ Ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ, προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενής§ γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ* αὐτοῦ. ⁶ Ὅτε δὲ ἔμελλεν† προάγειν αὐτόν‡ ὁ Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἀλύσεσιν δυσίν, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακὴν. ⁷ Καὶ ἰδοὺ, ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν λέγων, «Ἀνάστα ἐν τάχει,» καὶ ἐξέπεσον§ αὐτοῦ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. ⁸ Εἶπέν τε* ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν, «Περίζωσαι† καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου.» Ἐποίησεν δὲ οὕτως. Καὶ λέγει αὐτῷ, «Περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου καὶ ἀκολούθει μοι.» ⁹ Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει‡

† 11:25 ο βαρναβας f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ KA,B(D) [4%] NU ‡ 11:26 ευρων f³⁵ KA,B,D [25%] HE,RP,NU | 1 αυτον [75%] OC,TR,CP § 11:26 ηγαγεν f³⁵ p⁴⁵ KA,B,D [40%] NU | 1 αυτον [60%] HE,RP,OC,TR,CP (OC is in small print) * 11:26 αυτους f³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | αυτοις p⁴⁵ [4%] | αυτοις και KA,B [4%] NU | οιτινες D † 11:26 συναχθηναι f³⁵ (D) [80%] HE,RP | 1 εν f³⁵pt p⁴⁵ KA,B [20%] OC,TR,CP,NU (OC is in small print) ‡ 11:26 πρωτον f³⁵ A(D) [98%] HE,RP,OC,TR,CP | πρωτος p⁴⁵ KB [2%] NU § 11:28 μεγαν f³⁵ D [96%] HE,RP,OC,TR,CP | μεγαλην p⁴⁵ KA,B [4%] NU * 11:28 οστις f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ητις KA,B,D [5%] NU † 11:28 και f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B,D [5%] NU ‡ 11:28 καισαρος f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ KA,B,D [3%] NU § 11:29 ευπορειτο f³⁵ A,B [71%] HE,RP,CP,NU | ηυπορειτο [25%] OC,TR | ευπορουντο D | ευποριτο K | four other variants [3%] * 12:2 μαχαिरα f³⁵ D [98%] HE,RP,OC,TR,CP | μαχαιρη KA,B [2%] NU † 12:3 και ιδων f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 2 δε p⁴⁵ KA,B [5%] NU ‡ 12:3 αι f³⁵ A,D [50%] HE,RP,OC[NU] | — p⁴⁵v KB [50%] TR,CP § 12:5 εκτενης f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | εκτενως KA,B [2%] NU | εν εκτενεια D * 12:5 υπερ f³⁵ A [95%] HE,RP,OC,TR | περι KB,D [5%] CP,NU † 12:6 εμελλεν f³⁵ A,D [65%] HE,RP,OC,TR,CP | ημελλεν KB [35%] NU ‡ 12:6 προαγειν αυτον f³⁵ D [25%] | 21 [58%] HE,RP,OC,TR | προαγαγειν 2 A [2%] CP,NU | προσαγειν 2 K [8%] | προσαγαγειν 2 B [1%] | 2 προαγαγειν [5%] | two other variants [1%] § 12:7 εξεπεσον rell | εξεπεσαν KA,B,D [5%] NU | εξεπεσων [3%] * 12:8 τε f³⁵ KA [85%] HE,RP,OC,TR,CP | δε B,D [15%] NU † 12:8 περιζωσαι f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ζωσαι KA,B,D [5%] NU ‡ 12:9 ηκολουθει rell | ηκολουθη [15%] | ηκολουθι K [1%]

αὐτῷ,§ καὶ οὐκ ἤδει* ὅτι ἀληθὲς ἐστὶν τὸ γινόμενον† διὰ‡ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὄραμα βλέπειν. ¹⁰ Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον§ ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις αὐτομάτη* ἠνοιχθη† αὐτοῖς· καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ’ αὐτοῦ.

Enter Rhoda

¹¹ Καὶ ὁ Πέτρος, γενόμενος ἐν ἑαυτῷ,‡ εἶπεν, «Νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι ἐξαπέστειλεν§ Κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ καὶ ἐξείλετό* με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς† προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.» ¹² Συνιδὼν τε‡ ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν§ Μαρίας, τῆς μητρὸς Ἰωάννου (τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου), οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι* καὶ προσευχόμενοι. ¹³ Κρούσαντος δὲ τοῦ Πέτρου† τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προσῆλθεν παιδίσκη ὑπακοῦσαι, ὀνόματι Ῥόδη. ¹⁴ Καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν τοῦ Πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξεν τὸν πυλῶνα, εἰσδραμοῦσα δὲ ἀπήγγειλεν ἐστάναι τὸν Πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος. ¹⁵ Οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον,‡ «Μαίνη.» Ἡ δὲ διυσχυρίζετο οὕτως ἔχειν. Οἱ δὲ§ ἔλεγον, «Ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστίν.»* ¹⁶ Ὁ δὲ Πέτρος ἐπέμενε κρούων· ἀνοίξαντες δὲ εἶδον† αὐτὸν καὶ ἐξέστησαν. ¹⁷ Κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγᾶν, διηγῆσατο αὐτοῖς‡ πῶς ὁ Κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν§ ἐκ τῆς φυλακῆς. Εἶπεν δέ,* «Ἀπαγγείλατε Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ταῦτα.» Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.

Poor guards

¹⁸ Γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. ¹⁹ Ἡρώδης δέ,† ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὐρῶν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι. Καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν‡ Καισάρειαν διέτριβεν.

Herod gets his ‘comeuppance’

²⁰ Ἦν δὲ ὁ Ἡρώδης§ θυμομαχῶν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις· ὁμοθυμαδὸν τε* παρῆσαν πρὸς αὐτόν, καὶ πείσαντες Βλάστον, τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ἠτοῦντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς. ²¹ Τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρώδης, ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν καὶ† καθίσας‡ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς. ²² Ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει,§ «Θεοῦ φωνή* καὶ οὐκ ἀνθρώπου.» ²³ Παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος

§ 12:9 αὐτῷ f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B,D [3%] NU * 12:9 ἤδει rell | ἠδη [12%] | ἠδι κ | two other variants † 12:9 γινόμενον rell | γενομενον [5%] CP | γεινομενον B,D ‡ 12:9 δια rell | υπο A [20%]
 § 12:10 ἦλθον rell | ἦλθαν KA,B [1%] NU * 12:10 αὐτομάτη rell | αὐτοματι [15%] † 12:10 ἠνοιχθη f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | ἠνοιγη A [5%] NU | ἠνυγη KB,D | ἠνυχθη [4%] ‡ 12:11 γενομενος ἐν ἑαυτῷ f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 KA,D [5%] NU | 2 αὐτῷ 1 B § 12:11 ἐξαπεστειλεν f³⁵ KA [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ο B [4%] [NU] * 12:11 ἐξείλετο rell | ἐξείλατο KA,B,D [13%] NU | ἐξηλατο [7%] | ἐξίλατο [1%] | ἐρρυσάτο [5%] † 12:11 τῆς rell | — CP ‡ 12:12 τε rell | δε A [15%] | καὶ D | 1 ο πετρος [13%] § 12:12 οἰκίαν f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τῆς KA,B,D [2%] NU * 12:12 συνηθροισμενοι rell | 1 ἀδελφοι [5%] CP † 12:13 τοῦ πετρου f³⁵ [90%] HE,RP,TR,CP | αὐτου KA,B,D [10%] OC,NU ‡ 12:15 εἶπον rell | εἶπαν KA,B [2%] NU | ἐλεγον D^V | two other variants [1%] § 12:15 δε rell | δ TR * 12:15 αὐτου ἐστιν f³⁵ D [99%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 KA,B [1%] NU † 12:16 εἶδον rell | εἶδαν A,B [1%] NU | ἰδον [8%] | καὶ ἰδοντες D ‡ 12:17 αὐτοῖς f³⁵ B,D [97%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — KA [3%] § 12:17 αὐτον ἐξηγαγεν (A) rell | 21 [13%] OC * 12:17 δε f³⁵ D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | τε p⁴⁵ KA,B [3%] NU † 12:19 δε rell | τε A [5%] CP ‡ 12:19 τὴν f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ KA,B,D [10%] NU § 12:20 ο ἠρωδης f³⁵ [85%] HE,RP,TR,CP | 2 [11%] OC | — KA,B(D) [4%] NU * 12:20 τε f³⁵ [20%] OC,CP | δε KA,B(D) [70%] HE,RP,TR,NU | — [10%] † 12:21 καὶ f³⁵ A,D [95%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — KB [5%] ‡ 12:21 καθίσας rell | καθησας [20%] § 12:22 ἐπεφωνει rell | ἐπεφωνη [18%] * 12:22 θεου φωνη f³⁵ KA,B(D) [20%] OC,TR,NU | 21 [78%] HE,RP,CP | 2 κυριου [2%]

Κυρίου, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκεν[†] δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος,[‡] ἐξέψυξεν.

²⁴ Ὁ δὲ λόγος τοῦ Θεοῦ ἤρξανεν καὶ ἐπληθύνετο.

The Gentile Church

²⁵ Βαρνάβας δὲ καὶ Σαῦλος ὑπέστρεψαν εἰς Ἀντιόχειαν,[§] πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες καὶ* Ἰωάννην, τὸν ἐπικληθέντα Μᾶρκον.

13

Missionary journey I—Barnabas and Saul→Paul

¹ Ἦσαν δὲ τινες* ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὔσαν ἐκκλησίαν προφῆται καὶ διδάσκαλοι· ὃ τε Βαρνάβας καὶ Συμεὼν (ὁ καλούμενος[†] Νίγερ) καὶ Λούκιος ὁ Κυρηναῖος,[‡] Μαναὴν τε (Ἡρώδου τοῦ τετράρχου[§] σύντροφος) καὶ Σαῦλος.
² Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, «Ἀφορίσατε* δὴ μοι τὸν[†] Βαρνάβαν καὶ τὸν[‡] Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς.» ³ Τότε, νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς,[§] ἀπέλυσαν.

1st stop—Cyprus

⁴ Οὗτοι* μέν,[†] ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου,[‡] κατήλθον εἰς τὴν[§] Σελεύκειαν·* ἐκεῖθεν[†] τε[‡] ἀπέπλευσαν εἰς τὴν[§] Κύπρον. ⁵ Καὶ γενόμενοι ἐν Σαλαμῖνι,* κατήγγελλον[†] τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων (εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην ὑπηρέτην). ⁶ Διελθόντες δὲ[‡] τὴν νῆσον ἄχρι Πάφου, εὗρόν[§] τινα μάγον, ψευδοπροφήτην, Ἰουδαῖον ᾧ ὄνομα Βαρῖησοῦν,* ⁷ ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ, Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. Οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, ἐπεζήτησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. ⁸ Ἀντίστατο δὲ αὐτοῖς Ἐλύμας ὁ μάγος (οὕτως γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ), ζητῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως.

⁹ Σαῦλος δέ, ὁ καὶ Παῦλος, πλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου καὶ[†] ἀτενίσας εἰς[‡] αὐτὸν ¹⁰ εἶπεν· «Ὡ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ

[†] 12:23 ἔδωκεν f³⁵ D [96%] HF,RP,CP | 1 τὴν κA,B [4%] OC,TR,NU   [‡] 12:23 σκωληκοβρωτος rell | σκωληκωβρωτος CP | σκολικοβρωτος [9%] | σκολικοβρωτος [5%] | four further spellings D [4%]   [§] 12:25 1) εἰς ἀντιοχείαν (f³⁵=27.8%) (5.1%) 2) ἀπο ἱερουσαλὴμ (f³⁵=8.9%) D (10.9%) 3) ἀπο ἱερουσαλὴμ εἰς ἀντιοχείαν (f³⁵=12.7%) (7.3%) 4) ἐξ ἱερουσαλὴμ (f³⁵=1.3%) κA (3.6%) OC,TR 5) ἐξ ἱερουσαλὴμ εἰς ἀντιοχείαν (f³⁵=11.4%) (12.2%) CP 6) εἰς ἱερουσαλὴμ (f³⁵=36.7%) B (60%) RP,HE,NU [15 out of 29 f³⁵ MSS are at M. Lavras!] 7) εἰς ἱερουσαλὴμ εἰς ἀντιοχείαν (f³⁵=1.3%) (0.6%) (one other reading) (0.2%) For a discussion of this set of variants, please see 'Appendix II' on page 791.   * 12:25 καὶ f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B [2%] NU | τὸν D   * 13:1 τινες f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [4%] NU   [†] 13:1 καλούμενος rell | ἐπικαλούμενος D [1%] OC   [‡] 13:1 κυρηναῖος rell | κυριναιος [20%]   [§] 13:1 τετράρχου f³⁵ A,C,D [99%] HF,RP,OC,TR,CP | τετραρχου κ,NU | τρραρχου B   * 13:2 ἀφορίσατε rell | ἀφορησατε [13%] | two other spellings C [1%]   [†] 13:2 τὸν rell | 1 τε [5%] TR   [‡] 13:2 τὸν f³⁵ κ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | — A,B,C,D [7%] NU   [§] 13:3 τὰς χεῖρας αὐτοῖς (κC) rell | 312 [20%] OC   * 13:4 οὗτοι f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | αὐτοὶ κA,C,B [4%] NU | οἱ D   [†] 13:4 μέν f³⁵ [20%] | 1 σὺν κA,B,C,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU   [‡] 13:4 πνεύματος τοῦ ἁγίου f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 31 κA,B,C [5%] NU | 13 D   [§] 13:4 τὴν f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [13%] NU   * 13:4 σελεύκειαν rell | σελευκίαν κA,C,D [25%]   [†] 13:4 ἐκεῖθεν rell | κακεῖθεν [30%]   [‡] 13:4 τε f³⁵ κA,B,C [27%] OC,TR,CP,NU | δε [72%] HF,RP | — D [1%]   [§] 13:4 τὴν f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [7%] NU   * 13:5 σαλαμῖνι rell | σαλαμῖνι κA [15%] | σαλαμῖνι B,D | four further spellings [3%]   [†] 13:5 κατήγγελλον rell | κατήγγελον [7%] | κατηγγελαν D [9%]   [‡] 13:6 δε f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ὁλὴν κA,B,C,D [10%] NU   [§] 13:6 εὗρον f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἀνδρα κA,B,C,D [7%] NU   * 13:6 βαριησοῦν f³⁵ A [79%] HF | βαριησοῦς B,C [20%] RP,OC,TR,CP | βαριησου κ [1%] NU | βαριησοῦα D   [†] 13:9 καὶ f³⁵ p⁴⁵ D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [10%] NU   [‡] 13:9 εἰς rell | πρὸς OC

πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύσῃ[§] διαστρέφων τὰς ὁδοὺς* Κυρίου τὰς εὐθείας; ¹¹ Καὶ νῦν ἰδού, χεὶρ[†] Κυρίου ἐπὶ σέ καὶ ἔση τυφλός, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ.» Παραχρῆμα δὲ[‡] ἐπέπεσεν[§] ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς. ¹² Τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονός ἐπίστευσεν, ἐκπληττόμενος* ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου.

On to Pisidian Antioch

¹³ Ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Πάφου οἱ περὶ τὸν[†] Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τῆς Παμφυλίας (Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα).[‡] ¹⁴ Αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς Πέργης, παρεγένοντο εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας·[§] καὶ εἰσελθόντες* εἰς τὴν συναγωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἐκάθισαν. ¹⁵ Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχισυνάγωγοι,[†] λέγοντες, «Ἄνδρες ἀδελφοί, εἰ[‡] ἔστιν λόγος ἐν ὑμῖν[§] παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε.»

Paul expounds the Gospel

¹⁶ Ἀναστὰς δὲ Παῦλος καὶ κατασείσας τῇ χειρί, εἶπεν· «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν Θεόν, ἀκούσατε. ¹⁷ Ὁ Θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου* ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ[†] ἐν γῇ Αἰγύπτῳ,[‡] καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς. ¹⁸ Καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ[§] χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ. ¹⁹ Καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναάν, κατεκληρονόμησεν* αὐτοῖς[†] τὴν γῆν αὐτῶν. ²⁰ Καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς ἔτεσιν τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα[‡] ἔδωκεν κριτὰς, ἕως Σαμουὴλ τοῦ[§] προφήτου. ²¹ Κάκειθεν ῥήτησαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν Σαούλ, υἱὸν Κίς, ἀνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμίν,* ἔτη τεσσαράκοντα.[†] ²² Καὶ μεταστήσας αὐτὸν ἡγείρεν αὐτοῖς τὸν Δαυὶδ[‡] εἰς βασιλέα, ᾧ καὶ εἶπεν μαρτυρήσας, «Εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ ἀνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου.» ²³ Τούτου ὁ Θεός, ἀπὸ τοῦ σπέρματος, κατ' ἐπαγγελίαν, ἡγαγεν[§] τῷ Ἰσραὴλ σωτηρίαν,* ²⁴ προκηρύξαντος Ἰωάννου, πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου

§ 13:10 παυση *rell* | παυη [10%] | παυσει [2%] | παυει [2%] * 13:10 οδους **f**³⁵ A,C,D [99%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 του **κ**B[NU] † 13:11 χειρ **f**³⁵ **p**⁴⁵ **κ**A,B,C [95%] HE,RP,OC,CP,NU | 1 του [5%] TR ‡ 13:11 δε **f**³⁵ A,B [97%] HE,RP,OC,TR,CP | τε **p**⁴⁵ **κ**C [2%] NU | — D [1%] § 13:11 επεπεσεν **f**³⁵ C [96%] HE,RP,TR,CP | επεσεν **p**^{45v} **κ**(A)B [4%] OC,NU * 13:12 εκπληττομενος **f**³⁵ B [35%] | εκπλησσομενος **p**^{45v} **κ**(A)C,D [65%] HE,RP,OC,TR,CP,NU † 13:13 τον **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — (**p**^{45v}) **κ**A,B,C,D [5%] NU ‡ 13:13 ιεροσολυμα *rell* | ιερουσαλημ CP § 13:14 της πισιδιας **f**³⁵ (D) [98%] HE,RP,OC,TR,CP | την πισιδιαν (**p**⁴⁵) **κ**A,B,C [2%] NU * 13:14 εισελθοντες **f**³⁵ A,D [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | ελθοντες **κ**B,C [2%] † 13:15 προς αυτους οι αρχισυναγωγοι **f**³⁵ [20%] | 3412 **κ**A,B,C,D [80%] HE,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 13:15 ει **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τις **κ**A,B,C,D [5%] NU § 13:15 λογος εν υμιν **f**³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 **κ**A,B,C [10%] NU | λογου σοφιας εν υμειν D * 13:17 τουτου **f**³⁵ [95%] HE,RP | 1 ισραηλ **κ**A,C,D [4%] OC,TR,CP,NU | του ισραηλ B [1%] † 13:17 εν τη παροικια *rell* | — CP ‡ 13:17 αιγυπτω **f**³⁵ C,D [85%] HE,RP,OC,TR,CP | αιγυπτου **κ**A,B [15%] NU § 13:18 τεσσαρακονταετη **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | τεσσαρακονταετη **κ**A,B [2%] NU | τεσσαρακονταετην C | ετη μ D * 13:19 κατεκληρονομησεν **f**³⁵ **κ**A,B,C [95%] HE,RP,OC,NU | κατεκληροδοτησεν [5%] TR,CP † 13:19 αυτοις **f**³⁵ A,C [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — **κ**B,D [3%] NU ‡ 13:20 και μετα ταυτα ως ετεσιν τετρακοσίοις και πεντηκοντα **f**³⁵ (91.6%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 5 τριακοσίοις 7-8 (1.1%) | 45678123 **κ**A,B,C (5.5%) NU | 4-8,1 (0.6%) | 5-8,1 (0.6%) | 1 εως 5 υ' 7 υ' D | two other variants (0.6%) § 13:20 του **f**³⁵ C,D [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — **κ**A,B [2%] * 13:21 βενιαμιν *rell* | βενιαμειν **κ**A,B,C [3%] | βενιαμην [13%] † 13:21 τεσσαρακοντα **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | τεσσαρακοντα **κ**A,B,C [2%] NU | μ D [1%] ‡ 13:22 αυτοις τον δαυιδ **f**³⁵ C [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 **κ**A,B [2%] NU | 31 D (TR, not CP, has Δαβιδ throughout.) § 13:23 ηγαγεν **f**³⁵ **κ**A,B [75%] HE,RP,OC,NU | ηγειρεν C,D [25%] TR,CP * 13:23 σωτηριαν **f**³⁵ [80%] HE,RP,OC | σωτηρα ιησουν **κ**A,B,C(D) [15%] TR,CP,NU | σωτηρα [5%]

αὐτοῦ, βάπτισμα μετανοίας τῷ† Ἰσραήλ. ²⁵ Ὡς δὲ ἐπλήρου ὁ ‡ Ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγεν· <Τίνα με§ ὑπονοεῖτε εἶναι;* Οὐκ εἰμὶ ἐγώ—ἀλλ' ἰδοῦ, ἔρχεται μετ' ἐμέ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν λῦσαι.>

²⁶ »Ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβραάμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν Θεόν· ὑμῖν† ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἐξαπεστάλη.‡ ²⁷ Οἱ γὰρ κατοικοῦντες§ Ἱερουσαλὴμ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, τοῦτον ἀγνοήσαντες καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας, κρίναντες ἐπλήρωσαν. ²⁸ Καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὐρόντες, ἠτήσαντο Πιλᾶτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν. ²⁹ Ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα* τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἔθηκαν εἰς μνημεῖον. ³⁰ Ὁ δὲ Θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ³¹ ὃς ὥφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβάσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἱερουσαλὴμ, οἵτινες† εἰσιν μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν.

³² »Καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα· τὴν πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, ³³ ὅτι ταύτην ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκεν τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ἡμῖν,‡ ἀναστήσας Ἰησοῦν· ὡς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ γέγραπται·§ <Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά* σε.> ³⁴ Ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν† εἰς διαφθοράν, οὕτως εἶρηκεν ὅτι <Δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια Δαυὶδ τὰ πιστά.> ³⁵ Διὸ‡ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει, <Οὐ δώσεις τὸν Ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.> ³⁶ Δαυὶδ μὲν γάρ, ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ βουλῇ, ἐκοιμήθη, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδεν διαφθοράν· ³⁷ ὃν δὲ§ ὁ Θεὸς ἤγειρεν οὐκ εἶδεν διαφθοράν. ³⁸ Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τούτου ὑμῖν ἄφεσις ἀμαρτιῶν καταγγέλλεται· ³⁹ καὶ* ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν† νόμῳ Μωϋσέος‡ δικαιωθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιούται. ⁴⁰ Βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ§ ἐφ' ὑμᾶς* τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις· ⁴¹ <Ἴδετε, οἱ καταφρονηταί, καὶ θαυμάσατε† καὶ ἀφανίσθητε· ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι‡ ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν§ ὧ * οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῇται ὑμῖν.> »

The reaction

† 13:24 τω f³⁵ [80%] HE,RP | παντι 1 A [1%] | παντι 1 λαω κB,C,D [19%] OC,TR,NU | παντι 1 λαω του CP
‡ 13:25 ο f³⁵ [65%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [35%] NU § 13:25 τινα με f³⁵ p⁴⁵C,D [98%] HE,RP,OC,TR,CP
| τι εμε κA,B [2%] NU * 13:25 ειναι rell | — [14%] † 13:26 υμιν f³⁵ p⁴⁵C [96%] HE,RP,OC,TR,CP |
ημιν κA,B(D) [4%] NU ‡ 13:26 εξαπεσταλη f³⁵ κA,B,C [30%] NU | απεσταλη p⁴⁵D [70%] HE,RP,OC,TR,CP
§ 13:27 κατοικουντες f³⁵ C [30%] HE,CP | 1 εν κA,B,D [70%] RP,OC,TR,NU * 13:29 παντα f³⁵ κA,B,C [95%]
HE,RP,OC,CP,NU | απαντα [5%] TR † 13:31 οιτινες f³⁵ B [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 νυν p⁴⁵(κ)A,C [5%] [NU] | 1
αχρι νυν D [1%] ‡ 13:33 αυτων ημιν f³⁵ (96%) HE,RP,OC,TR,CP[NU] | 1 υμιν (1.1%) | 1 (1.3%) | ημων κA,B,C,D
(1.5%) | one other variant § 13:33 τω δευτερω γεγραπται f³⁵ [86%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 p⁴⁵κA,B,C
[4%] NU | 23 (D) [10%] * 13:33 γεγεννηκα rell | γεγενηκα [18%] † 13:34 υποστρεφειν rell | 1 αυτον CP
‡ 13:35 διο f³⁵ C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | διοτι κA,B [2%] NU | — D § 13:37 ον δε rell | ο 2 D | — [20%]
* 13:39 και f³⁵ B,D [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — κA,C [2%] † 13:39 εν f³⁵ κA,B,C,D [20%] NU | 1 τω [80%]
HE,RP,OC,TR,CP ‡ 13:39 μωυσεος f³⁵ [25%] | μωυσεως κB,C [35%] HE,RP,OC,CP,NU | μωσεως A,D [40%] TR
§ 13:40 επελθη rell | επελθοι [2%] CP | απελθη κ * 13:40 εφ υμας f³⁵ A,C [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — κB,D
[3%] NU † 13:41 θαυμασατε f³⁵ A,B,D [91%] HE,RP,OC,TR,NU | θαυμασατε κ [1%] | θαυμασатаι C [1%] | 1
και επιβλεψατε [3%] CP | επιβλεψατε και 1 [4%] ‡ 13:41 εγω εργαζομαι f³⁵ C [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 21
A,B,D [3%] NU | ο 121 κ § 13:41 υμων f³⁵ D [95%] HE,RP,CP | 1 εργον κA,B,C [5%] OC,TR,NU * 13:41 ω
f³⁵ [25%] OC,TR | ο κA,B,C,D [70%] HE,RP,CP,NU | ος [5%]

42 Ἐξιόντων δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων,† παρεκάλουν τὰ ἔθνη‡ εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ ῥήματα ταῦτα.§ 43 Λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ, οἵτινες προσλαλοῦντες* ἔπειθον ἐπιμένειν αὐτοὺς† τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. 44 Τῷ τε‡ ἐρχομένῳ σαββάτῳ σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.§ 45 Ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν ζήλου καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ τοῦ* Παύλου λεγομένοις,† ἀντιλέγοντες καὶ‡ βλασφημοῦντες.

46 Παρρησιασάμενοι δὲ§ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας εἶπον·* «Ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ† ἀπωθεῖσθε‡ αὐτόν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. 47 Οὕτως γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος· <Τέθεικά§ σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.>» 48 Ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη ἔχαιρον,* καὶ ἐδόξαζον† τὸν λόγον τοῦ Κυρίου‡ καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

49 Διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου δι’ ὅλης τῆς χώρας. 50 Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας καὶ§ τὰς εὐσχήμονας καὶ τοὺς πρῶτους

† 13:42 1) δε εκ της συναγωγης των ιουδαιων f³⁵ (60.2%) H⁵E,RP,TR 2) δε αυτων xA,B,C,D (16.2%) NU 3) δε αυτων εκ της συναγωγης των ιουδαιων (20.8%) OC,CP 4) δε αυτων εκ της συναγωγης (2.3%) (two other readings) (0.4%) I believe this variant set must be considered along with the presence of τα εθνη after παρεκαλουν, but TuT does not include the second set. However, from UBS³ it appears that virtually the same roster of witnesses, including the three ancient versions (!), read variant 2) AND omit “the Gentiles”. Where then is the Subject of the main verb παρεκαλουν? Presumably for those witnesses it would be the Jews and proselytes who had just heard Paul and wanted to hear it all over again the next Sabbath. So why are they (Jews and proselytes) mentioned overtly again in verse 43? And on what basis would the whole city show up the next week (v. 44)? But to go back to verse 42, why would the first hearers want to hear the same thing (τα ρηματα ταυτα) again anyway? The really interested ones stuck with Paul and Barnabas to learn more (v. 43), just as we would expect. The witnesses to variants 1) and 3) join in support of “the Gentiles”, giving us a strong majority (over 80%). So the Subject of παρεκαλουν is τα εθνη—**they** want a chance to hear the Gospel too, and the whole city turns out. It fits the context perfectly. So, variant 3) appears to be a conflation and the basic reading is variant 1). The witnesses to variant 3), because they have “the Gentiles”, are really on the side of variant 1), not 2), so presumably 1) may be viewed as having 80% attestation. For the witnesses to variant 1) the antecedent or referent of εξιοντων must be Paul’s group, since the Gentiles would presumably address their request to the teacher. In variant 2) αυτων presumably serves as Subject of both the participle and the main verb, but in that event the main verb should take precedence and the pronoun should be nominative, not genitive. However one might explain the motivation for such a change—from 1) to 2) and deleting “the Gentiles”—variant 2) is evidently wrong, even though attested by the three ancient versions. Perhaps someone faced with variant 1) took “of the Jews” to be the referent of the participle instead of modifying “synagogue” (like NKJV), and thought it should be Subject of the main verb as well—then, of course, “the Gentiles” were in the way and were deleted. Then 1) might have been shortened to 2) for ‘clarity’. ‡ 13:42 τα εθνη f³⁵ [85%] H⁵E,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D [15%] NU § 13:42 τα ρηματα ταυτα f³⁵ xA,B,C [50%] H⁵E,OC,TR,NU | 12 [50%] RP | 1 αυτα 2 CP | 23 D * 13:43 προσλαλουντες f³⁵ [95%] H⁵E,RP | 1 αυτοις xA,B,C,D [5%] OC,TR,CP,NU † 13:43 επιμενειν αυτους f³⁵ [20%] | 21 [64%] H⁵E,RP,TR,CP | 2 προσμενειν (x)(A),B,C,D [15%] OC,NU | προσμενειν 2 [1%] ‡ 13:44 τε f³⁵ B [90%] H⁵E,RP,OC,CP | δε xA,D [10%] TR,NU § 13:44 θεου f³⁵ B,C [96%] H⁵E,RP,OC,TR,CP | κυριου xA,D [4%] NU * 13:45 του f³⁵ C,D [97%] H⁵E,RP,OC,TR,CP | — xA,B [3%] NU † 13:45 λεγομενοις f³⁵ C,D [97%] H⁵E,RP,OC,TR,CP | λαλουμενοις xA,B [3%] NU ‡ 13:45 αντιλεγοντες και f³⁵ D (80%) H⁵E,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C (19.6%) NU | one other variant (0.4%) § 13:46 δε f³⁵ [96%] H⁵E,RP,OC,TR,CP | τε xA,B,C,D [4%] NU * 13:46 ειπον rell | ειπαν xA,B(D) [3%] NU † 13:46 δε f³⁵ p⁴⁵ A,C [99%] H⁵E,RP,OC,TR,CP | — xB,D [1%] NU ‡ 13:46 απωθεισθε rell | αποθεισθε [20%] | απωθεισθαι (x)A,C,D [5%] § 13:47 τεθεικα rell | τεθηκα [20%] | τεθικα x * 13:48 εχαιρον f³⁵ xA,B,C,D [49%] OC,TR,NU | εχαιρεν [50%] H⁵E,RP,CP | two other variants [1%] † 13:48 εδοξαζον rell | εδοξαζεν [30%] | εδεξαντο D,OC ‡ 13:48 κυριου rell | θεου B,D [15%] | θεον [6%] § 13:50 και f³⁵ x [95%] H⁵E,RP,OC,TR,CP | — A,B,C,D [5%] NU

τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ τὸν* Βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν. ⁵¹ Οἱ δὲ ἐκτιναζάμενοι† τὸν κονιορτὸν‡ τῶν ποδῶν αὐτῶν§ ἐπ’ αὐτούς, ἦλθον εἰς Ἰκόνιον. ⁵² Οἱ δὲ* μαθηταὶ ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ Πνεύματος Ἁγίου.

14

Iconium

¹ Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι οὕτως ὥστε πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος. ² Οἱ δὲ ἀπειθοῦντες* Ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν. ³ Ἰκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν, παρρησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, τῷ μαρτυροῦντι† τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ,‡ διδόντι σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. ⁴ Ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις. ⁵ Ὡς δὲ ἐγένετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων, σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι§ αὐτούς, ⁶ συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας—Λύστραν καὶ Δέρβην, καὶ τὴν περίχωρον— ⁷ κάκεῖ ἦσαν εὐαγγελιζόμενοι.*

Lystra

⁸ Καί τις ἀνὴρ ἐν Λύστροις ἀδύνατος† τοῖς ποσὶν ἐκάθητο (χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων,‡ ὃς οὐδέποτε περιπεπατήκει).§ ⁹ Οὗτος ἤκουεν* τοῦ Παύλου λαλοῦντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἰδὼν ὅτι πίστιν ἔχει† τοῦ σωθῆναι, ¹⁰ εἶπεν μεγάλη τῇ‡ φωνῇ,§ «Ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου ὀρθός.»* Καὶ ἡλλατο† καὶ περιεπάτει. ¹¹ Οἱ δὲ‡ ὄχλοι, ἰδόντες ὃ ἐποίησεν ὁ § Παῦλος, ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν* Λυκαονιστὶ λέγοντες, «Οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς.» ¹² Ἐκάλουν τε† τὸν μὲν‡ Βαρνάβαν, Δία,§ τὸν δὲ Παῦλον, Ἑρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. ¹³ Ὁ δὲ* ἱερεὺς τοῦ Διός, τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πόλεως αὐτῶν,† ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ τοὺς πυλῶνας ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελεν‡ θύειν.

* **13:50** τον f³⁵ [78%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ κA,B,C,D [22%] NU † **13:51** εκτιναξαμενοι rell | εκτειναξαμενοι [15%] ‡ **13:51** κονιορτον rell | 1 απο [22%] § **13:51** αυτων f³⁵ D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [10%] NU * **13:52** δε f³⁵ κC,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | τε A,B [3%] NU | γε p⁴⁵ * **14:2** απειθουντες f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | απειθησαντες (κ)A,B(C) [5%] NU | D is wild † **14:3** μαρτυρουντι rell | 1 επι κA[NU] ‡ **14:3** αυτου f³⁵ κA,B,D [90%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 και C [10%] TR § **14:5** λιθοβολησαι rell | λιθοβολισαι [14%] * **14:7** ησαν ευαγγελιζομενοι f³⁵ C [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B,D [5%] NU † **14:8** εν λυστροις αδυνατος f³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 κB [1%] NU | εκαθητο 3 D | three other variants [2%] ‡ **14:8** υπαρχων f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [5%] NU § **14:8** περιπεπατηκει f³⁵ [76%] HF,RP,OC,TR,CP | περιεπατησεν κA,B,C [5%] NU | περιπατηκει [12%] | περιεπεπατηκει [6%] some TRs | περειπεπατικει D | two further variants * **14:9** ηκουεν f³⁵ B,C [75%] TR,CP | ηκουσεν κA,D [25%] HF,RP,OC,NU † **14:9** πιστιν εχει f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B,C,D [5%] NU ‡ **14:10** τη f³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — κB,C,D [2%] NU § **14:10** φωνη f³⁵ κA,B [95%] HF,RP,OC,TR,NU | 1 σοι λεγω εν τω ονοματι του κυριου ιησου χριστου C,D [5%] CP * **14:10** ορθος f³⁵ κB,C,D [45%] HF,OC,TR,CP,NU | ορθως [50%] RP | ορθος A [5%] † **14:10** ηλλατο f³⁵ [30%] | ηλλετο [35%] HF,RP,TR,CP | ηλετο [19%] | ηλατο κA,B,C [15%] OC,NU | ανηλατο D | three other variants [1%] (Presumably an unusual form of the 1st aorist that some ‘corrected’ by making it imperfect, while others deleted the ‘extra’ λ.) ‡ **14:11** δε f³⁵ C,D [98%] HF,RP,OC,TR,CP | τε κA,B [2%] NU § **14:11** ο f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [5%] NU * **14:11** την φωνην αυτων rell | 312 [30%] † **14:12** τε rell | δε D [11%] ‡ **14:12** μεν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [4%] NU § **14:12** δια rell | διαν [20%] * **14:13** ο δε f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ο τε κA,B [4%] NU | τοτε C [1%] | οι 2 D † **14:13** αυτων f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [5%] NU | αυτοις (D) ‡ **14:13** ηθελεν rell | ηθελον D [35%]

14 Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι, Βαρνάβας καὶ Παῦλος, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον, κρίζοντες 15 καὶ λέγοντες· «Ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; Καὶ* ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν† ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν‡ Θεὸν τὸν§ ζῶντα, ὃς ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· 16 ὃς ἐν ταῖς παρωχημέναις γενεαῖς εἶασεν πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. 17 Καίτοιγε* οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν† ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν,‡ οὐρανόθεν ὑμῖν§ ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλὼν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν.»* 18 Καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς.†

Paul stoned

19 Ἐπῆλθον‡ δὲ ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου Ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον, ἔσυραν§ ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες* αὐτὸν τεθνάναι.† 20 Κυκλωσάντων δὲ τῶν μαθητῶν αὐτόν,‡ ἀναστὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθεν σὺν τῷ Βαρνάβᾳ εἰς Δέρβην.

The return to Antioch

21 Εὐαγγελισάμενοί§ τε τὴν πόλιν ἐκείνην καὶ μαθητεύσαντες ἱκανούς, ὑπέστρεψαν εἰς* Λύστραν καὶ† Ἰκόνιον καὶ‡ Ἀντιόχειαν, 22 ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» 23 Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν,§ προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν.* 24 Καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν, ἦλθον εἰς† Παμφυλίαν. 25 Καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς Ἀττάλειαν.‡ 26 Κάκειθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσαν. 27 Παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν§ ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἤνοιξεν τοῖς ἔθνεσιν θύραν πίστεως. 28 Διέτριβον δὲ ἐκεῖ* χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

§ 14:14 εἰσεπήδησαν f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰσεπήδησαν xA,B,C,D [6%] NU * 14:15 καὶ rell | — p⁴⁵D [15%] † 14:15 ὑμιν ἐσμεν f³⁵ C [20%] | 21 p⁴⁵v xA,B(D) [60%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 2 [20%] ‡ 14:15 τον f³⁵ p⁴⁵D [94%] HF,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C [6%] NU § 14:15 τον f³⁵ p⁴⁵x [94%] HF,RP,OC,TR,CP | — A,B,C,D [6%] NU * 14:17 καιτοιγε f³⁵ x [95%] HF,RP,OC,TR,CP | καιτοι A,B,C [3%] NU | και γε p⁴⁵D [1%] | two other variants † 14:17 εαυτον f³⁵ C(D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτον p⁴⁵ xA,B [2%] NU ‡ 14:17 αγαθοποιων f³⁵ D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | αγαθουργων xA,B,C [4%] NU § 14:17 ὑμιν f³⁵ p⁴⁵ xB,C(D) [83%] HF,RP,OC,NU | ημιν [15%] TR,CP | — A [2%] * 14:17 ημων f³⁵ A [75%] HF,RP,TR,CP | ὑμων xB,C,D [20%] OC,NU | — [5%] † 14:18 αυτοις f³⁵ p⁴⁵ xA,B [90%] HF,RP,OC,TR,NU | 1 διατριβοντων δε αυτων και διδασκοντων C,D [10%] CP ‡ 14:19 επηλθον rell | επηλθαν xA,B [1%] NU | ανηλθον p⁴⁵ [12%] § 14:19 εσυραν f³⁵ D [43%] OC,CP | εσυρον xA,B,C [57%] HF,RP,TR,NU * 14:19 νομισαντες f³⁵ C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | νομιζοντες p⁴⁵ xA,B,D [4%] NU † 14:19 τεθναναι f³⁵ (D) [94%] HF,RP,OC,TR,CP | τεθυνηκεναι xA,B,C [6%] NU ‡ 14:20 των μαθητων αυτον f³⁵ xA,B,C [22%] NU | 312 [55%] HF,RP,OC,TR | αυτων 12 [20%] CP | 12 αυτου D | 12 αυτου 3 p⁴⁵ | three other variants [2%] § 14:21 ευαγγελισαμενοι rell | ευαγγελιζομενοι A,D [20%] * 14:21 εις f³⁵ D [20%] | 1 την xA,B,C [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU † 14:21 και f³⁵ p⁴⁵D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εις xA,B,C [5%] NU | 1 το [5%] ‡ 14:21 και f³⁵ B,D [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εις xA,C [5%] NU § 14:23 πρεσβυτερους κατ εκκλησιαν f³⁵ [94%] HF,RP,TR,CP | 231 xA,B,C(D) [6%] NU | 123 και OC (in small print) * 14:23 πεπιστευκεισαν rell | επεπιστευκεισαν [14%] | πεπιστευκισαν xC | πεπιστευκασιν D [2%] OC | πεπιστευκησαν [1%] | πεπειστευκεισαν A † 14:24 εις f³⁵ A,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 την xB,C [3%] NU ‡ 14:25 ατταλειαν rell | αταλειαν [15%] | αταλιαν [10%] | ατταλιαν xA,B,C,D [8%] | two other spellings § 14:27 ανηγγειλαν f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ανηγγελλον xA,B,C [3%] NU | ανηγγειλον D | απηγγειλαν [5%] * 14:28 εκει f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D [4%] NU

15

*The Jerusalem Council**The conflict*

¹ Καὶ τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφοὺς ὅτι «Ἐὰν μὴ περιτέμνησθε* τῷ ἔθει† Μωϋσέος,‡ οὐ δύνασθε σωθῆναι.» ² Γενομένης οὖν§ στάσεως καὶ ζητήσεως* οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτούς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καὶ τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν, πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. ³ Οἱ μὲν οὖν, προπεμφθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, διήρχοντο τὴν† Φοινίκην καὶ‡ Σαμάρειαν, ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν· καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσιν τοῖς ἀδελφοῖς. ⁴ Παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἀπεδέχθησαν§ ὑπὸ* τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀνήγγειλάν τε ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησεν μετ’ αὐτῶν.† ⁵ Ἐξανέστησαν δὲ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες,‡ λέγοντες ὅτι «Δεῖ περιτέμνειν αὐτούς, παραγγέλλειν§ τε τηρεῖν τὸν νόμον Μωσέως.»*

The Council

⁶ Συνήχθησαν δὲ† οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. ⁷ Πολλῆς δὲ συζητήσεως‡ γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Ἄνδρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀφ’ ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐξελέξατο,§ διὰ τοῦ στόματός μου ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου καὶ πιστεῦσαι. ⁸ Καὶ ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς δοὺς αὐτοῖς* τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθὼς καὶ ἡμῖν· ⁹ καὶ οὐδὲν† διέκρινεν μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, τῇ πίστει καθάρισας τὰς καρδίας αὐτῶν. ¹⁰ Νῦν οὖν, τί πειράζετε τὸν Θεόν, ἐπιθεῖναι‡ ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι; ¹¹ Ἀλλά, διὰ τῆς χάριτος τοῦ§ Κυρίου Ἰησοῦ* πιστεύομεν σωθῆναι, καθ’ ὃν τρόπον κᾀκεῖνοι.»

¹² Ἐσίγησεν δὲ πᾶν τὸ πλῆθος† καὶ ἤκουον Βαρνάβαν καὶ Παύλου ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσιν δι’ αὐτῶν. ¹³ Μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτούς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος λέγων· ¹⁴ «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου. Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐπὶ‡ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. ¹⁵ Καὶ τούτῳ§ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, καθὼς

* 15:1 περιτεμνησθε f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | περιτμηθητε xA,C(D) [4%] NU | περιθμητε B † 15:1 εθει f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τω xA,B,C [2%] NU | 1 του [3%] ‡ 15:1 μωυσεος f³⁵ [28%] CP | μωυσεως xB,C [55%] HE,RP,OC,TR,NU | μωσεως A,D [17%] § 15:2 ουν f³⁵ A [93%] HE,RP,OC,TR,CP | δε p^{45v} xB,C,D [7%] NU * 15:2 ζητησεως f³⁵ xA,B,C [95%] HE,RP,OC,CP,NU | συζητησεως [5%] TR † 15:3 την f³⁵ A [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τε p⁴⁵ xB,C [3%] NU ‡ 15:3 και rell | 1 την D [20%] § 15:4 απεδεχθησαν f³⁵ C [96%] HE,RP,OC,TR,CP | παρεδεχθησαν p^{45v} xA,B [3%] NU | παρεδοθησαν D | two other variants [1%] * 15:4 υπο f³⁵ xA [99%] HE,RP,OC,TR,CP | απο B,C [1%] NU † 15:4 αυτων rell | 1 και οτι ηνοιξεν τοις εθνεσιν θυραν πιστεως [35%] OC ‡ 15:5 πεπιστευκοτες rell | πεπιστευκωτων [15%] § 15:5 παραγγελλειν rell | παραγγελειν [15%] | four further spellings x [5%] * 15:5 μωσεως f³⁵ A,D [35%] CP | μωυσεως p⁴⁵ xB,C [60%] HE,RP,OC,TR,NU | μωυσεος [5%] † 15:6 δε f³⁵ xA,D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | τε B,C [3%] NU ‡ 15:7 συζητησεως f³⁵ (C,D) [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ζητησεως p⁴⁵ xA,B [5%] NU § 15:7 ο θεος εν υμιν εξελεξατο f³⁵ [30%] | 123 ημιν 5 [55%] HE,RP,OC,TR,CP | 12 ημιν 5 [5%] | 125 (1.5%) | 34512 xA,B,C [5%] NU | 3 ημιν 512 [1%] | 3 ημιν 125 [1%] | ημιν 125 (D) [1%] * 15:8 αυτοις f³⁵ C(D) [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B [3%] NU † 15:9 ουδεν f³⁵ xA,C,D [40%] HE,RP,OC,TR,CP | ουθεν B [60%] NU ‡ 15:10 επιθειναι rell | επιθηναι [22%] § 15:11 του rell | — [5%] TR * 15:11 ιησου f³⁵ xA,B [95%] HE,RP,OC,NU | 1 χριστου C,D [5%] TR,CP † 15:12 παν το πληθος rell | 23 απαν CP | απαν 23 [2%] | 23 [1%] ‡ 15:14 επι f³⁵ [87%] HE,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D [13%] NU § 15:15 τουτω rell | τουτο [25%] | ουτως D

γέγραπται· ¹⁶ «Μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαυίδ, τὴν πεπτωκυῖαν· καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω καὶ ἀνορθώσω αὐτήν· ¹⁷ ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη—ἐφ’ οὗς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ’ αὐτούς—λέγει Κύριος ὁ * ποιῶν ταῦτα πάντα.»[†] ¹⁸ Γνωστὰ ἀπ’ αἰῶνός ἐστιν τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.[‡] ¹⁹ Διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν, ²⁰ ἀλλ’ ὅς ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ * τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων[†] καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ πνικτοῦ καὶ τοῦ αἵματος. ²¹ Μωσῆς[‡] γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκόμενος.»

The edict

²² Τότε ἔδοξεν τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν § Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ· Ἰούδαν (τὸν ἐπικαλούμενον* Βαρσαβᾶν)[†] καὶ Σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς· ²³ γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τάδε·[‡] «Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ § ἀδελφοί, τοῖς κατὰ* Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν· Χαίρειν. ²⁴ Ἐπειδὴ[†] ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν[‡] ἐξεληθόντες § ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον*—οἷς οὐ διεστείλαμεθα— ²⁵ ἔδοξεν ἡμῖν, γενομένοις ὁμοθυμαδόν, ἐκλεξαμένοις[†] ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ,[‡] ²⁶ ἀνθρώποις παραδεδοκόσιν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ²⁷ Ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σίλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά. ²⁸ Ἔδοξεν γὰρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, § καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων·* ²⁹ ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ[†] καὶ πορνείας·[‡] ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε. § Ἐρρωσθε.»

Good results

* **15:17** ο **f**³⁵ A,C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — κB,D [2%] NU † **15:17** ταυτα παντα **f**³⁵ [48%] HE,RP,OC,TR | 21 [45%] CP | 1 κA,B,C,D [7%] NU ‡ **15:18** εστιν (εισιν 6%; -ε. A 1%) τω θεω (κυριω A,D 2.5%) παντα (-π. A,D 2.5%) τα εργα (το εργον A,D 1%) αυτου **f**³⁵ (A,D) [90%] HE,RP,OC,TR | — κB,C [5%] NU | CP gives the whole verse as: α εστι γνωστα απ αιωνος αυτω (5%) § **15:20** αλλ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵B,C [55%] | αλλα κA [45%] HE,RP,OC,TR,CP,NU * **15:20** απο **f**³⁵ A,C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — **ϕ**⁴⁵κB,D [2%] NU † **15:20** ειδωλων *rell* | ειδολων [20%] ‡ **15:21** μωσης **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵A [35%] TR | μωσσης κB,C,D [65%] HE,RP,OC,CP,NU § **15:22** συν **f**³⁵ D [93%] HE,RP,CP | 1 τω κA,B,C [7%] OC,TR,NU * **15:22** επικαλουμενον **f**³⁵ [87%] HE,RP,OC,TR,CP | καλουμενον **ϕ**⁴⁵κA,B,C,D [13%] NU † **15:22** βαρσαβαν **f**³⁵ [50%] TR | βαρσαβαν κA,B,C(D) [50%] HE,RP,OC,CP,NU ‡ **15:23** ταδε **f**³⁵ (C,D) (97.7%) HE,RP,OC,TR,CP | — **ϕ**⁴⁵κA,B (1.3%) NU | ταυτα (0.8%) | one other variant § **15:23** και οι **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C,D [3%] NU * **15:23** κατα **f**³⁵ [20%] | 1 την κA,B,C,D [80%] HE,RP,OC,TR,CP,NU † **15:24** επειδη *rell* | επιδη D [14%] | επι δε κ [1%] ‡ **15:24** εξ ημων **f**³⁵ A,B,C [95%] HE,RP,OC,TR,NU | — [4%] CP | 1 υμων κ [1%] § **15:24** εξελθοντες **f**³⁵ A(C)D (95%) HE,RP,OC,TR,CP[NU] | ελθοντες (3.3%) | — κB (1.7%) * **15:24** λεγοντες περιτεμνεσθαι και τηρειν τον νομον **f**³⁵ C [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — **ϕ**^{45v}κA,B [4%] NU † **15:25** εκλεξαμενοις **f**³⁵ **ϕ**^{45v}A,B [35%] CP,NU | εκλεξαμενους κC,D [65%] HE,RP,OC,TR ‡ **15:25** παυλω *rell* | παυλου [5%] CP § **15:28** αγιω πνευματι **f**³⁵ C,D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 2 τω 1 κA,B [5%] NU * **15:28** των επαναγκες τουτων **f**³⁵ [63%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 B,C [30%] NU | 12 (A) [5%] | 32 (κ)D [2%] † **15:29** πνικτου **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | πνικτων κA,B,C [3%] NU | — D ‡ **15:29** πορνειας *rell* | 1 και οσα μη θελετε εαυτοις γινεσθαι ετεροις μη ποιειν (ποιειτε CP) D [5%] (CP) § **15:29** πραξετε *rell* | πραξατε (D) [8%] CP | four other variants C [2%]

30 Οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες ἦλθον* εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος ἐπέδωκαν† τὴν ἐπιστολὴν. 31 Ἀναγνόντες‡ δὲ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει. 32 Ἰούδας τε§ καὶ Σίλας, καὶ αὐτοὶ προφητῆται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπεστήριξαν. 33 Ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ’ εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους.*,† 35 Παῦλος δὲ καὶ Βαρνάβας διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι, μετὰ καὶ ἐτέρων πολλῶν, τὸν λόγον τοῦ Κυρίου.

Missionary journey II—Paul and Silas

Paul and Barnabas separate

36 Μετὰ δέ τινας ἡμέρας εἶπεν Παῦλος πρὸς Βαρνάβαν,‡ «Ἐπιστρέψαντες δὲ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν§ κατὰ πᾶσαν πόλιν* ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, πῶς ἔχουσιν.» 37 Βαρνάβας δὲ ἐβουλεύσατο† συμπαραλαβεῖν καὶ‡ Ἰωάννην (τὸν καλούμενον§ Μᾶρκον). 38 Παῦλος δὲ ἡξίου, τὸν ἀποστάντα ἀπ’ αὐτῶν ἀπὸ Παμφυλίας καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον μὴ συμπαραλαβεῖν* τοῦτον. 39 Ἐγένετο οὖν† παροξυσμὸς ὥστε χωρισθῆναι‡ αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων. Τὸν τε§ Βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν Μᾶρκον ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον· 40 Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σίλαν ἐξῆλθεν, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ* ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. 41 Διήρχετο δὲ τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν,† ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλησίας.

16

Paul finds Timothy

1 Κατήντησεν δὲ* εἰς Δέρβην καὶ† Λύστραν. Καὶ ἰδού, μαθητὴς τις ἦν ἐκεῖ‡ ὀνόματι Τιμόθεος, υἱὸς γυναικὸς τινος§ Ἰουδαίας πιστῆς, πατὴρ δὲ Ἕλληνας· 2 ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν. 3 Τοῦτον ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελεθεῖν, καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς

* 15:30 ἦλθον f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | κατηλθον xA,B,C(D) [6%] NU | απηλθον [4%] † 15:30 επεδωκαν rell | εδωκαν [25%] | one other variant ‡ 15:31 αναγνοντες rell | αναγνωντες [15%] § 15:32 τε rell | δε D [5%] [some TRs] * 15:33 αποστολους f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | αποστειλαντας αυτους A,B,C,D [5%] NU | αποστειλαντας εαυτους x † 15:33 1) (omit verse 34) f³⁵ xA,B (70.8%) HF,RP,NU 2) εδοξεν δε τω σιλα επιμειναι αυτου (20.3%) OC,TR (OC is in small print) 3) εδοξεν δε τω σιλα επιμειναι αυτοθι (7.5%) CP 4) εδοξεν δε τω σιλα επιμειναι αυτους C(D) (1%) (two other readings) (0.4%) (RP,HF,NU agree that variant 1) is correct, and indeed verse 33 seems to require that Silas returned to Jerusalem; “they were sent back ... to the apostles”, and “they” refers to Judas and Silas. The ‘problem’ is that in verse 40 Paul chooses Silas to accompany him, so he had to be in Antioch, not Jerusalem. Accordingly the longer reading was created to solve the ‘problem’. The “some days” of verse 36 could well have been a month or two. From Antioch to Jerusalem would be a trip of some 400 miles. Silas had time to go to Jerusalem and get back to Antioch.) ‡ 15:36 παυλος προς βαρναβαν f³⁵ (D) [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 231 xA,B,C [2%] NU | 23 ο 1 [2%] § 15:36 ημων f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C [10%] NU * 15:36 πασαν πολιν f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 xA,B,C [3%] NU † 15:37 εβουλευσατο f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | εβουλετο xA,B,C [5%] NU | εβουλευετο D | two other variants [2%] ‡ 15:37 και f³⁵ A,C [39%] | 1 τον xB [3%] NU | τον [50%] HF,RP,OC,TR,CP | — D [8%] § 15:37 καλουμενον rell | επικαλουμενον C,D [20%] OC * 15:38 συμπαραλαβειν f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | συμπαραλαμβανειν p^{45v} (xA,B,C) [8%] NU | D is wild † 15:39 ουν f³⁵ C [90%] HF,RP,OC,TR,CP | δε p⁴⁵ xA,B,D [10%] NU ‡ 15:39 χωρισθηναι f³⁵ [20%] | αποχωρισθηναι xA,B,C,D [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | four other variants [5%] § 15:39 τε rell | δε [20%] | τοτε D * 15:40 θεου f³⁵ p⁴⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | κυριου xA,B(D) [3%] NU † 15:41 κιλικιαν f³⁵ xA,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | την 1 B,D [2%] [NU] | της κιλικιας p⁴⁵ * 16:1 δε f³⁵ xC [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 και p⁴⁵ A,B [5%] [NU] | — D † 16:1 και f³⁵ C,D [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 εις xA,B [4%] NU ‡ 16:1 εκει rell | — CP § 16:1 τινος f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | — xA,B,C,D [10%] NU (OC is in small print)

Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἤδεσαν* γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ ὅτι Ἑλλήν† ὑπῆρχεν. ⁴ Ὡς δὲ διεπορεύοντο‡ τὰς πόλεις παρεδίδουν§ αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα—τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν* πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ.† ⁵ Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει, καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ καθ’ ἡμέραν.

The ‘Macedonian call’

⁶ Διελθόντες‡ δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν§ Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαλήσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ⁷ ἐλθόντες* κατὰ τὴν Μυσίαν ἐπείραζον κατὰ† τὴν Βιθυνίαν πορεύεσθαι,‡ καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα.§ ⁸ Παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν κατέβησαν εἰς Τρωάδα.

⁹ Καὶ ὄραμα διὰ τῆς* νυκτὸς ὤφθη τῷ Παύλῳ† ἀνὴρ τις ἦν Μακεδὼν‡ ἐστώς,§ παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων, «Διαβὰς εἰς τὴν* Μακεδονίαν,† βοήθησον ἡμῖν.» ¹⁰ Ὡς δὲ τὸ ὄραμα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν‡ Μακεδονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ Κύριος§ εὐαγγελίσασθαι αὐτούς.

Philippi

¹¹ Ἀναχθέντες οὖν* ἀπὸ τῆς† Τρωάδος, εὐθυδρομήσαμεν εἰς τὴν‡ Σαμοθράκην, τῇ τε§ ἐπιούσῃ εἰς Νεάπολιν.* ¹² ἐκεῖθὲν τε† εἰς Φιλίππους, ἥτις ἐστὶν πρώτη τῆς‡ μερίδος τῆς§ Μακεδονίας πόλις, κολωνεῖα.* Ἦμεν δὲ ἐν αὐτῇ† τῇ πόλει διατρίβοντες ἡμέρας τινάς. ¹³ Τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως‡ παρὰ ποταμόν, οὗ ἐνομιζέτο§ προσευχῇ* εἶναι, καὶ καθίσαντες† ἐλάλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναιξίν. ¹⁴ Καί τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία,

* **16:3** ἡδεσαν **f**³⁵ [22%] | ἡδεισαν **KA,B,C,D** [65%] **HE,RP,OC,TR,CP,NU** | ἡδησαν [10%] | two other variants [3%] (Imperfect or Pluperfect? The Imperfect fits the context better.) † **16:3** τον πατερα αυτου οτι ελλην **f**³⁵ **ϣ**^{45vD} [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 45 ο πατηρ 3 **KA,B,C** [5%] **NU** ‡ **16:4** διεπορευοντο *rell* | επορευοντο [10%] **CP** | διερχομενοι **D** § **16:4** παρεδιδουν **f**³⁵ [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | παρεδιδουσαν **ϣ**^{45vKA,B,D} [4%] **NU** | παρεδιδουσαν **C** | παρεδιδωσαν [1%] * **16:4** των **f**³⁵ [90%] **HE,RP,OC,TR,CP** | — **KA,B,C,D** [10%] **NU** † **16:4** ιερουσαλημ **f**³⁵ [96%] **HE,RP,OC,TR,CP** | ιεροσολυμοις **KA,B,C** [4%] **NU** ‡ **16:6** διελθοντες **f**³⁵ [80%] **HE,RP,OC,TR,CP** | διηλθον **KA,B,C,D** [20%] **NU** § **16:6** την **f**³⁵ [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | — **KA,B,C,D** [5%] **NU** * **16:7** ελθοντες **f**³⁵ [80%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 1 δε **KA,B,C,D** [20%] **NU** † **16:7** κατα **f**³⁵ [90%] **HE,RP,OC,TR,CP** | εις **KA,B,C,D** [10%] **NU** ‡ **16:7** πορευεσθαι **f**³⁵ **C,D** [97%] **HE,RP,OC,TR,CP** | πορευθηναι **KA,B** [3%] **NU** § **16:7** πνευμα **f**³⁵ [94%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 1 ιησου **KA,B,D** [6%] **NU** | 1 κυριου **C** * **16:9** της **f**³⁵ **KC** [98%] **HE,RP,OC,TR,CP[NU]** | — **A,B,D** [2%] † **16:9** ωφθη τω παυλω **f**³⁵ **A,C,D** [94%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 231 **KB** [4%] **NU** | εφανη 23 [2%] ‡ **16:9** τις ην μακεδων **f**³⁵ [89%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 312 (**KA**)**B(C)** [4%] **NU** | 13 [5%] | 31 **D** [1%] | two other variants [1%] § **16:9** εστως **f**³⁵ (**D**) [90%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 1 και **KA,B,C** [10%] **NU** * **16:9** την **f**³⁵ [20%] | — **KA,B,C,D** [80%] **HE,RP,OC,TR,CP,NU** † **16:9** μακεδονιαν *rell* | μακεδωνιαν [6%] **CP** | μακαιδονιαν **A** [1%] (**CP** has the same vowel shift in verses 10 and 12.) ‡ **16:10** την **f**³⁵ [75%] **HE,RP,OC,TR,CP** | — **KA,B,C** [25%] **NU** | **D** is wild § **16:10** κυριος **f**³⁵ **D** [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | θεος **KA,B,C** [5%] **NU** * **16:11** ουν **f**³⁵ **B,C** [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | δε **KA** [4%] **NU** | — **D** [1%] † **16:11** της **f**³⁵ [93%] **HE,RP,OC,TR,CP** | — **KA,B,C,D** [7%] **NU** ‡ **16:11** την **f**³⁵ [20%] | — **KA,B,C,D** [80%] **HE,RP,OC,TR,CP,NU** § **16:11** τε **f**³⁵ [90%] **HE,RP,TR,CP** | δε **KA,C** [10%] **OC,NU** | δ **B** | και **D** * **16:11** νεαπολιν **f**³⁵ **C,D** [97%] **HE,RP,OC,TR,CP** | νεαν πολιν **KA,B** [3%] **NU** † **16:12** εκειθεν τε **f**³⁵ [90%] **HE,RP,OC,TR,CP** | κακειθεν **KA,B(C)D** [5%] **NU** | 1 δε [5%] ‡ **16:12** πρωτη της **f**³⁵ **KA,C** [84%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 1 **B** [16%] | κεφαλη **D** | πρωτης [none!] [**NU**] (**NU** has a conjecture) § **16:12** μεριδος της *rell* | 1 **KA,C** [10%] | — **D** [10%] (homoioteleuton) * **16:12** κολωνεια **f**³⁵ [82%] **HE,RP,CP** | κολωνια **KB,C,D** [12%] **OC,TR,NU** | κωλωνια [5%] | κωλωνια **A** | three other variants [1%] † **16:12** αυτη **f**³⁵ [93%] **HE,RP,OC,CP** | ταυτη **KA,B,C,D** [6%] **TR,NU** | one other variant ‡ **16:13** πολεως **f**³⁵ [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | πυλης **KA,B,C,D** [5%] **NU** § **16:13** ενομιζετο **f**³⁵ **A** [96%] **HE,RP,OC,TR,CP** | ενομιζομεν **B** [2%] **NU** | ενομιζαμεν **C** | ενομιζεν **K** [1%] | εδοκει **D** * **16:13** προσευχη **f**³⁵ **A,B,D** [84%] **HE,RP,OC,TR,CP** | προσευχην **KC** [2%] **NU** | ευχη [14%] † **16:13** καθισαντες *rell* | καθησαντες [10%] | καθεισαντες **A**

πορφυρόπωλις[‡] πόλεως Θυατείρων,[§] σεβομένη τὸν Θεόν, ἤκουεν,^{*} ἧς ὁ Κύριος διήνοιξεν τὴν καρδίαν προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου. ¹⁵ Ὡς δὲ ἐβαπτίσθη αὐτῇ,[†] καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσεν λέγουσα, «Εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ Κυρίῳ εἶναι,[‡] εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου, μείνατε.»[§] Καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς.

Prison

¹⁶ Ἐγένετο δέ, πορευομένων ἡμῶν εἰς^{*} προσευχήν, παιδίσκην τινὰ ἔχουσιν πνεῦμα Πύθωνος[†] ἀπαντῆσαι[‡] ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχεν τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. ¹⁷ Αὕτη κατακολουθήσασα[§] τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ^{*} ἔκραζεν[†] λέγουσα, «Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν[‡] ἡμῖν[§] ὁδὸν σωτηρίας.» ¹⁸ Τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Διαπονηθεὶς δὲ ὁ ^{*} Παῦλος, καὶ ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπεν, «Παραγγέλλω[†] σοι ἐν τῷ[‡] ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς.» Καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

¹⁹ Ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν[§] Σίλαν εἴλकुσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας, ²⁰ καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς εἶπον,^{*} «Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν, Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, ²¹ καὶ καταγγέλλουσιν[†] ἔθνη ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι οὐδὲ ποιεῖν, Ῥωμαίοις οὖσιν.» ²² Καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν, καὶ οἱ στρατηγοὶ περιρρήξαντες[‡] αὐτῶν τὰ ἱμάτια[§] ἐκέλευον ῥαβδίζειν. ²³ Πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν αὐτούς· ²⁴ ὅς, παραγγελίαν τοιαύτην εἰληφώς,^{*} ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν[†] φυλακὴν καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἡσφαλίσατο[‡] εἰς τὸ ξύλον.

The Jailor Converts

²⁵ Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦλος καὶ Σίλας προσευχόμενοι ὕμνου τὸν Θεόν· ἐπηκροῶντο[§] δὲ αὐτῶν οἱ δέσμοι. ²⁶ Ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμοτηρίου·^{*} ἀνεώχθησαν[†] δὲ[‡] παραχρῆμα αἱ θύραι πᾶσαι καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. ²⁷ Ἐξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ

[‡] **16:14** πορφυροπωλις *rell* | πορφυροπολις [30%] | πορφυροπωλεις A | πορφυροπολεις [3%] | one other variant **§** **16:14** θυατειρων *rell* | θυατηρων [25%] | three other variants [1%] ^{*} **16:14** ηκουεν *rell* | ηκουσεν D [30%] [†] **16:15** αυτη **f**³⁵ [20%] | — *KA,B,C,D* [80%] *HE,RP,OC,TR,CP,NU* [‡] **16:15** τω κυριω ειναι *rell* | 312 [5%] *CP* | 3 [5%] **§** **16:15** μεινατε **f**³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | μενετε **ϕ**⁴⁵ *KA,B,D* [3%] *NU* | μινατε C | μενεται [1%] ^{*} **16:16** εις **f**³⁵ D [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 την **ϕ**⁴⁵ *KA,B,C* [5%] *NU* [†] **16:16** πυθωνος **f**³⁵ **ϕ**⁴⁵ [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | πυθωνα *KA,B,C,D* [3%] *NU* [‡] **16:16** απαντησαι **f**³⁵ A,D [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | υπαντησαι **ϕ**⁴⁵ *KB,C* [4%] *NU* **§** **16:17** κατακολουθησασα **f**³⁵ A,C [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | κατακολουθουσα *KB,D* [2%] *NU* | κατακολουθουσαν **ϕ**⁴⁵ ^{*} **16:17** τω σιλα **f**³⁵ [40%] *OC* | ημιν **ϕ**⁴⁵ *KA,B,C(D)* [60%] *HE,RP,TR,CP,NU* (Who was put in prison?) [†] **16:17** εκραζεν *rell* | εκραξε [17%] *CP* | εκραζον D [‡] **16:17** καταγγελλουσιν *rell* | καταγγελλουσιν [30%] | ευαγγελιζοντες D **§** **16:17** ημιν **f**³⁵ A,C [80%] *HE,RP,OC,TR,CP* | υμιν *KB(D)* [20%] *NU* ^{*} **16:18** ο **f**³⁵ C,D [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — **ϕ**⁴⁵ *KA,B* [2%] *NU* [†] **16:18** παραγγελω *rell* | παραγγελω C [18%] [‡] **16:18** τω **f**³⁵ D [93%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *KA,B,C* [7%] *NU* **§** **16:19** τον *rell* | — C,D [5%] *CP* ^{*} **16:20** ειπον *rell* | ειπαν *KA,B* [2%] *NU* [†] **16:21** καταγγελλουσιν *rell* | καταγγελλουσιν [25%] | one other variant [‡] **16:22** περιρρηξαντες **f**³⁵ [82%] *HE,RP,OC,TR,CP* | περιρηξαντες *KA,B,C,D* [18%] *NU* **§** **16:22** αυτων τα ιματια *rell* | 231 [1%] *CP* ^{*} **16:24** ειληφως **f**³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | λαβων *KA,B,C,D* [5%] *NU* [†] **16:24** εσωτεραν *rell* | εσοτεραν [12%] *CP* [‡] **16:24** αυτων ησφαλισατο **f**³⁵ (D) [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *KA,B,C* [3%] *NU* **§** **16:25** επηκρωντο *rell* | επικρωντο [40%] ^{*} **16:26** δεσμοτηριου *rell* | δεσμοτηριου [14%] [†] **16:26** ανεωχθησαν **f**³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ηνεωχθησαν B,C,D [3%] *NU* | ηνοιχθησαν *KA* [2%] [‡] **16:26** δε **f**³⁵ *KA,B,D* [30%] *NU* | τε C [70%] *HE,RP,OC,TR,CP*

καὶ ἰδὼν ἀνεωγμένους τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος[§] μάχαιραν, ἔμελλεν* ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμίους.

²⁸ Ἐφώνησεν δὲ φωνὴ μεγάλη ὁ Παῦλος[†] λέγων, «Μηδὲν πράξης[‡] σεαυτῷ κακόν, ἅπαντες γὰρ ἐσμεν ἐνθάδε.» ²⁹ Αἰτήσας δὲ φῶτα εἰσεπήδησεν[§] καὶ ἔντρομος γενόμενος προσέπεσεν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ* Σίλῳ. ³⁰ Καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔξω ἔφη, «Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;» ³¹ Οἱ δὲ εἶπον,[†] «Πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν[‡] καὶ σωθήσῃ, σὺ καὶ ὁ οἶκός σου.» ³² Καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ πᾶσιν[§] τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. ³³ Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς ἔλυσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ πάντες* παραχρῆμα. ³⁴ Ἀναγαγὼν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ[†] παρέθηκεν τράπεζαν, καὶ ἡγαλλιᾶτο,[‡] πανοικί[§] πεπιστευκῶς τῷ Θεῷ.

Magistrates Rebuked

³⁵ Ἡμέρας δὲ γενομένης ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς ῥαβδούχους λέγοντες, «Ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους.» ³⁶ Ἀπήγγειλεν δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους τούτους* πρὸς τὸν Παῦλον, ὅτι «Ἀπεστάλκασιν[†] οἱ στρατηγοὶ ἵνα ἀπολυθῆτε· νῦν οὖν ἐξελθόντες πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ.» ³⁷ Ὁ δὲ Παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς· «Δήρानτες[‡] ἡμᾶς δημοσίᾳ, ἀκατακρίτους, ἀνθρώπους Ῥωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλον[§] εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; Οὐ γὰρ ἀλλὰ* ἐλθόντες αὐτοὶ[†] ἐξαγαγέτωσαν.» ³⁸ Ἀνήγγειλαν[‡] δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ ῥήματα ταῦτα· ἐφοβήθησαν δὲ[§] ἀκούσαντες ὅτι Ῥωμαῖοί εἰσιν· ³⁹ καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτούς, καὶ ἐξαγαγόντες ἡρώτων ἐξελεῖν* τῆς[†] πόλεως. ⁴⁰ Ἐξελθόντες δὲ ἀπὸ[‡] τῆς φυλακῆς εἰσῆλθον πρὸς[§] τὴν Λυδίαν, καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς παρεκάλεσαν αὐτοὺς* καὶ ἐξῆλθον.

17

Thessalonica

¹ Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ* Ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ [†] συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων. ² Κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ,

§ 16:27 σπασαμενος f³⁵ κA [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 την B,C,D [2%] [NU] * 16:27 εμελλεν f³⁵ D [85%] HF,RP,OC,TR,CP | ημελλεν κA,B,C [15%] NU † 16:28 φωνη μεγαλη ο παυλος f³⁵ D (91.3%) HF,RP,OC,TR,CP | 2134 A (0.8%) [NU] | 3412 (3.5%) | 214 [1%] | 124 κC (3.1%) | 421 B | three other variants (1%) ‡ 16:28 πραξης rell | πραξεις [13%] | one other variant § 16:29 εισεπηδησεν rell | εισεπιδησεν [5%] CP * 16:29 τω f³⁵ κA [98%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,C,D [2%] † 16:31 ειπον rell | ειπαν κA,B,D [3%] NU ‡ 16:31 χριστον f³⁵ C,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B [3%] NU § 16:32 και πασιν f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | συν 2 A,C,D [6%] NU | συμπασιν ϕ⁴⁵κ [2%] | συ πασιν B * 16:33 αυτου παντες f³⁵ (A)C,D (89.6%) HF,RP,OC,TR,NU | 1 απαντες κB (4.1%) | 1 ολος ϕ⁴⁵ | 1 (3.9%) CP | αυτω 2 (1.9%) | one other variant † 16:34 αυτου f³⁵ κA(D) [80%] HF,RP,OC,TR,CP | — ϕ⁴⁵B,C [20%] NU ‡ 16:34 ηγαλλιατο f³⁵ C,D [70%] HF,RP,OC | ηγαλλιασατο κA,B [30%] TR,CP,NU § 16:34 πανοικι f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | πανοικει ϕ⁴⁵κA,B,C [4%] NU | D is wild * 16:36 τουτους f³⁵ κA [99%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,C,D [1%] † 16:36 απεσταλκασιν f³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | απεσταλκαν ϕ⁴⁵κA,B [2%] NU | απεστειλαν C [1%] ‡ 16:37 δειραντες f³⁵ [32%] CP | δειραντες A,B,D [67%] HF,RP,OC,TR,NU | διραντες κ [1%] § 16:37 εβαλον rell | εβαλαν B,D,NU * 16:37 αλλα rell | αλλ [23%] † 16:37 αυτοι f³⁵ [75%] HF,RP | 1 ημας ϕ⁴⁵κA,B,D [25%] OC,TR,CP,NU ‡ 16:38 ανηγγειλαν f³⁵ [65%] HF,RP,OC,TR,CP | απηγγειλαν ϕ⁴⁵(κ)A,B,D [35%] NU § 16:38 εφοβηθησαν δε f³⁵ ϕ⁴⁵κA,B [20%] NU | και 1 [80%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 (D) * 16:39 εξελθειν f³⁵ ϕ^{45v}(D) [96%] HF,RP,OC,TR,CP | απελθειν (κ)A,B [4%] NU † 16:39 της f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | απο 1 κA,B [5%] NU | εκ 1 D [2%] ‡ 16:40 απο f³⁵ κB [20%] NU | εκ A,D [80%] HF,RP,OC,TR,CP § 16:40 προς rell | εις [5%] TR * 16:40 τους αδελφους παρεκαλεσαν αυτους f³⁵ (D) [98%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 κA,B [2%] NU * 17:1 και f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 την κA,B [4%] NU † 17:1 η f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [4%] NU

εἰσηλθεν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο[‡] αὐτοῖς ἀπὸ τῶν Γραφῶν,³ διανοίγων καὶ παρατιθέμενος ὅτι τὸν Χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι «οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς[§] ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.»⁴ Καὶ τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πλῆθος πολὺ,^{*} γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι.

⁵ Προσλαβόμενοι δὲ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ἀπειθοῦντες[†] τῶν ἀγοραίων ἀνδρας τινὰς[‡] πονηροῦς, καὶ ὀχλοποιήσαντες ἐθορύβουν τὴν πόλιν· ἐπιστάντες τε[§] τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος,^{*} ἐζήτουν αὐτοὺς ἀγαγεῖν[†] εἰς τὸν δῆμον. ⁶ Μὴ εὐρόντες δὲ αὐτούς, ἔσυρον[‡] τὸν[§] Ἰάσονα^{*} καὶ τινὰς ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες ὅτι «Οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες, οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεισιν,⁷ οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουσιν,[†] βασιλέα ἕτερον λέγοντες[‡] εἶναι[§]—Ἰησοῦν.» ⁸ Ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα. ⁹ Καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος^{*} καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς.

Berea

¹⁰ Οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως, διὰ τῆς νυκτός,[†] ἐξέπεμψαν τὸν τε[‡] Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέρροϊαν·[§] οἵτινες παραγενόμενοι εἰς τὴν συναγωγὴν ἀπήεσαν τῶν Ἰουδαίων.^{*} ¹¹ Οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν[†] ἐν Θεσσαλονίκῃ,[‡] οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας,[§] καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς Γραφὰς εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως. ¹² Πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν Ἑλληνίδων, γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων καὶ ἀνδρῶν, οὐκ ὀλίγοι. ¹³ Ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης Ἰουδαῖοι ὅτι καὶ ἐν τῇ^{*} Βερροίᾳ[†] κατηγγέλη[‡] ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἦλθον κάκεῖ, σαλεύοντες[§] τοὺς ὄχλους. ¹⁴ Εὐθέως δέ, τότε τὸν Παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοί, πορεύεσθαι ὥς^{*} ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ὑπέμενον[†] δὲ[‡] ὃ τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεῖ. ¹⁵ Οἱ δὲ καθιστῶντες[§]

‡ 17:2 διελέγετο f³⁵ [92%] OC,TR,CP | διελεξατο xA,B [5%] Hf,RP,NU | διελεχθη D [3%] § 17:3 ιησους ο χριστος f³⁵ [20%] | 231 [75%] Hf,RP,OC,TR,CP | 2321 B[NU] | 13 x [3%] | 31 A,D [2%] * 17:4 πλῆθος πολυ f³⁵ xA,B,D [20%] NU | 21 [80%] Hf,RP,OC,TR,CP † 17:5 προσλαβομενοι δε οι ιουδαιοι οι απειθουντες f³⁵ [75%] Hf,RP,CP | ζηλωσαντες 23456 και 1 [12%] | ζηλωσαντες 234 και 1 xA,B [5%] NU | ζηλωσαντες 2564 και 1 [3%] TR | ζηλωσαντες 234 και 156 [3%] | 12364 [2%] | 3264 συστρεψαντες D | 12364 OC ‡ 17:5 ανδρας τινας f³⁵ A,B [20%] NU | 21 x(D) [75%] Hf,RP,OC,TR,CP | 1 [5%] § 17:5 επισταντες τε f³⁵ [90%] Hf,RP,OC,TR,CP | και 1 xA,B(D) [5%] NU | 1 [5%] * 17:5 ιασονος rell | ιασωνος A,D [30%] † 17:5 αγαγειν f³⁵ [89%] Hf,RP,OC,TR,CP | προαγαγειν xA,B [6%] NU | αναγαγειν [3%] | προσαγαγειν [2%] | εξαγαγειν D ‡ 17:6 εσυρον rell | εσυραν D [13%] | ευρον x | one other variant § 17:6 τον f³⁵ [95%] Hf,RP,OC,TR,CP | — xA,B,D [5%] NU * 17:6 ιασονα rell | ιασωνα [30%] | ισωναν D † 17:7 πρασσουσιν f³⁵ xA,B,D [91%] Hf,RP,OC,NU | πραττουσιν [7%] TR,CP | ταρασσουσιν [2%] ‡ 17:7 ετερον λεγοντες f³⁵ xA,B [30%] OC,NU | 21 D [70%] Hf,RP,TR,CP § 17:7 ειναι rell | — CP * 17:9 ιασονος rell | ιασωνος D [30%] † 17:10 δια της νυκτος f³⁵ [95%] Hf,RP,OC,TR,CP | 13 p⁴⁵ xB,D [4%] NU | — A [1%] ‡ 17:10 τε rell | — D [2%] CP | two other variants [2%] § 17:10 βερροϊαν f³⁵ [30%] | βερροϊαν p⁴⁵ xA,B,D [70%] Hf,RP,OC,TR,CP,NU * 17:10 απηεσαν των ιουδαιων f³⁵ [95%] Hf,RP,OC,CP | 231 xA,B,D [5%] TR,NU | 23 p⁴⁵ † 17:11 των rell | 1 αλλων CP ‡ 17:11 θεσσαλονικη rell | θεσσαλονικη [22%] | θεσσαλονεικη p⁴⁵ B | two other spellings § 17:11 προθυμιας f³⁵ p⁴⁵ xA(D) [25%] NU | 1 το B [75%] Hf,RP,OC,TR,CP * 17:13 τη rell | — [5%] CP † 17:13 βερροια f³⁵ [30%] | βερροια xA,B(D) [70%] Hf,RP,OC,TR,CP,NU ‡ 17:13 κατηγγελη rell | κατηγγελλη [15%] | κατηγγελει [12%] | three other variants [2%] § 17:13 σαλευοντες f³⁵ p⁴⁵ (67.6%) Hf,RP,OC,TR,CP | σαλευσουντες [10%] | 1 και ταρασσουντες xA,B(D) (22.2%) NU | one other variant * 17:14 ως f³⁵ [89%] Hf,RP,OC,TR,CP | εως xA,B [4%] NU | — D [7%] † 17:14 υπεμενον f³⁵ [76%] Hf,RP,OC,TR,CP | υπεμενεν [10%] | υπεμειναν p⁴⁵ (x)B [8%] NU | υπεμεινεν A,D [3%] | επεμειναν [2%] | two other variants [1%] ‡ 17:14 δε f³⁵ D [93%] Hf,RP,OC,TR,CP | τε p⁴⁵ xA,B [7%] NU § 17:15 καθιστωντες f³⁵ [98%] Hf,RP,OC,TR,CP | καθιστανοντες A,B [1%] NU | καθισπαντες x | καταστανοντες p⁴⁵ D

τὸν Παῦλον ἡγαγον αὐτὸν* ἕως Ἀθηνῶν· καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν Σίλαν καὶ† Τιμόθεον ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσιν πρὸς αὐτόν, ἐξήρσαν.

Athens

¹⁶ Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοῦ τοῦ Παύλου, παρωξύνετο‡ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ θεωροῦντι§ κατείδωλον οὔσαν τὴν πόλιν. ¹⁷ Διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας. ¹⁸ Τινὲς δὲ καὶ* τῶν Ἐπικουρείων† καὶ τῶν‡ Στωϊκῶν§ φιλοσόφων συνέβαλον* αὐτῷ. Καί τινες ἔλεγον, «Τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν;» Οἱ δέ, «Ἐένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι»—ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίζετο.† ¹⁹ Ἐπιλαβόμενοι τε αὐτοῦ‡ ἐπὶ τὸν Ἀρειὸν Πάγον ἡγαγον λέγοντες· «Δυνάμεθα γινῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχὴ; ²⁰ Ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γινῶναι τί ἂν θέλοι§ ταῦτα εἶναι.» ²¹ (Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν* ἢ λέγειν τι καὶ† ἀκούειν‡ καινότερον.)

The Areopagus

²² Σταθεὶς δὲ ὁ § Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔφη· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. ²³ διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὔρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· <Ἄγνωστω Θεῷ.> ²⁴ Ὁν* οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον† ἐγὼ καταγγέλλω‡ ὑμῖν. ²⁵ Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος, οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων,§ οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, ²⁶ οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων* θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδούς† πᾶσιν ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ‡ πάντα. ²⁷ Ἐποίησέν τε ἐξ ἐνὸς αἵματος§ πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον* τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους† καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, ²⁸ ζητεῖν τὸν Κύριον,‡ εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτόν καὶ εὔροιεν, καὶ γε§ οὐ μακρὰν ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα· ²⁹ ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς* ποιητῶν εἰρήκασιν,

* **17:15** αὐτον f³⁵ [88%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁵ KA,B,D [12%] NU † **17:15** καὶ f³⁵ A,D [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τον p⁴⁵ KB [3%] NU ‡ **17:16** παρωξυνετο *rell* | παροξυνετο [14%] § **17:16** θεωρουντι f³⁵ D [87%] HE,RP,OC,TR,CP | θεωρουντος KA,B [5%] NU | θεωρουντος [7%] | θεωρουντες [1%] * **17:18** καὶ f³⁵ KA,B,D [85%] HE,RP,CP,NU | — [15%] OC,TR † **17:18** επικουρειων *rell* | επικουριων KA,B,D [22%] ‡ **17:18** των f³⁵ D [93%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B [7%] NU § **17:18** στωικων f³⁵ B [60%] TR,CP | στοικων KA,D [40%] HE,RP,OC,NU * **17:18** συνεβαλον f³⁵ [50%] | συνεβαλλον KA,B [50%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | συνελαβον D † **17:18** ευηγγελιζετο f³⁵ KB [75%] HE,RP,CP,NU | 1 αυτοις A [20%] OC | αυτοις 1 [5%] TR | — D ‡ **17:19** αυτου *rell* | αυτον (D) [8%] | του παυλου [5%] | αυτους [3%] § **17:20** τι αν θελοι f³⁵ D [89%] HE,RP,OC,TR,CP | τινα θελει KA,B [4%] NU | τινα 2 [2%] | 12 θελει [5%] * **17:21** ευκαιρουν f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | ηυκαιρουν (K)A,B,D [10%] NU † **17:21** καὶ f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | η KA,B,D [2%] NU ‡ **17:21** ακουειν f³⁵ D [98%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τι KA,B [2%] NU § **17:22** ο f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — KA,B [5%] * **17:23** ον f³⁵ (97.5%) HE,RP,OC,TR,CP | ο KA,B,D (2.3%) NU † **17:23** τουτον f³⁵ (98.3%) HE,RP,OC,TR,CP | τουτο KA,B,D (1.7%) NU ‡ **17:23** καταγγελλω *rell* | καταγγελω [25%] | κατεγγελλω A § **17:24** κυριος υπαρχων f³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 KA,B [5%] NU * **17:25** ανθρωπων f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ανθρωπων (K)A,B,D [5%] NU † **17:25** αυτους διδους *rell* | δους [18%] ‡ **17:25** κατα f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR | και τα A,B,D [8%] CP,NU | και K [1%] | — [1%] § **17:26** αιματος f³⁵ D (95.2%) HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B (4.4%) NU | two other variants (0.4%) * **17:26** παν το προσωπον f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | παντος προσωπου KA,B,D [3%] NU † **17:26** προστεταγμενους *rell* | προτεταγμενους D [5%] TR | τεταγμενους [2%] ‡ **17:27** κυριον f³⁵ [55%] HE,RP,OC,TR,CP | θεον KA,B [45%] NU |θειον D § **17:27** και γε f³⁵ B [94%] HE,RP,OC,NU | καιτοιγε K [5%] TR,CP | καιτοι A [1%] | και τε D * **17:28** υμας *rell* | ημας B [5%] CP

«Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.» ²⁹ Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ—χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου—τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. ³⁰ Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεός, τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσιν[†] πανταχοῦ μετανοεῖν, ³¹ διότι[‡] ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἣ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισεν· πίστιν παρασχὼν[§] πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.»

³² Ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον,* «Ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου.» ³³ Καὶ[†] οὕτως ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν. ³⁴ Τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν, ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

Consolidation of the Gentile Church

18

Corinth

¹ Μετὰ δὲ* ταῦτα χωρισθεὶς ὁ Παῦλος[†] ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἦλθεν εἰς Κόρινθον. ² Καὶ εὗρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρίσκιλλαν γυναιῖκα αὐτοῦ (διὰ τὸ διατεταχέναι[‡] Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἐκ[§] τῆς Ῥώμης), προσῆλθεν αὐτοῖς. ³ καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι, ἔμενεν* παρ' αὐτοῖς καὶ εἰργάζετο[†] (ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην).[‡]

⁴ Διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέν τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλλήνας. ⁵ Ὡς δὲ κατήλθον ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὁ τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος, συνείχετο τῷ Πνεύματι[§] ὁ Παῦλος, διαμαρτυρόμενος τοῖς Ἰουδαίοις.* τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. ⁶ Ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν καὶ βλασφημούντων, ἐκτιναζάμενος[†] τὰ ἱμάτια εἶπεν πρὸς αὐτούς· «Τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς[‡] ὑμῶν· καθαρὸς ἐγώ. Ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι.»

The house of Justus becomes the base

⁷ Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν[§] εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνόματι* Ἰούστου, σεβομένου τὸν Θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. ⁸ Κρίσπος δέ, ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἐπίστευσεν τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων, ἀκούοντες,[†] ἐπίστευον καὶ ἐβαπτίζοντο. ⁹ Εἶπεν δὲ ὁ Κύριος δι' ὀράματος ἐν νυκτὶ[‡] τῷ Παύλῳ· «Μὴ φοβοῦ· ἀλλὰ λάλει καὶ μὴ σιωπήσης, ¹⁰ διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεται σοι τοῦ κακῶσαί σε, διότι λαός ἐστίν

† 17:30 πασιν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | παντας KA,B [3%] NU | παντες D ‡ 17:31 διοτι f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | καθοτι KA,B,D [10%] NU § 17:31 παρασχων rell | παρασχειν CP | παρεσχειν D | one other variant * 17:32 ειπον rell | ειπαν KB [2%] NU † 17:33 παλιν περι τουτου και f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 2341 KA,B [4%] NU | 231 D [1%] * 18:1 δε f³⁵ (D) [92%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B [8%] NU † 18:1 ο παυλος f³⁵ A [98.3%] HE,RP,OC,TR,CP | — KB(D) (1.7%) NU ‡ 18:2 διατεταχεναι f³⁵ A,B [67%] OC,TR,CP,NU | τεταχεναι D [20%] HE,RP | διατεταχθεναι [3%] | προστεταχεναι [10%] | τεχεναι K § 18:2 εκ f³⁵ [90%] HE,RP,TR,CP | απο KA,B,D [10%] OC,NU * 18:3 εμενεν rell | εμινεν [55%] OC | εμινεν [1%] † 18:3 ειργαζετο f³⁵ (91.6%) HE,RP,OC,TR,CP | ηργαζετο A,D (7.8%) NU | ηργαζοντο KB (alone) | one other variant ‡ 18:3 την τεχνην f³⁵ [83%] HE,RP,TR,CP | τη τεχνη KA,B [17%] OC,NU | — D § 18:5 πνευματι f³⁵ (93.9%) HE,RP,OC,TR,CP | λογω KA,B,D (6.1%) NU * 18:5 ιουδαιοις f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ειναи K(A)B,D [6%] NU † 18:6 εκτιναξαμενος rell | εκτειναξαμενος [17%] | one other variant ‡ 18:6 τας κεφαλας f³⁵ [20%] | την κεφαλην KA,B [80%] HE,RP,OC,TR,CP,NU § 18:7 ηλθεν f³⁵ B [95%] HE,RP,OC,TR,CP | εισηλθεν KA,D [5%] NU * 18:7 ονοματι f³⁵ A [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τιτιου B [1%] NU | 1 τιτου K [4%] † 18:8 ακουοντες f³⁵ KA,B [50%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | ακουσαντες [50%] ‡ 18:9 δι οραματος εν νυκτι f³⁵ (D) [92%] HE,RP,OC,TR,CP | 3412 KB [3%] NU | εν οραματι 34 [5%] | εν οραματι A

μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.» ¹¹ Ἐκάθισέν τε[§] ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Gallio

¹² Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος* τῆς Ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι[†] τῷ Παύλῳ καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα, ¹³ λέγοντες ὅτι «Παρὰ τὸν νόμον ἀναπείθει οὗτος[‡] τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν Θεόν.» ¹⁴ Μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ Γαλλίων πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Εἰ μὲν οὖν[§] ἦν ἀδίκημά τι* ἢ ῥαδιούργημα πονηρόν, ὧ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην[†] ὑμῶν· ¹⁵ εἰ δὲ ζήτημά[‡] ἐστὶν περὶ λόγου καὶ ὀνομάτων καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὤψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ[§] ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι.» ¹⁶ Καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος. ¹⁷ Ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες* Σωσθένην, τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος. Καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίῳ ἐμελλεν.[†]

To Ephesus and Antioch

¹⁸ Ὁ δὲ Παῦλος ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος, ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας (κειράμενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς,[‡] εἶχεν γὰρ εὐχήν). ¹⁹ Κατήντησεν[§] δὲ εἰς Ἔφεσον κάκεινους* κατέλιπεν[†] αὐτοῦ (αὐτὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν διελέχθη[‡] τοῖς Ἰουδαίοις). ²⁰ Ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν[§] ἐπὶ πλείονα χρόνον μεῖναι παρ' αὐτοῖς,* οὐκ ἐπένευσεν· ²¹ ἀλλ' [†] ἀπετάξατο αὐτοῖς[‡] εἰπὼν, «Δεῖ με πάντως τὴν ἐορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα·[§] πάλιν δὲ* ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ Θεοῦ θέλοντος.» Καὶ ἀνήχθη[†] ἀπὸ τῆς Ἐφέσου.

²² Καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀναβάς καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν. ²³ Καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ ἐξῆλθεν, διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, ἐπιστηρίζων πάντας τοὺς μαθητάς.[‡]

Apollos

§ 18:11 τε f³⁵ [94%] H[†]ER,OC,TR,CP | δε KA,B [5%] NU | ται [1%] | και (D) * 18:12 ανθυπατευοντος f³⁵ [95%] H[†]ER,OC,TR,CP | ανθυπατου οντος KA,B,D [3%] NU | two other variants [2%] † 18:12 ομοθυμαδον οι ιουδαιοι rell | 231 B [14%] ‡ 18:13 αναπειθει ουτος f³⁵ κ(A)B [25%] NU | 21 D [65%] H[†]ER,OC,TR,CP | 1 πειθει [10%] § 18:14 ουν f³⁵ [85%] H[†]ER,OC,TR,CP | — KA,B,D [15%] NU * 18:14 ην αδικημα τι rell | 231 [3%] CP | 23 [3%] † 18:14 ηνεσχομην f³⁵ [97%] H[†]ER,OC,TR,CP | ανεσχομην KA,B [3%] NU ‡ 18:15 ζητημα f³⁵ D [94%] H[†]ER,OC,TR,CP | ζητηματα KA,B [6%] NU § 18:15 γαρ f³⁵ [97%] H[†]ER,OC,TR,CP | — KA,B,D [3%] NU * 18:17 οι ελληνες f³⁵ D (96.4%) H[†]ER,OC,TR,CP | 1 ιουδαιοι (1.9%) | — KA,B (1.7%) NU † 18:17 εμελλεν f³⁵ κ [85%] H[†]ER,CP | εμελεν A,B [14%] OC,TR,NU | ημελλεν [1%] | — D (Is the verb μελλω or μελω? If the former, the meaning is not common and could easily give rise to the latter. Render: 'None of this was a delay to Gallio'; Gallio is in the dative. Gallio presumably considered himself to be a busy man and did not appreciate the interruption; he was not about to allow himself to be further delayed. In 22:16 the same verb has the sense of 'delay'.) ‡ 18:18 την κεφαλην εν κεγχρεαις (κεγχρεαις 20%) f³⁵ D [96%] H[†]ER,OC,TR(CP) | 3412 (κ)(A,B) [4%] NU § 18:19 κατηντησεν f³⁵ [98%] H[†]ER,OC,TR,CP | κατηντησαν KA,B [2%] NU | καταντησας D * 18:19 κακεινους f³⁵ KA,B [29%] OC,TR,CP,NU | και εκεινους [70%] H[†]ER,CP | κακει [1%] | εκεινους D † 18:19 κατελιπεν rell | κατελειπεν A [25%] ‡ 18:19 διελεχθη f³⁵ [94%] H[†]ER,OC,TR,CP | διελεξατο KA,B [3%] NU | διελεγχθη [2%] | διελεγετο D [1%] § 18:20 αυτων rell | αυτον [15%] * 18:20 παρ αυτοις f³⁵ D (91.5%) H[†]ER,OC,TR,CP | — KA,B (8.5%) NU † 18:21 αλλ rell | αλλα KA,B,D [40%] OC,CP ‡ 18:21 απεταξατο αυτοις f³⁵ [96%] H[†]ER,OC,TR,CP | αποταξαμενος και KA,B,D [2%] NU | αποταξαμενος 2 και [2%] § 18:21 δει με παντως την εορτην την ερχομενην ποιησαι εις ιεροσολυμα f³⁵ (D) [97%] H[†]ER,OC,TR,CP | — KA,B [3%] NU * 18:21 δε f³⁵ [96%] H[†]ER,OC,TR,CP | — KA,B(D) [4%] NU † 18:21 και ανηχθη f³⁵ [96%] H[†]ER,OC,TR,CP | 2 A,B,D [3%] RP,NU | 2 δε κ (0.4%) (TuT is way off here) ‡ 18:23 παντας τους μαθητας rell | 231 CP | 23 [2%]

24 Ἰουδαῖος δέ τις Ἀπολλῶς ὀνόματι,§ Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήνησεν εἰς Ἑφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς Γραφαῖς. 25 Οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, καὶ ζέων τῷ Πνεύματι ἐλάλει καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ,* ἐπιστάμενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. 26 Οὗτος τε ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. Ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα,† προσελάβοντο αὐτὸν καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο‡ τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδόν.§

27 Βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσιν διὰ τῆς χάριτος· 28 εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατηλέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν Γραφῶν εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν.

19

Back to Ephesus

1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλῶ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, Παῦλον, διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν* εἰς Ἑφεσον.

Disciples of John

Καὶ εὐρὼν† τινὰς μαθητὰς‡ 2 εἶπεν§ πρὸς αὐτούς, «Εἰ Πνεῦμα Ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες;» Οἱ δὲ εἶπον* πρὸς αὐτόν, «Ἄλλ' οὐδὲ† εἰ Πνεῦμα Ἅγιόν ἐστιν ἠκούσαμεν.» 3 Εἶπέν τε,‡ «Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε;» Οἱ δὲ εἶπον,§ «Εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα.» 4 Εἶπεν δὲ* Παῦλος, «Ἰωάννης μὲν† ἐβάπτισεν βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτόν ἵνα πιστεύσωσιν, τοῦτ' ἐστιν, εἰς τὸν Χριστόν,‡ Ἰησοῦν.»§ 5 Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. 6 Καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς* χειρας ἦλθεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ προεφήτευον.† 7 Ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὥσει δεκαδύο.‡

The school of Tyrannus becomes the base

§ 18:24 ονοματι *rell* | ονομα CP * 18:25 ἰησου **f**³⁵ *κA,B(D)* [35%] NU | κυρίου [65%] *HF,RP,OC,TR,CP* † 18:26 ακυλας και πρισκιλλα **f**³⁵ D [98%] *HF,RP,OC,TR,CP* | 321 (κ)A,B [2%] NU ‡ 18:26 εξεθεντο *rell* | εξεθετο [12%] | εξεθοντο D § 18:26 του θεου οδον **f**³⁵ [86%] *HF,RP,TR* | 312 *κA,B* [5%] *OC,CP[NU]* | 1 κυριου 3 [5%] | 31 κυριου [2%] | λογον 1 κυριου [2%] | 3 D * 19:1 ελθειν **f**³⁵ B [92%] *HF,RP,OC,TR,CP* | κατελθειν (κ)A [4%] [NU] | ερχεται D | two other variants [4%] † 19:1 ευρων **f**³⁵ D [85.5%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ευρον [9%] | ευρειν A,B (5.5%) NU | ευριν κ ‡ 19:1 τινας μαθητας *rell* | 21 OC § 19:2 ειπεν **f**³⁵ D (94.7%) *HF,RP,OC,TR,CP* | 1 τε *κA,B* (3.6%) NU | 1 δε (1.7%) * 19:2 ειπον **f**³⁵ [95%] *HF,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B,D* [5%] NU † 19:2 ουδε **f**³⁵ (D) [98%] *HF,RP,OC,TR,CP* | ουδ *κA,B* [2%] NU ‡ 19:3 1) ειπεν τε **f**³⁵ B (18.3%) NU | ειπεν δε D (4.5%) | ειπεν ουν (1.7%) 2) ειπεν τε προς αυτους (61.6%) *HF,RP,OC,TR,CP* | ειπεν δε προς αυτους (5.1%) | ειπεν προς αυτους (1.1%) 3) ο δε ειπεν *κA* (3.6%) | ο δε ειπεν αυτοις (4%) | ο δε παυλος προς αυτους **p**³⁸ At issue is a minor question of taste or style. The second set of three gives the complete formula, the first gives a shortened form. We observe that in verse 2 there is a complete exchange between Paul and the group of disciples, and the full introductory formula is used for both. In verse 3 there is a second complete exchange, wherein the second introductory formula is short—should not the first introductory formula also be short, to match it? That would seem to make for better style. But the attestation for the long form is fairly strong, 67.8% vs 24.5%. Presumably the contenders are the first variants in 1) and 2), so τε wins over δε. I consider that the first variant in 1) really is the better reading, as well as being attested by **f**³⁵. § 19:3 ειπον *rell* | ειπαν *κA,B* [2%] NU * 19:4 δε *rell* | τε [45%] † 19:4 μεν **f**³⁵ [96%] *HF,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B,D* [4%] NU ‡ 19:4 χριστον **f**³⁵ (D) [96%] *HF,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B* [4%] NU § 19:4 χριστον ιησουν *rell* | 21 OC * 19:6 τας **f**³⁵ [55%] *HF,RP,OC,TR,CP[NU]* | — *κA,B(D)* [45%] † 19:6 προεφητευον **f**³⁵ [93%] *HF,RP,OC,TR,CP* | επροφητευον *κA,B,D* [7%] NU ‡ 19:7 δεκαδυο **f**³⁵ [94%] *HF,RP,OC,TR,CP* | δωδεκα *κA,B,D* [6%] NU

⁸ Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν ἐπαρρησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς, διαλεγόμενος καὶ πείθων τὰς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. ⁹ Ὡς δέ τινες ἐσκληρύνοντο καὶ ἠπείθουν, κακολογοῦντες τὴν Ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστὰς ἀπ' αὐτῶν ἀφώρισεν τοὺς μαθητάς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος ἐν τῇ σχολῇ Τυράννου τινός.* ¹⁰ Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ,† Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας.

¹¹ Δυνάμεις δὲ‡ οὐ τὰς τυχούσας ἐποίει ὁ Θεὸς§ διὰ τῶν χειρῶν Παύλου, ¹² ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεισθαι* ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι† ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους τὰ τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν.‡

Some fake exorcists

¹³ Ἐπεχείρησαν§ δέ τινες ἀπὸ* τῶν περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, λέγοντες, «Ὁρκίζομεν† ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν ὃν ὁ ‡ Παῦλος κηρύσσει.» ¹⁴ Ἦσαν δέ τινες§ υἱοὶ Σκευᾶ Ἰουδαίου ἀρχιερέως ἐπτά* οἱ† τοῦτο ποιοῦντες. ¹⁵ Ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν εἶπεν,‡ «Τὸν§ Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι, ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;» ¹⁶ Καὶ ἐφαλλόμενος* ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος† ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν καὶ‡ κατακυριεύσαν§ αὐτῶν* ἴσχυσεν κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου. ¹⁷ Τοῦτο δὲ ἐγένετο πᾶσιν γνωστόν,† Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησιν, τοῖς κατοικοῦσιν τὴν Ἔφεσον· καὶ ἐπέπεσεν φόβος ἐπὶ πάντας αὐτούς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. ¹⁸ Πολλοί τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο, ἐξομολογούμενοι καὶ ἀναγγέλλοντες‡ τὰς πράξεις αὐτῶν. ¹⁹ Ἰκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων (καὶ συνεψηφίσαντο§ τὰς τιμὰς αὐτῶν καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε). ²⁰ Οὕτως κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου* ἡῤξανεν καὶ ἴσχυεν.

§ 19:8 τα f³⁵ κA [96%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,D [4%] * 19:9 τινος f³⁵ (D) [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B [3%] NU † 19:10 ιησου f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B(D) [13%] NU ‡ 19:11 δε f³⁵ D [22%] | τε κA,B [78%] HF,RP,OC,TR,CP,NU § 19:11 εποιει ο θεος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 231 κA,B,D [5%] NU * 19:12 επιφερεσθαι f³⁵ D [90%] HF,RP,OC,TR,CP | αποφερεσθαι κA,B [5%] NU | two other variants [5%] † 19:12 απαλασσεσθαι rell | απαλασσεσθαι B [15%] | at least six further spellings ‡ 19:12 εξερχεσθαι απ αυτων f³⁵ [88%] HF,RP,OC,TR,CP | εκπορευεσθαι κA,B,D [7%] NU | 1 [5%] § 19:13 επεχειρησαν rell | επεχειρισαν [3%] CP | επεχειρησαν κ * 19:13 απο f³⁵ [55%] HF,RP,OC,TR,CP | και κA,B [5%] NU | και 1 [40%] | εκ D † 19:13 ορκιζομεν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ορκιζω κA,B,D [3%] NU | ορκιζωμεν [1%] | εξορκιζομεν [5%] | — [1%] ‡ 19:13 ο f³⁵ [35%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [65%] NU § 19:14 τινες f³⁵ κA [95.8%] HF,RP,OC,TR,CP | τινος [p³⁸]B[D] (4%) NU | — p³⁸ and D have a long addition | one other variant * 19:14 υιοι σκευα ιουδαιου αρχιερεως επτα f³⁵ (91%) HF,RP,OC,TR,CP | 23451 κ(A)B (8.5%) NU | — p³⁸ and D are wild † 19:14 οι f³⁵ (95%) HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B (4.7%) NU | — p³⁸ and D are wild ‡ 19:15 ειπεν f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 αυτοις κA,B,D [7%] NU § 19:15 τον f³⁵ κA,D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 μεν B [3%] [NU] * 19:16 εφαλλομενος f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | εφαλομενος κA,B [5%] NU | εναλλομενος D | two other variants [1%] † 19:16 επ αυτους ο ανθρωπος f³⁵ (D) [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 3412 κA,B [5%] NU | 34 [2%] ‡ 19:16 και f³⁵ κ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — A,B(D) [5%] NU § 19:16 κατακυριευσαν f³⁵ A [80%] HF,RP,CP | κατακυριευσας κB [18%] OC,TR,NU | κυριευσας D [1%] | κατεκυριευσεν [1%] * 19:16 αυτων f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | αμφοτερων κA,B,D [5%] NU | two other variants [5%] † 19:17 εγενετο πασιν γνωστον f³⁵ [20%] | 132 κA,B,D [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 312 [5%] ‡ 19:18 αναγγελλοντες rell | αναγγελλοντες [18%] | one other variant § 19:19 συνεψηφισαντο f³⁵ [20%] | συνεψηφισαν κA,B(D) [67%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | συνεψηφησαν [12%] | two other variants [1%] * 19:20 ο λογος του κυριου f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 3412 κA,B [1%] NU | 123 θεου [2%] | 3 θεου D

21 Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ πνεύματι, διελθὼν† τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ,‡ εἰπὼν ὅτι «Μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ, δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν.» 22 Ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἑραστον, αὐτὸς ἐπέσχεν χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν.

Demetrius

23 Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς Ὁδοῦ. 24 Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην·§ 25 οὓς συναθροίσας, καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· «Ἄνδρες, ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν* ἐστίν. 26 Καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε ὅτι οὐ μόνον Ἐφέσου ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον, λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶν θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι.† 27 Οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος ἱερὸν‡ εἰς οὐδὲν§ λογισθῆναι, μέλλειν δε* καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα† αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται.»

28 Ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις‡ θυμοῦ ἔκραζον λέγοντες, «Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων.» 29 Καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη§ τῆς* συγχύσεως, ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον (συναρπάσαντες Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον, Μακεδόνας, συνεκδήμους† Παύλου). 30 Τοῦ δὲ Παύλου‡ βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶων αὐτὸν οἱ μαθηταί. 31 Τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. 32 Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον, ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίος ἔνεκεν§ συνεληλύθεισαν. 33 Ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν* Ἀλέξανδρον, προβαλλόντων† αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, κατασείσας τὴν χεῖρα, ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ. 34 Ἐπιγνόντες‡ δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστιν, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων ὥς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων, «Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις Ἐφεσίων.»

35 Καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον φησὶν· «Ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος§ ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον* οὔσαν τῆς μεγάλης θεᾶς† Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς; 36 Ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν καὶ μηδὲν προπετὲς πράσσειν.‡ 37 Ἥγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους, οὔτε ἱεροσύλους οὔτε βλασφημοῦντας τὴν

† 19:21 διελθων *rell* | διελθῆναι A,D [20%] | one other variant ‡ 19:21 ἱερουσαλημ **f**³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ἱεροσολυμα *KA,B(D)* [8%] NU § 19:24 εργασιαν ουκ ολιγην **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 231 (X)A,B,D [4%] NU * 19:25 ημων **f**³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | ημιν *KA,B(D)* [7%] NU † 19:26 γινομενοι *rell* | γενομενοι D [15%] | γεινομενοι B | three other variants ‡ 19:27 αρτεμιδος ιερων **f**³⁵ *KA,B* [25%] OC,TR,NU | 21 D [75%] HF,RP,CP § 19:27 ουδεν **f**³⁵ D [40%] TR | ουθεν *KA,B* [60%] HF,RP,OC,CP,NU * 19:27 δε **f**³⁵ [88%] HF,RP,TR,CP | τε *KA,B* [10%] OC,NU | — D [2%] † 19:27 την μεγαλειοτητα **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | της μεγαλειοτητος (X)A,B [5%] NU | — D ‡ 19:28 πληρεις *rell* | πληρης A [20%] | πληρις X [1%] § 19:29 ολη **f**³⁵ (D) [92%] HF,RP,OC,TR,CP | — *KA,B* [8%] NU * 19:29 της **f**³⁵ *KA,B* [95%] HF,RP,OC,NU | — (D) [5%] TR,CP † 19:29 συνεκδημους *rell* | 1 του [5%] TR ‡ 19:30 του δε παυλου **f**³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 32 *KA,B* [3%] NU | 132 [1%] | 213 (D) § 19:32 ενεκεν **f**³⁵ D [97%] HF,RP,OC,TR,CP | ενεκα *KA,B* [3%] NU * 19:33 προεβιβασαν **f**³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | συνεβιβασαν *KA,B* [4%] NU | κατεβιβασαν D † 19:33 προβαλλοντων **f**³⁵ D [65%] OC,CP | προβαλοντων *KA,B* [35%] HF,RP,TR,NU ‡ 19:34 επιγνοντες **f**³⁵ *KA,B* [70%] HF,RP,OC,CP,NU | επιγνοντων [5%] TR | επιγνωντες [25%] § 19:35 ανθρωπος **f**³⁵ D [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ανθρωπων *KA,B* [8%] NU * 19:35 νεωκορον *rell* | νεοκορον [25%] | ναοκορον D † 19:35 θεας **f**³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | — *KA,B,D* [6%] NU ‡ 19:36 πρασσειν *rell* | πραττειν [10%] TR | πρασσειν X | two other variants

θεὸν§ ὑμῶν.* 38 Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσιν πρὸς
τινα λόγον,† ἀγοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν· ἐγκαλείτωσαν‡ ἀλλήλοις.
39 Εἰ δέ τι περὶ ἐτέρων§ ἐπιζητεῖτε,* ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται.
40 Καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως, περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου
ὑπάρχοντος περὶ οὗ οὐ† δυνησόμεθα ἀποδοῦναι‡ λόγον§ τῆς συστροφῆς ταύτης.»
41 Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπέλυσεν τὴν ἐκκλησίαν.

Paul makes his own plans

20

Greece

1 Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον, προσκαλεσάμενος* ὁ Παῦλος τοὺς μαθητὰς
καὶ† ἀσπασάμενος, ἐξῆλθεν πορευθῆναι‡ εἰς τὴν§ Μακεδονίαν. 2 Διελθὼν δὲ
τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.
3 Ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης ἐπιβουλῆς αὐτῷ* ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,
μέλλουσι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν, ἐγένετο γνώμη† τοῦ ὑποστρέφειν διὰ
Μακεδονίας. 4 Συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς Ἀσίας‡ Σώπατρος§ Βερροιαῖος,*
Θεσσαλονικέων† δὲ Ἀρίσταρχος καὶ Σεκοῦνδος, καὶ Γάϊος Δερβαῖος, καὶ
Τιμόθεος, Ἀσιανοὶ δὲ Τυχικὸς καὶ Τρόφιμος· 5 οὗτοι‡ προελθόντες§ ἔμενον ἡμᾶς
ἐν Τρωάδι. 6 Ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων ἀπὸ Φιλίππων,
καὶ ἦλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄχρις* ἡμερῶν πέντε, οὗ† διετρίψαμεν
ἡμέρας ἑπτὰ.

Troas

7 Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων τῶν μαθητῶν‡ κλάσαι§ ἄρτον,
ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς, μέλλων* ἐξιέναι τῇ ἐπαύριον παρέτεινέν τε τὸν
λόγον μέχρι μεσονυκτίου. 8 Ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερώῳ οὗ ἦμεν†
συνηγμένοι. 9 Καθήμενος‡ δέ τις νεανίας ὀνόματι Εὐτυχὸς ἐπὶ τῆς θυρίδος,
καταφερόμενος ὑπνῷ βαθεῖ, διαλεγομένου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλεῖον· κατενεχθεὶς

§ 19:37 θεον *rell* | θεαν D [15%] OC,TR * 19:37 ὑμων *f*³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | ημων KA,B,D [10%] NU
† 19:38 εχουσιν προς τινα λογον *f*³⁵ KA,B [95%] HE,RP,OC,CP,NU | 2341 [5%] TR ‡ 19:38 εγκαλειτωσαν
rell | εγκαλητωσαν [20%] | εγκαλιτωσαν D [1%] § 19:39 περι ετερων *f*³⁵ KA,D (92.7%) HE,RP,OC,TR,CP |
περαιτερω B (4.7%) NU | περετερω (1.1%) | περετερον (0.6%) | three other variants (0.9%) * 19:39 επιζητειτε
rell | επιζητεται κ [13%] | ζητειτε [2%] | one other variant † 19:40 ου *f*³⁵ KA,B [90%] HE,RP,CP[NU] | —
D [10%] OC,TR ‡ 19:40 αποδουναι *f*³⁵ KA,B,D [20%] OC,TR,NU | δουναι [80%] HE,RP,CP | two other variants
§ 19:40 λογον *f*³⁵ D [93%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 περι KA,B [7%] NU * 20:1 προσκαλεσαμενος *f*³⁵ A,D [95%]
HE,RP,OC,TR,CP | μεταπεμψαμενος κB [3%] NU | μεταστειλαμενος [2%] † 20:1 και *f*³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP
| 1 παρακαλεσας A,B(D) [6%] NU | 1 παρακαλεσας 1 κ [1%] | one other variant ‡ 20:1 πορευθηναι *f*³⁵ [95%]
HE,RP,OC,TR,CP | πορευεσθαι KA,B [3%] NU | — D [2%] § 20:1 την *f*³⁵ A [80%] HE,RP,TR,CP | — κB,D [20%]
OC,NU * 20:3 επιβουλῆς αυτω *f*³⁵ KA,B [20%] NU | 21 D [80%] HE,RP,OC,TR,CP † 20:3 γνωμη *f*³⁵ [93%]
HE,RP,OC,TR,CP | γνωμης KA,B [7%] NU | D is wild ‡ 20:4 αχρι της ασιας *f*³⁵ A (97%) HE,RP,OC,TR,CP | — κB
(1.1%) NU | μεχρι 23 D (0.6%) | 12 μακεδονιας (1.3%) § 20:4 σωπατρος *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR | 1 πυρρου
KA,B,D [5%] CP,NU * 20:4 βερροιαιος *f*³⁵ [25%] | βεροιαιος A,B [35%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | βηροιαιος [30%]
| βερυαιος (D) [9%] | βεροιος κ | two other spellings † 20:4 θεσσαλονικεων *rell* | θεσσαλονικαιων κ [10%]
| θεσσαλονικαιων [10%] | three other variants ‡ 20:5 ουτοι *f*³⁵ D [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 δε KA,B [6%]
NU § 20:5 προελθοντες *f*³⁵ D [45%] OC,TR,NU | προσελθοντες KA^VB [55%] HE,RP,CP * 20:6 αχρις *f*³⁵
[58%] HE,OC,TR | αχρι A,B [40%] RP,CP,NU | απο κ [1%] | two other variants | D is wild † 20:6 ου *f*³⁵ B [98%]
HE,RP,OC,TR,CP | οπου KA [2%] NU | εν η D ‡ 20:7 των μαθητων *f*³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | ημων KA,B,D [7%]
NU § 20:7 κλασαι *f*³⁵ KA,B [95%] HE,RP,OC,CP,NU | του 1 D [5%] TR * 20:7 μελλων *rell* | μελλον [12%]
† 20:8 ημεν *f*³⁵ KA,B,D [85%] HE,RP,OC,CP,NU | ησαν [15%] TR ‡ 20:9 καθημενος *f*³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP
| καθεζομενος KA,B,D [4%] NU

ἀπὸς τοῦ ὕπνου ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστεγίου κάτω καὶ ἦρθη νεκρός. ¹⁰ Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν* εἶπεν, «Μὴ θορυβεῖσθε,† ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν.» ¹¹ Ἀναβὰς δὲ καὶ κλάσας‡ ἄρτον καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς—οὕτως ἐξῆλθεν. ¹² (Ἦγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως.)

¹³ Ἡμεῖς δὲ προσελθόντες* ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀνήχθημεν εἰς† τὴν Ἀσσον,‡ ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦλον—οὕτως γὰρ ἦν διατεταγμένος,§ μέλλων αὐτὸς πεζεύειν. ¹⁴ Ὡς δὲ συνέβαλεν* ἡμῖν εἰς τὴν Ἀσσον ἀναλαμβάνοντες αὐτὸν ἦλθομεν εἰς Μιτυλήνην.† ¹⁵ Κάκεῖθεν ἀποπλεύσαντες, τῇ ἐπιούσῃ κατηντήσαμεν ἀντικρὺ‡ Χίου, τῇ δὲ ἐτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον, καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλίῳ·§* τῇ ἐχομένῃ† ἦλθομεν εἰς Μίλητον. ¹⁶ (Ἐκρινεν‡ γὰρ ὁ Παῦλος παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἔσπευδεν γάρ, εἰ δυνατόν ἦν§ αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα.)

Miletus

¹⁷ Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. ¹⁸ Ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· «Ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέρας* ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην, ¹⁹ δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης, καὶ πολλῶν† δακρύων καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων‡ μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων· ²⁰ ὥς οὐδὲν ὑπεστείλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, ²¹ διαμαρτυρόμενος§ Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν τὴν εἰς* Θεὸν μετάνοιαν καὶ πίστιν τὴν† εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν.‡ ²² Καὶ νῦν ἰδοὺ, ἐγὼ δεδεμένος§ τῷ πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσονται* μοι μὴ εἰδώς, ²³ πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται,† λέγον‡ ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις§ μένουσιν. ²⁴ Ἀλλ' οὐδενὸς

§ 20:9 απο *rell* | υπο D [30%] * 20:10 συμπεριλαβων *rell* | συνπεριλαβων *KA,B,D* [15%] | συμπαραλαβων [5%] † 20:10 θορυβεῖσθε *rell* | θορυβήσθε [5%] CP | θορυβείσθαι *B,C* [4%] | θορυβισθαι D [1%] ‡ 20:11 κλάσας *f*³⁵ [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 τον *KA,B,C,D* [3%] NU § 20:11 αχρις *f*³⁵ (C)D [97%] *HE,OC,TR,CP* | αχρι *KA,B* [3%] *RP,NU* | one other variant * 20:13 προσελθοντες *f*³⁵ *A,B* [85%] *HE,RP* | προελθοντες *KC* [15%] *OC,TR,CP,NU* | κατελθοντες D † 20:13 εις *f*³⁵ D [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | επι *KA,B,C* [5%] NU ‡ 20:13 ασσον *rell* | ασον [10%] | θασον [15%] | θασσον [5%] | two other spellings § 20:13 ην διατεταγμενος *f*³⁵ D [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *KA(B)* [4%] NU | εντεταλμενος 1 C * 20:14 συνεβαλεν *f*³⁵ *C,D* [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | συνεβαλλον *A,B* [10%] NU | συνεβαλλον *K* † 20:14 μιτυληνην *rell* | μιτυλινην *A* [11%] CP | at least six further spellings ‡ 20:15 αντικρυ *f*³⁵ [82%] *HE,RP,OC,TR,CP* | αντικρυς *KA,B,C,D* [18%] NU § 20:15 τρωγυλιω *f*³⁵ [20%] *OC* | τρωγυλλιω [30%] *HE,RP,TR* | τρογυλιω [13%] | τρογυλλιω [18%] | τρογγυλιω [13%] CP | — *KA,B,C* (6.1%) NU | seven other spellings D [2%] * 20:15 και μειναντες εν τρωγυλιω *f*³⁵ D (93.8%) *HE,RP,OC,TR,CP* | — *KA,B,C* (6.2%) NU † 20:15 τη εχομενη *f*³⁵ (85.4%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 δε 2 *KA,B,C* (4%) NU | 1 ερχομενη D (9.1%) | 1 δε ερχομενη (1.3%) | two other variants ‡ 20:16 εκρινεν *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | κεκρικει *KA,C* [4%] NU | κεκριει *B* | καιικρι D § 20:16 ην *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ειη *KA,B,C* [4%] NU | εις D | — [1%] * 20:18 ημερας *f*³⁵ [20%] | 1 αφ *KA,B,C(D)* [80%] *HE,RP,OC,TR,CP,NU* † 20:19 πολλων *f*³⁵ *C* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *KA,B,D* [3%] NU ‡ 20:19 συμβαντων (D) *rell* | συμβαινουντων *C* [15%] | συμβεβηκατων [1%] § 20:21 διαμαρτυρομενος *rell* | διαμαρτυραμενος [30%] | διαμαρτυρουμενος D [1%] * 20:21 εις *f*³⁵ *KB,C* [45%] NU | 1 τον *A,D* [55%] *HE,RP,OC,TR,CP* (*OC* is in small print) † 20:21 την *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR* | — *KA,B,C(D)* [4%] *CP,NU* ‡ 20:21 ιησουν *f*³⁵ *B* [75%] *HE,RP,NU* | 1 χριστον *KA,C(D)* [25%] *OC,TR,CP* (*OC* is in small print) § 20:22 εγω δεδεμενος *f*³⁵ D [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *KA,B,C* [5%] NU * 20:22 συναντησονται *rell* | συναντησαντα *A,D* [30%] | συμβησομενα *C* [2%] † 20:23 διαμαρτυρεται *f*³⁵ [79%] *HE,RP,OC,TR* | 1 μοι *KA,B,C,D* [15%] *CP,NU* | διαμεμαρτυρηται [2%] | διεμαρτυρατο μοι *A* [2%] | three other variants [2%] ‡ 20:23 λεγον *rell* | λεγων D [30%] § 20:23 με και θλιψεις *f*³⁵ [83%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 231 (X)A(B)C(D) [17%] NU

λόγον* ποιῶμαι, οὐδὲ ἔχω† τὴν ψυχὴν μου‡ τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς§ τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς,* καὶ τὴν διακονίαν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ διαμαρτύρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

25 »Καὶ νῦν ἰδού, ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.† 26 Διὸ‡ μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ὅτι καθαρὸς ἐγὼ§ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· 27 οὐ γὰρ ὑπεστείλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ.* 28 Προσέχετε† οὖν‡ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ§ ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.* 29 Ἐγὼ γὰρ† οἶδα τοῦτο,‡ ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. 30 Καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. 31 Διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην, μετὰ δακρύων, νουθετῶν ἕνα ἕκαστον.

32 »Καὶ τὰ νῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί,§ τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι* καὶ δοῦναι ὑμῖν† κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν. 33 Ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα. 34 Αὐτοὶ‡ γινώσκετε ὅτι ταῖς χρεΐαις μου, καὶ τοῖς οὓσιν μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. 35 Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν ὅτι οὕτως κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημονεύειν τε τοῦ λόγου§ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς εἶπεν, <Μακάριόν ἐστὶν μᾶλλον διδόναι* ἢ λαμβάνειν.>»

36 Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ, σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο. 37 Ἰκανὸς δὲ κλαυθμὸς ἐγένετο† πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου κατεφίλουν αὐτόν, 38 ὁδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. Προέπεμπον δὲ αὐτόν εἰς τὸ πλοῖον.‡

21

Paul is warned—AGAIN

* 20:24 λογον f³⁵ A,D (89.9%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | λογου xB,C (2.9%) NU | τουτων 1 (6.9%) | one other variant
† 20:24 ποιουμαι ουδε εχω f³⁵ (95.6%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | 321 A(D) (2.3%) | 1 xB,C (1.5%) NU ‡ 20:24 μου f³⁵ D (87%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — xA,B,C (13%) NU § 20:24 ως rell | ωστε [20%] | ως το C | του D * 20:24 μετα χαρας f³⁵ C (97.1%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — xA,B,D (2.9%) NU [Observe how the attestation in ( ) fluctuates among these four variant sets, all in one verse.] † 20:25 του θεου f³⁵ [97%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — xA,B,C [3%] NU | 1 ιησου D ‡ 20:26 διο f³⁵ C [80%] H⁵ F⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ | διοτι xA,B [20%] R⁵ P⁵ NU | 1 και CP | αχρι ουν D § 20:26 εγω f³⁵ A [94%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | ειμι xB,C,D [5%] NU | 1 ειμι [1%] * 20:27 υμιν πασαν την βουλην του θεου f³⁵ A [97%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | 234561 xB,C(D) [3%] NU † 20:28 προσεχετε rell | προσεχεται D [15%] ‡ 20:28 ουν f³⁵ C [97%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — xA,B,D [3%] NU § 20:28 κυριου και θεου f³⁵ [89%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | 3 xB [7%] T⁵ R⁵ NU | 1 A,C,D [4%] * 20:28 ιδιου αιματος f³⁵ [95%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | 2 του 1 xA,B,C,D [5%] NU † 20:29 εγω γαρ f³⁵ (95.8%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | 1 xA,C,D (4%) NU | οτι 1 B ‡ 20:29 τουτο f³⁵ (92.3%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — xA,B,C,D (7.7%) NU § 20:32 αδελφοι f³⁵ C [96%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — xA,B,D [4%] NU * 20:32 εποικοδομησαι f³⁵ [96%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | οικοδομησαι xA,B,C(D) [4%] NU † 20:32 υμιν f³⁵ [96%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | την xA,B [2%] NU | 1 την C [1%] | — D [1%] ‡ 20:34 αυτοι f³⁵ xA,B,C [85%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ NU | 1 δε [5%] T⁵ R⁵ | 1 γαρ [10%] § 20:35 του λογου f³⁵ [22%] | των λογων xA,B,C,D [23%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ T⁵ R⁵ NU | τον λογον [55%] O⁵ C⁵ P * 20:35 μαλλον διδοναι rell | 21 [8%] T⁵ R † 20:37 κλαυθμος εγενετο f³⁵ xA,B,C,D [20%] NU | 21 [80%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ ‡ 20:38 CP omits the last sentence.

¹ Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶ,* τῇ δὲ ἐξῆς εἰς τὴν Ῥόδον, κάκειθεν εἰς Πάταρα. ² Καὶ εὐρόντες πλοῖον διαπερῶν† εἰς Φοινίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν. ³ Ἀναφανέντες‡ δὲ τὴν Κύπρον καὶ καταλιπόντες§ αὐτὴν εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς Συρίαν καὶ κατήχθημεν* εἰς Τύρον, ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον† ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον. ⁴ Καὶ ἀνευρόντες‡ μαθητάς, ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτὰ· οἵτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ Πνεύματος μὴ ἀναβαίνειν§ εἰς Ἱερουσαλὴμ.* ⁵ Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων, σὺν γυναιξὶν καὶ τέκνοις, ἕως ἕξω τῆς πόλεως, καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν προσηυξάμεθα.† ⁶ Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους,‡ ἐπέβημεν§ εἰς τὸ πλοῖον, ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια.

⁷ Ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες ἀπὸ Τύρου, κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαΐδα· καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφοὺς ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ' αὐτοῖς. ⁸ Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες, ἤλθομεν* εἰς Καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ† (ὄντος ἐκ τῶν ἑπτὰ), ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ. ⁹ (Τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες‡ προφητεύουσαι.)

Agabus

¹⁰ Ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν§ ἡμέρας πλείους, κατήλθεν τις ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης ὀνόματι Ἄγαβος. ¹¹ Καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δῆσας τε αὐτοῦ* τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας† εἶπεν, «Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· <Τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη οὕτως δῆσουσιν ἐν‡ Ἱερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν.>» ¹² Ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν, ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι, τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ. ¹³ Ἀπεκρίθη τε§ ὁ Παῦλος· «Τί ποιεῖτε, κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν

* **21:1** κω f³⁵ κA,B,C,D [50%] OC,CP,NU | κων [50%] HE,RP,TR † **21:2** διαπερων *rell* | διαπερον [10%] CP | two other variants ‡ **21:3** αναφανεντες f³⁵ A,C [92%] HE,RP,OC,CP | αναφαναντες κB [8%] TR,NU § **21:3** καταλιποντες *rell* | καταλειποντες A [15%] * **21:3** κατηχθημεν f³⁵ C [87%] HE,RP,OC,TR,CP | κατηλθομεν κA,B [3%] NU | — [10%] † **21:3** ην το πλοιον f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 κA,B,C [5%] NU ‡ **21:4** και ανευροντες f³⁵ [90%] HE,RP,CP | 12 τους [1%] OC,TR | 2 δε τους κA,B,C [4%] NU | 1 ευροντες [5%] (OC is in small print) § **21:4** αναβαινειν f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | επιβαινειν (κ)A,B,C [2%] NU * **21:4** ιερουσαλημ f³⁵ [95%] HE,RP,TR,CP | ιεροσολυμα κA,B,C [5%] OC,NU † **21:5** προσηυξαμεθα f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | προσευξαμενοι κA,B,C [5%] NU ‡ **21:6** και ασπασαμενοι αλληλους f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | απησπασαμεθα 31 κ(A)B(C) [4%] NU § **21:6** επεβημεν f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | ανεβημεν κA,C [4%] NU | ενεβημεν B [3%] | one other variant * **21:8** ηλθομεν f³⁵ κA(B)C (38.8%) OC,CP,NU | οι περι τον παυλον ηλθον (46.4%) HE,RP,TR | οι περι τον παυλον ηλθομεν (13.3%) | οι αποστολοι (απο τυρου) ηλθον (1.1%) | one other reading (0.4%) The third variant would appear to be a not very felicitous conflation. The first variant best fits the context—since the beginning of the chapter, and before, the main participants have been presented in the first person plural. The closest finite verb on each side of the variant in question is εμειναμεν, 1st plural. The information in the second variant is unnecessary but not objectionable; if it were original there would be no need to change it. Of course, if the first variant were original there would be no need to change it either, unless some felt it was time to remind the reader who “we” was referring to. More likely it was the influence of the Lectionaries, since they have precisely the second variant (while all three ancient versions have the first one). † **21:8** ευαγγελιστου *rell* | 1 του [5%] TR ‡ **21:9** θυγατερες παρθενoi τεσσαρες f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 132 κA,B [5%] NU | 213 C | one other variant § **21:10** ημων f³⁵ (84.6%) HE,RP,OC,TR,CP | — A,B,C (14.4%) NU | αυτων κ (0.4%) | two other variants (0.6%) * **21:11** τε αυτου f³⁵ [89%] HE,RP,OC,TR,CP | εαυτου κA,B,C,D [10%] NU | 2 [1%] † **21:11** τους ποδας και τας χειρας f³⁵ κB,C,D [85%] HE,RP,OC,CP,NU | 45312 A [15%] TR ‡ **21:11** εν *rell* | εις D [1%] OC § **21:13** απεκριθη τε f³⁵ [92%] HE,RP,OC,CP | 1 δε [5%] TR | τοτε 1 κA,B [2%] NU | τοτε 1 δε C [1%] | D is wild

εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐτοίμως ἔχω* ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.» 14 Μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν εἰπόντες, «Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου† γενέσθω.»‡

Jerusalem

15 Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι§ ἀνεβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλὴμ.* 16 Συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες† παρ’ ᾧ ξενισθῶμεν, Μνάσωνί τινι Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ. 17 Γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο‡ ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί. 18 Τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῆει ὁ Παῦλος, σὺν ἡμῖν, πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. 19 Καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ’ ἐν ἑκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσιν διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ.

Paul submits to a false agenda

20 Οἱ δὲ ἀκούσαντες§ ἐδόξαζον τὸν Κύριον,* εἰπόντες† αὐτῷ· «Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων‡ τῶν πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσιν· 21 κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέος§ τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα μηδὲ τοῖς ἔθεσιν* περιπατεῖν. 22 Τί οὖν ἐστίν; Πάντως δεῖ πλῆθος συνελθεῖν·† ἀκούσονται γὰρ‡ ὅτι ἐλήλυθας. 23 Τοῦτο οὖν ποιήσον ὃ σοι λέγομεν· Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες εὐχὴν ἔχοντες ἐφ’ ἑαυτῶν. 24 Τούτους παραλαβὼν ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον§ ἐπ’ αὐτοῖς ἵνα ξυρήσωνται* τὴν κεφαλὴν, καὶ γνῶσιν† πάντες ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδέν ἐστιν· ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς τὸν νόμον φυλάσσω.‡ 25 Περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρίναντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς, εἰ μὴ§ φυλάσσεσθαι αὐτοὺς τό τε εἰδωλόθυτον καὶ τὸ* αἷμα καὶ πνικτὸν καὶ πορνείαν.»

Paul arrested

26 Τότε ὁ Παῦλος παραλαβὼν† τοὺς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἀγνισθεὶς εἰσῆει εἰς τὸ ἱερόν, διαγγέλλων‡ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνέχθη ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἢ προσφορά. 27 Ὡς δὲ ἡμελλουσιν αἱ ἐπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον καὶ ἐπέβαλον ἐπ’ αὐτὸν τὰς

* 21:13 εἰς ἱερουσαλὴμ ετοιμως εχω *rell* | 3412 A [5%] CP † 21:14 το θελημα του κυριου *f*³⁵ D [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 3412 KA,B,C [4%] NU ‡ 21:14 γενεσθω *f*³⁵ [73%] HE,RP,TR,CP | γινεσθω C [25%] OC,NU | γεινεσθω KA,B,D [2%] § 21:15 επισκευασαμενοι *f*³⁵ A,B [90%] HE,RP,OC,CP,NU | επισκευασαμενον K | αποσκευασαμενοι [5%] TR | παρασκευασαμενοι C [2%] | αποταξαμενοι D | two other variants * 21:15 ἱερουσαλὴμ *f*³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | ἱεροσολυμα KA,B,C [7%] NU † 21:16 αγοντες *rell* | αγαγοντες CP ‡ 21:17 εδεξαντο *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | απεδεξαντο KA,B,C [5%] NU § 21:20 ακουσαντες *rell* | ακουοντες [23%] * 21:20 κυριον *f*³⁵ D [70%] HE,RP,OC,TR | θεον KA,B,C [30%] CP,NU † 21:20 ειποντες *f*³⁵ C,D [60%] HE,RP | ειπον τε A,B [37%] OC,TR,CP,NU | ειπαν τε K [2%] | two other variants ‡ 21:20 ιουδαιων *f*³⁵ (88.1%) HE,RP,OC,TR,CP | εν τοις ιουδαιοις A,B,C (6.9%) NU | — K (2.1%) | των 1 (1.9%) | ιουδαιοι (0.8%) | εν τη ιουδαια D § 21:21 μωυσεος *f*³⁵ [25%] | μωυσεως KB,C [45%] HE,RP,OC,NU | μωσεως A,D [30%] TR,CP * 21:21 εθεσιν *rell* | εθνεσιν D [15%] † 21:22 δει πληθος συνελθειν *f*³⁵ D [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 132 KA [4%] | — B,C [2%] NU ‡ 21:22 γαρ *f*³⁵ A,D [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — (K)B,C [4%] NU § 21:24 δαπανησον *rell* | δαπανισον [14%] * 21:24 ξυρησωνται *f*³⁵ A,C [62%] HE,RP,OC,TR,CP | ξυρησονται KB [18%] NU | ξυρισωνται [18%] | ξυρισονται [2%] | ξυρωνται D † 21:24 γνωσιν *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | γνωσονται KA,B,C,D [5%] NU ‡ 21:24 τον νομον φυλασσω *f*³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 KA,B,C,D [10%] NU § 21:25 μηδεν τοιουτον (τοιουτο C 5.5% RP,HF) τηρειν αυτους ει μη (αλλα 4.6%) *f*³⁵ (C)D (97.9%) (HE,RP)OC,TR,CP | — KA,B (2.1%) NU * 21:25 το *f*³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — KA,B,C,D [4%] NU † 21:26 ο παυλος παραλαβων *rell* | 312 [32%] | 23 D [5%] ‡ 21:26 διαγγελλων *rell* | διαγγελων [25%] CP § 21:27 ημελλον *f*³⁵ [33%] | εμελλον KA,B,C [60%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | εμελλων [7%] | D is wild

χειρας,* ²⁸ κράζοντες· «Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε. Οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ† διδάσκων. Ἔτι τε καὶ Ἑλλήνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ κεκοίνωκεν‡ τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον.» ²⁹ (Ἦσαν γὰρ ἐωρακότες§ Τρόφιμον* τὸν Ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος.)

³⁰ Ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ. Καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου εἴλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. ³¹ Ζητούντων δὲ† αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπειρας‡ ὅτι ὅλη συγκέχυται§ Ἱερουσαλήμ· ³² ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχους,* κατέδραμεν ἐπ’ αὐτούς· οἱ δέ, ἰδόντες τὸν χιλιάρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν Παῦλον. ³³ Ἐγγίσας δὲ† ὁ χιλιάρχος ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσεν δεθῆναι ἀλύσεσιν δυσίν, καὶ ἐπυθάνετο τίς ἂν‡ εἴη καὶ τί ἐστὶν πεποιηκώς. ³⁴ Ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐβόων§ ἐν τῷ ὄχλῳ· μὴ δυνάμενος δὲ* γνῶναι τὸ ἀσφαλές, διὰ τὸν θόρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν. ³⁵ Ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη βαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου. ³⁶ Ἠκολούθει† γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ κράζον,‡ «Αἶρε αὐτόν.»

³⁷ Μέλλων δὲ§ εἰς τὴν παρεμβολήν εισάγεσθαι,* ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ, «Εἰ ἔξεστίν μοι εἰπεῖν† πρὸς σε;» Ὁ δὲ ἔφη· «Ἑλληνιστὶ γινώσκεις; ³⁸ Οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν Σικαρίων;» ³⁹ Εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος, «Ἐγὼ ἄνθρωπος μέν εἰμι Ἰουδαῖος, Ταρσεὺς τῆς Κιλικίας, οὐκ ἀσήμου‡ πόλεως πολίτης· δέομαι δέ§ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν.» ⁴⁰ Ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος ἐστῶς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν κατέσεισεν τῇ χειρὶ τῷ λαῷ· πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσεφώνει* τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ λέγων·

22

Paul addresses the mob

¹ «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νυνὶ* ἀπολογίας.» ² Ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ προσεφώνει† αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν. Καί φησιν· ³ «Ἐγὼ μέν‡ εἰμι ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος§ ἐν Ταρσῷ

* **21:27** επ αυτον τας χειρας f³⁵ κA,B,C,D [75%] NU | 3412 [25%] Hf,RP,OC,TR,CP † **21:28** πανταχου f³⁵ [90%] Hf,RP,OC,TR,CP | πανταχη κA,B,C,D [10%] NU | one other variant ‡ **21:28** κεκοινωκεν rell | κεκοινωνηκεν (κ) [20%] | εκοινωνησεν D § **21:29** εωρακοτες f³⁵ [85%] Hf,RP,OC,CP | προεωρακοτες κA,B,C,D [10%] TR,NU | εορακατες [5%] * **21:29** τροφιμον rell | τροφημον [18%] † **21:31** δε f³⁵ [97%] Hf,RP,OC,TR,CP | τε κA,B [3%] NU | και D ‡ **21:31** σπειρας f³⁵ [30%] | σπειρης (κ)A,B,D [70%] Hf,RP,OC,TR,CP,NU § **21:31** συγκεχυται f³⁵ [98%] Hf,RP,OC,TR,CP | συγχυννεται (κA)B(D) [2%] NU | two other variants * **21:32** εκατονταρχους f³⁵ [96%] Hf,RP,OC,TR,CP | εκατονταρχας κA,B,D [3%] NU | εκατονταρχην [1%] † **21:33** εγγισας δε f³⁵ [92%] Hf,RP,OC,CP | τοτε 1 κA,B,D [8%] TR,NU ‡ **21:33** αν f³⁵ [96%] Hf,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [4%] NU § **21:34** εβων f³⁵ [77%] Hf,RP,OC,TR,CP | εβοουν [15%] | επεφωνουν κA,B,D [6%] NU | επιβων [2%] * **21:34** δυναμενος δε f³⁵ [96%] Hf,RP,OC,TR,CP | δυναμενου 2 αυτου κA,B(D) [4%] NU † **21:36** ηκολουθει rell | ηκολουθη [30%] | ηκολουθι κD [1%] ‡ **21:36** κραζον f³⁵ D [78%] Hf,RP,OC,TR,CP | κραζοντες κA,B [5%] NU | κραζων [17%] § **21:37** δε f³⁵ [40%] | τε κA,B,D [58%] Hf,RP,OC,TR,CP,NU | — [2%] * **21:37** εις την παρεμβολην εισαγεσθαι f³⁵ [20%] | 4123 κA,B,D [80%] Hf,RP,OC,TR,CP,NU † **21:37** ειπειν f³⁵ [80%] Hf,RP,CP | 1 τι κA,B [20%] OC,TR,NU | λαλησαι D ‡ **21:39** ασημου rell | ασιμου [35%] | — D § **21:39** δε rell | — [20%] * **21:40** προσεφωνει f³⁵ [40%] RP | προσεφωνησεν κA,B,D [60%] Hf,OC,TR,CP,NU * **22:1** νυνι f³⁵ κA,B(D) [95%] Hf,RP,OC,CP,NU | νυν [5%] TR † **22:2** προσεφωνει rell | προσφωνει D [40%] | προσεφωνησεν [3%] | προσφωνησεν [3%] ‡ **22:3** μεν f³⁵ [96%] Hf,RP,OC,TR,CP | — κA,B,D [4%] NU § **22:3** γεγεννημενος (D) rell | γεγεννημενος [25%]

τῆς Κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, πεπαιδευμένος κατὰ* ἀκρίβειαν τοῦ πατρῷου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον· ⁴ ὃς ταύτην τὴν Ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδιδούς εἰς φυλακὰς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ⁵ ὡς καὶ† ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι‡ καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον·§ παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφούς εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν. ⁶ Ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι* τῇ Δαμασκῷ, περὶ μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἰκανὸν περὶ ἐμέ. ⁷ Ἐπεσόν† τε εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι, <Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις;> ⁸ Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην, <Τίς εἶ, Κύριε;> Εἶπέν τε πρὸς με, <Εγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.> ⁹ Οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο·‡ τὴν δὲ φωνὴν§ οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. ¹⁰ Εἶπον δέ, <Τί ποιήσω, Κύριε;> Ὁ δὲ Κύριος εἶπεν πρὸς με, <Ἀναστὰς πορεύου εἰς Δαμασκόν, κάκεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάντων ὧν τέτακται* σοι ποιῆσαι.> ¹¹ Ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς Δαμασκόν. ¹² Ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ εὐσεβὴς† κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων ἐν Δαμασκῷ‡ Ἰουδαίων, ¹³ ἐλθὼν πρὸς με καὶ ἐπιστὰς εἶπέν μοι, <Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον.> Κάγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν. ¹⁴ Ὁ δὲ εἶπεν· <Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό§ σε γινῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν Δίκαιον, καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. ¹⁵ Ὅτι ἔση μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους ὧν ἐώρακας καὶ ἤκουσας. ¹⁶ Καὶ νῦν τί μέλλεις; Ἀναστὰς, βάπτισαι καὶ ἀπόλousαι τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου.>*

¹⁷ »Ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει ¹⁸ καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι, <Σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλὴμ, διότι οὐ παραδέχονται σου τὴν† μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ.> ¹⁹ Κάγὼ εἶπον· <Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δαίρων‡ κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας εἰς§ σέ· ²⁰ καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο* τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός† σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστῶς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ,‡ καὶ§ φυλάσσω τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν.> ²¹ Καὶ εἶπεν πρὸς με, <Πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε.>»

A Roman citizen

* **22:3** κατα *rell* | δε 1 [40%] † **22:5** και *rell* | — CP ‡ **22:5** μαρτυρει μοι *rell* | 21 CP § **22:5** πρεσβυτεριον *rell* | πρεσβυτερειον B [25%] * **22:6** εγγιζοντι *rell* | εγγυζοντι CP † **22:7** επεσον *f*³⁵ (D) [45%] OC,TR,CP | επεσα *KA,B* [50%] HF,RP,NU | three other variants [5%] ‡ **22:9** και εμφοβοι εγενοντο *f*³⁵ D (88.2%) HF,RP,OC,TR,CP | 12 γενομενοι (1.5%) | — (X)A,B (10.3%) NU § **22:9** δε φωνην *rell* | 21 CP * **22:10** περι παντων ων τετακται (B) *rell* | τι σε δει [16%] | τι σε εδει [5%] | τις σε δει [5%] | σοι δει [5%] † **22:12** ευσεβης *f*³⁵ [44%] RP,OC,TR | ευσεβεις [5%] | ευλαβης *KB* [50%] HF,CP,NU | — A [1%] ‡ **22:12** εν δαμασκω *f*³⁵ [75%] HF,OC,CP | — *KA,B* [25%] RP,TR,NU (OC is in small print) § **22:14** προεχειρισατο *rell* | προεχειρησατο A [12%] | two other variants * **22:16** του κυριου *f*³⁵ [79%] HF,RP,OC,TR,CP | αυτου *KA,B* [6%] NU | 2 [15%] † **22:18** την *f*³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — *KA,B* [4%] NU ‡ **22:19** δαιρων *f*³⁵ [25%] CP | δερων *KA,B* [75%] HF,RP,OC,TR,NU § **22:19** εις *f*³⁵ [20%] | επι *KA,B* [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU * **22:20** εξεχειτο *f*³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | εξεχυνετο *KA,B* [1%] NU | εξεχυνετο [2%] | at least five further spellings [5%] † **22:20** μαρτυρος *rell* | πρωτομαρτυρος [10%] CP ‡ **22:20** τη αναιρεσει αυτου *f*³⁵ (97.7%) HF,RP,OC,TR,CP | — *KA,B* (2.3%) NU § **22:20** και *f*³⁵ *KA,B,D* [25%] OC,TR,NU | — [75%] HF,RP,CP

22 Ἦκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν λέγοντες, «Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, οὐ γὰρ καθῆκεν* αὐτὸν ζῆν.» 23 Κραυγαζόντων† δὲ‡ αὐτῶν καὶ ῥιπτούντων§ τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, 24 ἐκέλευσεν ὁ χιλιάρχος ἄγεσθαι αὐτὸν* εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπὼν† μᾶστιξιν ἀνετάζεσθαι αὐτόν, ἵνα ἐπιγνῶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐπεφώνουν αὐτῷ. 25 Ὡς δὲ προέτειναν‡ αὐτὸν τοῖς ἱμάσιν, εἶπεν πρὸς τὸν ἐστῶτα ἐκατόνταρχον ὁ Παῦλος, «Εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίξειν;» 26 Ἀκούσας δὲ ὁ ἐκατόνταρχος,§ προσελθὼν τῷ χιλιάρχῳ ἀπήγγειλεν* λέγων, «Ὅρα† τί μέλλεις ποιεῖν, ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος Ῥωμαῖός ἐστιν.» 27 Προσελθὼν δὲ ὁ χιλιάρχος εἶπεν αὐτῷ, «Λέγε μοι, εἰ‡ σὺ Ῥωμαῖος εἶ;» Ὁ δὲ ἔφη, «Ναί.» 28 Ἀπεκρίθη τε§ ὁ χιλιάρχος, «Ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην.» Ὁ δὲ Παῦλος ἔφη, «Ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι.»* 29 Εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες αὐτὸν ἀνετάζειν· καὶ ὁ χιλιάρχος δὲ† ἐφοβήθη, ἐπιγνοὺς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν‡ δεδεκώς.

The Sanhedrin

30 Τῇ δὲ ἐπαύριον, βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλές τὸ τί κατηγορεῖται ὑπὸ§ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν* καὶ ἐκέλευσεν ἐλθεῖν† τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πᾶν‡ τὸ συνέδριον αὐτῶν,§ καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον ἔστησεν εἰς αὐτούς.

23

1 Ἀτενίσας δὲ ὁ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ* εἶπεν, «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ Θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.» 2 Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας ἐπέταξεν τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. 3 Τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπεν· «Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοίχῃ κεκονιαμένε· καὶ σὺ κᾶθη κρίνων† με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι.» 4 Οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον,‡ «Τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ λοιδορεῖς;» 5 Ἐφη τε ὁ Παῦλος· «Οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεὺς· γέγραπται γάρ,§ Ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἔρεις κακῶς.>»

* 22:22 καθῆκεν *rell* | καθῆκον [20%] TR | καθῆκει [2%] † 22:23 κραυγαζόντων *f*³⁵ *κA,B,D* [82%] OC,TR,NU | κραζόντων C [16%] HE,RP,CP | three other variants [2%] ‡ 22:23 δε *f*³⁵ *κD* [99%] HE,RP,OC,TR,CP | τε *A,B,C* [1%] NU § 22:23 ριπτούντων (B) *rell* | ριπτούντων (D) [30%] OC | two other variants * 22:24 ο χιλιάρχος ἀγεσθαι αὐτον *f*³⁵ [20%] | 4123 [74%] HE,RP,OC,TR,CP | 12 εἰσαγεσθαι 4 *κA(B)C(D)* [6%] NU † 22:24 εἰπων *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | εἰπας *κA,B,C,D* [4%] NU | εἶπε δε [1%] ‡ 22:25 προέτειναν *f*³⁵ (*κ*)B [30%] OC,CP,NU | προετεινεν [30%] HE,RP,TR | προσετινεν [27%] | προσετειναν C(D) [3%] | προετεινουν A [5%] | three other variants [5%] § 22:26 εκατονταρχος *f*³⁵ B [98%] HE,RP,OC,TR,CP | εκατονταρχης *κA,C,D* [2%] NU * 22:26 τω χιλιάρχῳ ἀπηγγειλεν *f*³⁵ (*κ*)A(B)C(D) [20%] NU | 312 [73%] HE,RP,OC,TR,CP | 12 ἀνηγγειλεν [2%] | ἀνηγγειλεν 12 [5%] † 22:26 ορα *f*³⁵ D [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — *κA,B,C* [5%] NU ‡ 22:27 ει *f*³⁵ [65%] HE,RP,OC,TR | — *κA,B,C,D* [35%] CP,NU § 22:28 τε *f*³⁵ [80%] HE,RP,OC,TR,CP | δε *κB,C* [13%] NU | — A [7%] | και (D) * 22:28 γεγεννημαι *rell* | γεγεννημαι A [18%] | γεγεννημε C [2%] † 22:29 δε *rell* | — *κ* [2%] CP ‡ 22:29 ην αὐτον *f*³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 *κA,B,C* [4%] NU § 22:30 υπο *f*³⁵ *κA,B,C* [30%] NU | παρα [70%] HE,RP,OC,TR,CP * 22:30 απο των δεσμων *f*³⁵ (90.1%) HE,RP,OC,TR,CP | — *κA,B,C* (9.9%) NU † 22:30 ελθειν *f*³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | συνελθειν *κA,B,C* [5%] NU | συνεισελθειν [2%] ‡ 22:30 παν *f*³⁵ *κA,B,C* [20%] NU | ολον [80%] HE,RP,OC,TR,CP § 22:30 αυτων *f*³⁵ [88%] HE,RP,OC,TR,CP | — *κA,B,C* [12%] NU * 23:1 ο παυλος τω συνεδριω *f*³⁵ (85.9%) HE,RP,OC,TR,NU | 234 B (9%) CP | 3412 *κA,C* (5%) † 23:3 κρινων *rell* | κρινον [20%] ‡ 23:4 ειπον *rell* | ειπαν *κB* [5%] NU § 23:5 γαρ *f*³⁵ C [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 οτι *κA,B* [5%] NU

⁶ Γνοὺς δὲ ὁ Παῦλος ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶν Φαρισαίων, τὸ δὲ ἕτερον Σαδδουκαίων,* ἔκραξεν† ἐν τῷ συνεδρίῳ, «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου·‡ περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ§ κρίνομαι.» ⁷ Τοῦτο δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος,* ἐγένετο στάσις τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων,† καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. ⁸ (Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσιν μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε‡ ἄγγελον μήτε πνεῦμα, Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσιν τὰ ἀμφοτέρω.) ⁹ Ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη, καὶ ἀναστάντες§ οἱ γραμματεῖς* τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων διεμάχοντο λέγοντες, «Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ† πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν.»‡ ¹⁰ Πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως,§ εὐλαβηθεῖς* ὁ χιλιάρχος μὴ διασπασθῇ ὁ Παῦλος ὑπ’ αὐτῶν, ἐκέλευσεν τὸ στράτευμα καταβῆναι καὶ† ἀρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν.

A plot exposed

¹¹ Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ Κύριος εἶπεν, «Θάρσει Παῦλε,‡ ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτως σε δεῖ§ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι.» ¹² Γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντές τινες τῶν Ἰουδαίων συστροφὴν,* ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς† μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀνέλωσιν‡ τὸν Παῦλον. ¹³ Ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα§ οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν* πεποιηκότες·† ¹⁴ οἵτινες προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς‡ πρεσβυτέροις εἶπον·§ «Ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς μηδενὸς γεύσασθαι ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον. ¹⁵ Νῦν οὖν, ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ χιλιάρχῳ, σὺν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὔριον* καταγάγῃ αὐτὸν† πρὸς‡ ὑμᾶς, ὥς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δέ, πρὸ τοῦ ἐγγίσει αὐτόν, ἔτοιμοι ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν.»

¹⁶ Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ἔνεδρον,§ παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολήν, ἀπήγγειλεν τῷ Παύλῳ. ¹⁷ Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἕνα τῶν ἐκατοντάρχων ἔφη, «Τὸν νεανίαν* τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς

* **23:6** φαρισαιων το δε ετερον σαδδουκαιων **f**³⁵ [20%] | 52341 **KA,B,C** [80%] **HE,RP,OC,TR,CP,NU** † **23:6** εκραξεν **f**³⁵ **A** [98%] **HE,RP,OC,TR,CP** | εκραζειν **KB,C** [2%] **NU** ‡ **23:6** φαρισαιου **f**³⁵ [97%] **HE,RP,OC,TR,CP** | φαρισαιων **KA(B)C** [3%] **NU** § **23:6** εγω **f**³⁵ **KA** [99%] **HE,RP,OC,TR,CP[NU]** | — **B,C** [1%] * **23:7** λαλησαντος **f**³⁵ **C** [86%] **HE,RP,OC,TR,CP** | λαλουντος **B** [10%] | ειποντος (**κ**)**A** [4%] **NU** † **23:7** φαρισαιων και των σαδδουκαιων **f**³⁵ [48%] **HE,OC,TR** | 1 [25%] **RP** | 4231 [7%] | 124 **A(B)C** [15%] **NU** | 421 **κ** [5%] **CP** ‡ **23:8** μητε **f**³⁵ **KA,B,C** [25%] **OC,NU** | μηδε [75%] **HE,RP,TR,CP** § **23:9** ανασταντες **f**³⁵ [93%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 1 τινες **KA,B(C)** [7%] **NU** * **23:9** οι γραμματεις **f**³⁵ [49%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 2 [45%] | των γραμματεων **KB(C)** [4%] **NU** | — **A** [2%] † **23:9** δε *rell* | 1 και **CP** ‡ **23:9** μη θεομαχωμεν **f**³⁵ (95.6%) **HE,RP,OC,TR,CP** | — **KA,B,C** (4.4%) **NU** § **23:10** γενομενης στασεως **f**³⁵ [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 21 **A,C** | γινομενης 2 (**κ**)(**B**) [5%] **NU** * **23:10** ευλαβηθεις **f**³⁵ [93%] **HE,RP,OC,TR,CP** | φοβηθεις (**κ**)**A,B,C** [7%] **NU** † **23:10** καταβηναι και **f**³⁵ [95%] **HE,RP,OC,CP** | καταβαν **KA,B,C** [5%] **TR,NU** ‡ **23:11** παυλε **f**³⁵ [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | — **KA,B,C** [5%] **NU** § **23:11** σε δει *rell* | 21 **CP** * **23:12** τινες των ιουδαιων συστροφην **f**³⁵ [86%] **HE,RP,OC,TR,CP** | 4123 (**φ**⁴⁸) [4%] | 4 οι ιουδαιοι **KA,B,C** [10%] **NU** † **23:12** εαυτους **f**³⁵ **C** [25%] | 1 λεγοντες **φ**⁴⁸ **KA,B** [75%] **HE,RP,OC,TR,CP,NU** ‡ **23:12** ανελωσιν **f**³⁵ (**A**) [20%] | αποκτεινωσιν (**κ**)**B,C** [80%] **HE,RP,OC,TR,CP,NU** | απεκτεινας **φ**⁴⁸ § **23:13** τεσσαρακοντα **f**³⁵ [97%] **HE,RP,OC,TR,CP** | τεσσερακοντα **KA,B,C** [3%] **NU** * **23:13** συνωμοσιαν *rell* | συνομοσιαν [35%] | two other variants | — **φ**⁴⁸ is wild † **23:13** πεποιηκοτες **f**³⁵ [85%] **HE,RP,OC,TR,CP** | ποιησαμενοι **KA,B,C** [5%] **NU** | ποιησαντες [9%] | three other variants **φ**⁴⁸ [1%] ‡ **23:14** τοις *rell* | — **CP** § **23:14** ειπον *rell* | ειπαν **φ**⁴⁸ **KA,B,C** [15%] **NU** * **23:15** αυριον **f**³⁵ [95%] **HE,RP,OC,TR,CP** | — **KA,B,C** [5%] **NU** † **23:15** καταγαγη αυτον **f**³⁵ **φ**⁴⁸ **KA,B,C** [35%] **CP,NU** | 21 [65%] **HE,RP,OC,TR** ‡ **23:15** προς **f**³⁵ **C** [93%] **HE,RP,OC,TR,CP** | εις **φ**⁴⁸ **KA,B** [7%] **NU** § **23:16** το ενεδρον **f**³⁵ [92%] **HE,RP,OC,TR,CP** | πην ενεδραν **KA,B,C** [8%] **NU** * **23:17** νεανιαν *rell* | νεανισκον [2%] **CP** | νεανια [19%] | one other variant

τὸν χιλιάρχον, ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι† αὐτῷ.» ¹⁸ Ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτὸν ἤγαγεν πρὸς τὸν χιλιάρχον καὶ φησιν, «Ὁ δέσμιος Παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠρώτησεν τοῦτον τὸν νεανίαν‡ ἀγαγεῖν πρὸς σε, ἔχοντά τι λαλήσαι σοι.» ¹⁹ Ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρός αὐτοῦ, ὁ χιλιάρχος καὶ ἀναχωρήσας κατ’ ἰδίαν ἐπυνθάνετο, «Τί ἐστὶν ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαί μοι;» ²⁰ Εἶπεν δὲ ὅτι «Οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαί σε ὅπως αὐρίον εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃς τὸν Παῦλον,§ ὡς μέλλοντές* τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ. ²¹ Σὺ οὖν μὴ πεισθῆς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσιν γὰρ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους† τεσσαράκοντα,‡ οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀνέλωσιν αὐτόν· καὶ νῦν ἔτοιμοί εἰσιν§ προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.» ²² Ὁ μὲν οὖν χιλιάρχος ἀπέλυσεν* τὸν νεανίαν† παραγγείλας, «Μηδενὶ ἐκλαλῆσαι ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρὸς με.»

Paul sent to Felix

²³ Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς‡ τῶν ἑκατοντάρχων εἶπεν· «Ἐτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους ὅπως πορευθῶσιν ἕως Καισαρείας, καὶ ἱππεῖς ἑβδομήκοντα καὶ δεξιολάβους διακοσίους, ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός· ²⁴ κτήνη τε παραστῆσαι, ἵνα ἐπιβιάσαντες§ τὸν Παῦλον διασώσωσιν πρὸς Φήλικα* τὸν ἡγεμόνα.» ²⁵ Γράψας ἐπιστολὴν περιέχουσαν† τὸν τύπον τοῦτον·

²⁶ «Κλαύδιος Λυσίας, τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι· Χαίρειν. ²⁷ Τὸν ἄνδρα τοῦτον συλληφθέντα§ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ’ αὐτῶν·

† **23:17** τι ἀπαγγεῖλαι **f**³⁵ (κ)C [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 A,B [3%] NU ‡ **23:18** νεανίαν **f**³⁵ B [85%] HE,RP,OC,TR,CP | νεανισκον κA [15%] NU § **23:20** εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃς τὸν παυλον **f**³⁵ [88%] HE,RP,OC,TR,CP | 564123 κA,B [7%] NU | 456123 [5%] * **23:20** 1) μέλλοντες **f**³⁵ (33.1%) TR,CP 2) μέλλοντα (27.2%) HE,RP 3) μέλλοντων (17.4%) OC 4) μέλλων A,B (9.2%) 5) μέλλον κ (7.5%) NU 6) μέλλοντας (5.4%) (one other) (0.2%) Rather a dismaying picture—what to do? To begin, the variants are all participial forms of the same verb. The key seems to be the perceived referent or antecedent of the participle. Is it “the Jews”, “the Sanhedrin” or “the commander”? The best answer from the point of view of the grammar is evidently “the Jews”, which would require a masc., nom., plural form—the only candidate is variant 1). However, there were those who took the referent to be “the Sanhedrin”—the Alexandrian MSS have συνέδριον next to the participle, separated only by *ως*. The grammar requires a neuter, acc., sg. form—variant 5). But, the Sanhedrin was made up of men, so perhaps some decided it would be more appropriate to make it plural—variant 2); and maybe even masc. besides—variant 6) [might this be assimilation to verse 15?]. Variant 3), being genitive, is really strange, unless somehow someone thought that the commander intended to inquire of the Sanhedrin, viewed as plural. Variant 4) presumably takes “the commander” as the referent, but puts the form in the nom., sort of *ad sensum* since *σε* is acc. But variant 2) could also be referring to the commander, precisely masc., acc., singular. What are the requirements of the context? “The commander” as referent does not fit. Not only was it not his idea, he sent Paul away that very night to forestall the possibility. (That the Jews should attempt to tell the commander what was in **his** mind is scarcely credible.) “The Sanhedrin” as referent really doesn’t fit either. *το συνέδριον* appears in the text as the OBJECT OF A PREPOSITION, not as an initiating agent. It is “the Jews” that is the Subject of the main verb, and therefore of the two infinitives, and our participle is working with the second infinitive, “as ones intending to inquire”. Conclusion: variant 1) is the only one that really fits the context; it is also the best attested. Although it only musters 33.1% of the vote (including **f**³⁵), it is also attested by the three ancient versions—always weighty testimony. I conclude that the Autograph read μέλλοντες. † **23:21** πλείους *rell* | — [15%] ‡ **23:21** τεσσαράκοντα **f**³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | τεσσερακοντα κA,B [2%] NU § **23:21** ετοιμοι εισιν **f**³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B [8%] NU * **23:22** απελυσεν *rell* | επελυσεν CP | απελυσαι [3%] † **23:22** νεανίαν **f**³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | νεανισκον κA,B [4%] NU ‡ **23:23** δυο τινας **f**³⁵ A [97%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | 21 κB [2%] | 2 [1%] § **23:24** επιβιασαντες *rell* | επιβηβασαντες [20%] * **23:24** φηλικα **f**³⁵ κB [35%] HE,RP,OC,TR,NU | φιληκα [25%] CP | φιλικα A [40%] † **23:25** περιεχουσιν **f**³⁵ A [94%] HE,RP,OC,TR,CP | εχουσιν κB [6%] NU | — **p**⁴⁸ is wild ‡ **23:26** φηλικι **f**³⁵ **p**⁴⁸κB [40%] HE,RP,OC,TR,NU | φιληκι [30%] CP | φιλικι A [17%] | φιλικη [4%] | — [9%] § **23:27** συλληφθεντα *rell* | συλλημφθεντα **p**⁴⁸κA,B [2%] NU

ἐπιστὰς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην* αὐτόν,† μαθὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν. ²⁸ Βουλόμενος δὲ‡ γνῶναι§ τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν.* ²⁹ ὃν εὗρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν† ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα.‡ ³⁰ Μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν ἄνδρα μέλλειν§ ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων,* ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρὸς σε, παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγοροῖς λέγειν τὰ† πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. Ἐρρωσο.»‡

³¹ Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται, κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς, ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς§ νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα. ³² Τῇ δὲ ἐπαύριον ἔασαντες τοὺς ἵππεῖς πορεύεσθαι* σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν. ³³ Οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ. ³⁴ Ἀναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμὼν† καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρχίας‡ ἐστίν καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας. ³⁵ «Διακούσομαί σου,» ἔφη, «ὅταν καὶ οἱ κατηγοροί σου παραγένωνται.»§ Ἐκέλευσέν τε* αὐτόν† ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦ‡ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι.§

24

Caesarea

Felix

¹ Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων* καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός, οἵτινες ἐνεφάνισαν† τῷ ἡγεμόνι‡ κατὰ τοῦ Παύλου. ² Κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος λέγων· «Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων§ γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, ³ πάντῃ* τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ,† μετὰ πάσης εὐχαριστίας.‡ ⁴ Ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον§ σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπεικείᾳ. ⁵ Εὐρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμὸν καὶ κινοῦντα στάσιν* πᾶσιν τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἰρέσεως, ⁶ ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπείρασεν βεβηλῶσαι· ὃν

* **23:27** ἐξειλομην *rell* | ἐξειλαμην *κ(A)B* [4%] *NU* | ἐρυσσάμην *φ*⁴⁸ † **23:27** αὐτον *f*³⁵ [87%] *HE,RP,OC,TR,CP* | αὐτων [3%] | — *κA,B* [10%] *NU* | κραζον *φ*⁴⁸ ‡ **23:28** δε *f*³⁵ [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | τε *φ*⁴⁸ *κA,B* [3%] *NU* § **23:28** γνῶναι *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἐπιγνῶναι *κA,B* [5%] *NU* * **23:28** κατήγαγον αὐτον εἰς τὸ συνέδριον αὐτων *f*³⁵ *φ*^{48v} [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 13456 *κA* [4%] *NU* | — *B* [1%] † **23:29** μηδεν *f*³⁵ [75%] *HE,RP* | 1 δε *κA,B* [25%] *OC,TR,CP,NU* ‡ **23:29** ἐγκλημα ἔχοντα *f*³⁵ [50%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *κA,B* [50%] *NU* § **23:30** μέλλειν *f*³⁵ (89.4%) *HE,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B* (10.6%) *NU* * **23:30** ὑπο τῶν ἰουδαίων *f*³⁵ (89.4%) *HE,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B* (10.6%) *NU* † **23:30** τα *f*³⁵ [98%] *HE,RP,OC,TR,CP[NU]* | — (*κA*)*B* [2%] ‡ **23:30** ἐρρωσο *f*³⁵ *κ* [68%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἐρρωσθε [25%] | four further spellings [5%] | — *A,B* [2%] *NU* § **23:31** τῆς *f*³⁵ [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B* [10%] *NU* * **23:32** πορεύεσθαι *f*³⁵ [85%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἀπερχεσθαι (*κ*)*A,B* [15%] *NU* † **23:34** ὁ ἡγεμων *f*³⁵ [91%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B* [9%] *NU* ‡ **23:34** ἐπαρχίας *rell* | ἐπαρχείας *κA,B* [2%] *NU* § **23:35** παραγενωνται *rell* | παραγενονται [20%] | παραγενοντε [3%] * **23:35** ἐκέλευσεν τε *f*³⁵ [87%] *HE,RP,OC,TR,CP* | κελευσας *A,B* [10%] *NU* | κελευσαντος *κ* | ἐκέλευσαι δε [3%] † **23:35** αὐτον *f*³⁵ [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *κA,B* [10%] *NU* ‡ **23:35** του *f*³⁵ *κA* [20%] *OC,TR,NU* | τω *B* [1%] | — [79%] *HE,RP,CP* § **23:35** φυλάσσεσθαι *f*³⁵ [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 αὐτον *κA,B* [10%] *NU* * **24:1** τῶν πρεσβυτέρων *f*³⁵ (83.4%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 2 τινων *κA,B* (14.9%) *NU* | 2 (1.7%) † **24:1** ἐνεφάνισαν *rell* | ἐνεφανησαν [20%] | ἐπεφανησαν [5%] ‡ **24:1** ἡγεμονι *rell* | ἡγεμωνι [10%] | ἡγεμουνη [3%] § **24:2** κατορθωμάτων *f*³⁵ [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | διορθωμάτων *κA,B* [10%] *NU* * **24:3** παντῇ *rell* | παντι [35%] | one other variant † **24:3** φηλιξ *f*³⁵ *κA,B* [40%] *HE,RP,OC,TR,NU* | φιληξ [35%] *CP* | φιλιξ [25%] ‡ **24:3** εὐχαριστίας *rell* | εὐχαριστείας *A* [14%] § **24:4** πλεον *f*³⁵ [20%] | πλειον *κA,B* [79%] *HE,RP,OC,TR,CP,NU* | πλιον *A* [1%] * **24:5** στασιν *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | στασεις (*κ*)*A,B* [4%] *NU*

καὶ ἐκρατήσαμεν·† 8 παρ’ οὗ δυνήση, αὐτὸς ἀνακρίνας, περὶ πάντων τούτων ἐπιγνῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.» 9 Συνεπέθεντο‡ δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν.

10 Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος, λέγειν· «Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν δίκαιον* τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον† τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι, 11 δυναμένου σου γνῶναι‡ ὅτι οὐ πλείους εἰσὶν μοι ἡμέραι§ δεκαδύο,* ἂν ἥς ἀνέβην προσκυνήσω ἐν† Ἱερουσαλήμ. 12 Καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὐρόν με πρὸς τινα διαλεγόμενον ἢ ἐπισύστασιν‡ ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε κατὰ τὴν πόλιν. 13 Οὔτε§ παραστῆσαι* δύνανται† περὶ ὧν νῦν‡ κατηγοροῦσίν μου. 14 Ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν ἦν λέγουσιν αἴρεσιν, οὕτως λατρεύω τῷ πατρίῳ Θεῷ, πιστεύων πᾶσιν τοῖς κατὰ τὸν Νόμον καὶ τοῖς§ Προφῆταις γεγραμμένοις, 15 ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν Θεόν, ἦν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν,* δικαίων τε καὶ ἀδίκων. 16 Ἐν τούτῳ δὲ† αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχων‡ πρὸς τε§ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντός.* 17 Δι’ ἐτῶν δὲ πλειόνων

† 24:6 1) (without the long addition) f³⁵ κA,B (58.9%) H^FR^P,NU 2) - 36): 7 και κατα τον ημετερον νομον ηθελησαμεν κριναι παρελθων δε λυσιας ο χιλιάρχος μετα πολλης βιας εκ των χειρων ημων απηγαγεν κελευσας τους κατηγορους αυτου ερχεσθαι επι σε. The five principle variations hinge on the three underlined words; they are: 2) κριναι ... επι σε (9.7%) [6 variants] 8) κριναι ... επι σου (10.5%) [14 variants] 22) κριναι ... προς σε (5.3%) [8 variants] 30) κρινειν ... επι σου (4.4%) [4 variants] 34) κρινειν ... επι σε (1.7%) OC,TR [3 variants] (OC is in small print) 37) replaces απηγαγεν with five words, plus two other changes: κριναι ... επι σου (3.2%) [2 variants] 39) completely rewrites the material: κριναι ... προς σε (3.4%) CP [6 variants](eight further variants) (2.9%) [8 variants]. Variant 2) presumably has the best claim to be the standard form of the addition: κριναι clearly bests κρινειν, επι clearly bests προς, σε barely bests σου. [Although variant 8) appears to be slightly stronger than 2) numerically, the 14 internal variants, compared to 6, effectively diminish its credibility. The main variant in 2) is far stronger than that of 8).] It is also attested by syr and lat^{pt}. However, although some form of the addition commands 41.1% of the MSS, there are no less than 51 variants! What about the context? The addition makes good sense, and it fits nicely. But, it is not really necessary; that information Felix already knew. The text reads quite well without the addition also. I conclude that the short form was judged to be abrupt or incomplete, giving rise to the addition; presumably the Autograph did not contain it. Since Tertullus was an orator he may well have actually said what is in the addition, plus a good deal more besides, but did Luke write it? (The incidents recorded in Acts were well known by many contemporaries, and there were many written accounts in circulation [Luke 1:1], so it was entirely predictable that a variety of historically correct material would be added, here and there, to Luke’s account.) The external evidence, though divided, is adequate to resolve this case: 58.9% against a severely fragmented 41.1%. The ancient versions, being divided, do not help us much this time. Although 59% is not a strong majority, by any means, still, the severe fragmentation of the 41% sort of leaves variant 1) without a worthy opponent. Variant 1) wins in “Antiquity”, “Number”, “Variety” and “Continuity”, so I have no doubt that it is original. [The reading of the TR, variant 34), really has little to commend it.] ‡ 24:9 συνεπεθεντο *rell* | συνεθεντο [5%] TR § 24:10 δε f³⁵ [95%] H^F,R^P,OC,TR | τε κA,B [5%] CP,NU * 24:10 δικαιον f³⁵ [25%] | — κA,B [75%] H^F,R^P,OC,TR,CP,NU † 24:10 ευθυμότερον f³⁵ [93%] H^F,R^P,OC,TR,CP | ευθυμως κA,B [7%] NU ‡ 24:11 γνωνα f³⁵ [93%] H^F,R^P,OC,TR,CP | επιγνωνα κA,B [7%] NU § 24:11 ημεραι f³⁵ κA,B [95%] H^F,R^P,OC,CP,NU | 1 η [5%] TR | one other variant * 24:11 δεκαδυο f³⁵ [93%] H^F,R^P,OC,TR,CP | δωδεκα κA,B [7%] NU † 24:11 εν f³⁵ [75%] H^F,R^P,TR,CP | εις κA,B [25%] OC,NU ‡ 24:12 επισυστασιν f³⁵ [89%] H^F,R^P,OC,TR,CP | επιστασιν κA,B [10%] NU | two other variants [1%] § 24:13 ουτε f³⁵ A [98%] H^F,R^P,OC,TR,CP | ουδε κB [2%] NU * 24:13 παραστησαι f³⁵ κA,B [40%] OC,NU | 1 με H^F,R^P,TR,CP | 1 με νυν [60%] † 24:13 δυνανται f³⁵ [88%] H^F,R^P,OC,TR,CP | 1 σοι (σου A) κ(A)B [7%] NU | 1 μοι [5%] ‡ 24:13 νυν f³⁵ [88%] H^F,R^P,OC,TR,CP | νυνι κA(B) [7%] NU | — [5%] § 24:14 τοις f³⁵ A (79.1%) H^F,R^P,TR,CP | 1 εν 1 κB (20.4%) OC,NU | τους [5%] (OC is in small print) * 24:15 νεκρων f³⁵ (93.4%) H^F,R^P,OC,TR,CP | — κA,B,C (6.6%) NU † 24:16 δε f³⁵ [76%] H^F,R^P,TR,CP | και κA,B,C [10%] NU | 1 και [12%] OC | τε και [2%] ‡ 24:16 εχων f³⁵ [95%] H^F,R^P,CP | εχειν κA,B,C [5%] OC,TR,NU § 24:16 τε f³⁵ [60%] | — κA,B,C [40%] H^F,R^P,OC,TR,CP,NU * 24:16 δια παντος *rell* | — CP

παρεγενόμην ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου[†] καὶ προσφοράς, ¹⁸ ἐν οἷς[‡] εὖρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου οὐδὲ μετὰ θορύβου, τινὲς[§] ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι· ¹⁹ οὐς ἔδει* ἐπὶ σοῦ παρεῖναι καὶ κατηγορεῖν εἴ τι ἔχοιεν πρὸς με.[†] ²⁰ Ἦ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωςαν[‡] τί εὖρον ἐν ἐμοὶ[§] ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου, ²¹ ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς ἧς ἔκραξα,* ἐστὼς ἐν αὐτοῖς,[†] ὅτι «Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι σήμερον ὑφ' [‡] ὑμῶν.» »

²² Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φῆλιξ ἀνεβάλετο αὐτούς,[§] ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, εἰπών,* «Ὅταν Λυσίας ὁ χιλιάρχος καταβῇ διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς»· ²³ διαταξάμενός τε[†] τῷ ἑκατοντάρχη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον,[‡] ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ιδίων αὐτοῦ ὑπηρετεῖν ἢ προσέρχεσθαι[§] αὐτῷ.

²⁴ Μετὰ δὲ ἡμέρας τινάς, παραγενόμενος ὁ Φῆλιξ* σὺν Δρουσίλλῃ τῇ γυναικί,[†] οὔσῃ Ἰουδαία, μετεπέμψατο τὸν Παῦλον καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν[‡] πίστεως. ²⁵ Διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι,[§] ἔμφορος γενόμενος ὁ Φῆλιξ ἀπεκρίθη, «Τὸ νῦν ἔχον* πορεύου· καιρὸν δὲ μεταλαβὼν[†] μετακαλέσομαί σε.» ²⁶ Ἀμα[‡] καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὅπως λύσῃ αὐτόν·[§] διὸ καὶ πυκνότερον* μεταπεμπόμενος ὠμίλει[†] αὐτῷ.

²⁷ Διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβεν διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον· θέλων δὲ[‡] χάριτας[§] καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ Φῆλιξ κατέλιπεν* τὸν Παῦλον δεδεμένον.

25

Festus

† **24:17** παρεγενομην ελεημοσυνας ποιησων εις το εθνος μου **f**³⁵ [93%] H^FR^PO^CT^RCP | 234567 A | 2345671 κ^B,C [7%] NU ‡ **24:18** οἱς **f**³⁵ [90%] H^FR^PO^CT^RCP | αἰς κ^A,B,C [10%] NU | one other variant § **24:18** τινες **f**³⁵ [92%] H^FR^PO^C | 1 δε κ^A,B [2%] T^RCP,NU | 1 των [2%] | 1 δε των C [4%] | one other variant * **24:19** εδει **f**³⁵ κ^A,B,C [30%] O^C,NU | δει [70%] H^FR^PT^RCP † **24:19** με **f**³⁵ [97%] H^FR^PO^CT^RCP | εμε κ^A,B,C [3%] NU ‡ **24:20** ειπατωςαν **f**³⁵ κ^A,B,C [95%] H^FR^PO^CCP,NU | 1 ει [5%] T^R § **24:20** εν εμοι **f**³⁵ C [97%] H^FR^PO^CT^RCP | — κ^A,B [3%] NU * **24:21** εκραξα **f**³⁵ [80%] H^FR^PO^CT^RCP | εκεκραξα κ^A,B,C [20%] NU † **24:21** εστως εν αυτοις **f**³⁵ [92%] H^FR^PO^CT^RCP | 231 κ^A,B,C [8%] NU ‡ **24:21** υφ **f**³⁵ κ [97%] H^FR^PO^CT^RCP | εφ A,B,C [3%] NU § **24:22** ακουσας δε ταυτα ο φηλιξ ανεβαλετο (ανεβαλλετο 7.4% CP) αυτους **f**³⁵ (92.4%) H^FR^PO^CT^RCP | 62745 κ^A,B,C (4.9%) NU | 62457 (2.7%) (For the statement of evidence on φηλιξ see the note five down.) * **24:22** ειπων **f**³⁵ [95%] H^FR^PO^CT^RCP | ειπας κ^A,B,C [3%] NU | — [2%] † **24:23** τε **f**³⁵ [75%] H^FR^PO^CT^RCP | δε [3%] | — κ^A,B,C [22%] NU ‡ **24:23** τον παυλον **f**³⁵ [93%] H^FR^PO^CT^RCP | αυτον κ^A,B,C [7%] NU § **24:23** η προσερχεσθαι **f**³⁵ [95%] H^FR^PO^CT^RCP | — κ^A,B,C [5%] NU * **24:24** φηλιξ **f**³⁵ κ^A [46%] H^FR^PO^CT^RNU | φηληξ [37%] CP | φηλιξ B [17%] (The percentages remain the same in verses 25, 27a and 27b. In the note five up, the three variants have [46%], [32%] and [22%] respectively.) † **24:24** γυναικι **f**³⁵ C [88%] H^FR^P | 1 αυτου κ [8%] O^CT^R | ιδια 1 B [3%] CP,NU | ιδια 1 αυτου A [1%] ‡ **24:24** ιησουν **f**³⁵ κ(B) [55%] CP,NU | — A [45%] H^FR^PO^CT^R § **24:25** εσεσθαι **f**³⁵ [92%] H^FR^PO^CT^RCP | — κ^A,B,C [8%] NU * **24:25** εχον *rell* | εχων [14%] | one other variant † **24:25** μεταλαβων *rell* | λαβων [10%] CP | παραλαβων A | two other variants ‡ **24:26** αμα **f**³⁵ κ^A,B,C [95%] H^FR^PCP,NU | 1 δε [5%] O^CT^R § **24:26** οπως λυση αυτον **f**³⁵ [93%] H^FR^PO^CT^RCP | — κ^A,B,C [5%] NU | two other variants [2%] * **24:26** πυκνοτερον **f**³⁵ [20%] | 1 αυτον κ^A,B [75%] H^FR^PO^CT^RCP,NU | 1 αυτων [5%] † **24:26** ωμιλει (B) *rell* | ομιλει [14%] | διελεγετο C | one other variant ‡ **24:27** δε **f**³⁵ [55%] O^CCP | τε κ^A,B,C [45%] H^FR^PT^RNU § **24:27** χαριτας **f**³⁵ [81%] H^FR^PT^RCP | χαριτα κ^A,B,C [3%] NU | χαριν [16%] O^C * **24:27** κατελιπεν *rell* | κατελειπεν A [16%]

1 Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ,* μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας. 2 Ἐνεφάνισαν† δὲ‡ αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς§ καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου, καὶ παρεκάλουν αὐτόν, 3 αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ ὅπως μεταπέμψῃται αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ—ἐνέδραν ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτόν κατὰ τὴν ὁδόν. 4 Ὁ μὲν οὖν Φῆστος ἀπεκρίθη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον ἐν Καισαρείᾳ,* ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι. 5 «Οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν,» φησὶν,† «συγκαταβάντες, εἴ τί ἐστὶν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ,‡ κατηγορεῖτωσαν αὐτοῦ.» 6 Διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας§ πλείους ἢ δέκα,* καταβὰς εἰς Καισάρειαν· τῇ ἐπαύριον καθίσας† ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκέλευσεν τὸν Παῦλον ἀχθῆναι. 7 Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν‡ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιάματα§ φέροντες κατὰ τοῦ Παύλου* ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδείξαι, 8 ἀπολογουμένου αὐτοῦ† ὅτι «Οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν οὔτε εἰς Καίσαρά τι‡ ἥμαρτον.» 9 Ὁ Φῆστος δέ, τοῖς Ἰουδαίοις θέλων§ χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ εἶπεν, «Θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα* ἀναβάς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι† ὑπ'‡ ἐμοῦ;» 10 Εἶπεν δὲ ὁ Παῦλος· «Ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἐστὼς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα, ὥς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις. 11 Εἰ μὲν γάρ§ ἀδικῶ καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ* ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν οὗτοι κατηγοροῦσίν μου, οὐδεὶς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι.» 12 Τότε ὁ Φῆστος, συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου ἀπεκρίθη· «Καίσαρα ἐπικέκλησαι. Ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ.»

Agrippa

13 Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν ἀσπασόμενοι† τὸν Φῆστον. 14 Ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον‡ ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον λέγων· «Ἄνῃρ τίς ἐστὶν καταλελειμμένος ὑπὸ Φήλικος§ δέσμιος, 15 περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην.* 16 πρὸς οὓς ἀπεκρίθη ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαι τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν† πρὶν ἢ ὁ

* 25:1 επαρχια *rell* | επαρχεια B [1%] NU | επαρχιω κ [1%] | επαρχειω A | two other variants † 25:2 ενεφανισαν *rell* | ανεφανισαν CP | ενεφανησαν [6%] | two other variants ‡ 25:2 δε *f*³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | τε κA,B,C [4%] NU § 25:2 οι αρχιερεις *f*³⁵ κA,B,C [40%] NU | ο αρχιερευς [55%] HE,RP,OC,TR | ο τε αρχιερευς [5%] CP * 25:4 εν καισαρεια *f*³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | εις καισαρειαν (κA)B,C [4%] NU † 25:5 δυνατοι εν υμιν φησιν *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 23 (ημιν κ) 41 (κ)A,B,C [5%] NU ‡ 25:5 τουτω *f*³⁵ (74.2%) HE,RP,OC,TR,CP | ατοπον κA,B,C (9.4%) NU | 1 ατοπον (13.3%) | ατοπον 1 (3.1%) § 25:6 ημερας *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ου (κ)A,B,C [5%] NU * 25:6 η δεκα *f*³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR | 1 οκτω CP | οκτω 12 κA,B,C [8%] NU † 25:6 καθισας *rell* | καθησας (A) [15%] ‡ 25:7 περιεστησαν *f*³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 αυτον κA,B,C [9%] NU | 1 αυτω [1%] § 25:7 αιτιαματα *f*³⁵ [70%] TR | αιτιωματα κA,B,C [30%] HE,RP,OC,CP,NU | two other variants * 25:7 φεροντες κατα του παυλου *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | καταφεροντες κA,B,C [3%] NU | καταφεροντες 34 [1%] | two other variants [1%] † 25:8 απολογουμένου αυτου *f*³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | του παυλου 1 κA,B,C [10%] NU ‡ 25:8 τι *rell* | — [2%] CP § 25:9 τοις ιουδαιοις θελων *f*³⁵ [90%] HE,RP,TR,CP | 312 κA,B,C [10%] OC,NU * 25:9 ιεροσολυμα *rell* | ιερουσαλημ OC † 25:9 κρινεσθαι *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | κριθηναι κA,B,C [5%] NU ‡ 25:9 υπ *f*³⁵ [35%] | επ κA,B,C [63%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | επι [2%] § 25:11 γαρ *f*³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | ουν κA,B,C [10%] NU * 25:11 το *f*³⁵ κA,B,C [65%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | του [35%] † 25:13 ασπασομενοι *f*³⁵ [40%] OC,TR | ασπασαμενοι κA,B [60%] HE,RP,CP,NU ‡ 25:14 διετριβον *f*³⁵ κA(B)C [55%] OC,TR,NU | διετριβεν [45%] HE,RP,CP § 25:14 φηλικος *f*³⁵ κA,B,C [52%] HE,RP,OC,TR,NU | φιληκος [37%] CP | φιλικος [11%] * 25:15 δικην *f*³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | καταδικην κA,B,C [5%] NU † 25:16 εις απωλειαν *f*³⁵ (92.5%) HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C (7.5%) NU

κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγοροὺς, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος. ¹⁷ Συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα. ¹⁸ περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον ὧν ὑπενόουν ἐγώ,* ¹⁹ ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας† εἶχον πρὸς αὐτόν, καὶ περὶ τινος Ἰησοῦ τεθνηκότος ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν. ²⁰ Ἀπορούμενος δὲ ἐγώ‡ περὶ τὴν§ τούτων* ζήτησιν, ἔλεγον εἰ βούλοιτο πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ† κάκει κρίνεσθαι περὶ τούτων. ²¹ Τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτὸν ἕως οὗ πέμψω‡ αὐτὸν πρὸς Καίσαρα.»

²² Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον ἔφη,§ «Ἐβουλόμεν καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι.» Ὁ δέ,* «Αὔριον,» φησὶν, «ἀκούσῃ αὐτοῦ.» ²³ Τῇ οὖν ἐπαύριον, ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον,† σὺν τε τοῖς‡ χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσιν τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσιν§ τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ Φήστου, ἤχθη ὁ Παῦλος. ²⁴ Καί φησιν ὁ Φῆστος· «Ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες· θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ πᾶν* τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι, ἐν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες† μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν‡ μηκέτι. ²⁵ Ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος§ μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτόν* πεπραχέναι, καὶ† αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν.‡ ²⁶ Περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. Διὸ προήγαγον αὐτόν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης§ σχῶ τι γράψαι.* ²⁷ Ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ πέμποντα δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.»

26

Paul's defense

¹ Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη, «Ἐπιτρέπεταί σοι ὑπὲρ* σεαυτοῦ λέγειν.» Τότε ὁ Παῦλος ἀπελογεῖτο, ἐκτείνας τὴν χεῖρα.† ² «Περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἡγημαὶ ἐμαυτὸν μακάριον ἐπὶ σοῦ μέλλων

‡ 25:17 αυτων ενθαδε f³⁵ κΑ (88.8%) HF,RP,OC,TR[NU] | 2 B (7.5%) CP | 21 C (3.7%) § 25:18 επεφερον f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | εφερον κΑ,B,C [10%] NU | υπεφερον [5%] * 25:18 υπενοουν εγω f³⁵ [91%] HF,RP,OC,TR,CP | 12 πονηραν [5%] | 21 πονηρων B [1%] NU | 21 πονηραν (κ)A,C [3%] † 25:19 δεισιδαιμονιας rell | δυσειδαιμονιας CP | δισιδαιμονιας κΑ,B [2%] | three other variants ‡ 25:20 εγω f³⁵ κΑ,B [90%] HF,RP,OC,CP,NU | 1 εις C [10%] TR § 25:20 περι την f³⁵ [22%] | 2 [2%] | 21 κΑ,B,C [76%] HF,RP,OC,TR,CP,NU * 25:20 τουτων f³⁵ κΑ,B,C [35%] NU | τουτου [65%] HF,RP,OC,TR,CP † 25:20 ιερουσαλημ f³⁵ [80%] HF,RP,TR,CP | ιεροσολυμα κΑ,B,C [20%] OC,NU ‡ 25:21 πεμψω f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | αναπεμψω κΑ,B,C [8%] NU | πεμψας [5%] § 25:22 εφη f³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — κΑ,B [2%] NU * 25:22 ο δε f³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — κΑ,B [2%] NU † 25:23 ακροατηριον rell | ακροτηριον (κ) [17%] | πραιτωριον [5%] ‡ 25:23 τοις f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | — κΑ,B,C [7%] NU § 25:23 ουσιν f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κΑ,B,C [4%] NU * 25:24 παν f³⁵ [89%] HF,RP,OC,TR,CP | απαν κΑ,B,C [10%] NU | — [1%] † 25:24 επιβοωντες f³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | βοωντες κΑ,B [2%] NU ‡ 25:24 ζην αυτον f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κΑ,C [15%] NU | 2 B § 25:25 καταλαβομενος f³⁵ κ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κατελαβομην A,B,C [5%] NU * 25:25 θανατου αυτον f³⁵ κ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 A,B,C [3%] NU † 25:25 και f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κΑ,B,C [5%] NU ‡ 25:25 αυτον f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — κΑ,B,C [4%] NU § 25:26 γενομενης rell | γινομενης [24%] | one other variant * 25:26 γραψαι f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | γραψω κΑ,B,C [7%] NU * 26:1 υπερ f³⁵ B [84%] HF,RP,OC,TR,CP | περι κΑ,C [16%] NU † 26:1 απελογειτο εκτεινας την χειρα f³⁵ [95%] HF,RP,TR,CP | 2341 (κ)A,B,C [5%] OC,NU

ἀπολογεῖσθαι σήμερον,‡ ³ μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθνῶν§ τε καὶ ζητημάτων· διὸ δέομαί σου* μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. ⁴ Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν† ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ’ ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει‡ μου ἐν§ Ἱεροσολύμοις, ἴσασιν πάντες οἱ* Ἰουδαῖοι, ⁵ προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσιν μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος. ⁶ Καὶ νῦν ἐπ’ ἐλπίδι τῆς πρὸς† τοὺς πατέρας‡ ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἔστηκα κρινόμενος, ⁷ εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν, ἐν ἐκτενίᾳ§ νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον,* ἐλπίζει καταντῆσαι. Περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὑπὸ Ἰουδαίων.† ⁸ Τί ἄπιστον κρίνεται παρ’ ὑμῖν εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;

How he persecuted Christians

⁹ »Ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι· ¹⁰ ὃ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς‡ τῶν ἁγίων ἐγὼ§ φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών· ἀναιρουμένων τε* αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον. ¹¹ Καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτούς, ἠνάγκαζον βλασφημεῖν· περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις.

How Jesus chose him

¹² »Ἐν οἷς καὶ† πορευόμενος εἰς‡ Δαμασκὸν μετ’ ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς παρὰ§ τῶν ἀρχιερέων, ¹³ ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον,* βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμπαν με φῶς καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. ¹⁴ Πάντων δὲ† καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρὸς με καὶ λέγουσαν‡ τῇ Ἑβραίδι διαλέκτῳ· <Σαούλ, Σαούλ, τί με διώκεις; Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.> ¹⁵ Ἐγὼ δὲ εἶπον,§ <Τίς εἶ, Κύριε;> Ὁ δὲ* εἶπεν· <Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. ¹⁶ Ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ ὥφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες† ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ¹⁷ ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ‡ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ§ σε ἀποστέλλω.* ¹⁸ ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ

‡ 26:2 ἐπὶ σου μελλων ἀπολογεῖσθαι σημερον f³⁵ [85%] HF,RP,OC,CP | 12354 (κ)(Α)B,C [15%] NU | 34125 TR | one other variant § 26:3 ἐθων f³⁵ κB [62%] OC,TR,NU | ἡθων [37%] HF,RP,CP | ἐθωνων A,C [1%] * 26:3 σου f³⁵ C [88%] HF,RP,OC,TR,CP | — κ(Α)B [12%] NU † 26:4 τὴν f³⁵ κA [82%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,C [18%] ‡ 26:4 ἐθνει rel | ἐθνη [14%] | ἐθνὶ κ [1%] § 26:4 ἐν f³⁵ C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 τε κA,B [3%] NU * 26:4 οἱ f³⁵ κA [75%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — B,C [25%] † 26:6 πρὸς f³⁵ C [90%] HF,RP,OC,TR,CP | εἰς κA,B [10%] NU ‡ 26:6 πατερας f³⁵ [78%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἡμων κA,B,C [22%] NU § 26:7 ἐκτενία f³⁵ A,C [69%] | ἐκτενεῖα κB [31%] HF,RP,OC,TR,CP,NU * 26:7 λατρευον rel | λατρευων [16%] † 26:7 βασιλευ ἀγρίππα υπο ιουδαίων f³⁵ [87%] HF,RP(CP) | 3412 [9%] | 123 των 4 OC,TR | 341 κB,C [3%] NU | 34 A [1%] | one other variant (OC is in small print) ‡ 26:10 πολλοὺς f³⁵ B [95%] HF,RP,OC,TR,CP | πολλοὺς τε κA,C [5%] NU § 26:10 ἐγὼ f³⁵ [85%] HF,RP,TR,CP | 1 ἐν κA,B,C [15%] OC,NU * 26:10 τε rel | δε [25%] | one other variant † 26:12 καὶ f³⁵ [83%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [17%] NU (OC is in small print) ‡ 26:12 εἰς f³⁵ A [32%] | 1 τὴν κB,C [68%] HF,RP,OC,TR,CP,NU § 26:12 παρὰ f³⁵ C [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B [5%] NU * 26:13 εἶδον rel | ἰδον A [16%] | ἰδου C | one other variant † 26:14 δε f³⁵ C [90%] HF,RP,OC,TR,CP | τε κA,B [10%] NU ‡ 26:14 λαλουσαν πρὸς με καὶ λεγουσαν f³⁵ (74.6%) HF,RP,OC,TR,CP | λαλουσης 234 λεγουσης (1.4%) | 123 (7.4%) | 523 κA,B,C (8.6%) NU | λεγουσης 23 (4.7%) | 5 μοι (2.5%) | three other variants (0.8%) § 26:15 εἶπον f³⁵ κ [65%] HF,RP,OC,TR,CP | εἶπα A,B,C [35%] NU * 26:15 δε f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 κυριος κA,B,C [15%] NU † 26:16 εἶδες f³⁵ κ [87%] HF,RP,OC,TR | 1 με B(C) [4%] [NU] | οἶδες CP | ἰδες A,C [9%] ‡ 26:17 καὶ f³⁵ C [94%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἐκ κA,B [6%] NU § 26:17 ἐγὼ rel | νυν [5%] TR * 26:17 σε ἀποστελλω f³⁵ [50%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 ἀποστελω [35%] | ἀποστελω 1 [9%] | 21 κA,B [2%] NU | ἐξαποστελλω 1 C [2%] | ἐξαποστελω 1 [2%]

ἐπιστρέψαι[†] ἀπὸ σκότους εἰς φῶς καὶ[‡] τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρὸν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις, πίστει τῇ εἰς ἐμέ.¹⁹ Ὅθεν, Βασιλεῦ[§] Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ²⁰ —ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον^{*} καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς[†] πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῖς ἔθνεσιν, ἀπαγγέλλω·[‡] <μετανοεῖν[§] καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἅξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.> ²¹ Ἔνεκα τούτων με οἱ Ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι^{*} ἐν[†] τῷ ἱερῷ ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι. ²² Ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς παρὰ[‡] τοῦ Θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔστηκα μαρτυρόμενος[§] μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι^{*} καὶ Μωϋσῆς[†] ²³ —εἰ παθητὸς ὁ Χριστός· εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει[‡] καταγγέλλειν τῷ τε[§] λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν.»

Festus interrupts

²⁴ Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου, ὁ Φῆστος μεγάλη τῇ φωνῇ ἔφη·^{*} «Μαῖνη, Παῦλε· τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει.» ²⁵ Ὁ δέ·[†] «Οὐ μαίνομαι,» φησὶν, «κράτιστε Φῆστε· ἀλλὰ[‡] ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. ²⁶ Ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεύς, πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζόμενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ αὐτόν τι[§] τούτων οὐ^{*} πείθομαι οὐδέν,[†] οὐ[‡] γὰρ[§] ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο.^{*} ²⁷ Πιστεύεις, Βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; Οἶδα ὅτι πιστεύεις.» ²⁸ Ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη,[†] «Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι.»[‡] ²⁹ Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν,[§] «Εὐξαίμην^{*} ἂν τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ,[†] οὐ μόνον σέ ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους ὁποῖος κἀγώ[‡] εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων.»

³⁰ Καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη[§] ὁ βασιλεύς, καὶ ὁ ἡγεμὼν ἦ τε Βερνίκη, καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς· ³¹ καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες ὅτι «Οὐδὲν θανάτου ἅξιον ἢ δεσμῶν^{*} πράσσει[†] ὁ ἄνθρωπος οὗτος.»

[†] 26:18 επιστρεψαι f³⁵ κB,C [30%] OC,TR,CP,NU | υποστρεψαι [35%] HE,RP | αποστρεψαι A [35%] [‡] 26:18 και rell | 1 απο C [20%] [§] 26:19 βασιλευ rell | βασιλευς [2%] CP ^{*} 26:20 πρωτον f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τε κA,B [2%] NU [†] 26:20 εις f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B [2%] NU [‡] 26:20 απαγγελω f³⁵ [61%] OC | απαγγελων [20%] HE,RP,TR | απηγγελων κA,B [9%] CP,NU | απηγγελων [8%] | three other variants [2%] [§] 26:20 μετανοειν rell | μετανοιαν CP ^{*} 26:21 με οι ιουδαιοι συλλαβομενοι f³⁵ [84%] HE,OC,TR,CP | 2314 [5%] RP | 134 B [5%] NU | 314 [4%] | 2341 A [1%] | 13 συλλαβουμενοι κ | two other variants [1%] [†] 26:21 εν f³⁵ A,B [94%] HE,RP,OC,TR,CP | οντα 1 κ [6%] [NU] [‡] 26:22 παρα f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | απο κA,B [5%] NU | υπο [2%] [§] 26:22 μαρτυρομενος f³⁵ κA,B [75%] HE,RP,OC,CP,NU | μαρτυρουμενος [12%] TR | μαρτυρωμενος [13%] ^{*} 26:22 γινεσθαι rell | γενεσθαι [1%] OC [†] 26:22 μωυσης rell | μωσης A,B [13%] TR [‡] 26:23 μελλει rell | μελλειν [18%] | μελλιν κ | one other variant [§] 26:23 τε f³⁵ κA,B [60%] NU | — [40%] HE,RP,OC,TR,CP ^{*} 26:24 εφη f³⁵ [83%] HE,RP,OC,TR,CP | φησιν κA,B [15%] NU | ειπεν [2%] [†] 26:25 δε f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 παυλος κA,B [5%] NU [‡] 26:25 αλλα rell | αλλ B [12%] TR [§] 26:26 τι f³⁵ κA [96%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | — B [4%] ^{*} 26:26 ου rell | — [12%] | ουδεν [2%] [†] 26:26 ουδεν f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | — A [4%] | ουθεν κB [2%] NU [‡] 26:26 ου rell | — CP | ουδε [15%] [§] 26:26 γαρ f³⁵ [75%] HE,RP,CP | 1 εστιν κA,B [25%] OC,TR,NU ^{*} 26:26 τουτο rell | 1 εστι CP [†] 26:28 εφη f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B [6%] NU [‡] 26:28 γενεσθαι f³⁵ (96.5%) HE,RP,OC,TR,CP | ποιησαι κA,B (3.5%) NU [§] 26:29 ειπεν f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B [6%] NU ^{*} 26:29 ευξαιμην f³⁵ A,B [60%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | ευξαμην f^{35pt} κ [40%] [†] 26:29 πολλω f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | μεγαλω κA,B [6%] NU [‡] 26:29 καγω f³⁵ κA [96%] HE,RP,OC,TR,CP | και εγω B [4%] NU [§] 26:30 και ταυτα ειποντος αυτου ανεστη f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | 5 τε κA,B [3%] NU | 5 δε [2%] | three other variants [2%] ^{*} 26:31 θανατου αξιον η δεσμων f³⁵ [89%] HE,RP,OC,TR,CP | 1342 κB [5%] NU | 2134 A [6%] [†] 26:31 πρασσει f³⁵ B [93%] HE,RP,OC,TR,CP | τι 1 κA [7%] [NU]

³² Ἀγρίππας δὲ τῷ Φήστῳ ἔφη, «Ἀπολελύσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπεκέκλητο ἡ Καίσαρα.»

27

Paul sent to Rome

¹ Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρεδίδουν τὸν τε Παῦλον καὶ τινὰς ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχῃ ὀνόματι Ἰουλίῳ, σπείρας* Σεβαστῆς. ² Ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ Ἀτραμυτινῶ,† μέλλοντες‡ πλεῖν§ τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν· ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου, Μακεδόνης Θεσσαλονικέως. ³ Τῇ τε* ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα· φιλανθρωπῶς† τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος ἐπέτρεψεν πρὸς τοὺς‡ φίλους πορευθέντα§ ἐπιμελείας τυχεῖν. ⁴ Κάκειθεν ἀναχθέντες, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον, διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους. ⁵ Τό τε πέλαγος τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες, κατήχθημεν* εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. ⁶ Κάκει εὐρών ὁ ἑκατόνταρχος† πλοῖον Ἀλεξανδρινὸν‡ πλέον εἰς§ Ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν* ἡμᾶς εἰς αὐτό. ⁷ Ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην. ⁸ μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ καλούμενον Καλοὺς Λιμένας, ὃ ἔγγυς ἦν πόλις† Λασαία.

A difference of opinion

⁹ Ἰκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοός, διὰ τὸ καὶ τὴν Νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι· παρῆναι ὁ Παῦλος ¹⁰ λέγων αὐτοῖς, «Ἄνδρες, θεωρῶ‡ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ φόρτου§ καὶ τοῦ πλοίου ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν.» ¹¹ Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος* τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐπείθετο μᾶλλον† ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ‡ Παύλου λεγομένοις. ¹² Ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείους§ ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν,* εἴ πως δύναιντο καταντήσαντες εἰς Φοῖνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς Κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.

The storm

‡ 26:32 ἐδυνατο *rell* | ἠδυνατο [20%] CP | two other variants § 26:32 ἐπεκεκλητο *rell* | ἐπικεκλητο [20%] CP | three other variants * 27:1 σπείρας *f*³⁵ [35%] | σπειρης *KA,B* [65%] *HF,RP,OC,TR,CP,NU* † 27:2 ατραμυτινω *f*³⁵ [21%] | αδραμυτινω [13%] | ατραμυττινω [6%] | αδραμυττινω [4%] | αδραμυτινω [5%] | ατραμυτηνω [12%] | αδραμυτηνω [9%] CP | αδραμυττηνω *x* [25%] *HF,RP,OC,TR,NU* | αραμυτηνω [4%] | αδραμυτηνω *A,B* ‡ 27:2 μέλλοντες *f*³⁵ [75%] *HF,RP,OC,TR,CP* | μέλλοντι *KA,B* [16%] *NU* | μέλλοντα [4%] | μέλλοντων [5%] § 27:2 πλεῖν *f*³⁵ [90%] *HF,RP,OC,TR,CP* | 1 εἰς *KA,B* [8%] *NU* | ἐπὶ [2%] * 27:3 τε *rell* | — [3%] CP | δε [5%] † 27:3 φιλανθρωπῶς *rell* | φιλανθρωπῶς [1%] CP | φιλανθρωπος [5%] ‡ 27:3 τοὺς *rell* | — [5%] *TR* (*OC* is in small print) § 27:3 πορευθέντα *f*³⁵ [87%] *HF,RP,OC,TR,CP* | πορευθεντι *KA,B* [4%] *NU* | πορευθεντας [5%] | ἀπελθοντα [4%] * 27:5 κατήχθημεν *f*³⁵ [23%] CP | κατηλθομεν *B* [71%] *HF,RP,OC,TR,NU* | κατηλθαμεν *KA* [1%] | ἤλθομεν [5%] | one other variant † 27:6 ἑκατονταρχος *f*³⁵ [97%] *HF,RP,TR,CP* | ἑκατονταρχης *KA,B* [3%] *OC,NU* ‡ 27:6 ἀλεξανδρινον *rell* | ἀλεξανδρηνον [22%] § 27:6 εἰς *f*³⁵ [30%] | 1 τὴν *KA,B* [70%] *HF,RP,OC,TR,CP,NU* * 27:6 ἐνεβίβασεν *rell* | ἀνεβίβασεν [25%] | ἐνεβηβασεν [15%] | ἐπεβίβασεν [1%] | one other variant † 27:8 ἦν πολὺς *f*³⁵ *B* [95%] *HF,RP,OC,TR,CP* | 21 *KA* [5%] *NU* ‡ 27:10 θεωρῶ *rell* | θεωρῶ *x* [13%] § 27:10 φόρτου *f*³⁵ [30%] *OC,TR* | φορτίου *KA,B* [70%] *HF,RP,CP,NU* * 27:11 ἑκατονταρχος *f*³⁵ [50%] *TR* | ἑκατονταρχης *KA,B* [50%] *HF,RP,OC,CP,NU* † 27:11 ἐπείθετο μᾶλλον *f*³⁵ [85%] *HF,RP,OC,TR,CP* | 21 (*KA*)*B* [15%] *NU* ‡ 27:11 τοῦ *f*³⁵ [92%] *HF,RP,OC,TR,CP* | — *KA,B* [8%] *NU* § 27:12 πλείους *f*³⁵ [91%] *HF,RP,OC,TR,CP* | πλείονες *KA,B* [4%] *NU* | πλείων [5%] * 27:12 ἐκεῖθεν *f*³⁵ *KA,B* [80%] *NU* | κακεῖθεν [20%] *HF,RP,OC,TR,CP*

13 Ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἄραντες ἄσσον παρελέγοντο τὴν Κρήτην. 14 Μετ' οὐ πολὺ δέ, ἔβαλεν κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικός (ὁ καλούμενος Εὐροκλύδων).† 15 Συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες‡ ἐφερόμεθα. 16 Νησίον δέ τι ὑποδραμόντες καλούμενον Κλαύδην,§ μόλις ἰσχύσαμεν* περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης. 17 ἦν ἄραντες, βοηθείαις† ἐχρῶντο, ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν Σύρτιν‡ ἐκπέσωσιν, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο. 18 Σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἐξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο, 19 καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν.§ 20 Μῆτε δὲ ἡλίου μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιηρεῖτο πᾶσα ἐλπίς* τοῦ σῶζεσθαι ἡμᾶς.

21 Πολλῆς δὲ† ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεῖς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· «Ἔδει μὲν, ὧ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς Κρήτης, κερδῆσαί τε τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν. 22 Καὶ τὰ νῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν, ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλην τοῦ πλοίου. 23 Παρέστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ‡ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ οὗ εἰμι, ὧ καὶ λατρεύω,§ 24 λέγων· «Μὴ φοβοῦ, Παῦλε· Καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι. Καὶ ἰδού, κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλείοντας μετὰ σοῦ.» 25 Διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ Θεῷ ὅτι οὕτως ἔσται καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι. 26 Εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν.»

27 Ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νύξ ἐγένετο, διαφορομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν. 28 Καὶ βολίσαντες εὐρον ὀργυιᾶς* εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ πάλιν βολίσαντες, εὐρον ὀργυιᾶς δεκαπέντε. 29 φοβούμενοί τε μὴ πῶς† εἰς‡ τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν,§ ἐκ πρύμνης ρίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ἡῤυχοντο* ἡμέραν γενέσθαι. 30 Τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, προφάσει ὡς ἐκ πώρας† μελλόντων ἀγκύρας‡ ἐκτείνειν. 31 εἶπεν ὁ Παῦλος τῷ ἐκατοντάρχη καὶ τοῖς στρατιώταις, «Ἐὰν μὴ οὗτοι ἐν τῷ πλοίῳ μείνωσιν,§ ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε.» 32 Τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν* τὰ σχοινία τῆς σκάφης καὶ εἶσαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν.

33 Ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα† γίνεσθαι,‡ παρεκάλει ὁ Παῦλος ἅπαντας

† 27:14 ευροκλυδων f³⁵ (95.3%) HF,RP,OC,TR,CP | ευρυκλυδων (1.4%) | ευρωκλυδων (0.8%) | ευρακυλων KA,B (0.8%) NU | seven other variants (1.7%) ‡ 27:15 επιδοντες rell | επιδιδοντες [2%] CP | one other variant § 27:16 κλαυδην f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κλαυδα KA^V [4%] | καυδα B [1%] NU * 27:16 μολις ισχυσαμεν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 KA,B [5%] NU † 27:17 βοηθειαις rell | βοηθειας C [15%] | βοηθιαν x | one other variant ‡ 27:17 συρτιν f³⁵ KA,B,C [45%] OC,TR,NU | συρτην [55%] HF,RP,CP § 27:19 ερριψαμεν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | ερριψαν (x)A(B)C [10%] NU * 27:20 πασα ελπις f³⁵ KC [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 A,B [5%] NU † 27:21 δε f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | τε KA,B,C [10%] NU ‡ 27:23 ταυτη τη νυκτι f³⁵ A,B,C [95%] HF,RP,CP,NU | 231 [5%] OC,TR | τηδε 23 x § 27:23 αγγελος του θεου ου ειμι ω και λατρευω f³⁵ [84%] HF,RP,OC,TR,CP | 23456781 B,C [4%] | 2345 εγω 6781 KA [1%] [NU] | 12345 εγω 678 [10%] | three other variants [1%] * 27:28 οργυιας rell | οργυας [5%] CP (twice in this verse) | several further spellings † 27:29 μη πως f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | μηπω A | μη που B,C [5%] NU | μη x ‡ 27:29 εις f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κατα KA,B,C [5%] NU § 27:29 εκπεσωμεν f³⁵ A,B,C [76%] HF,RP,OC,CP,NU | εμπεσωμεν x [1%] | εκπεσωσιν [18%] TR | εκπεσομεν [5%] * 27:29 ηυχοντο rell | ευχοντο B,C [20%] † 27:30 πρωρας f³⁵ B,C [96%] HF,RP,OC,TR,CP | πρωρης A [1%] NU | πλωρης x [1%] | three other variants [2%] ‡ 27:30 μελλοντων αγκυρας f³⁵ x [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 A,B,C [5%] NU § 27:31 εν τω πλοιω μεινωσιν f³⁵ x [20%] | 4123 A,B,C [75%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 123 [5%] * 27:32 οι στρατιωται απεκοψαν f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | 321 KA,B,C [10%] NU † 27:33 εμελλεν ημερα f³⁵ [76%] OC,TR,CP | ημελλεν 2 [21%] HF,RP | 2 ημελλεν B,C [2%] NU | 21 KA ‡ 27:33 γινεσθαι rell | γενεσθαι [10%] | γεινεσθαι KA,B

μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων· «Τεσσαρεσκαίδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες—ἄσιτοι διατελεῖτε,§ μηδὲν* προσλαβόμενοι. 34 Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς μεταλαβεῖν† τροφῆς, τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ἡμετέρας‡ σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρῖξ ἐκ§ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται.»* 35 Εἰπὼν† δὲ ταῦτα καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησεν‡ τῷ Θεῷ ἐνώπιον πάντων· καὶ κλάσας ἥρξατο ἐσθίειν. 36 Εὐθύμοι δὲ γενόμενοι πάντες§ καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς. 37 (Ἦμεν* δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαί,† διακόσιαι ἐβδομήκοντα ἑξ.) 38 Κορεσθέντες δὲ‡ τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν.

39 Ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον, κόλπον δέ τινα κατενόουν§ ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβουλεύσαντο,* εἰ δυνατόν,† ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. 40 Καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἶων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν ἄρτέμονα‡ τῇ πνεοῦση κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. 41 Περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον ἐπώκειλαν§ τὴν ναῦν.* καὶ ἡ μὲν πρῶρα ἐρείσασα ἔμμενεν† ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο‡ ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων.§ 42 Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσιν, μή τις ἐκκολυμβήσας διαφύγῃ.* 43 Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος,† βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος‡ ἐκέλευσέν τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν ἀπορρίψαντας§ πρῶτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι, 44 καὶ τοὺς λοιπούς, οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπὶ τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. Καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

28

Malta

1 Καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν* ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται. 2 Οἱ δὲ† βάρβαροι παρῆχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν, ἀνάψαντες‡ γὰρ πυράν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεστῶτα καὶ διὰ§ τὸ ψῦχος. 3 Συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων* πλήθος καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυράν,

§ 27:33 διατελετε *rell* | διατελεται *κ* [13%] | one other variant * 27:33 μηδεν *f*³⁵ *C* [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | μηθεν *κA,B* [2%] *NU* † 27:34 μεταλαβειν *f*³⁵ *κA,B,C* [30%] *OC,NU* | προσλαβειν [70%] *HE,RP,TR,CP* ‡ 27:34 ημετερας *f*³⁵ *A* [50%] | υμετερας *κB,C* [50%] *HE,RP,OC,TR,CP,NU* § 27:34 εκ *f*³⁵ *κ* [92%] *HE,RP,OC,TR,CP* | απο *A,B,C* [6%] *NU* | — [2%] * 27:34 πεσειται *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | απολειται *κA,B,C* [5%] *NU* † 27:35 ειπων *f*³⁵ [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ειπας *κA,B,C* [2%] *NU* ‡ 27:35 ευχαριστησεν *rell* | ηυχαριστησεν [20%] | ευχαριστησας *κ* § 27:36 παντες *rell* | — *CP* | απαντες *κ* * 27:37 ημεν *f*³⁵ *C* [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ημεθα *κA,B* [2%] *NU* † 27:37 εν τω πλοιω αι πασαι ψυχαι *f*³⁵ [86%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 456123 *κB,C* [4%] *NU* | 56123 *A* [5%] | 12356 [5%] ‡ 27:38 δε *f*³⁵ *κA,B,C* [30%] *OC,TR,CP,NU* | 1 της [70%] *HE,RP* § 27:39 κατενοουν *rell* | υπενοουν [10%] * 27:39 εβουλευσαντο *f*³⁵ [91%] *HE,RP,OC,TR,CP* | εβουλευοντο *κB,C* [4%] *NU* | εβουλοντο *A* [5%] † 27:39 δυνατον *f*³⁵ *C* [90%] *HE,RP,CP* | δυναιντο *κA,B* [10%] *OC,TR,NU* ‡ 27:40 αρτεμονα *f*³⁵ [60%] *HE,RP,TR* | αρτεμωνα *κA,B,C* [40%] *OC,CP,NU* § 27:41 επωκειλαν *f*³⁵ [64%] *HE,RP,OC,TR,CP* | επεκειλαν *κB,C* [3%] *NU* | επωκιλαν [15%] | εποκιλαν [10%] | επεκιλαν [7%] | three other variants *A* [1%] * 27:41 ναυν *rell* | ναυ [23%] † 27:41 εμενεν *f*³⁵ *A* [25%] | εμεινεν *κB,C* [75%] *HE,RP,OC,TR,CP,NU* ‡ 27:41 ελυετο *rell* | διελυετο [12%] | ελυτο *κ* § 27:41 των κυματων *f*³⁵ *C* (98.8%) *HE,RP,OC,TR,CP,NU* | — *κA,B* (1.2%) * 27:42 διαφυγη *f*³⁵ *κA,B,C* [92%] *HE,RP,CP,NU* | διαφυγοι [5%] *OC,TR* | διαφυγει [3%] † 27:43 εκατονταρχος *f*³⁵ [95%] *HE,RP,TR,CP* | εκατονταρχης *κA,B,C* [5%] *OC,NU* ‡ 27:43 βουληματος *rell* | βουλευματος [1%] *CP* § 27:43 απορριψαντας *f*³⁵ *A* [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | αποριψαντας *κ(B)C* [2%] *NU* | απορρηψαντος [3%] * 28:1 επεγνωσαν *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | επεγνωμεν *κA,B,C* [4%] *NU* | two other variants † 28:2 δε *f*³⁵ *κ* [92%] *HE,RP,OC,TR,CP* | τε *A,B,C* [8%] *NU* ‡ 28:2 αναψαντες *f*³⁵ [94%] *HE,RP,OC,TR,CP* | αψαντες *κA,B,C* [6%] *NU* § 28:2 δια *rell* | — *κ* [15%] * 28:3 φρυγανων *f*³⁵ *κ* [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 τι *A,B,C* [5%] *NU*

ἔχιδνα ἐκ[†] τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα[‡] καθήψατο[§] τῆς χειρὸς αὐτοῦ. ⁴ Ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον* τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους,[†] «Πάντως φονεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ Δίκη ζῆν οὐκ εἶασεν.» ⁵ Ὁ μὲν οὖν, ἀποτιναζάμενος[‡] τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν. ⁶ Οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν· ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκῶντων καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι[§] ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι.*

⁷ Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχεν χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξένισεν. ⁸ Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ[†] συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος,[‡] ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν. ⁹ Τούτου οὖν[§] γενομένου, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ* προσήρχοντο καὶ ἐθεραπεύοντο· ¹⁰ οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν.[†]

Rome

¹¹ Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν[‡] ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, Ἀλεξανδρίνῳ,[§] παρασήμῳ Διοσκούροις. ¹² Καὶ καταχθέντες εἰς Συρακούσας ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς· ¹³ ὅθεν περιελθόντες* κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον. Καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου, δευτεραῖοι ἦλθομεν εἰς Ποτιόλους, ¹⁴ οὗ εὐρόντες ἀδελφούς, παρεκλήθημεν ἐπ’[†] αὐτοῖς ἐπιμεῖναι[‡] ἡμέρας ἐπτὰ—καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἦλθομεν.[§] ¹⁵ Κάκειθεν οἱ ἀδελφοί, ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον* εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν[†] ἄχρις[‡] Ἀππίου Φόρου καὶ Τριῶν Ταβερνῶν, οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος, εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, ἔλαβεν θάρσος.

¹⁶ Ὅτε δὲ ἦλθομεν[§] εἰς Ῥώμην, ὁ ἐκατόνταρχος παρέδωκεν τοὺς δεσμίους* τῷ στρατοπεδάρχῃ[†] τῷ δὲ Παύλῳ ἐπετράπη[‡] μένειν καθ’ ἑαυτόν, σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν[§] στρατιώτῃ.

Paul and the Jews

¹⁷ Ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγκαλέσασθαι τὸν Παῦλον* τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώτους· συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγεν πρὸς αὐτούς· «Ἄνδρες

† 28:3 ἐκ f³⁵ [70%] HE,RP,TR,CP | ἀπο κA,B,C [30%] OC,NU ‡ 28:3 ἐξελθοῦσα f³⁵ κA,B,C [35%] TR,NU | διεξελθοῦσα [65%] HE,RP,OC,CP § 28:3 καθήψατο f³⁵ C [25%] | καθήψεν κA,B [72%] HE,RP,OC,TR,CP,NU | καθεῖκε [3%] * 28:4 κρεμαμενον rell | κρεμμαμενον [15%] † 28:4 ἐλεγον προς αλληλους f³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 κA,B,C [8%] NU ‡ 28:5 αποτιναζαμενος f³⁵ A [55%] | αποτιναζας κB [45%] HE,RP,OC,TR,CP,NU § 28:6 μεταβαλλομενοι f³⁵ κ [87%] HE,RP,OC,TR,CP | μεταβαλομενοι A,B [13%] NU * 28:6 θεον αυτον ειναι f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 213 [2%] | 231 κB [2%] NU | 321 A † 28:8 δυσεντερια f³⁵ [50%] HE,RP,TR,CP | δυσεντεριω κA,B [50%] OC,NU ‡ 28:8 προσευξαμενος rell | 1 και [2%] OC § 28:9 ουν f³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | δε κA,B [8%] NU * 28:9 εχοντες ασθενειας εν τη νησω f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 34512 κA,B [5%] NU † 28:10 την χρεian f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | τας χρεias κA,B [10%] NU ‡ 28:11 ανηχθημεν f³⁵ κA,B [70%] HE,OC,TR,NU | ηχθημεν [30%] RP,CP § 28:11 αλεξανδρινω rell | αλεξανδρηνω [12%] CP * 28:13 περιελθοντες f³⁵ A [95%] HE,RP,OC,TR,CP | περιελοντες κB [5%] NU † 28:14 επ f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | παρ κA,B [5%] NU ‡ 28:14 επιμεναι rell | επιμειναντες [15%] § 28:14 ηλθομεν rell | ηλθωμεν [9%] | ηλθαμεν κ(A)B [1%] NU | εισηλθομεν [3%] * 28:15 εξηλθον f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | ηλθαν κB,NU | ηλθον A [3%] † 28:15 ημιν rell | ημων [30%] | υμιν κ ‡ 28:15 αχρις f³⁵ [97%] HE,OC,TR,CP | αχρι κA,B [3%] RP,NU | αχριμ κ § 28:16 ηλθομεν f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | εισηλθομεν κ(A)B [5%] NU | ηλθον [5%] * 28:16 ο εκατονταρχος (εκατονταρχης OC) παρεδωκεν τους δεσμιους f³⁵ (95.3%) HE,RP(OC)TR,CP | — κA,B (4.7%) NU † 28:16 τω στρατοπεδαρχη f³⁵ (72.2%) RP,OC,TR,CP | 1 στρατοπεδαρχω (22.9%) HF | — κA,B (4.9%) NU ‡ 28:16 τω δε παυλω επετραπη f³⁵ (95.3%) HE,RP,OC,TR,CP | 413 κA,B (4.7%) NU § 28:16 αυτον rell | αυτω [15%] * 28:17 τον παυλον f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | αυτον κA,B [7%] NU

ἀδελφοί, ἐγὼ[†] οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ τοῖς ἔθουσιν τοῖς πατρώοις, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, ¹⁸ οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο[‡] ἀπολῦσαι διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί. ¹⁹ Ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων, ἠναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα· οὐχ ὥς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι. ²⁰ Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν^{*} καὶ προσλαλῆσαι· ἔνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι.» ²¹ Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον·[†] «Ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἢ ἐλάλησέν τι πονηρὸν περὶ σοῦ.[‡] ²² Ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι[§] ἃ φρονεῖς· περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύτης, γνωστὸν ἐστὶν ἡμῖν^{*} ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται.»

²³ Ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἦκον[†] πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες, οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, πείθων[‡] τε αὐτοὺς τὰ[§] περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπὸ τε τοῦ Νόμου Μωϋσέος^{*} καὶ τῶν Προφητῶν, ἀπὸ πρῶ[‡] ἕως ἐσπέρας. ²⁴ Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίστουν.

²⁵ Ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἔν, ὅτι «Καλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐλάλησεν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,[†] ²⁶ λέγον·[‡] <Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον καὶ εἶπον,[§] «Ἀκοῇ ἀκούσετε,^{*} καὶ οὐ μὴ συνῆτε·[†] καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε·[‡] ²⁷ ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυσαν·[‡] μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν, καὶ ἰάσωμαι[§] αὐτούς.> ²⁸ Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ὅτι τοῖς ἔθουσιν ἀπεστάλη^{*} τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· αὐτοῖ καὶ ἀκούσονται.» ²⁹ Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς συζήτησιν.^{†‡}

Two tranquil years

³⁰ Ἐμεινεν[§] δὲ ὁ Παῦλος^{*} διετίαν ὅλην ἐν ιδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν, ³¹ κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,[†] μετὰ πάσης παρρησίας,

† 28:17 ανδρες αδελφοι εγω f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 A,B [5%] NU | λεγων 12 κ ‡ 28:18 εβουλοντο rell | ηβουλοντο [15%] § 28:19 κατηγορησαι f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | κατηγορειν κA,B [5%] NU * 28:20 υμας ιδειν rell | 21 CP † 28:21 ειπον rell | ειπαν κA,B [15%] NU ‡ 28:21 πονηρον περι σου f³⁵ [20%] | 231 κA,B [80%] HF,RP,OC,TR,CP,NU § 28:22 παρα σου ακουσαι rell | 312 κ [13%] * 28:22 εστιν ημιν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B [5%] NU † 28:23 ηκον f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | ηλθον κ(A)B [5%] NU ‡ 28:23 πειθων rell | πειθον [15%] | πιθων κ § 28:23 τα f³⁵ [90%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B [10%] NU * 28:23 μωυσεος f³⁵ [25%] | μωσεως A [35%] HF,RP,OC,TR,CP | μωυσεως κB [40%] NU † 28:25 ημων f³⁵ [78%] HF,RP,OC,TR,CP | υμων κ(A)B [22%] NU ‡ 28:26 λεγον f³⁵ A [55%] HF,RP,OC,TR,CP | λεγων κB [45%] NU § 28:26 ειπον rell | ειπε [5%] TR * 28:26 ακουσετε rell | ακουσητε A [20%] | ακουσεται [6%] † 28:26 συνητε rell | συνειτε [20%] ‡ 28:27 εκαμυσαν rell | εκαμυσαν [5%] CP § 28:27 ιασωμαι f³⁵ [40%] TR,CP | ιασομαι κA,B [60%] HF,RP,OC,NU * 28:28 απεσταλη f³⁵ [95%] HF,RP,TR,CP | 1 τουτο κA,B [5%] OC,NU (OC is in small print) † 28:29 whole verse f³⁵ (95.3%) HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B (4.7%) NU ‡ 28:29 συζητησιν rell | ζητησιν [1%] CP § 28:30 εμεινεν f³⁵ A [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ενεμεινεν B [4%] NU | ενεμειναν κ * 28:30 ο παυλος f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B [5%] NU † 28:31 χριστου rell | — κ [12%]

ἀκωλύτως.‡

---

‡ **28:31** The citation of **f**³⁵ is based on thirty-five MSS—18, 35, 141, 201, 204, 386, 394, 444, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1249, 1482, 1503, 1548, 1617, 1652, 1732, 1761, 1855, 1856, 1864, 1865, 1876, 1897, 2080, 2261, 2352, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. None of them is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Acts, as it stands [an unreasonable expectation, presumably, for a book this size]. For all that, several come quite close! Of the MSS I have collated [there may be better ones yet to be done], 1864 deviates from the presumed family profile five times, 18 seven times and 2723 eight times. Turning to their exemplars, that of 35 was off by two, that of 18 and 1864 by three, that of 2723 by four, that of 1865 by five, and that of 824, 1503 and 1897 by six. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, Kalavryta, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: Acts* [Ed. Reuben Swanson, Pasadena, CA: William Carey International University Press, 1998]). For Acts Swanson collated 60 MSS, thirteen being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 45 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±2%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±4%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%—since Swanson collated considerably fewer MSS for Acts than he did for Paul’s epistles, and since I find *TuT* to be less trustworthy here than in other books, my guesses as to percentages are more tentative than usual, except that I guarantee the witness of **f**³⁵. For further information please see the final footnote for Matthew.

ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Salutation

¹ Παῦλος, δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ,* κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος† εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ, ² ὃ προεπηγγείλατο‡ διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς Ἀγίαις· ³ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, ⁴ τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει (κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης) ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν — Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν — ⁵ δι’ οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ⁶ (ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ)· ⁷ πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς Θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

To Gentiles

Paul has been hindered from visiting Rome

⁸ Πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ§ πάντων ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. ⁹ Μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ Θεός, ὃ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνείαν ὑμῶν ποιοῦμαι, πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου ¹⁰ δεόμενος εἶ πως ἤδη, ποτέ, εὐδοωθήσομαι* ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. ¹¹ Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς — ¹² τοῦτο δέ ἐστίν, συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως, ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ.

¹³ Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν,† ἀδελφοί, ὅτι πολλάκις προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς (καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο), ἵνα τινὰ καρπὸν‡ σχῶ καὶ§ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. ¹⁴ Ἑλληνσὶν τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί. ¹⁵ Οὕτως, τὸ κατ’ ἐμέ, πρόθυμον καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελίσασθαι.

Faith

¹⁶ Οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ,* δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι (Ἰουδαίῳ τε πρῶτον, καὶ Ἑλληνι)· ¹⁷ δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται, ἐκ πίστεως εἰς πίστιν· καθὼς γέγραπται· «Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.»

Unrighteousness

¹⁸ Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ ἀπ’ οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικία κατεχόντων, ¹⁹ διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς, ὃ γὰρ Θεὸς† αὐτοῖς ἐφάνέρωσεν. ²⁰ Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασιν νοούμενα, καθαροῦται, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· ²¹ διότι γνόντες‡

* **1:1** ἰησου χριστου f³⁵ κA [99.5%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 p¹⁰B [0.5%] NU † **1:1** αφωρισμενος rell | αφορισμενος [10%] ‡ **1:2** προεπηγγειλατο rell | προεπαγγελιατο CP | προεπηγγιλατο κ § **1:8** υπερ f³⁵ [84%] OC,RP,HE,TR,CP | περι κA,B,C [16%] NU * **1:10** ευοδωθησομαι rell | ευοδοθησομαι [18%] † **1:13** αγνοειν rell | αγνωειν [15%] ‡ **1:13** τινα καρπον f³⁵ κA,B,C [92%] OC,RP,HE,CP,NU | 21 [8%] TR § **1:13** και rell | — [10%] CP * **1:16** του χριστου f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — κA,B,C [3%] NU † **1:19** γαρ θεος f³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 κA,B,C [5%] NU ‡ **1:21** γνοντες rell | γνωντες [25%]

τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν·[§] ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία. ²² Φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν, ²³ καὶ ἡλλάξαντο* τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου—καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν.

²⁴ Διὸ καὶ† παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεός, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς‡ ²⁵ — οἵτινες μετέλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα, ὃς ἐστὶν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Depravity

²⁶ Διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἱ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετέλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν· ²⁷ ὁμοίως[§] καὶ οἱ ἄρρενες,* ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν† τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσιν τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες.

²⁸ Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα· ²⁹ πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ,‡ πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας· ³⁰ ψιθυριστάς, καταλάλους, θεοστυγεῖς, ὑβριστάς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνες, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ³¹ ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀσπόνδους,[§] ἀνελεήμονας· ³² οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσιν τοῖς πράσσουσιν.

2

Judgment

¹ Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὦ ἄνθρωπε, πᾶς ὁ κρίνων, ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις, τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις, ὁ κρίνων. ² Οἶδαμεν δὲ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ ἐστὶν κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. ³ Λογίζῃ δὲ τοῦτο, ὦ ἄνθρωπε, ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας καὶ ποιῶν αὐτά, ὅτι σὺ ἐκφεύξῃ* τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ; ⁴ Ἡ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; ⁵ Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ† δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, ⁶ ὃς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ⁷ τοῖς μὲν, καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσιν‡—ζωὴν αἰώνιον· ⁸ τοῖς

§ 1:21 εὐχαρίστησαν f³⁵ B [80%] OC,RP,HE,TR,CP | ηὐχαρίστησαν xA,C [20%] NU * 1:23 ἡλλάξαντο f³⁵ [26%] CP | ἡλλάξαν xA,B,C [74%] OC,RP,HE,TR,NU † 1:24 καὶ f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — xA,B,C [2%] NU ‡ 1:24 εαυτοῖς f³⁵ [92%] RP,HE,TR,CP | αὐτοῖς p^{40v} xA,B,C [5%] OC,NU | εαυτῶν [3%] § 1:27 ὁμοίως f³⁵ C [23%] CP | 1 τε xB [70%] RP,HE,TR,NU | 1 δε A [7%] OC * 1:27 ἀρρενες f³⁵ xA,C [95.5%] RP,HE,TR,CP | ἀρενες [3%] | ἀρσενες B [1.5%] OC,NU † 1:27 ἐξεκαυθησαν f³⁵ [20%] CP | 1 ἐν xA,B,C [80%] OC,RP,HE,TR,NU ‡ 1:29 πορνεία f³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | — (xA)B(C) [5%] NU (An easy case of homoioteleuton, or -arcton.) § 1:31 ἀσπονδους f³⁵ C [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — xA,B [2%] NU (An easy case of homoioteleuton, or -arcton.) * 2:3 εκφευξη rel | εκφευξει [15%] † 2:5 καὶ f³⁵ [93.5%] OC,RP,HE,CP | — xA,B [1.5%] TR,NU | της [5%] [OC is in small print] ‡ 2:7 ζητουσιν rel | επιζητουσι [2%] CP

δέ, ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσιν μὲν[§] τῇ ἀληθείᾳ (πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ)—
θυμὸς καὶ ὀργή,* ⁹ θλίψις καὶ στενοχωρία, ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ
κατεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε (πρῶτον) καὶ Ἑλλήνος· ¹⁰ δόξα δὲ καὶ τιμὴ
καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε (πρῶτον) καὶ Ἑλληνι.

¹¹ Οὐ γὰρ ἐστὶν προσωποληψία[†] παρὰ τῷ Θεῷ. ¹² Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον,
ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.
¹³ Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ[‡] νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ*
νόμου δικαιωθήσονται ¹⁴ (ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου
ποιῇ,[†] οὗτοι, νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσιν νόμος· ¹⁵ οἵτινες ἐνδείκνυνται
τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυροῦσης αὐτῶν
τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ
ἀπολογουμένων) ¹⁶ ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ
τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.[‡]

To Jews

Law

¹⁷ Ἴδε,[§] σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ* νόμῳ, καὶ καυχᾶσαι[†] ἐν
Θεῷ, ¹⁸ καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα, κατηχούμενος
ἐκ τοῦ νόμου· ¹⁹ πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν
σκότει, ²⁰ παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, ἔχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς
γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ. ²¹ Ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν
οὐ διδάσκεις; Ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις; ²² Ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν,
μοιχεύεις; Ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἰδωλα, ἱεροσυλεῖς; ²³ Ὁς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι,
διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις; ²⁴ «Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ
δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν,» καθὼς γέγραπται.

Circumcision

²⁵ Περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ ἐὰν νόμον πράσσης,[‡] ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου ᾖς, ἡ
περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν. ²⁶ Ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ
νόμου φυλάσῃ,[§] οὐχὶ* ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται; ²⁷ Καὶ
κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμματος καὶ
περιτομῆς παραβάτην νόμου; ²⁸ Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ
ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή· ²⁹ ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ
καρδίας—ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι—οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων ἀλλ' ἐκ τοῦ[†]
Θεοῦ.

3

Advantage

§ 2:8 μὲν f³⁵ A [99%] OC,RP,HE,TR,CP | — κΒ [1%] NU * 2:8 θυμος και οργη f³⁵ [97.5%] OC,RP,HE,TR,CP
| 321 κ(A)B [2.5%] NU † 2:11 προσωποληψια rel | προσωποληψια κΑ,B [1%] NU | three other spellings
‡ 2:13 του f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — κΑ,B [3%] NU § 2:13 τω f³⁵ κΑ [98%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — B
[2%] * 2:13 του f³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | — κΑ,B [5%] NU † 2:14 ποιη f³⁵ [68.5%] OC,RP,HE,TR,CP | ποιει
[25%] | ποιωσιν κΑ,B [1.5%] NU | ποιουσιν [5%] ‡ 2:16 ιησου χριστου f³⁵ A [99%] OC,RP,HE,TR,CP | 21
κΒ [1%] NU § 2:17 ιδε f³⁵ [85%] OC,RP,HE,TR | ει δε κΑ,B [12%] CP,NU | η δε [3%] * 2:17 τω f³⁵ [98%]
OC,RP,HE,TR,CP | — κΑ,B [2%] NU † 2:17 καυχασαι rel | καυχαση CP | καυχασε [7%] ‡ 2:25 πρασσης rel
| πρασσεις [10%] | four other spellings § 2:26 φυλασση rel | φυλασσει [10%] | two other spellings * 2:26
ουχι f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | ουχ κΒ [2%] NU | — Α | two other spellings and two long omissions [1%] † 2:29
του rel | — [2%] CP

¹ Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου, ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς περιτομῆς; ² Πολὺ κατὰ πάντα τρόπον· πρῶτον μὲν γὰρ* ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. ³ Τί γὰρ εἰ ἠπίστησάν τινες; Μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργήσῃ;† ⁴ Μὴ γένοιτο· γινέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθής, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης· καθὼς γέγραπται· «Ὅπως ἂν δικαιωθῇς‡ ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς§ ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.»

A conundrum

⁵ Εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν Θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησιν, τί ἐροῦμεν; Μὴ ἄδικος ὁ Θεὸς ὁ * ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; (Κατὰ ἄνθρωπον λέγω.) ⁶ Μὴ γένοιτο· ἐπεὶ πῶς κρινεῖ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον; ⁷ Εἰ γὰρ† ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσευσεν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρίνομαι; ⁸ Καὶ μὴ (καθὼς βλασφημούμεθα καὶ καθὼς φασίν τινες) ἡμᾶς λέγειν ὅτι «Ποιήσωμεν τὰ κακὰ ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθὰ»—ὧν τὸ κρίμα ἐνδικόν ἐστιν.

All are under sin

⁹ Τί οὖν; Προεχόμεθα; Οὐ πάντως· προητιασάμεθα γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλλήνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι. ¹⁰ Καθὼς γέγραπται·‡ «Οὐκ ἔστιν δίκαιος, οὐδὲ εἷς· ¹¹ οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. ¹² Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν·§ οὐκ ἔστιν* ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν† ἕως ἐνός.» ¹³ «Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ‡ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν.» «Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν»· ¹⁴ «ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει.» ¹⁵ «Ὁξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα· ¹⁶ σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, ¹⁷ καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν.» ¹⁸ «Οὐκ ἔστιν φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.»

¹⁹ Οἶδαμεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ Θεῷ. ²⁰ Διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ,§ διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

Righteousness by faith

²¹ Νυνὶ δέ, χωρὶς νόμου, δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ²² δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας* τοὺς πιστεύοντας. Οὐ γὰρ ἔστιν διαστολή· ²³ πάντες γὰρ ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ²⁴ δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ²⁵ ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως† ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων, ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ· ²⁶ πρὸς‡ ἐνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ.§

* **3:2** γὰρ **f**³⁵ **NA** [95%] **OC,RP,HE,TR,CP[NU]** | — **B** [5%] † **3:3** καταργήσῃ *rell* | καταργήση [20%] | one other spelling ‡ **3:4** δικαιωθῇς *rell* | δικαιωθείς [22%] | δικαιωθῇς [2%] § **3:4** νικήσῃς **f**³⁵ **B** [88%] **RP,HE,TR,CP** | νικήσεις **NA** [12%] **OC,NU** * **3:5** ο *rell* | — [12%] † **3:7** γὰρ **f**³⁵ **B** [98%] **OC,RP,HE,TR,CP** | δε **NA** [2%] **NU** ‡ **3:10** γεγραπται **f**³⁵ [45%] **CP** | 1 *οτι* **NA,B** [55%] **OC,RP,HE,TR,NU** § **3:12** ηχρειώθησαν **f**³⁵ [94%] **OC,RP,HE,TR,CP** | ηχρεώθησαν **NA,B** [1%] **NU** | ηχριώθησαν [5%] * **3:12** ἐστιν **f**³⁵ **A,B** [99%] **OC,RP,HE,TR,CP** | 1 *ο x* [1%] **NU** † **3:12** οὐκ ἐστιν **f**³⁵ **NA** (99.1%) **OC,RP,HE,TR,CP[NU]** | — **B** (0.9%) ‡ **3:13** λάρυγξ *rell* | λαρυξ **A** [20%] § **3:20** αὐτου *rell* | του θεου [10%] * **3:22** και επι παντας **f**³⁵ (93.4%) **OC,RP,HE,TR,CP** | — **ϣ**⁴⁰ **NA,B,C** (6.6%) **NU** [easy homoioteleuton] † **3:25** δια της πιστεως **f**³⁵ **B** [96%] **OC,RP,HE,TR,CP[NU]** | 13 **NC** [4%] | — **A** ‡ **3:26** προς **f**³⁵ [98%] **OC,RP,HE,TR,CP** | 1 *την* **NA,B,C** [2%] **NU** § **3:26** ιησου *rell* | ιησουν [35%] **CP** | — [1%]

27 Ποῦ οὖν ἡ καύχησις; Ἐξεκλείσθη. Διὰ ποίου νόμου, τῶν ἔργων; Οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως. 28 Λογίζομεθα οὖν* πίστει δικαιοῦσθαι† ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου. 29 Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον;‡ Οὐχὶ δὲ§ καὶ ἐθνῶν; Ναί, καὶ ἐθνῶν, 30 ἐπεὶπερ* εἷς ὁ Θεός, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως. 31 Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἰστώμεν.†

4

Abraham

1 Τί οὖν ἐροῦμεν Ἀβραάμ* τὸν πατέρα ἡμῶν εὐρηκέναι,† κατὰ σάρκα; 2 Εἰ γὰρ Ἀβραάμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα—ἀλλ’ οὐ πρὸς τὸν‡ Θεόν. 3 Τί γὰρ ἡ Γραφὴ λέγει; «Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.» 4 Τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν ἀλλὰ κατὰ§ ὀφείλημα. 5 Τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἄσεβῃ, λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην.

6 Καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ Θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων· 7 «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν* αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν† αἱ ἀμαρτίαι. 8 Μακάριος ἀνὴρ ᾧ ‡ οὐ§ μὴ λογίσῃται Κύριος ἀμαρτίαν.»

Before Circumcision

9 Ὁ μακαρισμὸς οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομήν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; Λέγομεν γὰρ ὅτι* ἐλογίσθη τῷ Ἀβραάμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην, 10 πῶς οὖν ἐλογίσθη; Ἐν περιτομῇ ὄντι ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; Οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλ’ ἐν ἀκροβυστίᾳ· 11 καὶ σημεῖον ἔλαβεν περιτομῆς, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ† ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι’ ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ‡ αὐτοῖς τὴν§ δικαιοσύνην, 12 καὶ πατέρα περιτομῆς—τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσιν τοῖς ἴχνεσιν τῆς πίστεως τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ* τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ.

The promise

13 Οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραάμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι τοῦ† κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως. 14 Εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου κληρονόμοι, κεκένωται ἡ πίστις καὶ κατήργηται ἡ ἐπαγγελία· 15 ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται, οὗ γὰρ‡ οὐκ ἔστιν νόμος, οὐδὲ παράβασις.

* 3:28 ουν f³⁵ B,C [93%] OC,RP,HE,TR,CP | γαρ xA [7%] NU † 3:28 πιστει δικαιουσθαι f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 xA,B,C [2%] NU ‡ 3:29 μονον rell | μονων B [15%] § 3:29 δε f³⁵ [94%] OC,RP,HE,TR,CP | — xA,B,C [6%] NU * 3:30 επειπερ f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | ειπερ x(A)B,C [2%] NU † 3:31 ιστωμεν f³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | ιστανομεν xA,B,C [1.5%] NU | six other variants [2.5%] * 4:1 αβρααμ f³⁵ [50%] | αβρααμ [50%] OC,RP,HE,TR,CP,NU (This statement will obtain wherever the name occurs.) † 4:1 αβρααμ τον πατερα ημων ευρηκεναι f³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | 512 προπατορα 4 xA,C [3.5%] NU | 12 προπατορα 4 B [0.5%] ‡ 4:2 τον f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — xA,B,C [2%] NU § 4:4 κατα f³⁵ xA,B,C [97%] OC,RP,HE,CP,NU | 1 το [3%] TR * 4:7 αφεθησαν rell | αφειθησαν [5%] CP | αφηθησαν [3%] † 4:7 επεκαλυφθησαν rell | απεκαλυφθησαν [10%] ‡ 4:8 ω f³⁵ A,C [97%] OC,RP,HE,TR,CP | ου xB [3%] NU § 4:8 ου rell | — [1%] CP * 4:9 οτι f³⁵ A,C [98.5%] OC,RP,HE,TR,CP | — xB [1.5%] NU † 4:11 τη rell | — [15%] ‡ 4:11 και f³⁵ C [95%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | — xA,B [5%] § 4:11 την f³⁵ B,C [96%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | — x [2%] | εις A [2%] * 4:12 πιστεως της εν ακροβυστια f³⁵ [54%] | 123 τη 4 [40%] RP,HE,CP | 23 τη 41 [3%] OC,TR | 2341 A,B(C) [3%] NU | 234 x † 4:13 του f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — xA,B,C [3%] NU ‡ 4:15 γαρ f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | δε xA,B,C [3%] NU

¹⁶ Διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι—οὐ τῷ ἐκ[§] νόμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως Ἀβραάμ, ὅς ἐστιν πατὴρ πάντων ἡμῶν· ¹⁷ καθὼς γέγραπται ὅτι «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά* σε»—κατέναντι οὗ ἐπίστευσεν· Θεοῦ, τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς νεκροὺς καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. ¹⁸ Ὃς παρ' ἐλπίδα, ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου.» ¹⁹ Καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ[†] κατενόησεν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ἥδη[‡] νενεκρωμένον (ἐκατονταέτης που ὑπάρχων), καὶ τὴν νέκρωσιν τῆς[§] μήτρας Σάρρας. ²⁰ Εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ· ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, ²¹ καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπηγγέλται δυνατός ἐστιν καὶ ποιῆσαι ²² —διὸ καὶ* ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

²³ Οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ, ²⁴ ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν, ²⁵ ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν[†] ἡμῶν.

To believers

5

Peace with God

¹ Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχωμεν* πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ² δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγήν ἐσχίκαμεν, τῇ πίστει,[†] εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ᾗ ἐστήκαμεν, καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. ³ Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις[‡] ὑπομονὴν κατεργάζεται· ⁴ ἡ δὲ ὑπομονή, δοκιμή· ἡ δὲ δοκιμή, ἐλπίδα· ⁵ ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει,[§] ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν.

Reconciliation

⁶ Ἐτι γὰρ Χριστός, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν,* κατὰ καιρόν, ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν. ⁷ Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται (ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν), ⁸ συνίστησιν δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὅτι ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν. ⁹ Πολλῷ οὖν μᾶλλον, δικαιοθέντες νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς. ¹⁰ Εἰ γάρ, ἐχθροὶ ὄντες, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον, καταλλαγέντες, σωθησόμεθα[†] ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

¹¹ Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα[‡] ἐν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν.

Death vs Life

§ 4:16 ἐκ f³⁵ [20%] | 1 του xA,B,C [80%] OC,RP,HE,TR,CP,NU [OC is in small print] * 4:17 τεθεικα rell | τεθηκα [20%] | τεθικα x † 4:19 ου f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — xA,B,C [3%] NU ‡ 4:19 ηδη f³⁵ A,C [99%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — B [1%] § 4:19 της rell | — OC * 4:22 και f³⁵ xA,C [99%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — B [1%] † 4:25 δικαιωσιν rell | δικαιοσυνην [12%] | δικεωσιν x * 5:1 εχωμεν f³⁵ xA,B,C (43%) | εχομεν 0220 (57%) OC,RP,HE,TR,CP,NU † 5:2 τη πιστει f³⁵ (x)C (95.9%) OC,RP,HE,TR,CP[NU] | εν 12 A (2.7%) | — B,0220 (0.8%) | one other variant (0.5%) ‡ 5:3 η rell | — CP § 5:5 καταισχυνει rell | καταισχυνη [15%] * 5:6 ασθενων f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 ετι xA,B,C [3%] NU † 5:10 σωθησομεθα rell | σωθησωμεθα [14%] ‡ 5:11 καυχωμεθα f³⁵ [38%] CP | καυχομεθα [1%] | καυχωμενοι xB,C [52%] OC,RP,HE,TR,NU | καυχομενοι [9%]

¹² Διὰ τοῦτο, ὥσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον ¹³ — ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν[§] κόσμῳ, ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου. ¹⁴ Ἀλλ' * ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέος,† καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ (ὅς ἐστιν τύπος τοῦ μέλλοντος).

¹⁵ Ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα. Εἰ γὰρ τῷ[‡] τοῦ ἐνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου, Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν. ¹⁶ Καὶ οὐχ ὡς δι' ἐνὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δῶρημα· τὸ μὲν γὰρ κρῖμα ἐξ ἐνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα. ¹⁷ Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἐνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν διὰ τοῦ ἐνός, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύουσιν[§] διὰ τοῦ ἐνός, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

¹⁸ Ἄρα οὖν, ὡς δι' ἐνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτως καὶ δι' ἐνὸς δικαίωματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς. ¹⁹ Ὡσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτως καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἐνός δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί. ²⁰ Νόμος δὲ παρεῖσθλην ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις, ²¹ ἵνα ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτως καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ* διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

6

Newness of life

¹ Τί οὖν ἐροῦμεν; Ἐπιμενοῦμεν* τῇ ἁμαρτίᾳ ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ; ² Μὴ γένοιτο. Οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν† ἐν αὐτῇ; ³ Ἡ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; ⁴ Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἡγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρός, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.

⁵ Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα· ⁶ τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν[‡] ἄνθρωπος συνεσταυρώθη ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ— ⁷ ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας.

⁸ Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν[§] αὐτῷ, ⁹ εἰδότες ὅτι Χριστὸς, ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει ¹⁰ — ὁ γὰρ ἀπέθανεν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ Θεῷ. ¹¹ Οὕτως καὶ ὑμεῖς, λογιζεσθε* ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν εἶναι† τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.‡

§ 5:13 εν rell | 1 τω [10%] CP * 5:14 αλλ rell | αλλα B [0.5%] NU † 5:14 μωυσεος f³⁵ [30%] CP | μωυσεως κ [50%] OC,RP,NU | μωσεως A,B,C [20%] HE,TR ‡ 5:15 τω rell | το [15%] | — [5%] § 5:17 βασιλευσουσιν rell | βασιλευουσιν [17%] * 5:21 βασιλευση f³⁵ κA,B,C [68%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | βασιλευσει [32%] * 6:1 επιμενουμεν f³⁵ [60%] OC,TR,CP | επιμενομεν κ [19%] RP,HF | επιμενωμεν A,B,C [10%] NU | επιμεινωμεν [10%] | επιμεινομεν [1%] † 6:2 ζησομεν rell | ζησωμεν [15%] ‡ 6:6 ημων rell | υμων CP § 6:8 συζησομεν rell | συζησωμεν C [18%] | συνζησομεν κA,B [10%] * 6:11 λογιζεσθε rell | λογιζεσθαι A,B [13%] † 6:11 νεκρους μεν ειναι f³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | 312 κB,C [2%] [NU] | 12 A [2%] ‡ 6:11 τω κυριω ημων f³⁵ κC [96.5%] OC,RP,HE,TR,CP | — ϣ⁴⁶ A,B (3.5%) NU

Down with sin!

¹² Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ· ¹³ —μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ ὡς* ἐκ νεκρῶν ζῶντας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ Θεῷ. ¹⁴ Ἀμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει, οὐ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ'† ὑπὸ χάριν.

Grace, not licence

¹⁵ Τί οὖν; Ἀμαρτήσομεν‡ ὅτι οὐκ ἐσμεν ὑπὸ νόμον ἀλλ'§ ὑπὸ χάριν; Μὴ γένοιτο. ¹⁶ Οὐκ οἶδατε ὅτι ὧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δοῦλοί ἐστε ὧ ὑπακούετε—ἤτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην; ¹⁷ Χάρις δὲ τῷ Θεῷ ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ὑπηκούσατε* δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδασχῆς. ¹⁸ Ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ.

¹⁹ Ἀνθρώπινον λέγω διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. Ὡσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ, καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτως νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν. ²⁰ Ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. ²¹ Τίνα οὖν καρπὸν εἶχετε τότε ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; Τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος. ²² Νυνὶ δέ, ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν—τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον. ²³ Τὰ γὰρ ὁψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος, τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

7

More about law

¹ Ἡ ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί (γινώσκουσιν γὰρ νόμον λαλῶ), ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ; ² Ἡ γὰρ ὑπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός. ³ Ἄρα οὖν, ζώντος τοῦ ἀνδρός, μοιχαλὶς χρηματίσει* ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενομένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ.

⁴ Ὡστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς† ἐτέρῳ—τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι—ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ Θεῷ. ⁵ Ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ. ⁶ Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ὧ κατειχόμεθα,‡ ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι Πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος.

Law and sin

§ 6:12 αὐτὴ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ f³⁵ (81.7%) OC,RP,HE,TR,CP | 52345 (2.2%) | 1234 αὐτῆς (6.2%) | 1234 αὐτῶν (0.5%) | 1234 (0.5%) | 345 κα,Β,С (7.9%) NU | 1 p⁴⁶ (1%) * 6:13 ὡς f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | ὡσεὶ κα,Β,С [3%] NU † 6:14 ἀλλ rell | ἀλλὰ κα,Β,С [1%] NU ‡ 6:15 ἀμαρτησομεν f³⁵ [61%] OC,RP,HE,TR,CP | ἀμαρτησωμεν κα,Β,С [30%] NU | ἀμαρτισωμεν [4%] | long omission [5%] § 6:15 ἀλλ rell | ἀλλὰ κα,Β,С [1%] NU * 6:17 υπηκουσατε rell | υπακουσετε CP * 7:3 χρηματισει rell | χρηματιζει [15%] | χρηματησει [8%] | three further spellings † 7:4 υμας f³⁵ κα,Β,С [86%] OC,RP,HE,TR,NU | 1 ανδρι [14%] CP ‡ 7:6 κατειχομεθα rell | κατηχομεθα [15%]

⁷ Τί οὖν ἐροῦμεν; § Ὁ νόμος ἁμαρτία; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνω ἐν μὴ διὰ νόμου· τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, «Οὐκ ἐπιθυμήσεις.» ⁸ Ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς, κατειργάσατο* ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν.

Χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά. ⁹ Ἐγὼ δὲ ἔζων, χωρὶς νόμου, ποτέ· ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν,† ἐγὼ δὲ ἀπέθανον. ¹⁰ Καί, εὐρέθη μοι ἡ ἐντολή ἡ ‡ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον. ¹¹ Ἡ γὰρ ἁμαρτία, ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐντολῆς, ἐξηπάτησέν με, καὶ δι' § αὐτῆς ἀπέκτεινεν. ¹² Ὡστε, ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολή ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

Indwelling sin

¹³ Τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονεν* θάνατος; Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ† ἡ ἁμαρτία, ἵνα φανῇ ἁμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς. ¹⁴ Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρκικός‡ εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ¹⁵ — ὃ γὰρ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο πράσσω,§ ἀλλ' ὃ μισῶ τοῦτο ποιῶ.* ¹⁶ Εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός. ¹⁷ Νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό,† ἀλλ' ‡ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. ¹⁸ Οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτ' ἐστιν, ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν· τὸ γὰρ θέλειν παράκειται μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν οὐχ εὐρίσκω.§ ¹⁹ Οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν· ἀλλ'* ὃ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. ²⁰ Εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ† τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ‡ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. ²¹ Εὐρίσκω ἄρα τὸν νόμον, τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται. ²² Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ²³ βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσίν μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με§ τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου.

²⁴ Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; ²⁵ Εὐχαριστῶ* τῷ Θεῷ—διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἄρα οὖν, αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῒ δουλεύω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκί, νόμῳ ἁμαρτίας.

8

Deliverance

¹ Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα,* ² ὃ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἡλευθέρωσέν με† ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. ³ Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν

§ 7:7 ερουμεν f³⁵ xA,B,C [91%] OC,RP,HE,TR,NU | 1 οτι [9%] CP * 7:8 κατειργασατο rell | κατηργασατο B [20%] † 7:9 ανεζησεν rell | εζησεν CP ‡ 7:10 η rell | — [25%] § 7:11 δι rell | δια OC * 7:13 γεγονεν f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | εγενετο xA,B,C [3%] NU † 7:13 αλλα rell | αλλ C [30%] ‡ 7:14 σαρκικός f³⁵ [85%] OC,RP,HE,TR,CP | σαρκινος xA,B,C [15%] NU [In the context, 'fleshly' (not 'physical') is correct.] § 7:15 πρασσω rell | ποιω [13%] * 7:15 ποιω rell | πρασσω [13%] † 7:17 αυτο rell | αυτω [15%] ‡ 7:17 αλλ rell | αλλα B [1%] NU § 7:18 ουχ ευρισκω f³⁵ (93.6%) OC,RP,HE,TR,CP | ου γινωσκω (2.5%) | ου xA,B,C (2.3%) NU | long omissions (1.5%) * 7:19 αλλ rell | αλλα xB [1%] NU † 7:20 εγω f³⁵ xA [91%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — B,C [9%] ‡ 7:20 αλλ rell | αλλα xB [1%] NU § 7:23 με f³⁵ (A)C [72%] RP,TR | 1 εν xB [28%] OC,HE,CP,NU [OC is in small print] * 7:25 ευχαριστω f³⁵ xA [97%] OC,RP,HE,TR,CP | χαρις δε [2%] NU | χαρις B | η χαρις [1%] * 8:1 μη κατα σαρκα περιπατουσιν αλλα κατα πνευμα f³⁵ (94%) OC,RP,HE,TR,CP | variations on the long form (0.8%) | 1234 A (2.5%) | — xB (2.3%) NU | two other readings (0.3%) † 8:2 με f³⁵ A,C [98%] OC,RP,HE,TR,CP | σε xB [1%] NU | three other variants [1%]

πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας· κατέκρινεν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ⁴ ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν ἀλλὰ κατὰ Πνεῦμα.

Spirit vs flesh

⁵ Οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν, οἱ δὲ κατὰ Πνεῦμα τὰ τοῦ Πνεύματος. ⁶ Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ Πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη· ⁷ διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς Θεόν, τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται. ⁸ Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. ⁹ Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν Πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. ¹⁰ Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν, τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. ¹¹ Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος[†] Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν[‡] ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσκει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα[§] ἐν ὑμῖν.

Sonship

¹² Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, ὀφειλέται ἐσμέν οὐ τῇ σαρκί, τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν· ¹³ εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ Πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε. ¹⁴ Ὅσοι γὰρ Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ* ¹⁵ —οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα υἱοθεσίας ἐν ᾧ κράζομεν, «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ.» ¹⁶ Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμέν τέκνα Θεοῦ ¹⁷ —εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ (εἴπερ συμπάσχομεν ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν).

Redemption of the body

¹⁸ Λογίζομαι γὰρ ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. ¹⁹ Ἡ γὰρ ἀποκαρδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται· ²⁰ τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι ²¹ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. ²² Οἶδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. ²³ Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ* ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν,[†] υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν. ²⁴ Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν, ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς—ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ[‡] ἐλπίζει; ²⁵ Εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα.

‡ 8:9 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *κΒ* [1%] *NU* § 8:9 χριστου *rell* | θεου [18%] * 8:10 δι *f*³⁵ *κ* [81%] *OC,TR* | δια *A,B,C* [17%] *RP,HE,CP,NU* | δια την [2%] † 8:11 εγειραντος *f*³⁵ *C* [95%] *OC,RP,HE,TR,CP* | 1 τον *κA,B* [5%] *NU* ‡ 8:11 τον χριστον *f*³⁵ (86.2%) *OC,RP,HE,TR,CP* | 1 κυριον (3.4%) | 2 *B* (2.2%) *NU* | 2 ιησουν (*κA*) (2.5%) | ιησουν 2 (*C*) (1.7%) | αυτον (0.8%) | four other variants (0.7%) | long omissions (2.5%) § 8:11 το ενοικουν ... πνευμα *f*³⁵ *B* (81.7%) *OC,RP,HE,TR(CP)* | του ενοικουντος ... πνευματος *κA,C* (17.6%) *NU* | two other variants (0.7%) * 8:14 εισιν υιοι θεου *f*³⁵ [98%] *OC,RP,HE,TR,CP* | 231 *κA,C* [1.5%] *NU* | 213 *B* [0.5%] † 8:15 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *κA,B,C* [1%] *NU* ‡ 8:20 επ *f*³⁵ *p*²⁷ *A,C* [99%] *OC,RP,HE,TR,CP* | εφ *p*⁴⁶ *κB* [1%] *NU* § 8:23 αυτοι *rell* | 1 οι [10%] * 8:23 και ημεις αυτοι *f*³⁵ (90%) *OC,RP,HE,TR,CP* | 213 *p*⁴⁶ *κA,C* (3%) *NU* | 132 (1.3%) | 13 *B* (2.3%) | 12 (2.5%) | 23 (0.3%) | 3 (0.5%) † 8:23 στεναζομεν *rell* | συστεναζομεν [1%] *CP* ‡ 8:24 τι και *f*³⁵ *A,C* [97%] *OC,RP,HE,TR,CP* | 2 (*κ*) [0.5%] | — *p*⁴⁶ *B,NU* | 1 [2%]

²⁶ Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις[§] ἡμῶν, τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα* καθὼς δεῖ οὐκ οἶδαμεν. Ἀλλ'† αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν‡ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, ²⁷ ὁ δὲ ἐρευνῶν[§] τὰς καρδίας οἶδεν τί τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος, ὅτι κατὰ Θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἀγίων.

Glory

²⁸ Οἶδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσιν τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς* ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. ²⁹ Ὅτι οὖς προέγνω καὶ προώρισεν συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· ³⁰ οὖς δὲ προώρισεν, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· καὶ οὖς ἐκάλεσεν, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὖς δὲ ἐδικαίωσεν, τούτους καὶ ἐδόξασεν.

Summary to this point

³¹ Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; ³² Ὃς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ'† ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται; ³³ Τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ; Θεὸς ὁ δικαίων. ³⁴ Τίς ὁ κατακρίνων; Χριστὸς‡ ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ καὶ[§] ἐγερθεὶς, ὃς καί* ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν.

³⁵ Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλίψις ἢ στενοχωρία ἢ διωγμὸς ἢ λιμὸς ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; ³⁶ (Καθὼς γέγραπται ὅτι «Ἐνεκά† σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς.») ³⁷ Ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. ³⁸ Πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα,‡ ³⁹ οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Israel

9

¹ Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ—οὐ ψεύδομαι· συμμαρτυροῦσης μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ— ² ὅτι λύπη μοί ἐστιν μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος* ὁδύνη τῇ καρδίᾳ μου. ³ Εὐχόμεν† γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι‡ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, ⁴ οἵτινές εἰσιν Ἰσραηλῖται· ὧν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ διαθήκαι καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· ⁵ ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς (τὸ κατὰ σάρκα), ὁ ὧν ἐπὶ πάντων, Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Children of promise

§ 8:26 ταις ασθενειαις f³⁵ (93.5%) OC,RP,HE,TR,CP | τη ασθενεια κA,B,C (5.2%) NU | της 2 (0.8%) | two other variants (0.5%) * 8:26 προσευξομεθα f³⁵ [97%] OC,RP,HE,CP | προσευξομεθα κA,B,C [3%] TR,NU † 8:26 αλλ rell | αλλα κ [25%] NU ‡ 8:26 υπερ ημων f³⁵ C [98%] OC,RP,HE,TR | — κA,B [2%] NU | 1 υμων CP § 8:27 ερευνων f³⁵ A(C) [99%] OC,RP,HE,TR,CP | εραυνων p⁴⁶ κB [1%] NU * 8:28 εις f³⁵ κA,B,C [73%] OC,RP,HE,TR,NU | 1 το [27%] CP † 8:32 αλλ rell | αλλα p⁴⁶ κB [1%] NU ‡ 8:34 χριστος f³⁵ B [96%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 ιησους κA,C [4%] [NU] § 8:34 και f³⁵ p⁴⁶ (87.8%) OC,RP,HE,TR,CP | — p²⁷ (κA)B(C) (12.2%) NU * 8:34 και rell | — κA,C [25%] † 8:36 ενεκα f³⁵ C [70%] OC,TR | ενεκεν κA,B [30%] RP,HE,CP,NU ‡ 8:38 δυναμεις ουτε ενεστωτα ουτε μελλοντα f³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | 34521 (δυναμις p⁴⁶) (p⁴⁶)κA,B,C [3%] NU | 123 [2%] * 9:2 αδιαλειπτος rell | αδιαληπτος [15%] | three further spellings p⁴⁶ † 9:3 ευχομην f³⁵ [78%] RP,HE,CP | ηυχομην p⁴⁶ κA,B,C [22%] OC,TR,NU (Alternate spellings of the Imperfect = same meaning.) ‡ 9:3 αυτος εγω αναθεμα ειναι f³⁵ C [98%] OC,RP,HE,TR,CP | 3412 p⁴⁶ A,B [2%] NU | 4312 κ

⁶ Οὐχ οἶον δὲ ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι Ἰσραήλ· ⁷ οὐδ' ὅτι εἰσὶν σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα· ἀλλ', «Ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα.» ⁸ Τοῦτ' ἔστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα. ⁹ Ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος· «Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάρρᾳ υἱός.»

¹⁰ Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα, Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ¹¹ (μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακόν, [§] ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ Θεοῦ* μένη, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος), ¹² ἐρρέθη† αὐτῇ ὅτι «Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι.» ¹³ Καθὼς γέγραπται· «Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἡσαὺ‡ ἐμίσησα.»

It is pointless to fight God's Sovereignty!

¹⁴ Τί οὖν ἐροῦμεν, μὴ ἀδικία παρὰ τῷ Θεῷ; Μὴ γένοιτο. ¹⁵ Τῷ γὰρ Μωϋσῆς* λέγει· «Ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω† ὃν ἂν οἰκτείρω.»‡ ¹⁶ Ἄρα οὖν, οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος§ Θεοῦ. ¹⁷ Λέγει γὰρ ἡ Γραφή τῷ Φαραὼ ὅτι «Εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι* ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου, καὶ ὅπως διαγγελῇ† τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.» ¹⁸ Ἄρα οὖν, ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει.

¹⁹ Ἐρεῖς οὖν μοι,‡ «Τί§ ἔτι μέμφεται; Τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν;» ²⁰ Μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε,* σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, «Τί με ἐποίησας οὕτως;» ²¹ Ἡ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;

²² Εἰ δὲ θέλων ὁ Θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατόν αὐτοῦ, ἤνεγκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκευὴ ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν, ²³ καὶ ἵνα γνωρίσῃ† τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκευὴ ἐλέους, ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν, ²⁴ οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν; ²⁵ Ὡς καὶ ἐν τῷ Ὡση‡ λέγει· «Καλέσω τὸν οὐ <λαόν μου> λαόν μου, καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην <ἠγαπημένην.>» ²⁶ «Καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη§ αὐτοῖς, <Ὁὐ λαός μου ὑμεῖς,> ἐκεῖ κληθήσονται υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος.» ²⁷ Ἡσαΐας* δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ· «Ἐὰν ᾗ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα† σωθήσεται· ²⁸ λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ· ὅτι λόγον συντετμημένον‡ ποιήσει Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς.» ²⁹ Καὶ§

§ 9:11 κακον f³⁵ p⁴⁶ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | φαυλον xA,B [3%] NU * 9:11 προθεσις του θεου f³⁵ p⁴⁶ xA,B [98%] RP,HE,CP,NU | 231 [2%] OC,TR † 9:12 ερρεθη f³⁵ p⁴⁶ xA,B [55%] OC,HE,CP,NU | ερρηθη [45%] RP,TR (Alternate spellings = same meaning.) ‡ 9:13 ἡσαυ f³⁵ [25%] | ἡσαυ [75%] OC,RP,HE,TR,CP,NU (xA,B,C are presumably ambiguous.) § 9:15 γαρ μωυση f³⁵ A [98%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 p⁴⁶ xB [2%] NU * 9:15 μωυση f³⁵ [81%] OC,RP,HE | μωυσει p⁴⁶ x [16%] CP,NU | μωση A,B [1%] TR | μωσει [2%] † 9:15 οικτειρησω rell | οικτιρησω x [1%] NU | three further spellings [2%] ‡ 9:15 οικτιρω rell | οικτιρω x,NU | two further spellings [1%] § 9:16 ελεουντος f³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | ελεωντος p⁴⁶ xA,B [2%] NU | three other variants [2%] * 9:17 ενδειξωμαι rell | ενδειξομαι [10%] † 9:17 διαγγελη rell | διαγγελει [15%] | three further spellings ‡ 9:19 ουν μοι f³⁵ [91%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 p⁴⁶ xA,B [9%] NU § 9:19 τι f³⁵ xA [99%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 ουν p⁴⁶ B [1%] [NU] * 9:20 μενουνγε ω ανθρωπε f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | 231 xA [1%] NU | 23 p⁴⁶ [1%] | 23 μενουν B † 9:23 γνωριση rell | γνωρισει [14%] | four further spellings ‡ 9:25 ωσηε f³⁵ [89%] TR | ωσηε [5%] OC,RP,HE,CP,NU | ωσιε [6%] § 9:26 ερρεθη f³⁵ [47%] OC,HE,CP,NU | ερρηθη xA,B,C [50%] RP,TR | ερηθη [3%] * 9:27 ἡσαιας f³⁵ [95%] OC,TR,CP | ἡσαιας [5%] RP,HE,NU (This statement obtains for all subsequent occurrences of the name.) † 9:27 καταλειμμα f³⁵ (p⁴⁶) (98%) OC,RP,HE,TR,CP | υπολειμμα (x)A(B) (1%) NU | εγκαταλειμμα (1%) ‡ 9:28 εν δικαιοσυνη οτι λογον συντετμημενον f³⁵ (95.6%) OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶ xA,B (2.7%) NU | three other variants (1.7%) § 9:29 και rell | — [1%] CP

καθὼς προείρηκεν Ἡσαΐας· «Εἰ μὴ Κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλιπεν* ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὠμοιωθῆμεν.»†

Their present condition

³⁰ Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι ἔθνη, τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην, κατέλαβεν δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως· ³¹ Ἰσραὴλ δέ, διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης‡ οὐκ ἔφθασεν. ³² Διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου. § Προσέκοψαν γὰρ* τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος· ³³ καθὼς γέγραπται· «Ἴδου† τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ πᾶς‡ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ κατασχυνοθήσεται.»

10

Israel needs salvation

¹ Ἀδελφοί, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας καὶ ἡ δέησις ἡ * πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ ἐστίν† εἰς σωτηρίαν. ² Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. ³ Ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην‡ ζητοῦντες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.

How to be saved

⁴ Τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι ⁵ —Μωσῆς § γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ* νόμου, ὅτι «Ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.» ⁶ Ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτως λέγει· «Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, <Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν;>» (τοῦτ' ἐστίν, Χριστὸν καταγαγεῖν) ⁷ «ἢ, <Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον;>» (τοῦτ' ἐστίν, Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν). ⁸ Ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστίν, ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου» (τοῦτ' ἐστίν, τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν). ⁹ ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου, «Κύριον Ἰησοῦν,» καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν† ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. ¹⁰ Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. ¹¹ Λέγει γὰρ ἡ Γραφή‡ «Πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ κατασχυνοθήσεται.» ¹² οὐ γὰρ ἐστὶν διαστολὴ Ἰουδαίου τε καὶ Ἑλλήνου, ὁ γὰρ αὐτὸς Κύριος πάντων πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν· ¹³ «Πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται.»

The message is necessary

¹⁴ Πῶς οὖν ἐπικαλέσονται § εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; Πῶς δὲ πιστεύσουσιν* οὐ οὐκ ἤκουσαν; Πῶς δὲ ἀκούσουσιν† χωρὶς κηρύσσοντος; ¹⁵ Πῶς δὲ κηρύξουσιν‡ ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσιν; Καθὼς γέγραπται· «Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν

* **9:29** ἐγκατελιπεν *rell* | ἐγκατελειπεν (p⁴⁶)A [14%] | one other variant † **9:29** ὠμοιωθημεν *rell* | ὁμοιωθημεν p⁴⁶A [14%] ‡ **9:31** δικαιοσυνης f³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | — KA,B [5%] NU § **9:32** νομου f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — KA,B [2%] NU * **9:32** γαρ f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [2%] NU † **9:33** ιδου *rell* | 1 εγω CP ‡ **9:33** πας f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — KA,B [2%] NU * **10:1** η f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [3%] NU † **10:1** του ισραηλ εστιν f³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR(CP) | αυτων p⁴⁶KA,B [3%] NU | αυτων 3 [2%] ‡ **10:3** δικαιοσυνην f³⁵ p⁴⁶K (95.3%) OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — A,B (3.7%) | long omissions (1%) § **10:5** μωσης f³⁵ A [30%] TR | μωυσης p⁴⁶KB [70%] OC,RP,HE,CP,NU * **10:5** του f³⁵ p⁴⁶ [99%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — KA,B [1%] † **10:9** αυτον ηγειρεν *rell* | 21 [14%] ‡ **10:11** γραφη f³⁵ KA,B [99%] OC,RP,HE,TR,NU | 1 οτι [1%] CP § **10:14** επικαλεσονται f³⁵ p⁴⁶ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | επικαλεσωνται KA,B [2%] NU * **10:14** πιστευουσιν f³⁵ A [88%] OC,RP,HE,TR,CP | πιστευσωσιν p⁴⁶KB [7%] NU | πιστευουσιν [5%] † **10:14** ακουσουσιν f³⁵ [75%] OC,RP,HE,TR,CP | ακουσωσιν A,B [20%] NU | ακουσονται K [5%] | ακουσωνται p⁴⁶ ‡ **10:15** κηρυξουσιν f³⁵ [83%] OC,RP,HE,TR,CP | κηρυξωσιν p⁴⁶KA,B [17%] NU

εὐαγγελιζομένων εἰρήνην,§ τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ* ἀγαθά.» ¹⁶ (Ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ· Ἡσαΐας γὰρ λέγει· «Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;») ¹⁷ Ἄρα† ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ.‡

A rebellious people

¹⁸ Ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; Μενοῦνγε· «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.» ¹⁹ Ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ;§ Πρῶτος Μωσῆς* λέγει· «Ἐγὼ παραζηλώσω† ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει,‡ ἐπὶ§ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς.» ²⁰ Ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λέγει· «Εὐρέθην* τοῖς ἐμὲ μὴ† ζητοῦσιν· ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν.» ²¹ Πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει· «Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα.»

11

The remnant

¹ Λέγω οὖν, μὴ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; Μὴ γένοιτο. Καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν.* ² Οὐκ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ ὃν προέγνω. Ἦ οὐκ οἴδατε ἐν Ἠλίᾳ† τί λέγει ἡ Γραφή, ὡς ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ λέγων·‡ ³ «Κύριε, τοὺς προφῆτας σου ἀπέκτειναν καὶ§ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν· κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσιν τὴν ψυχὴν μου.» ⁴ Ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; «Κατέλιπον* ἑμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ.» ⁵ Οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν. ⁶ Εἰ δὲ χάριτι, οὐκέτι ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκέτι γίνεται χάρις. Εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκέτι ἐστὶν χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκέτι ἐστὶν ἔργον.†

⁷ Τί οὖν; Ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τούτου‡ οὐκ ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν. ⁸ Καθὼς γέγραπται· «Ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.» ⁹ Καὶ Δαυὶδ λέγει· «Γεννηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς. ¹⁰ Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον.»§

The restoration

¹¹ Λέγω οὖν, μὴ ἔπαισαν ἵνα πέσωσιν; Μὴ γένοιτο· ἀλλά, τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία* τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτοῦς. ¹² Εἰ δὲ τὸ

§ 10:15 των ευαγγελιζομενων ειρηνην f³⁵ (89.5%) OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶KA,B,C (10.5%) NU [easy homoioteleuton] * 10:15 τα f³⁵ p⁴⁶K [96%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — A,B,C [4%] † 10:17 αρα rell | 1 ουν [10%] ‡ 10:17 θεου f³⁵ A [98%] OC,RP,HE,TR,CP | χριστου p⁴⁶KB,C [2%] NU § 10:19 ουκ εγνω ισραηλ f³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | 312 p⁴⁶KA,B,C [4%] NU * 10:19 μωσης f³⁵ A [20%] TR | μωυσης p⁴⁶KB,C [80%] OC,RP,HE,CP,NU † 10:19 παραζηλωσω rell | παραζηλω [3%] CP ‡ 10:19 εθνει rell | εθνη [18%] | εθνη K § 10:19 επι f³⁵ [92%] OC,RP,HE,TR,CP | επ KA,B,C [8%] NU * 10:20 ευρεθην f³⁵ KA,C [99%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 εν p⁴⁶B [1%] [NU] † 10:20 μη rell | — [10%] * 11:1 βενιαμιν rell | βενιαμην [15%] βενιαμειν p⁴⁶KA,C [2%] † 11:2 ήλια f³⁵ [80%] OC,RP,HE,CP,NU | ήλια [20%] TR ‡ 11:2 λεγων f³⁵ K [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — A,B,C [3%] NU § 11:3 και f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — KA,B,C [3%] NU * 11:4 κατελιπον f³⁵ KB [86%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | κατελειπον p⁴⁶A,C [14%] † 11:6 ει δε εξ εργων ουκετι εστιν χαρις επει το εργον ουκετι εστιν εργον f³⁵ (91.4%) OC,RP,HE,TR,CP | 1-5,7-12, 7 B (0.7%) | 1-7 (1%) | 8-13 (2.5%) | 1-6,13 (0.5%) | — p⁴⁶KA,C (3.5%) NU | one other variant (0.3%) ‡ 11:7 τουτου f³⁵ [32%] TR | τουτο (p⁴⁶)KA,B,C [68%] OC,RP,HE,CP,NU (The verb normally takes the genitive.) § 11:10 συγκαμψον rell | συγκαψον [20%] CP | συνκαμψον p⁴⁶KB [2%] * 11:11 σωτηρια rell | σοτηρια CP

παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμος, καὶ τὸ ἥττημα αὐτῶν πλοῦτος ἔθνων, πόσω μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν;

¹³ Ὑμῖν γὰρ[†] λέγω τοῖς ἔθνεσιν (ἐφ' ὅσον[‡] μέν[§] εἰμι ἐγὼ ἔθνων ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω), ¹⁴ εἴ πως^{*} παραζηλώσω μου τὴν σάρκα καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν. ¹⁵ Εἰ[†] γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις[‡] εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; ¹⁶ Εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ[§] ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι.

Grafted olive branches

¹⁷ Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δέ, ἀγριέλαιος ὢν, ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης καὶ^{*} τῆς πίότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου, ¹⁸ μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων (εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι—οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ). ¹⁹ Ἐρεῖς οὖν, «Ἐξεκλάσθησαν[‡] κλάδοι ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ.»[§] ²⁰ Καλῶς. Τῇ ἀπιστίᾳ^{*} ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἔστηκας. Μὴ ὑψηλοφρόνει,[†] ἀλλὰ φοβοῦ. ²¹ Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μή πως[‡] οὐδὲ σοῦ φείσεται.[§] ²² Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας, ἀποτομίαν·^{*} ἐπὶ δὲ σέ, χρηστότητα,[†] ἐὰν ἐπιμείνης[‡] τῇ χρηστότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ. ²³ Καὶ ἐκεῖνοι[§] δέ, ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσιν^{*} τῇ ἀπιστίᾳ,[†] ἐγκεντρισθήσονται, δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς ἐστίν·[‡] πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς. ²⁴ Εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσω μᾶλλον οὗτοι, οἱ κατὰ φύσιν, ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;

Hardening

²⁵ Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο (ἵνα μὴ ᾔτε παρ' ὧν αὐτοῖς φρόνιμοι)^{*} ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνων εἰσέλθῃ. ²⁶ Καὶ οὕτως πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται· «Ἦξει ἐκ Σιών ὁ Ῥυόμενος, καὶ[†] ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ· ²⁷ καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν.»

²⁸ Κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον, ἐχθροὶ δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν, ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας. ²⁹ Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλῆσις τοῦ Θεοῦ. ³⁰ Ὡσπερ γὰρ καὶ[‡] ὑμεῖς ποτε[§] ἠπειθήσατε τῷ Θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ,^{*}

[†] 11:13 γὰρ f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | δε κA,B [3%] NU | οὐν C   [‡] 11:13 Εφ' ὅσον [70%] OC,RP,HE,TR,NU | εφόσον f³⁵ [30%] CP (for the record; the scribes were just saving ink.)   [§] 11:13 μεν f³⁵ [93%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 οὐν p⁴⁶ κA,B,C [2%] NU | — [5%]   ^{*} 11:14 ει πως rell | ειπω [3%] CP   [†] 11:15 ει rell | η [12%]   [‡] 11:15 προσληψις rell | προσλημψις p⁴⁶ κA,B [1%] NU | προληψις C | four further spellings   [§] 11:16 ει rell | — p⁴⁶ [10%]   ^{*} 11:17 της ριζης και f³⁵ A [95%] OC,RP,HE,TR,CP | 12 κB,C [4%] NU | — p⁴⁶ [1%]   [†] 11:18 αλλ rell | αλλα κB [1%] NU   [‡] 11:19 εξεκλασθησαν f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [87%] RP,HE,CP,NU | 1 οι [13%] OC,TR [OC is in small print]   [§] 11:19 ἐγκεντρισθω rell | ἐνκεντρισθω p⁴⁶ κA,B [12%]   ^{*} 11:20 απιστια rell | απισθεια A [14%]   [†] 11:20 υψηλοφρονει f³⁵ C [99%] OC,RP,HE,TR,CP | υψηλα φρονει p⁴⁶ κA,B [1%] NU   [‡] 11:21 μη πως f³⁵ p⁴⁶ [98%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — κA,B,C [2%]   [§] 11:21 φεισεται f³⁵ p⁴⁶ (κ)A,B,C [95%] OC,RP,HE,CP,NU | φεισηται [5%] TR   ^{*} 11:22 αποτομιαν f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | αποτομια p⁴⁶ κA,B,C [2%] NU   [†] 11:22 χρηστοτητα f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | χρηστοτης θεου p⁴⁶ (κ)A,B,C [2%] NU   [‡] 11:22 επιμεινης f³⁵ A,C [96%] OC,RP,HE,TR,CP | επιμεινης κB [3%] NU | επιμινης C | two other spellings [1%]   [§] 11:23 και εκεινοι f³⁵ [87%] OC,RP,HE,TR,CP | κακεινοι κA,B,C [13%] NU   ^{*} 11:23 επιμεινωσιν f³⁵ C [97%] OC,RP,HE,TR,CP | επιμεινωσιν κB [2%] NU | επιμινωσιν A | two other spellings [1%]   [†] 11:23 απιστια rell | απισθεια A [10%]   [‡] 11:23 ο θεος εστιν f³⁵ [65%] OC,RP,CP | 312 κA,B,C [35%] HE,TR,NU   [§] 11:25 παρ f³⁵ κC [98%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | εν A,B [0.5%] | — p⁴⁶ [1.5%]   ^{*} 11:25 φρονιμοι rell | φρονημοι [18%]   [†] 11:26 και f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [3%] NU   [‡] 11:30 και f³⁵ [94%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶ A,B,C [6%] NU | omit whole verse κ   [§] 11:30 υμεις ποτε f³⁵ p⁴⁶ κB,C [95%] OC,RP,HE,TR,NU | 21 A | 2 και 1 [5%] CP   ^{*} 11:30 απειθεια rell | απειθια B [8%] CP

³¹ οὕτως καὶ οὗτοι νῦν ἠπειθήσαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει ἵνα καὶ αὐτοὶ† ἐλεηθῶσιν.
³² Συνέκλεισεν γὰρ ὁ Θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ.

Doxology

³³ Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ. Ὡς ἀνεξερευνήτα‡ τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. ³⁴ «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; Ἡ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;» ³⁵ Ἡ «Τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;» ³⁶ Ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ δι’ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

The will of God

12

¹ Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ—τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. ² Καὶ μὴ συσχηματίζεσθε* τῷ αἰῶνι τούτῳ· ἀλλὰ, μεταμορφοῦσθε† τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν‡ εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον.

Be sensible

³ Λέγω γάρ, διὰ τῆς χάριτος§ τῆς δοθείσης* μοι, παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ’ ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισεν μέτρον πίστεως. ⁴ Καθάπερ γὰρ ἐν ἐνὶ σώματι μέλη πολλὰ† ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν, ⁵ οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ ‡ δὲ καθ’ εἷς§ ἀλλήλων μέλη. ⁶ Ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν* ἡμῖν διάφορα· εἴτε προφητείαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως· ⁷ εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ· ⁸ εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλήσει· ὁ μεταδιδούς, ἐν ἀπλότητι· ὁ προϊστάμενος, ἐν σπουδῇ· ὁ ἐλεῶν, ἐν ἰλαρότητι.

Behave!

⁹ Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος· ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν· κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ· ¹⁰ τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι· τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι· ¹¹ τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί· τῷ πνεύματι ζέοντες τῷ Κυρίῳ† δουλεύοντες· ¹² τῇ ἐλπίδι χαίροντες· τῇ θλίψει ὑπομένοντες· τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες· ¹³ ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες· τὴν φιλοξενίαν διώκοντες.

¹⁴ Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς·‡ εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε. ¹⁵ Χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ§ κλαίειν μετὰ κλαιόντων. ¹⁶ Τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες—μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι· μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ’ ἑαυτοῖς. ¹⁷ Μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες. Προνοοῦμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων. ¹⁸ Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες.

† 11:31 αυτοὶ f³⁵ p⁴⁶A [98%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 νυν κB [1%] [NU] | 1 υστερον [1%] ‡ 11:33 ανεξερευνητα f³⁵ [99%] OC,RP,HE,TR,CP | ανεξεραυνητα κA,B [1%] NU * 12:2 συσχηματιζεσθε f³⁵ (p⁴⁶κB) [65%] HE,TR,NU | συσχηματιζεσθαι A [35%] OC,RP,CP † 12:2 μεταμορφουσθε f³⁵ p⁴⁶B [65%] HE,TR,NU | μεταμορφουσθαι κA [35%] OC,RP,CP ‡ 12:2 υμων f³⁵ κ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶A,B [2%] NU § 12:3 χαριτος f³⁵ p⁴⁶κA,B,C [75%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | 1 του θεου [25%] * 12:3 δοθεισης rel | δοθησης [13%] | six further spellings κ [5%] † 12:4 μελη πολλα f³⁵ A [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 p⁴⁶κB [3%] NU ‡ 12:5 ο f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | το p⁴⁶κA,B [3%] NU § 12:5 καθ’ εἰς [30%] OC,RP,HE,TR,NU | καθεις f³⁵ [70%] CP (Since there is no ambiguity, they were just saving ink.) * 12:6 δοθεισαν rel | δοθησαν [13%] | two further spellings κ [1%] † 12:11 κυριω rel | καιρω [1%] TR ‡ 12:14 υμας f³⁵ κA [97%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — p⁴⁶B [3%] § 12:15 και f³⁵ A [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶κB [3%] NU

¹⁹ Μὴ ἐαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί· ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγραπται γάρ· «Ἐμοὶ ἐκδίκησις· ἐγὼ ἀνταποδώσω,» λέγει Κύριος. ²⁰ «Ἐὰν οὖν* πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.» ²¹ Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

13

Submit

¹ Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, οὐ γάρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ* Θεοῦ, αἱ δὲ οὗσαι ἐξουσίαι† ὑπὸ τοῦ‡ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν. ² Ὅστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν, οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἐαυτοῖς κρῖμα λήπουνται. § ³ Οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶν φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἀλλὰ τῶν κακῶν.* Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν, τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς. ⁴ Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστίν σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς,† φοβοῦ, οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ· Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἕκδικος εἰς ὀργὴν‡ τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. ⁵ Διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, § οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. ⁶ Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε, λειτουργοὶ γὰρ Θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες. ⁷ Ἀπόδοτε οὖν* πᾶσιν τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος τὸ τέλος, τῷ τὸν φόβον τὸν φόβον, τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμήν.

Love

⁸ Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους,† ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον νόμον πεπλήρωκεν. ⁹ Τὸ γάρ—«Οὐ μοιχεύσεις,» «Οὐ φονεύσεις,» «Οὐ κλέψεις,» «Οὐ ψευδομαρτυρήσεις,»‡ «Οὐκ ἐπιθυμήσεις,» καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή—ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ § ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ.* «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»† ¹⁰ Ἡ ἀγάπη τῷ‡ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· § πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη.

Put on Christ

¹¹ Καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρόν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη* ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι, νῦν γὰρ† ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. ¹² Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα‡ τὰ ὄπλα τοῦ φωτός. ¹³ Ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ. ¹⁴ Ἀλλ' § ἐνδύσασθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε,* εἰς ἐπιθυμίας.

* 12:20 εαν ουν f³⁵ (87.4%) OC,RP,HE,TR,CP | 1 p⁴⁶ (6.2%) | αλλα 1 A,B (1%) NU | αλλ 1 κ (5.1%) | αλλ 12 (0.3%)
 * 13:1 υπο f³⁵ κA,B [87%] OC,RP,HE,CP,NU | απο [13%] TR † 13:1 εξουσαι f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — κA,B [3%] NU ‡ 13:1 του f³⁵ [80%] OC,RP,HE,TR,CP | — κA,B [20%] NU [OC is in small print] § 13:2 ληπονται rell | λημψονται p⁴⁶ κA,B [2%] NU * 13:3 των αγαθων εργαων αλλα των κακων f³⁵ (95.6%) OC,RP,HE,TR,CP | τω αγαθω εργω 4 τω κακω p⁴⁶ κA,B (3.5%) NU | 123 (0.8%) † 13:4 ποιης rell | ποιεις [30%] ‡ 13:4 εκδικος εις οργην f³⁵ (p⁴⁶)A,B [63%] RP,HE,TR,CP,NU | 231 κ [37%] OC § 13:5 υποτασσεσθαι rell | υποτασσεσθε [6%] | υποτασσεσθε p⁴⁶,CP | υποτασσεσθαι [3%] * 13:7 ουν f³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B [2%] NU † 13:8 αγαπαν αλληλους f³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 p⁴⁶ κA,B [4%] NU ‡ 13:9 ου ψευδομαρτυρησεις f³⁵ (κ) [67%] TR | — p⁴⁶ A,B [33%] OC,RP,HE,CP,NU § 13:9 τουτω τω λογω f³⁵ A [96%] OC,RP,HE,TR,CP | 231 p⁴⁶ κB [4%] NU * 13:9 εν τω f³⁵ κA [99%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ B [1%] † 13:9 σεαυτον f³⁵ p⁴⁶ κA,B [45%] OC,RP,HE,CP,NU | εαυτον [55%] TR ‡ 13:10 τω rell | του [1%] CP | το [7%] § 13:10 ουκ εργαζεται f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [81%] OC,RP,HE,TR,NU | ου κατεργαζεται [14%] CP | 1 κατεργαζεται [5%] * 13:11 ημας ηδη f³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | 2 υμας κ(A)B,C [2%] NU | 21 p⁴⁶ [2%] † 13:11 γαρ rell | — [5%] CP ‡ 13:12 και ενδυσωμεθα f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 2 δε A,B,C [2%] [NU] | 2 κ [0.5%] | 2 ουν p⁴⁶ § 13:14 αλλ rell | αλλα p⁴⁶ AB [1%] NU * 13:14 ποιεισθε rell | ποιησθε [1%] CP | ποιεισθαι κA [11%] | ποιησθαι [1%]

14

The law of liberty

¹ Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν.* ² Ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. ³ Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ† ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω, ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν‡ προσελάβετο. ⁴ Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; Τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει. Σταθήσεται δέ, δυνατὸς γὰρ ἐστὶν§ ὁ Θεὸς* στῆσαι αὐτόν.

⁵ Ὃς μὲν† κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν· ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν. Ἐκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῖ πληροφορεῖσθω. ⁶ Ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, Κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν, Κυρίῳ οὐ φρονεῖ.‡ Καὶ§ ὁ ἐσθίων, Κυρίῳ ἐσθίει, εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ Θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, Κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ. ⁷ Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἐαυτῷ ζῇ, καὶ οὐδεὶς ἐαυτῷ ἀποθνήσκει. ⁸ Ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν,* τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν.† Ἐάν τε οὖν ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν,‡ τοῦ Κυρίου ἐσμέν. ⁹ Εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς καὶ§ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη,* καὶ ἔζησεν,† ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.

The judgment Seat of Christ

¹⁰ Σὺ δέ, τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; Ἡ καὶ σύ, τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; Πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ Βήματι τοῦ Χριστοῦ.‡ ¹¹ Γέγραπται γάρ· «*ὁ Ζῶ ἐγώ,*» λέγει Κύριος, «*ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ,§ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ.*» ¹² Ἄρα οὖν,* ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἐαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ.† ¹³ Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον· τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ ‡ σκάνδαλον.

¹⁴ Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ§ Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτοῦ* (εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν), ¹⁵ εἰ δὲ† διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. Μὴ τῷ βρώματί σου ἐκείνῳ ἀπόλλυε‡ ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν. ¹⁶ Μὴ βλασφημεῖσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν· ¹⁷ οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. ¹⁸ Ὁ γὰρ ἐν τούτοις§ δουλεύων τῷ Χριστῷ εὐάρεστος τῷ Θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.

* **14:1** διαλογισμων *rell* | λογισμων [15%] † **14:3** καὶ ο μὴ **f**³⁵ (95.6%) OC,RP,HE,TR,CP | 2 δε 3 **p**⁴⁶ **κ**A,B,C,048 (2%) NU | 12 (1.2%) | four other variants (1.2%) ‡ **14:3** αυτον *rell* | αυτων CP § **14:4** δυνατος γαρ εστιν **f**³⁵ (92.7%) OC,RP,HE,TR,CP | δυναται 2 **κ**A,B,C (1.2%) NU | 12 **p**⁴⁶ (5.7%) | two other variants (0.3%) * **14:4** θεος **f**³⁵ 048 [98%] OC,RP,HE,TR,CP | κυριος **p**⁴⁶ **κ**A,B,C [2%] NU † **14:5** μεν **f**³⁵ **p**⁴⁶ B [98%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 γαρ **κ**A [2%] [NU] ‡ **14:6** καὶ ο μὴ φρονων την ημεραν κυριω ου φρονει **f**³⁵ (95.4%) OC,RP,HE,TR,CP | — **p**⁴⁶ **κ**A,B,C,048 (4.6%) NU [an easy case of homoioteleuton] § **14:6** καὶ **f**³⁵ **κ**A,B,C [99%] OC,RP,HE,CP,NU | — **p**⁴⁶ [1%] TR * **14:8** αποθνησκωμεν **f**³⁵ **κ**B [67%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | αποθανωμεν C [30%] | αποθνησκομεν A [3%] † **14:8** αποθνησκομεν **f**³⁵ A,B [77%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | αποθνησκωμεν **κ**C [23%] ‡ **14:8** αποθνησκωμεν **f**³⁵ **κ**B,C [88%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | αποθνησκομεν A [12%] § **14:9** καὶ **f**³⁵ [92%] OC,RP,HE,TR,CP | — **κ**B,C [8%] NU * **14:9** καὶ ανεστη **f**³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | — **κ**A,B,C [2%] NU † **14:9** εζησεν **f**³⁵ **κ**A,B,C [98%] OC,RP,HE,CP,NU | ανεζησεν [2%] TR ‡ **14:10** χριστου **f**³⁵ 048 (96.5%) OC,RP,HE,TR,CP | θεου **κ**A,B,C (2.4%) NU | three other variants (1.2%) § **14:11** γονυ *rell* | 1 επουρανιων και επιγειων και καταχθονιων CP * **14:12** ουν **f**³⁵ **κ**A,C [98%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | — B [2%] † **14:12** τω θεω **f**³⁵ **κ**A,C [99%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | — B [1%] ‡ **14:13** η *rell* | εις [24%] | ει [2%] § **14:14** κυριω **f**³⁵ **κ**A,B,C [79%] OC,RP,HE,TR,NU | χριστω [21%] CP * **14:14** αυτου **f**³⁵ A,C [93%] OC,RP,HE,CP | εαυτου **κ**B [7%] TR,NU † **14:15** δε **f**³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | γαρ **κ**A,B,C [4%] NU ‡ **14:15** απολλυε *rell* | απολυε [10%] § **14:18** τουτοις **f**³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | τουτω **κ**A,B,C [3%] NU

¹⁹ Ἄρα οὖν, τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους.
²⁰ Μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Πάντα μὲν καθαρὰ· ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίουσι. ²¹ Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πιεῖν οἶνον μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ.*

²² Σὺ πίστιν† ἔχεις; Κατὰ σεαυτὸν‡ ἔχε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἐαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει. ²³ Ὁ δὲ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν.

Doxology

²⁴ Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, ²⁵ φανερωθέντος δὲ νῦν, διὰ τε Γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος ²⁶ —μόνῳ σοφῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ—ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.§

15

Summary

¹ Ὁφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. ² Ἐκαστος* ἡμῶν† τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομὴν. ³ Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν· ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται· «Οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον‡ ἐπ' ἐμέ.» ⁴ Ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη,§ ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ* τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν.† ⁵ Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δώῃ ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, ⁶ ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζητε τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Glorify

⁷ Διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελάβετο ἡμᾶς,‡ εἰς δόξαν§ Θεοῦ. ⁸ Λέγω δὲ* Χριστὸν Ἰησοῦν† διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων· ⁹ τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν, καθὼς γέγραπται· «Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσιν, Κύριε,‡ καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ.» ¹⁰ Καὶ πάλιν λέγει· «Εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.» ¹¹ Καὶ πάλιν· «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔθνη,§ καὶ ἐπαινέσατε* αὐτόν, πάντες οἱ λαοί.» ¹² Καὶ πάλιν, Ἡσαΐας† λέγει· «Ἔσται ἡ

* **14:21** προσκοπτει η σκανδαλίζεται η ασθενει **f**³⁵ **ϣ**⁴⁶ B (88.4%) OC,RP,HE,TR,CP | 1 A,C,048 (1.8%) NU | 32145 (8.7%) | five other variants **x** (1%) † **14:22** πιστιν **f**³⁵ [99%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 ην **x**A,B,C [1%] [NU] ‡ **14:22** σεαυτον **rell** | σαυτον [5%] TR § **14:26** verses 24-26 **f**³⁵ A (94.8%) OC,RP,HF | — **ϣ**⁴⁶ **x**B,C,048 (5.2%) TR,CP,NU (The MSS that omit here supply the verses later: **ϣ**⁴⁶ after 15:33; **x**A,B,C [NU] after 16:23 [A repeats]; CP,TR after 16:24.) * **15:2** εκαστος **rell** | 1 γαρ TR † **15:2** ημων **f**³⁵ **x**A,B,C [78%] OC,RP,HE,TR,NU | υμων [22%] CP ‡ **15:3** επεπεσον **rell** | επεπεσαν **x**A,B,C [12%] NU § **15:4** προεγραφη **f**³⁵ A [98%] OC,RP,HE,TR,CP | εγραφη **x**B,C [2%] NU * **15:4** και **f**³⁵ [56%] OC,TR | 1 δια **x**A,B,C [44%] RP,HE,CP,NU † **15:4** εχωμεν **rell** | εχομεν [13%] ‡ **15:7** ημας **f**³⁵ B [62%] TR | υμας **x**A,C [38%] OC,RP,HE,CP,NU § **15:7** δοξαν **f**³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 του **x**A,B,C [3%] NU * **15:8** δε **f**³⁵ [85%] OC,RP,HE,TR,CP | γαρ **ϣ**⁴⁶ **x**A,B,C [15%] NU † **15:8** χριστον ιησουν **f**³⁵ [88%] OC,RP,HE,CP | 1 **x**A,B,C [4%] NU | 21 [6%] TR | 2 [2%] ‡ **15:9** κυριε **f**³⁵ [27%] OC,CP | — **x**A,B,C [73%] RP,HE,TR,NU § **15:11** τον κυριον παντα τα εθνη **f**³⁵ C [95%] OC,RP,HE,TR,CP | 34512 **ϣ**⁴⁶ **x**A,B [3%] NU | 12 [2%] * **15:11** επαινεσατε **f**³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | επαινεσατωσαν **ϣ**⁴⁶ **x**(A)B,C [3%] NU † **15:12** ησαιας **f**³⁵ [90%] OC,TR | ησαιας [10%] RP,HE,CP,NU

ρίζα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν· ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν.» ¹³ Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρώσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου.

Paul's mission

¹⁴ Πέπεισμαι δέ, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης,† πεπληρωμένοι πάσης§ γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους* νουθετεῖν. ¹⁵ Τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, ἀδελφοί,† ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς, διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ¹⁶ εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ‡ εἰς τὰ ἔθνη, ἱεουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. ¹⁷ Ἐχω οὖν§ καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν* Θεόν· ¹⁸ οὐ γὰρ τολμήσω λαλεῖν τι† ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν‡—λόγῳ καὶ ἔργῳ, ¹⁹ ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος Θεοῦ,§ ὥστε με ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ* καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. ²⁰ Οὕτως δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθη† Χριστός, ἵνα μὴ ἐπ' ἄλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ· ²¹ ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται· «Οἷς οὐκ ἀνηγγέλη‡ περὶ αὐτοῦ ὅψονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασιν συνηήσουσιν.»

A visit to Rome

²² Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. ²³ Νυνὶ δέ, μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασιν§ τούτοις, ἐπιποθίαν* δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ²⁴ ὡς ἂν† πορεύωμαι‡ εἰς τὴν Σπανίαν§ ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς.* Ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἂν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ.

²⁵ Νυνὶ δέ, πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, διακονῶν τοῖς ἁγίοις. ²⁶ Εὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία† καὶ Ἀχαΐα κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ. ²⁷ Εὐδόκησαν γάρ, καὶ ὀφειλέται αὐτῶν εἰσιν.‡ Εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινωνήσαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσιν καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς. ²⁸ Τοῦτο οὖν ἐπιτελέσας καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον, ἀπελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς τὴν§ Σπανίαν.* ²⁹ Οἶδα δὲ

‡ 15:14 ἀγαθωσύνης *rell* | ἀγαθοσύνης [18%] § 15:14 πάσης *f*³⁵ *p*⁴⁶_{A,C} [94%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 της *x*_B [6%] [NU] * 15:14 ἄλλους *f*³⁵ [93%] RP,HE,CP | ἀλλήλους *p*⁴⁶_{KA,B,C} [7%] OC,TR,NU † 15:15 ἀδελφοί *f*³⁵ (*p*⁴⁶) (96.3%) OC,RP,HE,TR,CP | — *KA,B,C* (3.7%) NU ‡ 15:16 ἰησου χριστου *f*³⁵ *p*⁴⁶ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 *KA,B,C* [3%] NU § 15:17 ουν *f*³⁵ *p*⁴⁶_{KA} [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 την *B,C* [3%] [NU] * 15:17 τον *f*³⁵ *p*⁴⁶_{KA,B(C^V)} [95%] OC,RP,HE,CP,NU | — [5%] TR † 15:18 τολμῶ λαλεῖν τι *f*³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | 132 (X)_A [3%] NU | 312 *p*⁴⁶ | τολμῶ 32 *B* | two other variants [1%] ‡ 15:18 ἐθνῶν *rell* | 1 και *CP* § 15:19 θεου *f*³⁵ *p*⁴⁶_K [97%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | αἱγιου *A* [3%] | — *B* * 15:19 ἱερουσαλημ *f*³⁵ [90%] OC,RP,TR | ἱερουσαλημ [10%] HE,CP,NU † 15:20 ὠνομασθη *rell* | ονομασθη [20%] ‡ 15:21 ἀνηγγελη *rell* | ἀνηγγελλη *KA* [12%] | ἀνηγγελει [10%] § 15:23 κλίμασιν *rell* | κλημασι [14%] * 15:23 ἐπιποθίαν *rell* | ἐπιποθείαν *p*⁴⁶_{A,B,C} [4%] *CP* † 15:24 εαν *f*³⁵ [92%] OC,RP,HE,TR,CP | αν *p*⁴⁶_{KA,B} [8%] NU ‡ 15:24 πορευομαι *rell* | πορευομαι [15%] | πορευομαι [8%] § 15:24 σπανίαν *f*³⁵ *p*⁴⁶_{KA,B,C} (72.9%) OC,RP,HE,TR,NU | ισπανίαν *f*^{35 1/4} (26.4%) *CP* | long omissions (0.7%) * 15:24 ἐλεύσομαι πρὸς ὑμας *f*³⁵ (93.6%) OC,RP,HE,TR,CP | ἐλευσωμαι 23 (1.7%) | — *p*⁴⁶_{KA,B,C} (4.1%) NU | long omissions (0.7%) † 15:26 μακεδονία *rell* | μακεδωνία *CP* | μακαιδονία *KA* [1%] | μακεδονίαν [2%] ‡ 15:27 αὐτῶν εἰσιν *f*³⁵ [98%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 *p*⁴⁶_{KA,B,C} [2%] NU § 15:28 τὴν *f*³⁵ [96%] OC,RP,HE,TR,CP | — *p*⁴⁶_{KA,B,C} [4%] NU * 15:28 σπανίαν *f*³⁵ *p*⁴⁶_{KA,B,C} [80%] OC,RP,HE,TR,NU | ισπανίαν *f*^{35 1/4} [20%] *CP*

ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ[†] Χριστοῦ ἐλεύσομαι.

³⁰ Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,[‡] διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος, συναγωνίσασθαι[§] μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ³¹ ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα* ἡ διακονία μου ἢ εἰς Ἱερουσαλὴμ εὐπρόσδεκτος γένηται τοῖς ἀγίοις.[†] ³² ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω[‡] πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος Θεοῦ καὶ συναναπαύσωμαι[§] ὑμῖν.* ³³ Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

Closing remarks

16

Phoebe

¹ Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὗσαν* διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς,[†] ² ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν Κυρίῳ ἁξίως τῶν ἀγίων, καὶ παραστήτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρήζη πράγματι· καὶ γὰρ αὕτη[‡] προστάτις[§] πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ.*

Greetings

³ Ἀσπάσασθε[†] Πρίσκαν[‡] καὶ Ἀκύλαν, τοὺς συνεργούς μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ⁴ οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν. ⁵ Καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν.

Ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον, τὸν ἀγαπητόν μου,[§] ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας* εἰς Χριστόν. ⁶ Ἀσπάσασθε Μαριάμ,[†] ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ὑμᾶς.[‡] ⁷ Ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν, τοὺς συγγενεῖς μου καὶ συναιχμαλώτους μου, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγονόσιν[§] ἐν Χριστῷ. ⁸ Ἀσπάσασθε Ἀμπλίαν,* τὸν ἀγαπητόν μου ἐν Κυρίῳ. ⁹ Ἀσπάσασθε Οὐρβανόν, τὸν συνεργὸν ἡμῶν ἐν Χριστῷ, καὶ Στάχυν,[†] τὸν ἀγαπητόν μου. ¹⁰ Ἀσπάσασθε Ἀπελλῆν, τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ. Ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου. ¹¹ Ἀσπάσασθε Ἡρωδίωνα,[‡] τὸν συγγενῆ μου. Ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν Κυρίῳ. ¹² Ἀσπάσασθε Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν, τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ. Ἀσπάσασθε Περίδα, τὴν ἀγαπητὴν, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ.

[†] 15:29 του ευαγγελιου του f³⁵ (93.1%) OC,RP,HE,TR,CP | 12 (1%) | 3 (1.3%) | — p⁴⁶ KA,B,C (3.7%) NU | three other variants (0.8%) [‡] 15:30 αδελφοι f³⁵ KA,C [99%] OC,RP,HE,TR,CP[NU] | — p⁴⁶B § 15:30 συναγωνισασθαι rell | συναγωνισασθε [10%] * 15:31 ινα f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶ KA,B,C [3%] NU † 15:31 γεννηται τοις αγιοις f³⁵ [90%] OC,RP,HE,TR,CP | 231 KA,B,C [5%] NU | δια των αγιων 1 p⁴⁶ | 23 [5%] ‡ 15:32 εν χαρα ελθω f³⁵ p⁴⁶B [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 12 ελθων A,C [3%] NU | ελθων 12 κ § 15:32 συναναπαυσωμαι rell | συναναπαυσομαι [15%] * 15:32 και συναναπαυσωμαι υμιν f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 23 KA,C [3%] NU | — p⁴⁶B * 16:1 ουσαν f³⁵ KA [99%] OC,RP,HE,TR,CP | 1 και p⁴⁶ B,C [1%] [NU] † 16:1 κεγχρεαις rell | κεχρεαις [15%] | five further spellings p⁴⁶ KA,B,C ‡ 16:2 αυτη f³⁵ [80%] OC,TR | αυτη [20%] RP,HE,CP,NU | uncials ambiguous § 16:2 προστατις f³⁵ KA,B,C [75%] OC,RP,HE,TR,CP,NU | προστατης [25%] * 16:2 αυτου εμου f³⁵ [85%] OC,RP,HE,TR,CP | 21 B [15%] NU | 1 και 2 κ | 2 τε 1 A † 16:3 ασπασασθε rell | ασπασασθαι κ [12%] ‡ 16:3 πρισκαν f³⁵ (p⁴⁶) KA(B)C [70%] RP,HE,NU | πρισκιλλαν [30%] OC,TR,CP § 16:5 μου rell | μοι CP * 16:5 αχαιας f³⁵ (95.6%) OC,RP,HE,TR,CP | ασιας p⁴⁶ KA,B,C (4%) NU | long omissions (0.3%) † 16:6 μαριαμ f³⁵ p⁴⁶ κ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | μαριαν A,B,C [3%] NU ‡ 16:6 υμας f³⁵ p⁴⁶ KA,B,C (22.8%) CP,NU | ημας f^{35 1/4} (76.4%) OC,RP,HE,TR | υμιν (0.5%) | two other variants (0.3%) § 16:7 γεγονασιν f³⁵ C [98%] OC,RP,HE,TR,CP | γεγοναν KA,B [1%] NU | γεγονεν p⁴⁶ | — [1%] * 16:8 αμπλιαν f³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | αμπλιατον p⁴⁶ KA,B [3%] NU † 16:9 σταχυν rell | σταχην CP ‡ 16:11 ηρωδιωνα rell | ηροδιωνα TR | four further spellings

¹³ Ἀσπάσασθε Ῥοῦφον, τὸν ἐκλεκτὸν ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ.
¹⁴ Ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, Ἑρμᾶν, Πατρόβαν, Ἑρμῆν,[§] καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφούς. ¹⁵ Ἀσπάσασθε Φιλόλογον καὶ Ἰουλίαν, Νηρέα* καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ Ὀλυμπᾶν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας ἀγίους. ¹⁶ Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι[†] τοῦ Χριστοῦ.[‡]

Warning

¹⁷ Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε ποιοῦντας, καὶ ἐκκλίνετε[§] ἀπ' αὐτῶν. ¹⁸ Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ* Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν,[†] ἀλλὰ τῇ ἐαυτῶν κοιλίᾳ, καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσιν τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων. ¹⁹ Ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο· χαίρω οὖν τὸ ἐφ' ὑμῖν,[‡] θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν[§] εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. ²⁰ Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει.

Sign-off

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ* μεθ' ὑμῶν. ²¹ Ἀσπάζονται[†] ὑμᾶς Τιμόθεος, ὁ συνεργός μου, καὶ Λούκιος καὶ Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος, οἱ συγγενεῖς μου.

²² Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγώ, Τέρτιος, ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν ἐν Κυρίῳ.
²³ Ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος, ὁ ξένος μου καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης.[‡] Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἑραστός, ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, καὶ Κούαρτος, ὁ ἀδελφός.

§ **16:14** ερμαν πατροβαν ερμην **f**³⁵ [97%] OC,RP,HE,TR,CP | 321 **κA,B,C** [3%] NU | 312 **ϣ**⁴⁶ * **16:15** νηρεα *rell* | νηρεαν A [2%] CP | three further spellings **ϣ**⁴⁶ [4%] † **16:16** εκκλησιαι **f**³⁵ (84.8%) OC,RP,HE,TR,CP | 1 πασαι **ϣ**⁴⁶ **κA,B,C** (14.3%) NU | long omissions (0.8%) ‡ **16:16** χριστου **f**³⁵ **ϣ**⁴⁶ **κA,B,C** (88.9%) OC,RP,HE,TR,CP,NU | θεου (10.3%) | long omissions (0.8%) § **16:17** εκκλινετε **f**³⁵ (**ϣ**⁴⁶ A) [98%] OC,RP,HE,TR,CP | εκκλινετε **κ(B)C** [2%] NU * **16:18** ιησου **f**³⁵ [87%] OC,RP,HE,TR,CP | — **ϣ**⁴⁶ **κA,B,C** [13%] NU [OC is in small print] † **16:18** δουλευουσιν *rell* | δουλευουσιν [15%] | two other variants ‡ **16:19** χαιρω ουν το εφ υμιν **f**³⁵ [94%] OC,RP,HE,TR,CP | 4521 **κA,B,C** [5%] NU | 1245 **ϣ**⁴⁶ [1%] § **16:19** μεν **f**³⁵ **κA,C** [95%] OC,RP,HE,TR,CP | — **ϣ**⁴⁶ B [5%] NU * **16:20** χριστου **f**³⁵ A,C (98.3%) OC,RP,HE,TR,CP | — **ϣ**⁴⁶ **κB** (1%) NU | long omissions (0.7%) † **16:21** ασπαζονται **f**³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | ασπαζεται **ϣ**⁴⁶ **κB,C** [4%] NU | ασπαζετε A [1%] ‡ **16:23** της εκκλησιας ολης **f**³⁵ [95%] OC,RP,HE,TR,CP | 312 **κA,B,C** [5%] NU

24 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν. § Ἀμήν. *, †, ‡

---

§ 16:24 ημων f³⁵ [18%] | υμων [82%] OC,RP,HE,TR,CP,NU (If verse 24 was not dictated by Paul, the first person is especially appropriate, coming from Tertius.) * 16:24 The whole verse 24 f³⁵ (96.8%) OC,RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C (3.2%) NU † 16:24 κA,B,C (7.2%) CP,TR[NU] place 14:24-26 here as verses 25-27 (recall that p⁴⁶ κA,B,C (3.2%) NU omit verse 24) ‡ 16:24 The citation of f³⁵ is based on the following thirty-seven MSS—18, 35, 141, 201, 204, 386, 394, 757, 824, 928, 986, 1040, 1072, 1075, 1100, 1249, 1482, 1503, 1548, 1637, 1652, 1704, 1725, 1732, 1761, 1855, 1856, 1858, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. Only 2723 is a ‘perfect’ representative of f³⁵ in Romans, as it stands, while 1482 and 2554 have only alternate spellings, that are not proper variants. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [ten different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: Romans* [Ed. Reuben Swanson, Wheaton: Tyndale House Publishers, 2001]). For Romans Swanson collated 81 MSS, three being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 75 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±10%—by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of f³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α΄ Opening considerations

Greeting

¹ Παῦλος, κλητὸς ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ* διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Σωσθένης ὁ ἀδελφός, ² τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσιν τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν παντὶ τόπῳ—αὐτῶν τε† καὶ ὑμῶν·‡ ³ Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

A word of thanksgiving

⁴ Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ⁵ ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, ⁶ καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν, ⁷ ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ⁸ ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους, ἀνεγκλήτους ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ. § ⁹ Πιστὸς ὁ Θεός, δι’ οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.*

A word of exhortation

¹⁰ Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μὴ ᾗ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ᾗτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. ¹¹ Ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν Χλόης, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσιν. ¹² Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει· «Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου,» «Ἐγὼ δὲ Ἀπολλώ,» «Ἐγὼ δὲ Κηφᾶ,» «Ἐγὼ δὲ Χριστοῦ.» ¹³ Μεμέρισται ὁ Χριστός; Μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν,† ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;

A disclaimer about baptism

¹⁴ Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ‡ ὅτι οὐδένᾳ ὑμῶν ἐβάπτισα εἰ μὴ Κρίσπον καὶ Γάϊον, ¹⁵ ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα. § ¹⁶ Ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον· λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα. ¹⁷ Οὐ γὰρ ἀπέστειλén με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ’* εὐαγγελίζεσθαι—οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ.

The nature of the Gospel

Foolishness to the lost

¹⁸ Ὁ† λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν. ¹⁹ Γέγραπται γάρ· «Ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.» ²⁰ Ποῦ σοφός; Ποῦ γραμματεύς; Ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; Οὐχὶ ἐμώρανεन ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ

* **1:1** ιησου χριστου f³⁵ κΑ [98.5%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶B [1.5%] NU † **1:2** τε f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κΑ,B [3%] NU ‡ **1:2** υμων f³⁵ [25%] | ημων p⁴⁶κΑ,B,C [75%] HE,RP,OC,TR,CP,NU § **1:8** χριστου f³⁵ κΑ,C [99.5%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶B [alone] * **1:9** ιησου χριστου του κυριου ημων rell | 34512 CP † **1:13** υμων rell | ημων [15%] ‡ **1:14** τω θεω f³⁵ C [97%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | 12 μου A [2%] | — κB [1%] § **1:15** εβαπτισα f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | εβαπτισθητε p⁴⁶κΑ,B,C [3%] NU | five further readings [2%] * **1:17** αλλ rell | αλλα p⁴⁶κB [1%] NU † **1:18** ο rell | — CP

κόσμου τούτου;‡ 21 Ἐπειδὴ γάρ, ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν, εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας 22 —ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον* αἰτοῦσιν καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, 23 ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον· Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησιν† δὲ μωρίαν. 24 Αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς, Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησιν, Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν, 25 ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν.‡

God uses ‘nothings’

26 Βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί· ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοί, κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς· 27 ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνη,§ καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα καταισχύνη τὰ ἰσχυρά· 28 καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός —καὶ* τὰ μὴ ὄντα—ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ· 29 ὅπως μὴ καυχῆσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.† 30 Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία‡ ἀπὸ Θεοῦ—δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις— 31 ἵνα καθὼς γέγραπται· «Ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.»

2

Not with human wisdom but with God’s power

1 Κάγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ καθ’ ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας καταγγέλλων* ὑμῖν τὸ μαρτύριον† τοῦ Θεοῦ. 2 Οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ‡ εἰδέναι τι§ ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. 3 Καί, ἐγὼ* ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. 4 Καί, ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς† ἀνθρωπίνης‡ σοφίας λόγοις,§ ἀλλ’ ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δυνάμεως, 5 ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν* μὴ ᾗ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ’ ἐν δυνάμει Θεοῦ.

Wisdom for the mature

6 Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων· 7 ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ† ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, 8 ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν (εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν). 9 Ἀλλὰ

‡ 1:20 τουτου f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κA,B,C [4%] NU § 1:22 και rell | 1 οι [45%] [According to Swanson, but no one else mentions it.] * 1:22 σημειον f³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | σημεια p⁴⁶(κ)A,B,C [8%] NU † 1:23 ελλησιν f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | εθνεσιν κA,B,C [4%] NU ‡ 1:25 εστιν f³⁵ C [93%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B [4%] NU | — p⁴⁶ [3%] omit the whole clause (A likely case of homoioteleuton—three words in a row.) § 1:27 τους σοφους καταισχυνη f³⁵ [73%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 p⁴⁶κB,C [12%] NU | — A [15%] omit a whole line [homoioteleuton] * 1:28 και f³⁵ B [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κA,C [2%] NU † 1:29 του θεου f³⁵ p⁴⁶κA,B [92%] HE,RP,OC,CP,NU | αυτου C [8%] TR ‡ 1:30 ημιν σοφια f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 (p⁴⁶)κA,C [4%] NU | 2 ημων B * 2:1 καταγγελλων rell | καταγγελων [4%] CP † 2:1 μαρτυριον f³⁵ B (94.1%) HE,RP,OC,TR,CP | μυστηριον p^{46v}κA,C (4.4%) NU | four other readings (1.5%) ‡ 2:2 του f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [7%] NU § 2:2 ειδεναι τι f³⁵ κA [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 B,C [3%] NU * 2:3 και εγω f³⁵ [92%] HE,RP,OC,TR,CP | καγω κA,B,C [8%] NU † 2:4 πειθοις f³⁵ p⁴⁶κB,C (83.7%) HE,RP,OC,TR,CP[NU] | πειθοι (11.9%) | πιθοις κA (3.2%) | six other readings (1.2%) ‡ 2:4 ανθρωπινης f³⁵ A,C (85.2%) HE,RP,OC,TR,CP | ανθρωπινους (9.8%) | — p⁴⁶κB (5%) NU § 2:4 λογοις f³⁵ A,B,C (97.5%) HE,RP,OC,TR,CP[NU] | λογος κ (0.5%) | λογου (0.5%) | λογων (0.2%) | — p⁴⁶ (1.3%) * 2:5 υμων f³⁵ p⁴⁶κA,B,C [95%] HE,RP,OC,TR,NU | ημων [5%] CP † 2:7 σοφιαν θεου f³⁵ [88%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶κA,B,C [12%] NU

καθὼς γέγραπται· «Ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν[‡] καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.» ¹⁰ Ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν[§] διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ·* τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ,[†] καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ.

¹¹ Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτως καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν[‡] εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. ¹² Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα[§] τοῦ κόσμου ἐλάβομεν ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν* τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· ¹³ ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος Ἁγίου,[†] πνευματικοῖς πνευματικᾶ συγκρίνοντες.

¹⁴ Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν· καί, οὐ δύναται γινῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται. ¹⁵ Ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν[‡] πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. ¹⁶ «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν;» Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν.

The nature of the ministry

3

It is not to be sectarian

¹ Καὶ ἐγώ,* ἀδελφοί, οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι[†] ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς,[‡] ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ. ² Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα καὶ[§] οὐ βρῶμα, οὐπω γὰρ ἠδύνασθε.* Ἀλλ' οὔτε[†] ἔτι νῦν δύνασθε, ³ ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι,[‡] οὐχὶ σαρκικοί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε; ⁴ Ὅταν γὰρ λέγη[§] τις, «Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου,» ἕτερος δέ, «Ἐγὼ* Ἀπολλῶ,» οὐχὶ[†] σαρκικοί[‡] ἐστε;

God's coworkers

⁵ Τίς[§] οὖν ἐστίν Παῦλος,* τίς[†] δὲ[‡] Ἀπολλῶς,[§] ἀλλ' ἡ* διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἐκάστῳ ὡς ὁ Κύριος ἔδωκεν; ⁶ Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς

‡ 2:9 εἶδεν *rell* | οἶδε [12%] § 2:10 ο θεος ἀπεκάλυψεν *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 312 *p*⁴⁶*KA,B,C* [5%] *NU*
 * 2:10 αὐτου *f*³⁵ [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *p*⁴⁶*KA,B,C* [2%] *NU* † 2:10 ἐρευνα *f*³⁵ [99%] *HE,RP,OC,TR,CP* |
 ἐραυνα *p*⁴⁶*KA,B,C* [1%] *NU* ‡ 2:11 οἶδεν *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἐγνωκεν *p*⁴⁶*KA,B,C* [4%] *NU* | three
 other readings [1%] § 2:12 πνευμα *rell* | 1 το [20%] * 2:12 εἰδωμεν *f*³⁵ *KA,B,C* [74%] *HE,RP,OC,TR,NU* |
 ιδωμεν *p*⁴⁶ [25%] | οἰδωμεν *CP* | ιδομεν [1%] † 2:13 αἱγιου *f*³⁵ 0185 [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *p*⁴⁶*KA,B*
 [4%] *NU* ‡ 2:15 μεν *f*³⁵ *B* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | τα *p*⁴⁶*A,C* [1%] [*NU*] | 1 τα [2%] | one other variant | *x*
 omits the whole verse [homoioteleuton] * 3:1 καὶ ἐγώ *f*³⁵ [88%] *HE,RP,OC,TR,CP* | καγώ *p*⁴⁶*KA,B,C* [12%]
NU † 3:1 ὑμιν λαλῆσαι *f*³⁵ [80%] *HE,RP,OC,CP* | 21 *p*⁴⁶*KA,B,C* [20%] *TR,NU* ‡ 3:1 σαρκικοις *f*³⁵ [98%]
HE,RP,OC,TR,CP | σαρκινοις *p*⁴⁶*KA,B,C* [2%] *NU* § 3:2 καὶ *f*³⁵ [93%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *p*⁴⁶*KA,B,C* [7%] *NU*
 * 3:2 ἠδυνασθε *f*³⁵ [56%] *OC,TR* | ἐδυνασθε *p*⁴⁶*KA,B,C* [38%] *HE,RP,CP,NU* | ἠδυνασθαι [3%] | ἐδυνασθαι [3%]
 (Both of the main readings are imperfect = same meaning; the majority variant being Attic is more likely correct,
 since why would medieval monks revert to it if the Koine were original.) † 3:2 οὔτε *f*³⁵ [85%] *HE,RP,OC,TR,CP* |
 ουδε *p*⁴⁶*KA,B,C*,0185^V [15%] *NU* ‡ 3:3 καὶ διχοστασῖαι *f*³⁵ *p*⁴⁶ (91.4%) *HE,RP,OC,TR,CP* | — *KA,B,C*,048 (4.8%)
NU | 1 διχοστασία (3%) | three other readings (0.8%) § 3:4 λεγῆ *rell* | λεγῆ [30%] *CP* * 3:4 ἕτερος δε ἐγώ
*f*³⁵ *p*⁴⁶*NB,C* [96%] *HE,RP,OC,TR,NU* | 1232 [3%] *CP* | 32 *A* [1%] † 3:4 οὐχὶ *f*³⁵ (96.5%) *HE,RP,OC,TR,CP* | οὐκ
*p*⁴⁶*KA,B,C*,048 (2.7%) *NU* | οὐ (0.8%) ‡ 3:4 σαρκικοι *f*³⁵ (96%) *HE,RP,OC,TR,CP* | ἀνθρωποι *p*⁴⁶*KA,B,C*,048
 (3.3%) *NU* | three other readings (0.7%) § 3:5 τις *f*³⁵ *C* [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | τι *KA,B* [2%] *NU* * 3:5 παυλος
*f*³⁵ (93.8%) *HE,RP,OC,TR,CP* | ἀπολλῶς *p*⁴⁶*KA,B,C*,048 (6.2%) *NU* † 3:5 τις *f*³⁵ *p*⁴⁶*C* (96.7%) *HE,RP,OC,TR,CP*
 | τι *KA,B*,048 (3.3%) *NU* ‡ 3:5 δε *f*³⁵ (92.3%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 ἐστιν *KA,B,C*,048 (7.2%) *NU* | three other
 readings (0.5%) § 3:5 ἀπολλῶς *f*³⁵ (92%) *HE,RP,OC,TR,CP* | ἀπολλῶ (1.8%) | παυλος *p*⁴⁶*KA,B,C*,048 (6.2%)
NU * 3:5 ἀλλ ἡ *f*³⁵ [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *KA,B,C* [2%] *NU* | three other variants [1%]

ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἠΐξανε·ν. ⁷ Ὡστε οὔτε ὁ φυτεύων ἐστίν τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός. ⁸ Ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἐν εἰσιν, ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται· κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. ⁹ Θεοῦ γὰρ ἐσμεν συνεργοί· Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε.

There will be an accounting

¹⁰ Κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα, § ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ. Ἐκαστος δὲ βλεπέτω πῶς ἐποικοδομεῖ· ¹¹ θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι* παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός.† ¹² Εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον‡ χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην, ¹³ ἐκάστου τὸ ἔργον φανερόν γενήσεται· ἢ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται. Καί, ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστιν τὸ πῦρ§ δοκιμάσει. ¹⁴ Εἴ τις τινος τὸ ἔργον μενεῖ ὁ ἐπωκοδόμησεν,* μισθὸν λήψεται.† ¹⁵ Εἴ τις τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός.

We are a temple of God

¹⁶ Οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; ¹⁷ Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινες ἐστε ὑμεῖς.

¹⁸ Μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω. Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω ἵνα γένηται σοφός. ¹⁹ Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν. Γέγραπται γάρ· «Ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν»· ²⁰ καὶ πάλιν, «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶν μάταιοι.» ²¹ Ὡστε, μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις, πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστίν· ²² εἴτε Παῦλος εἴτε Ἀπολλῶς εἴτε Κηφᾶς, εἴτε κόσμος εἴτε ζωὴ εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα εἴτε μέλλοντα—πάντα ὑμῶν ἐστίν,‡ ²³ ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ Θεοῦ.

4

As stewards we must be faithful

¹ Οὕτως ἡμᾶς* λογιζέσθω ἄνθρωπος· ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ. ² Ὁ δὲ† λοιπὸν ζητεῖται‡ ἐν τοῖς οἰκονόμοις ἵνα πιστός τις εὑρεθῇ. ³ Ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐδὲ ἑμαυτὸν ἀνακρίνω. ⁴ Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμα· ὁ δὲ ἀνακρίνων με Κύριός ἐστιν. ⁵ Ὡστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἄν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἐκάστῳ ἀπὸ τοῦ§ Θεοῦ.

No room for boasting

† 3:6 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *ϣ*⁴⁶ *KA,B* [1.5%] *NU* | ο δε [2%] ‡ 3:8 ληψεται *rell* | λημψεται *ϣ*⁴⁶ *KA,B* [1%] *NU*
§ 3:10 τεθεικα *f*³⁵ [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | εθηκα *ϣ*⁴⁶ *KA,B,C* [2%] *NU* * 3:11 θειναι *rell* | θηναι [15%]
† 3:11 ιησους χριστος *f*³⁵ *ϣ*⁴⁶ *KA,B* [90%] *HE,RP,OC,CP,NU* | 1 ο 2 [3%] *TR* | 2 C [7%] ‡ 3:12 τουτον *f*³⁵ [99%]
HE,RP,OC,TR,CP | — *ϣ*⁴⁶ *KA,B,C* [1%] *NU* § 3:13 πυρ *f*³⁵ *ϣ*⁴⁶ *KA* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 αυτο *A,B,C* [3%] *NU*
* 3:14 επωκοδομησεν *f*³⁵ *C* [88%] *OC,TR* | εποικοδομησεν *ϣ*⁴⁶ *KA,B* [10%] *HE,RP,CP,NU* | two other variants [2%]
† 3:14 ληψεται *rell* | λημψεται *ϣ*^{46v} *KA,B,C* [1.5%] *NU* ‡ 3:22 εστιν *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *ϣ*⁴⁶ *KA,B,C* [4%] *NU* * 4:1 ημας *rell* | υμας [12%] † 4:2 ο δε *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ωδε *ϣ*⁴⁶ *KA,B,C* [4%] *NU* ‡ 4:2 ζητειται *f*³⁵ *B* [70%] *HE,RP,OC,TR,CP,NU* | ζητειτε *ϣ*⁴⁶ *KA,C* [29%] | four other readings [1%]
§ 4:5 του *rell* | — [15%]

⁶ Ταῦτα δέ, ἀδελφοί, μετεσχημάτισα εἰς ἑμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶ* δι' ὑμᾶς, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ † γέγραπται φρονεῖν,‡ ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς μὴ φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου. ⁷ Τίς γάρ σε διακρίνει; Τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; Εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; ⁸ Ἦδη κεκορεσμένοι ἐστέ, ἤδη ἐπλουτήσατε, χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν.

The cost of being an apostle

⁹ Δοκῶ γὰρ ὅτι* ὁ Θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους· ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. ¹⁰ Ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἐνδοξοὶ, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι. ¹¹ Ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινώμεν καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνιτεύομεν† καὶ κολαφιζόμεθα καὶ ἀστατοῦμεν, ¹² καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν. Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα, ¹³ βλασφημούμενοι‡ παρακαλοῦμεν. Ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίφημα, ἕως ἄρτι.

Children imitate fathers

¹⁴ Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα, ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ.§ ¹⁵ Ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. ¹⁶ Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταί μου γίνεσθε. ¹⁷ Διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὃς ἐστὶν τέκνον μου* ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδοὺς μου τὰς ἐν Χριστῷ,† καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ διδάσκω.

Not in word but in power

¹⁸ Ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, ἐφυσιώθησάν τινες. ¹⁹ Ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ,‡ καὶ γνώσομαι, οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων,§ ἀλλὰ τὴν δύναμιν. ²⁰ Οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει. ²¹ Τί θέλετε; Ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματί τε πραότητος;*

The nature of the Christian life

5

Immorality must be punished

¹ Ὡς ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία ἣτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται*—ὥστε γυναικῶς τινος τοῦ πατρὸς ἔχειν. ² Καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ† ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο

* 4:6 απολλω f³⁵ p⁴⁶C [99.5%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | απολλων κA,B [0.5%] NU † 4:6 ο f³⁵ [94%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | α p⁴⁶κA,B,C [6%] NU ‡ 4:6 φρονειν f³⁵ C^V [97%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — p⁴⁶κA,B [3%] NU § 4:6 μη f³⁵ [50%] H⁵ F⁵ | — p⁴⁶κA,B,C [50%] R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ NU * 4:9 οτι f³⁵ [96%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — p⁴⁶κA,B,C [4%] NU † 4:11 γυμνιτευομεν f³⁵ κ(B)C [40%] C⁵ P⁵ NU | γυμνητευομεν p⁴⁶ [60%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — A ‡ 4:13 βλασφημουμενοι f³⁵ B [98%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | δυσφημουμενοι p⁴⁶κA,C [2%] NU § 4:14 νουθετω f³⁵ B [85%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | νουθετων κA,C [15%] [NU] | νουθετη p⁴⁶ * 4:17 τεκνον μου f³⁵ p⁴⁶ [95%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | 21 κA,B,C [5%] NU † 4:17 χριστω f³⁵ A,B (87.8%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | 1 ιησου p⁴⁶κC (11.3%) [NU] | κυριου ιησου (0.5%) | two other readings ‡ 4:19 θεληση rell | θελησει [13%] § 4:19 πεφυσιωμενων rell | πεφυσιωμενον [13%] * 4:21 πραοτης f³⁵ κ [99%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | πραυτης p⁴⁶A,B [1%] NU * 5:1 ονομαζεται f³⁵ (96.8%) H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | — p⁴⁶κA,B,C (3.2%) NU † 5:2 εξαρθη f³⁵ [95%] H⁵ F⁵ R⁵ P⁵ O⁵ C⁵ T⁵ R⁵ C⁵ | αρθη p⁴⁶κA,B,C [5%] NU

ποιήσας.‡ 3 Ἐγὼ μὲν γάρ, ὡς§ ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα, ὡς παρῶν, τὸν οὕτως τοῦτο κατεργασάμενον· 4 ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν* Ἰησοῦ Χριστοῦ,† συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,‡ 5 παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.§

Down with moral 'yeast'

6 Οὐ καλὸν τὸ καύχημα ὑμῶν. Οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ; 7 Ἐκκαθάρατε οὖν* τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστε, ἄζυμοι. Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν† ἐτύθη, Χριστός. 8 Ὡστε ἐορτάζωμεν,‡ μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἄζυμοις εἰλικρινείας§ καὶ ἀληθείας.

Avoid contaminants

9 Ἐγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μὴ συναναμίγνυσθαι* πόρνοις 10 —καὶ† οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου, ἢ τοῖς πλεονέκταις, ἢ ‡ ἄρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφείλετε§ ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελεῖν. 11 Νυνὶ* δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι ἐὰν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ † πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοιδορος,‡ ἢ μέθυσος, ἢ ἄρπαξ—τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

12 Τί γάρ μοι καὶ§ τοὺς ἔξω κρίνειν; Οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε; 13 Τοὺς δὲ ἔξω ὁ Θεὸς κρινεῖ,* καὶ† ἐξαρεῖτε‡ τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.

6

Down with lawsuits!

1 Τοῦμ᾽ τις ὑμῶν πράγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων; 2 Οὐκ* οἶδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσιν; Καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοι ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων; 3 Οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; Μήτι γε βιωτικά; 4 Βιωτικά μὲν οὖν κριτήρια ἐὰν ἔχητε, τοὺς ἐξουθενημένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τούτους καθίζετε. 5 Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῶν†

‡ 5:2 ποιήσας f³⁵ p⁴⁶B [97%] HF,RP,OC,TR,CP | πράξας xA,C [3%] NU § 5:3 ὡς f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶xA,B,C [4%] NU * 5:4 ἡμῶν f³⁵ p⁴⁶B [97%] HF,RP,OC,TR,CP[NU] | — xA [3%] † 5:4 χριστου f³⁵ p⁴⁶x [96%] HF,RP,OC,TR,CP | — A,B [4%] NU ‡ 5:4 χριστου f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶xA,B [5%] NU | longer omissions [1%] § 5:5 ἰησου f³⁵ x [88%] HF,RP,OC,TR | ἡμῶν 1 χριστου A [10%] lat,syr,cop | 1 χριστου [1%] CP | — p⁴⁶B [1%] NU * 5:7 οὖν f³⁵ C,048 [65%] OC,TR | — p⁴⁶xA,B [35%] HF,RP,CP,NU (OC is in small print.) † 5:7 ὑπερ ἡμῶν f³⁵ (91.8%) HF,RP,OC,TR,CP | 1 ὑμῶν (4.3%) | — xA,B,C,048 (3.3%) NU | two other readings (0.5%) ‡ 5:8 ἐορτάζωμεν *rell* | ἐορτάζομεν A [20%] § 5:8 εἰλικρινείας f³⁵ [20%] | εἰλικρινείας p⁴⁶B [55%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | εἰλικρινίας xC [23%] | ιλικρινίας [1%] | ηλικρινίας A (Since collators have generally not recorded breathing, one can only guess at percentages.) * 5:9 συναναμίγνυσθαι *rell* | συναναμίγνυσθε [10%] † 5:10 καὶ f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶xA,B,C [3%] NU ‡ 5:10 ἢ f³⁵ p⁴⁶ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | καὶ xA,B,C,048 [4%] NU § 5:10 ὀφείλετε f³⁵ [82%] HF,RP,OC,TR,CP | ὠφείλετε p⁴⁶(x)B,C [13%] NU | ὠφειλεται (A) [3%] | ὀφειλεται [2%] * 5:11 νυνὶ f³⁵ xC [55%] HF,TR | νυν p⁴⁶A,B [45%] RP,OC,CP,NU † 5:11 ἢ *rell* | ἢ [50%] ‡ 5:11 ἢ πλεονεκτῆς ἢ εἰδωλολάτρης ἢ λοιδορος *rell* | 561234 CP | 341256 [1%] § 5:12 καὶ f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶xA,B,C [5%] NU * 5:13 κρινεῖ f³⁵ [80%] HF,RP,CP,NU | κρίνει [20%] OC,TR † 5:13 καὶ f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶xA,B,C [5%] NU ‡ 5:13 ἐξαρεῖτε f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR | ἐξαράτε xA,B,C [4%] NU | ἐξαίρετε p⁴⁶ [1%] | ἐξαίρειτε [3%] CP | ἐξαρείται [6%] | three further spellings [1%] * 6:2 οὐκ f³⁵ [92%] HF,RP,OC,TR,CP | ἢ 1 p⁴⁶xA,B,C [8%] NU † 6:5 ὑμῖν *rell* | ὑμῶν [15%]

λέγω. Οὕτως οὐκ ἐνι[‡] ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἷς[§] ὃς δυνήσεται διακρίναι* ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ; ⁶ Ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο ἐπὶ ἀπίστων; ⁷ Ἦδη μὲν οὖν[†] ὅλως ἡττημα[‡] ὑμῖν ἐστὶν ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἐαυτῶν. Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; ⁸ Ἀλλ' [§] ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα* ἀδελφούς.

How to avoid inheriting the Kingdom

⁹ Ἡ οὐκ οἶδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ[†] οὐ κληρονομήσουσιν; Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἄρσενικοῖται, ¹⁰ οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται,[‡] οὔτε[§] μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ* κληρονομήσουσιν. ¹¹ Καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλ'[†] ἡγιασθήτε, ἀλλ'[‡] ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ[§] καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Fornication is bad!

¹² Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινος. ¹³ Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν, ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. Τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ ὁ Κύριος τῷ σώματι. ¹⁴ Ὁ δὲ Θεὸς καὶ τὸν Κύριον ἡγειρεν καὶ ἡμᾶς ἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. ¹⁵ Οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστὶν; Ἄρας* οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη; Μὴ γένοιτο. ¹⁶ Ἡ[†] οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστιν; «Ἔσονται» γάρ, φησὶν, «οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» ¹⁷ Ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστὶν.

¹⁸ Φεύγετε τὴν πορνείαν. Πᾶν ἀμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ[‡] ἄνθρωπος ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει. ¹⁹ Ἡ οὐκ οἶδατε ὅτι τὸ σῶμα[§] ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἐαυτῶν; ²⁰ Ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς· δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἃτινά ἐστιν τοῦ Θεοῦ.*

7

About marriage

¹ Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι* καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι. ² Διὰ δὲ τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω, καὶ ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχέτω. ³ Τῇ γυναικὶ ὁ ἄνθρωπος τὴν ὀφειλομένην εὐνοίαν[†] ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ

‡ 6:5 ἐνι f³⁵ p⁴⁶ κB,C [96%] HFRP,OC,CP,NU | ἐστὶν [4%] TR | A omits verses 3-6 § 6:5 σοφὸς οὐδὲ εἷς f³⁵ [92%] HFRP,OC,TR,CP | οὐδεὶς 1 p⁴⁶ κB,C [4%] NU | 231 [2%] | 1 οὐδεὶς [2%] | A omits verses 3-6 * 6:5 διακρίναι rell | ανακρίναι κ [20%] | A omits verses 3-6 † 6:7 οὖν f³⁵ A,B,C [95%] HFRP,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ κ [5%] ‡ 6:7 ἡττημα rell | 1 ἐν TR § 6:8 ἀλλ f³⁵ [35%] | ἀλλὰ p⁴⁶ κA,B,C [65%] HFRP,OC,TR,CP,NU * 6:8 ταῦτα f³⁵ [93%] HFRP,OC,TR,CP | τοῦτο p⁴⁶ κA,B,C [5%] NU | τότε [2%] † 6:9 βασιλείαν θεοῦ f³⁵ [97%] HFRP,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ κA(B)C [3%] NU ‡ 6:10 πλεονεκταὶ οὐτε κλεπταὶ f³⁵ [80%] HFRP,OC,CP | 32 (οὐδὲ p⁴⁶) 1 p⁴⁶ κA,B,C [15%] TR,NU | 31 [5%] § 6:10 οὐτε f³⁵ B [94%] HFRP,OC,TR,CP | οὐ κA,C [6%] NU | οὐδὲ p⁴⁶ * 6:10 οὐ f³⁵ (85.9%) HFRP,OC,TR | — p⁴⁶ κA,B,C (13.6%) CP,NU | one other reading (0.5%) † 6:11 ἀλλ f³⁵ [35%] | ἀλλὰ rell ‡ 6:11 ἀλλ f³⁵ C [77%] HFRP,TR,CP | ἀλλὰ p⁴⁶ κA,B [23%] OC,NU § 6:11 ἰησοῦ f³⁵ A [87%] HFRP,OC,TR,CP | 1 χριστοῦ p⁴⁶ κ [3%] NU | ἡμῶν 1 χριστοῦ B [10%] * 6:15 ἀρας f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [70%] HFRP,OC,TR,CP,NU | ἀρα [30%] † 6:16 ἡ f³⁵ κA,B,C [60%] OC,TR[NU] | — p⁴⁶ [40%] HFRP,CP ‡ 6:18 ποιήσῃ rell | ποιήσει [13%] § 6:19 τὸ σῶμα f³⁵ p⁴⁶ κB,C [65%] HFRP,OC,TR,CP,NU | τὰ σώματα [35%] * 6:20 καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν ἃτινα ἐστὶν τοῦ θεοῦ f³⁵ (96.3%) HFRP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C (3.7%) NU * 7:1 μοι f³⁵ A [97%] HFRP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κB,C [3%] NU † 7:3 ὀφειλομένην εὐνοίαν f³⁵ [96%] HFRP,OC,TR,CP | ὀφειλήν p⁴⁶ κA,B,C [4%] NU

ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. ⁴ Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' [‡] ὁ ἀνὴρ· ὁμοίως[§] δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ^{*} ἡ γυνή. ⁵ Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους εἰ μὴτι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν, ἵνα σχολάζητε[†] τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ[‡] προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε[§] ἵνα μὴ πειράζη^{*} ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκрасίαν ὑμῶν.

⁶ Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγὴν ⁷ (θέλω γὰρ[†] πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν· ἀλλ' [‡] ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει[§] ἐκ Θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς^{*} δὲ οὕτως). ⁸ Λέγω δὲ τοῖς[†] ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις· καλὸν αὐτοῖς ἐστίν[‡] ἐὰν μείνωσιν ὡς ἐγώ· ⁹ εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν· κρεῖσσον[§] γάρ ἐστιν γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι.

Mixed marriages

¹⁰ Τοῖς δὲ γεγαμηκόσιν παραγγέλλω^{*} (οὐκ ἐγὼ ἀλλ' [†] ὁ Κύριος)· γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι ¹¹ (ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος, ἡ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω), καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι. ¹² Τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω[‡] (οὐχ ὁ Κύριος)· εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον καὶ αὐτῇ[§] συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. ¹³ Καὶ γυνὴ ἥτις^{*} ἔχει ἄνδρα ἄπιστον καὶ αὐτὸς[†] συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν.[‡] ¹⁴ Ἠγίασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί·[§] ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστιν, νῦν δὲ ἁγία ἐστίν. ¹⁵ Εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρίζεσθω—οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς^{*} ὁ Θεός. ¹⁶ Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; Ἦ τί οἶδας, ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;

About other situations

¹⁷ Εἰ μὴ, ἕκαστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός,[†] ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ Κύριος,[‡] οὕτως περιπατεῖτω (καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις[§] διατάσσομαι). ¹⁸ Περιτετμημένος τις ἐκλήθη; Μὴ ἐπισπάσθω. Ἐν ἀκροβυστία τις ἐκλήθη;^{*} Μὴ περιτεμνέσθω. ¹⁹ Ἡ περιτομὴ οὐδὲν ἐστίν καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδὲν ἐστίν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν Θεοῦ. ²⁰ Ἐκαστος ἐν τῇ κλήσει ἣ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. ²¹ Δοῦλος ἐκλήθη; Μὴ σοι μελέτω, ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι,

‡ 7:4 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *KA,B,C* [1%] *NU* § 7:4 ὁμοίως *rell* | ὁμοίος *CP* * 7:4 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *p⁴⁶KA,B,C* [2%] *NU* † 7:5 σχολάζητε *f³⁵* [94%] *HE,RP,OC,TR,CP* | σχολασθε *p⁴⁶KA,B,C* [4%] *NU* | σχολασται [1%] | σχολάζηται [1%] ‡ 7:5 νηστεία καὶ τῇ *f³⁵* (92.4%) *HE,RP,OC,TR,CP* | — *p⁴⁶KA,B,C* (6.7%) *NU* [homoioteleuton] | (0.8%) ('prayer' before 'fasting') § 7:5 συνέρχεσθε *f³⁵ p⁴⁶* [56%] | συνέρχησθε [40%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ἦτε *KA,B,C* [4%] *NU* * 7:5 πειράζη *rell* | πειράζει [15%] † 7:7 γὰρ *f³⁵ B* [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | δε *p⁴⁶KA,C* [5%] *NU* ‡ 7:7 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *p⁴⁶B,C* [2%] *NU* § 7:7 χάρισμα ἔχει *f³⁵ p⁴⁶* [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *KA,B* [4%] *NU* | 1 *C* * 7:7 ὅς μὲν οὕτως ὅς *f³⁵ p⁴⁶* (95.5%) *HE,RP,OC,TR,CP* | ὁ 23 ὁ *KA,B,C* (3.9%) *NU* | four other readings (0.7%) † 7:8 τοῖς *rell* | ταῖς [15%] ‡ 7:8 ἐστίν *f³⁵* [94%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *p⁴⁶KA,B,C* [6%] *NU* § 7:9 κρεῖσσον *f³⁵ A,C* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | κρεῖττον (*p⁴⁶κ*)*B* [2%] *NU* | κρεῖττον [1%] * 7:10 παραγγέλλω *rell* | παραγγέλω [5%] *CP* † 7:10 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *KA,B* [1%] *NU* ‡ 7:12 ἐγὼ λέγω *f³⁵* [94%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *KA,B,C* [6%] *NU* § 7:12 αὐτῇ *rell* | αὐτῇ *NU* * 7:13 ἥτις *f³⁵ A,B* [90%] *HE,RP,TR,CP* | εἰ τις *p⁴⁶κ* [10%] *OC,NU* † 7:13 αὐτός *f³⁵* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | οὗτος *p⁴⁶KA,B,C* [3%] *NU* ‡ 7:13 αὐτόν *f³⁵* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | τὸν ἀνδρα *p⁴⁶A,B,C* [3%] *NU* | 1 ἀνδρα *κ* § 7:14 ἀνδρὶ *f³⁵* (94.9%) *HE,RP,OC,TR,CP* | ἀδελφῳ *p⁴⁶KA,B,C* (3.5%) *NU* | 1 πιστῳ (0.8%) | two other readings (0.7%) * 7:15 ἡμᾶς *f³⁵ p⁴⁶B* [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ὑμᾶς *KA,C* [4%] *NU* † 7:17 ἐμέρισεν ὁ θεός *f³⁵* (87.6%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 231 *A* (4.9%) | 12 κύριος *p⁴⁶C* (5.1%) *NU* | 1 κύριος (1.2%) | μεμερικεν 2 κύριος *κΒ* (0.7%) | three other readings (0.5%) ‡ 7:17 θεός ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ κύριος *f³⁵* [93%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 623451 *p⁴⁶KA,B,C* [7%] *NU* § 7:17 ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις *f³⁵ p⁴⁶A,B,C* [95%] *HE,RP,OC,TR,NU* | 312 *κ* [5%] *CP* * 7:18 τις ἐκλήθη *f³⁵* [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | κέκληται 1 *p⁴⁶KA,B* [4%] *NU* | 1 κέκληται *p¹⁵* [1%]

μᾶλλον χρῆσαι. ²² Ὁ γὰρ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δοῦλος ἀπελεύθερος Κυρίου ἐστίν. Ὁμοίως καὶ[†] ὁ ἐλεύθερος κληθεὶς δοῦλός ἐστιν Χριστοῦ. ²³ Τιμῆς ἡγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. ²⁴ Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ[‡] Θεῷ.

About virgins

²⁵ Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἡλεημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι. ²⁶ Νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστώσαν ἀνάγκην—ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. ²⁷ Δέδεσαι γυναικί; Μὴ ζητεῖ λύσιν. Λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; Μὴ ζητεῖ γυναικᾶ. ²⁸ Ἐὰν δὲ καὶ γήμης,[§] οὐχ ἡμαρτες· καὶ ἔὰν γήμη ἡ παρθένος, οὐχ ἡμαρτεν. Θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι, ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι.

A sense of urgency

²⁹ Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί,* ὁ καιρὸς συνεσταλμένος· τὸ λοιπὸν ἐστίν[†] ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναικᾶς ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, ³⁰ καὶ οἱ κλαίοντες ὡς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες, ³¹ καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ[‡] τούτῳ[§] ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.

Marriage again

³² Θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου· πῶς ἀρέσει* τῷ Κυρίῳ. ³³ Ὁ δὲ[†] γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου· πῶς ἀρέσει[‡] τῇ γυναικί. ³⁴ Μεμέρισται καὶ[§] ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος. Ἡ ἄγαμος* μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ἡ ἁγία καὶ[†] σώματι καὶ[‡] πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου· πῶς ἀρέσει[§] τῷ ἀνδρί. ³⁵ Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον* λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχημον, καὶ εὐπρόσεδρον[†] τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως.

³⁶ Εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἔὰν ἡ ὑπέρακμος καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιεῖτω· οὐχ ἁμαρτάνει· γαμεῖτωσαν. ³⁷ Ὃς δὲ ἔστηκεν ἐδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ,[‡] μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἔξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ[§] τοῦ* τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ

[†] 7:22 καὶ f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | — p¹⁵⁽⁴⁶⁾ κA,B [3%] NU | δε [1%] | δε 1 [3%]   [‡] 7:24 παρὰ f³⁵ p⁴⁶ κB [93%] HE,RP,CP,NU | 1 τω A [7%] OC,TR   § 7:28 γήμης f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | γαμήσης p⁴⁶ κB [3%] NU | γαμήση A | λαβῆς γυναῖκα [1%]   * 7:29 ἀδελφοὶ rell | 1 ὅτι [12%]   † 7:29 το λοιπον ἐστιν f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 p⁴⁶ κA,B [5%] NU | 32 p¹⁵ [1%] | three other readings [1%]   ‡ 7:31 τω κοσμῳ f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | τον κοσμον p^{15,46} κA,B [2%] NU   § 7:31 τουτω rell | — p^{15,46} κA,B [1%] NU | τουτον [1%]   * 7:32 ἀρεσει f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | ἀρεση p⁴⁶ κA,B [4%] NU   † 7:33 δε rell | — [2%] CP   ‡ 7:33 ἀρεσει f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | ἀρεση p⁴⁶ κA,B [4%] NU   § 7:34 μεμερισται καὶ f³⁵ [88%] HE,RP,OC,CP | 212 p^{15,46} κA,B [7%] NU | 1 [5%] TR (OC is in small print.)   * 7:34 καὶ ἡ παρθενος ἡ ἀγαμος f³⁵ (93.4%) HE,RP,OC,TR,CP | 4512345 p⁴⁶ κA (2.4%) | 45123 p¹⁵ B (3.7%) NU | three other readings (0.5%)   † 7:34 καὶ f³⁵ p⁴⁶ A [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τω κB [4%] NU | 1 το [1%]   ‡ 7:34 καὶ f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τω p⁴⁶ κA,B [6%] NU   § 7:34 ἀρεσει f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | ἀρεση p⁴⁶ κA,B [2%] NU   * 7:35 συμφερον f³⁵ [98.5%] HE,RP,OC,TR,CP | συμφορον p^{15,46} κA,B [1.5%] NU   † 7:35 ευπροσεδρον f³⁵ [85%] HE,RP,TR | ευπαρεδρον p⁴⁶ κA,B [15%] OC,CP,NU   ‡ 7:37 εδραιος εν τη καρδια f³⁵ [91%] HE,RP,OC,TR,CP | 234 αυτου 1 κA,B [4%] NU | 234 αυτου p^{46v} [1%] | 1234 αυτου [3%]   § 7:37 καρδια αυτου f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ιδια 1 κA,B [3%] NU | 1 [2%]   * 7:37 του f³⁵ [75%] HE,RP,OC,TR,CP | — (κ)A,B [20%] NU | το [5%]

παρθένον, καλῶς ποιεῖ.[†] ³⁸ Ὡστε, καὶ ὁ ἐκγαμίζων[‡] καλῶς[§] ποιεῖ,^{*} ὁ δὲ[†] μὴ ἐκγαμίζων[‡] κρεῖσσον ποιεῖ.[§]

³⁹ Γυνὴ δέδεται νόμῳ^{*} ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, ἐὰν δὲ καὶ[†] κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ,[‡] ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι—μόνον ἐν Κυρίῳ. ⁴⁰ Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτως μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην—δοκῶ δὲ κάγῳ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν.

8

About things offered to idols

¹ Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων· οἶδαμεν ὅτι πάντες γινώσκουσιν ἔχομεν. Ἡ γινῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ. ² Εἰ δέ^{*} τις δοκεῖ εἰδέναι[†] τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκεν[‡] καθὼς δεῖ γινῶναι. ³ Εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ.

Idols are really nothing

⁴ Περὶ τῆς βρώσεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων, οἶδαμεν ὅτι οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος[§] εἰ μὴ εἷς. ⁵ Καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶν λεγόμενοι <θεοί,> εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ τῆς^{*} γῆς (ὥσπερ εἰσὶν <θεοὶ> πολλοὶ καὶ <κύριοι> πολλοί), ⁶ ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.

Respect the other's conscience

⁷ Ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γινῶσις· τινὲς δέ, τῇ συνειδήσει[†] τοῦ εἰδώλου, ἕως ἄρτι[‡] ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσιν, καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν, ἀσθενὴς οὖσα, μολύνεται. ⁸ Βρῶμα δὲ ἡμᾶς[§] οὐ παρίστησιν^{*} τῷ Θεῷ· οὔτε γὰρ[†] ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν,[‡] οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν ὑστερούμεθα.[§]

⁹ Βλέπετε δὲ μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενοῦσιν.^{*} ¹⁰ Ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γινῶσιν ἐν εἰδωλείῳ[†] κατακεείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ, ἀσθενοῦς ὄντος, οἰκοδομηθήσεται εἰς

† 7:37 ποιεῖ f³⁵ [98%] HE,RP,OC,TR,CP | ποιήσει p⁴⁶KA,B [2%] NU ‡ 7:38 εκγαμιζων f³⁵ (72.2%) HE,RP,OC,TR,CP | γαμιζων p⁽¹⁵⁾⁴⁶KA(B) (12.8%) NU | εγγαμιζων (5.6%) | long omissions (9.4%) § 7:38 καλως f³⁵ (83.1%) HE,RP,OC,TR,CP | την εαυτου παρθενον 1 p¹⁵KA (6.8%) NU | την παρθενον εαυτου 1 B (0.3%) | την παρθενον αυτου 1 p⁴⁶ (0.3%) | long omissions (9.4%) * 7:38 ποιει rell | ποιη CP | ποιήσει p^{15,46}B [1.5%] † 7:38 ο δε f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | και ο p⁴⁶KA,B [5%] NU ‡ 7:38 εκγαμιζων f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | γαμιζων p⁴⁶KA,B [5%] NU § 7:38 ποιει f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | ποιήσει p⁴⁶KA,B [3%] NU * 7:39 νομω f³⁵ (96.8%) HE,RP,OC,TR,CP | — p^{15,46}KA,B (2.6%) NU | γαμω (0.7%) † 7:39 και f³⁵ [80%] HE,RP,CP | — p⁴⁶KA,B [20%] OC,TR,NU ‡ 7:39 ανηρ f³⁵ p⁴⁶KA,B [88%] HE,RP,CP,NU | 1 αυτης [12%] OC,TR * 8:2 δε f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [5%] NU † 8:2 ειδεναι f³⁵ [86%] HE,RP,OC,TR,CP | εγνωκεναι p⁴⁶KA,B [4%] NU | ειναι [10%] ‡ 8:2 ουδεπω ουδεν εγνωκεν f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | ουπω εγνω p⁴⁶KA,B [3%] NU | 1 εγνω [1%] | three other readings [1%] § 8:4 ετερος f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [5%] NU * 8:5 της f³⁵ [60%] OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [40%] HE,RP,NU † 8:7 συνειδησει f³⁵ (95.5%) HE,RP,OC,TR,CP | συνηθεια (KA),B (4.5%) NU ‡ 8:7 του ειδωλου εως αρτι f³⁵ A [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 3412 KB [3%] NU | 1 ειδωλοθυτου 34 [3%] § 8:8 ημας rell | υμας K [15%] * 8:8 παριστησιν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | παραστησει p⁴⁶KA,B [3%] NU † 8:8 γαρ f³⁵ (95.4%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B (3.9%) NU | long omission (0.7%) ‡ 8:8 περισσευομεν f³⁵ p⁴⁶KA (90.4%) HE,RP,OC,TR,NU | περισσευωμεν (4.3%) CP | περισσευομεθα B (3.6%) | — (1%) | long omission (0.7%) § 8:8 φαγωμεν περισσευομεν ουτε εαν μη φαγωμεν υστερουμεθα f³⁵ K (94.9%) HE,RP,OC,TR,CP | 5673412 p⁴⁶B (2.6%) NU | 5123467 A (0.3%) | omit various words (1.5%) | long omission (0.7%) * 8:9 ασθενουσιν f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | ασθενεσιν p⁴⁶KA,B [4%] NU † 8:10 ειδωλειω rell | ειδωλιω (KA),B [15%]

τὸ τὰ εἰδωλόθута ἐσθίειν; ¹¹ Καὶ ἀπολεῖται‡ ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει,§ δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν. ¹² Οὕτως δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τύπτουντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε. ¹³ Διόπερ, εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω.

9

The 'rights' of an apostle

¹ Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; Οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος;* Οὐχὶ Ἰησοῦν Χριστὸν† τὸν Κύριον ἡμῶν ἐώρακα;‡ Οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ; ² Εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμι, ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς§ ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ. ³ Ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν αὕτη ἐστίν.* ⁴ Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν;‡ ⁵ Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναιῖκα περιάγειν, ὥς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ Κηφᾶς; ⁶ Ἡ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ‡ μὴ ἐργάζεσθαι; ⁷ Τίς στρατεύεται ἰδίῳις ὀψωνίοις ποτέ; Τίς φυτεύει ἀμπελῶνα καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ§ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; Ἡ * τίς ποιμαίνει ποίμνην καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει; ⁸ Μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ;† Ἡ οὐχὶ‡ καὶ ὁ νόμος ταῦτα§ λέγει; ⁹ Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως* νόμῳ† γέγραπται· «Οὐ φιμώσεις‡ βοῦν ἀλοῶντα.»§ Μὴ τῶν βοῶν μέλει* τῷ Θεῷ, ¹⁰ ἡ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει† ὁ ‡ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν, καὶ ὁ ἀλοῶν§ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν ἐπ' ἐλπίδι.*

To live from the Gospel

¹¹ Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν;† ¹² Εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν‡ μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; Ἀλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινα§ δώμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. ¹³ Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ

‡ 8:11 καὶ ἀπολεῖται f³⁵ (93%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 ἀπολλυται (4.5%) | ἀπολλυται γὰρ p⁴⁶κΒ (0.9%) NU | ἀπολλυται οὖν A (0.3%) | four confections (1.4%) § 8:11 ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει f³⁵ (94.5%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 ἐν 345 (3.9%) | ἐν 34 (—η Β) 5 ο 1 p⁴⁶κΑ(Β) (1.5%) NU * 9:1 ἀποστολὸς οὐκ εἰμι ἐλεύθερος f³⁵ (93.2%) HE,RP,OC,TR,CP | 4231 p⁴⁶κΑ,Β (5.8%) NU | 234 (0.5%) | 231 (0.5%) † 9:1 χριστὸν f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κΑ,Β [5%] NU ‡ 9:1 ἐώρακα f³⁵ p⁴⁶ [98%] HE,RP,OC,TR,CP,UBS | ἐώρακα κΒ [2%] N-A § 9:2 τῆς ἐμῆς f³⁵ p⁴⁶ [98.5%] HE,RP,OC,TR,CP | μου 1 κΒ [1.5%] NU | A omits the whole verse [homoioteleuton] * 9:3 αὕτη ἐστίν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 κΑ,Β [3%] NU † 9:4 πιεῖν f³⁵ A [97.5%] HE,RP,OC,TR,CP | πιεῖν p⁴⁶κΒ,NU | ποιεῖν [1%] | πιν κ [1%] ‡ 9:6 τοῦ f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κΑ,Β [5%] NU § 9:7 ἐκ τοῦ καρποῦ f³⁵ p⁴⁶ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | τὸν καρπὸν κΑ,Β,С [3%] NU * 9:7 ἡ rell | — B [15%] † 9:8 λαλῶ f³⁵ κΑ,Β,С [95%] HE,RP,OC,TR,NU | λεγῶ p⁴⁶ [5%] CP ‡ 9:8 οὐχὶ f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κΑ,Β,С [4%] NU § 9:8 ταῦτα f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 οὐ p⁴⁶κΑ,Β,С [4%] NU * 9:9 μωσέως f³⁵ [73%] OC | μωυσεως κΒ,С [20%] HE,RP,TR,CP,NU | μωυσεος [5%] | μωσεος [2%] † 9:9 μωσέως νομῶ f³⁵ κΑ,Β,С [90%] HE,RP,OC,TR,NU | 21 [10%] (CP) | 2 p⁴⁶ ‡ 9:9 φιμώσεις f³⁵ p⁴⁶κΑ,С [99%] HE,RP,OC,TR,CP | κημώσεις Β [1%] NU § 9:9 ἀλοῶντα f³⁵ [30%] | ἀλοῶντα rell (The noun equivalent is everywhere spelled with rough breathing; since collators have generally not registered aspiration, it is hard to know what the witness of the mass of minuscules may be.) * 9:9 μέλει rell | μέλλει [22%] | μέλη [3%] † 9:10 ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 312 κΑ,Β,С [5%] NU | ὀφείλει ἐφ' ἐλπίζει p⁴⁶ ‡ 9:10 ο rell | — CP § 9:10 ἀλοῶν f³⁵ [30%] | ἀλοῶν rell * 9:10 τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν ἐπ' ἐλπίδι f³⁵ (93.5%) HE,RP,OC,TR,CP | 1234 (1.7%) | 5 (ἐφ' Α) 6 τοῦ 4 κ(Α)Β,С (3.7%) NU | four other readings p⁴⁶ (1%) † 9:11 θερίσομεν rell | θερίσωμεν [9%] CP ‡ 9:12 ἐξουσίας ὑμῶν f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶κΑ,Β,С [4%] NU § 9:12 ἐγκοπὴν τινα f³⁵ [67%] HE,RP,OC,TR,CP | ἐκκοπήν 2 [30%] | 21 Α(Β)С [2%] NU | 2 ἐκκοπήν κ [1%] | one other reading

ἐργαζόμενοι* ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες† τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται; ¹⁴ Οὕτως καὶ ὁ Κύριος διέταξεν τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν.

To forego a right

¹⁵ Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ ἐχρησάμην‡ τούτων, οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα ἵνα οὕτως γένηται ἐν ἐμοί· καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ ¹⁶ — ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι,* οὐκ ἔστιν μοι καύχημα, ἀνάγκη γάρ μοι ἐπίκειται· οὐαὶ δὲ† μοί ἐστιν ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι.‡ ¹⁷ (Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.) ¹⁸ Τίς οὖν μοί ἐστιν§ ὁ μισθός; Ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ,* εἰς τὸ μὴ καταχρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

All things to all men

¹⁹ Ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω. ²⁰ Καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον,† ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω. ²¹ τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ ὢν ἄνομος Θεῷ‡ ἀλλ' ἔννομος Χριστῷ),§ ἵνα κερδήσω ἀνόμους.* ²² ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς† ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω. Τοῖς πᾶσιν γέγονα τὰ‡ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω. ²³ Τοῦτο§ δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοινωνὸς* αὐτοῦ γένωμαι.

Even an apostle can be rejected

²⁴ Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ τρέχοντες πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βραβεῖον; Οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε. ²⁵ Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται—ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον. ²⁶ Ἐγὼ τοίνυν οὕτως τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτως πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δαίρων.† ²⁷ Ἀλλ'‡ ὑπωπιάζω§ μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

10

Learn from Israel

¹ Οὐ θέλω δὲ* ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον ² —καὶ πάντες εἰς τὸν

* **9:13** ἐργαζόμενοι **f**³⁵ **p**⁴⁶ A,C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 τα κB [2%] [NU] † **9:13** προσεδρεύοντες **f**³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | παρεδρεύοντες **p**⁴⁶ κA,B,C [4%] NU ‡ **9:15** ουδενι εχρησαμην **f**³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | ου κεχρημαι ουδενι **p**⁴⁶ κA,B,C [4%] NU § **9:15** ινα τις κενωση **f**³⁵ [89%] HE,RP,OC,TR,CP | 12 κενωσει C [8%] | ουδεις κενωσει **p**⁴⁶ (κ)B [1.5%] NU | ουθεις μη καινωσει A | 12 ου μη 3 [1%] * **9:16** ευαγγελιζωμαι *rell* | ευαγγελιζομαι [20%] | two other readings [1%] † **9:16** δε **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | γαρ **p**⁴⁶ κA,B,C [5%] NU ‡ **9:16** ευαγγελιζωμαι **f**³⁵ **p**⁴⁶ κA [79%] HE,RP,OC,TR,CP | ευαγγελισωμαι B,C [1%] [NU] | ευαγγελιζομαι [20%] § **9:18** μοι εστιν **f**³⁵ **p**⁴⁶ B (80.7%) HE,RP,OC,TR,CP | μου 2 κA,C (13.1%) NU | εσται 1 (0.5%) | 2 (2.6%) | 1 (0.3%) | — (2.7%) * **9:18** του χριστου **f**³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ κA,B,C [4%] NU † **9:20** νομον **f**³⁵ (92.2%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 μη ων αυτος υπο 1 κA,B,C (6.8%) NU | long omissions (1%) ‡ **9:21** θεω **f**³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | θεου **p**⁴⁶ κA,B,C [5%] NU § **9:21** χριστω **f**³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | χριστου **p**⁴⁶ κA,B,C [10%] NU * **9:21** κερδησω ανομους **f**³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 [2%] | 1 τους 2 **p**⁴⁶ | κερδανω τους 2 κA,B,C [3%] NU | κερδανω 2 [1%] † **9:22** ως **f**³⁵ C [99%] HE,RP,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ κA,B [1%] NU ‡ **9:22** τα **f**³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ κA,B,C [3%] NU § **9:23** τουτο **f**³⁵ (92.9%) HE,RP,OC,TR,CP | παντα **p**⁴⁶ κA,B,C (7.1%) NU * **9:23** συγκοινωνος *rell* | συγκοινωνος CP † **9:26** δαιρων **f**³⁵ [35%] CP | δερων **p**⁴⁶ κA,B,C [65%] HE,RP,OC,TR,NU ‡ **9:27** αλλ *rell* | αλλα **p**⁴⁶ B [2%] NU § **9:27** υπωπιαζω **f**³⁵ κA,B,C [62%] HE,RP,TR,NU | υποπιαζω **p**⁴⁶ [34%] OC,CP | υποπιεζω [4%] * **10:1** δε **f**³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | γαρ **p**⁴⁶ κA,B,C [4%] NU

Μωϋσῆν† ἐβαπτίσαντο‡ ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ—³ καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον§ ⁴ καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον.* ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα† ἦν ὁ Χριστός.
⁵ Ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός—κατεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Examples

⁶ Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν καθὼς κάκεῖνοι ἐπεθύμησαν. ⁷ Μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, καθὼς τινες αὐτῶν· ὡσερ‡ γέγραπται· «Ἐκάθισεν ὁ λαὸς§ φαγεῖν καὶ πιεῖν,* καὶ ἀνέστησαν παίζειν.» ⁸ Μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπόρνευσαν—καὶ ἔπεσον† ἐν‡ μιᾷ ἡμέρᾳ εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες. ⁹ Μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν,§ καθὼς καὶ* τινες αὐτῶν ἐπείρασαν—καὶ ὑπὸ τῶν ὄψεων ἀπώλοντο.† ¹⁰ Μηδὲ γογγύζετε, καθὼς καὶ‡ τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν—καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ.

¹¹ Ταῦτα δὲ πάντα§ τύποι συνέβαινον* ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν.† ¹² Ὡστε, ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέση. ¹³ Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος, δυνατὸς‡ δὲ ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἔασει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς§ ὑπενεγκεῖν.

Eschew idolatry

¹⁴ Διόπερ,* ἀγαπητοί μου,† φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας.‡ ¹⁵ Ὡς φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς ὁ φημι. ¹⁶ Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν;§ Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν; ¹⁷ Ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν, οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. ¹⁸ Βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ* οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσίν;

Idol = demon

† **10:2** μωσην *rell* | μωσην *xA* [5%] *TR* | μωσεα *ϕ*⁴⁶ ‡ **10:2** εβαπτισαντο *f*³⁵ *B* [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | εβαπτιζοντο *ϕ*⁴⁶ | εβαπτισθησαν *xA,C* [10%] *NU* § **10:3** βρωμα πνευματικον εφαγον *f*³⁵ *xC* [94%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 213 *ϕ*⁴⁶*B* [3%] *NU* | 231 *A* [1%] | four other readings [2%] * **10:4** πωμα πνευματικον επιον *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 231 *ϕ*⁴⁶*xA,B,C* [3%] *NU* | three other readings [1%] † **10:4** δε πετρα *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶*A,C* [98.5%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *xB* [1.5%] *NU* ‡ **10:7** ωσερ *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶*xA,B* [90%] *HE,RP,CP,NU* | ως *C* [10%] *OC,TR* § **10:7** λαος *rell* | 1 του [1%] *CP* * **10:7** πειν *f*³⁵ *A,C* [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | πειν *ϕ*⁴⁶*B* [1%] *NU* | πιν *x* | ποιειν [1%] † **10:8** επεσον *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶ [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | επεσαν *xA,B,C* [10%] *NU* ‡ **10:8** εν *f*³⁵ *A,C* [98.5%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *ϕ*⁴⁶*xB* [1.5%] *NU* § **10:9** χριστον *rell* | κυριον *xB,C* (7.3%) | θεον *A* (2.7%) | — (0.9%) * **10:9** και *f*³⁵ *C* [88%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *ϕ*⁴⁶*xA,B* [12%] *NU* † **10:9** απωλοντο *f*³⁵ *C* [99%] *HE,RP,OC,TR,CP* | απωλυντο *ϕ*⁴⁶ | απωλλυντο *xB* [1%] *NU* ‡ **10:10** καθως και *f*³⁵ (79.1%) *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 *A,C* (17.6%) | καθαπερ *ϕ*⁴⁶*xB* (1%) *NU* | long omissions (2.2%) § **10:11** ταυτα δε παντα *f*³⁵ *C* [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 321 *x* [2%] | 12 *A,B* [2%] *NU* * **10:11** τυποι συνεβαινον *f*³⁵ (86.8%) *HE,RP,OC,TR,CP* | τυπικως συνεβαινεν *ϕ*⁴⁶*xB,C* (8.4%) *NU* | τυπικως 2 *A* (2.4%) | 1 συνεβαινεν (0.9%) | 2 (0.9%) | three other readings (0.7%) † **10:11** κατηντησεν *f*³⁵ *A,C* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | κατηντηκεν *ϕ*⁴⁶*xB* [2%] *NU* | two other readings [1%] ‡ **10:13** δυνατος *f*³⁵ [30%] *CP* | πιστος *ϕ*⁴⁶*xA,B,C* [70%] *HE,RP,OC,TR,NU* § **10:13** υμας *f*³⁵ [92%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ημας [3%] | — *ϕ*⁴⁶*xA,B,C* [5%] *NU* (*OC* is in small print.) * **10:14** διοπερ *rell* | διο [5%] *CP* † **10:14** αγαπητοι μου *rell* | αδελφοι 21 *CP* ‡ **10:14** ειδωλολατριας *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶(*x*)*B,C* [64%] *OC,CP* | ειδωλολατρειας *A* [35%] *HE,RP,TR,NU* | ειδωλολατρεας [1%] § **10:16** του αιματος του χριστου εστιν *f*³⁵ *xC* [99%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 51234 *ϕ*⁴⁶*A,B* [1%] *NU* * **10:18** ουχι *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶*B* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ουχ *xA,C* [3%] *NU*

19 Τί οὖν φημι; Ὅτι εἰδωλόν τί ἐστιν, ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν† τί ἐστιν; 20 Ἀλλ' ὅτι ἂ θύει‡ τὰ ἔθνη§ δαιμονίοις θύει καὶ οὐ Θεῷ.* Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι. 21 Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. 22 Ἡ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον; Μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν;

About conscience

23 Πάντα μοι† ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Πάντα μοι‡ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. 24 Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ§ τὸ τοῦ ἑτέρου ἔκαστος.* 25 Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν· 26 «τοῦ γὰρ Κυρίου† ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.» 27 Εἰ δέ‡ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων καὶ θέλετε§ πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. 28 Ἐὰν δέ τις ὑμῖν εἴπῃ, «Τοῦτο εἰδωλόθυτόν* ἐστιν,» μὴ ἐσθίετε δι' ἐκεῖνον τὸν μηνύσαντα καὶ τὴν συνείδησιν· «τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.»† 29 Συνείδησιν, δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου.

Do all to the glory of God

Ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; 30 Εἰ‡ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; 31 Εἴτε οὖν ἐσθίετε εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. 32 Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις§ καὶ Ἑλλήσιν καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ 33 —καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑμαυτοῦ συμφέρον* ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν.

11

1 Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.

The nature of church life

About women

2 Ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,* ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις† κατέχετε. 3 Θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστιν, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, κεφαλὴ δέ‡ Χριστοῦ ὁ Θεός. 4 Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.§ 5 Πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ καταισχύνει* τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς†—ἐν γὰρ ἐστιν καὶ τὸ αὐτὸ τῇ

† 10:19 εἰδωλον τι εστιν η οτι ειδωλοθυτον f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | 12346 [1%] | 623451 B [3%] NU | 612 p⁴⁶ A,C [2%] ‡ 10:20 θυει f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | θυουσιν p⁴⁶ A,B,C [7%] NU § 10:20 τα εθνη f³⁵ p⁴⁶ A,C [99%] HE,RP,OC,TR,CP | — B [1%] NU * 10:20 θυει και ου θεω f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | θυουσιν 234 [2%] | 234 θυουσιν A,B,C [3%] [NU] † 10:23 μοι f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ A,B,C [3%] NU ‡ 10:23 μοι f³⁵ [87%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ A,B,C [3%] NU | long omission [10%] [homoioteleuton] § 10:24 αλλα rell | 1 και [12%] * 10:24 ετερου εκαστος f³⁵ (89.5%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 p⁴⁶ A(B),B,C (4.6%) NU | πλησιον 2 (5.9%) † 10:26 γαρ κυριου f³⁵ p⁴⁶ A [90%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 A,B,C [3%] NU | long omission [7%] ‡ 10:27 δε f³⁵ C [88%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ A,B [4%] NU | long omission [8%] § 10:27 θελετε rell | θελεται A [10%] * 10:28 ειδωλοθυτον f³⁵ C [99%] HE,RP,OC,TR,CP | ιεροθυτον p⁴⁶ A,B [1%] NU † 10:28 του γαρ κυριου η γη και το πληρωμα αυτης f³⁵ (91.2%) HE,RP,OC,TR,CP | — A,B,C (8.4%) NU | — p⁴⁶ has a longer omission | one other reading (0.3%) ‡ 10:30 ει f³⁵ A,B,C [98%] HE,RP,OC,CP,NU | ει δε p⁴⁶ [2%] TR § 10:32 γινεσθε και ιουδαιοις f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 231 p⁴⁶ A,B,C [3%] NU * 10:33 συμφερον f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | συμφορον p⁴⁶ A,B,C [1%] NU | συμφερων [4%] * 11:2 αδελφοι f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ A,B,C [3%] NU † 11:2 παραδοσεις rell | παραδωσεις [9%] CP ‡ 11:3 δε f³⁵ p⁴⁶ C [97%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 του A,B [3%] NU § 11:4 κεφαλην αυτου rell | εαυτου 1 CP * 11:5 καταισχυνει rell | καταισχυνη [13%] | κατεσχυνη [2%] † 11:5 εαυτης f³⁵ B [75%] HE,RP,OC,TR,CP | αυτης p⁴⁶ A,C [25%] NU

ἐξυρημένη·[‡] ⁶ Εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω. Εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρεσθαι[§] ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω.

⁷ Ἄνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων·* γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστίν. ⁸ Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός· ⁹ καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη[†] ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα ¹⁰ —διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διὰ τοὺς ἀγγέλους— ¹¹ πλήν, οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός,[‡] ἐν Κυρίῳ. ¹² Ὡσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, οὕτως καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός· τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ.

¹³ Ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρέπον ἐστὶν γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ Θεῷ προσεύχεσθαι; ¹⁴ Ἡ[§] οὐδὲ αὕτη ἡ φύσις* διδάσκει ὑμᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστίν; ¹⁵ Γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστίν, ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται.[†]

¹⁶ Εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνηκος[‡] εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ.

About the Lord's Supper

Some local abuses

¹⁷ Τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον[§] ἀλλ'·* εἰς τὸ ἥττον[†] συνέρχεσθε. ¹⁸ Πρῶτον μὲν γάρ, συνερχομένων ὑμῶν ἐν[‡] ἐκκλησίᾳ, ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν, καὶ μέρος τι πιστεύω. ¹⁹ Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν[§] εἶναι ἵνα* οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται[†] ἐν ὑμῖν.

²⁰ Συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἔστιν κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. ²¹ Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει[‡] ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει. ²² Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; Ἡ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; Τί ὑμῖν εἶπω;[§] Ἐπαινέσω ὑμᾶς ἐν τούτῳ; Οὐκ ἐπαινῶ.

How the Lord inaugurated it

²³ Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν· ὅτι ὁ * Κύριος Ἰησοῦς, ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο,[†] ἔλαβεν ἄρτον· ²⁴ καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ εἶπεν· «Λάβετε, φάγετε·[‡] τοῦτό μου ἐστὶν τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλῶμενον·[§] τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» ²⁵ Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων· «Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι·

‡ 11:5 ἐξυρημένη *rell* | ξυρημένη CP § 11:6 κείρεσθαι *f*³⁵ [32%] CP | κείρασθαι *KA,B,C* [64%] *HE,RP,OC,TR,NU* | κηρασθαι [3%] | three other readings [1%] * 11:7 υπαρχων *f*³⁵ *p*⁴⁶ *KC* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 *η A,B* [3%] *NU* † 11:9 εκτισθη *rell* | εκκτισθη CP ‡ 11:11 ανηρ χωρις γυναικος ουτε γυνη χωρις ανδρος *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 5674123 *p*⁴⁶ *KA,B,C* [5%] *NU* § 11:14 η *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *p*⁴⁶ *KA,B,C* [4%] *NU* * 11:14 αυτη η φυσις *f*³⁵ [96%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 231 *KA,B,C* [4%] *NU* | η φυσις αυτης *p*⁴⁶ † 11:15 δεδοται *f*³⁵ *p*⁴⁶ [73%] *HE,RP,CP* | 1 αυτη *KA,B* [17%] *OC,TR[NU]* | αυτη 1 C [5%] | δεδωται [3%] | two other readings [2%] ‡ 11:16 φιλονεικος *rell* | φιλονικος (C) [16%] § 11:17 κρειττον *f*³⁵ [85%] *HE,RP,OC,TR,CP* | κρεισσον (κ) *A,B,C* [3%] *NU* | κρειττον [12%] * 11:17 αλλ *rell* | αλλα *A,B,C* [11%] *NU* † 11:17 ηττον *f*³⁵ [88%] *HE,RP,OC,TR,CP* | ησσον *KA,B,C* [2%] *NU* | ητγον [10%] ‡ 11:18 εν *f*³⁵ *KA,B,C* [78%] *HE,RP,OC,CP,NU* | 1 τη [22%] *TR* § 11:19 αιρεσεις εν υμιν *rell* | 231 [2%] CP * 11:19 ινα *f*³⁵ *KA,C* [97%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 1 και *p*⁴⁶ *B* [3%] *NU* † 11:19 γενωνται *rell* | γενονται [13%] ‡ 11:21 προλαμβανει *rell* | προσλαμβανει *A* [15%] § 11:22 υμιν ειπω *f*³⁵ [95%] *HE,RP,OC,TR,CP* | 21 *p*⁴⁶ *KA,B,C* [5%] *NU* * 11:23 ο *rell* | — [10%] † 11:23 παρεδιδοτο *f*³⁵ [90%] *HE,RP,OC,TR,CP* | παρεδιδετο *p*⁴⁶ *KA,B,C* [5%] *NU* | seven other readings [5%] ‡ 11:24 λαβετε φαγετε *f*³⁵ (91.4%) *HE,RP,OC,TR,CP* | — (*p*⁴⁶) *KA,B,C* (8.3%) *NU* | two long omissions (0.3%) § 11:24 κλωμενον *f*³⁵ [98%] *HE,RP,OC,TR,CP* | — *p*⁴⁶ *KA,B,C* [2%] *NU*

τοῦτο ποιεῖτε, ὡς ἂν* πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» 26 Ὅσῳ γὰρ ἂν† ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο‡ πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε ἄχρις οὗ ἂν§ ἔλθῃ.

Be careful to partake worthily

27 Ὡστε ὃς ἂν ἐσθίῃ* τὸν ἄρτον τοῦτον† ἢ πίνη‡ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως§ ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ* αἵματος τοῦ Κυρίου. 28 Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. 29 Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως† κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου.‡ 30 Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.

31 Εἰ γὰρ§ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν,* οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. 32 Κρινόμενοι δέ, ὑπὸ† Κυρίου παιδεύομεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

33 Ὡστε, ἀδελφοί μου, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. 34 Εἰ δέ‡ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρῖμα συνέρχησθε. Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθῃ διατάξομαι.

12

About spiritual gifts

1 Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν. 2 Οἴδατε ὅτι ὅτε* ἔθνη ἦτε πρὸς τὰ εἰδωλα τὰ ἄφωνα ὡς ἂν ἠγεσθε, ἀπαγόμενοι. 3 Διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν,† καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν‡ εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

4 Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶν, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα. 5 Καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν,§ καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος. 6 Καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτός ἐστιν* Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. 7 Ἐκάστῳ δὲ δίδεται ἢ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.

A list of gifts

8 Ὡ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας· ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· 9 ἑτέρῳ δέ† πίστις, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐν τῷ αὐτῷ‡ Πνεύματι· 10 ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων,

* 11:25 αν f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | εαν p^{46v} κB,C [3%] NU | long omission A [2%] † 11:26 αν f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | εαν κA,B,C [4%] NU | — [2%] ‡ 11:26 τουτο f³⁵ p⁴⁶ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [7%] NU § 11:26 αν f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | εαν [1%] | — p⁴⁶ κA,B,C [4%] NU * 11:27 εσθιη rel | εσθιει [25%] | three other readings p⁴⁶ [1%] † 11:27 τουτον f³⁵ [93%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [7%] NU ‡ 11:27 πινη rel | πινει [13%] | two other readings [1%] § 11:27 αναξίως f³⁵ p⁴⁶ A,B,C [70%] OC,TR,CP,NU | 1 του κυριου κ [30%] RP,HF * 11:27 του f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [85%] HE,RP,CP,NU | — [10%] OC,TR | long omission [5%] † 11:29 αναξίως f³⁵ (98%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C (1.5%) NU | long omission (0.5%) ‡ 11:29 του κυριου f³⁵ (98%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C (2%) NU § 11:31 γαρ f³⁵ C [97%] HE,RP,OC,TR,CP | δε p⁴⁶ κA,B [3%] NU * 11:31 διεκρινομεν (p⁴⁶B) rel | εκρινομεν [25%] † 11:32 υπο f³⁵ p⁴⁶ A [92%] HE,RP,TR | 1 του κB,C [8%] OC,CP[NU] (Some TRs have του; OC is in small print.) ‡ 11:34 δε f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [3%] NU * 12:2 οτε f³⁵ κA,B,C [82%] HE,RP,OC,CP,NU | — [18%] TR † 12:3 ιησουν f³⁵ p⁴⁶ (95.6%) HE,RP,OC,TR,CP | ιησους κA,B,C (3.4%) NU | four other readings (1%) ‡ 12:3 κυριον ιησουν f³⁵ (93.2%) HE,RP,OC,TR,CP | κυριος ιησους p⁴⁶ κA,B,C (5.2%) NU | 12 χριστον (0.8%) | long omission (0.7%) § 12:5 και διαιρεσεις διακονιων εισιν rel | — [14%] [homoioarcton] * 12:6 εστιν f³⁵ (B) (79.5%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,C (20.5%) NU † 12:9 δε f³⁵ p⁴⁶ A,C [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — κB [2%] NU ‡ 12:9 αυτω f³⁵ κ,0201 [94%] HE,RP,OC,TR,CP | ενι A,B [2%] NU | — p⁴⁶ (C) [1%] | long omission [3%]

ἄλλω δὲ§ προφητεία, ἄλλω δὲ* διακρίσεις πνευμάτων· ἑτέρω δὲ† γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἑρμηνεῖα γλωσσῶν. ¹¹ Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.

An analogy from the body

¹² Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐν ἑστίν καὶ μέλη ἔχει πολλά,‡ πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ ἐνός,§ πολλά ὄντα, ἐν ἑστίν σῶμα, οὕτως καὶ ὁ Χριστός. ¹³ Καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν—εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι—καὶ πάντες εἰς* ἐν Πνεῦμα ἐποτίσθημεν.† ¹⁴ Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν μέλος ἀλλὰ πολλά. ¹⁵ Ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, «Ὅτι οὐκ εἰμὶ χεὶρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος,» οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος. ¹⁶ Καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς, «Ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμός, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος,» οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος. ¹⁷ Εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἡ ἀκοή; Εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἡ ὀσφρησις; ¹⁸ Νυνὶ δὲ ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη, ἐν ἑκάστων αὐτῶν, ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησεν. ¹⁹ (Εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; ²⁰ Νῦν δὲ πολλά μὲν μέλη ἐν δὲ σῶμα.)

²¹ Οὐ δύναται δὲ ὁ ‡ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρὶ, «Χρεῖάν σου οὐκ ἔχω»· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσίν, «Χρεῖάν ὑμῶν οὐκ ἔχω.» ²² Ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον, τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος ἀσθενέστερα ὑπάρχειν ἀναγκαῖά ἐστιν. ²³ Καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν· καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει, ²⁴ τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν οὐ χρεῖαν ἔχει. Ἀλλ' ὁ Θεὸς συνεκέρασεν τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι* περισσοτέραν δοὺς τιμὴν, ²⁵ ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα† ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσιν τὰ μέλη· ²⁶ καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει‡ πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν§ μέλος, συγχαίρει* πάντα τὰ μέλη.

Functions in the Church

²⁷ Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους. ²⁸ Καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους· ἔπειτα δυνάμεις, εἴτα† χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις,‡ κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν. ²⁹ Μὴ πάντες ἀπόστολοι; Μὴ πάντες προφῆται; Μὴ πάντες διδασκαλοί; Μὴ πάντες δυνάμεις; ³⁰ Μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; Μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσιν; Μὴ πάντες διερμηνεύουσιν; ³¹ Ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα.§

About agape love

Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

§ 12:10 δε f³⁵ κA,C [98%] H⁵ER,OC,TR,CP[N]U | — p⁴⁶B,0201 [2%] * 12:10 δε f³⁵ κA,C [98%] H⁵ER,OC,TR,CP[N]U | — p⁴⁶B,0201 [2%] † 12:10 δε f³⁵ A,C [96%] H⁵ER,OC,TR,CP | — p⁴⁶κB,0201 [4%] NU ‡ 12:12 μελη εχει πολλα f³⁵ [96%] H⁵ER,OC,TR,CP | 132 κA,B,C [4%] NU | 312 p⁴⁶ § 12:12 του ενος f³⁵ [93%] H⁵ER,OC,TR,CP | — κA,B,C [7%] NU * 12:13 εις f³⁵ [91%] H⁵ER,OC,TR,CP | — p⁴⁶κA,B,C [9%] NU † 12:13 πνευμα εποτισθημεν f³⁵ p⁴⁶κB,C [72%] H⁵ER,OC,TR,CP,NU | πομα 2 [24%] | 1 εφωτισθημεν [4%] | σωμα εσμεν A ‡ 12:21 δε ο f³⁵ p⁴⁶κB [64%] H⁵ER,CP,NU | 2 A,C [18%] | 1 [8%] OC,TR | — [10%] § 12:24 αλλ rell | αλλα κA,B,C [25%] NU * 12:24 υστερουντι f³⁵ p⁴⁶ [97%] H⁵ER,OC,TR,CP | υστερουμενω κA,B,C,048 [3%] NU † 12:25 σχισμα f³⁵ p⁴⁶A,B,C [58%] OC,TR,NU | σχισματα κ [40%] H⁵ER,CP | two other readings [2%] ‡ 12:26 συμπασχει f³⁵ [40%] CP | συμπασχει (p⁴⁶κA,B,C) [60%] H⁵ER,OC,TR,NU § 12:26 εν f³⁵ C [99%] H⁵ER,OC,TR,CP[N]U | — p⁴⁶κA,B [1%] * 12:26 συγχαιρει f³⁵ [40%] CP | συγχαιρει (p⁴⁶)κ(A,B,C) [60%] H⁵ER,OC,TR,NU † 12:28 ειτα f³⁵ [96%] H⁵ER,OC,TR,CP | επειτα p⁴⁶κA,B,C [3%] NU | — [1%] ‡ 12:28 αντιληψεις rell | αντιλημψεις (p⁴⁶)κA,B [2%] NU § 12:31 κρειττονα f³⁵ (94.2%) H⁵ER,OC,TR,CP | μειζονα p⁴⁶κA,B,C (5.8%) NU

13

¹ Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἡχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. ² Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνώσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὅρη μεθιστάνειν,* ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐθέν† εἰμι. ³ Καὶ ἐὰν‡ ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι,§ ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

Love described

⁴ Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ· ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται,* οὐ φυσιοῦται, ⁵ οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν· ⁶ οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· ⁷ πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ⁸ ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει.†

Love contrasted

Εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνώσεις, καταργηθήσεται· ⁹ ἐκ μέρους δὲ‡ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν. ¹⁰ Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε§ τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. ¹¹ (Ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν,* ὡς νήπιος ἐφρόνουν,† ὡς νήπιος ἐλογιζόμην·‡ ὅτε δὲ§ γέγονα ἀνὴρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.) ¹² Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.

¹³ Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

14

Prophecy is better than Tongues

¹ Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. ² Ὁ γὰρ λαλῶν γλώσση οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ ἀλλὰ τῷ* Θεῷ, οὐδεὶς γὰρ ἀκούει· πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια. ³ Ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. ⁴ Ὁ λαλῶν γλώσση ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ὁ δὲ προφητεύων ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. ⁵ Θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν γλώσσαις, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε· μείζων γὰρ† ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις (ἐκτὸς εἰ μὴ διερμηνεύει),‡ ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν λάβῃ.

Messages need to be intelligible

* **13:2** μεθιστανειν f³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | μεθισταναι p⁴⁶B,048 [3%] NU | κ omits a whole verse [homoioteleuton] † **13:2** ουθεν rell | ουδεν [5%] OC ‡ **13:3** και εαν f³⁵ κ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | καν p⁴⁶A,B,C [3%] NU § **13:3** καυθησομαι f³⁵ (50.6%) OC | καυθησωμαι C (44.7%) HF,RP,TR,CP | καυθησεται (1%) | καυθη (0.8%) | καυχησωμαι p⁴⁶κA,B (1.5%) NU | καυχησομαι 048 (0.5%) | four further variants (0.8%) (As one of the speakers at the Perry Hall Theological Forum, January, 2005, Maurice Robinson explained that he and Pierpont chose the main minority reading here because to them it was the most difficult [!!]. But people expect the Subjunctive with ἵνα, so many scribes probably made the change virtually without thinking.) * **13:4** η αγαπη ου περπερευεται f³⁵ κC,048 (83.5%) HF,RP,OC,TR,CP[NU] | 123 περπορευεται A (2.4%) | 123 υπερπερευεται (0.5%) | 34 B (12.9%) | 3412 p⁴⁶ | long omission (0.7%) † **13:8** εκπιπτει f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πιπτει p⁴⁶κA,B,C,048 [2%] NU ‡ **13:9** δε f³⁵ [92%] HF,RP,OC,CP | γαρ p⁴⁶κA,B [8%] TR,NU § **13:10** τοτε f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κA,B [6%] NU * **13:11** ως νηπιος ελαλουν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 p⁴⁶κA,B [5%] NU † **13:11** ως νηπιος εφρονουν f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 κA,B [5%] NU ‡ **13:11** ως νηπιος ελογιζομην f³⁵ [95%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 κA,B [5%] NU § **13:11** δε f³⁵ [98.5%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,048 [1.5%] NU * **14:2** τω f³⁵ A [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κB [2%] NU † **14:5** γαρ f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | δε p⁴⁶κA,B [3%] NU ‡ **14:5** διερμηνευει f³⁵ [85%] HF,RP,OC,CP | διερμηνευη p⁴⁶κA,B,048 [14%] TR,NU | διερμηνευων [1%]

6 Νυνὶς δέ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν* διδαχῇ; 7 Ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν διδόντα, εἴτε ἀύλὸς εἴτε κιθάρα· ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις μὴ διδῶ,† πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον ἢ τὸ κιθαριζόμενον; 8 Καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ‡ δῶ, τίς παρασκευάζεται εἰς πόλεμον; 9 Οὕτως καὶ ὑμεῖς· διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν μὴ εὖσημον λόγον δώτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον; Ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες. 10 Τοσαῦτα εἰ τύχοι γένη φωνῶν ἐστίν§ ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν αὐτῶν* ἄφωνον. 11 Ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ βάρβαρος.

12 Οὕτως καὶ ὑμεῖς· ἐπεὶ ζηλωταὶ ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα περισσεύητε. 13 Διόπερ† ὁ λαλῶν γλώσση προσευχέσθω ἵνα διερμηνεύῃ. 14 Ἐὰν γὰρ‡ προσεύχωμαι§ γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν. 15 Τί οὖν ἐστίν; Προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοί· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοί. 16 Ἐπεὶ, ἐὰν εὐλογῆσης* τῷ† πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου, πῶς ἔρεῖ τὸ «Ἀμήν» ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ, ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ οἶδεν; 17 Σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται.

Paul's example

18 Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου‡ πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν,§ 19 ἀλλ'* ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός† μου λαλήσαι, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μυρίους λόγους‡ ἐν γλώσση.

20 Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν—ἀλλά, τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶν τέλειοι γίνεσθε.§ 21 Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται ὅτι· «Ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χερίσιν ἑτέροις* λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονται μου,» λέγει Κύριος. 22 Ὡστε αἱ γλώσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἡ δὲ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. 23 Ἐὰν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν,† εἰσέλθωσιν δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; 24 Ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων. 25 Καὶ οὕτως‡ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερά γίνεται, καὶ οὕτως, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσει τῷ Θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι, «Ὅντως ὁ Θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστίν.»§

§ 14:6 νυνὶ f³⁵ [90%] HE,RP,OC,TR,CP | νυν κA,B [10%] NU * 14:6 ἐν f³⁵ A,B,048 [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶κ [2%] † 14:7 διδω f³⁵ p⁴⁶ [85%] HE,RP,OC,CP | δω κA,B [15%] TR,NU ‡ 14:8 φωνὴν σαλπγιξ f³⁵ B [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 (p⁴⁶)κ(A)048 [5%] NU § 14:10 ἐστίν f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | εἰσιν p⁴⁶κA,B [6%] NU * 14:10 αὐτῶν f³⁵ (92.6%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶κA,B,048 (7.4%) NU † 14:13 διόπερ f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | διο p⁴⁶κA,B,048 [3%] NU ‡ 14:14 γὰρ f³⁵ κA,048 [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶B [2%] § 14:14 προσεύχωμαι rell | προσευχομαι [15%] * 14:16 εὐλογησῆς f³⁵ p⁴⁶048 [90%] HE,RP,OC,TR,CP | εὐλογῆς κA,B [10%] NU † 14:16 τω f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | ἐν B [2%] [NU] | — p⁴⁶κA [2%] ‡ 14:18 μου f³⁵ [94%] HE,RP,OC,TR,CP | — (p⁴⁶)κA,B [6%] NU § 14:18 λαλῶν f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | λαλῶ κB,048 [3%] NU | λαλεῖν p⁴⁶ [1%] | — A * 14:19 ἀλλ rell | ἀλλὰ p⁴⁶A,B [1%] NU | — κ † 14:19 δια τοῦ νοός f³⁵ 048 (89.6%) HE,RP,OC,TR,CP | 12 νοὺς (1.9%) | τω νοί κA,B (7.7%) NU | ἐν τω νοί p⁴⁶ (0.3%) | two other readings (0.5%) ‡ 14:19 λογους rell | — p⁴⁶ [14%] § 14:20 γίνεσθε rell | γίνεσθαι (A) [30%] some TRs * 14:21 ἑτέροις f³⁵ p⁴⁶ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | ἑτερῶν κA,B,0201 [3%] NU † 14:23 γλώσσαις λαλῶσιν f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 κA,B [4%] NU | λαλήσωσιν 1 p⁴⁶ ‡ 14:25 καὶ οὕτως f³⁵ (75.8%) RP | 1 οὕτω (17.3%) HE,OC,TR,CP | 1 (0.8%) | — p⁴⁶κA,B,048,0201 (5.5%) NU | long omission (0.5%) § 14:25 οὕτως ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν ἐστίν f³⁵ A,B [23%] CP,NU | 231456 [75%] HE,RP,OC,TR | 23456 [1%] | 13456 κ [1%] | 145623 p⁴⁶

There are limits

²⁶ Τί οὖν ἐστίν, ἀδελφοί; Ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν* ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν† ἔχει, ἐρμηνείαν ἔχει. Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω.‡ ²⁷ Ἐἴτε γλῶσση τις λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἷς διερμηνευέτω. ²⁸ Ἐὰν δὲ μὴ ἦ διερμηνευτής, σιγάτω ἐν ἐκκλησίᾳ· ἑαυτῷ δὲ λαλεῖτω καὶ τῷ Θεῷ. ²⁹ Προφητῇ δὲ§ δύο ἢ τρεῖς λαλεῖτωσαν,* καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν. ³⁰ Ἐὰν δὲ ἄλλω ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω. ³¹ Δύνασθε γὰρ καθ' ἕνα† πάντες προφητεύειν, ἵνα πάντες μαυθάνωσιν καὶ πάντες παρακαλῶνται. ³² Καί, πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται. ³³ Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀκαταστασίας ὁ Θεὸς ἀλλ'·‡ εἰρήνης.

Wives are not to speak

Ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων, ³⁴ αἱ γυναῖκες ὑμῶν§ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν, οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται* αὐταῖς† λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι,‡ καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει. ³⁵ Εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν,§ ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν, αἰσχροὺς γὰρ ἐστὶν γυναιξὶν* ἐν ἐκκλησίᾳ† λαλεῖν.‡ ³⁶ Ἡ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐξηλήθεν; Ἡ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;

Paul gets 'authoritative'

³⁷ Εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευματικός, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν ὅτι§ Κυρίου εἰσὶν ἐντολαί.* ³⁸ Εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖτω.†

³⁹ Ὡστε, ἀδελφοί,‡ ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσσαις μὴ κωλύετε.§ ⁴⁰ Πάντα* εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

About resurrection**15***A review*

¹ Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἐστήκατε· ² δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε—ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῇ ἐπιστεύσατε. ³ Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον· ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς, ⁴ καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ* κατὰ τὰς Γραφάς, ⁵ καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾶ, εἴτα† τοῖς δώδεκα. ⁶ Ἐπειτα ὤφθη ἐπάνω

* **14:26** ὑμων f³⁵ (96.8%) HF,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KA,B,0201 (3.2%) NU † **14:26** γλωσσαν εχει αποκαλυψιν f³⁵ [71%] HF,RP,OC,TR,CP | 321 p⁴⁶ KA,B [14%] NU | 3 [5%] | — [10%] ‡ **14:26** γινεσθω f³⁵ x [95%] HF,RP,OC,CP,NU | γενησθω [3%] TR | γεινεσθω p⁴⁶ A,B [2%] § **14:29** δε rell | — p⁴⁶ [1%] CP * **14:29** λαλειτωσαν rell | λαλητωσαν [12%] † **14:31** ενα rell | 1 εκαστοι [1%] CP ‡ **14:33** αλλ f³⁵ (p⁴⁶) [70%] TR | αλλα KA,B,C [30%] HF,RP,OC,CP,NU § **14:34** ὑμων f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — KA,B [3%] NU * **14:34** επιτετραπται f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | επιτρεπεται KB [3%] NU | επιτρεπετε A [1%] | επιτετρεπται [2%] † **14:34** αυταις rell | αυτοις [2%] CP ‡ **14:34** υποτασσεσθαι f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | υποτασσεσθωσαν x(A)B [2%] NU § **14:35** θελουσιν rell | εθελουσιν [2%] CP * **14:35** γυναιξιν f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | γυναικι p⁴⁶ KA,B [7%] NU † **14:35** γυναιξιν εν εκκλησια rell | 231 CP ‡ **14:35** εν εκκλησια λαλειν f³⁵ [87%] HF,RP,OC,TR,CP | 312 p⁴⁶ KA,B [3%] NU | 1 εκκλησιαις 3 [10%] § **14:37** οτι f³⁵ p⁴⁶ KA,B [92%] HF,RP,CP,NU | 1 του [8%] OC,TR * **14:37** εισιν εντολαι f³⁵ [94%] HF,RP,OC,TR,CP | εστιν εντολη p⁴⁶ A,B,048 [2%] NU | 21 [1%] | εστιν [1%] | 1 αι 2 [2%] | εντολη εστιν x † **14:38** αγνοειτω f³⁵ p⁴⁶ B [89.5%] HF,RP,OC,TR,CP | αγνωειτω [6%] | αγνοειται KA,048 [1.5%] NU | five more spellings [3%] ‡ **14:39** αδελφοι f³⁵ p⁴⁶ [80%] HF,RP,OC,TR | 1 μου KA,B,048 [20%] CP[NU] § **14:39** γλωσσαις μη κωλυετε f³⁵ [96%] HF,RP,OC,TR,CP | 231 x(A)048 [2%] NU | 23 εν 1 p⁴⁶ (B) | εν 123 [1%] * **14:40** παντα f³⁵ [93%] HF,RP,OC,TR,CP | 1 δε p⁴⁶ KA,B [7%] NU * **15:4** τη τριτη ημερα f³⁵ [97%] HF,RP,OC,TR,CP | 1312 p⁴⁶ KA,B [3%] NU † **15:5** ειτα rell | επειτα [10%]

πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους[‡] μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ[§] ἐκοιμήθησαν. ⁷ Ἐπειτα ὠφθη Ἰακώβω, εἴτα^{*} τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν. ⁸ Ἐσχάτον δὲ πάντων, ὡς περὶ τῷ ἐκτρώματι, ὠφθη κάμοι. ⁹ Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. ¹⁰ Χάριτι δὲ Θεοῦ εἰμι ὃ εἰμι, καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη· ἀλλὰ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα—οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ’[†] ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ [‡] σὺν ἐμοί. ¹¹ Εἴτε οὖν ἐγὼ εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτως κηρύσσομεν καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε.

Resurrection is a fact

¹² Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν τινες ἐν ὑμῖν[§] ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; ¹³ Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. ¹⁴ Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα^{*} τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ[†] καὶ ἡ πίστις ὑμῶν.[‡] ¹⁵ Εὐρισκόμεθα δὲ καὶ[§] ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ Θεοῦ ὅτι ἡγείρεν τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἡγείρεν, εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. ¹⁶ Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. ¹⁷ Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν· ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν. ¹⁸ Ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπώλουντο. ¹⁹ Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλπιότες ἐσμέν ἐν Χριστῷ^{*} μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.

The sequence of events

²⁰ Νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν· ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο.[†] ²¹ Ἐπειδὴ γὰρ δι’ ἀνθρώπου ὁ [‡] θάνατος, καὶ δι’ ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. ²² Ὡς περ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. ²³ Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ[§] Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. ²⁴ εἴτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ^{*} τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. ²⁵ Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρι[†] οὗ ἂν[‡] θῇ πάντα τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ²⁶ Ἐσχάτος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. ²⁷ «Πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.» Ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. ²⁸ Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα,[§] τότε καὶ^{*} αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ἡ ὁ Θεὸς τὰ[†] πάντα ἐν πᾶσιν.

Consequences of denial

[‡] 15:6 πλείους f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | πλειονες (κ)A,B [5%] NU § 15:6 καὶ f³⁵ 048 [98%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [2%] NU * 15:7 εἴτα f³⁵ B [65%] HE,RP,OC,TR,NU | εἴτα p⁴⁶KA,048 [35%] CP † 15:10 ἀλλ rell | ἀλλὰ KA,B [1%] NU ‡ 15:10 ἡ f³⁵ (p⁴⁶)A [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — KB,0270 [2%] § 15:12 τινες ἐν ὑμῖν f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 321 (p⁴⁶)KA,B,C [4%] NU * 15:14 ἀρα f³⁵ p⁴⁶B [70%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 καὶ KA [30%] [NU] † 15:14 δε f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [3%] NU ‡ 15:14 ὑμῶν rell | ἡμῶν B [25%] § 15:15 καὶ rell | 1 ἡμεῖς CP * 15:19 ἡλπιότες ἐσμεν ἐν χριστῷ f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | 3412 p⁴⁶KA,B [5%] NU † 15:20 ἐγενετο f³⁵ (93.7%) HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B (6.3%) NU ‡ 15:21 ο f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [3%] NU § 15:23 του f³⁵ p⁴⁶KA,B [95%] HE,RP,CP,NU | — [5%] OC,TR * 15:24 παραδω f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | παραδιδω p⁴⁶KA,0270 [3%] NU | παραδιδω B [1%] † 15:25 ἀχρι f³⁵ [98%] HE,OC,TR,CP | ἀχρι p⁴⁶KA,B [2%] RP,NU ‡ 15:25 αν f³⁵ [97%] HE,RP,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [3%] NU § 15:28 οταν δε υποταγη αυτω τα παντα rell | — κ [15%] [homoioteleuton] * 15:28 καὶ f³⁵ KA [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — B [2%] † 15:28 τα f³⁵ κ [98%] HE,RP,OC,TR,CP[NU] | — A,B [2%]

29 Ἐπεὶ, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; Εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;‡ 30 Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν§ πᾶσαν ὥραν; 31 Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω—νὴ τὴν ὑμετέραν* καύχησιν† ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. 32 Εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος; Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, «Φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὖριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.» 33 Μὴ πλανᾶσθε· φθείρουσιν ἡθὴ χρηστὰ‡ ὁμιλίας κακαί. 34 Ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἀμαρτάνετε, ἀγνωσίαν γὰρ Θεοῦ τινες ἔχουσιν. Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν§ λέγω.*

A philosophical objection

35 Ἀλλ'† ἐρεῖ τις, «Πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; Ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται;» 36 Ἀφρον,‡ σὺ δὲ σπείρεις οὐ ζωοποιεῖται ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. 37 Καὶ δὲ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον (εἰ τύχοι σίτου ἢ τινος τῶν λοιπῶν). 38 Ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσιν§ σῶμα καθὼς ἠθέλησεν, καὶ ἐκάστω τῶν σπερμάτων τὸ* ἴδιον σῶμα. 39 Οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτὴ σὰρξ· ἀλλὰ ἄλλη μὲν† ἀνθρώπων,‡ ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν.§ 40 Καὶ σώματα ἐπουράνια καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' * ἑτέρα μὲν ἡ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δὲ ἡ τῶν ἐπιγείων. 41 Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

42 Οὕτως καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν· σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· 43 σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· 44 σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν.† Ἔστιν σῶμα ψυχικόν καὶ ἔστιν σῶμα‡ πνευματικόν.

45 Οὕτως καὶ γέγραπται· «Ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, Ἀδὰμ, εἰς ψυχὴν ζῶσαν»· ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιεῖται. 46 Ἀλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν, ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν. 47 Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος§ ἐξ οὐρανοῦ. 48 Οἶος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἶος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. 49 Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν* καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Our turn is coming

50 Τοῦτο δέ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι οὐ δύνανται·† οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ. 51 Ἰδοὺ, μυστήριον

‡ 15:29 των νεκρων f³⁵ [77%] HE,RP,OC,TR,CP | αυτων p⁴⁶κA,B [9%] NU | αυτων 12 [5%] | omit 3 or 4 words [9%] § 15:30 κινδυνευομεν rell | 1 κατα [3%] CP * 15:31 υμετεραν rell | ημετεραν A [15%] † 15:31 καυχην f³⁵ p⁴⁶ (92.1%) HE,RP,OC,TR,CP | 1 αδελφοι κA,B (7.9%) [NU] ‡ 15:33 χρηστα f³⁵ p⁴⁶κA,B [95%] HE,RP,OC,NU | χρησθ [2%] TR | χριστα [3%] CP § 15:34 υμιν rell | υμων [11%] CP * 15:34 λεγω f³⁵ A [85%] HE,RP,OC,TR,CP | λαλω p⁴⁶κB [15%] NU † 15:35 αλλ rell | αλλα B [1%] NU ‡ 15:36 αφρον f³⁵ [85%] HE,RP,OC,TR,CP | αφρων p⁴⁶κA,B [15%] NU § 15:38 αυτω διδωσιν f³⁵ [81%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶κA,B [9%] NU | αυτο 2 [10%] * 15:38 το f³⁵ [95%] HE,RP,OC,TR,CP | — κA,B,I^V [5%] NU † 15:39 μεν rell | 1 σαρξ TR ‡ 15:39 [Human meat is not the same as animal meat!] § 15:39 ιχθυων αλλη δε πτηνων (πετεινων OC) f³⁵ [96%] HE,RP(OC)TR,CP | 4231 A [1%] | σαρξ 4 (πετηνων p⁴⁶) 231 (p⁴⁶)κB [3%] NU * 15:40 αλλ rell | αλλα p⁴⁶A,B [1%] NU † 15:44 πνευματικον f³⁵ [96%] HE,RP,OC,TR,CP | 1 ει p⁴⁶κA,B,C [4%] NU ‡ 15:44 και εστιν σωμα f³⁵ [82%] HE,RP,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶κA,B,C [4%] NU | omit seven words [14%] [homoioteleuton] § 15:47 ο κυριος f³⁵ A (97.5%) HE,RP,OC,TR,CP | — κB,C (2.4%) NU | πνευματικος p⁴⁶ * 15:49 φορεσωμεν f³⁵ (p⁴⁶)κA,C [82%] HE,RP,CP | φορεσομεν B,I [18%] OC,TR,NU † 15:50 δυνανται f³⁵ A,C [92%] HE,RP,OC,TR,CP | δυναται κB [6%] NU | δυνατε [2%]

ὑμῖν λέγω· Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα,‡ πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα ⁵² —ἐν ἁτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι—σαλπίζει γὰρ καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα. ⁵³ Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. ⁵⁴ Ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσῃται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος· «Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῆκος.» ⁵⁵ «Ποῦ σου, Θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νῆκος;»§ ⁵⁶ Τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἢ ἁμαρτία, ἢ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος.

⁵⁷ Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ διδόντι* ἡμῖν τὸ νῆκος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ⁵⁸ Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἐδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστιν κενὸς ἐν Κυρίῳ.

Concluding topics

16

About a special collection

¹ Περὶ δὲ τῆς λογίας* τῆς εἰς τοὺς ἀγίους, ὥσπερ διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. ² Κατὰ μίαν σαββάτων,† ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω, θησαυρίζων ὃ τι ἂν‡ εὐοδοῦται,§ ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω τότε λογίαι* γίνωνται.† ³ Ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν δοκιμάσητε δι' ἐπιστολῶν, τούτους πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς Ἱερουσαλήμ.‡ ⁴ Ἐὰν δὲ ἧ ἄξιον§ τοῦ κάμει πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύσονται.

Personal plans

⁵ Ἐλεύσομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς ὅταν Μακεδονίαν* διέλθω (Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι). ⁶ Πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ, ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε,† οὗ ἐὰν πορεύωμαι.‡ ⁷ Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν, ἐλπίζω δὲ§ χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ Κύριος ἐπιτρέπῃ.* ⁸ Ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς Πεντηκοστῆς, ⁹ θύρα γάρ μοι ἀνέωγεν μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί.

This and that

¹⁰ Ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος, βλέπετε ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς, τὸ γὰρ ἔργον Κυρίου ἐργάζεται ὡς καὶ ἐγώ.† ¹¹ Μή τις οὖν αὐτὸν ἐξουθενήσῃ‡ προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρὸς με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.

‡ **15:51** μεν ου κοιμηθησομεθα **f**³⁵ (96.4%) H^FR^PO^CT^RC^P | 23 B (0.3%) NU | 232 **p**⁴⁶ | 13 (0.3%) | 132 **KA** (0.7%) | 32 C (0.5%) | 1 ουν 3 (0.5%) | 1 ουν 32 (0.3%) | three other readings (0.5%) § **15:55** κεντρον που σου αδη το νικος **f**³⁵ (95.1%) H^FR^PO^CT^RC^P | 623451 (2.9%) | 123 θανατε 56 (0.5%) | 623 θανατε 51 (**p**⁴⁶)**K**(B)C,088 (1.2%) NU | two other readings A (0.3%) * **15:57** διδοντι *rell* | δοντι **p**⁴⁶ [35%] | two other readings [2%] * **16:1** λογιας *rell* | λογειας NU | ευλογιας [7%] † **16:2** σαββατων **f**³⁵ [92%] H^FR^PO^CT^RC^P | σαββατω **K** | σαββατου A,B,C,I [2%] NU | σαββατον [6%] ‡ **16:2** αν **f**³⁵ **KA**,C [99.5%] H^FR^PO^CT^R | εαν B [0.5%] CP,NU § **16:2** ευοδοται **f**³⁵ [30%] | ευοδωται **K**B [61%] H^FR^PO^CT^RC^P,NU | ευοδωθη A,C,088 [3%] | ευωδωτε [6%] * **16:2** λογια *rell* | λογεια **p**⁴⁶ NU † **16:2** γινωνται *rell* | γινονται (**p**⁴⁶) [15%] CP ‡ **16:3** ιερουσαλημ *rell* | ιερουσαλημ H^FNU § **16:4** η αξιον **f**³⁵ **K** [96%] H^FR^PO^CT^RC^P | 21 **p**⁴⁶ A,B,C,088 [4%] NU * **16:5** μακεδονιαν *rell* | μακεδωνιαν CP (Also the next occurrence.) † **16:6** προπεμψητε *rell* | προπεμψηται A [10%] ‡ **16:6** πορευωμαι *rell* | πορευομαι [11%] | πορευσωμαι [4%] § **16:7** δε **f**³⁵ [96%] H^FR^PO^CT^RC^P | γαρ **p**⁴⁶**KA**,B,C,088 [4%] NU * **16:7** επιτρεπη **f**³⁵ [97%] H^FR^PO^CT^RC^P | επιτρεψη **p**⁴⁶**KA**,B,C [3%] NU † **16:10** και εγω **f**³⁵ [79%] H^FR^PT^RC^P | 2 **p**⁴⁶B [1%] | καγω **KA**,C [20%] OC,NU ‡ **16:11** εξουθενηση *rell* | εξουθενησει [12%] CP

12 Περὶ δὲ Ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ· πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ ὅταν εὐκαιρήσῃ.

13 Γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε. 14 Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω.

15 Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί (οἶδατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτούς), 16 ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιούτοις, § καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι. 17 Χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανᾶ καὶ Φουρτουνατοῦ* καὶ Ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ὑμῶν† ὑστέρημα οὗτοι ἀνεπλήρωσαν· 18 ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν· ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους.

Final greetings

19 Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας. Ἀσπάζονται‡ ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, § σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ. 20 Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ.

21 Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ, Παύλου. 22 Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν* Ἰησοῦν Χριστόν, † ἤτω ἀνάθεμα. Μαριναθά.

23 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου‡ Ἰησοῦ Χριστοῦ § μεθ' ὑμῶν. 24 Ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἀμήν.*, †

§ 16:16 τοιούτοις *rell* | τιούτοις CP * 16:17 φουρτουνατου f³⁵ [85%] HF,RP,OC,TR,CP | φορτουνατου p⁴⁶ κA,B,C [15%] NU † 16:17 υμων f³⁵ p⁴⁶ κA [98%] HF,RP,OC,TR,CP | υμετερον B,C [2%] NU ‡ 16:19 ασπαζονται f³⁵ p⁴⁶ B [96%] HF,RP,OC,TR,CP | ασπαζεται κC [2%] NU,some TRs | four other readings [2%] | A omits the whole verse [homoioteleuton] § 16:19 πρισκιλλα f³⁵ C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | πρισκα κB [1.5%] NU | πρεισκας p⁴⁶ | — A see above * 16:22 ημων f³⁵ [58%] | — κA,B,C [42%] HF,RP,OC,TR,CP,NU † 16:22 ιησουν χριστον f³⁵ [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — κA,B,C [2%] NU ‡ 16:23 κυριου f³⁵ κB,C [70%] HF,RP,OC,TR,CP,NU | 1 ημων A [30%] § 16:23 χριστου f³⁵ A,C [97%] HF,RP,OC,TR,CP | — κB [3%] NU * 16:24 αμην f³⁵ κA,C [98%] HF,RP,OC,TR,CP | — B [2%] NU † 16:24 The citation of f³⁵ is based on thirty-four MSS—18, 35, 141, 201, 204, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1249, 1503, 1548, 1637, 1761, 1855, 1864, 1865, 1892, 1897, 2080, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2723 and 2817—all of which I collated myself. 2554 is a 'perfect' representative of f³⁵ in 1 Corinthians, as it stands. 2723 has three variations from the presumed archetype, 35 also has three (but 35's exemplar only had one), 18 has five (but its exemplar only had two); the exemplar of 141 had one, that of 2466 had three, and so on. For a book this size the uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Aegean, Bucharest, Constantinople, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson's excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: 1 Corinthians* [Ed. Reuben Swanson, Carol Stream, IL: Tyndale House Publishers, 2005]). For 1 Corinthians Swanson collated 83 MSS, six being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 75 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±10%—by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β΄ Opening considerations

Greeting

¹ Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ* διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, σὺν τοῖς ἁγίοις πᾶσιν τοῖς οὔσιν ἐν ὅλῃ τῇ Ἀχαΐᾳ·† ² Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Praise for deliverance

³ Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως, ⁴ ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ‡ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει, διὰ τῆς παρακλήσεως ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. ⁵ Ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτως διὰ τοῦ§ Χριστοῦ περισσεύει* καὶ ἡ παράκλησις ἡμῶν. ⁶ Εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας, τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν† παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν ⁷ (καί, ἡ ἐλπίς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν)· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σωτηρίας,‡ εἰδότες ὅτι ὥσπερ§ κοινωνοὶ ἐστε τῶν παθημάτων, οὕτως καὶ τῆς παρακλήσεως.

⁸ Οὐ γὰρ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς γενομένης ἡμῖν* ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ὅτι καθ’ ὑπερβολὴν ἐβαρῆθημεν, ὑπὲρ δύναμιν,† ὥστε ἐξαπορηθῆναι ἡμᾶς‡ καὶ τοῦ ζῆν. ⁹ Ἀλλὰ§ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχέκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ’ ἑαυτοῖς, ἀλλ’ ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι* τοὺς νεκρούς· ¹⁰ ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς, καὶ ρύεται·† εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι‡ καὶ ἔτι ρύσεται, ¹¹ συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει· ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ, ὑπὲρ ὑμῶν.§

A change of plans

¹² Ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστίν· τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἀπλότητι καὶ εἰλικρινείᾳ* Θεοῦ,† οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ ἀλλ’ ἐν χάριτι

* **1:1** ιησου χριστου f³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ xB [3%] NU † **1:1** ["In all Achaia"—Paul obviously intended that his letter have a wide distribution.] ‡ **1:4** επι rell | εν C [20%] OC § **1:5** του f³⁵ p⁴⁶ xA,B,C [95%] RP,HE,CP,NU | — [5%] OC,TR * **1:5** περισσευει rell | περισσευη [1%] CP † **1:6** αυτων rell | αυτου [30%] | αυτω [1%] | — [1%] ‡ **1:7** και σωτηριας της ενεργουμενης εν υπομονη των αυτων παθηματων ων και ημεις πασχομεν και η ελπις ημων βεβαια υπερ υμων ειτε παρακαλουμεθα υπερ της υμων παρακλησεως και σωτηριας f³⁵ (90.6%) RP,HE,OC,CP | 1-13,21-28,14-20 (1%) TR | 3-28 B (1.2%) | 1 2,21 26,3-20 xA,C (4.7%) NU | 1-20 (0.5%) | 3-20 (0.8%) | 1-2,21-26,3-9 p⁴⁶ (0.3%) | four further variations (0.8%) § **1:7** ωσπερ f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ως xA,B,C [3.5%] NU | οι [0.5%] * **1:8** ημιν f³⁵ (90.6%) RP,HE,OC,TR,CP | — xA,B,C (8.8%) NU | υμιν (0.7%) † **1:8** εβαρηθημεν υπερ δυναμιν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 xA,B,C [5%] NU ‡ **1:8** ημας rell | υμας [1%] CP § **1:9** αλλα rell | αλλ xA,C [10%] CP * **1:9** εγειροντι f³⁵ (x)A,B,C [88%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εγειραντι p⁴⁶ [11.5%] | εγιροντα [0.5%] † **1:10** και ρυεται f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 ρυσεται p⁴⁶ xB,C [3%] NU | — A [1%] ‡ **1:10** οτι f³⁵ xA,C [93%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ B [7%] § **1:11** υμων f³⁵ p⁴⁶ B [75%] RP,HE,CP | ημων xA,C [25%] OC,TR,NU * **1:12** ειλικρινεια f³⁵ [25%] | ειλικρινεια [60%] RP,HE,OC,TR,CP | ειλικρινια [5%] | 1 του p⁴⁶ B [7%] NU | ειλικρινια του xA,C [3%] † **1:12** θεου f³⁵ xA,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 και p⁴⁶ B [3%] [NU]

Θεοῦ, ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς. ¹³ Οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν ἄλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε· ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε ¹⁴ (καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους) ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ᾧ Ἰησοῦ.*

¹⁵ Καὶ ταύτη τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν τὸ πρότερον† (ἵνα δευτέραν χάριν ἔχητε),‡ ¹⁶ καὶ δι' ὑμῶν διελθεῖν εἰς Μακεδονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ Μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑφ' * ὑμῶν προπεμφθῆναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν. ¹⁷ Τοῦτο οὖν βουλευόμενος,† μήτι ἄρα τῇ ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; Ἦ ἂν βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύομαι, ἵνα ἢ παρ' ἐμοὶ τὸ <ναί, ναί> καὶ τὸ <οὐ, οὐ>; ¹⁸ Πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο <ναί> καὶ <οὐ>, ¹⁹ ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ Υἱός, Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς—δι' ἐμοῦ καὶ Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου—οὐκ ἐγένετο <ναί> καὶ <οὐ>. Ἀλλά, <ναί> ἐν αὐτῷ γέγονεν, ²⁰ ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι * Θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ† <ναί>· καὶ ἐν αὐτῷ‡ τὸ § <ἀμήν>, τῷ Θεῷ πρὸς δόξαν δι' * ἡμῶν. ²¹ Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν† εἰς Χριστόν, καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός, ²² ὁ‡ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δοὺς τὸν ἄρραβῶνα § τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

The change explained

²³ Ἐγὼ δέ, μάρτυρα τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι, ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς Κόρινθον. ²⁴ (Οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοὶ ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν, τῇ γὰρ πίστει ἐστήκατε.)

2

¹ Ἐκρίνα δὲ* ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν.† ² Εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστίν‡ ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; ³ Καὶ ἔγραψα ὑμῖν § τοῦτο αὐτὸ ἵνα μὴ, ἐλθὼν, λύπην* ἔχω† ἀφ' ᾧ ἔδει με χαίρειν, πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ πάντων ὑμῶν ἐστίν.

About the first letter

⁴ Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν, διὰ πολλῶν δακρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἵνα γνῶτε ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς. ⁵ Εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλὰ‡ ἀπὸ μέρους (ἵνα

‡ **1:13** καὶ **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **KA,B,C** [4%] NU   § **1:14** κυρίου **f**³⁵ **p**^{46v} **A,C** [92%] RP,HE,OC,TR | 1 ημων **KB** [8%] CP[NU]   * **1:14** ιησου *rell* | 1 χριστου [15%] CP   † **1:15** προς υμας ελθειν το προτερον **f**³⁵ (21.6%) | 1235 (2.3%) OC,TR | 123 **K** (0.3%) | 31245 (61.1%) RP,HE,CP | 3125 (4%) | 45123 (1.5%) | 5123 **A,B,C** (7%) NU | 5312 (1.7%) | two further variations (0.3%) (The only real question here is the position of ελθειν, before or after προς υμας—note that all the early MSS agree with **f**³⁵ about that.)   ‡ **1:15** εχητε **f**³⁵ **A** [97%] RP,HE,OC,TR,CP | σχητε **KB,C** [3%] NU   § **1:16** διελθειν **f**³⁵ (**K**)**B,C** [85%] RP,HE,OC,TR,NU | ελθειν [13%] CP | απελθειν **A** [2%]   * **1:16** υφ *rell* | αφ **p**⁴⁶ [12%]   † **1:17** βουλευομενος **f**³⁵ [80%] RP,HE,TR,CP | βουλομενος **p**⁴⁶ **KA,B,C** [20%] OC,NU   ‡ **1:18** εγενετο **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εστιν **p**⁴⁶ **KA,B,C** [3%] NU   § **1:19** γαρ του θεου **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 **KA,B,C** [4%] NU | 213 **p**⁴⁶ | 13 [0.5%] | long omission [5%]   * **1:20** επαγγελια **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KB,C** [80%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 του **A** [20%] CP   † **1:20** το *rell* | τω **f**^{35pt} [10%] | — **p**⁴⁶ [0.5%]   ‡ **1:20** και εν αυτω **f**³⁵ (90.8%) RP,HE,OC,TR,CP | και δι αυτου **p**⁴⁶ (1.3%) | διο και δι αυτου **KA,B,C** (6.7%) NU | three conflateions (0.8%) | three other variants (0.5%)   § **1:20** το *rell* | τω **f**^{35pt} [10%] | — **K** [0.5%]   * **1:20** δι *rell* | — **C** [10%]   † **1:21** ημας συν υμιν *rell* | υμας 2 ημιν **C** [5%] CP | 12 ημιν [4%]   ‡ **1:22** ο *rell* | — **KA,C** [10%]   § **1:22** αρραβωνα *rell* | αραβωνα **KA** [10%] | αρραβωνα [3%]   * **2:1** δε **f**³⁵ **KA,C** [98%] RP,HE,OC,TR,CP | γαρ **p**^{46B} [2%] NU   † **2:1** εν λυπη προς υμας ελθειν **f**³⁵ **KA,B,C** [95%] RP,HE,CP,NU | 51234 [3.5%] TR | 12534 **p**^{46v} [1.5%] OC   ‡ **2:2** εστιν **f**³⁵ [99%] RP,HE,OC,TR,CP | — **KA,B,C** [1%] NU   § **2:3** υμιν **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **KA,B,C** [3%] NU   * **2:3** λυπην **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KA,B,C** (90.2%) RP,HE,OC,TR,NU | 1 επι 1 (5.5%) | 1 επι λυπη (3.8%) CP? | λυπη (0.5%)   † **2:3** εχω **f**³⁵ **C** [95%] RP,HE,OC,TR | σχω **p**⁴⁶ **KA,B** [5%] CP,NU   ‡ **2:5** αλλα *rell* | αλλ [15%] TR

μὴ ἐπιβαρῶ) πάντας ὑμᾶς. ⁶ Ἰκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων, ⁷ ὥστε, τοῦναντίον, μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ παρακαλέσαι, μὴ πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος. ⁸ Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην.

⁹ Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα· ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπήκοοί ἐστε. ¹⁰ Ὡ δέ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ· ὅτι καὶ γὰρ ἐγώ, εἴ τι κεχάρισμαι ὧ, * κεχάρισμαι δι' ὑμᾶς ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, ¹¹ ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν.

An afterthought

¹² Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεωγμένης ἐν Κυρίῳ, ¹³ οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ† μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου· ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν.

We have a glorious ministry

A fragrance of life

¹⁴ Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ. ¹⁵ Ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ, ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις— ¹⁶ οἷς μὲν ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν—καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; ¹⁷ Οὐ γὰρ ἐσμεν ὡς οἱ λοιποί, ὅτι καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, * ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ κατενώπιον τοῦ† Θεοῦ, ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν.

3

An aside

¹ (Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; Εἰ* μὴ χρῆζομεν,† ὥς τινες, συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν;‡ ² Ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων· ³ φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ, διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶν λιθίναις ἀλλ' ὅτι ἐν πλαξὶν καρδίαις* σαρκίνοις.†)

Competent ministers

⁴ Πεποιθήσιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν· ⁵ οὐχ ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαι τι‡ ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ— ⁶ ὃς καὶ ἰκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης· οὐ γράμματος, ἀλλὰ Πνεύματος, τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, ὁ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ.

§ 2:10 καὶ ἐγώ f³⁵ C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | καγώ p⁴⁶ xA,B [5%] NU * 2:10 εἰ τι κεχαρισμαι ω f³⁵ (83.7%) RP,HE,OC,TR,CP | 123 (9.8%) [this variant also omits the following κεχαρισμαι] | 4312 (1.5%) | ο 312 p⁴⁶ xB (1.5%) NU | ο καὶ χορισμαι 12 A,C (1.2%) | 12 καὶ χαρισμαι 4 (0.8%) | three other variants (1.5%) † 2:13 τω rell | το [11%] | του x [1%] ‡ 2:16 ὁσμη f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 ἐκ p⁴⁶ xA,B,C [3%] NU (Twice.) § 2:17 λοιποὶ f³⁵ p⁴⁶ (53.5%) RP,HE,OC,CP | πολλοὶ xA,B,C (46.2%) TR,NU | conflation (0.3%) * 2:17 εἰλικρινείας f³⁵ [25%] | εἰλικρινείας (B) [58%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εἰλικρινείας C [15.5%] | ιλικρινείας (p⁴⁶) xA [1.5%] † 2:17 κατενώπιον του f³⁵ (89.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 (4.7%) | κατεναντι p⁴⁶ xA,B,C (3.4%) NU | κατεναντι 2 (2%) | conflation (0.3%) * 3:1 εἰ f³⁵ A [80%] RP,HE,OC,TR,CP | η p⁴⁶ xB,C [20%] NU † 3:1 χρῆζομεν rell | χρῆζομεν [8%] | χρειζομεν [3%] | χρῆζωμεν [2%] | two other variants [1%] ‡ 3:1 συστατικῶν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xA,B,C [5%] NU § 3:3 ἀλλ rell | ἀλλὰ OC,some TRs * 3:3 καρδίαις f³⁵ xA,B,C [80%] RP,HE,OC,CP,NU | καρδίας [20%] TR † 3:3 σαρκίνοις rell | σαρκικαῖς CP ‡ 3:5 ἱκανοὶ ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαι τι f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 125634 A [1.5%] | 341256 (p⁴⁶) x(B)(C) [3%] NU | two other variants § 3:6 ἀποκτενεῖ f³⁵ p⁴⁶ xA,C [60%] RP,HE,CP | ἀποκτενεῖ [35%] OC,NU | ἀποκτενεῖ B [5%] TR

A greater glory

⁷ Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου, ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν* λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ—ὥστε μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋσέος† διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ (τὴν καταργουμένην)—⁸ πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; ⁹ Εἰ γὰρ ἡ ‡ διακονία τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον περισσεύει§ ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν* δόξῃ. ¹⁰ Καὶ γὰρ οὐ† δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, εἵνεκεν‡ τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης—¹¹ εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῶ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ.

¹² Ἐχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα—¹³ καὶ οὐ καθάπερ Μωϋσῆς,§ ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ,* πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου. ¹⁴ Ἀλλ',† ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν, ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον‡ τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. ¹⁵ Ἀλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα§ ἀναγινώσκεται* Μωσῆς,† κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται. ¹⁶ Ἡνίκα δ' ἂν‡ ἐπιστρέψῃ§ πρὸς Κύριον, περαιοῖται τὸ κάλυμμα. ¹⁷ Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ* ἐλευθερία. ¹⁸ Ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος.

4

But it isn't easy

¹ Διὰ τοῦτο, ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, καθὼς ἡλεήθημεν, οὐκ ἐκκακοῦμεν.* ² Ἀλλὰ,† ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστῶντες‡ ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ³ Εἰ δὲ καὶ ἔστιν κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶν κεκαλυμμένον, ⁴ ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσεν τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς§ τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ.*

* **3:7** ἐν f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [3%] NU † **3:7** μωυσεος f³⁵ [35%] CP | μωυσεως p⁴⁶ κB,C [55%] RP,HE,OC,NU | μωσεως A [10%] TR ‡ **3:9** η f³⁵ B [95.5%] RP,HE,OC,TR,CP | τη p⁴⁶ κA,C [3%] NU | — [1.5%] § **3:9** περισσευει f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [96%] RP,HE,OC,TR,NU | περισσευσει [3%] CP | two other variants [1%] * **3:9** ἐν f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [2%] NU † **3:10** ου f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [95%] RP,HE,CP,NU | ουδε [5%] OC,TR ‡ **3:10** εινεκεν f³⁵ p⁴⁶ κA,B [43%] CP,NU | ενεκεν C [57%] RP,HE,OC,TR § **3:13** μωυσης f³⁵ κB,C [88%] RP,HE,OC,CP,NU | μωσης A [12%] TR * **3:13** εαυτου f³⁵ κ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | αυτου A,B,C [10%] NU † **3:14** αλλ rell | αλλα B,NU | — p⁴⁶ has a long lacuna ‡ **3:14** σημερον f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 ημερας p⁴⁶ κA,B,C [10%] NU § **3:15** ηνικα f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 αν κA,B,C [5%] NU | 1 εαν p⁴⁶ * **3:15** αναγινωσκεται f³⁵ [88%] RP,HE,OC,TR,CP | αναγινωσκηται A,C [10%] NU | αναγεινωσκηται p⁴⁶ κB | αναγινωσκητε [1%] † **3:15** μωσης f³⁵ A [40%] TR | μωυσης p⁴⁶ κB,C [60%] RP,HE,OC,CP,NU ‡ **3:16** δε αν f³⁵ B [96%] RP,HE,OC,TR,CP | δε εαν p⁴⁶ κA [1%] NU | δε C [2%] | δε 2 [1%] § **3:16** επιστρεψη rell | επιστρεψει [18%] * **3:17** εκει f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [2%] NU * **4:1** εκκακουμεν f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εγκακουμεν κA,B [2%] NU | ενκακουμεν p⁴⁶ [1%] † **4:2** αλλα rell | αλλ [20%] OC,TR ‡ **4:2** συνιστωντες f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | συνιστανοντες p⁴⁶ B [2.5%] NU | συνισταντες κC [3%] | συνιστοντες [0.5%] § **4:4** αυτοις f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [3%] NU * **4:4** θεου f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [78%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 του αορατου [22%] CP

⁵ Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν† Κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν· ⁶ ὅτι ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκοτῶν φῶς λάμψαι‡ ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ§ Χριστοῦ. ⁷ Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστροκίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἧ τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν— ⁸ ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι· ⁹ διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι· ¹⁰ πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου* Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ. ¹¹ Αἰεὶ γὰρ ἡμεῖς, οἱ ζῶντες, εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν. ¹² Ὡστε, ὁ μὲν† θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν.

Momentary affliction, eternal glory

¹³ Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «Ἐπίστευσα· διὸ ἐλάλησα,» καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν, ¹⁴ εἰδότες ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καὶ ἡμᾶς διὰ‡ Ἰησοῦ ἐγερεῖ§ καὶ παραστήσει σὺν ὑμῖν.* ¹⁵ Τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχαριστίαν† περισσεύσῃ‡ εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

¹⁶ Διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν§—ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἕξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται,* ἀλλ' ὁ ἔσωθεν† ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα— ¹⁷ τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, ¹⁸ μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια.

5

We live by faith

¹ Οἶδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν (οἰκίαν ἀχειροποίητον), αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ² Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες· ³ εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι* οὐ γυμνοὶ εὐρεθησόμεθα. ⁴ Καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνῳ στενάζομεν βαρούμενοι—ἐφ' ᾧ † οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι· ἵνα καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς.

⁵ Ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο Θεός, ὁ καὶ‡ δοὺς ἡμῖν τὸν ἄρραβῶνα τοῦ Πνεύματος. ⁶ Θαρροῦντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ⁷ —διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἰδους— ⁸ θαρροῦμεν δὲ καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημήσαι

† 4:5 χριστον ιησουν f³⁵ B [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶KA,C [3%] NU ‡ 4:6 λαμψαι f³⁵ C [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | λαμψει p⁴⁶KA,B [1.5%] NU § 4:6 ιησου f³⁵ p⁴⁶KC [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — A,B [0.5%] | χριστου 1 [1%] * 4:10 κυριου f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B,C [5%] NU † 4:12 μεν f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶(K)A,B,C [4%] NU ‡ 4:14 δια f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | συν p⁴⁶KB,C [4%] NU § 4:14 εγερει f³⁵ p⁴⁶KB,C [87%] RP,HE,OC,TR,NU | εξεγερει [13%] CP * 4:14 υμιν rell | ημιν [15%] † 4:15 ευχαριστιαν rell | ευχαριστησαν [13%] ‡ 4:15 περισσευση rell | περισσευση [9%] | περισσευσει [10%] | περισσευει [2%] § 4:16 εκκακουμεν f³⁵ C [98%] RP,HE,OC,TR,CP | εγκακουμεν (p⁴⁶)KB [2%] NU * 4:16 διαφθειρεται f³⁵ p⁴⁶KB(C) [78%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | φθειρεται [22%] † 4:16 εσωθεν f³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR | εσω [10%] CP | εσω ημων p⁴⁶KB,C [4%] NU | 1 ημων [1%] * 5:3 ενδυσασμενοι f³⁵ p⁴⁶KB,C [99%] RP,HE,OC,TR,CP | εκδυσασμενοι D,NU | εκλυσασμενοι [0.5%] † 5:4 εφ ω f³⁵ KB,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | επειδη [5%] TR (Just for the record, f³⁵ has ω [no aspiration]—since the εφ indicates that the following vowel is aspirated, they were just saving ink, avoiding the redundancy.) ‡ 5:5 και f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KB,C [3%] NU

ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον. ⁹ Διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα (εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε ἐκδημοῦντες) εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. ¹⁰ Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ* τοῦ σώματος, πρὸς ᾧ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν.† ¹¹ Εἰδότες οὖν τὸν φόβον τοῦ Κυρίου, ἀνθρώπους πείθομεν.

Why Christ died

Θεῷ δὲ πεφανερώμεθα· ἐλπίζω δὲ καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι. ¹² Οὐ γὰρ‡ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν, ἀλλὰ§ ἀφορμὴν διδόντες ὑμῖν καυχήματος* ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς ἐν προσώπῳ καυχωμένους† καὶ οὐ‡ καρδίᾳ.

¹³ Εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, Θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν. ¹⁴ Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο· ὅτι εἰς εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον· ¹⁵ καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ πάντων* ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.

We are Christ's ambassadors

¹⁶ Ὡστε, ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἶδαμεν κατὰ σάρκα—εἰ δὲ† καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ‡ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν— ¹⁷ ὥστε, εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ, γέγονεν καινὰ τὰ πάντα.§ ¹⁸ Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ Ἰησοῦ* Χριστοῦ καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς, ¹⁹ ὥς ὅτι Θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσω† ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος‡ ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς.

²⁰ Ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν. Δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ· Καταλλάγητε τῷ Θεῷ. ²¹ Τὸν γὰρ§ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα* δικαιοσύνη Θεοῦ† ἐν αὐτῷ.

6

¹ Συνεργοῦντες δὲ καὶ* παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δέξασθαι ὑμᾶς, ² λέγει γάρ· «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι.» Ἰδοὺ, νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος· ἰδοὺ, νῦν ἡμέρα σωτηρίας.

What it costs to be Christ's ambassadors

³ (Μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπὴν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία· ⁴ ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες† ἑαυτοὺς ὡς Θεοῦ διάκονοι ἐν ὑπομονῇ πολλῇ—ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ⁵ ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν

§ 5:10 κομισηται *rell* | κομισητε [7%] CP | εκομισηται *x* | κομησηται [15%] * 5:10 δια *rell* | ιδια *p*⁴⁶ CP † 5:10 κακον *f*³⁵ *p*⁴⁶ B (94.2%) RP,HE,OC,TR,CP | φαυλον *x*C,048 (4.7%) NU | four other variants (1.2%) ‡ 5:12 γαρ *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*⁴⁶*x*B,C [3%] NU § 5:12 αλλα *rell* | αλλ [15%] CP * 5:12 καυχηματος *rell* | καυχησεως CP † 5:12 καυχωμενους *rell* | καυχομενους [17%] ‡ 5:12 ου *f*³⁵ C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ουκ [1%] | μη εν *p*⁴⁶*x*B [4%] NU § 5:14 ει *f*³⁵ C [50%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*⁴⁶*x*B [50%] NU (OC has small print.) * 5:15 παντων *f*³⁵ [35%] | αυτων *p*⁴⁶*x*B,C [55%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | αυτων 1 [10%] † 5:16 δε *f*³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*⁴⁶*x*B [2%] NU ‡ 5:16 αλλα *rell* | 1 και CP § 5:17 καινα τα παντα *f*³⁵ (56.3%) RP,HE,OC,TR | 231 (40.6%) CP | 1 *p*⁴⁶*x*B,C,048 (2.3%) NU | five other readings (0.8%) * 5:18 ιησου *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*⁴⁶*x*B,C [3%] NU † 5:19 καταλασσω *rell* | καταλασσω *x* [20%] | καταλασων [1%] | καταλλασσον [1%] | καταλασον [1%] ‡ 5:19 θεμενος *f*³⁵ [45%] CP | 1 εν *p*⁴⁶*x*B,C [55%] RP,HE,OC,TR,NU § 5:21 γαρ *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*⁴⁶*x*B,C [3%] NU * 5:21 γενωμεθα *f*³⁵ *p*⁴⁶*x*B,C [85%] RP,HE,OC,CP,NU | γινωμεθα [5%] TR | γενομεθα [10%] † 5:21 δικαιοσυνη θεου *rell* | 21 [11%] * 6:1 και *rell* | — [16%] † 6:4 συνιστωντες *f*³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | συνισταντες *p*⁴⁶*x*C [2%] NU | συνιστανοντες B [2%] | συνιστοντες [1%]

κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις· ⁶ ἐν ἀγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ⁷ ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει Θεοῦ, διὰ τῶν ὀπλῶν τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν· ⁸ διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς, ⁹ ὡς ἀγνοοῦμενοι καὶ ἐπιγινωσκόμενοι, ὡς ἀποθνήσκοντες καὶ ἰδοὺ ζῶμεν, ὡς παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι· ¹⁰ ὡς λυπούμενοι ἀεὶ δὲ χαίροντες, ὡς πτωχοὶ πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες.)

An aside

¹¹ Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέωγεν πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδιά ἡμῶν πεπλάτυνται. ¹² Οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν. ¹³ Τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν (ὡς τέκνοις λέγω), πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς.

Separation is a 'must'

¹⁴ Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας; Τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ¹⁵ Τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίᾳ;* Ἦ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; ¹⁶ Τίς δὲ συγκατάθεσις ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; Ὑμεῖς† γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐστε‡ ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ Θεὸς ὅτι· «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεὸς καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός.» ¹⁷ Διὸ «Ἐξέλθετε* ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε,» λέγει Κύριος, «καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς.» ¹⁸ Καί, «Ἔσομαι ὑμῖν εἰς Πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ† μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος Παντοκράτωρ.»

7

¹ Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοί, καθарίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην* ἐν φόβῳ Θεοῦ.

Titus, and the first letter

Introduction

² Χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἡδίκησαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκτήσαμεν. ³ Οὐ πρὸς κατάκρισιν† λέγω, προεῖρηκα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε, εἰς τὸ συναποθανεῖν καὶ συζῆν. ⁴ Πολλή μοι παρρησία πρὸς ὑμᾶς· πολλή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν. Πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει, ὑπερπερισεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.

Enter Titus

⁵ Καὶ γάρ, ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακεδονίαν οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι—ἔξωθεν μάχαι, ἔσωθεν φόβοι. ⁶ Ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεσεν ἡμᾶς, ὁ Θεός,‡ ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου· ⁷ οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει ἣ παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων§ ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθησιν, τὸν ὑμῶν ὀδυρμόν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ, ὥστε με* μᾶλλον χαρῆναι.

‡ 6:14 τις δε f³⁵ [93%] RP,HE,OC,TR,CP | η 1 p⁴⁶ κB,C [7%] NU § 6:15 χριστῳ f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | χριστου p⁴⁶ κB,C [2%] NU * 6:15 βελιαρ rell | βελιαν [15%] | βελιαλ OC,CP † 6:16 υμεις f³⁵ p⁴⁶ C [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ημεις κB [4%] NU ‡ 6:16 εστε f³⁵ p⁴⁶ C [93%] RP,HE,OC,TR,CP | εσμεν κB [4%] NU | εσται [3%] § 6:16 μοι f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | μου p⁴⁶ κB,C [2%] NU * 6:17 εξελθετε f³⁵ [95%] RP,HE,TR,CP | εξελθατε p⁴⁶ B,C [5%] OC,NU | εξελθαται κ † 6:18 εσεσθε rell | εσεσθαι [11%] * 7:1 αγιωσυνην rell | αγιοσυνην [11%] | αγιωσυνης p⁴⁶ † 7:3 ου προς κατακρισιν f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 p⁴⁶ κB,C [3%] NU ‡ 7:6 ο θεος rell | — CP § 7:7 αναγγελλων rell | αναγγελων [6%] CP * 7:7 με rell | — [12%]

The effect of the first letter

⁸ Ὅτι εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, οὐ μεταμέλομαι (εἰ καὶ μετεμελόμην), βλέπω γὰρ[†] ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὥραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς. ⁹ Νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. Ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ Θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν. ¹⁰ Ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται,[‡] ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται. §

¹¹ Ἴδου γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς,* πόσῃν κατειργάσατο[†] ὑμῖν σπουδὴν—ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλ'[‡] ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλ'[§] ἐκδίκησιν. Ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἀγνοοῦς εἶναι ἐν* τῷ πράγματι. ¹² Ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ εἵνεκεν[†] τοῦ ἀδικήσαντος, οὐδὲ εἵνεκεν[‡] τοῦ ἀδικηθέντος, ἀλλ' εἵνεκεν[§] τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδὴν ὑμῶν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν* πρὸς ὑμᾶς, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ¹³ Διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα.

Titus again

Ἐπὶ τῇ παρακλήσει ὑμῶν, περισσοτέρως δὲ[†] μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ Τίτου, ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν. ¹⁴ Ὅτι εἴ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύχημαι, οὐ κατησχύνθη, ἀλλ' ὥς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτως καὶ ἡ καύχησις ἡμῶν ἡ ἐπὶ Τίτου ἀλήθεια ἐγενήθη. ¹⁵ Καί, τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστίν, ἀναμιμνησκομένου τὴν πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε αὐτόν. ¹⁶ Χαίρω ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν ὑμῖν.

The collection for the church in Jerusalem

8

The Macedonian example

¹ Γνωρίζομεν* δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δεδομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας, ² ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεΐα τῆς χαρᾶς αὐτῶν καὶ ἡ κατὰ βάθους πτωχεΐα αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον[†] τῆς ἀπλότητος αὐτῶν. ³ Ὅτι κατὰ δύναμιν, μαρτυρῶ, καὶ ὑπὲρ[‡] δύναμιν, αὐθαίρετοι, ⁴ μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι ἡμῶν τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους δέξασθαι ἡμᾶς § ⁵ —καὶ οὐ καθὼς ἡλπίσαμεν, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ Κυρίῳ (καὶ ἡμῖν, διὰ θελήματος Θεοῦ), ⁶ εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς Τίτον, ἵνα καθὼς προενήρξατο, οὕτως καὶ ἐπιτελέσῃ* εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην. ⁷ Ἀλλ' ὥσπερ ἐν παντὶ περισσεύετε

† 7:8 γὰρ f³⁵ κC [99.5%] RP,HE,OC,TR,CP[N]U | — (p⁴⁶)B [0.5%] ‡ 7:10 κατεργάζεται f³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | εργαζεται p⁴⁶ κB,C [1.5%] NU § 7:10 ἡ δε του κοσμου λυπη θανατον κατεργάζεται rell | — [14%] CP (A clear case of homoioteleuton.) * 7:11 υμας f³⁵ [86%] RP,HE,OC,TR,CP | ημας [12%] | — p⁴⁶ κB,C [2%] NU † 7:11 κατειργασατο rell | 1 εν C [18%] CP ‡ 7:11 ἀλλ f³⁵ [27%] | ἀλλὰ p⁴⁶ κA,B,C [73%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § 7:11 ἀλλ f³⁵ [50%] TR | ἀλλὰ p⁴⁶ κA,B,C [50%] RP,HE,OC,CP,NU * 7:11 εν f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — κB,C [4%] NU † 7:12 εινεκεν f³⁵ [65%] RP,HE,OC,TR,CP | ενεκεν κB,C [35%] NU ‡ 7:12 εινεκεν f³⁵ [65%] RP,HE,OC,TR,CP | ενεκεν κB,C [35%] NU § 7:12 εινεκεν f³⁵ [65%] RP,HE,OC,TR | ενεκεν p⁴⁶ κB,C [35%] CP,NU * 7:12 ημων rell | υμων κ [14%] † 7:13 τη παρακλησει υμων περισσοτερωσ δε f³⁵ [75%] TR | 1234 [2%] | 12534 [2%] | 51234 [17%] RP,HE,OC,CP | 512 ημων 4 κB(C) [3%] NU | 12 ημων 4 p⁴⁶ * 8:1 γνωριζομεν rell | γνωριζω [23%] OC | γνωριζωμεν [2%] † 8:2 τον πλουτον f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | το πλουτος p⁴⁶ κB,C [2%] NU ‡ 8:3 υπερ f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | παρα κB,C [2%] NU § 8:4 δεξασθαι ημας f³⁵ [30%] CP,TR | — p⁴⁶ κB,C [70%] RP,HE,OC,NU * 8:6 επιτελεση rell | επιτελεσει [24%]

—πίστει καὶ λόγῳ καὶ γνώσει καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν[†] ἀγάπῃ
—ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε.

Christ's example

⁸ Οὐ κατ' ἐπιταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐτέρων σπουδῆς καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων. ⁹ Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ἡμᾶς[‡] ἐπτώχευσεν, πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε. ¹⁰ Καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι (τοῦτο γὰρ ὑμῖν συμφέρει, οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε ἀπὸ πέρυσι). ¹¹ νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε—ὅπως καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, οὕτως καὶ τὸ ἐπιτελέσαι—ἐκ τοῦ ἔχειν ¹² (εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται, καθὼς ἐὰν[§] ἔχη^{*} τις,[†] εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὼς[‡] οὐκ ἔχει). ¹³ Οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ[§] θλίψις, ¹⁴ ἀλλ' ἐξ ἰσότητος—ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περισσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περισσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα—ὅπως γένηται ἰσότης. ¹⁵ καθὼς γέγραπται. «Ὁ^{*} τὸ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασεν, καὶ ὁ [†] τὸ ὀλίγον οὐκ ἡλαττόνησεν.»

When handling money, avoid criticism

¹⁶ Χάρις δὲ τῷ Θεῷ τῷ διδόντι[‡] τὴν αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ Τίτου. ¹⁷ ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο, σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθεν πρὸς ὑμᾶς. ¹⁸ Συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν οὗ ὁ § ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. ¹⁹ οὐ μόνον δέ—ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ, τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ^{*} τοῦ Κυρίου δόξαν, καὶ προθυμίαν ἡμῶν,[†] ²⁰ στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς[‡] μωμήσῃται ἐν τῇ ἀδρότῃ ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν. ²¹ προνοούμενοι[§] καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων. ²² Συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις σπουδαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον, πεποιθήσει πολλῇ τῇ εἰς ὑμᾶς.* ²³ Εἴτε ὑπὲρ Τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός· εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα Χριστοῦ. ²⁴ Τὴν οὖν ἐνδειξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν (καὶ ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν) εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθε[†] εἰς[‡] πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.

9

A little precaution

¹ Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, περισσὸν μοί ἐστιν τὸ γράφειν ὑμῖν. ² οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν, ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι

† 8:7 ὑμων εν ημιν f³⁵ xC [90%] RP,HE,OC,TR,CP | ημων εν υμιν (p⁴⁶)B [7%] NU | 12 υμιν [1.5%] | two other variants ‡ 8:9 ημας f³⁵ C [40%] | υμας p⁴⁶xB [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § 8:12 καθὼς εαν f³⁵ B,C [30%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | καθὼς αν x [3%] | καθὼς εαν [58%] | καθὼς ὁ αν [9%] * 8:12 εχη rel | εχει [13%] † 8:12 τις f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | —xB,C [10%] NU ‡ 8:12 καθὼς rel | καθὼς [58%] [The meaning would appear to be virtually the same.] § 8:13 δε f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | —xB,C [2%] NU * 8:15 ο rel | ω [1%] CP † 8:15 ο rel | ω [1%] CP | — [39%] ‡ 8:16 διδοντι f³⁵ xB(C)I [65%] RP,HE,OC,TR,CP | δοντι p⁴⁶ [34%] NU | διδουντι [1%] § 8:18 ο rel | — [1%] CP * 8:19 αυτου f³⁵ x [92%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | —B,C [5%] | αυτην [3%] | —p⁴⁶ has a long omission † 8:19 ημων f³⁵ xB,C [94%] RP,HE,OC,NU | υμων [6%] CP,TR | —p⁴⁶ has a long omission ‡ 8:20 ημας rel | υμας [15%] § 8:21 προνοουμενοι f³⁵ (85.1%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 γαρ C (5.5%) | προνοουμεν γαρ p⁴⁶xB (8.7%) NU | προνοουμεν (0.7%) * 8:22 υμας rel | ημας [14%] † 8:24 ενδειξασθε f³⁵ C [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | ενδεικνυμενοι B [1%] NU | ενδειξασθαι (x) [1.5%] ‡ 8:24 εις f³⁵ xB,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | και 1 [5%] TR

Μακεδόσιν, ὅτι Ἀχαΐα παρεσκευάσται ἀπὸ πέρυσι, καὶ ὁ * ἐξ† ὑμῶν ζῆλος ἠρέθισεν τοὺς πλείονας. ³ Ἐπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφοὺς ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα καθὼς ἔλεγον, παρεσκευασμένοι‡ ἦτε ⁴ —μή πως, ἐὰν ἔλθωσιν σὺν ἐμοὶ Μακεδόνες καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκευάστους, καταισχυρθώμεν ἡμεῖς (ἵνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς) ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ τῆς καυχήσεως.* ⁵ Ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην παρακαλέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς καὶ προκαταρτίσωσιν τὴν προκατηγγελημένην† εὐλογίαν ὑμῶν, ταύτην ἐτοίμην εἶναι, οὕτως ὡς εὐλογίαν καὶ μὴ ὡς‡ πλεονεξίαν.

Kingdom economics

⁶ Τοῦτο δέ, ὁ σπείρων φειδομένως φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. ⁷ Ἐκαστος καθὼς προαιρεῖται§ τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης, ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός. ⁸ Δυνατὸς* δὲ ὁ Θεὸς πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν— ⁹ καθὼς γέγραπται· «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα»— ¹⁰ ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα† τῷ σπείρουντι καὶ ἄρτον εἰς βρώσιν χορηγῆσαι,‡ καὶ πληθύναι§ τὸν σπόρον ὑμῶν καὶ αὐξῆσαι* τὰ γενήματα† τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν· ¹¹ ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἀπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ. ¹² Ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας‡ ταύτης οὐ μόνον ἐστὶν προσαναπληροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν τῷ Θεῷ ¹³ —διὰ τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης, δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ὑποταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάντας— ¹⁴ καὶ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν, ἐπιποθούντων ὑμᾶς διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμῖν.

¹⁵ Χάρις δὲ§ τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγῇ αὐτοῦ δωρεᾷ.

Paul's defense of his apostolic authority

10

Weapons of spiritual warfare

¹ Αὐτὸς δὲ ἐγώ, Παῦλος, παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πραότητος* καὶ ἐπιεικείας τοῦ Χριστοῦ (ὃς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαρρῶ εἰς ὑμᾶς). ² Δέομαι δέ, τὸ μὴ παρὼν θαρρῆσαι τῇ πεποιθήσει ἣ λογίζομαι τολμῆσαι ἐπὶ

* **9:2** ο **f**³⁵ C [99%] RP,HE,OC,TR,CP | το **p**⁴⁶ κB [1%] NU † **9:2** ἐξ **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ κB,C [3%] NU ‡ **9:3** παρεσκευασμενοι *rell* | παρασκευασμενοι [20%] | παρασκευασαμενοι [3%] § **9:4** λεγωμεν **f**³⁵ κB [93%] RP,HE,OC,TR,CP | λεγω **p**⁴⁶ C [1%] NU | λεγομεν [2%] | omit whole clause [4%] [homoioteleuton]

* **9:4** της καυχησης **f**³⁵ (96.3%) RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ κB,C (3.7%) NU † **9:5** προκατηγγελημενην **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | προεπηγγελημενην **p**⁴⁶ κB,C [3%] NU | κατηγγελημενην [1%] ‡ **9:5** ως **f**³⁵ **p**⁴⁶ κB,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | ωσπερ [4%] TR | — [1%] § **9:7** προαιρειται **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | προηρηται κB,C [1%] NU | προειρηται [2%] | four other variants [2%] * **9:8** δυνατος **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | δυνατει **p**⁴⁶ κB,C [2%] NU † **9:10** σπερμα **f**³⁵ κC [99%] RP,HE,OC,TR,CP | σπορον **p**⁴⁶ B [1%] NU ‡ **9:10** χορηγησαι **f**³⁵ (95%) RP,HE,OC,TR,CP | χορηγησει **p**⁴⁶ κB,C,048 (5%) NU (This form, and the next two, have usually been taken as Optative, but I understand them to be Aorist Infinitive.) § **9:10** πληθυνα **f**³⁵ (95.5%) RP,HE,OC,TR,CP | πληθυνει **p**⁴⁶ κB,048 (4.5%) NU | πληθυνη C * **9:10** αυξησαι **f**³⁵ **p**⁴⁶ (95.8%) RP,HE,OC,TR,CP | αυξησει κB,C,048 (4.2%) NU † **9:10** γεννηματα **f**³⁵ **p**⁴⁶ κB,C [94%] RP,HE,OC,CP,NU | γεννηματα [6%] TR ‡ **9:12** λειτουργιας *rell* | λειτουργειας C [2%] CP § **9:15** δε **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ κB,C [2%] NU * **10:1** πραοτητος **f**³⁵ C [98%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτητος κB [2%] NU

τινας τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας. ³ Ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα, ⁴ τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας† ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων· ⁵ λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ· ⁶ καὶ ἐν ἐτοίμῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν, ὅταν πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή.

Paul is criticized

⁷ Τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε; Εἴ τις πέποιθεν ἐαυτῷ Χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω πάλιν ἀφ'‡ ἐαυτοῦ, ὅτι καθὼς αὐτὸς Χριστοῦ, οὕτως καὶ ἡμεῖς Χριστοῦ. § ⁸ Ἐάν τε* γὰρ καὶ† περισσότερόν τι καυχῆσωμαι‡ περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν (ἧς ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν§ εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν), οὐκ αἰσχυνθήσομαι, ⁹ ἵνα* μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν. ¹⁰ Ὅτι, «Αἱ μὲν ἐπιστολαί,† φησί, «βαρεῖται καὶ ἰσχυραί, ἡ δὲ παρουσία‡ τοῦ σώματος ἀσθενής, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος.» ¹¹ Τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος, ὅτι οἱοί ἐσμεν τῷ λόγῳ δι' ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ.

Proper limits for boasting

¹² Οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρίναι ἢ συγκρίναι ἐαυτοὺς τισιν τῶν ἐαυτοὺς συνιστανόντων· ἀλλὰ§ αὐτοί, ἐν ἐαυτοῖς ἐαυτοὺς μετροῦντες καὶ συγκρίνοντες ἐαυτοὺς ἐαυτοῖς, οὐ συνιοῦσιν.* ¹³ Ἡμεῖς δὲ οὐχὶ† εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μέτρου, ἐφικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν. ¹⁴ Οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑμᾶς ὑπερεκτείνομεν ἐαυτοὺς, ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ· ¹⁵ οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλοτρίοις κόποις, ἐλπίδα δὲ‡ ἔχοντες, ἀξαναομένης τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσεῖαν, ¹⁶ εἰς τὰ ὑπερέκεινα§ ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι (οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι εἰς τὰ ἔτοιμα καυχῆσασθαι).

¹⁷ «Ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.» ¹⁸ Οὐ γὰρ ὁ ἐαυτὸν συνιστῶν,* ἐκεῖνός ἐστιν δόκιμος, ἀλλ'† ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν.

11

A godly jealousy

¹ Ὁφελον* ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ·† ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου. ² Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλῳ,‡ ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ Χριστῷ. ³ Φοβοῦμαι δὲ μή πως, ὡς ὁ ὄφεις Εὐαν ἐξηπάτησεν§

† 10:4 στρατείας f³⁵ p⁴⁶ [77%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | στρατίας xB,C [23%] ‡ 10:7 αφ f³⁵ c [93%] RP,HE,OC,TR,CP | εφ p⁴⁶ xB [7%] NU § 10:7 χριστου f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶(x)B,C [5%] NU * 10:8 τε f³⁵ x [96%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶B,C [4%] † 10:8 και f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶xB,C [4%] NU ‡ 10:8 καυχησωμαι rell | καυχησομαι [15%] § 10:8 ημιν f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ημων [2%] | — p⁴⁶xB,C [2%] NU * 10:9 ινα rell | 1 δε [7%] CP † 10:10 μεν επιστολαι f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶v xB [2%] NU ‡ 10:10 παρουσια rell | παρρησια CP § 10:12 αλλα rell | αλλ [17%] * 10:12 συνιουσιν f³⁵ (92.3%) RP,HE,OC,TR,CP | συνιωσιν (1.8%) | συνιασιν p⁴⁶ (4.7%) NU | συνισασιν x (0.5%) | συνειασιν B | — (0.5%) † 10:13 ουχι f³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR,CP | ουκ p⁴⁶xB [15%] NU ‡ 10:15 δε rell | — [25%] § 10:16 υπερεκεινα rell | υπερεπεκεινα [5%] CP * 10:18 συνιστων f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | συνιστανων p⁴⁶xB [5%] NU † 10:18 αλλ rell | αλλα p⁴⁶B,NU * 11:1 οφελον rell | ωφελον [25%] † 11:1 τη αφροσυνη f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | τι αφροσυνης p⁴⁶xB [2%] NU | τι 2 [3%] | three other variants [1%] ‡ 11:2 θεου ζηλω f³⁵ xB [95%] RP,HE,OC,TR,NU | 21 [5%] CP § 11:3 ευαν εξηπατησεν f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 (x)B [6%] NU

ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτως φθαρῇ* τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος† τῆς εἰς τὸν Χριστόν. ⁴ Εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἠνείχεσθε.‡

Paul ministered without charge

⁵ Λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων. ⁶ Εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ’ οὐ τῇ γνώσει—ἀλλ’ ἐν παντὶ φανερωθέντες§ ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς. ⁷ Ἡ ἁμαρτίαν ἐποίησα ἑαυτὸν* ταπεινῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε, ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ Θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν; ⁸ Ἀλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὁψώνιον πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν, ⁹ καὶ παρῶν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεὶς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός·† τὸ γὰρ ὑστέρημά μου προσανεπλήρωσαν‡ οἱ ἀδελφοί, ἐλθόντες ἀπὸ Μακεδονίας. Καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῇ ὑμῖν ἑμαυτὸν§ ἐτήρησα, καὶ τηρήσω.

Exposing deceivers

¹⁰ Ἔστιν ἀλήθεια Χριστοῦ ἐν ἐμοί· ὅτι ἡ καύχησις αὕτη οὐ φραγήσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασιν τῆς Ἀχαΐας. ¹¹ Διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; Ὁ Θεὸς οἶδεν. ¹² Ὁ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν θελώντων ἀφορμὴν, ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται εὐρεθῶσιν καθὼς καὶ ἡμεῖς. ¹³ Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ. ¹⁴ Καὶ οὐ θαυμαστόν,* αὐτὸς γὰρ ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός. ¹⁵ Οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὥν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.

A little ‘necessary’ boasting

¹⁶ Πάλιν λέγω, μὴ τίς με δόξῃ ἄφρονα εἶναι. Εἰ δὲ μή γε, κἂν ὡς ἄφρονα δέξασθέ με, ἵνα κἀγὼ μικρόν τι† καυχῆσωμαι. ¹⁷ Ὁ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ Κύριον,‡ ἀλλ’ ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως. ¹⁸ Ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν§ σάρκα, κἀγὼ καυχῆσομαι ¹⁹ (ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες.). ²⁰ Ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον* δαίρει.† ²¹ Κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἡσθενήσαμεν.‡

Ἐν ᾧ δ’ ἄν τις τολμᾷ (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω), τολμῶ κἀγώ. ²² Ἑβραῖοί εἰσιν; Κἀγώ. Ἰσραηλιταί εἰσιν; Κἀγώ. Σπέρμα Ἀβραάμ§ εἰσιν; Κἀγώ. ²³ Διάκονοι Χριστοῦ εἰσιν; (παραφρονῶν λαλῶ) Ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν

* **11:3** οὕτως φθαρῇ **f**^{35pt} (62.8%) RP,CP | οὕτω **f**^{35pt} (24.2%) HE,OC,TR | 1 φθαρεῖ (8.9%) | οὕτω φθαρεῖ (2.2%) | 2 **p**⁴⁶κΒ (2%) NU (Note that the final *sigma* was by no means always dropped before a consonant.) † **11:3** ἀπλοτητος **f**³⁵ (95%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 καὶ τῆς ἀγνοητος **p**⁴⁶κΒ (5%) [NU] ‡ **11:4** ηνειχεσθε **f**³⁵ [53%] RP,TR | ανειχεσθε κ [41%] HE,OC,CP | ανεχεσθε **p**⁴⁶Β [1%] NU | ανειχεσθαι [4%] | five other variants [1%] § **11:6** φανερωθεντες **f**³⁵ (95.5%) RP,HE,OC,TR,CP | φανερωσαντες κΒ (3.9%) NU | two other variants (0.5%) | part of a longer omission **p**⁴⁶ * **11:7** εαυτον **f**³⁵ [22%] CP | εμαυτον **p**⁴⁶κΒ,C [78%] RP,HE,OC,TR,NU † **11:9** ουδενος **f**³⁵ **p**⁴⁶ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ουθενος κΒ [3%] NU ‡ **11:9** προσανεπληρωσαν *rell* | πρωσανεπληρωσαν CP § **11:9** υμιν εμαυτον **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 (**p**⁴⁶)κΒ [3%] NU | 2 [1%] * **11:14** θαυμαστον **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | θαυμα **p**⁴⁶κΒ [4%] NU † **11:16** καγω μικρον τι **f**³⁵ **p**⁴⁶κΒ [90%] RP,HE,OC,CP,NU | 231 [7%] TR | 132 [3%] ‡ **11:17** λαλω κατα κυριον **f**³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 **p**⁴⁶κΒ [6%] NU § **11:18** την **f**³⁵ Β [82%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶κ [18%] NU * **11:20** υμας εις προσωπον **f**³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 **p**⁴⁶κΒ,I [6%] NU † **11:20** δαιρει **f**³⁵ [40%] CP | δερει **p**⁴⁶(κ)Β [60%] RP,HE,OC,TR,NU ‡ **11:21** ησθενησαμεν **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | ησθενηκαμεν **p**⁴⁶κΒ [2%] NU § **11:22** αβρααμ **f**³⁵ [40%] | αβρααμ [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU

πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως,* ἐν θανάτοις πολλάκις ²⁴ — ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα† παρὰ μίαν ἔλαβον· ²⁵ τρίς ἐρραβδίσθη·‡ ἅπαξ ἐλιθάσθη· τρίς ἐναυάγησα (νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα)— ²⁶ ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις ληστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ²⁷ ἐν§ κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι— ²⁸ χωρὶς τῶν παρεκτός, ἡ ἐπισύστασις* μου† ἢ καθ’ ἡμέραν,‡ ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. ²⁹ Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;

When I am weak, then I am strong

³⁰ Εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχῆσομαι. ³¹ Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου§ Ἰησοῦ Χριστοῦ* οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι. ³² Ἐν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα† τοῦ βασιλέως ἐφρούρει τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν,‡ πιάσαι με θέλων·§ ³³ καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθη διὰ τοῦ τείχους καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

12

A visit to the third heaven

¹ Καυχᾶσθαι δὴ* οὐ συμφέρει μοι.† Ἐλεύσομαι γὰρ‡ εἰς ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις Κυρίου. ² Οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων—εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν—ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. ³ Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον—εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς§ τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν— ⁴ ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν Παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. ⁵ Ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχῆσομαι, ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου.* ⁶ Ἐὰν γὰρ θελήσω καυχῆσασθαι, οὐκ ἔσομαι ἄφρων, ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ· φείδομαι δέ, μὴ τις εἰς ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με ἢ ἀκούει τι† ἐξ ἐμοῦ.

The ‘thorn in the flesh’

* **11:23** ἐν πληγαῖς υπερβαλλοντως ἐν φυλακαῖς περισσοτερως **f**³⁵ (95.7%) RP,HE,OC,TR,CP | 456123 **ϣ**⁴⁶B (2.2%) NU | 126453 **κ** (0.5%) | long omissions (1.5%) | one other variant † **11:24** τεσσαρακοντα **f**³⁵ [99%] RP,HE,OC,TR,CP | τεσσερακοντα **ϣ**⁴⁶ **κ**B [1%] NU ‡ **11:25** ερραβδισθην **f**³⁵ [45%] OC | εραβδισθην [55%] RP,HE,TR,CP,NU § **11:27** ἐν **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — **ϣ**⁴⁶ **κ**B [2%] NU * **11:28** επισυστασις **f**³⁵ [87%] RP,HE,OC,TR,CP | επιστασις **ϣ**⁴⁶ **κ**B [3%] NU | υποστασις [10%] † **11:28** μου **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | μοι **ϣ**⁴⁶ **κ**B [2%] NU ‡ **11:28** καθ’ ἡμεραν *rell* | καθημέραν **f**³⁵ [20%] (I include this for the record, and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning, I stay with the conventional pointing.) § **11:31** κυρίου **f**³⁵ **ϣ**⁴⁶ **κ**B [60%] RP,HE,CP,NU | 1 ἡμῶν [40%] OC,TR * **11:31** χριστοῦ **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**B [4%] NU † **11:32** ἀρετα *rell* | ἀρετα NU ‡ **11:32** δαμασκηνων πολιν **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 **κ**B [3%] NU § **11:32** θελων **f**³⁵ **κ** [99.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — B [0.5%] NU * **12:1** δεη **f**³⁵ [62%] RP,HE,OC,TR,CP | δεη **ϣ**⁴⁶ B [37%] NU | δε **κ** [1%] † **12:1** συμφερει μοι **f**³⁵ (96.5%) RP,HE,OC,TR,CP | συμφερων μεν **ϣ**⁴⁶ **κ**B (2.3%) NU | συμφερων 2 (0.5%) | three other variants (0.7%) ‡ **12:1** γαρ **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | δε **ϣ**⁴⁶ **κ** [2%] NU | δε και B § **12:3** εκτος **f**³⁵ **κ** [99.5%] RP,HE,OC,TR,CP | χωρις **ϣ**⁴⁶ B [0.5%] NU * **12:5** μου **f**³⁵ **κ** [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — **ϣ**⁴⁶ B [1.5%] NU † **12:6** τι **f**³⁵ **ϣ**⁴⁶ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**B, I [2%]

⁷ Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων,† ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι,§ ἐδόθη μοι σκόλον τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν* ἵνα με κολαφίζῃ—ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. ⁸ Ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν Κύριον παρεκάλεσα ἵνα ἀποστῇ ἀπ’ ἐμοῦ. ⁹ Καὶ εἶρηκέν μοι, «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ἡ γὰρ δύναμίς μου† ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.»‡ Ὅδιστα οὖν μᾶλλον καυχῆσομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ§ ἐπ’ ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ. ¹⁰ Διό, εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν* στενοχωρίαις, ὑπὲρ Χριστοῦ. Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι.

Apostolic signs were produced

¹¹ Γέγονα ἄφρων καυχώμενος† ὑμεῖς με ἠναγκάσατε· ἐγὼ γὰρ ὥφειλον ὑφ’ ὑμῶν συνίστασθαι, οὐδὲν γὰρ ὑστέρησα τῶν ὑπερλίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδὲν εἰμι. ¹² Τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου κατειργάσθη‡ ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις§ καὶ τέρασιν καὶ δυνάμεσιν. ¹³ Τί γάρ ἐστιν ὃ ἠττήθητε,* ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ κατενάρκησα ὑμῶν; Χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην.

Still not burdening

¹⁴ Ἴδού, τρίτον† ἐτοίμως ἔχω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐ καταναρκήσω‡ ὑμῶν.§ Οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλ’* ὑμᾶς—οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν θησαυρίζειν, ἀλλ’† οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. ¹⁵ Ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, εἰ καὶ‡ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν,§ ἦττον* ἀγαπῶμαι. ¹⁶ <Ἔστω δέ, ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς, ἀλλ’† ὑπάρχων πανοῦργος, δόλω ὑμᾶς ἔλαβον.> ¹⁷ Μή τινα ὦν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι’ αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς; ¹⁸ Παρεκάλεσα Τίτον καὶ συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν—μήτι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; Οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπατήσαμεν, οὐ τοῖς αὐτοῖς ἵχνεσιν;

A little veiled threatening

¹⁹ Πάλιν‡ δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα; Κατενώπιον τοῦ§ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ, λαλοῦμεν· τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς. ²⁰ Φοβοῦμαι γὰρ μή πως ἐλθὼν οὐχ οἴους θέλω εὐρῶ ὑμᾶς, κἀγὼ εὐρεθῶ ὑμῖν οἶον οὐ θέλετε—μή πως ἔρις,* ζῆλοι,† θυμοί, ἐριθειᾶ, καταλαλιαί, ψιθυρισμοί, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι

‡ 12:7 ἀποκαλύψεων f³⁵ p⁴⁶ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 διο KA,B [2%] NU § 12:7 υπεραίρωμαι f³⁵ x [50%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | υπεραίρομεν p⁴⁶ [44%] | υπεραίρωμαι [4%] | υπερερωμαι A,B [2%] | two other variants
* 12:7 σαταν f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | σατανα p⁴⁶ KA,B [2%] NU † 12:9 μου f³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — p^{46v} KA,B [1.5%] NU ‡ 12:9 τελειοῦται f³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | τελειται xB [1%] NU | τελειτε A [0.5%] § 12:9 επισκηνοση rell | επισκηνοσει [18%] | two other variants * 12:10 εν f³⁵ A [98%] RP,HE,OC,TR,CP | και p⁴⁶ xB [1.5%] NU | και 1 [0.5%] † 12:11 καυχώμενος f³⁵ (83.9%) RP,HE,OC,TR,CP | καυχομενος (5.7%) | — p⁴⁶ KA,B (10.4%) NU ‡ 12:12 κατειργασθη rell | κατειργασται CP § 12:12 εν σημείοις f³⁵ (92%) RP,HE,OC,TR,CP | 2 τε p⁴⁶ x(B) (4.5%) NU | 2 A (2.3%) | και 12 (0.5%) | και 2 (0.5%) | one other variant * 12:13 ηττηθητε f³⁵ A [85%] RP,HE,OC,TR,CP | ητηγητε [13%] | ησσωθητε p⁴⁶ xB [1%] NU | four other variants [1%] † 12:14 τριτον f³⁵ [75%] RP,HE,OC,TR | 1 τουτου p⁴⁶ KA,B [25%] CP,NU ‡ 12:14 καταναρκησω rell | καταναρκησα CP § 12:14 υμων f³⁵ [87%] RP,HE,OC,TR,CP | υμιν [7%] | υμας [3.5%] | — p⁴⁶ KA,B [2.5%] NU * 12:14 αλλ f³⁵ [45%] TR | αλλα p⁴⁶ KA,B,C [55%] RP,HE,OC,CP,NU † 12:14 αλλ rell | αλλα p⁴⁶ KA [3%] NU ‡ 12:15 και f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KA,B [1.5%] NU | two other variants § 12:15 αγαπων f³⁵ p⁴⁶ B [95%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | αγαπω KA [5%] * 12:15 ηττον f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ησσον p⁴⁶ KA,B [3%] NU † 12:16 αλλ rell | αλλα p⁴⁶ KA,B [10%] NU ‡ 12:19 παλιν f³⁵ (96%) RP,HE,OC,TR,CP | παλαι x(A)B (3.8%) NU | ου παλαι p⁴⁶ (alone) § 12:19 κατενωπιον του f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | κατεναντι p⁴⁶ KA,B [3%] NU * 12:20 ερις f³⁵ p⁴⁶ KA [45%] CP,NU | ερεις B [55%] RP,HE,OC,TR † 12:20 ζηλοι f³⁵ x [98%] RP,HE,OC,TR,CP | ζηλος p⁴⁶ A,B [2%] NU

— ²¹ μὴ πάλιν ἐλθόντα με[‡] ταπεινώσῃς ὁ Θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ ἣ ἔπραξαν.

13

I will not spare

¹ Τρίτον* τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. «Ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα.» ² Προείρηκα καὶ προλέγω, ὡς παρὼν τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὼν νῦν γράφω[†] τοῖς προημαρτηκόσιν καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν· ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι, ³ ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ —ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ[‡] ἐν ὑμῖν ⁴ (καὶ γὰρ εἰς ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ). Καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησομεθα* σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ εἰς ὑμᾶς.

Examine yourselves

⁵ Ἐαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει· ἑαυτοὺς δοκιμάζετε. Ἦ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτοὺς ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστίν;[†]—εἰ μήτι[‡] ἀδόκιμοί ἐστε. ⁶ Ἐλπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμέν ἀδόκιμοι.

⁷ Εὐχομαι[§] δὲ πρὸς τὸν Θεὸν μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδέν*· οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῇτε[†] (ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὤμεν). ⁸ Οὐ γὰρ δυνάμεθά τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' [‡] ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. ⁹ Χαίρομεν γὰρ[§] ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ᾗτε. Τοῦτο δὲ* καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν.[†] ¹⁰ Διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι,[‡] κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ἔδωκέν μοι ὁ Κύριος,[§] εἰς οἰκοδομὴν καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν.

Conclusion

¹¹ Λοιπὸν, ἀδελφοί, χαίρετε· καταρτίζεσθε· παρακαλεῖσθε· τὸ αὐτὸ φρονεῖτε· εἰρηνεύετε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς* εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν. ¹² Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν ἀγίῳ φιλήματι.[†] ¹³ Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες.

‡ 12:21 ἐλθοντα με f³⁵ (97.8%) RP,HE,OC,TR,CP | ἐλθοντος μου p⁴⁶KA,B (2.2%) NU § 12:21 ταπεινωσῃ f³⁵ (46.5%) OC,TR | ταπεινωσει (49.2%) RP,HE,CP | 1 με KA (0.5%) | ταπεινωσει με p⁴⁶B (3.8%) NU * 13:1 τριτον f³⁵ p⁴⁶KB [85%] RP,HE,OC,TR,NU | ιδου 1 A [15%] CP † 13:2 γραφω f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B,I [3%] NU ‡ 13:3 δυνατει rell | δυναται [1%] CP | αδυνατει [5%] | δυνατοι [2%] | two other variants § 13:4 ει f³⁵ A [92%] RP,HE,OC,TR,CP | — KB [8%] NU * 13:4 ζησομεθα f³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | ζησομεν KA,B [4%] NU | ζησωμεν [2%] | ζησωμεθα [2%] | ζων p⁴⁶ † 13:5 εστιν f³⁵ KA [99%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶B [1%] NU ‡ 13:5 μητι f³⁵ p⁴⁶KA,B [95%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 αρα [5%] CP § 13:7 ευχομαι f³⁵ [91%] RP,HE,OC,TR,CP | ευχωμεθα p⁴⁶KA,B [9%] NU * 13:7 κακον μηδεν rell | 21 [18%] † 13:7 ποιητε rell | ποιειτε K [11%] | ποιειται [2%] | ποιηται [1%] ‡ 13:8 αλλ rell | αλλα p⁴⁶K [1%] NU | omit clause [8%] § 13:9 γαρ rell | — [15%] * 13:9 δε f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [6%] NU † 13:9 καταρτισιν rell | καταρτησιν [30%] CP ‡ 13:10 χρησωμαι rell | χρησομαι [15%] § 13:10 εδωκεν μοι ο κυριος f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | 3412 p⁴⁶KA,B [6%] NU * 13:11 της f³⁵ [30%] CP | — p⁴⁶KA,B [70%] RP,HE,OC,TR,NU † 13:12 αγιω φιληματι f³⁵ KB [80%] RP,HE,OC,TR,NU | 21 p⁴⁶A [20%] CP

¹⁴ Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν‡ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν. §.*

---

‡ **13:14** ἡμῶν **f**³⁵ [40%] | — **p**⁴⁶κA,B [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU   § **13:14** ἀμην **f**³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶κA,B [8%] NU   * **13:14** The citation of **f**³⁵ is based on the following thirty-six MSS—18, 35, 141, 201, 204, 328, 386, 432, 444, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1249, 1482, 1503, 1548, 1617, 1637, 1652, 1725, 1740, 1855, 1864, 1865, 1892, 1897, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 2554 is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in 2 Corinthians, as it stands, as were the exemplars of 1865 and 2723. For a book this size the uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Aegean, Patmos, Constantinople, Bucharest, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: 2 Corinthians* [Ed. Reuben Swanson, Carol Stream, IL: Tyndale House Publishers, 2005]). For 2 Corinthians Swanson collated 83 MSS, five being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 75 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±10%—by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ

Introduction

Salutation

¹ Παῦλος, ἀπόστολος—οὐκ ἀπ’ ἀνθρώπων οὐδὲ δι’ ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρός, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν—² καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας·³ Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν* Ἰησοῦ Χριστοῦ,⁴ τοῦ δόντος ἑαυτὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως ἐξέλῃται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος‡ πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν,⁵ ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Paul is disappointed

⁶ Θαυμάζω ὅτι οὕτως§ ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ,* εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον⁷ —ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινὲς εἰσιν οἱ τaráσσοντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ.⁸ Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς, ἡ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, εὐαγγελίζηται ὑμῖν† παρ’ ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.⁹ Ὡς προειρήκαμεν,‡ καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· Εἴ τις ὑμᾶς§ εὐαγγελίζεται παρ’ ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

¹⁰ Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν; Ἦ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν; Εἰ γὰρ* ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην.

Paul’s credentials

¹¹ Γνωρίζω δὲ† ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ’ ἐμοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν κατὰ ἄνθρωπον·¹² οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ‡ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὔτε ἐδιδάχθην· ἀλλὰ δι’ ἀποκαλύψεως§ Χριστοῦ.

How he was before

¹³ Ἦκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ’ ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπόρθουν αὐτήν·¹⁴ καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας* ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

Then he was re-cycled

¹⁵ Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεός†—ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ—¹⁶ ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ ἵνα

* **1:3** καὶ κυρίου ἡμῶν **f**³⁵ **ϣ**^{46,51} **B** [75%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 312 **KA** [9%] **NU** | 12 [16%] † **1:4** περὶ **f**³⁵ **ϣ**⁴⁶ **KA** [55%] **RP,HE,CP** | ὑπὲρ **ϣ**⁵¹ **B** [45%] **OC,TR,NU** ‡ **1:4** ἐνεστῶτος αἰῶνος **f**³⁵ [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 2 τοῦ 1 **ϣ**^{46,51} **KA,B** [2%] **NU** § **1:6** οὕτως **f**^{35 1/3} **ϣ**⁵¹ **KA,B** [65%] **RP,HE,CP,NU** | οὕτω **f**^{35 2/3} **ϣ**⁴⁶ [34%] **OC,TR** | — [1%] (I include this for the record, to show that the dropping of final *sigma* before a consonant was by no means automatic, and thus to ‘justify’ my use of the full form at all points. The percentage at 4:3 and 4:29 is even higher.)

* **1:6** χριστοῦ **f**³⁵ **ϣ**⁵¹ **KA,B** [97%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **ϣ**⁴⁶ [0.5%] | three other variants [2.5%] † **1:8** εὐαγγελίζεται ὑμῖν **f**³⁵ (A) (53.7%) **RP,OC,TR,CP[NU]** | 21 **ϣ**⁵¹ **B** (1.5%) | εὐαγγελίζεται 2 (43.7%) **HF** | 1 **κ** (1.2%) (Scattered among the variants, 1.5% of the MSS have ἡμῖν, 4.4% have ὑμᾶς, 1.3% and A have εὐαγγελισθῇ, 0.3% have εὐαγγελισεῖται, 1% have εὐαγγελίζητε, 0.5% have εὐαγγελίζετε.) ‡ **1:9** προειρηκαμεν *rell* | προειρηκα **κ** [8%] | — [4%] § **1:9** ὑμᾶς *rell* | ὑμῖν [6%] **CP** * **1:10** γὰρ **f**³⁵ [96%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **ϣ**⁴⁶ **KA,B** [4%] **NU** † **1:11** δε **f**³⁵ **ϣ**⁴⁶ **KA** [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | γὰρ **B** [1%] **NU** | — [2%] | one other variant ‡ **1:12** παρὰ *rell* | παρὰ **ϣ**⁴⁶ **CP** § **1:12** ἀποκαλύψεως **f**³⁵ [30%] | 1 ἰησοῦ **ϣ**⁴⁶ 0261, **KA,B** [70%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** * **1:14** συνηλικιώτας *rell* | 1 μου **CP** † **1:15** ὁ θεός **f**³⁵ **KA** [98.5%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **ϣ**⁴⁶ **B** [1.5%]

εὐαγγελίζωμαι‡ αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι, ¹⁷ οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους· ἀλλὰ§ ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν.

A new life and ministry

¹⁸ Ἐπειτα, μετὰ ἔτη τρία,* ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον,† καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε. ¹⁹ (Ἔτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου. ²⁰ Ἄ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅτι οὐ ψεύδομαι.) ²¹ Ἐπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα‡ τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας. ²² Ἦμην δὲ ἀγνοοῦμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας (ταῖς ἐν Χριστῷ) ²³ —μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν ὅτι «Ὁ διώκων ἡμᾶς ποτε νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἣν ποτε ἐπόρθει.» ²⁴ Καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν.

2

How he was recognized by the apostolate

¹ Ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα, μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον. ² Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν. Κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσιν, μή πως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον. ³ Ἀλλ' οὐδὲ Τίτος, ὁ σὺν ἐμοί, Ἑλλήν ὢν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι. ⁴ διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους (οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπεῖσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν* ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωσιν†), ⁵ οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἵξαμεν‡ τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς.— ⁶ Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναι τι (ὁποιοί ποτε§ ἦσαν οὐδὲν μοι διαφέρει· πρόσωπον* Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει†)—ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες οὐδὲν προσανέθεντο, ⁷ ἀλλὰ τὸυναντίον, ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς ⁸ (ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησεν καὶ ἐμοί‡ εἰς τὰ ἔθνη), ⁹ καὶ γνόντες§ τὴν χάριν τὴν δοθεισάν* μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβα κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς μὲν† εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν· ¹⁰ μόνον‡ τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν,§ ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι.

Paul has to rebuke Peter

¹¹ Ὅτε δὲ ἦλθεν Πέτρος* εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. ¹² Πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνησθιεν·† ὅτε δὲ ἦλθον ὑπέστελλεν καὶ ἀφώριζεν‡ ἐαυτόν, φοβούμενος τοὺς

‡ 1:16 εὐαγγελίζωμαι f³⁵ xA,B [73%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εὐαγγελίζομαι [25%] | εὐαγγελισωμαι p⁴⁶ [1%] | two other variants [1%] § 1:17 ἀλλα rell | ἀλλ [8%] TR * 1:18 ετη τρια rell | 21 xA [10%] † 1:18 πετρον f³⁵ (97.8%) RP,HE,OC,TR,CP | κηφαν p^{46,51} xA,B (2.2%) NU ‡ 1:21 κλιματα rell | κληματα A [14%] * 2:4 εχομεν rell | εχωμεν [12%] † 2:4 καταδουλωσωνται f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | καταδουλωσουσιν xA,B,C [1.5%] NU | καταδουλωσωσιν p⁴⁶ [1%] | three other variants ‡ 2:5 ειξαμεν rell | ηξαμεν [12%] § 2:6 ποτε rell | τε [1%] CP * 2:6 προσωπον f³⁵ B,C [92%] RP,HE,OC,TR | 1 ο p⁴⁶ xA [8%] CP[NU] † 2:6 λαμβανει rell | συλλαμβανει CP ‡ 2:8 και εμοι f³⁵ xA,B [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | καμοι p⁴⁶ A,C [8%] | 1 εν 2 [2%] § 2:9 γνοντες rell | γνωντες [15%] * 2:9 δοθεισαν rell | δοθησαν [11%] † 2:9 μεν f³⁵ A,C [45%] RP | — xB [55%] HE,OC,TR,CP,NU ‡ 2:10 μονον rell | 1 δε [3%] CP § 2:10 μνημονευωμεν rell | μνημονευομεν [15%] * 2:11 πετρος f³⁵ (92.8%) RP,HE,OC,TR,CP | κηφας xA,B,C (6.2%) NU | a long omission (1%) † 2:12 συνησθιεν rell | συνισθιεν [4.5%] CP | συνησθειον p⁴⁶ [0.5%] | two other variants ‡ 2:12 αφωριζεν rell | αφοριζεν [17%]

ἐκ περιτομῆς. ¹³ Καὶ συνυπεκρίθησαν[§] αὐτῷ καὶ* οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ[†] Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει.[‡] ¹⁴ Ἀλλ' ὅτε εἶδον[§] ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ* ἔμπροσθεν πάντων· «Εἰ σύ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῆς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς,[†] τί[‡] τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαίῃζειν; ¹⁵ Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι (καὶ οὐκ ἐξ ἑθνῶν ἁμαρτωλοί), ¹⁶ εἰδότες[§] ὅτι οὐ δικαιоῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι* οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου[†] πᾶσα σὰρξ. ¹⁷ Εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ εὐρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἄρα Χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; Μὴ γένοιτο.

¹⁸ »Εἰ γὰρ ἃ κατέλυσα ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἑμαυτὸν συνίστημι.[‡] ¹⁹ Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον ἵνα Θεῷ ζήσω. ²⁰ Χριστῷ συνεσταύρωμαι, ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. ²¹ Οὐκ ἄθετῶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.»

Law or faith

3

¹ Ὡ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκηεν* τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι,[†] οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐν ὑμῖν[‡] ἐσταυρωμένος; ² Τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν· ἐξ ἔργων νόμου τὸ Πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; ³ Οὕτως ἀνόητοί ἐστε; Ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖσθε; ⁴ Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ—εἴ γε καὶ[§] εἰκῇ; ⁵ Ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐνεργῶν δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;— ⁶ καθὼς Ἀβραάμ* <ἐπίστευσεν τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην>.

⁷ Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ[†] Ἀβραάμ. ⁸ Προϊδοῦσα δὲ ἡ Γραφὴ ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, προεηγγελίστατο τῷ Ἀβραάμ ὅτι

§ 2:13 συνυπεκρίθησαν *rell* | συνυποκριθησαν CP | two other spellings [3%] * 2:13 καὶ *f*³⁵ *xA,C* [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — *p*⁴⁶B [1%] † 2:13 καὶ *rell* | — CP ‡ 2:13 αὐτων τη υποκρισει *rell* | 312 [10%]
 § 2:14 εἶδον *rell* | ἰδον A [13%] * 2:14 πετρω *f*³⁵ (94.5%) RP,HE,OC,TR,CP | κηφα *p*⁴⁶*xA,B,C* (4.6%) NU | a long omission (0.8%) † 2:14 ζῆς καὶ οὐκ (οὐχ 4.3%, οὐχι 4.3%) ἰουδαικῶς *f*³⁵ (86.9%) RP,HE,OC,TR(CP) | 124 (5%) | 2 οὐχι 41 B (1.7%) NU | 2 οὐχ (οὐκ 1.7%) 41 *xA,C* (3.7%) | 1 *p*⁴⁶ (0.7%) | 341 (0.7%) | 241 (0.3%) | 134 (0.3%) | a long omission (0.8%) ‡ 2:14 τι *f*³⁵ [93.5%] RP,HE,OC,TR,CP | πως *p*⁴⁶*xA,B,C* [6.5%] NU § 2:16 εἰδοτες *f*³⁵ *p*⁴⁶A [80%] RP,HE,TR,CP | 1 δε *xB,C* [10%] OC[NU] | 1 οὐν [10%] (OC has small print.) * 2:16 διότι *f*³⁵ C [88%] RP,HE,OC,TR,CP | ὅτι *p*⁴⁶*xA,B,I* [4%] NU | — [8%] † 2:16 οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἐργων νομου *f*³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 34512 *p*⁴⁶*xA,C,I* [4%] NU | 3452 B | three other variants ‡ 2:18 συνιστημι *f*³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | συνιστανω *p*⁴⁶*xA,B,C* [3%] NU | seven other variants, based on the two main ones [7%]
 * 3:1 ἐβάσκηεν *f*³⁵ [50%] CP | ἐβάσκανεν *xA,B,C* [50%] RP,HE,OC,TR,NU (Why would medieval monks revive a classical spelling?) † 3:1 τη (-τη CP) ἀληθεια μὴ πειθεσθαι (πειθεσθε 3.6%) *f*³⁵ C (97%) RP,HE,OC,TR(CP) | — *xA,B* (3%) NU ‡ 3:1 ἐν υμιν (ημιν 1%) *f*³⁵ (90.5%) RP,HE,OC,TR,CP | — *xA,B,C* (9.5%) NU § 3:4 καὶ *rell* | — *p*⁴⁶ CP * 3:6 ἀβρααμ *f*³⁵ [40%] | ἀβρααμ [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (Since collators down through the years have generally not bothered to record breathing marks, the percentages are guesses, but the testimony of *f*³⁵ is guaranteed. Unless an uncial consistently marks breathing, the absence of a mark cannot be trusted.) [When Jehovah changed Abram's name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word, as *f*³⁵ does.] † 3:7 εἰσιν υιοι *f*³⁵ A,C [90%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 *p*⁴⁶*xB* [1.5%] NU | 1 οἱ 2 [8.5%]

«Ἐνευλογηθήσονται[‡] ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.» ⁹ Ὡστε, οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ.

The curse of the law

¹⁰ Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσὶν· γέγραπται γάρ, § «Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν* πᾶσιν τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά.» ¹¹ Ὅτι δὲ ἐν† νόμῳ οὐδεὶς δικαιούται παρὰ τῷ Θεῷ δῆλον, ὅτι «Ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.» ¹² Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πίστεως, ἀλλ' «Ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος[‡] ζήσεται ἐν αὐτοῖς.»

¹³ Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος § ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα—γέγραπται γάρ,* «Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου»— ¹⁴ ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ γένηται[†] ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως.

The covenant with Abraham

¹⁵ Ἀδελφοί[‡] κατὰ ἄνθρωπον λέγω· ὅμως ἀνθρώπου, κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἄθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. ¹⁶ Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρέθησαν § αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. Οὐ λέγει «καὶ* τοῖς σπέρμασιν,» ὥς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὥς ἐφ' ἐνός, «καὶ τῷ σπέρματί σου,»[†] ὃς ἔστιν Χριστός. ¹⁷ Τοῦτο δὲ λέγω· διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χριστὸν[‡] ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα § γεγονώς νόμος οὐκ ἄκυροί, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν. ¹⁸ Εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας, τῷ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐπαγγελίας κεχάριται ὁ Θεός.

The law was a guardian

¹⁹ Τί οὖν ὁ νόμος; Τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη, ἄχρις οὔ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ὃ * ἐπήγγελται· διαταγεῖς[†] δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. ²⁰ (Ὁ δὲ μεσίτης ἐνός οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἔστιν.) ²¹ Ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ,[‡] μὴ γένοιτο. Εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως ἂν ἐκ νόμου ἦν § ἡ δικαιοσύνη. ²² Ἀλλὰ συνέκλεισεν ἡ Γραφή τὰ* πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσιν.

²³ Πρὸ τοῦ δὲ[†] ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι[‡] εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. ²⁴ Ὡστε, ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν. ²⁵ Ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν.

‡ 3:8 ἐνευλογηθήσονται f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εὐλογοηθήσονται [10%] some TRs § 3:10 γὰρ f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 οτι κA,B,C [4%] NU | 1 τι p⁴⁶ * 3:10 ἐν f³⁵ A,C [93%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κB [4%] NU | ἐπὶ [3%] † 3:11 ἐν rell | 1 τω [1%] CP ‡ 3:12 ἄνθρωπος f³⁵ (93.1%) RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C (6.6%) NU | long omissions (0.3%) § 3:13 γενομενος rell | γινόμενος CP * 3:13 γεγραπται γὰρ f³⁵ κ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | οτι 1 p⁴⁶ A,B,C [2%] NU † 3:14 γενηται rell | γενησεται C [10%] | γενητε [2%] ‡ 3:15 ἀδελφοι rell | — [1%] CP § 3:16 ἐρρεθησαν f³⁵ κA,B,C,I [40%] OC,CP,NU | ἐρεθησαν [4%] | ἐρρηθησαν [55%] RP,HE,TR | ἐρηθησαν [1%] * 3:16 και rell | — [6%] CP † 3:16 σου rell | — CP ‡ 3:17 εἰς χριστον f³⁵ I,0176 [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ κA,B,C [2.5%] NU § 3:17 ἐτη τετρακοσια και τριακοντα f³⁵ 0176 [93%] RP,HE,OC,TR,CP | 2341 p⁴⁶ κA,B,C [7%] NU * 3:19 ω f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [75%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ο [25%] † 3:19 διαταγεις rell | διαταγειςα CP | διαταγης [8%] | διαταγης [0.5%] ‡ 3:21 του θεου f³⁵ κA,C [99%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — p⁴⁶ B [alone] | 2 [0.5%] § 3:21 αν εκ νομου ην f³⁵ 0176^v (86.4%) RP,HE,OC,TR | 12 του 34 (1.5%) | 2314 A,C (1.5%) NU | 2341 κ (4%) | 234 (3.1%) CP | 123 (0.7%) | 231 (1.5%) | εν 314 B (alone) | εν 341 p⁴⁶ (alone) | four other readings (1%) * 3:22 τα rell | — [3%] CP † 3:23 δε rell | — [9%] CP | γὰρ [3%] | δε του OC ‡ 3:23 συγκεκλεισμενοι f³⁵ C,0176 [97%] RP,HE,OC,TR,CP | συνκλειομενοι p⁴⁶ A,B [1%] | συνκλειομενοι κ [1%] | συγκεκλειομενοι [1%] NU

26 Πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 27 Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε Χριστὸν ἐνεδύσασθε 28 —οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλλην, οὐκ ἐν δοῦλος οὐδὲ* ἐλεύθερος, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ— 29 εἰ δὲ ὑμεῖς† Χριστοῦ, ἄρα τοῦ Ἀβραάμ σπέρμα ἐστὲ καὶ‡ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

4

Sons or slaves

1 Λέγω δέ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὢν, 2 ἀλλ'* ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶν καὶ οἰκονόμους ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός. 3 Οὕτως καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἤμεν νήπιοι ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἤμεν† δεδουλωμένοι. 4 Ὅτε δὲ ἤλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον‡ ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον,§ 5 ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν. 6 Ὅτι* δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν† κρᾶζον,‡ «Ἀββᾶ, ὁ Πατήρ.» 7 Ὡστε οὐκέτι εἶ δοῦλος ἀλλ' § υἱός, εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ.*

Paul's concern

8 Ἀλλὰ τότε μέν, οὐκ εἰδότες Θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει† οὖσιν θεοῖς. 9 Νῦν δὲ γνόντες‡ Θεόν—μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ—πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ, καὶ πτωχά, στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε; 10 Ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς. 11 Φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς.

12 Γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν. Οὐδέν με ἡδίκησατε. 13 Οἶδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον. 14 Καὶ τὸν πειρασμόν μου§ τὸν* ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε οὐδὲ ἐξεπτύσατε, ἀλλ' † ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθέ με, ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν. 15 Τίς‡ οὖν ἦν§ ὁ μακαρισμός ὑμῶν; Μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν ὅτι εἰ δυνατὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν* ἐδώκατέ μοι. 16 Ὡστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν;

17 Ζηλοῦσιν ὑμᾶς—οὐ καλῶς ἀλλὰ† ἐκκληῖσαι‡ ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε.§ 18 Καλὸν δὲ τὸ* ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς.

§ 3:26 γὰρ *rell* | — [1%] CP * 3:28 οὐδε *rell* | οὐδ CP | οὐτε [7%] † 3:29 υμεῖς *rell* | του CP ‡ 3:29 καὶ *f*³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR | — *κα*,B,C [6%] CP,NU * 4:2 ἀλλ *f*³⁵ [40%] | ἀλλὰ *κα*,B,C [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU † 4:3 ἤμεν *f*³⁵ A,B,C [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | ἡμεθα *ϕ*⁴⁶ *κ* [1.5%] NU ‡ 4:4 γενομενον *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶ *κα*,B,C [71%] RP,HE,OC,TR,NU | γεννωμενον [12%] CP | γεννομενον [16%] | γενωμενον [1%] § 4:4 νομον *rell* | νομου [1%] CP * 4:6 οτι *rell* | οτε [4%] CP † 4:6 υμων *f*³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | ημων *ϕ*⁴⁶ *κα*,B,C [6%] NU | one other variant ‡ 4:6 κρᾶζον *rell* | κρᾶζων [15%] § 4:7 ἀλλ *f*³⁵ [60%] RP,HE,OC,TR | ἀλλὰ *ϕ*⁴⁶ *κα*,B,C [40%] CP,NU * 4:7 θεου διὰ χριστου *f*³⁵ (74%) RP,HE,OC,TR,CP | 23 (1.3%) | 12 ιησου 3 (14.4%) | 2 ιησου 3 (0.7%) | 21 *ϕ*⁴⁶ *κα*,B,C (1.5%) NU | — (0.7%) | μεν 1 συγκληρονομος δε 3 (6.4%) | four other readings (1%) † 4:8 μη φουσει *f*³⁵ [93%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 *ϕ*⁴⁶ *κ*(A,B)C [5%] NU | 2 [2%] ‡ 4:9 γνοντες *rell* | γνωντες [10%] § 4:14 μου *f*³⁵ *ϕ*⁴⁶ C (86.9%) RP,HE,OC,TR,CP | — (11.4%) | υμων *κα*,B (1.7%) NU * 4:14 τον *f*³⁵ C (97.8%) RP,HE,OC,TR,CP | — *ϕ*⁴⁶ *κα*,B (2.2%) NU † 4:14 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ *ϕ*⁴⁶ B [1%] NU ‡ 4:15 τις *f*³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | που *ϕ*⁴⁶ *κα*,B,C [4%] NU § 4:15 ην *f*³⁵ [86%] RP,HE,OC,TR,CP | — *ϕ*⁴⁶ *κα*,B,C [14%] NU * 4:15 αν *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *ϕ*⁴⁶ *κα*,B,C [2%] NU | two other variants [1%] † 4:17 ἀλλὰ *rell* | ἀλλ C [18%] ‡ 4:17 εκκληισαι *rell* | εκκλησαι [13%] | four other spellings *κα* [3%] § 4:17 ζηλουτε *f*³⁵ *κα*,B,C (85.5%) RP,HE,OC,TR,NU | ζηλoutai (8.3%) | ζηλωτε (4.5%) | ζηλωται (0.7%) | five other readings (1.2%) | ζηλουσθε CP * 4:18 το *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *κα*,B,C [3%] NU

19 Τεκνία[†] μου, οὓς πάλιν ὠδίνω ἄχρις[‡] οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν 20 — ἤθελον δὲ παρῆναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου· ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν.

‘Hagar’ vs ‘Sarah’

21 Λέγετέ μοι, οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; 22 Γέγραπται γὰρ ὅτι Ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν· ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης καὶ ἓνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. 23 Ἀλλ’ ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης κατὰ σάρκα γεγέννηται, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέρας διὰ τῆς* ἐπαγγελίας, 24 ἅτινā ἐστὶν ἀλληγορούμενα. Αὗται γὰρ εἰσιν[†] δύο διαθῆκαι· μία μὲν ἀπὸ ὅρους Σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννώσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ[‡] 25 (τὸ γὰρ Ἄγαρ[§] Σινᾶ ὅρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ* δὲ τῇ νῦν Ἱερουσαλήμ,[†] δουλεῦει δὲ[‡] μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς)· 26 ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶν μήτηρ πάντων[§] ἡμῶν. 27 Γέγραπται γάρ· «Εὐφράνθητι, στεῖρα, ἡ οὐ τίκτουσα· ῥῆξον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.» 28 Ἡμεῖς* δέ, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαάκ, ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν.[†] 29 Ἀλλ’ ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκεν τὸν κατὰ Πνεῦμα, οὕτως καὶ νῦν. 30 Ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; «Ἐκβαλε[‡] τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, οὐ γὰρ μὴ[§] κληρονομῆσῃ* ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας.» 31 Ἄρα,[†] ἀδελφοί, οὐκ ἐσμέν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθέρας.

Freedom in Christ

5

1 Τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν ἣ * Χριστὸς ἡμᾶς[†] ἠλευθέρωσεν στήκετε,[‡] καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε.[§] 2 Ἴδε, ἐγώ, Παῦλος, λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει.* 3 Μαρτύρομαι[†] δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι.[‡] 4 Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ[§] Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε· τῆς χάριτος ἐξεπέσετε.* 5 Ἡμεῖς γὰρ Πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα. 6 Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὕτε περιτομή τι ἰσχύει οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι’ ἀγάπης ἐνεργουμένη. 7 Ἐτρέχετε καλῶς· τίς ὑμᾶς ἐνέκοψεν[†] τῇ[‡] ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; 8 Ἡ πεισμονὴ

† 4:19 τεκνια f³⁵ (A)C [99%] RP,HE,OC,TR,CP | τεκνα xB [1%] NU ‡ 4:19 αχρις f³⁵ A,C [97.5%] HE,OC,TR,CP | μεχρις xB [1.5%] NU | αχρι [1%] RP § 4:23 αλλ rell | και CP | αλλα B * 4:23 δια της f³⁵ B [88%] RP,HE,OC,TR,CP | δι p⁴⁶ xA,C [6%] NU | κατ [6%] † 4:24 εισιν f³⁵ p⁴⁶ A,B,C [92%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 αι x [8%] TR ‡ 4:24 अगर f³⁵ OC,TR,CP | अगर RP,HE,NU § 4:25 γαρ अगर f³⁵ (90.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 xC (2.5%) | 2 (0.3%) | δε 2 A,B (5%) NU | δε p⁴⁶ (alone) | three long omissions [homoioteleuton] (1.7%) * 4:25 συστοιχει rell | συστυχει [20%] | συνστοιχει p⁴⁶ B [0.5%] | six further spellings [3%] † 4:25 ιερουσαλημ f³⁵ [80%] RP,OC,TR,CP | ιερουσαλημ [20%] HE,NU (Unless an uncial consistently marks breathing, the absence of a mark cannot be trusted.) ‡ 4:25 δε f³⁵ [61%] RP,HE,OC,TR,CP | γαρ p⁴⁶ xA,B,C [4%] NU | νυν [35%] § 4:26 παντων f³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xB,C [3%] NU * 4:28 ημεις f³⁵ xA,C [92%] RP,HE,OC,TR,CP | υμεις p⁴⁶ B [8%] NU † 4:28 εσμεν f³⁵ xA,C [94%] RP,HE,OC,TR,CP | εστε p⁴⁶ B [6%] NU ‡ 4:30 εκβαλε rell | εκβαλλε [1%] CP | εκβαλαι [1%] § 4:30 γαρ μη rell | 21 [2%] OC | 1 p⁴⁶ [2%] * 4:30 κληρονομηση f³⁵ A,C [80%] RP,HE,TR | κληρονομησει p⁴⁶ xB [20%] OC,CP,NU † 4:31 αρα f³⁵ p⁴⁶ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | διο xB [2%] NU | ημεις δε A,C [1%] | — [1%] | one other variant * 5:1 ουν η f³⁵ (80%) RP,HE,OC,TR | 1 (5.4%) | 2 (3.5%) | — xA,B,C (6.3%) NU | 12 ο (2.3%) CP | 1 ο (2.1%) | 2 ο (0.3%) † 5:1 χριστος ημας f³⁵ C (89.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 21 xA,B (2.3%) NU | 1 υμας (7.6%) | 1 (0.5%) ‡ 5:1 στηκετε f³⁵ (91.9%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 ουν xA,B,C (6.9%) NU | στητε (0.2%) | στητε ουν (0.3%) | στηκεται ουν (0.7%) § 5:1 ενεχεσθε rell | ανεχεσθε [10%] | ενεχεσθαι A [4.5%] | ανεχεσθαι [0.3%] * 5:2 ωφελησει rell | οφελησει [4%] CP | ωφεληση [4%] † 5:3 μαρτυρομαι rell | μαρτυρωμαι [11%] ‡ 5:3 ποιησαι rell | ποιησας CP | πληρωσαι [5%] § 5:4 του f³⁵ A [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xB,C [2.5%] NU * 5:4 εξεπεσετε f³⁵ [45%] HF | εξεπεσατε p⁴⁶ xA,B,C [54%] RP,OC,TR,CP,NU | two other variants [1%] † 5:7 ενεκοψεν rell | ανεκοψεν TR ‡ 5:7 τη f³⁵ p⁴⁶ C [99.5%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — xA,B [alone]

οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς. ⁹ Μικρὰ ζύμη[§] ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. ¹⁰ Ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε· ὁ δὲ ταρασσὼν ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρῖμα, ὅστις ἂν* ἦ.

¹¹ Ἐγὼ δέ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; Ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. ¹² Ὁφελον[†] καὶ ἀποκόψονται[‡] οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.

¹³ Ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις. ¹⁴ Ὁ γὰρ πᾶς νόμος[§] ἐν ἐνὶ λόγῳ πληροῦται,* ἐν τῷ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»[†] ¹⁵ Εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ[‡] ὑπὸ[§] ἀλλήλων ἀναλωθῆτε.

Spirit vs flesh

¹⁶ Λέγω δέ· Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. ¹⁷ Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ Πνεύματος, τὸ δὲ Πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς· ταῦτα δὲ* ἀντίκειται[†] ἀλλήλοις,[‡] ἵνα μὴ ἂ ἂν[§] θέλητε, ταῦτα ποιῆτε. ¹⁸ Εἰ δὲ Πνεύματι ἄγεσθε οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον.*

¹⁹ Φανερά δὲ ἐστὶν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστιν· μοιχεῖα, πορνεία,[†] ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, ²⁰ εἰδωλολατρία,[‡] φαρμακεία,[§] ἔχθραι,* ἔρις,[†] ζῆλοι,[‡] θυμοί, ἐριθειᾶι, διχοστασίαι, αἰρέσεις, ²¹ φθόνοι, φόνοι,[§] μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις· ἃ προλέγω* ὑμῖν, καθὼς καὶ[†] προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.

²² Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη,[‡] πίστις, ²³ πραότης,[§] ἐγκράτεια—κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστιν νόμος. ²⁴ Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ* τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασιν καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

²⁵ Εἰ ζῶμεν Πνεύματι, Πνεύματι καὶ στοιχῶμεν.[†] ²⁶ Μὴ γινώμεθα[‡] κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι,[§] ἀλλήλοις* φθονοῦντες.

Practical instructions

§ 5:9 ζυμη *rell* | ζημοι CP * 5:10 αν f³⁵ C [94%] RP,HE,OC,TR,CP | εαν p⁴⁶ KA,B [6%] NU † 5:12 οφελον *rell* | ωφελον [20%] | αρα p⁴⁶ ‡ 5:12 αποκοψονται *rell* | αποκοψωνται p⁴⁶ [1%] CP § 5:14 νομος f³⁵ p⁴⁶ KA,B,C [82%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | λογος [18%] * 5:14 πληρουται f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | πεπληρωται p⁴⁶ KA,B,C [2.5%] NU | three other readings [0.5%] † 5:14 σεαυτον f³⁵ KA,B,C [55%] HE,OC,NU | εαυτον p⁴⁶ [45%] RP,TR,CP (It would be easy to drop a C—ΩCCEAYTON.) ‡ 5:15 μη *rell* | μηπω CP § 5:15 υπο f³⁵ A,C [84%] RP,HE,TR | υπ p⁴⁶ KB [16%] OC,CP,NU * 5:17 δε f³⁵ A,C [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | γαρ p⁴⁶ KB [1.5%] NU † 5:17 αντικειται *rell* | αντικεινται [28%] CP ‡ 5:17 αντικειται αλληλοις f³⁵ p⁴⁶ v KB [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 (A)B,C [3%] NU § 5:17 αν f³⁵ B [96%] RP,HE,OC,TR,CP | εαν KA [3.5%] NU | — C [0.5%] * 5:18 υπο νομον *rell* | απο νομου CP † 5:19 μοιχεια πορνεια f³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR(CP) | 21 [3%] | 2 (X)A,B,C [2%] NU | — [3%] ‡ 5:20 ειδωλολατρία f³⁵ C [70%] OC,CP,NU | ειδωλολατρεία KA,B [27%] RP,HE,TR | ειδωλωλατρία [2%] | three other spellings [1%] § 5:20 φαρμακεια *rell* | φαρμακια KA [15%] CP * 5:20 εχθραι *rell* | εχθρα [10%] † 5:20 ερις f³⁵ KA,B [60%] NU | ερεις C [40%] RP,HE,OC,TR,CP ‡ 5:20 ζηλοι f³⁵ KC [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | ζηλος B [1%] NU | two other readings [0.5%] § 5:21 φονοι f³⁵ A,C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KB [5%] NU (An easy case of homoioteleuton.) * 5:21 α προλεγω *rell* | απερ λεγω CP † 5:21 και f³⁵ A,C [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KB [1.5%] NU ‡ 5:22 αγαθωσυνη *rell* | αγαθοσυνη [25%] § 5:23 πραοτης f³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτης p⁴⁶ KA,B,C [1.5%] NU * 5:24 χριστου f³⁵ p⁴⁶ [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 ιησου KA,B,C [2.5%] [NU] † 5:25 στοιχωμεν *rell* | στιχουμεν [13%] CP ‡ 5:26 γινωμεθα f³⁵ KA,C [61%] RP,HE,OC,TR,NU | γινομεθα [9%] | γενωμεθα [20%] CP | γενομεθα [9%] | γεινωμεθα p⁴⁶ B [1%] § 5:26 προκαλουμενοι f³⁵ p⁴⁶ KA,B,C [75%] RP,HE,OC,TR,NU | προσκαλουμενοι [25%] CP * 5:26 αλληλοις f³⁵ KA,C [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | αλληλους p⁴⁶ B [40%]

6

¹ Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προληφθῇ* ἄνθρωπος ἐν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς, οἱ πνευματικοί, καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πραότητος,† σκοπῶν σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῆς.‡ ² Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε§ τὸν νόμον τοῦ* Χριστοῦ. ³ Εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι, μηδὲν ὦν, ἐαυτὸν φρεναπατᾷ.† ⁴ Τὸ δὲ ἔργον ἐαυτοῦ‡ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἐαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἔξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. ⁵ Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει.

⁶ Κοινωνεῖτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. ⁷ Μὴ πλανᾷσθε, Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὁ γὰρ ἐὰν σπεῖρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει ⁸ —ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἐαυτοῦ ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.

⁹ Τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν,§ καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν,* μὴ ἐκλυόμενοι. ¹⁰ Ἄρα οὖν, ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα† τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως.

Boast in the cross

¹¹ Ἴδετε πηλίκους ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. ¹² Ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκί, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ‡ διώκωνται.§ ¹³ Οὐδὲ γὰρ οἱ περιτετμημένοι* αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν, ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ† σαρκὶ καυχῶσινται.‡ ¹⁴ Ἐμοὶ δέ, μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καγὼ τῷ§ κόσμῳ. ¹⁵ Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε* περιτομή τι ἰσχύει† οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις. ¹⁶ Καὶ ὅσοι τῷ κανόνι‡ τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ.

¹⁷ Τοῦ λοιποῦ, κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω, ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ§ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω.

Sign-off

* **6:1** προληφθῇ **f**³⁵ C [91.5%] RP,HE,OC,TR | προσληφθῇ [5%] CP | προλημφθῇ **ϣ**⁴⁶ **κA,B** [1.5%] NU | three other spellings [2%] † **6:1** πραότητος **f**³⁵ A,C [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτητος **ϣ**⁴⁶ **κB** [1.5%] NU ‡ **6:1** πειρασθῆς *rell* | πειρασθεις [18%] § **6:2** ἀναπληρώσατε **f**³⁵ **κA,C** [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀναπληρωσετε B [2%] NU | ἀποπληρωσετε **ϣ**⁴⁶ | one other variant * **6:2** του *rell* | — CP † **6:3** εαυτον φρεναπατα **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 **ϣ**⁴⁶ **κA,B,C** [3%] NU ‡ **6:4** εαυτου *rell* | αυτου [10%] § **6:9** εκκακωμεν **f**³⁵ C [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | εγκακωμεν **κA(B)** [1.5%] NU * **6:9** θερισωμεν **f**³⁵ A,B [71%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | θερισωμεν **κC** [29%] † **6:10** εργαζωμεθα **f**³⁵ **κB,C** [65%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εργαζομεθα A [28%] | εργασωμεθα **ϣ**⁴⁶ [6%] | εργασομεθα [1%] ‡ **6:12** μη τω σταυρω του χριστου **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 23451 **κA,C** [1.5%] NU | 2345 ιησου 1 **ϣ**⁴⁶ B [0.5%] | three other variants [1%] § **6:12** διωκωνται **f**³⁵ **κB** [65%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | διωκονται **ϣ**⁴⁶ A,C [32%] | διωκοντε [3%] * **6:13** περιτετμημενοι **f**³⁵ **ϣ**⁴⁶ B [66%] RP,HE,OC,CP | περιτεμνομενοι **κA,C** [32%] TR,NU | four other spellings [2%] † **6:13** υμετερα *rell* | ημετερα [13%] ‡ **6:13** καυχησονται *rell* | καυχησονται [18%] § **6:14** τω **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — **ϣ**⁴⁶ **κA,B,C** [2%] NU * **6:15** εν γαρ χριστου ιησου ουτε **f**³⁵ **κA,C** (96.5%) RP,HE,OC,TR,CP | ουτε γαρ **ϣ**⁴⁶ B (3%) NU | two other readings (0.5%) † **6:15** ισχυει **f**³⁵ [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | εστιν **ϣ**⁴⁶ **κA,B,C** [2.5%] NU ‡ **6:16** κανονι *rell* | κανωνι [10%] § **6:17** κυριου ιησου **f**³⁵ [95.5%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 **ϣ**⁴⁶ A,B,C [1%] NU | 12 χριστου **κ** [1%] | χριστου [1.5%] | 1 ημων 2 χριστου [0.5%] | three other variants [0.5%]

¹⁸ Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. Ἀμήν.*

---

* **6:18** The citation of **f**³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1617, 1637, 1725, 1732, 1761, 1855, 1864, 1865, 1892, 2080, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2723 and 2817—all of which I collated myself. 204, 1100, 1637, 1865, 2554 and 2587 are ‘perfect’ representatives of **f**³⁵ in Galatians, as they stand, as were the exemplars of another five. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I used Reuben Swanson’s excellent collations (*New Testament Greek Manuscripts: Galatians* [Ed. Reuben Swanson, Wheaton: Tyndale House Publishers, 1999]). For Galatians Swanson collated 78 MSS, six being fragmentary (for any given variant set there will usually be at least 70 MSS listed), and I occasionally supplemented from Scrivener and von Soden—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±10%—by comparing Swanson with *TuT*, I believe one can make a fairly accurate extrapolation. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ

Salutation

¹ Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ* διὰ θελήματος Θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ,† καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ² Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Some concentrated theology

A paean of doctrinal praise

³ Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ· ⁴ καθὼς‡ ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ, ⁵ προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ⁶ εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ § ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ· ⁷ ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸν πλοῦτον* τῆς χάριτος αὐτοῦ, ⁸ ᾗς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσῃ, ⁹ γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ, ¹⁰ εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ—τὰ ἐπὶ† τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς—ἐν αὐτῷ, ¹¹ ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν, προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ¹² εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον τῆς‡ δόξης αὐτοῦ, τοὺς προηλπικότας ἐν τῷ Χριστῷ· ¹³ ἐν ᾧ καί, ἡμεῖς§ ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας—τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν· ἐν ᾧ, καὶ πιστεύσαντες, ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ Ἁγίῳ, ¹⁴ ὅς* ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.

Some doctrinal praying

¹⁵ Διὰ τοῦτο κάγῳ, ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,† ¹⁶ οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνησθῆναι ὑμῶν‡ ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου· ¹⁷ ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, ¹⁸ πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας§ ὑμῶν,* εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ† τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις, ¹⁹ καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους

* **1:1** ἰησου χριστου **f**³⁵ **κ****A** [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 21 **p**⁴⁶**B** [2%] **NU** † **1:1** ἐν ἐφεσῳ **f**³⁵ (**A**) (99.2%) **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — (**p**⁴⁶)**κ****B** (0.8%) ‡ **1:4** καθὼς *rell* | 1 καὶ **OC** § **1:6** ἐν ἡ **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ἡς **p**⁴⁶**κ****A,B** [3%] **NU** * **1:7** τὸν πλοῦτον **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | τὸ πλοῦτος **p**⁴⁶**κ****A,B** [3%] **NU** | one other reading † **1:10** ἐπὶ **f**³⁵ **p**⁴⁶**κ****B** [70%] **RP,HE,OC,NU** | ἐν **A** [28%] **CP** | τε ἐν [2%] **TR** ‡ **1:12** τῆς **f**³⁵ **A** [30%] **TR** | — **κ****B** [70%] **RP,HE,OC,CP,NU** § **1:13** ἡμεῖς **f**³⁵ **A** [60%] | ὑμεῖς **p**⁴⁶**κ****B** [40%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** * **1:14** ὅς **f**³⁵ **κ** [90%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ὁ **p**⁴⁶**A,B** [10%] **NU** † **1:15** ἀγαπῶν τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους **f**³⁵ (94.4%) **RP,HE,OC,TR,CP,NU** | 3456 **p**⁴⁶**κ****A,B** (1.3%) | 34561 (3.8%) | three other variants (0.5%) (The 'Alexandrian' variant is an easy case of homoioteleuton.) ‡ **1:16** ὑμῶν **f**³⁵ (94%) **RP,HE,OC,TR,CP** | — **p**⁴⁶**κ****A,B** (5%) **NU** | two other readings (1%) § **1:18** καρδίας *rell* | διανοίας [5%] **TR** * **1:18** ὑμῶν **f**³⁵ **κ****A** [98%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **p**⁴⁶**B** [2%] † **1:18** καὶ **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **p**⁴⁶**κ****A,B** [3%] **NU**

τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ²⁰ ἦν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ ἐγείρας αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐκάθισεν ²¹ ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος—καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. ²² Καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκεν κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ²³ ἣτις ἐστὶν τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν πληρουμένου.

2

Our position in Christ

¹ Καὶ ὑμεῖς, ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, ² ἐν αἷς ποτε περιπατήσατε, κατὰ τὸν Αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· ³ ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφημεν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς ἡμῶν, ποιῶντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἡμεῖς τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί. ⁴ Ὁ δὲ Θεός—πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἦν ἡγάπησεν ἡμᾶς, ⁵ καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν—συνεζωοποίησεν τῷ Χριστῷ (χάριτί ἐστε σεσωσμένοι) ⁶ καὶ συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ⁷ ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσιν τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον* τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν χρηστότητι ἐφ’ ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ⁸ Τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι, διὰ τῆς† πίστεως—καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον— ⁹ οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσται. ¹⁰ Αὐτοῦ γὰρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεὸς ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν.

Once far, now near in Christ

¹¹ Διό, μνημονεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ἐν σαρκί—οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς (ἐν σαρκὶ χειροποιήτου)— ¹² ὅτι ἦτε ἐν* τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. ¹³ Νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ ποτε ὄντες μακρὰν ἐγγὺς ἐγενήθητε† ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.

Two into one

¹⁴ Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν καὶ τὸ μεσότοιχον* τοῦ φραγμοῦ λύσας, ¹⁵ τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασιν καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον (ποιῶν εἰρήνην), ¹⁶ καὶ ἀποκαταλλάξῃ* τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ Θεῷ

‡ 1:20 των f³⁵ p⁴⁶ [80%] RP,HE,CP | — κα,Β [20%] OC,TR,NU § 1:20 εκαθισεν f³⁵ (86%) RP,HE,OC,TR,CP | εκαθησεν (4.3%) | καθισας p^{92B} (5.1%) NU | καθησας (1.3%) | καθισας αυτον κα (2.5%) | two other variants (0.6%) * 1:23 τα rell | — [5%] TR * 2:1 υμας rell | ημας [10%] † 2:1 αμαρτιας f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 υμων p⁴⁶ καΒ [5%] NU | 1 εαυτων Α ‡ 2:3 ημεν f³⁵ Α [98%] RP,HE,OC,TR,CP | ημεθα p⁴⁶ καΒ [2%] NU | one other reading § 2:3 τεκνα φυσει rell | 21 Α [9%] | 1 [1%] * 2:7 τον υπερβαλλοντα πλουτον f³⁵ (95.8%) RP,HE,OC,TR,CP | το υπερβαλλον πλουτος p⁴⁶ Α,Β (2.7%) NU | omit whole verse or more κ (1.5%) † 2:8 της f³⁵ Α [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — καΒ [4%] NU ‡ 2:10 επι rell | επ [30%] § 2:11 υμεις ποτε f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ καΑ,Β [4%] NU | two other readings * 2:12 εν f³⁵ p⁴⁶ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — κα,Β [2%] NU † 2:13 εγγυς εγενηθητε f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 (p⁴⁶) καΑ,Β [4%] NU ‡ 2:14 μεσοτοιχον rell | μεσοτυχον [10%] § 2:15 εαυτω f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | αυτω p⁴⁶ καΑ,Β [4%] NU * 2:16 αποκαταλλαξη rell | αποκαταλλαξει [10%]

διὰ τοῦ σταυροῦ (ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ). ¹⁷ Καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ἡμῖν,† τοῖς μακρὰν καὶ‡ τοῖς ἐγγύς, ¹⁸ ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφοτέροι ἐν ἐνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα.

¹⁹ Ἄρα οὖν, οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ§ συμπολιῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, ²⁰ ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος* ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ·† ²¹ ἐν ᾧ πᾶσα‡ οἰκοδομή, συναρμολογουμένη, αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ· ²² ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι.

The 'secret' revealed to Paul

3

¹ Τούτου χάριν ἐγώ, Παῦλος, ὁ δέσμιος τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ* ὑπὲρ ὑμῶν τῶν ἐθνῶν†— ² εἴ γε‡ ἡκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, ³ ὅτι§ κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνώρισέν* μοι τὸ μυστήριον (καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, ⁴ πρὸς ὃ δύνασθε, ἀναγινώσκοντες, νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ), ⁵ ὃ† ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνώρισθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν‡ Πνεύματι·§ ⁶ εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ* ἐν τῷ Χριστῷ† διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ⁷ οὗ ἐγενόμην‡ διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὴν δοθεῖσάν§ μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

⁸ Ἐμοί, τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων* ἁγίων, ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν† τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον‡ τοῦ Χριστοῦ, ⁹ καὶ φωτίσαι πάντας§ τίς ἡ οἰκονομία* τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ·† ¹⁰ ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, ¹¹ κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων ἣν ἐποίησεν ἐν‡ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ¹² ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρρησίαν καὶ τὴν§ προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ. ¹³ Διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν* ἐν ταῖς θλίψεσίν μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶν δόξα ὑμῶν.

Prayer

† **2:17** ἡμιν **f**³⁵ [40%] | ὑμιν **p**⁴⁶ **κ**_{A,B} [60%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** ‡ **2:17** καὶ **f**³⁵ (93.4%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 εἰρηνην **p**⁴⁶ **κ**_{A,B} (6.3%) **NU** | — (0.3%) § **2:19** ἀλλὰ **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 εστε **κ**_B [1%] **NU** | ἀλλ εστε **A,C** [3%] | 1 καὶ [1%] * **2:20** οντος *rell* | οντως [10%] † **2:20** αὐτου ἰησου χριστου **f**³⁵ **C** [96%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 132 **A,B** [3%] **NU** | του 3 **κ** [1%] ‡ **2:21** πασα **f**³⁵ **κ**_B [95%] **RP,HE,OC,CP,NU** | 1 ἡ **A,C** [5%] **TR** * **3:1** ἰησου **f**³⁵ **p**⁴⁶ **A,B(C)** [97%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **κ** [3%] † **3:1** των εθνων *rell* | — **CP** ‡ **3:2** εἰγε *rell* | 1 καὶ **CP** § **3:3** οτι **f**³⁵ **κ**_{A,C} [99%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **p**⁴⁶ **B** [1%] * **3:3** ἐγνώρισεν **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ἐγνώρισθη **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [5%] **NU** † **3:5** ο **f**³⁵ **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [95%] **RP,HE,OC,NU** | 1 ἐν [5%] **TR,CP** ‡ **3:5** ἐν *rell* | — **CP** § **3:5** πνευματι **f**³⁵ **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [85%] **RP,HE,OC,TR,NU** | 1 αγω [15%] **CP** * **3:6** αὐτου **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [3%] **NU** † **3:6** τω χριστω **f**³⁵ [96%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 2 ἰησου **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [4%] **NU** ‡ **3:7** ἐγενομην **f**³⁵ **C** [96%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ἐγεννηθη **p**⁴⁶ **κ**_{A,B} [4%] **NU** § **3:7** την δοθεισαν **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | της δοθείσης **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C,I} [5%] **NU** * **3:8** παντων **f**³⁵ **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [95%] **RP,HE(CP)NU** | 1 των [5%] **OC,TR** (**CP** omits αγιων.) † **3:8** ἐν **f**³⁵ [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [2%] **NU** ‡ **3:8** τον ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον **f**³⁵ [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | το ἀνεξιχνίαστον πλοῦτος **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [2%] **NU** § **3:9** παντας **f**³⁵ **p**⁴⁶ **B,C [99%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **κ**_A [1%] * **3:9** οἰκονομία **f**³⁵ **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [90%] **RP,HE,OC,TR,CP** | κοινωνία [10%] **TR** † **3:9** δια ἰησου χριστου **f**³⁵ [96%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **p**⁴⁶ **κ**_{A,B,C} [4%] **NU** ‡ **3:11** ἐν **f**³⁵ **κ** [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 τω **p**⁴⁶ **A,B,C [2%] **NU** § **3:12** την **f**³⁵ **C [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **p**⁴⁶ **κ**_{A,B} [2%] **NU** * **3:13** ἐκκακεῖν **f**³⁵ **C [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ἐγκακεῖν (**p**⁴⁶)**κ**(**A,B) [2%] **NU************

¹⁴ Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,† ¹⁵ ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, ¹⁶ ἵνα δώῃ ὑμῖν, κατὰ τὸν πλοῦτον[§] τῆς δόξης αὐτοῦ· δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον· ¹⁷ κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι ¹⁸ ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι (σὺν πᾶσιν τοῖς ἁγίοις) τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ βάθος καὶ ὕψος·* ¹⁹ γινῶναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ—ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ Πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.

²⁰ Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἡ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, ²¹ αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ† ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Putting the theology into practice

4

Unity

¹ Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγώ, ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, ² μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος,* μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, ³ σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. ⁴ Ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεῦμα (καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν),† ⁵ εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, ⁶ εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.‡

Building up the body

⁷ Ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. ⁸ Διὸ λέγει, «Ἀναβὰς εἰς ὕψος ἠχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ[§] ἔδωκεν δόματα τοῖς ἀνθρώποις.» ⁹ (Τὸ δὲ «ἀνέβη» τί ἐστὶν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον* εἰς τὰ κατώτερα μέρη† τῆς γῆς; ¹⁰ Ὁ καταβὰς αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα.) ¹¹ Καὶ αὐτὸς ἔδωκεν τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους, ¹² πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ¹³ μέχρι καταντήσομεν‡ οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ· ¹⁴ ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν[§] τῆς πλάνης· ¹⁵ ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός·* ¹⁶ ἐξ

† 3:14 του κυριου ημων ιησου χριστου f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B,C [3%] NU ‡ 3:16 δωη f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | δω p⁴⁶KA,B,C [3%] NU § 3:16 τον πλουτον f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | το πλουτος p⁴⁶KA,B,C [3%] NU * 3:18 βαθος και υψος f³⁵ KA (93.9%) RP,HE,OC,TR,CP | 321 p⁴⁶B,C,I (5.8%) NU | two other variants (0.3%) † 3:21 εκκλησια f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 και p⁴⁶KA,B,C [5%] NU * 4:2 πραοτητος f³⁵ A [98%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτητος KB,C [2%] NU † 4:4 υμων rell | ημων CP ‡ 4:6 ημιν f³⁵ [90%] RP,HE,OC,CP | υμιν [5%] TR | — p⁴⁶KA,B,C [5%] NU § 4:8 και f³⁵ B,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA [3%] NU * 4:9 πρωτον f³⁵ B (96.3%) RP,HE,OC,TR,CP | πρωτερον (0.7%) | — (p⁴⁶)KA,C,I (3%) NU † 4:9 μερη f³⁵ KA,B,C [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ [1%] ‡ 4:13 καταντησομεν f³⁵ [50%] CP | καταντησωμεν p⁴⁶KA,B,C [50%] RP,HE,OC,TR,NU § 4:14 μεθοδειαν f³⁵ C [80%] RP,HE,OC,TR,NU | μεθοδιαν KB [20%] CP | μεθοδιας A | one other reading * 4:15 ο χριστος f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 KA,B,C [3%] NU | του χριστου p⁴⁶

οὗ πᾶν τὸ σῶμα, συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνδὸς ἐκάστου μέρους, τὴν αὕξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται† εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.

Put away the old, put on the new

¹⁷ Τοῦτο οὖν, λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν Κυρίῳ· μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ‡ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, ¹⁸ ἐσκοτισμένοι§ τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, ¹⁹ οἵτινες, ἀπηλγηκότες, ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. ²⁰ Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν— ²¹ εἶγε αὐτὸν ἠκούσατε καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε (καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ)· ²² ἀποθέσθαι ὑμᾶς, κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον (τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης), ²³ ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν, ²⁴ καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.

Practical instruction

²⁵ Διό, ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε* ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. ²⁶ Ὁργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ† παροργισμῷ ὑμῶν, ²⁷ μηδὲ‡ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. ²⁸ Ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν,§ ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι. ²⁹ Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' * εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν, τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσιν. ³⁰ Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. ³¹ Πᾶσα πικρία καὶ θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. ³² Γίνεσθε δὲ† εἰς ἀλλήλους χρηστοί, εὐσπλαγχνοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ‡ ἐχαρίσατο ὑμῖν.§

5

Walk in love

¹ Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητά, ² καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας. ³ Πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία* ἢ † πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν (καθὼς πρέπει ἀγίοις)· ⁴ καὶ αἰσχροτήτης καὶ μωρολογίας ἢ εὐτραπελίας (τὰ οὐκ ἀνήκοντα),‡ ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. ⁵ Τοῦτο γάρ ἴστε§ γινώσκοντες ὅτι· πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης (ὅς* ἐστὶν εἰδωλολάτρης), οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ

† 4:16 ποιεῖται *rell* | ποιηται CP ‡ 4:17 λοιπα **f**³⁵ (91.8%) RP,HE,OC,TR,CP | — **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B,I (5.3%) NU | part of a long omission (2.8%) § 4:18 ἐσκοτισμένοι **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | ἐσκοτωμένοι **ϕ**^{46,49} **κ**A,B,I [2%] NU * 4:25 λαλεῖτε *rell* | 1 την [10%] † 4:26 τω **f**³⁵ [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — **ϕ**⁴⁹ **κ**A,B [1%] ‡ 4:27 μηδε **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B [85%] RP,HE,OC,CP,NU | μητε [15%] TR § 4:28 το αγαθον ταις χερσιν **f**³⁵ (71.7%) RP,HE,OC,TR | 123 ιδιαις 4 (16%) CP | 12 εν 34 (2%) | 3412 **ϕ**^{46,49} **κ**A,B,I (1.5%) | 3 ιδιαις 412 **κ**A (7%) [NU] | 12 (0.8%) | four other variants (1%) * 4:29 αλλ *rell* | αλλα B [1%] NU † 4:32 δε **f**³⁵ **ϕ**⁴⁹ **κ**A [96%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — **ϕ**⁴⁶ **κ**B [3%] | ουν [1%] ‡ 4:32 θεος εν χριστω *rell* | χριστος [2%] CP § 4:32 υμιν **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A [35%] TR,NU | ημιν **ϕ**⁴⁹ **κ**B [65%] RP,HE,OC,CP * 5:3 πασα ακαθαρσια **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B [3%] NU | 1 [1%] † 5:3 η *rell* | και [10%] ‡ 5:4 τα ουκ ανηκοντα **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | α 2 ανηκεν **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B [3%] NU § 5:5 ιστε **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶ **κ**A,B [30%] NU | εστε [70%] RP,HE,OC,TR,CP * 5:5 ος **f**³⁵ A [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ο **ϕ**⁴⁶ **κ**B [4%] NU

Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. ⁶ Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις, διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. ⁷ Μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν ⁸ —ἦτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ.

Walk in light

Ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε ⁹ (ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ Πνεύματος† ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ), ¹⁰ δοκιμάζοντες τί ἐστὶν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. ¹¹ Καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάργοις τοῦ σκοτοῦς, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. ¹² (Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ’ αὐτῶν αἰσχρόν ἐστὶν καὶ λέγειν.) ¹³ Τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα, ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦνται, πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστὶν. ¹⁴ Διὸ λέγει· «Ἐγείραι,‡ ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός.»

Walk in wisdom

¹⁵ Βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς§ περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι ἀλλ’ ὡς σοφοί, ¹⁶ ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν. ¹⁷ Διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες* τί τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. ¹⁸ Καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία· ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν Πνεύματι, ¹⁹ λαλοῦντες ἑαυτοῖς† ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ‡ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ. ²⁰ εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ²¹ ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Θεοῦ.§

Relationships within the home

About wives

²² Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίῳις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε,* ὡς τῷ Κυρίῳ, ²³ ὅτι† ἀνὴρ ἐστὶν κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὡς καὶ ὁ Χριστὸς Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας—καὶ αὐτός ἐστιν‡ Σωτὴρ τοῦ σώματος. ²⁴ Ἀλλ’§ ὡςπερ* ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτως καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίῳις† ἀνδράσιν ἐν παντί.

About husbands

²⁵ Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν‡ καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ²⁶ ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος· ἐν ῥήματι, ²⁷ ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν§ ἑαυτῷ —ἐνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν—μὴ ἔχουσιν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ’ ἵνα ᾗ ἁγία καὶ ἄμωμος. ²⁸ Οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες* ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ.

† 5:9 πνευματος f³⁵ p⁴⁶ (94.2%) RP,HE,OC,TR,CP | φωτος p⁴⁹ KA,B,I (5.3%) NU | three other variants (0.5%)
‡ 5:14 εγειραι f³⁵ [80%] TR,CP | εγειρε p⁴⁶ KA,B [20%] RP,HE,OC,NU § 5:15 πως ακριβως f³⁵ (A) [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ KB [3%] NU * 5:17 συνιεντες f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | συνιετε p⁴⁶ KA,B [3%] NU | συνιουντες [1%] † 5:19 εαυτοις f³⁵ KA [98%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 εν p⁴⁶ B [2%] [NU] ‡ 5:19 ψαλλοντες εν τη καρδια f³⁵ (86.5%) RP,HE,OC,TR,CP | 234 (7.8%) | 134 p⁴⁶ KB (0.8%) NU | 12 ταις καρδιαις A (4.5%) | two other variants (0.3%) § 5:21 θεου f³⁵ [70%] TR | χριστου p⁴⁶ KA,B [30%] RP,HE,OC,CP,NU | ιησου χριστου [0.5%] | one other reading * 5:22 υποτασσεσθε f³⁵ (86.2%) RP,HE,OC,TR,CP | υποτασσεσθαι (3.5%) | υποτασσεσθωσαν KA,I (9.1%) | υποτασσεσθω (0.7%) | — p⁴⁶ B (alone) NU | one other variant (0.2%) † 5:23 οτι f³⁵ p⁴⁶ KA,B [85%] RP,HE,CP,NU | 1 ο [15%] OC,TR (OC is in small print.) ‡ 5:23 και αυτος εστιν f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 p⁴⁶ KA,B,I^V,048 [3%] NU § 5:24 αλλ rell | αλλα B [1%] NU * 5:24 ωσπερ f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ως KA [3%] NU | οτι p⁴⁶ [1%] | — B [1%] † 5:24 ιδιοις f³⁵ A [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KB [2%] NU ‡ 5:25 εαυτων f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — KA,B,048 [2%] NU | one other reading § 5:27 αυτην f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | αυτος p⁴⁶ KA,B [3%] NU * 5:28 οφειλουσιν οι ανδρες f³⁵ K [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 και 23 p⁴⁶ B [3%] [NU] | και 231 A,048^V [2%]

29 Οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν· ἀλλὰ[†] ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος[‡] τὴν Ἐκκλησίαν 30 —ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. § 31 «Ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν^{*} πατέρα αὐτοῦ[†] καὶ τὴν[‡] μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.» 32 Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς[§] τὴν Ἐκκλησίαν.

33 Πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ’ ἓνα^{*} ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν, ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῇται τὸν ἄνδρα.

6

About children

1 Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ,^{*} τοῦτο γάρ ἐστίν δίκαιον. 2 «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα»—ἡτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη[†] ἐν ἐπαγγελίᾳ — 3 «ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς.» 4 Καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ’[‡] ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου.

About slaves and masters

5 Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα § μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἀπλότητι τῆς^{*} καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ· 6 μὴ κατ’ ὀφθαλμοδουλίαν,[†] ὡς ἄνθρωπάρεσκοι, ἀλλ’ ὡς δοῦλοι τοῦ[‡] Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς, 7 μετ’ εὐνοίας δουλεύοντες, § τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις, 8 εἰδότες ὅτι ὁ ἕαν τι ἕκαστος^{*} ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομιεῖται[†] παρὰ τοῦ[‡] Κυρίου, εἴτε δοῦλος εἴτε ἐλεύθερος.

9 Καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν αὐτῶν § ὁ Κύριός ἐστίν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληψία^{*} οὐκ ἐστὶν παρ’[†] αὐτῷ.

Spiritual warfare

10 Τὸ λοιπόν,[‡] ἀδελφοί μου, § ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. 11 Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. 12 Ὅτι οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ

† 5:29 ἀλλὰ f³⁵ A,B [60%] CP,NU | ἀλλ κ [40%] RP,HE,OC,TR ‡ 5:29 κυριος f³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR,CP | χριστος p⁴⁶ KA,B,048 [20%] NU § 5:30 ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ f³⁵ (93.3%) RP,HE,OC,TR,CP | 12345789 (2.5%) | 56789 (0.5%) | — p⁴⁶ KA,B,048 (2.3%) NU | six other variants (1.3%) (The omission is a not very difficult case of homoioteleuton.) * 5:31 τὸν f³⁵ p⁴⁶ KA,048 [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B [1%] † 5:31 αὐτοῦ f³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KB [3%] NU ‡ 5:31 τὴν f³⁵ p⁴⁶ KA,048 [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B [1%] § 5:32 εἰς f³⁵ p⁴⁶ KA [85%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — B [15%] * 5:33 καθ’ ἓνα *rell* | καθένα f³⁵ (I include this for the record and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning I stay with the conventional spelling. Since the shift from τ to θ is caused by aspiration, there is no ambiguity.) * 6:1 ἐν κυρίῳ f³⁵ p⁴⁶ KA,I^V [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B [1%] † 6:2 ἐντολὴ πρώτη *rell* | 21 CP ‡ 6:4 ἀλλ *rell* | ἀλλὰ KA,B [2%] NU § 6:5 κυριοὶς κατὰ σάρκα f³⁵ p⁴⁶ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 KA,B [5%] NU * 6:5 τῆς f³⁵ p⁴⁶ A,B [80%] RP,HE,OC,TR,NU | — κ [20%] CP † 6:6 ὀφθαλμοδουλίαν f³⁵ [40%] OC,NU | ὀφθαλμοδουλείαν KA,B [60%] RP,HE,TR,CP ‡ 6:6 τοῦ f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — KA,B [5%] NU § 6:7 δουλεύοντες f³⁵ [70%] TR | 1 ὡς KA,B [30%] RP,HE,OC,CP,NU * 6:8 ὁ ἐάν τι ἕκαστος f³⁵ [91%] RP,OC,TR,CP | 234 [4%] HF | 412 A [4%] | 423 B,NU | two other readings κ † 6:8 κομιεῖται f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | κομίζεται p⁴⁶ KA,B [3%] NU ‡ 6:8 τοῦ f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KA,B [10%] NU § 6:9 ὑμῶν αὐτῶν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR | 2 καὶ 1 p⁴⁶ A,B [4%] NU | ἐαυτῶν καὶ 1 κ [1%] | 1 καὶ 2 CP * 6:9 προσωποληψία *rell* | προσωποληψία KA,B [2%] NU † 6:9 παρ *rell* | ἐν [10%] ‡ 6:10 τὸ λοιπὸν f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | τοῦ λοιποῦ p⁴⁶ KA,B,I [3%] NU § 6:10 ἀδελφοί μου f³⁵ (88.8%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 (A) (7.9%) | — p⁴⁶ KB,I (3.3%) NU

σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκούτου τοῦ αἰῶνος* τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. ¹³ Διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι, στήναι.

¹⁴ Στήτε οὖν, περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, ¹⁵ καὶ ὑποδησάμενοι† τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. ¹⁶ ἐπὶ‡ πᾶσιν, ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνησέσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰς πεπυρωμένας σβέσαι. ¹⁷ καί, τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθαι* καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶν ῥῆμα Θεοῦ. ¹⁸ διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν Πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο† ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἀγίων— ¹⁹ καὶ ὑπὲρ ἑμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ‡ λόγος, ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου, ²⁰ ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἀλύσει. ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὥς δεῖ με λαλῆσαι.

Closing greetings

²¹ Ἴνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς§ τὰ κατ' ἐμέ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει* Τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν Κυρίῳ. ²² ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο· ἵνα γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.

²³ Εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως, ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

²⁴ Ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν ἀφθαρσίᾳ. Ἀμήν.†‡

* **6:12** του αιωνος f³⁵ (97.2%) RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B (2.8%) NU † **6:15** υποδησαμενοι rell | υποδυσσαμενοι [25%] ‡ **6:16** επι f³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εν p⁴⁶KB [3%] NU § **6:16** τα f³⁵ KA [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶B [1%] * **6:17** δεξασθαι f³⁵ A [94%] RP,HF | δεξασθε p⁴⁶KB [5%] OC,TR,CP,NU | — [1%] † **6:18** τουτο f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — KA,B [3%] NU ‡ **6:19** μοι δοθη f³⁵ A,B [95%] RP,HE,OC,CP,NU | 21 K | 1 δοθειη [5%] TR § **6:21** ειδητε και υμεις f³⁵ B (83.4%) RP,HE,OC,TR,CP,NU | ιδητε 23 (4%) | 231 I (9.3%) | 23 ιδητε KA (1.7%) | 1 p⁴⁶ (0.8%) | five variants with ημεις (0.8%) * **6:21** υμιν γνωρισει f³⁵ A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶KB [5%] NU † **6:24** αμην f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶KA,B [3%] NU ‡ **6:24** The citation of f³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1617, 1637, 1725, 1732, 1761, 1855, 1864, 1865, 1892, 1897, 2080, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 928, 1864, 2554 and 2723 are 'perfect' representatives of f³⁵ in Ephesians, as they stand, as were the exemplars of another ten. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from TuT, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

Salutation

¹ Παῦλος καὶ Τιμόθεος, δοῦλοι Ἰησοῦ Χριστοῦ,* πᾶσιν τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις· ² Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

How Paul prays for them

³ Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ τῇ μνεΐᾳ ὑμῶν· ⁴ πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος, ⁵ ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ† πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ νῦν, ⁶ πεποιθῶς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελέσει ἄχρις‡ ἡμέρας Ἰησοῦ Χριστοῦ·§ ⁷ καθὼς ἐστὶν δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου καὶ ἐν* τῇ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου συγκοινωνοὺς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας. ⁸ Μάρτυς γάρ μου ἐστὶν† ὁ Θεὸς ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις Ἰησοῦ Χριστοῦ.‡

⁹ Καὶ τοῦτο προσεύχομαι· ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει, ¹⁰ εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς§ καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, ¹¹ πεπληρωμένοι καρπῶν* δικαιοσύνης τῶν† διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ.

News and instructions

By whatever means, Christ is preached

¹² Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου, ἐλήλυθεν· ¹³ ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν· ¹⁴ καί, τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν, ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.‡ ¹⁵ Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύσσουσιν· ¹⁶ οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν, οὐχ ἄγνως, οἰόμενοι θλιῖψιν ἐπιφέρειν§ τοῖς δεσμοῖς μου, ¹⁷ οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι.* ¹⁸ Τί γάρ; Πλὴν† παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται, καὶ ἐν τούτῳ χαίρω—ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι.

* **1:1** ἰησου χριστου f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κΒ [3%] NU † **1:5** απο f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 της ϣ⁴⁶κΑ,Β [3%] NU ‡ **1:6** αχρις f³⁵ [97%] HE,OC,TR,CP | αχρι κ(Α)Β [3%] RP,NU § **1:6** ἰησου χριστου f³⁵ κΑ [65%] OC,TR | 21 ϣ⁴⁶Β [35%] RP,HE,CP,NU * **1:7** εν f³⁵ ϣ⁴⁶κΒ [95%] RP,HE,OC,CP,NU | — Α [5%] TR † **1:8** εστιν f³⁵ Α [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — ϣ⁴⁶κΒ [2%] NU ‡ **1:8** ἰησου χριστου f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 ϣ⁴⁶κΑ,Β [4%] NU § **1:10** εἰλικρινεις f³⁵ [30%] | εἰλικρινεις *rell* (If the first half of the word is presumed to derive from 'sunlight' or 'sun', the aspiration follows naturally.) * **1:11** καρπων f³⁵ (66%) RP,HE,OC,TR,CP | καρπον ϣ⁴⁶κΑ,Β,Ι,048 (33.2%) NU | part of a large omission (0.8%) [homoioteleuton] † **1:11** των f³⁵ (70%) RP,HE,OC,TR,CP | τον ϣ⁴⁶κΑ,Ι,048 (28%) NU | — Β (0.8%) | two other readings (0.3%) | part of a large omission (0.8%) [homoioteleuton] ‡ **1:14** τον λογον λαλειν f³⁵ ϣ⁴⁶ (73.7%) RP,HE,OC,TR,NU | 312 (5%) | 12 του θεου 3 κΑ,Β (15.8%) | 1 του θεου 23 (4%) (CP) | 123 του θεου (0.3%) | 12 κυριου 3 (0.3%) | four other readings (0.8%) § **1:16** επιφερειν f³⁵ (92.7%) RP,HE,OC,TR,CP | εγειρειν κΑ,Β (4.8%) NU | επεγειρειν (1.5%) | three other readings (0.5%) | part of a large omission (0.5%) [homoioteleuton] * **1:17** εξ εριθειας τον χριστον καταγγελλουσιν ουχ αγνως οιομενοι θλιψιν επιφερειν τοις δεσμοις μου οι δε εξ αγαπης ειδοτες οτι εις απολογιαν του ευαγγελιου κειμαι f³⁵ (88.9%) RP,HE,OC,TR,CP | 16-24,14-15,1-13 ϣ⁴⁶κΑ,Β,048 (9.6%) NU | two other readings (0.3%) | part of a large omission (1.2%) [homoioteleuton] † **1:18** πλην f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 οτι ϣ⁴⁶κΑ,048 [4%] NU | οτι Β

To live is Christ, to die is gain

¹⁹ Οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν (διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ) ²⁰ κατὰ τὴν καραδοκίαν[‡] καὶ ἐλπίδα μου ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ, ὡς πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου ²¹ — ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. ²² Εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἰρήσομαι οὐ γνωρίζω. ²³ Συνέχομαι δὲ[§] ἐκ τῶν δύο· τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι (πολλῶ^{*} μᾶλλον κρεῖσσον) ²⁴ τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν[†] τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον, δι' ὑμᾶς. ²⁵ Καὶ τοῦτο πεποιθώς, οἶδα ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ[‡] πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως, ²⁶ ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοί, διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

²⁷ Μόνον ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς εἴτε ἀπὼν ἀκούσω[§] τὰ περὶ ὑμῶν ὅτι στήκετε ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθροῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου, ²⁸ καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων· ἥτις αὐτοῖς μὲν ἐστίν^{*} ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν[†] δὲ σωτηρίας, καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεοῦ. ²⁹ Ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, ³⁰ τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἶον εἶδετε[‡] ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.

2

About having the mind of Christ

¹ Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἴ τι^{*} σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί, ² πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε,[†] τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες. ³ Μηδὲν κατὰ[‡] ἐριθείαν ἢ [§] κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντες ἑαυτῶν. ⁴ Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε,^{*} ἀλλὰ καὶ[†] τὸ[‡] ἑτέρων ἕκαστος.[§]

⁵ Τοῦτο γὰρ^{*} φρονεῖσθω[†] ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ⁶ ὅς, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμόν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ⁷ ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος. ⁸ Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι

[‡] **1:20** καραδοκίαν **f**³⁵ [25%] | αποκαραδοκίαν **KA,B** [74%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** | παραδοσιν [1%] (The longer form is so far found only in Romans 8:19, not in pre-NT literature, whereas the shorter form occurs in earlier Greek. If the longer form were original, would medieval monks [Soden's hypothesis] be likely to introduce an earlier form?) [§] **1:23** δε **f**³⁵ **p**⁴⁶**KA,B** [95%] **RP,HE,OC,CP,NU** | γαρ [5%] **TR** ^{*} **1:23** πολλω **f**³⁵ **x** [95%] **RP,HE,TR,CP** | 1 γαρ (**p**⁴⁶)**A,B,C** [4%] **OC[NU]** | ποσω [1%] (**OC** is in small print.) [†] **1:24** εν **f**³⁵ **p**⁴⁶**B** [90%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **KA,C** [10%] [‡] **1:25** συμπαραμενω **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | παραμενω **p**⁴⁶**KA,B,C** [3%] **NU** [§] **1:27** ακουσω **f**³⁵ **A,C** [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ακουω **p**⁴⁶(**x**)**B** [3%] **NU** ^{*} **1:28** αυτοις μεν εστιν **f**³⁵ (82.8%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 312 (9.6%) | 31 **KA,B,C** (6.8%) **NU** | 213 (0.3%) | two other readings (0.5%) [†] **1:28** υμιν **f**³⁵ [90%] **RP,HE,OC,TR,CP** | υμων **KA,B** [5%] **NU** | ημιν **C** [5%] [‡] **1:30** ειδετε **f**³⁵ **p**⁴⁶**KA,B,C** [90%] **RP,HE,OC,CP,NU** | ιδετε [10%] **TR** ^{*} **2:1** τι **f**³⁵ [35%] | τις **p**⁴⁶**KA,B,C** [60%] **RP,HE,OC,CP,NU** | τινα [5%] **TR** [†] **2:2** φρονητε *rell* | φρονειτε [10%] [‡] **2:3** κατα **f**³⁵ **p**⁴⁶**A** [90%] **RP,HE,OC,TR,CP** | κατ **KB,C** [10%] **NU** [§] **2:3** η **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | μηδε κατα **KA,B,C** [3%] **NU** | μηδε **p**⁴⁶ [1%] | 1 κατα [1%] | one other reading ^{*} **2:4** σκοπειτε **f**³⁵ [93%] **RP,HE,OC,TR,CP** | σκοπουντες **p**⁴⁶**KA,B,C** [5%] **NU** | σκοπειτω [2%] [†] **2:4** και **f**³⁵ **p**⁴⁶**KA,B,C** [99%] **RP,HE,OC,TR,CP[NU]** | — **D** [1%] [‡] **2:4** το **f**³⁵ [40%] **CP** | τα **p**⁴⁶**KA,B,C** [45%] **RP,HE,OC,TR,NU** | των [15%] [§] **2:4** εκαστος **f**³⁵ **C** [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | εκαστοι **p**⁴⁶**KA,B** [4%] **NU** | — [1%] ^{*} **2:5** γαρ **f**³⁵ **p**⁴⁶ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **KA,B,C** [2%] **NU** | ουν [1%] [†] **2:5** φρονεισθω **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | φρονειτε **p**⁴⁶**KA,B,C** [3%] **NU**

θανάτου—θανάτου δὲ σταυροῦ. ⁹ Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ· ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομα, ¹⁰ ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάντων γόνου κάμψη—ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων— ¹¹ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς.

Act like children of God

¹² Ὡστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε* (μὴ ὡς† ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον ἀλλὰ· νῦν πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου), μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε, ¹³ ὃς Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν, καὶ τὸ θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

¹⁴ Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν* καὶ διαλογισμῶν, ¹⁵ ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα† ἐν μέσῳ· γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, ¹⁶ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἔμοι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα. ¹⁷ Ἀλλ' ὅς εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. ¹⁸ Τὸ δ'·* αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι.

About Timothy

¹⁹ Ἐλπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν. ²⁰ Οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει ²¹ (οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ† Χριστοῦ Ἰησοῦ).· ²² Τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἔμοι ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. ²³ Τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι, ὡς ἂν ἀπιδῷ§ τὰ περὶ ἐμὲ ἐξαυτῆς. ²⁴ Πέποιθα δὲ ἐν Κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.

About Epaphroditus

²⁵ Ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην Ἐπαφρόδιτον, τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς· ²⁶ ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς,* καὶ ἀδημονῶν διότι ἠκούσατε ὅτι ἡσθένησεν. ²⁷ Καὶ γὰρ ἡσθένησεν, παραπλήσιον θανάτῳ,† ἀλλ'·‡ ὁ Θεὸς αὐτὸν ἡλέησεν,§ οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπην* σχῶ. ²⁸ Σπουδαιότερως οὖν ἔπεμψα αὐτόν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν πάλιν χαρῆτε, κἀγὼ ἀλυπότερος† ὦ. ²⁹ Προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν Κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε, ³⁰ ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ· μέχρι θανάτου

‡ 2:9 αὐτῷ f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 το p⁴⁶ κA,B,C [2%] NU § 2:11 ἐξομολογήσεται f³⁵ p⁴⁶ κB [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ἐξομολογήσεται A,C [20%] * 2:12 υπηκουσατε rell | 1 μου CP † 2:12 ὡς f³⁵ p⁴⁶ κA,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | — B [10%] CP ‡ 2:12 αλλα rell | 1 και CP § 2:13 ο f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B,C [5%] NU * 2:14 γογγυσμων f³⁵ p^{46v} κA,B,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | οργης [10%] CP † 2:15 αμωμητα f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | αμωμα p⁴⁶ κA,B,C [3%] NU ‡ 2:15 εν μεσω f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | μεσον p⁴⁶ κA,B,C [4%] NU § 2:17 αλλ rell | αλλα A^V,B [1%] NU * 2:18 δε f³⁵ A,C [97%] RP,HE,OC,TR | δε p⁴⁶ κB [3%] CP,NU † 2:21 τα f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [60%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 του [40%] TR ‡ 2:21 χριστου ιησου f³⁵ B [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ κA,C [3%] NU § 2:23 απιδω f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | αφιδω p⁴⁶ κA,B [3%] NU * 2:26 υμας f³⁵ (p⁴⁶)(B) [75%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 ιδειν κA,C,I^V [25%] † 2:27 θανατω rell | θανατου B [10%] OC ‡ 2:27 αλλ f³⁵ [80%] HE,OC,TR | αλλα κA,B,C [20%] RP,CP,NU § 2:27 αυτον ηλεησεν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κA,B,C [5%] NU * 2:27 λυπην f³⁵ κA,B,C [90%] RP,HE,OC,CP,NU | λυπη [10%] TR † 2:28 αλυποτερος rell | αλυπωτερος [15%] ‡ 2:30 του χριστου f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 p⁴⁶ B [5%] NU | κυριου κA [4%] | — C [1%] | one other reading

ἤγγισεν, παραβουλευσάμενος[§] τῇ ψυχῇ, ἵνα πληρώσῃ* τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρὸς με[†] λειτουργίας.

Paul's example

3

¹ Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν Κυρίῳ. Τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ τὸ* ἀσφαλές. ² Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν· ³ ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ Πνεύματι Θεοῦ[†] λατρεύοντες καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες ⁴ (καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθησιν καὶ[‡] ἐν σαρκί).

About Paul

Εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον· ⁵ περιτομῇ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμίν,[§] Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων· κατὰ νόμον, Φαρισαῖος· ⁶ κατὰ ζῆλον,* διώκων τὴν ἐκκλησίαν· κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος, ἄμεμπτος.

⁷ Ἀλλ' [†] ἅτινα ἦν μοι[‡] κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. ⁸ Ἀλλὰ μὲν οὖν[§] καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ* τοῦ Κυρίου μου—δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην (καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι),[†] ἵνα Χριστὸν κερδήσω ⁹ καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει· ¹⁰ τοῦ γνῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν[‡] κοινωνίαν τῶν[§] παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος* τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ¹¹ εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν[†] νεκρῶν ¹² —οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι· διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω ἐφ' ᾧ καὶ κατελήφθην[‡] ὑπὸ τοῦ[§] Χριστοῦ Ἰησοῦ.*

¹³ Ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὕπω[†] λογίζομαι κατειληφέναι, ἐν δέ· τὰ μὲν ὀπίσω[‡] ἐπιλανθανόμενος τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, ¹⁴ κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ[§] τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Our citizenship is in Heaven

¹⁵ Ὅσοι οὖν τέλειοι τοῦτο φρονῶμεν, καὶ εἴ τι ἐτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει. ¹⁶ Πλήν, εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν.*

§ 2:30 παραβουλευσαμενος f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | παραβουλευσαμενος p⁴⁶ KA,B [3%] NU * 2:30 πληρωση f³⁵ B [40%] CP | αναπληρωση p⁴⁶ A,C [55%] RP,HE,OC,TR,NU | αναπληρωσει x [5%] † 2:30 με rell | εμε x [10%] * 3:1 το f³⁵ A^V [40%] HF | — p⁴⁶ KB,C [60%] RP,OC,TR,CP,NU † 3:3 θεου f³⁵ KA,B,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | θεω [5%] TR | — p⁴⁶ ‡ 3:4 και rell | — [10%] § 3:5 βενιαμιν rell | βενιαμιν C [10%] | βενιαμειν KA,B [5%] * 3:6 ζηλον f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ζηλος p⁴⁶ KA,B,I [3%] NU † 3:7 αλλ f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | αλλα B [2%] [NU] | — p⁴⁶ KA [3%] ‡ 3:7 ην μοι rell | 21 B [10%] § 3:8 ουν f³⁵ B [90%] RP,HE,CP | ουνε p⁴⁶ KA [10%] OC,TR,NU * 3:8 χριστου ιησου f³⁵ p⁴⁶ K(B) [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 21 A [20%] † 3:8 ειναι f³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — KB [3%] NU ‡ 3:10 την f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ KA,B [2%] § 3:10 των f³⁵ A [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ KB [1%] * 3:10 συμμορφουμενος f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | συμμορφιζομενος (x)A [2%] NU | συμμορφιζομενος B | συνφορτειζομενος [1%] | — p⁴⁶ omits whole phrase † 3:11 των f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | την εκ p⁴⁶ KA,B [3%] NU | 1 εκ [1%] ‡ 3:12 κατεληφθην rell | κατελημφθην KA,B [2%] NU § 3:12 του f³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ KA,B,C [20%] NU * 3:12 χριστου ιησου f³⁵ p⁴⁶ KA [97%] RP,HE,OC,TR[NU] | 21 [1%] | 1 B [2%] | κυριου 21 CP † 3:13 ουπω f³⁵ p^{16v} KA [40%] OC,CP | ου p⁴⁶ B [60%] RP,HE,TR,NU ‡ 3:13 οπισω rell | οπισθεν [10%] § 3:14 επι f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | εις p^{16,46} KA,B,I [4%] NU * 3:16 κανονι το αυτο φρονειν f³⁵ (91%) RP,HE,OC,TR,CP | 2314 (6.3%) | 234 (1%) | — p^{16,46} KA,B,I^V (1.7%) NU (Some 7% invert the order of στοιχειν and φρονειν.)

¹⁷ Συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτως περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. ¹⁸ Πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν—οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω—τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ¹⁹ ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ † θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν· οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες. ²⁰ Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν· ²¹ ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ[‡] σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ[§] τὰ πάντα.

4

¹ Ὡστε, ἀδελφοί μου, ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτως στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοί.

Concluding considerations

To individuals

² Εὐδοίαν* παρακαλῶ καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ. ³ Ναί,[†] ἐρώτῶ καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε,[‡] συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήλθισάν μοι, μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν Βίβλῳ Ζωῆς.

Filling the mind with good things

⁴ Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. ⁵ Τὸ ἐπεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις· ὁ Κύριος ἐγγύς. ⁶ Μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντί, τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας,[§] τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν Θεόν· ⁷ καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

⁸ Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα—εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος—ταῦτα λογίζεσθε. ⁹ Ἄ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε* ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

Thanks for material support

¹⁰ Ἐχάρην δὲ ἐν Κυρίῳ μεγάλως ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε,[†] ἡκαιρεῖσθε δέ. ¹¹ Οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω, ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι ἀντάρκης εἶναι. ¹² Οἶδα καὶ[‡] ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντί καὶ ἐν πᾶσιν μεμύημαι καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι. ¹³ Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ.[§] ¹⁴ Πλὴν* καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μοι τῇ θλίψει.

¹⁵ Οἶδατε δὲ[†] καὶ ὑμεῖς, Φιλιππηῖοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως[‡] εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι. ¹⁶ Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ ἅπαξ καὶ δῖς, εἰς τὴν

† 3:19 o rell | — CP ‡ 3:21 εἰς το γενεσθαι αυτο f³⁵ (90.2%) RP,HE,OC,TR,CP | 123 αυτω (3.2%) | 123 αυτου (3.2%) | 123 (0.8%) | — KA,B (2.5%) NU | one other reading (0.2%) § 3:21 εαυτω f³⁵ [80%] RP,HE,TR,CP | αυτω KA,B [20%] OC,NU * 4:2 ευοδιαν f³⁵ KA,B [90%] RP,HE,OC,CP,NU | ευοδιαν [10%] TR † 4:3 ναι f³⁵ p⁴⁶ KA,B [95%] RP,HE,OC,CP,NU | και [5%] TR ‡ 4:3 συζυγε γνησιε f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 (p⁴⁶)K(A)B [10%] NU § 4:6 ευχαριστίας rell | ευχαριστείας [20%] * 4:9 ειδετε f³⁵ KA,B [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ιδετε [30%] † 4:10 εφρονειτε rell | φρονειτε CP ‡ 4:12 και f³⁵ p⁴⁶ KA,B [85%] RP,HE,OC,CP,NU | δε [15%] TR § 4:13 χριστω f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — KA,B,I [2%] NU * 4:14 πλην f³⁵ KA,B [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 και υμεις [10%] † 4:15 δε rell | — p⁴⁶ [2%] CP ‡ 4:15 ληψεως rell | λημψεως KA,B [2%] NU

χρείαν μοι ἐπέμψατε. ¹⁷ Οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' ὅτι ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν. ¹⁸ Ἀπέχω δὲ πάντα καὶ περισσεύω· πεπλήρωμαι, δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὁσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. ¹⁹ Ὁ δὲ Θεός μου πληρώσει* πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλοῦτον† αὐτοῦ ἐν δόξῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

²⁰ Τῷ δὲ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Sign-off

²¹ Ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. ²² Ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας.

²³ Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου,‡ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ πάντων§ ὑμῶν. Ἀμήν.*,†

§ 4:17 ἀλλ *rell* | ἀλλα A,B [1%] NU * 4:19 πληρώσει *rell* | πληρωσαι [15%] † 4:19 τον πλουτον **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | το πλουτος **p**⁴⁶ **KA**,B [2%] NU | του πλουτος [1%] ‡ 4:23 κυριου **f**³⁵ **KA**,B [85%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 ημων **p**⁴⁶ [15%] TR § 4:23 παντων **f**³⁵ (90.9%) RP,HE,OC,TR,CP | του πνευματος **p**⁴⁶ **KA**,B (9.1%) NU * 4:23 αμην **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KA** [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — B [2%] NU † 4:23 The citation of **f**³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2352, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 35, 1072, 1864, 1865 and 2554 are ‘perfect’ representatives of **f**³⁵ in Philippians, as they stand, as were the exemplars of another ten. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ

Salutation

¹ Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ* διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, ² τοῖς ἐν Κολοσσαῖς† ἀγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.‡

Building rapport

³ Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ καὶ§ Πατρὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντοτε περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι ⁴ (ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τὴν* εἰς πάντας τοὺς ἀγίους), ⁵ διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἣν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας ⁶ (τοῦ εὐαγγελίου τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, καὶ† ἔστιν καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον‡ καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ’ ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ), ⁷ καθὼς καὶ§ ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφρᾶ, τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστιν πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν* διάκονος τοῦ Χριστοῦ, ⁸ ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι.

Christ preeminent

Walk worthily of the Lord

⁹ Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ’ ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παύομεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι ἵνα πληρωθῇτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ, ¹⁰ περιπατῆσαι ὑμᾶς† ἀξίως τοῦ Κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρεσκείαν,‡ ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν§ τοῦ Θεοῦ· ¹¹ ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν· ¹² μετὰ χαρᾶς εὐχαριστοῦντες τῷ* Πατρὶ τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς† εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτί· ¹³ ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ¹⁴ ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ,‡ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

The supremacy of Christ described

¹⁵ Ὃς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης§ κτίσεως, ¹⁶ ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα—τὰ* ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ† ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ

* **1:1** ιησου χριστου f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ xA,B [5%] NU † **1:2** κολοσσαῖς f³⁵ xB [60%] CP,NU | κολασσαῖς (p⁴⁶ A)I [40%] RP,HE,OC,TR ‡ **1:2** καὶ κυρίου ιησου χριστου f³⁵ xA,C,I [80%] RP,HE,OC,TR,CP | — B [20%] NU § **1:3** καὶ f³⁵ xA,I [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — B,C [2%] NU * **1:4** τὴν f³⁵ (86.7%) RP,HE,OC,TR,CP | ἣν εχετε xA,C (11.4%) NU | ἣν εχεται (1.2%) | — B (0.7%) † **1:6** καὶ f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xA,B,C [5%] NU ‡ **1:6** καὶ αυξανομενον f³⁵ xA,B,C (48%) RP,HE,OC,CP,NU | — (52%) TR (The omission could be an easy case of homoioteleuton.) § **1:7** καὶ f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR | — p⁴⁶ xA,B,C [5%] CP,NU * **1:7** υμων f³⁵ C [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ημων p⁴⁶ xA,B [10%] † **1:10** υμας f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xA,B,C [5%] NU ‡ **1:10** αρεσκειαν rell | αρεσκιαν xA,C [15%] § **1:10** εἰς τὴν ἐπιγνωσιν f³⁵ (90.5%) RP,HE,OC,TR,CP | τὴ ἐπιγνωσει p⁴⁶ xA,B,C,I (4.6%) NU | ἐν τὴ ἐπιγνωσει (4.1%) | three other readings (0.7%) * **1:12** τω f³⁵ p⁴⁶ A,B,C [65%] RP,HE,TR,NU | 1 θεω καὶ [30%] OC,CP | 1 θεω x [5%] (OC has small print.) † **1:12** ημας f³⁵ A,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | υμας xB [3%] NU (The context is inclusive—first person.) ‡ **1:14** δια του αιματος αυτου f³⁵ [60%] TR | — xA,B,C [40%] RP,HE,OC,CP,NU (The omission was presumably deliberate—one wonders why.) § **1:15** πασης rell | 1 της [10%] * **1:16** τα f³⁵ A,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xB [3%] NU † **1:16** τα f³⁵ A,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xB [3%] NU

ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι—τὰ πάντα δι’ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· ¹⁷ καὶ αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν. ¹⁸ Καί, αὐτός ἐστιν ἡ † κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας· ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων, ¹⁹ ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησεν § πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι ²⁰ καὶ δι’ αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ* πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ—δι’ αὐτοῦ,† εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐπὶ † τοῖς οὐρανοῖς.

The truth applied

²¹ Καὶ ὑμᾶς (ποτὲ ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς) ²² νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ,§ παραστήσαι ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ—²³ εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἐδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου, οὐ ἠκούσατε τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ* κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, οὗ ἐγενόμην ἐγώ, Παῦλος, διάκονος.

What Paul does and why he does it

Present everyone perfect in Christ

²⁴ Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασιν μου† ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου, ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ † ἐστιν ἡ ἐκκλησία, ²⁵ ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ²⁶ τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ§ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· ²⁷ οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ * πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ† μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς† ἐστιν Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης· ²⁸ ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον§ ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον* τέλειον† ἐν Χριστῷ·† ²⁹ εἰς ὃ καὶ κοπιῶ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

2

A wealth of confident understanding

¹ Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἁγῶνα ἔχω περὶ* ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ,† καὶ ὅσοι οὐχ ἐωράκασιν‡ τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί, ² ἵνα παρακληθῶσιν

‡ 1:18 η *rell* | — [2%] CP § 1:19 ευδοκησεν *rell* | ηυδοκησεν A [15%] * 1:20 τα *rell* | — CP † 1:20 δι αὐτοῦ *f*³⁵ ϣ⁴⁶ *KA,C,048* [80%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B,I [20%] (The omission of the emphatic repetition is surely inferior.) ‡ 1:20 ἐπὶ *f*³⁵ [50%] RP,HE,CP | ἐν *KA,B,C* [50%] OC,TR,NU (The change to ‘in’ may have been unthinking, but is clearly inferior—beings and things that are an inherent part of Heaven don’t need ‘reconciling’.) § 1:22 αὐτοῦ *f*³⁵ *KA* [40%] | — ϣ^{46v} *B,C,IV* [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU * 1:23 τη *f*³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — ϣ⁴⁶ *KA,B,C* [5%] NU † 1:24 μου *f*³⁵ [55%] OC,TR | — *KA,B,C* [45%] RP,HE,CP,NU (OC has small print.) ‡ 1:24 ο *rell* | ος C [10%] § 1:26 νυνὶ *f*³⁵ A [90%] RP,HE,OC,TR,CP | νυν *KB,C* [10%] NU * 1:27 τις ο *f*³⁵ *KC* [40%] OC,TR | τι το ϣ⁴⁶ *A,B* [60%] RP,HE,CP,NU (In the context the masculine gender is correct—ϣ⁴⁶ *A,B* [4%] NU are consistent in that they go on to read ὁ ἐστὶν Χριστός, but not the [56%] RP,HE,CP.) † 1:27 τοῦ *rell* | — CP ‡ 1:27 ος *f*³⁵ *KC,I* [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ο ϣ⁴⁶ *A,B* [4%] NU § 1:28 παντα ἄνθρωπον *rell* | — [10%] CP * 1:28 παντα ἄνθρωπον *f*³⁵ *KA,B,C* [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — [10%] † 1:28 τέλειον *rell* | — CP ‡ 1:28 χριστῷ *f*³⁵ ϣ⁴⁶ *KA,B,C* [40%] NU | 1 ἱησοῦ [60%] RP,HE,OC,TR,CP * 2:1 περὶ *f*³⁵ [93%] RP,HE,OC,TR,CP | ὑπὲρ ϣ⁴⁶ *KA,B,C* [7%] NU † 2:1 λαοδικεῖα *rell* | λαοδικία *KA,B,C* [10%] ‡ 2:1 ἐωρακάσιν *f*³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR,CP | εωρακάσιν [10%] | ἐωρακάν *A,B* [2%] | εωρακάν ϣ⁴⁶ *KC* [3%] NU

αἱ καρδίαι αὐτῶν, συμβιβασθέντων[§] ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰς πάντα πλοῦτον* τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τοῦ[†] Χριστοῦ, ³ ἐν ᾧ εἰσιν πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς[‡] γνώσεως ἀπόκρυφοι.

⁴ Τοῦτο δὲ[§] λέγω ἵνα μὴ τις* ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ.[†] ⁵ Εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν.

Christian responsibility

⁶ Ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστόν, Ἰησοῦν τὸν Κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, ⁷ ἔρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ[‡] πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ[§] ἐν εὐχαριστίᾳ.

Christ vs 'the world'

⁸ Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. ⁹ Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ Πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, ¹⁰ καὶ ἔστε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας· ¹¹ ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε, περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν* τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, ¹² συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι·[†] ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν[‡] νεκρῶν.

¹³ Καὶ ὑμᾶς, νεκροὺς ὄντας[§] τοῖς παραπτώμασιν καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ὑμῶν—συνεζωοποίησεν ὑμᾶς* σὺν αὐτῷ· χαρισάμενος ἡμῖν[†] πάντα τὰ παραπτώματα· ¹⁴ ἐξάλειψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον (τοῖς δόγμασιν) ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἥρκεν[‡] ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· ¹⁵ ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

Don't be disqualified!

¹⁶ Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ [§] ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νουμηνίας* ἢ σαββάτων, ¹⁷ ἃ ἐστὶν σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα[†] Χριστοῦ. ¹⁸ Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω, θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν

[§] 2:2 συμβιβασθεντων ^f35 [95%] RP,HE,OC,TR,CP | συμβιβασθεντες (^ϕ46) ^κA,B(C) [4%] NU | συμβιβασθωσιν [1%] * 2:2 παντα πλουτον ^f35 [95%] RP,HE,OC,TR,CP | παν πλουτος ^ϕ46 ^κB [3%] NU | παν το πλουτος A,C [2%] † 2:2 και πατρος και του ^f35 (79.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 124 (12.9%) | 234 (1.8%) | 123 (0.7%) | 24 A,C (0.7%) | 23 (0.2%) | 2 ^κ,048 (0.3%) | — ^ϕ46 ^κB (3%) NU | five other readings (0.8%) ‡ 2:3 της ^f35 A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — ^ϕ46 ^κB,C [5%] NU § 2:4 δε ^f35 C,048 [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — ^ϕ46 ^κA,B [5%] NU * 2:4 μη τις ^f35 [95%] RP,HE,OC,TR,CP | μηδεὶς ^κA,B,C,048 [5%] NU † 2:4 πιθανολογια ^{rell} | πειθανολογια [2%] CP ‡ 2:7 εν τη ^f35 ^κ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 A,C,I [2%] | 2 B [3%] NU § 2:7 εν αυτη ^f35 B,048^V [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — ^κA,C,I^V [4%] NU | 1 αυτω D [1%] * 2:11 των αμαρτιων ^f35 (92.5%) RP,HE,OC,TR,CP | — ^ϕ46 ^κA,B,C (7%) NU | omit longer stretches (0.5%) (Would not 'the body of the flesh', the reading of NU, be something of a tautology?) † 2:12 βαπτισματι ^f35 ^κA,C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | βαπτισμω ^ϕ46 ^κB [2%] NU ‡ 2:12 των ^f35 B [70%] RP,HE,OC,TR | — ^ϕ46 ^κA,C [30%] CP,NU § 2:13 οντας ^f35 ^κB [45%] | 1 εν ^ϕ46 A,C,048 [55%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] (OC is in small print.) * 2:13 υμας ^f35 ^κA,C [65%] RP,HE,OC,CP,NU | ημας ^ϕ46 ^κB [20%] | — [15%] TR † 2:13 ημιν ^f35 ^κA,B,C [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | υμιν [30%] (some TRs) ‡ 2:14 ηρκεν ^f35 ^ϕ46 ^κA,B,C [60%] RP,HE,TR,NU | ηρεν [40%] OC,CP § 2:16 η ^f35 ^κA,C,I [98%] RP,HE,OC,TR,CP | και ^ϕ46 ^κB [2%] NU * 2:16 νουμηνιας ^{rell} | νεομηνιας B [2%] NU † 2:17 σωμα ^f35 ^ϕ46 [95%] RP,HE,OC,CP | 1 του ^κA,B,C [5%] TR,NU

ἀγγέλων, ἃ μὴ ἐώρακεν[‡] ἐμβατεύων, εἰκῇ φυσιοῦμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ¹⁹ καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα, διὰ τῶν ἀφῶν[§] καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ.

²⁰ Εἰ οὖν ἀπεθάνετε^{*} σὺν[†] Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί, ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ, δογματίζεσθε ²¹ —«Μὴ ἄψῃ, μηδὲ[‡] γεύσῃ, μηδὲ θίγῃς» ²² (ἃ ἐστὶν πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει) κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων; ²³ Ἄτινά ἐστιν λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθησκείᾳ[§] καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ^{*} ἀφειδίᾳ[†] σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινὶ πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

3

Things above vs things below

¹ Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν, ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος· ² τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ³ ἀπεθάνετε γὰρ καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ^{*} Θεῷ. ⁴ Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν,[†] τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.

⁵ Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν[‡] τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία·[§] ⁶ δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας,^{*} ⁷ ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε ὅτε ἐζήτε ἐν αὐτοῖς.[†] ⁸ Νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα—ὀργήν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν—ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. ⁹ Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ ¹⁰ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, ¹¹ ὅπου οὐκ ἔνι Ἑλλήν καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ τὰ[‡] πάντα καὶ ἐν πᾶσιν Χριστός.

Relationships among believers

¹² Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἡγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ,[§] χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα,^{*} μακροθυμίαν· ¹³ ἀνεχόμενοι ἀλλήλων καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρὸς τινὰ ἔχη[†] μομφήν —καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς[‡] ἐχαρίσατο ὑμῖν,[§] οὕτως καὶ ὑμεῖς· ¹⁴ ἐπὶ πᾶσιν δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἣτις^{*} ἐστὶν σύνδεσμος τῆς τελειότητος.

¹⁵ Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ[†] βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἐνὶ σώματι· καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε.

[‡] **2:18** μὴ εώρακεν **f**³⁵ (83.5%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 εώρακεν C (12.3%) | 1 εωρακαμεν (1.7%) | 1 εωρακως (0.5%) | 1 εωρακατε (0.2%) | ουκ 2 (0.3%) | 2 **ϕ**⁴⁶A (0.5%) | εορακεν **κ**B,I (1%) NU **§** **2:19** ἀφῶν *rell* | ἀφῶν [25%]
^{*} **2:20** οὖν ἀπεθάνετε **f**³⁵ [80%] OC,TR | 21 (κ) [5%] | 2 A,B,C [15%] RP,HE,CP,NU [†] **2:20** σὺν **f**³⁵ **κ**A,B,C [95%] RP,HE,CP,NU | 1 τῷ [5%] OC,TR [‡] **2:21** μηδε **f**³⁵ **κ**A,B,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | μη [10%] CP (Twice.)
§ **2:23** ἐθελοθησκεία *rell* | ἐθελοθησκεία **κ**C [10%] OC,NU ^{*} **2:23** καὶ **f**³⁵ **κ**A,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — **ϕ**⁴⁶B [2%] [†] **2:23** ἀφειδία *rell* | ἀφειδεία [10%] ^{*} **3:3** τῷ **f**³⁵ **ϕ**⁴⁶**κ**A,B,C [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — [20%] [†] **3:4** ἡμῶν **f**³⁵ B [90%] RP,HE,OC,TR,CP | ὑμῶν **ϕ**⁴⁶**κ**C [10%] NU [‡] **3:5** ὑμῶν **f**³⁵ A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **ϕ**⁴⁶**κ**B,C [5%] NU **§** **3:5** εἰδωλολατρία **f**³⁵ (C) [55%] OC,NU | εἰδωλολατρεία **κ**A,B [45%] RP,HE,TR,CP
^{*} **3:6** ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας **f**³⁵ **κ**A(C)I [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — **ϕ**⁴⁶B [1%] [†] **3:7** αὐτοῖς **f**³⁵ 048 [97%] RP,HE,OC,TR,CP | τουτοῖς **ϕ**⁴⁶**κ**A,B,C,I [3%] NU [‡] **3:11** τὰ **f**³⁵ B [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — **κ**A,C [2%] **§** **3:12** οἰκτιρμοῦ **f**³⁵ **κ**A,B,C [80%] RP,HE,OC,CP,NU | οἰκτιρμῶν [20%] TR ^{*} **3:12** πραοτήτα **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτήτα **κ**A,B,C [3%] NU [†] **3:13** ἐχῃ *rell* | ἐχει [10%] CP | ἐχητε [2%] [‡] **3:13** χριστος **f**³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | κυριος **ϕ**⁴⁶A,B,I [2%] NU | θεος **κ** [1%] **§** **3:13** ὑμῖν **f**³⁵ **κ**A,B [90%] RP,HE,OC,TR,NU | ἡμῖν [10%] CP | ἡμας C ^{*} **3:14** ἡτις **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ο A,B,C,048 [2%] NU | ος **κ** [1%] [†] **3:15** θεου **f**³⁵ (95.2%) RP,HE,OC,TR,CP | χριστου **κ**A,B,C,I (4.8%) NU

16 Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ[‡] ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς, ψαλμοῖς καὶ[§] ὕμνοις καὶ^{*} ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν[†] χάριτι ἄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ[‡] ὑμῶν τῷ Κυρίῳ.[§]

17 Καὶ πᾶν ὃ τι^{*} ἂν[†] ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν[‡] ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι[§] Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ^{*} Πατρὶ δι' αὐτοῦ.

Household relationships

18 Αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἰδίοις[†] ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν Κυρίῳ.

19 Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς.

20 Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν κατὰ πάντα, τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον[‡] ἐν[§] Κυρίῳ.

21 Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε^{*} τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν.

22 Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλίαις[†] ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ, φοβούμενοι τὸν Θεόν.[‡] 23 Καὶ πᾶν ὃ τι[§] ἐὰν^{*} ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις, 24 εἰδότες ὅτι[†] ἀπὸ Κυρίου λήψεσθε[‡] τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ[§] Κυρίῳ Χριστῷ δουλεύετε. 25 (Ὁ δὲ^{*} ἀδικῶν κομιεῖται[†] ὃ ἠδίκησεν, καὶ οὐκ ἐστιν προσωποληψία).[‡]

4

1 Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε,^{*} εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς.[†]

Redeem the time

2 Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ, 3 προσευχόμενοι ᾧ καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ[‡] ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ (δι' ὃ [§] καὶ δέδεμαι), 4 ἵνα φανερώσω αὐτό, ὡς δεῖ με λαλῆσαι. 5 Ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. 6 Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἡρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

Concluding remarks

[‡] 3:16 χριστου *rell* | θεου A,C [9%] | κυριου K,I [1%] [§] 3:16 καὶ **f**³⁵ A^V,I^V [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — KB,C [3%] NU ^{*} 3:16 καὶ **f**³⁵ A,I^V [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — KB,C [3%] NU [†] 3:16 ἐν **f**³⁵ KA,C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 τη **p**⁴⁶B [3%] [NU] | — [2%] [‡] 3:16 τη καρδια **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ταις καρδιας **p**⁴⁶KA,B,C [5%] NU [§] 3:16 κυριω **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | θεω **p**^{46v}KA,B,C [4%] NU ^{*} 3:17 ὃ τι **f**³⁵ KA,B,C [80%] RP,HE,OC,TR,NU | ὅτι [20%] CP [†] 3:17 ἀν **f**³⁵ KA,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εἰαν **p**⁴⁶B [3%] NU [‡] 3:17 ἐν *rell* | — [10%] [§] 3:17 ονοματι *rell* | 1 του [10%] ^{*} 3:17 καὶ **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**^{46v}KA,B,C [2%] NU [†] 3:18 ἰδιοις **f**³⁵ [80%] RP,HE,TR | — KA,B,C [19%] OC,CP,NU | υμων after ανδρασιν [1%] [‡] 3:20 ἐστιν ευαρεστον **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 KA,B,C [5%] NU [§] 3:20 ἐν **f**³⁵ KA,B,C [79%] RP,HE,CP,NU | τω [20%] OC,TR | — [1%] ^{*} 3:21 ἐρεθιζετε **f**³⁵ **p**⁴⁶B (79.5%) RP,HE,OC,TR,CP,NU | παροργιζετε (K)A(C) (19.8%) | four other readings (0.7%) [†] 3:22 οφθαλμοδουλαις **f**³⁵ KC [40%] OC | οφθαλμοδουλειαις [43%] RP,HE,TR,CP | οφθαλμοδουλια [10%] NU | οφθαλμοδουλεια **p**⁴⁶A,B [5%] | οφθαλμοδουλειαι [2%] [‡] 3:22 θεον **f**³⁵ **p**⁴⁶ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | κυριον KA,B,C,048 [10%] NU [§] 3:23 καὶ παν ὃ τι **f**³⁵ (79.3%) RP,HE,OC,TR,CP | 123 (10.4%) | 234 (1.3%) | 134 (0.5%) | 23 (2.2%) | 12 οτε (0.8%) | 3 **p**⁴⁶KA,B,C (4.7%) NU | four other readings (0.8%) (Perhaps some 20% evidently have ὅτι instead of ὃ τι.) ^{*} 3:23 εἰαν **f**³⁵ KA,B,C (79.9%) RP,HE,OC,TR,CP,NU | ἀν **p**⁴⁶ (19.1%) | — (1%) [†] 3:24 οτι *rell* | — CP [‡] 3:24 ληψεσθε **f**³⁵ **p**⁴⁶(A) [80%] RP,HE | αποληψεσθε (KB,C^V) [20%] OC,TR(NU) | αποληψεσθαι CP | one other variant [§] 3:24 γαρ **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶KA,B,C [5%] NU ^{*} 3:25 δε **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | γαρ KA,B,C [5%] NU [†] 3:25 κομιεται **f**³⁵ KA,C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | κομισεται B [5%] NU [‡] 3:25 προσωποληψια *rell* | προσωπολημψια KA,B,C [5%] NU ^{*} 4:1 παρεχεσθε **f**³⁵ KA,B [80%] RP,HE,OC,TR,NU | παρεχετε C [18%] CP | παρεσχεσθε [2%] [†] 4:1 ουρανοις **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ουρανω KA,B,C,I [3%] NU [‡] 4:3 ανοιξη *rell* | 1 καὶ CP [§] 4:3 δι ὃ *rell* | διο [20%]

⁷ Τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλος ἐν Κυρίῳ, ⁸ ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶ* τὰ περὶ ὑμῶν† καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν, ⁹ σὺν Ὀνησίμῳ, τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν γνωριοῦσιν‡ τὰ ὧδε.§

¹⁰ Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος, ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ Μᾶρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα (περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς· ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς δέξασθε αὐτόν), ¹¹ καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς οὗτοι μόνον συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία.

¹² Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς, ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος Χριστοῦ,* πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στήτε† τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι‡ ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ. ¹³ Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν§ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ καὶ τῶν ἐν Ἰεραπόλει.

¹⁴ Ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς, ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός, καὶ Δημᾶς. ¹⁵ Ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ* ἀδελφούς, καὶ Νυμφᾶν καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ† ἐκκλησίαν.

¹⁶ Καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέῳ‡ ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνώτε.

¹⁷ Καὶ εἶπατε Ἀρχίππῳ, «Βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.»

Sign-off

¹⁸ Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρί· Παύλου. Μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν. Ἡ χάρις

* **4:8** γνῶ **f**³⁵ **p**⁴⁶C (87.6%) RP,HE,OC,TR,CP | γνωτε **KA,B,048** (10.9%) NU | γνωται (1%) | — (0.5%) † **4:8** ὑμων **f**³⁵ **p**⁴⁶κC (88.1%) RP,HE,OC,TR,CP | ημων **A,B,048** (11.4%) NU | — (0.5%) ‡ **4:9** γνωριουσιν **f**³⁵ **KA,C** [97%] RP,HE,OC,TR,CP | γνωρισουσιν **p**⁴⁶B [3%] NU § **4:9** ὧδε *rell* | ὧδε **f**³⁵ [40%] (I include this information for the record, and so as not to lose sight of it; since there is no contrast in meaning here, and I am not aware that the Autographs contained 'breathing' marks, I stay with the conventional spelling. However, it may be noted that the difference between ὧ δε and ὧδε would be indistinct in most MSS; the simple expedient reflected in **f**³⁵ resolves the ambiguity.) * **4:12** χριστου **f**³⁵ **p**⁴⁶ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ιησου **KA,B,I** [4%] [NU] | ιησου **1 C** [1%] † **4:12** στητε **f**³⁵ **A,C** [97%] RP,HE,OC,TR,CP | σταθητε **KB** [1%] NU | ητε **I** [2%] ‡ **4:12** πεπληρωμενοι **f**³⁵ **p**⁴⁶ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | πεπληροφορημενοι **KA,B,C** [3%] NU § **4:13** ζηλον πολυν **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 πονον **KA,B,C** [4%] NU | four other readings [1%] * **4:15** λαοδικεια *rell* | λαοδικια **KA,C** [10%] † **4:15** αυτου **f**³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | αυτων **KA,C** [6%] | αυτης **B** [1%] NU | — [1%] ‡ **4:16** λαοδικεων **f**³⁵ **B** [85%] HE,OC,TR,NU | λαοδικαιων **KA,C** [15%] RP,CP

μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν. §,*

---

§ 4:18 αμην f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA,B,C,048 [5%] NU * 4:18 The citation of f³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2352, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 18, 444, 1732, 1864, 2554 and 2723 are ‘perfect’ representatives of f³⁵ in Colossians, as they stand, as were the exemplars of another eight. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α΄ Opening considerations

Greeting

¹ Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

The Thessalonians are praised

² Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, μνησθῆναι ὑμῶν† ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ³ ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, ⁴ εἰδότες, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ὑπὸ‡ Θεοῦ, τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν.

They became examples

⁵ Ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν[§] Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ ἐν* πληροφορίᾳ πολλῇ (καθὼς οἴδατε οἱ οἱ ἐγενήθημεν ἐν† ὑμῖν δι' ὑμᾶς). ⁶ Καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ Κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ μετὰ χαρᾶς Πνεύματος Ἁγίου, ⁷ ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους‡ πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ[§] Ἀχαΐᾳ. ⁸ Ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ* Ἀχαΐᾳ ἀλλὰ καὶ† ἐν παντὶ τόπῳ—ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελέγηθη, ὥστε μὴ χρεῖαν ἡμᾶς ἔχειν‡ λαλεῖν τι.

Their hope

⁹ Αὐτοὶ γὰρ περὶ ὑμῶν[§] ἀπαγγέλλουσιν* ὁποῖαν εἴσοδον ἔσχομεν† πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, ¹⁰ καὶ ἀναμένειν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν (ὃν ἡγείρεν ἐκ τῶν‡ νεκρῶν)—Ἰησοῦν, τὸν ρυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ[§] τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης.

Paul's ministry in Thessalonica

2

¹ Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν. ² Ἀλλά,* προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ,

* **1:1** ἀπο θεου πατρος ημων και κυριου ιησου χριστου **f**³⁵ **κ**A,I (85.6%) **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P | 1235678 (3.9%) | 123 **υ**μων 5678 (1.3%) | 12356478 (1.2%) | — **B** (7.5%) **N**U | two other readings (0.5%) † **1:2** **υ**μων **f**³⁵ **C** [95%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P | — **κ**A,B,I [5%] **N**U ‡ **1:4** ὑπο **f**³⁵ **B** [80%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P | 1 του **κ**A,C [20%] [**N**U] § **1:5** ἐν *rell* | — [20%] **C**P * **1:5** ἐν **f**³⁵ **A**,C [98%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P[**N**U] | — **κ**B [2%] † **1:5** ἐν **f**³⁵ **B** [95%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P[**N**U] | — **κ**A,C,048 [5%] ‡ **1:7** τυπους **f**³⁵ **κ**A,C [95%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P | τυπον **B** [5%] **N**U § **1:7** και **f**³⁵ [40%] **C**P | 1 τη [30%] **R**P,H^ε,T,R | 1 ἐν τη **κ**A,B,C [30%] **O**C,**N**U (**O**C has ἐν in small print.) * **1:8** ἐν τη **f**³⁵ **κ**C [80%] **R**P,H^ε,O,C,P[**N**U] | 2 [5%] | — **B** [15%] **T**R | **A** omits whole clause † **1:8** αλλα και **f**³⁵ [90%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P | αλλ (**κ**)**A**,**B**,**C** [10%] **N**U ‡ **1:8** ημας εχειν **f**³⁵ [85%] **R**P,H^ε,O,C,T,R | 21 **κ**A,C [15%] **C**P,**N**U | 2 υμας **B** § **1:9** **υ**μων **f**³⁵ **B** [40%] | ημων **κ**A,C [60%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P,**N**U * **1:9** ἀπαγγελλουσιν *rell* | ἀπαγγελλουσιν [15%] † **1:9** εσχομεν **f**³⁵ **κ**A,B,C [95%] **R**P,H^ε,O,C,P,**N**U | εχομεν [5%] **T**R ‡ **1:10** των **f**³⁵ **κ**B,I [95%] **R**P,H^ε,O,C[**N**U] | — **φ**^{46v}_{A,C} [5%] **T**R,**C**P § **1:10** ἀπο **f**³⁵ **C** [96%] **R**P,H^ε,O,C,T,R,C,P | ἐκ **κ**A,B [4%] **N**U * **2:2** αλλα **f**³⁵ **κ**A,B,C [95%] **R**P,H^ε,O,C,P,**N**U | 1 και [5%] **T**R

ἐν πολλῷ ἀγῶνι. ³ Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ πλάνης οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε† ἐν δόλῳ, ⁴ ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον οὕτως λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἄνθρωποις ἀρέσκοντες ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. ⁵ Οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν καθὼς οἴδατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας (Θεὸς μάρτυς), ⁶ οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν (οὔτε ἀφ' ὑμῶν οὔτε ἀπὸ ἄλλων)—δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι, ⁷ ἀλλ' * ἐγενήθημεν ἥπιοι† ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἄν τροφοὶς θάληψ τὰ ἐαυτῆς τέκνα.

Paul's devotion to them

⁸ Οὕτως ἰμειρόμενοι* ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ καὶ τὰς ἐαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν† γεγέννησθε.‡ ⁹ Μνημονεύετε γάρ, ἀδελφοί, τὸν κόπον§ ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον,* νυκτὸς γάρ† καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ.

¹⁰ Ὑμεῖς μάρτυρες, καὶ ὁ Θεός, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν. ¹¹ καθάπερ οἴδατε ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν ὡς πατὴρ τέκνα ἐαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι, ¹² καὶ μαρτυρόμενοι‡ εἰς τὸ περιπατῆσαι§ ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἐαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν.

Their conversion

¹³ Διὰ* τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων ἀλλὰ, καθὼς ἐστὶν ἀληθῶς, λόγον Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν. ¹⁴ Ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ† ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ιδίων συμφυλετῶν καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ¹⁵ (τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς ιδίους‡ προφήτας, καὶ ἡμᾶς§ ἐκδιωξάντων, καὶ Θεῷ μὴ ἀρεσκόντων καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων, ¹⁶ κωλύόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσιν λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν—εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε. Ἐφθασεν δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος).

Paul's concern for the Thessalonians

A sense of bereavement

¹⁷ Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας (προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ) περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν, ἐν πολλῇ

† 2:3 οὔτε f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ουδε κA,B,C [5%] NU ‡ 2:4 τῷ f³⁵ A [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — κB,C [4%] NU § 2:6 ἀπο f³⁵ [95%] RP,HE,OC,CP | ἀπ κA,B,C [5%] TR,NU * 2:7 ἀλλ rell | ἀλλα κB [1%] NU | — [4%] † 2:7 ἥπιοι f³⁵ A (87.5%) RP,HE,OC,TR,CP | ὡς 1 (1%) | νῆπιοι p⁶⁵ κB,C,I (10.8%) NU | four other readings (0.7%) ‡ 2:7 ἀν f³⁵ κA [90%] RP,HE,OC,TR,CP | εαν B,C [10%] NU § 2:7 θαληψ rell | θαλπει [15%] * 2:8 ἰμειρομενοι f³⁵ [60%] TR,CP | ομειρομενοι κA,B,C [30%] RP,HE,OC,NU | ομηρομενοι [5%] | ομηρωμενοι [5%] (ἰμειρω was apparently much more widely used in classical times than ὁμειρομαι; why would medieval monks revert to a classical form?) † 2:8 ἡμιν rell | ἡμων [10%] CP ‡ 2:8 γεγεννησθε f³⁵ [70%] RP,HE,OC,TR,CP | εγεννηθητε κA,B,C,IV [25%] NU | εγενεσθε [5%] § 2:9 τον κοπον rell | των κοπων [10%] * 2:9 τον μοχθον rell | των μοχθων [10%] † 2:9 γαρ f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B [10%] NU ‡ 2:12 και μαρτυρομενοι f³⁵ κB [70%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 μαρτυρουμενοι [30%] TR | — A § 2:12 περιπατησαι f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | περιπατειν κA,B [5%] NU * 2:13 δια f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | και 1 κA,B [4%] NU † 2:14 τα αυτα f³⁵ κB [97%] RP,HE,OC,CP,NU | ταυτα A [3%] TR ‡ 2:15 ιδιους f³⁵ (94.3%) RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B,I (5.2%) NU | three other variants (0.5%) § 2:15 ημας f³⁵ κA,B [95%] RP,HE,OC,CP,NU | υμας [5%] TR (Not all TRs have the 2nd person.)

ἐπιθυμία. ¹⁸ (Διὸ* ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς—ἐγὼ μέν, Παῦλος, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς—καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς.) ¹⁹ Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως; Ἡ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς, ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ† ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; ²⁰ Ὑμεῖς γὰρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ ‡ χαρὰ.

3

Concern leads to action

¹ Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι ² καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον, τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεργὸν ἡμῶν* ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς καὶ παρακαλέσαι ὑμᾶς† περὶ‡ τῆς πίστεως ὑμῶν, ³ τὸ§ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσιν ταύταις· αὐτοὶ γὰρ οἶδατε ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα. ⁴ Καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἤμεν προελέγομεν ὑμῖν ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι· καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἶδατε. ⁵ Διὰ τοῦτο κάγώ, μηκέτι στέγων, ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.

⁶ Ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς ἡμᾶς ἀφ’ ὑμῶν καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνησίαν ἡμῶν ἀγαθὴν πάντοτε, ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς ⁷ —διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ’ ὑμῖν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ* ἡμῶν διὰ τῆς ὑμῶν† πίστεως· ⁸ ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε‡ ἐν Κυρίῳ.

Paul's desire to go to them

⁹ Τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν, ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ ἢ χαίρομεν δι’ ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ¹⁰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι, εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;

¹¹ Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς§ κατευθύνει τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς. ¹² Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς, ¹³ εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους* ἐν ἀγιωσύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ† μετὰ πάντων τῶν ἀγίων αὐτοῦ.‡

Holiness pleases God

4

¹ Τὸ* λοιπὸν οὖν,† ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ·‡ καθὼς παρελάβετε παρ’ ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν καὶ ἀρέσκειν Θεῷ,§

* **2:18** διο **f**³⁵ [93%] RP,HE,OC,TR,CP | διοτι **KA,B** [7%] NU † **2:19** ιησου **f**³⁵ **KA,B** [50%] RP,HE,NU | 1 χριστου [50%] OC,TR,CP (OC has small print.) ‡ **2:20** η *rell* | — **κ** [10%] OC,CP * **3:2** διακονον του θεου και συνεργον ημων **f**³⁵ (94.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 12345 υμων (0.7%) | 123 **KA** (3.1%) | 523 (0.3%) NU | 5 **B** (0.3%) | five other readings (1%) † **3:2** υμας **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — **KA,B,I** [10%] NU ‡ **3:2** περι **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | υπερ **KA,B** [10%] NU § **3:3** το **f**³⁵ **KA,B** [85%] RP,HE,OC,CP,NU | τω [10%] TR | του [5%] * **3:7** θλιψει και αναγκη **f**³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | 321 **KA,B** [8%] NU † **3:7** υμων *rell* | ημων CP ‡ **3:8** στηκητε **f**³⁵ **κ** [40%] OC,TR,CP | στηκετε **A,B** [60%] RP,HE,NU § **3:11** χριστος **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — **KA,B** [4%] NU * **3:13** αμεμπτους *rell* | αμεμπτως **B** [10%] † **3:13** χριστου **f**³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR,CP | — **KA,B** [20%] NU (Soden lists **K**^r for the omission, but is in error.) ‡ **3:13** αυτου **f**³⁵ **B** [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 αμην **KA** [4%] [NU] * **4:1** το **f**³⁵ [50%] OC,TR,CP | — **KA,B** [50%] RP,HE,NU † **4:1** ουν *rell* | — **B** [20%] ‡ **4:1** ιησου **f**³⁵ **KA** [94%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 ινα **B** [6%] NU § **4:1** θεω **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 καθως και περιπατετε **KA,B** [10%] NU

ἵνα περισσεύητε μᾶλλον ² —οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Sanctified sex

³ Τοῦτο γάρ ἐστιν θέλημα τοῦ* Θεοῦ, ὁ ἀγιασμός ὑμῶν· ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας· ⁴ εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ, ⁵ μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας (καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν)· ⁶ τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διότι ἕκδικος ὁ † Κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προείπομεν‡ ὑμῖν§ καὶ διεμαρτυράμεθα.* ⁷ Οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς† ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἀγιασμῷ. ⁸ Τοιγαροῦν, ὁ ἀθετῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ ἀλλὰ τὸν Θεόν, τὸν καὶ‡ δόντα§ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ Ἅγιον εἰς ὑμᾶς.*

An impressive life style

⁹ Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρεῖαν ἔχετε† γράφειν ὑμῖν, αὐτοὶ γὰρ‡ θεοδίδακτοὶ ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, ¹⁰ καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς§ ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ. Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον, ¹¹ καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις* χερσὶν ὑμῶν (καθὼς ὑμῖν παρηγγείλαμεν), ¹² ἵνα περιπατῆτε† εὐσχημόνως πρὸς τοὺς ἕξω, καὶ μηδενὸς χρεῖαν ἔχητε.

Christ's second coming

The Rapture

¹³ Οὐ θέλομεν‡ δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων,§ ἵνα μὴ λυπησθε καθὼς καὶ οἱ λοιποί, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. ¹⁴ Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ. ¹⁵ Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ¹⁶ ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος—ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ—καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ¹⁷ ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἄρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα. Καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα. ¹⁸ Ὡστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.

5

The Day of the Lord

¹ Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρεῖαν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι· ² αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε ὅτι ἡ* ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ οὕτως ἔρχεται. ³ Ὅταν γὰρ† λέγωσιν, «Εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια,» τότε αἰφνίδιος

* **4:3** του *rell* | — [10%] † **4:6** ο *f*³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA,B [2%] NU ‡ **4:6** προειπομεν *f*³⁵ [75%] RP,OC,CP | προειπαμεν xA,B [25%] HE,TR,NU § **4:6** υμιν *rell* | ημιν CP * **4:6** διεμαρτυραμεθα *rell* | διεμαρτυρομεθα [40%] † **4:7** ημας *f*³⁵ xA,B [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | υμας [10%] ‡ **4:8** και *f*³⁵ x [85%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — A,B,I [15%] § **4:8** δοντα *f*³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | διδοντα xB,I [3%] NU * **4:8** υμας *f*³⁵ xB [96%] RP,HE,OC,NU | ημας A [4%] TR,CP † **4:9** εχετε *f*³⁵ xA [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εχομεν [10%] | ειχομεν B,I ‡ **4:9** γαρ *f*³⁵ [30%] | 1 υμεις xA,B [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § **4:10** τους *f*³⁵ B [97%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — xA [3%] * **4:11** ιδιαις *f*³⁵ xA [93%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — B [7%] † **4:12** περιπατητε *rell* | περιπατετε [10%] CP ‡ **4:13** θελομεν *f*³⁵ xA,B [95%] RP,HE,OC,CP,NU | θελω [5%] TR § **4:13** κεκοιμημενων *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | κοιμωμενων xA,B [3%] NU * **5:2** η *f*³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — xB [3%] NU † **5:3** γαρ *f*³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA [2%] NU | δε B [3%]

αὐτοῖς ἐφίσταται ὁλεθρος, ὥσπερ ἡ ὥδιν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῳσιν.

Live as sons of light

⁴ Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτῃ καταλάβῃ. ⁵ Πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμέν νυκτός, οὐδὲ σκότους. ⁶ Ἄρα οὖν, μὴ καθεύδωμεν, § ὡς καὶ * οἱ λοιποί, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. ⁷ οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτὸς καθεύδουσιν, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι νυκτὸς μεθύουσιν. ⁸ ἡμεῖς† δὲ ἡμέρας ὄντες‡ νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίας. ⁹ Ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ὀργὴν ἀλλ' § εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ¹⁰ τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν ἵνα εἴτε γρηγοροῦμεν* εἴτε καθεύδομεν† ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν. ¹¹ Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους καὶ οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε.

Concluding instructions

Esteem spiritual leaders

¹² Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς, ¹³ καὶ ἡγεῖσθαι‡ αὐτοὺς ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς, §

A variety of instructions

¹⁴ Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας. ¹⁵ Ὅρᾳτε μή τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ ἀποδῷ, ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ* εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας. ¹⁶ Πάντοτε χαίρετε. ¹⁷ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε. ¹⁸ ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε, τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς. ¹⁹ Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε. ²⁰ προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε, ²¹ πάντα δὲ† δοκιμάζετε‡ τὸ καλὸν κατέχετε. ²² Ἀπὸ παντὸς εἰδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.

Complete sanctification

²³ Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖ. ²⁴ Πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει. §

Farewell

²⁵ Ἀδελφοί, προσεύχεσθε* περὶ ἡμῶν. ²⁶ Ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἐν φιλήματι ἀγίῳ. ²⁷ Ὁρκίζω† ὑμᾶς τὸν Κύριον ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσιν

‡ 5:5 παντες f³⁵ [70%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 γαρ xA,B [30%] NU § 5:6 καθευδωμεν rell | καθευδομεν [10%]
 * 5:6 και f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA,B [3%] NU † 5:8 ημεις rell | υμεις [1%] OC ‡ 5:8 οντες f³⁵
 xA,B [88%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 υιοι [12%] CP § 5:9 αλλ rell | αλλα xB [3%] NU * 5:10 γρηγορουμεν f³⁵
 [55%] | γρηγορωμεν xA,B [45%] RP,HE,OC,TR,CP,NU † 5:10 καθευδομεν f³⁵ [70%] | καθευδωμεν xA,B [30%]
 RP,HE,OC,TR,CP,NU ‡ 5:13 ηγεισθαι f³⁵ xA [65%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ηγεισθε B [35%] § 5:13 εαυτοις f³⁵
 A,B [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | αυτοις p³⁰x [30%] * 5:15 και f³⁵ p³⁰B [95%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — xA [5%]
 † 5:21 δε f³⁵ B [70%] RP,HE,OC,NU | — xA [30%] TR,CP ‡ 5:21 δοκιμαζετε f³⁵ xA,B [60%] RP,HE,OC,TR,NU |
 δοκιμαζοντες [40%] CP § 5:24 ποιησει f³⁵ xA,B [85%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 την ελπιδα υμων βεβαιαν [15%]
 CP * 5:25 προσευχεσθε f³⁵ xA,IV [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 και p³⁰B [5%] [NU] † 5:27 ορκιζω f³⁵ x [85%]
 RP,HE,OC,TR,CP | ορκιζω [10%] | ενορκιζω p⁴⁶A,B [5%] NU

τοῖς ἁγίοις ἀδελφοῖς.‡ 28 Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν.
 Ἀμήν. §.*

---

‡ 5:27 αἱ τοῖς ἀδελφοῖς **f**³⁵ **g**⁴⁶ A (89.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 (4.9%) | 2 **κ**B (5.5%) NU (One variant could be an easy case of homoioteleuton, and the other a not very difficult case of homoioarcton.) § 5:28 ἀμήν **f**³⁵ **κ**A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — B [3%] NU * 5:28 The citation of **f**³⁵ is based on thirty-nine MSS—18, 35, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1250, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 18, 824, 928, 1855, 1864 and 2723 are ‘perfect’ representatives of **f**³⁵ in 1 Thessalonians, as they stand, as were the exemplars of another eleven. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Β΄ Opening Considerations

Greeting

¹ Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ Πατρὶ ἡμῶν καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ· ² Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν* καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Commendation and encouragement

³ Εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἐνὸς ἐκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους· ⁴ ὥστε ἡμᾶς αὐτοὺς† ἐν ὑμῖν καυχᾶσθαι‡ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν, καὶ ταῖς θλίψεσιν αἷς ἀνέχεσθε ⁵ —ἐνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε· ⁶ εἶπερ δίκαιον παρὰ Θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, ⁷ καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις, ἄνεσιν (μεθ’ ἡμῶν) ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ§ ἀπ’ οὐρανοῦ μετ’ ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ ἐν πυρὶ φλογός, ⁸ διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσιν* Θεὸν καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσιν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,† ⁹ οἵτινες δίκην τίσουσιν· ὄλεθρον αἰώνιον, ἀπὸ προσώπου τοῦ‡ Κυρίου καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ¹⁰ ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσιν τοῖς πιστεύουσιν§ (ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ’ ὑμᾶς)· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

A model prayer

¹¹ Εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης* καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει, ¹² ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ† ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Κυρίου, Ἰησοῦ Χριστοῦ.

The Day of Christ

2

¹ Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ’ αὐτόν, ² εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς μήτε* θροεῖσθαι,† μήτε διὰ‡ πνεύματος μήτε διὰ λόγου μήτε δι’ ἐπιστολῆς ὡς δι’ ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ.§

The man of sin

* **1:2** ημων f³⁵ κA,I [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B [2%] † **1:4** ημας αυτους f³⁵ A [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κB [3%] NU | 1 [1%] ‡ **1:4** καυχασθαι f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εγκαυχασθαι κ(A,B) [3%] NU § **1:7** ιησου rell | 1 χριστου [10%] CP * **1:8** ειδοσιν f³⁵ κA,B [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 τον [30%] † **1:8** χριστου f³⁵ κA [60%] HE,OC,TR,CP | — B [40%] RP,NU (OC uses small print.) ‡ **1:9** του rell | — [10%] CP § **1:10** πιστευσασιν f³⁵ κA,B [93%] RP,HE,OC,CP,NU | πιστευουσιν [7%] TR * **1:11** αγαθωσυνης rell | αγαθοσυνης [30%] † **1:12** χριστου f³⁵ A [45%] OC,TR,CP | — κB [55%] RP,HE,NU (OC uses small print.) * **2:2** μητε f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | μηδε κA,B [5%] NU | μηποτε [1%] † **2:2** θροεισθαι rell | θροεισθε [10%] ‡ **2:2** δια rell | 1 του [10%] OC (The addition of the article presumably makes the reference be to the Holy Spirit, which is clearly wrong here.) § **2:2** χριστου f³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR,CP | κυριου κA,B [15%] NU (Might this be a doctrinally motivated variant?)

³ Μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδέν· ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας,* ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ⁴ ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν καθίσαι,† ἀποδεικνύντα‡ ἐαυτὸν ὅτι ἐστὶν Θεός. ⁵ (Οὐ μνημονεύετε ὅτι ἔτι ὦν πρὸς ὑμᾶς ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν;)

The Restrainer

⁶ Καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦς καιρῷ. ⁷ Τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας· μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται. ⁸ Καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ Κύριος* ἀναλώσει† τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ καὶ καταργήσῃ τὴν ἐπιφανείαν τῆς παρουσίας αὐτοῦ. ⁹ οὗ ἐστὶν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασιν ψεύδους, ¹⁰ καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς‡ ἀδικίας ἐν[§] τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς.

Believing 'the lie'

¹¹ Καί, διὰ τοῦτο πέμψει* αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐνέργειαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει, ¹² ἵνα κριθῶσιν πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν† τῇ ἀδικίᾳ.

To be Saved is Different

¹³ Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἡγαπημένοι ὑπὸ Κυρίου, ὅτι εἴλετο‡ ὑμᾶς ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς,§ εἰς σωτηρίαν, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος καὶ πίστει ἀληθείας, ¹⁴ εἰς ὃ * ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἡμῶν, εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

¹⁵ Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

Another model prayer

¹⁶ Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ ὁ † Θεὸς καὶ‡ Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς§ καὶ δοὺς* παράκλησιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν, ἐν χάριτι, ¹⁷ παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρδίας καὶ στηριζαὶ ὑμᾶς† ἐν παντὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ‡ ἀγαθῷ.

3

A request for prayer

* **2:3** αμαρτίας **f**³⁵ A (93.8%) RP,HE,OC,TR,CP | ανομίας **κ**B (5.4%) NU | long omissions (0.8%) † **2:4** ὡς θεὸν καθίσαι **f**³⁵ (82.3%) RP,HE,OC,TR,CP | 312 (8.2%) | 3 **κ**A,B (9.2%) NU | two other variants (0.3%) (Scattered around the variants, 4.9% have καθῆσαι.) ‡ **2:4** ἀποδεικνύντα **f**³⁵ **κ**B [88%] RP,HE,OC,TR,NU | ἀποδεικνύοντα (A) [12%] CP § **2:6** εαυτου **f**³⁵ B [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | αυτου **κ**A,I [20%] * **2:8** κυριος **f**³⁵ B (86.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 ιησους **κ**A (13.4%) [NU] † **2:8** ἀναλώσει **f**³⁵ (92.9%) RP,HE,OC,TR,CP | ἀνελεῖ B (6.1%) NU | ἀνελοι (0.7%) | ἀναλοι **κ** | ἀναλεῖ A ‡ **2:10** τῆς **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**A,B [5%] NU § **2:10** ἐν **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**A,B [4%] NU * **2:11** πέμψει **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | πεμπει **κ**A,B [3%] NU † **2:12** ἐν **f**³⁵ A [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**B [10%] NU ‡ **2:13** εἰλετο **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | εἰλατο **κ**A,B [5%] NU § **2:13** ἀπ ἀρχῆς **f**³⁵ **κ** [94%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀπαρχῆν B [6%] NU ('Firstfruits' when and where? Is not the reading of NU inferior?) * **2:14** ο **f**³⁵ A,B [94%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 καὶ **κ** [6%] [NU] † **2:16** ο **f**³⁵ **κ**A,I [94%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B [6%] ‡ **2:16** καὶ **f**³⁵ A,I [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ο **κ**B [2%] NU | καὶ ο [1%] § **2:16** ἡμας *rell* | υμας [5%] CP * **2:16** δοὺς **f**³⁵ **κ**A,B [90%] RP,HE,OC,TR,NU | διδοὺς [10%] CP † **2:17** υμας **f**³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**A,B [8%] NU ‡ **2:17** λογῳ καὶ ἐργῳ **f**³⁵ [89%] RP,HE,OC,TR,CP | 321 **κ**A,B [10%] NU | two other readings [1%]

¹ Τὸ λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζεται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς, ² καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις.

³ Πιστὸς δέ ἐστὶν ὁ Κύριος, ὃς στηρίζει ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ⁴ Πεποίθαμεν δὲ ἐν Κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλομεν* ὑμῖν† καὶ‡ ποιεῖτε καὶ ποιήσετε. ⁵ Ὁ δὲ Κύριος κατευθύνει ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν§ ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ.

Instructions

Don't be irresponsible or lazy

⁶ Παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν* Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβον† παρ' ἡμῶν. ⁷ Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν. ⁸ οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν‡ παρά τινος· ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύκτα καὶ ἡμέραν,§ ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν. ⁹ οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δώμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς. ¹⁰ Καὶ γάρ, ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν· ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω. ¹¹ Ἀκούομεν γάρ τινας περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως· μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους. ¹² Τοῖς δὲ τοιοῦτοις παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ* ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν.

Isolate the disobedient

¹³ Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκακήσητε† καλοποιοῦντες. ¹⁴ Εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε καὶ‡ μὴ συναναμίγνυσθε§ αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ. ¹⁵ καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἠγεῖσθε, ἀλλὰ νοουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.

Conclusion

Benediction

¹⁶ Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος* τῆς εἰρήνης δώῃ ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. Ὁ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

Sign-off

* **3:4** παραγγέλλομεν *rell* | παραγγελομεν CP † **3:4** ὑμιν **f**³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *xB* [3%] NU ‡ **3:4** καὶ **f**³⁵ B (96.2%) RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — *xA* (3.8%) (There are four variations on ποιείτε that together garner (8.2%); codex B conflates.) § **3:5** τὴν *rell* | — [5%] TR * **3:6** ἡμῶν **f**³⁵ *xA* [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B [1%] † **3:6** παρελαβον **f**³⁵ [92%] RP,HE,OC,CP | παρελαβοσαν *xA* [2%] NU | παρελαβετε B [3%] | παρελαβεν [3%] TR ‡ **3:8** εφαγομεν **f**³⁵ *xA,B* [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ελαβομεν [20%] § **3:8** νυκτα και ημεραν **f**³⁵ *A,I* [96%] RP,HE,OC,TR,CP | νυκτος 2 ημερας *xB* [4%] NU * **3:12** δια του κυριου ημων ιησου χριστου **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | εν κυριω 56 *xA,B* [4%] NU † **3:13** εκκακησητε **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εγκακησητε *xA(B)* [2%] NU | two other variants [1%] ‡ **3:14** καὶ **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *xA,B* [3%] NU § **3:14** συναναμιγνυσθε **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | συναναμιγνυσθαι *xA,B* [4%] NU * **3:16** κυριος **f**³⁵ *xA,B* [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | θεος [10%]

¹⁷ Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ, Παύλου, ὃ ἐστὶν σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ, οὕτως γράφω. ¹⁸ Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{†‡}

[†] **3:18** ἀμην **f**³⁵ A [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — κB [2%] NU   [‡] **3:18** The citation of **f**³⁵ is based on thirty-eight MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1250, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 18, 35, 204, 394, 928, 1072, 1075, 1249, 1503, 1637, 1768, 1864, 1865, 2554 and 2723 are ‘perfect’ representatives of **f**³⁵ in 2 Thessalonians, as they stand, as were the exemplars of another fifteen. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α΄

Greeting

¹ Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ* κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ† Σωτῆρος ἡμῶν καὶ‡ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ§ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, ² Τιμοθέω, γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει· Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν* καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Opening considerations

Paul refers to their last conversation

³ Καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ, πορευόμενος εἰς Μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλῃς τισὶν μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν ⁴ μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις† παρέχουσιν μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν‡ Θεοῦ τὴν ἐν πίστει. ⁵ Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη, ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου· ⁶ ὧν τινες ἀστοχήσαντες ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν, ⁷ θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσιν μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.

What law is for

⁸ Οἶδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται, ⁹ εἰδὼς§ τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβεσί* καὶ ἀμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, πατραλοίαις† καὶ μητραλοιαῖς,‡ ἀνδροφόνοις, ¹⁰ πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται ¹¹ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου Θεοῦ, ὃ ἐπίστεύθην ἐγώ.

The grace of God

¹² Καὶ§ χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί* με Χριστῷ Ἰησοῦ,† τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἠγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν· ¹³ τὸν‡ πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· ἀλλὰ§ ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ· ¹⁴ ὑπερεπλεόνασεν δὲ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ¹⁵ Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος· ὅτι Χριστὸς Ἰησοὺς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλοὺς σῶσαι—ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ· ¹⁶ ἀλλὰ

* **1:1** ἰησου χριστου f³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 x [2%] NU | — [1%] † **1:1** θεου f³⁵ xA [90%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 πατρος και [10%] CP ‡ **1:1** και f³⁵ xA [90%] RP,HE,OC,TR,NU | — [10%] CP § **1:1** κυριου ἰησου χριστου f³⁵ x [90%] RP,HE,OC,TR | 23 [2%] CP | 32 A [8%] NU * **1:2** ημων f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA,I [4%] NU † **1:4** ζητησεις f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εκζητησεις xA [3%] NU ‡ **1:4** οικονομιαν rell | οικοδομιαν [1%] TBS § **1:9** ειδως rell | οιδως CP * **1:9** ασεβεσι f³⁵ xA [80%] HE,OC,CP,NU | ασεβεσιν [20%] RP,TR (Some TRs have the shorter form.) † **1:9** πατραλοιαις f³⁵ [45%] | πατραλωαις [10%] TR | πατραλοιας [5%] | πατρολωαις xA [34%] RP,HE,OC,CP,NU | πατρολοαις [5%] | πατριλοιαις [1%] (Liddell & Scott give πατραλοιας and μητραλοιας as the basic forms. But there may be a significant difference in meaning—the basic form would properly be a ‘striker’, not a ‘killer’, which makes better sense, since the very next crime listed is ‘murder’.) ‡ **1:9** μητραλοιαις f³⁵ [45%] | μητραλωαις [5%] TR | μητρολωαις xA [40%] RP,HE,OC,CP,NU | μητρολοιαις [5%] | μητρολοαις [5%] § **1:12** και f³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA,I [8%] NU * **1:12** ενδυναμωσαντι f³⁵ A,I [90%] RP,HE,OC,TR,NU | ενδυναμουντι x [10%] CP † **1:12** ἰησου rell | — CP ‡ **1:13** τον f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | το xA,I [5%] NU § **1:13** αλλα rell | αλλ [5%] OC,TR

διὰ τοῦτο ἡλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοί, πρώτῳ,* ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς† τὴν πᾶσαν‡ μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ’ αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον. ¹⁷ Τῷ δὲ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ§ Θεῷ, τιμὴ καὶ* δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A charge to Timothy

Wage the good warfare

¹⁸ Ταύτην τὴν παραγγελίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν, ¹⁹ ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν (ἣν τινες ἀπώσάμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν· ²⁰ ὧν ἐστὶν Ὑμέναιος† καὶ Ἀλέξανδρος—οὓς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ ἵνα παιδευθῶσιν μὴ βλασφημεῖν).

2

About prayer

¹ Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας,* ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων ² —ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἡρεμον† καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. ³ Τοῦτο γὰρ‡ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ⁴ ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. ⁵ Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων—ἄνθρωπος—Χριστὸς Ἰησοῦς,§ ⁶ ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων (τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις), ⁷ εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος—ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ,* οὐ ψεύδομαι—διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ.

⁸ Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ.† ⁹ Ὡσαύτως καὶ τὰς‡ γυναῖκας, ἐν καταστολῇ κοσμίῳ μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς· μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ § χρυσῷ* ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ¹⁰ ἀλλ’, ὃ πρέπει γυναῖξιν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, δι’ ἔργων ἀγαθῶν.

About women

¹¹ Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μαθανέτω, ἐν πάσῃ ὑποταγῇ. ¹² Γυναικὶ δὲ διδάσκειν† οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός, ἀλλ’ εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. ¹³ Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἴτα Εὗα. ¹⁴ Καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη· ἡ δὲ γυνή, ἀπατηθεῖσα,‡ ἐν παραβάσει γέγονεν. ¹⁵ Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς Τεκνογονίας—ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ, μετὰ σωφροσύνης.

Qualifications

* **1:16** πρωτω *rell* | πρωτον [15%] CP † **1:16** ιησους χριστος **f**³⁵ x [93%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 A [5%] NU | 1 [1%] | 2 [0.5%] | 1 o 2 [0.5%] ‡ **1:16** πασαν **f**³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | απασαν xA [5%] NU | — [1%] § **1:17** σοφω **f**³⁵ (98%) RP,HE,OC,TR,CP | — xA (1.7%) NU | part of a larger omission (0.3%) (The omission is unfortunate.) * **1:17** και **f**³⁵ xA [50%] RP,HE,OC,TR,NU | — [50%] CP † **1:20** υμεναιος *rell* | υμενεος A [10%] * **2:1** ευχαριστιας *rell* | ευχαριστειας [15%] † **2:2** ηρεμον *rell* | ηρεμον [20%] ‡ **2:3** γαρ **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA [3%] NU § **2:5** χριστος ιησους *rell* | 21 [10%] CP * **2:7** εν χριστω **f**³⁵ x [85%] RP,HE,OC,TR,CP | — A [15%] NU (OC has small print.) † **2:8** διαλογισμου *rell* | διαλογισμων [10%] ‡ **2:9** και τας **f**³⁵ (94.7%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 (3.4%) [NU] | — xA (1.5%) | two other variants (0.3%) (τας γυναικας is parallel to τους ανδρας, so the majority variant is correct.) § **2:9** η **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | και xA [4%] NU | — [1%] * **2:9** χρυσω **f**³⁵ x [85%] RP,HE,OC,TR | χρυσιω A,I [5%] NU | αργυριω και χρυσιω [10%] (CP) † **2:12** γυναικι δε διδασκειν **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | 321 xA [10%] NU ‡ **2:14** απατηθαισα **f**³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | εξαπατηθαισα xA [6%] NU

3

Of overseers

¹ Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. ² Δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον* εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον,† σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, ³ μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,‡ ἀλλ' ὁ ἐπεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον· ⁴ τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος ⁵ (εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι οὐκ οἶδεν, πῶς ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται); ⁶ μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρῖμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου. ⁷ Δεῖ δὲ αὐτὸν* καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἑξωθεν, ἵνα μὴ εἰς ὀνειδισμόν ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.

Of deacons

⁸ Διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς, μὴ διλόγους, μὴ οἶνω πολλῶ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς· ⁹ ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. ¹⁰ Καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον· εἴτα, διακονεῖτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες.

Of 'deaconesses'

¹¹ Γυναῖκας ὡσαύτως σεμνάς, μὴ διαβόλους, νηφαλίους,† πιστὰς ἐν πᾶσιν.

Of deacons, again

¹² Διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων. ¹³ Οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται καὶ πολλὴν παρρησίαν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

God in flesh

¹⁴ Ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων ἐλθεῖν πρὸς σε τάχιον,‡ ¹⁵ ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζώντος, στῦλος καὶ ἐδραιώμα§ τῆς ἀληθείας. ¹⁶ Καί, ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶν τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς* ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὥφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη† ἐν δόξῃ.

About doctrine

4

Things taught by demons

* **3:2** ἀνεπιληπτον f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀνεπιλημπτον KA [3%] NU † **3:2** νηφαλιον f³⁵ KA [40%] OC,CP,NU | νηφαλεον [50%] RP,HE,TR | νηφαλαιον [8%] | νηφαλειον [2%] ‡ **3:3** μὴ αἰσχροκερδῆ f³⁵ (69.9%) RP,HE,OC,TR,CP | — KA (30.1%) NU (Who wants to offend those with the means to make substantial contributions to the church coffers? So why talk about shady dealings? The omission is surely inferior.) § **3:3** ἀλλ f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀλλὰ KA [3%] NU * **3:7** αὐτον f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — KA,I [3%] NU † **3:11** νηφαλιους f³⁵ KA,C [40%] OC,CP,NU | νηφαλεους [50%] RP,HE,TR | νηφαλαιους [8%] | νηφαλεας [2%] ‡ **3:14** ταχιον f³⁵ X (92.5%) RP,HE,OC,TR,CP | ταχειον (5.4%) | ἐν ταχει A,C (2%) NU § **3:15** ἐδραιωμα rell | εδραιωμα [15%] * **3:16** θεος f³⁵ A,C^V [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | ος X [1%] NU | ο D | ω 061 | ος θεος 256 (For an explanation of this statement of evidence, and a discussion of the implications, please see my book, *The Identity of the New Testament Text IV*, footnote 3, on pages 115-117') [The variant chosen by NU is a grammatical impossibility (no antecedent for the pronoun), besides being a stupidity. What is a 'mystery' about any human male being manifested in flesh? All human beings have bodies. In the absence of concrete evidence, the claim that this is a quote lifted from a known hymn or poem becomes no more than a desperate attempt to 'save' a choice that besides being stupid is also perverse (because of the theological consequences).] † **3:16** ἀνεληφθη f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀνελημφθη KA,C [3%] NU

¹ Τὸ δὲ Πνεῦμα ῥητῶς λέγει ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασιν πλάνοις* καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων ² —ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων† τὴν ἰδίαν συνείδησιν, ³ κωλύνοντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν‡ μετὰ εὐχαριστίας§ τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι* τὴν ἀλήθειαν. ⁴ Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον, ⁵ ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ ἐντεύξεως.

A good servant of Jesus Christ

⁶ Ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς καλὸς ἔση διάκονος Ἰησοῦ Χριστοῦ,† ἐντρεφόμενος‡ τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας ἧ παρηκολούθηκας. ⁷ Τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραῶδεις μύθους παραιτοῦ· γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. ⁸ Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίας§ ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης.

A trustworthy word

⁹ Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος ¹⁰ (εἰς τοῦτο γὰρ καὶ* κοπιῶμεν καὶ ὀνειδιζόμεθα)† ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστιν Σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα‡ πιστῶν.

Watch your life and doctrine

¹¹ Παράγγελλε§ ταῦτα καὶ δίδασκε. ¹² Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω, ἀλλὰ τύπος γίνου* τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι,† ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ. ¹³ Ἔως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. ¹⁴ Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. ¹⁵ Ταῦτα μελέτα· ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν‡ πᾶσιν. ¹⁶ Ἐπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ· ἐπίμενε αὐτοῖς, τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

Relationships

5

¹ Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξης, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέρα, νεωτέρους ὡς ἀδελφούς, ² πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφάς, ἐν πάσῃ ἀγνείᾳ.

Honor true widows

* **4:1** πλανοὶς f³⁵ κA,C [70%] RP,HE,OC,TR,NU | πλανης [30%] CP † **4:2** κεκαυτηριασμενων f³⁵ C,I [85%] RP,HE,TR,CP | κεκαυστηριασμενων κA [10%] OC,NU | και καυ(σ)τηριασμενων [5%] ‡ **4:3** μεταληψιν f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | μεταλημψιν κA [3%] NU § **4:3** ευχαριστιας f³⁵ κC [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ευχαριστησιας A [10%] (Also in verse 4.) * **4:3** επεγνωκοσι f³⁵ κC [80%] HE,OC,CP,NU | επεγνωκοσιν A [20%] RP,TR (Some TRs have the shorter form.) † **4:6** ιησου χριστου f³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR | 21 κA,C [20%] CP,NU ‡ **4:6** εντρεφομενος rell | εκτρεφομενος [2%] CP § **4:8** επαγγελιας f³⁵ [60%] OC | επαγγελιαν κA [40%] RP,HE,TR,CP,NU (The form being ambiguous between genitive singular or accusative plural, copyists who took the form to be genitive would naturally change it to accusative, leaving it singular. In the context the accusative plural makes excellent sense, there being many promises.) * **4:10** και f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — κA,C [5%] NU † **4:10** ονειδιζομεθα f³⁵ [93%] RP,HE,OC,TR,CP | αγωνιζομεθα κA,C [7%] NU (Is not the variant chosen by NU inferior?) ‡ **4:10** μαλιστα rell | 1 δε [10%] § **4:11** παραγγελλε rell | παραγγελε [10%] CP (Also in 5:7 and 6:17.) * **4:12** γινου f³⁵ κA,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | γενου [10%] CP † **4:12** εν πνευματι f³⁵ (90.9%) RP,HE,OC,TR,CP | — κA,C,I (9.1%) NU (The omission could be a not very difficult case of homoiarcton.) ‡ **4:15** εν f³⁵ (97.4%) RP,HE,OC,TR,CP | — κA,C (2.4%) NU | one other variant (0.2%)

³ Χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας. ⁴ Εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἔκγονα* ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, τοῦτο γάρ ἐστιν† ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ⁵ Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν‡ Θεόν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσιν καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ⁶ Ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν.

⁷ Καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίληπτοισι ὦσιν. ⁸ Εἰ δέ τις τῶν ιδίων, καὶ μάλιστα τῶν* οἰκείων, οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἡρνηται καὶ ἐστὶν ἀπίστου χείρων.

⁹ Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα, ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή, ¹⁰ ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη—εἰ ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ† ἐξενοδόχησεν, εἰ ἀγίων πόδας ἐνιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολούθησεν.

About younger widows

¹¹ Νεωτέρας δὲ‡ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσιν τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, ¹² ἔχουσαι κρῖμα ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. ¹³ Ἀμα δὲ καί, ἀργαὶ μανθάνουσιν, περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ δέοντα. ¹⁴ Βούλομαι οὖν νεωτέρας§ γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν. ¹⁵ (Ἦδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ Σατανᾶ.)

¹⁶ Εἴ τις πιστὸς ἢ * πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω αὐταῖς καὶ μὴ βαρεῖσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ.

Honor elders

¹⁷ Οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ. ¹⁸ Λέγει γὰρ ἡ Γραφή· «Βοῦν ἀλοῶντα† οὐ φιμώσεις,» καὶ «Ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.»

¹⁹ Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. ²⁰ Τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν.

Watch your step

²¹ Διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ‡ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων ἵνα ταῦτα φυλάξης χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν.§ ²² Χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἀμαρτίαις ἀλλοτριῆς. Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει.

²³ Μηκέτι ὑδροπότηι, ἀλλ' * οἶνω ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου† καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας.

* 5:4 ἐκγονα *rell* | εγγονα [10%] † 5:4 ἐστιν *f*³⁵ *KA,C* [85%] *RP,HE,NU* | 1 καλον και [5%] *OC,TR,CP* | καλον και 1 [10%] ‡ 5:5 τον *f*³⁵ *A* [97%] *RP,HE,OC,TR,CP* | — *NC* [3%] *NU* § 5:7 ανεπιληπτοι *f*³⁵ [97%] *RP,HE,OC,TR,CP* | ανεπιληπτοι *KA,C* [3%] *NU* * 5:8 των *f*³⁵ *C* [97%] *RP,HE,OC,TR,CP* | — *KA,I,048* [3%] *NU* † 5:10 ει *rell* | η [2%] *CP* ‡ 5:11 δε *rell* | — [10%] § 5:14 νεωτερας *f*³⁵ *KA,C* [85%] *RP,HE,OC,TR,NU* | 1 χηρας [15%] *CP* * 5:16 πιστος η *f*³⁵ (97.6%) *RP,HE,OC,TR,CP* | — *KA,C,048* (2.2%) *NU* | one other variant (0.2%) (Might the 'Alexandrian' variant be the result of homoiarcton?) † 5:18 αλωοντα *f*³⁵ [30%] | αλωοντα *rell* | αλοουντα [5%] (The noun equivalent is everywhere spelled with rough breathing; since collators have generally not registered aspiration, it is hard to know what the witness of the mass of minuscules may be.) ‡ 5:21 κυριου ιησου χριστου *f*³⁵ [95%] *RP,HE,OC,TR,CP* | 23 [2%] | 32 *KA* [3%] *NU* (Is not the full form more appropriate for a solemn charge?) § 5:21 προσκλισιν *f*³⁵ *x* [25%] *TR,CP,NU* | προσκλησιν *f*^{35pt} *A* [75%] *RP,HE,OC* * 5:23 αλλ *f*³⁵ [97%] *RP,HE,OC,TR,CP* | αλλα *KA* [3%] *NU* † 5:23 σου *f*³⁵ [96%] *RP,HE,OC,TR,CP* | — *KA* [4%] *NU*

24 Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσιν, προάγουσαι εἰς κρίσιν, τισὶν δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. 25 Ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ ἔργα[‡] πρόδηλά ἐστιν·[§] καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύνανται.*

6

Slaves honor owners

1 Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι τοὺς ἰδίους δεσπότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῇται. 2 Οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονεῖτωσαν ὅτι ἀδελφοί εἰσιν· ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν καὶ ἀγαπητοὶ οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι.

Conclusion to 'Relationships'

Ταῦτα δίδασκε καὶ παρακάλει. 3 Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσιν λόγοις, τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, 4 τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος· ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις,* βλασφημίας, ὑπόνοιαι πονηραί, 5 διαπαραιτριβαί[†] διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν. Ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.[‡]

Concluding considerations

Godliness with contentment

6 Ἔστιν δὲ πορισμὸς μέγας ἢ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκειάς. 7 Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον[§] ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. 8 Ἐχοντες δὲ διατροφὰς* καὶ σκεπάσματα τούτοις ἀρκεσθῆσόμεθα.[†] 9 Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους[‡] καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσιν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν· 10 ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία· ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν[§] ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς.

Lay hold on eternal life

11 Σὺ δέ, ὦ ἄνθρωπε τοῦ* Θεοῦ, ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα.[†] 12 Ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως· ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰς ἣν καὶ[‡] ἐκλήθης—καὶ ὡμολόγησας[§] τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύρων. 13 Παραγγέλλω σοι* ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωοποιούντος[†] τὰ πάντα, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος

‡ 5:25 καλὰ ἐργα f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 τα 1 κΑ [5%] NU § 5:25 ἐστιν f³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR,CP | εἰσιν [10%] | — κΑ [10%] NU * 5:25 δυνανται f³⁵ A [70%] RP,HE,OC,NU | δυναται κ [30%] TR,CP * 6:4 ἐρις f³⁵ κΑ,048 [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ερεις [10%] † 6:5 διαπαραιτριβαι f³⁵ κΑ [90%] RP,HE,CP,NU | παραδιατριβαι [5%] OC,TR | διατριβαι [3%] | παραιτριβαι [2%] ‡ 6:5 αφιστασο (-σω 3.6%) απο των τοιουτων f³⁵ (96.9%) RP,HE,OC,TR,CP | — κΑ,048 (2.8%) NU | two other variants (0.3%) (How could a gloss dominate the stream of transmission to the tune of 97%?) § 6:7 δηλον f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — κΑ,048 [2%] NU * 6:8 διατροφας f³⁵ κΑ [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | διατροφην 048^V [10%] † 6:8 αρκεσθησομεθα rel | αρκεσθησωμεθα [5%] CP ‡ 6:9 ανοητους rel | ανουητους [3%] CP § 6:10 απεπλανηθησαν rel | αποπλανηθησαν CP * 6:11 του f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — κΑ,I [2%] NU † 6:11 πραοτητα f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτητα [2%] | πραυπαθιαν κΑ [3%] NU ‡ 6:12 και f³⁵ [40%] OC,TR | — κΑ [60%] RP,HE,CP,NU (OC has small type.) § 6:12 ωμολογησας rel | ομολογησας [10%] * 6:13 σοι f³⁵ A [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — κ [2%] † 6:13 ζωοποιουντος f³⁵ κ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ζωογονουντος A [5%] NU

ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν, ¹⁴ τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον, ἀνεπιλήπτου· μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ¹⁵ ἦν καιροῖς ἰδίους δεῖξει· ὁ μακάριος καὶ μόνος Δυνάστης, ὁ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων· ¹⁶ ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναται· ὧ τιμὴ καὶ * κράτος αἰώνιον. Ἀμήν.

To the rich

¹⁷ Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἡλπιεῖν· ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ τῷ ζῶντι, * τῷ παρέχοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως· εἰς ἀπόλαυσιν· ¹⁸ ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι κοινωνικούς ¹⁹ —ἀποθησαυρίζοντας ἐαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰωνίου ζωῆς.

A closing exhortation

²⁰ Ὡ Τιμόθεε, τὴν παραθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ²¹ —ἦν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἡστόχησαν.

Ἡ χάρις μετὰ σοῦ. * Ἀμήν.†‡

‡ **6:14** ἀνεπιλήπτου **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀνεπιλήπτου **x** [3%] NU **§ 6:15** δεῖξει *rell* | δεῖξη [2%] CP | δεῖξαι [1%] * **6:16** καὶ **f**³⁵ **x**A [85%] RP,HE,OC,TR,NU | — [15%] CP † **6:17** ἡλπιεῖν *rell* | ἐλπιεῖν [10%] | ἐλπίζειν [2%] ‡ **6:17** ἐν **f**³⁵ (78.6%) RP,HE,OC,TR,CP | ἐπὶ **x**A,I (19.8%) NU | — (0.3%) | three other variants (1.2%) (This and the following two sets are all handled together in *TuT* as a single set, but with thirteen variants; I separated them so as to highlight the basic choices.) **§ 6:17** τῷ **f**³⁵ A,I (91.7%) RP,HE,OC,TR,CP | — **x** (7.1%) NU | three other variants (1.2%) * **6:17** τῷ ζῶντι **f**³⁵ (88.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 2 (3.6%) | — **x**A,I (6.8%) NU | three other variants (1.2%) (If the original form were ἐπὶ Θεῷ, as in NU, who would change it to the longer, more complex form? The choice of NU is surely inferior.) † **6:17** πάντα πλουσίως **f**³⁵ **x** [92%] RP,HE,OC,CP,NU | 2 [1%] | 21 [5%] TR | τὰ 12 A [2%] ‡ **6:19** αἰωνίου **f**³⁵ [92%] RP,OC,TR,CP | αἰωνίου HF | οὕτως **x**A [6%] NU | οὕτως 1 [2%] **§ 6:20** παραθήκην **f**³⁵ **x**A [80%] RP,HE,NU | παρακαταθήκην [20%] OC,TR,CP * **6:21** μετὰ σοῦ **f**³⁵ 048 [97%] RP,HE,OC,TR,CP | μεθ' ὑμῶν **x**A [3%] NU (The letter is addressed to a single individual, and in case anyone should forget, the previous verse begins with “O Timothy”. The Alexandrian variant is clearly in error. To trot out the ‘harder reading’ canon in a case like this I consider to be irresponsible.) † **6:21** ἀμην **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — **x**A [3%] NU ‡ **6:21** The citation of **f**³⁵ is based on thirty-seven MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897 [1:1-3:16], 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 1761 and 2554 are ‘perfect’ representatives of **f**³⁵ in 1 Timothy, as they stand, and the exemplars of 444 and 2466 probably were. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [eight different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. But I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Β΄

Greeting

¹ Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ* διὰ θελήματος Θεοῦ, κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ² Τιμοθέω, ἀγαπητῷ τέκνῳ· Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Paul addresses Timothy's spiritual crisis

Paul encourages Timothy

³ Χάριν ἔχω τῷ Θεῷ, ὃ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνησίαν ἐν ταῖς δεήσεσίν μου, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ⁴ ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν (μεμνημένος σου τῶν δακρύων), ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ·† ⁵ ὑπόμνησιν λαμβάνων‡ τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως—ἣτις ἐνώκησεν πρῶτον ἐν τῇ μάμμη σου Λωΐδι§ καὶ τῇ μητρί σου Εὐνείκῃ,* πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοί. ⁶ Δι' ἣν αἰτίαν ἀναμιμήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου. ⁷ Οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ.

Don't be ashamed to suffer for Christ

⁸ Μὴ οὖν ἐπαισχυνηθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν Θεοῦ ⁹ —τοῦ σώσαντος ἡμᾶς καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγία, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν ἀλλὰ κατ'† ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν, τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων, ¹⁰ φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ,‡ καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου· ¹¹ εἰς ὃ ἐτέθη ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν.§ ¹² Δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω, ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι, οἶδα γὰρ ὅτι πεπίστευκα καὶ πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστὶν τὴν παραθήκην* μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν.

Be loyal—the example of Onesiphorus

¹³ Ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαίνοντων λόγων ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ¹⁴ Τὴν καλὴν παραθήκην† φύλαξον διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.

¹⁵ Οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὧν ἐστὶν Φύγελλος‡ καὶ Ἑρμογένης. ¹⁶ Δώῃ ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξεν καὶ τὴν ἄλυσίν μου οὐκ ἐπησχύνθη·§ ¹⁷ ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ

* **1:1** ἰησου χριστου f³⁵ A [60%] RP,TR | 21 κ [40%] HF,OC,NU | — CP[?] † **1:4** πληρωθω f³⁵ κA,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | πλησθω [10%] CP ‡ **1:5** λαμβανων f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | λαβων κA,C [4%] NU § **1:5** λωιδι rell | λωιδι [3%] | λωιδη [2%] CP * **1:5** ευνειακη f³⁵ [50%] TR | ευνικη κA,C [45%] RP,HE,OC,CP,NU | ευνηκη [5%] † **1:9** κατ f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | κατα κA,C [5%] NU ‡ **1:10** ἰησου χριστου f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κA [3%] NU § **1:11** εθνων f³⁵ C (99%) RP,HE,OC,TR,CP | — κA,I (1%) NU (It is improbable that NU could be correct here; even the Coptic abandons them.) * **1:12** παραθηκην f³⁵ κA,C [85%] RP,HE,OC,TR,NU | παρακαταθηκην [15%] CP † **1:14** παραθηκην f³⁵ κA,C [90%] RP,HE,OC,CP,NU | παρακαταθηκην [10%] TR ‡ **1:15** φυγελλος f³⁵ A [60%] OC,TR | φυγελος κC [35%] RP,HE,CP,NU | φρυγελλος [5%] § **1:16** επησχυνθη f³⁵ κ [50%] TR | επαισχυνθη A,C [49%] RP,HE,OC,CP,NU | καταισχυνη [1%] (Apparently we have alternate forms of the aorist passive indicative, so the meaning is the same.)

σπουδαιότερον* ἐζήτησέν με καὶ εὗρεν¹⁸ (δῶν αὐτῷ ὁ Κύριος εὗρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ)· καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησεν βέλτιον σὺ γινώσκεις.

2

Be strengthened

¹ Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ² Καί, ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἐτέρους διδάξαι.

³ Σὺ οὖν κακοπάθησον* ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ.†
⁴ Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις,‡ ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. ⁵ Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλήῃ τις, οὐ στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ ⁶ —τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν.
⁷ Νόει ἃ § λέγω· δῶν* γάρ σοι ὁ Κύριος σύνεσιν ἐν πάσιν.

Encouragement by example

⁸ Μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστόν, ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαυίδ· κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, ⁹ ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος, ἀλλ'† ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεταί. ¹⁰ Διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω· διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσιν τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μετὰ δόξης αἰωνίου.
¹¹ Πιστὸς ὁ λόγος· Εἰ γὰρ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν· ¹² εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρνούμεθα,‡ κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς· ¹³ εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει—ἀρνήσασθαι§ ἐαυτὸν οὐ δύναται.

¹⁴ Ταῦτα ὑπομίμησκε, διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου* μὴ λογομαχεῖν εἰς† οὐδὲν χρήσιμον—ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων.

Approved and disapproved

¹⁵ Σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστήσαι τῷ Θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. ¹⁶ Τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας περιίστασο, ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, ¹⁷ καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἔξει—ὧν ἐστὶν Ὑμέναιος καὶ Φιλητός, ¹⁸ οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἡστόχησαν, λέγοντες τὴν‡ ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι· καὶ ἀνατρέπουσιν τὴν τινῶν πίστιν.

¹⁹ Ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ Θεοῦ ἔστηκεν, ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην· «Ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ,» καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου.§ ²⁰ Ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστιν μόνον σκευὴ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα· καὶ ἃ μὲν εἰς τιμὴν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. ²¹ Ἐὰν

* **1:17** σπουδαιότερον **f**³⁵ (94.3%) RP,HE,OC,TR,CP | σπουδαιότερος A (1.7%) | σπουδαιως κ(C) (3.8%) NU | one other variant (0.2%) * **2:3** συ ουν κακοπαθησον **f**³⁵ (94.1%) RP,HE,OC,TR,CP | συγκακοπαθησον κ(A,C)I (3.8%) NU | conflation (1.6%) | three other variants (0.5%) (The Alexandrians missed the point, creating an inferior reading. The joint suffering was handled in 1:8.) † **2:3** ιησου χριστου **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κA,C [5%] NU ‡ **2:4** πραγματειαις **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | πραγματαιαις κA,C [10%] § **2:7** α **f**³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | ο κA,C [2%] NU * **2:7** δωη **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | δωσει κA,C [5%] NU (The immediately following γαρ presumably motivated the Alexandrian alteration.) † **2:9** αλλ *rell* | αλλα κA,C [2%] NU ‡ **2:12** αρνουμεθα **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | αρνησομεθα κA,C,048 [5%] NU (A little assimilation by attraction to the following future?) § **2:13** αρνησασθαι **f**³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 γαρ κA^V,C,048^V [15%] NU * **2:14** κυριου **f**³⁵ A,048 [87%] RP,HE,OC,TR,CP | θεου κC,I [10%] NU | χριστου [3%] † **2:14** εις **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | επ κA,C,I,048 [3%] NU ‡ **2:18** την **f**³⁵ A,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — κ048 [2%] § **2:19** κυριου **f**³⁵ κA,C [90%] RP,HE,OC,CP,NU | χριστου [10%] TR

οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον καὶ* εὐχρηστον τῷ Δεσπότη, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον.

The true source of opposition

²² Τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην, μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν Κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. ²³ Τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσιν μάχας. ²⁴ Δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι ἀλλ'† ἥπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ²⁵ ἐν πραότητι‡ παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῶ§ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ²⁶ καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος (ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα).

Paul addresses Timothy's future ministry

3

What relativistic humanism produces

¹ Τοῦτο δὲ γίνωσκε· ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί· ² ἔσονται γὰρ οἱ* ἄνθρωποι φίλαντοι, φιλάργυροι,† ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ³ ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, ⁴ προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ Φιλόθεοι· ⁵ ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἥρνημένοι.

Καὶ τούτους ἀποτρέπου· ⁶ ἐκ τούτων γὰρ εἰσιν οἱ ἐνδύοντες‡ εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες§ γυναικάρια* σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις, ⁷ πάντοτε μαυθάνοντα καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα. ⁸ Ὃν τρόπον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς ἀντέστησαν Μωϋσῇ,† οὕτως καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ ἀληθείᾳ—ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν— ⁹ ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον,‡ ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἐκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὥς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο.

“Continue in the things you have learned”

¹⁰ Σὺ δὲ παρηκολούθηκάς μου τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ· ¹¹ τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν οἷά μοι ἐγένετο* ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις—οἷους διωγμοὺς ὑπήνεγκα· καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος. ¹² Καί, πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται· ¹³ πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.

* **2:21** καὶ f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — xA,048 [3%] NU † **2:24** ἀλλ rell | ἀλλα xA [2%] NU ‡ **2:25** πραοτητι f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτητι xA,C [5%] NU § **2:25** δω f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | δωη xA,C [3%] NU * **3:2** οἱ rell | — x [5%] CP † **3:2** φιλαργυροι rell | φυλαργυροι CP ‡ **3:6** ενδυοντες f³⁵ [20%] | ενδυνοντες xA,C [77%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εισδυνοντες [3%] (ενδυνω or ενδυω? The basic meaning of ενδυω is ‘to enter’, which over time was obscured by the statistically predominant use with reference to entering clothes (in English we speak of ‘putting on’ clothes), except that for this use the verb is normally in the middle voice, not the active, as here. But in the context the description of such persons, given in verses 2-5, does not agree with ‘sneaking’ or ‘worming’—they enter openly, exuding confidence and competence. ενδυω is probably correct.) § **3:6** αιχμαλωτιζοντες f³⁵ xA,C [50%] OC,CP,NU | αιχμαλωτευοντες [45%] RP,HE,TR | αιχμαλωτευουν [5%] * **3:6** γυναικαρια f³⁵ xA,C [85%] RP,HE,OC,CP,NU | τα 1 [15%] TR † **3:8** μωυση f³⁵ [60%] RP | μωυσει xC [30%] HE,OC,TR,CP,NU | μωσει A [10%] ‡ **3:9** πλειον f³⁵ xA,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | πλειστον [10%] CP § **3:10** παρηκολουθηκας f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | παρηκολουθησας xA,C [3%] NU * **3:11** εγενετο rell | εγενοντο A [5%] OC,CP

14 Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ οἷς[†] ἐπιστώθης,[‡] εἰδὼς παρὰ τίνος[§] ἔμαθες,
 15 καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ* Ἱερὰ Γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσει εἰς
 σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 16 Πᾶσα Γραφὴ Θεόπνευστος καὶ
 ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον,[†] πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν
 τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, 17 ἵνα ἄρτιος ᾦ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν
 ἐξηρτισμένος.[‡]

4

Proclaim the Word!

1 Διαμαρτύρομαι οὖν ἐγώ,* ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου[†] Ἰησοῦ Χριστοῦ,[‡]
 τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς, κατὰ[§] τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ
 τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. 2 Κήρυξον τὸν Λόγον· ἐπίστηθι εὐκαίρως ἀκαίρως· ἔλεγχον,
 ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ. 3 Ἔσται γὰρ καιρὸς
 ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται· ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς
 ἰδίας* ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσιν διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν 4 —καί, ἀπὸ
 μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.
 5 Σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσιν, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν
 σου πληροφορήσον.

Timothy will no longer have Paul to help him

6 Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως[†] ἐφέστηκεν.
 7 Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν[‡] ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα.
 8 Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος
 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος Κριτής· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν τοῖς
 ἠγαπηκόσιν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

Concluding remarks

“Please come quickly”

9 Σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με ταχέως. 10 Δημᾶς γάρ με ἐγκατέλειπεν,[§] ἀγαπήσας
 τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην—Κρίσκης* εἰς Γαλατίαν, Τίτος
 εἰς Δαλματίαν.[†] 11 Λουκᾶς ἐστὶν μόνος μετ’ ἐμοῦ. Μᾶρκον ἀναλαβὼν ἄγε[‡] μετὰ
 σεαυτοῦ, ἐστὶν γάρ μοι εὐχρηστος εἰς διακονίαν. 12 Τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς
 Ἑφεσον. 13 Τὸν φελόνην[§] ὃν ἀπέλειπον* ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ ἐρχόμενος φέρε—
 καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. 14 Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλὰ μοι κακὰ

† 3:14 οἷς f³⁵ [20%] | — κA,C [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU ‡ 3:14 επιστωθης f³⁵ κA,C [87%] RP,HE,OC,TR,CP,NU |
 επιστευθης [10%] | επιστοθης [3%] § 3:14 τίνος f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | τινων κA,C [4%] NU * 3:15 τα
 f³⁵ A,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — κ [2%] † 3:16 ελεγχον f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ελεγμον κA,C,I [4%]
 NU ‡ 3:17 εξηρτισμενος rell | εξηρτημενος [10%] | εξηρτιμενος [5%] | εξηρτυμενος CP[?] * 4:1 ουν εγω
 f³⁵ (85.9%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 (4%) | 2 (1%) | — κA,C,I (9.1%) NU † 4:1 του κυριου f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR | 2
 [3%] | — κA,C [5%] NU | 12 ημων [2%] CP ‡ 4:1 ιησου χριστου f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κA,C [5%] NU
 § 4:1 κατα f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | και κA,C [3%] NU * 4:3 επιθυμιας τας ιδιας f³⁵ (69.8%) RP,HE,OC,TR,CP
 | 31 κA,C (30.1%) NU | one other reading (0.2%) † 4:6 εμης αναλυσεως f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 μου
 κA,C [5%] NU ‡ 4:7 αγωνα τον καλον f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | 31 κA,C [4%] NU § 4:10 εγκατελειπεν
 rell | εγκατελειπεν A,C [15%] * 4:10 κρισκης f³⁵ [60%] CP | κρησκης κA,C [40%] RP,HE,OC,TR,NU † 4:10
 δαλματιαν rell | δελματιαν C [8%] | δερματιαν A [2%] ‡ 4:11 αγε f³⁵ κC [85%] RP,HE,OC,TR,NU | αγαγε A
 [15%] CP § 4:13 φελονην f³⁵ κA,C [65%] RP,CP | φαιλονην [29%] HE,OC,TR,NU | φελωνην [5%] | φαιλωνην
 [1%] * 4:13 απειλιπον rell | απειλιπον A,C [15%] | απεστειλα [2%]

ἐνεδείξατο· ἀποδώῃ† αὐτῷ ὁ Κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ¹⁵ ὃν καὶ σὺ φυλάσσου, λίαν γὰρ ἀνθέστηκεν‡ τοῖς ἡμετέροις λόγοις.

People will disappoint you

¹⁶ Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογία οὐδεὶς μοι συμπαρεγένετο,§ ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον.* Μὴ αὐτοῖς λογισθεῖη. ¹⁷ Ὁ δὲ Κύριός μοι παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέν με, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ καὶ ἀκούσῃ† πάντα τὰ ἔθνη. Καὶ ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος· ¹⁸ καὶ‡ ρύσεται με ὁ Κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Farewell

¹⁹ Ἀσπασαι Πρίσκαν§ καὶ Ἀκύλαν, καὶ τὸν Ὀνησιφόρου οἶκον. ²⁰ Ἐραστος ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ, Τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον* ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα. ²¹ Σπούδασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. Ἀσπάζεται σε Εὐβουλος, καὶ Πούδης καὶ Λίνος καὶ Κλαυδία καὶ οἱ ἀδελφοὶ πάντες. ²² Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς† μετὰ τοῦ πνεύματός σου. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν.‡§

† **4:14** ἀποδωῃ **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀποδώσει **κ**A,C [10%] NU ‡ **4:15** ἀνθέστηκεν **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀντεστη **κ**A,C [3%] NU § **4:16** συμπαρεγενετο **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | παρεγενετο **κ**A,C [4%] NU * **4:16** ἐγκατέλιπον *rell* | ἐγκατελειπον **A,C** [15%] † **4:17** ἀκουσῃ **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀκουσῶσιν **κ**A,C [10%] NU ‡ **4:18** καὶ **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**A,C [4%] NU § **4:19** πρίσκαν **f**³⁵ **κ**A,C [85%] RP,HE,OC,TR,NU | πρισκιλλαν [15%] CP * **4:20** ἀπέλιπον *rell* | απελειπον **C** [15%] † **4:22** κυριος ιησους χριστος **f**³⁵ **C** [94%] RP,HE,OC,TR,CP | 12 **A** [3%] | 1 **κ** [3%] NU ‡ **4:22** αμην **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**A,C [3%] NU § **4:22** The citation of **f**³⁵ is based on thirty-six MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 824, 1072 and 1864 are 'perfect' representative of **f**³⁵ in 2 Timothy, as they stand, as were the exemplars of 1503, 1075, 1865 and 2723. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. But I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ

Greeting

¹ Παῦλος, δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐσέβειαν, ² ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου— ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸ χρόνων αἰώνων, ³ ἐφανερώσεν δὲ καιροῖς ἰδίους τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν κηρύγματι, ὃ ἐπιστεύθη ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ· ⁴ Τίτω, γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν πίστιν· χάρις, ἔλεος,* εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,† τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

Qualifications for elders

⁵ Τούτου χάριν κατέλιπόν· σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ καὶ καταστήσῃ κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους ὡς ἐγὼ σοι διεταξάμην ⁶ —εἴ τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστά, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας§ ἢ ἀνυπότακτα. ⁷ Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι ὡς Θεοῦ οἰκονόμον· μὴ αὐθάδῃ, μὴ ὀργίλῳ, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ· ⁸ ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ· ⁹ ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδασκίαν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.

They must face opposition

¹⁰ Εἰσὶν γὰρ πολλοὶ καὶ* ἀνυπότακτοι,† ματαιολόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιστα οἱ ἐκ· περιτομῆς, ¹¹ οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν—οἵτινες ὅλους οἴκους§ ἀνατρέπουσιν, διδάσκοντες ἃ μὴ δεῖ, αἰσχροῦ κέρδους χάριν. ¹² Εἶπέν τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐτῶν προφήτης, «Κρῆτες ἀεὶ ψεύσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.» ¹³ Ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. Δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει, ¹⁴ μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν. ¹⁵ Πάντα μὲν* καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις† καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμΐανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις. ¹⁶ Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

Qualities to be taught

2

¹ Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ· ² πρεσβύτας νηφαλίους* εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ· ³ πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἶνω πολλῷ δεδουλωμένους, καλοδιδασκάλους ⁴ —ἵνα σωφρονίζωσιν τὰς νέας

* **1:4** χάρις ελεος **f**³⁵ A (91.3%) RP,HE,OC,TR,CP | 12 καὶ (2.1%) | 21 καὶ (1.7%) | 1 καὶ NC,088 (4.2%) NU | 1 (0.5%) | 1 ὑμῖν καὶ (0.2%) (Three nouns in a row without a conjunction was too much for the Alexandrians.)

† **1:4** κυρίου ιησου χριστου **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 32 NA,C,088 [5%] NU ‡ **1:5** κατελιπον **f**³⁵ [70%] RP,HE,OC,TR,CP | απελιπον x [9%] NU | απελειπον A,C,088,0240 [20%] | καταλειποντα [1%] § **1:6** ασωτιας *rell* | ασωτειας [10%] CP * **1:10** καὶ **f**³⁵ I [80%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — NA,C,088 [20%] (OC has small print.)

† **1:10** ανυποτακτοι *rell* | 1 καὶ [10%] ‡ **1:10** εκ **f**³⁵ A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 της NC,I,088 [5%] NU § **1:11** ολους οικους *rell* | 21 CP * **1:15** μεν **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — NA,C [4%] NU (OC has small print.) † **1:15** μεμιασμενοι **f**³⁵ [90%] RP,HE,TR | μεμιαμμενοι NA,C [8%] OC,NU | μεμιαμενοι [2%] CP (Did the Alexandrians get their spelling from the LXX?) * **2:2** νηφαλιους **f**³⁵ NA,C [40%] OC,TR,CP,NU | νηφαλεους [40%] RP,HE | νηφαλαιους [20%]

φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, ⁵ σώφρονας, ἀγνάς, οἰκουροὺς† ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημηται.‡

⁶ Τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν, ⁷ περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων· ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιαφορίαν,§ σεμνότητα, ἀφθαρσίαν* ⁸ —λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον—ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων περὶ ἡμῶν† λέγειν‡ φαῦλον. ⁹ Δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι ἐν πᾶσιν, εὐαρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, ¹⁰ μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν§ ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν διδασκαλίαν* τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν† Θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.

Saving grace

¹¹ Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ ‡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, ¹² παιδεύουσα ἡμᾶς ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ¹³ προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ¹⁴ ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας καὶ καθαρῇ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. ¹⁵ Ταῦτα λάλει καὶ παρακάλει καὶ ἔλεγχε μετὰ πάσης ἐπιταγῆς. Μηδεὶς σου περιφρονεῖτω.

The difference the Gospel makes

3

¹ Ὑπομίμησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ* ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐτοιμοὺς εἶναι, ² μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους πραότητα† πρὸς πάντας ἀνθρώπους. ³ Ἦμεν γὰρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους.

What a marvelous salvation!

⁴ Ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ ⁵ —οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν‡ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον§—ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος Ἁγίου, ⁶ οὗ ἐξέχεεν ἐφ’ ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ⁷ ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι κληρονόμοι γενώμεθα* κατ’ ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.

† **2:5** οἰκουροὺς **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | οἰκουργοὺς **KA,C,I** [3%] NU (Who knows where the Alexandrians got their spelling, but the mystery doesn’t make it correct.) ‡ **2:5** βλασφημηται *rell* | βλασφημεται [5%] CP § **2:7** ἀδιαφορίαν **f**³⁵ (83.2%) RP,HE,OC,TR,CP | ἀδιαφορίαν (8%) | ἀφθορίαν **KA(C)** (6.9%) NU | ἀφθονίαν **p**³² (1.4%) | two other readings (0.5%) (Both the longer stem and the double consonant have over 90% attestation, but with different alignments. φθ→φ would presumably be an easier alteration than the reverse. Might the Alexandrian reading be a case of homoiarcton?) * **2:7** ἀφθαρσίαν **f**³⁵ (82.8%) RP,HE,OC,TR,CP | — **p**^{32v} **KA,C** (17.2%) NU (The idea of ‘immortality’ didn’t seem to fit, so the Alexandrians omitted it.) † **2:8** ἡμῶν **f**³⁵ **AC** [80%] RP,HE,OC,CP,NU | υμῶν **A** [20%] TR ‡ **2:8** περὶ ἡμῶν λέγειν **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 312 **KA,C** [5%] NU § **2:10** πίστιν πᾶσαν **f**³⁵ (89.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 21 **A,C** (9.7%) NU | 2 **x** (0.5%) | — (0.2%) * **2:10** διδασκαλίαν **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 τὴν **KA,C** [5%] NU (Why add the article?) † **2:10** ἡμῶν *rell* | υμῶν some TRs ‡ **2:11** ἡ **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — (**x**) **A,C** [4%] NU * **3:1** καὶ **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **KA,C** [5%] NU (OC has small print.) † **3:2** πραότητα **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | πραυτήτα **A,C** [3%] NU | σπουδὴν τα **x** (Aleph really got lost.) ‡ **3:5** ὡν **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | α **KA,C** [3%] NU (The Alexandrians confused the referent.) § **3:5** τὸν αὐτοῦ ἐλεον **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | τὸ αὐτοῦ ἐλεος **KA** [4%] NU | τὸ ἐλεος αὐτοῦ [1%] (Liddell & Scott give the masculine as the original form, with the neuter appearing later.) * **3:7** γενώμεθα **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | γεννηθώμεν **KA,C** [4%] NU (The middle voice is presumably correct.)

So let's do good

⁸ Πιστὸς ὁ λόγος, καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσιν καλῶν ἔργων προϊστασθαι οἱ πεπιστευκότες τῷ[†] Θεῷ. Ταῦτά ἐστιν τὰ[‡] καλὰ καὶ ὠφέλιμα[§] τοῖς ἀνθρώποις. ⁹ Μωρὰς δὲ ζητήσεις καὶ γενεαλογίας καὶ ἔρις^{*} καὶ μάχας νομικὰς περιίστασο, εἰσὶν γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι.

¹⁰ Αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, ¹¹ εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει, ὧν αὐτοκατάκριτος.

Farewell

¹² Ὅταν πέμψω Ἀρτεμῆν πρὸς σε ἢ Τυχικόν, σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπολιν, ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι. ¹³ Ζηνᾶν τὸν νομικὸν καὶ Ἀπολλῶ[†] σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπη. ¹⁴ Μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προϊστασθαι, εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.

¹⁵ Ἀσπάζονται σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. Ἀσπασαί τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{‡§}

[†] 3:8 τω **f**³⁵ [50%] OC,TR | — **κA,C** [50%] RP,HE,CP,NU [‡] 3:8 τα **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κA,C,I** [10%] NU
[§] 3:8 ωφελιμα *rell* | ωφελημα [30%] * 3:9 ερις **f**³⁵ [20%] | εριν **κ** [1%] | ερεις **A,C** [75%] RP,HE,OC,TR,CP,NU
| ερειν [2%] | εριδας [2%] [†] 3:13 απολλω **f**³⁵ **C** [95%] RP,HE,OC,TR,CP | απολλων **κ** [4%] NU | απολλωνα
[1%] [‡] 3:15 αμην **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κA,C,048** [5%] NU [§] 3:15 The citation of **f**³⁵ is based
on thirty-six MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249,
1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of
which I collated myself. 35, 1072, 1503, 1855, 1864, 1892, 2080, 2587 and 2723 are ‘perfect’ representatives of **f**³⁵
in Titus, as they stand, and the exemplars of another four probably were too. Since these MSS come from all
over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt.
Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family,
giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence
I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used
( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not
covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where
possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based
on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any
non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%;
for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where
there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. But I
guarantee the witness of Family 35.

ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ

Greeting

¹ Παῦλος, δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ,* καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν, ² καὶ Ἀπφία τῇ ἀγαπητῇ† καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ· ³ Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Paul commends Philemon

⁴ Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου πάντοτε μνησίαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, ⁵ ἀκούων σου τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν ἣν ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, ⁶ ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς‡ ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑμῖν§ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν·* ⁷ χάριν† γὰρ‡ ἔχομεν§ πολλὴν* καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαιται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.

Paul intercedes for Onesimus

⁸ Διό, πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον, ⁹ διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ—τοιοῦτος ὢν ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ.† ¹⁰ Παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου,‡ Ὀνήσιμον ¹¹ —τὸν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ§ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον—ὃν ἀνέπεμψα.

¹² Σὺ δὲ* αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ† ¹³ —ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι,‡ ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου, ¹⁴ χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον. ¹⁵ Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς ¹⁶ —οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσω δὲ μᾶλλον σοί, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν Κυρίῳ.

Paul asks for obedience

¹⁷ Εἰ οὖν με§ ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτόν ὡς ἐμέ. ¹⁸ Εἰ δέ τι ἡδίκησέν σε ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει.* ¹⁹ Ἐγώ, Παῦλος, ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί, «Ἐγώ

* **1:1** ἰησου χριστου **f**³⁵ [40%] | 21 **κA** [60%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** (Though Paul uses the sequence 'Christ Jesus' in verses 6 and 23, I take it that here and in verse 9 it is properly 'Jesus Christ'—he alternates them.) † **1:2** ἀγαπητη **f**³⁵ (94.8%) **RP,HE,OC,TR,CP** | ἀδελφη **κA,I,048** (4.9%) **NU** | confections (0.3%) ‡ **1:6** παντος **f**³⁵ **κA,C** [80%] **RP,HE,OC,TR,NU** | 1 εργου [20%] **CP** § **1:6** υμιν **f**³⁵ **κ** [45%] **TR** | ημιν **A,C,048^V** [55%] **RP,HE,OC,CP,NU** (The 3rd person is correct. It is as Philemon understands the resources available in his local congregation that the sharing of his faith will become more powerful.) * **1:6** ἰησουν **f**³⁵ [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **κA,C** [2%] **NU** † **1:7** χαριν **f**³⁵ (88.1%) **RP,HE,OC,TR** | χαραν **κA,C,048** (11.9%) **CP,NU** (The first four words of verse seven offer four variant sets—observe how the attestation fluctuates, word by word.) ‡ **1:7** γαρ **f**³⁵ **κA,C,048** (86.3%) **RP,HE,OC,TR,CP,NU** | δε (0.5%) | — (13.2%) § **1:7** εχομεν **f**³⁵ (84.7%) **RP,HE,OC,TR,CP** | εχωμεν (4.2%) | εσχον **κA,C,048** (7.4%) **NU** | εχω (2.5%) | five other variants (1.3%) * **1:7** εχομεν πολλην **f**³⁵ (88.4%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 21 **κA,C,048** (10.5%) **NU** | five other variants (1.1%) † **1:9** ἰησου χριστου **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 21 **κA,C** [5%] **NU** ‡ **1:10** μου **f**³⁵ **C** [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **κA** [3%] **NU** § **1:11** δε **f**³⁵ **A,C** [98%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 και **κ** [2%] **NU** * **1:12** συ δε **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | σοι **κA,C** [2%] **NU** | σοι 12 [1%] † **1:12** προσλαβου **f**³⁵ **C(048)** (98.7%) **RP,HE,OC,TR,CP** | — **κA** (1.3%) **NU** ‡ **1:13** διακονη μοι **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 21 **κA,C** [5%] **NU** § **1:17** με **f**³⁵ **κA,C** [90%] **RP,HE,OC,CP,NU** | εμε [10%] **TR** * **1:18** ελλογει **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ελλογα **κA,C,048** [5%] **NU**

ἀποτίσω» (ἵνα μὴ λέγω σοι ὅτι καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις.). ²⁰ Ναὶ ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν Κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Κυρίῳ.†

²¹ Πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ ‡ λέγω ποιήσεις.

²² Ἄμα δὲ καὶ ἐτοίμαζέ μοι ξενίαν, ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν.

Farewell

²³ Ἀσπάζονταις σε Ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,*

²⁴ Μάρκος, Ἀρίσταρχος, Δημᾶς, Λουκᾶς, οἱ συνεργοί μου.

²⁵ Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν† Ἰησοῦ‡ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.§,*

† **1:20** κυρίῳ **f**³⁵ (74.3%) RP,HE,OC,TR,CP | χριστῷ **κ**A,C (20.3%) NU | — (3.3%) | part of a larger omission (2.2%) [homoioteleuton] (The repetition of ἐν κυρίῳ so soon bothered the Alexandrians' sense of style.) ‡ **1:21** ο **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | α **κ**A,C [3%] NU § **1:23** ἀσπάζονται **f**³⁵ [85%] RP,HE,TR,CP | ἀσπάζεται **κ**A,C [15%] OC,NU * **1:23** ἰησοῦ *rell* | — CP † **1:25** ἡμῶν **f**³⁵ A,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — **κ** [2%] NU ‡ **1:25** ἰησοῦ **f**³⁵ [20%] | 1 χριστοῦ **κ**A,C [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (Being a very personal letter, Paul is less formal.) § **1:25** ἀμήν **f**³⁵ **κ**C [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — (ϣ⁸⁷)A,048^v [2%] NU * **1:25** The citation of **f**³⁵ is based on thirty-six MSS—18, 35, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. All except 328, 394, 959, 986, 1892 and 2080 are 'perfect' representatives of **f**³⁵ in Philemon, as they stand, the others having a single variant each. The uniformity is impressive. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Mt. Athos [seven different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ The supremacy of the Son

¹ Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ² ἐπ' ἐσχάτου* τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· ³ ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἐαυτοῦ† καθαρισμὸν ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν§ ἡμῶν* ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ† τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, ⁴ τοσοῦτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

He is superior to angels

⁵ Τίνι γὰρ εἶπέν ποτε τῶν ἀγγέλων, «Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε,» καὶ πάλιν, «Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς Πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς Υἱόν»; ⁶ Ὅταν δέ, πάλιν, εἰσαγάγῃ τὸν Πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην λέγει, «Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ.» ⁷ Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει, «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα·» ⁸ πρὸς δὲ τὸν Υἱόν· «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος‡ ‹Ράβδος Εὐθύτητος› ἡ ράβδος§ τῆς βασιλείας σου. ⁹ Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέν σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.» ¹⁰ Καί· «Σὺ κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί· ¹¹ αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις—καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται· ¹² καὶ ὥσει περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς* καὶ ἀλλαγῇσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν.»

¹³ Πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶρηκέν ποτε, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»; ¹⁴ Οὐχὶ πάντες εἰσὶν λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;

2

Do not neglect the great salvation

¹ Διὰ τοῦτο, δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν* τοῖς ἀκουσθεῖσιν, μήποτε παραρρῶμεν.† ² Εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοή ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν, ³ πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας;—ἥτις ἀρχὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη,

* **1:2** ἐσχάτου **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KA,B** [95%] **RP,HE,OC,CP,NU** | ἐσχάτων [5%] **TR** † **1:2** τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 312 **p**⁴⁶ **KA,B,I** [3%] **NU** ‡ **1:3** αὐτοῦ δι' ἐαυτοῦ **f**³⁵ (89.3%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 **KA,B** (5.2%) **NU** | 23 (1%) | 121 (3.4%) | 21 **p**⁴⁶ (0.3%) | part of a larger omission [homoioteleuton] (0.7%) § **1:3** ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 231 **p**⁴⁶ **KA,B** [5%] **NU** * **1:3** ἡμῶν **f**³⁵ [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **p**⁴⁶ **KA,B** [3%] **NU** † **1:3** δεξιᾷ **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KA,B** [90%] **RP,HE,OC,TR,NU** | 1 τοῦ θρόνου [10%] **CP** ‡ **1:8** αἰῶνος **f**³⁵ (98.6%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 καὶ ἡ **p**⁴⁶ **KA,B** (1.4%) **NU** § **1:8** εὐθυτήτος ἡ ράβδος **f**³⁵ (98.3%) **RP,HE,OC,TR,CP** | τῆς 13 **p**⁴⁶ **A,B** (1.2%) **NU** | 13 (0.3%) | — **κ** (I take it that 'Scepter of Uprightness' is a proper name, like 'Excalibur'; the Alexandrians missed it.) * **1:12** αὐτοὺς **f**³⁵ (98.8%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 ὡς ἱμάτιον **p**⁴⁶ **KA,B** (1.2%) **NU** * **2:1** ἡμᾶς προσέχειν **f**³⁵ [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 21 **p**⁴⁶ **KA,B** [5%] **NU** † **2:1** παραρρῶμεν **f**³⁵ [90%] **RP,HE,OC,TR,CP** | παραρρωμεν **p**⁴⁶ **KA,B** [10%] **NU**

⁴ συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείοις[‡] καὶ τέρασιν καὶ ποικίλαις δυνάμεσιν καὶ Πνεύματος Ἁγίου μερισμοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν.

Temporarily lower than angels

⁵ Οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξεν τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν· ⁶ διεμαρτύρατο δέ ποῦ τις λέγων· «Τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι ἐπισκέπτη αὐτόν; ⁷ Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ’ ἀγγέλους· δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανώσας αὐτόν,[§] ⁸ πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ.» Ἐν γὰρ τῷ* ὑποτάξει αὐτῷ† τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον. Νῦν δὲ οὕτω ὀρώμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα.

⁹ Τὸν δὲ «βραχύ τι παρ’ ἀγγέλους ἡλαττωμένον» βλέπομεν, Ἰησοῦν (διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου), «δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον»—ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσεται θανάτου.

“Bringing many sons into glory”

¹⁰ Ἐπρεπεῖν γὰρ αὐτῷ, δι’ ὃν τὰ πάντα καὶ δι’ οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν Ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. ¹¹ Ὁ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι ἐξ ἑνὸς πάντες· δι’ ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοῦ καλεῖν, ¹² λέγων, «Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου· ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε»· ¹³ καὶ πάλιν, «Ἐγὼ ἔσομαι πεποιοῦν ἐπ’ αὐτῷ»· καὶ πάλιν, «Ἴδου ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός.»

¹⁴ Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκεν σαρκὸς καὶ αἵματος,[‡] καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχευεν τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου—τοῦτ’ ἐστὶν τὸν διάβολον— ¹⁵ καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας. ¹⁶ (Οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ[§] ἐπιλαμβάνεται.) ¹⁷ Ὅθεν ὥφειλεν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς, τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. ¹⁸ Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

3

The Apostle and High Priest of our confession

¹ Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστόν,* ² πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωϋσῆς[‡] ἐν ὅλῳ[‡] τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ³ Πλείονος γὰρ

[‡] 2:4 σημειοῖς f³⁵ [35%] | 1 τε p⁴⁶ κA,B [65%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § 2:7 αὐτον f³⁵ p⁴⁶B (74.7%) RP,HE,OC,NU | 1 και κατεστησας 1 επι τα εργα των χειρων σου κA,C (25.3%) TR,CP * 2:8 γαρ τω f³⁵ p⁴⁶A,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κB [3%] NU † 2:8 αυτω f³⁵ κA,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶B [2%] ‡ 2:14 σαρκος και αιματος f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 321 p⁴⁶κA,B,C [3%] NU § 2:16 αβρααμ f³⁵ [40%] | αβρααμ rell (This name is aspirated throughout the book, and the statement of evidence also obtains throughout the book.) [When Jehovah changed Abram’s name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by ‘h’; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.] * 3:1 ιησουν χριστον f³⁵ [97%] RP,HE,OC,CP | 1 p⁴⁶κA,B,C [3%] NU | 21 TR † 3:2 μωυσης rell | μωσης κA,B [10%] TR (TR has the short form of the name throughout the book; the attestation varies, but does not exceed 25%) ‡ 3:2 ολω f³⁵ κA,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p^{13,46v}B [2%]

δόξης οὗτος[§] παρὰ Μωϋσῆν ἡξίωται, καθ' ὅσον* πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν ⁴ —πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπό τινος, ὁ δὲ τὰ[†] πάντα κατασκευάσας Θεός— ⁵ καί, Μωϋσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων, ⁶ Χριστὸς δὲ ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐάνπερ[‡] τὴν παρρησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν[§] κατάσχωμεν.

The Holy Spirit's warning

⁷ Διό—καθὼς λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, ⁸ μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ⁹ οὗ ἐπείρασάν με* οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με[†] καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα[‡] ἔτη. ¹⁰ Διὸ προσώχθισα[§] τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ* καὶ εἶπον,[†] «Ἄει πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου.» ¹¹ ὡς ὡμοσα ἐν τῇ ὁργῇ μου, «Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.»— ¹² βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδιά πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζώντος. ¹³ ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ «Σήμερον» καλεῖται, ἵνα μὴ σκληρυνθῇ ἐξ ὑμῶν τις[‡] ἀπάτη τῆς ἀμαρτίας. ¹⁴ Μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ,[§] ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν, ¹⁵ ἐν τῷ λέγεσθαι, «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.» ¹⁶ Τίνες γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν; Ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξεληθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωϋσέος;* ¹⁷ Τίσιν δὲ προσώχθισεν τεσσαράκοντα[†] ἔτη; Οὐχὶ τοῖς ἀμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν[‡] ἐν τῇ ἐρήμῳ; ¹⁸ Τίσιν δὲ ὡμοσεν μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; ¹⁹ Καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν διὰ[§] ἀπιστίαν.

4

¹ Φοβηθῶμεν οὖν, μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ* τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκεῖναι.

There is still a promised rest

² Καί, γὰρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι καθάπερ κάκεῖνοι,[†] ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους, μὴ συγκεκραμένους[‡] τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν. ³ Εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν[§] κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἶρηκεν, «Ὡς

§ 3:3 δοξης ουτος f³⁵ p¹³ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p^{46v} KA,B,C [3%] NU * 3:3 καθ' ὅσον rell | καθόσον f³⁵ [30%] (I include this for the record, and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning I stay with the conventional pointing. Because of the *theta* there is no ambiguity.) † 3:4 τα f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p^{13,46} KA,B,C [3%] NU ‡ 3:6 εανπερ f³⁵ p⁴⁶ A,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | εαν p^{13B} [3%] | καν κ § 3:6 μεχρι τελους βεβαιαν f³⁵ KA,C (98%) RP,HE,OC,TR,CP | 3 (1.2%) | — p^{13,46B} (0.8%) NU * 3:9 με f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p^{13,46} KA,B,C [3%] NU † 3:9 εδοκιμασαν με f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εν δοκιμασια p^{13,46} KA,B,C [3%] NU ‡ 3:9 τεσσαρακοντα f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | τεσσερακοντα (p¹³)p⁴⁶ KA,B,C [3%] NU § 3:10 προσωχθισα rell | προσωχθησα [15%] * 3:10 εκεινη f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ταυτη p^{13,46} KA,B [3%] NU † 3:10 ειπον rell | ειπα CP ‡ 3:13 εξ υμων τις f³⁵ B [90%] RP,HE,OC,CP | 312 p¹³ KA,C [10%] TR,NU § 3:14 γεγοναμεν του χριστου f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 (p¹³)p⁴⁶ KA,B,C [5%] NU * 3:16 μωυσεος f³⁵ [40%] CP | μωυσεως KB,C [45%] RP,HE,OC,NU | μωσεως A [15%] TR † 3:17 τεσσαρακοντα f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | τεσσερακοντα p⁴⁶ KA,B,C [2%] NU ‡ 3:17 επεσεν rell | επεσον [18%] | επεσαν [2%] § 3:19 δια f³⁵ C [40%] | δι rell * 4:1 δοκη rell | δοκει [25%] † 4:2 κακεινοι f³⁵ p⁴⁶ KA,B,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | εκεινοι [10%] CP ‡ 4:2 συγκεκραμενους f³⁵ [83%] RP,HE,OC,CP [συγκεκραμενους 10%] | συγκεκραμενος TR | συγκεκερασμενους (p⁴⁶ A,B,C) [7%] NU | συνκεκερασμενος κ § 4:3 την f³⁵ KA,C [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p^{13v,46B} [1%]

ῥμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, «Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου» —καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γεννηθέντων, ⁴ εἶρηκεν γάρ που περὶ τῆς ἐβδόμης οὕτως, «Καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ»· ⁵ καὶ ἐν τούτῳ, πάλιν, «Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.» ⁶ Ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεται τινὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπειθείαν, ⁷ πάλιν τινὰ ὀρίζει ἡμέραν, «Σήμερον,» ἐν Δαυὶδ λέγων, μετὰ τοσοῦτον χρόνον (καθὼς εἶρηται),* «Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.» ⁸ Εἰ γὰρ αὐτοὺς† Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. ⁹ Ἄρα, ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. ¹⁰ Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

We must give an account

¹¹ Σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας. ¹² Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε‡ καὶ πνεύματος, ἁρμών τε καὶ μυελῶν· καί, κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. ¹³ Καὶ οὐκ ἔστιν κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχληλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς δὲ ἡμῖν ὁ λόγος.

We have a Great High Priest

¹⁴ Ἐχοντες οὖν Ἀρχιερέα Μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. ¹⁵ Οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθεῖσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειραμένον§ δὲ κατὰ πάντα, καθ' ὁμοιότητα, χωρὶς ἁμαρτίας. ¹⁶ Προσερχώμεθα* οὖν μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον† καὶ χάριν εὐρωμεν, εἰς εὐκαιρον βοήθειαν.

5

Qualifications for high priesthood

¹ Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν, ² μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσιν καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περὶκεῖται ἀσθένειαν. ³ Καὶ διὰ ταύτην* ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτως καὶ περὶ ἑαυτοῦ† προσφέρειν ὑπὲρ‡ ἁμαρτιῶν. ⁴ Καί, οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ§ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ* καὶ† Ἀαρών.

Christ meets the qualifications

⁵ Οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασεν γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτόν, «Υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε»· ⁶ καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»· ⁷ ὅς, ἐν

* **4:7** εἶρηται **f**³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | προειρηται **p**⁴⁶ **KA,C** [5%] NU | προειρηκεν B [3%] † **4:8** αὐτοὺς **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KA,B,C** [85%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 ο [5%] | αὐτος [10%] CP ‡ **4:12** τε **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **KA,B,C** [10%] NU § **4:15** πεπειραμενον **f**³⁵ C [98%] RP,HE,OC,TR,CP | πεπειρασμενον **p**^{46v} **KA,B** [2%] NU * **4:16** προσερχωμεθα *rell* | προσερχομεθα [25%] † **4:16** ελεον **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ελεος **p**⁴⁶ **KA,B,C** [4%] NU * **5:3** δια ταυτην **f**³⁵ (90.7%) RP,HE,OC,TR,CP | δι αυτην **p**⁴⁶ **KA,B,C** (6.2%) NU | 1 ταυτης (1.9%) | 1 ταυτα (1.2%) † **5:3** εαυτου **f**³⁵ **KA,C** [98%] RP,HE,OC,TR,CP | αυτου **p**⁴⁶ B [2%] NU ‡ **5:3** υπερ **f**³⁵ (93.1%) RP,HE,OC,TR,CP | περι **p**⁴⁶ **KA,B,C** (6.4%) NU | — (0.5%) § **5:4** αλλα **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KA,B,C** [70%] RP,OC,CP,NU | αλλ ο [30%] HE,TR * **5:4** καθαπερ **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | καθωσπερ **p**⁴⁶ **KA,B** [3%] NU | καθως C † **5:4** και **f**³⁵ **p**⁴⁶ **KA,B,C** [95%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 ο [5%] TR

ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων, προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, ⁸ καίπερ ὦν Υἱός, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθεν τὴν ὑπακοήν. ⁹ Καὶ τελειωθεὶς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν· αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, ¹⁰ προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· ¹¹ περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθοὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.

“Let’s move on toward perfection”

¹² Καὶ γὰρ ὀφείλουντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τινὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς. ¹³ Πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος γάρ ἐστιν. ¹⁴ Τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

6

¹ Διό, ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα,* μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίστεως ἐπὶ Θεόν, ² βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεως τε χειρῶν, ἀναστάσεως τε νεκρῶν, καὶ κρίματος αἰωνίου. ³ Καὶ τοῦτο ποιήσομεν† ἐάνπερ ἐπιτρέπη‡ ὁ Θεός.

No one kills Jesus twice

⁴ Ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσασμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου καὶ μετόχους γεννηθέντας Πνεύματος Ἁγίου, ⁵ καὶ καλὸν γευσασμένους Θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, ⁶ καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν—ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντας.

⁷ Γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχόμενον§ ὑετὸν καὶ τίκτουσα βοτάνην εὖθετον ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωργεῖται μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ⁸ ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος, καὶ κατάρας ἐγγύς, ἥς τὸ τέλος εἰς καῦσιν.

A word of encouragement

⁹ Πεπεῖσμεθα δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείσσονα*—καὶ ἐχόμενα σωτηρίας—εἰ καὶ οὕτως λαλοῦμεν. ¹⁰ Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεὸς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου† τῆς ἀγάπης ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις καὶ διακονοῦντες. ¹¹ Ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν, πρὸς τὴν πληροφάνειαν τῆς ἐλπίδος, ἄχρι τέλους· ¹² ἵνα μὴ νωθοὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας.

Our secure anchor

‡ 5:9 τοῖς υπακουουσιν αυτω πασιν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 4123 p⁴⁶ κA,B,C [5%] NU § 5:12 και f³⁵ A,B [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ κC [2%] * 6:1 φερωμεθα rel | φερομεθα [15%] † 6:3 ποιησομεν f³⁵ p⁴⁶ κB,IV [40%] OC,TR,CP,NU | ποιησωμεν A,C [59%] RP,HF | ποιησαντες [1%] ‡ 6:3 επιτρεπη rel | επιτρεπει [15%] § 6:7 πολλாகις ερχομενον f³⁵ A,C [92%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ κB [5%] NU | 2 [1%] | one other variant [2%] * 6:9 κρεισσονα f³⁵ p⁴⁶ κA,B,C [85%] RP,HE,CP,NU | κρειττονα [15%] OC,TR † 6:10 του κοπου f³⁵ (87.8%) RP,HE,OC,TR,CP | 12 και (1%) | 1 σκοπου (1.9%) | — p⁴⁶ κA,B,C (9.3%) NU

¹³ Τῷ γὰρ Ἀβραὰμ ἐπαγγελιάμενος ὁ Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχεν μείζονος ὁμόσαι, ὥμοσεν καθ' ἑαυτοῦ, ¹⁴ λέγων, «Ἡ μὴν‡ εὐλογῶν εὐλογήσω σε καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε.» ¹⁵ Καὶ οὕτως, μακροθυμήσας, ἐπέτυχεν τῆς ἐπαγγελίας.

¹⁶ Ἄνθρωποι μὲν § γὰρ κατὰ τοῦ μείζονος ὁμνύουσιν, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος, ¹⁷ ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ Θεὸς ἐπιδειῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ, ¹⁸ ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι* Θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν,† οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος· ¹⁹ ἦν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, ²⁰ ὅπου Πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ Ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.

Melchizedek, priest and king

7

¹ Οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ—βασιλεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ* ὑψίστου, ὁ † συναντήσας Ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων καὶ εὐλογήσας αὐτόν, ² ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέρισεν Ἀβραὰμ (πρῶτον μὲν ἐρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλήμ, ὃ ἐστὶν βασιλεὺς εἰρήνης), ³ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος· μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ—μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές.‡

Melchizedek greater than Abraham

⁴ Θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ § δεκάτην Ἀβραὰμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης· ⁵ Καί, οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευὶ τὴν ἱερατείαν λαμβάνοντες ἐντολὴν ἔχουσιν ἀποδεκατοῦν τὸν λαόν, κατὰ τὸν νόμον—τοῦτ' ἐστὶν, τοὺς ἀδελφούς αὐτῶν—καίπερ ἐξεληλυθότας* ἐκ τῆς ὀσφύος Ἀβραάμ· ⁶ ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκεν τὸν† Ἀβραὰμ καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐλόγηκεν. ⁷ Χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. ⁸ Καί, ὥδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν, ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ ⁹ —καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, διὰ‡ Ἀβραὰμ καὶ Λευί, ὁ δεκάτας λαμβάνων, δεδεκάτῳται, ¹⁰ ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν ὅτε συνήνητησεν αὐτῷ ὁ § Μελχισεδέκ.

Melchizedek greater than Aaron

¹¹ Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ* νενομοθέτητο),† τίς ἔτι χρεῖα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν λέγεσθαι; ¹² (Μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται.) ¹³ Ἐφ' ὃν γὰρ λέγεται

‡ 6:14 ἡ μὴν f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | εἰ 2 p⁴⁶ xA,B [8%] NU | εἰ μὴ C | two other readings [2%] (If η is the older form, how could the change, εἰ→η, come about in the middle ages?) § 6:16 μὲν f³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xA,B [3%] NU * 6:18 ψεύσασθαι f³⁵ B [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 τὸν p⁴⁶ xA,C [5%] [NU] † 6:18 ἐχωμεν f³⁵ p⁴⁶ xA,B,C [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ἐχομεν [30%] * 7:1 τοῦ rell | — CP † 7:1 ο f³⁵ p⁴⁶ vC [92%] RP,HE,OC,TR,NU | ος xA,B,I [8%] | ω CP ‡ 7:3 διηνεκές rell | 1 ἐν ω οτι καὶ τοῦ ἀβραὰμ προετιμηθῇ CP § 7:4 καὶ f³⁵ xA,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — p⁴⁶ B [2%] * 7:5 ἐξεληλυθοτας rell | ἐξεληλυθοτες CP † 7:6 τὸν f³⁵ A [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xB,C [4%] NU ‡ 7:9 διὰ f³⁵ A,C [92%] RP,HE,OC,TR,CP | διὰ p⁴⁶ xB [8%] NU § 7:10 ο f³⁵ A [92%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶ xB,C [8%] NU * 7:11 αὐτῇ f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | αὐτῆς p⁴⁶ xA,B,C [5%] NU | αὐτὴν [5%] † 7:11 νενομοθετητο f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | νενομοθετῆται p⁴⁶ xA,B,C [6%] NU

ταῦτα, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς προσέσχηκεν τῷ θυσιαστηρίῳ. ¹⁴ Πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰουδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης[‡] Μωϋσῆς[§]* ἐλάλησεν. ¹⁵ Καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα Μελχισεδέκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕτερος, ¹⁶ ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκινῆς[†] γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. ¹⁷ Μαρτυρεῖ[‡] γὰρ ὅτι «Σὺ[§] ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.»

¹⁸ Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης ἐντολῆς διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές ¹⁹ (οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος), ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ.

Our eternal High Priest represents us eternally

²⁰ Καί, καθ' ὅσον οὐ χωρὶς ὀρκωμοσίας ²¹ —οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὀρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες, ὁ δὲ μετὰ ὀρκωμοσίας διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν· «Ὡμοσεν Κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»*— ²² κατὰ τοσοῦτον[†] κρείττονος[‡] διαθήκης γέγονεν ἕγγυος Ἰησοῦς. ²³ Καί, οἱ μὲν πλείονες εἰσιν γεγονότες ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν· ²⁴ ὁ δέ, διὰ τὸ μένειν αὐτόν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. ²⁵ Ὅθεν καὶ σῶζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ[§] αὐτῶν.

²⁶ Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν* ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς —ὁσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος — ²⁷ ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν[†] ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ· τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ ἑαυτὸν ἀνενέγκας. ²⁸ Ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθένειαν, ὁ λόγος δὲ τῆς ὀρκωμοσίας, τῆς μετὰ τὸν νόμον, Υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον.

Priest and Mediator of a better covenant

8

¹ Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις· Τοιοῦτον ἔχομεν Ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς Μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ² τῶν ἁγίων Λειτουργός, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ* οὐκ ἄνθρωπος. ³ Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας καθίσταται (ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκοι)[†] ⁴ —εἰ μὲν γὰρ[‡] ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν ἱερέων[§] τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν* νόμον τὰ δῶρα· ⁵ οἵτινες

[‡] 7:14 ἱερωσύνης **f**³⁵ (90.4%) RP,HE,OC,TR,CP | ἱεροσύνης (6.4%) | ἱερεων **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β,С} (3.1%) NU (Wherever ἱερωσύνης occurs, the alternate spelling also occurs, its attestation not exceeding 10%.) **§** 7:14 μωυσης **f**³⁵ **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β,С} (75.3%) RP,HE,OC,CP,NU | μωσης (24.7%) TR * 7:14 ουδεν περι ιερωσυνης μωυσης **f**³⁵ (95.1%) RP,HE,OC,TR,CP | 2314 A,B,C (1.7%) NU | 2341 **p**⁴⁶ **κ** (1.9%) | 1423 (1.2%) † 7:16 σαρκινης **f**³⁵ **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β,С} [50%] NU | σαρκικης [50%] RP,HE,OC,TR,CP ‡ 7:17 μαρτυρει **f**³⁵ C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | μαρτυρεται **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β} [3%] NU **§** 7:17 συ **f**³⁵ **κ**^{Α,Β,С} [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 ει **p**⁴⁶ [29%] | — [1%] * 7:21 κατα την ταξιν μελχισεδεκ **f**³⁵ A (97.9%) RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **κ**^{Β,С} (1.9%) NU | **κ** omits whole quote † 7:22 τοσουτον **f**³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | τοσουτο **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β,С} [5%] NU | τοσουτω [1%] ‡ 7:22 κρειττονος **f**³⁵ **p**⁴⁶ A [96%] RP,HE,OC,TR,CP | και 1 **κ**^{Β,С} [3%] [NU] | — [1%] **§** 7:25 εντυγχανειν υπερ *rell* | 21 CP * 7:26 ημιν **f**³⁵ **κ**^С [98%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 και **p**⁴⁶ A,B [2%] NU † 7:27 καθ' ημεραν *rell* | καθημεραν **f**³⁵ [30%] (I include this for the record, and so as not to lose sight of it, but since there is evidently no difference in meaning I stay with the conventional pointing. Because of the *theta* there is no ambiguity.) * 8:2 και **f**³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **κ**^Β [3%] NU † 8:3 προσενεγκοι **f**³⁵ [20%] | προσενεγκη *rell* (Optative or Subjunctive?) ‡ 8:4 γαρ **f**³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ουν **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β} [4%] NU **§** 8:4 των ιερεων **f**³⁵ (93.8%) RP,HE,OC,TR,CP | 2 (1.7%) | — **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β} (4.5%) NU * 8:4 τον **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **κ**^{Α,Β} [5%] NU

ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσιν τῶν ἐπουρανίων (καθὼς κεχρημάτισται Μωϋσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν· «Ὁρα γάρ,» φησιν, «ποιήσεις† πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει») — ⁶ νυνὶ‡ δὲ διαφορωτέρας τέτευχεν§ λειτουργίας, ὅσω καὶ* κρείττονός ἐστιν διαθήκης Μεσίτης, ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται.

A new covenant

⁷ Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος· ⁸ μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς† λέγει·

«Ἰδού, ἡμέραι ἔρχονται,» λέγει Κύριος, «καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν — ⁹ οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν,» λέγει Κύριος.

¹⁰ «Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἦν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας,» λέγει Κύριος, «διδούς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν. ¹¹ Καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πλησίον‡ αὐτοῦ καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, «Γινώθι τὸν Κύριον»· ὅτι πάντες εἰδήσουσιν με, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν§ ἕως μεγάλου αὐτῶν. ¹² Ὅτι ἵλεως* ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν† οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι.»

¹³ Ἐν τῷ λέγειν «καινὴν» πεπαλαίωκεν τὴν πρώτην· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγυὲς ἀφανισμοῦ.

9

The earthly sanctuary

¹ Εἶχεν μὲν οὖν καὶ* ἡ πρώτη† δικαιώματα λατρείας τό τε ἅγιον κοσμικόν. ² Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη· ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται Ἁγία· ³ μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνὴ ἡ λεγομένη Ἁγία Ἁγίων, ⁴ χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος χρυσοῦ ἔχουσα τὸ μάννα καὶ ἡ ράβδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης· ⁵ ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουβὶμ‡ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον (περὶ ὧν οὐκ ἔστιν νῦν λέγειν κατὰ μέρος).

The service of that sanctuary

⁶ Τούτων δὲ οὕτως κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσίσιασιν οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες, ⁷ εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· ⁸ τοῦτο δηλοῦντος τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου μήπω

† 8:5 ποιησεις f³⁵ κA,B [95%] RP,HE,OC,CP,NU | ποιησης [5%] TR | — p⁴⁶ ‡ 8:6 νυνι f³⁵ κA [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | νυν p⁴⁶B [2%] § 8:6 τέτευχεν f³⁵ B [40%] OC,TR | τετυχεν p⁴⁶κA [50%] RP,HE,NU | τετυχηκεν [10%] CP (These are alternate forms of the perfect [apparently], so the meaning remains the same; τετυχεν appears to be a simplification of the older form.) * 8:6 και rell | — [10%] CP † 8:8 αυτοις f³⁵ p⁴⁶B [90%] RP,HE,OC,TR,CP | αυτους κA,I [10%] NU ‡ 8:11 πλησιον f³⁵ [35%] TR | πολιτην p⁴⁶κA,B [65%] RP,HE,OC,CP,NU § 8:11 αυτων f³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶κA,B [15%] NU * 8:12 ιλεως rell | ιλεος [15%] † 8:12 και των ανομιων αυτων f³⁵ A (94.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 123 (1.8%) | — p⁴⁶κB (3.5%) NU | 12 αδικιων 4 (0.4%) * 9:1 και f³⁵ κA [97%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶vB [3%] † 9:1 πρωτη f³⁵ p⁴⁶κA,B [70%] RP,HE,CP,NU | 1 σκηνη [30%] OC,TR ‡ 9:5 χερουβιμ f³⁵ (A) [98%] RP,HE,OC,TR,CP | χερουβιν p⁴⁶κ (B) [2%] NU

πεφανερῶσθαι[§] τὴν τῶν Ἁγίων ὁδὸν ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν·⁹ ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν* ἐνεστηκότα, καθ' ὃν† δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται μὴ δυνάμεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα—¹⁰ μόνον ἐπὶ βρώμασιν καὶ πόμασιν καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς καὶ‡ δικαιώμασιν[§] σαρκός, μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα.

Christ serves in the heavenly sanctuary

¹¹ Χριστὸς δὲ παραγενόμενος Ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων* ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἔστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, ¹² οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος, εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ Ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐρόμενος.† ¹³ Εἰ γὰρ τὸ αἷμα τὰυρων καὶ τράγων,‡ καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, ¹⁴ πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος Ἁγίου[§] ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἁμωμον τῷ Θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑμῶν* ἀπὸ νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι; ¹⁵ Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς Μεσίτης ἐστίν, ὅπως—θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων—τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κληρονομίας.

The earthly sanctuary inaugurated with blood

¹⁶ Ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου.† ¹⁷ διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος. ¹⁸ Ὅθεν οὐδὲ‡ ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται. ¹⁹ λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ[§] νόμον ὑπὸ Μωϋσέος* παντὶ τῷ† λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων,‡ μετὰ ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν ἑρράντισεν,[§] ²⁰ λέγων, «Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός.» ²¹ Καὶ τὴν σκηνὴν δὲ καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς λειτουργίας τῷ αἵματι ὁμοίως ἑρράντισεν. ²² Καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις.

The heavenly sanctuary inaugurated with Christ's blood

²³ Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσιν θυσίαις παρὰ ταύτας.* ²⁴ Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν† ὁ‡ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. ²⁵ οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ Ἅγια

§ 9:8 πεφανερῶσθαι *rell* | πεφανωσθαι CP * 9:9 τον *rell* | τουτον CP † 9:9 ον **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ην **KA,B** [5%] NU ‡ 9:10 και **f**³⁵ B (95.4%) RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **KA** (4.6%) NU § 9:10 δικαιώμασιν **f**³⁵ (94.2%) RP,HE,OC,TR,CP | δικαιώματα **p**⁴⁶ **KA,B** (5.5%) NU | two other readings (0.4%) * 9:11 μελλοντων **f**³⁵ **KA** (97.5%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 των (1.4%) | γενομενων (**p**⁴⁶)B (1.1%) NU † 9:12 ευρομενος **f**³⁵ [20%] | ευραμενος *rell* (2nd aorist or 1st aorist? There is apparently no difference in meaning.) ‡ 9:13 ταυρων και τραγων **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 321 **p**⁴⁶ **KA,B** [3%] NU § 9:14 αγιου **f**³⁵ [29%] | 1 αιωνιου [1%] | αιωνιου *rell* (The majority reading is certainly inviting.) * 9:14 υμων **f**³⁵ **x** [85%] RP,HE,OC,TR | ημων A [15%] CP,NU (Codex B is no longer available from here to the end.) † 9:16 διαθεμενου **f**³⁵ **KA,B** [88%] RP,HE,OC,TR,NU | διατιθεμενου [12%] CP ‡ 9:18 ουδε **f**³⁵ A,C [55%] NU | ουδ **x** [45%] RP,HE,OC,TR,CP | ουθ **p**⁴⁶ § 9:19 κατα **f**³⁵ **x** [85%] RP,HE,TR,CP | 1 τον **p**⁴⁶ A,C [15%] OC,NU * 9:19 μωυσεος **f**³⁵ [35%] CP | μωυσεως **xc** [45%] RP,HE,OC,NU | μωσεως A [20%] TR † 9:19 τω *rell* | — CP ‡ 9:19 και τραγων **f**³⁵ (78%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 των 2 **KA,C** (5.1%) [NU] | — **p**⁴⁶ (16.2%) | two other readings (0.7%) § 9:19 ερραντισεν **f**³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR,CP,N-A | εραντισεν **p**⁴⁶ **KA,C** [15%] UBS (Also in verse 21.) * 9:23 ταυτας *rell* | ταυταις CP † 9:24 αγια εισηλθεν **f**³⁵ C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 **p**⁴⁶ **KA** [5%] NU ‡ 9:24 ο **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶ **KA,C** [5%] NU

κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ ²⁶ —ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· νῦν δέ, ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν* ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται. ²⁷ Καί, καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις, ²⁸ οὕτως καὶ† ὁ Χριστός, ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας—ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις εἰς σωτηρίαν.

10

Animal blood is insufficient

¹ Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκές οὐδέποτε δύναται* τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι. ² Ἐπεὶ οὐκ† ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνείδησιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας, ἅπαξ κεκαθαρμένους;‡ ³ Ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν, ⁴ ἀδύνατον γὰρ αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας.

“I have come to do your will, O God”

⁵ Διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον λέγει· «Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι· ⁶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας,§ ⁷ Τότε εἶπον, <Ἴδοὺ ἤκω—ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ—τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου.>» ⁸ Ἀνώτερον λέγων ὅτι «Θυσίαν καὶ προσφορὰν* καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας» (αἵτινες κατὰ τὸν† νόμον προσφέρονται), ⁹ τότε εἶρηκεν, «Ἴδοὺ ἤκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου.»‡ Ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ. ¹⁰ Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν οἱ§ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος* Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ.

Christ perfects forever

¹¹ Καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς† ἔστηκεν καθ' ἡμέραν λειτουργῶν καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας· ¹² αὐτὸς‡ δέ, μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν εἰς τὸ διηνεκές, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ· ¹³ τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ¹⁴ μᾶλλον γὰρ προσφορᾶ τέτελείωκεν εἰς τὸ διηνεκές τοὺς ἁγιαζομένους.

¹⁵ Μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μετὰ γὰρ τὸ προειρηκέναι·§ ¹⁶ «<Αὕτη ἡ διαθήκη ἦν διαθήσομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας,> λέγει

§ 9:26 νυν f³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | νυνι κA,C [8%] NU * 9:26 αθετησιν f³⁵ p⁴⁶C [98%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 της κA,I [2%] [NU] † 9:28 και f³⁵ p⁴⁶κA,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | — [5%] TR * 10:1 δυναται f³⁵ p⁴⁶ [40%] OC,TR,CP,NU | δυνανται κA,C [59%] RP,HE | — [1%] (The subject of the verb is ‘the law’ [sg], not ‘the sacrifices’ [pl]; p⁴⁶ preserves the correct reading.) † 10:2 ουκ rell | — [5%] CP ‡ 10:2 κεκαθαρμενους f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | κεκαθαρισμενους p⁴⁶κ [4%] NU | κεκαθερισμενους A,C [1%] § 10:6 ευδοκησας rell | ηυδοκησας C [15%] (This statement obtains in verse 8 below as well.) * 10:8 θυσιαν και προσφοραν f³⁵ I [96%] RP,HE,OC,TR,CP | θυσιας 2 προσφορας κA,C [4%] NU † 10:8 τον f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁴⁶κA,C [10%] NU ‡ 10:9 ο θεος το θελημα σου f³⁵ (71.6%) RP,HE,OC,TR | 12 μου 345 (2.6%) | 34512 (5.4%) | 34512 μου (4.5%) CP | 345 p⁴⁶κA,C (15.1%) NU | three other variants (0.9%) § 10:10 οι f³⁵ [90%] RP,HE,TR,CP | — p⁴⁶κA,C [9%] OC,NU | ημεις [1%] * 10:10 σωματος f³⁵ p⁴⁶κA,C [95%] RP,HE,CP,NU | 1 του [5%] OC,TR † 10:11 ιερεις f³⁵ p^{46,79v}κ [80%] RP,HE,OC,TR,NU | αρχιερευσ A,C [20%] CP ‡ 10:12 αυτος f³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | ουτος p^{13,46,79v}κA,C [8%] NU § 10:15 προειρηκεναι f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ειρηκεναι p^{13,46}κA,C [5%] NU

Κύριος, <διδούς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν* αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς,† 17 καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ‡ ἔτι.> » 18 Ὅπου δὲ ἄφεσις τούτων,§ οὐκέτι προσφορά περὶ ἁμαρτίας.

Hold fast the confession of hope

19 Ἐχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἁγίων ἐν τῷ αἵματι* Ἰησοῦ, 20 ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν, διὰ τοῦ καταπετάσματος, τοῦτ' ἔστιν, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, 21 καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, 22 προσερχώμεθα† μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἔρραντισμένοι‡ τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς καὶ λελουμένοις τὸ σῶμα* ὕδατι καθαρῷ. 23 Κατέχωμεν† τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ, πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος. 24 Καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, 25 μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν (καθὼς ἔθος τισίν), ἀλλὰ παρακαλοῦντες, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσιν τὴν ἡμέραν.

A severe warning

26 Ἐκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, 27 φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. 28 Ἀθετήσας τις νόμον Μωϋσέος‡ χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶν§ μάρτυσιν ἀποθνήσκει. 29 Πόσω, δοκεῖτε, χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος ἐν ᾧ ἡγιασθη, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; 30 Οἶδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα, «Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος».* καὶ πάλιν, «Κύριος κρινεῖ† τὸν λαὸν αὐτοῦ.» 31 Φοβερὸν τὸ ἐμπeseῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος.

A word of encouragement

32 Ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας ἐν αἷς, φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. 33 τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσιν θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφόμενων‡ γεννηθέντες. 34 Καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου§ συνεπαθήσατε· καί, τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς* κρεῖττονα ὑπαρξιν ἐν οὐρανοῖς† καὶ μένουσαν.

35 Μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παρρησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην.‡ 36 Ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν ἵνα, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε

* 10:16 ἐπὶ τῶν διανοιῶν f³⁵ (91.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 τὴν διανοίαν p^{13,46} κA,B,C,I (4.2%) NU | εἰς τὴν διανοίαν (3.5%) | — [homoioteleuton] (0.7%) † 10:16 αὐτούς rell | 1 ὑστερον λέγει [15%] | 1 τότε εἰρηκεν [1%] ‡ 10:17 μνησθω f³⁵ p⁴⁶ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | μνησθησομαι p¹³ κA,C,I [3%] NU § 10:18 τούτων f³⁵ p⁴⁶ A,C [95%] RP,HE,OC,TR,NU | αὐτῶν [5%] CP | — κ * 10:19 αἵματι rell | 1 τοῦ OC † 10:22 προσερχώμεθα f³⁵ p¹³ κA,C [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | προσερχομεθα (p⁴⁶) [40%] ‡ 10:22 ἐρραντισμένοι f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ρεραντισμένοι p⁴⁶ κA,C [3%] NU § 10:22 λελουμένοι f³⁵ p⁴⁶ A,C [95%] HE,OC,TR,CP | λελουσμένοι κ [5%] RP,NU * 10:22 τὸ σῶμα rell | τῷ σώματι [15%] † 10:23 κατέχωμεν rell | κατεχομεν [20%] ‡ 10:28 μωυσεος f³⁵ [30%] CP | μωυσεως κC [55%] RP,HE,OC,NU | μωσεως A [15%] TR § 10:28 τρισιν rell | τρισι OC * 10:30 λέγει κυριος f³⁵ A (96%) RP,HE,OC,TR,CP | — p^{13v,46} κ (4%) NU † 10:30 κυριος κρινει f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κA [4%] NU | 2 [1%] ‡ 10:33 ἀναστρεφόμενων rell | ἀναστρεφωμενων CP § 10:34 δεσμοῖς μου f³⁵ κ (92.1%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 p⁴⁶ (1.6%) | δεσμοῖς A (6.3%) NU * 10:34 ἑαυτοῖς f³⁵ [91%] CP,RP,HE | ἐν 1 [4%] OC,TR | ἑαυτούς p^{13,46} κA [4%] NU | — [1%] † 10:34 ἐν οὐρανοῖς f³⁵ (97%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 τοῖς 2 (0.9%) | — p^{13,46} κA (1.7%) NU | two other variants (0.3%) ‡ 10:35 μισθαποδοσίαν μεγάλην f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 p⁴⁶ κA [5%] NU

τὴν ἐπαγγελίαν. ³⁷ «Ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον, § ὁ ἐρχόμενος ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ.*
³⁸ Ὁ δὲ δίκαιος† ἐκ πίστεως ζήσεται, καὶ ἐὰν ὑποστείλῃται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ
μου ἐν αὐτῷ.» ³⁹ Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμέν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς
περιποίησιν ψυχῆς.‡

About faith

11

¹ Ἔστιν δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων.
² Ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. ³ Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι
τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα* γεγενέναι.

Abel, Enoch, Noah

⁴ Πίστει πλείονα θυσίαν Ἀβελ† παρὰ Κάϊν προσήνεγκεν τῷ Θεῷ, δι' ἧς
ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ δι'
αὐτῆς, ἀποθανών, ἔτι λαλεῖται.‡ ⁵ Πίστει Ἐνὼχ§ μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον,
καὶ οὐχ εὐρίσκετο* διότι μετέθηκεν† αὐτὸν ὁ Θεός· πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως
αὐτοῦ‡ μεμαρτύρηται εὐηρεστηκέναι§ τῷ Θεῷ.

⁶ Χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι, πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν
προσερχόμενον τῷ Θεῷ ὅτι ἔστιν καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης
γίνεται. ⁷ Πίστει, χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς,
κατεσκεύασεν κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δι' ἧς κατέκρινεν τὸν
κόσμον καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος.

Abraham and Sarah

⁸ Πίστει, καλούμενος Ἀβραάμ, ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν* εἰς τὸν† τόπον ὃν ἡμελλεν‡
λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν καὶ ἐξῆλθεν, μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται. ⁹ Πίστει
παρώκησεν§ εἰς* γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας,
μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς·
¹⁰ ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσιν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς
ὁ Θεός.

¹¹ Πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα† δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβεν, καὶ παρὰ
καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν,‡ ἐπεὶ πιστὸν ἠγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον. ¹² Διὸ καὶ ἅφ'
ἐνὸς ἐγεννήθησαν,§ καὶ ταῦτα νενεκρωμένου, καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ
πλήθει, καὶ ὡς ἡ* ἄμμος† ἢ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἢ ἀναρίθμητος.

§ 10:37 οσον *rell* | — [15%] | οθεν [1%] * 10:37 χρονιεῖ *f*³⁵ A [98%] RP,HE,OC,TR,CP | χρονισει *p*⁴⁶ *x* [2%]
NU † 10:38 δικαιος *f*³⁵ *p*¹³ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 μου *p*⁴⁶ *x*A [3%] NU ‡ 10:39 ψυχης *rell* | — CP
* 11:3 τα βλεπομενα *f*³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | το βλεπομενον *p*¹³ *x*A [4%] NU † 11:4 ἀβελ *f*³⁵ [80%]
RP,OC,TR,CP | ἀβελ *x*A [20%] HF,NU ‡ 11:4 λαλειται *f*³⁵ [91%] RP,HE,OC,TR,CP | λαλει *p*^{13,46} *x*A [8%] NU |
μαρτυρεται [1%] § 11:5 ἐνωχ *f*³⁵ [80%] OC,TR,CP | ἐνωχ *x*A [20%] RP,HE,NU * 11:5 ευρισκετο *f*³⁵ [92%]
RP,HE,OC,TR,CP | ηυρισκετο *p*⁴⁶ *x*A [8%] NU † 11:5 μετεθηκεν *rell* | μετετεθηκεν *x* [10%] | μετατεθηκεν
[2%] CP ‡ 11:5 αυτου *f*³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*^{13,46} *x*A [4%] NU § 11:5 ευηρεστηκεναι *f*³⁵ *p*⁴⁶ *x*
[75%] RP,HE,OC,TR,CP | ευαρεστηκεναι A [25%] NU (Soden here mentions **K**^I specifically for the second time and
assigns it to the minority reading, but he is certainly in error.) * 11:8 εξελθειν *rell* | εξελθων CP † 11:8 τον
*f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*⁴⁶ *x*A [3%] NU ‡ 11:8 ημελλεν *f*³⁵ *p*⁴⁶ *x*A [75%] RP,HE,TR,NU | εμελλεν [25%]
OC,CP § 11:9 παρωκησεν *f*³⁵ *p*⁴⁶ *x*A [90%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 αβρααμ [10%] CP * 11:9 εις *f*³⁵ *p*⁴⁶ *x*A
[80%] RP,HE,CP,NU | 1 την [20%] OC,TR (Soden here mentions **K**^I specifically for the third time and assigns it to
the minority reading, but he is certainly in error.) † 11:11 σαρρα *f*³⁵ *p*^{13v} *x*A [84%] RP,HE,OC,TR | 1 στειρα *p*⁴⁶
[2%] NU | 1 η στειρα [4%] | 1 στειρα ουσα [10%] CP ‡ 11:11 ετεκεν *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — *p*^{13v,46} *x*A
[3%] NU § 11:12 εγεννηθησαν *f*³⁵ *x* [90%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εγεννηθησαν *p*⁴⁶ A [10%] Nestle²⁴ * 11:12
ως η *f*³⁵ *p*⁴⁶ *x*A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ωσει [5%] TR † 11:12 αμμος *rell* | αμος CP

Seeking a heavenly homeland

¹³ Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες—μὴ λαβόντες[‡] τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες[§] καὶ ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. ¹⁴ Οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσιν. ¹⁵ Καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον ἀφ' ἧς ἐξῆλθον,* εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι. ¹⁶ Νῦν[†] δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τοῦτ' ἔστιν, ἐπουρανίου. Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεὸς Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοίμασεν γὰρ αὐτοῖς πόλιν.

Patriarchs

¹⁷ Πίστει προσενήνοχεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαάκ, πειραζόμενος· καί, τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος, ¹⁸ πρὸς ὃν ἐλαλήθη ὅτι «Ὡς Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα,» ¹⁹ λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ Θεός· ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἔκομίσατο.

²⁰ Πίστει[‡] περὶ μελλόντων εὐλόγησεν Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαΰ.[§] ²¹ Πίστει Ἰακώβ, ἀποθνήσκων, ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσήφ εὐλόγησεν, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ράβδου αὐτοῦ. ²² Πίστει Ἰωσήφ, τελευτῶν, περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσεν καὶ περὶ τῶν ὁστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

Moses

²³ Πίστει Μωϋσῆς, γεννηθεὶς, ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἄστεϊον τὸ παιδίον, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως. ²⁴ Πίστει Μωϋσῆς, μέγας γενόμενος, ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραῶ, ²⁵ μᾶλλον ἐλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν, ²⁶ μείζονα πλοῦτον ἠγησάμενος τῶν Αἰγύπτου* θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμόν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπεν γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν. ²⁷ Πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, τὸν γὰρ Ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησεν. ²⁸ Πίστει πεποίηκεν τὸ Πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα θίγῃ αὐτῶν. ²⁹ Πίστει διέβησαν τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς,[†] ἧς πεῖραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι κατεπόθησαν.

³⁰ Πίστει τὰ τεῖχη Ἱεριχώ[‡] ἔπεσεν,[§] κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας. ³¹ Πίστει Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασιν, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.

Exploits achieved through faith

³² Καὶ τί ἔτι λέγω; Ἐπιλείψει γὰρ με* διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεών, Βαράκ τε καὶ[†] Σαμψών καὶ[‡] Ἰεφθάε, Δαυὶδ τε καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν προφητῶν, ³³ οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ³⁴ ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον

[‡] 11:13 λαβόντες f³⁵ p⁴⁶ (90.3%) RP,HE,OC,TR,CP | κομισαμενοι κ1 (8.8%) NU | προσδεξαμενοι A [alone] | — (0.7%) § 11:13 ιδοντες f³⁵ p⁴⁶ κA [98%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 και πεισθεντες [2%] TR * 11:15 εξηλθον f³⁵ (96.8%) RP,HE,OC,TR,CP | εξεβησαν p^{46v} κA (2.8%) NU | two other variants (0.4%) † 11:16 νυν f³⁵ p⁴⁶ κA [95%] RP,HE,OC,CP,NU | νυνι [5%] TR ‡ 11:20 πιστει f³⁵ κ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 και p⁴⁶ A [8%] NU § 11:20 ησαν f³⁵ [30%] | ησαν κA [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU * 11:26 αιγυπτου f³⁵ κ [84%] RP,HE,OC,CP,NU | εν 1 A | εν αιγυπτω [15%] TR | αιγυπτιων [1%] † 11:29 ξηρας f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 γης p^{13,46} κA,0227 [5%] NU ‡ 11:30 ιεριχω f³⁵ [80%] OC,TR,CP | ιεριχω κA [20%] RP,HE,NU § 11:30 επεσεν f³⁵ p⁴⁶ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | επεσαν κA [3%] NU | κατεπεσεν [2%] | επεσον [1%] * 11:32 γαρ με f³⁵ p^{13,46} I [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κA [3%] NU | 2 [2%] † 11:32 τε και f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — p^{13,46} κA,I [4%] NU ‡ 11:32 και f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — p^{13,46} κA,I [5%] NU

στόματα μαχαίρας,§ ἐνεδυναμώθησαν* ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων. ³⁵ Ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν. ³⁶ Ἄτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πεῖραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς. ³⁷ Ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν,† ἐν φόνῳ μαχαίρας‡ ἀπέθανον. Περιήλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι§ ³⁸ — ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος—ἐν* ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσιν καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς.

³⁹ Καὶ οὗτοι πάντες, μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, ⁴⁰ τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν.

12

“Let us run with endurance”

¹ Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς, τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον* ἁμαρτίαν, δι’ ὑπομονῆς τρέχωμεν† τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ² ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως Ἀρχηγὸν καὶ Τελειωτὴν, Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινεν σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ κεκάθικεν.‡

All legitimate children receive discipline

³ Ἀναλογίσασθε γὰρ§ τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν* ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμῃτε, ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι. ⁴ Οὐπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε† πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι. ⁵ Καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· «Υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ’ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ⁶ ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.»

⁷ Εἰ‡ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός· τίς γὰρ ἐστὶν§ υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ; ⁸ Εἰ δὲ χωρὶς ἐστε παιδείας (ἥς μέτοχοι γεγόνασιν πάντες), ἄρα νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί.* ⁹ Εἴτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἶχομεν παιδευτὰς καὶ ἐνετρεπόμεθα. Οὐ πολλῶ† μᾶλλον‡ ὑποταγησόμεθα τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων καὶ ζήσομεν; ¹⁰ Οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευσιν, ὃ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. ¹¹ Πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι’ αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν δικαιοσύνης.

§ 11:34 μαχαίρας f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | μαχαίρης p⁴⁶ κΑ [3%] NU * 11:34 ἐνεδυναμώθησαν f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ἐδυναμώθησαν p^{13,46} κΑ [3%] NU † 11:37 ἐπρίσθησαν ἐπειράσθησαν f³⁵ p¹³ A (88.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 21 (κ048) (3.4%) | 1 p⁴⁶ (7.5%) NU | two other variants (0.7%) ‡ 11:37 μαχαίρας f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | μαχαίρης p⁴⁶ κΑ [3%] NU § 11:37 κακουχούμενοι rell | κακοχούμενοι [20%] * 11:38 ἐν f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | ἐπὶ p^{13,46} κΑ [3%] NU | ἐπ [3%] * 12:1 εὐπερίστατον rell | ἀπερίστατον CP † 12:1 τρέχωμεν rell | τρεχομεν [20%] ‡ 12:2 κεκάθικεν f³⁵ κΑ [95%] RP,HE,OC,CP,NU | ἐκαθίσεν p⁴⁶ [5%] TR § 12:3 γὰρ f³⁵ p⁴⁶ κΑ [90%] RP,HE,OC,TR,NU | οὖν [10%] CP * 12:3 αὐτὸν f³⁵ (91.8%) RP,HE,OC,TR,CP | αὐτοὺς p^{13,46} (3.6%) | εαυτὸν A (2.7%) NU | εαυτοὺς κ (1.1%) | four other readings 048 (0.9%) † 12:4 ἀντικατέστητε f³⁵ κΑ [83%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ἀντεκατέστητε [15%] | ἀντικατέστηκεν p⁴⁶ | ἀντεστήτε [2%] ‡ 12:7 εἰ f³⁵ [35%] OC,TR,CP | εἰς κΑ [65%] RP,HE,NU § 12:7 ἐστὶν f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — p¹³ κΑ,I [3%] NU * 12:8 ἐστε καὶ οὐχ υἱοί f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR(CP) | 2341 p⁴⁶ κΑ [3%] NU † 12:9 πολλῶ f³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | πολὺ p⁴⁶ κΑ [2%] NU | — [1%] ‡ 12:9 μαλλὸν f³⁵ κΑ,I,048 [98%] RP,HE,OC,TR,CP | δε 1 p^{13,46} [2%] NU

Watch your step!

¹² Διὸ τὰς παρειμένους χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε, ¹³ καὶ τροχιάς§ ὀρθὰς ποιήσατε* τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χῶλον ἐκτραπῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον.

¹⁴ Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμὸν οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον· ¹⁵ ἐπισκοποῦντες μὴ τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, μὴ τις ρίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ καὶ διὰ ταύτης† μιανθῶσιν πολλοί, ¹⁶ μὴ τις πόρνος, ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαΰ,‡ ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο§ τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ.* ¹⁷ Ἰστε γὰρ ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομήσαι τὴν εὐλογίαν ἀπεδοκιμάσθη· μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὔρεν, καίπερ μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν.

Sinai vs Zion

¹⁸ Οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένῳ ὄρει καὶ† κεκαυμένῳ πυρὶ καὶ γνώφῳ καὶ σκότῳ‡ καὶ θυέλλῃ· ¹⁹ καὶ σάλπιγγος ἤχῳ καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρητήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον ²⁰ (οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον· «Κἂν θηρίον θίγῃ τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται»·§ ²¹ καὶ οὕτως* φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον, Μωϋσῆς εἶπεν, «Ἐκφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος») ²² ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών Ὅρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ† ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, ²³ καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων,‡ καὶ Κριτῇ Θεῷ πάντων, καὶ πνεύμασιν δικαίων τετελειωμένων, ²⁴ καὶ διαθήκης νέας Μεσίτῃ, Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρεῖττον§ λαλοῦντι παρὰ τὸ* Ἄβελ.†

Warning: "Our God is a consuming fire"

²⁵ Βλέπετε μὴ παραιτήσησθε τὸν λαλοῦντα. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔφυγον,‡ τὸν ἐπὶ§ γῆς παραιτησάμενοι* χρηματίζοντα, πολλῶ† μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ' οὐρανοῦ‡ ἀποστρεφόμενοι· ²⁶ οὐ ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσεν τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελται λέγων, «Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω§ οὐ μόνον τὴν γῆν ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.» ²⁷ Τὸ δὲ <ἔτι ἅπαξ> δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν* μετάθεσιν (ὡς πεποιημένων), ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα.

§ 12:13 τροχίας *rell* | πραχίας CP * 12:13 ποιήσατε *f*³⁵ A [96%] RP,HE,OC,TR,CP | ποιείτε *p*⁴⁶κC [3%] NU | ποιήσατε 048 [1%] † 12:15 δια ταυτης *f*³⁵ κ (84.3%) RP,HE,OC,TR,CP | δι αυτης *p*⁴⁶A,048 (15.7%) NU ‡ 12:16 ἦσαν *f*³⁵ [30%] | ἦσαν κA [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § 12:16 ἀπεδοτο *f*³⁵ κ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀπεδετο *p*⁴⁶A,C [3%] NU * 12:16 αὐτου *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εαυτου κA,C [3%] NU | — *p*⁴⁶ † 12:18 ψηλαφωμενω ορει και *f*³⁵ (94%) RP,HE,OC,TR,CP | 213 (2.3%) | 12 (1.6%) | 13 *p*⁴⁶κA,C,048 (2.1%) NU | scattered among the variants (1%) have ψηλαφομενω ‡ 12:18 και σκοτω *f*³⁵ (93.3%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 σκοτει *p*⁴⁶ (0.5%) | 1 ζοφω κA,C,048 (4.8%) NU | — (1.4%) § 12:20 λιθοβοληθησεται *rell* | 1 η βολιδι κατατοξευθησεται [4%] TR * 12:21 ουτως C [70%] RP,TR,CP | ουτω *f*³⁵ κA [30%] HE,OC,NU (I include this to illustrate that many MSS do not drop the final *ς* before a consonant, even in the minuscule period; which reinforces my suspicion that the practice did not obtain in the Autographs.) † 12:22 ιερουσαλημ *f*³⁵ [80%] RP,OC,TR,CP | ιερουσαλημ κA [20%] HE,NU ‡ 12:23 εν ουρανοις απογεγραμμενων *f*³⁵ 0228 [85%] RP,HE,OC,TR,CP | 312 *p*⁴⁶κA,C,048 [15%] NU § 12:24 κρειττον *f*³⁵ κA,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | κρειττονα *p*⁴⁶ [5%] TR * 12:24 το *f*³⁵ *p*⁴⁶ [30%] HF | τον κA [70%] RP,OC,TR,CP,NU † 12:24 ἀβελ *f*³⁵ [80%] OC,TR,CP | ἀβελ κA [20%] RP,HE,NU ‡ 12:25 εφυγον *f*³⁵ *p*⁴⁶ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | εξεφυγον κA,C,I,048 [3%] NU § 12:25 επι *rell* | 1 της (1.2%) OC,TR * 12:25 τον επι (+της OC) γης παραιτησαμενοι *f*³⁵ *p*⁴⁶ (91.8%) RP,HE(OC)TR,CP | 4123 (4.1%) | 123 (1.2%) | 2341 κA,C,I,048 (2.3%) NU | three other variants (0.5%) † 12:25 πολλω *f*³⁵ *p*⁴⁶ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | πολυ κA,C [3%] NU | ποσω [1%] ‡ 12:25 ουρανου *f*³⁵ κ [40%] CP | ουρανων *p*⁴⁶A,C [60%] RP,HE,OC,TR,NU § 12:26 σειω *f*³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | σεισω *p*⁴⁶κA,C,I,048 [3%] NU * 12:27 των σαλευομενων την *f*³⁵ (94%) RP,HE,OC,TR,CP | 12 *p*⁴⁶048 (2.1%) | 312 κA,C (3.4%) [NU] | one other variant (0.5%)

²⁸ Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν[†] χάριν δι' ἧς λατρεύομεν[‡] εὐαρέστως τῷ Θεῷ, μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας·[§] ²⁹ καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκων.

Practical instructions

13

¹ Ἡ φιλαδελφία μενέτω. ² Τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες ξενίσαντες ἀγγέλους. ³ Μιμνήσκεσθε τῶν δεσμίων ὡς συνδεδεμένοι, τῶν κακουχουμένων* ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. ⁴ Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσιν καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, πόρνους δὲ[†] καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. ⁵ Ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν, αὐτὸς γὰρ εἶρηκεν, «Οὐ μὴ σε ἄνω, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω.»[‡] ⁶ Ὡστε θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν· «Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ[§] οὐ φοβηθήσομαι. Τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος;»

⁷ Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν. ⁸ Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς* καὶ σήμερον, ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ⁹ Διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ παραφέρεσθε,[†] καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες.[‡]

Join Jesus outside the camp

¹⁰ Ἐχομεν θυσιαστήριον ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες.

¹¹ Ὡν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα, περὶ ἁμαρτίας, εἰς τὰ Ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς παρεμβολῆς, ¹² διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἀγιάσῃ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὸν λαόν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθεν. ¹³ Τοίνυν ἐξερχώμεθα[§] πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, τὸν ὀνειδισμόν αὐτοῦ φέροντες· ¹⁴ οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσιν* ἐπιζητοῦμεν.

¹⁵ Δι' αὐτοῦ οὖν[†] ἀναφέρωμεν[‡] θυσίαν αἰνέσεως διὰ παντός τῷ Θεῷ, τοῦτ' ἔστιν, καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. ¹⁶ (Τῆς δὲ εὐποιίας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε, τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός.)

Concluding requests

¹⁷ Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε, αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσιν καὶ μὴ στενάζοντες (άλυσιτελεῖς γὰρ ὑμῖν τοῦτο).

† 12:28 ἔχωμεν f³⁵ A,C [75%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ἔχομεν p⁴⁶ κ [25%] ‡ 12:28 λατρευομεν f³⁵ κ [85%] CP,RP,HE | λατρευωμεν A,C,048 [15%] OC,TR,NU | λατρευσωμεν p⁴⁶ § 12:28 αιδους και ευλαβειας f³⁵ (90.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 321 (3.2%) | 32 δεους (p⁴⁶) κA,C(048) (3.4%) NU | δεους 23 (1.2%) | 32 φοβου (1.4%) | 12 ευσεβειας (0.4%) * 13:3 κακουχουμενων rell | κακοχουμενον (C) [30%] † 13:4 δε f³⁵ C [96%] RP,HE,OC,TR,CP | γαρ p⁴⁶ κA [3%] NU | — [1%] ‡ 13:5 εγκαταλιπω f³⁵ [50%] OC,TR,CP,NU | εγκαταλειπω p⁴⁶ κA,C [50%] RP,HE § 13:6 και f³⁵ p⁴⁶ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — κC [3%] * 13:8 χθες f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | εχθες p⁴⁶ κA,C [5%] NU † 13:9 παραφερεσθε f³⁵ p⁴⁶ κA,C [85%] RP,HE,OC,CP,NU | περιφερεσθε [15%] TR ‡ 13:9 περιπατησαντες f³⁵ C [98%] RP,HE,OC,TR,CP | περιπατουντες p⁴⁶ κA [2%] NU § 13:13 εξερχωμεθα rell | εξερχωμεθα [20%] * 13:14 μελλουσιν rell | μενουσαν CP † 13:15 ουν f³⁵ A,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — p⁴⁶ κ [2%] ‡ 13:15 αναφερωμεν rell | αναφερομεν [20%]

¹⁸ Προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν· πεποιθάμεν[§] γὰρ ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσιν καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι· ¹⁹ περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ τοῦτο ποιῆσαι ἵνα τάχιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

Benediction

²⁰ Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης—ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν Ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν*—²¹ καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ[†] ἀγαθῷ εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, ποιῶν ἐν ὑμῖν[‡] τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.[§] Ἀμήν.

Sign-off

²² Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως, καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν. ²³ Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν* Τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ’ οὗ ἐὰν τάχιον ἔρχηται, ὄψομαι ὑμᾶς.

²⁴ Ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν καὶ πάντας τοὺς ἁγίους. Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας.

²⁵ Ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.^{†‡}

[§] **13:18** πεποιθάμεν **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | πειθομεθα **p**⁴⁶A,C [3%] NU | πειθομαι [2%] | ὅτι καλὴν θα **κ** (Aleph really got lost.) * **13:20** ἰησοῦν **f**³⁵ **p**⁴⁶κA,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 χριστον [10%] CP † **13:21** ἐργῳ **f**³⁵ C (96.9%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 καὶ λογῳ A (1.4%) | — κ (1.4%) NU | τῳ **p**⁴⁶ ‡ **13:21** ὑμιν **f**³⁵ A,C [70%] RP,HE,OC,TR,CP | ἡμιν **p**⁴⁶κ [30%] NU [§] **13:21** τῶν αἰωνῶν **f**³⁵ κA(C) [85%] RP,HE,OC,TR[NU] | — **p**⁴⁶ [15%] CP * **13:23** ἀδελφον **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 ἡμῶν **p**⁴⁶κA,C [5%] NU † **13:25** ἀμην **f**³⁵ A,C [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁴⁶κI^V [3%] NU ‡ **13:25** The citation of **f**³⁵ is based on thirty-five MSS—18, 35, 141, 201, 204, 328, 386, 394, 444, 604, 757, 824, 928, 959, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1892, 2080, 2466, 2554, 2587 and 2723—all of which I collated myself. 2554 is a ‘perfect’ representative of **f**³⁵ in Hebrews, as it stands, and the exemplars of 35, 1637, 2080 and 2723 may have been, while several others were off by only one variant. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Aegean, Constantinople, Bucharest, Trikala, Mt. Athos [six different monasteries], Athens, Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. In the statements of evidence I have included the percentage of manuscript attestation for each variant, within either ( ) or [ ]. I have used ( ) for the evidence taken from *TuT*, which I take to be reasonably precise. For the variant sets that are not covered there I had to revert to von Soden and the apparatus of N-A²⁷, supplementing from other sources where possible (Scrivener and Tischendorf)—the percentages offered, I have used [ ] for these, are extrapolations based on a comparison of these sources. I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±15%. However, I guarantee the witness of **f**³⁵. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΙΑΚΩΒΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

¹ Ἰάκωβος, Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ Διασπορᾷ· χαίρειν.

Various exhortations

² Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις, ³ γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· ⁴ ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι.

About wisdom

⁵ Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ πᾶσιν ἀπλῶς καὶ οὐκ* ὀνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ. ⁶ Αἰτείτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος, ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοικεν κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ ῥιπιζομένῳ— ⁷ μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅτι λήψεται† τι παρὰ τοῦ‡ Κυρίου, ⁸ ἀνὴρ δίψυχος ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

⁹ Καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ, ¹⁰ ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται. ¹¹ Ἀνέτειλεν γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι καὶ ἐξήρανεν τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο. Οὕτως καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ μαρανθήσεται.

About testing

¹² Μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται§ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος* τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ¹³ Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι «Ἀπὸ† Θεοῦ πειράζομαι,» ὁ γὰρ Θεὸς ἀπείραστός ἐστιν κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. ¹⁴ Ἐκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. ¹⁵ Εἴτα ἡ ἐπιθυμία, συλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκύει θάνατον.

¹⁶ Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί· ¹⁷ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον Ἀνωθέν ἐστιν, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι‡ παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. ¹⁸ Βουληθεὶς, ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.

¹⁹ Ὡστε,§ ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω* πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν· ²⁰ ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐ κατεργάζεται.†

About obeying the Word

* **1:5** οὐκ **f**³⁵ (70.3%) RP,HE,OC,CP | μὴ **κ**A,B,C (29.7%) TR,NU (James is stating a fact; God doesn't reproach.)
† **1:7** ληψεται **f**³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | λημψεται (**κ**)A,B(C) [1.5%] NU ‡ **1:7** του *rell* | — [15%] § **1:12** ληψεται **f**³⁵ C [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | λημψεται **p**²³**κ**A,B [1.5%] NU * **1:12** ο κυριος **f**³⁵ (89%) RP,HE,OC,TR,CP | 2 C (4.8%) | 1 θεος (3.6%) | — **p**²³**κ**A,B (2%) NU | 1 αψευδης θεος (0.6%) (The Alexandrian omission of the subject of the verb produces an inferior text; to use the 'harder reading' canon to foist the inferior reading on James I consider to be unfair and illegitimate.) † **1:13** απο **f**³⁵ A,B,C [93%] RP,HE,OC,CP,NU | υπο **κ** [2.5%] | 1 του [4%] TR | παρα [0.5%] ‡ **1:17** ενι *rell* | εστιν **κ** [10%] § **1:19** ωστε **f**³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ιστε **κ**B,C [3%] NU | ιστε δε A [1%] | — [1%] (Another Alexandrian infelicity that should not be imputed to James.)
* **1:19** εστω **f**³⁵ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 δε **κ**B,C [2%] NU | και 1 A [1%] † **1:20** ου κατεργαζεται **f**³⁵ C (82.9%) RP,HE,OC,TR,CP | ουκ εργαζεται **κ**A,B (16.3%) NU | 2 (0.8%)

21 Διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ περισσεῖαν κακίας, ἐν πραύτητι[‡] δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν.[§] 22 Γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου* καὶ μὴ μόνον ἀκροαταί,[†] παραλογιζόμενοι ἑαυτοῦς. 23 Ὅτι εἴ τις ἀκροατὴς νόμου[‡] ἐστὶν καὶ οὐ ποιητής, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ· 24 κατενόησεν γὰρ ἑαυτὸν καὶ ἀπελήλυθεν καὶ εὐθέως ἐπελάθετο ὅποιος ἦν. 25 Ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέλειον τὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ παραμείνας, οὗτος[§]—οὐκ ἀκροατὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος ἀλλὰ ποιητὴς ἔργου—οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται.

26 Εἴ τις δοκεῖ θρησκὸς εἶναι ἐν ὑμῖν,* μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀλλ' [†] ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἡ θρησκεία. 27 Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ[‡] Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἐστίν· ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

2

About partiality

1 Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις* ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Δόξης. 2 Ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς τὴν[†] συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος, ἐν ἐσθῇτι λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῇτι, 3 καὶ ἐπιβλέψητε[‡] ἐπὶ τὸν φοροῦντα τὴν λαμπρὰν ἐσθῆτα[§] καὶ εἵπητε αὐτῷ,* «Σὺ κάθου ὧδε[†] καλῶς,» καὶ τῷ πτωχῷ εἵπητε, «Σὺ στῆθι ἐκεῖ,» ἢ «Κάθου[‡] ὧδε[§] ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου,» 4 οὐ* διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν;

5 Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί. Οὐχ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου[†] πλουσίους ἐν πίστει καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; 6 Ὑμεῖς δὲ ἡτιμάσατε τὸν πτωχόν. Οὐχ οἱ πλούσιοι

‡ 1:21 πραυτητι f³⁵ κA,B,C [92%] RP,HE,OC,TR,NU | πραοτητι [8%] CP § 1:21 υμων *rell* | ημων [25%] * 1:22 λογου f³⁵ κA,B,C [89%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | νομου [6%] | λογων [4%] | two other variants [1%] † 1:22 μονον ακροαται f³⁵ κA,C (94%) RP,HE,OC,TR,CP,NU | 21 B (4.4%) ECM | 2 (1.2%) | two other variants ‡ 1:23 νομου f³⁵ [30%] | λογου κA,B,C [69%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | λογων [1%] (Comparing verse 23 with verse 25, James is now talking about 'law', but copyists, having already written 'word' twice, could make the change, of 'law' to 'word', almost without thinking. If the original were 'word' there would be no pressure to change it to 'law'.) § 1:25 ουτος f³⁵ (87.6%) RP,HE,OC,TR,CP | ουτως (6.8%) | — κA,B,C,0173 (5.2%) NU | και (0.4%) (The Alexandrians didn't like the repetition of the emphatic pronoun.) * 1:26 ειναι εν υμιν f³⁵ (80.3%) RP,HE,OC,TR [12 ημιν (1.6%)] | 231 (8.2%) CP | 2 ημιν 1 (0.4%)] | 1 κA,B,C,0173 (9.4%) NU † 1:26 αλλ f³⁵ [35%] OC,TR | αλλα κA,B,C,0173 [65%] RP,HE,CP,NU (The MSS supporting the shorter form come from a considerable number of rivulets within the transmission spectrum, many of them non-Byzantine.) ‡ 1:27 παρα f³⁵ κ [80%] RP,HE,CP | 1 τω A,B,C [20%] OC,TR,NU (OC is in small print.) (The phrase 'God and Father' works like a proper noun; being its first occurrence the article isn't called for.) * 2:1 προσωποληψιας f³⁵ [99%] RP,HE,OC,TR,CP | προσωποληψιας κA,B,C [1%] NU † 2:2 την f³⁵ A [96.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — κB,C [3.5%] NU ‡ 2:3 και επιβλεψητε f³⁵ κA [93%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 δε B,C [7%] NU § 2:3 λαμπραν εσθητα f³⁵ [30%] | 2 την 1 κA,B,C [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU * 2:3 αυτω f³⁵ [91%] RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B,C [9%] NU (Would not James, a Jew, write 'to him'?) † 2:3 ὧδε *rell* | ὧδε f³⁵ [40%] (Since there appears to be no difference in meaning, I follow the usual spelling, but wish to record the variant for possible future reference; a similar statement will obtain wherever the word occurs.) ‡ 2:3 εκει η καθου f³⁵ κA (97%) RP,HE,OC,TR,CP,NU | 231 B (2%) ECM | 1 και 3 C (0.6%) | two other variants § 2:3 ωδε f³⁵ κ (93.2%) RP,HE,OC,TR,CP | — A,B,C (6.8%) NU * 2:4 ου f³⁵ κA,C (26.8%) NU | και 1 (72.2%) RP,HE,OC,TR,CP | και (0.6%) | — B (0.4%) (The protasis occupies verses 2 and 3; the και looks to me like an infelicitous gloss introduced by copyists who lost the flow of the argument.) † 2:5 του κοσμου f³⁵ (90.7%) RP,HE,OC,CP | 12 τουτου (5.6%) TR | τω κοσμω κA,B,C (2.4%) NU | εν τω κοσμω (0.4%) | και τω κοσμω (0.2%) | εν κοσμω (0.8%)

καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ αὐτοὶ ἔλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια; ⁷ Οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσιν τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ’ ὑμᾶς; ⁸ Εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν κατὰ τὴν Γραφήν, «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν,»[‡] καλῶς ποιεῖτε. ⁹ εἰ δὲ προσωποληπτεῖτε,[§] ἁμαρτίαν ἐργάζεσθε, ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται. ¹⁰ Ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει,^{*} πταίσει[†] δὲ ἐν ἐνί, γέγονεν πάντων ἔνοχος. ¹¹ Ὁ γὰρ εἰπών, «Μὴ μοιχεύσης,» εἶπεν καί, «Μὴ φονεύσης,»[‡] Εἰ δὲ οὐ μοιχεύσεις, φονεύσεις[§] δέ, γέγονας παραβάτης νόμου.

¹² Οὕτως λαλεῖτε καὶ οὕτως ποιεῖτε ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι ¹³ (ἢ γὰρ κρίσις ἀνήλεος^{*} τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος). Κατακαυχᾶται[†] ἔλεον[‡] κρίσεως.

Faith and works

¹⁴ Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις[§] ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει;^{*} Μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; ¹⁵ Ἐὰν δὲ[†] ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσιν, καὶ λειπόμενοι ὦσιν[‡] τῆς ἐφημέρου τροφῆς, ¹⁶ εἶπη δὲ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν, «Ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε καὶ χορτάζεσθε,» μὴ δώτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος; ¹⁷ Οὕτως καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχῃ,[§] νεκρά ἐστίν, καθ’ ἑαυτήν. ¹⁸ (Ἀλλ’ ἐρεῖ τις· «Σὺ πίστιν ἔχεις κἀγὼ ἔργα ἔχω. Δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ^{*} τῶν ἔργων σου,[†] κἀγὼ δείξω σοι[‡] ἐκ τῶν ἔργων

‡ 2:8 σεαυτον f³⁵ κA(B)C [50%] RP,HE,OC,TR,NU | εαυτον [50%] CP (It would be easy to drop one of the two sigmas—OCCEAYTON) § 2:9 προσωποληπτεῖτε f³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | προσωπολημπτεῖτε κA,B,C [1.5%] NU * 2:10 τηρησει f³⁵ [89.5%] RP,HE,TR,CP | τηρηση κB,C [1.5%] OC,NU | τελεσει [3%] | πληρωσει A [5%] | three other variants (Since the apodosis is indicative, the protasis is too; James isn’t being hypothetical.) † 2:10 πταισει f³⁵ [96.5%] RP,HE,TR,CP | πταιση κA,B,C [3%] OC,NU | two other variants ‡ 2:11 μη μοιχευσης ... μη φονευσης f³⁵ A,B [74%] OC,TR,CP,NU | μη μοιχευσεις ... μη φονευσεις [7%] RP,HE [ECM says that κ [3%] are ambiguous as to these first two variants—in uncial script they are very similar] | μη μοιχευσης ... ου φονευσεις [1%] | μη μοιχευσεις ... ου φονευσεις [5%] | μη φονευσης ... μη μοιχευσης C [4%] | μη φονευσης ... ου μοιχευσεις [3%] | μη φονευσεις ... μη μοιχευσεις [0.5%] | μη φονευσης ... ου μοιχευσης [1.5%] (There are two other variants plus another ambiguity that account for [1%].) § 2:11 μοιχευσεις φονευσεις f³⁵ [74%] RP,HE,OC,TR,CP | μοιχευεις φονευεις κA,B,C [5%] NU | μοιχευσης φονευσης [8%] | μοιχευσης φονευσεις [4%] | μοιχευσεις φονευσης [1%] | μοιχευεις φονευσεις [1%] | μοιχευσεις φονευεις [1.5%] | φονευσεις μοιχευσεις [4%] | φονευεις μοιχευεις [1%] | two other variants * 2:13 ανηλεος f³⁵ [20%] | ανελεος κA,B,C [30%] RP,HE,OC,NU | ανιλεως [50%] CP,TR (That someone would have introduced an Attic form in the middle ages is scarcely credible, so f³⁵ is early.) † 2:13 κατακαυχεται f³⁵ κB,C [85%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 δε [10%] | και 1 [3%] TR | κατακαυχασθω [1%] | κατακαυχασθω δε A [1%] | two other variants ‡ 2:13 ελεον f³⁵ C [80%] RP,HE,CP | ελεος κA,B [20%] OC,TR,NU (I take ‘the law of liberty’ to be the subject of the verb, κατακαυχεται, and ‘mercy’ its direct object—“That law exalts mercy over judgment”. But that subject is in a prior sentence, and one has to stop and think.) § 2:14 λεγη τις f³⁵ κB [70%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 21 A,C [1%] | λεγει 2 [28%] | three other variants * 2:14 εχει f³⁵ [46%] | εχη κA,B,C [47%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εχειν [4.5%] | σχη [2.5%] (James is stating a fact; the person doesn’t have works.) † 2:15 δε f³⁵ A,C [84%] RP,HE,OC,TR,CP | — κB [15%] NU | two other variants ‡ 2:15 ωσιν f³⁵ A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — κB,C [5%] NU § 2:17 εργα εχη f³⁵ [75%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κA,B,C [24%] NU | three other variants * 2:18 εκ f³⁵ (88.2%) RP,HE,OC,TR,CP | χωρις κA,B,C (10.8%) NU | two other variants (This delightful verse is generally misunderstood to this day. [At least three of the four Alexandrian variants in this verse derive from misunderstanding.] The translations that close the quote after the first ‘works’ don’t make sense. The hypothetical objector has disclaimed faith, so for James to say, “Show me your faith,” doesn’t follow. James clearly teaches salvation by faith, a faith that is alive [if you’re alive you do things]. But an orthodox Jew believes in salvation by works, so here James [who had once been one] anticipates an objection from that quarter. The salvation-by-works person has a different faith.) † 2:18 σου f³⁵ C [92%] RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B [8%] NU ‡ 2:18 δειξω σοι f³⁵ A,C [92%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 κB [8%] NU

μου τὴν πίστιν μου.» § 19 Σὺ πιστεύεις ὅτι ὁ Θεὸς εἷς ἐστίν.* Καλῶς ποιεῖς. Καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσιν—καὶ φρίσσουσιν.) 20 Θέλεις δὲ γινῶναι, ὦ ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά† ἐστίν;

Examples

21 Ἀβραάμ‡ ὁ πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη ἀνενέγκας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον; 22 Βλέπετε ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη. 23 Καὶ ἐπληρώθη ἡ Γραφή ἡ λέγουσα, «Ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.» Καὶ «φίλος Θεοῦ» ἐκλήθη. 24 Ὁρᾶτε τοίνυν ὅτι § ἐξ ἔργων δικαιούται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον. 25 Ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους* καὶ ἑτέρα ὁδῷ ἐκβαλοῦσα; 26 Ὡς περ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἐστίν, οὕτως καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν† ἔργων νεκρά ἐστίν.

Careful with your tongue!

3

1 Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μεῖζον κρίμα ληψόμεθα.* 2 Πολλὰ γὰρ πταίμεν ἅπαντες. Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνάμενος† χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα. 3 Ἴδε,‡ τῶν ἵππων τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν πρὸς τὸ § πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν μετάγομεν. 4 Ἴδου καὶ τὰ πλοῖα· τηλικάῃτα ὄντα καὶ ὑπὸ ἀνέμων σκληρῶν* ἐλαυνόμενα, μετὰγεται ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου ὅπου ἂν† ἡ ὁρμὴ τοῦ ἰθύνοντος‡ βούληται. § 5 Οὕτως καὶ ἡ γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστίν καὶ μεγαλαυχεῖ.*

§ 2:18 μου f³⁵ A [93%] RP,HE,OC,TR,CP | — xB,C [7%] NU | one other variant * 2:19 ο θεος εις εστιν f³⁵ (80.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 234 (9.9%) | 324 B (4.2%) | 3124 C (1.6%) | 3412 xA (1.8%) NU | 342 (0.8%) | 124 (0.6%) | 24 (0.6%) | 42 (0.2%) (In his retort James cites a central tenet in Judaism. Since the demons believe the same thing, and it doesn't do them any good, something more or different is needed.) † 2:20 νεκρα f³⁵ xA (98.2%) RP,HE,OC,TR,CP | αργη B,C (1.6%) NU | κενη (0.2%) ‡ 2:21 ἀβρααμ f³⁵ [50%] | ἀβρααμ xA,B,C [50%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (This statement of evidence obtains in verse 23 as well.) [When Jehovah changed Abram's name to Abraham (Genesis 17:5) the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.] § 2:24 τοινυν οτι f³⁵ (87.5%) RP,HE,OC,TR,CP | 2 xA,B,C (11.3%) NU | 2 ουτως (1.2%) * 2:25 αγγελους tell | κατασκοπους C [10%] † 2:26 των f³⁵ A,C [92%] RP,HE,OC,TR,CP | — ϑ²⁰ xB [8%] NU * 3:1 ληψομεθα f³⁵ [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | λημψομεθα xA,B,C [1%] NU | ληψεσθε [1.5%] † 3:2 δυναμενος f³⁵ x [23%] | δυνατος A,B [76.5%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (two other variants, and ECM lists codex C as ambiguous.) (Is it not more likely that the present participle [unexpected] would be changed to the adjective than vice versa?—but it makes great sense, 'being able to bridle'.) ‡ 3:3 ιδε f³⁵ [60%] RP,HE,OC,CP | ει δε [38.5%] NU | ιδου [0.5%] TR (ECM lists six uncials as ambiguous, including xA,B,C. The variant chosen by NU scarcely makes sense. The και at the beginning of verse 4 presupposes an imperative at the beginning of verse 3.) § 3:3 προς το f³⁵ A (97%) RP,HE,OC,TR,CP | εις 2 xB,C (2.4%) NU | τω (0.6%) * 3:4 ανεμων σκληρων f³⁵ xB,C [44%] NU | 21 A [56%] RP,HE,OC,TR,CP † 3:4 αν f³⁵ A,C [99.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — xB [0.5%] NU ‡ 3:4 ιθυνοντος f³⁵ [21%] | ευθυνοντος xA,B,C [79%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (At issue is a mere question of spelling, the first variant being classical Greek. It seems to me more probable that the unfamiliar classical form would be changed to the familiar koine than vice versa [most lexicons don't even list the classical form].) § 3:4 βουληται f³⁵ A,C [89%] RP,HE,OC,TR,CP | βουλεται xB [10%] NU | βουλοιτο [1%] * 3:5 μεγαλαυχει f³⁵ ϑ²⁰ x [95%] RP,HE,OC,TR,CP | μεγαλα αυχει A,B,C [5%] NU

Ἰδοὺ, ὀλίγον† πῦρ ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει. ⁶ Καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας, οὕτως‡ ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ σπιλοῦσα ὅλον τὸ σῶμα καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως, καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς Γεέννης. ⁷ Πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίω, δαμάζεται καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ. ⁸ Τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι§—ἀκατάσχετον* κακόν, μεστὴ ἰοῦ θανατηφόρου. ⁹ Ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν Θεὸν† καὶ Πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς καθ’ ὁμοίωσιν Θεοῦ γεγονότας. ¹⁰ Ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρρα. Οὐ χρή, ἀδελφοί μου,‡ ταῦτα οὕτως γίνεσθαι. ¹¹ Μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν;§ ¹² Μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, συκῇ ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ ἄμπελος σῦκα; Οὕτως* οὐδεμία πηγὴ ἀλυκὸν καὶ† γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ.

True wisdom

True contrasted with demonic

¹³ Τίς‡ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; Δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πραύτητι σοφίας. ¹⁴ Εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθείαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε§ καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς ἀληθείας— ¹⁵ οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία* Ἀνωθεν κατερχομένη, ἀλλ’† ἐπίγειος, ψυχικὴ, δαιμονιώδης. ¹⁶ Ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα. ¹⁷ Ἡ δὲ Ἀνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἀγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπεικὴς, εὐπειθής, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καὶ‡ ἀνυπόκριτος. ¹⁸ Καρπὸς δὲ§ δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

4

Is not worldliness

¹ Πόθεν πόλεμοι καὶ* μάχαι ἐν ὑμῖν; Οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν; ² Ἐπιθυμεῖτε καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε καὶ ζηλοῦτε καὶ οὐ δύνασθε ἐπιτυχεῖν· μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε. Οὐκ ἔχετε† διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς. ³ Αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς

† 3:5 ὀλιγον f³⁵ A^v,C [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ἡλικον κB [3%] NU | ὀλιγων [2%] (The Alexandrian variant goes against James’ argument.) ‡ 3:6 οὕτως f³⁵ [83%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 καὶ [8%] | — p²⁰ κA,B,C [9%] NU § 3:8 δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι f³⁵ (84.1%) RP,HE,OC,TR,CP | 132 κA (11.9%) | 312 B,C (1%) NU | 13 (1.4%) | 1 (0.8%) | three other variants plus an ambiguity * 3:8 ἀκατάσχετον f³⁵ C (97.4%) RP,HE,OC,TR,CP | ἀκαταστατον κA,B (2.6%) NU † 3:9 θεον f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR,CP | κυριον p²⁰ κA,B,C [4%] NU (The title used in 1:27 is repeated, and being a repetition it comes with the article.) ‡ 3:10 μου f³⁵ κA,B,C [84%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 ἀγαπητοι [16%] CP § 3:11 γλυκυ και το πικρον f³⁵ κA,B,C [85%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 124 [4%] | 1234 υδωρ [3%] | 4231 [8%] * 3:12 οὕτως f³⁵ κ [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — A,B,C [3%] NU † 3:12 ουδεμια πηγη αλυκον και f³⁵ [96%] RP,HE,OC,TR(CP) | ουδε αλυκον κ [1.6%] | ουτε αλυκον A,B,C [1.8%] NU | three other variants (Who knows what got into the Alexandrians here.) ‡ 3:13 τις f³⁵ κA,B,C [90%] RP,HE,OC,TR,NU | ει 1 [4%] CP | — [6%] § 3:14 κατακαυχασθε rell | καυχασθε A [15%] * 3:15 αυτη η σοφια f³⁵ κA,B [84%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 231 C [10%] | 23 [6%] † 3:15 αλλ f³⁵ p¹⁰⁰ A,C [99.4%] RP,HE,OC,TR,CP | αλλα κB [0.6%] NU ‡ 3:17 και f³⁵ p¹⁰⁰ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B,C [10%] NU § 3:18 δε f³⁵ A,B,C [56.6%] NU | δε της [42%] RP,HE,OC,TR,CP | δε ο κ [0.4%] | — [1%] (The article is inappropriate here. Who knows what motivated whoever added it, but it is a mistake.) * 4:1 και f³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | και ποθεν κ(A)B(C) [10%] NU (The unnecessary repetition of the adverb is not characteristic of the Alexandrians, but that doesn’t make it right.) † 4:2 ουκ εχετε f³⁵ p¹⁰⁰ A,B [64%] RP,HE,NU | και 12 κ [35%] OC,CP | 12 δε [1%] TR | one other variant (OC is in small print.) (I suppose the conjunction was added in an effort to make a parallel to “you murder and covet and are not able to obtain.”)

ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε. ⁴ Μοιχοὶ καὶ‡ μοιχαλίδες, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστίν; Ὃς ἂν‡ οὖν* βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου ἔχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται. ⁵ Ἡ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ Γραφή λέγει, πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ Πνεῦμα ὃ κατώκησεν† ἐν ἡμῖν; ⁶ Μείζονα δὲ δίδωσιν χάριν· διὸ λέγει, «Ὁ Θεὸς‡ ὑπερφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν.»

Is submitting to God

⁷ Ὑποτάγητε οὖν τῷ Θεῷ· ἀντίστητε‡ τῷ διαβόλῳ καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν. ⁸ Ἐγγίσατε τῷ Θεῷ καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. Καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοί, καὶ ἀγνίστατε καρδίας, δίψυχοι. ⁹ Ταλαιπωρήσατε καὶ πενήθησατε καὶ κλάύσατε· ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος μεταστραφήτω* καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν. ¹⁰ Ταπεινώθητε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου† καὶ ὑψώσει ὑμᾶς.

Does not judge the different brother

¹¹ Μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. Ὁ γὰρ‡ καταλαλῶν ἀδελφοῦ καὶ‡ κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καταλαλεῖ νόμου καὶ κρίνει νόμον. Εἰ δὲ νόμον κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς νόμου ἀλλὰ κριτής. ¹² Εἷς ἐστὶν ὁ * Νομοθέτης καὶ Κριτής,† ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι. Σὺ δὲ‡ τίς εἶ ὃς κρίνεις‡ τὸν ἕτερον;*

Does not boast about tomorrow

¹³ Ἄγε νῦν, οἱ λέγοντες, «Σήμερον καὶ† αὔριον πορευσώμεθα‡ εἰς τήνδε τὴν πόλιν καὶ ποιήσωμεν‡ ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα* καὶ ἐμπορευσώμεθα† καὶ κερδήσωμεν»‡ ¹⁴ οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τὸ τῆς αὔριον. Ποία γὰρ‡ ἡ ζωὴ ἡμῶν;* Ἀτμὶς γὰρ ἐστίν† ἡ πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἐπειτα‡ ἀφανιζομένη. ¹⁵ Ἀντὶ τοῦ

‡ 4:4 μοιχοι και f³⁵ (97.6%) RP,HE,OC,TR,CP | — p¹⁰⁰KA,B (2%) NU | 1 (0.4%) (The Alexandrian variant is an easy case of homoiarcton: MOIX ... MOIX.) § 4:4 αν f³⁵ A [93%] RP,HE,OC,TR,CP | εαν KB [7%] NU
* 4:4 ουν f³⁵ KA,B [58%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — [42%] (The omission would be an easy case of homoioteleuton.)
† 4:5 κατωκησεν f³⁵ [88%] RP,HE,OC,TR,CP | κατωκισεν KB [10%] NU | κατωκεισεν A [2%] ‡ 4:6 ο θεος f³⁵ KA,B [94%] RP,HE,OC,TR,NU | κυριος [6%] CP § 4:7 αντιστητε f³⁵ [47.5%] OC,TR,CP | 1 δε KA,B [50%] RP,HE,NU | 1 ουν [2.5%] (The conjunction looks to me like an infelicitous gloss. The conjunction at the beginning of the verse links it to the prior context, but the string of imperatives—‘submit’, ‘resist’, ‘draw near’, ‘cleanse and purify’, ‘lament and mourn and weep’—are not linked by conjunctions.) * 4:9 μεταστραφητω f³⁵ KA [93.5%] RP,HE,OC,TR,CP | μετατραπητω p¹⁰⁰B [6%] NU | two other variants † 4:10 του κυριου f³⁵ p¹⁰⁰ [82%] RP,HE,OC,TR,CP | 2 KA,B [16%] NU | 1 θεου [2%] (The article is correct.) ‡ 4:11 γαρ f³⁵ [26%] | — KA,B [74%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (The conjunction makes the reason for the exhortation overt; without it that semantic connection is not clear.) § 4:11 και f³⁵ (84.3%) RP,HE,OC,TR,CP | η p¹⁰⁰KA,B (15.3%) NU | — (0.4%) * 4:12 ο f³⁵ KA [96.5%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — p¹⁰⁰B [3.5%] † 4:12 και κριτης f³⁵ KA,B [62%] OC,NU | — [38%] RP,HE,TR,CP (The omission could be the result of homoioteleuton: -THC ... -THC.) ‡ 4:12 δε f³⁵ p¹⁰⁰KA,B [94%] RP,HE,OC,CP,NU | — [6%] TR § 4:12 ος κρινεις f³⁵ [85%] RP,HE,OC,TR,CP | ο κρινων p¹⁰⁰KA,B [15%] NU * 4:12 ετερον f³⁵ [88%] RP,HE,OC,TR,CP | πλησιον KA,B [12%] NU [The Alexandrian variant destroys the point of the paragraph. Each person is different (background, experiences, personality, training) and we must recognize that God can and will deal differently with different people. He uses one ‘law’ with me, another ‘law’ with you, and so on. A law is a set of rules or demands, so when I judge a brother I am questioning the way (‘law’) that God is working on him. As He is both Lawgiver and Judge, I will have to answer to Him for how I judged my ‘brothers’.] † 4:13 και f³⁵ A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | η KB [5%] NU ‡ 4:13 πορευσωμεθα f³⁵ A [76%] RP,HE,TR,CP | πορευσομεθα p^{100v}KB [24%] OC,NU | one other variant § 4:13 ποιησωμεν f³⁵ KA [89%] RP,HE,TR,CP | ποιησομεν p¹⁰⁰B [11%] OC,NU * 4:13 ενα f³⁵ A [96%] RP,HE,OC,TR,CP | — KB [4%] NU † 4:13 εμπορευσωμεθα f³⁵ [84%] RP,HE,TR,CP | εμπορευσομεθα p^{100v}KA,B [16%] OC,NU ‡ 4:13 κερδησωμεν f³⁵ [88%] RP,HE,TR,CP | κερδησομεν KA,B [12%] OC,NU | one other variant § 4:14 γαρ f³⁵ p¹⁰⁰A [97.4%] RP,HE,OC,TR,CP | — KB [2.6%] NU * 4:14 ημων f³⁵ [26%] | υμων (p¹⁰⁰)KA(B) [74%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (The question is properly inclusive, 1st person.) † 4:14 εστιν f³⁵ [52%] TR | εσται (A) [41%] RP,HE,OC,CP | εστε B [7%] NU | — K (James answers the question with a statement of fact, not a prophecy.) ‡ 4:14 επειτα f³⁵ [29.5%] | 1 δε και [46%] RP,HE,OC,CP | 1 δε [15%] TR | 1 και KA,B [9.5%] NU (OC has δε in small print.)

λέγειν ὑμᾶς, «Ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ,[§] καὶ ζήσωμεν* καὶ ποιήσωμεν† τοῦτο ἢ ἐκεῖνο.» ¹⁶ Νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν. Πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρά ἐστίν. ¹⁷ Εἰδοῦτι οὖν καλὸν ποιεῖν καὶ μὴ ποιῶντι, ἁμαρτία αὐτῷ ἐστίν.

The coming of the Lord

5

Rich oppressors will be judged

¹ Ἄγε νῦν, οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. ² Ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπεν καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν. ³ Ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ—ἐθησαυρίσατε ἐν ἐσχάταις ἡμέραις. ⁴ Ἰδοῦ, ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν, ὁ ἀπεστερημένος ἀφ’* ὑμῶν, κρᾶζει, καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὦτα Κυρίου Σαβαὼθ εἰσεληλύθασιν. ⁵ Ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε, ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς† ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. ⁶ Κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δίκαιον—οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν.

Patience and perseverance

⁷ Μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου. Ἰδοῦ, ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ’ αὐτὸν‡ ἕως ἂν[§] λάβῃ ὑετὸν* πρῶϊμον† καὶ ὄψιμον. ⁸ Μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς. Στηριζατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἤγγικεν. ⁹ Μὴ στενάζετε κατ’ ἀλλήλων, ἀδελφοί,‡ ἵνα μὴ κριθῆτε.[§] Ἰδοῦ, ὁ Κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἔστηκεν. ¹⁰ Ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί,* τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας οἱ ἐλάλησαν ἐν τῷ† ὀνόματι Κυρίου. ¹¹ Ἰδοῦ, μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας‡—τὴν ὑπομονὴν Ἰώβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος Κυρίου εἶδετε,[§] ὅτι πολὺσπλαγχνός* ἐστίν† καὶ οἰκτίρμων.

¹² Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανὸν μήτε τὴν γῆν μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον. Ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ Ναὶ ναὶ καὶ τὸ Οὐ οὐ, ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν‡ πέσητε.

Righteous prayer is powerful

§ 4:15 θελήσῃ f³⁵ p^{100v} xA [81%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | θελήσει [12%] | θελή B [7%] * 4:15 ζήσωμεν f³⁵ [90%] RP,HE,TR,CP | ζήσομεν xA,B [10%] OC,NU † 4:15 ποιήσωμεν f³⁵ [89%] RP,HE,TR,CP | ποιήσομεν p^{100v} xA,B [11%] OC,NU | one other variant * 5:4 ἀφ’ f³⁵ xA,B [95%] RP,HE,OC,TR,NU | ὑφ’ [5%] CP † 5:5 ὡς f³⁵ 048^v [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | — x(A)B [1.5%] NU ‡ 5:7 αὐτον f³⁵ [80%] RP,HE,CP | αὐτω xA,B,048 [20%] OC,TR,NU § 5:7 ἀν f³⁵ x [53%] TR,CP | — A,B,048 [45.5%] RP,HE,OC,NU | οὐ [1.5%] (The farmer doesn’t really know if it’s going to rain, or not.) * 5:7 λαβὴν υετον f³⁵ A (96.8%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 B,048 (1.8%) NU | 1 καρπον (1%) | 1 καρπον του x | one other variant † 5:7 πρωιμον f³⁵ (92.7%) RP,HE,OC,TR,CP | προιμον xA,B (7.3%) NU ‡ 5:9 κατ’ ἀλλήλων ἀδελφοί f³⁵ (x) (79.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 312 B (7.6%) NU | 3 μου 12 A (4.6%) | 12 (7.4%) | μετ 23 (0.8%) § 5:9 κριθῆτε f³⁵ xA,B [98%] RP,HE,OC,CP,NU | κατακριθῆτε [1%] TR | two other variants * 5:10 ἀδελφοί f³⁵ (A)B [35%] NU | 1 μου (x) [62%] RP,HE,OC(TR)CP | — [3%] (The possessive pronoun would be a natural addition.) † 5:10 ἐν τῷ f³⁵ B [40%] NU | 2 A [58%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 x [0.6%] | ἐπὶ 2 [1.4%] (The preposition makes the semantic connection overt, which we would expect of a Jewish author.) ‡ 5:11 ὑπομενοντας f³⁵ [86%] RP,HE,OC,TR,CP | ὑπομειναντας xA,B [14%] NU § 5:11 εἶδετε f³⁵ xB [53%] HE,OC,TR,CP,NU | ἰδετε A [45%] RP (One other variant, and ECM lists four MSS as ambiguous.) (The indicative is correct. The imperative does not fit the context, probably arising from haplography.) * 5:11 πολὺσπλαγχνός f³⁵ xA,B [65%] RP,HE,OC,TR,NU | πολυευσπλαγχνός [35%] CP † 5:11 ἐστίν f³⁵ (88.2%) RP,HE,CP | 1 ο κυριος xA(B) (11.8%) OC,TR,NU ‡ 5:12 εἰς ὑποκρισιν f³⁵ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | ὑπο κρισιν xA,B [5%] NU (The more one talks, the more he pretends; the Alexandrian variant is inferior.)

13 Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσευχέσθω. Εὐθυμεῖ τις; Ψαλλέτω. 14 Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ’ αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν[§] ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. 15 Καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· κὰν ἁμαρτίας ᾗ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. 16 Ἐξομολογεῖσθε* ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα[†] καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῇτε. Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου, ἐνεργουμένη. 17 Ἥλιος ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξαι· καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ. 18 Καὶ πάλιν προσηύξατο καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκεν καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησεν τὸν καρπὸν αὐτῆς.

Help the wanderer

19 Ἀδελφοί,[‡] ἐάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ[§] τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν, 20 γινωσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου* καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.[†]

§ 5:14 αὐτον **f**³⁵ **κ**A [95.5%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — B [4.5%] * 5:16 εξομολογεισθε **f**³⁵ [89%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 ουν **κ**A,B,048^V [11%] NU † 5:16 τα παραπτωματα **f**³⁵ (90.4%) RP,HE,OC,TR,CP | τας αμαρτίας **κ**A,B,048^V (9.6%) NU ‡ 5:19 αδελφοι **f**³⁵ [72%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 μου **κ**A,B,048 [28%] NU (Again, a natural addition.) § 5:19 απο *tell* | 1 της οδου **κ** [18%] * 5:20 εκ θανατου **f**³⁵ (92.2%) RP,HE,OC,TR,CP | αυτου 12 **κ**(A)048^V (6.4%) NU | 12 αυτου B (1.4%) (The Alexandrian addition is unwarranted.) † 5:20 The citation of **f**³⁵ is based on forty-four MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2303, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 18, 1864, 2554 and 2723 are ‘perfect’ representatives of **f**³⁵ in James as they stand, as were the exemplars of 35, 1503, 1865, 2221 and 2303. For 18, 1864, 2554 and 2723 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Meteora, Athens, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. *ECM* collated 162 continuous text manuscripts (MSS) for James, including some fragments, which number represents a full 25% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±5%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΕΤΡΟΥ Α΄

To elect pilgrims

¹ Πέτρος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασποράς Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας καὶ Βιθυνίας,* ² κατὰ πρόγνωσιν Θεοῦ Πατρός, ἐν ἁγιασμῷ Πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη.

Don't take your inheritance for granted

Begotten into an incorruptible inheritance

³ Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ† ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζωσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, ⁴ εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς,‡ ⁵ τοὺς ἐν δυνάμει Θεοῦ φρουρουμένους διὰ πίστεως εἰς σωτηρίαν ἐτοίμην ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ.

Genuineness of faith proved by testing

⁶ Ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε, ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον ἐστίν,§ λυπηθέντες* ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ⁷ ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως (πολὺ τιμιώτερον† χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένου) εὕρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν καὶ τιμὴν‡ ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ ⁸ —ὃν οὐκ εἰδότες§ ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν (ἄρτι μὴ ὁρῶντες) πιστεύοντες δὲ ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ, ⁹ κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν,* σωτηρίαν ψυχῶν.

Salvation foretold by prophets

¹⁰ Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν† προφῆται οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες, ¹¹ ἐρευνῶντες‡ εἰς τίνα, ἢ ποῖον καιρὸν, ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα Χριστοῦ προμαρτυρόμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας· ¹² οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ὑμῖν§ δέ, διηκόνουν αὐτά, ἃ νῦν ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς, ἐν* Πνεύματι Ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ—εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.

Be serious, be holy, be fearful

* **1:1** [Peter evidently expected his letter to have a rather wide distribution!] † **1:3** ελεος αυτου f³⁵ p⁷² 048 [38%] | 21 xA,B,C [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 [2%] (f³⁵ [K^T] is independent of K^X and has the earliest attestation. 'His GREAT mercy' or 'His great mercy', which?) ‡ **1:4** υμας f³⁵ xA,B,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | ημας p^{72v} [5%] TR (Some TRs, including the one underlying the AV, have υμας.) § **1:6** εστιν f³⁵ p⁷² A,C [98.6%] RP,HE,OC,TR,CP [NU]ECM | — xB [1.4%] * **1:6** λυπηθεντες f³⁵ p⁷² A,B,C [75%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | λυπηθεντας x [23.5%] ECM | two other variants † **1:7** πολυ τιμιωτερον f³⁵ [80%] RP,HE,TR,CP | πολυτιμοτερον p⁷² xA,B,C [20%] OC,NU ‡ **1:7** δοξαν και τιμην f³⁵ p⁷² xA,B,C [35%] NU | 321 [28%] OC,TR,CP | 32 εις 1 [37%] RP,HE (K^X is divided over whether to add the preposition, but is agreed as to the word order. Again f³⁵ [K^T] is independent of K^X and has the earliest attestation.) § **1:8** ειδοτες f³⁵ A [93%] RP,HE,OC,TR,CP | ιδοντες p⁷² xB,C [7%] NU * **1:9** υμων f³⁵ xA,C [96%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | ημων [3%] | — B [1%] † **1:10** εξηρευνησαν f³⁵ C [99%] RP,HE,OC,TR,CP | εξηραυνησαν p⁷² xA,B [1%] NU ‡ **1:11** ερευνωντες f³⁵ A,C [93.2%] RP,HE,OC,TR,CP | εξερευνωντες [5%] | εραυνωντες p⁷² xB [0.8%] NU | — [1%] § **1:12** υμιν f³⁵ p⁷² xA,B,C [86%] RP,HE,OC,CP,NU | ημιν [14%] TR * **1:12** εν f³⁵ xC [96%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — p⁷² A,B [4%]

¹³ Διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίζετε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ ¹⁴ — ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις, ¹⁵ ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε, ¹⁶ διότι γέγραπται,† «Ἅγιοι γίνεσθε,‡ ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι.»§

¹⁷ Καί, εἰ Πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως* κρίνοντα κατὰ τὸ ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε, ¹⁸ εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς (ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ) ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου,† ¹⁹ ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἁμνοῦ ἁμώμου καὶ ἀσπίλου, Χριστοῦ· ²⁰ προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων‡ τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς, ²¹ τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας§ εἰς Θεόν, τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς Θεόν.

Born again through an eternal Word

²² Τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ Πνεύματος,* εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρᾶς† καρδίας ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς, ²³ ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρτῆς ἀλλ'‡ ἀφθάρτου, διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα.§ ²⁴ Διότι· «Πᾶσα σὰρξ ὡς* χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου† ὡς ἄνθος χόρτου. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ‡ ἐξέπεσεν, τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα.» ²⁵ Τοῦτο δέ ἐστιν τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς.

2

To grow you must eat

¹ Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν—καὶ πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους, καὶ πάσας καταλαλίās— ² ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε εἰς σωτηρίαν,* ³ εἵπερ† ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς‡ ὁ Κύριος. ⁴ Πρὸς ὃν προσερχόμενοι, λίθον ζῶντα—ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδοκιμασμένον παρὰ δὲ Θεῷ ἐκλεκτόν, ἔντιμον— ⁵ καὶ αὐτοί, ὡς

† **1:16** γεγραπται **f**³⁵ **p**⁷²κA,C [98%] RP,HE,OC,TR,CP,ECM | 1 οτι B [2%] [NU] ‡ **1:16** γινεσθε **f**³⁵ [52%] RP,HE,OC | γενεσθε [36%] TR,CP | εσεσθε **p**⁷²κA,B,C [12%] NU | two other variants (The early uncials presumably assimilated to the LXX; I take Peter's point to be that since God is holy all the time, we are to be also [present tense—we have to work at it].) § **1:16** εἰμι **f**³⁵ **p**⁷²C [99.2%] RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B [0.8%] [NU]ECM * **1:17** ἀπροσωπολήπτως **f**³⁵ [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀπροσωπολημπως **p**⁷²κA,B,C [1.5%] NU | two other variants (Liddell & Scott don't mention the longer spelling.) † **1:18** ὑμων ἀναστροφης πατροπαραδοτου *rell* | 132 C [12%] | four further variants ‡ **1:20** εσχατων **f**³⁵ (**p**⁷²) [91%] RP,HE,OC,TR,CP | εσχατου (κ)A,B,C [9%] NU § **1:21** πιστευοντας **f**³⁵ **p**⁷²κC [94.2%] RP,HE,OC,TR,CP | πιστευσαντας [5%] | πιστους A,B [0.8%] NU * **1:22** δια πνευματος **f**³⁵ (92.4%) RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁷²κA,B,C (7.6%) NU † **1:22** καθαρὰς **f**³⁵ **p**⁷²κC (99.4%) RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — A,B (0.6%) ‡ **1:23** ἀλλ **f**³⁵ C [40%] | ἀλλὰ **p**⁷²κA,B [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § **1:23** εἰς τον αιωνα **f**³⁵ (90.2%) RP,HE,OC,TR,CP | 13 (2.6%) | 1 τους αιωνας (1.2%) | — **p**⁷²κA,B,C (6%) NU * **1:24** ὡς *rell* | ὡσει κ | — A [9%] † **1:24** ἀνθρωπου **f**³⁵ [90%] RP,HE,OC,TR,CP | αὐτης **p**⁷²A,B,C [9%] NU | αὐτου κ | one other variant ‡ **1:24** αὐτου **f**³⁵ C [90%] RP,HE,OC,TR,CP | αὐτης [1%] | — **p**⁷²κA,B [9%] NU * **2:2** εἰς σωτηριαν **f**³⁵ (**p**⁷²)κA,B,C [65%] OC,NU | — [35%] RP,HE,TR,CP (OC is in small print.) † **2:3** εἵπερ **f**³⁵ C [99%] RP,HE,OC,TR,CP | εἰ (**p**⁷²)κA,B [1%] NU ‡ **2:3** χρηστος **f**³⁵ κA,B,C [48%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | χριστος **p**⁷² [52%] (The change from 'gracious' to 'Christ' is so obvious as to be almost involuntary; if 'Christ' were original it is scarcely credible that anyone would change it to 'gracious'.)

λίθοι ζῶντες, οἰκοδομεῖσθε[§] οἶκος πνευματικός, ἱεράτευμα* ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ† Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

The Chief Cornerstone

⁶ Διότι[‡] περιέχει ἡ § Γραφή· «Ἴδού, τίθημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαῖον, ἐκλεκτόν, ἔντιμον, καὶ ὁ πιστεύων ἐπ’ αὐτῷ οὐ μὴ κατασχυρῇ.» ⁷ Ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν, ἀπειθοῦσιν* δέ, «λίθον† ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας,» ⁸ καὶ «λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου»· οἱ προσκόπτουσιν τῷ λόγῳ ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ, καί, ἐτέθησαν.[‡]

A royal priesthood

⁹ Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτόν, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε[§] τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· ¹⁰ οἱ ποτε οὐ λαὸς νῦν δὲ λαὸς Θεοῦ, οἱ οὐκ ἠλεημένοι νῦν δὲ ἐλεηθέντες.

Your practice should be consistent with your standing

¹¹ Ἀγαπητοί, παρακαλῶ (ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους) ἀπέχεσθαι* τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς, ¹² τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν,† ἵνα, ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν[‡] ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες[§] δοξάσωσιν τὸν Θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς.

Respect civil authority

¹³ Ὑποτάγητε οὖν* πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον, εἴτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, ¹⁴ εἴτε ἡγεμόσιν ὡς δι’ αὐτοῦ πεμπομένοις, εἰς ἐκδίκησιν μὲν† κακοποιῶν ἕπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν. ¹⁵ Ὅτι οὕτως ἐστὶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀγαθοποιῶντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν· ¹⁶ ὡς ἐλεύθεροι (καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν), ἀλλ’ ὡς δοῦλοι Θεοῦ.[‡] ¹⁷ Πάντας τιμήσατε· τὴν ἀδελφότητα ἀγαπήσατε·[§] τὸν Θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βασιλέα τιμάτε.

A word to servants

§ 2:5 οἰκοδομεῖσθε ^f35 ^p72 A,B [75%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εἰκοδομεῖσθε ^κC [25%] * 2:5 ἱεράτευμα ^f35 [90%] RP,HE,OC,TR,CP | εἰς 1 ^p72 ^κA,B,C [10%] NU † 2:5 τῷ ^f35 ^p72 [96.5%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — ^κA,B,C [3.5%] ‡ 2:6 διότι ^f35 ^p72 ^κA,B,C [98%] RP,HE,OC,CP,NU | διο καὶ [1%] TR | διο [1%] § 2:6 ἡ ^f35 ^C [35%] | ἐν τη [59%] RP,HE,OC,TR,CP | ἐν ^p72 ^κA,B [6%] NU (η γραφή is the subject of the verb, περιέχει, active voice; the change to the familiar ‘in the’ would be almost unthinking.) * 2:7 ἀπειθοῦσιν ^f35 ^A [92%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀπιστευσιν ^p72 ^κB,C [8%] NU † 2:7 λίθον ^f35 ^κ [95%] RP,HE,OC,TR,CP | λίθος ^p72 ^{A,B,C} [5%] NU ‡ 2:8 [What is the antecedent of ὃ, the finite verb or the participle? Being higher in rank the finite form presumably takes precedence.] § 2:9 ἐξαγγείλητε ^{rell} | ἐξαγγέλλητε [14%] * 2:11 ἀπέχεσθαι ^f35 ^κB [75%] RP,HE,TR,CP,NU | ἀπέχεσθε ^p72 ^{A,C} [25%] OC (Direct, or indirect, speech?) † 2:12 ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ^f35 [86%] RP,HE,OC,CP | 34512 (κ)A,C [9%] TR,NU | 34521 ^p72 [1.4%] | 21345 [1%] | 3452 B | three further variants ‡ 2:12 καταλαλοῦσιν ^f35 ^p72 ^κA,B,C [52%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | καταλαλῶσιν [48%] § 2:12 ἐποπτεύσαντες ^f35 ^A [83%] RP,HE,OC,TR,CP | υποπτεύσαντες [5%] | ἐποπτεύοντες ^p72 ^κB,C [12%] NU (The critics have already observed the good deeds—they know their criticism is false.) * 2:13 οὖν ^f35 [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — ^p72 ^κA,B,C [5%] NU † 2:14 μὲν ^f35 ^C [52%] OC,TR,CP | — ^p72 ^κA,B [48%] RP,HE,NU (OC is in small print.) ‡ 2:16 δοῦλοι Θεοῦ ^f35 ^A [90%] RP,HE,OC,TR(CP) | 21 (^p72) ^κB,C [10%] NU § 2:17 ἀγαπήσατε ^f35 [71%] RP,HE | ἀγαπάτε ^p72 ^κA,B,C [24%] OC,TR,CP,NU | — [5%]

18 Οἱ οἰκέται, ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπεικέσιν ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς. 19 Τοῦτο γὰρ χάρις,* εἰ διὰ συνείδησιν Θεοῦ† ὑποφέρει τις λύπας, πάσχων ἀδίκως. 20 Ποῖον γὰρ κλέος εἰ ἀμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε;‡ Ἀλλ’ εἰ ἀγαθοποιοῦντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ τῷ§ Θεῷ.

Christ gave the example

21 Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ* ἐκλήθητε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν,† ὑμῖν‡ ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἵχνεσιν αὐτοῦ. 22 ὃς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. 23 ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδορεῖ, πάσχων οὐκ ἠπεῖλει παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως. 24 ὃς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἀμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ§ ἰάθητε. 25 Ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα πλανώμενα,* ἀλλ’† ἐπεστράφητε‡ νῦν ἐπὶ τὸν Ποιμένα καὶ Ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ἡμῶν.§

3

A word to wives

1 Ὁμοίως, αἱ* γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ εἴτινες† ἀπειθοῦσιν τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς, ἄνευ λόγου, κερδηθήσονται‡ 2 (ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἀγνὴν ἀναστροφήν ὑμῶν), 3 ὥν ἔστω οὐχ ὁ ἕξωθεν ἐμπλοκῆς§ τριχῶν καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος, 4 ἀλλ’ ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου* πνεύματος, ὃ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ† Θεοῦ πολυτελής. 5 Οὕτως γὰρ ποτε καὶ αἱ ἅγαι γυναῖκες αἱ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸν‡ Θεὸν ἐκόσμου ἐαυτάς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, 6 ὡς Σάρρα ὑπήκουσεν τῷ Ἀβραάμ,§

* 2:19 χάρις f³⁵ p⁷² κA,B [81.6%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 παρα τω Θεω C [9%] | 1 παρα Θεω [8%] | 1 Θεω [0.8%] | 1 Θεου [0.6%] † 2:19 Θεου f³⁵ κB [84%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | αγαθην C [14%] | αγαθη 1 p⁷² [0.4%] | 1 αγαθην A [0.6%] | — [1%] ‡ 2:20 υπομενετε rell | υπομενετε p⁷² [14%] § 2:20 τω f³⁵ A [47%] | — p^{72,81v} κB,C [53%] RP,HE,OC,TR,CP,NU * 2:21 και f³⁵ p⁷² [23%] CP | — p⁸¹ κA,B,C [77%] RP,HE,OC,TR,NU (f³⁵ [K^r] is independent of K^x and has the earliest attestation; the και is emphatic.) † 2:21 ημων f³⁵ (85.3%) RP,HE,OC,TR,CP | υμων (p^{72,81v})(κA)B,C^v (14.7%) NU ‡ 2:21 υμιν f³⁵ (p^{72,81v} κA,B,C^v) (85%) RP,HE,OC,CP,NU | ημιν (15%) TR (For the four word sequence, επαθεν υπερ ημων υμιν, there are at least sixteen variations. Taking these last two sets together, NU has both pronouns in the 2nd person, while TR has both in the 1st person.) § 2:24 αυτου f³⁵ κ [71%] RP,HE,OC,TR,CP | — p^{72,81v} A,B,C [29%] NU [Note that μωλωπι is singular ('wound'), not plural ('stripes').] * 2:25 πλανωμενα f³⁵ p⁷² C [96.5%] RP,HE,OC,TR,CP | πλανωμενοι κA,B [3.5%] NU † 2:25 αλλ f³⁵ p⁷² κA,C [99.8%] RP,HE,OC,TR,CP,ECM | αλλα B [alone] NU ‡ 2:25 επεστραφητε f³⁵ p⁷² A,B [75%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | επιστραφητε κ [20%] | επεστρεψατε C [2.5%] | επιστρεψατε [2.5%] (Indicative or imperative? With this verb the aorist passive is commonly used with active sense.) § 2:25 ημων f³⁵ [50%] CP | υμων p⁷² κA,B,C [50%] RP,HE,OC,TR,NU (Both make good sense; to be, or not to be, inclusive.) * 3:1 αι f³⁵ p⁷² C [94%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | και 1 [3%] | δε και 1 [2%] | — p⁸¹ κA,B [1%] | two other variants † 3:1 και ειτινες f³⁵ p⁷² κA [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 213 C [10%] | 23 p^{81v} B [3%] | 1 οιτινες [6%] | οιτινες [1%] ‡ 3:1 κερδηθησονται f³⁵ p⁷² κA,B,C [98%] RP,HE,OC,CP,NU | κερδησονται [1%] | κερδηθησωνται [1%] TR § 3:3 εμπλοκης f³⁵ p⁷² κA,B [81%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | εν πλοκης C [8%] | εκ πλοκης [10%] | two further variants * 3:4 πραεος και ησυχίου f³⁵ A,C [74%] RP,HE,OC,TR,CP | 13 κ [0.4%] | πραεως 23 p⁷² [25%] NU | 32 πραεως B [0.2%] | two more variants † 3:4 του rell | — [20%] ‡ 3:5 επι τον f³⁵ κ [81%] OC,TR,CP | εις 2 [7%] | 1 [3%] RP,HE | εις p⁷² A,B,C [9%] NU § 3:6 αβρααμ f³⁵ [50%] | αβρααμ κA,B,C [50%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (When Jehovah changed Abram's name to Abraham [Genesis 17:5] the intervocalic aspiration in Hebrew is adequately represented in English by 'h'; but so far as I know, there is no way in Greek to indicate intervocalic aspiration within a word—the only alternative to losing the aspiration altogether would be to place it at the beginning of the word.)

κύριον αὐτὸν καλοῦσα, ἥς ἐγενήθητε* τέκνα ἀγαθοποιοῦσαι καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν.

A word to husbands

⁷ Οἱ ἄνδρες, ὁμοίως, συνοικοῦντες κατὰ γνώσιν ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει τῷ γυναικείῳ, ἀπονέμοντες τιμὴν ὡς καὶ συγκληρονόμοι[†] χάριτος ζωῆς,[‡] εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι[§] τὰς προσευχὰς ὑμῶν.

The golden rule

⁸ Τὸ δὲ τέλος, πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὐσπλαγχνοι, φιλόφρονες,* ⁹ μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, τούναντίον δὲ εὐλογοῦντες, εἰδότες[†] ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθητε ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε. ¹⁰ «Ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν καὶ ἡμέρας ἰδεῖν[‡] ἀγαθὰς παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ[§] ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη αὐτοῦ* τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ¹¹ ἐκκλινάτω ἀπὸ[†] κακοῦ καὶ ποιησάτω ἀγαθόν· ζητησάτω εἰρήνην, καὶ διωξάτω αὐτήν. ¹² Ὅτι[‡] ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά.»[§]

Better to suffer than to sin

¹³ Καὶ τίς ὁ κακῶσων ὑμᾶς ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ* γένησθε; ¹⁴ Ἀλλ' εἰ καὶ πάσχετε[†] διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. «Τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ ταραχθῆτε.» ¹⁵ Κύριον δὲ τὸν Θεὸν[‡] ἀγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἔτοιμοι δὲ[§] ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος,* μετὰ πραύτητος[†] καὶ φόβου· ¹⁶ συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθὴν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν[‡] ὑμῶν ὡς κακοποιῶν,[§] καταισχυνῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες ὑμῶν τῇ ἀγαθῇ ἐν Χριστῷ ἀναστροφῇ.* ¹⁷ Κρεῖττον γὰρ ἀγαθοποιοῦντας, εἰ θέλοι[†] τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, πάσχειν ἢ κακοποιοῦντας.

Follow Christ's example to victory

* **3:6** ἐγενήθητε **f**³⁵ **p**^{81v}_{KA,B,C} [63%] RP,HE,OC,TR,NU | ἐγεννηθητε **p**⁷² [35%] CP | ἐγεννηθη [2%] (The extra *nu* is presumably a mistake.) [†] **3:7** συγκληρονόμοι **f**³⁵ (A,C) [90%] RP,HE,OC,TR,CP | συγκληρονόμοις **p**⁸¹ (**p**^{72B}) [9%] NU | συγκληρονόμους **x** | two other readings [‡] **3:7** χάριτος ζωῆς **f**³⁵ **p**^{81v}_{B,C} [58%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 ζωῆς [35%] | ποικιλῆς 12 **KA** [7%] | 12 αἰωνίου **p**⁷² **§** **3:7** ἐγκόπτεσθαι **f**³⁵ **p**⁸¹(**x**)_{A,B} [70%] RP,HE,OC,CP,NU | ἐκκοπτεσθαι **p**^{72C} [30%] TR * **3:8** φιλόφρονες **f**³⁵ (73.3%) RP,HE,OC,TR,CP | ταπεινοφρονες **p**^{72,81v}_{KA,B,C} (22.3%) NU | several conflations that garner (4.4%) [†] **3:9** εἰδοτες **f**³⁵ (90.3%) RP,HE,OC,TR,CP | — **p**^{72,81}_{KA,B,C} (9.7%) NU [‡] **3:10** ἡμερας ἰδεῖν **f**³⁵ C [26%] | 21 **p**^{72,81v}_{KA,B} [74%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (**f**³⁵ [K^r] is independent of K^x.) **§** **3:10** αὐτου **f**³⁵ **x** [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**^{72,81}_{A,B,C} [5%] NU * **3:10** αὐτου **f**³⁵ [89%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**^{72,81v}_{KA,B,C} [11%] NU [†] **3:11** ἀπο **f**³⁵ **x** [93%] RP,HE,OC,TR,CP | δε 1 **p**⁷²_{A,B,C} [7%] NU [‡] **3:12** οτι **f**³⁵ **p**^{72,81}_{KA,B,C} [98%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 οι [2%] TR **§** **3:12** κακα **f**³⁵ **p**⁷²_{KA,B,C} [93%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 του εξολοθρευσαι αυτους εκ γης [7%] CP * **3:13** μιμηται **f**³⁵ [75%] RP,HE,OC,TR,CP | ζηλωται (**p**⁷²**x**)_{A(B)C} [25%] NU [†] **3:14** ει και πασχετε **f**³⁵ **p**⁷²(**x**)_{B,C} [82%] RP,HE,OC,TR,NU | 213 [8%] | 12 πασχετε [5.5%] CP | 1 δε 23 A [4.5%] [‡] **3:15** θεον **f**³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | χριστον **p**⁷²_{KA,B,C} [6%] NU **§** **3:15** δε **f**³⁵ [83%] RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁷²_{KA,B,C} [17%] NU * **3:15** ελπιδος **f**³⁵ [81%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 αλλα **p**⁷²_{KA,B,C} [19%] NU [†] **3:15** πραυτητος *rell* | πραοτητος [15%] [‡] **3:16** καταλαουσιν **f**³⁵ **KA,C** (44.4%) RP,OC,CP | καταλαλωσιν (50%) HE,TR | καταλαλειςθε **p**^{72B} (5%) NU | two other readings **§** **3:16** υμων ως κακοποιων **f**³⁵ **KA,C** (92.4%) RP,HE,OC,TR,CP | υμας 23 (2.4%) | — **p**^{72B} (5.2%) NU * **3:16** τη αγαθη εν χριστω αναστροφη **f**³⁵ [20%] | την αγαθην 34 αναστροphen (**x**)_{A,B} [50%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | την 34 αγαθην αναστροphen **p**⁷² [24%] | την 34 αγνην αναστροphen C [1%] | την καλην 34 αναστροphen [4%] | — [1%] (The dative is correct for the object of επηρεαζω, but if copyists were not familiar with the verb they would naturally 'correct' to the accusative. ECM lists 15 variations for the 6-word phrase.) [†] **3:17** θελοι **f**³⁵ **p**⁷²_{KA,B,C} [92%] RP,HE,OC,CP,NU | θελει [3%] TR | — [5%]

18 Ὅτι καὶ Χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθεν,† δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς§ προσαγάγῃ τῷ Θεῷ· θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ ζωοποιηθεὶς δὲ* πνεύματι· 19 ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασιν πορευθεὶς ἐκήρυξεν, 20 ἀπειθήσασιν ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο† ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε, κατασκευαζομένης κιβωτοῦ, εἰς ἣν ὀλίγαι,‡ τοῦτ' ἔστιν ὁκτώ, ψυχὰι διεσώθησαν δι' ὕδατος· 21 ὃς ἀντίτυπον, νῦν καὶ ἡμᾶς* σώζει, βάπτισμα (οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ρύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν) δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, 22 ὃς ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ† Θεοῦ, πορευθεὶς εἰς οὐρανόν, ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων.

Some concluding instructions

4

Pursue the will of God

1 Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν* σαρκί, καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὀπλίσασθε (ὅτι ὁ παθὼν σαρκὶ† πέπαυται ἁμαρτίας) 2 εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις ἀλλὰ θελήματι τοῦ‡ Θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιώσαι χρόνον. 3 Ἀρκετὸς γὰρ ὑμῖν§ ὁ παρεληλυθὼς χρόνος* τὸ θέλημα† τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι—πεπορευμένους ἐν ἀσελγείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις, καὶ ἀθεμίτοις§ εἰδωλολατρίαις*— 4 ἐν ᾧ ξενίζονται, μὴ συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν, βλασφημοῦντες· 5 οἱ ἀποδώσουσιν λόγον τῷ ἐτοίμως ἔχοντι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς 6 (εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν πνεύματι).†

Redeem the time

7 Πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικεν· σωφρονήσατε οὖν καὶ νήψατε εἰς τὰς‡ προσευχάς. 8 Πρὸ πάντων δὲ§ τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγάπην ἐκτενῇ ἔχοντες, ὅτι ἡ *

‡ 3:18 ἐπαθεν f³⁵ B [78%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ὑπερ ἡμων 1 [6%] | ἀπεθανεν C [3%] | ὑπερ ἡμων ἀπεθανεν (κ) [10%] | ὑπερ ὑμων ἀπεθανεν p⁷²A [3%] § 3:18 ἡμας f³⁵ A,C [64%] OC,TR,CP | ὑμας p⁷²B [36%] RP,HE,NU | — κ * 3:18 δε f³⁵ κA,B,C [96%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 τω [4%] TR | 1 εν p⁷² † 3:20 ἀπεξεδέχετο f³⁵ p⁷²κA,B,C [88%] RP,HE,OC,CP,NU | ἀπαξ ἐδεχετο [11%] | ἀπαξ ἐξεδεχετο TR | three other readings ‡ 3:20 ὀλιγαι f³⁵ C [87%] RP,HE,OC,TR,CP | ὀλιγοι p⁷²κA,B [12%] NU | ο λογος [1%] § 3:21 ο f³⁵ A,B,C [84%] RP,HE,OC,TR,NU | ω [12%] CP | ου [1.5%] | — p⁷²κ [2.5%] * 3:21 ἀντιτυπον νυν και ἡμας f³⁵ [74%] RP,HE,OC(CP) | 123 ὑμας [2%] | 3412 C [8%] TR | 3 ὑμας 12 p⁷²A,B [12%] NU | 3 ὑμας 21 κ (There are seven further variants that together garner 4%; ἡμας has about 85%.) † 3:22 του f³⁵ p⁷²A,C [99.4%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — κB [0.6%] * 4:1 ὑπερ ἡμων f³⁵ A (88.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 ὑμων (κ) (7.2%) | — p⁷²B,C (4.4%) NU † 4:1 σαρκι f³⁵ p⁷²κA,B,C [76%] NU | εν 1 [24%] RP,HE,OC,TR,CP (OC is in small print.) ‡ 4:2 του f³⁵ [22%] | — p⁷²κA,B,C [78%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § 4:3 ὑμιν f³⁵ κ (41.7%) HE,OC,CP | ἡμιν C (47.1%) RP,TR | — p⁷²A,B (11.2%) NU * 4:3 χρονος f³⁵ p⁷²κA,B,C [26%] NU | 1 του βιου [74%] RP,HE,OC,TR,CP † 4:3 θελημα f³⁵ [87%] RP,HE,OC,TR,CP | βουλημα p⁷²κA,B,C [13%] NU ‡ 4:3 κατεργασασθαι f³⁵ [89%] RP,HE,OC,TR,CP | κατειργασασθε C^V [3%] | κατειργασθαι p⁷²(κ)A,B [6%] NU | three further variants [2%] § 4:3 και αθεμιτοις rel | — [1%] CP * 4:3 εἰδωλολατρίαις f³⁵ κA,C [70%] OC,CP,NU | εἰδωλολατρειαις B [30%] RP,HE,TR † 4:6 [This delightful verse has given commentators no end of exercise. Verse 5 ends with “judge living and dead”, but anyone who is dead was once alive, obviously, and the judgment will be based on what they did while alive, which is why everyone needs to be evangelized while in this life. There is no definite article with ‘dead’, either in verse 5 or 6, so Peter is referring to the ones who were evangelized in this life—he is not saying that EVERYONE has been or will be evangelized. Everyone will be judged, but to ‘live according to God in spirit’ one must respond adequately to the Gospel.] ‡ 4:7 τας f³⁵ [70%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁷²κA,B [30%] NU § 4:8 δε f³⁵ [98%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁷²κA^V,B [2%] NU * 4:8 η f³⁵ [49%] OC | — p⁷²κA,B [51%] RP,HE,TR,CP,NU (OC is in small print.)

ἀγάπη καλύπτει† πλήθος ἁμαρτιῶν· ⁹ φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογγυσμῶν·‡
¹⁰ ἕκαστος καθὼς ἔλαβεν χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸς διακονοῦντες ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ. ¹¹ Εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια Θεοῦ. Εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος ὡς* χορηγεῖ ὁ Θεός, ἵνα ἐν πᾶσιν δοξάζεται Θεὸς† διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἐστίν·‡ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. § Ἀμήν.

Suffering in the will of God

¹² Ἀγαπητοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν* ὑμῖν γινομένη, ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος, ¹³ ἀλλὰ καθὼς κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασιν, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῇτε ἀγαλλιώμενοι. ¹⁴ Εἰ ὀνειδίξεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης† καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐφ’ ὑμᾶς ἀναπέπαιται·‡ Κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται. § ¹⁵ Μὴ γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς ἢ κλέπτης ἢ κακοποιὸς ἢ ὡς ἀλλοτριοεπίσκοπος.* ¹⁶ εἰ δὲ ὡς Χριστιανός, μὴ αἰσχυνέσθω, δοξαζέτω δὲ τὸν Θεὸν ἐν τῷ μέρει† τούτῳ. ¹⁷ Ὅτι ὁ ‡ καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρῖμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ πρῶτον ἀφ’ ἡμῶν, § τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίῳ; ¹⁸ Καί, <Εἰ ὁ δίκαιος μόλις σῴζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς* ποῦ φανεῖται;> ¹⁹ Ὡστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς† πιστῷ Κτίστη, παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν·‡ ἐν ἀγαθοποιίᾳ. §

5

How to be a shepherd

¹ Πρεσβυτέρους τοὺς* ἐν ὑμῖν παρακαλῶ, ὁ † συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός· ² ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες·‡ μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ’ § ἐκουσίως*· μὴδὲ αἰσχροκερδῶς ἀλλὰ προθύμως· ³ μὴδὲ† ὡς κατακυριεύοντες τῶν κληρῶν, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι·‡ τοῦ ποιμνίου. ⁴ Καὶ φανερωθέντος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου κομιεῖσθε τὸν ἁμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.

† 4:8 καλύπτει f³⁵ A,B [60%] NU | καλυψεί p⁷²κ [40%] RP,HE,OC,TR,CP ‡ 4:9 γογγυσμῶν f³⁵ [83%] RP,HE,OC,TR,CP | γογγυσμου κA,B [17%] NU | γογγυζμου p⁷² | one other variant § 4:10 αὐτο rell | αὐτῶ [12%] * 4:11 ὡς f³⁵ [69%] RP,HE,OC,CP | ἡς p⁷²κA,B [28%] TR,NU | — [3%] † 4:11 δοξάζεται Θεός f³⁵ [20%] | 1 ο 2 p⁷²κA,B [73%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ο 21 [6%] | three other readings (The lack of the article emphasizes the inherent quality of the noun.) ‡ 4:11 ἐστίν rell | — A [13%] § 4:11 αἰῶνας f³⁵ p⁷² [27%] | 1 τῶν αἰῶνων κA,B [73%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (The reading of f³⁵ [K^r] is independent of K^x and has the earliest attestation.) * 4:12 πειρασμον rell | πειρασμῶν [4%] CP † 4:14 δόξης f³⁵ p⁷²B (75.7%) RP,HE,TR,CP,NU | 1 καὶ δυναμῶς (κ)A (24.3%) OC ‡ 4:14 ἀναπέπαιται f³⁵ [39%] CP | ἐπαναπαύεται A [6%] | ἐπαναπέπαιται p⁷² [2%] | ἀναπαύεται κB [52%] RP,HE,OC,TR,NU | ἀναπεμπεται [1%] § 4:14 κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφημεῖται κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται f³⁵ [83%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁷²κA,B [17%] NU * 4:15 ἀλλοτριοεπίσκοπος f³⁵ [89%] RP,HE,OC,TR,CP | ἀλλοτρίος ἐπίσκοπος A [4%] | ἀλλοτρίοις ἐπίσκοπος p⁷² | ἀλλοτριοεπίσκοπος κB [7%] NU † 4:16 μερεῖ f³⁵ [88%] RP,HE,OC,TR,CP,ECM | ονοματί p⁷²κA,B [11%] NU | conflation [1%] ‡ 4:17 ο f³⁵ p⁷²B [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU,ECM | — κA [20%] § 4:17 ἡμῶν rell | ὑμῶν κ [13%] * 4:18 ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς f³⁵ B [87%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 321 p⁷² [3%] | 12 ο 3 κA [10%] † 4:19 ὡς f³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁷²κA,B [6%] NU ‡ 4:19 αὐτῶν f³⁵ p⁷²κA [95%] RP,HE,OC,CP,NU | ἐαυτῶν [5%] TR | — B (Four of TRs five percent actually have ἐαυτῶν ψυχᾶς.) § 4:19 ἀγαθοποιᾶ rell | ἀγαθοποιῆς p⁷²A [13%] | one other reading * 5:1 τοὺς f³⁵ [78%] RP,HE,OC,TR,CP | οὖν 1 κ [17%] | οὖν p⁷²A,B [4%] NU | — [1%] † 5:1 ο f³⁵ p⁷²κA,B [89%] RP,HE,OC,TR,NU | ὡς [11%] CP | two other readings ‡ 5:2 ἐπισκοποῦντες f³⁵ p⁷²A (99.2%) RP,HE,OC,TR,CP,NU,ECM | — κB (0.8%) § 5:2 ἀλλ f³⁵ A [97%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ἀλλὰ p⁷²κB [3%] ECM * 5:2 ἐκουσίως f³⁵ B [86%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 κατὰ Θεὸν p⁷²κA [14%] NU † 5:3 μὴδὲ f³⁵ p⁷² [49%] RP,HE,CP | μὴδ κA [50%] OC,TR,NU (B omits v. 3; two other readings.) ‡ 5:3 γινόμενοι rell | γενομένοι [20%]

Humility is a must

⁵ Ὁμοίως, § νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. Πάντες δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι,* τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε, ὅτι «Ὁ† Θεὸς ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσιν χάριν.» ⁶ Ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ‡ ἐν καιρῷ· § ⁷ πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιρρίψαντες* ἐπ’ αὐτόν, ὅτι αὐτῷ μέλει† ὑπὲρ‡ ὑμῶν.

Guard against the devil

⁸ Νήψατε, γρηγορήσατε· ὅτι § ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιέρχεται,* ζητῶν τίνα† καταπιεῖν·‡ ⁹ ὃ ἄντίστητε, στερεοὶ τῇ πίστει, εἰδότες τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν § κόσμῳ ὑμῶν ἀδελφότητι ἐπιτελεῖσθαι.*

Benediction

¹⁰ Ὁ δὲ Θεὸς πάσης χάριτος, ὁ καλέσας ὑμᾶς† εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,‡ ὀλίγον παθόντας, αὐτὸς καταρτίσαι § ὑμᾶς*—στηρίξαι,† σθενώσαι,‡ θεμελιώσαι. § ¹¹ Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος* εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.† Ἀμήν.

Sign-off

¹² Διὰ Σιλουανοῦ ὑμῖν τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, ὡς λογίζομαι, δι’ ὀλίγων ἔγραψα, παρακαλῶν καὶ ἐπιμαρτυρῶν ταύτην εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς ἣν ἐστήκατε.‡ ¹³ Ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτή· καὶ Μᾶρκος, ὁ υἱός μου. ¹⁴ Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγάπης.

§ 5:5 ὁμοίως f³⁵ p⁷²A,B [74%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 δε κ [1%] | 1 οι [5%] | 1 δε και [1%] | 1 δε οι [7%] | 1 και οι [5%] | 1 δε και οι [7%] | one other reading * 5:5 υποτασσομενοι f³⁵ (94%) RP,HE,OC,TR,CP | υποταγωμεν (1.4%) | — (p⁷²)κA,B (4.2%) NU | two other readings † 5:5 ο f³⁵ κA [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — p⁷²B [1%] ‡ 5:6 υμας υψωση f³⁵ p⁷²κA,B [79%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 21 [4%] | 1 υψωσει [14%] | υψωσει 1 [3%] § 5:6 καιρω f³⁵ p⁷²κB [85%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 επισκοπης A [14%] | 1 εν τω μελλοντι αιωνι [1%] * 5:7 επιρριψαντες f³⁵ [93%] RP,HE,OC,TR,CP | επιρριψαντες κA,B [4%] NU | αποριψαντες p⁷² | επιρριψατε [3%] † 5:7 μελει rel | μελλει [20%] ‡ 5:7 υπερ f³⁵ [35%] | περι p⁷²κA,B [65%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (God does the caring for them, in their place.) § 5:8 οτι f³⁵ p⁷² [50%] TR | — κA,B [50%] RP,HE,OC,CP,NU * 5:8 περιερχεται f³⁵ [24%] | περιπατει p⁷²κA,B [76%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (The lion isn’t ambling aimlessly; he is circling the prey, looking for an opening.) † 5:8 τινα f³⁵ p⁷²κA [99%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — B [1%] ‡ 5:8 καταπιειν f³⁵ (κ)B [53%] CP,NU | καταπει [25%] | καταπιη p⁷²A [22%] RP,HE,OC,TR § 5:9 εν f³⁵ A [99.4%] RP,HE,OC,TR,CP,ECM | 1 τω p⁷²(κ)B [0.6%] [NU] * 5:9 επιτελεισθαι rel | επιτελεισθε κA,B [12%] | επιτελειται p⁷² † 5:10 υμας f³⁵ p⁷²κA,B [92%] RP,HE,OC,CP,NU | ημας [8%] TR ‡ 5:10 ιησου f³⁵ p⁷²A [97%] RP,HE,OC,TR,CP[NU] | — κ(B) [3%] ECM § 5:10 καταρτισαι f³⁵ [88%] RP,HE,TR,CP | καταρτισει p⁷²κA,B [12%] OC,NU | two other readings * 5:10 υμας f³⁵ [88%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁷²κA,B [12%] NU † 5:10 στηριξαι f³⁵ [33%] TR,CP | στηριξει p⁷²κA,B [66%] RP,HE,OC,NU | στηριξοι [1%] (Future indicative or aorist optative?) ‡ 5:10 σθενωσαι f³⁵ [30%] TR,CP | σθενωσει κA,B [66%] RP,HE,OC,NU | σθενωσοι [1%] | — p⁷² [3%] | one other variant § 5:10 θεμελιωσαι f³⁵ [30%] TR,CP | θεμελιωσει p⁷²κ [66%] RP,HE,OC,NU | θεμελιωσοι [1%] | — A,B [3%] * 5:11 η δοξα και το κρατος f³⁵ κ (59.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 125 (31.3%) | 45312 (7%) | το (—το p⁷²) κρατος p⁷²A,B (0.8%) NU (Three other readings; the evidence for η δοξα is massive.) † 5:11 των αιωνων f³⁵ κA [91%] RP,HE,OC,TR,CP | — p⁷²B [9%] NU ‡ 5:12 εστηκατε f³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | στητε p⁷²κA,B [8%] NU | two other readings

Εἰρήνη ὑμῖν, πᾶσιν τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. § Ἀμήν.*†

---

§ 5:14 ἰησοῦ f³⁵ x [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — A,B [5%] NU * 5:14 ἀμην f³⁵ x [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — A,B [3%] NU (p⁷² omits the whole last sentence.) † 5:14 The citation of f³⁵ is based on forty-three MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 1865, 2554 and 2723 are very pure representatives of f³⁵ in 1 Peter, with not a single variant, as were the exemplars of 35 and 824. For 1865, 2554 and 2723 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. ECM collated 127 continuous text manuscripts (MSS) for 1 Peter, apart from a few fragments, which number represents about 20% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΠΕΤΡΟΥ Β΄

To fellow believers

¹ Συμεών* Πέτρος, δοῦλος καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν λαχοῦσιν πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ·
² Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν,† ³ ὥς‡ πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν δεδωρημένης, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς,§ ⁴ δι' ὧν τὰ τίμια ἡμῖν καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα* δεδώρηται, ἵνα διὰ τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς.†

Take the Truth seriously!

Our 'entrance' depends on us

⁵ Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο,‡ σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες, ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν, ⁶ ἐν δὲ τῇ γνῶσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατεῖᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν, ⁷ ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην. ⁸ Ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα, οὐκ ἀργοὺς οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιγνώσιν. ⁹ Ὡ γὰρ μὴ πάρεστιν ταῦτα τυφλὸς ἐστίν, μυωπάζων, λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι αὐτοῦ ἀμαρτιῶν.§

¹⁰ Διὸ μᾶλλον, ἀδελφοί, σπουδάσατε* βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλήσιν καὶ ἐκλογὴν ποιῆσθαι,† ταῦτα γὰρ ποιοῦντες οὐ μὴ πταισῆτε ποτε. ¹¹ Οὕτως γὰρ πλουσίως ἐπιχορηγηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος‡ εἰς τὴν αἰώνιον§ βασιλείαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

Peter's death imminent

* **1:1** συμεων f³⁵ xA [75%] RP,HE,OC,TR,NU | σιμων p⁷²B [25%] CP † **1:2** ιησου του κυριου ημων f³⁵ (p⁷²)B,C [68%] RP,HE,OC,TR,NU | 234 [1.4%] | 1 χριστου 234 xA [15%] (CP) | χριστου 1234 [8%] | σωτηρος 1 χριστου 234 [1.2%] | 2341 χριστου [6%] | one other reading [0.4%] ‡ **1:3** ως rell | 1 τα xA [8%] § **1:3** δια δοξης και αρετης f³⁵ p⁷²B [81%] RP,HE,OC,TR,CP | ιδια δοξη και αρετη xA,C [19%] NU * **1:4** τιμια ημιν (υμιν 3.4%) και μεγαιστα επαγγελματα f³⁵ x (81.6%) RP,HE,OC,CP | 13425 B (6.6%) NU | 13452 p⁷² (0.4%) | 1345 (0.6%) | 43125 (A)C (8.6%) | 42315 (1.2%) TR | three further variations (1%) † **1:4** κοσμω εν (-εν 5%) επιθυμια φθορας f³⁵ [87%] RP,HE,OC,TR,CP | τω 1234 A,B [alone] NU | τω 1 επιθυμια 4 (φθοραν p⁷²) p⁷²x [alone] | 1 επιθυμιας και 4 C [5.6%] | 1 επιθυμιας 4 [2%] | τω 1 επιθυμιας και 4 [4%] | three other variants [0.6%] ‡ **1:5** δε τουτο f³⁵ x [66%] | 21 p⁷²B,C [32%] RP,HE,OC,TR(CP)NU | αυτοι 1 A [1%] | 2 [0.8%] | one other reading [0.2%] (Curiously, this early majority reading is apparently not to be found in any other printed edition.) § **1:9** αμαρτιων rell | αμαρτηματων xA [21%] * **1:10** σπουδασατε rell | 1 ινα δια των καλων εργαων x(A) [14%] † **1:10** ποιεισθαι rell | ποιησθε xA [13%] | ποιεισθε [6.6%] | ποιησεσθε [0.4%] ‡ **1:11** εισοδος rell | 1 η p⁷² [25%] § **1:11** αιωνιον f³⁵ p⁷²xA,B [98%] RP,HE,OC,TR,NU | αιωνιαν C [2%] CP * **1:11** ημων και σωτηρος ιησου χριστου f³⁵ p⁷²xB,C [85%] RP,HE,OC,TR,NU | 23145 A [7%] | 145 [8%] CP | one other reading

¹² Διὸ οὐκ ἀμελήσω† ἀεὶ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν περὶ τούτων,‡ καίπερ εἰδότας καὶ ἐστηριγμένους ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀληθείᾳ. ¹³ Δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, ἐφ’ ὅσον§ εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει, ¹⁴ εἰδὼς ὅτι ταχινὴ ἐστὶν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδήλωσέν μοι. ¹⁵ Σπουδάσω δὲ καὶ ἐκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς, μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον, τὴν τούτων μνήμην ποιεῖσθαι.

The prophetic Word is trustworthy

¹⁶ Οὐ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις ἐξακολουθήσαντες ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν· ἀλλ’ ἐπόπται γεννηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος ¹⁷ —λαβὼν γὰρ παρὰ Θεοῦ Πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν φωνῆς ἐνεχθείσης αὐτῷ τοιαῦσδε ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης, «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου, ὁ ἀγαπητός,* εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα»†— ¹⁸ καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ ἐνεχθεῖσαν σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ.‡

¹⁹ Καὶ ἔχομεν βεβαιότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες ὡς λύχνῳ φαίνονται ἐν ἀύχμηρῳ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· ²⁰ τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία Γραφῆς ἰδίᾳς ἐπιλύσεως οὐ γίνεται· ²¹ οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία,§ ἀλλ’* ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἅγιοι Θεοῦ† ἀνθρώποι.

Watch out for false teachers!

2

Their teachings are destructive

¹ Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς Δεσπότην ἀρνούμενοι (ἐπάγοντες ἐαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν). ² Καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις,* δι’ ἃς† ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται. ³ Καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύονται· οἷς τὸ κρῖμα ἔκπαλαι οὐκ ἄργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάξει.‡

Their doom is sure

† **1:12** ουκ αμελησω f³⁵ (95.8%) RP,HE,OC,TR,CP | ου μελλησω (p⁷²) (1%) | μελλησω xA,B,C (2.8%) NU | two other readings (0.4%) (Since Peter goes on to predict his imminent death, the majority reading seems to be at odds with that prediction, so the early uncials took evasive action.) ‡ **1:12** αει υμας υπομιμνησκειν περι τουτων f³⁵ p⁷²B,C [90%] RP,HE,OC,CP,NU | 21345 A [3%] TR | 32145 [3.2%] | 14532 x [alone] | 13245 [1.4%] | 2345 [1.4%] | two other readings [0.8%] § **1:13** εφ’ ὅσον rell | εφόσον f³⁵ (I include this for the record, and so as not to lose sight of it. But since there is evidently no difference in meaning, I stay with the conventional pointing.) * **1:17** ουτος εστιν ο υιος μου ο αγαπητος f³⁵ xA,C^c (98.8%) RP,HE,OC,TR,CP | 3456712 p⁷²B (alone) NU | three other readings C (0.8%) † **1:17** ευδοκησα rell | ηυδοκησα A [12%] ‡ **1:18** ορει τω αγιω f³⁵ xA (97.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 31 p⁷²B,C (2.4%) NU § **1:21** ποτε προφητεια f³⁵ xA [84%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 B,C [15%] NU | η 21 p⁷² [1%] | two other readings * **1:21** αλλ f³⁵ A,C [90%] RP,HE,OC,TR | αλλα p⁷²xB [10%] CP,NU † **1:21** αγιοι θεου f³⁵ x (84.8%) RP,HE,OC,CP | οι 12 (4.2%) TR | 1 του 2 A (2.6%) | απο 2 p⁷²B (5.6%) NU | απο 21 C (1.2%) | 1 (0.8%) | 12 προφηται (0.8%) * **2:2** ασελγεια rell | απωλεια TR † **2:2** ας f³⁵ [20%] | ους p⁷²xA,B,C [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (The people, or the licentious conduct? Is it not really the bad conduct that sullies the reputation of the Way?) ‡ **2:3** νυσταξει f³⁵ [79%] RP,HE,OC,CP | νυσταζει p⁷²xA,B,C [21%] TR,NU

4 Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγγέλων ἀμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρουμένους, § 5 καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ ἐφείσατο ἀλλ' * ὄγδοον Νῶε δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξεν, κατακλυσμὸν κόσμῳ ἀσεβῶν ἐπάξας, 6 καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόρρας τεφρώσας καταστροφῇ† κατέκρινεν (ὑπόδειγμα μελλόντων ἀσεβεῖν‡ τεθεικώς), 7 καὶ δίκαιον Λώτ, καταπονούμενον ὑπὸ τῆς τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀναστροφῆς, ἐρρύσατο 8 (βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος, ἐγκατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ψυχὴν δικαίαν ἀνόμοις ἔργοις ἐβασάνιζεν) 9 —οἶδεν Κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρασμῶν§ ρύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν, 10 μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ* μiasμοῦ πορευομένους, καὶ κυριότητος καταφρονοῦντας.

Their depravity is 'unreal'

Τολμηταί, αὐθάδεις, δόξας οὐ τρέμουσιν βλασφημοῦντες, 11 ὅπου ἄγγελοι, ἰσχύϊ καὶ δυνάμει μείζονες ὄντες, οὐ φέρουσιν κατ' αὐτῶν παρὰ Κυρίῳ† βλάσφημον κρίσιν. 12 Οὗτοι δέ, ὡς ἄλογα ζῶα, γεγεννημένα φυσικὰ‡ εἰς ἄλωσιν καὶ φθοράν, ἐν οἷς ἀγνοοῦσιν βλασφημοῦντες, ἐν τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθαρήσονται,§ 13 κομιούμενοι* μισθὸν ἀδικίας. Ἦδονην ἡγούμενοι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφήν, σπῖλοι καὶ μῶμοι, ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν συνευωχούμενοι ὑμῖν, 14 ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος καὶ ἀκαταπαύστους† ἀμαρτίας, δελεάζοντες ψυχὰς ἀστηρίκτους· καρδίαν γεγυμνασμένην πλεονεξίας‡ ἔχοντες, κατάρας τέκνα· 15 καταλιπόντες§ εὐθεῖαν* ὁδὸν ἐπλανήθησαν, ἐξακολουθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαὰμ τοῦ Βοσόρ, ὃς μισθὸν ἀδικίας ἠγάπησεν· 16 ἔλεγξιν δὲ ἔσχεν ἰδίας παρανομίας—ὑποζύγιον ἄφωνον ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθελγζάμενον ἐκώλυσεν τὴν τοῦ προφήτου παραφρονίαν. 17 Οὗτοί εἰσιν πηγαὶ ἄνυδροι,† νεφέλαι‡ ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυνόμεναι, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνας§ τετήρηται.

Their victims lose out

§ 2:4 τηρουμένους f³⁵ p⁷²B,C [89%] RP,HE,OC,CP,NU | τετηρημένους [2%] TR | κολαζομένους τηρεῖν KA [8%] | four other readings [1%] * 2:5 ἀλλ f³⁵ [82%] HE,TR | ἀλλὰ p⁷²KA,B,C [18%] RP,OC,CP,NU † 2:6 καταστροφή f³⁵ KA [97%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — p⁷²B,C [3%] ‡ 2:6 ἀσεβειν f³⁵ KA,C [92%] RP,HE,OC,TR,CP,ECM | ἀσεβεισιν p⁷²B [4%] [NU] | — [3%] | three other readings [1%] § 2:9 πειρασμῶν f³⁵ x [33%] CP | πειρασμοῦ (p⁷²)A,B,C [67%] RP,HE,OC,TR,NU | one other reading (I take the plural to be clearly superior in the context.) * 2:10 ἐπιθυμία rell | ἐπιθυμιας (p⁷²)KC [12%] † 2:11 παρα κυρίῳ f³⁵ KB,C [81%] RP,HE,OC,TR,CP,ECM | 1 κυρίου p⁷² [8%] NU | — A [11%] ‡ 2:12 γεγεννημένα φυσικά f³⁵ x [26%] CP | 21 [54%] RP,HE,OC,TR | γεγεννημένα 2 A,B,C [3%] NU | 2 γεγεννημένα [12%] | 1 [4.2%] | 2 p⁷² [0.4%] | two other readings [0.4%] (The majority variant, by putting the adjective next to the noun, seems to make a more natural construction, but I take it that φυσικά is acting like a noun in apposition to ζῶα, and to help us see this Peter places it after the participle: render, “as unreasoning animals, creatures of instinct made to be caught and destroyed”.) § 2:12 καταφθαρήσονται f³⁵ [95%] RP,OC,TR,CP | καὶ φθαρήσονται (p⁷²)KA,B,C [4%] NU | — [1%] | καὶ 1 HF * 2:13 κομιούμενοι f³⁵ A,C (97.6%) RP,HE,OC,TR,CP | ἀδικούμενοι p⁷²KB (2%) NU | one other variant (0.4%) (Is the Alexandrian variant not inferior?) † 2:14 ἀκαταπαύστους rell | ἀκαταπαύστου [15%] ‡ 2:14 πλεονεξίας f³⁵ p⁷²KA,B,C [95%] RP,HE,OC,CP,NU | πλεονεξιας [2%] TR | πλεονεξίαν [2%] | πλεονεξία [1%] § 2:15 καταλιπόντες f³⁵ p⁷²C [90%] RP,HE,OC,TR,ECM | καταλειπόντες KA,B [9%] CP,NU | two other readings * 2:15 ευθειαν f³⁵ p⁷²KA,B,C [98%] RP,HE,OC,CP,NU | την 1 [2%] TR † 2:17 ανυδροι f³⁵ (87%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 καὶ p⁷²KA,B,C (13%) NU ‡ 2:17 νεφελαι f³⁵ (87.4%) RP,HE,OC,TR,CP | ομιχλαι p⁷²KA,B,C (11.4%) NU | conflation (1.2%) § 2:17 εις αιωνας f³⁵ (25.1%) | 1 αιωνα A,C (70.3%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 τον αιωνα (2.4%) | — p⁷²KB (2.2%) NU

¹⁸ Ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος φθεγγόμενοι δελεάζουσιν ἐν ἐπιθυμίαις σαρκός, ἀσελγείας,* τοὺς ὄντως† ἀποφυγόντας‡ τοὺς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφόμενους, ¹⁹ ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς· ὧ γὰρ τις ἡττηται, τούτῳ καὶ§ δεδούλωται. ²⁰ Εἰ* γάρ, ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος† Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτοις δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἡττῶνται, γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χεῖρονα τῶν πρώτων. ²¹ Κρεῖττον‡ γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνοῦσιν ἐπιστρέψαι ἐκ§ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐντολῆς. ²² Συμβέβηκεν δὲ* αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας· κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα† καὶ ὧς λουσαμένη εἰς κύλισμα‡ βορβόρου.

So take the Truth seriously!!

3

¹ Ταύτην ἤδη, ἀγαπητοί, δευτέραν ὑμῖν γράφω ἐπιστολήν (ἐν αἷς διεγείρω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει τὴν εἰλικρινῇ* διάνοιαν), ² μνησθῆναι τῶν προειρημένων ῥημάτων ὑπὸ τῶν ἀγίων προφητῶν, καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ὑμῶν† ἐντολῆς τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος.

Scoffers will come

³ Τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες· ὅτι ἐλεύσονται ἐπ’ ἐσχάτου‡ τῶν ἡμερῶν§ ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν* πορευόμενοι ⁴ καὶ λέγοντες· «Ποῦ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ;» Ἀφ’ ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν πάντα οὕτως διαμένει ἀπ’ ἀρχῆς κτίσεως. ⁵ Λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἑκπαλαι καὶ γῆ (ἐξ ὕδατος καὶ δι’ ὕδατος) συνεστῶτα† τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ, ⁶ δι’ ὧν‡ ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο.

This world will be destroyed

⁷ Οἱ δὲ νῦν οὐρανοί, καὶ ἡ γῆ, τῷ αὐτοῦ§ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶν πυρί, τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

* **2:18** ἀσελγείας **f**³⁵ [40%] | ἀσελγείαις **ϕ**⁷² **κ**A,B,C [60%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** † **2:18** ὄντως **f**³⁵ **κ**C [93%] **RP,HE,OC,TR** | ὀλιγῶς **ϕ**⁷² **A,B** [3%] **NU** | ὀλιγον [3%] **CP** | ὄντως ὀλιγον [1%] ‡ **2:18** ἀποφυγόντας **f**³⁵ [93%] **RP,HE,OC,TR,CP** | ἀποφευγόντας (**ϕ**⁷²) **κ**A,B,C [7%] **NU** § **2:19** καὶ **f**³⁵ **A,C,048** [99.4%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **ϕ**⁷² **κ**B [0.6%] **NU** * **2:20** εἰ **f**³⁵ **ϕ**⁷² **κ**A,B,C [94%] **RP,HE,OC,TR,NU** | οἱ [6%] **CP** † **2:20** καὶ σωτηρος **f**³⁵ **B** (75%) **RP,HE,OC,TR,CP** | ἡμῶν 12 **ϕ**⁷² **κ**A,C,048 (14.6%) [**NU**]**ECM** | 12 ἡμῶν (7.8%) | ἡμῶν (1.6%) | — (1%) ‡ **2:21** κρεῖττον *rell* | κρεῖσσον **κ**A [10%] § **2:21** ἐπιστρέψαι ἐκ **f**³⁵ (83.7%) **RP,HE,OC,TR,CP** | εἰς τὰ ὀπισθ 12 (4.6%) | 1 εἰς τὰ ὀπισθ 2 (1.4%) | ὑποστρέψαι 2 (**ϕ**⁷²) **B,C** (4.8%) **NU** | ὑποστρέψαι εἰς τὰ ὀπισθ 2 (1%) | 2 (0.4%) | εἰς τὰ ὀπισθ ἀνακαμψαι ἀπο **κ**A,048 (4.2%) * **2:22** δε **f**³⁵ **C** [96%] **RP,HE,OC,TR,CP** | — **ϕ**⁷² **κ**A,B,048^V [3%] **NU** | γὰρ [1%] † **2:22** ἐξεραμα *rell* | ἐξερασμα [13%] | ἐμετον [7%] ‡ **2:22** κύλισμα **f**³⁵ **κ**A,048 [95%] **RP,HE,OC,TR,CP** | κύλισμον **ϕ**⁷² **B,C** [5%] **NU** * **3:1** εἰλικρινῆ **f**³⁵ [20%] | εἰλικρινῆ *rell* † **3:2** ὑμῶν **f**³⁵ **ϕ**⁷² **κ**A,B,C [70%] **RP,HE,OC,CP,NU** | ἡμῶν [28.8%] **TR** | — [1.2%] ‡ **3:3** ἐσχάτου **f**³⁵ [87%] **RP,HE,TR,CP** | ἐσχάτων **ϕ**⁷² **κ**A,B,048^V [13%] **OC,NU** | ἐσχάτω **C** § **3:3** ἡμερῶν **f**³⁵ [88%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 ἐν ἐμπαίγμονῃ **κ**A,B,048^V [5.6%] **NU** | 1 ἐμπαίγμωνῃ (**ϕ**⁷²) **C** [5%] | 1 ἐμπαίγμωνῃς [1.2%] | one other reading [0.2%] * **3:3** ἐπιθυμίας αὐτῶν **f**³⁵ **B,C(048)** [79%] **RP,HE,OC,CP,NU** | 21 **κ**A [20%] **TR** | 1 **ϕ**⁷² [1%] | one other reading † **3:5** συνεστῶτα **f**³⁵ **κ** [23%] | συνεστῶσα **ϕ**⁷² **A,C(048)** [76%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** | συνεστῶσαι [1%] | συνεστῶσης **B** (The nominative plural neuter perfect active participle works with ἦσαν as a periphrastic construction whose subject includes both ‘heavens’ [m] and ‘earth’ [f]. Peter’s syntax is almost as convoluted as Paul’s, at times. **f**³⁵ [**K**^F] is early and independent of **K**^X.) ‡ **3:6** ὧν **f**³⁵ **ϕ**⁷² **κ**A,B,C,048 [97%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** | οὐ [2%] **ECM** | ο [1%] § **3:7** τῷ αὐτοῦ **f**³⁵ **κ**C [90%] **RP,HE,OC,CP** | 1 αὐτῷ **ϕ**⁷² **A,B** [9%] **NU** | 2 **TR** | two other variants

The Lord is longsuffering

⁸ Ἐν δὲ τοῦτο* μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, ἀγαπητοί, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ Κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία.† ⁹ Οὐ βραδύνει ὁ ‡ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας, ὡς τινες βραδυτῆτα ἡγοῦνται, ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ἡμᾶς,§ μὴ βουλόμενός τινας ἀπολέσθαι ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι.

Hasten the day of God

¹⁰ Ἦξει δὲ ἡ * ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί,† ἐν ᾗ ‡ οὐρανοὶ§ ροιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται*—καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται.† ¹¹ Τούτων οὖν‡ πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς§ ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις, ¹² προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας, δι' ἣν* οὐρανοί, πυρούμενοι, λυθήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται;†

A better world is coming

¹³ Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν‡ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ§ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ.

So be serious!

¹⁴ Διό, ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶντες, σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι* αὐτῷ εὐρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ. ¹⁵ καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακροθυμίαν σωτηρίαν ἡγεῖσθε—καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος, κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν† σοφίαν, ἔγραψεν ὑμῖν, ¹⁶ ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς‡ ἐπιστολαῖς (λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς§ εἰσιν* δυσνόητά τινα), ἃ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν,† ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. ¹⁷ Ὑμεῖς οὖν, ἀγαπητοί, προγινώσκοντες φυλάσσεσθε, ἵνα μὴ, τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συναπαχθέντες, ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ. ¹⁸ Αὐξάνητε‡ δὲ ἐν χάριτι καὶ γνώσει τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

* **3:8** τουτο *rell* | τουτω **¶**⁷² [22%] † **3:8** ημερα μια **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**A,B,C [98%] RP,HE,OC,TR,NU | 21 [2%] CP ‡ **3:9** ο **f**³⁵ [81%] RP,HE,OC,TR,CP | — **¶**⁷² **κ**A,B,C,048 [19%] NU § **3:9** εις ημας **f**³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 υμας **¶**⁷² **κ**B,C,048^V [13%] NU | δι υμας **κ**A [4%] | δι 2 [2%] | εφ υμας [1%] (Some copyists assimilated to the 2nd person in verse 8, but here in verse 9 Peter is making a general statement that is properly inclusive.) * **3:10** η **f**³⁵ **κ**A [82%] RP,HE,OC,TR,CP | — **¶**⁷² **κ**B,C,048 [18%] NU † **3:10** εν νυκτι **f**³⁵ C (88%) RP,HE,OC,TR,CP | — **¶**⁷² **κ**A,B,048 (12%) NU ‡ **3:10** η **f**³⁵ **κ**,048 [67%] OC | 1 οι **¶**⁷² **κ**A,B,C [33%] RP,HE,TR,CP,NU (Just as in verse 5 'heavens' occurs without the article, so here.) § **3:10** ουρανοι *rell* | 1 μεν **κ** [11%] * **3:10** λυθησονται **f**³⁵ A [94%] RP,HE,OC,TR,CP | λυθησεται **¶**⁷² **κ**B,C,048^V [6%] NU † **3:10** κατακαησεται **f**³⁵ A,048 (90.2%) RP,HE,OC,TR,CP | κατακαησονται (3.4%) | ευρεθησεται **κ**B (3.2%) NU [ευρεθησεται λουμενα **¶**⁷² (alone)] | αφανισθησονται C (alone) | — [part of a larger omission] (2.8%) | ουχ ευρεθησεται [0%] ECM (ECM follows essentially the Sahidic version.) (The reading of NU is inferior to the point of being almost nonsensical.) ‡ **3:11** ουν **f**³⁵ **κ**A,048 (87.6%) RP,HE,OC,TR,CP | ουτως (**¶**⁷²) **κ**B (6.2%) NU | δε ουτως C (3%) | δε (2%) | 1 ουτως (1.2%) § **3:11** υμας **f**³⁵ A,C,048^V [90%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | ημας **κ** [8.6%] | — **¶**⁷² **κ**B [1%] | εαυτους [0.4%] * **3:12** ην *rell* | 1 οι [20%] † **3:12** τηκεται **f**³⁵ **¶**⁷² **κ**A,B,048^V [91%] RP,HE,OC,TR,NU | τακησεται C [7%] CP | τακησονται [1.4%] | two other readings [0.6%] ‡ **3:13** γην καινην *rell* | 21 **κ**A,048 [17%] § **3:13** επαγγελμα αυτου *rell* | 21 CP * **3:14** αμωμητοι *rell* | αμωμοι A [13%] † **3:15** αυτω δοθειςαν **f**³⁵ [60%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 **¶**⁷² (**κ**)A,B,C,048 [40%] NU ‡ **3:16** ταις **f**³⁵ **κ** (96.8%) RP,HE,OC,TR,CP,ECM | — **¶**⁷² **κ**A,B,C (3.2%) NU (A not very difficult case of homoioteleuton, 3 x -αις; ECM is certainly correct in abandoning NU here.) § **3:16** οις **f**³⁵ C [83%] RP,HE,OC,TR,CP | αις **¶**⁷² **κ**A,B [17%] NU * **3:16** εισιν **f**³⁵ A [33%] | εστιν **¶**⁷² **κ**B,C [67%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | one other reading † **3:16** στρεβλωουσιν **f**³⁵ **κ**A,B [95%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | στρεβλωουσιν **¶**⁷² **κ**C^V [5%] ECM ‡ **3:18** αυξανητε **f**³⁵ [27%] | αυξανετε **κ**A,B [60%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | αυξανεσθε **¶**⁷² **κ**C [5%] | αυξανησθε [3%] | αυξανουτε [5%] (Imperative or Subjunctive? I take it that Peter is offering a gentler alternative to falling from their steadfastness; render "rather, may you grow in grace ...")

Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς ἡμέραν αἰῶνος. Ἀμήν. §,*

---

§ 3:18 αμην **f**³⁵ ϣ⁷² κα, C (97.4%) RP, HF, OC, TR, CP[NU] | — B (2.6%) *ECM* * 3:18 The citation of **f**³⁵ is based on forty-three MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 35, 1725, 1864, 2554 and 2723 are very pure representatives of **f**³⁵ in 2 Peter, with not a single variant, and so for the exemplars of 18, 141, 824, 1072, 1075, 1503, 1865 and 1897. For 35, 1725, 1864, 2554 and 2723 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. *ECM* collated 127 continuous text manuscripts (MSS) for 2 Peter, apart from a few fragments, which number represents about 20% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΙΩΑΝΝΟΥ Α΄

Prologue

¹ Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς Ζωῆς — ² καὶ ἡ Ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν Ζωὴν τὴν αἰώνιον ἣτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν — ³ ὃ ἐωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν,* ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν· καὶ ἡ κοινωνία δὲ† ἡ ἡμετέρα μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ.
⁴ Καί, ταῦτα γράφομεν ὑμῖν‡ ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν§ ἢ πεπληρωμένη.

The conditions of fellowship

God is light

⁵ Καὶ ἔστιν αὕτη* ἡ ἀγγελία† ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἀναγγέλλομεν‡ ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶν καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. ⁶ Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν§ μετ' αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατοῦμεν,* ψευδόμεθα καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν. ⁷ Ἐὰν δὲ† ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ φωτί, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ αἶμα Ἰησοῦ Χριστοῦ‡ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.

God forgives confessed sin

⁸ Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἐαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ Ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.§ ⁹ Ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστὶν καὶ δίκαιος ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας καὶ καθάριση* ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας. ¹⁰ Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν αὐτὸν καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

2

Jesus Christ is our Advocate

¹ Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν ἵνα μὴ ἀμάρτητε· καὶ ἐὰν τις ἀμάρτη, Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον ² — καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστιν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον* ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

We must keep His commandments

* **1:3** ὑμιν **f**³⁵ [94%] RP,HE,OC,TR,CP | καὶ 1 (κ)A,B,C [6%] NU † **1:3** δε *rell* | — C [10%] ‡ **1:4** ὑμιν **f**³⁵ C [98.8%] RP,HE,OC,TR,CP | ημεῖς κA^VB [1.2%] NU § **1:4** ἡμων **f**³⁵ κB [59%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ὑμων A,C [41%] (Some TRs read 'your'. Either pronoun makes sense, and the difference is in only one letter, but 'our' has the better attestation, as well as making better sense.) * **1:5** ἐστὶν αὕτη **f**³⁵ κB,C [78%] RP,HE,CP,NU | 21 A [22%] OC,TR † **1:5** ἀγγελία **f**³⁵ A,B [79%] RP,HE,CP,NU | ἐπαγγελία C [21%] OC,TR | ἀπαγγελία κ | one other reading ‡ **1:5** ἀναγγέλλομεν **f**³⁵ κA,B,C [85%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | ἀπαγγέλλομεν [15%] § **1:6** ἐχομεν *rell* | ἐχωμεν [14%] * **1:6** περιπατοῦμεν **f**³⁵ [29%] | περιπατῶμεν κA,B,C [71%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (The verb 'say' is properly Subjunctive, being controlled by εαν, but the verbs 'have' and 'walk' are part of a statement and are properly Indicative—only if we are in fact walking in darkness do we become liars for claiming to be in fellowship. So περιπατοῦμεν is correct.) † **1:7** δε *rell* | — [1.6%] ECM [!]? ‡ **1:7** χριστου **f**³⁵ A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | — κB,C [5%] NU § **1:8** οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμιν *rell* | 3412 A,C [19%] * **1:9** καθάριση *rell* | καθαρῖσει A [12%] * **2:2** μόνον *rell* | μωνων B [13%]

³ Καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. ⁴ Ὁ λέγων,† «Ἐγνώκα αὐτόν,» καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστίν, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν. ⁵ Ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τετελείωται· ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσμεν. ⁶ Ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν ὀφείλει καθὼς ἐκεῖνος περιεπάτησεν καὶ αὐτὸς οὕτως‡ περιπατεῖν.

An old/new commandment

⁷ Ἀδελφοί,§ οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ἀλλ' ἐντολὴν παλαιὰν ἣν εἵχετε ἀπ' ἀρχῆς· ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιὰ ἐστίν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς.* ⁸ Πάλιν, ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ὃ ἐστίν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία παράγεται καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει. ⁹ Ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι. ¹⁰ Ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. ¹¹ Ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ· καὶ οὐκ οἶδεν† ποῦ ὑπάγει ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

Look out for the enemy!

A bit of poetry

¹² Γράφω ὑμῖν τεκνία, ὅτι ἀφένονται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
¹³ —γράφω ὑμῖν πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· γράφω ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν· γράφω‡ ὑμῖν παιδιά, ὅτι ἐγνώκατε τὸν Πατέρα—
¹⁴ ἔγραψα ὑμῖν πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· ἔγραψα ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν.

We must not love the 'world'

¹⁵ Μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἐὰν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ. ¹⁶ Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ—ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία§ τοῦ βίου—οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστίν. ¹⁷ Καὶ ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ, ὃ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

A bunch of little antichrists

¹⁸ Παιδιά, ἐσχάτη ὥρα ἐστίν, καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ * Ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν.
¹⁹ Ἐξ ἡμῶν ἐξηλθον† ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν,‡ μεμενέκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν—ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν, ὅτι οὐκ εἰσὶν πάντες ἐξ ἡμῶν.
²⁰ Καὶ ὑμεῖς Χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ Ἁγίου καὶ οἴδατε πάντα.§ ²¹ Οὐκ ἔγραψα ὑμῖν ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτήν, καὶ ὅτι πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς Ἀληθείας οὐκ ἔστιν.

† 2:4 λεγων f³⁵ C [80%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 οτι xA,B [20%] NU ‡ 2:6 ουτως f³⁵ xC [95%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — A,B [5%] § 2:7 αδελφοι f³⁵ (83.7%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 μου (1%) | αγαπητοι xA,B,C (14.9%) NU | two other variants (0.4%) * 2:7 απ αρχης f³⁵ (87.5%) RP,HE,OC,TR,CP | — xA,B,C (8.1%) NU | omit whole sentence (4.3%) [homoioteleuton] † 2:11 οιδεν rel | ειδεν [12%] ‡ 2:13 γραφω f³⁵ (80.8%) RP,HE,TR,CP | εγραψα xA,B,C (18.2%) OC,NU | omit whole verse (1%) [homoioteleuton] (Verse 12 is an introductory cover statement; in verse 13 John divides the cover group into three sub-categories; in verse 14 he returns to the first two categories.) § 2:16 αλαζονεια rel | αλαζονια xA,B [28%] * 2:18 ο f³⁵ (A) [97%] RP,HE,OC,TR,CP | — xB,C [3%] NU † 2:19 εξηλθον f³⁵ x [97.4%] RP,HE,OC,TR,CP | ηλθον [2%] | εξηλθαν A,B,C [alone] NU ‡ 2:19 ησαν εξ ημων f³⁵ xA (92.7%) RP,HE,OC,TR,CP | 231 B,C (5.3%) NU | — (2%) [homoioteleuton] § 2:20 παντα f³⁵ A,C (97.2%) RP,HE,OC,TR,CP | παντες xB (2.4%) NU | — (0.4%) [homoioteleuton]

We must abide in the Truth

²² Τίς ἐστὶν ὁ ψεύστης εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός; Οὗτός ἐστιν ὁ Ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. ²³ Πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει.* ²⁴ Ὑμεῖς οὖν,† ὁ ἠκούσατε ἀπ’ ἀρχῆς ἐν ὑμῖν μενέτω· ἐὰν ἐν ὑμῖν μείνη ὁ ἀπ’ ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ἐν τῷ Υἱῷ‡ μενεῖτε.

²⁵ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο ἡμῖν· τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. ²⁶ Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς· ²⁷ καὶ ὑμεῖς, τὸ Χρῖσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ’ αὐτοῦ ἐν ὑμῖν μένει,§ καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκη* ὑμᾶς· ἀλλ’ ὡς τὸ αὐτὸ† Χρῖσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστὶν καὶ οὐκ ἔστιν ψεῦδος—καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μενεῖτε‡ ἐν αὐτῷ.

Remember the accounting at our Lord’s return

²⁸ Καὶ νῦν, τέκνια, μένετε ἐν αὐτῷ,§ ἵνα ὅταν* φανερωθῇ ἔχωμεν† παρρησίαν καὶ μὴ αἰσχυρθώμεν ἀπ’ αὐτοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. ²⁹ Ἐὰν εἰδῇτε‡ ὅτι δίκαιός ἐστιν, γινώσκετε ὅτι§ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται.*

3*“We are children of God”*

¹ Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν* ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν.† Διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει ἡμᾶς,‡ ὅτι οὐκ ἔγνω αὐτόν.

² Ἀγαπητοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν καὶ οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα, οἶδαμεν δὲ§ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτόν καθὼς ἐστὶν ³ —καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ’ αὐτῷ ἀγνίζει ἑαυτόν, καθὼς ἐκεῖνος ἀγνός ἐστιν.

“Whoever abides in Him does not sin”

⁴ Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ· καὶ ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία. ⁵ Καὶ οἶδατε ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη ἵνα τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν* ἄρῃ—καὶ ἀμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. ⁶ Πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἀμαρτάνει· καί,† πᾶς ὁ ἀμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτόν οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν.

* **2:23** ἐχει f³⁵ (79.2%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 ο ομολογων τον υιον και τον πατερα 1 κA,B,C (20.8%) NU (Some TRs have the addition. John is making the point that to deny either the Father or the Son is to deny them both—the addition is unnecessary, if not distracting.) † **2:24** υμεις ουν f³⁵ [92.4%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 κA,B,C [7%] NU | και 1 [0.6%] ‡ **2:24** πατρι και εν τω υιω f³⁵ κ [35%] CP | 52341 A(B)C [65%] RP,HE,OC,TR,NU (John returns to the order in verse 22, a ‘sandwich’.) § **2:27** εν υμιν μενει f³⁵ [87.2%] RP,HE,OC,TR,CP | 312 κA,B,C [1.2%] NU | μενετω 12 [8.4%] | 12 μενετω [3.2%] * **2:27** διδασκη f³⁵ κA,B [71%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | διδασκει C [28%] | two other variants [1%] † **2:27** αυτο f³⁵ A [82%] RP,HE,OC,TR,CP | αυτου κB,C [18%] NU ‡ **2:27** μενειτε f³⁵ [87.4%] RP,HE,OC,TR,CP | μενετε κA,B,C [12%] NU | μεινατε [0.6%] § **2:28** και νυν τεκνια μενετε εν αυτω f³⁵ A,B,C [85%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | — κ [15%] * **2:28** οταν f³⁵ (92.6%) RP,HE,OC,TR,CP | εαν κA,B,C (6.2%) NU | οτε (1.2%) † **2:28** εχωμεν f³⁵ κ (80.4%) RP,HE,OC,TR,CP | σχωμεν A,B,C (8.5%) NU | εχομεν (11.1%) ‡ **2:29** ειδητε f³⁵ κB,C [37%] RP,HE,OC,TR,NU | ιδητε A [59%] CP | οιδατε [4%] (An itacism? The trouble is, it changes the verb. The third variant is based on οιδα, so it’s 41:59. There appears to be a consensus that the minority reading is correct.) § **2:29** οτι f³⁵ B [90.5%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 και κA,C [9.5%] NU * **2:29** γεγεννηται rell | γεγενηται [30%] * **3:1** δεδωκεν rell | εδωκεν A [14%] † **3:1** κληθωμεν f³⁵ (85.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 και εσμεν κA,B,C (14.6%) NU (The addition is out of place here, since John takes up that point in verse two.) ‡ **3:1** ημας f³⁵ A,B [36%] TR,NU | υμας κC [63.5%] RP,HE,OC,CP | — [0.5%] (John is making a general statement, so it is properly inclusive—first person.) § **3:2** οιδαμεν δε f³⁵ [90.4%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 κA,B,C [5.6%] NU | — [4%] * **3:5** ημων f³⁵ κ,C [95.8%] RP,HE,OC,TR,CP | — A,B [4.2%] NU † **3:6** και f³⁵ [20%] CP | — κA,B,C [80%] RP,HE,OC,TR,NU (I take the conjunction to be emphatic, ‘indeed’.)

⁷ Τεκνία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην δίκαιός ἐστιν, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν. ⁸ Ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἀμαρτάνει. Εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. ⁹ Πᾶς ὁ γεγεννημένος[‡] ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει· καί, οὐ δύναται ἀμαρτάνειν ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται. §

Children of God vs children of the devil

¹⁰ Ἐν τούτῳ φανερά ἐστὶν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου· πᾶς ὁ μὴ ποιῶν* δικαιοσύνην οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. ¹¹ Ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγγελία[†] ἣν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ¹² —οὐ καθὼς Κάϊν, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν καὶ ἔσφαξεν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; Ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια.

¹³ Μὴ[‡] θαυμάζετε, ἀδελφοί μου, § εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. ¹⁴ Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν* μένει ἐν τῷ θανάτῳ. ¹⁵ Πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστίν, καὶ οἶδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν ἑαυτῷ[†] μένουσαν.

Love in deed and truth

¹⁶ Ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην· ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι.[‡] ¹⁷ Ὃς δ' ἂν ἔχη § τὸν βίον τοῦ κόσμου καὶ θεωρῇ* τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρεῖαν ἔχοντα, καὶ κλείσῃ[†] τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ—πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μένει[‡] ἐν αὐτῷ;

¹⁸ Τεκνία μου, § μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ μηδὲ τῇ* γλώσσῃ, ἀλλ' [†] ἐν[‡] ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ ¹⁹ —καί, § ἐν τούτῳ γινώσκουμεν* ὅτι ἐκ τῆς Ἀληθείας ἐσμέν καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πείσωμεν[†] τὰς καρδίας[‡] ἡμῶν· ²⁰ ὅτι ἐὰν καταγινώσκη § ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ γινώσκει πάντα.

Confidence toward God

²¹ Ἀγαπητοί, ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν* μὴ καταγινώσκη[†] ἡμῶν,[‡] παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, ²² καὶ ὁ ἐὰν αἰτῶμεν λαμβάνομεν § παρ'* αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς

[‡] 3:9 γεγεννημενος *rell* | γεγεννημενος [15%] § 3:9 γεγεννηται *rell* | γεγεννηται [16%] * 3:10 ποιων *rell* | 1 την A,C [18%] † 3:11 αγγελια *rell* | επαγγελια κC [10%] ‡ 3:13 μη f³⁵ A,B [93%] RP,HE,OC,TR,CP | και 1 κC [7%] [NU]ECM § 3:13 μου f³⁵ [88%] RP,HE,OC,TR,CP | — καA,B,C [12%] NU * 3:14 τον αδελφον f³⁵ C (80.5%) RP,HE,OC,TR,CP | 12 αυτου (14.7%) | — καA,B (3.8%) NU | three other variants (1%) † 3:15 εαυτω f³⁵ καA,C [70%] RP,HE,OC,CP | αυτω B [30%] TR,NU ‡ 3:16 τιθεναι f³⁵ [92%] RP,HE,OC,TR,CP | θειναι καA,B,C [8%] NU § 3:17 εχη *rell* | εχει [15%] * 3:17 θεωρη f³⁵ καA,B,C [47%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | θεωρει [53%] (An itacism? Θεωρη is parallel to εχη and κλειση; all are in the Subjunctive because of αν.) † 3:17 κλειση *rell* | κλεισει [14%] ‡ 3:17 μένει f³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | μενει [17%] | ambiguous καA,B,C [1%] | μενη [2%] § 3:18 μου f³⁵ [87%] RP,HE,OC,TR,CP | — καA,B,C [13%] NU * 3:18 τη f³⁵ A,B,C [85%] RP,HE,OC,CP,NU | — (κ) [15%] TR † 3:18 αλλ f³⁵ B,C [97.5%] RP,HE,OC,TR,CP | αλλα κα [2.5%] NU ‡ 3:18 εν f³⁵ καA,B,C [65%] RP,HE,OC,CP,NU | — [35%] TR § 3:19 και f³⁵ κC [93.6%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — A,B [6%] | αλλ [0.4%] * 3:19 γινωσκομεν f³⁵ [80%] RP,HE,OC,TR,CP | γνωσομεθα καA,B,C [17%] NU | γινωσκομεθα [1%] | three other variants [2%] † 3:19 πεισωμεν f³⁵ [43%] | πεισομεν καA,B,C [56%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | two other variants [1%] (The assuring is not automatic and is up to us—the Subjunctive is correct.) ‡ 3:19 τας καρδιας f³⁵ κC [97.8%] RP,HE,OC,TR,CP | την καρδιαν A,B [2.2%] NU § 3:20 καταγινωσκη *rell* | καταγινωσκει [24%] * 3:21 ημων f³⁵ κ^VC [97%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — A,B [3%] † 3:21 καταγινωσκη *rell* | καταγινωσκει A [29%] ‡ 3:21 ημων f³⁵ κ^VA [97.8%] RP,HE,OC,TR,CP | — B,C [2.2%] NU § 3:22 λαμβανομεν *rell* | λαμβανωμεν A [16%] * 3:22 παρ f³⁵ [91.5%] RP,HE,OC,TR,CP | απ καA,B,C [8.5%] NU

αὐτοῦ τηροῦμεν[†] καὶ τὰ ἄρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιούμεν. ²³ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, ἵνα πιστεύσωμεν[‡] τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν ἐντολήν.[§] ²⁴ Καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ. Ἐν^{*} τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν· ἐκ τοῦ Πνεύματος οὗ ἡμῖν ἔδωκεν.[†]

Various instructions

4

Test the spirits

¹ Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, ὅτι πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον. ² Ἐν τούτῳ γινώσκεται^{*} τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, ³ καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ[†] Ἰησοῦν Χριστὸν[‡] ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα[§] ἐκ^{*} τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν· καί, τοῦτό ἐστὶν τὸ τοῦ Ἀντιχρίστου, ὃ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται—καί, νῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστὶν ἡδη.

⁴ Ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ νενικήκατε αὐτούς, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. ⁵ Αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσίν· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσιν, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει. ⁶ Ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τὸν Θεὸν ἀκούει ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀκούει ἡμῶν—ἐκ τούτου γινώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.

Love one another

⁷ Ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν. ⁸ Ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. ⁹ Ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν· ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεός[†] εἰς τὸν κόσμον ἵνα ζήσωμεν δι’ αὐτοῦ. ¹⁰ Ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠγαπήσαμεν[‡] τὸν Θεὸν ἀλλ’ ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς—καὶ ἀπέστειλεν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἰλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. ¹¹ Ἀγαπητοί, εἰ οὕτως ὁ Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν.

As He is so are we in this world

¹² Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται. Ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν.[§] ¹³ Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν. ¹⁴ Καί, ἡμεῖς τεθεάμεθα καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ Πατὴρ ἀπέσταλκεν τὸν

[†] 3:22 τηροῦμεν *rell* | τηρῶμεν *KA* [10%]   [‡] 3:23 πιστεύσωμεν *f*³⁵ *B* (66.9%) *RP,HE,OC,TR,CP,NU* | πιστευωμεν *KA,C* (26.5%) | πιστευομεν (5.4%) | πιστευσομεν (1.2%)   [§] 3:23 εντολην *f*³⁵ [80%] *RP,HE,OC,CP* | 1 ημιν *KA,B,C* [20%] *TR,NU*   ^{*} 3:24 εν *f*³⁵ *κ* [30%] *CP* | και 1 *A,B,C^V* [70%] *RP,HE,OC,TR,NU* (Given John’s fondness for the conjunction, scribes could add it almost without thinking.)   [†] 3:24 ημιν εδωκεν *f*³⁵ *A,B* [75%] *RP,HE,OC,TR,NU* | 21 *κ* [25%] *CP*   ^{*} 4:2 γινωσκεται *f*³⁵ [67%] *RP,HE,CP* | γινωσκετε *A,B,C* [25%] *OC,TR,NU* | γινωσκομεν *κ* [8%] (Since most versions are based on *TR* or *NU*, we are used to the 2nd person, which may have contributed to the use of this passage as a ‘litmus’ test for demonization.)   [†] 4:3 ομολογει *f*³⁵ *κ* (73.5%) *RP,HE,CP* | 1 του *A,B* (24.2%) *OC,TR,NU* | omit sentence [homoioteleuton] (2%) | one other variant (0.2%)   [‡] 4:3 χριστον *f*³⁵ (91.4%) *RP,HE,OC,TR,CP* | — *A,B* (6%) *NU* | κυριον *κ* (alone) | omit sentence [homoioteleuton] (2%) | two other variants (0.4%)   [§] 4:3 εν σαρκι εληλυθοτα *f*³⁵ *κ* (94.8%) *RP,HE,OC,TR,CP* | — *A,B* (2.6%) *NU* | omit sentence [homoioteleuton] (2%) | three other variants (0.6%)   ^{*} 4:3 εκ *rell* | — [30%]   [†] 4:9 ο θεος *rell* | — [15%]   [‡] 4:10 ηγαπησαμεν *f*³⁵ *A* [98.2%] *RP,HE,OC,TR,CP* | ηγαπηκαμεν *B* [1.6%] *NU* | ηγαπησεν *κ*   [§] 4:12 τετελειωμενη εστιν εν ημιν *f*³⁵ (90.7%) *RP,HE,OC,TR,CP* | 3412 *A* (7.9%) *NU* | 1342 *κB* (0.8%) | three other variants (0.6%)

Υἱὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου. ¹⁵ Ὃς ἂν* ὁμολογήσῃ† ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ. ¹⁶ Καὶ ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν. Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει, καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ.‡ ¹⁷ Ἐν τούτῳ τετελείωται ἡ ἀγάπη μεθ’ ἡμῶν· ἵνα παρρησίαν ἔχωμεν§ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι καθὼς ἐκεῖνός ἐστιν καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

There is no fear in love

¹⁸ Φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ· ἀλλ’ ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει· ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ. ¹⁹ Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτὸν* ὅτι αὐτὸς πρῶτος† ἠγάπησεν ἡμᾶς.

²⁰ Ἐάν τις εἴπῃ ὅτι «Ἀγαπῶ τὸν Θεόν,» καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ,‡ ψεύστης ἐστίν. Ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ§ ὃν ἐώρακεν, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἐώρακεν πῶς* δύναται ἀγαπᾶν; ²¹ Καί, ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ’ αὐτοῦ· ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

5

Our faith overcomes the world

¹ Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται· καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γενησάντα ἀγαπᾷ καὶ* τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. ² Ἐν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν.† ³ Αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν, ⁴ ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Θεοῦ νικᾷ τὸν κόσμον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον· ἡ πίστις ἡμῶν.‡ ⁵ Τίς ἐστίν§ ὁ νικῶν τὸν κόσμον εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;

Receive the witness of God

⁶ Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι’ ὕδατος καὶ αἵματος,* Ἰησοῦς† Χριστός—οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ’ ἐν τῷ ὕδατι καὶ‡ τῷ αἵματι. Καὶ τὸ Πνεῦμά ἐστὶν τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστὶν ἡ ἀλήθεια· ⁷ ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες§—

* **4:15** αν f³⁵ κ,Α [92.5%] RP,HE,OC,TR,CP | εαν B [7.5%] NU † **4:15** ὁμολογήσῃ *rell* | ὁμολογήσει [16%] | ομολογή A [1%] | ὁμολογεί [1%] ‡ **4:16** αὐτῷ f³⁵ A [37%] OC,TR | 1 μένει κB [63%] RP,HE,CP,NU (Since the repetition of the verb is unnecessary, does it become the harder reading?) § **4:17** ἐχωμεν *rell* | ἐχομεν κ [12%] | σχωμεν [1%] * **4:19** αὐτον f³⁵ [84%] RP,HE,OC,TR,CP | — A,B [2.6%] NU | τον θεον κ048 [13.4%] † **4:19** πρωτος *rell* | πρωτον [15%] ‡ **4:20** μισεί f³⁵ 048 [74%] | μιση κA,B [26%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (The point of the argument hinges on the hating being fact, so the Indicative is correct.) § **4:20** αὐτου *rell* | — [1%] OC * **4:20** πως f³⁵ A,048 (95.8%) RP,HE,OC,TR,CP | ου κB (4.2%) NU * **5:1** και f³⁵ (κ)A,048 [98%] RP,HE,OC,TR,CP[NU]ECM | — B [2%] † **5:2** τηρωμεν f³⁵ κA [88%] RP,HE,OC,TR,CP | ποιωμεν B [11%] NU | τηρουμεν 048 [1%] ‡ **5:4** ημων f³⁵ κA,B (56.4%) RP,OC,TR,NU | υμων 048 (43.2%) HE,CP | — (0.4%) (John is making a general statement, that is properly inclusive—first person.) § **5:5** εστιν f³⁵ A,048 [88%] RP,HE,OC,TR,CP | δε 1 κ [12%] [NU]ECM | 1 δε B * **5:6** αιματος f³⁵ B (77.2%) RP,HE,OC,TR,CP,NU | 1 και πνευματος κA (14.2%) | πνευματος και 1 (4.8%) | πνευματος (3.2%) | two other variants (0.6%) † **5:6** ιησους f³⁵ κA,B [97%] RP,HE,OC,CP,NU | 1 ο [3%] TR ‡ **5:6** και f³⁵ κ [70%] RP,HE,OC,TR,CP | 1 εν (A)B [30%] NU § **5:7** μαρτυρουντες f³⁵ κA,B (99%) RP,HE,CP,NU | 1 εν τω ουρανῳ ο πατηρ ο λογος και το αγιον πνευμα και ουτοι οι τρεις εν ειπεν και τρεις εισιν οι 1 εν τη γη (1%) OC,TR—the (1%) breaks down like this: (61) [16th], (629) [14th], (918) [16th], 2318 [18th], 2473 [17th], wherein the cursives in ( ) all differ from each other; the two that agree verbatim with TR were probably copied from it. The only one that is clearly early enough to have served as TRs exemplar, 629, is far too different—it lacks the seven last words in TR, omits another five, changes five and adds two—19 out of 40 words is too much. (OC is in very small print.)

⁸ τὸ Πνεῦμά καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἶμα—καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν. ⁹ Εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μείζων ἐστίν· ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ ἣν* μεμαρτύρηκεν περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. ¹⁰ Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν ἑαυτῷ·† ὁ μὴ πιστεύων τῷ Θεῷ‡ ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν, ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ Θεὸς περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. ¹¹ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία· ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἡμῖν,§ καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ ἐστίν. ¹² Ὁ ἔχων τὸν Υἱὸν ἔχει τὴν ζωὴν· ὁ μὴ ἔχων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.

¹³ Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχετε,* καὶ ἵνα πιστεῦητε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.†

Our confidence

¹⁴ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παρρησία ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτόν· ὅτι ἐάν τι αἰτώμεθα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν. ¹⁵ Καὶ ἐὰν οἶδαμεν ὅτι ἀκούει ἡμῶν, ὃ ἐὰν‡ αἰτώμεθα, οἶδαμεν ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα ἃ ἠτήκαμεν παρ' § αὐτοῦ.

Sins not leading to death

¹⁶ Ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσῃ, καὶ δώσῃ αὐτῷ ζωὴν τοῖς ἁμαρτάνουσιν μὴ πρὸς θάνατον. Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον· οὐ περὶ ἐκείνης λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ.* ¹⁷ Πᾶσα ἀδικία ἁμαρτία ἐστίν, καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον.

¹⁸ Οἶδαμεν ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐχ ἁμαρτάνει· ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Θεοῦ τηρεῖ ἑαυτόν,† καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ.

¹⁹ Οἶδαμεν ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται.

Conclusion

²⁰ Οἶδαμεν δὲ‡ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἥκει καὶ δέδωκεν§ ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν* τὸν Ἀληθινόν·† καὶ ἐσμεν ἐν τῷ Ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ἡ ζωὴ ἡ ‡ αἰώνιος. ²¹ Τεκνία, φυλάξατε

* **5:9** ἦν **f**³⁵ [91%] RP,HE,OC,TR,CP | ὅτι **κ**A,B [9%] NU † **5:10** εαυτω **f**³⁵ **κ** [48%] TR,CP,NU | αυτω A,B [52%] RP,HE,OC ‡ **5:10** θεω *rell* | υιω A [11%] § **5:11** ο θεος ημιν **f**³⁵ B [24%] CP | 312 **κ**A [76%] RP,HE,OC,TR,NU

* **5:13** τοις πιστευουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ (-του υἱου 2.5%) τοῦ θεοῦ ἵνα εἰδῆτε (ἰδῆτε 7%) ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἐχετε (ἐχητε 7%) (ἐχετε αἰώνιον 2.5% TR) **f**³⁵ (89.9%) RP,HE,OC(TR)CP | ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν ἐχετε αἰώνιον (αἰώνιον ἐχετε **κ**) οἱ πιστευοντες (τοις πιστευουσιν **κ**B 1% NU) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ **κ**A,B (3.8%) (NU) | τοις πιστευουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ (4.7%) | ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν ἐχετε αἰώνιον (1.6%) † **5:13** καὶ ἵνα πιστεῦητε (πιστεῦσητε 10.2%, πιστευετε 2.4%) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ **f**³⁵ (90.3%) RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**A,B (4.4%) NU | part of a larger lacuna (5.2%) (The longer form does seem to be awkward—more than sufficient stimulus for Alexandrian editors to delete.) ‡ **5:15** εαν **f**³⁵ **κ** [86%] RP,HE,CP,NU | αν A,B [13%] OC,TR | — [1%] § **5:15** παρ **f**³⁵ A [95%] RP,HE,OC,TR,CP | απ **κ**B [4%] NU | — [1%] * **5:16** ἐρωτησῃ *rell* | ἐρωτησῇ [13%] | ἐρωτησῆτε [1%] † **5:18** εαυτον **f**³⁵ **κ** [92%] RP,HE,OC,TR,CP,ECM | αυτον A,B [8%] NU ‡ **5:20** οἶδαμεν δε *rell* | καὶ 1 A [15%] | 1 [11%] § **5:20** δεδωκεν *rell* | εδωκεν A [15%] * **5:20** γινωσκωμεν **f**³⁵ [66%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | γινωσκομεν **κ**A,B [34%] † **5:20** ἀληθινον *rell* | 1 Θεον A [24%] ‡ **5:20** ἡ ζωὴ ἡ **f**³⁵ [60%] HF | 2 **κ**A,B [26%] RP,OC,CP,NU | 12 [6%] TR | 23 [4%] | — [4%] (The omission of the second article could be an easy case of homoioteleuton. Why the 'Alexandrians' omitted the first article is hard to say, but that doesn't make them right.)

ἐαυτοὺς[§] ἀπὸ τῶν εἰδώλων. Ἀμήν.*[†]

---

§ 5:21 ἐαυτοὺς **f**³⁵ A,048 [75%] HE,OC,TR,CP | ἐαυτὰ **κ**B [25%] RP,NU — **κ**A,B (18%) NU   **† 5:21** The citation of **f**³⁵ is based on forty-three MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1248, 1249, 1503, 1548, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 204, 824, 1100 and 2554 are very pure representatives of **f**³⁵ in 1 John, with not a single variant, and so for the exemplars of 35, 1503, 1637, 1725, 1732, 1864, 1865, 1897 and 2723. For 204, 824, 1100 and 2554 to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. *ECM* collated 132 continuous text manuscripts (MSS) for 1 John, including some fragments, which number represents about 20% of the extant (known) MSS. By a careful comparison of *TuT* and *ECM* I believe we can arrive at some reasonably close extrapolations. Thus I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error will hardly exceed ±2%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error will rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of Family 35. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΙΩΑΝΝΟΥ Β΄

Salutation

¹ Ὁ πρεσβύτερος, ἐκλεκτῇ κυρίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ—καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλήθειαν—
² διὰ τὴν ἀλήθειαν,* τὴν μένουσαν ἐν ἡμῖν καὶ μεθ’ ἡμῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα.
³ Ἔσται μεθ’ ὑμῶν† χάρις, ἔλεος, εἰρήνη παρὰ‡ Θεοῦ Πατρὸς καὶ παρὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ,§ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ.

Walk in Christ’s commandments

⁴ Ἐχάρην λίαν ὅτι εὗρηκα ἐκ τῶν τέκνων σου περιπατοῦντας* ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ Πατρὸς. ⁵ Καὶ νῦν ἐρωτῶ σε, κυρία (οὐχ ὡς ἐντολὴν γράφων σοι καινὴν,† ἀλλ’‡ ἢν ἔχομεν§ ἀπ’ ἀρχῆς)· ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. ⁶ Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ—αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή,* καθὼς ἠκούσατε ἀπ’ ἀρχῆς, ἵνα† ἐν αὐτῇ περιπατῆτε.‡

Beware of deceivers

⁷ Ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσηλθόν§ εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί—οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος. ⁸ Βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν* ἃ εἰργασάμεθα,† ἀλλὰ μισθὸν πλήρη‡ ἀπολάβωμεν.§
⁹ Πᾶς ὁ παραβαίνων* καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ Θεὸν οὐκ ἔχει· ὁ δὲ† μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ,‡ οὗτος καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ἔχει. ¹⁰ Εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε

* **1:2** δια την αληθειαν *rell* | — [10%] [homoioteleuton] † **1:3** εσται μεθ υμων **f**³⁵ [48.5%] OC,CP(AV’s TR) | 12 ημων **κ**B,0232 [48%] RP,HE,TR,NU | υμιν [1.5%] | — A [2%] (I imagine that the difficulty arose from the use of the future indicative with the verb ‘to be’, when the optative or subjunctive would be expected. We expect “may mercy ... be with you,” not the affirmation that it will be. If “in truth and love” is understood as modifying the pronoun, then the use of the indicative is explained. Anyone who is in truth and love will have grace, mercy and peace. The 2nd person is presumably correct.) ‡ **1:3** παρα **f**³⁵ A,B,048,0232 [80%] RP,HE,OC,TR,NU | απο **κ** [20%] CP § **1:3** κυριου ιησου χριστου **f**³⁵ **κ** (91.6%) RP,HE,OC,TR,CP | 23 A,B,048,0232 (6.2%) NU | 32 (1.2%) | — (0.8%) (part of a larger omission—homoioteleuton) | one other reading (Is not the reading of the eclectic text inferior?) * **1:4** περιπατουντας *rell* | περιπατουντα [15%] † **1:5** γραφων σοι καινην **f**³⁵ B (73.8%) RP,HE,OC,CP | γραφω 23 (12.9%) TR | 312 **κ**A,048 (8.9%) NU | 3 γραφω 2 (3.6%) | four other variants (0.8%) ‡ **1:5** αλλ **f**³⁵ A,048 [85%] | αλλα **κ**B [15%] RP,HE,OC,TR,CP,NU § **1:5** εχομεν **f**³⁵ [32%] | ειχομεν (**κ**A)B,048 [68%] RP,HE,OC,TR,CP,NU [Understood as part of a parenthetical aside, the present makes good sense; render “(not as though writing a new commandment to you, but one that we have from the beginning)”.] * **1:6** εστιν η εντολη **f**³⁵ (**κ**)048 [85%] RP,HE,OC,TR,CP | 231 A,B,0232 [15%] NU † **1:6** καθως ηκουσατε απ αρχης ινα *rell* | 51234 [20%] | 123451 **κ**A,048^V,0232 [2%] ‡ **1:6** περιπατητε *rell* | περιπατετε [15%] | περιπατησητε **κ** § **1:7** εισηλθον **f**³⁵ [82%] RP,HE,OC,TR,CP | εξηλθον (**κ**A)B,048,0232 [18%] NU | one other variant * **1:8** απολεσωμεν **f**³⁵ (75.5%) RP,HE,OC,TR,CP | απολεσομεν (5.2%) | απολεσαμεν (0.4%) | απολεσητε A,B,048^V,0232^V (17.1%) NU | απολεσεται (0.4%) | απολητε (0.6%) | απολησθε **κ** (alone) | three other variants (0.6%) † **1:8** ειργασαμεθα **f**³⁵ (B) [82%] RP,HE,OC,TR,NU | 1 καλα [3%] CP | ειργασασθε **κ**A,048^V,0232^V [15%] ‡ **1:8** πληρη *rell* | πληρης [10%] § **1:8** απολαβωμεν **f**³⁵ (76.1%) RP,HE,OC,TR,CP | απολαβομεν (5.2%) | απολαβητε **κ**A,B,0232^V (17.9%) NU | απολαβετε (0.6%) | one other variant (0.2%) * **1:9** παραβαινων **f**³⁵ (99%) RP,HE,OC,TR,CP | προαγων **κ**A,B,048,0232 (1%) NU (Is not the ‘Alexandrian’ reading inferior?) † **1:9** δε **f**³⁵ [20%] | — **κ**A,B [80%] RP,HE,OC,TR,CP,NU (Would not John, a Jew, be more likely to write the conjunction?) ‡ **1:9** του χριστου **f**³⁵ (89.6%) RP,HE,OC,TR,CP | — **κ**A,B,048 (4.4%) NU | part of a larger omission—homoioteleuton (6%) (The ‘Alexandrian’ omission agrees nicely with their notions of style.)

αὐτὸν εἰς οἰκίαν· καὶ «Χαίρειν» αὐτῷ μὴ λέγετε· ¹¹ ὁ γὰρ λέγων[§] αὐτῷ* «Χαίρειν» κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς.

Farewell

¹² Πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, οὐκ ἐβουλήθην[†] διὰ χάρτου καὶ μέλανος, ἀλλ' [‡] ἐλπίζω ἐλθεῖν[§] πρὸς ὑμᾶς καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλῆσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν* ἢ πεπληρωμένη.[†]

¹³ Ἀσπάζεται σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς. Ἀμήν.[‡]

§ **1:11** γὰρ λεγων **f**³⁵ [93%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 **κA,B,048**^V [5%] NU | 2 [2%] * **1:11** αὐτω *rell* | — [30%] † **1:12** ἐβουληθην **f**³⁵ **κA,B,048** [70%] RP,HE,CP,NU | ηβουληθην [30%] OC,TR ‡ **1:12** ἀλλ **f**³⁵ [45%] | ἀλλὰ **κB** [45%] RP,HE,OC,TR,CP,NU | γὰρ A,048 [9%] | δε [1%] § **1:12** ἐλθειν **f**³⁵ (87.8%) RP,HE,OC,TR,CP | γενεσθαι **κA,B,048** (12.2%) NU * **1:12** ἡμων *rell* | υμων A,B [20%] † **1:12** ἡ πεπληρωμενη **f**³⁵ A,048^V [98.5%] RP,HE,OC,TR,CP | 21 B [1.5%] NU | 1 ἡν **κ** ‡ **1:13** ἀμην **f**³⁵ (89.4%) RP,HE,OC,TR,CP | — **κA,B,048** (8.8%) NU | ἡ χαρις μετὰ σου (0.4%) | ἡ χαρις μετὰ σου 1 (1.4%) [See the last footnote in Jude.]

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ΄

Salutation

¹ Ὁ πρεσβύτερος, Γαίῳ τῷ ἀγαπητῷ, ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

² Ἀγαπητέ, περὶ πάντων εὐχομαί σε εὐοδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐοδοῦται σου ἡ ψυχὴ. ³ Ἐχάρην γὰρ λίαν, ἐρχομένων ἀδελφῶν καὶ μαρτυρούντων σου τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ περιπατεῖς. ⁴ Μειζοτέραν τούτων* οὐκ ἔχω χαράν, ἵνα ἀκούω τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν† ἀληθείᾳ περιπατοῦντα.

Gaius is commended

⁵ Ἀγαπητέ, πιστὸν ποιεῖς ὃ ἐὰν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ εἰς τοὺς‡ ξένους. ⁶ οἱ ἐμαρτύρησάν σου τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας—οὓς καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τοῦ Θεοῦ, ⁷ ὑπὲρ γὰρ τοῦ ὀνόματος§ ἐξῆλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.* ⁸ Ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ἀπολαμβάνειν† τοὺς τοιούτους, ἵνα συνεργοὶ γινώμεθα‡ τῇ ἀληθείᾳ.

Diotrephes is criticized

⁹ Ἐγραψα§ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ’ ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν Διοτρεφῆς οὐκ ἐπιδέχεται ἡμᾶς. ¹⁰ Διὰ τοῦτο, ἐὰν ἔλθω, ὑπομνήσω* αὐτοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ, λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς. Καὶ μὴ ἀρκούμενος ἐπὶ τούτοις, οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τοὺς ἀδελφούς, καὶ τοὺς βουλομένους κωλύει, καὶ ἐκ† τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει.

Demetrius is commended

¹¹ Ἀγαπητέ, μὴ μιμοῦ τὸ κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν. Ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν· ὁ δὲ‡ κακοποιῶν οὐχ ἐώρακεν τὸν Θεόν. ¹² Δημητρίῳ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάντων—καὶ ὑπ’ § αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἶδαμεν* ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθὴς ἐστίν.

Farewell

¹³ Πολλὰ εἶχον γράφειν,† ἀλλ’ οὐ θέλω διὰ μέλανος καὶ καλάμου σοι γράψαι·‡ ¹⁴ ἐλπίζω δὲ εὐθέως ἰδεῖν σε,§ καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσομεν.*

* **1:4** τούτων *rell* | ταυτης [10%] † **1:4** ἐν **f**³⁵ **κ**048^V [97%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 τη **A,B,C**^V [3%] **NU** ‡ **1:5** εἰς τοὺς **f**³⁵ (90.1%) **RP,HE,OC,TR,CP** [2 (1.9%)] | τουτο **κA,B,C,048** (7.4%) **NU** | two other variants (0.6%) (Is the reading of the eclectic text not inferior?) § **1:7** ονοματος *rell* | 1 αὐτου [15%] (**AV**'s **TR**) * **1:7** ἐθνῶν **f**³⁵ (88.3%) **RP,HE,TR,CP** | ἐθνικῶν **κA,B(C)048** (11.7%) **OC,NU** † **1:8** ἀπολαμβάνειν **f**³⁵ (91.8%) **RP,HE,OC,TR,CP** | υπολαμβάνειν **κA,B,C,048** (7.2%) **NU** | λαμβάνειν (0.6%) | two other variants (0.4%) ‡ **1:8** γινώμεθα *rell* | γενώμεθα 048 [30%] **CP** | γινομεθα **C** [3%] § **1:9** ἐγραψα **f**³⁵ **C** [88%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 τι **κA(B)** [2%] **NU** | 1 ἀν 048 [10%] * **1:10** υπομνήσω *rell* | υπομνησῶν **CP** † **1:10** ἐκ *rell* | — **κ**048 [20%] ‡ **1:11** δε **f**³⁵ [25%] **TR** | — **κA,B,C,048** [75%] **RP,HE,OC,CP,NU** (Would not John, a Jew, be more likely to write the conjunction?) § **1:12** ὑπ’ **f**³⁵ **A,B,048** [99%] **RP,HE,OC,TR,CP** | υπο **κC** [1%] **NU** * **1:12** οἶδαμεν **f**³⁵ (23%) **CP** | οἶδατε (61.5%) **RP,HE,OC,TR** | οἶδας **κA,B,C,048** (15.1%) **NU** | οἶδα (0.4%) (Soden mentions **K**^r once in 2 John but not at all in 3 John, when he definitely should have. In 3 John 12 *TuT* lists **ALL** 78 basic **f**³⁵ **MSS** (±0 to ±3) for οἶδαμεν, but Soden does not mention **K**^r in support of this variant. Since he doesn't mention **K**^r anywhere in 3 John, we should not trust his silence. The first person was unexpected and was changed to the expected second person—in the context I would say that the singular is a 'better' correction than the plural.) † **1:13** γράφειν **f**³⁵ [85%] **RP,HE,OC,TR,CP** | γράψαι σοι **κA,B,C(048^V)** [11%] **NU** | 1 σοι [4%] ‡ **1:13** σοι γράψαι **f**³⁵ [85%] **RP,HE,OC,TR,CP** | 1 γράφειν **κB,C** [3%] **NU** | γράφειν 1 **A,048** [8%] | 21 [4%] § **1:14** ἰδεῖν σε **f**³⁵ **κ** (95%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 21 **A,B,C,048** (4.8%) **NU** | 1 (0.2%) * **1:14** λαλήσομεν *rell* | λαλησῶμεν [20%] | λαλήσαι [1%] | λαλήσαι σοι [2%]

¹⁵ Εἰρήνη σοι. Ἀσπάζονται σε οἱ φίλοι. Ἀσπάζου τοὺς φίλους κατ' ὄνομα.[†]

[†] **1:15** ὄνομα *rell* | 1 ἀμην [13%] CP [See the last footnote in Jude.]

ΙΟΥΔΑ

Salutation

¹ Ἰούδας, Ἰησοῦ Χριστοῦ* δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ Πατρὶ ἡγιασμένοις† καὶ Ἰησοῦ Χριστῷ‡ τετηρημένοις, κλητοῖς· ² Ἐλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πληθυνθείη.

Why he is writing

³ Ἀγαπητοί, πᾶσαν σπουδὴν ποιούμενος γράφειν ὑμῖν περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας, § ἀνάγκην ἔσχον γράψαι ὑμῖν παρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι τῇ* ἀπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πίστει. ⁴ Παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι, οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρῖμα· ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριν† μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν καὶ τὸν μόνον Δεσπότην Θεόν, καὶ‡ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀρνούμενοι.

Examples from ancient history

⁵ Ὑπομνησαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότας ὑμᾶς § ἀπαξ τοῦτο, ὅτι ὁ Κύριος* λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν. ⁶ Ἀγγέλους τε† τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἐαυτῶν ἀρχήν, ἀλλ'‡ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν. ⁷ Ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις—τὸν ὅμοιον τούτοις τρόπον § ἐκπορνεύσασαι καὶ ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἐτέρας—πρόκεινται δεῖγμα, πυρὸς αἰωνίου δίκην ὑπέχουσαι.

Evil men are in the church

⁸ Ὅμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι σάρκα μὲν μιαίνουσιν, κυριότητα δὲ ἀθετοῦσιν, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν. ⁹ Ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρινόμενος—διελέγετο περὶ τοῦ Μωσέως* σώματος—οὐκ ἐτόλμησεν κρίσιν ἐπενεγκεῖν† βλασφημίας, ἀλλ'‡ εἶπεν, «Ἐπιτιμήσαι σοι § Κύριος.» ¹⁰ Οὗτοι δὲ ὅσα μὲν οὐκ οἶδασιν βλασφημοῦσιν, ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίστανται

* **1:1** ἰησου χριστου **f**³⁵ **p**⁷² **κ**A,B (65.2%) **RP,HE,OC,TR,NU** | 21 (34.4%) **CP** | 2 (0.4%) † **1:1** ηγιασμενοι **f**³⁵ (90.8%) **RP,HE,OC,TR,CP** | αγαπημενοι **p**⁷² **κ**A,B (9.2%) **NU** [Is the Alexandrian variant not inferior?] ‡ **1:1** χριστω *rell* | χριστου (26.8%) | — (3%) § **1:3** σωτηριας **f**³⁵ (85.2%) **RP,HE,OC,TR,CP** | ημων 1 **p**⁷² **A,B** (10.6%) **NU** | υμων 1 (2.6%) | ημων ζωης (0.4%) | υμων ζωης (0.4%) | ημων 1 και ζωης **κ** (0.4%) | two others (0.4%) | **κ** has a conflation [The addition of the pronoun was a 'natural', but not necessary.] * **1:3** τη *rell* | — **CP** † **1:4** χαριν **f**³⁵ **κ**C (99.2%) **RP,HE,OC,TR,CP** | χαριτα **p**⁷² **A,B** (0.8%) **NU** [Another inferior Alexandrian variant; the proper form of the accusative is χαριν, occurring over 40 times in the NT. Χαριτα occurs only as an Alexandrian variant and even so only here and in Acts 24:27 (where they just dropped the sigma).] ‡ **1:4** δεσποτην θεον και **f**³⁵ (79.4%) **RP,HE,TR** | 1323 (2.6%) | 231 τον (4%) **CP** | 23 (0.6%) | 13 (**p**⁷²) **κ**A,B,C (13%) **OC,NU** | 1 **p**⁷⁸ (0.4%) [Is the Alexandrian variant not inferior?] § **1:5** υμας **f**³⁵ **κ**B (81.2%) **RP,HE,OC,TR,CP,[N]U** | — **p**⁷² **A,C** (17.2%) | ημας (1.6%) (N-A uses brackets, but UBS does not [corrected in the 4th ed.].) * **1:5** απαξ τουτο οτι ο κυριος **f**³⁵ (79.4%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 1235 (4.8%) | 21345 (5.4%) | 1234 θεος (0.6%) | παντα 3451 (3%) **[NU]** | παντα 351 **κ** (0.4%) | παντα 34 ιησους 1 (0.4%) | παντα 3 ιησους 1 (2%) | παντα 34 θεος 1 (1.2%) | 1 παντα 3 ιησους **A,B** (0.8%) | 1 παντα 34 θεος (1%) | 1 παντα 3 θεος χριστος **p**⁷² | five other variants (1%) [The Alexandrians really had fun with this one.] † **1:6** τε *rell* | δε **A** (10.2%) ‡ **1:6** αλλ **f**³⁵ **C** [50%] | αλλα **p**⁷² **κ**A,B [50%] **RP,HE,OC,TR,CP,NU** § **1:7** τουτοις τροπον **f**³⁵ (88.6%) **RP,HE,OC,TR,CP** | 21 **p**⁷² **κ**A,B,C (9%) **NU** | 1 (0.4%) | 2 (1.6%) | — (0.4%) * **1:9** μωσεως **f**³⁵ **A** (60%) **HE,OC,TR** | μωυσεως **p**⁷² **κ**B,C (38.8%) **RP,NU** | μωυσεος **CP** | ambiguous (1.2%) † **1:9** επενεγκειν *rell* | υπενεγκειν (11.4%) | εξενεγκειν (0.4%) ‡ **1:9** αλλ *rell* | αλλα **p**⁷² **A,B** (1%) **NU** § **1:9** σοι *rell* | σε (4.4%) **CP**

—ἐν τούτοις φθείρονται. ¹¹ Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ Κάϊν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορὲ ἀπώλυντο.

¹² Οὗτοί εἰσιν* ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι ἀφόβως,† ἐαυτοὺς ποιμαίνοντες· νεφέλαι ἄνυδροι, ὑπὸ ἀνέμων παραφερόμεναι·‡ δένδρα φθινοπωρινά, ἄκαρπα, δίς ἀποθανόντα§ (ἐκρίζωθέντα)· ¹³ κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἐαυτῶν αἰσχύνας· ἀστέρεις πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς* αἰῶνα τετήρηται.

¹⁴ Προεφήτευσεν δὲ καὶ τούτοις ἔβδομος ἀπὸ Ἀδάμ, Ἐνώχ,† λέγων· «Ἴδού, ἦλθεν Κύριος ἐν ἀγίαις μυριάσιν‡ αὐτοῦ ¹⁵ ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων καὶ ἐλέγξει§ πάντας τοὺς ἀσεβεῖς* αὐτῶν† περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν‡ ὧν ἐλάλησαν κατ’ αὐτοῦ—ἀμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς.» ¹⁶ Οὗτοί εἰσιν γογγυσταί, μεμψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ἐαυτῶν§ πορευόμενοι· καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν.

Exhortation

¹⁷ Ὑμεῖς δέ, ἀγαπητοί, μνήσθητε τῶν ῥημάτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ¹⁸ ὅτι ἔλεγον ὑμῖν ὅτι* ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ† ἔσονται ἐμπαῖκται κατὰ τὰς ἐαυτῶν ἐπιθυμίας‡ πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν. ¹⁹ Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες,§ ψυχικοί, πνεῦμα μὴ ἔχοντες.

²⁰ Ὑμεῖς δέ, ἀγαπητοί, τῇ ἀγιωτάτῃ ὑμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντες ἐαυτοὺς,* ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ προσευχόμενοι,† ²¹ ἐαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ τηρήσατε, προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

* **1:12** εἰσιν **f**³⁵ κ (85.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 οἱ **p**⁷²A,B (14.6%) NU [Is the Alexandrian variant not inferior?] † **1:12** αφοβως *rell* | ὑμιν 1 C (12.2%) CP ‡ **1:12** παραφερομεναι **f**³⁵ κA,C (87.6%) RP,HE,OC,CP,NU | παραφερομενοι **p**⁷²B (3.8%) | περιφερομεναι (4.6%) TR | φερομεναι (3%) | four other variants (1%) § **1:12** αποθανοντα *rell* | 1 και (15.8%) * **1:13** εις **f**³⁵ **p**⁷²κA,B,C (65%) RP,HE,CP,NU | 1 τον (35%) OC,TR † **1:14** ἐνωχ **f**³⁵ [70%] OC,TR,CP | ἐνωχ [30%] RP,HE,NU ‡ **1:14** αγιας μυριασιν **f**³⁵ A,B (90.2%) RP,HE,OC,CP,NU | 21 C (5.2%) TR | 12 αγγελων (2%) | 2 αγιων αγγελων κ (2%) | αγιων αγγελων 2 **p**⁷² | two other variants (0.4%) § **1:15** ελεγξει **f**³⁵ **p**⁷²κA,B,C (89.6%) RP,HE,OC,CP,NU | εξελεγξει (10.4%) TR * **1:15** παντας τους ασεβεις **f**³⁵ A,B,C (95.8%) RP,HE,OC,TR,CP | 13 (1.4%) | 23 (0.6%) | πασαν ψυχην **p**⁷²κ1852 (alone) NU | part of a larger omission (1.6%) [The reading chosen by NU is bad. Certain very evil persons have been rather graphically described in verses 4, 8 and 10-13. In verse 14 Jude introduces a prophecy “about these men”, the same ones he has been describing, and the quotation continues to the end of verse 15. Verse 16 continues the description of their perversity, but verse 17 draws a clear distinction between them and the believers that Jude is addressing. So, Enoch cannot be referring to “every soul”—the NU reading is clearly wrong, introducing an aberration on the flimsiest of evidence. In fact, Nestle²⁵ and UBS² stayed with the Majority, reading “all the ungodly”. UBS³ changes to “every soul”, without comment! Is this not a curious proceeding? The UBS editors reverse an earlier position, following just three MSS and the Sahidic version, and do not even mention it in their apparatus.] † **1:15** αυτων **f**³⁵ (80%) RP,HE,OC,TR,CP | — **p**⁷²κA,B,C (18.2%) NU | part of a larger omission (1.8%) ‡ **1:15** σκληρων *rell* | 1 λογων κC (14%) § **1:16** εαυτων **f**³⁵ C (49.4%) NU | αυτων κA,B (49.6%) RP,HE,OC,TR,CP | part of a larger omission **p**⁷² (1%) * **1:18** οτι **f**³⁵ **p**⁷²A,C (98.4%) RP,HE,OC,TR,CP,[N]U | — κB (1.6%) † **1:18** εν εσχατω χρονω **f**³⁵ (80.1%) RP,HE,OC,TR,CP | 12 χρονων (0.6%) | 12 τω 3 (1.2%) | επ 23 (0.4%) | επ εσχατου χρονου **p**⁷²B,C (1.4%) NU | επ εσχατου του χρονου κ(A) (5.2%) | επ εσχατου των χρονων (4.2%) | επ εσχατων των χρονων (5.8%) | three other readings (1%) ‡ **1:18** εαυτων επιθυμιας *rell* | αυτων 2 (3.4%) | 21 (5.8%) CP | 2 αυτων κ (3.4%) | two other variants (0.6%) § **1:19** αποδιοριζοντες *rell* | 1 εαυτους C (18.4%) * **1:20** τη αγιωτατη υμων πιστει εποικοδομουντες εαυτου **f**³⁵ (79.8%) RP,HE,OC,TR | 12 ημων 456 (5.6%) CP | 12456 (1.2%) | 561234 κA,B (10.2%) NU | 5612 ημων 4 C (3%) | 1 εαυτων 24 ανοικοδομεισθε **p**⁷² † **1:20** προσευχομενοι *rell* | 1 εαυτοις **p**⁷² (10%) (basically this same group omits the immediately following εαυτους)

22 Καὶ οὐς μὲν ἐλεεῖτε,‡ διακρινόμενοι·§ 23 οὐς δὲ ἐν φόβῳ σῶζετε, ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες,* μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα.

Doxology

24 Τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι αὐτοὺς† ἀπταιστούς,‡ καὶ στηῆσαι κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν ἀγαλλιάσει— 25 μόνῳ σοφῷ§ Θεῷ,* Σωτῆρι ἡμῶν,† δόξα καὶ‡ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία,§ καὶ* νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.†

‡ 1:22 ἐλεεῖτε f³⁵ (89.8%) RP,HE,OC,TR,CP | ἐλεατε κB (2%) NU | ἐλεγχετε A,C (8%) | — (p⁷²) § 1:22 διακρινόμενοι f³⁵ (89.8%) RP,HE,OC,TR,CP | διακρινομένους (p⁷²)κA,B,C (10.2%) NU [If the accusative were original, who would change it to nominative? Why? The Alexandrians either didn't understand, or didn't like, the original nominative and changed it to suit.] * 1:23 ἐν φόβῳ σῶζετε ἐκ (+του 10.4% OC,TR,CP) πυρὸς ἀρπάζοντες f³⁵ (81%) RP,HE,OC,TR,CP | 345612 C (2%) | 3456 (1.4%) | 3456 οὐς δε ἐλεατε (ἐλεεῖτε 1.6%; ἐλεγχετε 3.6%) 12 κA,B (10.4%) NU | a variety of confections (4.4%) | four other variants p⁷² (1%) (OC is in small print.) [Is the Alexandrian variant not inferior?] † 1:24 αὐτοὺς f³⁵ (67.6%) RP,HE,OC,TR,CP | υμᾶς κB(C) (29.8%) (the AV's TR)NU | ἡμᾶς A (1%) | — (1.4%) | — p⁷² is wild (Virtually all versions in English read 'you', but in the context 'them' makes good sense. Jude is assuring his readers that it is worth the effort to snatch people from the very jaws of hell (v. 23), because God is able to secure them (one's natural tendency would be to doubt that). In commenting the parable of the lost sheep, the Lord Jesus affirmed that "there will be more joy in heaven over one sinner who repents than over ninety-nine just persons who need no repentance." It seems that God gets special pleasure out of cheating the Lake. If υμᾶς were original, who would change it to αὐτοὺς?) ‡ 1:24 ἀπταιστούς *rell* | 1 καὶ ἀσπιλοὺς C (11.4%) | — p⁷² is wild § 1:25 σοφῷ f³⁵ (92%) RP,HE,OC,TR,CP | — p⁷²κA,B,C (8%) NU [Is the Alexandrian variant not inferior?] * 1:25 θεῷ *rell* | — (5.6%) CP † 1:25 ἡμῶν f³⁵ (78.4%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου 1 (p⁷²)κA^v,B,C (21.6%) NU ‡ 1:25 καὶ f³⁵ (88%) RP,HE,OC,TR,CP | — κA,B,C (12%) NU § 1:25 ἐξουσία f³⁵ (78.8%) RP,HE,OC,TR,CP | 1 πρὸ παντός τοῦ αἰῶνος κA,B,C (13%) NU | 1 πρὸ παντός αἰῶνος (8%) | — p⁷² [Is not the Alexandrian gloss obviously infelicitous?] * 1:25 καὶ *rell* | — (12.1%) † 1:25 The citation of f³⁵ for 2 & 3 John and Jude is based on forty-six MSS—18, 35, 141, 149, 201, 204, 328, 386, 394, 432, 444, 604, 664, 757, 824, 928, 986, 1072, 1075, 1100, 1247, 1248, 1249, 1503, 1548, 1628, 1637, 1725, 1732, 1754, 1761, 1768, 1855, 1864, 1865, 1876, 1892, 1897, 2221, 2352, 2431, 2466, 2554, 2587, 2626 and 2723—all of which I collated myself. 141, 204, 386, 824, 928, 1072, 1075, 1100, 1637, 1855, 1864, 2221, 2554 and 2723 are very pure representatives of f³⁵ in these three books, with not a single variant, and so for the exemplars of fourteen others. For all those MSS to have no variants after all the centuries of transmission is surely an eloquent demonstration of the faithfulness and accuracy of that transmission. Since these MSS come from all over the Mediterranean world (Sinai, Jerusalem, Patmos, Constantinople, Bucharest, Aegean, Trikala, Athens, Meteora, Sparta, Ochrida, Mt. Athos [nine different monasteries], Grottaferrata, Vatican, etc.) they are certainly representative of the family, giving us the precise family profile—it is reflected in the Text without exception. For Jude I used Tommy Wasserman's complete collation of over 500 MSS (*The Epistle of Jude: Its Text and Transmission*, Almqvist & Wiksell International, 2006), so I imagine the percentages given are very close to the true picture. For 2&3 John I used *ECM*, extrapolating from a comparison with *TuT*, which presumably allows a reasonably close approximation. So I venture to predict, if complete collations ever become available, that for any non-Byzantine variants listed with 5 to 1% support (in my apparatus) the margin of error should not exceed ±1%; for non-Byzantine variants listed with 10 to 6% support the margin of error should hardly exceed ±3%; where there is some division among the Byzantine witnesses the margin of error should rarely exceed ±10%. However, I guarantee the witness of f³⁵, that represents around 17% of the total of extant MSS for these books. Please see the last footnote for Matthew for further information.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ

Introduction

¹ Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ—ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. Καὶ ἐσήμανεν, ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ² ὃς ἐμαρτύρησεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ—ὅσα* εἶδεν, καὶ ἅτινά εἰσιν καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.†
³ Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας, καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα· ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

⁴ Ἰωάννης, ταῖς ἐπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ· Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ ὁ ὦν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπτὰ Πνευμάτων ἃ ἐστίν§ ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ⁵ καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ μάρτυς ὁ πιστός, ὁ πρωτότοκος ἐκ* τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

Τῷ ἀγαπήσαντι† ἡμᾶς καὶ λούσαντι‡ ἡμᾶς ἀπὸ§ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ— ⁶ καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν,* ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὐτοῦ—αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁷ Ἴδού, ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμός, καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν. Καὶ κόψονται ἐπ’ αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Ναί, ἀμήν.

⁸ «Ἐγὼ εἰμι τὸ Ἄλφα† καὶ τὸ Ὠ,»‡ λέγει Κύριος ὁ Θεός,§ «Ὁ ὦν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ Παντοκράτωρ.»

John is commissioned

* **1:2** οσα *rell* | 1 τε **M^{ep}** TR † **1:2** ειδεν και ατινα εισιν και α (ατινα **M^{d,e}**, -α **M^g**) χρη γενεσθαι μετα ταυτα (-μ. τ. **M^{ep}**) **f³⁵** **M^{a,1/6,d,e,g}** CP | 1 **M^{a,b,e,1/6,f,h,i}** **KA,C,RP,HE,OC,NU,TR** (The long form has attestation from all three main lines of transmission—**f³⁵** is solid, as are **d-e** and **g**; **h** goes with the bulk of the third line for the short form. *ειδεν* would be ‘He saw’, referring to Christ—compare 22:20—He is the one passing on the ‘revelation’; the whole book is what JESUS CHRIST is testifying, as an eye witness; I assume that early copyists missed the point, applying *ειδεν* to John, but then they couldn’t make sense of the full text and so proceeded to omit the awkward parts.) [Since modern critics often reason like early copyists, I suspect that this variant at the outset of the book pre-disposed them against **f³⁵** (= **M^c/K^r**).] ‡ **1:4** απο **f³⁵** **M^{d,e,2/3,g,hpt}** **p¹⁸** **KA,C,CP,NU** | 1 **θεου** **M^{a,b,e,1/3,fpt,hpt,i}** **RP,HE,OC** | 1 του **M^{fpt}** TR (OC is in small print.) (I would say that *θεου* was added to help the reader make the correct association; see the next note.) § **1:4** α εστιν **f³⁵** **M^{d,1/4,e,g,hpt,ipt}** **CP,TR** | 1 **M^{a,b,f,hpt,ipt}** **p¹⁸** **C,RP,HE,OC,NU** | των **M^d** **KA** (Render ‘the seven-fold Spirit that is’; απο ο ων ... και απο των επτα ... και απο ιησου ... presumably refers to the Trinity, so ‘the seven-fold Spirit’ refers to the Holy Spirit—if the Godhead can be three in one, why may not the Holy Spirit be seven in one? The grammatical anomaly of a plural subject with a singular verb may have given rise to the other variants.) * **1:5** εκ **f³⁵** **M^{d,1/4,e}** **CP,TR** | — **M^{a,b,d,e,1/4,f,g,h,i}** **p¹⁸** **KA,C,RP,HE,OC,NU** (The figure of death as a huge womb was too strong; by omitting the preposition the interpretation becomes ambiguous; ‘firstborn’ can receive the derived meaning of ‘boss’, or whatever. However, the point is precisely that Jesus Christ was the first one to be ‘born’ from that particular ‘womb’—but only the first!) † **1:5** τω αγαπησαντι **f³⁵** **M^{d,e}** **CP,TR** | 1 αγαπωντι **M^{a,f,gpt(pt),h,ipt(pt)}** **p¹⁸** **(KA,C,RP,HE,OC,NU)** | ος ηγαπησεν **M^b** ‡ **1:5** λουσαντι **f³⁵** **M^{a,d,1/4,ept,f,g,hpt,ipt}** **CP,RP,HE,OC,TR** | λουσαντι **M^{d,ept,g,1/4,hpt,ipt}** **p¹⁸** **KA,C,NU** | ελουσεν **M^b** § **1:5** απο **f³⁵** **M^{a,b,e,1/4,f,g,i}** **CP,RP,HE,OC,TR** | εκ **M^{d,e,h}** **p¹⁸** **KA,C,NU** * **1:6** βασιλειαν **f³⁵** **M^{a,b,e,1/6,f,g,h,i}** **p¹⁸** **KA,C,CP,RP,HE,OC,NU** | βασιλεις και **M^{a,1/6,d,e}** **TR** † **1:8** αλφα **f³⁵** **M^{a,b,d,2/3,e,1/3,f,h,1/4,i}** **KA,C,CP,RP,HE,NU** | Α **M^{d,1/3,e,2/3,g,h}** **OC,TR** ‡ **1:8** Ω **f³⁵** **M^{a,f,g,h,ipt}** **A,C,CP,RP,HE,OC,NU** | 1 αρχη και τελος **M^{b,e,i,1/4}** **KA,TR** | 1 η αρχη και το τελος **M^d** § **1:8** κυριος ο θεος *rell* | 21 TR

9 Ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ * ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ κοινωνὸς† ἐν τῇ θλίψει καὶ‡ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, § ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ* τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ.† 10 Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ καὶ ἤκουσα φωνὴν ὀπίσω μου, μεγάλην‡ ὡς σάλπιγγος, 11 λεγούσης, § «Ὁ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον καὶ πέμψον ταῖς ἐπτὰ* ἐκκλησίαις.† εἰς Ἐφεσον καὶ εἰς Σμύρναν καὶ εἰς Πέργαμον καὶ εἰς Θυάτειρα‡ καὶ εἰς Σάρδεις καὶ εἰς Φιλαδέλφειαν § καὶ εἰς Λαοδίκειαν.» 12 Καὶ ἐκεῖ* ἐπέστρεψα βλέπειν τὴν φωνὴν ἣτις ἐλάλει† μετ’ ἐμοῦ. Καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἐπτὰ λυχνίας χρυσᾶς, 13 καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἐπτὰ‡ λυχνίων ὅμοιον υἱῷ § ἀνθρώπου, ἐνδεδυμένον ποδήρη καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μαζοῖς* ζώνην χρυσῇ.† 14 Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ, καὶ αἱ τρίχες, λευκαὶ ὡσεὶ‡ ἔριον, λευκὸν ὡς χιών· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρός· 15 καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι. § καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν. 16 καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ αὐτοῦ* ἀστέρας ἐπτὰ, καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομφαία δίστομος ὅξεια ἐκπορευομένη· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ὁ † ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.

17 Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν ἔπεσα‡ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρός. Καὶ ἐπέθηκεν § τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χειρὰ* ἐπ’ ἐμὲ λέγων.† «Μὴ φοβοῦ. Ἐγὼ εἰμι ὁ Πρῶτος καὶ ὁ Ἑσχάτος, 18 καὶ ὁ ζῶν—καὶ ἐγενόμην νεκρός, καὶ ἰδοὺ, ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν·‡ καὶ ἔχω τὰς κλεῖς § τοῦ Θανάτου καὶ τοῦ Ἄδου.* 19 Γράψον οὖν† ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσιν, καὶ ἃ μέλλει γενέσθαι‡ μετὰ ταῦτα. 20 Τὸ μυστήριον τῶν ἐπτὰ ἀστέρων ὧν § εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἐπτὰ λυχνίας τὰς χρυσᾶς· οἱ

* 1:9 ο *rell* | 1 καὶ TR † 1:9 κοινωνος f³⁵ M^{a,f,g,h¹/₄,i} CP,RP,HF | συγκοινωνος M^{a¹/₆,b,d,e,h¹/₄} A(κC)OC,NU,TR ‡ 1:9 καὶ f³⁵ M^{a,b,d,f,h¹/₄,i} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 ἐν τῇ M^{e,g¹/₅} TR | 1 ἐν M^{h¹/₅} § 1:9 ἐν χριστῳ ἰησοῦ f³⁵ M^{a,b,f,g,h¹/₄,i} CP,RP,HF | 132 OC | 12 A | 3 χριστοῦ M^{d,e,h¹/₄} TR | 13 M^{hpt} κC,NU * 1:9 διὰ f³⁵ M^{a,e,fpt,g,h¹/₄,i} κ,CP,RP,HE,OC,TR | — M^{b,d,fpt,h} A,C,NU † 1:9 χριστοῦ f³⁵ M^{a,b,dpt,e²/₃,f,g,i} CP,RP,HE,OC,TR | — M^{dpt,e¹/₃,h} κA,C,NU ‡ 1:10 φωνὴν ὀπίσω μου μεγάλῃν f³⁵ M^{a,b,f,g,h¹/₄,i} CP,RP,HE,OC | 2314 M^{d,e,h} κC,NU,TR | 1423 (A)[7 other mss] § 1:11 λεγούσης f³⁵ M^{a,b,d,e¹/₆,f,h¹/₄,i} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 ἐγὼ το A καὶ το Ω ο *πρωτος* καὶ ο *εσχατος* καὶ M^{e,(g)} TR * 1:11 ἐπτα *rell* | — TR † 1:11 ἐκκλησίαις *rell* | 1 ταῖς ἐν ασία TR ‡ 1:11 εἰς θυατεῖρα *rell* | 1 θυατηρᾱ [16 assorted mss] | 1 θυατεῖραν M^{b³/₅,hpt} | 1 θυατηραν A,C | ἐν θυατεῖροις M^{ept} § 1:11 φιλαδέλφειαν f³⁵ M^{a²/₃,b,dpt,ept,f,gpt,h²/₃,i} CP,RP,HE,OC,NU,TR | φιλαδέλφειαν M^{a¹/₃,dpt,ept,gpt,h¹/₃,i¹/₄} κA,C * 1:12 ἐκεῖ f³⁵ M^{a,f,g,h¹/₄,i} CP,RP,HE,OC | — M^{b,d,e,h} κA,C,NU,TR (It was at that point that he turned.) (OC is in small print.) † 1:12 ἐλαλεῖ *rell* | ἐλάλησεν M^{e²/₃,g,h¹/₅} TR | λαλεῖ A | ἐλάλη [13 assorted mss] ‡ 1:13 ἐπτα f³⁵ M^{a,b,e¹/₄,f,g,hpt,i} κ,CP,RP,HE,OC,TR | — M^{d,e,hpt} A,C,NU § 1:13 υἱῳ f³⁵ M^{apt,d,e,h,ipt} A,C,CP,RP,OC,TR | υἱον M^{apt,b,f,g,ipt} κ,HE,NU * 1:13 μαζοῖς f³⁵ M^d A,CP [M^{ept} in comm] | μαστοῖς M^{a,b,e,f,h¹/₄,i} C,RP,HE,OC,NU,TR | μασθοῖς M^{d¹/₅,e¹/₄,g} κ (It is possible that μαζοῖς was more commonly used of males, and μαστοῖς of females; since the figure was clothed, the nipples would not be visible, so the point is presumably to give the position of the belt—across the middle of the chest [see 15:6].) † 1:13 χρυσῇν *rell* | χρυσᾶν κA,C,NU | three other spellings [6 mss] ‡ 1:14 ὡσεὶ f³⁵ M^{d,e²/₃(¹/₃),hpt,ipt} C,CP,TR | ὡς M^{apt,f,g,hpt,ipt} κA,RP,OC,NU | καὶ ὡς M^{apt,b} HF (Since ὡς occurs twice immediately following, and twice more in the next verse, there may have been an assimilating influence.) § 1:15 πεπυρωμένοι *rell* | πεπυρωμένης A,C,NU | πεπυρωμένῳ κ[+12 assorted mss] | six further spellings [11 mss] * 1:16 χειρὶ αὐτοῦ f³⁵ M^{b,d,e¹/₃,f,hpt,i¹/₄} κA,C,CP,OC,NU | 21 M^{a,g,h¹/₄,i} RP,HE,TR | 2 M^{e¹/₃(¹/₄)h¹/₃} † 1:16 ο *rell* | — M^{a¹/₆,d¹/₄,e¹/₃,g¹/₄,h¹/₃} ‡ 1:17 ἐπεσα f³⁵ M^{a³/₅,b,e²/₃,g,hpt,ipt} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | ἐπεσον M^{a²/₅,d,e¹/₃,f,hpt,ipt} § 1:17 ἐπεθηκεν f³⁵ M^{d,e,h¹/₄} κ,CP,TR | ἐθηκεν M^{a,b,f,g,h¹/₄,i} A,C,RP,HE,OC,NU * 1:17 χειρὰ f³⁵ M^{d,e} CP,OC,TR | — M^{a,b,f,g,h¹/₄,i} κA,C,RP,HE,NU (OC is in small print.) † 1:17 λεγὼν *rell* | 1 μοι M^{e²/₅} TR ‡ 1:18 ἀμην f³⁵ M^{a,b,d,e¹/₃,f,g,hpt,i} CP,RP,HE,TR | — M^{e²/₃,hpt} κA,C,OC,NU § 1:18 κλεῖς f³⁵ M^{a¹/₅,b,d,e,g,h²/₃,ipt} (A,C),RP,OC,NU,TR | κλειδας M^{a,e¹/₆,f,h¹/₃,ipt} κ,CP,HE * 1:18 θανάτου καὶ τοῦ ἀδου f³⁵ M^{a,b,d¹/₃,ept,f,g,h¹/₄,i} κA,C,CP,RP(HF)OC,NU | 4231 M^{d²/₃,ept,h¹/₄} TR † 1:19 οὖν *rell* | — M^{e²/₅} TR ‡ 1:19 γενέσθαι f³⁵ M^{d,ept,fpt,ipt} p^{98v} κC,CP,NU | γινεσθαι M^{a,b,ept,fpt,g,h¹/₄,ipt} RP,HE,OC,TR | γεινεσθαι A § 1:20

ἐπτὰ ἀστέρες ἄγγελοι τῶν ἐπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσιν, καὶ αἱ ἐπτὰ λυχνίαι* ἃς εἶδες ἐπτὰ† ἐκκλησίαι εἰσίν.

The seven letters

2

To EPHESUS

¹ »Τῷ ἄγγέλῳ τῆς ἐν Ἐφέσῳ* ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἐπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἐπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν·

² <Οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ τὸν κόπον,† καὶ τὴν ὑπομονὴν σου, καὶ ὅτι οὐ δύνη βαστάσαι κακοὺς. Καὶ ἐπείρασας‡ τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους εἶναι§ καὶ οὐκ εἰσίν, καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδεῖς· ³ καὶ ἐβάστασας καὶ ὑπομονὴν ἔχεις* διὰ† τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἐκοπίασας.‡

⁴ » Ἀλλὰ§ ἔχω κατὰ σοῦ ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆκας.* ⁵ Μνημόνευε οὖν πόθεν ἐκπέπτωκας† καὶ μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποιήσον· εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι ταχύ‡ καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς—ἐὰν μὴ μετανοήσης. ⁶ Ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν, ἃ κἀγὼ μισῶ.>

⁷ »Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. Τῷ νικῶντι δώσω§ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὃ ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ Παραδείσου* τοῦ Θεοῦ μου.†

To SMYRNA

⁸ »Καὶ τῷ ἄγγέλῳ τῆς ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίας‡ γράψον· Τάδε λέγει ὁ Πρῶτος καὶ ὁ Ἑσχάτος, ὃς§ ἐγένετο νεκρὸς καὶ ἔζησεν· ⁹ <Οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ* τὴν θλῖψιν καὶ τὴν πτωχείαν (ἀλλὰ πλούσιος† εἶ), καὶ τὴν βλασφημίαν‡ τῶν λεγόντων Ἰουδαίους εἶναι ἑαυτοὺς καὶ οὐκ εἰσίν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ Σατανᾶ. ¹⁰ Μηδὲν φοβοῦ ἃ μέλλεις πάσχειν·§ Ἴδου δὴ,* μέλλει βαλεῖν† ὁ διάβολος ἐξ ὑμῶν‡ εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῆτε, καὶ ἔξετε θλῖψιν ἡμερῶν§ δέκα. Γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.>

* **1:20** αἱ ἐπτὰ λυχνίαι **f**³⁵ **M**^{b,d,e²/₃(¹/₃),hpt} (κ)CP,TR | 1312 **M**^{a,f,g,hpt,i} A(C)RP,HE,OC,NU † **1:20** ας εἶδες ἐπτὰ **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,d,e} CP,TR | 3 **M**^{a,f,g,h,i} κA,C,RP,HE,OC,NU | αἱ 3 **M**^{b,h¹/₄} * **2:1** ἐν ἐφέσῳ *rell* | ἐφεσίνης TR | ἐφεσίτων **M**^{e²/₅} | ἐκκλησίας 2 CP † **2:2** κόπον **f**³⁵ **M**^{d,e⁴/₄,i¹/₄} A,C,CP,NU | 1 σου **M**^{a,b,e,f,g,h,i} κ,RP,HE,OC,TR ‡ **2:2** ἐπείρασας *rell* | ἐπείρασω TR § **2:2** λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους εἶναι *rell* | 123 κA,C[+10 assorted mss]NU | φασκοντας 43 TR * **2:3** ἐβάστασας καὶ ὑπομονὴν ἐχεις **f**³⁵ **M**^{d,ept(pt),g,hpt} CP,TR | 3421 **M**^{a,b,f,hpt,i} [κ]A,C,RP,HE,OC,NU † **2:3** διὰ *rell* | καὶ 1 TR ‡ **2:3** καὶ οὐκ ἐκοπίασας **f**³⁵ **M**^{a,b,d,ept,f,gpt,hpt,i} κ,CP,RP,HE | 1 οὐ κεκοπιακας (A)C,NU | 1 οὐ κεκοπιακας OC | 1 κεκοπιακας **M**^{ept,g¹/₃} | κεκοπιακας 1 οὐ κεκοπιακας **M**^{hpt} TR § **2:4** ἀλλὰ **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g¹/₄,h¹/₃,i²/₃} κ,CP,RP,HE,OC,NU | ἀλλ **M**^{b¹/₅,d,e,g,h²/₃,i¹/₃} A,C,TR * **2:4** ἀφῆκας *rell* | ἀφῆκας κC,NU † **2:5** ἐκπέπτωκας **f**³⁵ **M**^{d,e,g,h¹/₃} CP,TR | πέπτωκας **M**^{a,b,f,h²/₃,i} (κ)A,C,RP,HE,OC,NU (They had not taken a sudden fall, they had drifted from their moorings, a process so gradual that it may go unnoticed for some time.) [It can happen to us too.] ‡ **2:5** ταχύ *rell* | — κA,C[+6 mss]NU | ταχει TR § **2:7** δώσω **f**³⁵ **M**^{e¹/₅} κ,CP | 1 αὐτῷ **M**^{a,b,d,e,f,g,h,i} A,C,RP,HE,OC,NU,TR (The pronoun is redundant.) * **2:7** μεσῶ τοῦ παραδείσου **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,b,d,e,h,i} CP,TR | τῷ παραδείσῳ **M**^{a,f,g} (κA,C)RP,HE,OC,NU † **2:7** μου **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h,i} CP,RP,HE,OC | — **M**^{d,e,i¹/₄} κA,C,NU,TR ‡ **2:8** ἐν σμύρνῃ ἐκκλησίας *rell* | 1 σμύρνης 3 A | 1 σμύρνην 3 κ^V | σμύρναϊων 3 **M**^{d²/₃} | 3 σμύρναϊων TR § **2:8** ὡς **f**³⁵ **M**^{a¹/₄,b,d,e,f³/₅,g,h,i} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | — **M**^{a,f²/₅,h¹/₄} * **2:9** τὰ ἔργα καὶ *rell* | — A,C,NU † **2:9** ἀλλὰ πλούσιος *rell* | 2 δε TR ‡ **2:9** βλασφημίαν **f**³⁵ **M**^{d,e,g} CP,TR | 1 ἐκ **M**^{a,b,f,h,i} A,C,RP,HE,OC,NU | 1 τὴν ἐκ κ § **2:10** πάσχειν **f**³⁵ **M**^{b,d,e,g,hpt} κA,C,CP,NU,TR | παθεῖν **M**^{a,f,hpt,i} RP,HE,OC * **2:10** δὴ **f**³⁵ **M**^{a,e¹/₄,f,i²/₃} CP,RP,HE,OC | — **M**^{b,d,e,g,h,i¹/₃} κA,C,NU,TR † **2:10** βαλεῖν **f**³⁵ **M**^{a²/₃,d,e¹/₃,f,g,h,ipt} CP,RP,HE,OC,TR | βαλλεῖν **M**^{a¹/₃,b,e²/₃,ipt} A(C)NU | βαλλεῖν βαλὼν κ ‡ **2:10** ὁ διάβολος ἐξ ὑμῶν *rell* | 3412 **M**^{ept} κ,TR § **2:10** ἡμερῶν **f**³⁵ **M**^{b,d,e,g,hpt} κA,C,CP,RP,NU,TR | ἡμέρας **M**^{a,f,hpt,i} HE,OC

11 »Ὁ ἔχων οὐς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. Ὁ νικῶν οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου.

TO PERGAMOS

12 »Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγάμῳ ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν ῥομφαίαν τὴν δίστομον τὴν ὀξεῖαν· 13 <Οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ* ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ. Καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου καὶ οὐκ ἠρνήσω τὴν πίστιν μου† ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς‡ Ἀντίπας ὁ μάρτυς μου ὁ πιστός,§ δὲς ἀπεκτάνθη παρ’ ὑμῖν, ὅπου ὁ Σατανᾶς κατοικεῖ.*

14 » Ἀλλ’† ἔχω κατὰ σοῦ ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν Βαλαάμ, ὃς ἐδίδαξεν‡ τὸν Βαλὰκ§ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ,* φαγεῖν εἰδωλόθυτα καὶ πορνεῦσαι. 15 Οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν τῶν† Νικολαϊτῶν ὁμοίως.‡ 16 Μετανόησον·§ εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι ταχὺ καὶ πολεμήσω μετ’ αὐτῶν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ στόματός μου.»

17 »Ὁ ἔχων οὐς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα* τοῦ κεκρυμμένου. Καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν† εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.

TO THYATIRA

18 »Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις‡ ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρός, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ· 19 <Οἶδά σου τὰ ἔργα—καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν διακονίαν§—καὶ τὴν ὑπομονήν σου· καὶ τὰ ἔργα σου* τὰ ἔσχατα πλείονα τῶν πρώτων.

20 » Ἀλλ’† ἔχω κατὰ σοῦ‡ ὅτι ἀφεῖς§ τὴν γυναῖκά σου* Ἰεζάβελ,† ἣ λέγει‡ ἐαυτὴν προφῆτιν καὶ διδάσκει καὶ πλανᾷ τοὺς§ ἐμοὺς δούλους πορνεῦσαι καὶ φαγεῖν εἰδωλόθυτα.* 21 Καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετανοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοήσai† ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς.‡ 22 Ἰδοὺ,§ βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην, καὶ τοὺς μοιχεύοντας

* 2:13 τα εργα σου και *rell* | 3124 [12 assorted mss] | — *M*^{hpt} *κ*A,C,NU † 2:13 μου *f*³⁵ *M*^{a,b,d,e,f,g,hpt,i} *κ*,CP,RP,HF | 1 και *M*^{hpt} A,C,OC,NU,TR (OC is in small print.) ‡ 2:13 εν αις *f*³⁵ *M*^{b,d,e,g,h^{1/3}} CP,RP,TR | 1 ταις *κ* | 2 *M*^{a,f,h^{1/3},i} HF,OC | — *M*^{h^{1/3}} A,C,NU § 2:13 πιστος *rell* | 1 μου A,C[+5 mss]NU | 1 οτι πας μαρτυς 1 *M*^e * 2:13 ο σατανας κατοικει *rell* | 312 TR † 2:14 αλλ *f*³⁵ *M*^{a^{1/6},b,d,e^{2/3},g,h,ipt} *κ*A,C,CP,RP,NU,TR | αλλα *M*^{a,e^{1/3},f,h^{1/4},ipt} HF,OC ‡ 2:14 εδιδασκεν *f*³⁵ *M*^{a,b,e^{1/4},f,g,h^{1/4},i} CP,RP,HF,OC | εδιδασκεν *M*^{d,e,h} *κ*A,C,NU,TR § 2:14 τον βαλακ *f*³⁵ *M*^{a,b,d,e^{1/4},f,g,h,i} CP,RP,HF,OC | τω 2 A(C),NU | εν τω 2 *M*^{ept} TR | εν τω βαλααμ 12 *M*^{e^{1/3}} | — *κ* [βαλαακ *M*^{a^{1/6},d^{1/5},e^{1/3},fpt,gpt,h^{1/6},i^{1/3}}] * 2:14 ισραηλ *f*³⁵ *M*^{d,e,h} *κ*A,C,CP,NU,TR | 1 και *M*^{a,b,f,gpt,h^{1/4},i} RP,HF,OC | 1 του *M*^{a^{1/6},gpt} † 2:15 των *f*³⁵ *M*^{a^{1/5},d,e,g,h,i^{1/3}} *κ*,CP,RP,OC[NU]TR | — *M*^{a,b,f,i^{2/3}} A,C,HF ‡ 2:15 ομοιως *rell* | ο μισω TR | ην μισω *M*^{e^{1/3}} | 1 ο μισω *M*^{e^{1/3}} | 1 ην μισω *M*^{e^{1/6}} | — [4 mss] § 2:16 μετανοησον *f*³⁵ *M*^{d,e^{2/3},hpt} *κ*,CP,TR | 1 ουν *M*^{a,b,e^{1/3},f,g,hpt,i} A,C,RP,HF,OC,NU * 2:17 φαγειν απο του μαννα *f*³⁵ *M*^{a^{1/6},d,e,g,h^{1/3},i^{1/3}} CP,TR | 341 *M*^b | 34 *M*^{a,f,h^{3/3},i^{2/3}} A,C,HF,OC,NU | 1 εκ 34 *κ* [+10 assorted mss] | 134 [4 mss] RP † 2:17 οιδεν *rell* | εγνω TR | ειδεν [12 assorted mss] ‡ 2:18 θυατειροις *rell* | θυατειρη *M*^{a^{1/3},i^{1/4}} | θυατηροις *M*^{d^{2/3},e^{1/3},i^{1/4}} | θυατιροις A,C | θυατηρη *M*^{g^{1/2}} § 2:19 την αγαπην και την πιστιν και την διακονιαν *rell* | 1235678 C[+4 mss] | 18342675 *M*^{e^{1/4}} | 12348675 TR | 12345 *κ*[+4 mss] * 2:19 σου *rell* | 1 και TR † 2:20 αλλ *f*³⁵ *M*^{d,e,f,g,h,ipt} *κ*C,CP,RP,TR | αλλα *M*^{a,b,h^{1/4},ipt} A,HF,OC,NU ‡ 2:20 σου *f*³⁵ *M*^{a,b,e^{2/3},f,g,h,i} A,C,CP,RP,HF,NU | 1 πολυ *M*^{e^{1/3}} *κ* | 1 πολλα *M*^d | 1 ολιγα OC,TR § 2:20 οτι αφεις *rell* | 1 αφιης *M*^{bpt,h^{1/4}} | 1 εας TR | 1 αφηκας *M*^{e^{1/5}} | — *M*^{e^{1/3}} * 2:20 σου *f*³⁵ *M*^{a,b,d,e^{1/5},f,h^{1/4},i^{2/3}} CP,RP,HF,OC | 1 την A | — *M*^{e,g,h,i^{1/3}} *κ*C,NU,TR (“your wife” is presumably the original; which means that the ‘messengers’ are men, not angels.) † 2:20 ιεζαβελ *rell* | ιεζαβηλ TR | ιαζαβελ *κ* ‡ 2:20 η λεγει *f*³⁵ *M*^{a,b,d,f,g,h^{1/3},i} CP,RP,HF,OC | την λεγουσαν *M*^{e,h^{2/3}} TR | 1 λεγουσα *κ*A,C,NU § 2:20 και διδασκει και πλανα τους *rell* | διδασκειν 3 πλανασθαι TR * 2:20 φαγειν ειδωλοθυτα *rell* | 21 *M*^{e^{1/5}} TR † 2:21 και ου θελει μετανοησαι *rell* | 1 ουκ ηθελησεν 4 A | — *M*^{e,h^{1/3}} *κ*,TR ‡ 2:21 αυτης *rell* | 1 και ου μετενοησεν *M*^{ept} TR | ταυτης *κ* § 2:22 ιδου *rell* | 1 εγω TR

μετ' αὐτῆς εἰς θλίψιν μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς.*
²³ Καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ· καὶ γνώσονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐρευνῶν† νεφροὺς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν.

²⁴ » Ὑμῖν δὲ λέγω, τοῖς‡ λοιποῖς τοῖς ἐν Θυατείροις—ὅσοι οὐκ ἔχουσιν τὴν διδαχὴν ταύτην,§ οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βαθέα* τοῦ Σατανᾶ, ὡς λέγουσιν—οὐ βαλῶ† ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος· ²⁵ πλὴν ὃ ἔχετε κρατήσατε ἄχρις‡ οὗ ἂν ἤξω.§
²⁶ Καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν· ²⁷ καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρᾷ· ὡς τὰ σκεύη τὰ κεραμικὰ* συντριβήσεται†— ²⁸ ὡς κἀγὼ εἴληφα παρὰ τοῦ Πατρός μου. Καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα τὸν πρωῒνον.›

²⁹ » Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

3

To SARDIS

¹ » Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ ἑπτὰ* πνεύματα τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας· «Οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι† ὄνομα ἔχεις ὅτι‡ ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ. ² Γίνου γρηγορῶν, καὶ στηρίσον§ τὰ λοιπὰ ἃ ἐμελλες ἀποβαλεῖν,* οὐ γὰρ εὔρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μου.†
³ Μνημόνευε οὖν πῶς εἴληφας καὶ ἤκουσας, καὶ τήρει‡ καὶ μετανόησον· ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσης ἤξω ἐπὶ σέ§ ὡς κλέπτῃς, καὶ οὐ μὴ γνῶς* ποίαν ὥραν ἤξω ἐπὶ σέ.
⁴ » Ἀλλ'† ὀλίγα ἔχεις ὀνόματα‡ ἐν Σάρδεσιν ἃ § οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν· καὶ περιπατήσουσιν μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν. ⁵ Ὁ νικῶν οὕτως* περιβαλεῖται† ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς

* **2:22** αὐτῆς **f**³⁵ **M**^{a,b,e¹/₃,f,g,h,i} **κ**C,CP,RP,HE,OC,NU | αὐτῶν **M**^{a¹/₆,d,e²/₃,h¹/₄,i¹/₄} **A**,TR (“HER” works—what is involved here is spiritual adultery.) † **2:23** ἐρευνῶν *rell* | ἐραυνῶν **A**,C,NU ‡ **2:24** τοῖς *rell* | 1 ἐν **κ** | καὶ **TR** § **2:24** ταύτην *rell* | 1 καὶ **TR** * **2:24** βαθέα **f**³⁵ **M**^{a,b,d¹/₄,f,g,h²/₃,i} **A**,C,CP,RP,HE,OC,NU | βαθη **M**^{d,e,h¹/₃} **κ**,TR † **2:24** βαλῶ **f**³⁵ **κ**,TR | βαλλῶ **M**^{a,b,d,e,f,g,h,i} **A**,C,CP,RP,HE,OC,NU (Representatives of **M**^{a,d,e,h,i} also have the future.) ‡ **2:25** ἀχρις [NU] *rell* | ἀχρι **κ**C,RP | ἐως **A** § **2:25** ἀν ἤξω **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,b,d,e,f³/₅,g,h,i} **κ**A,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | ἀνοίξω **M**^{a,f²/₅,g¹/₄,h¹/₄,i¹/₄} * **2:27** κεραμικὰ *rell* | κεραμεικὰ **M**^{a¹/₃,c¹/₅,d¹/₅,e¹/₆,f²/₃,h¹/₆,i¹/₄} † **2:27** συντριβήσεται **f**³⁵ **M**^{a,b,d,ept,f,g²/₃,hpt,i} **CP**,RP,HE,OC | συντριβεται **M**^{d¹/₅,ept,g¹/₃,hpt} **κ**A,C,NU,TR * **3:1** ἑπτὰ *rell* | — **TR** † **3:1** ὅτι *rell* | 1 τὸ **TR** ‡ **3:1** ὅτι **f**³⁵ **M**^{b,d,e,g,h²/₃} **κ**A,C,CP,RP,OC,NU,TR | καὶ **M**^{a,f,h¹/₃,i} **HF** § **3:2** στηρίσον **f**³⁵ **M**^{apt,f,hpt,ipt} **A**,C,RP,OC,NU | στηριξον **M**^{a¹/₆,b,d¹/₃,e} **κ**,CP,TR | στηριζων **M**^g | τηρήσον **M**^{a¹/₃,d²/₃} **HF** (The evidence for στηριζω is overwhelming against τηρεω; the aorist is stronger than the future.) * **3:2** ἐμελλες ἀποβαλεῖν **f**³⁵ (**CP**) | 1 ἀποβαλλεῖν **M**^{apt,f,ipt} **RP**,HF | ἡμελλες ἀποβαλλεῖν **M**^{apt,e¹/₃} | ἐμελλον ἀποθανεῖν **M**^{b,ept,hpt} (**κ**)**A**,C,NU | ἡμελλεν ἀποθανεῖν **M**^g | ἐμελλον ἀποθνήσκειν **M**^d **OC** | μελλει ἀποθανεῖν **TR** (‘throw’ is supported by **f**³⁵ **M**^{a,e¹/₃,f,i} [66%]; ‘die’ is supported by **M**^{b,d,ept,g,hpt} **κ**A,C [33%]; ‘throw away’ was possibly thought to be too harsh, but is presumably correct [the verb controls the person: “they die”; “you throw”]. The atticized form of the imperfect, η- [27%], loses to ε- [72%]. The aorist is supported by **f**³⁵ **M**^{b,ept,g,hpt} **κ**A,C; the present is supported by **M**^{a,d,ept,f,i}. Putting it all together, **f**³⁵ preserves the correct reading.) † **3:2** μου *rell* | — **M**^e **TR** ‡ **3:3** καὶ ἠκουσας καὶ τηρεῖ **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,b,d¹/₃,e,g,h,ipt} **κ**A,C,CP,RP,HE,NU,TR | 124 **M**^{d²/₃} | — **M**^{a,f,h¹/₄,ipt} | 123 τηρεν **OC** (**OC** is in small print.) § **3:3** ἐπὶ σε **f**³⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,hpt,i} **κ**,CP,RP,HE,OC,TR | — **M**^{d,ept,hpt} **A**,C,NU (**OC** is in small print.) * **3:3** γνῶς **f**³⁵ **M**^{d,e,f,gpt,h¹/₃,ipt} **A**,C,CP,RP,NU,TR | γνῶση **M**^{a,b,gpt,h²/₃,ipt} **κ**,HE,OC † **3:4** ἀλλ' **f**³⁵ **M**^{a,b,d,ept,f,g,hpt,i} **CP**,RP,HE | ἀλλὰ **M**^{hpt} **κ**A,C,OC,NU | — **M**^{ept} **TR** ‡ **3:4** ὀλίγα ἐχεις ὀνόματα **f**³⁵ **M**^{a,b,ept,fpt,g,h¹/₃,ipt} **CP**,RP,HE | 213 **M**^{d,ept,h²/₃} (**κ**)**A**,C,OC,NU | 132 **M**^{fpt,i¹/₄} | 213 καὶ **TR** § **3:4** α *rell* | οἱ **M**^{d,e,h¹/₃} * **3:5** οὕτως **f**³⁵ **M**^{a¹/₃,hpt,i¹/₄} **κ**(**A**)**C**,OC,NU | οὕτως **M**^{a²/₃,b,c¹/₅,d,e,f,g,hpt,i} **CP**,RP,HE,TR (οὕτως links ‘white’ in verse 5 to ‘white’ in verse 4—the three ancient versions got it right.) † **3:5** περιβαλεῖται *rell* | περιβαλλεῖται **CP** | περιβαλλεται **C** | περιβαλεῖτε **A**

Βίβλου τῆς Ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω‡ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Πατρός μου καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.»

6 »Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

To PHILADELPHIA

7 »Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείας ἐκκλησίας γράψον· Τάδε λέγει ὁ Ἅγιος, ὁ Ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν* τοῦ† Δαυίδ, ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείσει‡ αὐτήν, εἰ μὴ ὁ ἀνοίγων,§ καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει.* 8 <Οἶδά σου τὰ ἔργα. Ἰδού, δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεωγμένην,† ἣν‡ οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου. 9 Ἰδού, δίδωμι§ ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Σατανᾶ, τῶν λεγόντων ἐαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ ψεύδονται—ἰδού, ποιήσω αὐτοὺς ἵνα ἤξουσιν* καὶ προσκυνήσωσιν† ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου καὶ γνῶσιν ὅτι‡ ἠγάπησά σε. 10 Ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου, κάγώ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἔρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

11 » »Ἐρχομαι§ ταχύ. Κράτει ὁ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου. 12 Ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στῦλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι. Καὶ γράψω ἐπ’ αὐτὸν* τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ μου—τῆς καινῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ καταβαίνει† ἐκ‡ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου—καὶ τὸ ὄνομά μου§ τὸ καινόν.»

13 »Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

To LAODICEA

14 »Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικείας ἐκκλησίας* γράψον· Τάδε λέγει ὁ Ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός, ἡ Ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ· 15 <Οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς εἶ οὔτε ζεστός. Ὁφελον ψυχρὸς ἦς ἢ ζεστός.† 16 Οὕτως, ὅτι χλιαρὸς εἶ, καὶ οὐ‡ ζεστὸς οὔτε ψυχρὸς,§ μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόματός

‡ 3:5 ὁμολογήσω *rell* | ἐξομολογησομαι TR [Compare Matthew 10:32.] § 3:7 φιλαδελφεια *f*³⁵ *M*^{apt,b²/₃,d,e³/₅,f²/₃,g¹/₄,hpt,i¹/₃} CP,RP,HE,OC,NU,TR | φιλαδελφια *M*^{apt,b¹/₃,d¹/₄,e²/₅,f³/₅,gpt,hpt,i²/₃} AC | φιλαδελφιας *M*^{g¹/₄} A * 3:7 κλειν *f*³⁵ *M*^{a,b,f,h²/₃,i²/₃} CP,RP,HE,OC,NU | κλιν *KA,C* | κλειδα *M*^{d,e,g,h¹/₃,i¹/₃} TR † 3:7 του *rell* | — A,C [+7 mss] NU ‡ 3:7 κλείσει *f*³⁵ *M*^{a,b,f(g),h,i} CP,RP,HE,OC,NU | κλισει *KA,C* | κλειει *M*^e TR | κλειων *M*^d § 3:7 αυτην ει μη ο ανοιγων (+και κλειων *M*^g) *f*³⁵ *M*^{a,fpt,g,h¹/₄,ipt} CP,RP,HE | και κλειων *M*^{b,dpt(pt),e,f¹/₄,hpt} *KA,OC,NU* | κλειων A | και κλειει *M*^{f¹/₄} C,TR (We are accustomed to the more balanced form, but the basic point remains the same.) * 3:7 ανοιξει *f*³⁵ *M*^{a,b,f,g,h,i} *KA,CP,RP,HE,OC* | ανοιγει *M*^e A,C,NU,TR | ανοιγων *M*^d † 3:8 ανεωγμενην *rell* | ηνεωγμενην *M*^{b,e¹/₃} *KA,NU* ‡ 3:8 ην *rell* | και *M*^{ept} TR § 3:9 διδωμι *rell* | διδω A,C,NU | δεδωκα *K* * 3:9 ηξουσιν *f*³⁵ *M*^{a¹/₆,d²/₃,e¹/₅,f²/₅,h¹/₃} *KA,C,CP,OC,NU* | ηξωσιν *M*^{a,b,c²/₅,d¹/₃,e,f³/₅,g,h²/₃,i} *RP,HE,TR* (One's first impression is that the three verbs controlled by ινα are parallel and should be in the same mode, namely subjunctive—γνωσιν is home free, προσκυνησωσιν has a heavy majority [including *f*³⁵] but with some dissent; with ηξωσιν the dissent becomes stronger, including ³/₅ of Family 35 [a preponderance of the better representatives read the indicative]. The generalized splitting suggests that the 'norm' of subjunctive with ινα was at work in the minds of the copyists, the more so since the other two verbs are in that mode; but the indicative isn't all that infrequent, and in this case presumably emphasizes certainty—they **will** come.) † 3:9 προσκυνησωσιν *f*³⁵ *M*^{a,b,d²/₃,e,f,g,h,i²/₃} *CP,RP,HE,TR* | προσκυνησουσιν *M*^{b¹/₅,d¹/₃,e¹/₅,h¹/₄,i¹/₃} *KA,C,OC,NU* ‡ 3:9 οτι *f*³⁵ *M*^{a,b,f,h¹/₄,i} *CP,RP,HE* | 1 εγω *M*^{d,e,g,h} *KA,C,OC,NU,TR* § 3:11 ερχομαι *f*³⁵ *M*^{a,b,d¹/₃,e,f,g,h,i} *KA,C,CP,RP,HE,OC,NU* | ιδου 1 *M*^{d²/₃} TR * 3:12 αυτον *rell* | αυτου CP | αυτω *M*^{d,ept} † 3:12 καταβαινει *f*³⁵ *M*^{a,b,d²/₃,e¹/₃,f,g,h¹/₃,i} *CP,RP,HE,OC* | καταβαινουσα *M*^{d³/₅,e²/₃,h²/₃} *KA,C,NU,TR* ‡ 3:12 εκ *f*³⁵ *M*^{a¹/₃,d,e,h,i³/₅} *KA,C,CP,RP,OC,NU,TR* | απο *M*^{a²/₃,b,f,g,h¹/₄,i²/₅} *HF* § 3:12 μου *f*³⁵ *M*^{a¹/₆,b,d,e,hpt,ipt} *KA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR* | — *M*^{a,e¹/₆,f,g,hpt,ipt} * 3:14 εν λαοδικεια (λαοδικια *KA,C*) εκκλησιας *rell* | 3 λαοδικεων TR † 3:15 οφελον ψυχρος ης η ζεστος *rell* | 12 ειης 45 TR | — *M*^{e¹/₃} A ‡ 3:16 ου *f*³⁵ *M*^{a,b,e¹/₃,f,g,hpt,i²/₃} *CP,RP,HE* | ουτε *M*^{d,e²/₃,hpt,i¹/₃} *KA,C,OC,NU,TR* § 3:16 ζεστος ουτε ψυχρος *rell* | 321 A,TR | ζεστρος 23 ει *K*

μου. 17 Ὅτι λέγεις,* «Πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς† χρεῖαν ἔχω,» καὶ οὐκ οἶδας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος—καί, ὁ ‡ ἐλεεινὸς καὶ πτωχὸς καὶ τυφλὸς καὶ γυμνός— 18 συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι χρυσίον παρ’ ἐμοῦ,§ πεπυρωμένον ἐκ πυρός, ἵνα πλουτήσης· καὶ ἱμάτια λευκά, ἵνα περιβάλη, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχὺνὴ τῆς γυμνότητός σου· καὶ κολλούριον* ἔγχρισον ἐπὶ† τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς. 19 Ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ ἐλέγχω καὶ παιδεύω· ζήλωσον‡ οὖν καὶ μετανόησον.

20 » Ὑποῦ, ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω. Ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, καὶ§ εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν καὶ δειπνήσω μετ’ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ’ ἐμοῦ. 21 Ὁ νικῶν δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ’ ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ Πατρὸς μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ.»

22 »Ὁ ἔχων οὖς ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.»

“The things that must happen after these”

4

1 Μετὰ ταῦτα εἶδον καὶ ἰδοῦ—θύρα ἀνεωγμένη* ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἦν ἤκουσα ὡς σάλπιγγος λαλούσης μετ’ ἐμοῦ, λέγουσα,† «Ἀνάβα ὧδε καὶ δείξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.»

The Throne Room

2 Καὶ‡ εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι καὶ ἰδοῦ, θρόνος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ (καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου§ καθήμενος) 3 ὁμοιος* ὁράσει λίθῳ, ἰάσπιδι καὶ σαρδίῳ,† καὶ ἴρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου, ὁμοία‡ ὁράσει§ σμαραγδίνῳ.* 4 Καὶ κυκλόθεν†

* 3:17 λέγεις f³⁵ M^{a,d¼,e,gpt,h¼,i²⁄³} κ,C,RP,HF | 1 οτι M^{b,d,e¼,f,gpt,h,i¹⁄³} A,C,OC,NU,TR † 3:17 ουδενος rell | ουδεν M^{e¼} A,C,NU ‡ 3:17 ο f³⁵ M^{a,b,e¼,f,g,h²⁄³,ipt} A,C,RP,HE,OC | — M^{a¼,d,e,h¹⁄³,ipt} κC,NU,TR § 3:18 χρυσιον παρ εμου f³⁵ M^{a,f,g,h²⁄³,i²⁄³} CP,RP,HF | 231 M^{d,e,h¹⁄³,i¹⁄³} κA,C,OC,NU,TR | 1 M^b * 3:18 κολλουριον f³⁵ M^{d¹⁄⁵,e¼} A(CP)[NU]TR | κουλουριον M^{d³⁄⁵} | κολλυριον M^{a,b,ept,f,g,h²⁄³,i} κC,RP,HE,OC (There are at least nine variants, but the only real question is whether to read a single vowel or a diphthong after the double lambda: for the diphthong—f³⁵ M^{a¹⁄⁵,d,ept,f¼,h¹⁄³} A; for the vowel—M^{a,b,ept,f,g,h²⁄³,i} κC.) † 3:18 εγχρισον επι f³⁵ CP | 1 M^{ept} TR | ινα εγχριση M^{a,b,f,ipt} RP,HE,OC | ινα εγχρισαι A,C | εγχρισαι M^{gpt} (κ)NU (There are over 25 variants; M^{d,ept,gpt,h,ipt} are badly splintered; but f³⁵ M^{d,e,g,h} agree in omitting ινα, which takes the subjunctive with it, which leaves the imperative in control.) ‡ 3:19 ζηλωσον f³⁵ M^{d,e,g,hpt} κ,C,RP,TR | ζηλευε M^{a,b,f,hpt,i³⁄⁵} A,C,0169,HE,OC,NU § 3:20 και f³⁵ M^{a,b,f,h¼,i²⁄³} κ,0169,C,RP,HE,OC[NU] | — M^{d,e,g,h,i¹⁄³} A,TR * 4:1 ανεωγμενη f³⁵ M^{a,b,d,e³⁄⁵,f,g,hpt,i} 0169,C,RP,HE,OC | ηνεωγμενη M^{e²⁄⁵,hpt} κA,NU,TR † 4:1 λεγουσα f³⁵ M^{a¹⁄⁵,d,e,h¼,i¹⁄³} CP,TR | και λεγουσης M^g | λεγων M^{a,b,f,h,i²⁄³} κA,0169,RP,HE,OC,NU (The subject of the verb is ‘voice’, feminine.) ‡ 4:2 και f³⁵ M^{b,d,e,g,h¹⁄³,i} CP,RP,OC,TR | — M^{a,f,h²⁄³,i¼} κA,0169,HE,NU (OC is in small print.) § 4:2 του θρονου f³⁵ M^{d,e,g¼,i¹⁄³} CP,TR | τον θρονον M^{a,b,f,g,h,i²⁄³} κA,0169,RP,HE,OC,NU * 4:3 ομοιος f³⁵ M^{a,b,d,e,f,gpt,hpt,i³⁄⁵} CP,RP,HE,OC | και ο καθημενος 1 M^{a¹⁄⁵,gpt,hpt,i¹⁄³} κA,0169,NU | και ο καθημενος ην 1 TR (I suppose the parenthetical observation that closes verse 2 got some copyists off the track, but it was the throne, not the One, that was like jasper.) † 4:3 σαρδιω rell | σαρδιω M^{e²⁄³} TR | σαρδειω M^{a¹⁄³} ‡ 4:3 ομοια f³⁵ M^{b,g} CP | ομοιος M^{d,e,fpt,hpt,i} A,NU,TR | ομοιως M^{a,fpt,hpt} RP,HE,OC (The adjective is modifying ‘rainbow’.) § 4:3 ορασει f³⁵ M^{b,d,e,fpt,g,hpt,ipt} A,C,NU,TR | ορασις M^{a,fpt,hpt,ipt} RP,HE,OC * 4:3 σμαραγδινω f³⁵ M^{d,e,fpt,g,h,i} A,C,NU,TR | σμαραγδινων M^{a,fpt} RP,HE,OC | σμαραγδω M^b † 4:4 και κυκλοθεν f³⁵ M^{a¼,b,e,f²⁄³,g,h²⁄³,i²⁄³} A,C,RP,OC,NU,TR | 1 κυκλω M^d | κυκλωθεν M^{a,f¹⁄³,h¹⁄³,i¹⁄³} HF (OC is in small print.)

τοῦ θρόνου θρόνοι‡ εἴκοσι τέσσαρες,§ καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἶδον* τοὺς† εἴκοσι τέσσαρας‡ πρεσβυτέρους καθημένους, περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ§ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. ⁵ Καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται ἄστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί.* καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ,† αἱ εἰσὶν‡ ἑπτὰ§ πνεύματα τοῦ Θεοῦ. ⁶ καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς* θάλασσα ὑαλίνη,† ὁμοία κρυστάλλῳ.‡

The four living beings

Καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα ὀφθαλμῶν, ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν. ⁷ Καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον§ τὸ πρόσωπον ὡς ἄνθρωπος,* καὶ τὸ τέταρτον ζῶον† ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ.‡ ⁸ Καὶ τὰ§ τέσσαρα ζῶα, ἐν καθ' ἓν αὐτῶν,* ἔχον† ἀνὰ πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμουσιν‡ ὀφθαλμῶν. Καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν, ἡμέρας καὶ νυκτός, λέγοντα·§ «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος.* Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος.»

The twenty-four elders

‡ 4:4 θρόνοι *rell* | θρόνους **M**^{b,h/3} *NU* § 4:4 εἴκοσι τέσσαρες **f**^{35/4} **M**^{apt,d/3,ept,f,hpt,i/3} *CP,RP,HE,OC,NU* | κδ' **f**³⁵ **M**^{apt,bpt,d/3,ept,gpt,hpt} | 1 καὶ 2 **M**^{bpt,d/3,gpt} *NA,TR* (The split in virtually every group suggests that some factor other than conviction as to the original form was at work [especially since there is no difference in meaning]; the distribution of MSS to the three variants is roughly 40:50:10% [the abbreviation loses 15 MSS below]; the economic factor behind the use of abbreviated forms for numbers and sacred names would presumably make itself felt when copies began to be proliferated, not when the Autographs were being penned; I conclude that the abbreviation is not original.) * 4:4 εἶδον **f**³⁵ **M**^{i/3} *CP,TR* | — **M**^{a,b,d,e,f,g,h,i/3} *A,RP,HE,OC,NU* (Are the elders to receive separate treatment, or not? Given their prominence in what follows, probably so. Verses 2-3 are without an independent verb, so it is about time. Note also that the definite article occurs with the first mention of the elders.) † 4:4 τοὺς *rell* | — **M**^{d/3,e/3,i/3} ‡ 4:4 εἴκοσι τέσσαρας **f**^{35/4} **M**^{apt,d/4,ept,f,h/3,ipt} *A,CP,RP,HE,OC,NU* | κδ' **f**³⁵ **M**^{apt,b,dpt,e/3,g} | 1 καὶ 2 **M**^{d/4,e/4,h} *TR* § 4:4 καὶ *rell* | 1 ἔσχον *TR* * 4:5 φωναὶ καὶ βρονταὶ *rell* | 321 *TR* † 4:5 αὐτοῦ **f**³⁵ **M**^{a,b,d,e/3,f,g/3,h/4,i} *CP,RP,HE* | — **M**^{e/3,g/3,h,i/4} *NA,OC,NU,TR* ‡ 4:5 αἱ εἰσὶν *rell* | α 2 **M**^{a/3,e/3} *NU* | α ἐστὶν *A* | *κ* omits ten words § 4:5 ἑπτὰ **f**³⁵ **M**^{a,b,e/3,f,g/3,h/3,i} *CP,RP,HE* | τὰ 1 **M**^{d,e/3,h/3} *A,OC,NU,TR* (Without the article the reference is presumably not to the Holy Spirit.) * 4:6 ὡς *rell* | — **M**^{e/3} *TR* | αὐτοῦ 1 **M**^g † 4:6 ὑαλινὴ *rell* | ὑελινὴ **M**^{a/6,b/5,c/4,ept,h/3} *CP* ‡ 4:6 κρυστάλλῳ **f**³⁵ **M**^{a/6,e/6,g/3,h/4} | κρυσταλλῶ **M**^{a,b,c3/7,d,e,f,g/3,h,i} *NA,CP,RP,HE,OC,NU,TR* (Although λλ→λ would presumably be easier as a transcriptional error than the reverse, in 21:12 John apparently invents the verb κρυσταλλίζω, spelling it with a single λ—I take it that he did the same thing with the noun, here and in 22:1, but the unusual spelling led copyists to ‘correct’ him, especially in a matter perceived to be of virtually no consequence.) § 4:7 ἔχον *rell* | ἔχων **M**^{a/4,b/3,d/3,e/3,f/3,g,h/3,i/2} *A,NU* * 4:7 το (-**M**^g) προσώπον ὡς ἄνθρωπος **f**³⁵ **M**^{d,e,g,h/3,i/3} *CP,TR* | 2 ἀνθρώπου **M**^{a,b,e/3,f,h/3,i/3} *RP,HE* | 123 ἀνθρώπου *A,OC,NU* | 123 ὁμοιον ἀνθρώπῳ *κ* † 4:7 ζῶον **f**³⁵ **M**^{a/5,d,e,g,h,ipt} *NA,CP,RP,OC,NU,TR* | — **M**^{a,b,e/3,f,h/4,ipt} *HF* ‡ 4:7 πετομένῳ *rell* | πετωμένῳ [15 assorted mss] *CP,TR* § 4:8 τὰ **f**³⁵ **M**^{a/3,b,d,fpt,g,h,i/3} *NA,RP,HE,OC,NU* | — **M**^{a/3,e,fpt,i/3} *CP,TR* * 4:8 ἐν αὐτῶν **f**³⁵ **M**^{d,e/3,g,hpt,i/3} *NA,CP,OC,NU* | 12 ἐστὼς **M**^b | 1 **M**^{a,e/3,f,i/3} *RP,HE* | εαυτο *TR* | 1 ἑκάστον **M**^{hpt} *κ* † 4:8 ἔχον **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d/3,e/3,f,h/4,i/3} *CP,RP,HE,OC* | ἔχων **M**^{a/5,bpt,e/3,g,h/3,i/3} *A,NU* | ἐχει **M**^d | εἶχον *κ,TR* | ἔχοντα **M**^{hpt} (The neuter singular is correct.) ‡ 4:8 γεμουσιν *rell* | γεμοντα **M**^{h/3} *TR* § 4:8 λεγοντα **f**³⁵ **M**^{h/3} *CP,TR* | λεγοντες **M**^{a,b,c/3,d,e,f,g,h/3,i} *NA,RP,HE,OC,NU* (The Subject of the participle is τὰ ζῶα, neuter, so the neuter form is correct, in spite of the slim attestation. It seems clear from verse 9 that it is only the four living beings who are repeating ‘holy’, but if copyists thought the elders were in chorus with the living beings, they would naturally change the gender to masculine. In spite of the split in **f**³⁵, most of the better representatives of the family attest the first variant.) * 4:8 ἅγιος (nine times) **f**³⁵ **M**^{a/3,b,f} (*κ*) *CP,HE* | ἅγιος (three times) **M**^{a/3,d,e,g,h,i} *A,RP,OC,NU,TR* (Surely it is more likely that ‘nine’ would be changed to ‘three’ than vice versa; in fact, try reading ‘holy’ nine times in a row out loud—it starts to get uncomfortable! Since in the context the living ones are repeating themselves endlessly, the ‘nine’ is both appropriate and effective; three ‘holies’ for each member of the Trinity.)

⁹ Καὶ ὅταν δώσιν† τὰ ζῶα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου,‡ τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ¹⁰ πεσοῦνται οἱ εἴκοσι τέσσαρες§ πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ προσκυνήσουσιν* τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ βαλοῦσιν† τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου λέγοντες· ¹¹ «Ἄξιός εἰ, ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Ἅγιος,‡ λαβεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ§ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου εἰσιν* καὶ ἐκτίσθησαν.»

5

The Lamb takes the scroll

¹ Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον, γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν,* κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτὰ. ² Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα† φωνῇ μεγάλῃ, «Τίς ἄξιός‡ ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ;» ³ Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο§ ἐν τῷ οὐρανῷ* οὐδὲ† ἐπὶ τῆς γῆς οὐδὲ‡ ὑποκάτω τῆς γῆς ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον οὐδὲ§ βλέπειν αὐτό. ⁴ Καὶ ἐγώ* ἔκλαιον πολὺ,† ὅτι οὐδεὶς ἄξιός εὐρέθη ἀνοῖξαι καὶ ἀναγνῶναι‡ τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

⁵ Καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι· «Μὴ κλαῖε· ἰδοὺ, ἐνίκησεν ὁ λέων ὁ § ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαβὶδ, ἀνοῖξαι* τὸ βιβλίον καὶ† τὰς ἑπτὰ σφραγίδας αὐτοῦ.» ⁶ Καὶ εἶδον‡ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων, Ἀρνίον ἐστηκός§—ὡς ἐσφαγμένον, ἔχον* κέρατα ἑπτὰ καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ, ἃ † εἰσιν τὰ ἑπτὰ‡ πνεύματα τοῦ Θεοῦ§ ἀποστελλόμενα* εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. ⁷ Καὶ ἦλθεν καὶ εἴληφεν† ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου.

A new song

† 4:9 δωσιν f³⁵ M^{a,b,e²/₅,f,h¹/₄,ipt} RP,HE,OC | δωσωσιν M^{ept,g} κ | δωσουσιν M^{a¹/₆,d,h,ipt} A,NU,TR | δωσει CP
‡ 4:9 του θρονου rell | τω θρονω κA[+6 mss]NU § 4:10 εικοσι τεσσαρες f^{35¹/₄} M^{apt,b,d¹/₄,ept,f,g¹/₃,hpt,ipt} κA,CP,RP,HE,OC,NU | κδ' f³⁵ M^{apt,d,ept,g²/₃,hpt} | 1 και 2 TR * 4:10 προσκυνησουσιν rell | προσκυνουσιν TR † 4:10 βαλουσιν rell | βαλλουσιν M^{e¹/₄,g¹/₃} κ,CP,TR ‡ 4:11 ο κυριος και ο θεος ημων ο αγιος f³⁵ M^{a,b,e¹/₅,f,h¹/₄,i²/₃} CP,RP,HE | 123456 M^{h¹/₃} A,NU | 12356 κ,OC | κυριε 456 M^{d,e²/₃,g,h¹/₃} | κυριε TR § 4:11 τα f³⁵ M^{d,e,h,i¹/₃} κA,C,POC,NU,TR | — M^{a,b,e¹/₄,f,g,h¹/₄,i²/₃} RP,HE * 4:11 εισιν f³⁵ M^{b,d,e,g,hpt,i¹/₃} CP,TR | ησαν M^{a,f,hpt,i²/₃} κA,RP,HE,OC,NU | ουκ ησαν M^{h¹/₃} * 5:1 εξωθεν f³⁵ M^{a,b,d,e²/₃,f,g,h,i} CP,RP,HE,OC | οπισθεν M^{e¹/₃} (κ)A,NU,TR † 5:2 κηρυσσοντα f³⁵ M^{d,ept,hpt} CP,TR | 1 εν M^{a,b,ept,f,g,hpt,i} κA,RP,HE,OC,NU ‡ 5:2 αξιος f³⁵ M^{ept,h} κA,CP,NU | 1 εστιν M^{a,b,d,ept,f,g,i} RP,HE,OC | εστιν 1 TR (Does the absence of the verb emphasize the adjective?) § 5:3 εδυνατο f³⁵ M^{a,b,d¹/₃,e²/₅,f,g¹/₃,hpt,ipt} κ,CP,RP,HE,OC,NU | ηδυνατο M^{d²/₃,ept,g²/₃,hpt,ipt} A,TR * 5:3 ουρανw f³⁵ M^{d,e,h²/₃} κA,CP,OC,NU,TR | 1 ανw M^{a,b,e¹/₄,f,g,h¹/₃,i} RP,HE † 5:3 ουδε f³⁵ M^{d,ept,g,h,i¹/₅} A,CP,NU,TR | ουτε M^{a,b,ept,f,h¹/₄,i²/₃} κ,RP,HE,OC ‡ 5:3 ουδε f³⁵ M^{d,ept,g,h,i¹/₅} A,CP,NU,TR | ουτε M^{a,b,ept,f,h¹/₄,i²/₃} RP,HE,OC | — M^{a¹/₆} κ § 5:3 ουδε f³⁵ M^{d,ept,hpt} CP,TR | ουτε M^{a,b,ept,f,g,hpt,i} κA,RP,HE,OC,NU * 5:4 εγω rell | — M^{ept} κ,NU | A omits the whole verse † 5:4 πολυ rell | πολλα TR | A omits the whole verse ‡ 5:4 και αναγνωναι f³⁵ M^{d¹/₅,e,g¹/₃,i¹/₃} CP,TR | — M^{a,b,d,e¹/₅,f,g²/₃,h,i²/₃} κ,RP,HE,OC,NU (The clause forces an awkward meaning upon βλέπειν αὐτο, which now must really mean 'look at it'.) § 5:5 ο rell | 1 ων M^{e¹/₄} TR | — M^{h²/₃} κ * 5:5 ανοιξαι f³⁵ M^{d,e,g,h} κA,CP,OC,NU,TR | ο ανοιγων M^{a,b,f,i} RP,HE † 5:5 και rell | 1 λυσαι κ,TR ‡ 5:6 ειδον rell | ιδον [22 assorted mss] | 1 και ιδου M^b CP,TR | ιδου και A § 5:6 εστηκος rell | εστηκως M^{b²/₅,e¹/₃,g¹/₄} κ * 5:6 εχον rell | εχων M^{d¹/₅,e¹/₄,g,h¹/₄} p²⁴κA,NU † 5:6 α f³⁵ M^{a,b,d,f,g,i} CP,RP,HE,OC | οι M^{e,h} κA,NU,TR (The gender agrees with 'horns', not 'eyes', which is unexpected.) ‡ 5:6 επτα rell [NU] | — M^{ept} A § 5:6 πνευματα του θεου rell | 231 M^{ept} TR * 5:6 αποστελλομενα f³⁵ M^{a,b,e¹/₄,f,i³/₄} CP,RP,HE,OC | τα 1 M^{e¹/₄,g,i¹/₅} | τα απεσταλμενα M^{d³/₄,ept} TR | απεσταλμενα M^{hpt} p²⁴κ | απεσταλμενοι A,NU † 5:7 ειληφεν rell | 1 το βιβλιον TR | add το βιβλιον at end of verse M^{ept}

8 Καὶ ὅτε ἔλαβεν τὸ βιβλίον τὰ τέσσαρα‡ ζῶα καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες§ πρεσβύτεροι ἔπεσον* ἐνώπιον τοῦ Ἀρνίου, ἔχοντες ἕκαστος κιθάρας,† καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, αἱ εἰσιν αἱ‡ προσευχαὶ τῶν ἁγίων. 9 Καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν λέγοντες· «Ἄξιός ἐστι λαβεῖν τὸ βιβλίον καὶ ἀνοῖξαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ· ὅτι ἐσφάγης, καὶ ἡγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς§ ἐν τῷ αἵματί σου ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους. 10 καὶ ἐποίησας αὐτοὺς* τῷ Θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς,† καὶ βασιλεύσουσιν‡ ἐπὶ τῆς γῆς.»

All the angels

11 Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ὡς§ φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν, κύκλω* τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων, 12 λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ· «Ἄξιόν ἐστιν τὸ Ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν τὴν δύναμιν καὶ† πλοῦτον καὶ σοφίαν καὶ ἰσχὺν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν καὶ εὐλόγιαν.»

Every creature

13 Καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ἐστίν‡ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς§ καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης (ἃ ἐστίν* καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς)—πάντας† ἤκουσα λέγοντας· «Τῷ καθήμενῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου‡ καὶ τῷ Ἀρνίῳ· ἡ εὐλογία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»§ 14 (Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα λέγοντα τὸ* Ἀμήν.) Καὶ οἱ† πρεσβύτεροι ἔπεσον‡ καὶ προσεκύνησαν.§

6

The Lamb opens the seals

The FIRST seal

1 Καὶ εἶδον ὅτι* ἤνοιξεν τὸ Ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν ἐπτὰ σφραγίδων,† καὶ ἤκουσα

‡ 5:8 τέσσαρα f^{35 2/5} M^{a,b,d,e,f,gpt,h,i} CP,RP,HE,OC,NU,TR | τέσσερα xA | δ' f^{35 3/5} M^{gpt} § 5:8 εικοσι τέσσαρες f^{35 1/4} M^{a 1/3,b,dpt,ept,f,gpt,hpt,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU,TR | κδ' f³⁵ M^{a 2/3,dpt,ept,gpt,hpt} * 5:8 επεσον rell | επεσαν M^{a 1/4,e 1/4,g} xA,OC,NU † 5:8 κιθαρς f³⁵ M^{d 1/3,e,g,ipt} CP,TR | κιθαραν M^{a,b,d 2/3,e 1/4,f,h,ipt} xA,RP,HE,OC,NU ‡ 5:8 αι f³⁵ M^{a 1/6,b 2/5,d,e,g,h,ipt} A,CP,OC,NU,TR | — M^{a,b 3/5,e 1/4,f,g 1/4,ipt} x,RP,HE § 5:9 τω θεω ημας f³⁵ M^{a,d,e 2/3,f,h,i 3/5} x,CP,RP,HE,OC,TR | 312 M^{b,g,i 2/5} | 3 M^{e 1/3} | 12 A,NU [Why do you suppose NU follows a single MS, of demonstrably inferior quality in Revelation (objectively so), against virtually all others (perhaps six scattered cursives have 'our' for 'us') plus lat,syr,bo? And why do the editors of modern versions follow their lead? Why? (Hoskier says the word was 'lost' in the transition from one column to the next—I don't have access to a facsimile of the codex to check it, but assuming that Hoskier is correct about the location then the omission was probably inadvertent, one of the many slips that disfigure the MS.) * 5:10 αυτους rell | ημας TR † 5:10 βασιλεις και ιερεις rell | βασιλειαν 23 M^{hpt} A,NU | βασιλιαν 2 ιερατειαν x ‡ 5:10 βασιλευσουσιν f³⁵ M^{apt,b,d 3/5,e 2/3,f 2/3,g,h 1/3,i} x,RP,HE,OC,NU | βασιλευουσιν M^{apt,d 2/5,e 1/3,f 1/3,g 1/4,h 2/3} A,CP | βασιλευσομεν TR § 5:11 ως f³⁵ M^{a,b,d 1/4,ept,f,g,hpt,i} x,CP,RP,HE,OC | — M^{d,ept,hpt} A,NU,TR * 5:11 κυκλω rell | κυκλοθεν TR † 5:12 και f³⁵ M^{a 1/6,d,e,h} xA,CP,NU,TR | 1 του M^{a,b,e 1/5,f,g,i} RP,HE,OC (OC is in small print.) ‡ 5:13 εστιν f³⁵ M^{b,d,e,h 1/4,i 1/3} CP,TR | — M^{a,f,g,h,i 2/3} xA,RP,HE,OC,NU § 5:13 επι της γης f³⁵ M^{a,b,e,f,g,h,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU | 13 M^{d,g 1/4} | εν τη γη M^{d 1/3,e 1/4} TR * 5:13 α εστιν f³⁵ M^{a 1/6,d 1/4,e,h 1/3,ipt} CP,TR | οσα 2 M^b | 2 M^{a,f,g,h 1/3,ipt} A,RP,HE,OC | — M^{d,h 1/3} x,NU † 5:13 παντας f³⁵ M^{a 2/3,d 1/4,ept,fpt,g,hpt,i 3/5} CP,RP,HE | και 1 M^{d 3/5} | παντα M^{a 1/5,ept,fpt,hpt,i 1/5} A,OC,NU,TR | παντα και M^{b,d 1/5} x ‡ 5:13 του θρονου f³⁵ M^{a 1/3,d,e,g 1/3,h,i 2/3} x,CP,RE,OC,TR | τω θρονω M^{a 2/3,b,f,g 2/3,i 1/3} A,HE,NU § 5:13 αμην f³⁵ M^{a,d,e,f,gpt,hpt,i} CP,RP,HE | — M^{b,e 1/6,gpt,hpt} xA,OC,NU,TR * 5:14 λεγοντα το f³⁵ M^{a,f,ipt} CP,RP,HE | ελεγεν 2 M^b | ελεγον 2 M^{g,i 1/4} | ελεγον M^{a 1/4,d,e,h} xA,OC,NU,TR (The participle is controlled by ηκουσα; the article should be read in any case.) † 5:14 οι rell | 1 εικοσι τεσσαρες TR ‡ 5:14 επεσον f³⁵ M^{a 2/3,d,e 3/5,f,h,i} CP,RP,HE | επεσαν M^{a 1/3,b,e 2/5,g,h 1/4,i 2/7} xA,OC,NU,TR § 5:14 προσεκυνησαν rell | 1 ζωντι εις τους αιωνας των αιωνων TR * 6:1 οτι f³⁵ M^{a,b,d 1/4,e 1/3,f,i 2/3} CP,RP,HE,OC | οτε M^{d,e 2/3,g,h,i 1/3} xA,C,NU,TR (Assimilation to the following seals?) † 6:1 επτα σφραγιδων f³⁵ M^{a,b,d 1/3,ept,f,g,h,i} A,CP,RP,HE,OC,NU | 2 M^{d 2/3,ept} TR | 1 x

ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λέγοντος, ὡς φωνή[‡] βροντῆς, «Ἔρχου.» ² Καὶ εἶδον καὶ ἰδού,[§] ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτὸν* ἔχων τόξον. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος· καὶ ἐξῆλθεν νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ.

The SECOND seal

³ Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν δευτέραν σφραγίδα[†] ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζώου λέγοντος, «Ἔρχου.» ⁴ Καὶ[‡] ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος, πυρρός,[§] καὶ τῷ καθημένῳ ἐπ’ αὐτὸν* ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἐκ[†] τῆς γῆς,[‡] ἵνα ἀλλήλους σφάξωσιν·[§] καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.

The THIRD seal

⁵ Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν τρίτην,* ἤκουσα τοῦ τρίτου ζώου λέγοντος, «Ἔρχου.» Καὶ εἶδον καὶ ἰδού,[†] ἵππος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτὸν[‡] ἔχων[§] ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. ⁶ Καὶ ἤκουσα* φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγουσαν· «Χοῖνιξ σίτου δηναρίου, καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς[†] δηναρίου· καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσης.»

The FOURTH seal

⁷ Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν τετάρτην, ἤκουσα φωνὴν[‡] τοῦ τετάρτου ζώου λέγοντος,[§] «Ἔρχου.» ⁸ Καὶ εἶδον καὶ ἰδού,* ἵππος χλωρός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ, ὄνομα αὐτῷ Θάνατος,[†] καὶ ὁ Ἄδης ἀκολουθεῖ[‡] μετ’ αὐτοῦ.[§] Καὶ ἐδόθη αὐτῷ* ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς, ἀποκτεῖναι[†] ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

The FIFTH seal

⁹ Καὶ ὅτε ἤνοιξεν τὴν πέμπτην σφραγίδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων[‡] τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν

[‡] 6:1 φωνη *rell* | φωνης **M**^{e2/3} TR | φωνην **x**[+12 assorted mss] | — **M**^{d2/3} transpose § 6:2 εἶδον (ιδον A,C) καὶ ἰδου **f**³⁵ **M**^{d,ept,h,i1/3} (A,C)CP,OC,NU | ἰδε καὶ ἰδου **M**^{a,b,e1/3,f,i1/3} RP,HF | βλεπε καὶ εἶδον καὶ ἰδου TR | ἰδε καὶ εἶδον (ιδον **M**^{g2/3}) καὶ ἰδου **M**^{g,i1/3} **x** (Note that **x** conflates the minuscule groups, so they must be older; the “Come!” was directed to the horse, not to John [since he was right there, there would be no need to address him with a thunderous roar]; each of the living beings called out a horse.) * 6:2 αὐτον *rell* | αὐτω TR † 6:3 δευτεραν (β’ **M**^{dpt}) σφραγίδα **f**³⁵ **M**^{a,d,e1/4,f,g,h2/3,i} CP,RP,HF,TR | 2 την 1 **M**^{b,e,h1/3} **x**A,C,OC,NU ‡ 6:4 καὶ *rell* | 1 ἰδε 1 εἶδον 1 ἰδου **M**^b | 1 ἰδε 1 ἰδον 1 ἰδου **x** | 1 βλεπε 1 TR § 6:4 πυρρος **f**³⁵ **M**^{a1/4,d1/3,ept,f2/3,hpt,i2/5} **x**C,CP,OC,NU,TR | πυρος **M**^{a,b,c1/4,d2/3,ept,f1/3,g,hpt,i3/5} A,RP,HF (πυρρος is the reading of all the more faithful members of **f**³⁵. As an unintentional error, ρρ→ρ would be much easier than ρ→ρρ.) * 6:4 αὐτον *rell* | αὐτω **M**^e TR † 6:4 εκ *rell* | απο **M**^{ept} TR | — **M**^{e1/3,g} A ‡ 6:4 γης **f**³⁵ **M**^{a,d,e1/2,f,g,h1/4,i} CP,RP,HF | 1 καὶ **M**^{b,e,h} **x**A,C,OC,NU,TR § 6:4 σφαξωσιν *rell* | σφαξουσιν A,C[+5 mss]NU | κατασφαξωσιν **M**^d * 6:5 την σφραγίδα την τριτην *rell* | 342 [6 mss]TR | — **M**^d alter and transpose † 6:5 εἶδον (ιδον A) καὶ ἰδου **f**³⁵ **M**^{d,ept,h,i1/3} (A,C)CP,OC,NU | ἰδε 23 **M**^{a,b,e1/3,f,i1/3} RP,HF | βλεπε 2123 TR | ἰδε 21 (ιδον **M**^{g2/3}) 23 **M**^{g,i1/3} **x** (**x** conflates again.) ‡ 6:5 αὐτον *rell* | αὐτω **M**^{e1/4} TR § 6:5 εχων *rell* | εχον [8 mss]CP * 6:6 ηκουσα *rell* | 1 ως **M**^{ept,fpt,h1/3} **x**A,C,OC,NU † 6:6 κριθης *rell* | κριθων **M**^{e,hpt} **x**A,C,NU ‡ 6:7 φωνην **f**³⁵ **M**^{d,e1/3(1/3)hpt} **p**²⁴**x**A,C,CP,OC,NU,TR | — **M**^{a,b,e1/3,f,g,hpt,i} C,RP,HF § 6:7 λεγοντος *rell* | λεγουσαν TR * 6:8 εἶδον (ιδον A,C) καὶ ἰδου **f**³⁵ **M**^{d,ept,h,i1/3} (A,C)CP,OC,NU | ἰδε 23 **M**^{a,b,ept,f,ipt} RP,HF | βλεπε 2123 TR | ἰδε 21 (ιδον **M**^g) 23 **M**^g **x** (**x** conflates again.) † 6:8 θανατος **f**³⁵ **M**^{hpt} **x**C,CP | ο 1 **M**^{a,b,d,e,f,g,hpt,i} RP,HE,OC[NU]TR | ο αθανατος A (The Text does not say that Hades was on a horse.) ‡ 6:8 ακολουθει **f**³⁵ **M**^{d,ept} CP,TR | ηκολουθει **M**^{a,b,e1/4,f,h,ipt} C,RP,HE,OC,NU | ηκολουθη **M**^{e1/4,g,i1/3} | ηκολουθι **x**(A) (John is stating a fact of human existence: Hades follows death—so it has been for 6000 years.) § 6:8 μετ αὐτου **f**³⁵ **M**^{d,ept,g,h1/5} A,C,CP,OC,NU,TR | αὐτω **M**^{a,b,ept,f,h2/5,i} **x**,RP,HF | οπισω αὐτου **M**^{h2/5} * 6:8 αὐτω **f**³⁵ **M**^{a,b,ept,f,g,h1/3,i2/3} CP,RP,HE,OC | αυτοις **M**^{d,ept,h2/3,i1/3} **x**A,C,NU,TR (It is death that does the killing; Hades just collects the dead.) † 6:8 επι το τεταρτον της γης αποκτειναι (C) *rell* | 612345 TR | 123 μερος 456 **M**^d ‡ 6:9 των ανθρωπων **f**³⁵ **M**^{e,h1/3} **x**(CP) | — **M**^{a,b,d,f,g,h2/3,i} A,C,RP,HE,OC,NU,TR (Animals also have souls, and they are excluded here.)

μαρτυρίαν τοῦ Ἀρνίου[§] ἣν εἶχον. ¹⁰ Καὶ ἔκραξαν* φωνῇ μεγάλῃ,† λέγοντες· «Ἔως πότε, ὁ Δεσπότης, ὁ ἅγιος καὶ‡ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκ[§] τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς;» ¹¹ Καὶ ἐδόθη* αὐτοῖς ἐκάστῳ† στολὴ λευκή,‡ καὶ ἔρρέθη αὐτοῖς ἵνα ἀναπαύσωνται[§] ἔτι χρόνον,* ἕως οὔ† πληρώσωσιν‡ καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν,[§] οἱ μέλλοντες ἀποκτενεσθαι* ὡς καὶ αὐτοί.

The SIXTH seal

¹² Καὶ εἶδον, καὶ† ὅτε ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν ἕκτην, καὶ‡ σεισμὸς μέγας ἐγένετο· καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο[§] ὡς σάκκος τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη* ἐγένετο ὡς αἷμα. ¹³ Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσον† εἰς τὴν γῆν, ὡς συκὴ βάλλει‡ τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου[§] σειομένη. ¹⁴ Καὶ ὁ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη, ὡς βιβλίον ἐλισσόμενον,* καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν.

¹⁵ Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ χιλιάρχοι καὶ οἱ πλούσιοι† καὶ οἱ ἰσχυροί,‡ καὶ πᾶς δοῦλος καὶ πᾶς ἐλεύθερος,[§] ἔκρυσαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων. ¹⁶ Καὶ λέγουσιν τοῖς ὄρεσιν καὶ ταῖς πέτραις· «Πέσετε* ἐφ’ ἡμᾶς καὶ κρύψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου† καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀρνίου. ¹⁷ ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ,‡ καὶ τίς δύναται σταθῆναι;»

7

Parenthesis

§ 6:9 του αρνιου f³⁵ M^{a,ept,f,g,i} C,RP,HE,OC | ιησου χριστου M^b | — M^{d,ept,h} A,C,NU,TR * 6:10 εκραξαν f³⁵ M^{a,b,f,g,i} A,C,C,RP,HE,OC,NU | εκραζον M^{d,e,h} TR † 6:10 φωνη μεγαλη f³⁵ M^{a¹/₅,d,e,g,h,i³/₅} A,C,C,RP,OC,NU,TR | φωνην μεγαλην M^{a,b,f,i²/₅} HF ‡ 6:10 και rell | 1 ο [10 assorted mss]OC,TR § 6:10 εκ f³⁵ M^{a,b,f,hpt,i} A,C,C,RP,HE,OC,NU | απο M^{d,e,g,hpt} TR * 6:11 εδοθη rell | εδωθη M^g | εδοθησαν TR † 6:11 αυτοις εκαστω f³⁵ M^{b,e,g,h,ipt} A,C,C,RP,OC,NU | 1 M^{a,f,ipt} HF | 2 αυτων M^d | εκαστοις TR | — (CP) [homoioteleuton] (OC is in small print.) ‡ 6:11 στολη λευκη rell | στολαι λευκαι TR | — (CP) § 6:11 αναπαυσωνται rell | αναπαυσονται M^{d¹/₄,ept,g²/₅} A,NU * 6:11 ετι χρονον f³⁵ M^{a,b,f,g,i³/₅} C,RP,HE | 12 μικρον M^{d,e,h³/₅,i¹/₃} (A)C,OC,NU,TR | επι 2 μικρον x (OC is in small print.) † 6:11 ου f³⁵ M^{d,e,i²/₅} C,TR | — M^{a,b,f,g,h³/₅,i³/₅} A,C,C,RP,HE,OC,NU | αν M^{h²/₅} ‡ 6:11 πληρωσωσιν f³⁵ M^{a,b,d¹/₃,e,f,g,h,i²/₅} R,HE,OC | πληρωσουσιν M^{d²/₃,e¹/₆,h¹/₅,i¹/₃} | πληρωθωσιν A,C,C,NU | πληρωσονται TR § 6:11 αυτων f³⁵ M^{b,d,e²/₃,g,h,i¹/₃} A,C,C,RP,OC,NU,TR | 1 και M^{a,e¹/₃,f,i²/₃} R,HE * 6:11 αποκτενεσθαι f³⁵ M^{a³/₅,d²/₃,e¹/₄,fpt,g,h¹/₃,i³/₅} C,RP,HE | αποκτενεσθαι M^{a¹/₄,b,e¹/₆,fpt,h¹/₅,i¹/₃} A,C,OC,NU | αποκτεινεσθαι M^{a¹/₆,d¹/₃,ept(e¹/₆)hpt,i¹/₅} A,TR (The single vowel is clearly stronger than the diphthong, and the single consonant than the double.) † 6:12 και f³⁵ M^{e²/₃} CP | — M^{a,b,d,e¹/₃,f,g,h,i} A,C,C,RP,HE,OC,NU,TR (The second και is emphatic.) ‡ 6:12 και rell | 1 ιδου A,TR § 6:12 μελας εγενετο f³⁵ M^{a,b,e¹/₅,f,g,i²/₃} A,C,RP,HE,OC | εγενετο μελας M^{a¹/₆,d,e,h,i¹/₃} A,C,NU,TR * 6:12 σελενη f³⁵ M^{a¹/₆,b,d¹/₄,e,h²/₅} C,TR | 1 ολη M^{a,d,e¹/₆,f,g,h³/₅,i} A,C,C,RP,HE,OC,NU † 6:13 επεσον rell | επεσαν A,C,OC,NU,TR ‡ 6:13 βαλλει f³⁵ M^{e,hpt,ipt} A,C,C,NU,TR | αποβαλλει M^d | βαλλουσα M^{b,g¹/₃} A,OC | βαλουσα M^{a,e¹/₄,f,gpt} R,HE (The present is stronger than the aorist.) § 6:13 μεγαλου ανεμου f³⁵ M^{d,e} C,TR | 21 M^{a,b,d¹/₄,e¹/₅,f,g,h,i} (A)A,C,C,RP,HE,OC,NU (A GREAT wind knocks down all figs.) * 6:14 ελισσομενον f³⁵ M^{a¹/₄,b,gpt,h¹/₃} A,C,C,RP,OC,NU | ελισσομενον M^{b¹/₄,d¹/₄,e²/₃} TR | ελισσομενος M^{a,e¹/₄,f,gpt,hpt,i²/₅} A,HE | ελισσομενος M^{d,i¹/₃} (The Ionic spelling need not detain us, but what of the gender? In the context the participle modifies ‘scroll’, not ‘sky’, so the neuter is correct.) † 6:15 οι χιλιαρχοι και οι πλουσιοι rell | 45312 M^{ept,h¹/₄} TR ‡ 6:15 και οι ισχυροι rell | 13 x | — M^{e¹/₃} | 12 δυνατοι TR § 6:15 πας ελευθερος f³⁵ M^{d,e,hpt,i¹/₃} C,TR | 2 M^{a,b,f,g,hpt,i²/₃} A,C,C,RP,HE,OC,NU | — x (Remember Granville Sharp; since ‘slave’ and ‘free’ obviously refer to distinct groups, the adjective should be repeated.) * 6:16 πεσετε rell | πεσατε M^{dpt,gpt,h¹/₃} A,OC | πεσεται M^{e¹/₃,i¹/₃} A,C † 6:16 του θρονου f³⁵ M^{a¹/₅,d,e,gpt,h,i²/₃} A,C,C,RP,OC,NU,TR | τω θρονω M^{a,b,f,gpt,i¹/₃} A,HE (As far as the speakers are concerned, the One on the throne is leaning forward, taking an active interest in the proceedings [scitivel].) † 6:17 αυτων rell | αυτων M^{hpt} A,C,NU

The sealed of Israel

¹ Καὶ* μετὰ τοῦτο† εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἐστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, μήτε ἐπὶ πάντῃ δένδρον. ² Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα§ ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα Θεοῦ ζῶντος. Καὶ ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, ³ λέγων· «Μὴ ἀδικήσητε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, ἄχρις οὔ* σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων† αὐτῶν.» ⁴ Καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν καὶ‡ τεσσαράκοντα τέσσαρες§ χιλιάδες, ἐσφραγισμένοι* ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ· ⁵ ἐκ φυλῆς Ἰούδα δώδεκα† χιλιάδες ἐσφραγισμένοι,‡ ἐκ φυλῆς Ῥουβὶμ§ δώδεκα* χιλιάδες,† ἐκ φυλῆς Γὰδ δώδεκα χιλιάδες, ⁶ ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Νεφθαλεὶμ‡ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Μανασσὴ δώδεκα χιλιάδες, ⁷ ἐκ φυλῆς Συμεὼν δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Λευὶ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Ἰσάχαρ§ δώδεκα χιλιάδες, ⁸ ἐκ φυλῆς Ζαβουλὼν δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Ἰωσήφ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Βενιαμὶν δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.*

A multitude from the Great Tribulation

⁹ Μετὰ ταῦτα εἶδον καὶ ἰδοὺ, ὄχλος πολὺς ὃν ἀριθμῆσαι† οὐδεὶς ἐδύνατο,‡ ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, ἐστῶτες§ ἐνώπιον τοῦ Θρόνου καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἀρνίου, περιβεβλημένοι* στολὰς λευκάς, καὶ φοίνικας† ἐν ταῖς

* 7:1 και rell | — M^{h1/4} A,C,NU † 7:1 τουτο f³⁵ M^{a,b,f,g,h,i} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | ταυτα M^{a1/6,d,e,i1/4} TR ‡ 7:1 παν f³⁵ M^{d,e,hpt} κ,C,POC,NU,TR | τι M^{a,b,f,g,hpt,i} C,RP,HF | — A § 7:2 αναβαινοντα rell | αναβαντα TR * 7:3 αχρις ου f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,h,i} CP,HE,OC,TR | 1 αν M^d | 1 κ | αχρι M^{ept,h1/4} A,C,NU | αχρι 2 RP † 7:3 μετωπων rell | μετοπων M^{a1/6,e1/3,h1/4,i1/3} CP ‡ 7:4 εκατον και f³⁵ M^{a2/5,b,f3/5,g1/4,hpt,i2/5} C,CP,RP,HF | 1 M^{a1/6,d1/3,ept,f1/4,gpt,h1/5,i1/5} κA,OC,NU | ρ' M^{a1/7,d2/3,e1/3,g1/4,h1/5,i1/3} TR | — M^{a1/3,e1/6,f1/6} § 7:4 τεσσαρακοντα τεσσαρες f³⁵ M^{apt,b,d1/3,ept,f,g,h,i3/5} (A)CP,RP,HE,OC | τεσσαρακοντα 2 (-2 κ) (κ)C,NU | μδ' M^{a1/7,d2/3,e1/3,g1/4,h1/5,i1/3} TR | — M^{a1/3,e1/6,f1/6} * 7:4 εσφραγισμενοι f³⁵ M^{d1/3,e,h,ipt} κA,C,CP,OC,NU,TR | εσφραγισμενων M^{apt,b,d2/3,f,g,ipt} RP,HF | — M^{a1/3,e1/6} (The nominative is presumably correct, the genitive being an assimilation to the same form earlier in the verse.) † 7:5 δωδεκα f³⁵ M^{apt,b,dpt,e2/3,f,hpt,i3/5} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | ιβ' f³⁵ M^{apt,dpt,e1/3,g,hpt,i2/5} TR ‡ 7:5 εσφραγισμενοι f³⁵ M^{a1/6,b,d,e,g2/3,h,ipt} κA,C,CP,OC,NU,TR | εσφραγισμεναι M^{a,e1/6,f,g1/3,ipt} RP,HF § 7:5 ρουβιμ f³⁵ M^{apt,b1/4,d,e,gpt,h1/3,ipt} RP,HF | ρουβειμ M^{b1/4,c1/3,fpt} | ρουβ(ε)ιν M^{a1/6,b1/3,f1/3,h1/3} CP | ρουβην M^{a1/4,f1/4,gpt,h1/3,ipt} κA,C,OC,NU,TR (Over half of the f³⁵ are from one monastery.) * 7:5 δωδεκα M^{a1/3,b,ept,f,hpt,ipt} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | ιβ' f³⁵ M^{a2/3,d,ept,g,hpt,ipt} TR (A similar statement obtains for all the following tribes.) † 7:5 χιλιαδες f³⁵ M^{a,b,d,e,f,g,h,i} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 εσφραγισμενοι M^{a1/9,e1/6} TR (This statement obtains for all the remaining tribes except the last, Benjamin, with the further exception that d, e, g^{pt} side with TR for Ruben [only].) ‡ 7:6 νεφθαλειμ rell | νεφθαλιμ [22 assorted mss]A,NU | νεφθαλι κ | νεφθαλιν C | νεφθαλημ [20 assorted mss] § 7:7 ισαχαρ rell | ισαχαρ [21 assorted mss]κA,OC,NU * 7:8 εσφραγισμενοι f³⁵ M^{a1/3,b,d,ept,f1/4,g1/4,h,i3/5} κA,C,CP,OC,NU,TR | εσφραγισμεναι M^{a2/3,e1/5,f,g,h1/4,i2/5} RP,HF | — M^{e1/3} † 7:9 αριθμησαι f³⁵ M^{a,b,d,e2/5,f,g,h1/3,i} CP,RP,HF | 1 αυτον M^{e3/5,g1/5,h2/3,i1/5} κA,C,OC,NU,TR ‡ 7:9 εδυνατο f³⁵ M^{a,f,g,hpt,i3/5} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | ηδυνατο M^{b,d,e,hpt,i2/5} TR § 7:9 εστωτες f³⁵ M^{a1/6,d1/3,e,ipt} κA,C,CP,NU,TR | εστωτας M^{a,b,d2/3,f,g,hpt,ipt} RP,HE,OC | εστωτων M^{e1/4,h1/3} C (The nominative is correct; it agrees with οχλος.) * 7:9 περιβεβλημενοι f³⁵ M^{d2/3,e,h1/3,ipt} CP,TR | περιβεβλημενους M^{a,b,d1/3,e1/4,f,g,h2/3,ipt} κA,C,RP,HE,OC,NU (The nominative is correct; it agrees with οχλος.) † 7:9 φοινικας f³⁵ M^{a,d,f,g3/5,i} κ,RP,HF | φοινικες M^{b,d1/4,e,g2/5,h} A,C,CP,OC,NU,TR (The accusative is correct, being the direct object of the implicit verb.)

χερσὶν αὐτῶν. ¹⁰ Καὶ κράζουσιν‡ φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, «Ἡ σωτηρία τῷ Θεῷ ἡμῶν[§] τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ,* καὶ τῷ Ἀρνίῳ.»

¹¹ Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἰστήκεισαν† κύκλῳ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἔπεσον‡ ἐνώπιον τοῦ θρόνου[§] ἐπὶ τὰ πρόσωπα* αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ, ¹² λέγοντες· «Ἀμήν· ἡ εὐλογία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.»

¹³ Καὶ ἀπεκρίθη εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέγων μοι, «Οὔτοι οἱ περιβεβλημένοι τὰς στολὰς τὰς λευκάς, τίνες εἰσίν, καὶ πόθεν ἦλθον;» ¹⁴ Καὶ εἶπον† αὐτῷ, «Κύριέ μου,‡ σὺ οἶδας.» Καὶ εἶπέν μοι· «Οὔτοί εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης, καὶ ἔπλυναν[§] τὰς στολὰς αὐτῶν καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰς* ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου. ¹⁵ Διὰ τοῦτό εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ. Καὶ ὁ καθημένος ἐπὶ τῷ θρόνῳ† σκηνώσει ἐπ’ αὐτούς. ¹⁶ Οὐ πεινάσουσιν ἔτι, οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι· οὐδ’ οὐ[§] μὴ πέση ἐπ’ αὐτοὺς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα· ¹⁷ ὅτι τὸ Ἀρνίον τὸ ἀνὰ μέσον τοῦ θρόνου ποιμαίνει* αὐτοὺς καὶ ὀδηγεῖ† αὐτοὺς ἐπὶ ζωῆς‡ πηγὰς ὑδάτων. Καὶ ἐξαλείψει ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ[§] τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.»

8

The SEVENTH seal

¹ Καὶ ὅτε* ἤνοιξεν τὴν σφραγίδα τὴν ἑβδόμην, ἐγένετο σιγὴ ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμίωριον. ² Καὶ εἶδον τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους οἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐστήκασιν, καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλπιγγες.

³ Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθεν καὶ ἐστάθη ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου,† ἔχων λιβανωτὸν χρυσοῦν. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα πολλὰ ἵνα δώσει‡ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου. ⁴ Καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ⁵ Καὶ εἴληφεν ὁ ἄγγελος τὸν λιβανωτὸν καὶ ἐγένετο αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐγένοντο

‡ 7:10 κράζουσιν *rell* | κράζοντες *TR* § 7:10 τῷ θεῷ ἡμῶν *rell* | τοῦ θεοῦ 3 *A* | 23 *M*^{e2/7} | — *TR*
 * 7:10 τῷ θρόνῳ *f*³⁵ *M*^{a,b,e2/5,f,gpt,hpt,ipt} *κA,C,RP,HE,NU* | τοῦ θρόνου *M*^{c1/3} *OC* | τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ ἡμῶν *M*^{a1/4,d,e2/7,gpt,hpt,ipt} *CP,TR* | τοῦ θρόνου θεῷ ἡμῶν *M*^{e2/7} (The Father is firmly seated, dative. Almost all of the *M*^{c1/3} are among the least faithful members of the family, but they are followed by *OC*.) † 7:11 εἰστήκεισαν *rell* | εἰστήκεσαν *TR* | ἰστήκεισαν *A* | εἰστήκισαν *C* | ἰστήκισαν *κ* | at least 10 further spellings
 ‡ 7:11 ἐπεσον *rell* | ἐπεσαν *M*^{a1/4,e1/4,g} *κA,C,OC,NU* § 7:11 θρόνου *f*³⁵ *M*^{a1/6,d,e,h,ipt} *κA,C,CP,RP,OC,NU,TR* | 1 αὐτοῦ *M*^{a,b,f,g,ipt} *HF* (Here is a clear example that *a,b,f,g,i* share a common influence, vouching for an infelicitous gloss.) * 7:11 τὰ πρόσωπα *rell* | πρόσωπον *M*^{e1/5} *TR* † 7:14 εἶπον *f*³⁵ *M*^{a,b,f,g,hpt,i} *CP,RP,HE* | εἰρηκα *M*^{d,e,hpt} *κA,OC,NU,TR* ‡ 7:14 μου *rell* | — *M*^{e1/3} *A,TR* § 7:14 ἐπλυναν *rell* | ἐπλάτυναν *M*^{a2/3}
 * 7:14 αὐτὰς *f*³⁵ *M*^{d,e,h,i1/4} *κA,CP,OC,NU* | — *M*^{a,b,f,g,i} *RP,HE* | στολὰς αὐτῶν *TR* (Another clear example of a common influence for *a,b,f,g,i*.) † 7:15 τῷ θρόνῳ *f*³⁵ *M*^{a,e2/7,f,g,ipt} *CP,RP,HE* | τοῦ θρόνου *M*^{a1/6,b,d,e,h,ipt} *κA,OC,NU,TR* (He is still firmly seated, dative.) ‡ 7:16 ἐτι *rell* | — *M*^{b,e2/3,h,i1/3} § 7:16 οὐδ’ οὐ *f*³⁵ *M*^{a,b,d1/4,e2/3,f,g,h2/3,i2/3} *CP,RP,HE,OC* | οὐδε *M*^{d,e1/3,h1/3,i1/3} *κA,NU,TR* * 7:17 ποιμαίνει *f*³⁵ *M*^{a,b,f,i2/5} *RP,HE,OC* | ποιμανει *M*^{a1/4,c1/3,d,e,g,h,i3/5} *κA,CP,NU,TR* (The better representatives of *f*³⁵ have the present tense.) † 7:17 ὀδηγεῖ *f*³⁵ *M*^{a,b,f,g,i2/5} *RP,HE* | ὀδηγήσει *M*^{c2/5,d,e,h,i3/5} *κA,CP,OC,NU,TR* (The better representatives of *f*³⁵ have the present tense.) ‡ 7:17 ζωῆς *rell* | ζωσας *M*^{e2/3,hpt} *TR* § 7:17 ἐκ *rell* | ἀπο *M*^d *κ,TR* * 8:1 ὅτε *rell* | ὅταν *A,C,NU* † 8:3 τοῦ θυσιαστηρίου *rell* | τοῦ θυσιαστηρίου *M*^{ept} *A,TR* | 1 θυσιαστηρίου *C* ‡ 8:3 δώσει *f*³⁵ *M*^{a2/5,b,d1/4,e1/3,f1/3,h1/3,i3/5} *κA,HE,OC,NU* | δωση *M*^{a3/5,b1/4,c1/4,d1/4,e2/3,f2/3,g,h1/3,i2/5} *CP,RP,TR* (The generalized splitting suggests that the ‘norm’ of subjunctive with *ὕνα* was at work in the minds of the copyists; but the indicative isn’t all that infrequent, and in this case presumably emphasizes certainty.)

φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ[§] καὶ σεισμός. ⁶ Καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας ἠτοίμασαν ἑαυτοὺς* ἵνα σαλπίσωσιν.

The FIRST trumpet

⁷ Καὶ ὁ πρῶτος[†] ἐσάλπισεν, καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν[‡] αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη·[§] καί, τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη* καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκάη.

The SECOND trumpet

⁸ Καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ὡς ὄρος μέγα[†] καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα. ⁹ Καὶ ἀπέθανεν τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων[‡] ἐν τῇ θαλάσῃ, τὰ ἔχοντα ψυχάς. Καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων διεφθάρησαν.[§]

The THIRD trumpet

¹⁰ Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας, καιόμενος ὡς λαμπάς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. ¹¹ Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ Ἄψινθος.* Καὶ ἐγένετο[†] τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων ὅτι ἐπικράνθησαν.

The FOURTH trumpet

¹² Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ἐπλήγη τὸ τρίτον τοῦ ἡλίου καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν· καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς,[‡] καὶ ἡ νύξ ὁμοίως.

¹³ Καὶ εἶδον καὶ ἤκουσα ἐνὸς ἀετοῦ,[§] πετομένου* ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ τρίς[†] «Οὐαί, οὐαί, οὐαί τοῖς κατοικοῦσιν[‡] ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων τῶν μελλόντων σαλπίζειν.»

9

The FIFTH trumpet

¹ Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεῖς τοῦ φρέατος τῆς Ἀβύσσου. ² Καὶ ἤνοιξεν τὸ φρέαρ τῆς Ἀβύσσου,* καὶ ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου καιομένης[†] καὶ ἐσκοτίσθη[‡] ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἄηρ ἐκ τοῦ καπνοῦ

§ 8:5 φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ f³⁵ M^{a1/2,d,e,ipt} CP,TR | 12543 M^{gpt} | 32145 M^{a,b,f,g1/3,h1/4,ipt} p¹¹⁵ x,RP,HE,OC,NU | 32541 M^{hpt} A * 8:6 εαυτους rell | αυτους xA,NU † 8:7 πρῶτος f³⁵ M^{a,b,e1/3,f,g,hpt,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU | 1 αγγελος M^{d,e2/3,hpt,i1/4} TR ‡ 8:7 εν rell | — M^e TR § 8:7 καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκαη rell | — TR * 8:7 καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκαη rell | — [15 assorted mss]CP † 8:8 μεγα f³⁵ M^{a,e2/7,f,g,i2/3} CP,RP,HE | 1 πυρι M^{b,d,e,h,i1/3} xA,OC,NU,TR (OC is in small print.) ‡ 8:9 κτισμάτων f³⁵ M^{a,d,ept,f,g,h1/4,i} CP,RP,HE | 1 τῶν M^{b,d1/5,ept,h,i1/4} x,OC,NU,TR § 8:9 διεφθάρησαν f³⁵ M^{d,e1/3,h1/4} x(A)CP,NU | διεφθαρη M^{a,b,e2/3,f,g,h,i} RP,HE,OC,TR (ad sensum, or not?) * 8:11 ὁ ἀψινθος rell | 2 M^{e2/3,g1/3} TR | ἀψινθιον x † 8:11 ἐγενετο rell | γινεται M^{ept} TR | λεγεται καὶ ἐγενετο x ‡ 8:12 ἡ ἡμερα (+ἵνα M^d) μὴ φαίνη (οὐκ ἐφαίνεν M^b) (φανη M^h xA,NU) τὸ τρίτον (τέταρτον A) αὐτῆς f³⁵ M^{b,d,e,h,ipt} (xA)CP(NU)TR | 567 (αὐτῶν M^{apt}) μὴ φανη 12 M^{a,f,g,ipt} RP,HE,OC § 8:13 αετου f³⁵ M^{a,b,e1/3,f,gpt,h,i2/3} p¹¹⁵ xA,CP,RP,HE,OC,NU | αγγελου M^{d,e2/3,gpt,i1/3} TR * 8:13 πετομενου rell | πετωμενου [24 assorted mss]TR † 8:13 τρις f³⁵ M^{d,e1/6,gpt} CP | — M^{a,b,e,f,gpt,h,i} xA,RP,HE,OC,NU,TR (Who would have added τρις; why?) ‡ 8:13 τοῖς κατοικοῦσιν f³⁵ M^{d,e,g2/3,h2/3,ipt} A,CP,RP,TR | τοὺς κατοικουντας M^{a,b,f,g1/3,h1/3,ipt} x,HE,OC,NU (The dative is presumably correct.) * 9:2 καὶ ἠνοιξεν τὸ φρεαρ τῆς ἀβυσσου f³⁵ M^{b,d,e,g,h,ipt} A,CP,RP,HE,OC,NU,TR | — M^{a,e1/3,f,h1/4,ipt} x (OC is in small print.) † 9:2 καιομενης f³⁵ M^{a,b,f,g,ipt} RP,HE,OC | μεγαλης M^{d,e,hpt,ipt} xA,CP,NU,TR | μεγαλης καιομενης M^{hpt} ‡ 9:2 ἐσκοτισθη rell | ἐσκοτωθη A,0207,NU

τοῦ φρέατος. ³ Καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς. ⁴ Καὶ ἐρρέθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀδικήσωσιν^S τὸν χόρτον τῆς γῆς οὐδὲ πᾶν χλωρὸν οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους μόνους* οἵτινες οὐκ ἔχουσιν τὴν σφραγίδα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.† ⁵ Καὶ ἐδόθη αὐταῖς[‡] ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτούς, ἀλλ' ἵνα βασανισθῶσιν^S μῆνας πέντε. Καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου ὅταν πληγῇ* ἄνθρωπον. ⁶ Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ζητοῦσιν† οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον, καὶ οὐ μὴ εὕρῃσουσιν[‡] αὐτόν· καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ φεύγεται^S ἀπ' αὐτῶν ὁ θάνατος.*

⁷ Καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς στέφανοι χρυσοῖ,† καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων. ⁸ Καὶ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν. ⁹ Καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς, καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἀρμάτων ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον. ¹⁰ Καί, ἔχουσιν οὐράς ὁμοίας σκορπίοις, καὶ κέντρα, καὶ[‡] ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. Ἐξουσίαν ἔχουσιν τοῦ^S ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε, ¹¹ ἔχουσαι βασιλέα ἐπ' αὐτῶν* ἄγγελον τῆς Ἀβύσσου—ὄνομα αὐτῷ Ἑβραϊστὶ Ἀββαδδὼν,† ἐν δὲ[‡] τῇ Ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει Ἀπολλύων.

¹² Ἡ οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν. Ἰδοὺ, ἔρχεται^S ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.

§ 9:4 ἀδικήσωσιν *rell* | ἀδικήσουσιν A,NU * 9:4 μόνους *f*³⁵ CP,TR | — *M*^{a,b,d,e,f,g,h,i} *KA*,RP,HE,OC,NU (The adjective emphasizes that it is only those without God's mark; all greenery has already been excluded, and here people with God's mark are expressly excluded.) † 9:4 αὐτῶν *f*³⁵ *M*^{a,b,e²/₃,f,g,h,i} CP,RP,HE,OC,TR | — *M*^{d,e¹/₃,h¹/₄} *KA*,NU ‡ 9:5 αὐταῖς *rell* | αὐτοῖς *M*^{e¹/₃,gpt} *KA*,NU § 9:5 βασανισθῶσιν *rell* | βασανισθῶσονται *M*^{e²/₃(¹/₆)} *KA*,NU * 9:5 πληγῇ *f*³⁵ CP | παῖση *M*^{a,b,d³/₅,e,f,g¹/₃,h,i} RP,HE,OC,NU,TR | πεσῇ *M*^{a¹/₆,b²/₇,g²/₃,h²/₇} *KA* (It is difficult to imagine medieval monks changing παῖση to πληγῇ; on what basis would they do so? On the other hand, the unfamiliar πληγῇ could be changed to παῖση, and even πεσῇ, early on [πλησσω having been used with the 2nd aorist in 8:12 above, the 1st aorist would be unexpected]. πλησσω is used for sudden, violent strikes, like from lightning or God's wrath; it is used expressly of a scorpion's sting in the 1st century AD [Sammelb.1267.6]. In this context πληγῇ is precisely appropriate, although the difference in meaning is slight.) † 9:6 ζητοῦσιν *f*³⁵ *M*^{a¹/₃,f¹/₃} CP | ζητήσουσιν *M*^{a²/₃,b,c¹/₅,d,e,f²/₃,g,h} *KA*,RP,HE,OC,NU,TR ‡ 9:6 οὐ μὴ εὕρῃσουσιν *f*³⁵ *M*^{a²/₃,ept,f,g¹/₃,h¹/₃,ipt} *KA*,CP,RP,HE,OC,NU | 12 εὕρησωσιν *M*^{a¹/₅,gpt} | 12 εὕρωσιν *M*^{b,d,ept,h¹/₃,ipt} A | οὐχ 3 *M*^{h¹/₄} TR § 9:6 φεύγεται *rell* | φεύγει *M*^{e²/₃,h²/₃} A,NU | φυγῇ κ * 9:6 ἀπ' αὐτῶν ὁ θάνατος *f*³⁵ *M*^{a,b,f,gpt,i} CP,RP,HE,OC | 3412 *M*^{d,e,h} *KA*,NU,TR | 12 *M*^{gpt} † 9:7 χρυσοῖ *f*³⁵ *M*^{a,f,g,i} 0207,CP,RP,HE | ὁμοιοὶ χρυσοὶ *M*^{b,d,e,h} A,NU,TR | ὁμοιοὶ χρυσοὶ OC | ὁμοιοὶ κ ‡ 9:10 καὶ *f*³⁵ *M*^{a,f,gpt,h²/₃,i} *KA*,CP,RP,HE,OC,NU | — *M*^{a¹/₆,b,d,e,gpt,h¹/₃} | ἦν TR § 9:10 ἐξουσίαν ἔχουσιν τοῦ *f*³⁵ *M*^{a,gpt(pt),h¹/₃,i²/₃} CP,RP,HE,OC | 12 *M*^{d¹/₃,f,i¹/₃} | καὶ 12 *M*^{d²/₃} | καὶ ἡ ἐξουσία αὐτῶν *M*^e TR | ἡ ἐξουσία αὐτῶν *M*^{b,e¹/₆,h²/₃} *ϕ*⁴⁷ *KA*(0207)NU * 9:11 ἐχουσαι βασιλέα ἐπ' αὐτῶν *f*³⁵ *M*^{a,f,gpt(pt),i} CP,RP,HE | ἐχουσι 234 τὸν OC | καὶ ἐχουσιν 234 *M*^b | καὶ (*ϕ*⁴⁷ A,NU[and some of the cursives]) ἐχουσιν 342 τὸν *M*^{d,e,h,i¹/₄} (*ϕ*⁴⁷ A)(NU) | καὶ ἐχουσιν ἐφ' 42 τὸν TR | ἐχουσιν ἐαυτῶν τὸν 2 τὸν κ † 9:11 ἀββαδδὼν *f*³⁵ | ἀββαδὼν *M*^{a¹/₄,c²/₅,d,e²/₃,f} CP,RP,HE | ἀββαδὼν *M*^{a¹/₆,bpt} | ἀββαδδὼν *M*^{a¹/₄,g¹/₃} | ἀββαδδὼν *M*^{bpt,e¹/₄,gpt,hpt,ipt} *KA*,OC,NU,TR | βαττων *ϕ*⁴⁷ (There are some 25 variants, half being singular readings. There are three basic questions: how many 'betas', 'alphas' and 'deltas'. The evidence looks like this: ββ – *f*³⁵ *M*^{apt,bpt,d,e²/₃,f,g¹/₃,h¹/₄,i²/₃} VS β – *M*^{apt,bpt,e¹/₃,g²/₃,h,i¹/₃} *ϕ*⁴⁷ *KA*; αα – *M*^{apt,bpt,g¹/₃,h¹/₄} VS α – *f*³⁵ *M*^{apt,bpt,d,e,f,g²/₃,h,i} *ϕ*⁴⁷ *KA*; δδ – *f*³⁵ *M*^{a¹/₄,bpt,e¹/₄,g²/₃,hpt,ipt} (*ϕ*⁴⁷) *KA* VS δ – *f*³⁵ *M*^{a,bpt,d,e,f,g¹/₃,hpt,ipt}. Putting it all together, the single vowel appears certain; the evidence for the double 'beta' is stronger, as also for the single 'delta', except that almost all of the better representatives of *f*³⁵ have the double delta, while most of the least faithful ones show the single delta, so there is little question but that the family archetype read two deltas, that also have a better geographical distribution. The Hebrew has a double δ but a single β, the reading of OC,NU,TR, but the evidence for ββ is quite strong—probably the archetypal spelling for all three main lines of transmission.) ‡ 9:11 ἐν δὲ *f*³⁵ *M*^{a,b,d,f,g,i} CP,RP,HE,OC | καὶ 1 *M*^{e,h} *ϕ*⁴⁷ *KA*,NU,TR § 9:12 ἐρχεται *f*³⁵ *M*^{a,e¹/₃,f,g,h²/₃,i³/₅} *ϕ*⁴⁷ *KA*,CP,RP,HE,NU | ἐρχονται *M*^{a¹/₆,b,d,e²/₃,h³/₅,i²/₅} 0207,OC,TR

The SIXTH trumpet

13 Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων* κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, 14 λέγουσαν† τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, ὁ ἔχων‡ τὴν σάλπιγγα, «Λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ Εὐφράτῃ.» 15 Καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι—οἱ ἡτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν§ καὶ μῆνα καὶ ἐνιαυτόν—ἵνα ἀποκτείνωσιν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων. 16 Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν* στρατευμάτων τοῦ ἵππου† μυριάδες‡ μυριάδων (ἤκουσα§ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν). 17 Καὶ οὕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁράσει· καὶ τοὺς καθημένους ἐπ’ αὐτῶν, ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακινθίνους καὶ θειώδεις· καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων· καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ καὶ καπνὸς καὶ θεῖον. 18 Ἀπὸ* τῶν τριῶν πληγῶν τούτων ἀπεκτάνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων—ἐκ† τοῦ πυρὸς καὶ‡ τοῦ καπνοῦ καὶ§ τοῦ θείου τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν. 19 Ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων* ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστίν†—καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν, αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν ὅμοιαι ὄφεσιν,‡ ἔχουσαι κεφαλὰς, καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσιν.

20 Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, οἳ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, οὐδ’ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνήσωσιν* τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ εἰδωλα,† τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χαλκᾶ‡ καὶ τὰ λίθινα καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν δύναται§ οὔτε ἀκούειν οὔτε περιπατεῖν· 21 καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν οὔτε ἐκ τῶν φαρμακειῶν* αὐτῶν οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

10

Parenthesis

John eats a little book

1 (Καὶ εἶδον* ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένον νεφέλῃν, καὶ ἡ ἴρις† ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ·‡ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος,

* 9:13 τεσσάρων *rell* [NU] | — *M*^{d,h¹/₃} *p*⁴⁷A,0207 | *κ* omits five words † 9:14 λέγουσαν *f*³⁵ *M*^{a¹/₄,b,d,e,gpt,h³/₅,i¹/₄} *p*⁴⁷0207,CP,RP,TR | λεγοντος *M*^{a,f,gpt,h²/₃,i} *HE,OC* | λεγοντα *κA,NU* ‡ 9:14 ο εχων *rell* | τω εχοντι *M*^b | ος ειχε *TR* § 9:15 και την ημεραν *f*³⁵ *M*^{d,hpt} | 1 εις 23 *M*^{a,b,f,g,i} *RP,HE,OC* | 13 *M*^{d¹/₄,e,hpt} *p*⁴⁷A,NU,TR | — *κ,CP* (For εις we have *a,b,f,g,i*; against we have *f*³⁵ *d,e,h,p*⁴⁷*κA*; the evidence for την is tranquil.) (A clear instance of *a,b,f,g,i* working as a group.) (OC is in small print.) * 9:16 των *rell* | — *TR* † 9:16 ιππου *f*³⁵ *M*^{a,b,f³/₅,gpt,ipt} *CP,RP,HE,OC* | ιππικου *M*^{d,e,f²/₅,gpt,h,ipt} *p*⁴⁷*κA,NU,TR* ('horse' or 'horsy') ‡ 9:16 μυριαδες *f*³⁵ *M*^{a,b,ept,f³/₅,g,h²/₃,i} *CP,RP,HE* | δυο 1 *M*^d *p*⁴⁷(*κ*)*OC,TR* | δις 1 *M*^{ept,f²/₅,h¹/₃} *A,NU* (Just one hundred million.) (OC is in small print.) § 9:16 ηκουσα *rell* | και 1 *TR* * 9:18 απο *rell* | υπο *HE,TR* † 9:18 εκ *f*³⁵ *M*^{d,e,h} *p*⁴⁷*κA,C,CP,OC,NU,TR* | απο *M*^{a,b,e¹/₅,f,g,i} *RP,HE* ‡ 9:18 και *f*³⁵ *M*^{a,b,d,e¹/₄,f,g,h³/₅,i} *κA,CP,RP,HE,OC,NU* | 1 εκ *M*^{e,h²/₅} *p*⁴⁷,*C,TR* § 9:18 και *f*³⁵ *M*^{a,b,e¹/₄,f,g,h²/₃,i} *κA,C,CP,RP,HE,OC,NU* | 1 εκ *M*^{d,e,h¹/₃} *p*⁴⁷,*TR* * 9:19 η γαρ εξουσια των ιππων *rell* | 1234 τοπων *A* | ην 21345 *p*⁴⁷ | αι 2 εξουσαι αυτων *TR* † 9:19 εστιν *rell* | εισιν *TR* ‡ 9:19 οφεσιν *f*³⁵ *M*^{d,e³/₅,h,i¹/₃} *p*⁴⁷(*κA,C*)*CP,OC,NU,TR* | οφεων *M*^{a,b,e²/₅,f,g,i²/₃} *RP,HE* (ομοιος normally takes the dative, but the genitive does occur.) § 9:20 ου *f*³⁵ *M*^{a,b,d,e¹/₄,f,g,h²/₅,i} *C,CP,RP,HE,OC* | ουτε *M*^{e,h¹/₅} *A,TR* | ουδε *M*^{hpt} *p*⁴⁷*κ,NU* * 9:20 προσκυνησωσιν *rell* | προσκυνησουσιν *p*⁴⁷*κA,C,NU* † 9:20 και τα ειδωλα *rell* | 13 *TR* | — *p*⁴⁷ ‡ 9:20 και τα χαλκα *f*³⁵ *M*^{b,d,e,hpt} *p*⁴⁷(*κ*)*A,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR* | 13 *M*^{e¹/₆,h²/₅,i¹/₄} | — *M*^{a,f,g,ipt} § 9:20 δυναται *f*³⁵ *M*^{a,e¹/₄,f,gpt,i¹/₃} *p*⁴⁷,*CP,RP,HE,OC,TR* | δυνανται *M*^{a¹/₄,b,d,e,gpt,h,i²/₃} *p*^{85,115}*κA,C,NU* * 9:21 φαρμακειων *f*³⁵ *M*^{d,e,h²/₃,i} *RP,OC,TR* | φαρμακιων *M*^{d¹/₅,e¹/₄,gpt} *A,CP* | φαρμακων *M*^{a,b,f,gpt,h¹/₃} *p*⁴⁷*κC,HE,NU* * 10:1 ειδον *f*³⁵ *M*^{a,d,e²/₅,f,ipt} *CP,RP,HE* | 1 αλλον *M*^{b,e³/₅,g,h,ipt} *p*⁴⁷*κA,C,OC,NU,TR* (OC is in small print.) † 10:1 η ιρις *f*³⁵ *M*^{a,b,f,gpt,h²/₃,i} *p*^{47,115v}(*A*)(*C*)*CP,RP,HE,OC,NU* | 2 *M*^{e,gpt,h¹/₃,i¹/₄} *TR* | ιριν *M*^d | 1 θριξ *κ* ‡ 10:1 αυτου *rell* | — *TR*

καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι πυρός· ² καὶ εἶχεν[§] ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλιδάριον* ἀνεωγμένον.† Καὶ ἔθηκεν τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης,‡ τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς,§ ³ καὶ ἔκραξεν φωνῇ μεγάλῃ, ὥσπερ λέων μυκᾶται. Καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς. ⁴ Καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ* ἔμελλον† γράφειν· καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν,‡ «Σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί,» καὶ «Μετὰ ταῦτα γράφεις.»§ ⁵ Καὶ ὁ ἄγγελος ὃν εἶδον ἐστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἤρεν τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιάν* εἰς τὸν οὐρανὸν ⁶ καὶ ὤμοσεν ἐν† τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος οὐκέτι ἔσται· ⁷ ἀλλ’[§] ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἐβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλπίζειν, τελεσθῇ* τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὃ † εὐηγγελίσατο‡ τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφῆτας.§

⁸ Καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν λαλοῦσα* μετ’ ἐμοῦ καὶ λέγουσα.† «Ὑπαγε, λάβε τὸ βιβλιδάριον‡ τὸ ἀνεωγμένον[§] ἐν τῇ χειρὶ τοῦ* ἀγγέλου τοῦ ἐστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.» ⁹ Καὶ ἀπῆλθον† πρὸς τὸν ἄγγελον λέγων αὐτῷ, «Δός[‡] μοι τὸ βιβλιδάριον.»§ Καὶ λέγει μοι· «Λάβε καὶ κατάφαγε αὐτό· καὶ πικρανεῖ σου τὴν κοιλίαν, ἀλλ’ ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.» ¹⁰ Καὶ ἔλαβον τὸ βιβλιδάριον* ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου καὶ κατέφαγον αὐτό, καὶ ἦν ἐν τῷ στόματί μου ὡς μέλι γλυκύ. Καὶ ὅτε ἔφαγον αὐτὸ ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου. ¹¹ Καὶ λέγει† μοι, «Δεῖ σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς, καὶ ἐπὶ‡ ἔθνεσιν καὶ γλώσσαις καὶ βασιλεῦσιν πολλοῖς.»

§ 10:2 εἶχεν f³⁵ M^{d,e,gpt,h²/₅,i¹/₃} CP,TR | εἶχων M^{a,b,f,gpt,h³/₅,i²/₃} NA,C,RP,HE,OC,NU * 10:2 βιβλιδάριον f³⁵ M^{d,e¹/₃,gpt,h¹/₅} CP | βιβλαριδιον M^{e²/₃} NA,C,NU,TR | βιβλιον M^{a,b,f,gpt,i²/₅} p⁴⁷,RP,HE,OC † 10:2 ἀνεωγμένον f³⁵ M^{a,d,e¹/₄,f,gpt,h²/₃,i} CP,RP,HE,OC,TR | ηνεωγμένον M^{b,e,gpt,h¹/₃} p⁴⁷ NC,NU | — A ‡ 10:2 τῆς θαλάσσης rell | τὴν θαλάσσαν TR § 10:2 τῆς γῆς rell | τὴν γῆν TR * 10:4 βρονταὶ rell | 1 τὰς φωνὰς ἑαυτῶν TR † 10:4 ἐμελλον f³⁵ M^{apt,b,d,e³/₅,f,g,ipt} X,CP,RP,HE,OC,TR | ημελλον M^{apt,e²/₅,h,ipt} A,C,NU | καὶ ημελλον αὐτὰ p⁴⁷ ‡ 10:4 λεγουσαν rell | λεγουσῆς p⁴⁷ | 1 μοι TR § 10:4 μετὰ ταῦτα γράφεις f³⁵ M^{d²/₃,e³/₅,i¹/₄} CP | μὴ 2 γραφῆς M^{e¹/₄} TR | μὴ αὐτὰ γραφῆς M^{a,b,d¹/₃,e¹/₆,f,g,h,i} NA,C,RP,HE,OC,NU (The text has been generally misunderstood since the beginning. Having been told to seal what the thunders uttered, why would John be told he would write it later? So many copyists altered the text, reinforcing the prohibition. However, I take it that the voice was giving two unrelated instructions: not to record the thunders; and to put his notebook aside until later—he is going to be busy interacting with the angel and eating a book, and the voice doesn’t want him to be distracted by trying to write at the same time.) * 10:5 τὴν δεξιάν rell | — M^{e¹/₃} A,TR † 10:6 ἐν f³⁵ M^{d,e,f²/₃,gpt,h²/₅,ipt} A,C,CP,OC,NU,TR | — M^{a,b,e²/₇,f¹/₃,gpt,h³/₅,ipt} p⁴⁷ X,RP,HE ‡ 10:6 οὐκέτι ἔσται rell | 1 ἐστὶν X | οὐκ 2 ἐτι M^{e¹/₃} TR § 10:7 ἀλλ rell | ἀλλὰ TR * 10:7 τελεσθῇ f³⁵ M^{a¹/₆,e¹/₆} CP | καὶ 1 M^{d,e,gpt(pt)} TR | καὶ ἐτελεσθῇ M^{a,b,f,h,i} p⁴⁷ NA,C,RP,HE,OC,NU (The subjunctive is presumably correct; the indicative doesn’t fit; the καὶ could be emphatic, otherwise it doesn’t fit either.) † 10:7 ὁ f³⁵ M^{d,e¹/₃} CP | ὡς M^{a,b,e²/₃,f,g,h,i} p⁴⁷ NA,C,RP,HE,OC,NU,TR ‡ 10:7 εὐηγγελίσατο f³⁵ M^d CP | εὐηγγελίσεν M^{a,b,ept,f,g,h,i} NA,C,RP,HE,OC,NU,TR | εὐηγγελησε M^{e¹/₃} (I take it that this is an instance of the double accusative with the passive voice [see the related variant sets above and below]; render ‘which was announced to His slaves’.) § 10:7 τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφῆτας f³⁵ M^{a,b,f,g,h¹/₃,i²/₃} CP,RP,HE,OC | τοῖς 3 δούλοις τοῖς προφῆταις M^d | 1 αὐτοῦ 245 M^{e²/₃,h³/₅} A,C,NU | 1 αὐτοῦ 2 καὶ 45 p⁴⁷ X | τοῖς αὐτοῦ δούλοις τοῖς προφῆταις M^{e¹/₃,i¹/₃} TR * 10:8 λαλοῦσα rell | λαλοῦσαν M^{e¹/₃} NA,C,NU † 10:8 λεγουσα rell | λεγουσαν M^{e¹/₃} NA,C,NU ‡ 10:8 βιβλιδάριον f³⁵ M^{a,b,d,e¹/₄,f,g,hpt,i} CP,RP,HE,OC | βιβλαριδιον M^e X,TR | βιβλιον M^{h²/₅} A,C,NU § 10:8 ἀνεωγμένον f³⁵ M^{a,d,e¹/₃,f,g,h,i} p⁴⁷,CP,RP,HE,OC | ηνεωγμένον M^{b,e²/₃} NA,C,NU,TR * 10:8 τοῦ rell | — TR † 10:9 ἀπῆλθον rell | ἀπῆλθα M^{s¹/₃} p⁴⁷ A,OC,NU ‡ 10:9 δός f³⁵ M^{d,e,h³/₅,i¹/₄} CP,TR | δουναι M^{a,b,f,g,h²/₅,i} p⁴⁷ NA,C,RP,HE,OC,NU § 10:9 βιβλιδάριον f³⁵ M^{a,b,d,e¹/₃,f,g,h¹/₃,i} CP,RP,HE,OC | βιβλαριδιον M^{e²/₃} p^{85,115} C,NU,TR | βιβλιον M^{h³/₅} p⁴⁷ X | βιβλαριον A * 10:10 βιβλιδάριον f³⁵ M^{d,e¹/₄,hpt,i³/₅} CP | βιβλιον M^{a,b,f,g,hpt,i²/₅} X,RP,HE,OC | βιβλαριδιον M^e A,C,NU,TR † 10:11 λέγει f³⁵ M^{d,e,fpt,gpt,h³/₅,ipt} CP,TR | λεγουσιν M^{a,b,fpt,gpt,h³/₅,ipt} p⁴⁷ NA,RP,HE,OC,NU (Where is the subject for the plural verb?) ‡ 10:11 ἐπι

11

The two witnesses

¹ Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὅμοιος ῥάβδῳ. Καὶ εἰστήκει ὁ ἄγγελος λέγων·* «Ἐγείραι† καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ. ² Καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν‡ τοῦ ναοῦ ἔκβαλε ἔξωθεν,§ καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσης, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσιν· καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατήσουσιν μῆνας τεσσαράκοντα δύο.* ³ Καὶ δώσω τοῖς δυσὶν μάρτυσίν μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους.»

⁴ Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι, καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου† τῆς γῆς ἐστῶσαι.‡ ⁵ Καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλει§ ἀδικῆσαι, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Καὶ εἴ τις θέλει αὐτοὺς ἀδικῆσαι,* οὕτως† δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι. ⁶ Οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανὸν‡ ἵνα μὴ ὑετὸς βρέχῃ τὰς ἡμέρας§ τῆς προφητείας αὐτῶν·* καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἶμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ πληγῇ, ὅσακις ἐὰν θελήσωσιν.†

⁷ Καὶ ὅταν τελέσωσιν τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν τὸ Θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς Ἀβύσσου ποιήσει μετ’ αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτοὺς καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς. ⁸ —καὶ τὰ πτώματα‡ αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως τῆς μεγάλης (ἥτις καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος), ὅπου καὶ§ ὁ Κύριος αὐτῶν* ἐσταυρώθη.

⁹ Καὶ βλέπουσιν† ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυλῶν καὶ γλωσσῶν καὶ ἐθνῶν τὰ πτώματα‡ αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς§ ἡμισυ, καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφήσουσιν* τεθῆναι εἰς μνημα.† ¹⁰ Καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς χαίρουσιν‡ ἐπ’ αὐτοῖς, καὶ εὐφρανθήσονται§ καὶ δῶρα πέμψουσιν* ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφῆται ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.

* 11:1 και ειστηκει ο αγγελος λεγων f³⁵ M^b κ^c,CP | 1 φωνη λεγουσα M^d | 5 M^{a,e,f,g,h,i} p⁴⁷ A,RP,HE,OC,NU,TR | λεγει κ (I take it that the angel shifted position, perhaps with both feet on land—his legs had been spread or straddled, now he stands normally.) † 11:1 εγειραι f³⁵ M^{apt,b²/₃,dpt,e¹/₃,fpt,h} CP,RP,TR | εγειρε M^{apt,b¹/₃,dpt,ept,fpt,g,i} p⁴⁷ κA,HE,OC,NU | εγειρον M^{e¹/₆} ‡ 11:2 εξωθεν rell | εσωθεν M^{b,e¹/₃} κ § 11:2 εξωθεν f³⁵ M^{b,d,ept,h²/₃} A,CP,NU | εξω M^{a,ept,f,g,h¹/₃,i} p⁴⁷,RP,HE,OC,TR | εσω κ * 11:2 τεσσαρακοντα δυο M^{a¹/₄,b,c¹/₈,d¹/₃,e²/₃,f¹/₃,g¹/₃,h,ipt} (κ)CP,OC,TR | 1 και 2 M^{a,f²/₃,g²/₃,h¹/₄,i¹/₃} (A)RP,HE,([NU]) | μβ’ f³⁵ M^{d²/₃,e³/₅,i¹/₃} p⁴⁷ † 11:4 κυριου f³⁵ M^{a,b,e¹/₄,f,g,h,i} κ(A)C,CP,RP,HE,OC,NU | θεου M^{d,e,i¹/₄} TR ‡ 11:4 εστωσαι f³⁵ M^{a¹/₃,d,e,g²/₃,h,i²/₃} CP,RP,OC,TR | εστωτες M^{a²/₃,b,f,g¹/₃,i¹/₃} κA,C,HE,NU § 11:5 αυτους θελει rell | 21 M^b κ | 1 θελη TR | 1 θελησει p⁴⁷ * 11:5 θελει αυτους αδικησαι f³⁵ M^{a,b,e¹/₆,f,g²/₃,h¹/₄,i²/₃} C,CP,RP,HE,OC | 213 M^{e²/₃} | 2 θελη 1 M^{e¹/₄,g¹/₃} TR | 12 αποκτεναι M^d | θεληση 23 M^h A,NU | θεληση 32 κ(p⁴⁷) † 11:5 ουτως rell | ουτω [30 assorted mss] OC,TR | — A ‡ 11:6 εξουσιαν κλεισαι τον ουρανον f³⁵ M^{d,e,h¹/₅,i²/₅} κ,CP,TR | την 1234 M^{h³/₅} p⁴⁷ (A,C)NU | 3412 M^{a,b,f,g,i³/₅} RP,HE | 1342 OC § 11:6 υετος βρεχη τας ημερας f³⁵ M^{a,b,d²/₃,e³/₅,f,g,hpt(pt),i²/₃} p⁴⁷ κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 βρεχει 34 M^{d¹/₃,i¹/₃} | 21 εν ταις ημεραις M^{e¹/₄} | 21 εν ημεραις TR * 11:6 της προφητειας αυτων rell | 312 M^{ept} TR † 11:6 εν (p⁴⁷,TR) παση πληγη οσακισ (ωσακισ M^{e¹/₃}) εαν (αν M^{h,i¹/₄} C) θελησωσιν (θελησουσιν C; θελωσιν p⁴⁷) f³⁵ M^{d,e,h,i¹/₄} (p⁴⁷)κA(C)CP,OC,NU(TR) | 4 (ωσακισ M^{gpt}) 56123 M^{a,b,f,g,i} RP,HE ‡ 11:8 τα πτωματα f³⁵ M^{b,d,e,g¹/₃,h³/₅,ipt} p⁴⁷ κ,CP,TR | το πτωμα M^{a,f,g²/₃,h²/₅,ipt} A,C,RP,HE,OC,NU (The plural is presumably correct.) § 11:8 και f³⁵ M^{a,d,e¹/₅,f,g²/₃,h,i³/₅} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | — M^{b,e,g¹/₃,i²/₅} p⁴⁷ * 11:8 αυτων rell | ημων TR | — p⁴⁷κ † 11:9 βλεπουσιν rell | βλεψουσιν TR ‡ 11:9 τα πτωματα f³⁵ M^{d,e,h³/₅,ipt} CP,TR | το πτωμα M^{a,b,f,g,h²/₅,ipt} p⁴⁷κ(A)C,RP,HE,OC,NU (The plural is presumably still correct.) § 11:9 τρεις f³⁵ M^{a,b,e,f,g,h²/₅,i} CP,RP,HE | 1 και M^{d,e¹/₅,h³/₅} p⁴⁷κ(A,C)OC,NU,TR (ημισυ following a numeral occurs both with and without the intervening και since ancient times.) * 11:9 αψησουσιν f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,hpt,i} CP,RP,HE,OC,TR | αφιουσιν M^{d,ept,hpt} κA,C,NU † 11:9 μνημα rell | μνηματα TR | μνημιον C ‡ 11:10 χαιρουσιν rell | χαρουσιν TR § 11:10 ευφρανθησονται f³⁵ M^{a,b,e¹/₄,f,g,hpt,i} CP,RP,HE,OC,TR | ευφρανουνται M^{d,e,hpt} p⁴⁷κ(A)C,NU * 11:10 εσταυρωθη f³⁵ M^{d¹/₃,e,gpt,h} A,C,CP,OC,NU,TR | εσταυρωθη M^d | εσταυρωθη

11 Καὶ μετὰ† τρεῖς ἡμέρας καὶ ἡμισυ πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσηλθεν ἐπ’ αὐτοὺς‡ καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας ἐπέπεσεν§ ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς. 12 Καὶ ἤκουσα* φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης† αὐτοῖς, «Ἀνάβητε‡ ὦδε.» Καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐθεώρησαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν. 13 Καὶ ἐν§ ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ* ἐγένετο σεισμὸς μέγας καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσεν, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτὰ. Καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.)

14 Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν. Ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη, ἰδοὺ,† ἔρχεται ταχύ.

The SEVENTH trumpet

15 Καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλπισεν, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ λέγουσαι‡ «Ἐγένετο ἡ βασιλεία§ τοῦ κόσμου τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.» 16 Καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες* πρεσβύτεροι, οἱ† ἐνώπιον‡ τοῦ Θεοῦ καθήμενοι§ ἐπὶ τοὺς θρόνους αὐτῶν, ἔπεσον* ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ 17 λέγοντες· «Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος,† ὅτι εἴληφας τὴν δύναμίν σου τὴν μεγάλην καὶ ἐβασίλευσας. 18 Καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου, καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν‡ κριθῆναι καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σου τοῖς προφήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ§ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου, τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις,* καὶ διαφθεῖραι τοὺς διαφθείραντας† τὴν γῆν.» 19 Καὶ ἠνοίγη‡ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ§ ἐν τῷ οὐρανῷ,

† 11:11 μετὰ f³⁵ M^{a1/2,d3/4,e3/5,h2/5,i2/5} κ,CP | 1 τας M^{a,b,d3/5,e2/5,f,g,h3/5,i3/5} p⁴⁷ A,C,RP,HE,OC,NU,TR (One would expect the article, except that it is this resurrection that defines the time the bodies were in the street.) ‡ 11:11 ἐπ αὐτοὺς f³⁵ M^{a1/2,d1/4,gpt,ipt} CP,TR | εἰς 2 M^{a,b,e1/3,f,gpt,ipt} p⁴⁷ κ,RP,HE,OC | ἐν αὐτοῖς M^{d,e1/6,h1/3} A,NU | αὐτοῖς M^{ept,hpt} C (em with the accusative emphasizes that the ‘breath’ had just arrived.) § 11:11 μέγας ἐπέπεσεν f³⁵ M^{a1/3,e1/3,g,hpt,ipt} A,C,CP,OC,NU | 21 M^{d2/3} | 1 ἐπέπεσεν M^{a2/3,b,e2/3,f,hpt,ipt} p⁴⁷ κ,RP,HE,TR * 11:12 ἤκουσα f³⁵ M^{a,b,d,e,f,g,hpt,i} p⁴⁷ CP,RP,HE,OC | ἤκουσαν κA,C[+4 mss]NU,TR | ἀκουσονται M^{hpt} † 11:12 φωνῆς μεγάλης ... λεγούσης f³⁵ M^{d,e,h1/3,i1/5} p⁴⁷ κC,CP,NU | φωνὴν μεγάλην ... λεγούσαν M^{a,b,f,g,h,i} p¹¹⁵ A,RP,HE,OC,TR ‡ 11:12 ἀναβητε rell | ἀναβατε p⁴⁷ κA,C,NU § 11:13 καὶ ἐν f³⁵ M^{b,d,e,gpt,h3/5,ipt} p⁴⁷ κA,C,CP,RP,OC,NU,TR | 2 M^{a,f,gpt,h2/5,ipt} HF * 11:13 ἡμερὰ f³⁵ M^{a,b,d,e1/4,f,g,h1/5,i} CP,RP,HE,OC | ὥρᾱ M^{e,h,i1/4} κA,C,NU,TR † 11:14 ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἰδοὺ f³⁵ M^{a,b,e1/6,f,gpt,i} CP,RP,HE,OC | 51234 M^{e1/3,gpt,h} (κ)A,C,NU,TR | 5342 M^d | 1234 M^{e1/4} | 342 M^{e1/5} ‡ 11:15 λέγουσαι f³⁵ M^{apt,b,d,e,f,gpt,h,i} p^{47,115} κC,CP,RP,OC,TR | λέγοντες M^{apt,f1/4,gpt} A,HE,NU (The subject of the verb is ‘voices’, fem. pl.) § 11:15 ἐγένετο ἡ βασιλεία (κ) rell | ἐγενοντο αἱ βασιλειαὶ M^{e,g1/3} TR * 11:16 οἱ εἴκοσι τέσσαρες M^{apt,b,c1/5,d1/3,e2/3,f,hpt,i} C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 κδ f³⁵ M^{apt,d2/3,e1/3,g,h1/3} p⁴⁷ | 12 καὶ 3 TR | 23 κA † 11:16 οἱ rell [NU] | — M^{e,gpt,h1/4} p⁴⁷ A ‡ 11:16 ἐνώπιον f³⁵ M^{d,e,h,i1/3} p⁴⁷ κA,C,CP,NU,TR | 1 τοῦ θρόνου M^{a,b,f,g,i2/3} RP,HE,OC (OC is in small print.) § 11:16 καθήμενοι f³⁵ M^{d,e,f1/5,hpt} p¹¹⁵ 0308,A,CP,RP,NU,TR | οἱ καθηνται M^{a,b,f,g,i} κ,HE,OC | καθηνται M^{hpt} p⁴⁷ C * 11:16 ἐπεσον f³⁵ M^{apt,b2/3,d,ept,f,h,i2/3} CP,RP,HE | ἐπεσαν M^{apt,b1/3,ept,g,i1/3} p⁴⁷ κA,C,OC,NU,TR † 11:17 καὶ ὁ ἐρχόμενος f³⁵ M^{d,e1/6,hpt,i1/3} CP,OC,TR | 1 p^{47,115} 0308,κC | — M^{a,b,e,f,g,hpt,i2/3} A,RP,HE,NU (OC is in small print.) ‡ 11:18 νεκρῶν rell | ἐθνῶν M^{hpt} OC § 11:18 καὶ rell | — M^{d,e} OC * 11:18 τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις rell | τοὺς μικροὺς 3 τοὺς μεγάλους (p⁴⁷)κA,C,NU † 11:18 διαφθεῖραντας f³⁵ M^{a1/6,b,d1/5,fpt,gpt,ipt} C,OC | διαφθεῖροντας M^{a,c1/5,d,ept,fpt,gpt,h,ipt} p⁴⁷ κA,CP,RP,HE,NU,TR | φθεῖροντας M^{ept} (The context calls for the aorist tense, but this verb usually appears in the 2nd aorist, so the unfamiliar 1st aorist was changed to the present, a change of just one letter. The aorist receives some attestation from all nine groups, which means that it was not invented in the middle ages—if the present were original, why would copyists from all traditions change it to an unfamiliar form? Hoskier lists nine variants.) ‡ 11:19 ἠνοίγη f³⁵ M^{b,d,e,gpt,h} p⁴⁷ A,C,CP,RP,OC,NU,TR | ἠνοιχθη M^{a,f,gpt,i} HF | ἠνυγη κ § 11:19 θεοῦ rell | 1 ὁ M^{b,h} A,C,OC,NU

καὶ ὥφθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ Κυρίου* ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ. Καὶ ἐγένοντο ἄστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ† καὶ χάλαζα μεγάλη.

12

Parenthesis—partly historical

The woman, the Child, the dragon

¹ Καὶ σημεῖον μέγα ὥφθη ἐν τῷ οὐρανῷ· γυνὴ περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα. ² Καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα* ἔκραζεν ὠδίνουσα† καὶ βασανιζομένη τεκεῖν.

³ Καὶ ὥφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἰδοὺ, δράκων μέγας πυρρός,‡ ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ διαδήματα.§ ⁴ Καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν.

Καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τικτεῖν,* ἵνα ὅταν τέκη τὸ τέκνον αὐτῆς καταφάγη. ⁵ Καὶ ἔτεκεν Υἱόν, ἄρρενα,† ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν‡ ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Καὶ ἠρπάγη§ τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ πρὸς* τὸν θρόνον αὐτοῦ. ⁶ Καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον ὅπου ἔχει ἐκεῖ† τόπον ἡτοιμασμένον ἀπὸ‡ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ ἐκτρέφωσιν§ αὐτὴν ἡμέρας χιλίας διακοσίας ἐξήκοντα.

Satan excluded from heaven

⁷ Καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ· ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ τοῦ πολεμῆσαι* μετὰ† τοῦ δράκοντος· καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησεν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, ⁸ καὶ οὐκ ἴσχυσεν,‡ οὐδὲ§ τόπος εὐρέθη αὐτῷ* ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ. ⁹ Καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις† ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος καὶ‡ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην· ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ§ ἐβλήθησαν. ¹⁰ Καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ

* 11:19 του κυριου f³⁵ M^{a,f,gpt(pt),i} p⁴⁷,CP,RP,HF | 1 θεου M^{h1/4} x | αυτου M^{b,d,e,hpt} A,C,NU,TR | 2 OC † 11:19 φωναὶ καὶ βρονταὶ f³⁵ M^{a,f,g,ipt} CP,RP,HF | 1232 σεισμος M^{e,h2/3,ipt} xA,C,OC,NU,TR | 3212 σεισμος M^{(b),d,h1/3}

* 12:2 εχουσα rel | 1 καὶ xC,NU | εχουσαν καὶ p⁴⁷ † 12:2 εκραζεν (εκραξεν M^{a1/5,b1/3,gpt}) ωδινουσα f³⁵ M^{a,b,e1/4,f,g,i} (C)CP,RP,HE,OC | κραζει 2 M^{d,ept,h} (p⁴⁷)x(A)(NU)TR | 2 κραζει M^{e1/5} ‡ 12:3 μεγας πυρρος f³⁵ M^{d1/3,e1/3,i1/5} A,CP,NU,TR | 1 πυρος M^{d2/3,e2/3,h1/5} | 21 M^{a1/6,fpt,gpt,h2/5,i1/4} p^{47,115} x,OC | πυρος 1 M^{a,bpt,fpt,gpt,h1/3,ipt} C,RP,HF (All the families have some division; the evidence for the word order looks like this: 'great, fiery' f³⁵ M^{a1/5,b1/5,d,e,h1/3,i1/5} A; 'fiery, great' M^{a,b,e1/6,f,g,h2/3,i} p^{47,115} xC. The evidence for the spelling looks like this: πυρρος f³⁵ M^{a1/4,b1/3,d1/3,e2/5,fpt,gpt,hpt,ipt} p^{47,115} xA; πυρος M^{a,b2/3,d2/3,e3/5,fpt,gpt,hpt,ipt} C.) § 12:3 επτα διαδηματα rel | 21 TR | διαδηματα M^{ept} * 12:4 τικτειν f³⁵ M^{h1/4} CP | τεκειν M^{a,b,d,e,f,g,h,i}

xA,C,RP,HE,OC,NU,TR (Representatives of M^{a,d,e} join f³⁵.) † 12:5 αρρενα rel | αρσεν A,C,NU | αρσενα M^{ept,hpt} ‡ 12:5 εν rel | — M^{dpt,ept,h1/3} C § 12:5 ηρπαγη f³⁵ M^{a1/2,i1/4} x,CP | ηρπασθη M^{a,b,d,e,f,g,h,i} p⁴⁷ A,C,RP,HE,OC,NU,TR (Both are passive indicative, the choice being between 2nd or 1st aorist.) * 12:5 προς rel | — M^e TR † 12:6 εκει rel | — M^{e1/3,hpt} C,TR ‡ 12:6 απο f³⁵ M^{d1/4,e,h} p⁴⁷ xA,C,CP,OC,NU,TR | υπο M^{a,b,d,f,g,i} RP,HF § 12:6 εκτρεφωσιν f³⁵ M^{a,f,g,i2/3} CP,RP,HF | τρεφωσιν M^{a1/5,b,d,e,h,i1/3} A,OC,NU,TR | τρεφουσιν M^{e1/5} xC * 12:7 του πολεμησαι f³⁵ M^{h1/3,i1/3} A,C,CP,OC,NU | 2 M^{a,b,d,e,f,g,h2/3,i2/3} p⁴⁷ x,RP,HF | επολεμησαν TR (Render 'were to fight'; the dragon knew that Michael had received the order, so he decided to get in the first blow.) (OC is in small print.) † 12:7 μετα rel | κατα TR ‡ 12:8 ισχυσεν f³⁵ M^{a,b,f,g,i} A,CP,RP,HE,OC,NU | ισχυσαν M^{a1/6,d,e,h} p⁴⁷ C,TR | ισχυσαν προς αυτον x § 12:8 ουδε rel | ουτε M^e TR

* 12:8 ευρεθη αυτω f³⁵ M^{a,b,e1/5,f,g,h1/5,i2/3} CP,RP,HE,OC | 1 αυτων M^{e,h3/5,i1/3} A,C,NU,TR | αυτων 1 M^{d,h1/5} p⁴⁷ | 1 x † 12:9 ο μεγας ο οφης rel | 3412 M^{a1/10,h1/4} OC ‡ 12:9 και f³⁵ M^{a,b,d,e1/6,f,g,h1/5,i2/3} CP,RP,HF | 1 ο M^{e,h,i1/3} A,C,OC,NU,TR | ο x (OC is in small print.) § 12:9 μετ αυτου rel | — M^{(d)e}

λέγουσαν.* «Ἄρτι ἐγένετο ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, ὅτι κατεβλήθη† ὁ κατηγορορ‡ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτῶν§ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας καὶ νυκτός. 11 Καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ Ἀρνίου καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν, ἄχρι θανάτου. 12 Διὰ τοῦτο εὐφραίνεσθε, οἱ* οὐρανοί, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες. Οὐαὶ τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ,† ὅτι κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς ὅτι ὀλίγον καιρὸν ἔχει.»

Satan persecutes the woman

13 Καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, ἐδίωξεν τὴν γυναῖκα ἣτις ἔτεκεν τὸν ἄρρενα.‡ 14 Καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ§ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν ἔρημον, εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπως τρέφεται* ἐκεῖ καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἡμισυ καιροῦ, ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. 15 Καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς† ὕδωρ ὡς ποταμόν, ἵνα αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ.‡ 16 Καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικί, καὶ ἥνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιεν τὸν ποταμὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. 17 Καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ καὶ ἀπῆλθεν ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.§

13

Various Vignettes

A beast from the sea

1 Καὶ ἐστάθην* ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης Θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ,† καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα‡ βλασφημίας. 2 Καὶ τὸ Θηρίον ὃ εἶδον ἦν ὅμοιον§ παρδάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς ἄρκτου,* καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ ἐξουσίαν μεγάλην. 3 Καὶ† μίαν ἐκ‡ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ

* 12:10 εν τω ουρανῳ λεγουσαν *rell* | 4123 **M**^{ep} **T****R** † 12:10 κατεβλήθη **f**³⁵ **M**^{e,g¹/₃,i¹/₃} **C****P****T****R** | εβλήθη **M**^{a,b,d,f,g²/₃,h,i²/₃} **p**⁴⁷ **κ****A**,**C**,**R****P**,**H****F**,**O****C**,**N****U** (Since the simple form of the verb has already occurred three times in the verse above, there may have been assimilation to it. If I were that voice I would cheerfully use the heightened form!) ‡ 12:10 κατηγορορ *rell* | κατηγορ **A**,**N****U** § 12:10 αυτων **f**³⁵ **M**^{a,b,e²/₃,f,g,h²/₃,i} **κ****C**,**C****P**,**R****P**,**H****F**,**O****C**,**T****R** | αυτους **M**^{d,e³/₅,g¹/₄,h¹/₃} **p**⁴⁷ **A**,**N****U** * 12:12 οι **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,b¹/₄,d,e²/₃,h²/₃,ipt} **A**,**C****P**[**N****U**]**T****R** | — **M**^{a,b,e¹/₃,f,g,h¹/₃,ipt} **κ****C**,**R****P**,**H****F**,**O****C** † 12:12 τη γη και τη θαλασση **f**³⁵ **M**^{a,b,e¹/₃,f,g,hpt,i} **C****P**,**R****P**,**H****F** | την γην 3 την θαλασσαν **M**^{d,e²/₅,hpt} (**κ**)**C**,**O****C**,**N****U** | τοις κατοικουσι την γην 3 την θαλασσαν **M**^{e¹/₄} **T****R** | την αγαπην 3 την θαλασσαν **A** ‡ 12:13 αρρενα *rell* | αρσενα **M**^{hpt} **κ****C**,**N****U** | αρσεναν **A** § 12:14 γυναικι **f**³⁵ **M**^{a,b,e¹/₃,f,gpt,hpt,i} **p**⁴⁷ **κ**,**C****P**,**R****P**,**H****F**,**O****C**,**T****R** | 1 αι **M**^{d,e²/₃,gpt,hpt} **A**,**C**,**N****U** * 12:14 οπως τρεφεται **f**³⁵ **M**^{a,b,e¹/₃,f,g,i²/₃} **C****P**,**R****P**,**H****F**,**O****C** | οπου τρεφεται **M**^{a¹/₆,d,e²/₃,hpt} **p**⁴⁷ **κ****A**,**C**,**N****U**,**T****R** † 12:15 εκ του στοματος αυτου οπισω της γυναικος (**p**⁴⁷) *rell* | 5671234 **M**^{e¹/₃} **T****R** ‡ 12:15 αυτην ποταμοφορητον ποιηση *rell* | 312 **C** | ταυτην 23 **M**^e **T****R** § 12:17 ιησου *rell* | του 1 **M**^{e¹/₃,gpt} **C****P** | του θεου **κ** | του 1 χριστου **T****R** * 13:1 εσταθην *rell* | εσταθη **p**⁴⁷ **κ****A**,**C**,**N****U** † 13:1 κερата δεκα και κεφαλας επτα *rell* | 45312 **T****R** ‡ 13:1 ονοματα **f**³⁵ **M**^{a,b,e¹/₄,f,g,h³/₅,i} **A**,**C****P**,**R****P**,**H****F**,**O****C**[**N****U**] | ονομα **M**^{d,e,h²/₅} **p**⁴⁷ **κ****C**,**T****R** § 13:2 ην ομοιον **f**³⁵ **M**^{a,f,g,h,i} **κ****A**,**C**,**C****P**,**R****P**,**H****F**,**O****C**,**N****U**,**T****R** | 21 **M**^{b,d} | 2 **M**^e **p**⁴⁷ * 13:2 αρκτου **f**³⁵ **M**^{d¹/₃,e¹/₄,gpt,hpt,i¹/₃} **C****P**,**T****R** | αρκου **M**^{a,b,d²/₃,e,f,gpt,hpt,i²/₃} **p**⁴⁷ **κ****A**,**C**,**R****P**,**H****F**,**O****C**,**N****U** † 13:3 και *rell* | 1 ειδον **T****R** ‡ 13:3 εκ *rell* | — **M**^e **T****R**

ὥσει§ ἐσφαγμένην εἰς θάνατον, καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη. Καὶ ἐθαύμασεν* ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ Θηρίου.

⁴ Καὶ προσεκύνησαν τῷ δράκοντι† τῷ δεδωκότι‡ τὴν§ ἐξουσίαν τῷ Θηρίῳ· καὶ προσεκύνησαν τῷ Θηρίῳ* λέγοντες, «Τίς ὅμοιος τῷ Θηρίῳ, καὶ† τίς δυνατὸς‡ πολεμῆσαι μετ’ αὐτοῦ;» ⁵ Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν μεγάλα, καὶ βλασφημίαν·§ καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία πόλεμον ποιῆσαι* μῆνας τεσσαράκοντα δύο.† ⁶ Καὶ ἤνοιξεν τὸ‡ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν§ πρὸς τὸν Θεόν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, τοὺς* ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας. ⁷ Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον† μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς. Καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν‡ καὶ γλῶσσαν καὶ ἔθνος. ⁸ Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ§ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ* γέγραπται τὸ ὄνομα† ἐν τῷ Βιβλίῳ‡ τῆς Ζωῆς τοῦ Ἀρνίου, τοῦ ἐσφαγμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

⁹ Εἴ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω. ¹⁰ Εἴ τις ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει·§ εἴ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτείνει,* δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ† ἀποκτανθῆναι. Ὡδέ ἐστιν ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.

A beast from the land

¹¹ Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχεν κέρατα δύο‡ ὅμοια ἄρνιῳ καὶ ἐλάλει ὡς δράκων. ¹² Καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου Θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ· καὶ ἐποίει§ τὴν γῆν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας* ἵνα προσκυνήσωσιν† τὸ Θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου

§ 13:3 ὥσει f³⁵ M^{a,b,f,g,i²/₃} CP,RP,HF | ὡς M^{d,e,h,i¹/₃} p⁴⁷ KA,C,OC,NU,TR * 13:3 εθαυμασεν f³⁵ M^{a,b,e¹/₄,f,g,h,i} K,CP,RP,HF,OC | εθαυμασθη εν M^{d²/₃,e} TR | εθαυμασθη M^{d¹/₅} p⁴⁷ A,NU | εθαυμαστωθη C † 13:4 τω δρακοντι rell | τον δρακοντα K,TR ‡ 13:4 τω δεδωκοτι f³⁵ M^{a,e¹/₄,f,g,i} CP,RP,HF,OC | οτι εδωκεν M^{b,d,ept,h} p⁴⁷ KA,C,NU | ος εδωκεν M^{e¹/₄} TR § 13:4 την rell | — TR * 13:4 και προσεκυνησαν τω θηριω rell | 12 το θηριον M^d A,TR | — M^{ept} | — p⁴⁷ omits a further four words † 13:4 και f³⁵ M^{a¹/₅,b,d,e,h,ipt} p⁴⁷ KA,C,CP,RP,NU | — M^{a,f,g,ipt} HF,OC,TR ‡ 13:4 δυνατος f³⁵ M^{a,f,g,i} CP,RP,HF | δυναται M^{a¹/₅,b,d,e,h} p⁴⁷ KA,C,OC,NU,TR § 13:5 βλασφημιαν f³⁵ M^{a,e³/₅,f,gpt,i¹/₄} CP,RP,HF,OC | βλασφημα M^{b,d,e¹/₅,h²/₅,i¹/₄} A | βλασφημιας M^{a¹/₇,e¹/₅,h¹/₃,ipt} p⁴⁷ K,C,NU,TR | βλασφημιαi M^{g¹/₃,h¹/₅} * 13:5 εξουσια πολεμον ποιησαι f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,i²/₃} CP,RP,HF,OC | 13 M^{d,ept,h,i¹/₃} p⁴⁷ A,C,NU,TR | 3 ο θελει K † 13:5 τεσσαρακοντα δυο rell | τεσσερακοντα 2 K,C | 1 και 2 M^{gpt} (A)[NU] | μβ’ M^{d,e¹/₃,h¹/₄} p⁴⁷ ‡ 13:6 το rell | — M^{a¹/₃,fpt} § 13:6 εις βλασφημιαν rell | 1 βλασφημιας M^b KA,C,NU | βλασφημησαι p⁴⁷ * 13:6 τους f³⁵ M^{a,b,f,g,hpt,ipt} KA,C,RP,HF,OC,NU | και 1 M^{a¹/₅,d,e,hpt,ipt} CP,TR | — p⁴⁷ † 13:7 ποιησαι πολεμον f³⁵ M^{a,d,e¹/₆,f,g,h,i} K,CP,RP,HF,NU | 21 M^b OC,TR | — M^e p⁴⁷ A,C (These MSS omit the whole first compound clause.) ‡ 13:7 φυλην f³⁵ M^{e²/₃} p⁴⁷,CP,TR | 1 και λαον M^{a,b,d,e¹/₃,f,g,h,i} KA(C)RP,HF,OC,NU § 13:8 αυτω f³⁵ M^{a¹/₅,d¹/₅,e,gpt,h³/₅,i²/₃} K,CP,RP,TR | αυτον M^{a,b,d,f,gpt,h²/₅,i¹/₃} p⁴⁷ A,C,HF,OC,NU * 13:8 ων ου rell | 1 ουτε M^{a²/₃,g¹/₄} | ου ου C,NU | 1 K | ουαι A † 13:8 το ονομα f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,i} CP,RP,HF,OC | 12 αυτου M^{h²/₅} A,C,NU | τα ονοματα M^{d,ept,i¹/₄} TR | τα ονοματα αυτων M^{h²/₅} p⁴⁷ K ‡ 13:8 τω βιβλιω p¹¹⁵ rell | 2 C | βιβλω K[+11 assorted mss] | τη βιβλω M^{e¹/₃} p^{47v},TR § 13:10 εχει αιχμαλωσιαν υπαγει f³⁵ M^{a,e¹/₆,f,gpt,i} CP,RP,HF | εις 23 M^{d,ept,h} K,C | 2 συναγει M^{e¹/₃} | 2 συναγει εις 23 TR | εις 2 εις 23 A,NU | εις 2 απαγει εις 23 M^b OC | αιχμαλωτιζει εις 23 M^{gpt} | 5 other readings (Render, “if anyone has captivity, he goes away”—anyone who has been appointed to captivity will certainly be taken away; being less than transparent the Text gave rise to evasive action.) * 13:10 αποκτενει (-εινει M^{d²/₃} K; -εννει M^{bpt,h¹/₄} OC) f³⁵ M^{a¹/₅,b,d,e,g,h,ipt} (K)C,CP,RP(OC)TR | — M^{a,f,ipt} HF | αποκτανθηναι A,NU (OC is in small print.) † 13:10 εν μαχαира f³⁵ M^{b,d,e,g,h} (KA,C)CP,RP,OC(NU)TR | — M^{a,f,i} HF ‡ 13:11 δυο f³⁵ M^{a¹/₄,b,d,e,g,h,i²/₇} (p⁴⁷)KA,C,CP,RP,HF,OC,NU,TR | — M^{a,f,i} (OC is in small print.) § 13:12 εποιει f³⁵ M^{a,e¹/₆,f,g¹/₄,h¹/₃,ipt} CP,RP,HF | ποιει M^{d,e,g,h,ipt} p⁴⁷ KA,C,OC,NU,TR | ποιησει M^b * 13:12 εν αυτη κατοικουντας rell | 312 C,TR † 13:12 ινα προσκυνησωσιν rell | 1 προσκυνησουσιν p⁴⁷ A,C,NU | προσκυνν K

αὐτοῦ. ¹³ Καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, καὶ πῦρ ἵνα‡ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνῃς ἐπὶ* τὴν γῆν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. ¹⁴ Καὶ πλανᾷ τοὺς ἐμούς,† τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ Θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ εἶχεν‡ τὴν πληγὴν‡ τῆς μαχαίρας καὶ ἔζησεν.* ¹⁵ Καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι† τῇ εἰκόνι τοῦ Θηρίου, ἵνα καὶ λαλήσῃ ἢ εἰκὼν τοῦ Θηρίου, καὶ ποιήσῃ‡ ὅσοις ἐὰν* μὴ προσκυνήσωσιν τῇ εἰκόνι† τοῦ Θηρίου ἵνα‡ ἀποκτανθῶσιν. ¹⁶ Καὶ ποιεῖ πάντας—τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους—ἵνα δώσιν‡ αὐτοῖς χαράγματα* ἐπὶ τῆς† χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων‡ αὐτῶν, ¹⁷ καὶ ἵνα μὴ τις δύνηται‡ ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, τὸ ὄνομα τοῦ Θηρίου* ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ¹⁸ Ὡδε ἡ σοφία ἐστίν· ὁ ἔχων νοῦν† ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ Θηρίου, ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν—καὶ‡ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστίν‡ χξς´.*

14

The Lamb and the 144,000

¹ Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ,* Ἀρνίον ἐστηκὸς† ἐπὶ τὸ Ὅρος Σιών, καὶ μετ’ αὐτοῦ‡ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες‡ χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ* τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. ² Καὶ ἤκουσα

‡ 13:13 και πυρ ινα f³⁵ M^{a,f,g,i} CP,RP,HE,OC | 312 ποιη M^{ept,h} λA(C)NU,TR | 312 ποιεῖ M^{ept} | 312 ποιησῃ M^b p⁴⁷ | 3 εν πλανη ποιη 2 M^d § 13:13 εκ του ουρανου καταβαινη f³⁵ M^{a,f,(g),i} CP,RP,HE,OC | 123 καταβηναι M^b p⁴⁷ | 123 καταβαινειν M^{d,hpt} A(C)NU | καταβαινειν 123 M^{e,hpt} λ,TR * 13:13 επι f³⁵ M^{a,f,g,i} p⁴⁷,CP,RP,HF | εις M^{b,d,e,h} λA,C,OC,NU,TR † 13:14 τους εμους f³⁵ M^{a,f,ipt} CP,RP,HF | — M^{b,d,e,g,h,ipt} p⁴⁷ λA,C,OC,NU,TR ‡ 13:14 ο ειχεν f³⁵ M^{a,e^{1/3},f,h^{1/3},i} CP,RP,HF | ω 2 M^g | 1 εχει M^{ept,hpt} λ,TR | ος εχει M^{b,d,e^{1/4}} p⁴⁷ A,C,NU | ος 2 OC § 13:14 την πληγην f³⁵ M^{b,d,e,g,h,i^{1/3}} p⁴⁷ A,C,CP,RP,OC,NU,TR | 2 M^{a,f,i^{2/3}} HF | πληγης λ * 13:14 της μαχαιρας και εξησεν f³⁵ M^{b,d,e,h,i^{1/3}} CP,OC,TR | 1 μαχαιρης 34 (p⁴⁷) λA,C,NU | 34 απο 12 M^{a,f,gpt,i^{2/3}} RP,HF | 34 απο της πληγης 12 M^{gpt} † 13:15 πνευμα δουναι f³⁵ M^{a,b,e^{1/4},f,g,i^{2/3}} CP,RP,HE,OC | 21 M^{d,e,h,i^{1/3}} λA,NU,TR | 1 C ‡ 13:15 ποιησῃ rell | ποιησει M^{bpt,dpt,e^{1/5},g} λ | C omits whole sentence § 13:15 οσοι rell | ινα 1 A[NU] * 13:15 εαν f³⁵ M^{a,b,f,g,h^{1/5},i} A,RP,HE,OC,NU | αν M^{d,e,hpt} λ,TR | — M^{h^{1/3}} CP † 13:15 τη εικονι rell | την εικονα M^{ept} A,TR ‡ 13:15 ινα f³⁵ M^{ept} CP,OC,TR | — M^{a,b,d,ept,f,g,h,i} p^{47v} λA,C,RP,HE,NU (OC is in small print.) § 13:16 δωσιν f³⁵ M^{b,d^{2/7},ept,hpt,i^{1/4}} λA,C,CP,NU | δωσωσιν M^{apt,d^{3/5},f^{2/3},g,ipt} RP,HF | δωσουσιν M^{a^{1/3},e^{1/6},f^{1/3},i^{1/5}} OC | δωση M^{e^{1/3},hpt} TR * 13:16 χαράγματα f³⁵ M^{a,f,g,ipt} p⁴⁷,CP,RP,HF | χαράγμα M^{b,d,e,h,ipt} λA,C,OC,NU,TR † 13:16 της f³⁵ M^{a^{1/3},b,d,e,g,h,i^{3/5}} p⁴⁷ λA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | — M^{a^{2/3},f,i^{2/5}} ‡ 13:16 των μετωπων f³⁵ M^{a^{1/3},b^{1/4},d,e} p⁴⁷ (CP)OC,TR | το μετωπον M^{a^{2/3},b,f,g,h,i} λA,RP,HE,NU | του μετωπου C § 13:17 δυνηται f³⁵ M^{a^{2/5},b,d^{1/5},e^{1/5},h^{2/5},i^{1/3}} p⁴⁷ λA,C,CP,OC,NU,TR | δυναται M^{a^{3/5},d,e,f,g,h^{3/5},i^{2/3}} RP,HF * 13:17 το ονομα του θηριου rell | η 1234 p⁴⁷,CP,TR | του ονοματος 34 M^{e^{1/3}} C | 34 η 12 αυτου M^{h^{1/3}} λ † 13:18 νουν rell | τον 1 M^{ept} TR | ουν p⁴⁷ | ους M^{gpt} λ ‡ 13:18 και f³⁵ M^{a^{1/6},d,e,h,ipt} A,C,CP,RP,OC,NU,TR | — M^{a,b,(e^{1/4}),f,g,ipt} (p⁴⁷ λ)HF § 13:18 εστιν f³⁵ M^{d,e^{2/3},h,i^{1/3}} p⁴⁷ C,CP,RP | — M^{a,b,e^{1/3},f,g,i^{2/3}} λA,HE,OC,NU,TR * 13:18 χξς´ rell | εξακοσια εξηκοντα εξ M^{a^{1/6},e^{1/4},g,h^{1/3}} RP | εξακοσιοι εξηκοντα εξ (λ)A,CP,NU | χξ και ς M^{e^{1/4}} | εξακοσια δεκα εξ C | χις p¹¹⁵ (I have argued elsewhere that the economic factor that dictated abbreviated forms for numbers and frequent nouns would not have been present when the Autographs were being penned, but since this particular number has to fit on hands and foreheads—of course a chip under the skin [that some are already receiving] will hold any amount of information—and the middle letter does resemble a snake. Actually, both p⁴⁷ and p¹¹⁵ have the three letters, and the third letter in both is a clear *sigma*, not a *stigma*. However, since *sigma* = 200, it is impossible in this position, so we may assume that a *stigma* was intended.) * 14:1 ιδου f³⁵ M^{b,d^{2/3},e} p⁴⁷,CP,TR | 1 το M^{a,d^{1/3},f,g,h,i} λA,C,RP,HE,OC,NU † 14:1 εστηκός f³⁵ M^{a,e^{1/4},f,gpt,i^{2/3}} CP,RP,HE,OC,TR | εστηκως M^{gpt,i^{1/3}} | εστος M^{dpt} λA,C,NU | εστως M^{b,dpt,e,h} p⁴⁷ ‡ 14:1 αυτου f³⁵ M^{d,e,h} p⁴⁷ λA,C,CP,OC,NU,TR | 1 αριθμος M^{a,b,e^{1/5},f,g,i} RP,HF § 14:1 εκατον τεσσαρακοντα τεσσαρες M^{a^{1/3},b,c^{1/5},d^{1/3},ept,g,h^{2/3},i^{1/3}} CP,RP,OC,TR | 1 τεσσερακοντα 3 λA,C,NU | ρμδ´ f³⁵ M^{a^{2/3},d^{2/3},ept,f,h^{1/3},i^{2/3}} p⁴⁷ HF (A similar statement obtains in verse 3 below.) * 14:1 το ονομα αυτου και rell | — TR

φωνήν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνήν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνήν βροντῆς μεγάλης· καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἡκουσα ὡς[†] κιθαρωδῶν κιθαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. ³ Καὶ ἄδουσιν[‡] ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς[§] ἐδύνατο^{*} μαθεῖν τὴν ᾠδὴν εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἡγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. ⁴ Οὗτοί εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν, παρθένοι γάρ εἰσιν. Οὗτοί εἰσιν[†] οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ Ἀρνίῳ ὅπου ἂν[‡] ὑπάγῃ. Οὗτοι ὑπὸ Ἰησοῦς[§] ἡγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Ἀρνίῳ. ⁵ Καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος,^{*}[†] ἄμωμοι γάρ[‡] εἰσιν.[§]

Three angels

⁶ Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον^{*} πετόμενον[†] ἐν μεσουρανήματι, ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον εὐαγγελίσασθαι[‡] τοὺς καθημένους[§] ἐπὶ τῆς γῆς—καὶ ἐπὶ^{*} πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν καὶ γλῶσσαν καὶ λαόν— ⁷ λέγων[†] ἐν φωνῇ μεγάλῃ, «Φοβήθητε τὸν Θεόν[‡] καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσατε τῷ ποιήσαντι[§] τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν^{*} θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑδάτων.»

⁸ Καὶ ἄλλος ἄγγελος, δεύτερος,[†] ἠκολούθησεν λέγων· «Ἐπεσεν, ἔπεσεν,[‡] Βαβυλὼν ἡ μεγάλη,[§] ἐκ^{*} τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς[†] πεπότικεν πάντα τὰ ἔθνη.»[‡]

⁹ Καὶ ἄλλος ἄγγελος, τρίτος,[§] ἠκολούθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ· «Εἴ τις προσκυνεῖ τὸ Θηρίον^{*} καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει[†] χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ¹⁰ καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ κεκερασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Καὶ βασανισθήσεται ἐν πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων[‡] καὶ ἐνώπιον τοῦ

[†] 14:2 η φωνη ην ηκουσα ως f³⁵ M^{a,b,e¹/₃,f,g,h,i²/₃} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | φωνην 4 M^{d¹/₃,e,i¹/₃} p⁴⁷,TR | φωνην 45 M^{d²/₃} ‡ 14:3 αδουσιν f³⁵ M^{a,b,e¹/₃,f,g,h²/₃,i} p⁴⁷ κ,C,RP,HE,OC | 1 ως M^{d,e²/₃,h¹/₃} A,C[NU]TR § 14:3 ουδεις rell | ουδε εις M^{a²/₃,f¹/₃,i¹/₃} | ουδις C * 14:3 εδυνατο f³⁵ M^{a²/₃,f,g,h²/₃,i²/₃} p⁴⁷ κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | ηδυνατο M^{a¹/₃,b,d,e,h³/₅,i¹/₃} TR † 14:4 εισιν f³⁵ M^{a,b,d¹/₃,e¹/₃,f,g,i} CP,RP,HE,OC,TR | — M^{d²/₃,e²/₃,h} κA,C,NU ‡ 14:4 αν f³⁵ M^{a¹/₃,b,d,e,h,i¹/₃} κA,C,CP,RP,OC,NU,TR | εαν M^{a,f,g,i²/₃} HF § 14:4 υπο ιησου f³⁵ M^{a,f,g,i} CP,RP,HE | — M^{b,d,e,h} p⁴⁷ κA,C,OC,NU,TR * 14:5 εν τω στοματι αυτων ουχ ευρεθη ψευδος f³⁵ M^{d,e,gpt,h,i¹/₃} p⁴⁷ κA,C,CP(TR)NU | 5612347 M^{a,b,f,gpt,i²/₃} RP,HE | 5671234 OC † 14:5 ψευδος rell | δολος M^{e¹/₃} TR ‡ 14:5 γαρ rell | — M^{e¹/₃} A,C,NU § 14:5 εισιν rell | 1 ενωπιον του θρονου του θεου TR * 14:6 αλλον αγγελον f³⁵ M^{b¹/₄,d²/₃,h³/₅} A,C,CP,OC,NU,TR | 21 M^b | 2 M^{a,d¹/₃,e,f,g,h²/₅,i} p⁴⁷ κ,RP,HE † 14:6 πετομενον rell | πετωμενον TR | πεταμενον κ ‡ 14:6 ευαγγελισασθαι f³⁵ M^{b,d,h²/₅} p⁴⁷ (κ)CP | ευαγγελισαι M^{a,e,f,g,h³/₅,i} A,C,RP,HE,OC,NU,TR § 14:6 τους καθημενους f³⁵ M^{a,e¹/₃,f,g,h²/₅,i} CP,RP,HE | επι 12 M^{b,h³/₅} p⁴⁷ κC,OC,NU | 1 κατοικουντας M^{d,e¹/₆} TR | επι 1 κατοικουντας A | κατοικουντας p¹¹⁵ | 121 κατοικουντας M^{e³/₅} [Now there is a proper conflation!] * 14:6 επι f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,h,i} p⁴⁷ κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | — M^{d,ept} TR † 14:7 λεγων rell | λεγοντα p⁴⁷ [+14 mss]TR | λεγον [4 mss] | — κ ‡ 14:7 θεον f³⁵ M^{d,e,h} p⁴⁷ κA,C,CP,NU,TR | κυριον M^{a,b,f,g,i} RP,HE,OC § 14:7 τω ποιησαντι f³⁵ M^{b,e,h} p⁴⁷ κA,C,CP,OC,NU,TR | αυτω 12 M^g | αυτον τον ποιησαντα M^{a,d,f,i} RP,HE * 14:7 την rell | — M^{e¹/₃,h¹/₃} A,C,NU,TR † 14:8 αγγελος δευτερος f³⁵ M^{d,e³/₅,h¹/₃,i²/₅} (C)CP,NU | 21 M^{a,b,e²/₇,f,g,h¹/₃,i³/₅} A,RP,HE,OC | 1 TR | 2 (β' p⁴⁷) M^{h¹/₃} κ ‡ 14:8 επεσεν επεσεν f³⁵ M^{a¹/₅,d,e,hpt,i¹/₄} p⁴⁷ A,CP,OC,NU,TR | επεσεν M^{a,b,d¹/₅,e¹/₄,f,g,hpt,i} C,RP,HE (An easy case of homoioteleuton, or -arcton, or both.) § 14:8 βαβυλων η μεγαλη rell | 231 M^{e¹/₃} | 12 πολις 23 TR * 14:8 εκ f³⁵ M^{a,d,e²/₅,f,g,h¹/₅,i²/₃} p⁴⁷ CP,RP,HE | η 1 M^{a¹/₆,b,h} A,C,OC,NU | οτι 1 M^{e³/₅,i¹/₄} TR † 14:8 αυτης f³⁵ M^{apt,b,d²/₇,e,fpt,g¹/₃,h,i} p⁴⁷ κA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | ταυτης M^{apt,fpt,g²/₃,i¹/₅} | 1 ης M^d ‡ 14:8 παντα τα εθνη rell | 231 M^{d²/₃} | 13 OC,TR § 14:9 αλλος αγγελος τριτος rell | 132 M^{e¹/₄} | 32 TR * 14:9 προσκυνει το θηριον (κ) rell | 231 M^{ept} TR | 1 τω θηριω C | 12 θυσιαστηριον A † 14:9 λαμβανει f³⁵ M^{a,d¹/₅,e,f,g,h,i} p⁴⁷ κA,C,CP,RP,HE,NU,TR | 1 το M^{b,d,h¹/₄,i¹/₅} OC ‡ 14:10 των αγιων αγγελων rell | 32 M^{e²/₃,h} κC,NU | 13 A

Ἀρνίου.» ¹¹ Καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀναβαίνει· ὁ καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτός, οἱ προσκυνοῦντες τὸ Θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἴ τις λαμβάνει τὸ χάραγμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

¹² Ὡδε ἡ * ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν, ὥδε† οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ.‡ ¹³ Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης μοι,§ «Γράψον· «Μακάριοι οἱ νεκροί, οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπ’ ἄρτι» (λέγει «Ναὶ» * τὸ Πνεῦμα), «ἵνα ἀναπαύσωνται† ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν, τὰ δὲ‡ ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ’ αὐτῶν.» »

The earth is harvested

¹⁴ Καὶ εἶδον καὶ ἰδοῦ, νεφέλη λευκή, καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην καθήμενος ὅμοιος§ υἱῷ* ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὀξύ. ¹⁵ Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ† κράζων ἐν φωνῇ μεγάλῃ‡ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης, «Πέμψον τὸ δρέπανόν σου καὶ θέρισον, ὅτι ἤλθεν§ ἡ ὥρα τοῦ* θερίσαι, ὅτι ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς.» ¹⁶ Καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τὴν νεφέλην† τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

¹⁷ Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ (τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ), ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ. ¹⁸ Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν‡ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου (ἔχων§ ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρός), καὶ ἐφώνησεν κραυγῇ* μεγάλη τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ λέγων, «Πέμψον σου τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς, ὅτι ἤκμασαν αἱ σταφυλαὶ αὐτῆς.»† ¹⁹ Καὶ ἔβαλεν‡ ὁ ἄγγελος τὸ δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν καὶ ἐτρύγησεν τὴν ἀμπελον τῆς γῆς, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸν μέγαν.§ ²⁰ Καὶ ἐπατήθη ἡ ληνὸς ἔξωθεν* τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνοῦ ἄχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων, ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων.†

§ 14:11 εἰς αἰωνας αἰωνων ἀναβαίνει f³⁵ M^{a,b,e¹/₅,fpt,h³/₅(²/₅),i} p⁴⁷(κ)A,CP,RP,HE,OC,NU | 4123 M^{gpt} TR | 1 αἰωνα 34 M^{a¹/₂,e⁴/₄,fpt,g¹/₃} | 1 αἰωνα αἰωνος 4 M^{d,e¹/₅} C | 1 αἰωνα αἰωνων ἀναβαινων M^{e¹/₅} * 14:12 η rell | — M^{f¹/₃,g¹/₄} CP,TR | † 14:12 ὥδε f³⁵ M^{d,e,g} CP,TR | — M^{a,b,f,h,i} p⁴⁷(κ)A,C,RP,HE,OC,NU | ‡ 14:12 του ιησου f³⁵ CP | 2 M^{a,b,e,f,g,h,i} p⁴⁷κA,C,RP,HE,OC,NU,TR | 2 χριστου M^d (του receives votes from four other groups, but they add up to only 12 MSS; it preserves the symmetry in the verse—each genitive noun is preceded by an article.) § 14:13 μοι f³⁵ M^{d,e,h³/₅,i¹/₃} CP,TR | — M^{a,b,f,g,h²/₅,i²/₃} p⁴⁷(κ)A(C)RP,HE,OC,NU * 14:13 λεγει ναι f³⁵ M^{a,f,ipt} CP,RP,HE | 21 M^{b,d,e,g¹/₃,h,ipt} A,C,OC,NU,TR | 1 M^{gpt} p⁴⁷κ | † 14:13 ἀναπαυσωνται f³⁵ M^{a,b,d,ept,f,h,ipt} CP,RP,HE,OC,TR | ἀναπαυσονται M^{b¹/₅,d²/₇,ept,g,ipt} C | ἀναπαησονται p⁴⁷κA,NU,[no cursives] | ‡ 14:13 δε rell | γαρ p⁴⁷κA,C,NU § 14:14 καθημενος ὁμοιος f³⁵ M^{d¹/₃,e²/₃,g,ipt} CP,OC,TR | καθημενον ὁμοιον M^{a,b,d²/₃,f,h,ipt} κA,C,RP,HE,NU | καθημενος ὁμοιον p⁴⁷ (There are some seven further variants, which is why the numbers don't all add up; p⁴⁷ would appear to have a rather early conflation; I take it that the grammar calls for the nominative.) * 14:14 υἱω f³⁵ M^{a¹/₃,b,dpt,e²/₃,f²/₃,g,h,ipt} p⁴⁷C,CP,RP,OC,TR | υἱον M^{a²/₃,dpt,f¹/₃,ipt} κA,HE,NU | υἱος M^{e¹/₃} | † 14:15 ναου f³⁵ M^{a,b,f,h²/₃,ipt} A,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | ουρανου M^{d,e,g,ipt} | 1 αυτου M^{h¹/₃} κ | ‡ 14:15 εν φωνη μεγαλη rell | 132 TR | 23 p⁴⁷ § 14:15 ηλθεν f³⁵ M^{a,b,d²/₃,e²/₅,f,g,h,i} κA,C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 σου M^{d¹/₃,e³/₅} | 1 σοι M^g TR * 14:15 του f³⁵ M^{a¹/₃,e¹/₃,h,i¹/₃} κ,CP,OC,TR | — M^{a²/₃,b,d,e²/₃,f,g,i²/₃} A,C,RP,HE,NU (OC is in small print.) | † 14:16 την νεφελην rell | τη νεφελη M^{a,g¹/₄} | της νεφελης M^{hpt,i¹/₃} κA,NU | ‡ 14:18 εξηλθεν rell [NU] | — p⁴⁷v,A § 14:18 εχων rell | ο 1 A,C[NU] * 14:18 κραυγη f³⁵ M^{a¹/₃,d,e,f⁴/₄,i¹/₃} (p⁴⁷)C,CP,RP,OC,TR | εν 1 M^{apt,b,e¹/₅,f,g,i²/₃} HF | φωνη M^h κA,NU | † 14:18 ηκμασαν αι σταφυλαι αυτης f³⁵ M^{d,e,h,ipt} p⁴⁷κ(A)C,CP,RP,NU,TR | ηκμασεν η σταφυλη της γης M^{a,b,f,ipt} HE,OC | 123 της γης M^g | ‡ 14:19 εβαλεν f³⁵ M^{a¹/₅,d,e,g²/₃,h,ipt} p⁴⁷κA,C,CP,RP,OC,NU,TR | εξεβαλεν M^{a,b,f,g¹/₃,ipt} HF § 14:19 του θυμου του Θεου τον μεγαν f³⁵ M^{a,e³/₅,f,h¹/₅,i²/₃} (A)C,CP,RP,HE,NU | 1234 την μεγαλην M^{c¹/₅,d,e²/₅,g,h²/₃} κ,OC,TR | 561234 M^b | 1234 του μεγαλου M^{i¹/₄} p⁴⁷ (Is 'the great' modifying 'wrath' or 'wine-press'?) * 14:20 εξωθεν f³⁵ M^{a,b,f,g,h³/₅,ipt} p⁴⁷A,C,CP,RP,HE,NU | εξω M^{d,e,g¹/₄,h²/₅,ipt} κ,OC,TR | † 14:20 χιλίων εξακοσίων f³⁵ M^{a²/₅,b,d¹/₅,ept,g,h²/₃,i} (p⁴⁷)A,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | αχ' M^{a³/₅,ept,f,h¹/₃} | αχς' M^d | 1 διακοσίων κ

15

Here come the bowls!

¹ Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, μέγα καὶ θαυμαστόν· ἄγγέλους ἑπτὰ ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ τὰς ἐσχάτας, ὅτι ἐν αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ.

The song of the victors

² Καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑελίνην* μεμιγμένην πυρί, καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ Θηρίου καὶ ἐκ τῆς εἰκόνης† αὐτοῦ καὶ‡ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐστῶτας ἐπὶ τὴν θάλασσαν τὴν ὑελίνην,§ ἔχοντας κιθάρας* τοῦ Θεοῦ. ³ Καὶ ᾄδουσιν τὴν ᾠδὴν Μωϋσέος,† τοῦ‡ δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀρνίου, λέγοντες· «Μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ· δίκαιαι καὶ ἀληθιναὶ αἱ ὁδοί σου, ὁ Βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν.» § ⁴ Τίς οὐ μὴ φοβηθῇ σε,* Κύριε, καὶ δοξάσῃ† τὸ ὄνομά σου; Ὅτι μόνος ἅγιος εἶ·‡ ὅτι πάντα τὰ ἔθνη§ ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.»

The angels are commissioned

⁵ Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ* ἡνοίγη ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ. ⁶ Καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι, οἱ† ἔχοντες τὰς ἑπτὰ πληγὰς, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,‡ οἱ ἦσαν§ ἐνδεδυμένοι λίνον καθαρὸν λαμπρὸν* καὶ περιεζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσᾶς. ⁷ Καὶ ἐν ἑκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκεν τοῖς ἑπτὰ ἄγγελοις ἑπτὰ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ⁸ Καὶ ἐγεμίσθη ὁ ναὸς† καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ

* 15:2 υελινην f³⁵ M^{a1/3,b1/4,d1/5,ept,f1/4,hpt,i1/4} p⁴⁷,CP | υαλινην M^{a2/3,b,d,ept,f,g,hpt,i} xA,C,RP,HE,OC,NU,TR (Hellenistic or Attic, which?) † 15:2 του θηριου και εκ της εικονος f³⁵ M^{b,d,e,h2/5,ipt} A,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | 12356 M^{g,h2/7} p^{47v} x | 563412 M^{a,f,h2/7,ipt} ‡ 15:2 και f³⁵ M^{a,f,gpt(pt),h,ipt} p^{47v} A,C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 εκ του χαραγματος αυτου 1 M^{a1/6,b,d,e,f1/5,ipt} | 1 εκ του χαραγματος αυτου TR § 15:2 υελινην f³⁵ M^{a1/3,b1/4,d1/5,ept,f1/5,g2/3,hpt,i1/4} p^{47v},CP | υαλινην M^{a2/3,b,d,ept,f,g1/3,hpt,i} xA,C,RP,HE,OC,NU,TR * 15:2 κιθαρς f³⁵ M^{a1/3,d,e,f1/4,h,ipt} p⁴⁷ xA,C,CP,RP,NU,TR | τας 1 M^{a2/3,b,f,g,h1/4,ipt} HE,OC (OC is in small print.) † 15:3 μωυσεος f³⁵ M^{a1/3,d1/5,f1/4,h1/4} CP | μωυσεως M^{apt,b,e2/3,f,g,hpt,i} xA,RP,HE,OC,NU | μωσεως M^{d2/3,e1/4} p⁴⁷,TR ‡ 15:3 του rell | — M^{a1/6,b,g,i1/4} TR § 15:3 εθνων f³⁵ M^{a,b,d,e,f,g,hpt,i} A,CP,RP,HE,OC,NU | αιωνων M^{hpt} p⁴⁷ xC | αιων TR (Some modern versions follow the middle reading, an alteration dating to the 2nd century—‘king of the nations’ would definitely not be politically correct in the Roman empire in those early centuries.) * 15:4 ου μη φοβηθη σε f³⁵ M^{a,b,d1/5,e1/5,f,g,i} CP,RP,HE,TR | 123 M^{d,e,h1/3,i1/5} A,C,OC,NU | 4123 M^{h2/5} p⁴⁷ | 413 M^{h1/3} x † 15:4 δοξαση f³⁵ M^{apt,b2/3,d2/7,ept,g1/3,h2/3,i1/3} x,CP,RP,HE,OC,TR | δοξασει M^{apt,b1/3,d,ept,f,g2/3,h1/3,i2/3} (p⁴⁷) A,C,NU ‡ 15:4 αγιος ει f³⁵ M^{h1/4,i1/3} CP | 1 M^{a,b,e(1/4)f,g,ipt} RP,HE | 2 p⁴⁷ | οσιος M^{d,e,h} xA,C,OC,NU,TR (αγιος ει has slight support from four other families as well; the verb, before or after the adjective, is supported by f³⁵ M^{a1/6,e1/3,hpt,ipt} p⁴⁷; being the song of Moses and the Lamb, both Jews, we should presumably expect the fuller form.) § 15:4 παντα τα εθνη f³⁵ M^{a1/5,d,e,f1/5,h,i1/4} p⁴⁷ xA,C,CP,RP,OC,NU,TR | παντες M^{a,b,f,g,i} HF * 15:5 και rell | 1 ιδου TR † 15:6 οι rell | — M^{dpt,h1/4} p⁴⁷ x,TR ‡ 15:6 εκ του ουρανου f³⁵ CP | 12 ναου M^{a1/6,d,e,g,h} p⁴⁷ xA,C,RP,OC,NU,TR | — M^{a,b,f,i} HF (At first glance the context seems to call for ναου; so much so that if ουρανου were original some might have omitted while others made the obvious change—if ναου were original, why would anyone omit or change? On the other hand, there are at least three heavens, 2 Cor. 12:2, and they may have come out of the third, into the second. This is the only mention of the tabernacle of the testimony in Revelation, so the throne of God wasn’t there and none of the action related by John up to this point took place there—there have been several references to the temple, with angels coming out of it, but I doubt that temple and tabernacle are to be equated.) § 15:6 οι ησαν f³⁵ M^{a,b,e2/5,f,g,i} CP,RP,HE,OC | — M^{d,e3/5,h} p⁴⁷ xA,C,NU,TR * 15:6 λινον καθαρων λαμπρων rell | λινουν 23 p⁴⁷ | καθαρους λινους λαμπρους x | λιθον 23 A,C | 12 και 3 TR † 15:8 ναος f³⁵ M^{d,e,g,h,ipt} xA,C,CP,RP,NU,TR | 1 εκ του M^{a,b,f2/3(1/3),ipt} p^{47v},HE,OC

καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο‡ εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῶν§ ἀγγέλων.

16

¹ Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης* ἐκ τοῦ ναοῦ† λεγούσης τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις, «Υπάγετε,‡ ἐκχέετε τὰς§ φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν.»

The FIRST bowl

² Καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος* καὶ ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ† τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ἔλκος κακὸν καὶ πονηρὸν εἰς‡ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ Θηρίου καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ.§

The SECOND bowl

³ Καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος* ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγένετο αἷμα, ὡς νεκροῦ· καὶ πᾶσα ψυχὴ ζῶσα† ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσσει.‡

The THIRD bowl

⁴ Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος§ ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ* τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐγένετο αἷμα. ⁵ Καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου τῶν ὑδάτων λέγοντος· «Δίκαιος† εἶ, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν, ὁ ‡ Ὅσιος, ὅτι ταῦτα ἔκρινας. ⁶ Ὅτι αἷμα ἁγίων καὶ προφητῶν ἐξέχεαν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας§ πιεῖν. Ἄξιοί* εἰσιν.» ⁷ Καὶ ἤκουσα† τοῦ θυσιαστηρίου λέγοντος· «Ναί, Κύριε ὁ Θεός, ὁ Παντοκράτωρ, ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις σου.»

The FOURTH bowl

⁸ Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος‡ ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον, καὶ ἐδόθη αὐτῷ καυματίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρί.§ ⁹ Καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καῦμα μέγα, καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι* τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν† ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας. Καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

The FIFTH bowl

‡ 15:8 ἠδύνατο f³⁵ M^{a1/5,b,d,e,g1/5,h3/5,ipt} x,C,PT,R | εδυνατο M^{a,e1/6,f,g,h2/5,ipt} A,C,RP,HE,OC,NU (Both spellings are known since classical times and apparently don't affect the sense.) § 15:8 των f³⁵ M^{d,e} CP | 1 επτα M^{a,b,e1/4,f,g,h,i} xA,C,RP,HE,OC,NU,TR * 16:1 φωνης μεγαλης rell | 21 M^{a,f2/3,h1/3} A,C,OC,NU † 16:1 εκ του ναου f³⁵ M^{b,d,e,h,i1/3} xA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | — M^{a,f,g,i2/3} ‡ 16:1 υπαγετε f³⁵ M^{a1/2,d,ept,g,i2/5} CP | 1 και M^{a,b,ept,f,h,i3/5} xA,C,RP,HE,OC,NU,TR § 16:1 τας f³⁵ M^{d,e,i1/5} CP,TR | 1 επτα M^{a,b,e2/7,f,g,h,i} xA,C,RP,HE,OC,NU * 16:2 πρωτος f³⁵ M^{a,e,f,g,h,i} p⁴⁷ xA,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | 1 αγγελος M^{b,d} † 16:2 επι f³⁵ M^{d,e,h1/5,i1/3} x,C,PT,R | εἰς M^{a,b,f,g,h,i2/3} p⁴⁷ A,C,RP,HE,OC,NU ‡ 16:2 εἰς f³⁵ M^{d,e,i1/3} CP,TR | επι M^{a,b,e1/4,f,g,h,i2/3} p⁴⁷ xA,C,RP,HE,OC,NU § 16:2 τους προσκυνουντας τη εικονι αυτου f³⁵ M^{a,b,ept,f,h,i} p⁴⁷ A,C,CP,RP,HE,OC,NU | 2345 M^{d,g1/3(2/3)} | 13452 TR | 12 την εικονα 5 M^{e1/5} x | 1 την εικονα 25 M^{e1/4} * 16:3 αγγελος rell | — M^{hpt} A,C,NU † 16:3 ζωσα f³⁵ M^{d,e,g,h2/3,i1/3} p⁴⁷ x,CP,RP,OC,TR | ζωης M^{h1/3} (A)C,NU | — M^{a,b,f,i2/3} HF ‡ 16:3 απεθανεν εν τη θαλασση rell | 2341 M^{d2/3} | απεθανον 234 p⁴⁷ | 1 επι της θαλασσης x | 1 τα 234 A,C,NU § 16:4 αγγελος f³⁵ M^{b,d,e,h1/3,i1/3} CP,TR | — M^{a,f,g,h2/3,i2/3} p⁴⁷ xA,C,RP,HE,OC,NU * 16:4 και f³⁵ M^{d,e1/3,h} xA,C,CP,NU | 1 εις M^{a,b,d1/5,e2/3,f,g,i} RP,HE,OC,TR † 16:5 δικαιος rell | 1 κυριε TR ‡ 16:5 ο f³⁵ M^{a1/3,d,ept,fpt,h1/4,i1/4} x,CP,RP,OC,NU | και 1 M^{d1/5,e1/4,h1/4,i1/4} TR | και M^{e1/6,h1/4,i1/3} p⁴⁷ | — M^{a2/3,b,fpt,g,h1/5} A,C,HF § 16:6 αυτοις εδωκας rell | 21 x | 1 δεδωκας A,C[NU] * 16:6 αξιοι rell | 1 γαρ TR | οπερ 1 x † 16:7 ηκουσα rell | 1 εκ M^{ept} CP | 1 αλλου εκ TR ‡ 16:8 αγγελος f³⁵ M^{a1/4,b,d,e,hpt,ipt} x,CP,RP,TR | — M^{a,f,g,hpt,ipt} p⁴⁷ A,C,HE,OC,NU § 16:8 τους ανθρωπους εν πυρι f³⁵ M^{d,e,g1/5,h,i2/5} A,C,CP,NU,TR | 124 x | 3412 M^{a,b,e1/4,f,g,i3/5} RP,HE,OC * 16:9 οι ανθρωποι f³⁵ M^{a,b,e1/4,f,g,i2/3} CP,RP,HE,OC | — M^{d,e,h,i1/3} xA,C,NU,TR † 16:9 την f³⁵ M^{d1/5,ept,f1/3,h1/3,i1/3} xA,CP,NU | — M^{a,b,d,ept,f2/3,g,h2/3,i2/3} C,RP,HE,OC,TR

¹⁰ Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος[‡] ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ Θηρίου, καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτωμένη· καὶ ἔμασωντο[§] τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόνου. ¹¹ Καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐλκῶν αὐτῶν· καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

The SIXTH bowl

¹² Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος^{*} ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ[†] ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν[‡] Εὐφράτην, καὶ ἐξηράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἐτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν[§] ἡλίου. ¹³ Καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Θηρίου καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Ψευδοπροφήτου πνεύματα τρία ἀκάθαρτα,^{*} ὡς βάτραχοι.[†] ¹⁴ Εἰσὶν γὰρ πνεύματα δαιμόνων[‡] ποιοῦντα σημεῖα, ἃ ἐκπορεύεται[§] ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς^{*} τῆς οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν[†] πόλεμον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης[‡] τοῦ Θεοῦ τοῦ Παντοκράτορος. ¹⁵ («Ἴδού, ἔρχομαι ὡς κλέπτης. Μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ καὶ βλέπωσιν τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ.») ¹⁶ Καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Ἑβραϊστὶ Ἀρμαγεδών.[§]

The SEVENTH bowl

¹⁷ Καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος^{*} ἐξέχεεν τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς[†] τὸν ἀέρα, καὶ ἐξῆλθεν φωνὴ μεγάλη ἀπὸ[‡] τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ θρόνου,[§] λέγουσα, «Γέγονεν.» ¹⁸ Καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ φωναί.^{*} καὶ σεισμὸς ἐγένετο[†] μέγας, οἷος οὐκ ἐγένετο ἄφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο[‡] ἐπὶ τῆς γῆς, τηλικούτος σεισμὸς, οὕτως μέγας. ¹⁹ Καὶ ἐγένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσον.[§] Καὶ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. ²⁰ Καὶ πᾶσα νῆσος ἔφυγεν, καὶ ὄρη οὐχ εὐρέθησαν. ²¹ Καὶ χάλαζα μεγάλη, ὡς ταλαντιαία, καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης, ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς^{*} σφόδρα.

[‡] 16:10 ἄγγελος f³⁵ M^{b,d,e,h¹/₃,i¹/₄} CP,TR | — M^{a,f,g,h²/₃,i} κA,C,RP,HE,OC,NU § 16:10 ἔμασωντο f³⁵ M^{apt,dpt,e¹/₃,fpt,g²/₃,h²/₃,ipt} κA,C,RP,HE,OC,NU | ἔμασωντο M^{apt,b,dpt,e²/₃,fpt,g¹/₃,h¹/₃,ipt} CP,TR * 16:12 ἄγγελος f³⁵ M^{b,d,e³/₅,gpt,h¹/₃,i¹/₄} CP,TR | — M^{a,e²/₅,f,gpt,h²/₃,i} p⁴⁷ κA,C,RP,HE,OC,NU † 16:12 τὴν φιάλην αὐτοῦ rell | 312 M^{a²/₃,f,g²/₃} ‡ 16:12 μέγαν f³⁵ M^{a,e²/₅,f,g,hpt,i} κ,CP,RP,HE | 1 τὸν M^{b,d,e³/₅,hpt,i¹/₄} p⁴⁷ A,C,OC,NU,TR (OC is in small print.) § 16:12 ἀνατολῶν f³⁵ M^{a¹/₅,d,e³/₅} A,CP,TR | ἀνατολῆς M^{a,b,e²/₅,f,g,h,i} p⁴⁷ κC,RP,HE,OC,NU * 16:13 τρία ἀκάθαρτα f³⁵ M^{d,e,g,h,i¹/₅} p⁴⁷ κA,C,CP,OC,NU,TR | 21 M^{a,b,f,h¹/₅,i} RP,HE | 2 M^{e¹/₅} † 16:13 ὡς βάτραχοι rell | ὁμοία βάτραχοις C,TR | ὡσεὶ βάτραχους p⁴⁷ | εἰωσεὶ βάτραχους κ | — M^{e¹/₃} ‡ 16:14 δαιμόνων f³⁵ M^{d,e,i¹/₄} CP,TR | δαιμονίων M^{a,b,f,g,h,i} p⁴⁷ κA,RP,HE,OC,NU § 16:14 ἀ ἐκπορεύεται f³⁵ M^{a,b,d¹/₅,e¹/₃,f,hpt,ipt} A,CP,RP,HE,OC,NU | 1 ἐκπορεύονται M^{g,i¹/₄} | ἐκπορευέσθαι M^{d,e²/₃,hpt,i¹/₅} p⁴⁷ κ,TR * 16:14 βασιλεῖς rell | 1 τῆς γῆς M^{e¹/₃} | 1 τῆς γῆς καὶ TR † 16:14 τὸν rell | — M^e p⁴⁷,TR ‡ 16:14 τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης rell | 1245 κ,NU | 452 p⁴⁷ A § 16:16 ἀρμαγεδῶν f³⁵ M^{a¹/₅,b,d¹/₄,e²/₃,g,h²/₃,ipt} κA,CP,RP,OC,NU | ἀρμαγεδδῶν M^{e¹/₄} TR | μαγεδῶν M^{a,d³/₅,f,ipt} HF | μαγεδδῶν M^{h¹/₄} * 16:17 ἄγγελος f³⁵ M^{a¹/₅,b,d,e,h¹/₅,i¹/₄} CP,TR | — M^{a,f,g,h,i} A,RP,HE,OC,NU † 16:17 εἰς f³⁵ M^{a¹/₇,d,e,h¹/₄,i¹/₄} CP,TR | ἐπὶ M^{a,b,f,g,h,i} κA,RP,HE,OC,NU ‡ 16:17 ἀπο rell | ἐκ M^{e,h,ipt} κA,OC,NU § 16:17 τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀπο τοῦ θρόνου f³⁵ M^{a,b,e¹/₃,f,g,ipt} CP,RP,HE,OC,TR | 34567 M^{d,e²/₃,ipt} | 12567 M^h p^{47v} A,0163v (NU) | 123 Θεοῦ κ | 676 Θεοῦ M^{a¹/₅} * 16:18 ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ φωναὶ f³⁵ M^{a,b,f,g,h¹/₄,i²/₃} p⁴⁷ CP,RP,HE | 123 M^{ept} | 14523 M^{d,h,i¹/₃} A,0163,OC,NU | 52341 M^{e¹/₃} TR | 3214523 κ † 16:18 ἐγένετο f³⁵ M^{d,e,h,i¹/₄} p⁴⁷ κA,CP,OC,NU,TR | — M^{a,b,f,g,i} RP,HE ‡ 16:18 οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο f³⁵ M^{a,b,e³/₅,f,g,i} CP,RP,HE,OC,TR | 23 M^{d,e²/₅,h²/₃,i¹/₄} κ | ἄνθρωπος ἐγένετο A,NU | ἐγένετο ἄνθρωπος M^{h¹/₃} | ἄνθρωπος 3 p^{47v} § 16:19 ἐπεσον f³⁵ M^{a²/₃,b,d¹/₃,e²/₃,f,h,i} CP,RP,HE,TR | ἐπεσαν M^{a¹/₃,d²/₃,e¹/₃,g,h¹/₄} p⁴⁷ A,OC,NU | ἐπεσεν κ * 16:21 αὐτῆς f³⁵ M^{apt,bpt,e,g¹/₃,h,i²/₃} p^{47v} κA,C,CP,RP,NU,TR | αὕτη M^{apt,bpt,d,e¹/₄,f,g²/₃,h¹/₄,i¹/₃} HE,OC

17

About Babylon

¹ Καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἐπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἐπτὰ φιάλας καὶ ἐλάλησεν μετ' ἐμοῦ λέγων,* «Δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρῖμα τῆς πόρνῃς τῆς μεγάλης τῆς καθημένης ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν πολλῶν,† ² μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς.»‡

A woman and a beast

³ Καὶ ἀπήνεγκέν με εἰς ἔρημον ἐν[§] πνεύματι. Καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον* κόκκινον γέμον ὀνομάτων† βλασφημίας, ἔχον‡ κεφαλὰς ἐπτὰ καὶ κέρατα δέκα. ⁴ Καὶ ἡ γυνὴ ἦν[§] περιβεβλημένη πορφύραν* καὶ κόκκινον,† κεχρυσωμένη‡ χρυσοῦ[§] καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα χρυσοῦν ποτήριον* ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς γέμον βδελυγμάτων καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας αὐτῆς.† ⁵ Καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον·

ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ, ΒΑΒΥΛΩΝ Ἡ ΜΕΓΑΛΗ, Ἡ ΜΗΤΗΡ ΤΩΝ ΠΟΡΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΒΔΕΛΥΓΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΓΗΣ.

⁶ Καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ‡ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων, καὶ[§] ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ. Καὶ ἐθαύμασα, ἰδὼν αὐτήν, θαῦμα μέγα.

The vision explained

⁷ Καὶ εἶπέν μοι ὁ ἄγγελος· «Διὰ τί ἐθαύμασας; Ἐγὼ σοι ἐρῶ* τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτήν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἐπτὰ κεφαλὰς καὶ τὰ δέκα κέρατα. ⁸ Τὸ† θηρίον ὃ εἶδες ἦν, καὶ οὐκ ἔστιν, καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς Ἀβύσσου καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγειν.‡ Καὶ θαυμάσονται[§] οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς,* ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα† ἐπὶ τὸ Βιβλίον‡ τῆς Ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλέποντες[§] τὸ θηρίον ὅτι ἦν* καὶ οὐκ ἔστιν καὶ παρέσται.† ⁹ Ὡδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν· Αἱ ἐπτὰ κεφαλαὶ ἐπτὰ ὄρη εἰσὶν‡ ὅπου ἡ

* 17:1 λεγων f³⁵ M^{a,b,e¼,f,g,h,i} p⁴⁷ κA,CP,RP,HE,OC,NU | 1 μοι M^{d,e} TR † 17:1 των υδατων των πολλων f³⁵ M^{a,f,g,i} CP,RP,HE,TR | 234 p^{47v} | 24 M^{b,d,e,h} κA,OC,NU ‡ 17:2 οι κατοικουντες την γην εκ του οινου της πορνειας αυτης (κ) rel | 56789101234 M^{e¼} TR § 17:3 εν f³⁵ M^{a¼,b,d,e,f,g,h,i} κA,CP,RP,HE,OC,NU,TR | τω M^{e¼} | — M^a * 17:3 θηριον f³⁵ M^{a¼,bpt,d,e,f,g,h,i} κA,CP,RP,NU,TR | 1 το M^{a,bpt} HF | το 1 το OC (OC is in small print.) † 17:3 γεμον ονοματων f³⁵ M^{b,d,e¼,f,h¼,i¼} CP,TR | 1 ονοματα M^{a,e¼,g,hpt,i} RP,HE,OC | γεμοντα ονοματα M^{h¼} κA[NU] ‡ 17:3 εχον rel | εχων A[+40 assorted mss]NU | εχοντα κ § 17:4 ην rel | η TR * 17:4 πορφυραν f³⁵ M^{bpt,d,e,f,i¼} CP | πορφυρα TR | πορφυρου M^{a,bpt,g,h,i¼} κA,RP,HE,OC,NU † 17:4 κοκκινον rel | κοκκινω TR ‡ 17:4 κεχρυσωμενη f³⁵ M^{a,d,e¼,f,h¼,ipt} CP,RP,HE | περιεχρυσωμενη M^b | και 1 M^{d¼,e¼,g,h,ipt} κA,OC,NU,TR § 17:4 χρυσω f³⁵ M^{d,e,h,i¼} κ,CP,TR | χρυσιω M^{a,b,d¼,e¼,f,g,h¼,i} A,RP,HE,OC,NU * 17:4 χρυσουν ποτηριον f³⁵ M^{d,e,hpt,i¼} CP,TR | 21 M^{a,b,f,g,hpt,i} κA,RP,HE,OC,NU † 17:4 αυτης f³⁵ M^{b,d,e,gpt,h¼,ipt} A,CP,RP,NU(TR) | της γης M^{a,f,gpt,h¼,ipt} HE,OC (κ conflates both, which shows that the minuscule families are earlier.) ‡ 17:6 εκ f³⁵ M^{a¼,bpt,d,e,f¼,gpt,h,i} CP,RP,OC,NU,TR | — M^{a,bpt,f,gpt,h¼,i¼} (κ)HF § 17:6 και f³⁵ M^{a¼,d¼,e,f¼,gpt,h,i} κA,CP,OC,NU,TR | — M^{a,b,(d),f,gpt,i¼} RP,HE * 17:7 σοι ερω f³⁵ M^{d,e,h¼,i¼} κ,CP,TR | 21 M^{a,b,f,g,h,i} A,RP,HE,OC,NU † 17:8 το rel | — TR ‡ 17:8 υπαγειν rel | υπαγει A,NU § 17:8 θαυμασονται rel | θαυμασθησονται A,NU * 17:8 επι της γης f³⁵ M^{bpt,d,e,f,gpt,h,i¼} κA,CP,RP,OC,NU,TR | την γην M^{a,bpt,e¼,gpt,i¼} HF † 17:8 τα ονοματα f³⁵ M^{bpt,d,e,f,gpt,h¼,i¼} κ,CP,RP,TR | το ονομα M^{a,bpt,gpt,h¼,i¼} A,HE,NU | 1 ονομα OC ‡ 17:8 επι το βιβλιον f³⁵ M^{bpt,d¼,e,f,g¼,hpt,ipt} κA,CP,RP,OC,NU,TR | 1 του βιβλιου M^{a,bpt,g,ipt} HF | εν βιβλω M^d | εν τω βιβλω M^{h¼} § 17:8 βλέποντες f³⁵ M^{a¼,d¼,e¼,i¼} CP,TR | βλέποντων M^{a,b,d,e¼,f,g,h,i¼} κA,RP,HE,OC,NU (The subject is nominative.) * 17:8 το θηριον οτι ην f³⁵ M^{d,e,h,i¼} κA,CP,OC,NU,TR | 3412 M^{a,b,e¼,f,g,i¼} RP,HE † 17:8 και παρεσται f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,h,i} A,CP,RP,HE,OC,NU | 1 παρεστιν M^{d,ept,i¼} | 1 παλιν παρεστε κ | καιπερ εστιν TR ‡ 17:9 επτα ορη εισιν rel | 231 M^{e¼} TR | 213 OC

γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν. ¹⁰ Καὶ βασιλεῖς ἐπτὰ εἰσιν· οἱ πέντε ἔπεσον,* ὁ ἑῖς ἐστίν, ὁ ἄλλος οὐπω ἦλθεν. Καὶ ὅταν ἔλθῃ ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μείναι. ¹¹ Καὶ τὸ Θηρίον ὃ ἦν καὶ οὐκ ἔστιν, καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστιν, καὶ ἐκ τῶν ἐπτὰ ἐστίν, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. ¹² Καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν οὐπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν λαμβάνουσιν μετὰ τοῦ Θηρίου. ¹³ Οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσιν† καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ Θηρίῳ διδόασιν.* ¹⁴ Οὗτοι μετὰ τοῦ Ἀρνίου πολεμήσουσιν, καὶ τὸ Ἀρνίον νικήσει αὐτούς, ὅτι Κύριος κυρίων ἐστίν καὶ Βασιλεὺς βασιλέων· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.»

¹⁵ Καὶ λέγει μοι· «Τὰ ὕδατα ἃ εἶδες, οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσίν, καὶ ἔθνη καὶ γλῶσσαι. ¹⁶ Καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, καὶ τὸ Θηρίον, οὗτοι μισήσουσιν τὴν πόρνην καὶ ἡρημωμένην ποιήσουσιν αὐτὴν καὶ γυμνὴν ποιήσουσιν αὐτὴν καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. ¹⁷ Ὁ γὰρ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι γνώμην μίαν* καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ Θηρίῳ, ἄχρι τελεσθῆσονται οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ. ¹⁸ Καὶ ἡ γυνὴ ἦν εἶδες ἐστίν ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.»

18

Her fall proclaimed

¹ Καὶ* μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον† καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην, καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. ² Καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ λέγων· «Ἐπεσεν, ἔπεσεν, ἡ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμόνων,* καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου καὶ μεμισημένου.† ³ Ὅτι ἐκ τοῦ θυμοῦ τοῦ

§ 17:10 επτα εισιν f³⁵ M^{d,e,h,i²/₃} (x)A,C,POC,NU,TR | 21 M^{a,b,f,g,i¹/₃} R,PHF * 17:10 επεσον f³⁵ M^{apt,b,d¹/₃,e²/₃,f,gpt,hpt,i²/₃} C,RP,HF | επεσαν M^{apt,d²/₃,e³/₃,gpt,hpt,i¹/₃} xA,OC,NU,TR (The meaning is evidently the same, which may account for the widespread division [involving a single letter].) † 17:10 ο rell | και 1 TR ‡ 17:10 αυτον δει f³⁵ M^{d,e³/₃,h²/₃} A,C,POC,NU,TR | 21 M^{a,b,e²/₃,f,g,h¹/₃,i} R,PHF § 17:11 αυτος f³⁵ M^{bpt,d,e,f,h³/₃,ipt} A,C,RP,OC,NU,TR | ουτος M^{a,bpt,g,h³/₃,ipt} (x)HF * 17:12 αλλ rell | αλλα xA,NU † 17:13 γνωμην εχουσιν f³⁵ M^{d,e,f¹/₃,h,i¹/₃} xA,C,POC,NU,TR | 21 M^{a,b,e¹/₃,f,g,i} R,PHF ‡ 17:13 την f³⁵ M^{a¹/₃,bpt,d,e,f¹/₃,h²/₃,ipt} x,C,RP,OC,TR | — M^{a²/₃,bpt,f,g,h³/₃,ipt} A,HF,NU § 17:13 αυτων rell | εαυτων TR * 17:13 διδοασιν f³⁵ M^{a,b,e,f,g,h,i} xA,C,RP,HF,OC,NU | δωσουσιν M^d | δεδωκασιν M^{e¹/₃} | διαδιδωσουσιν TR † 17:16 και rell | επι TR ‡ 17:16 ηρημωμενην f³⁵ M^{a,b,d²/₃,ept,f,g,h,i} xA,C,RP,HF,OC,NU,TR | ερημωμενην M^{a¹/₃,d³/₃,ept} § 17:16 και γυμνην ποιησουσιν αυτην f³⁵ M^{a²/₃,b,f,g,ipt} C,RP,HF | 12 M^{d,e¹/₄,h,ipt} xA,OC,NU,TR | — M^{a¹/₃,e²/₃} * 17:17 και ποιησαι γνωμην μιαν f³⁵ M^{a,bpt,e¹/₃,f,g²/₃,i²/₃} C,RP,HF | 12 (-σε x) 43 M^{e,g¹/₃,h³/₃} (x)OC,NU,TR | 123 αυτων M^{bpt} | — M^{d,i¹/₃} A † 17:17 τελεσθησονται οι λογοι f³⁵ M^{d,e,hpt} xA,C,PNU | τελεσθωσιν 23 M^{a,b,e¹/₄,f,g,hpt,i} R,PHF,OC | τελεσθη τα ρηματα TR ‡ 17:18 της f³⁵ M^{a¹/₄,b,d,e,f,g¹/₃,h,i} xA,C,RP,OC,NU,TR | επι 1 M^{a,g¹/₃,i¹/₄} HF | των επι 1 M^{gpt} * 18:1 και f³⁵ M^{b,d,e,gpt,h¹/₃,ipt} C,TR | — M^{a,e¹/₃,f,gpt,h²/₃,ipt} xA,R,PHF,OC,NU † 18:1 αλλον αγγελον rell | 21 M^{bpt,e¹/₃,f,i¹/₄} | 2 TR ‡ 18:2 εν ισχυρα φωνη f³⁵ M^{d,hpt} A,C,POC,NU | 123 μεγαλη M^{e¹/₃} | 123 και μεγαλη M^{i¹/₄} | 23 M^{a³/₃,b,d¹/₃,f,g¹/₃,h¹/₃,ipt} x,R,PHF | 23 μεγαλη M^{ept} | 23 και μεγαλη M^{h¹/₄} | ισχυραν φωνην M^{a¹/₄,g,i¹/₃} | 1 ισχυι φωνη μεγαλη TR (The only real question is whether or not to read εν.) § 18:2 επεσεν επεσεν f³⁵ M^{bpt,d,e,gpt,h,i¹/₃} A,C,POC,NU,TR | επεσεν M^{a,bpt,f,gpt,i²/₃} x,R,PHF (An easy case of homoioteleuton [or -arcton, or both]; since the result made good sense, there would be no need to question it.) * 18:2 δαιμονων rell | δαιμονιων xA,OC,NU † 18:2 και φυλακη παντος ορνεου ακαθαρτου και μεμισημενου f³⁵ M^{a,e¹/₃,fpt,gpt,hpt,ipt} x,C,RP,HF,OC,TR | 123 θηριου 567 A | 1234567123 θηριου 5 M^{bpt(i¹/₃)} | 12345123 θηριου 567 [NU] | 67 M^{d,e²/₃,fpt,gpt,h¹/₄,i¹/₃}

οἴνου‡ τῆς πορνείας αὐτῆς πέπωκεν[§] πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλούτησαν.»

⁴ Καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν· «Ἐξέλθετε* ἐξ αὐτῆς, ὁ λαός μου,† ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, καὶ ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς ἵνα μὴ λάβητε·‡ ⁵ ὅτι ἐκολλήθησαν[§] αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν αὐτῆς* ὁ Θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς. ⁶ Ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν ὑμῖν,† καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλᾶ‡ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ ποτηρίῳ[§] ᾧ ἐκέρασεν, κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν. ⁷ Ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν* καὶ ἐστηνίασεν, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμόν·† ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει ὅτι‡ «Κάθημαι[§] βασίλισσα, καὶ χήρα οὐκ εἰμί, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω.» ⁸ Διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἤξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς—θάνατος καὶ* πένθος καὶ λιμός—καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς Κύριος ὁ Θεὸς ὁ κρίνας† αὐτήν.

Her fall lamented

⁹ »Καὶ κλαύσουσιν‡ καὶ κόψονται ἐπ' αὐτήν[§] οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στηνιάσαντες, ὅταν βλέπωσιν τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, ¹⁰ ἀπὸ μακρόθεν ἐστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες· «Οὐαί, οὐαί,* ἡ πόλις ἡ μεγάλη Βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ† ἤλθεν ἡ κρίσις σου.»

¹¹ »Καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσιν καὶ πενθοῦσιν‡ ἐπ' αὐτῇ,[§] ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράζει οὐκέτι· ¹² γόμον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου τιμίου καὶ μαργαρίτου,* καὶ βύσσου† καὶ πορφυροῦ‡ καὶ σηρικῶ καὶ κοκκίνου,[§] καὶ πᾶν

‡ 18:3 του θυμου του οινου **f**³⁵ **M**^{bpt,d,e,i¹/₅} CP | 3412 **M**^{a,bpt,f,g,h,i} **κ**,RP,HE,OC,NU,TR | 12 A § 18:3 πεπωκεν **f**³⁵ **M**^{ep^t} CP,TR | πεπωκασιν **M**^{a¹/₄,b,f,h¹/₃,i¹/₃} HF | πεποτικεν **M**^d | πεπτωκασιν **M**^{a,ept,g,hpt,ipt} **κ**,RP | πεπτωκαν A,C | πεπωκαν OC,NU (For 'drink' we have **f**³⁵ **M**^{a¹/₄,b,(d),ept,f,hpt,ipt}; for 'fall' we have **M**^{a,ept,g,hpt,ipt} **κ**A,C.) (Two cursives, 1828 and 2329, save the reading of OC,NU from being a morphological 'patchwork quilt'.) * 18:4 εξελθετε **f**³⁵ **M**^{a¹/₂,d²/₃,e,h¹/₃,ipt} CP,TR | εξελθε **M**^{a,b,f,g,h²/₃,ipt} C,RP,HE,OC | εξελθατε **M**^{d¹/₃} A,NU | εξελθатаи **κ** † 18:4 εξ αυτης ο λαος μου *rell* | 45 **M**^{ep^t} | 34512 **κ**C,NU ‡ 18:4 και εκ των πληγων αυτης ινα μη λαβητε (λαβηται **κ**C; βλαβητε **M**^{d²/₃}) **f**³⁵ **M**^{a,b,d²/₃,ept,f,g,h,i} (**κ**)A(C)CP,RP,HE,NU | 16782345 TR | 16234578 OC | 678 **M**^{d¹/₅,e¹/₄} § 18:5 εκολληθησαν *rell* | ηκολουθησαν TR * 18:5 αυτης **f**³⁵ **M**^{a²/₃,bpt,i¹/₃} CP,HF | — **M**^{a¹/₃,bpt,d,e,f,g,h,i²/₃} **κ**A,C,RP,OC,NU,TR (The pronoun seemed awkward or redundant.) † 18:6 υμιν **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,d,e,f,g¹/₄,i¹/₃} CP,TR | — **M**^{a,b,g,h,i²/₃} **κ**A,C,RP,HE,OC,NU ‡ 18:6 αυτη (αυτα **M**^{hpt}) διπλα **f**³⁵ **M**^{b,d,e,f,g,hpt,i²/₃} CP,RP,OC,TR | τα 2 **κ**(C)NU | τα 2 ως και 1 και **M**^{a,e¹/₄,i¹/₃} HF | 2 **M**^{hpt} A § 18:6 ποτηριω **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,bpt,d,e,f,gpt,h²/₃,i²/₃} A,C,CP,RP,OC,NU,TR | 1 αυτης **M**^{a,bpt,e¹/₄,gpt,h¹/₃,i¹/₃} **κ**,HF * 18:7 εαυτην **f**³⁵ **M**^{a¹/₅,b,d,e²/₃,f,g¹/₃,h,i} CP,OC,TR | αυτην **M**^{a,e¹/₃,f¹/₅,g²/₃,h¹/₄,i¹/₄} **κ**A,C,RP,HE,NU † 18:7 βασανισμον **f**³⁵ **M**^{ep^t} CP | 1 και πενθος **M**^{a,b,d,ept,f,g,h,i} **κ**A,C,RP,HE,OC,NU,TR (The woman's statement, immediately below, may have suggested the phrase.) ‡ 18:7 οτι *rell* | — **M**^{ep^t,g} TR § 18:7 καθημαι **f**³⁵ **M**^{a²/₇,d,e,f,g,h,i} **κ**A,C,CP,RP,HE,NU,TR | εγω 1 **M**^b | 1 καθω OC | καθως **M**^a (OC is in small print.) * 18:8 και **f**³⁵ **M**^{a¹/₅,d,e,g,h,ipt} **κ**A,C,CP,RP,OC,NU,TR | — **M**^{a,b,f,ipt} HF † 18:8 κρινας **f**³⁵ **M**^{a,bpt,e²/₃,g,h,i²/₃} (**κ**)A(C)CP,RP,HE,OC,NU | κρινων **M**^{bpt,e¹/₃,f,i¹/₃} TR | παντοκρατωρ ο κρινων **M**^d ‡ 18:9 κλαουσουσιν **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,h,ipt} C,CP,RP,HE,NU | 1 αυτην **M**^{d,e¹/₃} OC | κλαουσονται αυτην **M**^{e²/₃} TR | κλαουσονται **M**^{a¹/₆,i¹/₄} **κ**A § 18:9 αυτην **f**³⁵ **M**^{a,b,e¹/₆,f,g²/₃,i} **κ**C,CP,RP,HE,NU | αυτη **M**^{d,e,g¹/₃,h} A,OC,TR * 18:10 ουαι ουαι *rell* | ουαι ουαι ουαι **M**^b | ουαι **M**^{ep^t} † 18:10 μια ωρα *rell* | μιαν ωραν A | εν 12 **M**^{ep^t,hpt} TR ‡ 18:11 κλαιουσιν (κλεουσιν C) και πενθουσιν **f**³⁵ **M**^{e,h} **κ**A(C)CP,NU,TR | κλαουσουσιν 2 πενθησουσιν **M**^{a,b,f,g¹/₃,i} RP,HE,OC | κλαουσονται **M**^{d¹/₄} | κλαουσουσιν **M**^{d¹/₅} | 1 **M**^{dpt,g²/₃} § 18:11 επ αυτη **f**³⁵ **M**^{a,bpt,e¹/₄,f,gpt,h,i²/₃} CP,RP,HE,OC,TR | εν 2 A | 1 αυτην **M**^{b¹/₃,gpt,i¹/₅} **κ**C,NU | εφ εαυτους **M**^{e¹/₃} | εφ εαυτοις **M**^{e²/₅} | εν εαυτοις **M**^d | four further readings * 18:12 μαργαριτου *rell* | μαργαριτων **M**^{bpt,hpt} **κ**,NU | μαργαριτας C | μαργαριταις A † 18:12 βυσσου **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,d,e,ipt} CP,TR | βυσσινου **M**^{a,b,f,g,h,ipt} A,C,RP,HE,OC,NU | βυσσινων **κ** ‡ 18:12 και πορφυρου **f**³⁵ **M**^{a,d,e²/₃,f,ipt} CP,RP,HE,OC,NU | 1 πορφυρας **M**^{b,e¹/₃,g,h,ipt} **κ**C,OC,NU,TR | — A (The use of the adjective as a noun was not appreciated, but it

ξύλον θύϊνον καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου τιμιωτάτου καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ μαρμάρου, ¹³ καὶ κινάμωμον* καὶ† θυμιάματα καὶ μύρον καὶ λίβανον, καὶ οἶνον καὶ ἔλαιον καὶ σεμίδαλιν‡ καὶ σῖτον, καὶ κτήνη καὶ πρόβατα§ καὶ ἵππων καὶ ῥαιδῶν,* καὶ σωμάτων καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων.» ¹⁴ («Καί, ἡ ὁπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου† ἀπῆλθεν‡ ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλοντο§ ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ εὐρήσεις αὐτά.»)* ¹⁵ «Οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες ἀπ’ αὐτῆς, ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς,† κλαίοντες καὶ πενθοῦντες ¹⁶ καὶ λέγοντες‡ «Οὐαί, οὐαί,§ ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσινον* καὶ πορφυροῦν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσῷ† καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις‡ ¹⁷ ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἡρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦτος.»

»Καὶ πᾶς κυβερνήτης καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τῶν πλοίων πλέων§—καὶ ναῦται καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται—ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν ¹⁸ καὶ ἔκραζον, βλέποντες* τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς λέγοντες, «Τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ;» ¹⁹ Καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ ἔκραζον, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες καὶ† λέγοντες· «Οὐαί, οὐαί, ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες τὰ‡ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσῃ, ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἡρημώθη.»

Her doom is final

²⁰ »Εὐφραίνου ἐπ’ αὐτῇ,§ Οὐρανέ, καὶ οἱ ἅγιοι καὶ οἱ* ἀπόστολοι καὶ οἱ προφῆται, ὅτι ἔκρινεν ὁ Θεὸς τὸ κρῖμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς.» ²¹ Καὶ ἦρεν εἷς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον† μέγαν καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν λέγων·‡ «Ὁρμήματι βληθήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὐρεθῇ ἔτι. ²² Καὶ φωνὴ κιθαρῶδων καὶ μουσικῶν καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι. Καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης οὐ μὴ εὐρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι. Καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ

* **18:13** κινάμωμον **f**³⁵ **M**^{a2/3,b,d,e2/3,fpt,g1/4,h1/4,i2/3} **κ**,**CP,RP,HE,OC,TR** | κινναμωμον **M**^{b1/5,e1/6,h1/4} **A,C,NU** | κινναμωμου **M**^{a1/4,e1/6,fpt,g,hpt,i1/4} † **18:13** και **f**³⁵ **M**^{a,d1/3,e,f,g,hpt,i} **CP,RP,HE,TR** | 1 αμωμον 1 **M**^{b,d2/3,e1/4,f1/4,hpt,i1/4} **κ**,**A,C,OC,NU** ‡ **18:13** οινον και ελαιον (ελεον C) και σεμιδαλιν **f**³⁵ **M**^{a1/5,b1/5,d,e,h,ipt} **κ**,**A(C),CP,RP,HE,OC,NU,TR** | 54123 **M**^{b1/3} | 32145 **M**^{bpt,f,i1/4} | 345 **M**^{a,g,i1/5} § **18:13** κτηνη και προβατα **f**³⁵ **M**^{d,e,h} **κ**,**A,C,CP,OC,NU,TR** | 321 **M**^{a,b,f,g,i} **RP,HF** * **18:13** ραιδων **f**³⁵ **M**^{apt,bpt,f,g,h,i} **CP,RP,HF** | ρεδων **M**^{apt,bpt,d,e} **κ**,**A,C,OC,NU,TR** † **18:14** της επιθυμιας της ψυχης σου **rell** | 51234 **M**^{h1/4} **κ**,**A,C,NU** | 512345 **M**^{bpt,h1/4} ‡ **18:14** απηλθεν **rell** | απωλετο **OC** § **18:14** απωλοντο **f**³⁵ **M**^{bpt,g,i1/4} **κ**,**CP** | απωλετο **M**^{a,bpt,f,h,i2/3} **A,C,RP,HE,NU** | απηλθεν **M**^{a1/4,d,e} **OC,TR** (The plural is presumably correct.) * **18:14** ου μη ευρησεις αυτα **f**³⁵ **M**^{ept,i1/5} **CP** | 1243 **OC** | 12 ευρησης 4 **M**^{a1/5,ept,h2/5} **TR** | 12 ευρης 4 **M**^{d,f(h1/3)i1/3} | 12 ευρησουσιν 4 **M**^{bpt} | 124 ευρησουσιν **M**^{bpt,h1/4} **κ**,**A,NU** | 412 ευρης **M**^{a3/4,e1/4,gpt(pt)i1/3} **RP,HF** | 412 ευρησουσιν C (The evidence for the word order is adequate [**f**³⁵**M**^{a1/5,bpt,d,e,f,hpt,ipt}]; in vs 14 an unidentified speaker addresses Babylon, so the verb must be 2nd sing.; the plural forms support the indicative; although ου μη usually takes the subjunctive, on occasion it takes the volitive future when the certainty of the statement is being emphasized, as here.) † **18:15** αυτης **f**³⁵ **M**^{a1/4,b,d,e,f,g1/4,h,i} **κ**,**A,C,CP,RP,OC,NU,TR** | 1 και **M**^{a,g} **HF** ‡ **18:16** και λεγοντες **f**³⁵ **M**^{a2/3,b,d,ept,f1/4,g1/3,h2/3,i} **CP,RP,HE,TR** | 2 **M**^{apt,f,h1/4} **κ**,**A,C,OC,NU** | — **M**^{e1/3,gpt} § **18:16** ουαι ουαι **f**³⁵ **M**^{d,e,f,gpt,h,ipt} **κ**,**A,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR** | ουαι ουαι ουαι **M**^b | ουαι **M**^{a,gpt,ipt} * **18:16** βυσσινον **f**³⁵ **M**^{a1/6,b,d,e,f,gpt,h,i1/3} **κ**,**A,C,CP,RP,OC,NU,TR** | βυσσον **M**^{a,e1/6,gpt,i2/3} **HF** † **18:16** εν χρυσω **f**³⁵ **M**^{d,e,h1/3} **κ**,**CP,TR** | 1 χρυσω C,**OC[NU]** | χρυσω **M**^{a,b,f,g,h1/3,i} **A,RP,HF** | 2 **M**^{h1/3} ‡ **18:16** μαργαριταις **rell** | μαργαριτη **M**^{hpt} **κ**,**A,C,NU** § **18:17** ο επι των πλοιων πλεων **f**³⁵ **M**^{b1/3,i1/3} **CP** | 2345 **M**^{d2/3,ept,f} | 234 ομιλος **M**^{e1/4} | 2341 ομιλος **TR** | 12 τοπον 5 **M**^{a,bpt,g,hpt,ipt} **A,C,RP,HE,OC,NU** | 12 τον τοπον 5 **M**^{hpt} **κ** (ο επι is the best attested, by far [**f**³⁵**a,b,g,h,i** **κ**,**A,C** against **d,e,f**]; των πλοιων has better attestation than τοπον; the sequence πλοιων πλεων presumably gave rise to evasive action.) * **18:18** βλεποντες **rell** | ορωντες **TR** † **18:19** κλαιοντες και πενθουντες και **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d1/5,e,f,g,i} **CP,RP,HF** | 123 **M**^{bpt,d,e1/5,h} **κ**,**C,OC,NU,TR** | — A ‡ **18:19** τα **f**³⁵ **M**^{a,bpt,e2/3,g,h,i} **κ**,**A,C,CP,RP,HE,OC,NU** | — **M**^{bpt,d,e3/5,f} **TR** § **18:20** επ αυτη **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d1/5,f,g,h,ipt} **κ**,**C,CP,RP,HE,OC,NU** | 1 αυτην **M**^{a1/6,bpt,d,e,h1/4,i1/3} **TR** | εν 2 A * **18:20** και οι **rell** | — **M**^{ept,h1/4} **C,TR** † **18:21** αυτων **rell** | αυτων A,**NU** | αυτων C | λεγοντες **f**³⁵ | 1 αυτων **rell**

ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι. § 23 Καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι.* Καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι. Ὅτι† οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ‡ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη.» 24 Καὶ ἐν αὐτῇ αἵματα§ προφητῶν καὶ ἁγίων εὐρέθη, καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

19

Her fall celebrated

1 Καὶ* μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς† φωνὴν ὄχλου πολλοῦ, μεγάλην,‡ ἐν τῷ οὐρανῷ λεγόντων·§ «Ἀλληλούϊα· ἡ σωτηρία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα* τοῦ Θεοῦ† ἡμῶν· 2 ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις αὐτοῦ, ὅτι ἔκρινεν τὴν πόρνην τὴν μεγάλην ἣτις διέφθειρεν‡ τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς· καὶ ἐξεδίκησεν τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ§ χειρὸς αὐτῆς.» 3 Καὶ δεύτερον εἶρηκεν·* «Ἀλληλούϊα· καὶ ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.» 4 Καὶ ἔπεσαν† οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἴκοσι τέσσαρες‡§ καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα καὶ προσεκύνησαν τῷ Θεῷ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου* λέγοντες· «Ἀμήν· Ἀλληλούϊα.» 5 Καὶ φωνὴ ἐκ† τοῦ θρόνου ἐξῆλθεν, λέγουσα, «Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν‡ ἡμῶν, πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ καὶ§ οἱ φοβούμενοι αὐτόν,* οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι.»

The wedding of the Lamb

6 Καὶ ἤκουσα ὡς† φωνὴν ὄχλου πολλοῦ καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν λέγοντας‡ «Ἀλληλούϊα· ὅτι ἐβασίλευσεν Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν,§ ὁ Παντοκράτωρ. 7 Χαίρωμεν καὶ ἀγαλλιωμεθα* καὶ δῶμεν† τὴν δόξαν αὐτῷ,‡ ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ Ἀρνίου, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν.» 8 Καὶ

§ 18:22 καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῇ (φανη **M**^{b1/3,f}) ἐν σοὶ ἐτι **f**³⁵ **M**^{a2/3,bpt,d,e,f,g,h,i} A,C,CP,RP,HE,OC,NU,TR | — **M**^{a1/3,bpt,e1/4,i1/4} **x** * 18:23 καὶ φῶς λυχνου οὐ μὴ φανῇ (ἀκουσθῇ **M**^{gpt}, εὐρεθῇ **M**^{e1/5}) ἐν σοὶ ἐτι **f**³⁵ **M**^{a,b2/3,d2/5,e,f,g,h,i} **x**(C)CP,RP,HE,OC,NU,TR | — **M**^{b1/3,d3/5} A † 18:23 οὐ **f**³⁵ **M**^{a1/4,b,d,e,f,g,h,i} **x**A,C,CP,RP,OC,NU,TR | — **M**^{a,i1/4} HF ‡ 18:23 φαρμακεία **rell** | φαρμακία **M**^{b1/3,ept,gpt} **x**A,C § 18:24 αἵματα **f**³⁵ **M**^{a,b,e,f,g,h1/4,i} CP,RP,HE,OC | αἶμα **M**^{d,h,i1/4} **x**A,C,NU,TR * 19:1 καὶ **f**³⁵ **M**^{a1/6,d,e,h1/3,i1/4} CP,TR | — **M**^{a,b,f,g,h2/3,i} **x**A,C,RP,HE,OC,NU † 19:1 ὡς **rell** | — **M**^{e,g} TR ‡ 19:1 φωνὴν οὐχλου πολλοῦ μεγαλὴν **f**³⁵ **M**^{g1/5} CP,TR | 1423 **M**^{a,b,f,g,h,i2/3} **x**A,C,RP,HE,OC,NU | 1 (φωνῆς **M**^{d,e1/6}) 23 **M**^{b1/5,d,e} (The emphatic use of μεγαλὴν was not understood—some omitted while others ‘corrected’ the order; the reading of **f**³⁵ gets isolated support from four further families.) § 19:1 λεγοντων **rell** | λεγοντος TR * 19:1 ἡ δυνάμις καὶ ἡ δόξα **f**³⁵ **M**^{a,b,f,g,i2/3} CP,RP,HF | 45312 **M**^{d,e1/4,h} A,C,OC,NU | 4531 τιμὴ 312 **M**^{e2/3,i1/3} TR | 12 **x** † 19:1 τοῦ θεοῦ **rell** | κυριῷ τῷ θεῷ **M**^{e1/3} TR | τῷ θεῷ **M**^{e1/5,i1/3} ‡ 19:2 διεφθειρεν **f**³⁵ **M**^{a,bpt,e1/5,f,g,i} CP,RP,HE,OC | εφθειρεν **M**^{bpt,d,e3/5,g1/5,h} (**x**)C,NU,TR | ἐκρινεν A | — **M**^{e1/5} § 19:2 ἐκ **f**³⁵ **M**^{a,b,f,gpt,h,i} (**x**)A,C,CP,RP,HE,OC,NU | 1 τῆς **M**^{d,e,gpt,i1/4} TR * 19:3 δεύτερον εἶρηκεν **f**³⁵ **M**^{a,e1/6,f,g,i} CP,RP,HF | 1 εἶρηκαν **M**^{d,e3/5} **x**A,OC,NU,TR | 1 εἶπαν C | 1 εἶπον **M**^{h1/3} | ἐκ 1 εἶρηκαν **M**^{bpt} | ἐκ 1 εἶρηκασιν **M**^{bpt} | 1 εἶρηκασιν **M**^{a1/6,e1/6,hpt} † 19:4 ἐπεσαν **f**³⁵ **M**^{a1/3,dpt,e2/5,(g),h1/4,i1/3} **x**A,C,OC,NU,TR | ἐπεσον **M**^{a2/3,b,c2/7,dpt,e3/5,f,h,i2/3} CP,RP,HF (There being no difference in meaning, evidently, the spelling fluctuated.) (Although a significant minority of the **f**³⁵ representatives read ἐπεσον, the quality and geographic distribution of those reading ἐπεσαν is sufficiently superior so that these presumably reflect the archetype.) ‡ 19:4 εἴκοσι τέσσαρες **f**^{351/4} **M**^{a1/3(1/6),b,(d1/3),ept,f,g2/3,hpt,ipt} **x**(A)C,CP,RP,HE,NU | κδ´ **f**³⁵ **M**^{a1/3(1/7),(dpt),e1/3,g1/4,h1/3} | 1 καὶ 2 **M**^{e1/6} (OC)TR § 19:4 πρεσβύτεροι οἱ εἴκοσι τέσσαρες **rell** | 23 καὶ 41 OC * 19:4 τοῦ θρόνου **f**³⁵ **M**^{a1/4,d,e,g2/3,h1/4,ipt} CP,RP,TR | τῷ θρόνῳ **M**^{a,b,f,g1/3,h,ipt} **x**A,C,HE,OC,NU † 19:5 ἐκ **f**³⁵ **M**^{d,e,f,ipt} (**x**)CP,TR | ἀπο **M**^{a,b,g,h,ipt} A,C,RP,HE,OC,NU ‡ 19:5 τὸν θεὸν **rell** | τῷ θεῷ **M**^{d1/3,e1/6} **x**A,C,NU § 19:5 καὶ **rell** [NU] | — **x**C * 19:5 αὐτὸν **rell** | 1 καὶ **M**^{d1/5,e1/5} TR † 19:6 ὡς **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d,e1/3,fpt,g,h,i} **x**A,CP,RP,HE,OC,NU,TR | — **M**^{bpt,e2/3,fpt} ‡ 19:6 λεγοντας **f**³⁵ **M**^{a1/4,e,gpt} TR | λεγοντες **M**^{a,bpt,fpt,gpt,i1/3} RP,HF | λεγοντων **M**^{bpt,d,fpt,h,i2/3} A,CP,OC,NU | λεγουσων **x** (The accusative is correct, modifying the direct object of the main verb.) § 19:6 κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν **rell** [NU] | 123 A,OC,TR | 23214 **x** | 234 **M**^{ept} * 19:7 ἀγαλλιωμεθα **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d1/5,e1/3,f,g,i} CP,RP,HE,OC,TR | ἀγαλλιωμεν **M**^{bpt,d,e2/3,h} **x**A,NU † 19:7 δωμεν **f**³⁵ **M**^{a,b,d2/5,e3/5,f,g,h,i} **x**,CP,RP,HE,OC,TR | δωσωμεν **M**^{dpt,e1/4} NU | δωσομεν **M**^{e1/6} A ‡ 19:7 αὐτῷ **f**³⁵

ἐδόθη αὐτῇ ἵνα περιβάληται βύσσινον λαμπρὸν καὶ καθαρόν,[§] τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματα τῶν ἁγίων ἐστίν.*

⁹ Καὶ λέγει μοι, «Γράψον· ᾠδὴ Μακάριοι οἱ εἰς τὸ[†] δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ Ἀρνίου κεκλημένοι.» Καὶ λέγει μοι, «Οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ εἰσιν τοῦ Θεοῦ.»[‡] ¹⁰ Καὶ ἔπεσον[§] ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ. Καὶ λέγει μοι· «Ὅρα μὴ· σύνδουλός σου εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν* Ἰησοῦ. Τῷ Θεῷ προσκύνησον· ἡ γὰρ μαρτυρία τοῦ[†] Ἰησοῦ ἐστὶν τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας.»

The battle of Armageddon

¹¹ Καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον,[‡] καὶ ἰδοὺ, ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ’ αὐτόν, καλούμενος Πιστὸς καὶ Ἀληθινός,[§] καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ. ¹² Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ* φλόξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά, ἔχων ὀνόματα γεγραμμένα, καὶ[†] ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός· ¹³ καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον[‡] αἵματι, καὶ καλεῖται[§] τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. ¹⁴ Καὶ τὰ στρατεύματα τὰ* ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς,[†] ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκὸν[‡] καθαρόν. ¹⁵ Καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομφαία δίστομος[§] ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ* τὰ ἔθνη. Καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς[†] ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, τοῦ Παντοκράτορος. ¹⁶ Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ[‡] ὄνομα γεγραμμένον·

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΣ ΚΥΡΙΩΝ.

A feast for vultures

¹⁷ Καὶ εἶδον ἕνα[§] ἄγγελον ἐστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ· καὶ ἔκραξεν φωνῇ* μεγάλῃ, λέγων πᾶσιν τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετομένοις[†] ἐν μεσουρανήματι, «Δεῦτε,

§ 19:8 λαμπρον και καθαρων f³⁵ M^{a,b,f,g¹/₄,i²/₃} CP,RP,HF | 13 M^{g²/₃,h²/₃} xA,OC,NU | 31 M^{d,e²/₅} | 321 M^{e³/₅} TR
 * 19:8 των αγιων εστιν rell | 312 M^{ept} TR † 19:9 το f³⁵ M^{a²/₃,bpt,d,e,f,g²/₃,h²/₃,ipt} (x)A,CP,RP,OC,NU,TR
 | τον M^{a¹/₃,bpt,e¹/₅,g¹/₃,h¹/₃,ipt} HF (All lexicons that mention the masculine form say it was a late arrival; if it didn't exist in the first century it can't be original, and so in verse 17 below.) ‡ 19:9 εισιν του Θεου f³⁵
 M^{d,e,g¹/₄,h¹/₃} x,CP,TR | 231 M^{a,b,f,g,h¹/₃(¹/₃),i} A,RP,HE,OC,NU § 19:10 επεσον f³⁵ M^{apt,bpt,d²/₅,e²/₅,f,h¹/₃,i} CP,TR
 | επεσα M^{apt,bpt,c¹/₄,d³/₅,e³/₅,g,h²/₃,i¹/₄} xA,RP,HE,OC,NU (There being no difference in meaning, evidently, the form fluctuated.) * 19:10 μαρτυριαν rell | 1 του TR † 19:10 του f³⁵ M^{a,b,d¹/₅,e¹/₃,f,g,i} CP,RP,HE,OC,TR
 | — M^{a¹/₇,d,e²/₅,h} xA,NU ‡ 19:11 ανεωγμενον rell | ηνεωγμενον xA,NU § 19:11 καλουμενος πιστος
 και αληθινος f³⁵ M^{a,b,e¹/₆,g,h,i} CP,RP,HE,OC[NU]TR | 234 M^{d,e³/₅,f,i¹/₄} (A) | 2341 M^{e¹/₄} | 2134 x * 19:12
 αυτου f³⁵ M^{a,d,e,f,g,hpt,i} x,CP,RP,HF | 1 ως M^{b,e²/₇,hpt} A,OC[NU]TR † 19:12 ονοματα γεγραμμενα και
 f³⁵ M^{a,b,d¹/₄,e³/₅,gpt,h¹/₃,ipt} (x)CP,RP,HE,OC | — M^{a¹/₅,d,e²/₅,f,gpt,h²/₃,ipt} A,NU,TR (The shorter form would be
 an easy omission, but to explain the longer form as an addition is difficult.) (OC is in small print.) ‡ 19:13
 βεβαμμενον rell | 1 εν M^{b¹/₃,f,i¹/₄} OC (OC is in small print.) § 19:13 καλειται f³⁵ M^{a¹/₇,bpt,d,e,f,g,h¹/₄,ipt}
 CP,RP,TR | κεκληται M^{a,bpt,h,ipt} (x)A,HE,OC,NU * 19:14 τα f³⁵ M^{a³/₅,bpt,d¹/₄,fpt,h¹/₃,ipt} CP,RP,HE,OC[NU] |
 — M^{a²/₅,bpt,d,e,fpt,g,h²/₃,ipt} xA,TR † 19:14 επι ιπποις λευκοις f³⁵ M^{a,b,d¹/₄,f,i} CP,RP,HE,OC | εφ 23 M^{e²/₅,g,h}
 xA,NU,TR | εφ ιπποι πολλοι M^{d³/₅,e¹/₄} ‡ 19:14 βυσσινον λευκον rell | 21 A | 12 και M^{e²/₃,g¹/₃} x,TR § 19:15
 διστομος f³⁵ M^{a,b,d¹/₄,ept,f,g,h¹/₃,i} CP,RP,HF | — M^{d,ept,h²/₃} xA,NU,TR | οξεια 1 OC (OC is in small print.)
 * 19:15 παταξη rell | πατασση OC,TR | παταξει M^g x † 19:15 της f³⁵ M^{a,b,f,g,h,i} (x)A,CP,RP,HE,OC,NU |
 και 1 M^{d,e,i¹/₄} TR ‡ 19:16 αυτου rell | 1 το M^{e¹/₃} TR § 19:17 ενα f³⁵ M^{a¹/₆,e,gpt,h²/₃,i²/₅} A,CP,OC,NU,TR |
 1 αλλον M^b | αλλον M^{h¹/₆,i¹/₅} x | — M^{a,d,e¹/₆,f,gpt,h¹/₆,i²/₅} RP,HF * 19:17 φωνη f³⁵ M^{a¹/₄,bpt,d,e,f,g²/₃,h,i²/₃}
 A,CP,RP,TR | εν 1 M^{a,bpt,g¹/₃,i¹/₃} x,HE,OC[NU] † 19:17 πετομενοις rell | πετωμενοις M^{i¹/₃} [+20 assorted mss]TR

συνάχθητε[‡] εἰς τὸ[§] δεῖπνον τὸ μέγα τοῦ* Θεοῦ, ¹⁸ ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων καὶ σάρκας χιλιάρχων καὶ σάρκας ἰσχυρῶν καὶ σάρκας ἵππων καὶ τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν, καὶ σάρκας πάντων, ἐλευθέρων τε[†] καὶ δούλων καὶ μικρῶν τε[‡] καὶ μεγάλων.»

¹⁹ Καὶ εἶδον τὸ Θηρίον καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνηγμένα ποιῆσαι πόλεμον[§] μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ μετὰ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ. ²⁰ Καὶ ἐπιάσθη τὸ Θηρίον, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ * Ψευδοπροφήτης, ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ (ἐν οἷς ἐπλάνησεν τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ Θηρίου καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ). Ζῶντες ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς τὴν καιομένην[†] ἐν[‡] θείῳ. ²¹ Καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, τῇ ἐξελθούσῃ[§] ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Καὶ πάντα τὰ ὄρνεα ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

20

The Millennium

Satan bound

¹ Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα τὴν κλεῖν* τῆς Ἀβύσσου καὶ ἄλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ. ² Καὶ ἐκράτησεν τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν ἀρχαῖον,[†] ὅς ἐστιν[‡] διάβολος καὶ ὁ § Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην,* καὶ ἔδωκεν αὐτὸν χίλια ἔτη. ³ καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀβυσσον καὶ ἐκλείσεν[†] καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ ἵνα μὴ πλανᾷ[‡] ἔτι τὰ ἔθνη[§] ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη. Καὶ* μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὸν λυθῆναι[†] μικρὸν χρόνον.

Saints reign

⁴ Καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθισαν ἐπ' αὐτούς, καὶ κρῖμα ἐδόθη αὐτοῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πεπελεκισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ οἵτινες οὐ προσεκύνησαν τῷ Θηρίῳ[‡] οὔτε[§] τῇ εἰκόνι* αὐτοῦ καὶ οὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν[†] καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν. Καὶ

‡ 19:17 συναχθητε *rell* | και συναγεσθε *TR* | — *M^{ept}* § 19:17 το *f³⁵* *M^{a2/3,d1/3,e,gpt,hpt,ipt}* (NA)CP,RP,OC,NU,TR | τον *M^{a1/3,b,d2/3,f,gpt,hpt,ipt}* *HF* * 19:17 το μεγα του *f³⁵* *M^{a2/3,e1/5,gpt,hpt,i1/5}* NA,CP,RP,OC,NU | τον μεγαν 3 *M^{a1/4,b,f,gpt,hpt}* *HF* | του μεγαλου *M^{d,e}* *TR* † 19:18 τε *rell* | — *M^{ept}* *TR* (OC is in small print.) ‡ 19:18 τε *f³⁵* *M^{a,e1/4,g,h1/3,i}* CP,RP,HE,OC | — *M^{b,d,e,f,h2/3,i1/5}* NA,NU,TR (OC is in small print.) § 19:19 πολεμον *f³⁵* *M^{a1/3,b,d,e,f,g1/4,h,i2/3}* CP,RP,TR | τον 1 *M^{a2/3,f1/4,g,h1/4,i1/3}* NA,HE,OC,NU * 19:20 μετ αυτου ο *f³⁵* *M^{d,ept,hpt}* NA,CP,NU | οι 123 A | μετα τουτου 3 *M^{ept}* *TR* | 312 *M^{a,b,f,g,hpt,i}* RP,HE,OC † 19:20 την καιομενην *rell* | της καιομενης A,NU | της κεομενης NA ‡ 19:20 εν *f³⁵* *M^{a,e1/3,f2/5,g,h,i}* NA,CP,RP,HE,OC,NU | 1 τω *M^{b,d,e2/3,f3/5,i1/5}* *TR* § 19:21 εξελθουση *rell* | εκπορευομενη *TR* * 20:1 κλειν *rell* | κλιν NA | κλειδα *M^{ept,gpt}* *TR* † 20:2 τον οφιν τον αρχαιον *rell* | ο οφис ο αρχαιος A,NU ‡ 20:2 εστιν *rell* | 1 ο *M^{a1/3,c1/4,d,h,ipt}* NA § 20:2 ο *f³⁵* *M^{apt,b,d,f,h,i2/5}* NA,CP,RP,HE,OC,NU | — *M^{apt,d1/4,e,g,h1/4,i3/5}* *TR* (OC is in small print.) * 20:2 ο πλανων την οικουμενην ολην *f³⁵* *M^{a,b,fpt,g,i}* CP,RP,HE | 1234 OC | — *M^{d,e,fpt,h}* NA,NU,TR (Since most versions are based on TR or NU, very few contain this important clause.) (OC is in small print.) † 20:3 εκλεισεν *f³⁵* *M^{a,b,d1/4,e3/5,f,g,h,i}* NA,CP,RP,HE,OC,NU | εδωκεν *M^{d,e2/7}* | 1 αυτον *TR* ‡ 20:3 πλανα *f³⁵* *M^{a,b,d1/5,e2/5,f,g,i}* CP,RP,HE,OC | πλανηση *M^{d,e3/5,h}* A,NU,TR | πλανησει NA § 20:3 ετι τα εθνη *rell* | 231 *TR* | 23 *M^{ept}* * 20:3 και *f³⁵* *M^{a1/6,b3/5,d,e,f,ipt}* CP,RP,TR | — *M^{a,b2/5,g,h,ipt}* NA,HE,OC,NU † 20:3 αυτον λυθηναι *f³⁵* *M^{bpt,d,e,f2/3,h1/3,ipt}* NA,CP,RP,OC,TR | 21 *M^{a,bpt,f1/3,g,h2/3,ipt}* A,HE,NU ‡ 20:4 τω θηριω *f³⁵* *M^{a1/4,bpt,e,f2/3,g,h2/5,ipt}* CP,TR | το θηριον *M^{a,bpt,d,f1/3,g1/4,h3/5,ipt}* NA,RP,HE,OC,NU § 20:4 ουτε *f³⁵* *M^{a1/6,bpt,d,e,f2/3,ipt}* CP,OC,TR | ουδε *M^{a,bpt,f1/3,g,h,ipt}* NA,RP,HE,NU * 20:4 τη εικονι *f³⁵* *M^{e3/5,g,h2/5,i1/3}* CP | την εικονα *M^{a,b,d,e2/5,f,g1/4,h3/5,i2/3}* NA,RP,HE,OC,NU,TR † 20:4 το μετωπον αυτων *f³⁵* *M^{d1/5,e3/5,f1/5}* CP,OC,TR | των μετωπων 3 *M^{d,e1/5,i1/5}* | 12 *M^{a,b,e1/5,f,h,i}* NA,RP,HE,NU | των μετωπων *M^{g,h1/4}*

ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια ἔτη. ⁵ (Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη.)* Αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη. ⁶ Μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεῦτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσιν μετ' αὐτοῦ χίλια ἔτη.

The final rebellion

⁷ Καὶ ὅταν τελεσθῇ* τὰ χίλια ἔτη λυθήσεται ὁ Σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, ⁸ καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι τὰ ἔθνη τὰ ἐν ταῖς τέσσαρσιν γωνίαις τῆς γῆς, τὸν Γὼγ καὶ τὸν Μαγὼγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον, ὃν ὁ ἀριθμὸς* ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. ⁹ Καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς καὶ ἐκύκλευσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡγαπημένην. Καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτούς. ¹⁰ Καὶ ὁ Διάβολος, ὁ πλανῶν αὐτούς, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ* θεοῦ, ὅπου καὶ τὸ Θηρίον καὶ ὁ Ψευδοπροφήτης. Καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

The Great White Throne

¹¹ Καὶ εἶδον θρόνον μέγαν λευκὸν καὶ τὸν καθήμενον ἐπ' αὐτόν, οὗ ἀπὸ προσώπου ἔφυγεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Καὶ τόπος οὐχ εὐρέθη αὐτοῖς. ¹² Καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς, τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικρούς, ἐστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ βιβλία ἀνεώχθησαν.* Καὶ ἄλλο βιβλίον ἀνεώχθη, ὃ ἐστὶν τῆς Ζωῆς. Καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. ¹³ Καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς ἐν αὐτῇ νεκρούς, καὶ ὁ Θάνατος καὶ ὁ Ἄδης

‡ 20:4 του *rell* | — *M*^{e2/3} *TR* § 20:4 χιλια *f*³⁵ *M*^{bpt,d,e,f3/5,h2/5,i1/3} *KA,CP,OC,NU* | τα 1 *Ma,bpt,d1/5,e1/5,f2/5,g,h3/5,i2/3* *RP,HF,TR* * 20:5 και (A,TR) οι (+δε *M*^{g1/4,TR}) λοιποι των νεκρων (ανθρωπων *M*^{bpt}) ουκ εζησαν αχρι (ανεστησαν αχρι *M*^{e2/7}; ανεζησαν εως *M*^{g1/4,TR})(εως OC) τελεσθη (τελεσθωσιν *M*^d; τελεσθηναι *M*^{hpt}) τα χιλια ετη *f*³⁵ *Ma1/4,b,d,e,f,g1/4,h,i2/3* (A)CP,RP,HF(OC)NU(TR) | omit sentence *Ma,g,i1/3* *κ* † 20:6 ο δευτερος θανατος *f*³⁵ *Ma,b,ept,f,g,h,i* *KA,CP,RP,HF,OC,NU* | 1312 *M*^{d,ept,g1/4} *TR* ‡ 20:6 μετ αυτου *f*³⁵ *Ma2/7,b,d,e,f2/3,g3/5,h,i* *KA,CP,RP,HF,OC,NU,TR* | μετα ταυτα *Ma,f1/3,g2/5,i1/5* § 20:6 χιλια *rell* | τα 1 *κ*[*NU*] * 20:7 οταν τελεσθη *f*³⁵ *M*^{b,d,e1/3,f,h,ipt} (*κ*)A,CP,RP,OC,NU,TR | οτε ετελεσθησαν *M*^{e1/3} | οτε 2 *M*^{e1/5} | μετα *Ma,f2/7,g,ipt* *HF* † 20:8 τον *f*³⁵ *Ma,b,d1/4,e2/5,f,g,h,i* *CP,RP,HF,OC,TR* | — *M*^{d,e3/5,f2/7,h1/4} *KA,NU* ‡ 20:8 συναγαγειν *f*³⁵ *Ma,b3/5,e2/5,f2/7,g,h,i* A,CP,RP,HF,OC,NU,TR | και 1 *M*^{b2/5,d,e3/5,f,i1/5} *κ* § 20:8 τον *f*³⁵ *Ma,bpt,g,h,i* *KA,CP,RP,HF,OC,NU* | — *M*^{bpt,d,e,f} *TR* * 20:8 αριθμος *f*³⁵ *Ma1/6,bpt,d,e,f,i1/3* *CP,RP,TR* | 1 αυτων *Ma,bpt,g,h,i2/3* *KA,HF,OC,NU* † 20:8 ως η *f*³⁵ *Maapt,b,d,e3/5,f5/7,h,i* *CP,RP,HF,OC,NU,TR* | ωσει *Maapt,e2/5,f2/7,g,h1/4,i1/5* ‡ 20:9 εκυκλευσαν *f*³⁵ *Ma,h1/4,i1/5* A,CP,HF,OC,NU | εκυκλωσαν *Ma1/4,b,d,e,f,g,h,i* *κ,RP,TR* (The two verbs are quite similar in form and apparently virtually identical in meaning.) § 20:9 πυρ εκ του ουρανου απο του θεου *f*³⁵ *Ma,b,d1/5,e1/5,f,(g3/5),i* *CP,RP,HF,OC* | 1234 *M*^{d,h1/4(1/4)} A,NU | 127534 *M*^{e1/5} | 1267534 *M*^{e1/4} | 2671534 *M*^{e1/5} | 1567234 *M*^{g2/5,h3/5} *TR* | — *κ* * 20:10 και *f*³⁵ *Ma,e,f,ipt* (A)CP,RP,HF,NU,TR | 1 του *M*^{b,d,e1/5,h,ipt} (*κ*)OC | του *M*^g † 20:10 και *rell* | — *M*^{e,ipt} *κ,TR* ‡ 20:11 μεγαν λευκον *f*³⁵ *Ma,bpt,f2/7,g,h3/5,i* *KA,CP,RP,HF,OC,NU* | 21 *Ma1/5,bpt,d,e,f,h1/3,i1/5* *TR* § 20:11 επ αυτον *rell* | 1 αυτου A,TR | επανω αυτου *κ* | 1 αυτω OC * 20:11 απο *rell* | 1 του *KA,NU* † 20:11 ο ουρανος και η γη *f*³⁵ *CP* | 45312 *Ma,b,d,e,f,g,h,i* *KA,RP,HF,OC,NU,TR* (Representatives of *Ma,d,e,h* join *f*³⁵.) ‡ 20:12 τους μεγαλους και τους μικρους εστωτας *f*³⁵ *M*^{bpt,d,e,g,h,ipt} A,CP,RP,HF,OC,NU | 645312 *M*^{bpt,f,i1/5} | 323456 *κ* | 5326 *M*^{f1/5} *TR* | 6 *Ma,i1/5* § 20:12 ενωπιον του θρονου *rell* | 12 θεου *M*^{d1/5,e1/4} *TR* | 123 του θεου *M*^{e1/4} | επι 23 *κ* * 20:12 ανεωχθησαν *f*³⁵ *M*^{h1/4} *CP* | ηνεωχθησαν *M*^{e,g2/5,h1/3,i1/5} *RP,TR* | ηνοιχθησαν *M*^{b,d,f,h1/4,i2/5} A,OC,NU | ηνεωχθη *κ* | ηνοιξαν *Ma,(g3/5),i1/3* *HF* (Apparently we have alternate spellings that do not affect the meaning.) † 20:12 ανεωχθη *f*³⁵ *M*^{f1/4,h1/4} *CP* | ηνεωχθη *Ma,b1/3,e1/3,f,g,hpt,i* *RP,HF(TR)* | ηνοιχθη *M*^{bpt,d,ept} A,OC,NU | — *κ* ‡ 20:13 εν αυτη νεκρους *f*³⁵ *Ma1/6,e* *CP,TR* | εαυτης 3 *M*^{e1/4} | 3 τους 12 *Ma,b,d,f,g,h,i* *KA,RP,HF,OC,NU* (The dead have already been introduced, emphatically, in verse 12, so here the unmarked form is appropriate.)

ἔδωκαν τοὺς ἐν αὐτοῖς νεκρούς.ᾠ Καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.*
 14 Καὶ ὁ Θάνατος καὶ ὁ Ἄδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. Οὗτός ἐστιν
 ὁ θάνατος ὁ δεύτερος,† ἡ λίμνη τοῦ πυρός.‡ 15 Καὶ εἴ τις οὐχ εὐρέθη ἐν τῇ Βίβλῳ§
 τῆς Ζωῆς γεγραμμένος ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

21

New heaven, new earth

1 Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν, ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ
 ἡ πρώτη γῆ παρῆλθεν.* καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. 2 Καὶ† τὴν πόλιν
 τὴν ἁγίαν, Ἱερουσαλὴμ Καινὴν, εἶδον‡ καταβαίνουσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ
 οὐρανοῦ,§ ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. 3 Καὶ ἤκουσα
 φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ* λεγούσης· «Ἰδοὺ, ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν
 ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ’ αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ λαὸς† αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς
 ὁ Θεὸς ἔσται μετ’ αὐτῶν.‡ 4 Καὶ ἐξαλείψει πᾶν§ δάκρυον ἀπὸ* τῶν ὀφθαλμῶν
 αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔστιν ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος—οὐκ
 ἔσται ἔτι, ὅτι τὰ πρῶτα† ἀπῆλθον.»‡

5 Καὶ§ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου,* «Ἰδοὺ, καινὰ ποιῶ πάντα.»† Καὶ
 λέγει μοι,‡ «Γράψον, ὅτι οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοὶ§ εἰσιν.»* 6 Καὶ εἶπέν
 μοι· «Γέγονα† τὸ Ἄλφα‡ καὶ τὸ Ὠ, Ἀρχὴ καὶ Τέλος.ᾠ Ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω* ἐκ
 τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν. 7 Ὁ νικῶν κληρονομήσει ταῦτα† καὶ

§ 20:13 ἐν αὐτοῖς νεκρούς f³⁵ M^{a1/4,e} TR | εαυτων 3 M^{g1/3} CP | 3 τους 12 M^{a,b,d,f,gpt,h,i} κα,RP,HE,OC,NU
 * 20:13 αυτων f³⁵ M^{apt,d,e,f2/7,g,h} κα,CP,RP,OC,NU,TR | αυτου M^{apt,b,f,i} HF † 20:14 ἐστιν ὁ θάνατος
 ὁ δευτερος f³⁵ CP | 1453 M^{a1/4,e1/4,h1/3,ipt} TR | 23451 M^{apt,b,e1/4,f,gpt,h1/4,ipt} A,RP,HE,OC,NU | 2351 M^d |
 — M^{a1/6,ept} | 4531 M^{h1/3} κα ‡ 20:14 ἡ λιμνη του πυρος rel | — M^{apt,e2/3,h1/4,ipt} OC,TR § 20:15 ἐν τη
 βιβλω f³⁵ M^{(d),e,g2/7,h,i1/3} κα,CP,OC,NU,TR | 1 τω βιβλῳ M^{a,b,f,g3/5,i2/3} RP,HF | εἰς τὴν βιβλὸν M^{e1/5} * 21:1
 παρηλθεν f³⁵ M^{d,e,g,h1/6} CP,TR | απηλθεν M^{bpt,i1/5} | απηλθον M^{a,bpt,f,h,ipt} RP,HE,OC | απηλθαν κα,NU (The
 earth with its atmosphere is treated as a unit.) † 21:2 καὶ rel | 1 ἐγὼ ἰωαννης εἶδον TR ‡ 21:2 εἶδον rel
 | — TR § 21:2 ἀπο του θεου ἐκ του ουρανου f³⁵ M^{d,e} CP,TR | 456123 M^{a,b,e1/5,f,g,h,i} κα,RP,HE,OC,NU
 * 21:3 ουρανου rel | θρονου κα,NU † 21:3 λαος f³⁵ M^{a,b,e1/3,f,g,i} CP,RP,HE,OC | λαοι M^{d,e2/3,h} κα,NU,TR
 ‡ 21:3 ἐσται μετ αυτων f³⁵ M^{a1/6,bpt,e3/5} κα,CP,RP | 231 M^{a,bpt,f2/7,g,i1/3} HE,OC | 123 θεος 3 M^{d,e2/5,f,h1/4(pt),i2/3}
 TR | 2313 θεος A[NU] § 21:4 παν f³⁵ M^{bpt,d,e1/3,f,g,h,ipt} κα,CP,RP,NU | ὁ θεος 1 M^{e3/5} A,TR | ἀπ αυτων 1
 M^{a,bpt,ipt} HF | ἀπ αυτων ὁ θεος 1 OC (OC is in small print) * 21:4 ἀπο rel | ἐκ κα,NU † 21:4 ὅτι τα
 πρωτα f³⁵ M^{a,b,e,f,g,i} CP,RP,HE,OC[NU]TR | 2 γαρ 3 M^d | 23 M^{e1/5,h} A | 2 προβατα κα ‡ 21:4 απηλθον f³⁵
 M^{a1/4,bpt,d,e,gpt,h1/4,ipt} CP,RP,OC,TR | απηλθεν M^{a,bpt,f,gpt,h,ipt} κα,HF | απηλθαν A,NU § 21:5 καὶ rel | —
 M^{a2/3} * 21:5 ἐπὶ του θρονου f³⁵ M^{a1/5,ept,hpt,ipt} CP,TR | 1 τω θρονῳ M^{a,bpt,ept,f,g,hpt,ipt} κα,RP,HE,OC,NU
 | ἐν τῷ θρονῷ M^{bpt(d)} (Is the Creator relaxed on His throne [dative], a little bored or sad, saying, “Well, you
 know, I guess I’ll have to start over,” or is He sitting on the edge of His chair [genitive], excited, saying, “Hey, I’m
 going to make everything new!”? We know that as an eye witness John was good at observing detail [Jn. 19:34];
 I imagine that it looked to John like He was going to get up and start right then!) † 21:5 καινα ποιω παντα f³⁵
 M^{bpt,e1/4,h,i1/3} (κα)A,CP,OC,NU | καινοποιω 3 M^{d,e1/5} | 132 M^{ept} TR | 312 M^{a,bpt,f,g,i2/3} RP,HF ‡ 21:5 μοι
 f³⁵ M^{a1/3,bpt,d,e,f,h2/3,i2/3} κα,CP,RP,OC,TR | — M^{a2/3,bpt,g,h1/3,i1/3} A,HE,NU (OC is in small print.) § 21:5 αληθινοι
 καὶ πιστοι f³⁵ M^{a1/2,bpt,d,e,f} CP,RP,TR | 321 M^{a,bpt,f2/7,g,h,i} κα,HE,OC,NU * 21:5 εἰσιν f³⁵ M^{a1/6,d,e,h,i1/4}
 κα,CP,RP,OC,NU,TR | 1 του θεου M^{bpt,f,i1/4} | του θεου 1 M^{a,bpt,f2/7,g,ipt} HF † 21:6 γεγονα f³⁵ M^{a,ept,gpt,i1/3}
 CP,RP,HF | γεγονε M^{a1/6,e1/4} | 1 ἐγὼ M^{a1/6,b,d,e1/3,f,gpt,h1/4,i1/3} κα | γεγονεν ἐγὼ OC | γεγοναν ἐγὼ εἰμι A[NU] |
 γεγονε ἐγὼ εἰμι TR | γεγονασιν ἐγὼ εἰμι M^{hpt,i1/3} ‡ 21:6 αλφα rel | A OC,TR § 21:6 αρχη καὶ τέλος
 f³⁵ M^{ept,f} CP | ἡ 12 το 3 M^{a1/4,b,d,g,h,i} κα,RP,OC,NU,TR | 2 ἡ 12 το 3 M^{a,e1/4} HF (The absence of the article
 emphasizes the inherent quality of the nouns.) * 21:6 δωσω f³⁵ M^{d,e,g,h,i} κα,CP,RP,OC,NU,TR | 1 αυτω
 M^{a,b,f} HF † 21:7 κληρονομησει ταυτα f³⁵ M^{a1/6,d,e2/3,gpt,h,i1/3} (κα)A,CP,RP,NU | ἐσται ουτω 2 OC | 1 παντα
 M^{e1/3} TR | δωσω αυτω 2 M^{a,b,f,gpt,i2/3} HF

ἔσομαι αὐτῷ Θεός, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι υἱός.† 8 Τοῖς δὲ δειλοῖς§ καὶ ἀπίστοις καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ* ἐβδελυγμένοις καὶ φονεῦσιν καὶ πόρνοις καὶ φαρμακοῖς† καὶ εἰδωλολάτραις, καὶ πᾶσιν τοῖς ψευδέσιν, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ‡ πυρὶ καὶ θείῳ, ὃ ἐστὶν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος.»§

The New Jerusalem

9 Καὶ ἦλθεν* εἷς ἐκ† τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας γεμούσας τῶν‡ ἑπτὰ πληγῶν τῶν ἐσχάτων, καὶ ἐλάλησεν μετ’ ἐμοῦ λέγων, «Δεῦρο, δείξω σοι τὴν γυναικὰ τὴν νύμφην τοῦ Ἀρνίου.»§ 10 Καὶ ἀπήνεγκέν με ἐν Πνεύματι ἐπ’* ὄρος μέγα καὶ ὑψηλόν, καὶ ἔδειξέν μοι τὴν πόλιν τὴν μεγάλην, τὴν ἁγίαν† Ἱερουσαλήμ, καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ‡ τοῦ Θεοῦ, 11 ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ § φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, ὡς λίθῳ ἰάσπιδι κρυσταλίζοντι,* 12 ἔχουσα† τεῖχος μέγα καὶ ὑψηλόν, ἔχουσα‡ πυλῶνας δώδεκα καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα,§ καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἃ ἐστὶν* τῶν δώδεκα φυλῶν τῶν υἱῶν† Ἰσραὴλ. 13 ἀπὸ‡ ἀνατολῶν§ πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ βορρᾶ* πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ νότου† πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ δυσμῶν‡ πυλῶνες τρεῖς. 14 Καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον§ θεμελίους δώδεκα, καὶ ἐπ’ αὐτῶν* δώδεκα† ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ Ἀρνίου. 15 Καὶ ὁ λαλῶν μετ’ ἐμοῦ εἶχεν μέτρον,‡ κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς

‡ 21:7 αὐτος ἐστὶ μοι (μου M^{a1/4}) υἱός f³⁵ M^{a,b,e1/4,f,g,hpt,i} x,CP,RP,HE,OC,NU | 234 M^{hpt} A | 123 o 4 TR | αὐτοὶ ἐσονται 3 υἱοὶ M^{d,ept} § 21:8 τοῖς δὲ δειλοῖς rell | 32 M^{ept} TR | 12 ὡς διλοῖς x^v * 21:8 καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ f³⁵ M^{a,b,ept,f,g,i} CP,RP,HF | 1 M^{d1/3,e1/5,h} xA,OC,NU,TR | — M^{d2/3,e2/7} † 21:8 φαρμακοῖς rell | φαρμακεύσι TR ‡ 21:8 καιομένη rell | 1 ἐν OC § 21:8 ὁ θάνατος ὁ δευτέρος f³⁵ M^{a,b,f3/5,g,h3/5,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU | 24 M^{dpt,h1/3} | 234 M^{a1/2,f2/5} | 142 M^{ept} | 42 M^{d1/3,e1/7} TR | — M^{e1/5} * 21:9 ἦλθεν rell | 1 πρὸς με TR † 21:9 ἐκ f³⁵ M^{a,bpt,f,g,hpt,i} xA,CP,RP,HE,NU | — M^{a1/2,bpt,d,e,hpt} OC,TR ‡ 21:9 γεμούσας τῶν f³⁵ M^{bppt,e2/7,f,gpt,i1/3} CP,RP,HF | τὰς 12 M^{dpte2/5,gpt,hpt,i2/5} OC,TR | 1 M^a | 2 γεμοντῶν 2 M^{e1/5,hpt,i1/5} xA,NU | 2 γεμοντῶν M^{dpt} | τὰς ἐχούσας 2 M^{bppt} § 21:9 τὴν γυναῖκα τὴν νύμφην τοῦ ἀρνίου f³⁵ M^{a,f,g,i2/3} CP,RP,HF | 341256 M^{b,h} xA,OC,NU | 345612 M^{d,e,i1/3} TR * 21:10 ἐπ rell | ἐπ M^{bppt,hpt} xA,NU † 21:10 τὴν μεγάλην τὴν ἁγίαν f³⁵ M^{e1/6} CP,RP,TR | 12 καὶ 4 M^{bppt,d,e,f3/5,ipt} | 34 M^{a,bpt,f2/7,g,h,ipt} xA,HE,OC,NU (“the great” [f³⁵,a,b^{pt},d,e,f,i^{pt}] has better attestation than ‘omit’ [a,b^{pt},f^{2/7},g,h,i^{pt},xA], and “the holy” [f³⁵,a,b^{pt},e^{1/4},f,g,h,i^{pt},xA] than “and holy” [b^{pt},d,e,f,i^{pt}]; so f³⁵ preserves the original.) ‡ 21:10 ἀπὸ f³⁵ M^{a1/4,d,e,gpt,h,i2/3} xA,CP,RP,OC,NU,TR | καὶ 1 M^{e1/5} | ἐκ M^{a,bpt(pt),f2/5(3/5),gpt,i1/3} HF § 21:11 ὁ f³⁵ M^{a,bpt,d,e2/7,f,g,hpt,i2/3} x(A)CP,RP,HE,OC,NU | καὶ 1 M^{bppt,e,g1/4,hpt,i1/3} TR * 21:11 κρυσταλίζοντι f³⁵ M^{a1/3,b3/5,d,e3/5,f3/5,g3/5,h,i3/5} CP | κρυσταλλίζοντι M^{a2/3,b2/5,d1/5,e2/5,f2/5,g2/5,h1/4,i2/5} xA,RP,HE,OC,NU,TR (It would appear that John invented this verb, so he could spell it as he wished. Each of the MS groups has some division, but the single consonant has the edge in all except a. Since the noun is spelled with a double consonant, there would be an obvious pressure to ‘correct’ John’s invention; if the verb started out with a double consonant who would want to change it?) † 21:12 ἐχούσα f³⁵ M^{a,bpt,d,e3/5,f,g,h,i} A,RP,HE,OC,NU | ἐχούσαν M^{bppt} CP | 1 τε M^{e2/5} | ἐχούσαν τε TR | ἐχοντι x ‡ 21:12 ἐχούσα rell | ἐχούσαν M^{bppt} TR | ἐχοντας x § 21:12 δώδεκα f³⁵ M^{a1/4,bpt,d,e3/5,f,h,i2/3} CP,RP,OC,NU,TR | δεκαδύο M^{a,bpt,g,i1/3} HF | ιβ x | — M^{e2/7} A * 21:12 ἐστὶν f³⁵ M^{d,e} x,CP,TR | 1 ὀνόματα M^{a,bpt,f,g,hpt,i2/3} RP,HE,OC | 1 τὰ ὀνόματα M^{bppt,h1/3,i1/5} A[NU] (OC is in small print.) † 21:12 τῶν υἱῶν f³⁵ M^{a1/4,e2/3,gpt,h2/5} CP,RP,OC,TR | τοῦ M^{a1/7,d,e1/3,i1/5} | 2 M^{a3/5,b,f,gpt,h3/5,i2/3} xA,HE,NU (The reading of xA is an easy instance of homoioteleuton, -QN -QN -QN, wherein they dropped the middle one.) ‡ 21:13 ἀπὸ rell | ἀπ M^{e1/3} OC,TR § 21:13 ἀνατολῶν f³⁵ M^{a,b,e1/4,f,g,i2/3} CP,RP,HE,OC | ἀνατολῆς M^{d,e,h,i1/3} xA,NU,TR * 21:13 καὶ ἀπὸ βορρᾶ f³⁵ M^{a2/3,b,d1/5,f,g,h,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU | 23 M^{a1/7,d,e,h1/4} TR | 12 δυσμῶν M^{a1/7} † 21:13 καὶ ἀπὸ νοτοῦ f³⁵ M^{a2/3,b,d,f,g,h,i1/5} CP,RP,HE,OC,NU | 23 M^{a1/8,ept} TR | 12 δυσμῶν M^{i1/3} A | 2 δυσμῶν M^{e2/5} | 12 βορρᾶ M^{a1/6} x ‡ 21:13 καὶ ἀπὸ δυσμῶν f³⁵ M^{a2/3,b,d,f,g,h,i2/3} CP,RP,HE,OC,NU | 23 M^{a1/8,ept} TR | 12 νοτοῦ M^{a1/8,i1/3} xA | 2 μεσημβρίας M^{e1/4} § 21:14 ἐχον rell | ἐχων M^{c1/7,d1/4,e1/3,g1/3,ipt} A,NU | — x * 21:14 ἐπ αὐτῶν rell | ἐν αὐτοῖς TR † 21:14 δώδεκα f³⁵ M^{a,b,dpt,e3/5,f,g,hpt,i2/3} xA,CP,RP,HE,OC,NU | ιβ M^{a1/4,d1/5,e1/4,h1/4} | — M^{d1/3,h1/5,i1/4} TR ‡ 21:15 μέτρον f³⁵ M^{a,b,d1/4,e2/7,fpt,g,h,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU | —

πυλῶνας αὐτῆς. § 16 Καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς ὅσον* τὸ πλάτος. Καὶ ἐμέτρησεν τὴν πόλιν† τῷ καλάμῳ ἐπὶ σταδίους‡ δώδεκα§ χιλιάδων δώδεκα.* Τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἐστίν. 17 Καὶ ἐμέτρησεν† τὸ τεῖχος αὐτῆς, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων‡ πηχῶν, μέτρον ἀνθρώπου (ὃ ἐστὶν ἀγγέλου). 18 Καὶ ἦν§ ἡ ἐνδόμησις* τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασις· καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθαρὸν, ὅμοιον† ὑέλῳ‡ καθαρῷ. 19 καὶ§ οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι· ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος ἴασις, ὁ δεύτερος σάπφειρος,* ὁ τρίτος χαλκηδών,† ὁ τέταρτος σμάραγδος, 20 ὁ πέμπτος σαρδώνυξ,‡ ὁ ἕκτος σάρδιος,§ ὁ ἑβδομος χρυσόλιθος, ὁ ὄγδοος βήρυλλος, ὁ ἑνατος* τοπάζιον, ὁ δέκατος χρυσόπρασος,† ὁ ἐνδέκατος ὑάκινθος,‡ ὁ δωδέκατος ἀμέθυσος. § 21 Καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες δώδεκα μαργαρίται—ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλῶνων ἦν ἐξ ἐνὸς μαργαρίτου. Καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως χρυσίον καθαρὸν, ὡς ὕελος* διαυγής.†

Her glory

22 Καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ, ὁ γὰρ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ ναὸς αὐτῆς ἐστίν, καὶ τὸ Ἄρνιον. 23 Καὶ ἡ πόλις οὐ χρειαν ἔχει τοῦ ἡλίου οὐδὲ τῆς σελήνης ἵνα φαίνωσιν ἐν‡ αὐτῇ, ἡ γὰρ δόξα§ τοῦ Θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ Ἄρνιον. 24 Καὶ περιπατήσουσιν τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς,* καὶ οἱ βασιλεῖς

§ 21:15 αὐτῆς f³⁵ M^{a,g} CP | 1 καὶ τὸ τεῖχος 1 M^{b,d,e,f,h,i} xA,RP,HE,OC,NU,TR (The city didn't have a free standing wall outside the main structure; it was like a modern high-rise.) * 21:16 ὅσον rell | καὶ M^{e2/3} | 1 καὶ A,OC[NU] | τοσούτου ἐστίν 1 καὶ TR (OC is in small print.) † 21:16 πόλιν f³⁵ M^{a,fpt,g,h,i} xA,CP,RP,HE,NU,TR | 1 ἐν M^{b,d,e,fpt} OC (OC is in small print.) ‡ 21:16 σταδίους f³⁵ M^{a,bpt,f,g,h} A,CP,RP,HE,OC | σταδίων M^{bpt,d,e,i} x,NU,TR § 21:16 δώδεκα f³⁵ M^{bpt,d,e,gpt,h,i} xA,CP,RP,OC,NU,TR | δεκάδω M^{a,bpt,f} HF | ιβ' [24 assorted mss] * 21:16 δώδεκα f³⁵ M^{a,bpt,f,gpt} CP,RP,HE | — M^{bpt,e,h,i} xA,OC,NU,TR | αὐτῆς M^d (A delightful bit of detailed accuracy; the gates [12] were 1,000 stadia apart and each gate was a stadium wide, so the circumference was precisely 12,012 stadia!) † 21:17 ἐμέτρησεν f³⁵ M^{d,e,g,h,i} xA,CP,RP,OC,NU,TR | — M^{a,b,f} HF ‡ 21:17 ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσαρῶν M^{a1/3,b,c1/8,d,e,f,gpt,hpt,ipt} CP,RP,HE,OC(NU)TR | ῥμδ' f³⁵ M^{a2/3,d1/5,e2/7,f1/5,gpt,hpt,ipt} | 1 μδ' x | Δ καὶ 12 A § 21:18 ἦν rell | — M^{e1/4,h1/4} A,NU * 21:18 ἐνδομησις rell | 1 ἐνδομησις A,NU | ἐν δωμασι x † 21:18 ὅμοιον f³⁵ M^{a,b,d1/3,e1/6,f,gpt,h,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU | ὁμοία M^{d2/3,e,gpt} TR (The adjective modifies 'gold', neuter.) ‡ 21:18 υέλῳ f³⁵ M^{apt,b1/4,d1/5,ept,g2/5,hpt,ipt} CP,RP,HE | υαλῳ M^{apt,b,d,ept,f,g3/5,hpt,ipt} xA,OC,NU,TR (In the same standoff in verse 21 below, the attestation for the *epsilon* is clearly stronger.) § 21:19 καὶ f³⁵ M^{a1/6,b2/5,d,e,gpt,h1/4,ipt} x,CP,TR | — M^{a,b3/5,f,gpt,h,ipt} A,RP,HE,OC,NU * 21:19 σάπφειρος rell | σάπφειρος NU † 21:19 χαλκηδῶν rell | χαλκιδῶν M^{ept} | χαλκεδῶν M^{h1/3} | καρχηδῶν M^{bpt} | at least six further spellings ‡ 21:20 σαρδώνυξ f³⁵ M^{a1/6,b3/5,d,f2/3,h1/4,i1/4} CP | σαρδιωνυξ A | σαρδονυξ M^{a,b2/5,c2/5,e,f1/3,g,h,i} x,RP,HE,OC,NU,TR (If the *omega* is not original, one wonders where it came from, unless some identified the stone with Sardinia [Σαρδῶ]. But there is a stone called σαρδῶ, and we may be missing some relevant information that would clean up the mystery. That representatives of almost all groups, plus A, have the *omega* suggests that it may be original. Why would copyists change a common, expected form to an uncommon one?) § 21:20 σαρδιος f³⁵ M^{d,e,gpt,hpt,i2/3} CP,TR | σαρδιον M^{a,b,f,gpt,hpt,i1/3} xA,RP,HE,OC,NU * 21:20 ἐνατος f³⁵ M^{a2/3,b,dpt,e1/5,f,g2/3,h3/5,i3/5} A,CP,RP,HE,OC,NU,TR | ἐννατος M^{a1/3,dpt,e2/3,f1/4,g1/3,i2/5} | θ' M^{h1/4} x † 21:20 χρυσοπρασος rell | χρυσοπασος M^{a1/3} | χρυσοπρασον A | at least twelve further spellings ‡ 21:20 υακινθος rell | υακινθινος CP § 21:20 ἀμεθυσος f³⁵ M^{a,bpt,d,e,f,g,hpt,i} RP,HE | ἀμεθυστος M^{bpt,d1/4,hpt} A,CP,OC,NU,TR | ἀμεθυστινος x * 21:21 υελος f³⁵ M^{a,bpt,e1/3,f1/4,g,h2/3,ipt} CP,RP,HE | υαλος M^{bpt,d,e2/3,f,h1/3,ipt} xA,OC,NU,TR † 21:21 διαυγής rell | διαφανής TR ‡ 21:23 ἐν f³⁵ M^{a1/6,d,ept,h1/3} CP,TR | — M^{a,b,ept,f,g,h2/3,i} xA,RP,HE,OC,NU (A not very difficult case of homoioteleuton; since the resulting reading made good sense, there was no reason to question it.) § 21:23 ἡ γὰρ δόξα f³⁵ M^{a1/6,b,d,e,f,h,i} xA,CP,RP,OC,NU,TR | 213 M^{a,f1/4,g} HF * 21:24 περιπατήσουσιν τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς rell | 23 τῶν σωζομένων ἐν τῷ φωτὶ 71 TR | 23 τῶν σωζομένων τῷ φωτὶ 71234567 M^{e1/3}

τῆς γῆς φέρουσιν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν.[†] 25 Καὶ οἱ πυλῶνες αὐτῆς οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας (νὺξ γὰρ οὐκ ἔσται ἐκεῖ). 26 Καὶ οἴσουσιν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτήν.[‡] 27 Καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν πᾶν κοινὸν[§] καὶ ποιῶν* βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ Βιβλίῳ τῆς Ζωῆς τοῦ Ἀρνίου.

22

Her river

¹ Καὶ ἔδειξέν μοι ποταμὸν καθαρὸν* ὕδατος ζωῆς, λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον,[†] ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀρνίου, ² ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς· καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν[‡] ξύλον ζωῆς ποιῶν καρποὺς δώδεκα, κατὰ μῆνα ἕκαστον ἀποδιδούς[§] τὸν καρπὸν αὐτοῦ. Καὶ τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν. ³ Καὶ πᾶν κατάθεμα* οὐκ ἔσται ἐκεῖ,[†] καὶ ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται, καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν[‡] αὐτῷ. ⁴ Καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. ⁵ Καὶ νὺξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ[§] καὶ χρεῖαν οὐκ ἔχουσιν* λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου,[†] ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτιεῖ[‡] αὐτούς. Καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Conclusion

⁶ Καὶ λέγει[§] μοι· «Οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί. Καὶ* Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν[†] προφητῶν ἀπέστειλεν τὸν ἄγγελον αὐτοῦ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ[‡] ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. ⁷ Ἰδοὺ,[§] ἔρχομαι ταχύ. Μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.»

[†] 21:24 τὴν δοξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν **f**³⁵ **M**^{a1/2,e1/2,gpt,ipt} CP,OC,TR | 12678 **M**^{d,ept,h} **NA**,NU | 12345 τῶν ἐθνῶν 78 **M**^b | αὐτῶ 235 τῶν ἐθνῶν 78 **M**^{a,f,gpt,ipt} RP,HF (τὴν has stronger attestation than αὐτῶ, and αὐτῶν than τῶν ἐθνῶν; **f**³⁵ preserves the original.) [‡] 21:26 αὐτήν **f**³⁵ **M**^{a1/2,b,d,e,gpt,h,ipt} **NA**,CP,RP,OC,NU,TR | 1 ἵνα εἰσελθῶσιν **M**^{a,e1/4,f,gpt,h1/4,ipt} HF [§] 21:27 κοινον *rell* | κοινουν TR * 21:27 ποιουν **f**³⁵ **M**^{a1/4,b2/3,d,e,f,h1/3,ipt} CP,RP,TR | ποιων **M**^{b1/3,h1/3} A | ο ποιων **M**^{a,g,h1/3,ipt} **AV**,HE,OC[NU] (OC is in small print.) * 22:1 ποταμον καθαρον **f**³⁵ **M**^{bpt,d,e,f,gpt,h1/3,ipt} CP,RP | 21 TR | 1 **M**^{a,bpt,gpt,h2/3,ipt} **NA**,HE,OC,NU [†] 22:1 κρυσταλλον **f**³⁵ **M**^{a1/2,b1/3,d1/2,e2/3,gpt,ipt} | κρυσταλλον **M**^{a,b2/3,c2/3,d,e3/5,f,gpt,h,ipt} **NA**,CP,RP,HE,OC,NU,TR (Having spelled the verb with just one 'l', John handles the noun the same way; the unusual spelling led copyists to 'correct' him.) [‡] 22:2 ἐντεῦθεν **f**³⁵ **M**^{a1/2,bpt,d,e,hpt,ipt} CP,TR | ἐκεῖθεν **M**^{a,bpt,f,g,hpt,ipt} A,RP,HE,OC,NU [§] 22:2 ἕκαστον ἀποδιδούς **f**³⁵ **M**^{dpt,e1/2} **NA**,CP,RP | 1 ἀποδιδον **M**^{bpt,fpt} | 1 ἀποδιδουν **M**^{d1/3,e2/3,h1/3} A,OC,NU,TR | 21 **M**^{a2/3,bpt,f1/3,gpt} HF | ἀποδιδούς ἕκαστος **M**^{a1/3,gpt} [i is badly splintered] (-δούς [**f**³⁵,a,b^{pt},d^{pt},e^{1/4},f,g,h^{pt},i^{pt},κ] has stronger attestation than both -δουν [a,d,e,h,A] and -δον [b^{pt},f^{pt}]; and ε. α. [**f**³⁵,b^{pt},d,e,f,h,i^{pt},κA] than α. ε. [a,b^{pt},f,g]; so **f**³⁵ has the correct reading.) * 22:3 καταθεμα *rell* | καταναθεμα TR | καταγμα κ [†] 22:3 ἐκεῖ **f**³⁵ **M**^{bpt,d,e,f,gpt,hpt,ipt} CP | ἐτι **M**^{a,bpt,gpt,hpt,ipt} A,RP,HE,OC,NU,TR | — κ [‡] 22:3 λατρεύσουσιν **f**³⁵ **M**^{a3/5,b2/3,d,e2/3,f2/3,g2/3,h2/3,i} **NA**,CP,RP,OC,NU,TR | λατρευουσιν **M**^{a2/5,b1/3,e1/3,f1/3,g1/3,h1/3} HF [§] 22:5 ἐκεῖ **f**³⁵ **M**^{a1/4,bpt,d,e,f,g,hpt,i} CP,RP,TR | ἐτι **M**^{bpt,hpt} **NA**,OC,NU | — **M**^a HF * 22:5 χρεῖαν οὐκ ἔχουσιν **f**³⁵ **M**^{a1/4,b,d,e,f,i} CP,RP,TR | 231 **M**^{h,i1/4} κ(A)NU | οὐ χρεῖα **M**^{a,g} OC,HF [†] 22:5 λυχνου καὶ φωτος (φως **M**^{dpt,e1/4,f}) ἡλίου **f**³⁵ **M**^{a1/4,bpt,dpt,e,f,i2/3} CP,RP,OC,TR | φως 12 φως 4 **M**^{dpt,hpt} | 31234 **M**^{hpt,i1/3} κ(A)NU | 123 **M**^{a,g} HF | 34 **M**^{bpt} [‡] 22:5 φωτιεῖ **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d1/4,e,g,h2/3,i1/3} **NA**,CP,RP,HE,OC | φωτιζει **M**^{bpt,d,e1/6,f,i1/3} TR | φωτισει **M**^{h1/3,i1/3} A,NU [§] 22:6 λεγει **f**³⁵ **M**^{a,bpt,g} CP,RP,HE,OC | ειπεν **M**^{a1/2,bpt,d,e,f,h,i} **NA**,NU,TR * 22:6 καὶ *rell* | 1 ο **NA**,NU [†] 22:6 πνευματων **f**³⁵ **M**^{a,f,g,h,ipt} **NA**,CP,RP,HE,OC,NU | 12 ἀγιων **M**^b | ἀγιων **M**^{a1/2,d,e,g1/4,ipt} TR [‡] 22:6 δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ **f**³⁵ **M**^{a1/4,b,e,f,g,h,i} (κA)CP,RP,HE,OC,NU,TR | διδᾶξαι 234 **M**^d | — **M**^{a2/3} [§] 22:7 ἰδου **f**³⁵ **M**^{a1/2,bpt,e,f,g1/4,hpt,ipt} CP,TR | καὶ 1 **M**^{a,bpt,d,g,hpt,ipt} **NA**,RP,HE,OC,NU

⁸ Κάγω* Ἰωάννης, ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα,† καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ ἔβλεψα,‡ ἔπεσον§ προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύντος* μοι ταῦτα. ⁹ Καὶ λέγει μοι· «Ὅρα μή· σύνδουλός σου† εἰμι καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, τῶν‡ τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. Τῷ Θεῷ προσκύνησον.» ¹⁰ Καὶ λέγει μοι· «Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, ὅτι ὁ καιρὸς§ ἐγγύς ἐστιν. ¹¹ Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι,* καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην ποιησάτω† ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.»

Jesus' final word

¹² «Ἴδού,‡ ἔρχομαι ταχύ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἔσται αὐτοῦ.§ ¹³ Ἐγὼ* τὸ Ἄλφα† καὶ τὸ Ὠ, Ἀρχὴ καὶ Τέλος, ὁ Πρῶτος καὶ ὁ Ἐσχάτος.»‡ ¹⁴ (Μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ,§ ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν. ¹⁵ Ἐξω* οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ καὶ οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς φιλῶν καὶ ποιῶν† ψεῦδος.) ¹⁶ «Ἐγὼ Ἰησοῦς, ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. Ἐγὼ εἰμι ἡ Ῥίζα καὶ τὸ Γένος‡ Δαυὶδ, ὁ § Ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωῒνός.* ¹⁷ Καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν, <Ἐρχου.>† Καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, <Ἐρχου.> Καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω.‡ Ὁ θέλων, λαβέτω§ ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

*A serious warning**

¹⁸ »Μαρτυρῶ ἐγὼ† παντὶ‡ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου

* 22:8 καγω f³⁵ M^{a,bpt,e¹/₅,gpt,hpt,ipt} xA,CP,RP,HE,OC,NU | και εγω M^{a¹/₆,bpt,d,e,f,gpt,hpt,ipt} TR † 22:8 ακουων και βλεπων ταυτα f³⁵ M^{a,bpt,e¹/₅,g,hpt,ipt} A,CP,RP,HE,OC,NU | 3214 M^{bpt,d,e,f,hpt} x | 3421 M^{a¹/₆,ipt} TR ‡ 22:8 εβλεψα f³⁵ M^{a¹/₄,bpt,d,e,f,h,ipt} x,CP,RP,OC,NU,TR | εβλεπον M^{h¹/₄} A | οτε ειδον M^{a³/₅,g,ipt} HF | ειδον M^{a¹/₆,bpt} § 22:8 επεσον f³⁵ M^{a,bpt,d,e³/₅,f,g,hpt,i} CP,RP,HF | επεσα M^{a¹/₅,bpt,e²/₅,hpt,i¹/₄} xA,OC,NU,TR * 22:8 δεικνυντος f³⁵ M^{apt,f¹/₃,g,h²/₃} (x)(CP)HF | δεικνουντος M^{apt,b,d,e,f²/₃,h¹/₃,i} (A)RP,OC,NU,TR † 22:9 σου rell | 1 γαρ TR ‡ 22:9 των f³⁵ M^{a¹/₆,e,f²/₃} CP | και 1 M^{a,b,d,e¹/₄,f¹/₃,g,h,i} xA,RP,HE,OC,NU,TR § 22:10 οτι ο καιρος f³⁵ M^{a¹/₄,e,f¹/₄,ipt} CP,TR | 23 γαρ M^{a,b,fpt,gpt,h,ipt} xA,RP,HE,OC,NU | 2 γαρ 3 M^{d,h¹/₆} | 23 M^{f¹/₄,gpt} * 22:11 και ο ρυπαρος ρυπαρευθητω ετι rell | 123 ρυπανθητω 5 x,NU | 2 ρυπων ρυπωστω 5 TR | — M^b A † 22:11 δικαιοσυνην ποιηστω rell | δικαιωθητω M^d TR ‡ 22:12 ιδου rell | και 1 M^{ept} TR § 22:12 ως το εργον εσται αυτου f³⁵ M^{a,bpt,gpt,hpt,ipt} CP,RP,HE,OC | 12354 M^{a¹/₄,bpt,d¹/₃,e,f,gpt,hpt,ipt} TR | 123 εστιν 5 xA,NU | κατα τα εργα 5 M^{d²/₃} * 22:13 εγω rell | 1 ειμι TR † 22:13 αλφα f³⁵ M^{a,b,d¹/₃,e¹/₆,f,gpt,ipt} xA,CP,RP,HE,NU | A M^{a¹/₄,c¹/₅,d²/₃,e,gpt,h,ipt} OC,TR ‡ 22:13 αρχη και τελος ο πρωτος και ο εσχατος f³⁵ M^{a¹/₆,d,e,f,h¹/₄,ipt} CP,TR | 45678123 OC | 45678 M^{e¹/₆} | 45678 η 12 το 3 M^{a,b,g,h²/₃,ipt} x,RP,HE,NU | 568 η 12 το 3 A § 22:14 ποιουντες τας εντολας αυτου rell | πληουντες 2 στολας αυτων xA,NU * 22:15 εξω rell | 1 δε TR † 22:15 φιλων και ποιων f³⁵ M^{a,gpt,hpt} A,CP,RP,NU | 321 x | ο 123 M^{a¹/₄,d,e,gpt,hpt,i} HE,OC,TR | ο 321 M^{bpt,f} | ο 32 ο 1 M^{bpt} ‡ 22:16 γενος rell | 1 του TR § 22:16 ο f³⁵ M^{a,e¹/₃,f,gpt,h,i} xA,CP,RP,HE,OC,NU,TR | και 1 M^{b,d,e²/₃,gpt,h¹/₄} * 22:16 ο πρωινος rell | και 12 (A) | και 2 M^{h¹/₄} | 121 αυτος M^{e¹/₄} | και ορθρινος TR | 121 λαμπρος M^{f²/₃} † 22:17 Instead of ερχου twice, TR has ελθε twice. Only 3 MSS—Gregory 296, 2049, 2075—have ελθε, all three being XVI century and under suspicion of having copied Erasmus' printed edition. No one knows where Erasmus got ελθε, but certainly it wasn't from John. ‡ 22:17 ερχεσθω rell | 1 και OC,TR § 22:17 λαβετω rell | λαβειν M^{e¹/₃} | λαμβανετω το TR * 22:17 [I find it to be curious that in spite of the serious warning contained in verses 18 and 19, a warning issued by the glorified Christ Himself, the Apocalypse suffered more textual alteration than any other New Testament book. I suppose that the explanation one gives will depend on his presuppositions.] † 22:18 μαρτυρω εγω rell | μαρτυρομαι 2 M^{bpt,f} | η 12 x | συμμαρτυρομαι γαρ TR ‡ 22:18 παντι f³⁵ M^{a¹/₅,dpt,ept,f¹/₅,i¹/₄} CP,TR | 1 τω M^{a,b,dpt,ept,f,g,h,i} xA,RP,HE,OC,NU

τούτου· Ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτά, § ἐπιθήσεται* ἐπ' αὐτὸν ὁ Θεὸς† τὰς ἐπτὰ‡ πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ§ βιβλίῳ τούτῳ· ¹⁹ καὶ ἐάν τις ἀφέλῃ* ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης,† ἀφελοί‡ ὁ Θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου§ τῆς ζωῆς καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας,* τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ† βιβλίῳ τούτῳ.»

John signs off

²⁰ Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, «Ναί, ἔρχομαι ταχύ.» Ἀμήν. Ναί,‡ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ. §

²¹ Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ* μετὰ πάντων τῶν ἁγίων.† Ἀμήν.‡ §

§ 22:18 ἐπιθη ἐπ αὐτα *rell* | ἐπιθησῃ 23 **M**^{dpt} | ἐπιτιθη πρὸς ταῦτα TR | 1 ἐπὶ ταῦτα OC | — κ
 * 22:18 ἐπιθήσεται **f**³⁵ **M**^{a,gpt,ipt} CP,RP,HF | ἐπιθήσει **M**^{bpt,d²/₃,e²/₃,f,gpt,h²/₃,i¹/₃} κA,OC,NU,TR | ἐπιθήσῃ **M**^{d¹/₃} |
 ἐπιθήσεται **M**^{bpt} † 22:18 ἐπ αὐτον ὁ Θεὸς **f**³⁵ **M**^{bpt(d)ept,f,ipt} κ,CP | 3412 **M**^{a,bpt,g,h,ipt} RP,HE,OC,NU,TR |
 34 αὐτω **M**^{e¹/₄} | 34 A ‡ 22:18 ἐπτα **f**³⁵ **M**^{a¹/₆,bpt,e,f,ipt} CP | — **M**^{a,bpt,d,g,h,ipt} κA,RP,HE,OC,NU,TR § 22:18
 τω *rell* | — TR * 22:19 ἀφελῇ *rell* | ἀφελῇται **M**^{e¹/₄} | ἀφαιρῇ TR † 22:19 τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας
 ταύτης **f**³⁵ **M**^{a,b,e³/₅,f,g,h,i} A,CP,RP,HE,OC,NU | βιβλου 345 TR | τούτων 12345 κ | 3412 τούτου **M**^{d,e¹/₄} ‡ 22:19
 ἀφελοί **f**³⁵ **M**^{a³/₅,bpt,e¹/₆,h¹/₃,i¹/₃} CP,RP,HF | ἀφελει **M**^{bpt,d,e²/₃,f,gpt,h²/₃,ipt} A,OC,NU | ἀφελαι **M**^{a¹/₆,gpt} | ἀφελι κ
 | ἀφαιρησῃ **M**^{a¹/₄,e¹/₆} TR § 22:19 τοῦ ξύλου *rell* | βιβλου TR * 22:19 ἁγίας *rell* | 1 καὶ TR † 22:19 τω *rell*
 | — TR ‡ 22:20 ναὶ **f**³⁵ **M**^{a,bpt,d,e¹/₃,g,h¹/₃,i²/₃} CP,RP,HE,OC,TR | — **M**^{bpt,e²/₃,f,h²/₃,i¹/₃} κA,NU § 22:20 ἰησοῦ **f**³⁵
M^{a,b,g,hpt,ipt} κA,CP,RP,HE,OC,NU,TR | 1 χριστε **M**^{a¹/₄,d,e,f,hpt,ipt} * 22:21 ἰησοῦ χριστοῦ *rell* | 1 κA,NU |
 ἡμῶν 12 TR † 22:21 παντῶν τῶν ἁγίων *rell* | 23 κ | 1 A,NU | 1 ὑμῶν TR ‡ 22:21 ἀμην **f**³⁵ **M**^{a,b,dpt,e²/₃,f,g,h,i}
 κ,CP,RP,HE,OC,TR | — **M**^{dpt,e¹/₃} A,NU § 22:21 The statements of evidence are based almost entirely on Herman
 C. Hoskier's monumental work, *Concerning the Text of the Apocalypse* (London: Bernard Quaritch, Ltd., 1929; 2
 vols.). I follow H-F in using **M**^{a-e}. **M**^{f-i} are my invention—**M**^f was included by Hodges in his **M**^a and he ignored
M^{g-i} (H-F is also based on Hoskier). For the composition of the **M** families see the Appendix. Many minor variants
 have not been included in the apparatus, which is why the fractions for a family do not always add up to 100%.
 Where a fraction is ¼ or less I show the family without fraction for the other variant. The citation of **f**³⁵ is based
 on the 32 MSS that Hoskier assigned to **M**^c (his "Complutensian") [but he did not cite 243, and 231 is a mere
 fragment containing only the first two verses, but has the diagnostic reading at the end of verse 2]. To these
 the following ten MSS should be added: 1064, 1903 [his 243], 2201, 2323, 2431, 2434, 2554, 2656, 2669 and 2723.
 After determining that they belonged to the family, by checking a list of diagnostic readings, I then checked them
 individually at the ±110 places where three or more family members share a variant. At the 40 or so places
 where the dissent involved seven or more MSS I re-checked most of the MSS done by Hoskier [I had to make a
 number of corrections, but nothing serious]. I have taken account of every extant MS that belongs to Family 35,
 so far as I know. Please see the last footnote for Matthew for further information.

Appendix I

MSS of Revelation—Gregory

This list is based on Hoskier's groupings of MSS, but giving the Gregory numbers (with additions and changes as noted).

Odd Uncials—**ⲡ**¹⁸**ⲡ**²⁴**ⲡ**⁴³**ⲡ**⁴⁷**ⲡ**⁸⁵**ⲡ**⁹⁸**ⲡ**¹¹⁵**Ⲱ**, A, C, 025, 051, 0163, 0169, 0207, 0308*
MS Count: 16

M^c—35, 432, 757^[1:1–21:9], 824, 986, 1064[†], 1072, 1075, 1248, 1328, 1384[‡], 1503, 1551, 1617, 1637, 1652^{fr}
MS Count: {3} + 43

M^d—88, 1854, 1876, 2014, 2015, 2030[2034]*2036, 2037, 2042^[11:1–22:21], 2043, 2046, 2047, 2074, 2082
MS Count: (14) 15

M^e—181[205, 205^{abs}]209, 598, 1894^[1:1–3:12], 2022, 2026, 2028[2029]2031, 2033, 2038, 2044, 2045, 2046, 2060, 2065, 2068, 2069, 2081, 2083, 2091, 2186, 2286, 2302, 2814 {522, 743, 2042^[1:1–10:11], 2051, 2055, 2056, 2060, 2065, 2068, 2069, 2081, 2083, 2091, 2186, 2286, 2302, 2814}
MS Count: {7} + (28) 31

M^h—052, 911, 1006, 1611, 1678, 1778, 1841, 2020, 2050, 2053, 2062, 2080, 2329
MS Count: 13

M^b—172, 250, 424, 616, 1828, 1862, 1888, 2018, 2032, 2084
MS Count: 10

M^f—91, 175, 242, 314, 617, 664, 1094, 1934, 2016(2070–2305^[1:1–11:19]) 2075, 2077
MS Count: 11

M^g—104, 336, 459, 582, 620, 628, 680, 922, 1918
MS Count: 9

M^a—046, 82, 93, 141, 218, 254, 632, 919, 1719, 1893, 1955, 2004, 2024, 2073, 2079, 2200, 2254, 2824
MS Count: 18

M^a-**M**^b—18, 177, 180, 337, 498, 920, 1704, 1859, 2027, 2039, 2058(2070–2305^[12:1–22:21])2076, 2138, 2139
MS Count: (16) 17

M^a-**M**^c—42, 367, 468, 757^s[21:10–22:21] , 1626
MS Count: 4

M^a-**M**^d—149, 201, 203, 368, 386, 452, 467, 506, 935, 1597, 1728, 1734, 1849, 1948, 2021, 2025
MS Count: 16

M^a-**M**^e—385, 429, 808, 2325(?)
MS Count: 4

M^a-**M**^g—110, 325, 456, 517, 627, 2048
MS Count: 6

Mⁱ—94, 241, 256, 469, 792, 1852, 2017, 2019, 2071[2078]2436
MS Count: (10) 11

-----
* **ⲟ**: Hoskier does not have **ⲡ**^{43,47,85,98,115}, 0207, 0308, of course. † **ⲟ**: 1064, 1903, 2201, 2323, 2431, 2434, 2554, 2656, 2669 and 2723 are not in Hoskier's collation. ‡ **ⲟ**: Josef Schmid assigned 1384 to **M**^c and I agree; Hoskier assigned it to **M**^d. Hoskier also assigned 1732 to **M**^d, but I have changed it to **M**^c (it has a curious mixture of the two profiles). § **ⲟ**: I have done a thorough collation of 2723—it is a very high quality representative of the family in the 11th century. * **ⲟ**: I have enclosed in [ ] MSS indicated by Hoskier as copies of other extant MSS. Thus, in **M**^d cursive 2034 is a copy of 2036; in **M**^e cursive 2029 is a copy of 2028, and both 205 and 205^{abs} are copies of 209; in **M**^a-**M**^b cursive 2258 is a copy of 2076; in **M**ⁱ cursive 2078 is a copy of 2436. If we ignore these known duplicates, **M**^d comes out with 14 MSS, **M**^e with 28, **M**^a-**M**^b with 16, and **M**ⁱ with 10. The sub-groups within { } are related to the main group, but not totally aligned.

misc.—296,699,1775,1777,1903[1:1–5:11]

MS Count: 4

Total MS Count: 238

Comment: As illustrated by this stemma, I posit three main lines of transmission. It follows that if **h** agrees with **f**³⁵ against **d,e** (and **a,b,f,g,i**) then in 150 we could have two lines against one. Similarly, if **g** or **b** agrees with **f**³⁵ against the rest, then in 150 we could have two lines against one. In such an event there would have to be comparison going on—in the first case either **h** assimilated to **f**³⁵ (if the rest have the true reading) or **d,e** assimilated to **a,b,f,g,i** (or **f**³⁵ did the assimilating).

Appendix II

Where to Place a ‘Comma’—Acts 12:25

Since Acts was written at least two years after Paul arrived in Rome in chains, it would not have been ‘published’ until into the 60s. When Jerusalem was destroyed in 70, it disappeared from the Christian map for centuries—the center of gravity of the Church was now Asia Minor. Although Luke himself was no doubt very fluent in Greek, for most Christians in Asia Minor it would be a second language. If this was also true of most people who made copies of NT books (especially in the early decades), and since those books were written without punctuation (or even spaces between words), it was predictable that now and again someone would put a ‘comma’ in the wrong spot. I imagine that it would have been just such an event that gave rise to the peculiar set of variants that we encounter in Acts 12:25.

Throughout the NT there are numerous places where there is a more or less serious split within Family 35, with two competing readings (usually involving just one letter). But this is the **only** place (yes, ONLY) in the whole NT where the family splinters—there are no fewer than seven variants, five of them being of some consequence. Instead of “Barnabas and Saul returned to Antioch, having fulfilled their mission”, someone (or several someones) put the comma after ‘returned’, resulting in “Barnabas and Saul returned, having fulfilled their mission to Antioch”—but with that punctuation ‘Antioch’ must be changed to ‘Jerusalem’. (Having done that, we have two ways of saying essentially the same thing—if you get the ‘comma’ right!) Following that hypothesis, that change must have occurred rather early on, and in circumstances that resulted in that change dominating the transmission of Acts down through the years. To see what I mean we need to have the evidence before us:

1) υπεστρεψαν εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =27.8%) (5.1%)
2) υπεστρεψαν απο ιερουσαλημ	(f ³⁵ =8.9%) D (10.9%)
3) υπεστρεψαν απο ιερουσαλημ εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =12.7%) (7.3%)
4) υπεστρεψαν εξ ιερουσαλημ	(f ³⁵ =1.3%) A (3.6%) OC,TR
5) υπεστρεψαν εξ ιερουσαλημ εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =11.4%) (12.2%) CP
6) υπεστρεψαν εις ιερουσαλημ	(f ³⁵ =36.7%) B (60%)RP,HF,NU
7) υπεστρεψαν εις ιερουσαλημ εις αντιοχειαν	(f ³⁵ =1.3%) (0.6%) [not a conflation, being

It is evident that variants 2) - 5) were created deliberately; the copyists were reacting to the meaning of the whole phrase within the context (in this situation it will not do to consider the name of each city in isolation; the accompanying preposition must also be taken into account). But they were reacting to variant 6), not variant 1). However, once they were created, and as they became exemplars, those who made copies would see no problem and simply reproduce what was in front of them [so we may not add the percentages for 2) - 6) and say that Jerusalem has over 90% of the vote]. Having myself collated at least one book in over 100 MSS (and over 30 entire MSS), I have observed repeatedly that the copyist faithfully reproduced a nonsensical reading—either they weren’t paying attention, or their respect for the Text was such that they did not venture to change it (or in later years the monks may have been instructed to not make changes, precisely to preserve the variety of readings that had

come down to them [their superiors may not have felt that they had the competence to choose one form to the exclusion of others])—so the 60% does not mean that all those copyists agreed with what they copied, or even that they understood it. Since the normal meaning of the syntax here is the first one (they returned to Antioch), and since both the Holy Spirit and Luke knew how to write good Greek (Koine), my presuppositions lead me to choose it. But it is not only my presuppositions; consider:

- a) Acts 11:30, ο και εποιησαν αποστειλαντες, “which they also did, having sent ... by B. & S.” An aorist participle is prior in time to its main verb, in this case also aorist—their purpose is stated to have been realized. The author clearly implies that the offering did arrive, or had arrived, in Judea/Jerusalem. [In Acts the author seems almost to use “Jerusalem” and “Judea” interchangeably, perhaps to avoid repetition. E.g.: 11:1 Judea, 11:2 Jerusalem (were the apostles not in Jerusalem, or immediate environs?); 11:27 Jerusalem, 11:29 Judea, 11:30 the elders (would not the ruling elders be in Jerusalem?); 12:1-19 took place in Jerusalem, but v. 19 says Herod went down from JUDEA to Caesarea; 15:1 Judea, 15:2 Jerusalem; 28:21 letters from “Judea” probably means Jerusalem.] Note that the next verse (12:1) places us in Jerusalem.
- b) Acts 12:25 (12:1-24 is unrelated, except that verses 1-19 take place in Jerusalem), βαρναβας και σαυλος—the action includes **both**.
- c) Acts 12:25, υπεστρεψαν ... πληρωσαντες την διακονιαν, “they returned ... having fulfilled the mission”. Again, both the participle and the main verb are aorist, and both plural. “Having fulfilled the mission” defines the main verb. Since the mission was to Judea, which of necessity includes Jerusalem as its capital city, the ‘returning’ must be to the place where the mission originated.
- d) Acts 12:25, “also taking with them John, the one called Mark”—we have no record that John Mark had ever been in Antioch before this, so how could he return to Jerusalem if he was already there? Acts 13:13 raises the same question.

Barnabas could be viewed as returning to Jerusalem, having completed his mission to Antioch, but this could not be said of Saul. I conclude that ‘to Jerusalem’ cannot be correct here even though attested by 60% of the MSS. We observe that the other 40% of the MSS, plus the three ancient versions, are agreed that the motion was away from Jerusalem, not toward it. It seems to me that there is only one way to ‘save’ the majority variant here: place a comma between υπεστρεψαν and εις, thereby making ‘to Jerusalem’ modify ‘the ministry’. (This was my opening hypothesis.) But such a construction is unnatural to the point of being unacceptable—had that been the author’s purpose we should expect την εις ιερουσαλημ διακονιαν or την διακονιαν εις ιερουσαλημ (assuming that both the Holy Spirit and Luke were good at Greek). The other sixteen times that Luke uses υποστρεφω εις we find the normal, expected meaning, ‘return to’. As a linguist (PhD) I would say that the norms of language require us to use the same meaning in Acts 12:25. Which to my mind leaves εις αντιοχειαν as the only viable candidate for the Original reading in this place. (Which, however, would not prevent copyists who were not native speakers of Greek from putting the ‘comma’ in the wrong spot.)

The whole contour of the evidence is troubling, strange, and as I have already observed, it is absolutely the only place in the whole NT where Family 35 splinters. Variants 1) through 5) are all votes against 6), but we must choose one of them to stand against 6)—the clear choice is 1). “To Jerusalem” has ‘Number’, ‘Antiquity’ and ‘Continuity’. “To Antioch” has ‘Antiquity’, ‘Variety’, ‘Continuity’ and ‘REASONABLENESS’. As Burgon would say, this is one of those places where ‘Reasonableness’ just cannot be ignored. I believe he would agree that his ‘notes

of truth' give the nod to Antioch.